БИБЛІОТЕКА БОГОСЛОВСКА

IV.

Выдає

Александеръ Бачиньскій

Пралатъ домовый Єго Святости, канцлеръ Митр. Капітулы.

За одобренемъ и благословенемъ Преосвященного Митроп. Ординаріята львôвского.

ЛЬВОВЪ 1905.
Изъ типографіи Ставропигійского Института,
пôдъ управленіемъ Михаила Рефця.

Передрукъ забороняя ся.

СВЯТЕ ПИСЬМО

СТАРОГО И НОВОГО ЗАВѢТА

съ поясненями

составлеными черезъ

Д-ра Іоанна Бартошевского

поч. крылошанина гр. кат. Митроп. Капитулы, звыч. проф. ц. к. всеучилища львôвского, совѣтника и референта гр. кат. Митроп. Консисторіи, синодального испытователя.

ТОМЪ V.

ЛЬВÔВЪ.
Накладомъ Выдавництва „Библіотеки богословскои.“
1904.

Ч. 4777/Орд..

Позваляє ся печатати.

Ôтъ гр. кат. Митроп. Ординаріята.

Львôвъ, дня 30. Червня 1903.

† АНДРЕЙ.

Митрополитъ в. р.

Передне слово

до книги Притчей Соломона.

Книга, носяча тую назву, мѣстить въ собѣ поученя и притчи або приповѣдки, походячй ôтъ Соломона и другихъ ôтъ Бога освѣченыхъ мудрцѣвъ. По еврейски называе ся тая книга Meschalim, котре то слово означае выреченя поважнй и пожиточнй, выраженй звычайно пôдъ розличными подобіями и переносными образами, щобы можна ихъ тымъ легше поняти и довше въ памяти задержати. Первѣстный языкъ сеи книги бувъ еврейскій.

Тая книга складае ся зъ вступу и розправы. Въ вступѣ, обнимаючôмъ 9 першихъ главъ, находимъ захвалюване мудрости и остереженя передъ тымъ всемъ, що може легкодушныхъ людей спровадити зъ дорог честноты и мудрости. Поученя и притчи або приповѣдки, поданй ôтъ гл. 10 ажь до кôнця книги, дѣлять ся на 3 части: на старшй, зôбранй имовѣрно черезъ самого Соломона (гл. 10—24.), потôмъ на пôзнѣйшій, зôбранй за панованя побожного царя Езекіи (гл. 25—29.), въ кôнц на еще пôзнѣйшій додатокъ, где находять ся рôжнй наставленя певного учителя, або и самого Соломона, и певнои побожнои, богобоязливои матери для еи сына, имовѣрно Вирсавіи для еи сына Соломона.

Науки, находячй ся въ тôй книзѣ, придають ся для всѣхъ станôвъ, для великихъ и малыхъ, богатыхъ и у-

богихъ, слугъ и панôвъ, мужей и жѣнокъ, родичей и дѣтей, особливо же для дорослои молодежи, котру тая книга съ особлившою силою передъ пороками остерѣгае а до честноты заохочуе и побуджуе, указуючи на користи и щасте, якихъ честнота есть жереломъ.

Пôсля св. Єронима подавъ Соломонъ въ своихъ Притчахъ початки Божои мудрости; въ книзѣ Єкклесіаста, слѣдуючôй по книзѣ Притчей, учивъ ôнъ поступу въ честнотѣ черезъ презиране всего переминаючого; въ кôнци въ книзѣ Пѣснь Пѣсней выказавъ ôнъ, що совершенна побожнôсть и щастливôсть почивае въ совершеннôмъ, любовію оживленôмъ зъединеню души чоловѣка съ Богомъ.

Кобы то всѣ тую книгу Притчей пильно читали и находячй ся въ ней науки въ душѣ розважали, беручи собѣ ихъ за правила свого житя; тогда найшли бы они се благословеніе, яке Богъ въ тôй книзѣ (4, 6.) обѣцявъ кождому почитателеви мудрости!

Щобы же читане сеи книги Притчей здѣлати тымъ бôльше займаючимъ и поучаючимъ, зôстали въ поясненяхъ до поодинокихъ притчей Соломона доданй ôтповѣднй нашй народнй притчи або приповѣдки, а то въ числѣ 455. Єсть се число значне, однако оно окаже ся намъ дуже малымъ, скоро зважимъ, що въ збôрнику приповѣдокъ выданя М. Номиса, зъ якого мы реченй приповѣдки выняли, есть ихъ свышь 14 тысячей, а и о тыхъ тысячахъ приповѣдокъ говорить выдавця Номисъ, що во виду другихъ повнѣйшихъ збôрникôвъ приповѣдокъ — „то тôлько частина того, що е у народа". Але и зъ тыхъ кôлькасоти приповѣдокъ, поданыхъ нами при поясненяхъ сеи книги Притчей, можемъ пересвѣдчити ся, якъ велика мудрôсть Соломонова мѣстить ся въ тыхъ нашихъ народныхъ приповѣдкахъ, въ тыхъ правилахъ житя предкôвъ нашихъ, освяченыхъ довголѣтнымъ досвѣдченемъ, и разъ гôрко окупленыхъ недолею, а переказаныхъ зъ поколѣня на поколѣне, на внуки — правнуки для пересторогн и поученя, — въ тыхъ памятникахъ способу мысленя и дѣланя нашихъ праотцѣвъ, захованыхъ въ памяти и въ серцяхъ нашого вѣрного народа а представляючихъ точный образъ домашного житя нашого народа, его морального здоровя

яко народа богобоязливого, робучого, гостинного, згôдливого, ôтзначаючого ся розумомъ быстрымъ, глубоко мыслячимъ, проникливымъ, всё доходячимъ и ажь до живого переймаючимъ. Читаючи тй нашй приповѣдки народнй, треба дѣйстно подивляти того великого мудреця руского, много-то рѣчей ôнъ запримѣтивъ, якъ глубоко ихъ понявъ, якъ буйными и далеко сягнутыми зрôвнанями ихъ выложивъ, якъ короткими а прецѣнь точными словами ихъ выразивъ. Тожь тй нашй приповѣдки — се не тôлько наша наука житя але и велика честь и окраса для нашого народа.

КНИГА ПРИТЧЕЙ СОЛОМОНИХЪ.

Глава 1.

Вôзванє до шуканя мудрости и остереженє передъ презиранємъ тоюже.

1. Прúтчи [a] Соломѡ́на сы́на Дѐдова, и҆́же ц҃рствова
2. въ І҆и҃ли: Позна́ти премꙋ́дрость и҆ наказа́нїе, и҆

a) 3. Цар. 4, 32.

1. Прúтчи Соломѡ́на. Пôсля 3. Цар. 4, 32. высказавъ Соломонъ три тысячи такихъ притчь, котрѝ, якъ можемъ заключати зъ 3. Цар. 11, 41., зôстали всѣ, якъ ихъ мудрый царь высказовавъ, черезъ записователя (2. Цар. 8, 16.) въ хроникахъ державныхъ вписанѝ. Allioli примѣчає: Притчи поданѝ въ тôй книзѣ (гл. 10—24) вытягнувъ вразъ съ вступомъ (гл. 1—9) имовѣрно самъ Соломонъ зъ хроникъ для збудованя побожныхъ; пôзнѣйшій выбôръ наступивъ за часôвъ Єзекіи (4. Цар. гл. 18.), а єще пôзнѣйше зôставъ цѣлый збôрникъ замкненый притчами учителя и побожнои матери. (Зри передне слово до сеи книги.)

2. Позна́ти и пр. Ôтъ ст. 2—7 подає ся цѣль выданя сеи книги Притчей. — Премꙋ́дрость. Має тутъ розумѣти ся практична мудрôсть, котра подає способъ, якъ чоловѣкъ довженъ заховати ся взглядомъ Бога, ближнёго и самого себе; якъ ôнъ довженъ розличати добре

3. **оу҆разꙋмѣ́ти словеса̀ мꙋ́дрости: Прїѧ́ти же и҆звѝтїѧ словє́съ, и҆ разрѣшє́нїѧ гада́нїй, оу҆разꙋмѣ́ти же пра́вдꙋ и҆́стиннꙋю, и҆ сꙋ́дъ и҆справлѧ́ти:**

ôтъ злого, правдиве ôтъ ложного, и одно выбирати а друге ôткидати. — **Наказа́нїе.** Се слово значить: учене, картане, каране. Ту можемъ се слово розумѣти въ значеню карности, такъ якъ притчи сеи книги стремлять такожь до обузданя пристрастей и злыхъ пожадливостей. — **Оу҆разꙋмѣ́ти словеса̀ мꙋ́дрости.** С. є. щобы люди стали ся способными до зрозумѣня бесѣдъ высшихъ и побожныхъ, такъ щобы могли приняти основнѝ и труднѣйшѝ наставленя. Зъ сего видимъ, що авторъ ôтзывае ся не тôлько до людей простыхъ и неученыхъ, но такожь до людей ученыхъ; такожь тіи могуть и довжнѝ зъ сеи книги чогось научити ся.

3. **Прїѧ́ти же и҆звѝтїѧ слове́съ.** Мае ту розумѣти ся наука пониманя образового способу говореня, крыючого въ собѣ пôдъ розличными образами всякѝ моральнѝ науки. — **Разрѣшє́нїѧ гада́нїй** С. є. наука розвязованя розличныхъ загадокъ. Corn a Lap. примѣчае, що жиды упражняли и зострювали умы своихъ учениковъ, предкладаючи имъ розличнѝ вопросы хитрѝ, дотепнѝ и загадки, щобы ними упражненѝ въ мысленю стали ся способными до зрозумѣня св. Письма. Сей способъ науки находимъ особливо за часôвъ Соломона, якъ о тôмъ свѣдчить подѣя, описана въ 3. Цар. 10, 1 и сл., коли то цариця Савска, посѣтила Соломона, щобы **и҆скꙋси́ти є҆го̀ при́тчами** (зри поясненє тамже). Іосифъ (l. 1. contra Appion.) оповѣдае, що Хирамъ царь тирскій, упражнявъ ся, такъ предкладаючи Соломону загадки до розвязаня якъ и розвязуючи загадки, якѝ ему предкладавъ Соломонъ. Мудрець Сирахъ (39, 2) учить, що чоловѣкъ мудрый о се старае ся, щобы вôйшовъ ко **и҆звѝтїѧ при́тчей.** — **Разꙋмѣ́ти же** и пр. С. є. щобы пôзнати, що есть справедливе, слушне, а такожь щобы пôзнати переворотнôсть розуму и серця. Зри Быт. 4, 24 и сл.

Да да́стъ неслѡ́бивымъ кова́рство, о҆трача́ти
5. же ю҆ны҆ чꙋ́вство же и҆ смы́слъ. [a] Си́хъ бо по-
слꙋ́шавъ мꙋ́дрый, премꙋ́дрѣе бꙋ́детъ, а҆ разꙋ́м-
6. ный строи́тельство ста́жетъ: Оу҆разꙋмѣ́етъ же

a) Сір. 10, 28.

4. **Да да́стъ** и пр. Пôдметомъ есть ту або мудрôсть, о которôй есть бесѣда въ ст. 2., або Соломонъ, подаючій притчи свои въ цѣли, яка есть въ ст. 1—7 выражена.— **Неслѡ́бивымъ**, с. е. людямъ невиннымъ, невѣдучимъ, котрѝ дають ся другимъ легко обманути.— **Кова́рство.** Хитрôсть с. е. змѣева мудрôсть (Мат. 10, 16.), прозорливôсть и осторожнôсть въ дѣланю, щобы не бути перехитренымъ, ошуванымъ и до злого потягненымъ. — **О҆трача́ти же ю҆ны҆.** Не такъ молодому що до вѣку, якъ радше що до розумѣня свѣта и его лукавства, с. е. неопытному и легковѣрному, котрого можна легко ошукати. — **Чꙋ́вство же и҆ смы́слъ.** Выраженя: чꙋ́вство, смы́слъ, наказа́нїе и пр. мають въ тôй книзѣ то само значене; они означають вѣдомости етичнѝ або практичнѝ, маючѝ послужити чоловѣкови до устроеня свого житя пôсля правилъ, якѝ тѝ вѣдомости ему подають.

5. **Си́хъ бо послꙋ́шавъ** и пр. Если мудрый послухае тои науки, мудрѣйшимъ стане ся, буде умѣвъ еще лучше устроити свое житє, щобы поступати дорогою щоразъ бôльшои совершенности. А и наша приповѣдка выражае похвалу мудрости: одинъ мудрый стоитъ за десять дурныхъ. — **Строи́тельство ста́жетъ.** С. е. одержить керму. Образъ есть ту взятый зъ опытного керманича, умѣючого держати ся своеи дороги посередъ бурливого моря. Мысль есть: чоловѣкъ слухаючій наукъ сеи книги, набуде мудрости и опыта, такъ що и самъ анѣ принадами свѣтовыхъ роскошей анѣ ніякими противностями не дасть ся спровадити зъ доброи дороги, и другихъ сею дорогою провадити зъумѣе.

6. **Оу҆разꙋмѣ́етъ же** и пр. С. е. тая книга буде пожиточною не тôлько для того, о чôмъ було высеш

прѝтчꙋ и̂ тѐмное сло̑во, речѐніѧ же премꙋ̑дрыхъ
7. и̂ гада̑ніѧ. [a] Нача̑ло премꙋ̑дрости стра̑хъ Гдⷭ҇ень.
ра̑зꙋмъ же бл҃гъ всѣ̑мъ творѧ̑щымъ его̑: бл҃го-
чѐстіе же въ Бг҃а нача̑ло чꙋ̑вства, премꙋ̑дрость

а) Іов. 28, 28.; Пс. 110, 10.; Еккл. 12, 13.; Сір. 1, 15.

сказано, но такожь до зрозумѣня всякои притчи и труднѣйшои бесѣды людей мудрыхъ и розумныхъ, учачихъ въ притчахъ и загадкахъ. Зри еще пояснене выс. ст. 3.

7. **Нача̑ло** и пр. Есть се выречене повне глубокои мудрости и значеня. Всяка честнота, каже св. Августинъ, начинае ся боязнею Бога с. е. его суда; потомь ажь слѣдуе честнота зъ любви. Або: Боязнь Бога есть головною складовою частію мудрости (честноты), о скôлько пôдъ боязнею Бога розумѣемъ сыновну, любячу обаву, щобы не образити Бога, найлучшого, найдобротлившого Отца. Иншѝ розумѣють боязнь Бога въ значеню религіи и подають таку мысль: Всяка правдива мудрôсть (знане законôвъ религійно-моральныхъ и честнота) мусить мати свôй початокъ, свою основу въ религіи. (Allioli.) Зри такожь пояснене Второз. 6, 2.; Пс. 110, 10. — **Ра̑зꙋмъ же бл҃гъ** и пр. С. е. Тіи суть правдиво розумнѝ и мудрѝ, котрѝ тую мудрôсть не лишь своимъ умомъ пôзнають и розумѣють, але такожь своею волею одобряють и выконують. Зри пояснене Пс. 110, 10. — **Бл҃гочѐстіе же въ Бг҃а** и пр. Тіи, котрѝ суть правдиво побожнѝ, умѣють управляти своими чувствами, умѣють запановати надъ злою пожадливостію и устроити свое житє пôсля правилъ Божого закона. — **Премꙋ̑дрость же и̂ наказа̑ніе.** Зри выс. ст. 2. — **Нечести̑кіи.** С. е. люди беззаконнѝ, котрѝ не боять ся Господа, але его словомъ и дѣломъ вырѣкають ся. Въ лат. есть: Глупѝ, безъумнѝ. Зри пояснене Второз. 22, 21. — **Ѹ̑ничижа̑тъ.** Люди безбожнѝ въ своей глупотѣ презирають, помѣтують мудростію, дѣ-

8. же и наказа́нїе нечести́вїи оу҆ничижа́тъ. Слы́ши
сы́не наказа́нїе о҆тца̀ твоегѡ̀, и҆ не ѿри́ни завѣ-
9. тѡвъ ма́тере твоеѧ̀: [а] вѣнє́цъ во бл҃года́тей
прїи́меши на твое́мъ вер́сѣ, и҆ гри́вну зла́тꙋ ѡ҆
10. твое́й вы́и. [б] Сы́не, да не прелста́тъ тебѐ мꙋ́жи

а) нис 4, 9; Сір. 6, 32. б) нис. 4, 14.

лаючи єи правила и пересторога безъуспѣшными для себе и тымъ самымъ способлячи собѣ найгôрші наслѣдки свого безбожного способу поступованя въ тôмъ и будучôмъ житю.

8. Слы́ши сы́не и пр. Тымъ вôзванємъ дѣтей до послуха и почести взглядомъ наукъ и приказôвъ родичей начинає Соломонъ подавати правила, выплываючи зъ мудрости и боязни Божои, о котрыхъ высше була бесѣда. Дѣти довжни въ всемъ слухати своихъ родичей, понеже тіиже посѣдають мудрôсть зъ довголѣтного опыта и суть першими учителями вѣры и честноты для своихъ дѣтей, такъ що науки родичей, а особливо матери, мають вплывъ на цѣле дальше житє ихъ дѣтей. Наша приповѣдка говорить: ледача дитина, котрои батько не учивъ. — Завѣтѡвъ. Заповѣдей, приказôвъ.

9. Вѣнє́цъ и пр. Дѣти слухаючи приказôвъ и пересторогъ своихъ родичей, поступають въ всякихъ честнотахъ, стають ся милыми Богу и людямъ, такъ що всѣ люди будуть на нихъ съ уподобанємъ дивити ся и ихъ высоко цѣнити, немовъ бы були украшени золотымъ вѣнцемъ на головѣ и золотымъ ланцюхомъ на шиѣ. Богъ же нагородить ихъ въ небѣ вѣнцемъ неувядаємои славы, о непослушныхъ же дѣтяхъ говорить наша приповѣдка: кто не слухає тата, той послухає ката.

10. Сы́не, да не прелста́тъ и пр. Єсли бы люди безбожни старали ся тебе звести зъ доброи дороги, намовити до грѣха, представляючи тобѣ єго користи и пріятности, а указуючи тобѣ на утяжливости лежачи на дорозѣ честноты, уважай, щобысь не приставъ на ти

11. нечестивїи, нижѐ да восхо́щеши: [а] А҆́ще помо́лѧтъ тѧ̀, глаго́люще: и҆ди̑ съ на́ми, приѡ́вщисѧ
кро́ве: скры́емъ же въ зе́млю мꙋ́жа пра́ведна не-
12. пра́веднѡ: [б] Пожре́мъ же є҆го̀ ꙗ҆́коже а҆́дъ жи́ва,

а) Єрем. 5, 26.; Мих. 7, 2. б) Пс. 123, 2.

ихъ злобнѝ намовы; не вѣрь имъ, ихъ облуднымъ словамъ, не наслѣдуй ихъ злыхъ примѣрôвъ. Згубный вплывъ такихъ людей выражає наша приповѣдка: одна паршива ôвця всю череду заразитъ, — съ якимъ пристаєшь, такимъ самъ остаєшь.

11. **А҆́ще помо́лѧтъ тѧ̀.** Єсли тебе просити, запрашати, кликати будуть. — **Приѡ́вщисѧ кро́ве.** Возми съ нами участь въ убійствахъ, въ розбишацтвахъ. — **Скры́емъ же въ зе́млю.** Убіємъ кого, засѣвши на него, безъ ніякои опасности для насъ зъ єго стороны, анѣ зъ стороны людей, бо мы убивши єго, скрыємъ єго, закопаємъ єго въ землѣ, такъ що счезне всякій слѣдъ нашого поступка. — **Мꙋ́жа пра́ведна непра́веднѡ.** Убіємъ чоловѣка невинного, котрый анѣ намъ анѣ никому другому не здѣлавъ ничого злого, и тому убіємъ єго несподѣвано, коли ôнъ не обавляючи ся насъ не буде приспособленый до опору, до обороны свого житя.

12. **Пожре́мъ же є҆го̀** и пр. Слово **пожре́ти** має ту значенє: погубити. Зри Пс. 13, 4.; 123, 2.; нис. 30, 14. Образъ єсть взятый ôтъ звѣрôвъ, котрѝ пожирають чоловѣка або яке звѣря, не лишаючи слѣду по нимъ. — **Ꙗ҆́коже а҆́дъ жи́ва.** — Погубимъ єго скоро и легко, безъ ничієго опору. Здає ся, що авторъ ту ôткликує ся до исторіи Датана и Авирона, котрѝ зôстали нагло живцемъ пожертѝ черезъ розпавшу ся землю. (Числ. 16, 30.) — **Ѹ҆́змемъ па́мѧть** и пр. Не лишить ся по нимъ ни найменьшій слѣдъ; стане ся, якъ бы єго не було неколи на свѣтѣ; тожь нема чого бояти ся, никто не выдасть насъ передъ людьми, мы будемъ безпечнѝ передъ карою за убійство.

13. ѝ вóзмемъ пáмать ѐгѡ̀ ѿ землѝ: Стѧжáніе
ѐгѡ̀ многоцѣ́нное пріи́мемъ, ѝспóлнимъ же дóмы
14. нáшѧ коры́стей. Жрéбій же твóй положѝ съ нáми: ѻ҆́бще же влагáлище стѧ́жемъ всѝ, ѝ мѣ-
15. шéцъ ѐдѝнъ да бꙋ́детъ всѣ́мъ нáмъ. [a] Не йдѝ
въ пꙋ́ть съ нѝми: оу҆клонѝ же нóгꙋ твою̀ ѿ
16. стéзь ѝхъ. [б] Нóзѣ бо ѝхъ на ѕлò текꙋ́тъ, ѝ
17. скóри сꙋ́ть ѝзлїѧ́ти крóвь: Не безъ прáвды во

а) Пс. 1, 1; Мат. 5, 29 б) Ис 59, 7; Рим. 3, 15

13. Стѧжáніе ѐгѡ̀ и пр. Все велике майно убитого буде нашою добычю; мы безъ працѣ дôйдемъ до великихъ богатствъ.

14. Жрéкій же твой и пр. Стань ся участникомъ нашого щастя; пристань до насъ; будьмо собѣ пріятелями, котрѝ мають всё спôльне; будемъ мали спôльнѝ користи зъ выдираня чужои власности. — Влагáлище и мѣшéцъ суть то синонимы означаючѝ сховки на грошѣ и всякѝ дорогоцѣнности.

15. Не йдѝ и пр. Єсть се пересторога автора. Не дай ся звести ихъ примѣромъ и приманами; утѣкай ôтъ нихъ, не наслѣдуй ихъ лукавого, беззаконного способу поступованя. Нашѝ приповѣдки говорять: ôтъ напасти и полу врѣжь а втѣкай, ôтхрестишь ся ôтъ дѣдька, а збудешь ся лиха, — не бôй ся чорта, але злого чоловѣка.

16. Нóзѣ бо ѝхъ и пр. Они бо суть розбишаками, готовими проліяти кровь невинну, щобы лишь збогатити ся добычею.

17. Не безъ прáвды и пр. Corn. а Lap. розумѣє грецке выражене adikos (безъ прáвды) въ двоякôмъ значеню: надармо и не несправедливо, и такъ сей стихъ поясняє: якъ хищнымъ птахамъ надармо простирають ся сѣти, понеже они о тѝ сѣти не дбають и ихъ не стережуть ся, якъ однако тымъ птахамъ тѝ сѣти не несправедливо, не безъ ихъ вины, прости-

18. простирáютсѧ мрéжи пернáтымъ. [a] Тíи во оу-
вíйствꙋ пришѩщающесѧ, сокровиществꙋютъ себѣ
злáѧ: разрꙋшéнїе же мꙋжéй законопрестꙋпныхъ
19. злò. Сíи пꙋтїѝ сꙋть всѣхъ творѧщихъ беззакѡ́н-
нѧѧ: нечéстїемъ бо свою дꙋшꙋ ѿемлютъ.

а) Мат. 26. 16,

рають ся, понеже они своими крадежами и рабункам зслужили собѣз на тѝ сѣти, — такъ само розбишакам надармо указують ся сѣти рабункôвъ с. є. кара за ихъ злочины, понеже они о се не дбають и сего не стережуть ся, однако имъ така кара слушно, справедливо указує ся, понеже они своими злочинами, своими рабунками собѣ на ню заслужили. Такъ поясняє се, каже Corn. a Lap., самъ Соломонъ въ ст. сл. — Въ лат. текстѣ єсть на ве безъ прáвды выражене черезъ frustra с. є. на надарм . а Allioli такъ ст. 17 и 18 поясняє: Якъ пташникъ надармо розпростирає свои сѣти передъ птахами, понеже птахи видячи небезпеченьство, стережуть ся тыхъ сѣтей, такъ и не осягнуть своеи цѣли тѝ зводителѣ, а радше ихъ засѣдки спадуть на нихъ самыхъ; они, мыслячи о погибели иншихъ, самѝ впадуть въ погибель. Зри Пс. 7, 16. Менохій же дає таке поясненє: Ты наученый моими упôмненями, легко избѣгнешь сѣтей, засѣдокъ, якѝ злѝ товаришѣ наставляють на тебе, стараючи ся тебе втягнути въ своє товариство; я бо ôткрывъ тобѣ ихъ зрады и указавъ тобѣ сѣти, котрѝ надармо и безпожиточно затягає ся, около ихъ видять птахи; злѝ товаришѣ способлячи для иншихъ засѣдки, способлять для себе самыхъ погибель.

18. Тíи во оу́вíйствꙋ и пр. Цѣлою користею, яку розбишаки мають зъ своихъ злочинôвъ, єсть ихъ власне нещастє; скорше або пôзнѣйше досягне ихъ заслужена кара ôтъ людскои и Божои справедливости, такъ що до ихъ тѣла якъ и що до ихъ души.

19. Сíи пꙋтїѝ и пр. Така єсть судьба всѣхъ простýникôвъ; они готовлячи другимъ погибель, самѝ впа-

20. **Премꙋ́дрость въ и҆сходѣ́хъ поѐтсѧ, въ сто́гнахъ**
21. **же дерзновѐніе во́дитъ. На кра́ехъ же стѣ́нъ** [a] **проповѣ́дꙋетсѧ, оу҆ вра́тъ же си́лныхъ присѣ́дитъ, въ вратѣ́хъ же гра́да дерза́ющи глетъ:**

а) ѝис. 8, 1.

дають въ погибель тѣла и души. Зри исторію Навутея 3. Цар. гл. 21.

20. **Премꙋ́дрость въ и҆сходѣ́хъ** и пр. Передъ тымъ учивъ Соломонъ, що не треба слухати бесѣдъ людей безбожныхъ, взываючихъ до злочинôвъ; теперь же побуджує до слуханя мудрости, взываючи кождого чоловѣка до благородныхъ дѣлъ и честнотъ. Авторъ впроваджує тутъ мудрôсть яко особу живу, кличучу, упоминаючу. Каже Calmet: Кликане, напоминане, яке мудрости признає ся а яке она смѣло и отверто (**дерзновѐніе во́дитъ**) высказує, єсть то голосъ совѣсти и Божои откровенной науки, а выраженя: **въ и҆сходѣ́хъ** (на улицяхъ) и **въ сто́гнахъ** (на публичныхъ площадяхъ) означають, що тѝ кликаня и напомненя доходять до кождого чоловѣка. Всюда, каже Calmet, находить ся мудрôсть; всё, що насъ окружає, голосить, проповѣдає мудрôсть; она сама накидує ся кождому, кто лишь має отворенѝ очи и уха. Видишь ты що злого, соблазнь, сваволю? Стережи ся, щобысь того не дѣлавъ. Чуєшь бесѣды побожнѝ, дивишь ся на добрѝ примѣры? Слухай, наслѣдуй, користай зъ нихъ. Бôльше ôтъ глупыхъ учать ся мудрѝ, нѣжь ôтъ мудрыхъ глупѝ, звыкъ бувъ говорити Като.

21. **На кра́ехъ же** и пр. Мудрôсть голосить всѣмъ свои науки и пересторогн зъ высоты мурôвъ, щобы ихъ всѣ чути могли; она немовъ зъ высоты стражниць остерѣгає насъ передъ небезпеченьствами, грозячими намъ зъ стороны нашихъ ворогôвъ, котрѝ могуть нанести шкоду и пагубу нашому тѣлу и душѣ. Образъ єсть ту взятый зъ звычаю, пôсля котрого жиды поставляли на высокихъ стражницяхъ сторожôвъ, котрѝ увидѣвши ôттамъ зближаючихъ ся ворогôвъ, остерѣгали передъ ними

22. Єлїкѡ оу҆бѡ вре́мѧ незло́бивїи держа́тсѧ пра́вды, не постыда́тсѧ: безꙋ́мнїи же доса́ды сꙋ́щи
желателїе, нечести́вїи бы́вше возненави́дѣша чꙋ́вство. Й
23. пови́нни бы́ша ѡ҆вличе́нїемъ, сѐ предложꙋ́ ва́мъ моегѡ̀ дыха́нїѧ рече́нїе: наꙋ́чꙋ же
24. ва́съ моемꙋ́ словесѝ. [a] Поне́же зва́хъ, и҆ не по-

а) Ис. 65, 12.; 66, 4.; Єрем. 7, 13.

жіючихъ на рôвнинахъ. — Оу҆ кра́тъ же и пр. Мудрôсть сидить у ворôтъ царскихъ мѣстъ и смѣло голосить свои науки. Мысль сего стиха єсть та сама що и въ ст. попереднôмъ. Образъ єсть ту взятый зъ звычаю, пôсля котрого въ старинности полагоджувано всякѝ справы у ворôтъ мѣста, куда збирало ся всегда найбôльше людей. Зри Быт. 23, 10.

22. Єлїкѡ оу҆бѡ вре́мѧ и пр. Правдиво мудрыми суть люди побожнѝ, любячѝ праведнôсть и придержуючѝ ся тоиже въ всѣхъ своихъ поступкахъ, въ цѣлôмъ своимъ житю; они бо будуть всѣми почитанѝ, понеже не допустять ся николи ніякого ганьбячого дѣла, котре бы могло ихъ выставити на смѣхъ и поругу. Иначе мае ся рѣчь съ людьми нечестивыми, безбожными; тіи не любячи праведности, не ôтдаючи кождому сего, що єму належить ся, радо допускають ся всякихъ обидъ и кривдъ и доходять до такои безвстыдности, що уже не разить ихъ анѣ смѣхъ анѣ погорда людей.

23. Й пови́нни бы́ша и пр. Тѝ люди за свои злѝ и безвстыднѝ дѣла заслугують на догану честныхъ людей. — Сѐ предложꙋ́ и пр. Соломонъ або уособлена мудрôсть взывае до себе людей безбожныхъ, щобы користали зъ наукъ, якѝ имъ подавати хоче, и щобы въ той способъ исправили свое житє. Слово дыха́нїе означае науку яко выразъ сего, що ктось чувствуе, мыслить и хоче.

24. Поне́же зва́хъ и пр. Мудрôсть (Соломонъ) выжидае глупыхъ и безбожныхъ, щобы прійшли на єи за-

слꙋшасте, и҆ простира́хъ словеса̀, и҆ не внима́сте:
25. Но ѿмета́сте моѧ̀ совѣ́ты, и҆ моимъ ѡ҆бличе́нїе-
26. емъ не внима́сте: Оу҆́бо и҆ а)҆ ѧ҆́зъ ва́шей поги́-
27. вели посмѣю́сѧ, пора́дꙋюсѧ же, є҆гда̀ прїи́детъ
ва́мъ па́гꙋба. И҆ є҆гда̀ прїи́детъ на вы̀ внеза́пꙋ
мѧте́жъ, низвраще́нїе же подо́бно бꙋ́ри прїи́детъ,
и҆лѝ є҆гда̀ прїи́детъ ва́мъ печа́ль и҆ градоразоре́нїе,

а) Второз. 28, 63.; Єзек. 21, 17.

прошене и послухали єи наукъ и пересторогъ; однако никто не приходить до неи; для того говорить она съ гнѣвомъ до нихъ: Понеже вы погордили моимъ запрошенемъ, моимъ завôзванемъ, ругаючи ся зъ него, то и я буду ругати ся зъ вашого нещастя, яке буде наслѣдкомъ вашого беззаконного поступованя (ст 24 и сл.). — **Простира́хъ словеса̀.** Я кликала, взывала голосно, выразно, добитно, такъ що всѣ мене чути могли. Образъ взятый зъ чоловѣка, котрый взываючи кого до чогось усильно, пôдносить свôй голосъ и говорить протягло, вымавляючи добитно кожде слово. Вôзване, каже Calmet, о якôмъ въ тôмъ стиху єсть бесѣда, дѣє ся черезъ проповѣдникôвъ Божого слова, черезъ кары, якими оказує ся Божа могучôсть и справедливôсть, а такожь черезъ внутрѣшный голосъ совѣсти, котрый намъ нашѝ блуды выкидує.

25. **Ѡ҆бличе́нїемъ.** Упôмненямъ поданымъ въ тонѣ картаючôмъ.

26. **Оу҆́бо и҆ а҆́зъ ва́шей** и пр. Єсть се сказано пôсля способу говореня людей, а значене тыхъ слôвъ єсть, що Богъ не буде уже мати для нихъ ніякого милосердія, що лишить ихъ власнôй ихъ судьбѣ. Зри пояснене Второз. 28, 63.

27. **Мѧте́жъ.** Євр. слово schoa значить: гамôръ, лопотъ, нападъ, буря. Корѣнь бо scaa значить: нагло впасти, вбѣчи съ великою силою и шумомъ, якъ се дѣє ся, коли вороги насиломъ занимають мѣсто, коли дôмъ порушеный въ наслѣдокъ землетрясеня съ лопотомъ ва-

28. И҆лѝ є҆гда̀ на́йдетъ на вы̀ па́гꙋва. [а] Бꙋ́детъ бо
є҆гда̀ призове́те мѧ̀, а҆́зъ же не послꙋ́шаю ва́съ:
29. взы́щꙋтъ мене̑ ѕлі́и, и҆ не ѡ҆брѧ́щꙋтъ. Возненави́-
дѣше бо премꙋ́дрость, [б] словесе́ же Гдⷭ҇нѧ не прїи-
30. ѧ́ша: Нижѐ хотѣ́ша внима́ти моимъ совѣ́тѡмъ,
31. рꙋга́хꙋсѧ же моимъ ѡ҆вличе́нїемъ. [в] Тѣ́мже снѣ-
дѧ́тъ свои́хъ пꙋте́й плоды̀, и҆ своегѡ̀ нече́стїѧ

а) Ис. 1, 15.; Єрем. 11, 11. б) Дѣян. Ап. 13, 40. в) Ис. 3, 10.

лить ся, коли буря затапляє кораблѣ, коли градъ нищить збôже, коли рѣки выступають зъ берегôвъ и заливають поля. Такъ бо звыкъ Богъ карати безбожныхъ, ругаючихъ ся зъ єго взываня до поправы житя, зсылаючи на нихъ наглй̂, несподѣванй̂ а страшнй̂ нещастя; такъ укаравъ Богъ Содомлянъ, людей за часôвъ Ноя, Фараона и т. п. — **Низкраще́нїе.** Знищене чогось цѣлковите, збурене до тла, яке дѣє ся особливо въ часѣ землетрясеня.

28. **Бꙋ́детъ бо є҆гда̀** и пр. Тая грозьба сповнила ся на жидахъ, коли просили Бога о увôльнене ôтъ ярма халдейского и вавилоньского, но не були выслуханй̂. Однако тая грозьба не ôтносить ся до каючихъ ся грѣшникôвъ, котрй̂ исправляють своє житє и Бога просять о прощене своихъ грѣхôвъ; тіи бо бувають всегда выслуханй̂; наша же приповѣдка говорить: чоловѣкъ не ангелъ, щобы не согрѣшивъ, а не чортъ, щобы не покутовавъ.

29. **Премꙋ́дрость.** Зри выс. ст. 2. — **Словесѐ Гдⷭ҇нѧ.** Божого взываня до наверненя, до поправы житя.

30. **Рꙋга́хꙋсѧ** и пр. Уважали мои грозьбы яко порожнй̂, не маючй̂ николи здѣйстнити ся.

31. **Тѣ́мже снѣдѧ́тъ** и пр. Они будуть жати тоє, що посѣяли; наша приповѣдка каже: якъ посѣявъ, такъ зôйшло; — якогось пива наваривъ, таке и пій. Зри Гал. 6, 8. Люди безбожнй̂, чи то старй̂ чи молодй̂ отримають заплату, кару, ôтповѣдно своимъ

32. насы́тятся: Ꙗ҆́ко, занѐ ѡ҆бы́дѣша младе́нцевъ,
оу҆бїе́ни бꙋ́дꙋтъ, и҆ и҆стаза́нїе нечести́выꙗ погꙋ-
33. бы́тъ. [a] Мене́ же слꙋ́шаꙗй, вселитсꙗ на оу҆пова́-
нїи, и҆ почі́етъ безъ стра́ха ѿ всѧ́каго ѕла̀.

а) Пс. 111, 7.

дѣламъ, якъ собѣ заслужили. — Своегѡ̀ нечестїѧ насы́тятсѧ. Они за свои злочины дôзнають кары въ повнôй мѣрѣ. Образъ єсть ту взятый зъ чоловѣка, поживаючого якусь ѣду, доки єму таяже не змерзить ся.

32. Ꙗ҆́ко, занѐ ѡ҆бы́дѣша и пр. Кары дочаснѝ и вѣчнѝ ждуть тыхъ безбожныхъ, котрѝ своими злыми радами, намовами и примѣрами зводили людей молодыхъ и неопытныхъ зъ дороги честноты. — И҆стаза́нїе и пр. Богъ въ своєй безконечнôй справедливости розсудить ихъ проступки и укарає ихъ нещастями уже въ тôмъ житю а цѣлкомъ певно вѣчнымъ осудженємъ по смерти.

33. Менѐ. С. є. радъ, наукъ и пересторогъ мудрости, якѝ въ тôй главѣ подають ся. — Вселитсѧ на оу҆пова́нїи. Люди безбожнѝ мають рôжнѝ а великѝ надѣи, однако они въ нихъ не перебувають (не вселѧ́тсѧ), понеже ихъ звычайно утрачують и впадають въ розпуку и зневѣру; о нихъ то говорить наша приповѣдка: на леду дурный хату ставить; люди же побожнѝ перебувають въ надѣи немовъ въ власнôй хатѣ, безперерывно и безпечно, будучи певными Божои помочи и нагороды за свою праведнôсть, за свôй послухъ, якій Богу оказують. — Почі́етъ и пр. Кто ôтъ мене учити ся и наукъ моихъ слухати буде, той буде оплывати въ всякихъ добрахъ; єго щастє буде тревале, вôльне ôтъ боязни передъ нещастями, якѝ суть звычайно Божими карами за людскѝ грѣхи. Зри Лев. 26, 5.; Єрем. 33, 16.

Глава 2.

Дальше вôзванє до шуканя и слуханя мудрости, котра подає много добрыхъ овочей, подôбно якъ глупота приносить погибель.

1. **Сы́не, а҆́ще прїи́мъ глаго́лъ моеѧ̀ за́повѣди, скры-**
2. **еши въ себѣ̀:** [a] **Послꙋ́шаетъ премꙋ́дрости твоѐ**

a) Лук. 8, 18.

1. **Сы́не, а҆́ще прїи́мъ** и пр. Єсли ты, мôй сыну, пріймешь ôтъ мене, немовъ твого отца, мои науки и перестороги до твого серця и ихъ тамъ немовъ якій скарбъ ховати будешь, тогда (ст. 2.) не тôлько ты самъ будешь всегда слухати правилъ моеи мудрости и пôсля нихъ жити, любячи пôзнану мудрôсть цѣлымъ твоимъ серцемъ, но кромѣ того я обѣцяю тобѣ, що и твôй сынъ буде послушный твоимъ наукамъ, принимаючи радо ôтъ тебе навѣть строгшѝ упôмненя; єсли бы же ты ôткинувъ мои упôмненя, то сынъ твôй и твои упôмненя ôткине. Єсть бо такій справедливый законъ ôтплаты, постановленый Богомъ яко справедливымъ судією, щобы мы дôзнавали ôтъ сына того самого, чого ôтъ насъ дôзнававъ нашь отець. Або: єсли ты будешь пильно слухати приказôвъ мудрости, тогда здѣлаєшь въ сей мудрости такѝ поступы, що зможешь и другимъ, чи то твому сынови чи якому ученикови удѣлити наукъ, якѝ ты собѣ узыскавъ. Гдеякѝ гадають, що пôдъ **премꙋ́дростїю** (ст. 2.) має розумѣти ся пôзнанє Бога и єго волѣ и ôтповѣдаючій сему пôзнаню способъ поступованя. (Зри нис. ст. 5.).

3. **А҆́ще бо премꙋ́дрость** и пр. Єсли ты о узыскане мудрости и о пôзнанє твоеи внутрѣшнои природы, твоихъ чувствъ, твоихъ добрыхъ и злыхъ склонностей, съ всею усильностію старати ся и о ню Бога просити будешь. Выраженя: **да́си гла́съ твôй** и **взы́щеши великимъ гла́сомъ** означають тутъ великѝ заходы, усилія около найденя мудрости и пôзнаня природныхъ склон-

ꙋ҆́хо, и҆ приложи́ши ср҃це твоѐ къ ра́зꙋмꙋ: при-
ложи́ши же є҆ въ наказа́нїе сы́нꙋ твоемꙋ̀. а)
3. А҆́ще бо премꙋ́дрость призове́ши, и҆ ра́зꙋмꙋ да́си
гла́съ твой, чꙋ́вство же взы́щеши вели́кимъ гла́-
4. сомъ: И҆ а҆́ще взы́щеши є҆ѧ̀ ꙗ҆́кѡ сребра̀. и҆ б) ꙗ҆́-
5. коже сокро́вища и҆спыта́еши ю҆: Тогда̀ ᲂу҆разꙋмѣ́-
еши стра́хъ Гдⷭ҇нь, и҆ позна́нїе Бж҃їе ѡ҆брѧ́щеши:
6. в) Ꙗ҆́кѡ Гдⷭ҇ь даѐтъ премꙋ́дрость, и҆ ѿ лица̀ є҆гѡ̀

а) 3. Цар. 3, 9. 12. б) Мат. 13, 44—46. в) Іов. 32, 8.; Прем. Сол. 7, 15.

ностей (выс. 1, 4. 7.); образъ єсть тутъ взятый зъ чоловѣка, котрый шукаючи кого усильно, уживає при тôмъ пôднесеного голосу.

4. И҆ а҆́ще взы́щеши и пр. Соломонъ порôвнує пильне шуканє и доходженє мудрости съ пильностію, съ якою люди свѣтовй шукають сокровища и вартости тыхже доходять.

5. Тогда̀ ᲂу҆разꙋмѣ́еши и пр. Allioli пише: Єсли ты съ цѣлою душею будешь шукати мудрости, тогда одержишь святу боязнь Божу, котра єсть початкомъ мудрости (выс. 1, 7.), а що бôльше, въ певнôй мѣрѣ самою мудростію. Зри поясненє выс. 1, 7. — Позна́нїе Бж҃їе. Зри выс. ст. 2.

6. Ꙗ҆́кѡ Гдⷭ҇ь и пр. Ст. 6—9 подають причину призыванія премудрости, якого Соломонъ въ ст. 3 домагає ся; тй стихи належить уважати яко вставленй, яко парентезу, такъ що ст. 9 знову приходить въ звязь съ ст. 3. Мовъ бы казавъ: О узысканє мудрости треба старати ся не лишь черезъ слуханє и науку, але и черезъ молитву, призыванє Божои помочи; мудрôсть бо єсть даромъ Божимъ, о якій Бога просити потреба. Зри Сір. 39, 7.; Як. 1, 5. — Ѿ лица̀ є҆гѡ̀. Въ лат. єсть: зъ устъ єго. Мысль єсть: Правдива мудрôсть походить зъ слова Божого (Второз. 8, 3.), зъ єго откровенія и вдухновенія, научаючого насъ, чого маємъ избѣгати а о що старати ся.

7. познанїе, и разумъ: [a] И сокровиществуетъ и-
справляющымъ спасенїе, защищаетъ же шествїе
8. ихъ. Еже сохранити путѝ ѡправданїй, и путь
9. благоговѣйствующихъ егѡ сохранитъ. Тогда оу-
разумѣеши правду и судъ, и исправиши всѧ
10. стези благїѧ. Аще бо прїидетъ премудрость въ
твою мысль, чувство же твоей душѝ добро бы-

a) Пс.. 83, 12.

7. И сокровиществуетъ и пр. Богъ скрывае у себе мудрôсть и спасенїе немовъ велике сокровище, котре ôнъ не всегда и не всѣмъ, а тôлько праведнымъ подае въ часѣ собою постановленôмъ. Слово грецке, переведене тутъ черезъ исправляющымъ переводить св. Августинъ (Contra advers. legis et proph. c. 17) черезъ: recte agentibus (добре дѣлаючимъ, праведно жiючимъ). — Защищаетъ и пр. Наша приповѣдка говорить: кто съ Богомъ, съ тымъ и Богъ. Богъ есть охороною для праведныхъ въ ихъ житю душевнôмъ, котре тутъ есть представлене пôдъ образомъ подорожи. Цѣль сеи Божои охороны есть выражена въ стиху слѣдуючôмъ.

8. Еже сохранити и пр. Богъ своею мудростiю и благодатiю стереже и спомагае праведныхъ, щобы всегда держали ся дороги праведности, щобы на ней не пôткнули ся и не понесли якои шкоды. — Путь благоговѣйствующихъ и пр. Богъ стереже дороги тыхъ, що его боять ся, що жiють богобоязливо. Есть то само сказано, що попередными словами сего стиха.

9. Тогда оуразумѣеши и пр. Коли ты призовешь Бога, просячи его о мудрôсть (ст. 3.) и самъ по силамъ твоимъ о ню стараючи ся, тогда ты освѣченый свѣтломъ мудрости, будешь умѣвъ належито розсудити се, що добре а що зле, и зможешь дѣлати тое, що добре, що праведне.

10. Аще бо прїидетъ и пр. Если ты позволишь мудрости, щобы заволодѣла цѣлою твоею душею, всѣми

11. ти возмнїтсѧ: Совѣтъ добръ сохранїтъ тѧ,
помышлѐнїе же преподобное соблюдѐтъ тѧ:
12. Да ѝзбавитъ тѧ ѿ пꙋтѝ злагѡ ѝ ѿ мꙋжа
13. глѧюща ничтоже вѣрно. [a] Ѡ ѡставившїи пꙋти
14. правыѧ, ѐже ходїти въ пꙋтѐхъ тмы! Ѡ веселѧщїисѧ ѡ злыхъ, ѝ радꙋющїисѧ ѡ развращѐ-

а) Іоа. 3, 19.

твоими чувствами, єсли ты переймешь ся всею красою, всею знаменитостію сеи мудрости, тогда (ст. 11) найдешь въ тôй мудрости найлучшого и найпевнѣйшого дорадцю, за котрого розсудными радами и побожными гадками идучи, охоронишь ся ôтъ всего злого; тая правдива мудрôсть яко твôй добрый дорадця научить тебе предвидѣти всѣ небезпеченьства и ихъ завчасу ôтвернути. Каже наша приповѣдка: коли съ розумнымъ говорю, то ся розуму наберу, а єсли съ дурнымъ, то и свôй згублю.

12. **Да ѝзбавитъ** и пр. Кобыжь тая мудрôсть помогла тобѣ, щобы на тебе не мали ніякого вплыву злѝ примѣры анѣ зводничѝ бесѣды людей безбожныхъ, заставляючихъ свои сѣти на людей праведныхъ и стараючихъ ся привести ихъ до упадку! Пôдъ выраженємъ **ничтоже вѣрно** мають розумѣти ся рѣчи не заслугуючѝ на вѣру, маючѝ лишь позôръ правды, облуднѝ, зводничѝ, пагубнѝ, ѣдовитѝ.

13. **Ѡ ѡставившїи** и пр. Єсть се воскликъ святого обуреня противъ людямъ беззаконнымъ, даючимъ соблазнь другимъ и приводячимъ ихъ до упадку и погибели. О, вы, кличе Соломонъ, щосьте оставили дорогу мудрости и честноты, а жієте въ заслѣпленю и порокахъ, въ дѣлахъ нечестивыхъ, мерзкихъ, шукаючихъ темноты, подôбныхъ темнотѣ и ведучихъ въ темноту вѣчну! (Рим. 13, 12.; Єфес. 5, 11.).

14. **Ѡ веселѧщїисѧ** и пр. О, вы, що тѣшите ся, шукаючи и находячи нагоду до грѣха; що радуєте ся на

15. нїи злѣмъ. Ꙗ҆хже стезѝ стро́потни, и҆ кривá течéнїѧ и҆́хъ, є҆́же далéче тѧ̀ сотворѝти ѿ пꙋтѝ
16. прáвагѡ: И҆ чꙋ́жда ѿ прáведнагѡ рáзꙋма: сы́не,

видъ хотьбы найгôршихъ соблазней! — Въ лат. текстѣ нема тыхъ патетичныхъ воскликôвъ, но хôдъ гадокъ есть такій: ст. 11. Рада стеречи тебе буде, а росторопнôсть заховае тебе. Ст. 12. Щобысь бувъ вырваный зъ дороги злои, и ôтъ чоловѣка, котрый говорить переворотнôсть. Ст. 13. Котрѝ опускають дорогу просту, а ходять дорогами темными. Ст. 14. Котрѝ веселять ся зле здѣлавши, а радують ся въ рѣчахъ найгôршихъ.

15. Ꙗ҆́хже стезѝ и пр. Котрыхъ стежки суть грудистѝ, нерôвнѝ с. є. котрыхъ поступки суть злѝ, переворотнѝ. — Кривá течéнїѧ и҆́хъ. Кривѝ дороги означають збоченя ôтъ закона, якъ знову дороги простѝ суть образомъ точного выконуваня закона. — Є҆́же далéче и пр. Злоба тыхъ людей безбожныхъ есть тымъ бôльша, що они не тôлько самѝ грѣшать, приписы закона переступають, но еще старають ся гôршити другихъ и ихъ якъ найбôльше ôтдаляти ôтъ дороги закона и честноты и (ст. 16.) знеохотити ихъ до розважаня своихъ дѣлъ въ цѣли поправы свого житя. О згубнôмъ вплывѣ тыхъ людей на добрѝ обычаѣ людей невинныхъ выражае ся наша приповѣдка: замкнувъ вовка межи ôвцѣ.

16. Сы́не, да тѧ̀ не постѝгнетъ и пр. Перестерѣгае отже Соломонъ молодця, щобы сторонивъ ôтъ злыхъ, безбожныхъ людей, о котрыхъ була высше бесѣда, щобы не давъ ся звести злыми радами и намовами тыхъ, котрѝ (ст. 17.) покинули добрѝ науки, якѝ побирали въ своимъ непорочнôмъ дѣтинствѣ а теперь уже цѣлкомъ забули о Божихъ заповѣдяхъ. — Въ лат. текстѣ есть въ тыхъ и слѣд. стихахъ пересторога передъ злыми, зводничими женьщинами. Тѝ женьщины называють ся въ лат. текстѣ чужими и чужосторонными, пôдъ котрыми пôсля мнѣня толкователей св. Письма мають розумѣти ся прелюбодѣйницѣ, чужолюбницѣ, або въ за-

17. да тѧ̀ не постѝгнетъ совѣ́тъ злы́й: Ѻ҆ставлѧ́ющїй оу҆чє́нїе ю҆ности, и҆ завѣ́та бж҃твєннаго за-

галѣ блудницѣ; гдеякѝ же пôдъ чужосторонными (extraneae) розумѣють женьщины не израильскѝ а поганьскѝ, котрѝ яко такѝ були ôгданѝ розпустѣ, котра була составною частїю поганьского идолослуженя. Зри поясненє I. Нав. 2, 1. Въ лат. текстѣ єсть отже токъ стихôвъ такїй: ст. 16. Щобысь бувъ вырваный ôтъ чужои женьщины, и ôтъ чужосторонной, котра гладить свои бесѣды, и (ст. 17.) опускає провôдника своєи молодости (с. є. свого мужа, або, свого отца, опѣкуна, иншѝ: мудрости), и котра (ст. 18.) забула на завѣтъ свого Бога (с. є. на завѣтъ сопружества, иншѝ: на законъ Божїй заборонящїй прелюбодѣйства (Исх. 20, 14.) и то пôдъ карою смерти (Лев. 20, 10.), такъ що Израильтянинъ допускающїй ся сего проступка, немовъ ôткидує завѣтъ Божїй заключеный съ народомъ израильскимъ); дôмъ бо єи нахиливъ ся до смерти (с. є. сообщенє съ нею веде до смерти душевнои), и єи стежки ведуть до пекла; (ст. 19.) всѣ що входять до неи, не вернуть ся, и не хватять ся стежки житя (с. є. съ трудностїю або и зовсѣмъ не навертають ся). Corn. а Lap. єсть мнѣня, що и въ нашôмъ текстѣ має розумѣти ся пôдъ **совѣ́томъ злы́мъ** совѣтъ, намова, принада злои, зводничои женьщины, до которои въ тôмъ случаю ôтносять ся дальшїи стихи. Передъ блудными женьщинами остерѣгають и нашѝ приповѣдки: ангелскїй голосокъ, а чортова думка — баба а чортъ, то собѣ рôдня, — анѣ на селѣ анѣ въ мѣстѣ не вѣрь невѣстѣ, — баба зъ пекла родомъ.

18. **Поста́ви бо при сме́рти** и пр. Дôмъ безбожного чоловѣка (блудницѣ) єсть поставленый немовъ надъ пропастїю смерти и пекла; тахъ бо входячїй чоловѣкъ позбавляючи себе невинности, находить смерть души; сей дôмъ стає ся для него гробомъ, въ котрôмъ ôнъ себе живцемъ закопує. (Calmet.) — **Съ земны́ми.** С. є. съ людьми, зроджеными зъ земли, немôчными, до злого склонными, або, съ людьми свѣтовыми, не избѣгаючими нагоды до грѣха, пристаючими съ людьми беззаконными

18. вы́вшїй. Поста́ви бо при сме́рти до́мъ сво́й, и̑
19. при а҃дѣ съ земны́ми дѣ҃анїа своа̀: Вси̑ хода̑-
щїи по немꙋ̀ не возврата̑тсѧ, нижѐ пости́гнꙋтъ
сте́зь пра́выхъ: ни во̀ дости́гнꙋтъ лѣ́тъ жи́зни.

(съ блудницями). Въ евр. текстѣ есть rephaim, що означає великанôвъ, gigantes; такъ называють ся демоны и осудженѝ въ пеклѣ такъ задля своеи великои гордости якъ и задля того, що суть погруженѝ въ пропасти адскôй, якъ великаны зôстали погруженѝ въ пропасти потопа (Быт. 6, 2. 7.) и ада. Така судьба жде и тыхъ необачныхъ людей, котрѝ пристаючи съ блудницями стають ся спôльниками ихъ проступкôвъ и гинуть вразъ съ ними въ пропасти пекла.

19. Вси̑ хода̑щїи и пр. Всѣ, котрѝ слухають совѣ́та слагѡ (ст. 16.) с. в. радъ и намовъ людей беззаконныхъ (блудниць) и пôсля нихъ поступають, съ тыми людьми пристають и грѣшать, суть подôбнѝ до людей умершихъ, котрѝ уже николи до житя дочасного не вертають. Тымъ порôвнанємъ есть выражено, що люди проступнѝ, а особливо прелюбодѣѣ и блудники, съ великою трудностію навертають ся и тôлько при помочи великои Божои благодати навернути ся могуть; грѣхи бо ихъ стають ся ихъ другою природою, ихъ желѣзными узами, якими суть звязанѝ, ихъ желѣзною конечностію, якъ они свôй станъ грѣховный въ своимъ заслѣпленю называють. О такихъ людяхъ говорить наша приповѣдка: одною ногою въ гробѣ стоить, а еще злое творить. — Сте́зь пра́выхъ. Дороги наверненя, ôтзысканои честноты. — Ни во дости́гнꙋтъ лѣ́тъ жи́зни. Налоговѝ грѣшники, а особливо грѣхамъ нечистоты ôтдаючѝ ся, бувають каранѝ троякимъ способомъ, якъ каже св. Климентій Алекс.; ихъ налôгъ позбавляє ихъ троякого житя черезъ трояку смерть, а то, житя благодатного черезъ грѣхъ, житя природного черезъ предвчасну смерть, житя славы черезъ вѣчну смерть адску. (Paedag l. 2. гл. посл.)

20. а) Ꙗ҆ще бо бы́ша ходи́ли въ стезѝ бл҃гі́ꙗ, ѡ҆брѣ-
лѝ оу҆бѡ бы́ша стезѝ пра́вы гла́дки: бла́зи бꙋ́-
дꙋтъ жи́тели на землѝ, неꙁло́бивїи же ѡ҆ста́нꙋтъ
21. на не́й: б) И҆́кѡ пра́вїи вселѧ́тсѧ на землѝ, и҆
22. преподо́бнїи ѡ҆ста́нꙋтъ на не́й: Пꙋтїѐ нече-
сти́выхъ ѿ землѝ погі́бнꙋтъ, пребеззако́ннїи же
и҆зри́нꙋтсѧ ѿ неѧ̀.

а) Іер. 19, 18. б) Пс. 36, 9.; Мат. 5, 5.

---

20. Ꙗ҆ще бо бы́ша ходи́ли и пр. Законъ Божій, законъ честноты, єсть самъ въ собѣ легкій (Мат. 11, 30.; 1. Іоа. 5, 3.), коли єго улегшить вправа въ выконуваню поодинокихъ єго приписôвъ и Божа благодать, котра спомагає кождого праведного; нашѝ власнѝ похоти, нашѝ пороки дѣлають иго Божого закона труднымъ и тяжкимъ. — Гла́дки. Легкôсть Божого закона порôвнує ся съ гладкими дорогами, по котрыхъ легко и выгôдно ходить ся и ѣздить ся. — Бла́зи бꙋ́дꙋтъ и пр. Пôдъ землéю має розумѣти ся тутъ довге, мирне и щастливе житє земске, яке Богъ обѣцявъ въ старôмъ Завѣтѣ жидамъ, наколи бы вѣрно выповняли єго законъ. Зри Второз. гл. 11. Зъ огляду на христіянъ має пôдъ землéю розумѣти ся вѣчна щастливôсть, котрои прообразомъ була земля хананейска. Зри Мат. 5, 5. — Бла́зи... неꙁло́бивїи. Суть то синонима, означаючѝ людей добродѣтельныхъ, въ противоположеню до людей беззаконныхъ и блудныхъ, о котрыхъ высше була бесѣда.

21. И҆́кѡ пра́вїи и пр. Єсть се повторенє послѣдныхъ слôвъ попередного стиха. — Преподо́бнїи. Святѝ, побожнѝ, праведнѝ.

22. Пꙋтїѐ нечести́выхъ и пр. Люди нечестивѝ, въ грѣхахъ и беззаконіяхъ погрязшѝ, згинуть або зъ руки людскои справедливости або въ наслѣдокъ Божого суда кары. Зри поясненє Іов. 18, 17.; Пс. 1, 6.; Пс. 103, 35.

Глава̀ 3.

Дальше припоручене мудрости зъ огляду на корысти, якй она подає.

1. Сы́не, мои́хъ зако́нωвъ не забыва́й, глаго́лы же
2. моѧ̀ да совлюда́етъ твоѐ срце̑: [a] Долготу́ во
житїѧ̀, и҆ лѣ́та жи́зни, и҆ ми́ръ приложа́тъ тебѣ̀.
3. Мл҃тыни и҆ вѣ́ра да не ѡ҆ск8дѣва́ютъ тебѣ̀: ѡ҆-

а) Второз. 8, 1.

---

1. Сы́не, мои́хъ зако́нωвъ и пр. Суть се слова мудрости, а радше Соломона, котрый наставляє людей яко своихъ ученикôвъ и учить ихъ правдивои мудрости и честноты.

2. Долготу́ и пр. Богъ обѣцює часто довге и щастливе житє тымъ, що слухають єго закона и вѣрно єго заповѣди выповняють. Зри Исх. 20, 12.; Второз. 5, 16.; 22, 7.; 30, 20. Впрочемъ, якъ примѣчає Calmet, чоловѣкъ добродѣтельный хоронить ся ôтъ грѣхôвъ, котрй своими наслѣдками ослабляють здоровє, скорочують житє и позбавляють грѣшника внутрѣшного спокою. — Ми́ръ. Має ту розумѣти ся гараздъ, добро, помысльнôсть, котре то значенє має дотычне слово еврейске, тутъ черезъ ми́ръ выражене.

3. Мл҃тыни и҆ вѣ́ра. Въ св. Письмѣ (Быт. 47, 29; I. Нав. 2., 14.; 2. Цар. 2, 6.; 15, 20.; Пс. 24, 10. и т. д.) стрѣчаємъ дуже часто тй два слова мл҃ть и и҆́стина разомъ совокупленй, котрй въ ôтношеню до Бога означають єго доброту, милосердіє и вѣрнôсть въ выповненю даныхъ обѣтниць, а тутъ въ ôтношоню до людей могуть тй два слова мл҃тыни и вѣ́ра мати таке саме значенє, а то тымъ бôльше, що въ лат. текстѣ замѣсть слова вѣ́ра читаємъ veritas с. є. и҆́стина. Пôдъ ми́лостынѧми будемъ отже розумѣти всяке милосердіє взглядомъ ближныхъ, прощенє дôзнаныхъ обидъ и кривдъ; пôдъ

вложи́ же ѧ҃ на твое́й вы́и, и҆ напиши̑ ѧ҃ на скрижа́ли се́рдца твоегѡ̀: и҆ ѡ҆бра́щеши благода́ть.
4. [a] И҆ промышлѧ́й дѡ́бра предъ Гдемъ (Бг҃омъ)

а) Рим. 12, 17.

вѣ́рою же будемъ розумѣли вѣрно̂сть въ довершаню даныхъ людямъ обѣтниць и щиро̂сть, отверто̂сть и правдиво̂сть въ нашихъ бесѣдахъ. Св. Іоанъ Золот. розумѣе по̂дъ словомъ млтыни всяке милосердіе взглядомъ бѣдныхъ и помочи потребуючихъ, особливо же милостыню въ властиво̂мъ значеню, а по̂дъ словомъ вѣра розумѣе о̂нъ правдиву вѣру въ Бога, оказуючу ся въ о̂тповѣдаючихъ еи правиламъ дѣлахъ. (Єр. ad Philip.) Менохій розумѣе по̂дъ тыми словами милосердіе и справедливо̂сть, въ котрыхъ то обохъ честнотахъ — каже о̂нъ — мѣстятся всѣ инші̑ честноты; черезъ милосердіе бо дѣлають ся ближнымъ услуги, до котрыхъ побудкою есть сама любовь; черезъ справедливо̂сть о̂тдають ся Богу и людямъ обовязки належні̑ зъ справедливости. — Зри Пс. 24, 10. — Да не ѡ҆скꙋдлѣва́ютъ тебѣ̀ Щобы тобѣ николи не хибовали, николи о̂тъ тебе не о̂ступали; ты статочно упражняй ся въ повненю ихъ довжностей. — Ѡ҆вложи́ и пр. Нехай будуть тобѣ всегда передъ очима, подо̂бно якъ всегда маемъ передъ очима се, що намъ на шиѣ висить. Зри поясненє Исх. 13, 9. — Напиши̑ ѧ҃ и пр. Не записуй тыхъ наукъ мудрости о милосердію и вѣрѣ на камѣнныхъ таблицяхъ, але ховай ихъ глубоко въ твоимъ серцю. У гдеякихъ народо̂въ бувъ звычай, що законы вырѣзовано на камѣнныхъ таблицяхъ, щобы имъ причинити бо̂льше поваги и тревалости. — Ѡ҆бра́щеши благода́ть. Подобаешь ся Богу и о̂нъ тебе своею благодатію въ житю тѣлесно̂мъ и душевно̂мъ спомагати буде.

4. И҆ промышлѧ́й и пр. Ставши ся достойнымъ благодати, будешь промышляти то̂лько тое що добре и богоугодне, будешь изъявляти честне поведенє, примѣрні̑ обычаѣ и честноты передъ Богомъ и людьми, нахо-

5. и҆ человѣ́ки. Бꙋ́ди ᲂу҆пова́ѧ всѣ́мъ се́рдцемъ
на Бг҃а, [a] ѡ҆ твое́й же премꙋ́дрости не возноси́сѧ:
6. Во всѣ́хъ пꙋте́хъ твои́хъ познава́й ю҆̀, да и҆̀
7. справлѧ́етъ пꙋти̑ твоѧ̀. [б] Не бꙋ́ди мꙋ́дръ ѡ҆ се-

а) Єрем. 9, 23. б) Рим. 12, 16.; Єккл. 7, 17.

дячи у всѣхъ людей яко чоловѣкъ мудрый, розумный и честный признане и похвалу. Сю правду выражае и наша приповѣдка: роби добре всюды, похвалять тя люди.

5. Бꙋ́ди ᲂу҆пова́ѧ и пр. Всю твою надѣю покладай тôлько въ мудрôмъ Господѣ, а не чвани ся твоєю мудростію; що бо поможе тобѣ и найбôльша мудрôсть, найбôльше старане, найбôльшѝ богатства, єсли Богъ не буде съ тобою? Кажутъ бо нашѝ приповѣдки: якъ Богъ не схоче, то хочь бысь десять головъ мавъ, ничого не зробишь; безъ Бога анѣ до порога; Бога взывай, а руки прикладай. Будь отже передовсѣмъ покорный. Покора, каже св. Василій, єсть найпевнѣйшимъ сокровищемъ всѣхъ честнотъ. (Constit. monast. c. 16.)

6. Во всѣ́хъ пꙋте́хъ и пр. Чоловѣкъ, котрый въ всѣхъ своихъ намѣрахъ и дѣланяхъ мае передъ очима Бога и его мудрѝ законы, може сказати съ Давидомъ: Гдⷭ҇ь пасе́тъ мѧ̀, и҆ ничто́же мѧ̀ лишитъ. (Пс. 22, 1.) Въ всѣхъ твоихъ намѣрахъ и дѣланяхъ узнавай тôлько Божу благодать, а не твои заслуги; Богу всѣ твои добрѝ дѣла завдячуй а ничого собѣ не приписуй, — тогда найдешь у Бога и надальше благодать до богоугодного житя. Зъ тыхъ слôвъ выпроваджуе св. Єронимъ науку о необходимости Божои благодати. (Dial. 3. contra Pelag.) — Да и҆справлѧ́етъ и пр. Щобы тая Божа мудрôсть и благодать усувала всѣ перепоны, лежачѝ на дорозѣ твоихъ честнотъ и добрыхъ дѣлъ.

7. Не бꙋ́ди мꙋ́дръ и пр. Нехай правиломъ для твоихъ дѣлъ не буде твоя власна мудрôсть, але тая му-

бѣ: боися же Бга, и оуклонайся ѿ всякаго
8. зла: Тогда исцѣленіе будетъ тѣлу твоему, и
9. оуврачеваніе костемъ твоимъ. [a] Чти Гда ѿ пра-
ведныхъ твоихъ трудовъ, и начатки давай ему

а) Тов. 1, 6. 7.; Сір. 4, 1.; Лук. 14, 13.

дрôсть, котра почиває въ боязни Божôй. Зри Як. 3, 11.; 1. Кор. 3, 18.; Рим. 11, 20. Въ зарозумѣлости на власну мудрôсть видимъ жерело всѣхъ заблуджень и ересей, понеже авторы тыхже гадають, що суть мудрѣйшими ôтъ всѣхъ другихъ и тому не хотять узнати яко правдивû науки св. Церкви и єи учителей. О тыхъ людяхъ говорить наша приповѣдка: коли свиня въ болотѣ, то мовить, що красна.

8. Тогда исцѣленіе и пр. Житє пôсля Божои мудрости и въ боязни Божôй причинить ся до добра твоєи души и тѣла. Каже Allioli: Мудрôсть обуздує змысловû пожадливости; черезъ тоє росте сила и свобода души, а тѣло, котрого не нищать пристрасти, остає здоровымъ. Зри такожь поясненє Іов. 21, 24.

9. Чти Гда и пр. Єсть се приказъ ôтносячій ся до уживаня дочасныхъ дôбръ для умноженя славы Божои черезъ пôддерживанє богослуженя, черезъ оплачованє добрыхъ учителей, черезъ опѣкованє ся убогими, словомъ черезъ выконуванє довжностей релиґійныхъ, се бо єсть основою и початкомъ мудрости (выс. 1, 7.). Даванє начаткωвъ було обовязкомъ черезъ Божій законъ для всѣхъ Израильтянъ приписанымъ. Зри о тôмъ Исх. 23, 9.; Лев. 2, 12. 14. Говорить ся же ту о даваню Богу дарôвъ и начаткôвъ ѿ праведныхъ трудовъ, ѿ плодовъ правды с. є. зъ майна, яке чоловѣкъ собѣ придбавъ справедливымъ способомъ; не може бо подобати ся Богу ніякій даръ, походячій зъ грабѣжи, зъ кривды людскои. Такій даръ, каже св. Григорій В., не утихомиряє Божого гнѣву, але єго єще бôльше розъяряє (Regesti, l. 9, 106.) О такôмъ дарѣ говорить глумливо наша приповѣдка: яка вѣра, така офѣра.

10. ѿ твоихъ плодѡвъ правды: Да ѝсполнатся
житницы твоѧ множествомъ пшеницы, вїно же
11. точила твоѧ да ѝсточаютъ. [a] Сыне, не пренебрегай наказанїѧ Гдⷭ҇нѧ, нижѐ ѡ҆славѣвай ѿ негѡ
12. ѡ҆валичаемый: Ѥгоже бо любитъ Гдⷭ҇ь, наказуетъ,

а) Іов. 5, 17.; Євр. 12, 5.; Апок. 3, 19.

---

10. Да ѝсполнатся и пр. За честь Богу оказану въ способъ высше наведеный, Богъ нагородить тебе дочаснымъ благословенїемъ, всякими достатками и добрами дочасными, котрѝ ту суть представленѝ пôдъ образомъ обыльности пшеницѣ и вина. (Зри Второз. 28, 8.) Хотяй и для христїянина могуть добра дочаснѝ бути Божою нагородою за его добрѝ дѣла, однако ôнъ не мае до тыхъ дôбръ привязовати свого серця; ôнъ довженъ передовсѣмъ шукати царства Божого и старати ся о добра вѣчнѝ, николи не переминаючѝ. (Мат. 6, 19. 20. 33.)

11. Сыне, не пренебрегай и пр. Не маловажь терпѣнїй и журбъ, якѝ Богъ на тебе зсылае, не презирай ними и не упадай на духу, не знеохочуй ся пôдъ ихъ тягаромъ. А и зъ сеи стороны выказуе ся користь мудрости; терпѣня бо охотно зносити, значить, бути мудрымъ, понеже тогда пôзнаемъ, що они причиняють ся до нашого духового усовершеня. Зри Іов. 5, 17. Нашѝ приповѣдки говорять: не зазнавши бѣды не буде добра; — кто не зазнавъ зла, не умѣе шановати добра; — щасте розумъ ôтбирае, а нещасте назадъ вертае; — давнѝ пригоды боронять ôтъ шкоды; — кожда пригода до мудрости дорога.

12. Ѥгоже бо любитъ и пр. Богъ подôбно отцу любить того, кого карае, понеже въ своей добротѣ выбравъ его до житя вѣчного, до котрого веде его черезъ спасительнѝ кары. Горе тому, котрого Богъ въ своимъ гнѣвѣ лишае безъ кары, щобы его укарати строгше, коли переповнить ся мѣра его бэззаконїй. Тожь и наша

13. вїетъ же всякаго сына, егоже пріемлетъ. Блаженъ
человѣкъ, иже обрѣте премудрость, и смертенъ,
14. иже увѣдѣ разумъ. [a] Лучше бо сію куповати,
15. нежели злата и сребра сокровища: Честнѣйша
же есть каменій многоцѣнныхъ: не сопротивляется
ей ничтоже лукаво: благознатна есть всѣмъ
приближающымся ей, всяко же честное недо-

а) 1ов. 28, 15.; пис. 8, 11.

приповѣдка говорить: кого Богъ любить, того навѣджає. Зри Євр. 12, 5. 6.; Апок. 3, 19.

13. Блаженъ человѣкъ и пр. Щастливымъ называє ся чоловѣкъ, котрый чи то молитвою чи то наукою чи то дорогою терпѣній найшовъ мудрость, а найшовши ю, пôзнавши єи правила, пôсля тыхже жіє. У кого розумъ, у того и щастє, каже недармо наша приповѣдка. — Смертенъ. Тôлько що: чоловѣкъ яко существо смертне, призначене до житя вѣчного по смерти.

14. Лучше бо сію и пр. Мудрость своєю вартостію перевысшає найбôльшй сокровища золота и срѣбла; золотомъ бо и срѣбломъ можемъ собѣ набути тôлько дочаснй, переминаючй добра, мудрость же подає намъ добра вѣчнй, не переминаючй.

15. Честнѣйша. Дорожша, дорогоцѣннѣйша. — Каменій многоцѣнныхъ. Въ євр. єсть: peninim, що пôсля гдеякихъ означає перлы. — Не сопротивляется и пр. Пôсля св. Іоана Золот. мають тй слова таке значенє, що мудрость и походяча зъ неи честнота єсть дорогоцѣннѣйша ôтъ діямантôвъ, котрй опирають ся навѣть желѣзу и огню; такъ и правдива честнота вооружена дарами св. Духа, высша єсть надъ всѣ противности и покусы. (Hom. 4. in Gen.) — Благознатна єсть и пр. Вартость неоцѣненна мудрости єсть добре вѣдома тôлько тымъ, що ю зъ близька пôзнали и въ житю своимъ выпробовали; люди свѣтовй, не стараючй ся о ню, не знаючи єи вартости, помѣтують нею, высмѣвають ю и тыхъ, що

16. стóйно ѐѧ ѐсть. [a] Долготá бо житїѧ и҆ лѣта
жи́зни въ десни́цѣ ѐѧ, въ шꙋ́йцѣ же ѐѧ бо-
гáтство и҆ слáва: ѿ оу҆стъ ѐѧ и҆сходитъ прáвда,
17. закóнъ же и҆ ми́лость на ѩ҆зы́цѣ нóситъ. Пꙋтїѐ
ѐѧ пꙋтїѐ добрѝ, и҆ всѧ стезѝ ѐѧ ми́рны:

а) пис. 4, 10.; 9, 11.

еи въ житю держать ся. О такихъ людяхъ говорить наша приповѣдка: з ъ д р у г о г о с я н а с м ѣ в а е, а з а с е б е з а б у в а е. — Всѧ́ко же честнóе и пр. Пôдъ словомъ честнóе мають розумѣти ся всѣ богатства, всѣ скарбы свѣта, котрѝ що до своеи вартости не могуть съ мудростію рôвнати ся, бо она ихъ своею вартостію, своею цѣною нескôнчено перевысшае.

16. Долготá бо и пр. Мудрôсть подае обома руками, повными жменями, всякѝ дочаснѝ добра тымъ, котрѝ ю найшли и еи правилъ въ своимъ житю держать ся. Въ высшôмъ значеню можемъ розумѣти пôдъ долготóю житїѧ и лѣтáми жи́зни вѣчне житє, а пôдъ богáтствомъ и слáвою — вѣчнѝ добра и вѣчну славу въ царствѣ небеснôмъ. — Ѿ оу҆стъ ѐѧ и пр. Мудрôсть устами голосить, учить и приказуе се, що есть справедливе и святе, с. е. що ôтповѣдае вѣчному Божому закону, милосердію и побожности. Або: мудрôсть устами своими голосить и приказуе выконуванє Божого закона, но тыми самыми устами обѣцюе она Боже милосердіе с. е. Божу благодать, при помочи которои можемъ сей законъ выповняти, и Божу нагороду за выповненє сего закона. (Corn. a Lap.)

17. Пꙋтїѐ ѐѧ и пр. Дороги, якими веде мудрôсть чоловѣка, называють ся красными, пріятными и мирными, понеже чоловѣкъ, который еи держить ся, мае пріятне, спокôйне житє; его не непокоить совѣсть, наша же приповѣдка говорить: к т о ч и с т е с у м л ѣ н е м а е, т о й с п о к ô й н о с п а т и л я г а е. Впрочемъ пôдъ еловомъ ми́рный можемъ розумѣти щастливôсть всякого рода. Зри выс. ст. 2.

18. [а] Дре́во живота̀ ѐсть всѣ̑мъ держа́щымсѧ ѐѧ̀, и̑
воскланѧ́ющымсѧ на ню̀, ꙗ̑кѡ на Гдⷭ҇а, тверда̀.
19. [б] Бг҃ъ премꙋ́дростїю ѡ̑снова̀ зе́млю, оу̑гото́ва
20. же нбс҃а̀ ра́зꙋмомъ: Въ чꙋ́вствѣ ѐгѡ̀ бе́здны

а) нис. 15, 4. б) Пс. 32, 6.

18. **Дре́во живота̀** и пр. Тымъ, котрѝ придержують ся правилъ мудрости, подає она довге и щастливе житє на земли, а вѣчне блаженьство по смерти. Єсть се апострофа до **дре́ва жи́зни** въ раю. Зри пояснене Быт. 2, 9. 17.; 3, 22. — **Воскланѧ́ющымсѧ** и пр. Для тыхъ, що опирають ся на правилахъ мудрости, єсть она непоколибима, безпечна, вѣрна, такъ само, якобы они опирали ся на само̑мъ Бозѣ; она бо єсть нерозлучною товаришкою, донькою самого Бога.

19. **Бг҃ъ премꙋ́дростїю** и пр. Allioli поясняє: Шукай мудрости, бо она єсть такъ знаменитою, що самъ Богъ нею сотворивъ небо и землю. Менохій примѣчає: Авторъ о̑тъ людскои переходить до Божои мудрости, такъ якъ мудро̑сть єсть одна, — Божа, черезъ котру Богъ сотворивъ всё, и людска, черезъ котру люди по̑знають и прославляють Бога; мудро̑сть людска єсть певнымъ участіємъ въ мудрости Божо̑й въ мѣру спосо̑бности чоловѣка. Зри Премудр. Сол. 7, 25. — Зри до єего стиха єще пояснене Іов. 38, 4.

20. **Въ чꙋ́вствѣ.** Замѣсть выраженя: **въ чꙋ́вствѣ** читаємъ въ лат. текстѣ: sapientia — мудростію; зри пояснене выс. 1, 4. — **Бе́здны.** По̑сля одныхъ мають ту розумѣти ся первѣстнѝ воды, о котрыхъ читаємъ Быт. 1, 2.; по̑сля другихъ єсть ту бесѣда о роздѣленю водъ на горѣшнѝ и долѣшнѝ (Быт. 1, 7.); Менохій розумѣє по̑дъ **бе́здными** воды моря о̑тповѣдно Іов. 38, 8. — **Ѡ́блацы** и пр. Сонце перемѣнює воду въ пару, котра по̑дносить ся до горы и творить хмары, а зъ нихъ повстає дощь; се же дѣє ся за Божою мудростію, щобы росою и дощемъ покрѣпляли ся и розвивали ся рослины, збо̑жа

21. разверзо́шася, о҆́блацы же и҆сточи́ша ро́сꙋ. Сы́не,
да не премине́ши, совлюди́ же мо́й совѣ́тъ и҆
22. мы́сль: Да жива̀ бꙋ́детъ дꙋша̀ твоѧ̀, и҆ благо-
да́ть бꙋ́детъ на твое́й вы́и: († бꙋ́детъ же и҆сцѣ-
ле́нїе пло́темъ твои́мъ, и҆ оу҆врачева́нїе косте́мъ
23. твои́мъ:) Да хо́диши надѣ́ѧся въ ми́рѣ во
всѣ́хъ пꙋте́хъ твои́хъ, [a] нога́ же твоѧ̀ не по́-

а) Пс. 36, 21.

и всё, що служить до удержаня житя чоловѣка и звѣрятъ.

21. Сы́не, да не премине́ши и пр. Слово преминꙋ́ти значить: мимоити, покинути. Мысль отже сего есть: Уважай, щобы тѝ мои науки и перестороги не выходили тобѣ зъ мысли и памяти; покинь радше всё инше, а зважай то̂лько на тѝ мои науки и перестороги, щобысь по̂сля нихъ живъ побожно и осягнувъ дочасне и вѣчне щасте; всё на то̂мъ свѣтѣ есть перемѝнаюче и безъ вартости, если не служить Божому закону и чеснотѣ Наша приповѣдка говорить: лучша цнота въ болотѣ, якъ нецнота въ золотѣ.

22. Да жива̀ бꙋ́детъ и пр. Если будешь заховувавъ тѝ мои науки, отримаешь житє благодати въ то̂мъ житю, а житє славы въ житю будуче̂мъ. (Вар. 4, 1.) — Бла́годать и пр. Житє, щастє, здоровє души и тѣла суть дарами мудрости, котра то мудро̂сть есть для всѣхъ, котрѝ ю посѣдають, найдорожшою окрасою Зри выс. 1, 9. — Бꙋ́детъ же и҆сцѣле́нїе и пр. Зри пояснене выс. ст. 8.

23. Да хо́диши и пр. Дорога мудрости и честноты есть ро̂вна, безъ завадъ и перепонъ; по̂дъ проводомъ мудрости будешь мо̂гъ жити споко̂йно, во̂льный о̂тъ всякои боязни передъ упадкомъ; ты будешь мо̂гъ безъ перепоны выповняти всѣ твои обовязки; мудро̂сть бо буде тебе поучати, якъ маешь собѣ ростороппо поступовати, щобысь охоронивъ ся передъ грѣхами и карами за тіиже.

ткнетсѧ. Ѧ҆ще во сѧ́деши, безвоѧ́зненъ бꙋ́деши,
а) а҆ще же поспи́ши, сла́достнѡ поспи́ши: б)
25. И҆ не оу҆боѝшисѧ стра́ха нашє́дшагѡ, нижѐ оу҆-
26. стремлє́нїѧ нечести́выхъ находѧ́щагѡ: Гдⷭ҇ь бо
бꙋ́детъ на всѣ́хъ пꙋте́хъ твои́хъ, и҆ оу҆твердитъ
7 . но́гꙋ твою̀, да не поползнє́шисѧ. в) Не ѿрецы́сѧ
бл҃готвори́ти тре́бꙋющемꙋ, є҆гда̀ и҆́мать рꙋка̀ твоѧ̀.

а) Пс. 3, 6.; Пс. 4, 9. б) Пс. 90, 7. в) Сір. 4, 2.

24. Ѧ҆ще во сѧ́деши и пр. Будешь безпечнымъ, веселымъ и безъ боязни, уживаючи ôтпочинку по працѣ, такъ въ день якъ и въ ночи, всегда и всюда. Calmet примѣчае: Се указуе на добру совѣсть, при котрôй мудрець не томить ся журбами, знаючи, що може спустити ся на охорону и помôчь Божу.

25. И҆ не оу҆боѝшисѧ и пр. Ты будешь спокôйно засыпляти и спокôйно дальше спати; навѣть въ часѣ небезпечнôмъ не будешь обавляти ся нападу людей безбожныхъ.

26. Гдⷭ҇ь бо бꙋ́детъ и пр. Зри поясненє Пс. 65, 9. и Пс. 90, 11. 12.

27. Не ѿрецы́сѧ и пр. Ôтъ сего стиха ажь до ст. 31 подають ся поодинокй правила, ôтносячй ся до любви ближнёго, и мають значенє загального напôмненя: будь мудрымъ. (Allioli). Въ евр. текстѣ звучить сей стихъ такъ: Не ôтказуй добра его пану (с. е. потребуючому, котрому се добро належить ся), если маешь можнôсть чинити що доброго. До сего примѣчае Allioli: Убогій чоловѣкъ мае право до достаткôвъ богача, такъ якъ богачь не есть властителемъ, а тôлько завѣдателемъ (строи́телемъ) дôбръ Божихъ. (1. Петр. 4, 10.) Длятого говорить св. Іоанъ Золот.: Чому гнѣваешь ся, коли убогй чогось ôтъ тебе жадають? Они домагають ся рѣчи Отца, а не твоеи. Догану для людей немилосерныхъ выражае и наша приповѣдка: въ добрѣ ся не знае, а обѣднôмъ не гадае, — лучше давати нѣжь брати.

28. помога́ти. Не рцы̀: [a] ѿше́дъ возврати́сѧ, и̑ за-
ꙋ́тра да́мъ, си́лнꙋ ти̑ сꙋ́щꙋ благотвори́ти: не
29. вѣ́си бо что̀ породи́тъ находѧ́щїй де́нь. Не со-
плета́й на дрꙋ́га твоего̀ ѕла̀, пришѣ́лца сꙋ́ща и̑
30. оу̑пова́ющѧ на тѧ̀. Не враждꙋ́й на человѣ́ка тꙋ́-

а) 2. Кор. 8, 12.; 1. Петр. 4, 10.

28. **Не рцы̀: Ѿше́дъ** и пр. Не ôтклад·й удѣленя помочи убогому на день слѣдуючій, єсли можешь тую помôчь п·дати єму нынѣ; може бо на другій день зайти яка перешкода, задля котрои не будешь мôгъ помочи бѣдному, а може твоя помôчь, яку бы ты мôгъ подати бѣдному нынѣ, буде завтра за пôзною; добре бо каже наша приповѣдка: кто въ бѣдѣ давъ, два разы давъ.

29. **Не соплета́й** и пр. Не выдумуй, не вышукуй способôвъ и пôдступôвъ на шкоду твого пріятеля, маючого до тебе довѣрє. Авторъ припоручивши высше оказованє добродѣйствъ убогимъ, забороняє теперь дѣланя шкоды особливо пріятелямъ; се бо мѣстить въ собѣ подвôйну злобу, а то нарушенє пріязни черезъ кривдженє пріятеля, и невѣрнôсть, перфидію, котра пôдъ покрывкою пріязни другому въ способъ пôдступный и пôдлый старає ся шкодити. Такі̑ удаючі̑ пріязнь суть гôрші̑ ôтъ явныхъ ворогôвъ, передъ котрыми можемъ устеречи ся, пôдчасъ коли тамтымъ завѣрюємъ на нашу власну шкоду, не видячи потребы стереженя ся ихъ. Навѣть погане мерзили ся такими пôдлыми людьми. — **Пришѣ́лца.** Въ євр єсть: котрый у тебе мешкає с. є. котрый єсть твоимъ гостемъ. Зри Быт. 19, 8.; Суд. 19, 24.

30. **Не враждꙋ́й** и пр. Не поступай собѣ ворожо съ никимъ безъ поводу, не напастуй никого безъ причины, таке бо несправедливе поступованє съ чоловѣкомъ невиннымъ бувае шкôдливе; оборонцею бо и мстителемъ караючимъ обиды и кривды, заподѣяні̑ чоло-

31. не, да не что̀ на тѧ̀ содѣ́етъ ѕло́е. [a] Не стѧ-
жи̇̀ ѕлы́хъ мѹ̀жéй поношéнїѧ, ни возревнѹ́й пѹ-
32. тéмъ и̇́хъ: Нечи́стъ во предъ Гдемъ всѧ́къ за-
конопрестѹ̀пникъ, и̇ съ пра́ведными не сочета-
33. ка́етсѧ. [б] Клѧ́тва Гдня въ домѣ́хъ нечести́-

а) Пс. 36, 1. б) Второз. 28, 5.; Малах. 2, 2.

вѣкови невинному, есть судія, а уже цѣлкомъ певно самъ Богъ.

31. Не стѧжи̇̀ и пр. Каже наша приповѣдка: хоть ся переволоче, то не утече Видячи, що люди беззаконнѝ, гноблячѝ и кривдячѝ другихъ насиломъ и пôдступомъ, обманомъ, приходять до майна и значеня, не завидуй имъ и не наслѣдуй ихъ въ обманахъ, грабѣжахъ и злочинахъ, щобы подôбно имъ збогатити ся и до значеня прійти; хотяй бо кривдитель есть часомъ въ тôмъ житю щастливый, однако по его смерти буде Богъ его судити и карати. Зри Пс. 36, 1.; нис. 24, 19. 20. Каже св. Іоанъ Золот.: Єсли бы Богъ каравъ на тôмъ свѣтѣ всѣхъ людей беззаконныхъ, тогда никто бы не надѣявъ ся на житє будуче, понеже заплата послѣдовала бы уже тутъ на землѣ; длятого Богъ многихъ грѣшникôвъ не карає уже въ тôмъ житю. (Hom. in 2 ad Timoth.).

32. Нечи́стъ во и пр. Мерзкимъ передъ Богомъ есть кождый, переступаючій его законъ; такого Богъ судить и карає; однако съ праведными Богъ не входить въ судъ, они суть ему милыми. Євр. слово переведене тутъ черезъ не сочетава́етсѧ есть sedo, котре означає рѣчь тайну, тайну бесѣду, якъ має лат. текстъ: съ простыми (с. є. съ праведными) розмова его (с. є. дружно поступає съ ними и немовъ пріятелямъ удѣляє имъ своихъ тайнъ).

33. Клѧ́тва Гдня и пр. Звычайно людямъ безбожнымъ зле дѣє ся, а хотяй суть заможнѝ, не могуть себе назвати вповни щастливыми; ихъ палить жажда посѣданя щоразъ бôльшого майна, ихъ непокоить не-

выхъ: дворы́ же пра́ведныхъ благословля́ютсѧ.
34. [a] Гдь гѡ́рдымъ проти́витсѧ: смире́нымъ же
даѐтъ благода́ть: Сла́вꙋ премꙋ́дрїи наслѣ́дѧтъ,
нечести́вїи же вознесо́ша безче́стїе.

а) Як. 4, 6.; 1. Петр. 5, 5.

чиста совѣсть и тая гадка, що съ смертію будуть мусѣли всё опустити; побожнѝ же люди вдоволяють ся тымъ, що мають, и при меньшихъ достаткахъ чують ся богатыми и щастливыми. Каже бо наша приповѣдка: убогому мало що бракує, а захланному всего. Allioli примѣчає: Хотяй чоловѣкъ безбожный посѣдає богатства, то прецѣнь єсть бѣдный въ порôвнаню съ чоловѣкомъ праведнымъ, котрому Богъ не тôлько дає се, чого єму для дочасного житя потреба, но єще єго небесными дарами обдаряє. Наша приповѣдка говорить: богачь рѣдко въ гараздѣ жіє.

34. **Гдь гѡ́рдымъ** и пр. Богъ опирає ся своєю всемогучостію намѣрамъ людей гордыхъ, оказує ся же милостивымъ и добротливымъ взглядомъ тыхъ всѣхъ, котрѝ єго покорнымъ серцемъ почитають и єго володѣню надъ всѣми людскими справами пôдчиняють ся. Тыхъ то благословить Богъ и обдаряє такъ дочасными якъ и небесными добрами. Тожь св. Письмо взыває насъ на многихъ мѣстцяхъ до покоры (нис. 29, 23.; Іов. 22, 29.; Єзек. 17, 14; Мат. 23, 12; Лук. 14, 11.; 18, 14.; 1. Петр. 5, 5. 6.; Як. 4, 6. 10.), а св. Отцѣ захваляють покору яко основу всѣхъ честнотъ. Св. Іоанъ Зол. говорить: Нема ничого превосходнѣйшого ôтъ покоры; а св. Кипріянъ: Покора єсть основою святости; св. Августинъ: Єсли хочешь правдиво и передъ Богомъ бути великимъ и построити высокій дôмъ честнотъ, то думай напередъ о тôмъ, щобы ты положивъ добру и тверду основу покоры. О покорѣ говорить наша приповѣдка: покора стѣну пробиває.

35. **Сла́вꙋ премꙋ́дрїи** и пр. Люди мудрѝ и побожнѝ осягнуть славу въ тôмъ житю и будучôмъ, такъ передъ

Глава̀ 4.

Дальшѝ вôзваня до шуканя мудрости. Сторони ôтъ злыхъ людей, и стережи серця, устъ и поведеня.

1. Послꙋ́шайте дѣ́ти наказа́нїѧ ѻ҃ча, и̑ внемли́те
2. разꙋмѣ́ти помышле́нїе. Да́ръ бо благі́й дарꙋ́ю
3. ва́мъ: моегѡ̀ зако́на не ѿставля́йте. Сы́нъ бо

Богомъ и ангелами якъ и передъ людьми, нечестивыхъ же хвилеве вывысшене и слава обернуть ся въ ганьбу дочасну и вѣчну. Каже наша приповѣдка: кто высоко лѣтае, той низько сѣдае.

1. **Послꙋ́шайте** и пр. Дѣти мои, послухайте моеи науки о устроеню норовôвъ пôсля правилъ мудрости и честноты; безъ муки нема науки; тая наука есть вправдѣ прикра и утяжлива для тѣла, но для духа пожиточна и необходима; для того уважно тôй моей науцѣ прислухуйте ся, котру я вамъ немовъ вашъ отець съ ôтцѣвскою любовію подаю, щобы вы понявши еи приписы, могли ихъ въ житю выконувати. — **Наказа́нїѧ**. Сей выразъ мѣстить въ собѣ науку, упôмнене, пересторогу, догану. Зри выс. 1, 2.

2. **Да́ръ бо благі́й** и пр. Добрымъ даромъ есть наука Божого закона, бо провадить до дочасного и вѣчного щастя и длятого никто зъ розумныхъ людей не повиненъ тои науки занедбовати и на ню въ своимъ житю не зважати.

3. **Сы́нъ бо бы́хъ** и пр. Каже наша приповѣдка: кто не бувъ пôдданымъ, той не буде добрымъ паномъ. Каже отже Соломонъ: Слухайте моеи науки, которои я научивъ ся въ домѣ моихъ побожныхъ и любячихъ мене родичей, которѝ давали менѣ дуже добрѝ науки, маючи въ мнѣ доброго, любячого и послушного сына; теперь могу я и вамъ подати добрѝ науки и маю право жадати и ôтъ васъ послуха.

бы́хъ и҆ а҆́зъ ѻ҆ц҃ꙋ послꙋшли́вый, и҆ люби́мый
4. предъ лицемъ ма́тере: И҆же гл҃аша и҆ ѹ҆чи́ша
мѧ̀: [a] да ѹ҆твержда́етсѧ на́ше сло́во въ твое́мъ
5. се́рдцѣ: хранѝ за́пѡвѣди, не забыва́й: Стѧжѝ
премꙋ́дрость, стѧжѝ ра́зꙋмъ: не забꙋ́ди, нижѐ
пре́зри рече́нїѧ мои́хъ ѹ҆́стъ, нижѐ ѹ҆клони́сѧ ѿ
6. глагѡ́лъ ѹ҆́стъ мои́хъ. Не ѡ҆ста́ви є҆ѧ̀, и҆ и҆́метсѧ
7. тебѐ: возжелѣ́й є҆ѧ̀, и҆ соблюде́тъ тѧ̀. [б] Нача́ло

а) 1. Пар. 28, 9. б) Прем. Сол. 6, 17. 18.

---

4. **Да ѹ҆твержда́етсѧ** и пр. Наша приповѣдка говорить: що старше ôтъ розуму? — Увага. Слухай отже нашихъ наукъ не тôлько тѣлесными ухами, але и душевными; вбивай собѣ тѝ науки глубоко въ серце, щобы ôттамъ николи не выходили, щобы ихъ тамъ не досягнули нїякѝ покусы. — **Не забыва́й.** Замѣсть сего читаемъ въ лат. текстѣ: а будешь живъ, с. е. если будешь заховувавъ нашѝ приказы, будешь жити довго и щастливо на тôмъ свѣтѣ, а по смерти отримаешь вѣчне житє въ царствѣ небеснôмъ.

5. **Стѧжѝ премꙋ́дрость** и пр. Набувай, позыскуй собѣ мудрôсть и ростороннôсть, провôдницю на дорозѣ честнотъ, бо она своєю вартостію перевысшає всѣ скарбы сего свѣта. Зри выс. 3, 14. Якъ довго Соломонъ державъ ся сего приказа свого отця, бувъ любимцемъ Божимъ.

6. **Не ѡ҆ста́ви** и пр. Каже наша приповѣдка: не учи ся розуму до старости, але до смерти. Мысль єсть така: Звяжи ся съ мудростію немовь съ женою нероздѣльнымъ союзомъ любви, а она буде взаимно вѣрною и сильно привяже ся до тебе, помагаючи тобѣ въ выконуваню добрыхъ дѣлъ и бережачи тебе ôтъ грѣхôвъ и каръ за тіиже. У кого розумъ, у того и щастє, каже наша приповѣдка.

7. **Нача́ло премꙋ́дрости** и пр. Початкомъ, дорогою

премꙋ́дрости: стѧжа́ти премꙋ́дрость, и҆ во все́мъ
8. стѧжа́нїи твое́мъ стѧжѝ ра́зꙋмъ. Ѡ҆гра́дѝ ю҆,
а) и҆ вознесе́тъ тѧ̀: почтѝ ю҆, да тѧ̀ ѡ҆бъи́метъ:
9. б) Да да́стъ главѣ̀ твое́й вѣне́цъ благода́тей,

а) Дан. 2, 46. б) выс. 1, 9.

и способомъ набуваня мудрости есть, если стараешь ся ю позыскати бо́льше нѣжь всё инше на свѣтѣ; если стараешь ся ю набути съ всякою усильностію и за всяку цѣну, хотяйбысь мавъ выложити на се всё, що посѣдаешь; мудро́сть бо своею вартостію перевысшае всѣ скарбы свѣта, она бо веде чоловѣка до вѣчныхъ сокровищь небесныхъ, а и земскѝ хотьбы найбо́льшѝ богацтва не будуть безъ неи пожиточнѝ а радше станутъ ся шкодливыми. Наша приповѣдка говорить: срѣбло, золото тягне чоловѣка въ болото. Зри Мат. 13, 46.

8. Ѡ҆гра́дѝ ю҆. Держи ю якъ найсильнѣйше въ твоимъ серцю. Образъ есть ту взятый зъ винограда або саду, обведеного сильною обгородою, щобы не бувъ выставленый на шкоды о́тъ людей и звѣрятъ. — Вознесе́тъ тѧ̀. Мудро́сть тебе вывысшить, прославить въ то́мъ житю (якъ Соломона), и въ житю будучо́мъ. - Почтѝ ю҆ и пр. Женихъ въ сопружествѣ сообщае обручницѣ свои добра, а она знову сообщае ему добра свои; длятого если ты обо́ймешь мудро́сть, она навзаимъ обо́йме тебе; если ты почтишь ю, она навзаимъ тебе почтить. (Corn. a Lap.) Allioli пише: Мудро́сть того, котрый ю мае въ почести, чтить передъ Богомъ и людьми. Раменами, которыми обнимаемъ мудро́сть, суть розмышляне и дѣлане.

9. Да да́стъ главѣ̀ твое́й вѣне́цъ благода́тей. Зри поясненe выс. 1, 9. — Вѣнце́мъ же сла́дости и пр. Мудро́сть подасть тобѣ радо́сть и задоволене; ты жіючи по́сля приписо́въ мудрости, будешь чути ся вповни щастливымъ въ то́мъ житю, а по смерти во́йдешь до раю сладости, радостей небесныхъ. Образъ есть ту взятый

10. вѣнцемъ же сладости защититъ тѧ. [а] Слыши
сыне, и̑ прїими моѧ словеса̀, и̑ оумножатсѧ лѣ-
та живота̀ твоегѡ̀, да тебѣ̀ бꙋ́дꙋтъ мно́зи пꙋти̑
11. житїѧ̀. Пꙋтемъ во премꙋ́дрости оучꙋ́ тѧ, на-
12. ставлѧю же тебѣ̀ на течѐнїѧ пра̑вѧ: А̑ще во
хо́диши, не запнꙋтсѧ стопы̑ твоѧ̀: а̑ще ли те-
13. чеши, [б] не оу̑трꙋдишисѧ. И̑мисѧ моегѡ̀ нака-
за́нїѧ, не ѡ̑ста́ви: но сохрани̑ е̑ себѣ̀ въ жизнь

а) выс. 3, 2. б) 1. Іоа. 5, 3.

зъ звычаю у старинныхъ, котрѝ въ часѣ веселыхъ торжествъ вкладали вѣнцѣ на свои головы. (Calmet.)

10. **Оумно́жатсѧ** и пр. Зри пояснене выс. 3, 2. — **Да тебѣ̀ бꙋ́дꙋтъ** и пр. Пôдъ многими дорогами житя мають розумѣти ся многѝ честнѝ дѣла, ведучѝ до правдивого пôзнаня Бога и до безсмертного житя.

11. **Наставлѧ́ю** и пр. За моимъ проводомъ будешь ходити дорогами простыми, рôвными, не маючими запонъ, колодъ и камѣней, на котрыхъ-бысь мôгъ пôткнути ся. Иншѝ мають ту на мысли дороги ведучѝ зъ одного доброго дѣла до другого; одно бо добре дѣло торує дорогу и взывае до другого. Мысль отже есть: Я покажу тобѣ, якъ ты не мавъ бы николи задерживати ся на дорозѣ честноты, дѣлаючи безнастанно на тôй дорозѣ поступы.

12. **А̑ще ко хо́диши** и пр. Есть се блисше выложене попередного стиха. Мовъ бы казавъ: Идучи дорогою мудрости, съ легкостію въ всякихъ честнотахъ поступати будешь; тебе бо тогда не будуть вспиняти ніякѝ небезпеченьства и перепоны ôтъ цѣли твоеи подорожи, не будешь потребовавъ ничого обавляти ся и не учуешь ніякого утомленя. Чимъ дальше кто поступивъ на дорозѣ честноты, тымъ легше приходить ему туюже выконувати, ôнъ бо набувъ уже въ тôмъ вправы, замиловане до честноты зросло ся уже съ нимъ, стало ся уже его налогомъ.

13. **Въ жизнь твою̑.** Зри пояснене выс. 3, 16.

14. твою. [а] На путѝ нечестивыхъ не йдѝ, нижѐ
15. возревнуй путемъ законопреступныхъ: На немже
аще мѣстѣ вѡ́ѧ соберутъ, не йдѝ тамѡ: оукло
16. нисѧ же ѿ нихъ, и̂ ѝзмѣнѝ. [б] Не оуснутъ во,
аще ѕла̀ не сотворѧтъ: ѿимется сонъ ѿ нихъ,
17. и̂ не спѧтъ. [в] Тіи во питаютсѧ пищею нечестіѧ: віномъ же законопреступнымъ оупива-

а) Пс. 1, 1.; выс. 1, 10. б) Пс. 35, 5.; Мих. 2, 1. в) выс. 1,13.

14. На путѝ и пр. Не приставай съ людьми безбожными. Зри пояснене Пс. 1, 1. и выс. 1, 10. — Нижѐ возревнуй. Не наслѣдуй.

15. На немже аще мѣстѣ и пр. Гденибудь люди безбожнѝ роложили бы ся таборомъ, сторони ôтъ нихъ. Образъ есть ту взятый зъ ворогôвъ, котрѝ розкладають ся таборомъ, маючи напасти на яке мѣсто або край. Люди безбожнѝ суть ворогами нашои честноты; они немовъ озбруенѝ въ злобу, могуть пошкодити нашôй душѣ або и убити ю своимъ злымъ примѣромъ, намовою, и подаючи намъ нагоду до грѣшеня. — Ѝзмѣнѝ. Будь имъ невѣрнымъ, не доховуй имъ вѣрности, сторони ôтъ нихъ. Зри выс. 1, 10. 15.

16. Не оуснутъ во и пр. Жажда дѣланя злочинôвъ такъ ихъ палить, що не могуть спокôйно спати, доки не довершать злого, яке въ душѣ намѣрили; они неразъ до пôзна въ ночи або и черезъ цѣлу нôчь трудять ся, доки не выконають своихъ нечестивыхъ намѣрôвъ.

17. Тіи во питаютсѧ и пр. Они жіють зъ добычей, зъ грабѣжи; въ тôмъ находять они свою розкôшь, коли могуть бавити ся и веселити ся, забравши несправедливо чужое добро. Иншѝ поясняють: они ѣдять злобу немовъ хлѣбъ, и пьють нечестивôсть немовъ вино. Они такъ суть цѣлою душею ôтданѝ грѣху, що немовъ беруть зъ него свое поживлене, якъ иншѝ люди зъ стравъ и напоѣвъ. Зри Іов 15, 16.; 34, 7.

18. ѥтсѧ: [а] Пѹтїе́ же пра́ведныхъ подо́бнѣ свѣ́тѹ
свѣ́тѧтсѧ: предхо́дѧтъ и҆ просвѣща́ютъ, до́ндеже
19. и҆спра́витсѧ де́нь. [б] Пѹтїе́ же нечести́выхъ те́мни:
20. не вѣ́дѧтъ, ка́кѡ претыка́ютсѧ. Сы́не, мои́мъ
глаго́лѡмъ внима́й, къ мои́мъ же словесе́мъ

а) Пс. 96, 11.; Мат. 5, 16. б) Второз. 28, 29; Ис. 59, 10

18. Пѹтїе́ же пра́ведныхъ и пр. Слово свѣ́тъ (свѣтло) означає въ св. Письмѣ звычайно пôзнане и щастливôсть. (Пс. 96, 11.; Пс. 118, 105.; Іов 18, 5.; 22, 28.) Мысль отже сего стиха єсть: Якъ грѣшники щоразъ бôльше западають въ темряву порокôвъ и нещасть, якî суть Божими карами за ихъ грѣхи, такъ знову праведнî, дѣлаючи безнастанно поступы въ честнотахъ, котрыхъ примѣрами сіяють, ростуть щоразъ бôльше въ праведности и въ Божôй благодати; Богъ благословить ихъ, обдаряє ихъ земскимъ щастємъ, а принайменьше внутрѣшною щастливостію, доки не дôйдуть до цѣлковитого усовершеня и щастя въ царствѣ небеснôмъ. Образъ єсть ту взятый зъ свѣта сонѣчного, котре зôйшовши рано стає ся щоразъ бôльше и яснѣйше, въ полудне же доходить до найбôльшои ясности. — И҆спра́витсѧ. Має значене лат. se dirigere, прямовати, простовати ся.

19. Пѹтїе́ же нечести́выхъ и пр. Наша приповѣдка говорить: дурень ничимъ ся не журить, горѣвку пье и люльку курить. Люди безбожнî ходять рôвнодушно дорогою повною блудôвъ и невѣдомости; они суть слѣпî на душѣ; длятого густо часто не узнають грѣхôвъ, въ якî впадають, и не догадуючи ся небезпеченьства, стають ся жертвою сумныхъ ихъ наслѣдкôвъ въ тôмъ житю а вѣчнои погибели по смерти. Образъ єсть ту взятый зъ чоловѣка, идучого середъ темнои ночи и падаючого на дорозѣ задля запонъ, котрыхъ ôнъ не видить и о котрыхъ не знає.

20. Прилага́й ѹ҆́хо твоѐ. Слухай съ всею увагою и бери собѣ до серця. Образъ взятый зъ чоловѣка, ко-

21. прилагáй оу҆́хо твоѐ. Да ѡ҆скꙋдѣ́ютъ тебѣ̀ и҆сто́чни-
22. цы твои̇̀, хранѝ ѧ҆̀ въ се́рдцѣ твое́мъ: [а] Живо́тъ
бо сꙋ́ть всѣ́мъ ѡ҆брѣта́ющымъ ѧ҆̀, и҆ всѣ́й пло́ти
23. и҆́хъ и҆сцѣле́нїе. [б] Всѧ́цѣмъ хране́нїемъ блюдѝ
твоѐ се́рдце: ѿ си́хъ бо и҆схѡ́дица живота̀.

а) Пс. 18, 8. б) Євр. 13, 9.

торый слухаючи чогось дуже важного и его дуже обходячого, нахилює, зближає до говорячого своє ухо, щобы не стратити ни одного говореного слова.

21. **Да не и҆скꙋдѣ́ютъ** и пр. Пôдъ тыми источниками можемъ розумѣти честноты; тіи бо суть жерелами, зъ котрыхъ выплывають добрѝ дѣла, и тому довжнѝ бути въ серцю добре береженѝ, щобы николи не уставали добрѝ дѣла. Можна пôдъ тымъ образомъ источникôвъ розумѣти такожь початковѝ правила мудрости, якѝ подає теперь Соломонъ, а зъ котрыхъ выплывають дальшѝ правила, якѝ Соломонъ пôзнѣйше подати намѣряє; належить протоє тѝ початковѝ правила пильно и статочно беречи въ серцю, бо на нихъ опирають ся дальшѝ правила. Євр. слово ep означає и жерело и око; для того въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: Нехай (мои науки) не ôтходять ôтъ твоихъ очей, ховай ихъ посередъ твого серця.

22. **Живо́тъ бо сꙋ́ть** и пр. Мовъ бы казавъ: Мои науки суть немовъ цѣлющѝ жерела; кто ихъ найде, кто ихъ уживати буде, осягне дочасне и вѣчне щастє. — **Всѣ́й пло́ти** и пр. Зри пояснене выс. 3, 8.

23. **Всѧ́цѣмъ хране́нїемъ** и пр. Съ бôльшою старанностію и чуйностію, нѣжь всего, що посѣдаєшь, що тобѣ єсть дорогимъ, стережи твого серця; оно бо єсть жереломъ твого житя благодатного, твого дочасного и вѣчного щастя, подôбно якъ єсть жереломъ твого житя тѣлесного; добрѝ дѣла походять зъ доброго, а злѝ зъ злого серця, котрѝ съ часомъ здѣлають чоловѣка нещастливымъ невôльникомъ налоговыхъ грѣхôвъ. Наша приповѣдка справедливо говорить: дай серцю

24. Ѿимѝ ѿ себѐ стрωптѝва оу҆ста̀, и҆ ѡ҆вѝдливы
25. оу҆стнѣ̀ далѐче ѿ тебѐ ѿрѝни. [a] Ѻ҆чи твои̇̀ пра̀вω
да зра̀тъ, и҆ вѣ̀жди твои̇̀ да помава̀ютъ пра̀-

а) Іов. 31, 1.; Сір. 9, 7.

волю, самъ пôйдешь въ неволю. Зри Мат. 15, 19. Щобы охоронити твое серце, говорить св. Вернардъ, употребляй противъ принадъ тѣла строгои карности, противъ суда Божого — суда твого власного, покôрного вызнаня, противъ насладжаня ся поповнеными грѣхами — частѣйшого читаня Божого слова, противъ утяжливыхъ покусъ — постояннои молитвы, противъ напастей братіи — терпеливости и спôвчутя. (Allioli).

24. Ѿимѝ ѿ себѐ и пр. Слово стрωптѝва означае властиво щось шерсткого, негладкого, въ дальшôмъ значеню щось злобного, лукавого. Мысль отже есть: Не говори николи ничого неправдивого противъ твого ближнёго або ухибляючого его славѣ; людей провадячихъ такѝ бесѣды, обмавляючихъ и очернюючихъ своихъ ближныхъ оминай зъ далека; памятай, що и ты не есь безъ хибъ; тожь добре перестерѣгае наша приповѣдка: не замѣтай чужои хаты, смотри, чи твоя заметена.

25. Ѻ҆чи твои̇̀ и пр. Дивишь ся просто на се, до чого идешь; такъ звертай очи твого духа къ сему доброму, яке намѣряешь, щобысь не зблудивъ або не бувъ зрадженый. (Менохій.) Звертай твои очи на твои кроки передъ собою, и не розглядай ся цѣкаво въ право и въ лѣво на улицѣ; необуздана бо свобода очей отвирае ворогови дверѣ серця. (Allioli.) — Вѣ̀жди твои̇̀ и пр. Морганемъ, киванемъ повѣкъ даемъ знакъ до чогось доброго або злого. Мысль отже есть: Твои очи нехай будуть зеркаломъ твоеи чистои души; не зôзваляй николи на ничь лукавого, безбожного. Говорить св. Августинъ: Безвстыдне око есть вѣстуномъ безвстыдного серця. (Ер. 109.)

26. веднаѧ. [a] Пра́ва течéнїѧ творѝ твои́ми нога́ми,
27. и҆ пꙋтѝ твоѧ̀ и҆справлѧ́й: [б] Не оу҆клони́сѧ ни на
дéсно, ни на шꙋ́е: ѿврати́ же но́гꙋ твою̀ ѿ пꙋтѝ
28. ѕлѧ̀: Пꙋтѝ во десны́ѧ вѣ́сть Гдⷭ҇ь, развращéни
29. же сꙋ́ть, и҆̀же ѡ҆шꙋ́ю: То́й же пра̑ва сотвори́тъ
течéнїѧ твоѧ̀, и҆ хожденїѧ твоѧ̀ въ ми́рѣ поспѣши́тъ.

а) Євр. 12, 13. б) Второз. 5, 32.

---

26. Пра́ва течéнїѧ и пр. Ходи всегда дорогою правою, честною; наслѣдуй въ тôмъ розсудного чоловѣка котрый бажаючи дôйти скоро и безпечно до своеи цѣли, выбирае дорогу просту а уникае манôвцѣвъ, котрыми идучи мôгъ бы заблудити.

27. Не оу҆клони́сѧ и пр. Не ходи манôвцями, якими звыкли ходити люди безбожнѝ. Зри пояснене Второз. 5, 32.

28. Пꙋтѝ во десны́ѧ и пр. Уже въ старинности уважано сторону праву яко символъ добра и щастя, а сторону лѣву яко символъ злого и нещастя. Мысль отже есть: Дороги зъ правои стороны, с. е. дѣла добрѝ и похвальнѝ и тому щастливѝ, котрѝ насъ поставлять въ день Божого суда по правôй руцѣ І. Христа межи избранниками Божими, знае Богъ с. е. похваляе ихъ, любить и нагороджае, — осуджуе же и карае дороги зъ лѣвои стороны с. е. дѣла злѝ, безбожнѝ и тому нещастливѝ, котрѝ людей безбожныхъ поставлять въ день Божого суда по лѣвôй руцѣ І. Христа межи осуджеными. Не противорѣчать же слова: пꙋтѝ десны́ѧ вѣ́сть Гдⷭ҇ь словамъ ст. 27: ни на дéсно, такъ якъ слова пꙋтѝ во десны́ѧ и пр. вяжуть ся съ словами послѣдными попередного стиха: ѿврати́ же но́гꙋ твою̀ ѿ пꙋтѝ ѕлѧ̀, при чôмъ въ мысли додати потреба: выбираючи собѣ дороги зъ правои а не зъ лѣвои стороны. (Corn. a Lap.).

29. То́й же пра̑ва и пр. С. е. если ты вступишь

Глава 5.

Пересторога передъ порокомъ нечистоты.

1. Сы́не, [a] моéй премꙋ́дрости внима́й, къ мои́мъ
2. же словесе́мъ прилага́й ᲂу҆́хо твоѐ. Да сохрани́ши
мы́сль благꙋ́ю: чꙋ́вство же мои́хъ ᲂу҆сте́нъ запо-
3. вѣ́даетъ тебѣ̀. Не внима́й ѕлѣ́й женѣ̀: ме́дъ бо
ка́плетъ ѿ ᲂу҆сте́нъ жены̀ блꙋдни́цы, ꙗ҆́же на

а) выс. 4, 20.

на дороги зъ правои стороны с. є. на дороги праведности, якѝ Богъ знає и похваляє, тогда Богъ здѣлає тѝ дороги для тебе рôвными, щобысь мôгъ ними поступати щастливо и смѣло черезъ многѝ лѣта свого житя, и щобысь умерши въ спокою дôйшовъ до вѣчного блаженьства.

1. **Моéй премꙋ́дрости.** С. є. мудрости, котрои я тебе учу. Впрочемъ зри пояснене выс. 4, 20.

2. **Да сохрани́ши** и пр. Мои уста высказують внутрѣшну гадку моеи мудрости и приказують тобѣ, щобысь ю принявъ до свого серця и пôсля неи живъ, щобы твоє житє було достойне розумного чоловѣка, вôльне ôтъ нечистыхъ похотей.

3. **Не внима́й** и пр. Найсильнѣйша покуса лежить для неопытного молодця въ голосѣ тѣлеснои похоти; для того остерѣгає Соломонъ часто передъ сѣтями блудниць. (Allioli.) — **Ме́дъ бо ка́плетъ** и пр. Солодкѝ якъ мѣдъ и облеснѝ суть слова блудницѣ, котра бажає тебе звести, зловити въ свои сѣти, стараючи ся тобѣ подобати ся, якъ подобає ся тобѣ солодкій мѣдъ, пестячій твоє пôднебѣнє. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: Крижка меду текуча уста блудницѣ, а горло єи гладше нѣжь олива, с. є. єи слова суть солодкѝ якъ мѣдъ а пещотлившѝ, лагôднѣйшѝ нѣжь олива; або, выходячѝ зъ єи горла легко, немовъ бы були помазанѝ оливою; або втискаючѝ ся въ душу якъ олива въ тѣло.

4. **вре́мѧ наслаждáетъ твóй гортáнь: Послѣди́ же**
горчáе жéлчи ѡ҆вра́щеши, и҆ и҆зъѡщре́нн҃ѹ пáче
5. **мечà ѻ҆вою́дѹ ѻ҆́стра.** [a] **Безѹ́мїѧ бо нóзѣ низвó-**
дѧтъ ѹ҆потребля́ющихъ ю҆ со смéртїю во а҆́дъ,

а) ис. 7, 27.; Мат. 14, 6.

---

4. **Послѣди́ же горчáе** и пр. Солодкі́ якъ мѣдъ слова блудницѣ замѣнять ся въ кôнци для тебе въ гôрку жовчь. О такихъ солодкихъ но згубныхъ словахъ блудницѣ говорить наша приповѣдка: на языцѣ мѣдъ, ч пôдъ языкомъ ѣдъ. Такі́ слова стають ся прининою чужихъ терпѣній, котрі́ бувають такъ тяжкі́, немовъ бы були споводовані́ двосѣчнымъ мечемъ. Пôдъ двосѣчнымъ мечемъ розумѣе ся всё, що задае глубокі́ раны; Євр. 4, 12 называе ся такъ слово Боже для выраженя его непобѣдимои силы. О страшныхъ наслѣдкахъ сообщеня съ блудницею такъ выражае ся философъ Секундусъ: Чимъ есть блудниця? Есть она розбитемъ корабля чоловѣка, упадкомъ родины, позбавленемъ свободы житя, нападаючою львицею, украшеною пропастею, хищнымъ звѣромъ. (Calmet.)

5. **Безѹ́мїѧ бо нóзѣ** и пр. Розпуста называе ся ту безъуміємъ, глупотою; дѣлае бо, що чоловѣкъ ей ôтданый уважае мерзке яко честне, гидке яко хороше, згубне яко пожиточне, сумне яко веселе, такъ що задля пôдлои блудницѣ марнуе майно, здорове, честь, дочасне и вѣчне житє. Наша приповѣдка говорить: роскôшь ôворить бôль; якъ приходить — смакуе, якъ ттходить — катуе. Зри поясненє Второз. 22, 21. Мысль есть: Розпуста прискорюе смерть тѣла и вкидае душу въ вѣчну погибель; тожь слушно говорить св. Кипріянъ: нечистôй любвѣ товаришить бôльше нѣжь одна смерть. — **Стопы́ же** и пр. Блудниця не любить оставати на однôмъ и тôмъ самôмъ мѣстци и пильновати дому и господарства; она есть нестала, не вдоволяе ся своимъ мужомъ або однымъ мужчиною, але безъ выбору и безмысльно ôтдае ся розпустѣ съ першимъ лѣпшимъ, якій ей навине ся.

6. стопы́ же ѐѧ не оу҆твержда́ютсѧ: На пꙋ́ти бо
живѡ́тныѧ не нахо́дитъ, заблꙋжде́нна же тече́-
7. нїѧ ѐѧ, и҆ не вл҃горазꙋ́мна. Нынѣ̀ оу҆̀бо сы́не по-
слꙋ́шай мене̑, и҆ не ѿриновѐнна сотворѝ моѧ̀
8. словеса̑: [а] Дале́че ѿ неѧ̀ сотворѝ пꙋ́ть тво́й:
и҆ не приближисѧ къ двѐремъ домѡ́въ ѐѧ̀: [б]
9. Да не преда́стъ и҆ны́мъ живота̑ твоегѡ̀, и҆ тво-

а) нис. 7, 25. б) нис. 6, 33.

6. На пꙋ́ти бо живѡ́тныѧ и пр. Блудниця иде дорогою ведучою до смерти и тебе за собою потягнути усилує ся. — Заблꙋжде́нна и пр. Блудне єсть цѣле житє блудницѣ; она ходячи блудными дорогами, не дбаючи про всякѝ небезпеченьства, впадає въ кôнци въ пропасть погибели; тымъ способомъ показує она, якъ єсть глупою, нерозсудною, заслѣпленою въ своихъ порокахъ и беззаконіяхъ.

7. Не ѿриновѐнна и пр. С. є. не ôтступай ôтъ моихъ наукъ и пересторогъ, не ôткидай ихъ, але противно держи ся ихъ стисло въ твоимъ житю, нехай они дадуть тобѣ силу и способы до побѣдженя нечистыхъ похотей, до ôткиненя принадъ блудной женьщины.

8. Дале́че ѿ неѧ̀ и пр. Каже наша приповѣдка: розумный пôдъ стôлъ не ляже, — кто въ болото лѣзе, той ся покаляє, — кто съ псами лягає, той съ блохами встає. Найлучшимъ отже способомъ избѣженя розпусты єсть сторонити ôтъ блудницѣ, не зближати ся до дверей єи дому, не бесѣдовати съ нею. Говорить св. Амвросій: Слухати бесѣды блудницѣ єсть проступкомъ, наколи она хоче тебе звести. (L. 2. de Abrah. c. 2.) Зри выс. 2, 15.

9. Да не преда́стъ и пр. Стережи ся, щобысь задля прелюбодѣйства не утративъ житя, укараный смертію черезъ судію або забитый черезъ мужа, котрого сопружеске ложе ты осквернивъ; въ обохъ тыхъ случаяхъ такъ законъ якъ и мужь боронячій чести и спокою дому сопружеского суть немилостивѝ с. є. не знаючѝ помилованя. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ:

10. егѡ̀ житїѧ немилостивымъ: Да не насы́тѧтсѧ
ї̂ніи твоеѧ̀ крѣ́пости, [а] твой же тр8ды̀ въ до-
11. мы чꙋждыѧ вни́дꙋтъ. И̂ [б] раска́ешисѧ на по-
слѣ́докъ тво́й, е̂гда̀ и̂стрꙋ́тсѧ плѡ́ти тѣ́ла тво-

а) нис. 29, 3.; Сір. 9, 6. б) Лук. 15, 14 и сл.

Щобысь не давъ чужимъ чести твоеи, а лѣтъ твоихъ жестокому, с. є. щобысь пристаючи съ чужими с. є. съ блудницями (зри выс. 2, 16), не стягавъ на себе ганьбы и не скорочувавъ твого житя. Жестокою называе ся блудниця, бо приводить ôтданого собѣ чоловѣка до дочасного и вѣчного нещастя; инші̂ розумѣють ту пôдъ жестокимъ — смерть предвчасну и вѣчне осуджене розпустника, або діавола, котрого добычею ôнъ стае ся. Наша приповѣдка говорить: кто ся съ отрубами змѣшае, того свинѣ зъѣдять.

10 Да не насы́тѧтсѧ и пр. Пôдъ словомъ крѣ́пость мае розумѣти ся майно, такъ якъ євр. слово chail означае силу, а въ дальшôмъ значеню достатки, понеже въ достаткахъ почивае сила людей заможныхъ. Мысль отже єсть: Стережи ся блудниць, щобы не выпорожнювали твоихъ скринь, не позбавляли тебе твого майна, щобы ôттакъ твои труды с. є. твои грошѣ здобути̂ твоєю працею не переходили до хаты, до рукъ мерзкихъ блудниць, котрі̂ при ихъ помочи будуть збогачовали ся и вели выставне и выгôдне житє. Наша приповѣдка говорить о розпустныхъ гулякахъ: якъ гулявъ, такъ гулявъ; нѣ чобôтъ, нѣ холявъ; а св. Іоанъ Зол. называе блудницѣ пропастями, поглочуючими ôтцѣвску спадчину. (Hom. 63. ad Popul.) Зри Сір. 9, 6.; Лук. 15, 17.; нис. 29, 3.

11. И̂ раска́ешисѧ и пр. Наша приповѣдка говорить: по смѣху плачь наступае. Мысль сего стиха єсть: Въ кôнци, стративши въ наслѣдокъ розпустного житя свое майно, свое здорове, набавивши ся хоробы, ты сего каяти ся будешь, однако уже за пôзно, бо твои страты стали ся безповоротні̂, а при тобѣ лишила ся

12. егѡ̀, и҆ речѐши: Ка́кѡ возненави́дѣхъ наказа́нїе,
13. и҆ ѿ ѡ҆бличе́нїй оу҆клони́сѧ се́рдце моѐ? Не послꙋ́шахъ гла́са наказꙋ́ющагѡ мѧ̀, и҆ ко оу҆ча́
14. щемꙋ мѧ̀ не прилага́хъ оу҆́ха моегѡ̀: Ѥма́лѣ бѣ́хъ во всѧ́комъ ѕлѣ̀ посредѣ̀ це́ркве и҆ со́нмища.
15. Ѕ҆ки́не, [a] пїй во́ды ѿ свои́хъ сосꙋ́дѡвъ, и҆ ѿ

а) нис. 9, 17.

тôлько грызота совѣсти и роспука. А и наша приповѣдка говорить: розпустне житє въ молодости приносить хоробу на старй кости. Св. Августинъ дає тутъ таку пересторогу; Много то нещастя, много то нужды веде съ собою нечиста любовь уже ту на землѣ! О пеклѣ не хочу ничого казати. Стережи ся, щобысь не ставъ ся самъ собѣ пекломъ єще въ тôмъ житю! (In ps. 102.).

12. **Ка́кѡ.** Въ лат.: cur? чомужь то? — **Наказа́нїе.** Приписы карности, выказуючй потребу и способы обузданя тѣлесныхъ похотей. — **Ѡбличе́нїй.** Картаючихъ упôмнень.

13. **Не прилага́хъ** и пр. Зри пояснене выс. 4, 20.

14. **Ѥма́лѣ бѣ́хъ** и пр. Я впавъ майже въ саму безодню всякого рода нещасть и нужды; хорый, бѣдный, нужденный, окрытый ганьбою, ставъ ся я предметомъ поруги и омерзѣня посередъ мого народа, который єсть свѣдкомъ всего мого нещастя и ганьбы, а се побôльшає мою нужду. Слова **посредѣ̀ це́ркве и҆ со́нмища** означають: посередъ згромадженя и збору, якъ єсть въ лат. текстѣ, с. є. передъ цѣлымъ народомъ; тй бо оба слова суть синонима Гдеякй толкователѣ беруть тй оба слова въ значеню товпы людей злыхъ, безбожныхъ, розпустныхъ, котрыхъ злыми примѣрами и намовами зôставъ нарѣкаючій приведеный до теперѣшнои своєи крайнои нужды. Зр. Пс. 25, 5.

15. **Пїй во́ды** и пр. Єсть се образовый способъ говореня, въ котрôмъ авторъ пôдъ образомъ власныхъ сосудôвъ, служачихъ до питя воды зъ власнои керницѣ представляє законну жѣнку. Мысль отже єсть: Вдово-

16. твои́хъ кладенцéвъ и҆сто́чника: Да преизлива́-
ютсѧ тебѣ̀ во́ды ѿ твоегѡ̀ и҆сто́чника, во твои́
17. же пꙋ́ти̑ да происхо́дѧтъ твоѧ̀ во́ды: Да бꙋ́-
дꙋтъ тебѣ̀ є҆ди́номꙋ и҆мѣ̑нїѧ, и҆ да никто́же
18. чꙋ́ждь причасти́тсѧ тебѣ̀: И҆сто́чникъ твоеѧ̀ во-
ды̀ да бꙋ́детъ тебѣ̀ тво́й, [a] и҆ веселисѧ̀ съ же-

а) Єккл. 9, 9.

ляй ся жѣнкою, съ котрою ты въ чистôй любви звязавъ ся союзомъ сопружества.

16. **Да преизлика́ютсѧ** и пр. Пôдъ образомъ водъ, потокôвъ, выходячихъ зъ жерела, котрѝ въ горячихъ сторонахъ востока були великимъ благословеніемъ (Числ. 24, 7.), має розумѣти ся благословеніе ложа сопружеского — численне потомство, котре жиды уважали за найбôльше щастє. Мысль отже єсть: Зъ честного и святого союза съ твоєю женою нехай выйде численне потомство, котре бы принесло хосенъ и окрасу для мѣста, для суспôльности, а для тебе и для твоєи жены було потѣхою и честію.

17. **Да бꙋ́дꙋтъ тебѣ̀** и пр. Пôдъ образомъ и҆мѣ̑нїй мають розумѣти ся дѣти, уродженѝ зъ законного сопружества. Мысль єсть: Стережи источника с. є. твоєи жены, щобы съ другими не сообщала ся; ты самъ єи употребляй, щобысь не потребовавъ сумнѣвати ся, чи дѣти суть твои чи прелюбодѣйникôвъ. (Св. Іоанъ Зол. In ps. 9.) Allioli поясняє: Жій такъ съ твоєю женою, щобысь не потребовавъ обавляти ся єи невѣрности; управляй нею и охороняй ю яко голова, а будучи самъ мудрымъ, добродѣтельнымъ и встыдливымъ, учи єи бути мудрою и добродѣтельною и любити встыдливôсть сопружеску. Наша приповѣдка говорить: чоловѣкъ виненъ, що жѣнка ледаща — мужь женѣ законъ.

18. **И҆сто́чникъ** и пр. Твоя жена (ст. 15.) нехай до тебе одного належить. — **Веселисѧ** и пр. Люби твою жену, котру взявъ єси собѣ дѣвою въ твоєй молодости; съ нею одною уживай позволеныхъ въ сопружествѣ у-

19. **но́ю, ꙗ҆́же ѿ ю҆́ности твоеѧ̀. Є҆ле́нь любвѐ, и҆ жреба̀ твои́хъ благода́тей да бесѣ́дꙋетъ тебѣ̀, твоѧ́ же да предъи́детъ тебѣ̀, и҆ да бꙋ́детъ съ тобо́ю во всѧ́ко вре́мѧ: въ дрꙋ́жбѣ бо сеѧ̀ спребыва́ѩй,**
20. **оу҆мно́женъ бꙋ́деши.** [a] **Не мно́гъ бꙋ́ди къ**

---

a) Сір. 9, 10.

тѣхъ, щобысь не потребовавъ шукати непозволеныхъ утѣхъ и любостокъ съ блудницями Наша приповѣдка говорить: найлучша спо̂лка, чоловѣкъ та жѣнка.

19. **Є҆ле́нь любвѐ** и пр. Євр. jaala о̂ть ala с. є. спинати ся, означає радше дику козу нѣжь оленя; се же о̂тповѣдає лучше сему образу милои жены, такъ якъ дика коза єсть хорошимъ, малымъ, гибкимъ звѣрятемъ, маючимъ веселѝ чорнѝ очи; по̂дъ словомъ же **жреба̀** не має розумѣти ся доконче лоша, але такожь молоде, миле дике козля. Мысль єсть: Твоя жена нехай буде тобѣ такъ милою и угодною, любленою, якъ хороша, люба коза; бесѣда, пожите съ нею нехай будуть тобѣ наймилѣйшѝ. — **Твоѧ́ же да предъи́детъ** и пр. Нехай твоя чиста а щира любовь къ твоєй женѣ буде твоимъ прово̂дникомъ въ твоимъ поступованю съ женою, нехай николи и въ ничо̂мъ, чи то въ дѣлѣ чи въ словѣ, єи не хибує; тая любовь має бути душею вашого сопружества, нео̂тступною єго товаришкою. Въ лат. текстѣ замѣсть тыхъ сло̂въ читаємъ: Перси єи нехай тя упоюють на кождый часъ, с. є. єи чиста любовь (Пѣснь П. 1, 1.) нехай буде невычерпанымъ жереломъ твого домашного щастя. — **Въ дрꙋ́жбѣ** и пр. С. є. Въ чисто̂й любви, въ щиро̂й пріязни твоєи жены будешь вести житє веселе и довге, окруженый твоимъ численнымъ потомствомъ, котре утримає твоє честне имя черезъ довгѝ вѣки.

20. **Не мно́гъ бꙋ́ди** и пр. Лишь въ любвѣ твоєи власнои любячои и любленои жены можешь при малыхъ выдаткахъ найти правдиве щастє; въ обнятіяхъ же блудницѣ станешь ся многимъ въ выдаткахъ, журбахъ и терпѣніяхъ; блудниця бо привыкла до многихъ

чꙋждéй, нижѐ ѡ҆бъѧ́тъ бꙋ́ди ѡ҆бъѧ́тїи не твоеѧ̀:
21. а) Предъ ѻ҆чи́ма во сꙋ́ть Бж҃їима пꙋтїѐ мꙋ́жа:
22. всѧ̑ же течéнїѧ ѥ҆гѡ̀ назирáетъ. б) Законопре-
стꙋплéнїѧ мꙋ́жа ѹ҆ловлѧ́ютъ: в) пленицами же

а) Іов. 34, 24. Єр. 16, 17. б) Пс. 7, 17. в) Пс. 5, 18.

любовникôвъ, ôтъ многихъ хоче она много тягнути зыскôвъ; тожь коли бы ты хотѣвъ самъ одинъ ю посѣсти, мусѣвъ бысь самъ одинъ выручити, заступити многихъ и такъ ставъ бысь ся зъ одного многоракимъ, заспокоючи самъ одинъ ненасыченѝ жаданя блудницѣ на удержанє, строѣ и т. п.; чижь мавъ бы ты бути такъ безъумнымъ и нечисту любовь къ блудницѣ, котра не твоєи любви а тôлько твоихъ грошей бажає, ставити высше надъ чисту любовь къ твоєй женѣ, котра кромѣ любви ничого бôльше ôтъ тебе не вымагає?

21. **Предъ ѻ҆чи́ма** и пр. Єсть се дальша причина, задля которои мужчина довженъ выстерѣгати ся блудодѣянія, а шукати въ честнôмъ сопружествѣ охороны противъ грѣхамъ нечистоты. Богъ єсть всевѣдучій; ôнъ видить всѣ твои нечистѝ поступки и укарає тебе за нихъ; хоть бы ты ихъ допустивъ ся въ найбôльшôй тайнѣ, въ темнôй ночи, не укрыєшь ся передъ Богомъ.

22. **Законопрестꙋплéнїѧ** и пр. Богъ зборгує але не дарує; хотяй Богъ не заразъ карає грѣшника, розпустника, хотяй лишить єму єще на якійсь часъ свободу грѣшеня, однако сей грѣшникъ єсть своими проступками немовъ оковами (**пленицами**) звязаный, щобы бувъ въ своимъ часѣ поставленый передъ Богомъ яко проступникъ и ôтповѣдно до своєи провины укараный. Каже наша приповѣдка: Всё мине, а грѣхъ зôстане, а друга: грѣхъ не лычкомъ звязати, та пôдъ лаву сховати. Надармо надѣє ся ôнъ поправы въ пôзнѣйшихъ лѣтахъ свого житя, понеже єго пороки, ставшѝ ся у него налогомъ, суть уже єго другою природою и вяжуть єго душу такъ сильно, що ôнъ не змôгъ бы навѣть въ старости ôтъ нихъ увôльнити

23. свои́хъ грѣхѡ́въ кі́ждо затаза́етсѧ. Сей скончава́етсѧ съ ненака́занными: ѿ мно́жества же своегѡ̀ житі̑ѧ и̑зве́ржетсѧ, и̑ погива́етъ за безꙋ́мїе.

Глава̀ 6.

Пересторога передъ поручованємъ ся за кого, лѣнивствомъ и другими пороками.

1. Сы́не, [a] а̑ще порꙋчи́шисѧ за твоего̀ дрꙋ́га, пре

---

a) Сір. 29, 18.

ся; ôнъ ставъ ся невôльникомъ свого налога и діявола. Зри Іов. 20, 11.; 2. Тим. 2, 26. Каже наша приповѣдка: крукови и мыло не поможе, а друга: лысе ся теля уродило, лысе и згине, и єще: чимъ быкъ навыкъ, тымъ и реве; а такожь: чимъ горщикъ накипивъ, тымъ и смердѣти буде.

23. Сей скончава́етсѧ и пр. Налôгъ розпусты и всякихъ другихъ беззаконій, котрый немовъ узами вяже молодого розпустника, приведе єго до смерти дочасной и вѣчной, понеже не хотѣвъ слухати наказаня с. є. наукъ, напôмнень и пересторогъ Божои мудрости и пôсля нихъ устроити своє житє. Тожь згине ôнъ задля своєи глупоты, въ котрôй обѣцює собѣ довге житє и пôзнѣйшу поправу своихъ обычаѣвъ, однако сего не дôжде ся; Богъ бо наглою смертію покличе єго передъ свôй судъ, щобы єго укарати вѣчною погибелію. Зри Лук. 12, 20.; Іов. 21, 13.

1. А̑ще порꙋчи́шисѧ и пр. Соломонъ перестерѣгає молодця передъ марнованємъ свого майна черезъ легкодушне поручоване ся за своихъ пріятелей. Суть бо неосторожнѝ молодцѣ, котрѝ поручають ся за першого лѣпшого пріятеля и неразъ за него довги платити мусять, вкидаючи черезъ тоє густо-часто себе и свои

2. да́си твою̀ ру́ку врагу̀: Є҆́сть во крѣпка̀ мужу̀
свои̇̀ ᲂу҆́стнѣ, и҆ плѣна́ѥтсѧ ᲂу҆стна́ми свои̇́хъ
3. ᲂу҆́стъ. Твори̇̀ сы́не, ꙗ҆̀же а҆́зъ заповѣ́даю тебѣ̀,
и҆ спаса́йсѧ: и҆́деши во въ ру́цѣ ѕлы́хъ за тво-
его̀ дру́га: бу́ди не ѡ҆слабѣва́ѧ: поѡ̑щра́й же и҆

родины въ нужду. Тожь справедливо каже наша приповѣдка: кто ручить ся, той мучить ся; а уже передъ позичкою остерѣгає наша приповѣдка: коня и позичку не давай, а жѣнку въ приданки не пускай, — не позичай, злый обычай, якъ ôтдає, то ще лає. Поручованя ся, наколи дѣють ся зъ любви ближнёго и съ належитою осторожностію, суть не лишь позволенѝ, но и Богу милѝ. Зри Быт. 43, 9.; выс. 3, 27. 28.— **Преда́си** и пр. Коли твôй пріятель, за котрого ты запоручивъ ся, не схоче або не буде мôгъ заплатити свого довгу, тогда ты будешь переданый въ руки твого противника с. є. вѣрителя твого пріятеля, котрый буде мôгъ жадати ôтъ тебе сплаты запорученого тобою довгу и въ данôмъ случаю пôзвати тебе передъ судію; кромѣ того и твôй пріятель стане ся тогда твоимъ ворогомъ, утратишь єго пріязнь. Каже наша приповѣдка: коли хочешь пріятеля позбути ся, то му позичь грошей.

2. **Є҆́сть во крѣпка̀** и пр. Ты запоручаючи ся легкодушно за твого пріятеля, затягаєшь обовязокъ, котрый стане ся тобѣ тягаромъ, немовъ сѣтею, зъ котрои выйдуть для тебе великѝ клопоты або и упадокъ твого добробыта.

3. **Твори̇̀ сы́не** и пр. Послухай отже моєи перестороги и не вдавай ся легкодушно въ запоручованя ся за когонибудь; тымъ способомъ спасешь ся ôтъ прикрыхъ а и дуже сумныхъ наслѣдкôвъ, якѝ таке легкодушне запоручоване ся за собою потягнути може. — **И҆́деши во** и пр. Якъ бо твôй пріятель бувъ недбалый передъ затягненемъ довгу, такъ стане ся ôнъ єще недбальшимъ по твоимъ запорученю ся, уповаючи на твои грошѣ и осмѣленый твоєю пріязнею; ты же за єго недбальство

4. твоегò дрȣ́га, [а] ѐгóже ѝспорȣчи́лъ ѐсѝ. [б] Не
да́ждь снà твоѝма ѻ́чѝма, нижѐ да воздре́млеши
5. твоѝма вѣ́ждома: [в] Да спасе́шисѧ ꙗ́ки се́рна ѿ
6. тене́тъ, и҆ ꙗ́кѡ птѝца ѿ сѣ́ти. И҆дѝ ко мра́вїю
ѿ лѣни́ве, и҆ поревнȣ́й ви́дѣвъ пȣтѝ ѐгѡ̀, и҆ вȣ́ди

а) Сір. 29, 21. б) Пс. 131, 4. в) Пс. 123, 7.

будешь мусѣвъ терпѣти бѣду и рôжнѝ прикрости. — **Бȣ́ди не ѡ҆слабѣва́ѧ** и пр. Наставай неутомимо на твого пріятеля, за котрого ты запоручивъ ся, побуджай и упоминай, щобы самъ заспокоивъ вѣрителя, щобы же ты бувъ ôтъ плаченя довгу за него увôльненый. Каже наша приповѣдка: довжникъ весело бере, а смутно ôтдає, а друга: коли прійде ôтдавати, то нема що брати.

4. **Не да́ждь снà** и пр. Не будь оспалымъ, повôльнымъ и недбалымъ въ тôмъ побуджованю твого пріятеля до сплаченя єго довгу; не спôчни, доки не увôльнишь ся ôтъ обовязку заплаченя довгу за твого пріятеля, за котрого ты нерозважно запоручивъ ся.

5. **Да спасе́шисѧ** и пр. Якъ серна боязлива и осторожна чимъ скорше утѣкає передъ наставлеными лôвками сильцями; або якъ птахъ летомъ спасає ся передъ сѣтею, — такъ ты старай ся чимъ скорше увôлнити ся зъ рукъ и правъ вѣрителя, щобы не зловивъ тебе и твоє майно на заплачене довгу твого пріятеля; се же здѣлаєшь, побуджуючи тогоже безнастанно до сповненя єго обовязку, якимъ єсть сплата єго довгу черезъ него самого.

6. **И҆дѝ ко мра́вїю** и пр. Ôтъ перестороги передъ легкодушнымъ, нерозважнымъ запоручованємъ ся, въ наслѣдокъ котрого може прійти до утраты майна и до нужды цѣлои родины, переходить Соломонъ до перестороги передъ лѣнивствомъ, побуджуючи молодого чоловѣка до замилованя працѣ и запобѣгливости, щобы тымъ способомъ старавъ ся о живнôсть, одѣнє и всё инше потрѣбне для свого и своєи родины удержаня.

7. ѻ҆́нагѡ мꙋдрѣ́йшїй: Ѻ҆́нъ бо, не сꙋ́щꙋ є҆мꙋ̀ земледа́лцꙋ, нижѐ нꙋ́дящаго є҆го̀ и҆мꙋ́щїй, нижѐ подъ
8. вл҃кою сы́й: Гото́витъ въ жа́твꙋ пи́щꙋ, и҆ мно́гое въ лѣ́то твори́тъ ᲂу҆готова́нїе: и҆лѝ и҆дѝ къ пчелѣ̀,

---

Щобы на нимъ не справдила ся приповѣдка: нещастливо̂сть свѣта, збавило ся лѣта, прійшла зима, тай хлѣба нема, має о̂нъ наслѣдовати примѣръ малого но трудолюбивого и запобѣгливого муравля, котрый працює въ лѣтѣ, щобы мати потрѣбну живно̂сть, але также збирає въ лѣтѣ запасъ живности на зиму. Прекрасно говоригь св. Кирилъ Єрусал.: Пильно̂сть и запобѣгливо̂сть муравля довжна учити чоловѣка, якъ о̂нъ має тогда, коли єсть молодымъ и сильнымъ, приспособити ся на лѣта старости, и якъ о̂нъ має въ то̂мъ житю збирати плоды добрыхъ дѣлъ для житя будучого; христіянинъ бо довженъ всегда о то̂мъ памятати, що прійде но̂чь, коли никто не зможе ничого дѣлати. (Catech. 6.; Іоа. 9, 4.) — **Поревнꙋ́й** и пр. Приглянувши ся способови житя муравля, наслѣдуй єго въ то̂мъ. — **Бꙋ́ди ѻ҆́нагѡ мꙋдрѣ́йшїй.** Ты дѣлай за проводомъ розсудка се, що муравель дѣлає зъ природнои склонности; кромѣ того побудки твого дѣланя довжнѝ бути благороднѝ, высшѝ, и о̂тносити ся до потребъ такъ тѣла якъ и души.

7. **Ѻ҆́нъ бо** и пр. Муравель не єсть якъ господаръ, маючій своє поле до управы, а прецѣнь находить при своей запобѣгливости живно́сть для себе и другихъ; о̂нъ не має надъ собою наставника, котрый бы єго наганявъ до працѣ, о̂въ самъ добровольно, зъ власнои пильности трудить ся и запобѣгає для заспокоєня своихъ теперѣшныхъ и будучихъ потребъ.

8. **Въ жа́твꙋ.** Въ часѣ, коли збирають ся плоды земнѝ, коли отже єсть найбо̂льше всякои живности. — **Мно́гое въ лѣ́то** и пр. Зри пояснене выс. ст. 6. — **Ко́ль дѣ́лателница є҆́сть.** Пчола єсть хорошимъ примѣромъ неутомимого трудолюбія; она єсть и сама працёвита и не терпить лѣнивства кого иншого а проганяє бездѣльныхъ трутнѣвъ. — **Дѣ́ланїе же** и пр. Треба дѣйстно по-

и оу҆вѣ́ждь ко́ль дѣ́лателница є҆́сть, дѣ́ланїе же
ко́ль честно́е творитъ: є҆́же трꙋдѝвъ ца́рїе и҆
простїи во здра́вїе оу҆потребля́ютъ, любима же
є҆́сть всѣ́ми и҆ сла́вна: а҆́ще си́лою и҆ немощна̀
сꙋ́щи, (но) премꙋ́дростїю почте́на произведе́ся. [a]
9. Доко́лѣ ѿ лѣни́ве лежи́ши? когда́ же ѿ сна̀
10. воста́неши? [б] Ма́лѡ оу҆́бѡ спи́ши, ма́лѡ же
сѣди́ши, ма́лѡ же дре́млеши, ма́лѡ же ѡ҆бъе́мле-

а) ниж. 26, 14. б) ниж. 24, 33.

дивляти складнôсть, гармонію пчôльнои працѣ, яка оказуе ся въ выробленю крижки меду черезъ тѝ малѝ сотворѣня. — **Ко здра́вїе оу҆потребля́ютъ.** Вѣдомою есть рѣчею, що мѣдъ есть здоровою ѣдою а навѣть лѣкарствомъ для чоловѣка. Уже Плиній (l. 2. c. 14.) пише о медѣ, що мѣдъ не есть такъ медомъ, якъ радше лѣкарствомъ и даромъ небеснымъ. — **Любима** и пр. Люди люблять пчолу за для еи трудолюбія и пожиточности, и хиба кто пустотливый и глупый або немилосердный забе пчолу. — **Сла́вна.** Бо на еи трудолюбіе поклику-ють ся мудрцѣ и учителѣ, ставляючи ю другимъ яко примѣръ до наслѣдованя. — **А҆́ще си́лою** и пр. Тымъ дивнѣйша еи слава и любовь у людей, що она хоть такъ мала и слабосильна, однако довершае такъ удивленя гôднѝ рѣчи, на якѝ бы и чоловѣкъ при своихъ силахъ и розумѣ здобути ся не мôгъ.

9. **Доко́лѣ ѿ лѣни́ве** и пр. Єсть се строга догана, звернена до лѣнивого чоловѣка, котрого Соломонъ передъ тымъ взывавъ до наслѣдованя трудолюбія и запобѣгливости муравля и пчолы. Пôдъ **сно́мъ** мае розумѣти ся бездѣльнôсть, лѣнивство, а такожь властивый сонъ, такъ якъ люди лѣнивѝ любять спати въ день и въ ночи, якъ говорить наша приповѣдка: У лѣнивого завсѣгды свято.

10. **Ма́лѡ оу҆́бѡ спи́ши** и пр. Єсть се описане лѣнивого чоловѣка, котрый то спить, то сидить бездѣльно, то знову дрѣмае, зложивши навкрестъ руки на груди,

11. ши пе́рси ру́ка́ма: **Пото́мъ же на́йдетъ тебѣ́ а҆́ки зо́лъ пу́тникъ оу҆бо́жество, скꙋ́дость же а҆́ки благі́й тече́цъ: а҆́ще же не лѣни́въ вꙋ́деши, прі́йдетъ ꙗ҆́кѡ и҆сто́чникъ жа́тва твоѧ̀, скꙋ́дость же**

но до роботы не бере ся. Такого лѣнивого чоловѣка напоминає наша приповѣдка: Боже поможи, а ты небоже не лежи!

11. **Пото́мъ же на́йдетъ** и пр. Въ тôмъ твоимъ лѣнивствѣ спаде на тебе несподѣвано убожество якъ розбишака, котрый подорожного несподѣвано нападає и обдирає. Злй наслѣдки лѣнивства выражає наша приповѣдка: Кто въ лѣтѣ гайнує, той въ зимѣ голодує. — а и друга: кто въ лѣтѣ въ холодку, той въ зимѣ въ голодку. Єще єсть одна на се приповѣдка: Вконець самъ циганъ межи двома хлѣбами померъ: старого не стало, нового не дôждавъ ся; и таке ся то дѣє, у кого хлѣбъ хлѣба не доганяє, бо черезъ сидженє дома нема часу нѣ роботы и зъ дня на день ôткладає ся справа. — **Скꙋ́дость же** и пр. Пôдъ добрымъ бѣгуномъ (**благі́й тече́цъ**) має ся розумѣти той, що скоро бѣжить по добычу, якъ се звыкли дѣлати жовнѣри здобувши яке мѣсто або якій таборъ непріятельскій: такъ ото ограбить тебе убожество и приведе тебе задля твого лѣнивства до крайнои нужды. — **А҆́ще же не лѣни́въ** и пр. Якъ лѣнивый чоловѣкъ черезъ своє лѣнивство способить собѣ убожество, такъ знову чоловѣкъ трудолюбивый черезъ свою працю и запобѣгливôсть способить собѣ богату жатву всякихъ дôбръ, подôбну своимъ богатствомъ до невычерпаного жерела. Добре то каже наша приповѣдка: Кто сѣє, оре, той не знає горе, и друга: кто оре, сѣє, — той ся надѣє, — кто робить, той ся доробить. — **Скꙋ́дость же** и пр. Єсть се противставленє до доброго бѣгуна, о котрôмъ высше було сказано. Мысль єсть: убожество оминає чоловѣка трудолюбивого, немовъ подôбно злому, лѣнивому бѣгунови, не лакомому на чужу добычу, ôтдаляє ся ôтъ него, лишаючи єго при єго запрацёваныхъ достаткахъ.

12. ꙗ҆́ки ѕлы́й течѐцъ (ѿ тебѐ) ѿбѣжи́тъ. Мꙋ́жъ безꙋ́менъ и҆ законопрестꙋ́пный хо́дитъ въ пꙋтѝ не
13. вѣ́ги: [а] То́йже намизаѐтъ о҆́комъ, и҆ зна́менїе даѐтъ ного́ю, оу҆чи́тъ же помава́нїемъ пе́рстѡвъ.
14. [б] Развращѐнно же се́рдце кꙋѐтъ ѕла̑ѧ: на всѧ́кое вре́мѧ таковы́й матѐжы составлѧ́етъ гра́дꙋ.
15. [в] Сегѡ̀ ра́ди внеза́пꙋ прихо́дитъ ѐмꙋ̀ поги́бель,

а) ис. 10, 10. б) ис. 17, 20. в) Пс. 57, 9.

12. Мꙋ́жъ безꙋ́менъ и пр. Єсть ту бесѣда о чоловѣцѣ безбожнôмъ (зри выс. 5, 5., где безꙋ́мїе бере ся такожь въ значеню безбожности) и беззаконнôмъ, котрого способъ поступованя съ людьми єсть пôдлый, зрадливый, лицемѣрный, якъ о тôмъ въ сл. ст. говорить ся.

13. То́йже намиза́етъ и пр. Чоловѣкъ фалшивый бесѣдуючи съ чоловѣкомъ щирымъ, щобы єго зловити въ сѣти своихъ слôвъ, дає тымъ, съ котрыми єсть въ порозумѣню, за помочію очей, нôгъ и пальцѣвъ знаки, що намѣряє ошукати того, съ котрымъ бесѣдує. (Allioli.) О такôмъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: лисомъ пôдшитый, псомъ пôдбитый, — пôзнати вовка, хоть въ баранôй шкôрѣ. Зр. Пс. 34, 19, 20.

14. Развращѐнно и пр. Такій чоловѣкъ носить ся безнастанно съ лукавыми намѣрами, якъ бы то ôнъ мôгъ другихъ вкинути въ яке нещастє, а навѣть выкликати публичнѝ ворохобнѣ съ всѣми имъ товаришачими згубными наслѣдками.

15. Сегѡ̀ ра́ди внеза́пꙋ и пр. Наша приповѣдка говорить: жартуй гладущикъ, поки ухо не урве ся. Пôдлѝ поступки удають ся переворотному чоловѣкови лишь до часу; несподѣвано бо постигає єго кара або зъ рукъ людскои справедливости, караючои єго смертію, або зъ стороны справедливости Божои; наша приповѣдка говорить: Богъ не трубить, коли чо-

16. разсѣче́нїе и҆ сокрꙋше́нїе неисцѣ́лное. Ꙗ҆́кѡ ра́-
дꙋется ѡ҆ всѣ́хъ, и҆́хже ненави́дитъ Бг҃ъ, сокрꙋ-
17. ша́ется же за нечистотꙋ̀ дꙋши̇̀: [a] О҆́ко досади́-
теля ꙗ҆зы́къ непра́ведный, рꙋ́цѣ проли́ва́ющыя
18. кро́вь пра́веднагѡ: И҆ се́рдце кꙋю́щее мы̑сли ѕлы̑,
и҆ но́зѣ тща́щїися ѕло̀ твори́ти, потрева́тся.

а) ис. 13, 10.

ловѣка губить; Богъ несподѣвано покликує грѣшника передъ свôй судъ для укараня єго вѣчною погибелію, зъ котороп нема уже для него спасенія; по смерти нема покаяня, каже наша приповѣдка.

/ 16 Ꙗ҆́кѡ ра́дꙋется и пр. Наша приповѣдка говорить: Лихе доброго не любить; пôдлый, переворотный и злобный чоловѣкъ похваляє лишь се, находить пріятнôсть лишь въ тôмъ, що Богу найбôльше не подобає ся, що Богъ ненавидить; тожь за тую мерзôсть своєи души находить сей чоловѣкъ у Бога заслужену кару предвчаснои смерти и вѣчнои погибели. Тую мерзôсть души представляє Соломонъ въ сѣмохъ проступкахъ, наведеныхъ въ ст. 17—19.

17. О҆́ко досади́теля. Ту має розумѣти ся зъ гордости походяче зневажанє другихъ и погорджуванє ними, яке оказує ся въ очахъ, зраджуючихъ чіюсь гордôсть и легковаженє другихъ. — Ꙗ҆зы́къ непра́ведный. Мають ту розумѣти ся бесѣды ложнѝ, пôдступнѝ, клеветы, стремлячѝ до нанесеня шкоды ближньому. — Рꙋ́цѣ и пр. Єсть ту бесѣда о убійствѣ невинного чоловѣка, н. пр. для ограбленя єго. Єсть се найбôльшій злочинъ, бо позбавляє несправедливо чоловѣка житя, котре єсть для него найдорожшимъ сокровищемъ.

18. Се́рдце кꙋ́ю́щее и пр. Єсть ту бесѣда о злобныхъ заходахъ и стараняхъ шкодженя ближньому на майнѣ, славѣ, чести и всякихъ другихъ єго добрахъ дочасныхъ, якѝ єму суть потрѣбнѝ до єго земского щастя. — Но́зѣ тща́щїися и пр. Мають ту розумѣти

19. [а] Разжизáетъ лжы свидѣтель непрáведенъ, и на-
20. сылáетъ сȣды посредѣ врáтїй. [б] Сы́не, храни́
законы ѻ҃ца твоегѡ̀ и не ѿри́ни наказáнїѧ мáтере

а) нис. 19, 5. б) выс. 1, 8.

ся люди, шукаючи нагоды до дѣланя комусь чого злого; они съ поспѣхомъ и съ великою охотою користають зъ кождои такои нагоды до шкодженя ближньому на тѣлѣ и душѣ, дѣлають тутъ отже съ злобнымъ намѣромъ, съ розвагою и намысломъ, а се побôльшае ихъ вину.

19. **Разжизáетъ лжы** и пр. Єсть ту бесѣда о нечестивыхъ свѣдкахъ, котри своими ложными свѣдоцтвами рôвно ложни, неслушни жалобы и позвы, до суду поданї, скрѣпляють, потверджують, и позиваючихъ немовъ запалюють до тымъ усильнѣйшого веденя спору на шкоду невинного ближнёго. О такихъ свѣдкахъ говорить наша приповѣдка: Богомъ ся свѣдчить, а чортови душу запродавъ. — **Насылáетъ сȣды** и пр. Єсть ту бесѣда о злобнôмъ сѣяню незгоды и спорôвъ межи ближными, черезъ що затирае ся межи ними взаимна любовь, котра есть основою добробыту родинъ и громадъ. Каже наша приповѣдка: где незгода, тамъ часта шкода, — згода дôмъ будуе, а незгода руйнуе.

20. **Сы́не, храни́** и пр Зри пояснене выс. 1, 8. Allioli примѣчае: Св. Духъ взываючи такъ часто въ св. Письмѣ дѣти до послуху взглядомъ наукъ родичей, предполагае, що родичѣ релиґію почитають и выконують и що видять въ тôмъ свою найважнѣйшу задачу, щобы свои дѣти въ тôй релиґіи учити и выховувати. Щастливи дѣти, котри мають такихъ родичей; однако якъже часто дѣе ся, що родичѣ замѣсть правдивои мудрости и боязни Божои своею наукою и примѣрами вщѣпляють въ серця своихъ дѣтей глупоту, змысловôсть и любовь свѣта. Тожь не дивно, що дѣти злыхъ родичей бувають зарôвно зли и нерелиґійни. Каже наша приповѣдка: яке дерево такій клинъ, якій батько,

21. твоеѧ: [а] Навѧжи́ же ѧ҃ на твою дꙋ́шꙋ при́снѡ,
22. и҆ ѡ҆вѧжѝ и҆́хъ ѡ҆ твое́й вы́и. [б] Егда̀ хо́диши,
води́ ю҆, и҆ съ тово́ю да бꙋ́детъ: е҆гда́ же спи́ши,
да храни́тъ тѧ̀, да востаю́щꙋ тебѣ̀, глаго́летъ
23. съ тово́ю. [в] Занѐ свѣти́ликъ за́повѣдь за-
ко́на, и҆ свѣ́тъ, и҆ пꙋ́ть жи́зни, и҆ ѡ҆личе́ніе, и҆
24. наказа́ніе: [г] Е҆́же сохрани́ти тѧ̀ ѿ жены̀ мꙋ-

а) Второз. 6, 8. б) выс 3, 23. в) Пс. 118, 105.; 2 Петр. 1, 19. г) нис 7, 5

такій сынъ,— не ôткотить ся яблоко далеко ôтъ яблони, — яка грушка, така и юшка, — яка неня, така и доня, — родомъ куры чубатй.

21. Навѧжи́ же ѧ҃ и пр. Зри пояснене выс. 3, 3.

22. Е҆гда̀ хо́диши и пр. С. є. Чи ты ходишь, чи сидишь, чи лежишь, чи встаєшь, чи що иншого дѣлаєшь, всегда въ душѣ розважай мудрôсть, законъ Божій, всегда мысль о выповненю єго приписôвъ, и николи ихъ не залишай. Зр. Второз. 6, 6—8. — Да востаю́щꙋ и пр. Законъ Божій нехай тобѣ рано при вставаню зъ постели подає рады и науки, якъ маєшь собѣ черезъ день поступати, що маєшь чинити а чого выстерѣгати ся.

23. Занѐ свѣти́ликъ и пр. Законъ Божій просвѣтить твôй розумъ и вскаже тобѣ обовязки, якй маєшь сповняти. Зри Пс. 118, 105. — Пꙋ́ть жи́зни. Заховуючи заповѣди Божого закона, найдешь въ нихъ дорогу, котра тебе заведе до дочасного, довгого щастя на землѣ и до вѣчнои щастливости въ небѣ. Справедливо говорить наша приповѣдка: У кого розумъ, у того и щасте. — Ѡ҆личе́ніе и҆ наказа́ніе. Мають ту розумѣти ся розумнй и поучаючй напôмненя и картаня, даванй чоловѣкови въ тôй цѣли, щобы єго допровадити до дочасного и вѣчного щастя. Зри такожь пояснене выс. 1, 2.

24. Е҆́же сохрани́ти и пр. Єсть ту пересторога передъ прелюбодѣйствомъ, передъ грѣхомъ нечистоты съ-

25. жа́ты, и҆ ѿ наважде́нїѧ ꙗзы́ка чꙋжда́гѡ. [a] Сы́не, да не побѣди́тъ тѧ̀ добро́ты по́хоть, нижѐ оу҆ловле́нъ бꙋ́ди твои́ма о҆́чїма, нижѐ да совосхи́-

a) Сір. 9, 8.

женою замужною. Въ лат. текстѣ есть: ôтъ женьщины злои с. е. ôтъ блудницѣ. — Ѿ наважде́нїѧ. Слово наважде́нїе значить ту: пôдстрекованє, пôдговорюванє, намавлянє до злого; а пôдъ ꙗ҆зы́комъ чꙋ́ждымъ має розумѣти ся языкъ, намова блуднои женьщины, чужои жѣнки до прелюбодѣйства. Зри поясненє выс. 2, 16. Въ лат. текстѣ есть: ôтъ гладкого, облесного языка чужои (жены). — Allioli примѣчає: Св. Духъ вертає частѣйше до пересторогн передъ нечистою любовію, понеже учить опытъ, що о тую скелю такъ велика часть роду людского, а особливо бѣдна молодѣжь дôзнає розбитя корабля, и понеже ничь такъ не вспиняє любви до правдивои мудрости и выконуваня честноты, якъ тая мерзка и згубна пристрасть.

25. Да не побѣди́тъ тѧ̀ и пр. Забороняє ся тутъ пожадливе споглядане на женьщину, щобы єи краса не выкликала въ насъ нечистои похоти и щобы мы єй въ кôнци не улягли и до упадку грѣховного не прійшли. Наша приповѣдка говорить: чого очи не видять, того серцю не жаль. Однако такожь зъ случайного споглядання на женьщину може повстати похоть и тяжкій грѣхъ, єсли воля завчасу тому лиху не опре ся. Св. Іоанъ Золот. говорить: Щожь се, кажешь, єсли буду дивити ся, я ничого злого не здѣлаю? Єсли такъ разъ, два и три споглянешь, зможешь повздержати ся; єсли же безнастанно тоє дѣлати будешь, тогда огонь въ собѣ запалишь и съ певностію пôддашь ся. (Hom. 3. de verb. Is.) Зри Мат. 5, 28. — Нижѐ да сокосхи́тишисѧ и пр. Говорить св Амвросій: Око женьщины блуднои єсть сѣтею для любовника. (L. 1. de Poen. c. 14.) — Вѣ́ждами. Повѣками.

26. тишися вѣждами ѐѧ: [a] Цѣна́ бо блꙋдни́цы,
ѐли́ка ѐди́нагѡ хлѣ́ва, жена́ же мꙋже́й честны́ѧ
27. дꙋ́шы оу́ловлѧ́етъ. Вкѧ́жетъ ли кто̀ ѻ́гнь въ
28. нѣ́дра, ри́зъ же (свои́хъ) не сожже́тъ ли? И́ли
ходи́ти кто̀ бꙋ́детъ на оу́глїѧхъ ѻ́гненныхъ,
29. но́гъ же не сожже́тъ ли? [б] Та́кѡ вше́дый къ

а) выс. 5, 10. б) Євр. 13, 4.

26. **Цѣна́ бо блꙋдни́цы** и пр. Не давай себе уводити красою блудницѣ, бо она єсть сотворѣнємъ нужденнымъ, не вартымъ кусника хлѣба, а при всей своєй нужденности може она мужчину позбавити сего, що єму єсть найдорожшємъ (**честны́ѧ дꙋ́шы**), дочасного и вѣчного житя. Зри выс. 5, 5.

27. **Вкѧ́жетъ ли кто̀** и пр. Наша приповѣдка говорить: не присувай соломы до огню. Соломонъ перестерѣгає: Якъ неможливою єсть рѣчею, носити огонь за пазухою а не спалити своєи одежи, або (ст. 28) ходити по горячихъ вугляхъ а не попечи собѣ нôгъ, такъ (ст. 29.) не може никто мати зносины съ блудною женою а не впасти при тôмъ въ погибель. Нехай се возме собѣ до серця молодѣжь при легкодушнôмъ и позбавленôмъ догляду приставаню съ особами другого пола! Вправдѣ гдеякѝ чванять ся своєю силою, що зможуть оперти ся покусамъ, но они суть тымъ блисшими упадку, и лишь безъумный може сказати: Я вскочу въ огонь, и не спалю ся! (Allioli.) Сюда можна бы ôтнести и нашу приповѣдку: кто по кладцѣ мудро ступає, той въ болотѣ ся не купає, стереженого Богъ стереже.

29. **Вше́дый . . . прикасѧ́йсѧ ѐй.** Тѝ выраженя не означають уже довершеного грѣха прелюбодѣйства, но значать: бесѣдовати съ женою блудною, бувати въ єи товариствѣ. — **Не безъ кины бꙋ́детъ.** Не уйде кары. Зр. Исх. 20, 7. Кара же тая постигне єго або зъ руки мужа, котрый єго убьє, або зъ руки судіи, котрый єго у-

жєнѣ мꙋжа́тѣй не безъ вины бꙋ́детъ, нижѐ всѧ́къ
30. прикаса́йсѧ ѐй. Не ди́вно а҆́ще кто̀ ѿтъ бꙋ́детъ
крадый: кра́детъ бо, да насы́титъ дꙋшꙋ̀ свою̀
31. а҆лчꙋщꙋю̀. [a] А҆́ще же ѿтъ бꙋ́детъ, возда́стъ седме-
ри́цею, и҆ всѧ̑ и҆мѣ̑нїѧ своѧ̑ да́въ, и҆зба́витъ себѐ.

а) Быт. 4, 15.

карає смертію; прелюбодѣйство бо було пôсля закона Мойсеєвого смертію каране (Лев. 20, 10.); въ кождôмъ же разѣ жде єго за сей проступокъ кара вѣчна по смерти.

30. **Не ди́вно** и пр. Мовъ бы казавъ: Вправдѣ єсть крадѣжь великимъ грѣхомъ, однако меньшимъ въ порôвнаню съ блудодѣянємъ або прелюбодѣйствомъ, особливо, коли ктось допустить ся крадѣжи въ потребѣ, для заспокоєня свого голоду; такого чоловѣка оправдує навѣть наша приповѣдка: нужда законъ ломить; розпустникъ же або прелюбодѣйникъ кромѣ свого безъумія не має ніякого поводу до оправданя свого проступка. (Св. Іоан. Зол. Hom. 10. ad Popul.) — **Дꙋшꙋ̀ свою̀**. С. є. себе.

31. **Возда́стъ седмери́цею**. Въ законѣ Мойсея жадано ôтъ злодѣя тôлько подвôйного, такожь четверичного або пятеричного вынадгородженя (Исх. гл. 22.), ту же говорить ся о седмиричнôмъ вынадгородженю для выраженя, що рѣчь украджена може бути цѣлковито звернена, а навѣть понадъ єи первѣстну вартôсть. Зри пояснене Быт. 4, 15. — **Всѧ̑ и҆мѣ̑нїѧ** и пр. С. є. хотяй бы злодѣй для зверненя украдженои рѣчи мавъ дати всё, що посѣдає. — **И҆зба́витъ себѐ**. Мысль єсть: Злодѣй може шкоду, здѣлану комусь черезъ украджене єго власности въ повнôй мѣрѣ направити и ôтъ вины очистити ся, однако прелюбодѣйникъ не може вынадгородити мужови кривды и шкоды, яку єму здѣлавъ черезъ зневажене єго сопружества грѣхомъ прелюбодѣйства. Тожь прелюбодѣйство єсть грѣхомъ тяжшимъ и шкôдлившимъ нѣжь крадѣжь, понеже не може бути вынадгороджене хиба кровію прелюбодѣйника.

32. [a] Прелюбодѣй же за скꙋдость оꙋма̀ погибель
33. дꙋшѝ своеѝ содѣва̀етъ: Болѣ̑зни же и̑ безче̑стїе
понесе̑тъ: поношенїе же ѐгѡ̀ не загла̀дитсѧ во
34. вѣ̑къ. Ѝспо̀лнена бо ре̑вности ꙗ̑рость мꙋ̀жа ѐ̀: ꙗ̑
35. не пощадѝтъ въ де̑нь сꙋда̀. Не и̑змѣнѝтъ ни
ѐдѝною цѣно̑ю вражды̀, нижѐ разрѣшѝтсѧ мно̑
гими дармѝ.

а) Лев. 20, 0.

---

32. **Прелюбодѣй** бо и пр. Прелюбодѣйникъ, допустивши ся прелюбодѣйства не зъ потребы и въ свѣдомости великого небезпеченьства, на яке себе выставляє, ôттакъ зъ глупоты своего ума, утрачує житє дочасне и вѣчне. Зри поясненє выс. ст. 29.

33. **Болѣ̑зни же** и пр. Розпустникъ и прелюбодѣйникъ мусить зносити болѣзни тѣлеснѝ, походячѝ зъ его розпустного житя (выс. 5, 11.), такожь кары тѣлеснѝ, заданѝ єму ôтъ мужа зневаженои жены и ôтъ судіи, неменьше же грызоту непокоячои его совѣсти, а кромѣ того ганьбу передъ всѣми людьми; навѣть тогда, коли бы Богъ простивъ єму его грѣхъ, ганьба, наколи сей его грѣхъ стане ся вѣдомымъ, вѣчно лишить ся. О такôмъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: утѣхи на годину, а бѣды до смерти.

34. **Ѝспо̀лнена** бо и пр. Мужь зневаженои прелюбодѣйствомъ жѣнки въ своєй зависти о свою жѣнку, въ своимъ гнѣвѣ задля зневаженя свого сопружества, не простить прелюбодѣйникови, але пôмстить ся на нимъ, обвиняючи его передъ судомъ о прелюбодѣйство и жадаючи укараня его смертію. У жидôвъ бо не було мужови вôльно убити прелюбодѣйника, но ôнъ мавъ его обвинити передъ судомъ, по чôмъ судія выдававъ на прелюбодѣйника засудъ смерти черезъ укамѣнованє.

35. **Не и̑змѣнѝтъ** и пр. Мужь любячій свою жену и высоко цѣнячій святôсть и ненарушимôсть сопруже-

Глава 7.

Пересторога передъ хитростію блудныхъ женьщинъ и передъ погибелію, грозячою зъ ихъ стороны.

1. Сы́не, хранѝ моѧ̀ словеса̀, моѧ́ же за́пωвѣди
скры́й оу̑ себѐ: сы́не, чтѝ Гдⷭ҇а, и̑ оу̑крѣпи́шисѧ:
2. кромѣ̀ же є̑гѡ̀ не бо́йсѧ и̑но́гѡ. [а] Хранѝ моѧ̀
за́пωвѣди, и̑ поживе́ши, словеса́ же моѧ̀ ꙗ̑кѡ
3. зѣ̑ницы о̑́чїю: [б] Ѡ̑бложи́ же и̑́ми твоѧ̀ пе́рсты,

а) Лев. 18, 5. б) Второз. 6, 8.

ства, не дасть ся примирити жадною цѣною, жаднымъ окупомъ, жадными хотьбы и якъ великими дарами прелюбодѣйника, но буде настагати на укаранє єго смертію. А єсли мужь єсть такъ неумолимый взглядомъ прелюбодѣйника, то о скôлько строгше буде за прелюбодѣйство карати Богъ, котрый сопружество постановивъ и освятивъ?

1. Скры́й оу̑ себѐ. Немовъ якій скарбъ дорогоцѣнный. — Чтѝ Гдⷭ҇а и пр. Каже наша приповѣдка: кто съ Богомъ, съ тымъ и Богъ; єсли отже будешь почитати Бога, якъ належить ся, Богъ здѣлає тебе сильнѣйшимъ ôтъ всѣхъ твоихъ ворогôвъ, охоронить тебе передъ всякимъ лихомъ; тожь кромѣ Бога не бôй ся и не почитай никого иншого, нѣ злого духа, нѣ злого чоловѣка нѣ якого ложного бога, якъ каже наша приповѣдка: нащо ты другого Бога взываєшь, коли свого маєшь? Зр. Ис. 8, 12.

2. Поживе́ши. Будешь живъ довго и щастливо на тôмъ свѣтѣ, а по смерти станешь ся участникомъ житя вѣчного въ небѣ. — Ꙗ̑кѡ зѣ̑ницы о̑́чїю. С. є. съ найбôльшою старанностію и чуйностію. Зри Пс. 16, 8.

3. Ѡ̑бложи́ же и̑́ми и пр. Зри поясненє Исх. 13, 9.; выс. 3, 3.

напиши́ же ѧ҆ на скрижа́ли се́рдца твоегѡ̀. [а)]
4. Нарцы̀ премꙋ́дрость сестрꙋ̀ тебѣ̀ бы́ти, ра́зꙋмъ
5. же зна́емь сотворѝ тебѣ̀: [б)] Да тѧ̀ соблюде́тъ
ѿ жены̀ чꙋ́ждїѧ и҆ лꙋка́выѧ, а҆́ще тѧ̀ словесы̀
6. ласти́выми ѡ҆блага́ти на́чнетъ. Ѻ҆ко́нцемъ во и҆́зъ
7. до́мꙋ своеѝ на пꙋтѝ прини́чꙋщи: Є҆го́же а҆́ще
оу҆́зритъ ѿ безꙋ́мныхъ ча̑дъ ю҆́ношꙋ скꙋдо́ꙋмна:

а) Прем. Сол. 8, 2. б) выс. 6, 24.

4. Нарцы̀ премꙋ́дрость и пр. Слово сестра́ може ту мати значенє обручницѣ. Зри Пѣснь II. 4, 9. 10. 12.; 5, 1. 2. Мовъ бы казавъ: Полюби мудрôсть, соєдини ся съ нею немовъ съ обручницею святымъ и чистымъ союзомъ, а она охоронить тебе передъ нечистою любовію блудныхъ, мерзкихъ женьщинъ. — Ра́зꙋмъ. Ростропнôсть яко наслѣдокъ правдивои мудрости. — Зна́емь. Се, що стоить съ нами въ близькôмъ ôтношеню, що намъ єсть добре вѣдомымъ.

5. Да тѧ̀ соблюде́тъ и пр. Зри поясненє выс. 5, 3.; 6, 24.

6. Ѻ҆ко́нцемъ и пр. Наша приповѣдка говорить: лучшій прикладъ, нѣжь наука; примѣры бо бôльше поучають и побуджають до ôтповѣдного дѣланя нѣжь самѝ науки и пересторога. Тому Соломонъ наводить теперь примѣръ, щобы намъ показати, якъ велике грозить молодому чоловѣку небезпеченьство зъ стороны блуднои женьщины, и щобы описати єи норовы и способы уводженя неопытнои молодѣжи. Въ тôмъ же стиху описує Соломонъ першу принаду блуднои женьщины, котра зъ ôкна своєи хаты выхилює ся на улицю, щобы переходячѝ тамтуда люди ю видѣли и пôзнали, кто она єсть и въ якôмъ намѣреню черезъ ôкно выглядає.

7. Ѻ҆ безꙋ́мныхъ и пр. Блудна женьщина старає ся межи молодцями пôзнати такого, котрый въ недостатку опыта и зрѣлого ума бувъ бы легкимъ до уведеня и ограбленя зъ майна. Слово ча̑дъ не ôтносить ся

8. Проходѧ́щагѡ ми́мѡ оу́гла въ распꙋ́тїѧхъ до́мꙋ
9. є҆ѧ̀: И҆ глаго́лющаго въ те́мный ве́черъ, є҆гда̀
10. оу҆покое́нїе вꙋ́детъ нощно́е и҆ мра́чное: Жена́ же
срѧ́щетъ є҆го̀, зра́къ и҆мꙋ́щи прелюводѣ́йничь,
и҆̀же твори́тъ ю҆́ныхъ пари́ти сердца́мъ: воскри́-

отже до вѣку але до браку розсудка, властивого хиба малымъ дѣтямъ.

8. **Проходѧ́щаго** и пр. Єсть ту бесѣда о неробахъ, ледарахъ, проходжуючихъ ся по закутинахъ мѣста, а тому тымъ склоннѣйшихъ до уведженя ся нечистою любовію. — **Ми́мѡ оу́гла.** Блудні женьщины мешкають звычайно въ нарожныхъ хатахъ, щобы могли переходячихъ зъ кôлькохъ сторôнъ принаджовати.

9. **И҆ глаго́лющаго** и пр. Глупый, нерозсудный молодець, нечистою похотію непокоєный, бесѣдує самъ съ собою, ходячи перекрестными улицями въ порѣ вечѣрнôй, коли люди честні, добродѣтельні, удають ся по деннôй працѣ на спочинокъ; нечиста любовь не любить денного свѣтла, а шукає темноты, маючи злу совѣсть, свѣдома своєи мерзости.

10. **Срѧ́щетъ є҆го̀.** Выходитъ єму на встрѣчу. — **Зра́къ и҆мꙋ́ще прелюводѣ́йничь.** Цѣлый єи внѣшный видъ, єи лице, учесанє волося, безвстыдне одѣнє, всё тоє свѣдчить ясно о ней, яко о блуднôй женьщинѣ. Пише Corn. a Lap.: Пôсля закона и звычаю Римлянъ и иншихъ народôвъ, употребляли блудницѣ одѣня ôтмѣнного ôтъ честныхъ женьщинъ. Блудницѣ одѣвали ся надъ станъ, ихъ одѣнє було дороге, всякими дорогоцѣнными оздобами украшене, понадне, зраджуюче розпустні норовы тои, котра нимъ одѣвала ся. Звычайно була се туника червонои або шарлаховои барвы, пôдчасъ коли одежа честныхъ женьщинъ була поважна, обычайна, скромна, густо-часто барвы темнои або и цѣлкомъ чорнои. — **И҆̀же твори́тъ пари́ти** и пр. Слово **пари́ти** значить: лѣтати, прилѣтати. Мысль єсть: Весь внѣшный видъ блуднои женьщины, єи стрôй и цѣле єи поведенє суть того рода, що неопытна, глупа молодѣжь

11. лена же ѐсть и̂ влꙋ́дна: Въ домꙋ̀ же не почива́-
12. ютъ но́зѣ ѐѧ̀. Вре́мѧ во нѣ́кое внѣ̀ глꙋми́тсѧ,
вре́мѧ же на распꙋ́тїихъ при всѧ́комъ ᲂу҆́глѣ
13. присѣди́тъ. Пото́мъ ѐ҆мши ловзѧ́етъ ѐгѡ̀, без-

до неи не мовь злѣтае, якъ птахъ на добычу. — **Боскри́лена.** Зарозумѣла, надменна въ своихъ богатыхъ а безвстыдныхъ строяхъ. О такихъ женьщинахъ говоритъ наша приповѣдка: величае ся, якъ свиня въ дощь. Иншй беруть се въ значеню: уношена огнемъ грѣшнои пожадливости. — **Блꙋ́дна.** Єсть она н мовь уособленемъ розпусты.

11. **Въ домꙋ̀** и пр. Блудна женьщина єсть безнастанно занята безвстыдными гадками о розпустѣ и о зыскахъ зъ тоиже; тожь шукае нагоды до заспокоєня своеи нечистои похоти и свого лакомства; честна праця єсть для ней чимъ чужимъ и ненавистнымъ; тому то не любить она сидѣти въ хатѣ, але радше показуе ся на улицяхъ, щобы звертати на себе очи особливо заможнои а неопытнои молодѣжи и ю до себе принаджовати. Зри выс. 5, 5. Calmet примѣчае: На се занедбуванє дому черезъ блудницѣ, на се безнастанне выходженє ихъ на улицѣ, звертае Соломонъ свою особлившу увагу и ганить тоєже, такъ якъ на востоцѣ було въ звычаю, що обычайнй женьщины оставали дома. Зри Тит. 2, 5.

12. **Вре́мѧ во нѣ́кое** и пр. Блудна женьщина не посидить дома, але гнана розпустными гадками, звычайно вештае ся поза домомъ; особливо же любить она пересиджовати при розстайныхъ дорогахъ, куда бо́льше людей, а особливо молодѣжи, переходить; тую то неопытну молодѣжь она принаджуе, на ню заставляе свои сѣти. Выс. ст. 8

13. **Пото́мъ ѐ҆мши** и пр. Єсть се дальшій способъ, якого употребляе блудниця въ цѣли зловленя молодця въ свои сѣти; ото она оказуе єму явно свою безвстыдность нечистыми поцѣлунками, и облесными, хитрыми бесѣдами.

14. стꙋ́днымъ же лицéмъ речéтъ къ немꙋ̀: Жéртва
мúрна мнѣ̀ ѐсть, днéсь воздаю̀ ѡ҆вѣ̀ты моѧ̀:
15. Сегѡ̀ ра́ди и҆зыдо́хъ въ срѣ́тенїе тебѣ̀, желá-
16. ющи лица̀ твоегѡ̀, ѡ҆брѣто́хъ тѧ̀. Простирáлами
покры́хъ ѻ҆́дръ мóй, коврáми же сꙋгꙋвы́ми по-
17. стлáхъ и҆̀же ѿ Є҆гѵ́пта: Шафрáномъ посы́пахъ

---

14. Жéртва мúрна и пр. О жертвахъ мирныхъ зри Исх. 20, 24. Блудниця, щобы оказати молодцю свою любовь къ ему и журбу о его здоровле, ложно объявляе ему, що здѣлала обѣтъ принесеня Богу жертвы въ его намѣрене, и що власне нынѣ тая жертва зôстала принесена, що протое доха у ней есть значна часть мяса жертвенного, зъ котрого она приладить для него величаву гостину. (Зри Лев. 7, 15.) Такъ ото блудниця принаджуе молодця пôдъ покрывкою релиґіи въ способъ лицемѣрный; ôнъ же самъ есть звѣрятемъ жертвеннымъ, котре мае бути забите и зъѣджене (ст. 22.).

15. Сегѡ̀ ра́ди и҆зыдо́хъ и пр. Принесши жертву за тебе и взявши закономъ приписану часть мяса жертвенного до мого дому, я выйшла зъ туги за тобою шукати тебе, щобысь бувъ участникомъ гостины у мене, и ото щастливо находжу тебе.

16. Простирáлами и пр. Пôсля мнѣня многихъ толкователей мають ту розумѣти ся попруги або пояси, на котрыхъ въ лôжку кладутъ подушки, мягку постѣль, щобы на такôмъ лôжку чи то въ часѣ спаня чи въ часѣ ѣдженя було тымъ пріятнѣйше лежати. Вѣдомо бо, що на востоцѣ ѣджено лежачи. — Коврáми и пр. Се були покрывала, здѣланѝ зъ дорогои матеріи; найлучшѝ и найкрасшѝ того рода матеріи споряджовано въ Єгиптѣ. — Сꙋгꙋвы́ми. С. е. подвôйными, для выраженя тымъ бôльшои мягкости ложа, або для того, що забарвлювано перше нитки а потôмъ еще и саму матерію, здѣлану зъ тыхъ нитокъ. Зри пояснене Быт. 41, 42.; Исх. 25, 4.

17. Шафрáномъ и пр. Шафранъ и цинамонъ (ко-

18. ло́же моѐ, и҆ до́мъ мо́й кори́цею: Прїидѝ и҆ на-
сладѝмсѧ любвѐ да́же до оу҆́тра, грѧдѝ и҆ пова-
19. лѧ́емсѧ въ по́хоти: Нѣ́сть бо мꙋ́жа моегѡ̀ въ
20. домꙋ̀, ѿи́де въ пꙋ́ть дале́че: Дово́лно сребра̀
взѧ̀ съ собо́ю, по мно́гихъ дне́хъ возврати́тсѧ
21. въ до́мъ сво́й. И҆ прелсти̑ ѥ҆го̀ мно́гою бесѣ́дою,
тене́тами же оу҆сте́нъ (въ влꙋ́дъ) привлечѐ ѥ҆го̀.
22. Ѻ҆́нъ же а҆́вїе послѣ́дова ѥ҆́й ѡ҆бѣюро́дѣвъ, и҆ ꙗ҆ко-

ри́ца), якими блудниця посыпала ложе и хату, мали роширяти милу воню для розбудженя тымъ бо́льшои похоти у молодця. Въ лат. текстѣ есть: Я посыпала мою постѣль миррою и алоемъ и цинамоемъ. Зри поясненя Исх. 30, 23.; Пс. 44, 9.

18. **Повалѧ́емсѧ въ по́хоти.** Будемъ качати ся, перевертати ся зъ б ку на о́бкъ, уживаючи утѣхъ тѣлесныхъ.

19. **Въ пꙋ́ть дале́че.** Тожь не верне такъ скоро, забавить довго, а мы будемъ могли въ спокою и безпечно уживати нашои любви.

20. **Дово́лно сребра̀** и пр. Взявъ досыть грошей, щобы ему выстарчило на выдатки довгои подорожи, тожь не грозить намъ ніяке небезпеченьство зъ стороны мого мужа, который не буде змушеный недостаткомъ грошей вернути до дому скорше нѣжь сего вымагае полагоджене его орудокъ. Лиху долю такого мужа, маючого таку безвстыдну жѣнку, выражае добре наша приповѣдка: ой горе тому, кто мае лиху жону, вытоптана стеженька до его дому, — бѣда, у кого жѣнка блѣда, у кого червона якъ калина, то и тому лиха година.

21. **Тене́тами.** Узами. Блудниця своими облесными словами и побуджуючими намовами немовъ узами звязала молодця, дѣлаючи его своимъ невольникомъ, послушнымъ и охотнымъ до сповненя грѣха прелюбодѣйства.

22. **Ѻ҆бѣюро́дѣвъ.** Обдуреный, немовъ здорового

же волъ на заколѐніе ведѐтсѧ, и ꙗкѡ пѐсъ на
23. оузы: [а] Или ꙗкѡ ѐлѐнь оуѧзвленъ стрѣлѡ́ю въ
ꙗтра: и спѣшитъ ꙗкѡ птица въ сѣть, не вѣ-
24. дый, ꙗкѡ на дꙋшꙋ свою течѐтъ. Нынѣ оубо
сынѐ послꙋшай менѐ, и внимай глаголѡмъ оустъ
25. моихъ. [б] Да не оуклонитсѧ въ пꙋтѝ ѐѧ сѐрдце

а) выс. 1, 17. б) Іов. 31, 9.

розуму позбавленый, якимъ єсть чоловѣкъ опанованый нечистою похотію. — Ꙗкоже волъ и пр. Вôлъ уходить ла звѣря глупе, а песъ за звѣря безвстыдне, похôтливе. Суть то отже образы глупого розпустника, котрый не мыслячи о тôмъ, що єму предстоить, кидає себе въ погибель.

23. Или ꙗкѡ ѐлѐнь и пр. Олень єсть образомъ глупого молодця, даючого ся легко увести черезъ блудну женьщину; олень бо такъ запалює ся любовію до ланѣ, що не бачить навѣть стрѣльця, чигаючого на єго житє. Уже Аристотель оповѣдає о оленяхъ, що стрѣльцѣ, щобы ихъ звабити до себе и убити, наслѣдують укрытѝ въ корчахъ голосъ ланѣ, а олень, учувши сей голосъ, прибѣгає и стає ся добычею стрѣльцѣвъ. (L. 9. Hist. animal. c. 5.) — Въ ꙗтра. Въ ныркн, котрѝ уважано за сѣдище любви. Зри поясненє Исх. 29, 13. — Ꙗкѡ птица въ сѣть. Якъ пташокъ звабленый ѣдою, положеною при сѣти, буває зловленый черезъ пташника, такъ молодець, послѣдуючи принадамъ блудницѣ, впадає въ сѣти похоти. — Не вѣдый и пр. Така єсть сего молодця глупота якъ оленя и птаха, котрѝ не скорше увидѣли небезпеченьство, доки не зôстали зловленѝ; такъ и молодець необачно черезъ грѣхъ прелюбодѣйства стає ся участникомъ каръ дочасныхъ и смерти предвчасной, а такожь вѣчной погибели.

25. Въ пꙋтѝ ѐѧ. На манôвцѣ грѣха и каръ дочасной и вѣчной погибели, на якѝ блудниця необачныхъ молодцѣвъ зъ дороги честноты и встыдливости спроваджує.

26. твоѐ: И҆ да не прелсти́шися въ стезѧ́хъ ѐѧ̀:
мно́гихъ бо оу҆ѧзви́вши низве́рже, и҆ безчи́сленныѩ
27. сѹ́ть, и҆́хже оу҆би́ла ѥ҆́сть: [a] Пѹтїѐ а҆́довы до́мъ
ѐѧ̀, низводѧ́щїи въ сокро́вища сме́ртнаѧ.

Глава̀ 8.

Мудрôсть єсть вѣчна и ôтъ Бога походить.

1. Тѣ́мже [б] ты̀ премѹ́дрость проповѣ́ждь, да ра́-
2. зѹмъ послѹ́шаетъ тебѐ: На высо́кихъ бо краѐ́хъ

а) выс 5. 5. б) Пр. 21, 1.; Мат. 11, 19.; 1. Кор. 1, 24.

26. Мно́гихъ бо оу҆ѧзви́вши и пр. Лиха женьщина буває для безчисленыхъ людей причиною ихъ дочаснои и вѣчнои погибели. Менандеръ каже: Огонь, море, блудна женьщина — се три лиха; а Corn. а Lap. додає: се властиво одно лихо, блудна бо женьщина єсть и огнемъ и моремъ, поглочуючимъ премногихъ людей, такъ великихъ якъ и малыхъ.

27. Въ сокро́вища сме́ртнаѧ. Въ коморы смерти, где смерть дочасна и вѣчна немовъ складає свои нещастнѝ жертвы. Зри пояснене выс 5, 5.

1. Тѣ́мже ты̀ премѹ́дрость и пр. Єсли ты будешь душѣ твоей проповѣдати мудрôсть, побуджаючи ю до послуха взглядомъ приписôвъ сеи мудрости, тогда она буде навзаимъ и тобѣ послушна; мудрôсть прибѣжить до тебе, съ тобою перебувати буде, здѣлає тебе мудрымъ, розумнымъ, такъ що всѣ твои дѣла будуть мудро, розумно довершенѝ, и ты дôйдешь до твого дочасного и вѣчного призначеня.

2. На высо́кихъ и пр. Мудрôсть всюда кличе, пригадує людямъ ихъ обовязки, такъ щобы никто не мôгъ вымавляти ся невѣдомостію. Зри такожь пояснене выс. 1, 20. 21.

3. Єсть, посредѣ же стезѣ стоитъ: При вратѣхъ
во силныхъ присѣдитъ, во входѣхъ же поется.
4. Васъ ѿ человѣцы молю, и вдаю мой гласъ сы-
5. нωмъ человѣческимъ. [а] Оуразумѣйте неслоувивіи
коварство, ненаказаннїи же приложите сердце. [б]
6. Послушайте мене: честная во реку, и изнесу ѿ
7. устенъ правда. [в] Ꙗкω истинѣ поучится гор-

а) Пс. 91, 7. б) Мат. 7, 29. в) Іоа. 8, 46.

3. **При вратѣхъ** и пр. Зри пояснене выс. 1, 21. — **Во входѣхъ**. Въ брамахъ, котрыми входить ся до мѣста.

4. **Васъ ѿ человѣцы** и пр. Allioli примѣчае: Божа мудрость знову выступае немовъ жива особа, взываючи людей, щобы ей послѣдовили. Се, що тутъ о мудрости говорять ся, належить признати по части мудрости несотворенôй, Божôй, по части же мудрости сотворенôй, людскôй, беручôй участь въ Божôй мудрости; длятого всё тое можна ôтнести до І. Христа, котрый въ своей особѣ соединивъ мудрость несотворену и сотворену. Тожь св. Атаназій, Григорій Наз., Августинъ и прочи Отцѣ и Учителѣ Церкви розумѣють о І Христѣ всё, що въ тôмъ и слѣдуючихъ стихахъ есть сказано. Въ тôмъ же стиху ôтзывае ся мудрость до всѣхъ людей свѣта. Гдеякй пôдъ словомъ **человѣцы** розумѣють князѣвъ, высокопоставленыхъ, богачôвъ, а пôдъ **сынами человѣческими** — людей звычайныхъ, простыхъ, убогихъ.

5. **Оуразумѣйте** и пр. Вы честнй, праведнй, учѣть ся ôтъ мене ростороности (выс. 1, 4.), потрѣбнои вамъ до вашого дальшого праведного житя; а вы, котрй въ своей глупотѣ ôткидалисте доси мои науки и перестороги, возмѣть собѣ ихъ теперь до серця, щобысте при ихъ помочи могли ôтъ теперь вести богоугодне и щастливе житє.

6 **Честная во реку**. Буду бо говорити о рѣчахъ важныхъ, о честнотахъ, за помочію котрыхъ може чо-

та́нь мо́й, ме́рзски же предомно́ю оу҆́стны лжи-
8. выѧ: [а] Съ пра́вдою всѝ гл҃ы оу҆́стъ мои́хъ,
ничто́же въ ни́хъ стро́потно нижѐ развраще́нно.
9. Всѧ̑ пра̑ва разꙋмѣва́ющымъ, и҆ пра̑ва ѡ҆брѣта́ю-
10. щымъ ра́зꙋмъ. [б] Прїими́те наказа́нїе, а̑ не сре-
бро̀, и҆ ра́зꙋмъ па́че зла́та и҆скꙋше́на: и҆звира́йте

а) Пс. 11, 7. б) Іов. 28, 15.; выс. 3, 14.; Прем. Сол. 7, 9.

ловѣкъ уйти дочасныхъ каръ Божихъ и вѣчного осудженя а дôйти до вѣчного и дочасного щастя. — **Пра̑вкаѧ**. С є. правила служачѝ до исправленя злыхъ норовôвъ и до удержаня ихъ въ правости

7. **Ꙗ҆́кѡ и҆́стинѣ** ипр. Слухайте мене съ найбôльшою увагою, понеже буду говорити правду, котра васъ мае ущастливити; буду же се говорити не безъ розваги, що менѣ на гадку прійде; мои слова будуть овочемъ довгихъ розмышлянь, слѣджень, котрѝ вповни выказали ихъ правдивôсть; пôзнавши правду всесторонно, бриджу ся всякою ложею и ôткидую туюже; ложь, обмана не найдуть ся въ моихъ наукахъ и пересторогахъ.

8. **Съ пра́вдою** и пр. Мои науки суть правдивѝ и ведуть до праведности житя; тымъ рôжнять ся они ôтъ мудрости свѣтовои, котрои науки содержать въ собѣ побôчь правды такожь блуды, якъ се находимъ въ всѣхъ философичныхъ системахъ.

9. **Всѧ̑ пра̑ва** и пр. Мои науки суть простѝ, справедливѝ, правѝ; тіи, що шукають зрозумѣня тыхъ моихъ наукъ, пôзнають, що они не спротивляють ся розумови и ничого злого въ собѣ не мѣстять; тôлько упертѝ глупцѣ могуть узнавати слова Божои премудрости за неправдивѝ и ôтказовати имъ слушности, немовь бы они здоровому розумови спротивляли ся.

10. **Прїими́те наказа́нїе** и пр. Цѣле ваше старане мае бути ужите передовсѣмъ въ цѣли шуканя скарбôвъ мудрости (выс. 1, 2.) а не скарбôвъ и дôбръ до-

11. же вѣдѣніе паче злата чиста. [а] Лучше во пре-
мудрость каменій многоцѣнныхъ, всякое же
12. честное недостойно ея есть. [б] Азъ премудрость
вселихъ совѣтъ, и разумъ, и смыслъ азъ при-
13. звахъ. [в] Страхъ Гдень ненавидитъ неправды,
досажденія же, и гордыни, и пути лукавыхъ:

а) Іов. 28, 16. б) Лук. 11, 49. в) Сір. 1, 18. 26.

часныхъ; пожданє бо тыхъ добръ не може ити въ парѣ съ пожаданемъ правдивои мудрости; одно другому перешкаджає; кто єсть привязаный до свѣта, стає ся рôвнодушнымъ для правдъ Божои мудрости. Зри Мат. 6, 24. — **Злата искушена.** Золота випробованого въ огню, очищеного ôтъ всѣхъ иншихъ складовыхъ частей, а тымъ самымъ маючого бôльшу вартôсть.

11. **Лучша бо премудрость** и пр. Мудрôсть перевысшає своєю вартостію всякû дорогоцѣнности, котрû навѣть не пристоить порôвновати съ мудростію. Що бо може намъ подати золото, срѣбло и всякû скарбы свѣта? Певно не стôлько, що правдива мудрôсть. Богатства не могуть насъ здѣлати морально лучшими; они не могуть намъ подати правдивого мира и задоволеня серця, а ôттакъ не могуть насъ ущастливити ни въ тôмъ житю ни въ будучôмъ; се може здѣлати для насъ тôлько правдива мудрôсть. Зри выс. 6, 23.; Іоа. 14, 27.

12. **Азъ премудрость** и пр. Где добрû, здоровû рады, добрû гадки и намѣры суть, тамъ и я єсмь; они бо ôтъ мене походять; я дѣлаю людей ростороплными и осторожными, такъ що они вспертû моими радами и пересторогами дѣлають всё тôлько съ розвагою и ôтповѣдно своєй цѣли и призначеню.

13. **Страхъ Гдень** и пр. Выс. 1, 7 єсть боязнь Божа названа початкомъ мудрости; она почиває въ стараннôмъ униканю всего злого, всего спротивляючого ся честнотѣ и праведности, а то не зъ дочасныхъ намѣрôвъ, але зъ правдивои ôтразы до грѣха. Кто

возненавидѣхъ же ѿзъ развращенныя пути
14. злыхъ. Мой совѣтъ и утвержденіе, мой разумъ,

отже не має грѣха въ ненависти, той не боить ся Бога. Зр. Быт. 20, 11.; Іов. 1, 1.; Пс. 96, 10.; нас. 16, 6. — **Досажденія же и гордыни.** Кто боить ся Бога и руководить ся Божою мудростію, той буде зарôвно выстерѣгати ся гордости и всякого гордого, зухвалого и ображаючого съ людьми поступованя. Про гордôсть сгадує Соломонъ насамперѣдъ, понеже она єсть въ очахъ Божихъ найбôльше мерзкимъ порокомъ и впростъ спротивляє ся покорѣ, котра єсть однымъ зъ прикметôвъ мудрости. Гордôсть єсть початкомъ всякого грѣха (Сір. 10, 15.), якъ знову покора єсть основою всякои честноты и запорукою вѣчного блаженьства. Зри Мат. 11, 29.; 18, 3.; Лук. 14, 11. — **Пути лукавыхъ.** Мають ту розумѣти ся всякѝ лукавѝ, беззаконнѝ дѣла и грѣшнѝ налоги. — **Развращенныя пути злыхъ** Мають ту розумѣти ся злѝ примѣры и науки, якими люди беззаконнѝ ôтводять людей добродѣтельныхъ зъ дороги честноты и праведности. Замѣсть тыхъ слôвъ читаємъ въ лат. текстѣ: устами двоязычными бриджу ся, с. є. людьми обманчивыми, пôдступными, лживыми, котрѝ мають на устахъ пріязнь, а въ серцю крыють ненависть.

14. **Мой совѣтъ** и пр. Наша приповѣдка говорить: десять разôвъ мѣръ, а разъ утни, а друга: не питавши броду, не лѣзь въ воду. Мудрôсть не дѣлає николи нерозважно, але съ розвагою и ростороппо, и тому всё довершає крѣпко и статочно; мудрый чоловѣкъ кожду особливо важнѣйшу справу розсуджує всесторонно, доходить въ ней до рѣшучого суда и постановленя и не щадить силъ до выконаня сего, що разъ узнавъ за добре, ведуче до цѣли дочасной и вѣчной; въ выконаню сего свого постановленя не боить ся ôнъ ніякихъ противностей и перешкодъ; найбôльшѝ терпѣня не могуть єго ôтвести ôтъ разъ постановленого богоугодного дѣла.

15. моѧ́ же крѣ́пость: [а] Мно́ю ца́рїе ца́рствꙋютъ, и҆
16. си́лнїи пи́шꙋтъ пра́вдꙋ: Мно́ю велмѡ́жи вели-
чаютсѧ, и҆ власти́тели мно́ю держа́тъ зе́млю.
17. А҆́зъ лю́бѧщыѧ мѧ̀ люблю́, и҆́щꙋщїи же мене̑
18. ѡ҆брѧ́щꙋтъ благода́ть. [б] Бога́тство и҆ сла́ва моѧ̀

а) Быт. 49, 10. Дан. 2, 21; Рим. 13, 1. б) выс. 3, 16.

15. Мно́ю ца́рїе и пр. Всяка влазть походить ôтъ Бога (Кол. 1, 16.; Рим. 13, 1.); кто отже хоче добре управляти державою и выдавати добрѝ и справедливѝ законы, котрѝ бы були пôдставою дочасного и вѣчного щастя его пôдданыхъ, той мусить собѣ взяти за взôръ правлѣне Вога котре зовсѣмъ на мудрости опирае ся; Панъ Бôгъ старый господарь, каже наша приповѣдка.

16. Мно́ю велмо́жи и пр. Царѣ и князѣ, управляючѝ пôсля моихъ радъ и правилъ своими народами, доходять до славы и зыскують лювовь и вдячнôсть у своихъ пôдданыхъ. Уже Плинїй говорить: Богъ не може дати людямъ превосходнѣйшого и красшого дару, якъ коли имъ дае воздержного, праведного и Богу найподôбнѣйшого князя. (Paneg. Traj.)

17. А҆́зъ лю́бѧщыѧ и пр. Тутъ подае ся способъ служачїй до узысканя мудрости, а тымъ способомъ есть любовь; кто бо зъ цѣлого серця любить мудрôсть и честноту, той доложить всякихъ заходôвъ и трудôвъ, щобы ю узыскати, поконуючи съ легкостію всякѝ трудности лежачѝ ему въ дорозѣ, а особливо побѣджаючи мужно и статочно грѣшнѝ пожадливости, котрѝ чоловѣка ôтъ мудрости ôтдаляють и для ней рôвнодушнымъ дѣлають. — Благода́ть. С. е. любовь и ласку у Бога до богоугодного и щастливого житя, яке есть запорукою вѣчного житя въ небѣ.

18. Бога́тство и пр. Мудрôсть подае людямъ славу и тревалѝ достатки; видимъ бо, що люди розумнѝ и запобѣгливѝ своею честною працею и при помочи Божôй стають ся богатыми и поважаными, пôдчасъ

19. Ѐсть, ѝ стѧжа́нїе мно́гихъ ѝ пра́вда. [a] Лꙋ́чше
ѐсть плоди́ти менѐ па́че зла́та ѝ ка́менїѧ дра́-
20. га: мой же плоды̀ лꙋ́чше сребра̀ ѝзвра́нна. Въ
пꙋте́хъ пра́вды хождꙋ̀, ѝ посредѣ̀ сте́зь ѡ҆правда́нїѧ живꙋ̀: Да раздѣлю̀ лю̑бѧщымъ мѧ̀ ѝмѣ́-

а) Іов. 28, 16.; Прем. Сол. 7, 8.

коли люди нерозумнѝ, с. є. безбожнѝ, мимо своихъ богатствъ, не тѣшать ся славою и честію у людей, а кромѣ того бувають при першо̂й лучшо̂й нагодѣ позбавленѝ своихъ достатко̂въ, якѝ собѣ узбирали въ спосо̂бъ несправедливый, кривдячїй ближныхъ, або беззаконнымъ, порочнымъ способомъ свого житя. Въ ново̂мъ же Завѣтѣ належить слова сего стиха о̂тнести не до до̂бръ дочасныхъ и дочасной славы. але до до̂бръ вѣчныхъ и славы небеснои, о котрѝ І. Христосъ каже намъ передовсѣмъ старати ся а котрѝ осягнуть то̂лько мудрѝ, возлюбившѝ правду и ходячѝ статочно єи дорогою. Зри Іоа. 1, 16.; 1. Кор. 1, 5; 2. Кор. 8, 9.; Рим. 2, 7. 10. — **Стѧжа́нїе мно́гихъ**. Посѣдане великихъ достатко̂въ.

19. **Лꙋ́чше ѐсть** и пр. Головнымъ овочемъ мудрости єсть праведно̂сть и свято̂сть; лучше дѣлає той, кто не такъ старає ся о дочаснѝ добра, якъ о мудро̂сть и той єи овочь; добра бо земскѝ суть непевнѝ и переминаючѝ, але праведно̂сть и свято̂сть, сей овочь мудрости, провадить не то̂лько до дочасного щастя, но такожь до вѣчныхъ сокровищь и вѣчнои славы въ царствѣ небесно̂мъ.

20. **Въ пꙋте́хъ** и пр. Мудрый чоловѣкъ має праведно̂сть за товаришку свого житя; о̂нъ иде за єи проводомъ, не збочуючи зъ дороги праведности анѣ на крокъ, нѣ въ право нѣ въ лѣво, и выконуючи всѣ свои дѣла съ зрѣлою розвагою, розсудкомъ и осторожностію.

21. **Ѝмѣ́нїе ...сокрѡ́вища ...благѝхъ**. Се має розумѣти ся такъ о дочасно̂мъ щастю якъ и вѣчно̂мъ блаженьствѣ мудрого чоловѣка. (Зри ст. 18. 19.) — **Ѧ҆́ще**

ніе, и сокрѡвища ихъ исполню благихъ, аще
возвѣщꙋ вамъ бывающыя на всякъ день, по-
22. маню, яже ѿ вѣка, исчести [a] Гдь созда мя
23. начало путей своихъ въ дѣла своя: Прежде
вѣкъ основа мя: въ началѣ, прежде неже землю

a) Прем. Сол. 9, 9.; Сір. 24, 10.

возвѣщꙋ и пр. С. є. Доси я (Соломонъ) сказавъ вамъ, що мудрость подає людямъ щоденно, а то достатки, славу, добру раду, праведность и т. п., теперь вамъ представлю еще больши єи овочи и дары, представлю вамъ се, що мудрость здѣлала ѿ вѣка с. є. не лишь отъ початку свѣта, отъ сотвореня неба и цѣлого свѣта, але еще давнѣйше, еще передъ сотворенемъ вселенны, передъ вѣками.

22. Гдь созда и пр. Соломонъ, бажаючи побудити людей до позыскованя собѣ мудрости, приступає до описаня мудрости несотворенои, але передъ вѣками зъ Бога уродженои. Євр. слово kanah значить: отримавъ або посѣвъ, и св. Письмо употребляє се слово въ значеню одержаня, посѣданя черезъ уродженє. Въ лат. текстѣ читаємъ се слово kanah власне въ томъ переводѣ: possedit с. є. посѣвъ; въ нашомъ же текстѣ єсть оно выражене черезъ созда, котре то слово значить або здѣлати щось зъ ничого, або уродити, якъ власне ту на томъ мѣстци. Посля сего грецкого переводу относять многи св. Отцѣ сей стихъ до І. Христа, о сколько онъ, яко Сынъ Божій, яко Мудрость несотворена, но передъ вѣками зъ Бога уроджена, принявъ душу чоловѣчу, котра була сотворена, и ставъ ся тѣломъ, плоть бысть (Іоа. 1, 14.). Въ томъ змыслѣ называє ся І. Христосъ начало путей Гда с. є. взорець всѣхъ чеснотъ, дорога, котра насъ веде до Бога и безсмертности.

23. Прежде вѣкъ и пр. Отвѣчна Мудрость, якою єсть І. Христосъ, зостала поставлена надъ всѣми существами, она одержала надъ всѣми людьми и ангелами найвысшу власть, а то отъ вѣковъ, закимъ люди

24. сотворити. Ѝ прежде неже бездны содѣлати,
прежде неже произыти ѝсточникомъ водъ: [а)]
25. Прежде неже горамъ водрꙋзитися, прежде же
26. всѣхъ холмовъ раждаетъ мѧ. Гдь сотворѝ
страны ѝ ненаселенныѧ, ѝ концы населенныѧ
27. подневесныѧ. Егда готовѧше небо, съ нимъ
бѣхъ, ѝ егда ѡлꙋчаше престолъ свой на вѣ-
28. трѣхъ: [б)] Ѝ егда крѣпки творѧше вышнїѧ ѻ-
блаки: ѝ егда тверды полагаше ѝсточники под-

а) Пс. 89, 3.; Пс. 109, 3. б) Іов. 26, 8.; 36, 29.

и ангелы були сотворенѝ. (Calmet.) І. Христосъ бувъ передъ всѣми вѣками выбраный ôтъ Бога на се, щобы бувъ основою, на котрôй бы мы могли бути вложенѝ яко живѝ каменѣ служачѝ до будови его св. Церкви. (Св. Атан. Ог. 3. contra Arian.)

24. Бездны. Моря. Иншѝ мають ту на мысли воды, о котрыхъ говорить ся Быт. 1, 2.

25. Горамъ водрꙋзитися. Горамъ признають ся ту основы, немовъ въ землѣ водруженѝ, вкопанѝ, подôбно основамъ, пôдвалинамъ домôвъ.

26. Гдь сотворѝ и пр. С. є. Богъ сотворивъ землю и подѣливъ ю на части замешкалѝ и незамешкалѝ; частями незамешкалыми суть моря, а замешкалыми частями земли суть тѝ, що выстають зъ моря.

27. Егда готовѧше и пр. С. є. коли Богъ творивъ небо высше понадъ просторы воздушнѝ, щобы було ôтдѣльнымъ и найвысшимъ его престоломъ, а мудрôсть була съ нимъ, управляючи всемъ, всё порядкуючи. Зри еще пояснене Второз. 10, 14.

28. Ѝ егда крѣпки и пр. Єсть ту бесѣда о водахъ облачныхъ, котрѝ представляно собѣ на востоцѣ яко широкѝ збôрники водъ, Богъ же здѣлавъ, що вода зъ нихъ не спадае наразъ на землю и не заливае еи, але спана дôлъ каплями. Зри Іов. 26, 8.; 36, 29. — Егда тверды и пр. Єсть се блисше представлене попередного.

29. небе́сныѧ: И҆ [а] є҆гда̀ полага́ше мо́рю предѣ́лъ
є҆гѡ̀, да во́ды не ми́мѡ и҆дꙋ́тъ ꙋ҆́стъ є҆гѡ̀, и҆
крѣ́пка твора́ше ѡ҆снова̑нїѧ землѝ, бѣ́хъ при
30. не́мъ ꙋ҆строѧ́ѧ: А҆́зъ бѣ́хъ, [б] ѡ҆ не́йже ра́до-
вашесѧ, на всѧ́къ же де́нь веселѧ́хсѧ предъ ли-

а) Іов. 38, 10 б) Іов. 5, 20.

Гдеякѝ розумѣють тѝ слова о водахъ, ôтдѣленыхъ ôтъ земли, а находячихъ ся въ землѣ, въ жерелахъ, рѣкахъ и моряхъ.

29. И҆ є҆гда̀ полага́ше и пр. Коли назначовавъ морямъ границѣ, поза котрѝ не мали выливати ся ихъ воды. Зри Іов. 38, 10. — Крѣ́пка твора́ше и пр. Старинниѝ представляли собѣ землю яко недвижимо стоячу на однôмъ мѣстци, немовь бы була пôдперта сильными основами. Зри Іов. 38, 5. Гдеякѝ толкують тѝ слова такъ, що Богъ основавъ землю немовъ якій сильный будынокъ, щобы могла оперти ся всѣмъ напорамъ водным. — Бѣ́хъ при не́мъ ꙋ҆строѧ́ѧ. Мудрôсть, съ которою и черезъ котору Богъ всё сотворивъ, устроила вселенну такъ, що въ ней панує найбôльшій ладъ, найбôльшого удивленя достойна гармонія.

30. А҆́зъ бѣ́хъ и пр. Богъ тѣшивъ ся мною, моимъ дѣломъ при сотвореню и устроєню такъ красного и гармонійного свѣта. Зри Быт. 1, 31. Corn. a Lap. пише: Богъ тѣшивъ ся своими свойствами, якѝ посѣдає а до якихъ належить мудрôсть, яко безконечными и божими бôльше, нѣжь самыми творами. — На всѧ́къ же де́нь и пр. Я мудрôсть разомъ съ Богомъ всё сотворяючи, устроюючи и всемъ управляючи, такъ въ часѣ сего хорошого твореня якъ и потôмъ радовала ся на видъ вселенны и єи ладу безнастанно; тымъ оглядане́мъ красного свѣта, котрый єсть моимъ дѣломъ, я николи не утомляю ся подôбно людямъ, котрѝ съ часомъ знеохочують ся до оглядання хотьбы найкрасшихъ рѣчей.

31. цéмъ ѐгѡ̀ на всѧ́ко врéмѧ. [а] Ѐгда̀ веселѧ́шесѧ
вселéннꙋю совершивъ, и̂ веселѧ́шесѧ ѡ̂ сынѣ́хъ
32. человѣ́ческихъ. Нынѣ̀ ᲂу̑бо сы́не послꙋ́шай мене̑:
33. [б] и̂ влажéни, и̑же пꙋ́тѝ моѧ̀ сохранѧ́тъ. Оу̑слы́-
шите премꙋ́дрость, и̂ ᲂу̑мꙋдри́тесѧ, и̂ не ѿме-

а) Іоа. 1, 10. б) Пс. 118, 1. 2.; Лук. 11, 28.

31. Ѐгда̀ веселѧ́шесѧ и пр. Богъ тѣшить ся всѣми своими тварами, однако найбôльше уподобане мае ôнъ въ людяхъ, задля котрыхъ сотворивъ всё проче. Богъ любить людей яко живѝ образы самого себе, сотворенѝ на его подобіе, яко единѝ розумнѝ существа способнѝ до пôзнаня мудрости и еи правилъ, за помочію которыхъ могуть Бога правдиво почитати и ему вѣрно лужити и въ той способъ одержати ôтъ него нагороду вѣчного блаженьства. Богъ любить людей еще для того, що Слово або Сынъ Божій, котрый есть мудростію Отца, зъ любви къ людямъ хотѣвъ стати ся чоловѣкомъ, щобы ихъ спасти и научити словомъ и примѣромъ правдивои мудрости (Тит. 3, 4.), а кромѣ того съ ними въ Пресв. Евхаристіи якъ найтѣснѣйше соединити ся (Іоа. 6, 56.).

32. Блажéни и пр. Зôбравши всё тое, що доси було сказане о мудрости, видимъ, що тôлько мудрôсть може чоловѣка здѣлати щастливымъ, що безъ мудрости, того великого Божого дару, не може бути бесѣды о правдивôй дочаснôй а тымъ бôльше о вѣчнôй щастливости. Чижь потреба еще чого бôльше до побудженя мыслячого чоловѣка, щобы шукавъ мудрости и щобы ей послѣдовавъ, наколи мавъ щасте ю найти?

33. Оу̑мꙋдри́тесѧ. Будьте вѣрными послѣдователями мудрости, выбираючи собѣ ю за свого провôдника въ цѣлôмъ вашôмъ житю и поступованю. — Не ѿмещи́те. Не ôткидуйте приказôвъ и пересторогъ сеи мудрости, якъ се дѣлають люди свѣтовѝ, беззаконнѝ, котрѝ помѣтують правилами Божои мудрости, жіючи пôсля своеи власнои воли, служачи своимъ грѣшнымъ похотямъ.

34. щи́те. Блаже́нъ мꙋ́жъ, и҆́же послꙋ́шаетъ мене̑, и҆
человѣ́къ, и҆́же пꙋ́ти моѧ̀ сохрани́тъ, [a] вдѧ́й
при мои́хъ две́рехъ при́снѡ, совлюда́ѧй пра́ги
5. мои́хъ вхо́дѡвъ: И҆схо́ди бо мои̑, и҆схо́ди жи-
6. вота̀, и҆ ᲂу҆готовлѧ́етсѧ хотѣ́нїе ѿ Гдⷭ҇а. Согрѣ-
ша́ющїи же въ мѧ̀, нечести́вꙋютъ на своѧ̀ дꙋ́шы:
и҆ ненави́дѧщїи мѧ̀, лю́бѧтъ сме́рть.

а) Сір. 14, 24.; Марк. 3, 20.

---

34. Вдѧ́й при мои́хъ и пр Єсть се образъ взятый зъ пильныхъ ученикôвъ, прибѣгаючихъ завчасу до школы и очѣкуючихъ отвореня шкôльныхъ дверей. Мысль єсть: щастливѝ тіи, що подôбно пильнымъ ученикамъ спѣшать до моєи школы, с. є. до мене, котрѝ беручи собѣ до серця мои науки и перестороги, поступають собѣ пôсля тыхже въ всѣхъ случаяхъ и обставинахъ.

35. И҆схо́ди бо мои̑ и пр Мудрôсть єсть певною провôдницею для чоловѣка до щастливого д часного и вѣчного житя. — Ѹ҆готовлѧ́етсѧ и пр. Тому, що выбере собѣ мудрôсть за свою провôдницю, дає Богъ добру волю, с. є. своєю благодатію приспособляє и побуджує єго волю до выконуваня всякои честноты, до якои єго мудрôсть своими науками взыває.

36. Согрѣша́ющїи и пр. Тѝ, що противъ мене провиняють ся, не слухаючи моихъ радъ и пересторогъ, не любячи честнотъ а ôтдаючи ся пожадливостямъ и порокамъ, провиняють ся противъ самыхъ себе, понеже стягають на себе смерть дочасну и вѣчну.

Глава 9.

Домъ и учта мудрости; принада прелюбодѣйницѣ.

1. Премудрость [a] созда̀ себѣ̀ до́мъ, и̂ оу̂твердѝ
2. столпѡ́въ се́дмь. Закла̀ своѧ̀ же́ртвенная, и̂
раствори̂ въ ча́ши своѐй вїно̀, и̂ оу̂гото́ва свою̀

a) 1. Тим. 3, 15.; Євр. 3, 6.; Апок. 3, 12.

1. Премудрость созда̀ и пр. Мудрôсть котра ôтъ вѣкôвъ була у Бога (выс. 8, 22.), поставила собѣ величавый, многеми (се́дмь означае ту бôльше число, зри Быт. 4, 15.) стовпами украшеный и скрѣпленый дôмъ на земли, щобы въ нимъ гостити людей. Легко зрозумѣти, що пôдъ тымъ домомъ мае розумѣти ся Божое заведене, устроене Богомъ, щобы тамже поучати и освящати людей; зъ ознакъ же сего заведеня и зъ доданого образа учты пôзнаемъ ясно, що Соломонъ въ дусѣ пророчôмъ представляе ту передовсѣмъ Церковь Божу, котру Богъ устроивъ стовпами, с. е. учителями и средствами благодатными, щобы въ ней люди собирали ся въ цѣли слуханя Божои мудрости и насычованя ся еи добрами. Такъ се поясняють св. Отцѣ. Гдеякѝ зъ нихъ розумѣють пôдъ домомъ, о котрôмъ есть бесѣда въ тôмъ стиху, такожь найсвятѣйшу чоловѣчôсть І Христа и Пребл. Д. Марію, котру Слово Боже выбрало собѣ на мешкане. (Allioli.)

2. Закла̀ и пр. По принесеню т. зв жертвъ спасительныхъ (Исх. 20, 24.) ôтбували ся угощеня, обѣды жертвенни̂. Зри такожь пояснене Лев. 7, 15. Божа мудрôсть роздѣлюе въ церквѣ свою Божу пищу по принесеню жертвъ. — Расткори̂ и пр. Мешканцѣ востока пьють свои сильнѣйшѝ вина змѣшанѝ съ водою. При нашôй безкровнôй жертвѣ буває зарôвно вино мѣшане съ водою, щобы тымъ выразити соединене Божои и чоловѣчои природы въ І. Христѣ и зниженє ся Божои мудрости до людского розуму (Allioli.) — Трапе́зꙋ. Мае ту розумѣти ся Божа наука, яка въ церквѣ

3. трапе́зꙋ. [a] Посла̀ своѧ̀ рабы̀, созыва́ющи съ
высо́кимъ проповѣ́данїемъ на ча́шꙋ, гл҃ющи:
4. И҆же є҆́сть безꙋ́менъ, да оу҆клони́тсѧ ко мнѣ̀:

а) Лук. 14, 16.; Мат. 15, 10.

вѣрнымъ голосить ся, и учта любви, яка имъ въ Пресв Євхаристіи подає ся.

3. Своѧ̀ рабы̀. Мають ту розумѣти ся апостолы, учителѣ церкви, котрѝ взывають людей до науки мудрости, до вѣры Христовои, до выконуваня єи честнотъ. — Созыва́ющи и пр. Мудрôсть высылає своихъ слугъ, щобы людей скликовали голосно и зъ высокихъ мѣстцъ (Мат. 10, 27.) на учту слова Божого и Пресв. Євхаристіи. Тыми словами єсть выражене старанє мудрости, щобы никто зъ людей не мôгъ извиняти ся невѣдомостію свого покликаня до Церкви Божои, а заразомъ, щобы никто зъ вѣрныхъ не ôттягавъ ся ôтъ выконуваня науки Христовои пôдъ покрывкою невѣдомости тоже.

4. И҆же є҆́сть безꙋ́менъ и пр. Пôдъ безꙋ́мными и (ст. 5) тре́бꙋющыми оу҆ма мають розумѣтися люди поєдинчѝ, неопытнѝ, котрыхъ серце не єсть єще спорчене ніякимъ пôдступомъ и злобою, котрѝ суть єще невиннѝ, а потребують проводу мудрости, щобы на тôй дорозѣ удержали ся и зъ неи не дали ся ворогамъ душевнымъ зôпхнути ся. Такихъ то людей, ученикôвъ, шукає мудрôсть, а ôткидує ругателей, зухвалыхъ, гордыхъ. Зри Мат. 11, 25.; такожь Пс. 8, 3.; 24, 14. — Да оу҆клони́тсѧ ко мнѣ̀. Нехай зверне ся до мене на науку, котра розвѣє єго неопытнôсть и подасть єму способы до просвѣченя свого розуму для шуканя правды и выконуваня честнотъ, ведучихъ до дочасного и вѣчного щастя. Такожь грѣшна похоть кличе до себе неопытныхъ (выс. 7, 7.), однако лишь на тоє, щобы надъуживаючи ихъ неопытности и глупоты, своими принадами привести ихъ на дорогу беззаконія и дочасной и вѣчной погибели.

5. [а] Ѝ трѣ́бующымъ оу̑ма̀ речѐ: [б] прїидѝте: ꙗ̑дѝте
мо́й хлѣ́бъ, и̑ пїйте [в] вїно̀, ѥ̑же растворѝхъ ва́мъ.
6. Ѡ̑ста́вите безꙋ́мїе, и̑ жи́ви бꙋ́дете: да во вѣ́ки
воцаритѐсѧ: и̑ взыщѝте ра́зꙋма, да поживетѐ и̑
7. и̑спра́вите ра́зꙋмъ въ вѣ́дѣнїи. Наказꙋ́ѧй ѕлы̑ѧ,
прїи́метъ себѣ̀ безче́стїе: ѡ̑бличаѧ́й же нечести́-
ваго, поро́чна сотворѝтъ себѐ: († ѡ̑личе́нїѧ бо

а) 1. Кор. 1, 27. б) Іоа. 6, 48. в) Ис. 55, 1.

5. Ꙗ̑дѝте мо́й хлѣ́бъ и пр. Пôдъ хлѣбомъ и виномъ мають розумѣти ся слово Боже, яке въ церквѣ голосить ся и жертва безкровна, яка тамъ приносить ся. Зри выс. ст. 2.

6. Ѡ̑ста́вите безꙋ́мїе. Покиньте беззаконія, блуды, похоти, якимъ служать люди безъумнѝ, а стремѣть до честноты, до совершенности, котора есть найпевнѣйшою дорогою до щастливого такъ дочасного якъ и вѣчного житя. — Да во вѣ́ки воцаритѐсѧ. Царство небесне дôстане ся въ участи тôлько людямъ праведнымъ, обычаями своими до невинныхъ дѣтей подôбнымъ. Зри Мат. 18, 3.; 19, 14. — И̑спра́вите и пр. Ходѣть простою дорогою мудрости и росторопности и пôсля еи сказôвокъ и пересторогъ уладжуйте и выконуйте всѣ вашѝ дѣла.

7. Наказꙋ́ѧй ѕлы̑ѧ и пр Звязь сего стиха съ попопередно сказанымъ есть така: Васъ, глупыхъ въ очахъ свѣта, неопытныхъ, невѣжôвъ, але маючихъ добру волю, хочу я учити мудрости и честноты, а не людей злобныхъ и нечестивыхъ, переворотныхъ, котрѝ не лишь не хотять пôзнати мудрôсть, но еще ю безчестять и высмѣвають; кго бо такихъ учить, не здѣлае ничого доброго, а стягне лишь на себе зневагу и збещещене. Говорить І. Христосъ: не пометайте ки́серъ ва́шихъ предъ свинїѧ́ми, да не попер̑ꙋтъ и̑хъ нога́ми своими, и̑ вра́щшесѧ ра́сторгнꙋтъ вы̑. (Мат. 7, 6.) — Ѡ̑бличе́нїѧ бо и пр. Для тыхъ, котрѝ суть злобнѝ и

8. нечестивомꙋ ра̑ны ѐмꙋ.) [а] Не ѡ̑бличай злыхъ,
да не возненавидятъ тебѐ: ѡ̑бличай премꙋдра,
9. и̑ возлю́бятъ тѧ̀. [б] Да́ждь премꙋ́дромꙋ винꙋ̀, и̑

а) нис. 15, 12. б) нис. 27, 6.

переворотнѝ и завзято ненавидять правду, стають ся нашѝ науки, перестороги и упо̑мненя прикрыми, немовь ударами ранячими ихъ тѣло и душу; тожь нашими поученями и взыванями до поправы, до наверненя они чують ся ображенѝ и мы мимо нашои волѣ приводимъ ихъ до бо̑льшои ярости и хуленя; они въ своей зарозумѣлости и злобѣ готовѝ на насъ чи то словомъ чи навѣть дѣломъ по̑мстити ся, лихе бо, якъ каже наша приповѣдка, доброго не любить.

8. Не ѡ̑бличай и пр. Каже наша приповѣдка: доброго корчма не зо̑псує, а лихого и церковь не направить, а друга: якъ муринъ нѣколи бѣлымъ, такъ дурный розумнымъ не буде. Не задавай собѣ отже працѣ въ исправляню людей злобныхъ, переворотныхъ; се бо не буде мати иншого наслѣдка, якъ що такій чоловѣкъ тебе зненавидить, а ты ничимъ не причинишь ся до его поправы и наверненя; однако можешь зганити чоловѣка мудрого, видячи, що о̑нъ дѣлає щось злого, и можешь бути певнымъ, що о̑нъ замѣсть до ненависти и гнѣва буде чувъ ся зъобовязанымъ до любви и вдячности для тебе: о̑нъ бо любить правду и честноту, а тому поважає и любить тыхъ, котрѝ своими упо̑мненями старають ся его исправити и привести до совершенности житя. Каже Менохій: Мудрець Господный, забороняючи упоминати людей злобныхъ не спротивляє ся словамъ св. Павла: Согрѣша́ющихъ предъ всѣ̑ми ѡ̑бличай, да и̑ про́чіи стра́хъ и̑мꙋтъ (1. Тим. 5, 20.), понеже Соломонъ говорить о картаню приватно̑мъ, котре залишати належить, коли нема ніякои надѣи поправы.

9. Да́ждь премꙋ́дромꙋ и пр. По̑дъ словомъ вина́ мае ту розумѣти ся случайно̑сть до поученя. Мысль есть: Чоловѣкъ мудрый и добродѣтельный охотно ко-

премꙋ́дрѣйшїй бꙋ́детъ: сказꙋ́й пра́ведномꙋ, и̑
10. приложи́тъ прїима́ти. [а] Нача́ло премꙋ́дрости
стра́хъ Гдⷭ҇нь, и̑ совѣ́тъ ст҃ы́хъ ра́зꙋмъ: разꙋ-
11. мѣ́ти во зако́нъ, по́мысла е҆́сть блага́гѡ: [б] Си́мъ
во о҆́бразомъ мно́гое поживе́ши вре́мѧ, и̑ прило-

а) выс. 1, 7. б) пис. 10, 27.

рыстае зъ кождои доброи случайности для свого поученя и усовершеня; кожду добру науку и раду прiймае ôнъ охотно, корыстае зъ неи, а черезъ тое стае ся тымъ мудрѣйшимъ и праведнѣйшимъ; ôнъ радъ бы принимати такихъ наукъ и пересторогъ якъ найбôльше; такого хвалить и наша пословиця: мудрôй головѣ досыть двѣ словѣ.

10. **Нача́ло премꙋ́дрости** и пр. Люди злобнû, переворотнû, ненавидять мудрôсть и честноту, безчестять тыхъ, що ихъ упоминають, для того, що у тыхъ людей нема боязни Божои, котра есть початкомъ, основою мудрости и всякои честноты (выс. 1, 7.); люди же правдиво мудрû, добродѣтельнû, боячû ся Бога, охотно засягають рады у людей святыхъ, праведныхъ, знаючи, що тû люди суть правдиво мудрыми, понеже ихъ святôсть и праведнôсть опирае ся на боязни Божôй, котра оказуе ся черезъ совѣстне заховуване Божого закона, якимъ они ôтзначають ся. Св. Іоанъ Зол. каже: Совѣтъ святыхъ не есть майже ничимъ иншимъ якъ ростороннымъ, розумнымъ судомъ о рѣчахъ, належачихъ до выконаня; но тû ростороннû и святû люди ничого знову такъ не бажають, о ничь такъ не старають ся, якъ о тое, щобы пôзнати Божу волю (с. е. щобы пôзнавши ю, могли туюже выконувати).

11. **Си́мъ во о҆́бразомъ** и пр. Я взывала и безнастанно взываю всѣхъ до себе (с. е. до мудрости и боязни Божои), обѣцюючи приходячимъ до мене великû нагороды; я бо даю тымъ, що мене шукають и находять, довге и щастливе житє на тôмъ свѣтѣ а житє вѣчне въ небѣ. Зри выс. 3, 8.

12. жа́тсѧ тебѣ̀ лѣ̑та живота̀ твоегѡ̀. Сы́не, а҆́ще
премꙋ́дръ бꙋ́деши, себѣ̀ премꙋ́дръ бꙋ́деши, и҆ и҆-
скреннимъ твои́мъ: а҆́ще же ѕо́лъ бꙋ́деши, є҆ди́нъ
почерпне́ши ѕлаѧ: сы́нъ нака́занъ премꙋ́дръ бꙋ-
детъ, безꙋ́мный же слꙋго́ю оу҆потреби́тсѧ: и҆́же
оу҆твержда́етсѧ на лжа́хъ, се́й пасе́тъ вѣ́тры, то́й

---

12. А҆́ще премꙋ́дръ бꙋ́деши и пр. Не гадай собѣ, що я для мого власного зыску, користи и славы скликую людей на науку; я не потребую нѣ зыску нѣ славы; я шукаю твого хôсна, твоеи чести, и въ тôй цѣли подаю тобѣ мои науки, рады и перестороги; єсли ты мене слухати будешь и своє житє пôсля моихъ приказôвъ устроишь, тогда заслужишь собѣ на славу и щастє въ тôмъ житю и будучôмъ и станешь ся пожиточнымъ для твоихъ ближныхъ такъ для ихъ душевного якъ и тѣлесного добра; єсли же ôткинешь мене и мои правила, тогда своимъ грѣшнымъ, беззаконнымъ и для другихъ шкôдливымъ житємъ стягнешь на себе ôтъ Бога дочаснѝ и вѣчнѝ кары. — Сы́нъ нака́занъ и пр. Така єсть сила, могучôсть и достоинство мудрости, що чоловѣкъ въ тôй мудрости выученый, не лишь буде для себе мудрымъ, но єще зможе управляти другими, а навѣть зъумѣє людей глупыхъ, нерозсудныхъ употребити до всякихъ послугъ; ôнъ бо въ своєй мудрости и ростороности знає, якъ треба людей нерозсудныхъ повести, щобы научили ся промышляти о собѣ а для другихъ бути пожиточными. Зри Сір. 10, 28. Зри єще нис. 10, 5. — И҆́же оу҆твержда́етсѧ и пр. Мудрый трудить ся честно и совѣстно и єго труды бувають нагороджені правдивымъ и довготревалымъ щастємъ и Божимъ благословенємъ; лишь безъумный и безбожный чоловѣкъ покладає цѣлу свою надѣю на зыски не въ честнôй працѣ и въ Бозѣ, але въ ложахъ и обманахъ, и тому надармо трудить ся, що бо тымъ лукавымъ способомъ зыскає, заразъ и утрачує, такъ само, якъ бы хотѣвъ пасти вѣтры або гонивъ высоко лѣтаючѝ птахи; єго грѣшнымъ способомъ узысканѝ достатки якъ вѣтеръ и быстро лѣтаючѝ птахи ôтлетять

же поженéтъ птицы парѧщыѧ: ѡстáви бо пꙋтѝ
своегѡ̀ вїнограда, въ стезѧ́хъ же своегѡ̀ земле-
дѣланїѧ заблꙋдѝ: прохóдитъ же сквозѣ̀ пꙋ-
сты́ню безвóднꙋю ѝ зéмлю ѡ҆предѣлéннꙋю въ
13. жáждѣхъ, собирáетъ же рꙋкáма неплóдїе. Жена̀

ôтъ него. Справедливо говорить наша приповѣдка: Чужій набытокъ не иде въ пожитокъ. — Ѡстáви бо и пр. Такій безъумный чоловѣкъ єсть подôбный до глупого земледѣльця, котрый замѣсть управляти свôй виноградъ и поле, щобы мôгъ одержати зъ нихъ богатѝ плоды, оставляє свôй виноградъ и блукаючи ся по своимъ поли, переходить на мѣстця пустѝ, высохлѝ ôтъ сонця, немовь на вѣчну жажду призначенѝ, зъ котрыхъ ніякихъ плодôвъ надѣяти ся не може; замѣсть плодôвъ, замѣсть жатвы не осягає ôнъ ничого кромѣ неурожайности. — Гдеякѝ розумѣють пôдъ ѹ҆твержда́ющимисѧ на лжа́хъ и подаными тутъ образами людей, котрѝ свои зводничѝ надѣи покладають не въ Бозѣ, але въ пріятеляхъ, достойникахъ, въ своихъ достаткахъ, способностяхъ, за помочію которыхъ надѣють ся отримати якѝ почетнѝ становиска; однако ихъ усилія суть безъуспѣшнѝ, неначе бы кто хотѣвъ вѣтры немовъ ôвцѣ выпровадити на пасовиска; они надармо трудять ся, понеже або не осягають сего, о що убѣгають ся, або осягнувши цѣль своихъ забѣгôвъ, не находять въ тôмъ, чого шукали, спокою и вдоволеня, но самѝ клопоты и журбы, розчароване и ненависть, погорду людей. — Тутъ примѣчаємъ, що додатокъ ôтъ слôвъ: сы́нъ нака́занъ и пр. до кôнця сего стиха не находить ся въ лат. текстѣ.

13. Жена̀ безꙋ́мнаѧ и пр. Мудрости, котра немовь цариця запрашає всѣхъ на царску учту честноты, противставить Соломонъ жену безъумну, блудницю (выс. 7, 10.), котра до розпусты всѣхъ принаджує; се же дѣлає Соломонъ для того, щобы зъ взаимного порôвнаня можна тымъ яснѣйше поняти честнôсть и красоту мудрости а знову безчестнôсть и мерзôсть блудницѣ, щобы отже люди взыванѝ черезъ одну и другу,

безꙋ́мнаѧ и҆ продѐрзаѧ скꙋдна̀ хлѣ́бомъ выва́етъ:
14. ꙗ҆́же не вѣ́сть стыдѣ́нїѧ: Сѣ́де при двѐрехъ до-
15. мꙋ своегѡ̀, на столцѣ̀ ꙗ҆вѣ̀ на сто́лѣхъ. При-
зыва́ющаѧ мимоходѧ́щихъ и҆ и҆справлѧ́ющихъ
16. пꙋтѝ своѧ̀: И҆́же є҆́сть ѿ ва́съ безꙋ́мнѣйшїй, да
ᲂу҆клони́тсѧ ко мнѣ̀: и҆ лише́нныхъ ра́зꙋма по-

пôзнавши згубнѝ пôдступы и принады блудницѣ, ихъ стерегли ся, а на вôзване честнои мудрости на єи учту правды и честности спѣшили. — Называє ся же тутъ блудниця продѐрзаѧ, с. є. смѣла, зухвала; що блудниця єсть дѣйстно такою, видимъ зъ єи поступованя съ молодцями, котрыхъ до себе принаджує, якъ о тôмъ читаємъ выс. 7, 10—23.; нас. ст. 14—17. — Скꙋдна̀ хлѣ́бомъ. С. є. блудниця, хотяй неразъ позбавляє своихъ любовникôвъ всего ихъ майна, своимъ выставнымъ житємъ, своими строями и збытками сходить въ кôнци густо часто на крайну нужду; тожь св. Іоанъ порôвнує таку блудницю съ дѣравою бочкою. (Hom. 63. ad Popul.) — И҆́же не вѣ́сть стыдѣ́нїѧ. Блудниця єсть уособленємъ безвстыдности такъ въ своимъ внѣшнôмъ выступленю якъ и въ способахъ, якими молодѣжь до розпусты принаджує.

14. На столцѣ̀ ꙗ҆вѣ̀ и пр. Блудниця являє ся публично на улицяхъ и своимъ безвстыднымъ поведенємъ старає ся звернути увагу молодѣжи на свою красу и потягнути неопытныхъ за собою.

15. И҆справлѧ́ющихъ пꙋтѝ своѧ̀. Жена блудна въ своей безвстыдности зачѣпає людей спокôйно переходячихъ, котрѝ спѣшачи просто до своихъ занятій, навѣть не мыслять о розпустѣ, а доперва черезъ блудницю зôстають до тоиже побудженѝ.

16. И҆́же є҆́сть безꙋ́мнѣйшїй и пр. С. є кто єсть зовсѣмъ позбавленый опыта и розсудку, той хиба буде послушный вôзваню блудницѣ и зверне свои кроки до неи, оставляючи дорогу честноты.

17. велѣва́ю, гл҃ющи: [а] Хлѣ́бѡмъ сокрове́нымъ въ
сла́дость прикосни́тесѧ, и҆ во́дꙋ татьбы̀ сла́дкꙋю
18. пі́йте. Ѻ҆́нъ же не вѣ́сть, ꙗ҆́кѡ земноро́днїи ᲂу҆
неѧ̀ погиба́ютъ, [б] и҆ въ днѣ̀ а҆́да ѡ҆брѣта́ютсѧ:
но ѿскочѝ, не заме́дли на мѣ́стѣ є҆ѧ̀, нижѐ на-
ста́ви ѻ҆́ка своегѡ̀ къ не́й: та́кѡ во про́йдеши

а) вис. 20, 17.; Сір. 23, 23. б) выс. 7, 27.

17. Хлѣ́бѡмъ сокрове́нымъ и пр. Пôдъ образомъ хлѣбôвъ крадженыхъ и тому укрытыхъ и пôдъ украденою водою мають розумѣти ся нечистѝ розкошѣ, котрѝ яко заборонені суть для людей не маючихъ въ серцю боязни Божои пріятнѣйшѝ ôтъ утѣхъ позволеныхъ, якъ и наша приповѣдка говорить: чужій хлѣбъ найсмачнѣйшій. — Corn. a Lap. примѣчає: Безъумна блудниця наслѣдує мудрôсть, запрашаючи такъ якъ она всѣхъ на свою учту, но рôжнить ся въ тôмъ зовсѣмъ ôтъ мудрости. Мудрôсть бо запрашає на вино, блудниця же на воду, такъ якъ водяне, студене и безъ вартости єсть се всё, що свѣтъ и тѣло чоловѣкови може подати; мудрôсть заставляє свôй стôлъ явно, блудниця тайно, въ скрытости; мудрôсть запрашає на свôй власный хлѣбъ, блудниця на хлѣбъ крадженый, немовь смачнѣйшій, но крыючій въ собѣ отрую, убиваючу тѣло и душу. О такихъ то грѣшныхъ, змысловыхъ утѣхахъ выражає ся наша приповѣдка: Лвха то радôсть, по котрôй смутокъ наступає.

18. Ѻ҆́нъ же не вѣ́сть. Молодець, послѣдуючій въ своей глупотѣ, неопытности, блудницѣ на єи вôзване, не знає, не предчуває сего, яка сумна судьба єго жде за єго розпусту въ тôмъ житю и будучôмъ. — Ꙗ҆́кѡ земноро́днїи и пр. Зри пояснене выс. 2, 18.; 7, 26. 27. — Но ѿскочѝ и пр. Пôдъ образомъ чужои рѣки має розумѣти ся чужа жена розпустѣ ôтдана, порываюча подôбно быстрôй рѣцѣ тыхъ, що до неи нео-

водꙋ чꙋждꙋ́ю, и҆ прейдеши рѣкꙋ чꙋждꙋ́ю: ѿ воды́ же чꙋждіѧ ѡ҆ша́йсѧ, и҆ ѿ и҆сто́чника чꙋжда́гѡ не пі́й: да мно́гое вре́мѧ поживе́ши, и҆ приложа́тсѧ тебѣ̀ лѣ̑та живота̀.

Глава̀ 10.

Чоловѣкъ мудрый и глупый, праведный и безбожный; любовь и ненависть; плоды бесѣдъ людей праведныхъ и безбожныхъ.

1. Сы́нъ [a] премꙋ́дръ веселитъ ѻ҆ца̀: сы́нъ же без-

a) пис. 15, 20.

бачно зближають ся, до неи входять. Радить отже Соломонъ кождому молодцю: Якъ ты, щобы не бути пôрванымъ черезъ быстру рѣку и въ ней не найти смерть, зъ далека ю оминаешь, такъ само, щобысь не бувъ пôрваный рѣкою нечистои, грѣшнои похоти и розпусты и не найшовъ дочаснои и вѣчнои смерти, утѣкай ôтъ блудницѣ, не задержуй ся тамъ, где она находить ся, не приглядай ся ей. (Выс. 5, 3. 8.) — Ѿ воды́ же и пр. Слово ѡ҆ша́йсѧ значить удаляй ся, вздержуй ся. Пôдъ обарзомъ чꙋжда́гѡ и҆сто́чника мае розумѣти ся чужа жѣнка, ôтъ которои Соломонъ каже мужчинамъ вздерживати ся. Зри пояснене выс. 5, 15. 16. 18. — Да мно́гое и пр. Жите честне, далеке ôтъ розпусты и прелюбодѣйства; жите родинне, цѣняче и заховуюче вѣрнôсть супружеску — есть запорукою дочасного и вѣчного щастя.

1. Сы́нъ премꙋ́дръ... безꙋ́менъ. Мудрый сынъ есть добрый, скромный, послушный; сынъ же глупый есть недобрый, бутный, непослушный и упрямый. Такъ въ тôй книзѣ на многихъ мѣстцяхъ мудрый называе ся добрымъ, а глупый злымъ; правдива бо мудрôсть се

2. ꙋ́менъ печа́ль ма́тери. [а] Не по́льꙁꙋютъ сокрѡ́-
вища беꙁꙁако́нныхъ, пра́вда же и҆ꙁбы́витъ ѿ
3. сме́рти. [б] Не оу҆вїе́тъ гла́домъ Гдⷭ҇ь дꙋ́шꙋ пра́-
веднꙋю, [в] живо́тъ же нечести́выхъ низврати́тъ.

а) нис. 11, 4.; Іов. 20, 2[illegible]. б) Пс. 32, 1[illegible]. в) Ис. 49, 26.

честнота, праведнôсть, а противно глупота се пор къ, беззаконіе. — Ѻ҆ц҃а. Пôдъ словомъ о҆тца̀ мае розумѣти ся заразомъ мати и на ôтворотъ. — Сей стихъ выражае нашу приповѣдку: Добрѝ дѣти родичамъ вѣнець, а лихѝ конець.

2. Не по́льꙁꙋютъ и пр Єсть ту бесѣда о҆достаткахъ въ способъ беззаконный узысканыхъ; такѝ достатки не мають Божого благословеня; они скорше або пôзнѣйше розôйдуть ся, а що гôрше спровадять на того, що ихъ съ нарушенемъ законôвъ збырае, смерть предвчасну, чи то зъ руки людск и чи Божои справедливости. Наша приповѣдка каже: Чужій кожухъ не грѣе; чужій набытокъ не иде въ пожитокъ; щобы лиха не знати, треба своимъ плугомъ та на своей нивѣ орати; за чуже добро вылѣзе ребро. Calmet розумѣе пôдъ сокрѡ́вищами беззако́нныхъ добра сего свѣта котрѝ І. Христосъ называе мамѡ́нею непра́вды (Лук. 1[illegible], 9.), понеже суть дорогою до порокôвъ и заставляють сѣти на тыхъ, що ихъ посѣдають и занадто до нихъ привязують ся. — Пра́вда же и пр. Говорить наша приповѣдка: Правдою цѣлый свѣтъ зôйдешь, а неправдою анѣ до порога. Якъ неправда, несправедливôсть не мае николи добрыхъ наслѣдкôвъ, такъ знову честнота и справедливôсть спроваджуе на чол вѣка Боже благословеніе и увôльняе его ôтъ смерти вѣчнои, а и ôгъ небезпеченьствъ, грозячихъ его дочасному житю, якъ се видимъ на Ною, Лотѣ и др Зри такожь поясняне выс. 9, 12.

3. Не оу҆вїе́тъ и пр. Богъ дае тымъ, що жіють честно и праведно, се чого имъ потреба до удержаня

4. [a] Ниціета мꙋ́жа смира́етъ: рꙋ́цѣ же мꙋ́жествен-
5. ныхъ ѡ҆богаща́ютсѧ. Сы́нъ нака́занъ премꙋ́дръ
бꙋ́детъ, безꙋ́мный же слꙋго́ю оу҆потреби́тсѧ: спа-
се́тсѧ ѿ зно́ѧ сы́нъ разꙋ́мный, вѣтротлѣ́ненъ же

а) ис. 21, 5.

ихъ житя, пôсля нашои приповѣдки: кто давъ зубы, дасть и хлѣбъ до губы; а єсли Богъ допустить коли на праведныхъ якій недостатокъ, то дѣє ся се въ тôй цѣли, щобы ихъ испытати и освятити, сей же недостатокъ надолужує Богъ духовными потѣхами и ласками, такъ що высше наведенй слова всегда сповняють ся; такій чоловѣкъ уповаючи на помôчь Божу, потѣшає ся въ хвилевôмъ недостатку словами нашои приповѣдки: бôльше Богъ має, нѣжь роздавъ, и кого Богъ сотворить, того не уморить. Зри єще пояснене Пс. 32, 19.; Пс. 36, 25. — **Дꙋшꙋ.** Житє. — **Жико́тъ же нечести́выхъ низврати́тъ.** Жіючихъ беззаконно, неправедно, кривдячихъ свого ближнёго, щобы єго майномъ збогатити ся, карає Богъ дочасною и вѣчною погибелію. Зри пояснене Пс. 33, 11.

4. **Ниціета́** и пр. Зъ другои половины сего стиха, котра єсть противставленємъ до сеи першои єго части, видимъ, що тутъ пôдъ **ниціето́ю** має розумѣти ся лѣнивство, съ котрымъ всегда лучить ся убожество, якъ достатокъ съ запобѣгливостію и працёвитостію. Каже наша приповѣдка: вовкъ лежачи не утыє; чоловѣкъ лѣнивый, недбалый, сходить на нужду, стає ся покôрнымъ, якими суть звычайно всѣ бѣдаки (выс. 6, 11.), пôдчасъ коли чоловѣкъ, котрый мужно, вытревало и статочно трудить ся, доходить до майна и значеня, до почести у людей. Въ лат. текстѣ єсть выражена тая сама гадка; тамъ бо гласить сей стихъ такъ: убожество справила рука лѣнива, але рука крѣпкихъ богатство способить.

5. **Сы́нъ нака́занъ** и пр. Чоловѣкъ, который въ школѣ Божои мудрости научивъ ся жити честно, праведно, дѣлає всё розсудно, доходить до майна и зна-

6. **выва́етъ на жа́твѣ сы́нъ беззако́нный.** [a] **Благослове́нїе Гдне на главѣ пра́веднагѡ: оуста́ же нечести́выхъ покры́етъ пла́чь безвре́менный.**

а) выс. 5, 22.

ченя, бо́дчасъ коли чоловѣкъ безъумный, с. є. безбожный, терплячи недостатокъ, заледво може бути добрымъ слугою у чоловѣка мудрого и въ добробитѣ жiючого. Зри еще пояснене выс. 9. 12. — **Спасе́тсѧ ѿ зно́ѧ** и пр. Мудрого, въ честнотѣ утвердженого чоловѣка не настрашать анѣ не придавлять єго духа нiякѝ журбы и прикрости, якѝ бы Богъ зôславъ на него; противно, ôнъ испытаный ними немовь золото въ огню, збере радôстнѝ овочи своєи праведности; чоловѣкъ же глупый и безбожный за першимъ подмухомъ терпѣнiй упадає на духу, тратить надѣю на лучшу будучнôсть и знеохочує ся єще бôльше до заводовои працѣ, а особливо до поправы своихъ обычаѣвъ, и такъ дѣє ся, що Божѝ допусты, якѝ мали сего чоловѣка исправити, стають ся причиною єго бôльшого занедбаня, зôпсутя и погибели; тѝ Божѝ допусты суть для него тымъ, чимъ єсть палячiй вѣтеръ для збо́жа на поли. Або: мудрый молодець спасає ся ôтъ огню пожадливости, якiй звыкъ розпалювати кровь чоловѣка въ єго молодечôмъ вѣцѣ; ôнъ бъ остуджує сей огнь, побѣджаючи и уме твляючи свои пристрасти; глупый же чоловѣкъ, котрый въ своєй молодости дає ся пôрвати палячому огню нечистои похоти, стає ся **сы́номъ беззако́ннымъ** въ старости, коли то люди звыкли збирати тоє, що посѣяли и научили ся въ молодости.

6. **Благослове́нїе Гдне** и пр. Богъ благословить праведного чоловѣка даючи єму дуже часто щастливе и довге житє на землѣ, а цѣлкомъ певно дасть єму вѣчне блаженьство въ небѣ; безбожный же чоловѣкъ буває ôтъ Бога за свои грѣхи укараный скоро, передъ часомъ, несподѣвано; єго кара, єго плачь єсть однако тôлько вступомъ, початкомъ вѣчнои кары въ пеклѣ. (Выс. 5, 22.)

7. а) Па́мѧть пра́ведныхъ съ похвала́ми: и҆мѧ же
8 нечести́выхъ оу҆гаса́етъ. б) Премꙋ́дръ се́рдцемъ
прїи́метъ за́пωвѣди: непокрове́нный же оу҆стна́ма

а) Пс. 111, 6.; Сір. 49, 13.; Мат. 26 13. б) Пс. 140, 5.; Як. 3, 17.

7. **Па́мѧть пра́ведныхъ** и пр. Каже наша приповѣдка: Добре само ся хвалить, а злое похвалы не гôдне. О чоловѣцѣ праведнôмъ люди радо згадують и довго память о нимъ въ своимъ серцю держать, его честноты хвалять и своимъ дѣтямъ за взôръ его ставять; о безбожнôмъ хиба лишь безбожный згадуе, его память гасне скоро межи людьми честными, котрî его мимо его богатствъ и почестей, акими ôнъ неразъ ôтзначае ся, не поважають, нимъ мерзять ся. Въ небѣ же удостоить ся праведный вѣчнои памяти и славы, пôдчасъ коли безбожного покрые въ пеклѣ вѣчна непамять и ганьба. Зри еще поясне в Пс 111, 6.

8. **Премꙋ́дръ се́рдцемъ** и пр. Мудрый, умѣючій управляти своимъ серцемъ, своими чувствами, не говорить ничого безъ розваги, не скаже всего, що чуе въ своимъ серцю, если щось уважае за потрѣбне заховати въ тайнѣ або замовчати, держачи ся приповѣдки: мовчене где схочешь, то поставишь, и тои другои: смотри мовчи — а свое роби; ôнъ не вырве ся заразъ съ научанемъ и картанемъ другихъ, но волить радше послухати другихъ и приняти ôтъ нихъ правила богоугодного житя; ôнъ памятае на пересторогу нашои приповѣдки: кто мовчить, лиха ся збуде, — говори мало а слухай много, — сказаного и сокирою не вырубаешь. Зри Пс. 140, 5; Як. 1, 19. Иначе и ступае собѣ глупый чоловѣкъ. Его уста суть подôбнî до хаты безъ даху; ôнъ не умѣе ничого задержати въ душѣ, въ тайнѣ, пôсля нашои приповѣдки: вода въ решетѣ не устоить ся; ôнъ говорить всё, що ему лишь на гадку прiйде; гнѣвъ, ненависть, всякî злî пристрасти выявляе ôнъ словами; ôнъ есть скорый до всякого ображаючого и соблазняючого другихъ говореня, волить

9. ѡ҆стропт҃ва́ѧ запнѣ́тсѧ. И҆́же хо́дитъ про́стѡ, хо́-
дитъ надѣ́ѧсѧ: развращáѧ же пꙋ́ти своѧ̀, по-
10. знáнъ бꙋ́детъ. [a] Намизáѧй о҆́комъ съ лѣ́стїю,
собирáетъ мꙋ́жемъ печа̀ли: ѡ҆вличáѧй же съ

а) выс. 6, 13.; Сір. 27, 24.

радше учити и картати другихъ, нѣжь самъ ôтъ нихъ учити ся. Тожь дѣе ся часто, що такій чоловѣкъ своимъ шерсткимъ, ожесточаючимъ говоренемъ пôткне ся и приведе себе до упадку и бѣды; ôнъ бо нарушить неразъ то правду ложію, то любовь обидою, клеветою, то почесть для другихъ зухвалостію въ бесѣдѣ то спокôй спорами и незгодами, — а за всё тое стягае на себе то меньшй то бôльшй кары и нещастя. Передъ такими обиджуючими и згоду нарушуючими бесѣдами остерѣгае наша приповѣдка: Вода всё сполоче лише злого слова николи.

9. И҆́же хо́дитъ и пр. Кто поступае всегда щиро и отверто, мерзячи ся всякою облудою, пôдступомъ и зрадою, той жіе спокôйно и безпечно; на нимъ справджуе ся наша приповѣдка: за кимъ Богъ, за тымъ и люди; ôнъ, свѣдомый своеи невинности, смѣло и съ погôднымъ чоломъ являе ся межи людьми; ôнъ есть певный похвалы у людей, всѣ бо его дѣла суть добрй, за котрй не потребуе оставляти ся нѣ встыду нѣ кары; ôнъ и ворогôвъ не боить ся, мае бо въ Бозѣ надѣю, що Богъ его оборонить передъ ихъ нападами и клеветами (Пс. 26, 1.). — Развращáѧ же и пр. Чоловѣкъ зле дѣлаючій, любячій клевету и зраду, не мае ôтваги глянути людямъ въ очи, ôнъ ихъ уникае, встыдае ся и боить ся, свѣдомый своеи вины; однако правда, якъ говорить наша приповѣдка, якъ олива на верхъ выйде; его злй дѣла хоть бы якъ укритй и тайнй, скорше або пôзнѣйше выкрыють ся, а ôнъ буде мусѣвъ за нихъ встыдати ся або навѣть понести кару.

10. Намизáѧй и пр. Есть ту бесѣда о чоловѣцѣ пôдлôмъ, пôдступнôмъ и облуднôмъ, котрый удае прі-

11. дерзновéніемъ, миротворитъ. Йстóчникъ жизни въ рꙋцѣ прáведнагѡ: оустá же нечестивагѡ по-

---

ятеля, блуды другихъ похваляе и имъ схлѣбляе, а тымъ самымъ причиняе ся до ихъ занедбаня ся на дорозѣ честноты; такъ ошукованй пріятелѣ в адають зъ одного порока въ другий, черезъ що стягають на себе ражнй сму ки и прикрости; буває же и такъ, що самъ облудный пріятель при данôй нагодѣ старає ся шкодити своимъ мнимымъ пріятелямъ, выкрываючи передъ другими ихъ провины, до котрыхъ ôнъ самъ своимъ поступованемъ бувъ причинивъ ся. Для того то перестерѣгає наша приповѣдка: не всякому духу вѣрь, и друга: не вѣрь никому, никто тя не зрадить.—Ꙋбличáй же и пр. Єсть се противставлене до попередного. Мысль єсть: Кто хибы и пороки другихъ отверто картає, той стел ть дорогу до мира; ôнъ бо своимъ картанемъ дѣлає, що блудячй исправляють свои пороки и хибы, якй були причиною давнѣйшихъ спорôвъ и непріязней, такъ що назадъ вертає давнѣйша згода и любовь межи пріятелями, товаришами и горожанами; найбôльша же его заслуга єсть въ тôмъ, що ôнъ своимъ щирымъ, отвертымъ картанемъ чужихъ хибъ и порокôвъ приводить блудячихъ до опамятаня, жалю и покуты, вертає имъ миръ душевный и благодать Божу. Слушно каже наша приповѣдка: догана мудрого бôльше стоить, нѣжь похвала дурного.

11. Йстóчникъ жизни и пр. Дѣла чоловѣка праведного суть для него жереломъ его дочасного и вѣчного щастя (Пс. 35, 9), уста же чоловѣка нечестивого ничого иншого ему не приносять, не заслугують, кромѣ дочасноі и вѣчноі погибели. Понеже однако звычайно учинки чоловѣка довершають ся руками и тому рꙋкá може означати якй нибудь учинки, а навѣть бесѣды, зъ устъ чоловѣка выходячй, то гдеякй беручи слова: оустá же нечестивагѡ и пр. яко противставлене до першоі части сего стиха, розумѣють пôдъ выраженемъ: въ рꙋцѣ прáведнагѡ побожнй, поучаючй бесѣды пра-

12. крыетъ пагва. [a] Ненависть воздвизаетъ распрю:
всѣхъ же нелюбопрительныхъ покрываетъ лю-
13. бовь. Иже ѿ устенъ произноситъ премудрость,

a) 1. Петр. 1, 8.; 1. Кор 3, 4.

ведного чоловѣка, и дають таке пояснене: Уста праведного суть жереломъ житя, понеже тй его уста вымавляють всегда слова ведучй до житя благодатного; тіи бо, що тыхъ словъ слухають, учать ся зъ нихъ, якъ мають праведно жити, щобы могли ôтъ Бога отримати въ нагороду щастливе житє на тôмъ свѣтѣ а вѣчне блаженьство по смерти въ небѣ; насупротивъ же уста нечестивого вымавляють всегда слова гидкй, розпустнй, обидачй, богохульнй, котрй слухаючимъ ихъ приносять дочасну и вѣчну погибель. Се пояснене ôгповѣдає такожь лат. текстови.

12. Ненависть воздвизаетъ и пр. Слово нелюбопрительный означає чоловѣка спокôйного, любячого спокôй и згоду. Мысль: Ненависть и непріязнь выкликує споры и вражды; миролюбіє же провадить до взаимнои згоды, любви и пріязни. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: ненависть возбуджує сварнѣ, а всѣ пороки любовь покрыває, с. є. кто ненавидить свого ближнёго, тому дає кожда его похибка повôдъ до сварнѣ; кто же свого ближнёго щиро любить, той буде его похибки извиняти и покрывати. Зри 1. Петр. 4, 8; 1. Кор. 13, 4.

13. Иже ѿ устенъ и пр. Слово безсердечный означає первѣстно чоловѣка безъ чувства, безъ серця, жестокого; ту же має се слово значенє чоловѣка безумного; въ старинности бо уважано серце за сѣдище ума, розуму. Зри Іов. 12, 3. Мысль отже сего стиха єсть: Мудрôсть находить ся въ устахъ чоловѣка мудрого, чоловѣкъ же безъумныи боить ся мудрости немовъ кия, котрымъ карають злыхъ; ôнъ бо не може сего знести, що мудрôсть выкрыває и исправляє его глупоту и похибки. (Corn. a Lap.) Иншй се поясняють такъ: Чоловѣкъ мудрый любить мудрôсть и добровôльно учить ся єи правилъ честного и богоугодного житя; чо-

14. жезлóмъ вїéтъ мýжа безсердéчна. Премýдрїи
скры́ютъ чýвство: оу҆стá же продéрзагѡ приближáютсѧ сокрýшéнїю. [a] Стѧжáнїе богáтыхъ грáдъ
15.

а) нис. 18, 11.

ловѣкъ же безъумный, не любячи мудрости и єи розумныхъ приписôвъ, потребує ажь кия, с. є. примусу, щобы учивъ ся мудрости и живъ честно, пôсля єи правилъ и пересторогъ. Або: мудрый чоловѣкъ говорить и дѣлає всё мудро, розсудно и розважно, а се придає єму чести и славы у людей и помагає єму въ оминаню рôжныхъ клопотôвъ и нещасть, якй суть съ нерозважнымъ поступованємъ полученй; безъумный же чоловѣкъ говорить и дѣлає всё нерозсудно, допускає ся многихъ кары достойныхъ провинъ и стягає тымъ чиномъ на себе ганьбу у людей а съ нею рôжнй бѣды, котрй въ житю переносити мусить.

14. Премýдрїи скры́ютъ и пр. Чоловѣкъ мудрый держить ся пересторогы нашои приповѣдки: не хвали ся мудрый мудростію, нѣ сильный силою; ôнъ не чванить ся своєю мудростію, но въ скромности своєй ю скрыває, а бесѣдує лишь тогда, коли сего окаже ся потреба; для того всѣ єго бесѣды суть розсуднй и добре обдуманй; єго красна мова находить добрй слова, якъ каже наша приповѣдка; безъумный же чоловѣкъ не умѣє укрыти того, що въ душѣ чує и що знає, но всё безъ намыслу и розваги высказує; о нимъ говорить наша приповѣдка въ противоположеню до чоловѣка мудрого: дурный носить серце на языцѣ, а мудрый въ серцю; въ наслѣдокъ сеи говорливости глупого чоловѣка бувають єго бесѣды смѣшнй, безбожнй, соблазняючй и ображаючй другихъ; тыми же бесѣдами стягає ôнъ на себе смѣхъ и погорду у людей а навѣть неразъ дуже дôтклив кары. Бôлше намъ отже мыслити, прислуховати ся и приглядати ся другимъ людямъ належить, нѣжь говорити; на тоє маємъ ажь двоє ушей и двоє очей, а тôлько одинъ языкъ. Зри выс. 10, 8.

15. Стѧжáнїе богатыхъ и пр. Каже наша припо-

твердъ: сокрушеніе же нечестивыхъ нищета.
16. Дѣла праведныхъ животъ творятъ: плодове же
17. нечестивыхъ грѣхи. [a] Пути жизни хранитъ на-
казаніе: наказаніемъ же не ѡбличенный заблуж-

а) нис. 12, 1.

вѣдка: безъ грошій чоловѣкъ не хорошій — безъ грошій якъ безъ рукъ; тожь люди запобѣгливи и честно трудячи ся збирають собѣ достатки, котри суть для нихъ охороною противъ убожеству и невыгодамъ житя, подобно якъ мѣсто охоронне боронить горожанъ противъ нападамъ и грабѣжи ворогôвъ; люди же лѣниви, неробы, жіючи зъ обманôвъ и крадѣжи готовлять собѣ гôрку службу, котра ихъ сокрушить, приведе до крайнои нужды въ тôмъ житю и будучôмъ. Старай ся отже о достатки, котри бы забезпечили тобѣ спокôйне житє и уможливили выконуванє твоихъ обовязкôвъ взглядомъ родины, ближныхъ и ôтчины, але не забувай при тôмъ о збираню собѣ сокровищь духовныхъ с. є. честногъ и добрыхъ дѣлъ, котри бы тобѣ забезпечили вѣчне, щастливе житє въ небѣ.

16. **Дѣла праведныхъ** и пр. Чоловѣкъ праведный працює, старає ся о достатки, щобы мôгъ дѣлати зъ нихъ добрый, для себе и для другихъ хосенный ужитокъ; безбожни же люди старають ся узыскати доходы, щобы могли при нихъ помочи ôтдавати ся розпустѣ и заспокоювати свои розлични а грѣшни забаганки. Гдеякі подають євр. текстъ сего стиха такъ: Нагородою праведности єсть житє с. є. щастє въ тôмъ житю и будучôмъ; жатвою людей безбожныхъ єсть грѣхъ с. є. дочасна и вѣчна кара за грѣхи. Наша приповѣдка говорить: якъ посѣявъ, такъ зôйшло, — якъ кто дбає, такъ и має.

17. **Пути жизни** и пр. Кто охотно корыстає зъ напôмнень, походячихъ чи то ôтъ мудрыхъ людей, чи ôтъ Бога, котрый насъ напоминає своєю наукою, внутрѣшными вдухновенями и своими допустами до

18. дáетъ. Покрывáютъ враждѹ̀ оу҆стнѣ̀ прáвыѧ: и҆зно-
19. сѧ́щїи же оу҆корѝзнѹ безѹ́мнѣ́йшїи сѹ́ть. [a] Ѿ
многослóвїѧ не и҆звѣжѝши грѣха̀: щадѧ́й же

a) Еккл. 10, 14.; Сір. 20, 7.

поправы житя, той поспѣшае простою дорогою до житя богоугодного, щастливого такъ ту якъ и по смерти; кто же на тѝ напôмненя не зважае, ними помѣтуе и пôсля своеи грѣшнои волѣ жіе, той блукае ся по манôвцяхъ, котрѝ запровадять его до дочаснои и вѣчнои погибели.

18. Покрывáютъ враждѹ̀ и пр. Зле дѣлають тіи, що вправдѣ укрывають въ собѣ вражду, ненависть, но тôлько для того, щобы при данôй нагодѣ зганьбити, зневажити того, кого ненавидять, и въ той способъ допустити ся нового и еще бôльшого грѣха, бо розôрваня пріязни, котра не такъ легко по дôзнаныхъ зневагахъ на ново завяже ся; каже бо наша приповѣдка: вовкъ хованый, пріятель перепрошеный, сынъ прибраный, а жидъ крещеный, то все непевне; щобы отже не допустити до того, потреба усунути причину, а тою есть сама ненависть крыюча ся въ нашôмъ серцю; кто отже есть праведный, той не буде укрывавъ ненависти въ своимъ серцю, а тымъ бôльше не буде своими устами вымавлявъ слôвъ зневажаючихъ. Зри нис. 12, 16. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: уста лживѝ таять въ собѣ ненависть; кто высказуе обидливѝ слова, есть глупый, с. е. кто свою ненависть хорошими словами укрывае, есть злобнымъ глупцемъ, подôбно якъ той, кто другихъ погаными словами безчестить; оба не мають любви, а першій зъ нихъ есть кромѣ того пôдлымъ лицемѣромъ.

19. Ѿ многослóвїѧ и пр. Наша приповѣдка говорить: Говори мало, а слухай много, и — будь добрымъ выслухачомъ, будешь добрымъ повѣдачомъ. Говорливôсть есть сама собою грѣхомъ, а кромѣ того стае ся причиною иншихъ грѣхôвъ, такъ якъ чоловѣкъ любячій много говорити, у котрого, якъ

20. оу҆стнѣ̀, разꙋ́менъ вꙋ́деши. Сребро̀ разжже́нное
ѧ҆зы́къ пра́веднагѡ: се́рдце же нечести́вагѡ и҆с-
21. чѣ́знетъ. [a] Оу҆стнѣ̀ пра́ведныхъ вѣ́дѧтъ высѡ́
кѧѧ: безꙋ́мнїи же въ скꙋ́дости скончава́ютсѧ.

a) Мат. 12, 35.

говорить наша приповѣдка: губа якъ на коловоротѣ лѣтае, звычайно говорить безъ розваги, нерозсудно, и тому дуже легко допускае ся грѣха ложи, обмовы, клеветы, згоршеня; о такомъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: бесѣды богато, а розуму мало; а друга: богато говорить, а нема що слухати, — а еще: познати зъ мовы, якои кто головы; розумно отже дѣлае той, кто есть немовь ощаднымъ въ словахъ, въ бесѣдѣ, и лишь тогда говорить, коли того вымагае потреба, а доки щось скаже, перше добре розважить, що мае сказати, чи оно есть правдиве, чи не есть шкодливе для чести и любви ближнего, або чи не понижае доброго имени самого бесѣдника. Зри Як. 3, 2.

20. **Сребро̀ разжже́нное** и пр. Чисте якъ срѣбло въ огню очищене есть серце праведного чоловѣка; тожь и и всѣ его бесѣды суть чисти̂, святи̂, побожни̂, честь у людей возбуджуючи̂; люди слова чоловѣка праведного цѣнять высоко и зъ нихъ радо для свого усовершеня користають; серце же чоловѣка нечестивого есть скаляне нечистыми похотями, тожь такими суть его бесѣды, суть они отруєю, убиваючою душу того, кто ихъ слухае; люди розумни̂ не мають для тыхъ бесѣдъ нечестивого чоловѣка ніякого поважаня, ровно якъ для него самого; они съ погордою отъ тыхъ бесѣдъ и отъ самого бесѣдуючого отвертають ся и старають ся кожде его слово выкинути зъ своеи памяти, щобы и слѣдъ его загинувъ. Въ томъ стиху **се́рдце** противставить ся **ѧ҆зы́кꙋ**; одно бо отповѣдае другому, посля словъ І. Христа: **ѿ и҆збы́тка се́рдца оу҆ста̀ глаго́лютъ**. (Мат. 12, 34.)

21. **Оу҆стнѣ̀ пра́ведныхъ** и пр. Люди праведни̂ любять розмышляти и бесѣдовати о рѣчахъ небесныхъ и

22. **Благословéніе Гдне на главѣ прáведнагѡ, сіѐ ѡбогащáетъ, и не имать приложитися ємꙋ пе-**

Божихъ и тому щоразъ бôльше усовершають ся, пôдчасъ к ли люди нечестивû не любять такихъ гадокъ и бесѣдъ и тому суть въ рѣчахъ до Бога и ихъ спасенія належачихъ невѣжими, въ наслѣдокъ чого грѣшать зухвало и въ своихъ беззаконіяхъ умирають, впадаючи въ пропасть вѣчнои погибели. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: Уста праведного научають многихъ, но тіи, що суть невѣжами, въ недостатку серця умруть, с. є. праведнû учать себе и другихъ для свого власного и другихъ добра, но тіи, що не хотять дати ся поучити, умирають въ своимъ невѣжествѣ и втягають еще другихъ въ погибель.

22. **Благословéніе Гдне** и пр. Тôлько тû достаткû, якû собѣ чоловѣкъ збирає честною працею и безъ занедбаня свого спасенія, мають Боже благословеніе; такій чоловѣкъ збирає собѣ тû достатки съ легкостію або хоть безъ великого труда и уживає ихъ съ внутрѣшнымъ вдоволеємъ и съ спокоємъ въ совѣсти. Се внутренне задоволене такого чоловѣка описує наша приповѣдка: Мила менѣ моя хата, якъ тобѣ кôмната; хоть не красна, але власна; хоть не пышна, але затишна; изъ своеи хаты и дôмъ не гôркій; — чуже красне, своє найкрасше — гôрко зароблю, солодко зъѣмъ. На достаткахъ же людей безбожныхъ, стараючихъ ся о тіиже въ способъ нечестный, съ шкодою для ближныхъ и для своеи душѣ, тяжить Божій проклôнъ; люди безбожнû збирають ихъ съ великими трудами уживають ихъ въ неспокою совѣсти, котра ихъ безнастанно грызе задля многихъ обманôвъ и кривдъ, якихъ въ цѣли свого збогаченя ся допустили ся; чимъ бôльше они збогачують ся, тымъ бôльшою стає ся грызота ихъ совѣсти и неспокôй ихъ серця; они кождои хвилѣ обавляють ся утратити свои несправедливо узысканû достатки а въ додатку понести еще кару зъ руки людскои справедливости, на злодѣю бо, якъ каже наша приповѣдка, шапка горить; по смерти же чекає ихъ вѣчне осуджене, вѣчна

23. чіль въ сердцы. Смѣхомъ безумный творитъ
злаѧ: премудрость же мужеви раждаетъ разумъ.
24. Въ погибели нечестивый ѡбносится: желаніе же

печаль, котра якъ той червь, неусыпаемый буде грызти ихъ душу. Зри поясненє Єккл. 2, 26.; 3, 13., 5. 17. 18.; Пс. 24, 14.; Пс. 126, 2. 3.

23. **Смѣхомъ безумный** и пр. Грѣшникъ въ своимъ безъумію, въ своимъ заслѣпленю не понимае небезпеченьства, на яке его грѣхъ въ тôмъ и будучôмъ житю выставляе, и тому допускае ся его съ найбôльшою легкостію; есть се дѣйстно найнебезпечнѣйшій станъ чоловѣка, наколи ôнъ въ своей злобѣ такъ далеко посуне ся, що не зважае уже анѣ на тяжесть анѣ на мерзôсть грѣха, але поповняе его немовъ съ смѣхомъ на устахъ. Иначе поступае собѣ чоловѣкъ розумный и праведный; его дѣлае мудрôсть уважнымъ, осторожнымъ, розсуднымъ; тому пôзнае ôнъ легко тяжесть и небезпеченьство грѣха и боить ся его, тожь дѣлае всё розважно и користае радо зъ способôвъ, якî подае ему мудрôсть, щобы мôгъ грѣха устеречи ся; ôнъ держить ся правила нашои приповѣдки: Смотри кôнця кождôй справѣ, — десять разôвъ мѣрь, а разъ утни.

24. **Въ погибели** и пр. Грѣшникъ безнастанно находить ся на дорозѣ погибели; ôнъ при першôй лучшôй нагодѣ або покусѣ допускае ся грѣха безъ ніякои боязни; хотяй такій грѣшникъ удае веселого, однако въ совѣсти не есть спокôйный: она его непокоить, грызе, затроюе ему житє, а тая печаль, походяча такъ зъ грызоти совѣсти, якъ и зъ рôжныхъ нещасть, якî звычайно суть уже на тôмъ свѣтѣ наслѣдками грѣхôвъ, есть початкомъ, гôркимъ передсмакомъ его будучои вѣчнои погибели. Иначе мае ся рѣчь съ праведнымъ, мудростію руководячимъ ся чоловѣкомъ: хотяй такій чоловѣкъ есть поважный, хотяй не оказуе збыточнои веселости, однако въ своимъ серцю крые ôнъ свои надѣи и радости; ôнъ бо сильно вѣрить Божимъ обѣтницямъ (Пс. 144, 19.) и тому навѣть посередъ терпѣній потѣшае ся

25. праведнагѡ пріятно. [a] Преходящей бꙋри, нечести́вый ѝсчезаетъ, пра́ведный же оу́клонивсѧ спа-
26. саетсѧ во вѣки. Ꙗкоже гро́здіе зеле́ное вре́дъ зꙋбѡ́мъ, и̑ ды́мъ о̑чима: та́кѡ законопрестꙋ-
27. пле́ніе творѧ́щымъ е̑. Стра́хъ Гдⷭ҇нь прилага́етъ

a) Пс. 36, 38.

надѣєю, що Богъ нагородить єго честноту уже въ тôмъ житю, а цѣлкомъ певно по смерти.

25. Преходящей бꙋри и пр. Въ часѣ якого публичного нещастя въ часѣ покусъ стає ся чоловѣкъ безбожный легко ихъ добычею и жертвою; праведный же чоловѣкъ не лякає ся сего; Богъ помагає єму своєю благодатію, що ôнъ устереже ся и тыхъ нещасть и тыхъ покусъ, и выйде зъ нихъ побѣдоносно. Або: якъ буря скоро переминає и кôнчить ся такъ и чоловѣкъ безбожный; чоловѣкъ же праведный перебуває довго въ тôмъ житю, а въ житю будучôмъ буде тѣшивъ ся вѣчнымъ щастємъ.

26. Ꙗкоже гро́здіе и пр. Квасне вино зъ зеленыхъ, недозрѣлыхъ грозъ єсть непріятне для зубôвъ, задля оскомы дѣлає ихъ неспособными до поживаня хлѣба; такъ само и беззаконіє ôтбирає душѣ способнôсть и охоту до дѣланя чогось доброго. Дымъ шкодить очамъ, грызе въ очи, слезы вытискає, такъ що чоловѣкъ въ тôмъ станѣ нѣ дивити ся нѣ що-нибудь видѣти не може; такъ и беззаконіє помрачає очи душевнѝ чоловѣка, заслѣпляє єго духа, єго розумъ, такъ що ôнъ зле уважає за добре, а пожаданє злого уважає за дѣло розсудка и ростропности; кромѣ того якъ дымъ очамъ такъ беззаконіє вытискає грѣшнику слезы жалю и рôжныхъ клопотôвъ; въ кôнци якъ дымъ скоро счезає, такъ и грѣшна розкôшь тревае хвильку, но лишає по собѣ горесть котра пече и грызе душу грѣшника. (Выс. 9, 17.).

27. Стра́хъ Гдⷭ҇нь и пр. Хотяй Божѝ обѣтницѣ довгого и щастливого житя въ значеню дословнôмъ больше властивѝ суть старому Завѣту, однако ôповѣдають

28. дни: лѣта же нечестивыхъ оумалятся. [a] Пребы-
ваетъ съ праведными веселіе: оупованіе же нече-
29. стивыхъ погибаетъ. Оутвержденіе преподовномꙋ
страхъ Гднь: сокрꙋшеніе же творящымъ зла.

a) Іов. 8, 13.; Пс. 111, 10.

такожь духови нового Завѣта. Зри 1. Тим. 4, 8. Зри такожь выс. 3, 18.; 9, 11. О людяхъ безбожныхъ зри Іов. 22, 16.; Пс. 54, 24.

28. **Пребываетъ** и пр. Праведный чоловѣкъ есть всегда веселый и спокôйный; навѣть въ хвилѣ нещасть и терпѣній не упадае ôнъ на духу, бо вѣрить, що — якъ говорить наша приповѣдка — безъ Божои волѣ и волосъ зъ головы не спаде; ôнъ тогда потѣшае ся надѣею, опертою на Божôй обѣтницѣ, що заслуга не буде лишена нагороды если не въ тôмъ житю то въ будучôмъ. Зри Рим. 12, 12. Безбожный же чоловѣкъ не може потѣшати ся своими надѣями; ôнъ бо хиба всего злого надѣяти ся може; его власна совѣсть каже ему обавляти ся Божои кары въ тôмъ житю, а кары вѣчнои по смерти. Corn a Lap. примѣчае: Безбожному случить ся не се, чого ôнъ надѣе ся, але се, чого ôнъ обавляе ся; на ôтворотъ же праведному случить ся не се, чого ôнъ обавляе ся, але се, чого ôнъ надѣе ся; видимъ въ щоденнôмъ житю, що Богъ сповняе надѣи своихъ вѣрныхъ слугъ навѣть въ рѣчахъ малыхъ. Зри поясненє Іов. 8, 13.; 11, 20.; Пс. 111, 10.

29. **Оутвержденіе** и пр. Праведні люди, боячі ся Бога и жіючі пôсля его заповѣдей, знають, що ихъ житє Богу подобае ся и що ихъ Богъ яко своихъ пріятелей, яко свои добрі дѣти мае въ своей опѣцѣ, пôсля нашои приповѣдки: знае Богъ зъ неба, що кому треба; тая гадка ихъ покрѣпляе, такъ що они не боять ся ніякихъ противностей, а коли на нихъ прійдуть які противности, они зносять ихъ терпеливо и съ переданемъ ся на волю Божу, надѣючи ся, що по дняхъ смутку прійдуть дни радости, що по прикрôмъ житю дочаснôмъ прійде вѣчне и повне радостей житє въ небѣ.

30. Пра́ведникъ во вѣ́ки не поколе́блется: нечести́вїи
31. же не населѧ́тъ земли̑. Оу̑ста̑ пра́веднагѡ ка́-
плютъ премꙋ́дрость: ѧ̑зы́къ же непра́веднагѡ
32. погі́бнетъ. Оу̑стні̑ мꙋже́й пра́ведныхъ ка́плютъ

Такожь люди безбожнї боять ся Бога, знають бо, що своими грѣхами заслужили собѣ на гнѣвъ Божій и що не могуть ôтъ Бога ничого иншого надѣяти ся, якъ тôлько кары; тая боязнь передъ Божою карою позбавляє ихъ всего спокою, псує ихъ щастє, до чаши ихъ земскихъ утѣхъ доливає каплѣ горести и смутку.

30. Пра́ведникъ во вѣ́ки и пр. Єсть се обѣтниця Божа, що праведнї и зôстануть въ спокôйнôмъ посѣданю земли, а що безбожнї будуть зъ неи выгнанї. Жиды досвѣдчили на собѣ правды сеи обѣтницѣ; якъ давго заховували Божій законъ, вели въ своей землѣ спокôйне и щастливе житє, коли же зôйшли на дорогу беззаконій, Богъ передавъ ихъ въ неволю поганъ. Въ дальшôмъ значеню має пôдъ землею розумѣти ся дочасне Боже благословеніє и вѣчне блаженьство, котрого участниками станутъ ся тôлько праведнї, такъ якъ люди безбожнї станутъ ся участниками дочасныхъ каръ Божихъ и вѣчнои погибели. Зри поясненє Пс. 14, 5.; выс. 2, 20 22.

31. Оу̑ста̑ пра́веднагѡ и пр. Велику вартôсть мають слова, бесѣды мудрого, побожного чоловѣка; якъ дерево мирреве выдає зъ себе каплями дорогоцѣнный елей, такъ уста праведника выдають зъ себе святї слова, особливо коли взывають грѣшникôвъ до наверненя и поправы житя; немногї суть то слова немовъ каплѣ мирреві̑, але черезвычайно важнї, дѣлаючї на грѣшникахъ сильне враженє; суть они духовнымъ лѣкарствомъ для грѣшникôвъ и тому удѣляють ся якъ лѣкарство, не наразъ, але каплями. — Ѧ̑зы́къ же и пр. Слова, бесѣды людей безбожныхъ суть безвстыднї, соблазняючї, приносячї погибель для говорячихъ и слухаючихъ тыхже.

32. Оу̑стні̑ мꙋже́й и пр. Якъ зъ крижки меду сплывае солодкій и цѣлющій мѣдъ, такъ слова выхо-

благодати: оуста же нечестивыхъ развращаются.

Глава 11.

Користи честноты, шкоды выплываючй зъ порока.

1. Мѣрила лстивая мерзость предъ Гдемъ: вѣсъ
2. же праведный пріятенъ ему. Идѣже аще вни-

а) Второз. 25, 13.

дячй зъ устъ праведника суть милй некого не обидячй, противно всѣхъ уймаючй и соз даючй: противно бесѣды чоловѣка безбожного суть якъ онъ самъ безбожнй, обидячй, прикрй для уха праведного чоловѣка.

1. Мѣрила лстивая и пр. Наша приповѣдка говорить: держи вѣру, держи и мѣру, — що мѣра то и вѣра, — беъ мѣры нема вѣры. Богъ въ св. Письмѣ часто забороняе ошукованя людей на мѣрѣ и вазѣ. Зри Лев. 19, 35 - 37.; Второз 25, 13 - 16.; Ам. 8, 5.; Ос. 12, 7.; Мих. 6, 11.; Езек. 45, 10.; 1. Сол 4, 6. Таке ошукованє людей есть черезвычайно шкодливымъ для людскои суспольности котрои добро и ладъ опирае ся на справедливости; возми справедливость зъ свѣта, а усунешь зъ подъ него основу, на котрой онъ стоить, вывернешь его цѣлый порядокъ. Въ дальшомъ отже значеню есть ту бесѣда о всякомъ справедливомъ поступованю одныхъ людей взглядомъ другихъ, якъ н. пр въ судахъ и въ всякихъ случаяхъ, где ходить о признане слушности ближнёму, о недопущене его покривдженя.

2. Идѣже аще вни́детъ и пр. Наша приповѣдка каже: не говори пышно, щобы ти на зле не вышло; чоловѣкъ бо гордый часто зневажае другихъ и тому часто дознае самъ отъ другихъ зневаги; чоловѣкъ же покорный, знаючи свою и другихъ немочь, не превозносить ся надъ своихъ ближныхъ, не зневажае

детъ досажде́нїе, та́мѡ и҆ безче́стїе: оу҆ста́ же
3. смире́нныхъ поучаютсѧ премꙋ́дрости. Оу҆мира́ѧй
пра́ведникъ ѡ҆ста́ви раскаѧ́нїе, оу҆до́бна же быва-
4. етъ и҆ несмѣѧ́телна нечести́выхъ поги́бель. Со-
верше́нство пра́выхъ наста́витъ и҆́хъ: и҆ поползно-
ве́нїе ѿрица́ющихсѧ плѣни́тъ и҆́хъ, [a] не оу҆по́лзꙋ-
тъ и҆лѣ́нїѧ въ де́нь ꙗ҆́рости: пра́вда же и҆зба-

а) выс. 10, 2.; Сір. 5, 10.; Єзек. 7, 19.; Соф. 1, 18.

никого, а дôзнавши самъ ôтъ кого зневаги, зносить ю въ терпеливости, маючи для зневажаючихъ єго лишь слова любви; тымъ способомъ лагодить ôнъ гнѣвъ гордыхъ людей, котрî мають для него потôмъ честь и самî єго примѣромъ исправляють ся.

3. **Оу҆ра́ѧй пра́ведникъ** и пр Праведникъ лишає по своєй смерти щирый жаль у людей; навѣтъ люди грѣшнî мають для него честь и добре о нимъ выражають ся по єго смерти; коли же згине чоловѣкъ безбожный, уважають люди єго передвчасну смерть яко Божу кару, а для себе яко пересторогу пôсля нашои приповѣдки: одного скаране, десятьомъ покаяне; тожь люди не жалують за безбожникомъ, противно тѣшать ся, що буде меньше соблазни на свѣтѣ. Зри Пс. 57, 11.

4. **Совершенство пра́выхъ** и пр. С. є. люди честнî, правî и невиннî поступають правою дорогою и находять честь и любовь у людей а благодать у Бога; они щастливо вымивають пôдступы, сѣти людей безбожныхъ, такъ що имъ тіже не могуть зашкодити; люди же пôдступнî, лукавî погибають; Богъ бо допускає, що они ловлять ся въ своихъ власныхъ сѣтяхъ; лихо, яке они для другихъ способили, падає на нихъ самыхъ. **Поползнове́нїе** с. є. пошпотане, спотыкане ся, яке тî пôдступнî, лукавî люди, **Ѿрица́ющїисѧ**, вырѣкаючî ся Божого закона, готовили другимъ, здѣлає ихъ своєю добычею. Образъ єсть ту взятый зъ жовнѣрôвъ, котрî выходять по добычу, однако неразъ самî стають ся до-

5. витъ ѿ смéрти.[a] Прáвда непорóчнагѡ ѝсправлáетъ пꙋтѝ, нечéстїе же впáдаетъ въ непрáвдꙋ.

а) Прем. Сол. 5, 15.

бычею для другихъ; такъ и рыбы, поглочуючѝ рыбы меньшѝ, стають ся добычею для рыбъ бôльшихъ ôтъ себе. — Не оу҆пóлзꙋютъ и пр. Пôдъ днéмъ ꙗ҆рости мае тутъ розумѣти ся день Божого суда, въ котрôмъ не помогуть намъ ничого нашѝ достатки, якѝ мы на тôмъ свѣтѣ громадили; тамъ мы ними не перекупимъ найсправедлившого Судіи, насупротивъ они стягнуть на насъ гнѣвъ Божій и вѣчну кару, если мы ихъ громадили съ кривдою людскою и съ занедбанемъ спасеня нашои душѣ; тамъ може насъ ôтъ вѣчнои погибели выбавити тôлько наша праведнôсть. Зри выс. 10, 2. — Въ лат. текстѣ есть сей стихъ зъ ряду четвертымъ, а попередный стихъ есть тамъ зъ ряду третымъ; нашого же стиха третого въ лат. текстѣ нема.

5. Прáвда непорóчнагѡ и пр. Наша приповѣдка говорить: по правдѣ роби, по правдѣ и буде, — по правдѣ живи, по правдѣ и умрешь. Праведнôсть рôвнае, простуе чоловѣкови дорогу въ всѣхъ его занятіяхъ, такъ що ôнъ щастливо оминае перепоны и небезпеченьства и осягае свою цѣль; особливо же есть праведнôсть его провôдницею до вѣчного блаженьства, помагаючи ему побороти всякѝ перепоны, лежачѝ на дорозѣ его спасенія; нечестивый же чоловѣкъ надармо боре ся съ перепонами и небезпеченьствами сего житя; ему ничь не веде ся, ôнъ дôзнае рôжныхъ нещасть задля своеи безбожности и поганыхъ поступкôвъ, а по смерти досягне его вѣчна погибель. Красно въ тôмъ взглядѣ выражае ся наша приповѣдка: правда зъ дна моря вырынае, а неправда потопае, — правдою цѣлый свѣтъ зôйдешь, а неправдою анѣ до порога, — щира правда всюда кутикъ найде.

6. Пра́вда мꙋже́й пра́выхъ и҆зба́витъ и҆́хъ: безсовѣ-
7. тїемъ же ᲂу҆ловля́ютсѧ беззако́нніи. Ѻ҆конча́в-
шꙋсѧ мꙋ́жꙋ пра́веднꙋ, не поги́бнетъ наде́жда:
8. похвала́ же нечести́выхъ поги́бнетъ. [а] Пра́ведный
ѿ ло́ва ᲂу҆бѣ́гнетъ: [б] въ негѡ́же мѣ́сто преда-

а) Пс. 33. 20. б) Єст. 7, 9.

6. Пра́вда мꙋже́й и пр. Якъ праведно̂сть вказує чоловѣкови найлучшу дорогу до цѣли, остерѣгає єго передъ небезпеченьствами и помагає єму побороти всякі̂ перепоны, такъ знову безбожно̂сть заслѣпляє чоловѣка и дѣлає, що о̂нъ поступає собѣ въ всемъ неосторожно, нерозважно; тымъ способомъ стають ся для него всѣ єго лукаві̂ дѣла сѣтями, въ котрыхъ о̂нъ замотує ся и дочасно и вѣчно погибає.

7. Ѻ҆конча́вшꙋсѧ мꙋ́жꙋ и пр. Праведчикъ вразъ съ смертію не утрачує надѣи на лучше житє; о̂нъ бо высылає напередъ себе добрі̂ дѣла, котрі̂ за свого житя выконувавъ, а тіи дѣла узыскають для него по смерти вѣчну щастливо̂сть въ небѣ; безбожного же чоловѣка надѣи, які̂ о̂нъ покладавъ въ своихъ достаткахъ, пріятеляхъ и почестяхъ котрі̂ були предметомъ єго хвальбы, счезнуть въ хвилѣ смерти вразъ съ житємъ дочаснымъ, на котро̂мъ опирали ся.

8. Пра́ведный ѿ ло́ва и пр. Єсть ту выражена наша приповѣдка: кто кому ямку гребе, самъ въ ню впаде. Видимъ се зъ примѣро̂въ Мардохея и Амана, Давида и Саула, Даніила и єго обвинителей. Образъ єсть въ то̂мъ стиху взятый зъ ловця, который на птахи и инші̂ звѣрята заставляє сѣти, но самъ въ тіиже ловить ся. Єще бо̂льше спрадить ся тая притча въ будучо̂мъ житю. Тамъ праведный, котрый тутъ бувъ предметомъ засѣдокъ и переслѣдовань зъ стороны безбожного чоловѣка, доступить вѣчныхъ радостей, по̂дчасъ коли сей безбожникъ по короткихъ и марныхъ утѣхахъ сего житя буде мусѣвъ зносити вѣчні̂ муки. Зри Лук. 16, 25.

9. ѐтсѧ нечестивый. Во оустѣхъ нечестивыхъ сѣть
гражданшмъ: чꙋвство же праведныхъ благопо-
10. спѣшно. [а] Въ благихъ праведныхъ исправитсѧ
градъ: и въ погибели нечестивыхъ радованіе. [б]
11. Въ благословеніи правыхъ возвыситсѧ градъ:

а) нис. 28, 12. б) Быт. 18. 32.; Сір. 16, 5.

9. **Во оустѣхъ нечестивыхъ** и пр. Нечестивй люди, о котрыхъ говорить наша приповѣдка: дивить ся ласицею, а думае вовкомъ, любять удавати щирыхъ приятелей, щобы облесными словами уловити другихъ и зъ ихъ неопытности мати користь або хоть задоволене; однако Богъ не допустить, щобы праведники стали ся жертвами нечестивости тыхъ людей; Богъ просвѣчуе ихъ, умножуе ихъ мудрôсть, такъ що они завчасу пôзнають злобу и пôдступы людей нечестивыхъ и увôльняють ся зъ ихъ засѣдокъ.

10. **Въ благихъ** и пр. Всѣ любячй Бога и честноту тѣшать ся на видъ щастя, помысльности праведника, рôвно якъ на видъ погибели чоловѣка безбожного. Зъ того видимъ, якъ мила и дорога есть честоота, а якъ мерзкимъ есть порокъ. Зри выс. ст. 3; Ис. 57, 11.

11. **Въ благословеніи** и пр. Сей стихъ подае причину до стиха попередного, и поясняе, для чого мѣсто тѣшить ся зъ помысльности праведника а радуе ся зъ погибели безбожного, — ото для того, що мѣсто благословеніемъ праведника пôдносить ся а устами (выс. 10, 11.) безбожного приходить до упадку. Пôдъ благословеніемъ праведного мають розумѣти ся его молитвы, напôмненя, перестороги, поучаючй бесѣды и созидаючй примѣры и всякй добрй дѣла; всё тое причиняе ся до розвитку и добробыту мѣста, котрому Богъ зъ огляду на праведникôвъ се мѣсто замешкуючихъ удѣляе свого благословенія Насупротивъ люди безбожнй причиняють ся до упадку мѣста своими злыми дѣлами и обычаями, стягаючи на мѣсто гнѣвъ Божій своими хулами и беззаконіями. Зр. Быт. 18, 32.; I. Нав 7, 25.

12. оу҆сты́ же нечести́выхъ раскопа́етсѧ. Ру́га́етсѧ
гра́жданωмъ лише́нный ра́зума: мꙋ́жъ же мꙋ́дръ
13. безмо́лвїе во́дитъ. [а] Мꙋ́жъ двоѧзы́ченъ ѿкры-
ва́етъ совѣ́ты въ со́нмищи: [б] вѣ́рный же дꙋ́
14. хомъ таи́тъ ве́щы. [в] И҆мже нѣ́сть оу҆правле́нїѧ,
па́даютъ ꙗ҆́кѡ ли́стїе спасе́нїе же е҆́сть въ мно́зѣ

а) нис. 20, 19. б) Сір. 27, 17. в) нис. 15, 22.; Прем. Сол. 6, 26.

12. Ру́га́етсѧ гра́жданωмъ и пр. Кто погорджае своимъ ближнымъ, кто его высмѣвае и зневажае за тое, що находить въ нимъ яку хибу, той есть лише́нный ра́зума с. е. не мае розсудка, есть глупый, понеже побуджае свого о́ ижнёго до гнѣву, въ котрôмъ ôнъ може и его высмѣяти и зневажити и нимъ погорджати, а такожь, понеже мудрôсть каже чужй похибки укрывати а честноты другихъ выявляти, а въ кôнци, понеже така погорда взглядомъ блудячого ближнёго и всяке его зневажане походить зъ гордости, гордôсть же есть глупотою. — Мꙋ́жъ же мꙋ́дръ и пр Мудрый чоловѣкъ, видячи похибку ближнёго, заховуе мовчане; ôнъ бо знае, що никто зъ людей не есть совершенный, и що ôнъ самъ много провиняе и не въ однôй рѣчи потребуе прощеня и поблажливого суду.

13. Мꙋ́жъ двоѧзы́ченъ и пр. Есть ту бесѣда о пôдлôмъ чоловѣцѣ, котрый удаючи щирого пріятеля, вкрадае ся въ довѣріе своихъ ближныхъ а довѣдавши ся ôтъ нихъ о ихъ тайныхъ намѣреняхъ або хибахъ, тіиже сейчасъ публично розголошуе; такъ не дѣлае правдивый, благородный пріятель; ôнъ высоко цѣнить честь свого пріятеля и саму пріязнь и вѣрно заховуе въ своей душѣ тайны свого пріятеля.

14. И҆мже нѣ́сть оу҆правле́нїѧ и пр. Где нема управителя, умѣючого мудростію и розсудкомъ дбати про добро людей, своей опѣцѣ и проводу повѣреныхъ, тамъ люди дôзнають многихъ небезпеченьствъ и шкодъ, якъ се выражае и наша приповѣдка: чого паны наварять, тымъ ся пôдданй попарять; где же есть

15. совѣтѣ. Лꙋка́вый ѕлодѣ́йствꙋетъ, ѥ҆гда̀ сочета-
ва́етсѧ съ пра́веднымъ, ненави́дитъ же гла́са
16. ᲂу҆твержде́нїѧ. Жена̀ бл҃года́тна возно́ситъ мꙋ́жꙋ
сла́вꙋ, престо́лъ же безче́стїѧ жена̀ ненави́дѧщаѧ
пра́вды: бога́тства лѣни́вїи скꙋ́дни быва́ютъ:

такій управитель, котрый не спускає ся выключно на свою мудрôсть и розсудокъ, но єще рады другихъ розумныхъ людей засягає, тамъ повѣренымъ єму людямъ добре веде ся, тамъ суть они безпечнѝ передъ всякими небезпеченьствами и шкодами; на ихъ розсуднôмъ управителю справджує ся наша приповѣдка: кто пытає ся, той не блудить. Сей стихъ можна розумѣти такъ о царяхъ якъ и о всякихъ настоятеляхъ, маючихъ пôдъ своєю властію и проводомъ другихъ людей. — Ꙗ҆́ки листвїе. Образъ взятый зъ цвѣтôвъ або деревъ, котрѝ не розвивають ся, а противно марнѣють, листє утрачують и сохнуть, коли ними ктось належито не занимає ся.

15. Лꙋка́вый и пр. Небезпечно єсть для чоловѣка праведного мати яке дѣло съ чоловѣкомъ лукавымъ; праведный може на такôй спôлцѣ съ лукавымъ зле выйти; той бо може єго ошукати и, якъ то кажуть, въ поле выпровадити; ôнъ бо въ своєй злобѣ не слухає никого, нѣ голосу своєи совѣсти нѣ пересторогъ людей честныхъ. Наша приповѣдка дає тутъ таку пересторогу: ôтъ напасти и полу врѣжь а втѣкай, а друга: не бôй ся чорта, але злого чоловѣка. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: Зле дѣє ся тому, кто за чужого поручає ся; кто же сѣтей (с. є. легкодушного поручованя ся) стереже ся, той жіє безпечно. Зри выс. 6, 1 и сл. Гдеякѝ розумѣють пôдъ гла́сомъ ᲂу҆твержде́нїѧ голосъ, якій походить зъ удареня рукъ, долоней, при дѣланю всякихъ угодъ, и такъ стихъ нашого текста поясняють: чоловѣкъ лукавый, с. є. лакомый вѣритель, доскулює праведному чоловѣкови, котрый зъ любви поручивъ ся за довжника, тому то чоловѣкъ праведный не любить ударяти своєю долонею о долонь вѣрителя, с. є. не любить за когонибудь поручовати ся.

16. Жена̀ бл҃года́тна и пр. Добра, честна, скромна

17. крѣпцыи же оутверждаютсѧ богатствомъ. Дȣшѝ
своѐй благотворитъ мȣжъ милостивый: погȣбла-
18. етъ же тѣло своѐ немилостивый. [a] Нечестивый

а) Гал. 6, 8.

и обычайна жѣнка єсть славою для свого мужа и цѣлои єго родины; жѣнка же нечестива, необычайна приносить лишь ганьбу свому мужови и пôдкопує єго добре имя; така жѣнка єсть немовъ престоломъ, на котрôмъ володѣє нечесть, нигде бо не бачимо бôльшои нечести, невстыду, якъ у женьщины розпустнои и переворотнои. О такôй женьщинѣ говорить наша приповѣдка: не поможе кадило, коли бабу сказило, а друга: лучше чорта затримати, нѣжь ледачу жѣнку мати, — а єще: не лихо журить и чужа сторôнка, та невдала жѣнка. — Богатства лѣнивїи и пр. Якъ женьщина своєю красою и честностію своихъ обычаѣвъ зыскує для себе и свого мужа славу у людей, такъ знову мужѣ довжнѝ своєю силою, вытревалостію въ працѣ узысковати достатки для удержаня жѣнки и дѣтей. Якъ жѣнка безвстыдна, розпустна єсть нечестію для мужа и приводить єго дôмъ до упадку, такъ знову лѣнивый мужь, хотяй бы мавъ найлучшу и найзаповѣглившу жѣнку, запропастить и се добро, яке єго працёвита жѣнка придбає.

17. Дȣшѝ своѐй и пр. Каже наша приповѣдка: скупый складає а щедрый поживає. Чоловѣкъ милосерный щедро роздає свои достатки; тожь передовсѣмъ дѣлає ôнъ добре дȣшѝ своѐй с. є. самому собѣ и своєй родинѣ, а потôмъ се, що єму лишає ся, роздає межи потребуючихъ, убогихъ; немилосерный же чоловѣкъ, котрый єсть такимъ задля своєи скупости и лакомства, не тôлько чужимъ не дасть ничого, но и своихъ сродникôвъ, а и себе самого позбавляє рѣчей потребныхъ до житя. Пôсля сего поясненя выраженє тѣло своѐ означає родину, кревнякôвъ. Зри Быт. 37, 27. На се поясненє указує и лат. текстъ сего стиха: Добре дѣлає своєй душѣ чоловѣкъ милосерный, кто же єсть жестокимъ, ôткидає и кревнякôвъ.

18. Нечестивый творитъ и пр. Єсть тутъ против-

творитъ дѣла неправедная: сѣмя же пра́вед-
19. ныхъ мзда́ и҆́стины. Сы́нъ пра́ведный рожда́етсѧ
въ живо́тъ: гоне́ніе же нечести́вагѡ въ смерть.
20. [а] Ме́рзость Гдеви пꙋтїѐ развращє́нни: прїѧ́тни
21. же є҆мꙋ̀ всѝ непоро́чніи въ пꙋте́хъ свои́хъ. [б] Въ
рꙋ́кꙋ рꙋ́цѣ вложи́въ непра́веднѡ, не безъ мꙋ́ки
бꙋ́детъ ѕлы́хъ. сѣ́ѧй же пра́вдꙋ, прїи́метъ мздꙋ̀

а) Пс. 5, 7. б) ниже 16, 5.

ставлене чоловѣка безбожного, неправедного, до чоловѣка побожного, праведного; праведный заслугує собѣ своими добрыми дѣлами на нагороду правдиву с. є. певну, вѣрну, пôдчасъ коли чоловѣкъ безбожный буде збиравъ за свои злѝ дѣла овочѣ своєи злобы с. є. кару въ тôмъ житю и будучôмъ Образъ єсть ту взятый зъ жатвы, котрои и҆́стина въ тôмъ почиває, що выдає и ôтдає своє сѣмя, але нове и помножене.

19. Сы́нъ пра́ведный и пр. Праведный буде тѣшити ся довгимъ и щастливымъ житємъ дочаснымъ а вѣчнымъ блаженьствомъ по смерти; нечестивый же чоловѣкъ буде нещастливымъ и на тôмъ свѣтѣ и по смерти

20. Ме́рзость Гдеви и пр. Богъ єсть самою добротою, святостію, тожь мусить бути для него мерзкою всяка неправеднôсть, рôвно якъ єму милою єсть кожда честнота, кожде праведне дѣло. Зри Пс. 5, 7.

21. Въ рꙋ́кꙋ рꙋ́цѣ и пр. Пôсля Calmet-а и иншихъ толкователей єсть ту бесѣда о злобныхъ, пôдступныхъ, облудныхъ людяхъ котрѝ при всякихъ угодахъ и орудкахъ кривдять своихъ ближныхъ Образъ єсть ту взятый зъ способу заключаня угоды, при чôмъ на знакъ згоды одинъ другому подає руку. Иншѝ пôдъ выраженємъ: въ рꙋ́кꙋ рꙋ́цѣ вложи́въ непра́веднѡ розумѣють безнастанне дѣлане злого. — Не безъ мꙋ́ки бꙋ́детъ ѕлы́хъ. Не остане безъ дôткливыхъ каръ, котрыми буде мученый въ тôмъ и будучôмъ житю. — Сѣ́ѧй же пра́вдꙋ и пр. Кто душу свою стереже ôтъ грѣхôвъ и старає ся въ своимъ серцю засѣвати лишь добре зерно Божои

22. вѣрнꙋ. Ꙗкоже оусеразь златый въ ноздрехъ
23. свинїй, такѡ женѣ ѕлоꙋмнѣй лѣпота. Желанїе

справедливости и всякихъ честнотъ; кто своими добрыми дѣлами и примѣрами старае ся честноты розсѣвати такожь въ душахъ своихъ ближныхъ; кто съ своими ближными всегда щиро и справедливо поступае и всякого ихъ кривдженя выстерѣгае ся, той отримае ôтъ Бога вѣрну с. е. певну и справедливу нагороду на тôмъ свѣтѣ и по смерти. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: рука въ руцѣ не уйде злый караня, але насѣне праведныхъ буде захованe. Сей стихъ пôсля лат. тексту розумѣють иденкй о карахъ, якй постигнуть не лишь самыхъ грѣшникôвъ но и ихъ потомкôвъ, и о нагородѣ Божôй, яка дôстане ся въ участи не тôлько самымъ праведникамъ, но и ихъ наслѣдникамъ. Такъ отке розумѣють тй толкователѣ слова: „рука въ руцѣ" яко выражене довгого, нерозôрваного ряду потомкôвъ.

22. Ꙗкоже оусеразь и пр. Слово оусеразь выражене есть въ евр. текстѣ черезъ nezem, котрый-то вызъ означае не тôлько заушницѣ, но такожь всякй оздобы жѣночй уживанй въ старинности, а и кôльцята, якй тогда женьщины на востоцѣ носили въ ноздряхъ. Мысль сего стиха есть: краса нерозсуднои с. е. необычайнои женьщины есть то само що золоте кôльце въ ноздряхъ свинѣ. Свиня бо не умѣе пошановати золотого кôльця въ своихъ ноздряхъ, не умѣе зъ него здѣлати ôтловѣдный ужитокъ, но рыючи въ болотѣ и всякихъ плюгавствахъ, дороге кôльце занечищуе и псуе; такъ само красна а необычайна женьщина не умѣе пошановати свою красу, але безчестить ю розпустою, замѣсть щобы тая еи краса причинилася до пôднесеня еи славы у людей и здѣлала ю милою для мужа и предметомъ тымъ бôльш и его любви къ неи. На такôй жѣнцѣ справджуе ся наша приповѣдка: Богъ до уроды розуму не привязавъ, а и друга: красне пѣре на вудвудѣ, але самъ смердить, а трета: на що свинѣ на мисто?

23. Желанїе праведныхъ и пр. Праведнй люди ба-

праведныхъ всѐ благо́е: [а] надѐжда же нечести-
24. выхъ погѝбнетъ. [б] Сꙋ́ть ѝже своѧ̀ сѣ́юще мнѡ́-
жайшаѧ творѧ́тъ: сꙋ́ть же ѝ совира́юще чꙋ́ждаѧ
25. оу́малѧ́ютсѧ. Дꙋша̀ благословѐнна всѧ́каѧ про

а) Пс. 111, 10. б) 2. Кор. 9, 6.

жають тôлько того, що честне, добре, богоугодне; цѣле ихъ житє єсть выповнене добрыми дѣлами и честнотами; они суть пôсля слôвъ І. Христа ѐлчꙋщїи ѝ жа́ждꙋщїи пра́вды (Мат. 5, 6); они мають отже слушну причину надѣяти ся нагороды ôтъ Б га въ тôмъ житю и будучôмъ; такои надѣи не могуть мати грѣшники, они могуть хиба обавляти ся дочаснои и вѣчнои погибели яко кары за свои безаконія.

24. Сꙋ́ть ѝже своѧ̀ и пр. Єсть ту противставлене чоловѣка щедрого до чоловѣка скупого и лакомого Чоловѣкъ щедрый роздѣлює свои достатки, для всѣхъ єсть милосерный, роз ає милостынѣ убогимъ а мимо того не єсть бѣднѣйшій, но противно стає ся щоразъ богатшимъ; тому то напоминає наша приповѣдка: кто въ пѣрє порастає, най на бѣдного памятає; чоловѣкъ же скупый и лакомый скрыває свои достатки и побôльшає тіиже обманами, лихвою, несправедливыми угодами, забираючи въ той способъ чуже майно, но при тôмъ всемъ не стає ся богатшимъ, а противно щоразъ бѣднѣйшимъ. Причина сего єсть выражена въ словѣ „сѣюще"; милостыня бо и милосердіє суть подôбнѝ до засѣву; якъ рôльникъ сѣючи збôже, за одно зерно збирає сторичный овочь, такъ чоловѣкъ милосерный роздѣлюючи свои достатки межи убогихъ, немовъ розсѣває зерна, зъ котрыхъ отримує ôтъ Бога сторичну нагороду дôбръ дочасныхъ и душевныхъ; скупый же и лакомый чоловѣкъ єсть подôбный до злого господаря, котрый збôже ховає до стодолы, где оно псує ся и жиромъ стає ся для мышей, а въ кôнци зовсѣмъ для свого властителя пропадає. Зри 2. Кор. 9, 6.

25. Дꙋша̀ благословѐнна и пр. Душа проста, щира,

26. ста́ѧ: мꙋ́жъ ѩ҃рый не благоѡвра́зенъ. Оу҆держа-
ва́ѧй пшени́цꙋ ѡ҆ста́витъ ю҆ ѩ҃зы́кѡмъ: продаѧ́й
пшени́цꙋ скꙋ́пѡ ѿ наро́да про́клѧтъ, благосло-
27. ве́нїе же Гдⷭ҇не на главѣ̀ подава́ющагѡ. Творѧ́й

не знаюча пôдступу, облуды и лицемѣрія, а при тôмъ скромна и лагôдна, єсть благословенна и мила у Бога; чоловѣкъ же гнѣвный, сердитый, не має пріятного выгляду; єго лице єсть погане, мерзке, єго крики и рухи тѣла немовъ несамовитѝ, будячѝ ôтразу у кождого, кто на него дивить ся; тымъ бôльше єсть такій чоловѣкъ мерзкій передъ Богомъ, котрый єсть самою добротою и любовію. О чоловѣцѣ гнѣвнôмъ говорить наша приповѣдка: на гнѣвъ нема лѣкôвъ, а друга: на гнѣвъ не запертый хлѣвъ. Сей стихъ звучить въ лат текстѣ такъ: душа, котра благословить, утыє, а кто упоює, буде и самъ упоєный, с. є. кто другимъ добре дѣлає, тому надоложить Богъ єго добродѣйства, ближнымъ оказанѝ, въ далеко бôльшôй мѣрѣ. Зри Лук. 6, 38.

26 **Оу҆держава́ѧй пшени́цꙋ** и пр. Єсть ту бесѣда о лихваряхъ збôжныхъ, котрѝ переховують запасы збôжа, доки збôже не подорожѣє, щобы го могли потôмъ дорожше продати. Св Амвросій такъ сей стихъ поясняє: Слушно говорить Соломонъ, що кто крыє збôже, лишає єго для чужихъ людей, а не для своихъ наслѣдникôвъ, зыски бо лакомства не доходять до посѣданя наслѣдникôвъ Слушно говорить наша приповѣдка: лихій набытокъ не дôйде третыхъ рукъ. Се, що незаконно узыскує ся, немовъ вѣтрами розкидує ся се чужими людьми розграбляє ся; легко прійшло, легко пôйшло, каже наша приповѣдка. Кромѣ того додає Соломонъ, що користаючій зъ недостатка збôжа (продаючій меньше нѣжь бы мôгъ продавати) єсть проклятый у свого народа, и що благословеніє Божє почиває на головѣ того, котрый (въ часѣ голоду) збôже роздає.

27. **Творѧ́й бл҃га́ѧ** и пр. Добрѝ дѣла, дѣла мило-

бл҃гаѧ, ѝщетъ благодáти добры̀: ѝщꙋщаго же
28. ѕлаѧ постѝгнꙋтъ ѥго̀. [а] Надѣѧйсѧ на богáтство
своѐ, сѐй падѐтъ: застꙋпáѧй же прáведныхъ,
29. тóй возсїѧ̑етъ. Не смотрѧѧй своегѡ̀ дóмꙋ, на-
слѣ̑дитъ вѣ̑тры: порабóтаетъ же безꙋ̑мный ра-
30. зꙋ̑мномꙋ. [б] Ѿ плода̀ прáвды дрéво жѝзни про-

а) Іов. 31, 25.; Мат. 19, 23.; 1. Тим. 6, 17. б) выс. 3, 18.

сердія подобають ся Богу и людямъ; кто же другимъ дѣлає шкоду, тому не буде такожь добре вело ся; чимъ бо кто грѣшить, тымъ буває и караный.

28. Надѣѧйсѧ и пр. Каже наша приповѣдка: чоловѣкъ гордѣє, якъ му ся добре дѣє; богатства сôть непостоянні̂, непевні̂, дѣлають чоловѣка гордымъ и подають єму нагоду до всякихъ беззаконій и грѣшныхъ розкошей; зле отже дѣлає той, що въ такихъ зводничихъ богатствахъ а не въ Бозѣ покладає свою надѣю; ті̂ богатства станутъ ся для него причиною єго погибели: кто же зъ свого майна дѣлає добрый ужитокъ, св ихъ ближныхъ спомагає и на Бога надѣє ся, служачи єму вѣрно, той щастємъ дочаснымъ и вѣчнымъ тѣшити ся буде. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: кто уповає на свои богатства, упаде, а праведні̂ (с. є уповаючі̂ на Бога) немовъ зеленый листокъ зацвитутъ.

29. Не смотрѧѧй и пр. Каже наша приповѣдка: статокъ робить достатокъ, но чоловѣкъ нерозсудный глупый збытками, выставностію житя, занедбанємъ господарства розкидує свои достатки, и въ наслѣдокъ такого нерозсудного завѣдованя своимъ майномъ въ кôнци одѣдичує вѣтеръ с. є. сходить на крайну нужду; єго майно перейде въ руки людей мудрыхъ, а ôнъ буде у нихъ на ласцѣ яко ихъ слуга и пôдвластный.

30 Ѿ плода̀ прáвды и пр. Зъ праведности немовъ зъ насѣня прозябає дерево житя, с. є. довге и щаст-

забáетъ: ѿемлются же безврéменнѡ дȣ́шы без-
31. закóнныхъ. [a] Áще прáведный ѐдвà спасáется,
нечестивый же и грѣшный гдѣ ꙗвúтся?

БИБЛИОТЕКА
Грек. Кат. Духовного Семинар.
в Перемышлі

12.

Ч.

О карности, праведности, нагородѣ за добре и карѣ за зле.

1. Любѧ́й [б] наказáніе, любитъ чȣ́вство: ненавúдѧй

а) 1. Петр. 4, 18. б) выс. 10, 17.

ливе житє дочасне и вѣчне блаженьство въ небѣ. Зри пояснене выс. 3, 18. Насупротивъ людей беззаконныхъ забирає Богъ зъ того свѣта вчасно, закимъ дожили старшого вѣку; житє бо дочасне дає и продовжає Богъ чоловѣкови на тоє, щобы корыставъ зъ него для свого усовершеня и освяченя, тожь єсли чоловѣкъ надъуживає свого житя до грѣхôвъ и беззаконій, заслугує собѣ на тоє, щобы бувъ сего житя позбавленый. Зри Пс. 54, 24.

31. Áще прáведный и пр. Богъ въ тôмъ житю карає густо-часто праведныхъ за ихъ легкѝ провины, хотяй ихъ намъ въ нашôмъ немôчнôмъ тѣлѣ годѣ устеречи ся; якже далеко строгшѝ кары ждуть уже на тôмъ свѣтѣ грѣшникôвъ, котрыхъ житє єсть однымъ безперерывнымъ пасмомъ беззаконій? Єсли же чоловѣкъ праведный съ великимъ трудомъ посередъ многихъ и дôткливыхъ терпѣній, якими Богъ єго испытує и усовершає, доходить до спасенія, то якъ великѝ кары будуть мусѣли поносити грѣшники въ адѣ за свои многѝ и тяжкѝ беззаконія! Зри 1. Петр. 4, 18.

1. Любѧ́й и пр. Кто охотно слухає напôмнень и користає зъ нихъ для свого исправленя и усовершеня,

2. же ѡ҆бличе́нїѧ, безꙋ́менъ. Лꙋ́чше ѡ҆брѣ́тый благода́ть ѿ Гдⷭ҇а Бг҃а: мꙋ́жъ же законопрестꙋ́пенъ

той показує, що любить честноту, що єсть отже мудрымъ, розсуднымъ чоловѣкомъ; кто же ненавидить напôмненя и не любить, щобы єму давано перестороги, той єсть чоловѣкомъ безъумнымъ, понеже въ своєй гордости уважаючи себе за чоловѣка мудрого, не потребуючого ніякихъ наукъ, стає ся щоразъ гôршимъ а въ кôнци зовсѣмъ непоправнымъ, и въ той способъ позбавляє себе дочасного и вѣчного щастя. Зри выс. 10, 17.— **Чꙋ́вство.** Въ лат. єсть: scientiam, с. є. умѣєтнôсть належитого устроєня своихъ обычаѣвъ, свого житя пôсля правилъ здорового розуму и Божого закона.

2. **Лꙋ́чше ѡ҆брѣ́тый** и пр. Каже наша приповѣдка: справедливого чоловѣка, то и Богъ любить; лучше отже выходить чоловѣкъ на тôмъ, коли найде благодать у Господа Бога, якъ коли величають и славлять єго люди; Богъ бо помагає своимъ вѣрнымъ слугамъ и нагородить тую ихъ вѣрнôсть вѣчнымъ блаженьствомъ, хотяй бы они кромѣ одному Богу не були никому зъ людей извѣстнй; чоловѣкъ же любленый и хваленый ôтъ людей, стає ся дуже часто гордымъ, старає ся имъ подобатись навѣть съ нарушенємъ Божого закона, впадає въ грѣхи, бôльшу привязуючи вагу до свѣта нѣжь до спасенія своєи душѣ, а въ кôнци стає ся участникомъ вѣчнои погибели, тіи же, що єго передъ тымъ любили и хвалили, забувають о нимъ. Въ лат. текстѣ гласить сей стихъ такъ: кто єсть добрый, отримає благодать ôтъ Господа але кто уповає на свои мысли, дѣлає безбожно, с. є. кто старає ся жити богоугодно, той узыскає ôтъ Бога благодать, щобы стававъ ся щоразъ лучшимъ, щ разъ совершеннѣйшимъ; кто же жіє пôсля своихъ уподобань, не зважаючи на волю Божу, на єго законъ, той жіє безнастанно въ грѣхахъ, впадаючи зъ одного грѣха въ другій стаючи ся съ кождымъ днемъ гôршимъ, доки не зостане ôтъ Бога укараный вѣчною погибелію.

3. премолчáнъ бꙋ́детъ. Не и҆спрáвитсѧ человѣ́къ ѿ
безззакóннагѡ: [a] корéніѧ же прáведныхъ не ѿи́
4. мꙋтсѧ. Жена̀ мꙋ́жественнаѧ вѣнéцъ мꙋ́жꙋ свое-
мꙋ̀: ꙗ҆́коже въ дрéвѣ чéрвь, тáкѡ мꙋ́жа погꙋ-

a) выс. 10, 25.; Ис. 37, 31.; Єрем. 17, 8.

3. Не и҆спрáкитсѧ и пр. Слово и҆спрáкити має ту значенє: пôдносити щось до горы, щобы стояло сильно, непохитно. Мысль єсть: Богъ не допустить, щобы грѣшникъ уживавъ довго и спокôйно овочей своихъ беззаконій; противно на грѣшнику справджує ся наша приповѣдка: Богъ грѣхомъ карає; такъ отже дѣє ся, що чоловѣкъ безбожный впадає въ рôжнѝ нещастя и бѣды, котрѝ нѣвечать всѣ єго давнѣйшіи заходы и стараня о добра дочаснѝ, полученѝ неразъ съ кривдою ближныхъ; такъ буде дѣяти ся и єго наслѣдникамъ, котрѝ по нимъ одѣдичать Божій проклôнъ и въ короткôмъ часѣ счезнуть зъ лиця земли; насупротивъ же чоловѣкъ праведный находить сильну пôдпору въ своей праведности; єго добро, єго родина суть забезпеченѝ передъ упадкомъ, якъ дерево, котре запустивши глубоко въ землю свои сильнѝ коренѣ, росте высоко, выпускає всегда новѝ галузи, а бурямъ успѣшно опирає ся.

4. Жена̀ мꙋ́жественнаѧ и пр. Пôдъ словомъ мꙋ́жественнаѧ маємъ розумѣти всѣ прикметы доброи жѣнки; така жѣнка єсть мудра, розсудна, працёвита, обычайна и ощадна; она мудро управляє домашнымъ господарствомъ, дѣти въ боязни Божôй выховує, и тому єсть не лишь вѣрною для свого мужа жѣнкою, но и товаришкою єго праць и журбъ, єго потѣхою и славою. О такôй жѣнцѣ говорить наша приповѣдка: Боже, Боже, що та жѣнка може! якъ ю взяти, то лучше якъ мати Жена же ѕлотвóрнаѧ с. є. глупа, лѣнива, необычайна и марнотравна приводить нечесть на свого мужа и єго дôмъ, стає ся єго нещастємъ; она стає ся причиною найбôльшои журбы свого мужа, котра пôдкопує єго здоровє и прискорює єму смерть. Добре

5. влѧ́етъ жена̀ ѕлотво́рнаѧ. Мы̑сли пра́ведныхъ
сꙋдбы̑: оу̑правлѧ́ютъ же нечести́вїи въ ле́сти. [a)]
6. Словеса̀ нечести́выхъ льстива̑ въ кро́вь: оу̑ста́

а) выс. 1, 11.

то каже наша приповѣдка: добра жѣнка мужови свому вѣнець, а зла конець. Червакъ точачій дерево єсть туть дуже добре дôбранымъ образомъ злои жѣнки приводячои своими лихими норовами до упадку найлучше загосподарованый дôмъ и добробытъ рôвно якъ и здоровє свого мужа. Зр. выс. 11, 16.

5. Мы̑сли пра́ведныхъ и пр. Слово сꙋдбы̑ означає въ св. Письмѣ заповѣди Божи̑, котри̑ Богъ яко найвысшій Господь и Судія дає людямъ, маючи ихъ нагородити або карати ôтповѣдно тому, якъ они тіи заповѣди заховувати будуть. Тіи отже заповѣди Божи̑ мають праведни̑ люди всегда на мысли и ними руководять ся они въ своимъ цѣлôмъ житю; а якъ Богъ єсть справедливый въ нагорожуваню добрыхъ а въ караню злыхъ людей, такъ и праведни̑ поступають съ своими ближными по справедливости; они не дѣлають никому ніякои кривды, памятаючи на слова нашои приповѣдки: лучше кривду терпѣти, якъ кривду чинити; они никого не ошукують, а ôтдають кождому се, що єму належить ся; иначе дѣлають люди нечестиви̑, — тіи о ничôмъ такъ не мыслять, якъ о тôмъ, щобы когось ошукати, скривдити, пôдôйти, и въ той способъ шкодою и кривдою ближныхъ збогатити ся. Въ словѣ: оу̑правлѧ́ютъ находить ся образъ керманича, управляючого кораблемъ за помочію кермы, котра єсть въ внутрѣ корабля укрыта; такъ и обманчиви̑ и пôдступни̑ люди своими пôдступами попирають свои справы, укрываючи ти̑ свои пôдступы въ своимъ серцю.

6. Словеса̀ нечести́выхъ и пр. Люди безбожни̑ старають ся не лишь пôдступомъ и обманами позбавити другихъ майна, но суть навѣть готови̑ допустити ся убійства, щобы тымъ легше прійти въ посѣданє чужои

7. же пра́выхъ и҆зва́ватъ и҆́хъ. А҆́може ѡ҆брати́тсѧ
нечести́вый, и҆счеза́етъ: хра̑мины же пра́ведныхъ
8. пребыва́ютъ. Оу҆ста̀ разꙋ́мнагѡ хвали́ма выва́-
ютъ ѿ мꙋ́жа: славосе́рдъ же порꙋга́емь выка́етъ.

власности; праведнѝ же мають таку любовь для всѣхъ людей, що радѝ бы такъ добрыхъ якъ и злыхъ выбавити ôтъ всякихъ небезпеченьствъ и нещасть. Calmet гадає, що тутъ мають розумѣти ся ложнѝ судовѝ обжалованя, якихъ звыкли люди нечестивѝ допускати ся, пôдчасъ коли люди праведнѝ выступають въ оборонѣ слушнои справы людей невинныхъ.

7. А҆́може ѡ҆брати́тсѧ и пр. Доля людей безбожныхъ єсть дуже крихка; ихъ станъ може немовь за найменьшимъ порушенємъ, за однымъ подувомъ, бути знѣвеченый, якъ банька на водѣ. Якъ въ книжцѣ одна картка обернена закрыває попередну, а при дальшôмъ обертаню дѣє ся то само съ слѣдуючими картками; якъ вода въ рѣцѣ плыве скоро передъ нашими очима, а инша вода надплыває по ней и рôвножь скоро счезає зъ передъ нашихъ очей,— такъ має ся рѣчь съ людьми безбожными и ихъ родами; короткій часъ видимъ ихъ жіючихъ и тѣшачихъ ся щастємъ, однако по короткомъ часѣ гинуть они а съ ними и ихъ наслѣдники, немовь бы ихъ зовсѣмъ не було; иншѝ люди приходять на ихъ мѣстце и беруть въ посѣдане ихъ майно, якъ говорить наша приповѣдка: одинъ грошѣ складає а другій мѣшокъ шіє; однако домы и роды людей побожныхъ, опертѝ на праведности и Божôй опѣцѣ, удержують ся черезъ многѝ вѣки. Примѣры сего подають намъ зъ одной стороны Датанъ, Авиронъ и Саулъ, а зъ другои стороны Мойсей и Давидъ.

8. Оу҆ста̀ разꙋ́мнагѡ и пр. Кто оказує ся розумнымъ, розсуднымъ такъ въ бесѣдахъ якъ и въ дѣлахъ, находить у кождого честь, поважане; кто же въ своихъ бесѣдахъ и въ цѣлôмъ своимъ поступованю зраджує недостатокъ розсудка, стає ся предметомъ загальнои поруги. Слово славосе́рдъ означає ту чоловѣка

9. [а] Лꙋ́чше мꙋ́жъ въ безче́стїи рабо́таѧй себѣ̀, не́жели че́сть себѣ̀ ѡ҆бложи́въ, и҆ лиша́йсѧ хлѣ́ва.
10. [б] Пра́ведникъ ми́лꙋетъ дꙋ́шы скотѡ́въ свои́хъ:

а) Сір. 10, 30. б) Второз. 22, 6.

глупого, нерозсудного, такъ якъ въ старинности уважано серце за сѣдище розуму. Зри Іов. 12, 3.

9. **Лꙋ́чше мꙋ́жъ** и пр. Чоловѣкъ, котрый презираючи почестями працюе и мае все, чого ему потреба до удержаня свого житя, дѣлае лучше нѣжь той, кто убѣгаючи ся о почести а встыдаючи ся працювати, не мае чимъ заспокоити свôй голодъ. До того рода людей можна бы приноровити нашѝ приповѣдки: бѣдному гордôсть, якъ коровѣ сѣдло, и: бѣдному пыха такъ ся придала, якъ лысому гребѣнь. Calmet примѣчае: Євр. слово (переведене ту черезъ: **рабо́таѧй себѣ̀**) означае чоловѣка, который самъ собѣ услугуе. Лучше есть, каже Соломонъ если ты самъ собѣ будешь услуговати, и если ôтправишь твоихъ излишныхъ слугъ, якъ если бы ты маючи много слугъ не маевъ що ѣсти с. е. не маевъ достаточныхъ доходôвъ до удержаня тыхъ слугъ; такій чоловѣкъ стае ся у людей тôлько смѣшнымъ. Зъ такихъ людей насмѣвае ся наша приповѣдка: панъ хорошій, та нема грошей, а друга: паньство въ головѣ, а вошѣ за ковнѣромъ.

10. **Пра́ведникъ ми́лꙋетъ** и пр. Наша приповѣдка напоминае: въ дорозѣ и гостинѣ памятай о худобинѣ, а друга: коня не бий, слуги не проклинай, коли хочешь, щобы статковали,— пошануй худобу разъ, а она тебе десять разъ пошануе. Чоловѣкъ побожный мае милосердіе такожь взглядомъ своеи худобы, знаючи, що и она есть Божимъ сотворѣнемъ, надъ которымъ знущати ся, голодомъ морити, надмѣрною працею мучити не вôльно; ôнъ въ тôмъ взглядѣ оказуе ся мудрымъ, бо чимъ лучше обходить ся съ худобою, тымъ она довше и успѣшнѣйше ему буде служити; лишь чоловѣкъ неро-

11. оу҆трѡ́бы же нечести́выхъ немилостивны. [a] Дѣ́лаѧй свою̀ зе́млю, и҆сполнитсѧ хлѣ́вѡвъ: гонѧ́ціи же сꙋ́етнаѧ, лише́ни ра́зꙋма: и҆̀же є҆́сть сла́достенъ въ ві́нномъ пребыва́ніи, въ свои́хъ твер-

а) ниc. 28, 19.; Сір. 20, 21.

зумный и безъ серця, безъ милосердія, обходить ся зле съ своєю худобою, высылює ю надмѣрною працею, бьє ю и не дає єй достаточного поживленя и ôтпочинку при найтяжшôй працѣ. Богъ въ св. Письмѣ приказує людямъ часто, щобы съ звѣрятами по людски обходили ся, щобы стережачи ся жестокости взглядомъ звѣрятъ, уникали тои жестокости такожь взглядомъ людей. (Зри Второз. 5, 14.; 22, 10.; Исх. 25, 19.).

11. Дѣ́лаѧй свою̀ и пр. Євр. слово rekim, переведене тутъ черезъ сꙋ́етнаѧ означає людей лѣнивыхъ, недбалыхъ, неробôвъ, а пôдъ выраженємъ дѣ́лаѧй свою̀ зе́млю розумѣють многи̂ толкователѣ не лишь земледѣльство, але въ загалѣ всяку честну працю служачу до удержаня житя, и до збôльшеня майна. Мысль єсть: кто пильно працює, має всего подостаткомъ, чого єму потреба для удержаня и упріятненя свого житя, кто бо сѣє, оре, той не знає горе; кто же не працює а ôтдає ся лѣнивству и пристає съ неробами, той показує, що не має розуму, бо тымъ своимъ лѣнивствомъ и недбальствомъ пôдкопує основу свого добробыта, сходить вразъ съ своєю родиною на крайну нужду, замѣсть щобы мавъ при працѣ и запобѣгливости уплывати въ достаткахъ; такъ дѣлають, такъ кривдять себе и свою родину хиба люди позбавлени̂ здорового розуму; зъ такихъ лѣнивыхъ и глупыхъ людей насмѣває ся наша приповѣдка: тогды ôнъ буде богатымъ, якъ песъ рогатымъ; на нимъ и єго родинѣ справджує ся наша приповѣдка: швидкій мѣстця не загрѣє, а сидячій на однôмъ мѣстци згине; — за спанємъ и лежанємъ и сорочки не будешь мати. — И҆̀же є҆́сть сла́достенъ и пр. Пôдъ тверды-

12. дынѧхъ ѡ҆ста́витъ безче́стїе. Желанїѧ нечести́-
вы́хъ ѕла̑: коре́нїе же благочести́выхъ въ тве́р-
13. достехъ. [a] За грѣ́хъ оу҆сте́нъ впа́даетъ въ сѣ́ти

а) нис. 18, 7.

нами розумѣють гдеякі толкователѣ домы, господарства, котрыми управляють тверезі люди розумомъ и честною працею и доходять до чести и добробыту пôдчасъ коли люди ôтдаючі ся піяньству, змысловымъ увеселенямъ, въ своей глупотѣ тратять часъ до працѣ придатный, нищать свое здорове и спроваджують себе и свои родины на нужду и ганьбу. О такихъ людяхъ говорить наша приповѣдка: утопивъ свôй маєтокъ въ животѣ, — а друга: грошѣ пôйшли до роскошѣ. Инші мають ту на гадцѣ горожанъ и жовнѣрôвъ, котрі замѣсть стеречи мѣстъ охоронныхъ, ôтдають ся веселымъ забавамъ и піяньству, подаючи въ той способъ ворогамъ нагоду до нападôвъ на ті мѣста и до ихъ ограбленя. Зр. Юдитъ 13, 10.; Дан. 5, 30.

12. Желанїѧ нечести́выхъ и пр. Бажаня и стремленя людей безбожныхъ ôтносять ся выключно до рѣчей скѣтовыхъ, земскихъ, переминаючихъ; праведники же бажають рѣчей высшихъ, небесныхъ, о нихъ любять они думати; рѣчи небесні суть головнымъ предметомъ ихъ бажань и заходôвъ. Або: воля чоловѣка безбожного єсть слаба, тожь єго находять безчисленї похоти и грѣшні желаня; праведника же духъ єсть бодрый, єго воля єсть немовь зъ всѣхъ сторôнъ обварована, щобы злі пожаданя не найшли приступу до єго серця и щобы не привели єго до упадку. Або: люди безбожні бажають всегда дѣлати шкоду праведникамъ, ошуковати ихъ и позбавляти ихъ майна; коре́нїе с. є. майно праведникôвъ єсть въ тве́рдостехъ с. є. оно єсть безпечне передъ засѣдками людей безбожныхъ, немовь бы було окружене варовнымъ муромъ.

13. За грѣ́хъ оу҆сте́нъ и пр. Каже наша приповѣдка: кто мовчить, лиха ся збуде. Чоловѣкъ

грѣшникъ: ѝзвѣга́етъ же ѿ ни́хъ пра́ведникъ:
сматра́ѧй кро́ткѡ, поми́лованъ бꙋ́детъ: а҆ срѣ-
14. та́ѧй во вратѣ́хъ, ѡ҆скорви́тъ дꙋ́шы. Ѿ пло-
дѡ́въ оу҆́стъ дꙋша̀ мꙋ́жа напо́лнитсѧ влаги́хъ:
а) воздаѧ́нїе же оу҆сте́нъ є҆гѡ̀ возда́етсѧ є҆мꙋ̀.
15. Пꙋтїѐ безꙋ́мныхъ пра́ви предъ ни́ми: б) послꙋ́-

а) Пс. 61, 13. б) выс. 10, 17.

безбожный не умѣе повздержати свôй языкъ, ôнъ своею говорливостію, своими неосторожными, нерозсудными бесѣдами способить собѣ сѣти до свого упадку, до своеи погибели; сего не дôзнае праведникъ, понеже ôнъ выстерѣгае с говорливости, а и тогда, коли бы впавъ въ яку бѣду, умѣе зъ неи выдобути ся при помочи своеи ростороп ности въ бесѣдѣ и поступованю. Зр. 1. Цар 21, 13.; 25, 23 и сл. Зри выс. 10, 8. 19.— Сматра́ѧй и пр. Пôдъ чоловѣкомъ сматра́щимъ кро́ткѡ можна р зумѣти такого, у котрого нема ніякои злобы, ненависти анѣ лакомства; пôдъ чоловѣкомъ же срѣта́ющимъ во кра́тѣхъ можемъ розумѣти лакомого, способлячого засѣдки на майно своихъ ближныхъ, и тому выходячого на браму мѣста, где въ с аринности ôтбували ся всякого рода судовѝ переспра ы, угоды и торги. Зри Быт. 3, 10. Иншѝ такъ сеи стихъ поясняють: чоловѣкъ честный, скромныи и не цѣкавый заслугуе на помиловане; чоловѣкъ же цѣкавый, любячій втручовати ся в чужѝ справы, стае ся прикрымъ и шкôдливымъ для многихъ.

14. Ѿ плодѡ́въ и пр. Честнота чоловѣка не почивае тôлько въ добрыхъ дѣлахъ, но такожь въ добрыхъ, поучаючихъ, потѣшаючихъ, ободряючихъ бесѣдахъ; за такѝ бесѣды нагороджуе Богъ чоловѣка такъ само якъ за его богоугоднѝ дѣла.

15. Пꙋтїѐ безꙋ́мныхъ и пр. Наша приповѣдка напоминае: людей ся радь, а свôй розумъ май. Люди глупѝ, нерозумнѝ, гадають въ своей гордости, що всё, що они дѣлають, есть добре, що не потребують ничіеи рады и науки; тожь они не удають ся до никого

16. шаетъ совѣтωвъ мꙋ́дрый. а) Безꙋ́мный ѧ҆́вїе и҆сповѣ́сть гнѣ́въ свои́: крыетъ же своѐ безче́стїе
17. хи́трый. б) И҆вле́ннꙋю вѣ́рꙋ возвѣща́етъ пра́вед-

а) Єккл. 7, 10. б) Іис. 14, 5.

по раду, а въ наслѣдокъ того блудять и не поправляють ся; люди же мудрѝ суть покорнѝ; они знають, що чоловѣкъ мимо найлучшои волѣ може зблудити, що другѝ щирѣйше о насъ и о нашихъ дѣлахъ судять, нѣжь мы, котрыхъ неразъ заслѣпляє любовь власна. и тому, не спускаючи ся на свôй судъ, не тôлько охотно принимають рады и перестороги другихъ людей, але єще ихъ о тоє самѝ просять.

16. **Безꙋ́мный ѧ҆́вїе** и пр. По способѣ поступованя въ случаю дôзнанои обиды можна найлучше пôзнати, кто єсть мудрымъ а кто єсть глупымъ; чоловѣкъ глупый, дôзнавши обиды, впадає сейчасъ въ гнѣвъ и обиду ôтдає за обиду; чоловѣкъ же мудрый укрыває дôзнану обиду, удає, що не знає о ней; ôнъ волить ближнёму простити и черезъ тоє зыскати у людей честь а у Бога благодать и нагороду, якъ мстити ся на обиджуючôмъ чоловѣцѣ и черезъ тоє наносити собѣ шкоду у Бога и у людей; о такôмъ то чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: розумна голова не числить лихѝ слова, а друга: кто дурневи выбачить, має сто днѣвъ ôтпусту. Зри выс. 10, 18. — **Хи́трый.** Се слово означає ту чоловѣка ростороннього, осторожного, мудрого.

17. **И҆вле́ннꙋю вѣ́рꙋ** и пр. Кто маючи свѣдчити говорить тоє, о чôмъ єсть пересвѣдченый, той выповнивъ свою довжнôсть; кто же задля якои нибудь причины говорить иначе, той єсть чоловѣкомъ облуднымъ. Або: чоловѣкъ праведный находить у всѣхъ людей вѣру для своихъ бесѣдъ и свѣдоцтвъ; всѣ бо знають, що ôнъ говорить всегда лишь тоє, о чôмъ знає съ цѣлковитою певностїю; чоловѣкъ же облудный не находить вѣры для своихъ слôвъ нѣ въ судѣ нѣ въ приватнôмъ

ный: свидѣтель же непра́ведныхъ льсти́въ.
18. Сꙋ́ть, и҆́же гл҃юще ѹ҆ѧзвлѧ́ютъ а҆́ки мечѝ: ѧ҆зы́-
19. цы же премꙋ́дрыхъ и҆сцѣлѧ́ютъ. Ѹ҆́стнѣ и҆́стинны
и҆справлѧ́ютъ свидѣ́телство: свидѣ́тель же ско́ръ
20. ѧ҆зы́къ и҆́мать непра́веденъ. Ле́сть въ се́рдцѣ
кꙋ́ющагѡ ѕлаѧ̑: хотѧ́щїи же ми́ра, возвеселѧ́тсѧ.

а) Пс. 58, 8.; Пс. 63, 4.

житю. Наша приповѣдка говорить: зъ брехнѣ не мруть, та вже бо̂льше вѣры не имуть.

18 **Сꙋ́ть, и҆́же гл҃юще** и пр. Люди нерозумнѝ, картаючи кого, дѣлають се такъ шерстко, нерозсудно, що ихъ слова выдають ся бути мечами прободжуючими душу, картане же людей розумныхъ радше исцѣляе нѣжь ранить; оно есть подо̂бне до лѣкарства, котре хотяй есть го̂рке, однако причиняе ся до здоровя хорого чоловѣка. Гдеякѝ мають въ то̂мъ стиху на мысли клеветника, котрый закидуе комусь неслушно якійсь злочинъ и тымъ чиномъ немовь мечемъ его прободжуе, позбавляючи его славы, становиска, а неразъ и житя; мудрый же и праведный чоловѣкъ вымавляе лишь честнѝ, слушнѝ и честь людямъ приносячѝ слова, котрѝ людей покривдженыхъ, неслушно обидженыхъ потѣшають и на чести исцѣляють.

19. **Ѹ҆́стнѣ и҆́стинны** и пр. Свѣдокъ осторожный и любячій правду выдае о другихъ справедливе и истинне свѣдоцтво, свѣдокъ же неосторожный и поквапный, говорячій безъ намыслу, нерозважно, або даючій ся уносити пристрастямъ, гнѣву, жадобѣ мести, говорить неразъ ложь, неправду, и выдае о другихъ такіи же свѣдоцтва.

20. **Ле́сть въ се́рдцѣ** и пр Якъ коваль куючи желѣзо дѣлае зъ него мечь, такъ чоловѣкъ безбожный приспособляе своими лихими гадками по̂дступы и обманы; о̂нъ дѣлае се звычайно задля своеи власнои користи; однако о̂нъ въ то̂мъ лишь самого себе ошукуе,

21. Ничто́же непра́ведное оу҆го́дно е҆́сть пра́ведномꙋ:
22. нечести́вїи же и҆спо́лнѧтсѧ ѕлы́хъ. [a] Ме́рзость
Гдⷭ҇еви оу҆стнѣ̀ лжи́ви: творѧ́й же вѣ́рнѡ прїѧ́-

a) Пс. 5, 7.

перечисляє ся, єго бо лихи̂, нечестивѝ намѣры дѣлають єго самого нещастливымъ; тіи же, котрѝ допомагають другимъ до мира с. є. до ихъ правдивого добра, до всякого щастя, утвердять тымъ способомъ своє власне щастє, котре стане ся для нихъ жереломъ многихъ радостей. (Allioli).

21. Ничто́же непра́ведное и пр. Каже наша приповѣдка: лихе доброго не любить. Якъ се, що єсть неправедне, не подобає ся чоловѣкови праведному, такъ зн вь чоловѣкови неправедному не подобає ся. що єсть праведне. Якъ бо сонце не подає своими лучами ніякого хо̂сна и пріятности чоловѣкови хорому на очи, а радше наносить єму шкоду, такъ навѣть очивидна правда и честнота не приносить переворотно̂й душѣ ніякого хо̂сна и пріятности. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: не засмутить праведного щонибудь на него прійде, однако безбожнѝ будуть повнѝ зло о, с. є. чоловѣкъ праведный въ всемъ, що єму приключить ся, видить и узнає волю Божу, по́сля нашои приповѣдки: що Богъ дасть, то не напасть; о̂нъ знає, що Богъ дѣлає всё для єго добра. и тому не утрачує о̂нъ спокою серця; чоловѣкъ безбожный не має въ нещастю такои потѣхи и єсть тому подво̂йно нещастливымъ. (Allioli).

22. Ме́рзость Гдⷭ҇еви и пр. Люди по̂дступнѝ, котрѝ другихъ ошукують, котрѝ другимъ своими ложами шкодять, котрѝ другихъ очернюють и стають ся причиною ихъ несправедливои кары судовои, суть мерзкими передъ Богомъ, который єсть Богомъ истины. Зри Апок. 22, 15. Люди же, котрѝ суть любителями вѣрности и правды, котрѝ всегда правду говорять и вѣрности другимъ запорученои нѣ словомъ нѣ дѣломъ не зраджують, котрѝ яко свѣдки въ судѣ складають правдиве свѣдоцтво, щобы невинный бувъ увольненый, винный же ука-

23. тенъ ѐмꙋ. [a] Мꙋ́жъ разꙋми́вый престо́лъ чꙋ́вствїѧ: се́рдце же безꙋ́мныхъ срѧ́щетъ клѧ́твы.
24. Рꙋка̀ и҆збра́нныхъ ѡ҆держи́тъ оу҆до́вь: льсти́вїи

a) нис. 13, 16.

раный, — всѣ тіи суть яко оборонцѣ правды и невинности дуже милѝ у Бога.

23. **Мꙋ́жъ разꙋми́вый** и пр Чоловѣкъ розумный называе ся **престо́ломъ чꙋ́вствїѧ**, понеже задля розсудка, якимъ ôнъ ôтзначае ся, находять ся у него всѣ чувства въ належитôй рôвновазѣ, або, понеже розсудокъ есть немовъ головою, управителемъ всѣхъ его чувствъ. Каже св. Іоанъ Зол: „Чоловѣкъ розумный, розсудный для того называе ся **престо́ломъ чꙋ́вствїѧ**, понеже есть сѣдалищемъ мудрости, чувства же и судъ такъ крѣпко въ нимъ почиваютъ, що николи не ôтдаляють ся ôтъ него. Серце же безъумныхъ стрѣтить проклôнъ — чому? ото для того, понеже безъумный ходи ть дорогою, ведучою до проклятія.“ Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: чоловѣкъ розсудный таитъ се, що знае, серце же глупого выкликуе глупоту, с. е. чоловѣкъ мудрый не перехвалюе ся анѣ такъ легко не выдае ся съ тымъ що знае, но укрывае ся; люди же нерозсуднѝ власне тымъ, що не въ пору всё выляпують, дають доказъ, що суть глупыми.

24. **Рꙋка̀ и҆збра́нныхъ** и пр. Замѣсть **и҆збра́нныхъ** читаемъ въ евр. текстѣ: печаливыхъ або пильныхъ. — **Ѡ҆держи́тъ.** Заволодѣе. — **Оу҆до́вь** Легко, безъ трудности. — **Льсти́вїи.** С. е. люди лѣнивѝ, котрѝ бы хотѣли до чогось дôйти не честною працею, але пôдступами и обманами. — Мысль сего стиха есть: Люди працёвитѝ и добродѣтельнѝ здобувають собѣ своею честною працею и добродѣтелями достатки, власть, почести у людей, кто бо робить, якъ каже наша приповѣдка, той ся доробить; люди же лѣнивѝ, гадаючѝ, що зъумѣють не працею але обманами дойти до майна и значеня, дôзнають въ своихъ надѣяхъ гôркого заводу;

25. же бꙋ́дꙋтъ въ плѣнéніи. Страшное слóво сéрдце мꙋ́жа прáведна смꙋщáетъ: вѣ́сть же благáѧ
26. веселитъ ѐгò. Разꙋмивъ прáведникъ себѣ̀ дрꙋ́гъ бꙋ́детъ: мы̑сли же нечестивыхъ некрóтки: согрѣшáющихъ постигнꙋтъ ѕлаѧ̑: пꙋ́ть же нече-

---

Богъ бо благословить людей працёвитыхъ, якъ каже наша приповѣдка: кто рано (до працѣ) встае, тому Богъ дае; пôдступнымъ же обманьщикамъ Богъ не помагае, допускаючи, що тіиже по выкрытю ихъ пôдступôвъ и обманôвъ утрачують свое нечестно узыскане майно або силою засуда людской справедливости або въ наслѣдокъ рабункôвъ злодѣевъ и розбишакъ. Наша приповѣдка говорить: трудно, щобы на добро вышло, що зъ злыхъ рукъ прійшло, а друга якъ ся набуло, такъ ся и збуло. Або: люди працёви й, доробивши ся честнымъ способомъ майна, будуть могли по своихъ трудахъ ôтпочивати, жіючи зъ працѣ своихъ пôдвластныхъ; лѣнивй же люди, не маючи средствъ до житя, будуть мусѣли яти ся працѣ, котрои передъ тымъ уникали и немовъ запродати ся въ неволю людей працею збогаченыхъ.

25. **Страшное слóво** и пр. Якъ бесѣда боязливого чоловѣка того, котрый сеи бесѣды слухае, набавляе страху, такъ знову бесѣда чоловѣка ôтважного розсѣвае сей страхъ, пôдносить духа перестрашеного чоловѣка, наповняе радостію и найлучшими надѣями его серце. Calmet примѣчае: коли смут къ, боязнь пригнѣтае чоловѣка, тогда ничь такъ не причиняе ся до пôднесеня его духа, якъ бесѣда пріятеля, ôтзначаючого ся мудростію и вымовою. Наша приповѣдка каже: При сухôмъ деревѣ и сыре загорить ся.

26. **Разꙋмивъ прáведникъ** и пр. Чоловѣкъ розумный и праведный есть для себе найлучшимъ пріятелемъ; ôнъ бо жіючи богоугодно мае благодать у Бога и спокôй въ душѣ, а позыскуючи своихъ ближныхъ доброгою и лагôдностію, находить у нихъ любовь и поважане, потѣху въ смутку а помôчь въ потребѣ, правду бо

27. стивыхъ прельститъ а҃. Не оулꙋчитъ льстивый ловитвы: стѧжаніе же честное мꙋжъ чистый.

говорить наша приповѣдка: на мѣдъ люди мухи ловлять, не на жовчъ; люди же нечестивѝ, глупѝ, стягають на себе своими грѣхами гнѣвъ Божій, а своимъ гнѣвнымъ успособленемъ, своею нежичливостію дѣлають собѣ зъ людей ворогôвъ, котрѝ имъ огôрчають ихъ житє, пôсля слôвъ нашои приповѣдки: якъ мы людямъ, такъ люди намъ; кромѣ сего постигають ихъ рôжнѝ нещастя яко Божѝ кары за ихъ беззаконія; они дôзнають въ своимъ житю гôркого заводу, — тѝ бо грѣшнѝ намѣры и дѣла, по котрыхъ они надѣяли ся всего щастя, стають ся причиною ихъ дочаснои и вѣчнои погибели. Зри Іоа. 12, 25. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто не зважає на шкоду задля свого пріятеля, той єсть праведный, но дорога безбожныхъ зведе ихъ, с. є. чоловѣкъ праведный не лишь не дѣлає свому ближнёму ніякои шкоды, но єще и самъ поносить шкоду для него; насупротивъ же чоловѣкъ безбожный старає ся збогачуватись съ шкодою для свого ближнёго, но ôнъ ошукає ся въ своихъ намѣрахъ, понеже Богъ не допустить, щобы єго щастє було тревале.

27. Не оулꙋчитъ и пр. Чоловѣкъ, который не любить честнои працѣ, а хотѣвъ бы пôдступами и обманами дôйти до майна, не осягне своєи цѣли; ôнъ єсть подôбнымъ до стрѣльця, котрый надармо трудить ся о добычу, понеже або єи не отримає або єму туюже другѝ ôтберуть; чоловѣкъ же трудолюбивый и при тôмъ чистый ôтъ порока грѣха, лакомства и пôдступôвъ, немовъ золото въ огню очищене, має превелику вартôсть; ôнъ бо держачи ся засады, выраженои въ нашôй приповѣдцѣ: своє святоє — чуже найсвятѣйше, дорабляє ся майна честною працею, Божѝ заповѣди выповняє а ближныхъ своихъ любить, и тому овочѣ єго трудôвъ не суть лишь дочаснѝ и переминаючѝ, но такожь тревалѝ, заслугуючѝ на вѣчне блаженьство. (Выс. 10, 22.)

28. Въ пꙋтѣ́хъ пра́вды живо́тъ: пꙋтїѐ же ѕлопо́мнѧщихъ въ смѐрть.

Глава̀ 13.

Розличнѝ правила житя.

1. Сы́нъ [a] благоразꙋ́мный послꙋ́шливъ о҃ц҃ꙋ: сы́нъ
2. же непокорли́вый въ поги́бель. [б] Ѿ плодѡ́въ

а) нис. 15, 5.

---

28. Въ пꙋтѣ́хъ пра́вды и пр. Праведно̂сть, почиваюча въ любвѣ Бога и ближныхъ а навѣть ворого̂въ, есть гостинцемъ ведучимъ до дочасного и вѣчного щастя; кто же не любить Бога, а тымъ самымъ не любить своихъ ближныхъ, а о кривдахъ о̂тъ нихъ до̂знаныхъ памятає, ихъ простити не хоче, за нихъ мстити ся бажає, той находить ся на дорозѣ ведучои до дочаснои и вѣчнои погибели. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: на стежцѣ праведности єсть житє, (с. є. дѣла праведнѝ узыскують чоловѣкови благодать у Бога и вѣчну славу), а мановець веде до смерти (с. є. дѣла нечестивѝ провадять до смерти дочаснои и вѣчнои).

1. Непокорли́вый. Не слухаючій наукъ, напо̂мнень и пересторогъ свого отца, жіючій по̂сля своєи волѣ въ грѣхахъ и порокахъ, ведучихъ до дочаснои и вѣчнои погибели.

2. Ѿ плодѡ́въ и пр. Чоловѣкъ праведный буде задля своихъ богоугодныхъ дѣлъ уживати довгого и щастливого щастя, збираючи овочѣ своєи честно прожитои молодости въ по̂знѡ̂мъ вѣцѣ; тыми єго овочами будуть: мудро̂сть, радо̂сть, честь, повага, надѣя на будуче вѣчно щасливе житє, розсудне, поважане и честне потомство; люди же безбожнѝ скорочують своє житє

правды снѣстъ благій: дꙋшы же беззаконныхъ
3. погибаютъ безвременнѡ. [а] Йже хранитъ своѧ
ꙋстà, соблюдаетъ свою дꙋшꙋ: продерзивый же
4. ꙋстнáма, ꙋстрашитъ себѐ. [б] Въ похотехъ ѐсть
всѧкъ прáздный: рꙋки же мꙋжественныхъ въ

а) выс. 12, 14.; 1. Петр. 3, 10. б) нис. 21, 25.

розпустою и всякими другими беззаконіями, або Богъ карає ихъ предвчасною смертію, не даючи имъ дожити старости, або допускає на нихъ въ старшихъ лѣтахъ рôжнй болѣзни и журбы. Зри выс. 5, 11; 12, 14.

3. Йже хранитъ и пр. Кто стереже ся говорливости, кто єсть всетда умѣреннымъ и розважнымъ въ бесѣдѣ, той уникне многихъ грѣхôвъ и клопотôвъ, якй спроваджує на людей невоздержнôсть языка.— Продерзивый и пр. Кто єсть зухвалый въ бесѣдѣ, кто говорить много и безъ розваги, той спровадить на себе много страху, с. є. выставить себе на многй и страшнй бѣды и прикрости. Неодного уже чоловѣка позôавило яке нерозважне слово щастя, чести, а навѣть житя. Зри выс. 10, 8. 19.; Пс. 140, 3.

4. Въ похотехъ и пр Чоловѣкъ лѣнивый, не любячій працѣ, бесь свôй часъ выповняє порожными, сухими и грѣшными пожаданями, ними зъуживає ôнъ свои силы, часъ свого житя, такъ що не лишає ся єму нѣ часу нѣ охоты нѣ бодрости духа до поважнои працѣ, котра бы єму помогла до осягненя достаткôвъ для тѣла а честнотъ для душѣ; до него можна бы приноровити нашу приповѣдку: кобы хлѣбъ та одежа, ѣвъ бы чоловѣкъ лежа, — попоѣвши же: тень тень, щобы збути день; се лѣнивство стає ся для него причиною єго нужды, крайного убожества, а для єго душѣ стає ся жереломъ нечистыхъ похотей и дѣлъ, подôбно якъ стояча вода засмерджує ся и выкормлює всякого рода плюгаяй червы. Выс. 12, 11. — Рꙋки же и пр. Люди пильнй, поважно мыслячй, коли хотять ося-

5. прилѣжа́нїи. [а] Словесѐ непра́ведна ненави́дитъ
пра́ведникъ: нечести́вый же стыди́тсѧ, и҆ не возъ-
6. имѣ́етъ дерзнове́нїѧ. Пра́вда храни́тъ неѕлѡ́би-
вы́ѧ: нечести́выѧ же ѕлы̀ твори́тъ грѣ́хъ. [б]
7. Сꙋ́ть богатѧ́ще себѐ, ничесо́же и҆мꙋ́ще: и҆ сꙋ́ть

а) Пс. 118, 163. б) выс. 12, 9.

гнути достатки, мудрôсть и честноты, не нагадують ся довго, що мають дѣлати, але забирають ся жваво до працѣ, а працюючи неутомимо, розсудно и честно, доходять до пожаданыхъ достаткôвъ и честнотъ; о такихъ людяхъ говорить наша приповѣдка: добрый жнець не пытає, чи широкій загонець. (Выс. 6, 9—11).

5. Словесѐ непра́ведна и пр. Чоловѣкъ праведный, видячи якесь грѣшне дѣло, чуючи якй безвстыднй бесѣды, ложь або клевету, ненавидить всё тое, картає такъ дѣлаючихъ и говорячихъ, но чоловѣкъ безбожный, видячи або чуючи щось подôбного, не скартає провиняючого, або — що гôрше — навѣть его похваляє, однако въ кôнци выходить его нечестивôсть на верхъ, люди пôзнають его яко чоловѣка злого, облудного и нечестивого, и ôнъ мусить тогда встыдати ся людей, не смѣючи имъ глянути въ очи анѣ до нихъ заговорити.

6. Пра́вда храни́тъ и пр. Праведнôсть стереже праведника, щобы всегда поступовавъ дорогою праведности, а тымъ самымъ стереже его ôтъ всякои вины и кары; безбожнôсть же спроваджує чоловѣка зъ дороги розсудка и праведности, тожь чоловѣкъ, маючи такого злого провôдника, впадає зъ одного грѣха въ другій и стає ся съ кождымъ днемъ гôршимъ и виновнѣйшимъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: праведнôсть стереже дороги невинного, но безбожнôсть приводить грѣшника до упадку, с. є. праведникъ жіє щастливо, безбожникъ впадає въ нещастє. (Выс. 10, 2.)

7. Сꙋ́ть богатѧ́ще и пр. Не треба николи судити о чоловѣцѣ зъ внѣшного вида, бо ôнъ часто-густо зво-

8. смирѧ́кщеса въ мно́зѣ бога́тствѣ. [а] Избавле́-
ніе мꙋ́жа дѣ́шѝ своѐ ѐмꙋ̀ бога́тство: ни́щїй же
9. не терпи́тъ преще́нїѧ. [б] Свѣ́тъ пра́веднымъ

а) выс. 10, 15. б) нис. 24, 20.

дить; суть бо люди, котрѝ на внѣ удають богатыхъ, хотяй имъ всего недостае, и на ôтворôтъ, суть богачѣ, котрѝ хотять, щобы ихъ уважано за бѣдныхъ; первѝ дѣлають се зъ гордости, другѝ зъ росторопности, або зъ покоры, скромности або зъ иншихъ честныхъ побудокъ. Або мысль сего стиха есть така, яку выражае наша приповѣдка: убогому мало що бракуе, а захланному всего; ото суть люди, котрѝ мимо свого убожества могуть бути уважанѝ за людей богатыхъ, понеже они пôсля нашои приповѣдки: е, то мине ся, нема, то обôйде ся, пристаючи на малôмъ, ничого бôльше не бажають, а зъ того, що посѣдають, умѣють здѣлати ôтповѣдный ужитокъ; иншѝ при всѣхъ своихъ богатствахъ терплять убожество, жіють нужденно, зъ скупости и лакомства ôтказуючи собѣ навѣть лучшои стравы, зносячи голодъ и всякѝ невыгоды житя. О такихъ скупыхъ людяхъ выражае ся глумливо наша приповѣдка: песъ на кости лежить; самъ не ѣсть, и другому не дасть, — а друга: у скупого завсѣгды по обѣдѣ.

8. **Избавле́ніе мꙋ́жа** и пр. Тутъ порôвнують ся користи богатства и убожества. Богачь мае вправдѣ зъ свого богатства тую користь, що може выкупити ся, коли его житє есть въ небезпеченьствѣ; убогій же чоловѣкъ мае тую еще бôльшу користь, що не потребуе обавляти ся засѣдокъ людей злыхъ чигаючихъ на чуже майно, якъ се выражае и наша приповѣдка: голый не боить ся розбою, а друга: „Дѣду! село горить.“ — „Я торбу беру и на друге иду.“ — **Преще́нїѧ.** Грозьба, грозяче кому нещасте.

9. **Свѣ́тъ пра́веднымъ** и пр. Свѣтло, **свѣ́тъ**, есть символомъ радости, щастя (Іов. 18, 5.); немовъ бы ка-

всегда: свѣтъ же нечестивыхъ оугасаетъ, дȣшы льстивыя заблȣждаютъ во грѣсѣхъ: [a] праве-
10. днїи же щедратъ и милȣютъ. Злый съ досаждѣнїемъ творитъ зла: себе же знающїи пре-

a) Пс. 36, 21.

завъ: праведнй суть всегда щастливй и довольнй: ихъ удержуе въ тôмъ щастю и задоволеню Боже благословенїе и супокôй совѣсти; навѣть середъ крестôвъ и терпѣвїй не нарѣкае праведный, але потѣшае ся вѣрою въ Боже провидѣне, котре не опускае нїякого сотворѣня, котре всѣми людьми опѣкуе ся и не лишить праведныхъ нагороды если уже не въ тôмъ житю, то цѣлкомъ певно въ житю будучôмъ; радôсть же и щасте людей безбожныхъ суть непевнй, неразъ лишь позорнй, и скоро переминають. Зри выс. 3, 33.; 10, 3. — **Дȣшы льстивыя** и. пр. Люди зрадливй и кривдячй, шукаючй въ нечестный способъ богатствъ, ошукують себе, своихъ надѣй не осягають, противно стягають на себе кары и нещастя; праведнй же такъ дивно збогачують ся, що не лишь мають волю бути милосерными, але такожь въ дѣлахъ милосердїе оказують. (Зр. Пс. 36, 21.; Пс. 111, 5.; выс. 11, 26.) Тая часть сего стиха находить ся въ лат. текстѣ въ ст. 13.

10. **Злый съ досаждѣнїемъ** и пр. Чоловѣкъ злый не уступить никому; въ серцю и на устахъ мае ôнъ лишь обиды, зневаги для другихъ; нимъ бо управляе гордôсть, котра его такъ заслѣплюе, що ôнъ уважае себе за наймудрѣйшого, найлучшого, не потребуючого нїякихъ радъ нѣ увагъ; зъ такого поступованя злого и гордого чоловѣка выплывають рôжнй бѣды и нещастя, котрй огôрчають житє такому чоловѣкови; тымъ показуе ôнъ, що въ своимъ житю не руководить ся мудростїю, розсудкомъ, але що есть чоловѣкомъ безъумнымъ, о котрôмъ говорить наша приповѣдка: колосъ пустый до горы стерчить; противно же чоловѣкъ праведный есть свѣдомый своеи немочи и невѣдомости въ многихъ рѣчахъ; для того ôнъ не превозно-

11. мꙋ́дри (сꙋ́ть). [a] Ѝмѣ́нїе поспѣша́емо съ беззако́нїемъ, оу҆ма́лено быва́етъ: собира́й же себѣ̀ съ бл҃гоче́стїемъ, и҆зъоби́лствовати бꙋ́детъ: пра́-
12. ведный цѣ́дритъ и҆ да́етъ. Лꙋ́чше начина́ющїй помога́ти се́рдцемъ ѡ҆бѣща́ющагѡ, и҆ въ на-дѣ́ждꙋ ведꙋ́щагѡ: дре́во во жи́зни, желанїе до́-

а) нис. 28, 8.

сить ся надъ другихъ; ôнъ есть пôсля нашои приповѣдки тымъ колосомъ повнымъ, що до землѣ гне ся; ôнъ охотно принимае другихъ рады и уваги, дôзнанѝ обиды прощае, никого за его провины не осуджуе, съ всѣми жіе въ згодѣ, и тымъ показуе, що мудрôсть есть его провôдницею. Зри выс. 12, 16. 26.

11. Ѝмѣ́нїе поспѣша́емо и пр. Тіи, що хотять въ короткôмъ часѣ бути богатыми, немовъ спѣшать ся, щобы ихъ кто другій въ тôмъ не выпередивъ, и тому не перебирають въ средствахъ, ведучихъ ихъ до цѣли; для осягненя сеи цѣли послугують ся они лихвою, крадежею, рабункомъ, обманствомъ и другими зброднями; однако достатки въ такій поквапный и нечестивый способъ узысканѝ якъ скоро були зôбранѝ такъ скоро пропадають, лишаючи своихъ нечестивыхъ посѣдателей въ убожествѣ и ганьбѣ у людей; противно же тіи, що честнымъ способомъ дôйшли до майна, уживають его тревало, мають всего подостаткомъ и тѣшать ся поважанемъ у людей; они не лишь свои потребы житя вповни заспокоюють, але еще и другимъ своимъ ближнымъ въ помôчь приходять и ихъ вспирають. (Выс. 9, 12.; 10, 2).

12. Лꙋ́чше начина́ющїй и пр. Каже наша приповѣдка: кто радъ обѣцяе, той не мае охоты дати, — а друга: обѣцявъ панъ кожухъ, тепле его слово Лучше дѣлае той, що сейчасъ и охотно зъ серця, зъ жичливости, начинае помагати ближнёму и добре ему чинити, нежели той, що вправдѣ обѣцюе комусь помôчь, однако каже ему довго сеи помочи надѣяти ся и тымъ способомъ неразъ съ своею помочію за пôзно

13. брое. [а] Ѝже презирáетъ вѣ́щь, презрѣ́нъ бꙋ́детъ
ѿ неѧ̀: а̑ боѧ́йсѧ зáповѣди, сѐй здрáвствꙋетъ.
14. Сы́нꙋ лꙋкáвомꙋ ничто́же ѐсть бл҃го: рабꙋ́ же
мꙋ́дрꙋ бл҃гопоспѣ́шна бꙋ́дꙋтъ дѣла̀, и̑ и̑спрáвитсѧ
15. пꙋ́ть ѐгѡ̀. [б] Закóнъ мꙋ́дромꙋ и̑сто́чникъ жи́зни:

а) выс. 1, 24.; Ос. 4. 6. б) выс. 10, 11.

приходить. Латиньска приповѣдка говорить: bis dat qui cito dat, а наша приповѣдка каже: кто въ бѣдѣ давъ, два разы давъ; лучшій нынѣ воробецъ, якъ завтра голубецъ. – Дре́во и пр. Якъ дерево житя въ раю родило найлучшѝ овочѣ, маючѝ пôддерживати житє чоловѣка, такъ зъ доброго желанія происходять добрѝ дѣла милосердія, котрыми чоловѣкъ праведный пôддержує житє свого ближнёго.

13. Ѝже презирáетъ и пр. Кто гордить приказами чи то Божими чи людскими и ихъ не выповняє, той заслугує собѣ на тоє, щобы дôзнавъ рôвнои погорды и кары у Бога и у людей, пôсля нашои приповѣдки: на кого Богъ, на того и люди; кто противъ Бога, то и Богъ противъ нему; противно же чоловѣкъ маючій Божѝ и людскѝ приказы въ почести и выповняючій тіиже совѣстно, жіє въ спокою совѣсти, щастливо, въ благодати у Бога и у людей, пôсля нашои приповѣдки: за кимъ Богъ, за тымъ и люди.

14. Сы́нꙋ лꙋкáвомꙋ и пр. Грѣшникъ має зъ своихъ грѣхôвъ тôлько хвилевѝ користи и утѣхи, котрѝ въ короткôмъ часѣ спроваджують на него гôркѝ терпѣня въ тôмъ житю, тѝ же дочаснѝ терпѣня суть початкомъ вѣчныхъ мукъ, якѝ очѣкують грѣшника по смерти; чоловѣкъ же мудрый и праведный узыскує своимъ богоугоднымъ житємъ дочасне и вѣчне Боже благословеніє; дорога єго дочасного житя (с. є. єго добрѝ дѣла, заслуги и честноты) заведе єго до земского и вѣчного щастя.

15. Закóнъ мꙋ́дромꙋ и пр. Чоловѣкъ мудрый и

16. безꙋ́мный же ѿ сѣ́ти оу́мретъ. Ра́зꙋмъ бл҃гъ
даетъ благода́ть, разꙋмѣ́ти же зако́нъ, мы́сли
е҆́сть благі́а: пꙋтїе́ же презира́ющихъ въ поги-
17. бели: Всѧ́къ хи́трый твори́тъ съ ра́зꙋмомъ:

праведный, руководячи ся Божимъ закономъ, умѣє ôткрыти и оминути сѣти грѣха и тому єсть для него Божій законъ жерсломъ дочасного и вѣчного щастя; чоловѣкъ же глупый, помѣтуючи Божимъ закономъ, не умѣє або не хоче звертати свою увагу на сѣти, якй на него заставляє тѣло, свѣтъ и діяволъ, и тому впадаючи въ грѣхи способить собѣ дочасну и вѣчну погибель.

16. **Ра́зꙋмъ бл҃гъ** и пр. Добре дѣлає той, кто старає ся пôзнати и розумѣти Божій законъ, єго свѣтломъ просвѣтити свôй розумъ, набрати мудрости житя; такій чоловѣкъ буде умѣвъ жити честно и богоугодно и зыскає благодать у Бога и у людей; кто же помѣтує Божимъ закономъ и тыми, що єго учать, той впадає въ щоразъ бôльшй грѣхи и приспособляє собѣ дочасну и вѣчну погибель.

17. **Всѧ́къ хи́трый** и пр. Наша приповѣдка напоминає: пытати ся кума — розума, а друга: не пытавши броду, не лѣзь въ воду. Чоловѣкъ осторожный, ростропный дѣлає всё съ розвагою, самъ або при помочи другихъ розумныхъ и опытныхъ людей старає ся пôзнати грозячй єму небезпеченьства, лежачй єму въ дорозѣ трудности и перепоны, и добирає ôтповѣднй средства, за помочію котрыхъ зъумѣє оминути всѣ противности и дôйти до своєи цѣли чи то въ рѣчахъ дочасныхъ чи въ справѣ свого спасенія; чоловѣкъ же глупый дѣлає всё нерозважно, никого о раду не пытає ся, небезпеченьствъ и перепонъ не предвижує, и тому впадає въ рôжнй клопоты и нещастя, а особливо занедбує ся душевно и стає ся щоразъ гôршимъ, щоразъ бôльшимъ грѣшникомъ, побôльшаючимъ свою вину и кару.

18. безꙋ́мный же простре́тъ свою ѕло́вꙋ. Ца́рь де́рзостенъ впаде́тъ въ ѕла҃ѧ: вѣ́стникъ же мꙋ́дръ
19. и҆зва́витъ е҆го̀. Нищетꙋ̀ и҆ безче́стіе ѿе́млетъ на каза́ніе: хранѧ́й же ѡ҆бличе́ніѧ, просла́витсѧ.

---

18. Ца́рь де́рзостенъ и пр. Царь нерозважный часто-густо запутує ся съ сусѣднымн царями въ непорозумѣня, споры и вôйны, котрѝ мають для него и єго державы найгôршѝ наслѣдки; однако посолъ царскій, ôтзначаючій ся мудростію и ростороп ностію, умѣє утихомирити гнѣвъ тыхъ, котрыхъ єго нерозсудный панъ обидивъ, и освобождує свого пана и єго державу ôтъ нещастя. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: посолъ безбожного впаде въ нещасте, але посолъ вѣрный єсть здоровємъ (спасеніємъ) с. є. кто себе ôтдає на услуги чоловѣкови безбожному и єго нечестивѝ порученя выконує, той стягне на себе судьбу свого пана, якъ: ненависть, погорду, ôтразу людей честныхъ, особливо же кару Божу; честный же слуга або повѣреникъ рôвно честного пана, принесе такъ собѣ якъ и єму щасте. Calmet примѣчає: лукавый посередникъ дбає бôльше о свôй хосенъ и корысть нѣжь о добро свого пана; длятого радить Соломонъ, щобы мы для полагоджуваня нашихъ орудокъ послуговали ся вѣрными, честными людьми, на котрыхъ можемъ спустити ся; честный повѣрникъ єсть великимъ добродѣйствомъ.

19 Нищетꙋ̀ и пр. Кто охотно принимає поученя, рады, перестороги и напôмненя людей розумныхъ и честныхъ и пôсля нихъ житє своє устроює, той яко чоловѣкъ честный, працёвитый и ощадный буде выстерѣгати ся лѣнивства и марнованя грошей на непотрѣбнѝ збытки, буде выстерѣгати ся такожь ганьбячихъ чоловѣка порокôвъ; ôнъ своимъ трудолюбіємъ, воздержнымъ и обычайнымъ житємъ дôйде до майна и почести у людей; чоловѣкъ же помѣтуючій науками и перестовогами людей честныхъ, ôтдає ся лѣнивству, розпустѣ, піяньству и другимъ тѣло и душу гублячимъ порокамъ впадає въ нужду и стає ся предметомъ загальнои ганьбы и поруги.

20. Желанїѧ благочестивыхъ наслаждаютъ дȣшȣ:
21. дѣла же нечестивыхъ далече ѿ разȣма. [a] Ходѧй
съ премȣдрыми премȣдръ бȣдетъ: ходѧй же съ

а) Сір. 6, 35.; 37, 15.

20. Желанїѧ благочестивыхъ и пр. Люди побожнѝ не лишь на внѣ выконують добрѝ дѣла, но и внутренно живлять свою душу побожными, святыми гадками и желанями, котрѝ суть для нихъ наймилѣйшимъ кормомъ душевнымъ; люди же безбожнѝ не лишь въ душѣ думають о злыхъ рѣчахъ и тыхже пожадають, але и на внѣ злѝ дѣла выконують; тому то позôстають они зъ далека ôтъ розсудка и честноты, они суть людьми глупыми и нечестивыми, а що бôльше, они не любять людей розумныхъ, котрѝ повздержують свои пожаданя и ôтъ злого сторонять.

21. Ходѧй съ премȣдрыми и пр. Каже наша приповѣдка: коли съ розумнымъ говорю, то ся розуму наберу, а если съ дурнымъ, то и свôй згублю. Кто радо пристае съ людьми мудрыми, розсудными и честными, той въ короткôмъ часѣ поисвоить собѣ ихъ честный способъ мысленя, ихъ добрѝ засады, ихъ примѣрнѝ норовы, и стане ся такожь розсуднымъ и честнымъ; кто же сторонить ôтъ людей розсудныхъ и честныхъ, а пристае съ людьми нерозумными и злыми, той вскорѣ найде уподобане въ ихъ переворотныхъ, злыхъ, змысловѝ утѣхи и дочаснѝ корысти обѣцюючихъ бесѣдахъ, въ ихъ злыхъ, Божимъ и людскимъ законамъ противныхъ поступкахъ, и стане ся имъ подôбнымъ; хоть бы его кто и не знавъ, выстарчить ему видѣти его въ такôмъ злôмъ товариствѣ, щобы оцѣнити его способъ мысленя и дѣланя. Наша приповѣдка говорить: съ якимъ пристаешь, такимъ самъ остаешь, и — скажи менѣ, съ кимъ ты пристаешь, а я скажу тобѣ, якимъ ты есь.

22. безꙋ́мными позка́нъ бꙋ́детъ. [а] Согрѣша́ющихъ
постѝгнꙋтъ ѕла̑ѧ: пра́ведныхъ же постѝгнꙋтъ
23. блага̑ѧ. [б] Бла́гъ мꙋ́жъ наслѣ́дитъ сы́ны сы-
нѡ́въ: сокро́виществꙋ́етсѧ же пра́веднымъ бо
24. га́тство нечестѝвыхъ. Пра́веднїи насладѧ́тсѧ

а) Пс. 24, 16. 17. б) Іов. 27, 17.

22. Согрѣша́ющихъ и пр. Каже наша приповѣдка: роскôшь творить бôль; якъ приходить смакує, якъ ôтходить катує. Грѣшника непокоить, грызе совѣсть, выкидуючи єму єго поступки; грѣхи, якъ каже св. Василій В., ходять за нимъ якъ тѣнь за чоловѣкомъ, ставляючи єму передъ очи образы єго проступкôвъ; кромѣ того жде єго кара ôтъ Бога, а рôвно и ôтъ людей, котра скорше або пôзнѣйше єго постигне; чоловѣкъ же праведный жіє спокôйно; на нимъ справджує ся наша приповѣдка: кто чисте сумлѣнє має, той спокôйно лягає; єго не грызе совѣсть, але противно успокоює єго навѣть въ хвиляхъ смутку и терпѣній, тыхъ неôтдѣльныхъ товаришей земского житя; єго не мине Божа нагорода, понеже Божа справедливôсть, якъ не лишає ніякого проступка безъ кары, такъ не лишає ніякого доброго дѣла, ніякои заслуги безъ нагороды.

23. Бла́гъ мꙋ́жъ и пр. Богъ дає людямъ праведнымъ потомство, щобы ôтроджували ся въ сынахъ и внукахъ, и щобы имъ добре вело ся; майно бо честнымъ способомъ узыскане переходить звычайно на найпôзнѣйшіи поколѣня; нечестнымъ же способомъ узысканѝ добра не суть звычайно тревалѝ; ихъ розкидують часто-густо власнѝ ихъ посѣдателѣ або наслѣдники, щобы перейшли въ руки достойнѣйшихъ людей, котрѝ бы умѣли здѣлати зъ нихъ лучшій ужитокъ. Зри Іов. 27, 17.

24. Пра́веднїи насладѧ́тсѧ и пр. Сей стихъ єсть поясненємъ и розширенємъ стиха попередного. Мысль єсть: Люди праведнѝ не тôлько лишать для своихъ дѣ-

въ богатствѣ лѣта мнѡга· непра́веднїи же по-
25. гибнꙋтъ вско́рѣ. [a] Йже щади́тъ же́злъ (сво́й),
ненави́дитъ сы́на своегѡ: любѧ́й же наказꙋетъ

а) нис. 23, 13.; Сір. 30, 1.

тей и внукôвъ свои добра, но и самй черезъ довгй лѣта тыхъ своихъ дôбръ будуть уживати; люди же безбожнй умруть передвчасно безъ наслѣдникôвъ, або хотяй бы мали дѣти, то тіи не одѣдичать ничого, бо добра узысканй черезъ ихъ безбожного отца розôйдуть ся еще за его житя. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: обильну живнôсть приносять новй поля отцѣвъ, але иншимъ бувають збиранй безъ розсудка, с. е. кто управляе поле одержане по батькахъ, буде мавъ подостаткомъ средствъ до удержаня свого житя; если же не буде розсуднымъ господаромъ, буде не собѣ, але другимъ збирати овочѣ. Allioli подае сей стихъ пôсля евр. текста такъ: много живности приносить нове поле убогихъ, але богатство счезае, где пануе несправедливôсть, с. е. чоловѣкъ убогій добродѣтельный, маючи управлене поле, може добре живити ся; богачь же не праведливый утратить свое богатство и буде зносити нужду.

25. Йже щади́тъ и пр. Кто не картае або не карае свого сына, щобы его не засмутити, той здае ся дѣлати се зъ любви къ нему, однако се не есть любовь але ненависть; таке бо нерозсудне поступоване отца буває причиною, що сынъ стае ся непослушнымъ, недобрымъ, неробою, ненавистнымъ для свого власного отца; тожь въ тôмъ случаю власный отець стае ся для свого сына не любячимъ батькомъ, але радше его ненавидячимъ ворогомъ. приспособляе бо ему найгоршу будучнôсть. Слушно протое говорить наша приповѣдка: з ъ б а б и н о г о с ы н а, а д о ч к и н и ч о г о л ю д я н о г о н е б у д е. Кто же правдиво и щиро любить свого сына, той пильно, старанно его наказуе, с. е. поучае, наставляе, образуе, картае, а коли окаже ся потреба, то и розсудно укарае щобы зъ его душѣ вырвати прозябаючй тамъ

26. прилѣ́жнѡ. [а] Пра́ведный ꙗ҆ды́й насыща́етъ ду́шꙋ свою̀: ду́шы же нечести́выхъ скꙋ́дны.

Глава̀ 14.

Похвала розсудка въ господарствѣ домашнôмъ и въ загалѣ въ суспôльнôмъ житю.

1. Мꙋ́дрыѧ [б] жены̀ созда́ша до́мы: безꙋ́мнаѧ же

а) Ис. 65, 13. б) выс. 12, 4.

буряны злого а защѣпити въ нимъ честноты, замилованє до всего, що добре и честне, и въ той способъ положати тверду основу до єго пôзнѣйшого щастя. Наша приповѣдка говорить: дитину люби якъ душу, а трясиякъ грушу, — а друга: дитину серцемъ люби, а руками гнети.

26. Пра́ведный ꙗ҆ды́й и пр. Каже наша приповѣдка: кто съ Богомъ, съ тымъ и Богъ. Богъ благословить труды праведного, такъ що ôнъ николи не терпить такого недостатку, щобы не мавъ чимъ поживити ся; чоловѣкъ же безбожный зносить неразъ недостатокъ, понеже Богъ позбавляє єго свого благословенія, або понеже такій чоловѣкъ не вдоволяє ся чимнибудь, або понеже ôнъ єсть недбалымъ и марнотравнымъ.

1. Мꙋ́дрыѧ жены̀ и пр. Каже наша приповѣдка: мужь тримає хату за одинъ уголъ, а жѣнка за три. Жена мудра, ощадна, своєю запобѣгливостію и розсуднымъ завѣдуванємъ дому удержує своє хотьбы мале господарство въ ладѣ и порядку, розширяє и побôльшає тоєже, умѣє постарати ся о всё потрѣбне для свого дому и добре выховує свои дѣти; жена же безъумна, о якôй говорить наша приповѣдка: жѣнка княгинка, а хата не метена, нищить навѣть значне господарство своимъ нерозсуднымъ завѣдуванємъ, своєю недбалостію и марнотравствомъ, якъ каже наша приповѣдка: не такъ чоловѣкъ мѣш-

2. раскопа̀ рꙋка́ма своима. [а] Ходѧ́й пра́вѡ, во-
и́тсѧ Гдⷭ҇а: развращáѧй же пꙋти̑ своѧ̀, ѡ҆безче́-
3. ститсѧ. [б] И҆зъ ᲂу҆́стъ безꙋ́мныхъ же́злъ досаж-

а) Іов. 12, 4. б) Як 3, 5.

комъ, якъ жѣнка горшкомъ рознесуть зъ дому; така зла жѣнка своими злыми бесѣдами и примѣрами дає своимъ дѣтямъ найгôрше выховане а для всѣхъ домашныхъ найбôльше згôршене. Зри выс. 11, 16.; 12, 4. Образъ єсть ту взятый зъ людеи построюючихъ дôмъ и зъ такихъ, котрѝ зъ злобы, въ злыхъ намѣрахъ чійсь дôмъ розвалюють.

2. Ходѧ́й пра́вѡ и пр. Кто поступає дорогою праведности, дає доказъ, що боить ся Бога; тая боязнь Божа побуджує єго безнастанно, щобы дѣлавъ лишь тоє, що Богу подобає ся, а щобы оминавъ всякій грѣхъ и беззаконіє. — Развращáѧй же и пр. Якъ честнота приносить честь тому, кто ю выконує, такъ знову порокъ приносить чоловѣкови нечесть, такъ що такій чоловѣкъ дôзнає погорды ôтъ всѣхъ честныхъ людей. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: ходячій простою дорогою и боячій ся Бога буває погордженый ôтъ того, котрый ходить дорогою нечестивою, с. є. люди безбожнѝ звычайно погорджають тыми, що жіють праведно пôсля Божого закона. Гдеякѝ переводять євр. текстъ сего стиха такъ: кто ходить простою дорогою, той боить ся Бога, кто же ходить кривыми дорогами, той презирає Богомъ.

3. И҆зъ ᲂу҆́стъ безꙋ́мныхъ и пр. Чоловѣкъ глупый не умѣє заховати мѣру и приличнôсть въ бесѣдѣ съ другими; ôнъ въ своєй глупотѣ уважає себе за лучшого и розумнѣйшого ôтъ другихъ, и тому въ невластивый способъ выкидує другимъ ихъ похибки, але самъ ôтъ никого не принимає ніякои науки ни перестороги, и має на устахъ всегда готовѝ слова ображаючѝ, зневажаючѝ другихъ; ôнъ, якъ говорить наша приповѣдка: зъ другого ся насмѣває, а за себе забуває, —

4. дѐнїѧ: [a] оу҆стнѣ̀ же мꙋ́дрыхъ хранѧ́тъ ѧ҆. И҆дѣ́же нѣ́сть волѡ́въ, ѿсли чи́сты: а҆ и҆дѣ́же жи́та

а) выс 12, 6.

на другого примова, а о собѣ анѣ слова. Тымъ способомъ стягае ôнъ на себе ненависть людей и всякѝ клопоты и нещастя; чоловѣкъ же мудрый, розумный, есть покорный и скромный, а тѝ честноты хоронять его ôтъ обиджованя и зневажаня ближныхъ; тому жіе ôнъ спокôйно, любленый и поважаный всѣми; его красна мова, якъ каже наша приповѣдка, находить всегда добрѝ слова; всѣ его бесѣды суть скромнѝ, спокôйнѝ, лагôднѝ, и тыми бесѣдами позыскуе ôнъ для себе и до мовчаня приводить навѣть людей зухвалыхъ и гордыхъ, котрѝ бы смѣли ему неслушно закинути якѝ провины.

4. И҆дѣ́же нѣ́сть волѡ́въ и пр. Наша приповѣдка говорить: однымъ воломъ никто не доробивъ ся, а — друга: на голôй толоцѣ тяжко доробити ся. Где нема волôвъ до ораня рôли, тамъ земля не выдае збôжа, а тôлько пусту траву, где же волы крѣпко орють землю, тамъ находимъ велике множество збôжа. Есть тутъ подане правило для рôльникôвъ, щобы старали ся о волы и то сильнѝ, робучѝ, щобы могли ними належито управляти рôлю, если хотять зъ неи мати якъ найбôльше доходôвъ. Беручи же земледѣльство яко основу быту другихъ станôвъ пôсля нашои приповѣдки: якъ бы не хлопъ, не вôлъ, не булобы панôвъ, можемъ сказати, що въ образовыхъ словахъ сего стиха крые ся пересторога для всѣхъ, щобы працёвали совѣстно и пильно, если хотять мати що ѣсти и збогачувати ся; тыхъ бо, що дармують, що не хотять працёвати, жде убожество, крайна нужда. Тожь напоминае наша приповѣдка: привыкай до господарства за молоду, не будешь знавъ на старôсть голоду. Allioli подае еще пояснене сего стиха

5. мнѡ́га, ѿвна волѹ̀ крѣ́пость. Свидѣ́тель вѣ́ренъ
не лже́тъ: [a] разжиза́етъ же лѡ́жнаѧ свидѣ́тель
6. непра́веденъ: Взы́щеши премѹ́дрости оу҆ зла́хъ,
и҆ не ѡ҆бра́щеши: чѹ́вство же оу҆ мѹ́дрыхъ оу҆-

а) Исх. 23, 1.; выс. 12, 17.

въ высшôмъ значеню: где нема дѣлателей въ винограде Христовôмъ, тамъ нема и наверненя.

5. Свидѣ́тель вѣ́ренъ и пр. Чоловѣкъ побожный, который есть въ всѣмъ вѣрный, любить такожь правду и высоко ю цѣнить; ôнь бридить ся ложію и говорить всегда правду чи то яко чоловѣкъ приватный чи то яко свѣдокъ передъ судомъ; чоловѣкъ неправедный есть звычайно такожь неправдомовный; ôнъ есть готовъ навѣть въ судѣ выдати о кôмсь ложне свѣдоцтво, хотяй бы се могло его ближному нанести найбôльшу шкоду; его бо серце есть повне облуды и ложи, тожь ôнъ выкидае ю своими устами подôбно якъ печь розпалена выкидае поломѣнь и искры; слова же его и свѣдоцтва ложнѝ приносять ближнёму шкоду подôбно огню палячому всё, чого досягне; они нищать честь, славу, майно, здорове а навѣть житє невинно оклеветаного або обжалованого чоловѣка.

6. Взы́щеши премѹ́дрости и пр. Ôтъ людей злыхъ, о якихъ каже наша приповѣдка: показуе дорогу, а самъ въ болото лѣзе, годѣ научити ся мудрости, честноты, але ôтъ людей праведныхъ, мудрыхъ, дуже легко; хотяй бо злѝ люди дають кому якѝ добрѝ науки и пересторогн, однако, понеже своими злыми поступками тымъ своимъ наукамъ и пересторогамъ спротивляють ся, не суть въ станѣ чоловѣка пересвѣдчити, котрый бôльше вѣрить дѣламъ нѣжь словамъ; люди же мудрѝ и праведнѝ, понеже се, чого другихъ учать, своими примѣрами, своими дѣлами стверджують, легко другихъ поучають, пересвѣдчають и до доброго наклонюють. Слушно протое каже наша приповѣдка: лучшій прикладъ, нѣжь наука. Въ лат. текстѣ звучить

7. до́вно. Всѧ проти́вна (сꙋ́ть) мꙋ́жеви безꙋ́мнꙋ:
8. ѻ҆рꙋ́жїе же чꙋ́вствїа ѹ҆стнѣ̀ премꙋ́дры. [a] Премꙋ́дрость кова́рныхъ ѹ҆разꙋ́мѣетъ пꙋти̑ ихъ:

а) Пс. 139, 12.

сей стихъ такъ; шукає ругатель мудрости, а не находить, наука ростороннихъ легка, с. є. кто шукає мудрости, но объявленою правдою погорджає, учителей сеи правды не слухає, той не найде мудрости, понеже не шукає єи тамъ, где ю можна найти; насупротивъ же чоловѣкъ розсудный пôзнає мудрôсть легко, бо ôнъ шукає ю т мъ, где ю можна легко и цѣлкомъ певно найти. — Чꙋ́вство. Зри выс. 12, 1.

7. Всѧ проти́вна и пр. Чоловѣкъ глупый и неправедный стягає на себе своими нерозсудными бесѣдами и поступками ненависть и погорду всѣхъ людей, а вслѣдъ за тымъ громадить на себе всякѝ клопоты и бѣды, бесѣды же и поступки чоловѣка мудрого и праведного суть такъ розсуднѝ и добрѝ, що онъ ними немовъ оружіємъ ôтвертає ôтъ себе всякѝ противности, а навѣть ворогôвъ для себе позыскує; тыхъ то ворогôвъ, людей глупыхъ и злобныхъ, немовь ранить ôнъ своими розсудными бесѣдами и поступками, упокоряє и до почести для себе побуджує. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: иди противъ чоловѣкови глупому, а не знає ôнъ устъ мудрости, с. є. єсли схочешь говорити съ глупымъ чоловѣкомъ, не учуєшь ôтъ него розсудного слова, або: єсли заперечишь глупому чоловѣкови, ôнъ не зъумѣє мудро ôтповѣсти.

8. Премꙋ́дрость кова́рныхъ и пр. Слово кова́рныхъ значить тутъ: мудрыхъ, осторожныхъ, прозорливыхъ. Зри выс. 1, 4. Мысль сего стиха єсть: Чоловѣкъ осторожный и розсудный розумѣє свои дороги с. є. свои учинки, понеже ôнъ закимъ щось здѣлає, перше розважить, якъ бы то мôгъ ôнъ се здѣлати пôсля закона и волѣ Божои, щобы се єго дѣло ôтповѣдало цѣли, якою єсть єго дочасне и вѣчне ущастливлене; люди

9. бꙋ́йство же безꙋ́мныхъ въ заблꙋжде́нїи. До́мове
безза́конныхъ тре́бꙋютъ ѡ҆чище́нїѧ: до́мове же
10. пра́ведныхъ прїѧ́тни. Се́рдце мꙋ́жа чꙋ́вственно,
печа́ль дꙋшѝ є҆гѡ̀: є҆гда́ же весели́тсѧ, не при-

же глупѝ не застанавляють ся надъ тымъ, щобы ихъ дороги були добрѝ и до цѣли ведучѝ, тожь они сходять на манôвцѣ, впадають зъ одного грѣха въ другій, доки не станутъ ся участниками дочасной и вѣчной погибели.

9. **До́мове безза́конныхъ** и пр. Люди безбожнѝ, оскверненѝ грѣхами, суть гидкѝ передъ Богомъ и людьми; кобы хоть старали ся о очищене за помочію жертвы грѣховной (Лев. гл. 4), – однако они легковажачи собѣ грѣхи, легковажать и саму жертву грѣховну и получене съ нею очищене; праведнѝ же люди суть рôвно людямъ якъ и Богу милѝ, тожь они не потребують приносити Богу жертву грѣховну для свого очищеня, хиба жертву добровôльну для узысканя бôльшой благодати ôтъ Бога. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: глупый смѣе ся зъ грѣха, а межи праведными буде мешкала благодать, с. е. для глупого чоловѣка есть играшкою поповняти найбôльшѝ грѣхи, но праведнѝ находять ся въ благодати Божôй и стережуть ся грѣхôвъ. Гдеякѝ подають сей стихъ пôсля евр. текста въ той способъ: глупцѣ шутять собѣ зъ грѣхôвъ, но праведнѝ мають уподобане въ людяхъ побожныхъ.

10. **Се́рдце мꙋ́жа** и пр. Коли чоловѣкъ зôстане часомъ болесно дôткненый дôзнаною зневагою, учуває въ своимъ серцю великій бôль; коли же чоловѣкъ дôзнає якой незвыклой радости, тогды не зважає на дôзнанѝ зневаги, не учуває болю зъ ранъ душевныхъ, заданыхъ єму несправедливыми зневагами. (Calmet.) Або: чоловѣкъ чувствительный, склонный до смутку задля якихъ-нибудь причинъ, єсть всегда сумный, понеже въ загалѣ въ житю чоловѣка нема анѣ одной хвилѣ вôльной хотьбы ôтъ малой причины до смутку, якъ каже наша приповѣдка: пôйди и за Бескиды,

11. мѣша́етсѧ досажде́нїю. [а] До́мове нечести́выхъ
ѝсче́знꙋтъ: селе́нїѧ же пра́вѡ творѧ́щихъ пре-
12. бꙋ́дꙋтъ. [б] Є҆́сть пꙋ́ть, и҆́же мни́тсѧ чл҃вѣ́кѡмъ
пра́въ бы́ти, послѣ́днѧѧ же є҆гѡ̀ прихо́дѧтъ въ

а) выс. 11, 7. б) ниж. 16, 25.

не збудешь ся бѣды; а друга: кождый має свого моля, що го грызе. Єсли же такій чоловѣкъ коли веселить ся, то єго радôсть не єсть выуздана, ôнъ не наслѣдує тыхъ, що радуючи ся впадають въ незвыклый станъ душевный, надмѣрно смѣють ся и въ иншій незвыклый способъ свою радôсть оказують; се бо єсть ознакою нечестного чоловѣка и зневажає достоинство праведника. (Corn. a Lap.). Иншѝ беруть слово досажде́нїе въ значеню насмѣшки, поруги и поясняють: радôсть такого чоловѣка не буде збыточна, свавольна, получена съ насмѣванємъ ся зъ другихъ людей съ поругою тыхже. Єще иншѝ такъ сей стихъ поясняють: серце чоловѣка, ôтчуваючого вину грѣха, учуває бôль и смутокъ задля сего грѣха; коли же такій чоловѣкъ, не почуваючи ся до вины грѣховнои, веселить ся, тогда єго радôсть єсть вôльна ôтъ всякои гордости и зарозумѣлости. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: серце знає горесть своєи власнои душѣ; такожь до єго радости не мѣшає ся никто чужій, с. є. якъ съ смуткомъ, такъ має ся рѣчь и съ радостію; тôлько той учуває ихъ найсильнѣйше, кого они обходять. Або: кто самъ тôлько знає свôй смутокъ, самъ такожь и радовати ся буде, наколи змѣнить ся єго судьба и наколи ôнъ дôзнає радости.

11. До́мове нечести́выхъ и пр. Зри пояснене выс. 11, 7.; 12, 7.

12. Є҆́сть пꙋ́ть и пр. Єсть ложна мудрôсть, ложна честнота, ложна побожнôсть, ложна ревнôсть, ложна покута; всё тоє може мати видъ правдивости, а людямъ може выдавати ся, що они находять ся на дорозѣ ведучôй до спасенія, пôдчасъ коли имъ грозить вѣчне

13. днò ада. Къ весéлїемъ не примѣшавáетсѧ печáль: послѣднѧѧ же рáдости въ плáчь прихо-
14. дѧтъ. [a] Пꙋтéй свои́хъ насы́титсѧ дерзосéрдый,

a) Ис. 3, 10. 11.

осуджене; длятого потреба намъ бути осторожными и не послѣдовати власному судови, але держати ся науки и суду Церкви Христовои, котра одна вказуе правдиву дорогу до дочасного и вѣчного щастя. (Allioli.) Calmet примѣчае: Въ тôмъ стиху есть бесѣда о обманюваню самого себе, котре по найбôльшôй части походить зъ ложнои выобразни и зъ занедбаныхъ предрозсудкôвъ. Головными причинами сего суть: нерозвага, упôръ и гордôсть, не даюча ся поучити. Ложну побожность высмѣвае наша приповѣдка: въ середу постила, а кобылу вкрала, — а друга: постава свята, а сумлѣне злодѣйске.

13. **Къ весéлїемъ** и пр Хотяй бы часомъ найшла ся радôсть чиста, безъ примѣшки смутку, що однако рѣдко буває, не треба ей довѣряти и ей ôтдавати ся такъ, якобы она мала всегда тревати; по тôй бо радости наступить вскорѣ смутокъ. Справедливо отже напоминае наша приповѣдка: въ добру хвилю чекай злои, — а друга: колись въ свободѣ, гадай о пригодѣ. Иншй суть мнѣня, що тутъ говорить Соломонъ о радостяхъ, якй дôстануть ся въ участи праведнымъ въ будучôмъ житю въ небѣ; тй бо радости будуть зовсѣмъ вôльнй ôтъ всякого смутку, ôтъ всякои печали, пôдчасъ коли всяка земска хотьбы и найдовша радôсть кôнчить ся розчарованемъ и смуткомъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: смѣхъ буде змѣшаный съ болемъ, а конець радости — смутокъ, с. е. всѣ земскй утѣхи суть порожнй, переминая́чй, помѣшанй съ смуткомъ, длятого не треба въ нихъ видѣти единои цѣли житя, але належить уживати ихъ мѣрно, всѣми же силами старати ся о радости небеснй, котрй николи не скôнчать ся и смутку знати не будуть. (Іол. 16, 22.).

14. **Пꙋтéй свои́хъ** и пр. Чоловѣкъ праведный на-

15. ѿ размышлéнїй же свойхъ мꙋ́жъ бл҃гъ. [а] Не-
слóвивый вѣрꙋ ѐмлетъ всѧкомꙋ словесѝ: ковáр-
16. ный же прихóдитъ въ раскáнїе. [б] Премꙋ́дръ
оу҆боѧвсѧ оу҆клонѝтсѧ ѿ злà: безꙋ́мный же на
себѐ надѣѧвсѧ смѣшавáетсѧ съ беззакóнными.

а) Рим. 16, 18.; 1. Іоан. 4, 1. б) Пс. 110, 10.

ходить радôсть въ своей вѣрѣ и надѣѣ, котрыми оживленый очѣкуе насыченя ся вѣчнымъ блаженьствомъ небеснымъ; чоловѣкъ же зухвалый старае ся насыти и ся земскими утѣхами и грѣшными розкошами, однако ôнъ ними николи вповни не насытить ся, они бо лишають по собѣ порожню въ душѣ чоловѣка; въ кôнци же постигне такого чоловѣка вѣчный голодъ, вѣчне желане правдивыхъ радостей, котре однако николи не буде заспокоене.

15. Неслóвивый вѣрꙋ и пр. Наша приповѣдка говорить: коли шукаешь рады, стережи ся зрады, а друга: людей ся радь, а свôй розумъ май, — а еще: не всякому духу вѣрь. Легковѣрными суть звычайно люди невиннѝ и неопытнѝ, и тому поносять неразъ шкоды дочаснѝ и душевнѝ, на якѝ ихъ наражують люди злѝ и переворотнѝ своими злобными радами и пôдступами; чоловѣкъ же хитрый (выс. 1, 4.), мудрый и опытный, не вѣрить кождому слову. кождôй радѣ и намовѣ. але предвиджуе тое, чого бы мусѣвъ каяти ся, если бы бувъ легковѣрнымъ, и тому перше самъ добре рѣчь розважить, закимъ другого рады або намовы послухае; ôнъ и давнѣйшѝ свои похибки въ душѣ розважае, ихъ исправляе и на будуче ихъ стереже ся. Замѣсть слôвъ прихóдитъ въ раскáнїе читаемъ въ лат. текстѣ: розважае свои кроки, с. е. ростороппо уряджуе свои справы и не легко дае ся увести чужими словами.

16. Премꙋ́дръ оу҆боѧвсѧ и пр. Чоловѣкъ мудрый боить ся кары, тому уникае всего злого, и въ той способъ ухилюе ся ôтъ злыхъ наслѣдкôвъ, якѝ злѝ дѣла

17. [а] Ѻстроѧ́ростный безъ совѣ́та твори́тъ: мꙋ́жъ же
18. мꙋ́дрый мнѡ́гаѧ терпи́тъ. [б] Раздѣлѧ́ютъ безꙋ́мнїи слоѳꙋ: кока́рнїи же оу҆держа́тъ чꙋ́вство.

а) выс. 12, 16. б) Єф. 5, 15.

за собою потягають; чоловѣкъ же безъумный не зважае нѣ на грѣхъ нѣ на его наслѣдки, входить зухвало въ товариства злыхъ людей, гадаючи, що ему ничого злого не стане ся, що противно оеягне зъ грѣха зыски и пріятности, а тымчасомъ способить для себе своимъ глупымъ и беззаконнымъ поступованемь всякѝ прикрости и кары.

17. Ѻстроѧ́ростный и пр. Наша приповѣдка говорить: не вдавай ся въ сварку, бо будешь битый; чоловѣкъ злôсный, загонистый, впадаючій въ гнѣвъ задля чого нибудь говорить и дѣлае много недорѣчностей, зневажае другихъ и бье ихъ, неразъ ранить другихъ и убивае; всё тое стягае на него дуже много прикростей, клопотôвъ а и каръ дôткливыхъ; житє такого чоловѣка стае ся для него тягаромъ; чоловѣкъ же розсудный есть терпеливый, ôнъ держить ся рады нашои приповѣдки: одно минути, друге звинути, — одно пиши, а друге лиши; ôнъ умѣе свôй гнѣвъ повздержати, хотяй бы дôзнавъ ôтъ кого найбôльшои обиды и кривды; ôнь своею лагôдностію и терпеливостію позыскуе серця людей, ихъ честь и любовь, а житє уплывае ему мило и въ спокою. Добре протое говорить наша приповѣдка: кто терпенъ, той спасенъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: нетерпеливый дѣлае глупоту, а мужь хитрый есть ненавистный, с. е. кто нетерпеливо зносить обиды и за нихъ гнѣвае ся, есть глупый; кто же хитро, пôдступно гнѣвъ свôй укрывае, щобы при данôй нагодѣ мôгъ пôмстити ся, той кромѣ того заслугуе, щобы его ненавиджено.

18. Раздѣлѧ́ютъ и пр. Люди безъумнѝ роздѣлюють межи себе глупоту немовъ свою спôльну власнôсть;

19. а) Попо́лзнꙋтсѧ ѕлі́и предъ благи́ми, и҆ нечести́вїи
20. послꙋ́жатъ предъ двє́рми пра́ведныхъ. б) Дрꙋ́зи
возненави́дѧтъ дрꙋгѡ́въ ᲂу҆бо́гихъ: дрꙋ́зи же

а) Ис. 60, 14. б) ниж. 19, 7.

они неразъ себе взаимно ненавидять, одни́ другихъ зневажають, кривдять и ошукують; праведни́ же удержують чувство, володѣючи надъ всѣми своими чувствами, щобы чи то очима, чи смакомъ, чи дотыкомъ, чи нюхомъ, чи словами, чи дѣлами, чи мыслями не допустити ся якои образы Божои, дѣлаючи ихъ недостойными царства небесного. Инши́ по́дъ чꙋ́вствомъ розумѣють мудро́сть, розсудокъ (выс. 12, 1.) и такъ сей стихъ поясняють: якъ люди злі́и немовъ дѣлять ся межи собою злобою, допускаючи ся ро́жныхъ грѣхо́въ, такъ знову люди праведни́ держать ся дороги розсудка и ободряють себе взаимно до всякихъ честнотъ и добрыхъ дѣлъ.

19. Попо́лзнꙋтсѧ ѕлі́и и пр. Гдеяки́ слово попо́лзнꙋтсѧ переводять по́сля євр. текста черезъ: нахилили ся. Мысль єсть: Богъ вывысшає неразъ праведныхъ а упокоряє нечестивыхъ и допускає, що они неразъ мусять просити о помо́чь тыхъ, котрыхъ передъ тымъ зневажали и кривдили Се посвѣдчає н. пр. исторія Іосифа египетского. Побѣда праведныхъ надъ нечестивыми, и упокорене тыхже а вывысшене праведныхъ окажє ся вповни въ день Божого суда, въ житю будучо́мъ.

20. Дрꙋ́зи возненави́дѧтъ и пр. Єсть ту бесѣда не о правдивыхъ пріятеляхъ, тіи бо люблять такожь убогихъ людей, съ котрыми вяже ихъ щира пріязнь; єсть ту бесѣда о тыхъ, що мѣрять пріязнь по́сля корыстей, яки́ она имъ подає; таки́ оже люди не люблять убогихъ пріятелей яко непотрѣ́бныхъ и невыго́дныхъ для себе, а убѣгають ся о пріязнь людей богатыхъ, вплывовыхъ. Се высказує наша приповѣдка: где щасте упало, тамъ и пріятелей мало, — а друга: поки мѣшка чують, поти шанують, — а єще: тогды любить и сватъ, коли ся добре

когáтыхъ мнóзи. [а] Безчéстай оубѡ́гїа, согрѣшáетъ: милꙋ́ай же нищыа, блжéнъ. Заблꙋждáющїи [б] (непрáведницы) дѣ́лаютъ ѕлаа: мл҃ть же и҃ истинꙋ дѣ́лаютъ блгїи: не вѣ́дѧтъ милости и҃ вѣры дѣ́лателїе ѕлы́хъ: милостыни же

а) Пс. 40, 2.; Мат. 5, 7. б) выс. 2, 11.

мае братъ, а коли бѣдный, то забуде и братъ рôдный, а такожь: поки щасте плужить, поти прїятель служить. Слово возненавидѧтъ не мае ту значеня, якобы люди убогихъ прїятелей впростъ ненавидѣли и имъ щось злого желали або шкодили; ненависть значить тутъ тôлько що меньша любовь, погорда. Зр. Быт. 29, 31.; Іоа. 12, 25.

21. Безчéстай оубѡ́гїа и пр. Наша приповѣдка говорить: набравъ ся богатыхъ, та убогимъ кидае (помѣтуе). Кто погорджае убогими, ними помѣтуе и ихъ зневажае, грѣшить, понеже дѣлае се зъ гордости и немилосердія, нелюдскости, а за тое стягае на себе дочаснѝ и вѣчнѝ нещастя и кары, якѝ Богъ зсылае на людей гордыхъ и немилосердныхъ въ тôмъ житю и будучôмъ; насупротивъ кто оказуе свое милосердіе убогимъ, зыскуе дочасне и вѣчне щасте у Бога, котрый взаимно для него есть милосерднымъ и его милосердіе убогому оказане щедро нагорджуе.

22. Заблꙋждáющїи и пр. Тіи, що зблудили зъ дороги честноты и спасенія, ходять дорогою беззаконій; они не знаючи або не оцѣняючи належито великои ваги и вартости милосердія и справедливости, творятъ дѣла нечестивѝ, до якихъ способнѝ суть люди лакомѝ, скупѝ и несправедливѝ; тымъ способомъ заслугують они собѣ на дочаснѝ и вѣчнѝ кары Божѝ; люди же праведнѝ, умѣючѝ належито оцѣнити, якъ великимъ добромъ есть милосердіе и справедливôсть, старають ся выконувати тѝ честноты, а выстерѣгають ся всякого немилосердія и несправедливости, и тымъ самымъ заслугують собѣ на дочасну и вѣчну Божу нагороду. Або: Богъ въ сво-

23. и҆ вѣ́ры ᲂу҆ дѣ́лателей бл҃гихъ. а) Во всѧ́комъ
пеку́щемсѧ є҆́сть и҆зъѡбили́е: любосла́стный же и҆
24. безпеча́лный въ ску́дости бу́детъ. Вѣне́цъ пре-
мꙋ́дрыхъ бога́тство и҆́хъ: житіе́ же безꙋ́м-

а) выс. 10, 16.

имъ милосердію и истинѣ с. є. вѣрности дасть нагороду пôсля своєи обѣтницѣ тымъ, котрѝ своимъ ближнымъ оказують милосердіє и вѣрнôсть; наше бо милоеердіє взглядомъ ближныхъ прикликує Боже милосердіє для насъ, наша же вѣрнôсть взглядомъ ближныхъ дѣлає и Бога вѣрнымъ взглядомъ насъ. Зри поясненє выс. 3, 3.

23. **Во всѧ́комъ** и пр. Кто єсть працёвитый, запобѣгливый, той не зазнає николи бѣды, ôнъ буде мавъ всегда на стôлько, щобы мôгъ заспокоити всѣ свои потребы житя; чоловѣкъ же любячій житє веселе, шукаючій не працѣ, але роскошей и забавъ, бажаючій жити безжурно, буде впадавъ въ щоразъ бôльшу нужду, а въ кôнци въ нуждѣ згине. Добре каже наша приповѣдка: треба працювати, щобъ не бѣдувати.

24. **Вѣне́цъ премꙋ́дрыхъ** и пр. Чоловѣкъ мудрый и праведный умѣє зъ свого богатства робити добрый ужитокъ, и черезъ тоє зыскує у людей честь и любовь, збираючи собѣ при тôмъ милостынями и иншими дѣлами любви и милосердія заслуги у Бога; чоловѣкъ же глупый и злый розкидує своє майно, уживає єго до заспокоєня своихъ грѣшныхъ похотей, до несумѣренности въ ѣдженю и питю, а черезъ тоє стягає на себе ганьбу, погорду у людей, а заразомъ шкодить свому здоровю, скорочує своє житє хоробами, якѝ суть наслѣдками такого розпустного житя; на нимъ справджує ся наша приповѣдка: карає Богъ старѝ кости за грѣхи въ молодости; въ день же суда буде ôнъ мусѣвъ здати передъ Богомъ строгій отвѣтъ за змарнованѝ Божѝ добра, якими єго Богъ на тôмъ свѣтѣ обдаривъ а якихъ ôнъ надъуживавъ до образы Божои; тогды то стане ся ôнъ участникомъ вѣчнои погибели.

25. ныхъ зло̀: [а] Избáвитъ ѿ злы́хъ дꙋ́шꙋ свидѣ́-
тель вѣ́ренъ: разжизáетъ же лжи́вая лéстный.
26. [б] Въ страсѣ̀ Гдни оу̑повáніе крѣ́пости: чáдωмъ
же свои́мъ ѡ̑стáвитъ оу̑твержде́ніе (ми́ра). [в]
27. Стрáхъ Гдн҃ь и̑сто́чникъ жи́зни, [г] твори́тъ же

а) выс. 14, 5 б) нис. 18, 10. в) выс. 10, 27. г) 2. Цар. 22. 6.

25. Избáвитъ ѿ злы́хъ и пр. Свѣдокъ вѣрный своимъ правдивымъ свѣдоцтвомь выбавляє людей неслушно обжалованыхъ ôтъ нечести и рôжныхъ каръ, а неразъ и ôтъ кары смерти; противно ложный и переворотный свѣдокъ говорить ложь, и нею душѣ с. є. честь а навѣть житє невинныхъ людей приводить до небезпеченьства. Зри пояснене выс. 14, 5., такожь 6, 19.

26. Въ страсѣ̀ Гдни и пр. Чоловѣкъ праведный боить ся Бога и стереже ся, щобы его не образити грѣхами; ôнъ цѣлу свою надѣю покладає въ Божôй справедливости, що таяже нагородить его заслуги и честноты; въ тôй надѣи почиває его сила; ôнъ бо знаючи, що позôстає пôдъ могучою опѣкою Божою, не боить ся ніякихъ вороговъ нѣ тѣлесныхъ, нѣ душевныхъ, ніякихъ гоненій нѣ терпѣній; всё тоє побѣджає ôнъ при помочи Божôй. Тая же сила, тая крѣпость надѣи дôстає ся въ участи такожь дѣтямъ чоловѣка боячого ся Бога; Богъ крѣпить и тѝ дѣти, благословить ихъ въ всемъ задля заслугъ ихъ побожного отца. — Ми́ра. Се слово означає всяке земске щастє и добробытъ.

27. Стрáхъ Гдн҃ь и пр. Пояснене сего стиха зри выс. 13, 15, где приходять майже тѝ самѝ слова, лишь замѣсть стрáхъ Гдн҃ь читаємъ тамъ закóнъ с. є. законъ Божій, що однако на одно выходить, понеже боязнь Божа почиває въ выповненю Божого закона. Зри такожь пояснене выс. 10, 11.

28. оу҆клонѧ́тисѧ ѿ сѣ́ти смє́ртныѧ. Въ мно́зѣ ꙗ҆зы́цѣ сла́ва царю̀: въ ѡ҆скꙋдѣ́нїи же лю́дстѣ со-
29. крꙋше́нїе си́лномꙋ. [a] Долготерпѣли́въ мꙋ́жъ мно́гъ въ ра́зꙋмѣ: малодꙋ́шный же, крѣ́пкѡ

а) нис. 19, 11.

28. **Въ мно́зѣ ꙗ҆зы́цѣ** и пр. Чимъ бо̂льше число по̂дданыхъ мае царь, чимъ богатшѝ и лучшѝ они суть, тымъ сильнѣйшимъ и щастлившимъ есть и царь; въ многихъ бо своихъ вѣрныхъ по̂дданыхъ находить о̂нъ сильну оборону противъ своихъ ворого̂въ, въ его державѣ процвитае добробытъ и споко̂й, о̂нъ тѣшить ся любовію и почитанемъ зъ стороны своихъ по̂дданыхъ; тая любовь и почитане по̂дданыхъ есть мѣрою добрыхъ прикмето̂въ самого царя; чимъ бо̂льшою есть тая любовь и честь по̂дданыхъ, тымъ бо̂льшою есть слава царя, умѣючого своею мудростію, справедливостію и лаго̂дностію позыскати для себе серця по̂дданыхъ и принадити навѣть чужосторонныхъ, щобы въ его державѣ поселяли ся и своими трудами край збогачовали; — насупротивъ царь злый, царь-тиранъ, дбаючій о свое добро, о свои выгоды и корысти, а не о добро и корысти свого народа, тойже сво̂й наро̂дъ угнѣтае, вызыскуе и кривдить, такъ що гнобленый такимъ царемъ наро̂дъ его зненавиджуе, его державу опускае, або старае ся ему всякими способами шкодити и его ошуковати, а що го̂рше бунтуе ся противъ него и его до упадку, до утраты царства або и житя приводить; не дивно, бо якій пастухъ, така и череда.

29. **Долготерпѣли́въ мꙋ́жъ** и пр. Чоловѣкъ терпеливый оказуе силу свого духа тымъ, що умѣе запановати надъ собою и не дати ся унести гнѣву; о̂нъ есть свѣдомый свого достоинства, котре гнѣвомъ понижае ся, а и користей, якѝ выплываютъ зъ миролюбія; чоловѣкъ не гнѣвный есть слабого духа, есть невольникомъ своеи пристрасти, и оказуе свою велику глупоту, не умѣючи належито хоронити свое достоинство и стягаючи на себе черезъ свое гнѣвне успособлене премногѝ

30. безꙋ́менъ Кро́ткїй мꙋ́жъ се́рдцꙋ вра́чь: мо́ль же
31. косте́мъ се́рдце чꙋ́вственно. [а] Ѡ҆клевета́й оу҆во́-
гаго, раздража́етъ сотво́ршаго и҆̀: [б] почита́й
32. же є҆го̀, ми́лꙋетъ ни́щаго. [в] Въ ѕло́бѣ своє́й ѿ-
ри́нетсѧ нечести́вый: надѣ́ѧйжесѧ на Гдⷭ҇а сво-

а) нис. 17, 5. б) Мат. 25, 36. в) Іов. 21, 17.

шкоды такъ для дочасного якъ и вѣчного житя. Зри пояснене выс. ст. 17.

30. **Кро́ткїй мꙋ́жъ** и пр. Лагодность удержуе чоловѣка въ ровновазѣ душѣ, причиняе ся до удержаня и скрѣпленя его здоровя, есть тымъ, чимъ есть здорове серце въ тѣлѣ чоловѣка; хоре же серце чинить хорымъ цѣле тѣло чоловѣка, такъ и гнѣвне его успособлене причиняе ся до ослабленя и знищеня его здоровя; гнѣвъ бо и всякѝ другѝ пристрасти, якъ ненависть, завистъ и т. п., псують кровь и соки животнѝ чоловѣка, крушать его кости и спроваджують его предвчасну смерть.

31. **Ѡ҆клевета́й оу҆бо́гаго** и пр. Євр. слово oscek, переведене тутъ через **ѡ҆клевета́й**, значить: кривдити, ошуковати, гнобити. Мысль сего стиха есть: кто кривдить, обиджае, понижае убогого, той ображае самого Бога, котрый хотѣвъ, щобы були побочь людей богатыхъ такожь люди убогѝ, котрый одныхъ и другихъ сотворивъ на свой образъ и подобіе (Іов. 31, 13—16.). Богъ любивъ всегда убогихъ и бравъ ихъ въ свою оборону; Сынъ Божій же, котрый хотѣвъ жити и умерти въ убожествѣ, поднѣсъ убожество до найвысшои почести, немовъ обоживъ тоеже. Длятого кождый чоловѣкъ, котрый почитае Бога, почитае такожь убогого, а видячи въ нимъ самого І. Христа, вспирае его, щобы удостоити ся колись за се свое милосердіе, немовъ самому І. Христу оказоване, обѣцянои богатои нагороды въ день Божого суда. Зри Мат. 25, 40.

32. **Въ ѕло́бѣ своє́й** и пр. Люди безбожнѝ надѣють ся въ томъ житю достаткôвъ, роскошей, почестей, од-

33. и́мъ преподо́вѣемъ пра́веденъ. Въ се́рдцѣ вла́зѣ
мо́жа почі́етъ премудрость: въ се́рдцы же без-
34. у́мныхъ не познава́ется. [a] Пра́вда возвыша́етъ

a) выс 11, 11.

нако ихъ надѣи суть марнѝ, бо они або не осягають своеи цѣли або осягнувши ю умирають предвчасно и ôтходять зъ того свѣта, немовъ гнанѝ Божимъ гнѣвомъ, щобы стати ся участниками вѣчнои погибели; на нихъ справджуе ся наша приповѣдка: яке житє, така и смерть. Иначе мае ся рѣчь съ людьми побожными, добродѣтельными; они ничого не надѣють ся ôтъ свѣта, а всю свою надѣю покладають въ Бозѣ, ôтъ него надѣючи ся всеи благороды за свое святе, праведне житє, украшене добрыми дѣлами и честнотами, и въ тыхъ надѣяхъ они не заведуть ся. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: задля своеи злобы буде безбожный выгнаный, але праведный мае надѣю при своеи смерти, с. е. чоловѣкъ безбожный умирае задля своихъ беззаконій въ Божôмъ гнѣвѣ; его смерть есть карою за его грѣхи и початкомъ его вѣчнои смерти; ôнъ умирае въ тревозѣ и безъ надѣи на Боже милосердіе; чоловѣкъ же праведный умирае спокôйно, оживленый надѣею, що его смерть есть переходомъ зъ житя дочасного до житя вѣчного, зъ земли до неба, ôтъ людей до ангелôвъ и до Бога, ôтъ терпѣній до вѣчныхъ радостей небесныхъ.

33. **Въ се́рдцѣ вла́зѣ** и пр. Мудрôсть и честнота, перебувае въ серцю мудрôмъ и побожнôмъ, въ серцю же глупôмъ и злôмъ перебувае не мудрôсть и честнота, але глупота и злоба. Зри Премудр. Сол. 1, 4. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: въ серцю росторопного почивае мудрôсть, и всѣхъ неумѣетныхъ учить ôнъ, с. е. чоловѣкъ мудрый и побожный старае ся не тôлько самъ усовершити ся въ добрôмъ, но его ревнôсть побуджуе его до наставляня людей нерозсудныхъ и блудячихъ, щобы и они поступали дорогою мудрости и честноты.

34. **Пра́вда возвыша́етъ** и пр. Що праведнôсть пôд-

35. ѧзы́къ: [а] оу̑малѧ́ютъ же племена̀ грѣсѝ. [б] Прїѧ́тенъ царе́ви слꙋга̀ разꙋ̑мный: свои́мъ же бл҃гоѡбраще́нїемъ ѿе́млетъ безче́стїе.

Глава̀ 15.

Користи розсудка або ростропности и честности. Средства служачѝ до охороны передъ грѣхами.

1. Гнѣ́въ гꙋби́тъ ѝ разꙋ̑мныѧ: [в] ѿвѣ́тъ же сми-

а) Прем. Сол 5, 24. б) Лук. 7, 2.; Рим. 13, 3. в) 1. Цар. 25, 24. 35.

носить, крѣпить и до славы приводить цѣлѝ народы, а що знову беззаконія пôдкопують добробытъ народôвъ и ихъ до погибели спроваджують, на се дають намъ самѝ Израильтяне неоспоримый доказъ; якъ довго они були вѣрными свому Богу, находили ся въ найкрасшôмъ розцвитѣ, коли же впали въ идолопоклоньство, стали ся для всѣхъ народôвъ предметомъ поруги, погорды. Зри пояснене выс. 11, 11.

35. **Прїѧ́тенъ царе́ви** и пр. Царь любить такого слугу, котрый своимъ розумнымъ выконанемъ всѣхъ порученыхъ ему ôтъ царя дѣлъ, своею оборотностію и зручностію причиняе ся до пôднесеня славы царя, до ôтверненя ôтъ него всего того, що могло бы принести ганьбу цареви а шкоду его державѣ и пôдданымъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: слуга ростропный есть пріятный царю, непожиточный же (слуга) гнѣвъ его ôтнесе, с. е. той, кто добре сповняе свôй урядъ, приносить честь царю и заслугуе на его ласку, урядникъ же злый, недбалый и несовѣстный знеславляе свого царя и тому заслугуе на его гнѣвъ и кару.

1. **Гнѣ́въ гꙋби́тъ** и пр. Гнѣву належить стеречи ся, щобы не заволодѣвъ нами; навѣть чоловѣкъ розумный

рéнъ ѿвращáетъ ѿрость: [а] а̑ слóво жéстоко
2. воздвизáетъ гнѣвы. [б] Ꙗзы́къ мꙋ́дрыхъ дѡ́-
брає свѣ́сть: ѹ҆стá же безꙋ́мныхъ возвѣщá-
3. ютъ ѕлаѧ. [в] На всѧ́комъ мѣ́стѣ ѻ҆́чи Гдни

а) нис. ст. 28. б) выс. 12, 23. в) Пс. 32, 14.; Євр. 4, 13.

не устереже ся его. если не задає собѣ працѣ, щобы гнѣвъ не входивъ до его серця и щобы не стягавъ на него своихъ згубныхъ наслѣдкôвъ. — Ѡ҆вѣ́тъ же и пр. Нема такого гнѣвного чоловѣка, котрого бы не утихомирила лагôдна, покôрна бесѣда, не зважаюча на дôзнану обиду; зъ другои же стороны строга бесѣда обидженого выкликує еще бôльшій гнѣвъ у обидившого. Зр. Суд 8. 1—3.; 1. Цар. 25, 10—11. 24 и сл.; 2. Цар. 20, 18. 19; 3. Цар. 12, 11.

2. Ꙗзы́къ мꙋ́дрыхъ и пр. Люди мудрѝ и праведнѝ умѣють говорити тогда, коли того потреба оказує ся; ихъ бесѣда єсть поучаюча и созидаюча для другихъ; люди же глупѝ и неправеднѝ говорять много и безъ потребы, якъ каже наша приповѣдка: бесѣды богато, а розуму мало; яка голова, така и мова; якій розумъ, така и бесѣда; ихъ бесѣды суть гидкѝ и соблазняючѝ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: языкъ мудрыхъ украшає умѣетнôсть, уста глупыхъ выкидують глупоту, с. є. чоловѣкъ мудрый выголошує мудрôсть такожь въ краснôй формѣ, глупый же чоловѣкъ выражає свою глупоту вправдѣ многими словами, подôбно жерелу, котре выкидує много воды, однако его бесѣды суть порожнѝ и завилѝ.

3. На всѧ́комъ мѣ́стѣ и пр. Богъ єсть всевѣдучій, ôнъ знає минувше, теперѣшне и будуче; ôнъ знає всѣхъ людей дѣла добрѝ и злѝ, а навѣть ихъ найтайнѣйшѝ мысли; передъ всевѣдучимъ окомъ Божимъ ничь не укрыє ся.

4. сматрáютъ ѕлы̑а же и҆ бл҃гі̑а. [a] И҆сцѣлéніе ѩзы́ка
дре́во жи́зни: хранáй же є҆го̀, и҆спо́лнитсѧ дх҃а.
5. Безꙋ́мный рꙋгáетсѧ наказáнію ѻ҆́чю: хранáй же
зáпωвѣди, хитрѣ́йшій: въ мно́зѣ прáвдѣ крѣ-
пость мно́га: нечести́віи же ѿ землѝ и҆скоре-

а) выс. 3, 18.; 11, 30.; 12, 18.

4. И҆сцѣлéніе ѩзы́ка и пр. Каже наша приповѣдка: догана мудрого бо̑льше стоить, якъ похвала дурного Бесѣды праведного чоловѣка суть поучаючѝ, розсудно картаючѝ и исправляючѝ блудячихъ; они суть для нихъ немовби лѣкарствомъ, исцѣляючимъ раны душѣ, якими суть грѣхи, и успособляють чоловѣка до дочасного и вѣчного щастя, представленого тутъ пôдъ образомъ дерева жизни въ раю Богомъ засадженого; такъ той, що такѝ бесѣды выголошуе, якъ и той, що ихъ слухае и пôсля нихъ поступае, наповняе ся духомъ Божимъ, духомъ вѣры и праведности.

5. Безꙋ́мный рꙋгáетсѧ и пр. Каже наша приповѣдка: ледача дитина, котрои батько не вчивъ. Кто легкоцѣнить мудрѝ и повнѝ любви наставленя и напôмненя свого отца, той впадае въ щоразъ бо̑льшѝ грѣхи, ведучѝ его до дочаснои и вѣчнои погибели; ôнъ тымъ своимъ поведенемъ оказуе свою глупоту, не умѣючи оцѣнити належито нѣ добрыхъ намѣрôвъ свого отца нѣ вартости честноты нѣ сумныхъ наслѣдкôвъ грѣхôвъ и порокôвъ, въ котрыхъ ôнъ щоразъ бо̑льше утверджае ся; кто же радо слухае наукъ и пересторогъ свого отца, той стае ся съ кождымъ днемъ розумнѣйшій и росторопнѣйшій, понеже дѣлае поступы въ всякôй честнотѣ, котра зъедную ему честь у людей а благодать у Бога и есть запорукою его дочасного, особливо же вѣчного щастя. — Въ мно́зѣ прáвдѣ и пр. Чоловѣкъ праведный, щоденно поступаючи дальше на дорозѣ праведности, съ кождымъ днемъ збо̑льшае еи силу, а тымъ самымъ щоразъ бо̑льше самъ скрѣпляе ся въ добрахъ тѣлесныхъ и душевныхъ; ôнъ съ щоразъ бо̑льшою си-

6. на́тсѧ. [а] Въ домѣ́хъ пра́ведныхъ крѣ́пость
мно́га: [б] плоды́ же нечести́выхъ погиба́ютъ.
7. Оу́стнѣ мꙋ́дрыхъ свѧзꙋ́ютсѧ чꙋ́вствомъ: серд-

а) Пс. 111, 3. б) Іов. 20, 22.

лою побѣджає покусы до злого и щоразъ смѣлѣйше зносить всякѝ терпѣня и противности, злученѝ съ выконуванемъ честнотъ и зсыланѝ на него ôтъ Бога для его испытаня и усовершеня. Люди же безбожнѝ, полагаючѝ свои надѣи не въ Бозѣ, а въ земскихъ добрахъ и роскошахъ, дôзнають въ кôнци гôркого розчарованя; ихъ надѣи не исповнять ся, натомѣсть досягнуть ихъ Божѝ кары еще въ тôмъ житю, смутки, нещастя, хоробы, смерть предвчасна, а по смерти вѣчне осуджене. Образъ есть ту взятый зъ дерева, котре заповѣдало еще довгій вѣкъ, однако зôстало наразъ черезъ бурю выкорѣнене и такъ закôнчило свôй бытъ.

6. **Въ домѣ́хъ пра́ведныхъ** и пр. Каже наша приповѣдка: справедливого чоловѣка то и Богъ любить; Богъ благословить праведныхъ такожь на ихъ майнѣ; они мають всего подостаткомъ, а Богъ стереже ихъ достатки ôтъ нещасть и дає имъ тіиже помножувати; противно на майнѣ людей безбожныхъ тяжить Божій проклôнъ; они утрачують звычайно плоды своихъ забѣгôвъ черезъ рôжнѝ нещастя, пожары, крадѣжи, грады и т. п. Зри выс. 10, 15.

7. **Оу́стнѣ мꙋ́дрыхъ** и пр. Люди мудрѝ и праведнѝ привязують мудрôсть и честноту до свого серця, и на ôтворотъ свое серце привязують до мудрости и честноты, такъ що ихъ серце есть всегда оживлене тою мудростію и честнотою; для того всѣ намѣры и постановленя такихъ людей суть сильнѝ и непохитнѝ; тамъ, где ходить о выконане чогось доброго, они не дають ся переломити и ôтстрашити ніякими перепонами нѣ грозьбами; они и другихъ упоминають и учать праведности, а слова ихъ суть згôднѝ съ ихъ мыслями и чувствами; онѝ не говорять николи чогось такого, що не ôтповѣ-

8. ца́ же безу́мныхъ не тве́рда. [a] Же́ртвы нечести́выхъ ме́рзость Гдеви: о҆бѣ́ты же правохо-

а) ни. 21, 27.; Сір. 34, 19.; Ис. 1, 11.; Єрем 6, 20.; Ам. 5, 21.

дало бы мудрости и честнотѣ, а кромѣ того не отвирають своихъ устъ хиба тогды, коли того вымагає ростороннôсть, хосенъ або конечнôсть. Насупротивъ серце людей глупыхъ не єсть привязане до мудрости, але до глупоты, тожь ихъ намѣры и постановленя суть хиткѝ, несталѝ; они легко зъ одного грѣха впадають въ другій, поводуючи ся не розумомъ але грѣшными похотями, о рѣчахъ грѣшныхъ радо бесѣдують и другихъ соблазняють. Слушно отже говорить наша приповѣдка: дурный носить серце на языцѣ, а мудрый въ серци.

8. Же́ртвы нечести́выхъ и пр. Жертвы, якѝ приносять Богу люди безбожнѝ безъ жалю за грѣхи, безъ щирого наверненя, а може навѣть въ злыхъ намѣрахъ, н. пр. щобы уходити передъ людьми яко побожнѝ, щобы имъ подобати ся и ôтъ нихъ щось узыскати, суть передъ Богомъ мерзкѝ и до гнѣву єго побуджують. О такихъ жертвахъ выражає ся глумливо наша приповѣдка: яка вѣра, така и офѣра. Єсли же кто складає Богу добровôльнѝ жертвы зъ щирого и сокрушенного серця и въ найлучшихъ намѣрахъ, щобы Богу подобати ся и узыскати ôтъ него ласку прощеня грѣхôвъ, умножене ласки освящаючои, ласки вытревалости въ добрôмъ до кôнця, тогды така жертва єсть пріятна Богу и богата въ успѣхи. Всѣ жертвы старозавѣтнѝ дѣйствовали ex opere operantis, с. є. ихъ успѣшнôсть зависѣла ôтъ святости и гôдности жертвуючого Въ новôмъ же Завѣтѣ установивъ І. Христосъ жертву Пресв Евхаристіи, котра єсть успѣшною не тôлько ex opere operantis, но о много бôльше ex opere operato с. є. сама зъ себе; ту бо такъ жертвуючимъ якъ и самою жертвою єсть самъ І. Христосъ, котрый Богу єсть наймилѣйшій; тожь хотяй приносячій тую жертву священикъ бувъ бы задля свого грѣшного житя достойный осудже-

9. дѧщихъ прїѧтны ѥмꙋ. [a] Мѣрзость Гдеви пꙋтїѥ
10. нечестивыхъ: гонѧщыѧ же правдꙋ любитъ. Наказанїѥ незлобивагѡ познаваетсѧ ѿ мимоходѧщихъ: ненавидѧщїи же ѡбличенїѧ, скончава-

а) Пс. 5, 7.

ня, однако жертва нимъ принесена есть пожиточна для людей, за которыхъ и въ присутности которыхъ приносить ся.

9. Мѣрзость Гдеви и пр. Сей стихъ стоить въ звязи съ стихомъ попереднымъ, — ото Богъ для того ôткидае жертвы нечестивыхъ, понеже передъ нимъ суть мерзкй ихъ дороги с. е. ихъ способъ поступованя, дѣланя; Богъ же пріймае молитвы и жертвы людей праведныхъ, понеже ему подобають ся ихъ богоугодни дѣла. О праведныхъ говорить ся тутъ, що они гонѧтъ правдꙋ; представляе ся тутъ отже праведнôсть яко жива особа, яко чиста, небесна дѣва, котра утѣкае передъ людьми повными свѣтовыхъ похотей; тожь люди бажаючй жити честно, немовъ мусять ужити усилій, щобы тую праведнôсть дôгнати и ю собѣ присвоити.

10. Наказанїѥ и пр. Каже наша приповѣдка: кто съ Богомъ, съ тымъ и Богъ; люди праведнй, котрй охотно принимають напôмненя и перестороги и пôсля Божого закона жіють, успѣхи свого послуха немовъ явно передъ всѣми людьми оказують; они бо суть щасливй, на нихъ почивае въ всемъ Боже благословеніе, они мають у людей честь и любовь; грѣшники же непоправнй, на которыхъ напôмненя и перестороги не дѣлають ніякого враженя, котрй всякими науками помѣтують, жіють яко явнй грѣшники въ погордѣ у людей, въ гнѣвѣ у Бога, въ горести серця; ихъ очѣкуе, если не поправлять ся, дочасна и вѣчна погибель. Зри выс. 5, 23. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: строго наказане дотыкае того, кто опускае дорогу житя, а кто наказаня ненавидить, мусить умерти, т. е. кто грѣшить, мусить терпѣти пересторогу и кару; наколи же нею погордить, тогда чекае его погибель.

11. ва́ютсѧ сра́мнѡ. [а] А҆́дъ и҆ па́гꙋба ꙗ҆́вна предъ
12. Гдемъ: [б] ка́кѡ не и҆ сердца̀ человѣ́кѡвъ? Не
возлю́битъ ненака́занный ѡ҆блича́ющихъ є҆го̀, съ
13. мꙋ́дрыми же не повесѣ́дꙋетъ. [в] Се́рдцꙋ веселѧ́-
щꙋсѧ, лицѐ цвѣте́тъ: въ печа́лехъ же сꙋ́щꙋ, сѣ-

а) Іов. 26, 6. б) Пс. 7, 10. в) нис. 17, 22.; Сір. 38, 18.

11. А҆́дъ и҆ па́гꙋба и пр. Оба выразы: а҆́дъ и па́гꙋба означають станъ усопшихъ, бо коли се писавъ Соломонъ, всѣ усопшѝ зступали до пекла, на муки вѣчнѝ, або до свѣта пôдземного, до ада щобы тамъ оставати ажь до прихода Спасителя. Мысль сего стиха така: если Богъ знае докладно, що дѣе ся съ усопшими въ мѣстцяхъ темныхъ, такъ недоступныхъ для людского ока, то о скôлькожь легше видить, проникае Богъ нашѝ серця, нашѝ найтайнѣйшѝ гадки!

12. Не возлю́битъ и пр. Чоловѣкъ безбожный, котрый не любить ніякихъ напôмнень и пересторогъ, не любить и тыхъ, котрѝ такѝ напôмненя и перестороги дають; ôнъ сторонить ôтъ такихъ людей, ихъ товариство есть для него поикре, бо перешкаджае ему въ его грѣшныхъ розрывкахъ и въ цѣлôмъ его грѣшнôмъ способѣ поступованя; за тое шукае ôнъ собѣ товариства подôбныхъ ему людей, якъ каже наша приповѣдка: злодѣй злодѣя заразъ пôзнае; съ того рода людьми ôнъ радо пристае, съ ними увеселяе ся, съ ними разомъ въ своей глупотѣ зъ одныхъ грѣхôвъ въ другѝ впадае, доки его не досягне Божа кара.

13. Се́рдцꙋ веселѧ́щꙋсѧ и пр. Внутрѣшный станъ душѣ проявляе ся на внѣ; коли чоловѣкъ въ душѣ радуе ся, тогда есть его лице веселе, немовъ цвитуче, подôбне до хорошого, розвиненого цвѣтка; коли же чоловѣкъ въ душѣ чуе смутокъ, тогда сей смутокъ ôтбивае ся такожь на его лици, оно есть тогда сумне. Св. Апостолъ напоминае насъ, щобы мы були всегда веселѝ (Фил. 4, 4.). Єсть однако смутокъ, печа́ль, ꙗ҆́же по Бꙋ̀ѣ (2. Кор. 7, 10.); есть се смутокъ задля поповне-

14. тѹетъ. Сердце правое ищетъ чѹвства: ѹста же
15. ненаказанныхъ ѹразѹмѣютъ зла. [a] На всако
время очи злыхъ пріемлютъ зла: добріи же

а) Еккл. 3, 12.

ныхъ грѣховъ, полученый съ надѣею на Бѹже милосердіе; сей смутокъ есть слушный и похвальный. Иншимъ есть смутокъ сего свѣта; онъ повстае зъ земскихъ побудокъ и есть наслѣдкомъ утраты якого дочасного добра або досвѣдченя якого дочасного нещастя, яке чоловѣкъ лишь неохотно зносить; такій смутокъ есть дуже шкодливый для поступу чоловѣка въ правдивой честнотѣ.

14. **Сердце правое** и пр. Чоловѣкъ праведный любить мудрость и честноту (выс. 12, 1), и тому радо слухае и учить ся всего, що до сеи мудрости и честноты относить ся, щобы и самъ могъ больше усовершити ся и другихъ поучити; бесѣды о такихъ предметахъ суть для него наймилѣ шй; чоловѣкъ же неправедный, помѣтуючій наукою и пересторогами, любуе ся въ зломъ, въ неправедности, радо о того рода предметахъ слухае и съ другими о нихъ бесѣдуе; онъ бо хоче, щобы и другй люди були подобными ему грѣшниками.

15. **На всако время** и пр. Чоловѣкъ безбожный не есть николи щастливый; онъ досвѣдчае всегда рожныхъ каръ за свои грѣхи, а кромѣ того непокоить его безнастанно нечиста совѣсть; чоловѣкъ же праведный проживае спокойно и щастливо; Богъ нагороджуе его добрй дѣла уже на томъ свѣтѣ своимъ благословеніемъ, котре его не опускае анѣ на хвилю и поддержуе его духа навѣть въ терпѣняхъ, якй Богъ часомъ зошле на него посля своихъ невыслѣдимыхъ совѣтовъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: всѣ дни убогого суть злй, умъ спокойный есть немовь пиръ безнастанный, с. е. всѣ дни житя чоловѣка убогого суть вправдѣ задля недостатку, якій онъ мусить зносити, прикрй, одна-

16. безмо́лвствꙋютъ при́снѡ. [а] Лꙋ́чше части́ца ма́-
лаѧ со стра́хомъ Гдⷭ҇нимъ, не́жели сокро́вища
17. ве́лїѧ безъ боѧ́зни. [б] Лꙋ́чше оу҆чрежде́нїе ѿ ѕе́-
лїй съ любо́вїю и҆ благода́тїю, не́жели предста-

а) Пс. 36, 16. б) пис. 17, 1.

ко умъ спокойный, якій онъ посѣдає, будучи добродѣтельнымъ и боячи ся Бога, заступає єму столъ стравами заставленый въ домѣ чоловѣка богатого но нещастливого задля єго грѣховъ.

16. Лꙋ́чше части́ца и пр. Каже наша приповѣдка: лучше своє лычко, якъ чужій ремінецъ. Малй доходи, узыскаий честною працею, безъ кривды людскои, приносять внутрѣшне задоволенє и Боже благословеніє; великй же скарбы, нагромадженй въ способъ нечестный, съ людскою кривдою и образою Божою, выкликують грызоту совѣсти, не дѣлають чоловѣка щастливымъ и задоволенымъ; на такихъ скарбахъ тяжить Божій проклонъ, а по смерти безбожного богача стягнуть они єго немовъ сотнаровый камѣнь въ пропасть вѣчнои погибели.

17. Лꙋ́чше оу҆чрежде́нїе и пр. Подъ оу҆чрежде́нїемъ ѿ ѕе́лїй має розумѣти ся убоге, скромное угощенє, на яке могуть здобути сь бѣднй люди, а подъ предстакле́нїемъ теле́цкъ має розумѣти ся обыльне угощенє въ домѣ богача. Мысль єсть така: далеко пріятнѣйше забавишь ся въ домѣ убогого но честного чоловѣка, котрый тебе пріймe пôсля нашои приповѣдки: чимъ хата має, тымъ гостя пріймає, с. є. котрый пріймe тебе вправдѣ скромною стравою но съ любовію и щиростію, якъ въ домѣ чоловѣка богатого но лукавого, котрый вправдѣ угоститъ тебе суто, щобы показати тобѣ свой добробытъ, але въ своимъ серцю крыє для тебе вражду, ненависть, и пріймаючи тебе не окаже тобѣ пріятного лиця, немовъ бы ласку тобѣ дѣлавъ, що гостить тебе въ своимъ домѣ. Такй домы припоручає намъ наша приповѣдка оминати, кажучи: где любять,

18. влéніе телцéвъ съ враждóю. Мꙋ́жъ ѿрый оустро-
áетъ брани: долготерпѣлúвый же и҆ бꙋ́дꙋщꙋю
оукроціáетъ: [а] терпѣлúвый мꙋ́жъ оугасúтъ сꙋды.
19. нечестúвый же воздвизáетъ пáче. [б] Пꙋтіѐ прáзд-
ныхъ пóстлани тéрніемъ: мꙋ́жественныхъ же

а) пис. 26, 21. б) 1. Іоа. 2, 10.

не части, где не любять, не ходи,—а друга: где тобѣ радй, тамъ рѣдко бувай, а где нерадй, тамъ не заглядай.

18. Мꙋ́жъ ѿрый и пр. Каже наша приповѣдка: коли ся зачинае звада, не поможе и рада. Чоловѣкъ гнѣвного успособленя не зважае на ніякй перестороги и представленя, ôнъ неразъ задля дрôбницѣ дае повôдъ до сварней и выкликуе гнѣвъ у другихъ людей, задля чого приходить навѣть до спорôвъ судовыхъ; чоловѣкъ же спокôйный и терпеливо зносячій обиды приноровляе ся до нашои приповѣдки: нехай буде гречка, най не буде суперечка; ôнъ запобѣгае всякôй сварнѣ своею уступчивостію, до судовыхъ жалобъ не допускае, всѣхъ годить и примиряе; пôдчасъ коли люди образливй и гнѣвнй огôрчають собѣ житє безнастанными сварнями и тратять грошѣ и часъ на судовй росправы, жіе собѣ чоловѣкъ тихій спокôйно, часу уживае до працѣ а грошей до заспокоюваня своихъ и своеи родины потребъ. Добре то каже наша приповѣдка: святый спокою — гараздъ съ тобою, а друга: лучша соломяна згода, нѣжь золота звада.

19. Пꙋтіѐ прáздныхъ и пр. Чоловѣкъ лѣнивый боить ся працѣ, всюда видить ôнъ трудности и перепоны, немовъ бы дѣло, яке ôнъ мае довершити, було обгороджене колючимъ тернемъ; для того лѣнивый чоловѣкъ не бере ся до працѣ, хотяй бы мавъ бѣдовати и голодъ терпѣти; у него все кôнчить ся на нарѣканяхъ на трудности и перепоны, котрй выдають ся ему трудными до поконаня а навѣть перевысшаючими его силы; про-

20. оу҆гла́ждени. [a] Сы́нъ премꙋ́дръ веселитъ ѻ҆ца̀:
сы́нъ же безꙋ́менъ раздража́етъ ма́терь свою̀.
21. Несмы́сленнагѡ стезѝ скꙋ́дны оу҆ма̀: мꙋ́жъ же

а) выс. 10, 1.; вис 17, 25.; 19, 13. 26

тивно добрый жнець, якъ каже наша приповѣдка, не пытае, чи широкій загонець, с. е. чоловѣкъ працѣ и силы духа не дивить ся на трудности и перепоны, але жваво бере ся до дѣла и при Божôй помочи иде ему праця легко и ôнъ ôтносить зъ своихъ трудôвъ найкрасшѝ успѣхи. Правду говорить наша приповѣдка: где руки и охота, тамъ спора робота. А и въ моральнôмъ значеню можемъ сей стихъ ôтнести до людей слабодушныхъ, обавляючихъ ся трудностей на дорозѣ честноты и тому уникаючихъ тои дороги, а радше ходячихъ дорогою своихъ похотей, пôдчасъ коли люди праведнѝ мужно поконують всякѝ трудности и перепоны, лежачѝ на дорозѣ честнотъ; они въ кôнци такъ привыкнуть до сеи дороги, що она выдае ся имъ зовсѣмъ рôвною и гладкою. Зри выс. 3. 23.

20. Сы́нъ премꙋ́дръ и пр. Сынъ добрый, послушный, веселить своихъ родичей своимъ честнымъ способомъ поступованя; они тѣшать ся, видячи его щастливого и умѣючого запрацёвати на себе и дати еще родичамъ притулокъ у себе въ ихъ старости; сынъ же злый, непослушный, не дасть своимъ родичамъ доброго слова, не ôтвдячуе ся имъ за ихъ добродѣйства, своимъ лихимъ поступованемъ побуджуе ихъ до гнѣву, такъ що въ ихъ хатѣ нема спокою, але вѣчна сварня, правдиве пекло. Зри выс. 10, 1. Въ лат. текстѣ замѣсть раздража́етъ ма́теръ свою̀ читаемъ: гордить матерію своею, зневажае ю.

21. Несмы́сленнаго и пр. Чоловѣкъ нерозумный поступае собѣ въ всемъ глупо, безъ розваги, безъ розсудка и осторожности, выставляючи себе на безчисленѝ прикрости и клопоты, пôдчасъ коли чоловѣкъ розумный перше добре розважить, закимъ приступать до

22. разꙋ́менъ и҆справлѧ́ѧ хо́дитъ. [а] Ѡ҆лага́ютъ по-
мышле́нїѧ не чтꙋ́щїи со́нмищъ: [б] въ сердца́хъ
23. же совѣ́тныхъ превыва́етъ совѣ́тъ: Не послꙋ́-
шаетъ ѕлы́й е҆гѡ̀, нижѐ рече́тъ поле́зно что̀ и҆

а) нис. 20, 18. б) выс. 11, 14.

дѣла; кождый его крокъ есть обдуманый, пильно розваженый, тому держить ся ôнъ сильно своихъ постановлень, не збочуе на манôвцѣ, але иде простою дорогою до своеи цѣли и въ дѣйстности осягае ю чи то въ справахъ дочасныхъ чи душевныхъ. Слушно протое каже наша приповѣдка: кто по кладцѣ мудро ступае, той въ болотѣ ся не купае.

22. Ѡ҆лага́ютъ помышле́нїѧ и пр. Князѣ и всякѝ другѝ люди власть надъ другими посѣдаючѝ, суть обовязанѝ въ важныхъ справахъ, ôтносячихъ ся до розумного и успѣшного управляня пôдвластными, засягати рады у другихъ розумныхъ людей; если бы такѝ наставники вдоволяли ся тôлько своимъ власнымъ судомъ, а уникали рады другихъ людей, тогды могло бы стати ся, що они ôткладали бы свои намѣры зъ дня на день, находячи якѝ трудности въ выконаню свого намѣру, котрыхъ бы самѝ не були въ станѣ поконати и усторонити; въ наслѣдокъ того утратили бы они неодну добру нагоду до выконаня чогось пожиточного, а здѣлали бы се при неспріяючôй, неôтповѣднôй нагодѣ безъ пожитку або може навѣть съ шкодою для загального добра; тіи же, що другихъ радять ся и спôльно съ ними якійсь намѣръ розважають, приходять до ясного пôзнаня рѣчи, о котру ходить, и умѣютъ ужити найлучшихъ средствъ и способôвъ до еи выконаня въ властивôмъ часѣ и съ найбôльшимъ хôсномъ для себе и своихъ пôдвластныхъ. Зри поясненє выс. 11, 14.

23. Не послꙋ́шаетъ и пр. Сей стихъ стоить въ звязи съ стихомъ попереднымъ. Мысль есть така: Добре а и потреба радити ся другихъ, однако такои рады не треба шукати у людей злыхъ и переворотныхъ; тѝ бо

24. добро̀ ѻ҆бщемꙋ̀. Пꙋтїѐ живота̀ помышле́нїѧ ра-
25. зꙋ́мнагѡ: да ᲂу҆клони́всѧ ѿ а҆́да спасе́тсѧ. [a] До́-
мы досади́телей разорѧ́етъ Гдⷭ҇ь: ᲂу҆тверди́ же

а) Ест. 7, 9.; выс. 2, 22.; 12, 7.

люди ôткидують добрî рады людей честныхъ а натомѣсть пôддають рады злî и для загалу шкôдливî, якî вылягають ся въ ихъ злобнôй душѣ. Передъ такими людьми остерѣгає наша приповѣдка: не бôй ся чорта, але злого чоловѣка, — а друга: не клади псови пальцѣвъ въ зубы, бо вкусить. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: чоловѣкъ находить радôсть въ вырече́ню своихъ устъ, а бесѣда въ своей порѣ сказана єсть найлучша, с. є. кождый чоловѣкъ тѣшитъ ся, коли може высказати своє мнѣнє и подати свою раду, однако не всегда се, що ôнъ скаже, ôтповѣдає обставинамъ и надає ся до выконаня; се, що ктось скаже въ властивôй порѣ и ôтповѣдно до заходячихъ обставинъ, єсть всегда найлучше.

24. Пꙋтїѐ жикота̀ и пр. Люди мудрî и праведнî безнастанно мыслять о тôмъ якъ бы то они могли уйти вѣчного осудженя, а осягнути вѣчне спасенїє; для того стережуть ся они грѣхôвъ а всѣми силами старають ся жити богоугодно, выконувати добрî дѣла и украшати ся всякими честнотами. Въ тыхъ своихъ стараняхъ о добра вѣчнî, непереминаючî, оказують они свою правдиву мудрôсть.

25. До́мы досади́телей и пр. Пôдъ досади́телѧми мають разумѣти ся люди гордî, злобнî, кривдячî и обидячî своихъ ближныхъ, а особливо людей убогихъ, не могучихъ оборонити ся передъ кривдою и обидою, а надѣючихъ ся потѣхи и помочи тôлько ôтъ Бога; Богъ єсть ворогомъ и немовъ суперникомъ тыхъ людей гордыхъ и нечестивыхъ, гадаючихъ въ своей зарозумѣлости, що не потребують Божои опѣки и помочи; Богъ въ своимъ гнѣвѣ нѣвечить ихъ домы с. є ихъ родины, рôвно якъ ихъ несправедливо набутî достатки, а пôд-

26. предѣлъ вдовицы. Мерзость Гдеви помыслъ не-
27. праведный: чистыхъ же глаголы честны. [а] Гꙋ-
витъ себѣ мздоимецъ: [б] ненавидѧй же даровъ
пріѧтіѧ, спасетсѧ: милостынѧми и вѣрами ѡ-
чищаютсѧ грѣси: страхомъ же Гднимъ оуклo-

а) 1. Тим. 6, 9. б) Пс. 23, 8.

носить и утверджае родины и достатки людей покорныхъ и гнобленыхъ, якими суть особливо вдовы; вдовы бо и сироты яко опущенй ôтъ всѣхъ суть предметомъ особлившои опѣки Божои, якъ каже наша приповѣдка: за сиротою Богъ съ калитою; они надѣють ся потѣхи и помочи тôлько ôтъ Бога, и тому дѣйстно ю отримують. Зри Пс. 145, 9. — **Предѣлъ**. Властиво мають ту розумѣти ся границѣ роли вдовичои, котрй чоловѣкъ нечестивый намѣрявъ знищити а рôлю собѣ присвоити; въ ширшôмъ же значеню належитъ ту розумѣти всё, що есть власностію вдовы.

26. **Мерзость Гдеви** и пр. Богъ бридить ся безбожныхъ гадками людей несправедливыхъ, промышляючихъ тôлько о тôмъ, кому и въ якій способъ могли бы здѣлати яку шкоду або кривду; тымъ бôльше мерзкими и кары достойными суть въ очахъ Божихъ беззаконнй, кривдячй ближныхъ бесѣды и дѣла такихъ людей; натомѣсть гадки, бесѣды и дѣла людей побожныхъ, любячихъ своихъ ближныхъ, суть честнй яко выплываючй зъ ихъ чистого серця, и дуже подобають ся Богу, мають въ его очахъ превелику вартôсть и заслугу въ тôмъ житю и будучôмъ.

27. **Гꙋбитъ себѣ** и пр. Наша приповѣдка говоритъ: абы були побрязкачѣ, то будуть и послухачѣ, а друга: до права треба мати два мѣшки, одинъ грошей а другій бачности, а еще: золото, срѣбло губу затыкае, — золотый ключь до кождыхъ дверей придасть ся. Кто маючи судити яку справу, принимае дары ôтъ людей интересованыхъ и въ той способъ стае ся сторонничимъ,

28. **наѧетсѧ всѧкъ ѿ зла. Сердца праведныхъ поу-чаютсѧ вѣрѣ: оуста же нечестивыхъ ѿвѣщаютъ зла: пріѧтни предъ Гдемъ поутіе мужей пра-**

выдає судъ несправедливый, кривдячій невинного; кто перекупленый дарами роздає уряды людямъ меньше достойнымъ або и недостойнымъ, поминаючи людей достойныхъ, — той стягає на себе гнѣвъ и пôмсту Божу, дочасну и вѣчну погибель; кто же выстерѣгає ся сего лукавого и несправедливого способу поступованя и старає ся всегда бути справедливымъ въ повненю свого уряду, той доступить Божого благословенія въ тôмъ житю а вѣчного спасенія по смерти. — **Милостынями** и пр. Дѣлами милосердія и справедливости (выс. 3, 3.) очищають ся грѣхи, понеже тыми дѣлами, довершеными въ Божôй благодати, чинимо задосыть за кару грѣхами провинену а и прощеня грѣхôвъ доступаємъ, наколи выконуємъ тѝ дѣла съ серцемъ сокрушенымъ, жертвуючи ихъ Богу для ôтпущеня намъ вины. Ничь такъ не дѣлає Бога милостивымъ взглядомъ насъ, якъ коли мы оказуємъ ся милостивыми и справедливыми взглядомъ нашихъ ближныхъ. Зри выс. 14, 22. — **Страхомъ же Гднимъ** и пр. Милостыня и справедливôсть зъєднують намъ ôтпущенє грѣхôвъ уже поповненыхъ, боязнь же Божа охороняє насъ ôтъ поповненя новыхъ грѣхôвъ.

28. **Сердца праведныхъ** и пр. Пôдъ словомъ **вѣра** має розумѣти ся вѣрнôсть взглядомъ Бога и всѣхъ старшихъ с. є. послухъ, якъ має лат. текстъ. Мысль єсть така: Коли чоловѣкови праведному щось приказує ся, чи то зъ стороны Бога чи зъ стороны єго настоятеля, або коли старшій а навѣть рôвный єму або и нисшій ôтъ него напоминає єго за якѝ похибки, тогда чоловѣкъ праведный въ покорѣ пôдчиняє ся приказови, хотьбы ôнъ бувъ и якъ прикрый и утяжливый, а всяке напôмненє принимає охотно и безъ нарѣканя; чоловѣкъ же безбожный, коли дає ся єму якій немилый для него приказъ або яке напôмненє за его похибки, сейчасъ воркотить, ôтказує, маючи на устахъ слова повнѝ зарозумѣлости и поруги. — **Пріѧтни** и пр. Чоловѣкъ праведный

29. ведныхъ: и҆́мижe и҆ врази́ дрꙋ́зи выва́ютъ. [a] Дале́че ѿстои́тъ Бг҃ъ ѿ нечести́выхъ: моли́твы же пра́ведныхъ послꙋ́шаетъ: лꙋ́чше ма́лое прїа́тїе съ пра́вдою, не́жели мнѡ́гаѧ жи҃та съ непра́вдою: се́рдце мꙋ́жа да мы́слитъ пра́веднаѧ, да ѿ Бг҃а

a) Пс. 10, 5.

ный подобає ся Богу, котрый єго за єго праведнѝ дѣла въ всемъ благословить и нагороджає; люди злѝ, вороги чоловѣка праведного, видячи такъ явне Боже благословеніє, якимъ тѣшитъ ся чоловѣкъ праведный, мають почесть для него и перестають єму шкодити; кромѣ того чоловѣкъ праведный не гнѣває ся на никого, на обиду ôтповѣдає словомъ пріязнымъ, на шкоду добродѣйствомъ, и тымъ способомъ немовъ змушує ворога до почести и любви для себе. Наша приповѣдка припоручає любезне поступованє съ ворогами, коли кажуть: дай хлѣба — соли ворогови, хоть якъ скаженому псови. (Зри Рим. 12, 10.) Люди праведнѝ, будучи пріятелями Божими, старають ся позысковати для Бога такожь грѣшникôвъ, ворогôвъ Божихъ; они навертаючи ихъ дѣлають ихъ Божими пріятелями. Тыхъ тутъ поясненыхъ слôвъ нема въ лат. текстѣ; они находять ся въ лат. текстѣ доперва нис. 16, 7.

29. Дале́че ѿстои́тъ и пр. Богъ не любить людей безбожныхъ, не благословить ихъ, не выслухує ихъ молитвъ, понеже они ôтдалили ся ôтъ Бога своими беззаконіями, котрѝ суть для Бога мерзкими и предметомъ єго найбôльшои ненависти; молитвы же людей праведныхъ Богъ выслухує, понеже они своими дѣлами суть єму милѝ и близькѝ; они повнять Божу волю, то и Богъ задосыть чинить такожь ихъ волѣ, коли єго о що просять. Зри Пс. 144, 18. — Лꙋ́чше ма́лое и пр. Поясненє сего зри выс. 15, 16. Тыхъ слôвъ нема въ лат. текстѣ; они находять ся тамъ доперва нис. гл. 16, ст. 8. — Се́рдце мꙋ́жа и пр. Кто въ своямъ серцю удержує всегда тôлько

30. ѝспра́ватсѧ стѡпы̀ ѐгѡ̀. Ви́дѧщее ѻ҆́ко дѡ́вра́ѧ,
веселитъ се́рдце: сла́ва же бл҃га́ѧ ѹ҆тѹ́чнѧетъ
31. кѡ́сти. Слѹ́шаѧй ѡ҆бличе́нїй живота̀, посредѣ̀
32. премѹ́дрыхъ водвори́тсѧ. Ѝже ѿмета́етъ наказа́-
нїе, ненави́дитъ себѐ: совлюда́ѧй же ѡ҆бличе́нїѧ,

добрѝ, праведнѝ мысли, той буде такожь пожадати тôлько того, що есть добре и праведне, воля бо послѣдуе мыслямъ (Мат. 15, 19.); чоловѣкъ же мыслячій тôлько о рѣчахъ праведныхъ и творячій тôлько тое, що Богу подобае ся, заслугуе на щоразъ бôльшу помôчь Божу, щобы мôгъ въ добрôмъ удержати ся ажь до кôнця и спасти ся. Такожь и тыхъ слôвъ нема въ лат. текстѣ; они находять ся тамъ, але въ иншôмъ значеню, нис. гл 16, ст. 9.

30. **Ви́дѧщее ѻ҆́ко** и пр. Якъ свѣтло сонѣчне, даючи оку нашому бачити всё красне на тôмъ свѣтѣ, веселить тоеже око, и якъ радôсть, узыскана за помочію ока и свѣтла сонѣчного, доходить ажь до внутра нашого серця, такъ добра слава наповняе нашу душу радостію и причиняе ся дуже до удержаня и скрѣпленя нашого здоровя. Мудрець взывае насъ часто до стараня ся о сокровище доброго имени, походячого зъ совѣстного выконуваня добрыхъ дѣлъ и честнотъ, уживаючи при тôмъ побудокъ природныхъ, ôтносячихъ ся до нашого личного хôсна. Зри выс. 10, 7.; нис. 22, 1.

31. **Слѹ́шаѧй** и пр. Той, що охотно слухае напôмнень и зъ нихъ учить ся, якъ мае праведно жити, щобы и тутъ и по смерти бувъ щастливымъ, есть мудрымъ и буде щоразъ мудрѣйшимъ; ôнъ зненавидить товариство людей глупыхъ и безбожныхъ, а буде найохотнѣйше приставати тôлько съ людьми розумными и праведными, и въ той способъ стремѣти до щоразъ бôльшои совершенности.

32. **Ѝже ѿмета́етъ** и пр. Наука, напôмнене, пересторога, ведуть чоловѣка до всего доброго, до дочасного и вѣчного щастя, тожь чоловѣкъ, котрый помѣтуе

33. любитъ свою душу. Страхъ Гдень наказаніе и премудрость: и начало славы отвѣщаетъ ей. († предъидетъ же смиреннымъ слава.).

людьми, що его учать, напоминають и перестерѣгають, и ихъ не слухае, помѣтуе такожь самымъ собою, самого себе ненавидить, подобно якъ хорый, не любячій лѣкарѣвъ и лѣкарствъ, не любить свого здоровя. Чоловѣкъ же, любячій тыхъ, що его учать, напоминають и перестерѣгають, и жіючій посля ихъ спасительныхъ сказовокъ, любить себе и свое добро, понеже учить ся ненавидѣти пороки, любити честноты, почитати Бога и ему вѣрно служити. Въ лат. текстѣ замѣсть: любитъ свою душу читаемъ: паномъ есть серця, с. е може своимъ злымъ склонностямъ и пожадливостямъ ставити спасительный опоръ.

33. Страхъ Гдень и пр. Тая есть дорога до славы: боязнь Божа веде чоловѣка до охотного приниманя и выконуваня напомнень и наукъ, зъ того стае ся онъ мудрымъ, мудростію же своею доходить до славы такъ дочасной якъ и вѣчной. Слово начало мае тутъ значене лат. principium с е. початку, але лучше означае оно тутъ се, що лат. principatus с. е. власть, начальство, а тогда мали бы тій слова таке значене, що люди боячій ся Бога, устроючій свое житє посля спасительныхъ наукъ и напомнень людей мудрыхъ и побожныхъ, ставши ся мудрыми и праведными, доходять до найвысшои славы, до найвысшихъ достоинствъ въ державѣ и Церквѣ. — Предъидетъ и пр. Каже наша приповѣдка: честному всюда честь. Якъ працюючому предкладае ся заплата, щобы онъ знавъ, яку за свою працю отримае нагороду, такъ слава иде передъ покорою яко нагорода за всѣ честноты, якій зъ покоры немовъ зъ жерела выплывають. Въ лат. текстѣ есть: славу попереджае покора, с. е. чоловѣкъ, котрый въ покорѣ пріймае добрій науки и перестороги и посля нихъ жіе, доходить до славы. О значеню и потребѣ покоры для житя праведного зри пояснене выс. 3, 34.

Глава 16.

О Бозѣ яко найвысшôмъ и наймудрѣйшôмъ управителю свѣта. Прикметы доброго царя. Слава мудрости.

1. Человѣкꙋ [a] предложе́нїе се́рдца: и҆ ѿ Гдⷭ҇а ѿ-

a) Єрем. 10, 23.

1. Человѣкꙋ предложе́нїе и пр. Каже наша приповѣдка: Чоловѣкъ стрѣляє, а Богъ кулѣ носить; — чоловѣкъ гадає, а Богъ росполагає. Чоловѣкъ може собѣ укладати рôжнѝ намѣры, однако Богъ управляє єго бесѣдами и дѣлами; выконанє намѣрôвъ чоловѣка не ôтъ него зависить, але ôтъ Бога, ôтъ Божои волѣ, чи намѣръ чоловѣка має сповнити ся або нѣтъ. Цѣлкомъ ложно заключавъ зъ слôвъ сего стиха єретикъ Пелягій, що не початокъ нашихъ добрыхъ дѣлъ а тôлько ихъ выконанє зависить ôтъ Божои благодати; тутъ бо нема бесѣды о помочи Божои благодати, а тôлько указує ся на рôжницю, яка неразъ заходить межи намѣрами чоловѣка а допустами Божоми. (Allioli.) Вуйко же, переводець лат. библіи, такъ сей стихъ поясняє: Ôтъ волѣ чоловѣка залежить приспособити душу (серце) до повдержаня языка, постановивши собѣ не говорити ничого неприличного, однако Божа се рѣчь такъ управляти єго языкомъ, щобы ничого не говоривъ неприличного, понеже — якъ говорить св. Яковъ: а҆́ще кто̀ въ сло́вѣ не согрѣша́етъ, се́й соверше́нъ мꙋ́жъ (3, 2.). Тожь св. Августинъ (lib. 2. ad Bonif. c. 5.) учить, що въ тôмъ стиху говорить ся о свободѣ нашои волѣ (liberum arbitrium), а при тôмъ и о попереджаючôй и помагаючôй намъ Божôй благодати. Calmet же дає таке поясненє: Надармо силує ся чоловѣкъ ôтдати свои уложенѝ и розваженѝ мысли ôтповѣдными словами, єсли Богъ єму въ тôмъ не допоможе; безъ Божои помочи мысли єму запутають ся, слôвъ єму недôстане, память єму не допише, и ôнъ

2. вѣ́тъ ѿзы́ка. Всѧ̀ дѣла̀ смире́ннагѡ ѿвле́нна
3. предъ Бг҃омъ: и҆ ᲂу҆крѣпля́ѧй дꙋ́хи Гдⷭ҇ь. [a] При-
вли́жи ко Гдⷭ҇ꙋ дѣла̀ твоѧ̀, и҆ ᲂу҆твердѧ́тсѧ по-

a) Пс. 36, 5.; 1. Петр. 5, 7.

скаже щось такого, що буде противне его намѣрови, его постановленю. Зри Быт. 11, 7. 8.; Числ. 23, 7 и сл.; 2. Цар. 16, 13.; 17, 7 и сл.; Марк. 14, 56.

2. Всѧ̀ дѣла̀ и пр. Каже наша приповѣдка: покора стѣну пробивае. Чимъ бо̂льшимъ есь, тымъ бо̂льше смири ся передъ Богомъ, безъ котрого помочи не вдѣешь ничого, а тогда найдешь у Бога благодать; Богъ бо видить найлучше, чи кто есть дѣйстно покорнымъ и чи въ покорѣ для Бога чи противно для власнои славы бажае выконати ро̂жни̂ свои намѣры; правдиво покорному Богъ помагае, укрѣпляючи его волю въ выконаню его добрыхъ намѣро̂въ, збо̂льшаючи его ревно̂сть въ довершаню добрыхъ дѣлъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: всѣ дороги чоловѣка суть явни̂ передъ его очима, але Господь есть, котрый важить духи с. е. чоловѣкъ видить и знае внѣшни̂ дѣла, но не всегда знае о̂нъ духа и намѣры, зъ котрыхъ ти̂ дѣла походять; ихъ духа и намѣры знае вповни то̂лько Богъ. Для того уважае чоловѣкъ неразъ свои дѣла за чисти̂ и добри̂, по̂дчасъ коли они передъ Богомъ не суть такими, понеже походять зъ укрытои любви власнои, зъ взглядо̂въ людскихъ и т. п. Тожь нехай никто не уважае себе за праведного, але нехай боить ся Божого суда. (Allioli). Зри 1. Кор. 4, 3. 4.

3. Приклижи къ Гдⷭ҇ꙋ и пр. Каже наша приповѣдка: Бога взывай, а руки прикладай. Всѣ твои дѣла довершай въ честь и славу Божу, просячи Бога о помо̂чь и благословеніе, щобы ти̂ дѣла помогли тобѣ до осягненя твоеи цѣли, якою есть особливо твое вѣчне спасеніе, а тогды можешь о̂тъ Бога напевно надѣяти ся якъ найбо̂льшого успѣха всѣхъ твоихъ богоугодныхъ намѣро̂въ.

4. мышлéнїѧ твоѧ. [a] Всѧ содѣ́ла Гдь себѐ рáди:
5. [б] нечестúвїи же въ дéнь ѕóлъ погúбнѹтъ. Нечúстъ предъ Бгомъ всѧ́къ высокосéрдный, въ рѹ́кѹ же рѹ́цѣ влагáѧй непрáведнѡ, не ѡ́безви-

а) Рим. 11, 36. б) Іов. 21, 30.; выс. 8, 13.

4. **Всѧ́ содѣ́ла** и пр. Богъ сотворивъ всё для своеи славы; ôнъ есть першою всего причиною, а такожь найвысшою всего цѣлею; всё бо стремить до хвалы Божои, всê оповѣщае и величае Божу могучôсть, милосердіе, справедливôсть, мудрôсть по цѣлôмъ свѣтѣ. - **Нечестúвїи же** и пр. Якъ праведники прославляючи Бога за житя добрыми дѣлами, будуть его прославляли вѣчно въ небѣ, такъ люди неправеднû, котрû за свого житя зневажали Бога своими грѣхами, зôстануть ôтъ него въ день суда ôткиненû и засудженû на вѣчну погибель. Въ лат. текстѣ читаемъ сей стихъ такъ: Господь всё здѣлавъ задля самого себе, такожь (здѣлавъ, сотворивъ ôнъ) и безбожника на злый день, с. е. Богъ, котрый сотворивъ всê для своеи славы, сотворивъ такожь и тыхъ, о котрыхъ знавъ, що мали бути безбожными, а то въ тôй цѣли, щобы въ ихъ укараню въ день суда пôсля ихъ заслугъ, его справедливôсть прославилася. Тожь не можна казати, якобы Богъ мавъ кого сотворити на вѣчне осуджене, понеже ôнъ тыхъ, о котрыхъ знавъ, що задля своихъ грѣхôвъ а не зъ волѣ Божои, мали бути осудженû, сотворивъ для своеи славы. Зри Исх. 9, 16.

5. **Нечúстъ предъ Бгомъ** и пр. Слово **высокосéрдый** означае чоловѣка гордого, зарозумѣлого; такого Богъ не любить яко невдячного, злобного свого немовъ суперника; такій бо чоловѣкъ ничого не приписуе Богу, а тôлько самому собѣ, своимъ заслугамъ, уповае не на Бога але на себе, на свои силы и достатки и всякû иншû добра земскû, котрû суть Божими дарами но за котрû ôнъ Богу не дякуе; такій гордый чоловѣкъ есть грѣшный, такъ якъ гордôсть есть жереломъ всѣхъ грѣ-

6. нитсѧ. [a] Начало пути блга, еже творити праведнаѧ, пріѧтна же предъ Богомъ паче, нежели

а) Лук. 10, 28.

хôвъ; ôнъ есть протое нечистый передъ Богомъ и не умые ся зъ своеи нечистости, хотяй бы и якъ старавъ ся еи позбути ся и выдати ся чистымъ передъ лицемъ Божимъ; ôнъ не уйде Божои кары, котра его напевно постигне если не въ тôмъ житю, то въ будучôмъ. Слушно протое говорить наша приповѣдка: не говори пышно, щобы ти на зле не выйшло; ктовысоко лѣтае, той низько сѣдае. Образъ очищаня ся гордого чоловѣка есть въ тôмъ стиху взятый зъ людей мыючихъ свои руки и потираючихъ одну руку о другу. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: мерзкимъ есть у Господа кождый гордый; хотяйбы рука до руки була, не уйде кары. с. е. хотяйбы мерзкій передъ Богомъ гордый чоловѣкъ мавъ много змовленыхъ и помагаючихъ ему людей, не позôстане безъ укараня. Зри о выреченю: въ рукꙋ же рꙋцѣ влагаѧй неправеднѡ пояснене выс. 11, 21.

6. Начало пути и пр. Основою богоугодного, добродѣтельного житя есть заховуване Божихъ заповѣдей. (Лук. 10, 28.) Пôдъ началомъ можемъ розумѣти початокъ въ властивôмъ значеню, котрый есть въ кождôмъ дѣлѣ звычайно трудныи; мовъ бы казавъ: начни творити добрû дѣла, а увидишь, що дорога Божихъ заповѣдей не есть така прикра, якъ тобѣ передъ тымъ въ наслѣдокъ покусъ и принадъ злого духа и свѣта здавало ся; чимъ довше будешь выконувати честноты и добрû дѣла, тымъ легшимъ выдасть ся тобѣ ихъ выконуване. Зри еще пояснене выс. 8, 13 — Пріѧтна же и пр. Наше богоугодне житє, наша праведнôсть, суть Богу милѣйшû нѣжь нашû жертвы; заховуване бо Божихъ заповѣдей, якого вымагае житє богоугодне, праведне, есть до спасеня доконче, необходимо потрѣбне,

7. жре́ти же́ртвы. [a] Ѝщáй Гдⷭ҇а ѡ҆вра́щетъ ра́зꙋмъ
8. съ пра́вдою: Пра́вѣ же и҆щꙋщїи є҆го̀, ѡ҆вра́щꙋтъ
9. ми́ръ. Всѧ̑ дѣла̀ Гдⷭ҇на съ пра́вдою: храни́тсѧ

а) Сір. 6, 17.; 1. Петр. 3, 13.

пôдчасъ коли приношене жертвъ, єсть полишене свобôднôй волѣ чоловѣка; при жертвахъ приносить ся Богу мясо звѣрятъ, черезъ ваховуване Божихъ заповѣдей жертвуємъ Богу нащу власну волю; жертвы приносять ся за поповненѝ грѣхи, заховуване Божихъ заповѣдей єсть охороною передъ грѣхами. Єсть ту бесѣда о жертвахъ старозавѣтныхъ, ôтъ котрыхъ безконечно высшою єсть новозавѣтна жертва Пресв. Євхаристіи, котра єсть Богу жертвою наймилѣйшою. Зри пояснене выс. 15, 8.

7. Ѝщáй Гдⷭ҇а и пр. Каже наша приповѣдка: кто съ Богомъ, съ тымъ и Богъ. Кто шукає Бога, кто старає ся єму подобати ся выконуванємъ єго волѣ, той найде благодать у Бога, котра буде єго провôдницею въ мудрôмъ, розумнôмъ и праведнôмъ житю и доведе єго до дочаснои и вѣчнои цѣли: она поможе єму поконувати покусы до злого, такъ що нимъ не заволодѣють николи злѝ похоти и пристрасти, а ôнъ выйде побѣдоносно зъ борбы съ ними и заслугують собѣ у Бога на нагороду вѣчнои щасливости яко єго мудрый и праведный слуга.

8. Пра́вѣ же и҆щꙋщїи и пр. Тѝ, що шукають Бога якъ належитъ ся, с. є. на дорозѣ праведности, найдуть спокôй въ своєй чистôй совѣсти, въ любвѣ и благодати у Бога, въ любвѣ и поважаню у людей. Зри пояснене выс. 3, 4.

9. Всѧ̑ дѣла̀ и пр. Каже наша приповѣдка: справедливого чоловѣка, то и Богъ любить. Въ всѣхъ дѣлахъ Божихъ видимъ справедливôсть; Богъ законами своєи безконечнои справедливости управляє всѣми людьми, для того и люди, коли хотять Богу подобати ся и отримати ôтъ него справедливу нагороду, мають поступати въ цѣлôмъ своимъ житю дорогою справедливости, ôтдаючи Богу и людямъ се, що имъ

10. же нечестивый на день зо́лъ. [a] Проро́чество въ
оу̑стнѣхъ царе́выхъ: въ сꙋди́щи же не погрѣ-

а) 3. Цар. 3, 27.

належить ся. — Храни́тсѧ же и пр. Навѣть въ осудженю чоловѣка нечестивого въ день суда окаже ся справедливо̑сть и слава Божа. Зри пояснене выс. ст. 4.

10. Проро́чество и пр. Царь есть заступникомъ Бога и Богъ опѣкуе ся нимъ особлившимъ способомъ, щобы тойже мо̑гъ мудро и справедливо управляти своими по̑ддаными, щобы его по̑дданѝ мали найвысшу почесть и послухъ для всѣхъ его приказо̑въ, уважаючи ихъ яко непомыльна выреченя немовъ самого Божого пророка, говорячого зъ Божого вдꙋхновеня. Для того отримують царѣ подо̑бно якъ архіереѣ и пророки помазане и посвячене о̑тъ Бога, щобы тымъ способомъ були надѣленѝ надприродною силою до выконуваня свого трудного уряду. Зри 1. Цар. 8, 9; 16, 13. 14; 3. Цар. 3, 12; Пс. 50, 14. Розумѣе ся само собою, що царѣ будуть такими мудрыми и справедливыми Божими заступниками для своихъ по̑дданыхъ такъ довго, доки позо̑стануть вѣрными Богу и его закону; скоро оставлять Бога и его законъ, позбавляють себе Божои опѣки и помочи и утрачують надприродну силу отриману черезъ свое помазане. Видимъ се на безбожныхъ царяхъ, Ахаавѣ, Єровоамѣ, Манассіи и другихъ, котрѝ оставивши Бога и его законъ, выдавали ро̑жнѝ безо̑жнѝ приказы и розпорядженя и впадали въ найго̑ршѝ заблудженя, потягаючи за собою такожь своихъ по̑дданыхъ. Тожь гдеякѝ толкователѣ поясняють сей стихъ такъ, якобы тутъ бувъ выраженый приказъ для всѣхъ царей: нехай всѣ царѣ уважають себе за Божихъ заступнико̑въ, нехай отже старають ся бути вѣрными Богу и его закону, управляючи своими по̑ддаными по̑сля сего Божого закона, щобы въ нимъ не поблудили, щобы ихъ всѣ приказы и розпорядженя були такъ справедливѝ и добрѝ, немовъ бы були вложенѝ въ ихъ уста черезъ самого Бога.

11. шáтъ оу҆стà ѐгѡ̀. Превѣ́са мѣ́рила прáвда оу҆
12. Гдⷭ҇а: дѣлá же ѐгѡ̀ мѣ́рила прáведнаѧ. Мéр-
зость царéви творѧ́й ѕлаѧ̑: [а] съ прáвдою во
13. оу҆готовлѧ́етсѧ престóлъ начáлства. [б] Прїѧ́тны

а) нис. 20, 28.; 25, 5 б) выс. 12, 8.

11. Превѣ́са мѣ́рила и пр. Богъ дѣлае всё пôсля своеи безконечнои справедливости; всѣ его дѣла, приказы и зарядженя суть немовъ на вазѣ ôтваженѝ с. е. найсправедлившѝ. — Дѣлá же ѐгѡ̀ и пр. Єсть се повторене попередныхъ слôвъ сего стиха. Въ лат. текстѣ читаемъ такъ: а дѣла его всѣ тягарки въ мѣшку. Се ôтносить ся до старинного звычаю, пôсля котрого жиды, не маючи еще битои монеты, носили съ собою вагу а тягарки мали въ мѣшку, щобы могли кождого часу ôтважити золото або срѣбло такъ при плаченю якъ при отримованю ôтъ когось належнои сумы.

12. Мéрзость царéви и пр. Ôтъ Бога переходить Соломонъ до царя яко намѣстника, заступника Божого на землѣ. Мысль єсть така: Царь, который сповняе належито свôй высокій урядъ, наслѣдуе Бога; якъ Богъ єсть въ своихъ дѣлахъ и зарядженяхъ найсправедлившій, такъ такожь мудрый и добрый царь бридить ся всякою несправедливостію и безбожностію и карае людей безбожныхъ, щобы праведныхъ охоронити передъ ихъ кривдами и згôршенями; така же справедливôсть мудрого и доброго царя єсть сильною основою его царства; тымъ бо, що царь справедливо карае своихъ провинившихъ пôдданыхъ, а рôвно справедливо нагороджае заслуги добрыхъ, дѣе ся, що несправедливôсть и безбожнôсть не може въ его царствѣ закорѣнити ся, и що натомѣсть справедливôсть и побожнôсть, тая пôдстава щастя и добробыту пôдданыхъ, въ его царствѣ защѣпляють ся и доходять до щоразъ бôльшого розвитку и силы.

12. Прїѧ́тны царю̀ и пр. Соломонъ, розвиваючи дальше идею доброго, мудрого царя, каже, що такій царь не лишь не любить дѣлъ неправедныхъ, а любить тôлько добрѝ дѣла, но такожь ненавидить неправеднѝ

царю оустнѣ праведны, словеса же правая лю-
14. витъ Гдь. [a] Ярость царева вѣстникъ смерти:
15. мужъ же премудръ оутолитъ его. Въ свѣтѣ
жизни снъ царевъ: пріятніи же ему якѡ облакъ

а) Ест. 7. 7.; нис. 20, 2.

бесѣды а любить тôлько тыхъ, що говорять правду и суть всегда щирыми, отвертыми въ своихъ бесѣдахъ. Нехай отже кождый царь, желаючи щастя своей державѣ, стереже ся похлѣбникôвъ, якй звычайно ласку великихъ панôвъ зъеднати собѣ старають ся, а натомѣсть нехай окружають ся тôлько щирыми, для нихъ и для загального добра жичливыми людьми; правдою бо есть, що якъ пôдлй похлѣбники царскй могуть найбôльшй нещастя спровадити на поодинокихъ пôдданыхъ и на цѣлй краѣ, такъ знову щирй дорадцѣ суть щастемъ для добрыхъ царѣвъ и ихъ державъ. — **Люкитъ Гдь.** Въ першôмъ рядѣ любитъ щирыхъ людей самъ Богъ, потôмъ же любить ихъ такожь добрый царь яко вѣрный и Бога наслѣдуючій его заступникъ на землѣ.

14. **Ярость царева** и пр. Гнѣвъ царя есть немовъ вѣстникомъ смерти, наповняе бо провинившого великимъ страхомъ и заповѣдае ему яку тяжку кару або навѣть и смерть; хотяй однако гнѣвъ царя есть такъ страшный и небезпечный, то прецѣнь може ôнъ бути мудростію побѣдженый и успокоевый; мудрый бо и розумный чоловѣкъ найде всегда якесь розумне слово, якійсь розумный способъ до успокоеня гнѣва царского чи то противъ себе чи противъ другихъ людей зверненого. Зри 2. Цар. гл. 14.; Ест. гл. 7.

15. **Въ свѣтѣ жизни** и пр. Каже наша приповѣдка: якій пастухъ, така и череда. Царь мудрый замѣсть устрашати гнѣвомъ своихъ пôдданыхъ и карати ихъ смертію, умѣе своимъ лагôднымъ лицемъ немовъ яснымъ свѣтломъ утѣшати и зъеднувати собѣ

16. позденъ. [a] Оугнѣждéнїѧ премꙋ́дрости ѝзвранѣе злáта: вселéнїѧ же рáзꙋма дражáйши сребрà.
17. Пꙋтїѐ жи́зни оуклонѧ́ютсѧ ѿ злы́хъ: долготá же житїѧ пꙋтїѐ прáведни: прїéмлѧй наказáнїе въ

a) Іов. 28, 15

серця своихъ пôдданыхъ и хоронити ихъ ôтъ проступкôвъ, до якихъ звычайно приводить пôдданыхъ зле, немилосерне обходжене ся царя съ ними; тогда бо они бунтують ся противъ него, дѣлають заговоръ на его жите, а по выкрытю своихъ поступкôвъ переплачують ихъ своимъ житемъ. Въ лат. текстѣ читаемъ такъ: въ веселости лиця царского есть жите, с. е. веселе лице царя свѣдчить о его ласкавости и прихильности и есть запорукою щастя, яка дôстае ся въ удѣлѣ тому, для котрого царь есть ласкавымъ. — Прїѧ́тнїи же и пр. Ласкавôсть царя яко жерело добродѣйствъ для его пôдданыхъ есть для нихъ тымъ, чимъ есть дощь пôзный для збôжа; дощь ранный называе ся у жидôвъ въ Палестынѣ той, що падае въ мѣсяцю жовтню, по засѣвахъ, — а пôзный дощь той, що падае тамъ въ мѣсяцяхъ цвѣтню и маю, вплываючи корыстно на дозрѣване збôжа; жиды бо начинали рôкъ горожаньскій ôтъ вересня. Зри Второз. 11, 14.

16. Оугнѣждéнїѧ премꙋ́дрости и пр Пôдъ гнѣздами мудрости розумѣе св. Іоаннъ Золот (Catena graec.) приписы Божои мудрости и каже, що о тыхъ приписахъ выражае ся Соломонъ, що они въ многихъ рѣчахъ перевысшають мудрôсть свѣтову такъ, якъ золото перевысшае своею вартостію серебро. Иншѝ пôдъ гнѣздами мудрости розумѣють Церковь Христову а пôдъ мудростію самого І. Христа. Еще иншѝ подають таку гадку сего стиха: мудрôсть подае чоловѣкови далеко тревальшу потѣху и щастливôсть нѣжь всѣ скарбы свѣта. Зр. выс. 8, 11.

17. Пꙋтїѐ жи́зни и пр. Кто держить ся дороги праведности, ведучои до щастливости дочаснои и вѣч-

благихъ бꙋ́детъ: хранѧ́й же ѡ҆бличе́нїѧ, оу҆мꙋдри́тсѧ: и҆́же храни́тъ своѧ̀ пꙋти̑, соблюда́етъ свою̀
дꙋ́шꙋ: любѧ́й же живо́тъ сво́й, щади́тъ своѧ̀
18. оу҆ста̀. [a] Пре́жде сокрꙋше́нїѧ предвара́етъ до-
саждє́нїе, пре́жде же паде́нїѧ ѕлопомышле́нїе.
19. Лꙋ́чше кроткодꙋ́шенъ со смире́нїемъ, не́жели и҆́же

а) Ест. 3, 1.; ниж. 18, 12.; Дан. 4, 27.

нои, той буде безпечнымъ передъ манôвцями, ведучими до предвчаснои смерти и вѣчнои погибели; ôнъ буде тѣшивъ ся довгимъ и щастливымъ житемъ на тôмъ свѣтѣ и стане ся участникомъ вѣчного блаженьства по смерти. — **Прїе́млѧй наказа́нїе** и пр. Кто радо принимае добрѝ науки, перестороги а навѣть напôмненя, и пôсля нихъ устроюе свое житє, той буде уплывати въ всякôмъ добрѣ; ôнъ бо буде съ кождымъ днемъ мудрѣйшимъ и розсуднѣйшимъ, а черезъ тое буде щоразъ то лучшимъ и бѣглѣйшимъ въ оминаню грѣпôвъ и каръ за тїнже. — **И҆́же храни́тъ** и пр. Кто осторожоо поступае дорогою праведности, кто всё уважно и съ розвагою дѣлае, щобы въ чôмъ не согрѣшити, той спасе себе ôтъ каръ дочасныхъ и вѣчныхъ. — **Любѧ́й же** и пр. Кто собѣ желае дочасного и вѣчного добра, той стереже ся не тôлько злыхъ, грѣшныхъ дѣлъ, но такожь злыхъ, грѣшныхъ, соблазняючихъ, Бога ображаючихъ а ближнёму кривду наносячихъ бесѣдъ, якъ: обмовъ, клеветъ и т. п.

18. **Пре́жде сокрꙋше́нїѧ** и пр. Кто въ своей гордости не умѣе другимъ ôтдати честь належну, за щонебудь ихъ зневажае и въ своимъ серцю носить злобнѝ намѣры, щобы ихъ погубити, той дôзнае самъ рôжныхъ нещасть и доходить до дочаснои и вѣчнои погибели. Зри выс. 11, 2.

19. **Лꙋ́чше кроткодꙋ́шенъ** и пр. Лучше есть жити въ покорѣ и въ лагôдности взглядомъ ближныхъ, нѣжь уживати найбільшого щастя съ людьми гордыми и зу-

20. раздѣлѧетъ корысти съ досадителми. Разꙋ́м-
ный въ ве́щехъ ѡ҆брѣта́тель благи́хъ: [a] надѣ-
21. ѧйсѧ же на Гдⷭ҇а, блаже́нъ. Премꙋ́дрыѧ ѝ разꙋ́м-
ныѧ ѕлы́ми нари́чꙋтъ: сла́дцїи же въ словесѝ,
22. мно́жае ѹ҆слы́шани вꙋ́дꙋтъ. И҆сто́чникъ живо́тенъ

а) Пс. 33, 9.; Ис. 1, 18.; Єрем. 17, 7.

хвалыми, котрѝ звычайно кривдами людскими збогачують ся и тому суть Божого благословенія позбавленѝ. Зри Мат. 5, 3.; Як. 4, 6.

20. **Разꙋ́мный въ ве́щехъ** и пр. Кто свои справы полагоджує розумно, съ розвагою, той звычайно осягає свою цѣль и узыскує нагороду за свои совѣстнѝ труды; однако о много щастлившимъ єсть той, кто не спускає ся на свои способности, на свôй розсудокъ, но всю свою надѣю покладає въ Бозѣ; Богъ бо не заведе єго надѣй, допоможе єму въ кождôй справѣ и при Божôмъ благословенію и помочи дôйде ôнъ цѣлкомъ певно до своєи цѣли и отримає за свои труды не лишь дочасну но и вѣчну нагороду.

21. **Премꙋ́дрыѧ** и пр. Каже наша приповѣдка: лихе доброго не любить. Люди свѣтовѝ называють тыхъ, що суть розумными и розсудкомъ въ всемъ руководять ся, злыми; имъ не подобають ся ихъ строгѝ правила житя и напôмненя; однако тѝ, що другимъ схлѣбляють и солодкими словами до нихъ ôтзывають ся, бувають людьми свѣтовыми высше цѣненѝ нѣжь люди розсуднѝ и правдиво мудрѝ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто єсть мудрого серця, буде названый розумнымъ; а кто єсть хорошои вымовы, зыскує єще бôльше, с. є. кто єсть мудрымъ, буде вправдѣ названый ростороннымъ и розумнымъ, но далеко бôльшу користь має той, що кромѣ мудрости посѣдає и хорошу вымову, ôнъ бо кромѣ славы при помочи своєи вымовы дôйде до пожеланыхъ успѣхôвъ своихъ заходôвъ.

22. **И҆сто́чникъ жи́зни** и пр. Мудрôсть, узыскана наукою, молитвою, честною працею и досвѣдомъ, єсть

ра́зꙋмъ стѧжа́вшымъ: наказа́нїе же безꙋ́мныхъ
23. ѕло̀. Се́рдце премꙋ́драгѡ оу̑разꙋмѣ́етъ ꙗ̑же ѿ
свои́хъ ѐмꙋ̀ оу̑стъ, въ оу̑стна́хъ же но́ситъ ра́-
24. зꙋмъ. Со́тове медо́внїи словеса̀ дѡ́вра: сла́-
25. дость же и̑хъ и̑сцѣле́нїе дꙋши̇̀. [a] Сꙋ́ть пꙋтїѐ
мнѧ́щїися пра́ви вы́ти мꙋ́жꙋ, о̑ва́че послѣ́днѧѧ

а) выс. 14, 12.

для ѥи властителя жереломъ ѥго дочасного и вѣчного щастя (выс. 10, 11), однако наука людей глупыхъ, не знаюча правилъ Божои мудрости, доведе ихъ и другихъ, котрѝ ѥи слухають, до дочаснои и вѣчнои погибели.

23. **Се́рдце премꙋ́драгѡ** и пр. Мудрôсть управляѥ устами того, котрый ю посѣдаѥ; она учить ѥго, щобы ничого не говоривъ нерозважно, но щобы перше добре обдумавъ и розваживъ, закимъ щось скаже; чоловѣкъ же глупый ничого напередъ не обдумуѥ, не розважаѥ; ôнъ говорить всё, що ѥму на языкъ прійде; для того суть всѣ бесѣды чоловѣка мудрого розумнѝ и поучаючѝ, бесѣды же чоловѣка глупого суть безъумнѝ и безъ вартости, якъ говоритъ наша приповѣдка: бесѣды богато, а розуму мало.

24. **Со́токе медо́внїи** и пр. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: крижка меду суть добре уладженѝ слова, солодичь душѣ, здоровѥ костямъ. Якъ мѣдъ милый ѥсть для пôднебѣня, а заразомъ кормить и покрѣпляѥ тѣло, такъ и бесѣды розумнѝ суть солодкѝ для душѣ и для тѣла спасительнѝ, бо що духа розвеселюѥ, се и для тѣла ѥсть пожиточне, а кромѣ того розумнѝ бесѣды ôтводять чоловѣка, котрый ихъ радо слухаѥ, ôтъ грѣхôвъ, убиваючихъ и душу и тѣло.

25. **Сꙋ́ть пꙋтїѐ** и пр. Се выреченѥ находить ся уже выс. 14, 12, ту же оно повторяѥ ся, а то задля своѥи великои пожиточности, такъ якъ шкôдливе обманюванѥ самого себе ѥсть загальнымъ у людей и тому належить ихъ передъ нимъ якъ найчастѣйше остерѣ-

26. ꙗ҆хъ зра́тъ въ дно̀ а҆́дово. Мꙋ́жъ въ трꙋдѣ́хъ
трꙋжда́етсѧ себѣ̀, и҆ и҆знꙋжда́етъ поги́вель свою̀:
строптивый въ свои́хъ оу҆ста́хъ но́ситъ поги́-
27. вель. [а] Мꙋ́жъ безꙋ́менъ копа́етъ себѣ̀ ѕла́ѧ, [б] и҆
въ оу҆стна́хъ свои́хъ сокро́виществꙋетъ о́гнь.

а) Пс. 7, 16. б) Як. 3, 6.

гати. Соломонъ хоче тутъ сказати: слѣди и испытуй всё точно, не дай себе вести похотямъ, тіи бо представлять тебѣ неодно яко щось невинного, котре однако приведе тебе до погибели. (Calmet).

26. Мꙋ́жъ въ трꙋдѣ́хъ и пр. Кто стисло держить ся дороги честноты, стараючи ся дѣлати на тôй дорозѣ поступы, той трудить ся для самого себе, а не для другого; ôнъ немовъ силою проганяє погибель ôтъ себе; чоловѣкъ же переворотный уже грѣшными своими бесѣдами показує, що заслугує на вѣчну погибель. Calmet же такъ сей стихъ поясняє: Докучливый чоловѣкъ дѣлає самому собѣ прикрости и бѣды; єго уста способять єму погибель; кто бо другимъ старає ся шкодити, шкодить найбôльше самому собѣ; кто другимъ дає злу раду, радить найгôрше самому собѣ. Въ лат. текстѣ звучитъ сей стихъ такъ: душа трудячого ся трудить ся для себе, бо єго примушують уста єго, с. є. голодъ наганяє чоловѣка до працѣ; потреба въ загалѣ дѣлає чоловѣка працёвитымъ.

27. Мꙋ́жъ безꙋ́менъ и пр. Каже наша приповѣдка: кто кому яму гребе, самъ въ ню впаде. Люди глупи̂, безбожни̂, старають ся въ своєй злобѣ другимъ шкодити, однако Богъ допускає, що зло, яке они другимъ способили, дôстає ся имъ самымъ въ участи. Зри выс. 11, 4. — Въ оу҆стна́хъ свои́хъ и пр. Чоловѣкъ безбожный стараючи ся шкодити другимъ, употребляє до того клеветы, сѣяня незгоды, ложи; єго бесѣды суть немовъ огонь, котрый нищить добро людей

28. [a] Мꙋ́жъ строптивый разсылаетъ ѕлаѧ, и̑ свѣтилникъ льстивъ вжигаетъ ѕлы̑мъ, и̑ разлꙋчаетъ
29. дрꙋ́ги. Мꙋ́жъ законопрестꙋ́пенъ прелщаетъ дрꙋ́ги,
30. и̑ ѿво́дитъ и̑хъ въ пꙋти̑ неблаги. [б] Оу̑твержда́ѧй о̑чи свои̑, мы́слитъ развращенна́ѧ, грызы́й же оу̑стнѣ̑ свои̑, ѿпредѣлѧ́етъ всѧ̑ ѕлаѧ̑: се́й пе́щь

а) выс. 15, 18. б) выс. 6, 13.; 10, 10.

оклеветаныхъ, пôдъущеныхъ, але котрый пожирае такожь и автора такихъ бесѣдъ. Зр. Як. 3, 6.

28. **Мꙋ́жъ строптивый** и пр. Чоловѣкъ переворотный видить въ тôмъ пріятнôсть, коли може другихъ вкинути въ яке нещасте; въ тôмъ есть ôнъ подôбный до всё нищачого огню, котрый розносить всюда спустошене; ôнъ своими клеветами, обмовами и пôдстрыкованями стае ся причиною незгоды, немовъ походнею, котра нищить взаимну межи людьми пріязнь и любовь; его поступоване есть тымъ шкôдливше и тымъ ширшй обнимае круги, понеже ôнъ въ своей переворотности вкрадае ся въ довѣре у другихъ, щобы вывѣдавши ся о ихъ тайныхъ рѣчахъ, мôгъ потôмъ черезъ выявлене тыхже нанести имъ тымъ бôльшу шкоду. Таке значене мають пôсля Corn. а Lap. слова: **свѣтилникъ льстивъ вжигаетъ ѕлы̑мъ.**

29. **Мꙋ́жъ законопрестꙋ́пенъ** и пр. Есть ту бесѣда о злобнôмъ, беззаконнôмъ чоловѣцѣ, котрый людей невинныхъ, вкравши ся въ ихъ пріязнь, зводить до злого, подôбно розбишацѣ, котрый подорожного облесными словами запроваджуе въ ôтлюдне мѣстце и тамъ его обрабовуе и убивае. О такôмъ чоловѣцѣ выражае ся наша приповѣдка: лисомъ пôдшитый, псомъ пôдбитый; — на языцѣ мѣдъ, а пôдъ языкомъ ѣдъ.

30. **Оу̑твержда́ѧй** и пр. Чоловѣкъ, котрый бажае другимъ шкодити, мае очи немовъ недвижимй, въ одно мѣстце зверненй, с. е. ôнъ есть цѣлою душею въ замысленю погруженый, якъ бы мôгъ другому зашкодити чи

31. Ѐсть ѕлобы. [а] Кѣнецъ хвалы старость: на пу-
32. тѣхъ же правды ѡврѣтается. [б] Лучше мужъ долготерпѣливъ паче крѣпкагѡ, († и мужъ разумъ имѣй паче земледѣлца великагѡ:) оудержавай же гнѣвъ, паче землющагѡ градъ.

а) нис. 20, 29.; Тит. 2, 2. б) нис. 19, 11.

то на добрахъ внѣшныхъ чи на добрахъ душевныхъ; ôнъ, обдумавши якій злый намѣръ здѣланя кому якои шкоды, пригрызае свои уста, якъ се дѣлають люди дуже загнѣванй. — Сей пещь ѐсть ѕлобы. Такій злобный чоловѣкъ есть подôбный до розпаленои печи; якъ зъ такои печи добувае ся огонь, сыплять ся искры и запалюють всё, що въ близькости печи находить ся, такъ гнѣвъ и злоба такого чоловѣка стають ся безнастанною причиною всякихъ шкодъ, нещасть, незгодъ, сварней для всѣхъ, до котрыхъ такій чоловѣкъ зближить ся.

31. Кѣнецъ хвалы и пр. Глубокій вѣкъ есть Божимъ даромъ, якій Богъ приобѣцявъ яко нагороду людямъ побожнымъ и праведнымъ. Зр. Пс. 54, 24. Кождый ôтдае старости тымъ бôльшу честь, чимъ бôльша товаришить ей мудрôсть и праведнôсть.

32. Лучше мужъ и пр. Каже наша приповѣдка: на гнѣвъ — не запертый хлѣвъ. Кто умѣе побѣдити свои пристрасти, а особливо свôй гнѣвъ, и оказати лагôднôсть середъ найгôршихъ обставинъ, той стоить высше ôтъ найславнѣйшого побѣдителя внѣшныхъ ворогôвъ; побѣда бо надъ собою якъ есть найтруднѣйша, такъ есть и найславнѣйша. Уже Овидій говорить: сильнѣйшимъ есть той, кто себе самого побѣдивъ, нѣжь той, кто здобувъ найсильнѣйшй крѣпости, сила бо уже высше вознести ся не може. — Мужъ разумъ и пр. Тй слова не находять ся въ Вульгатѣ; они находять ся въ нашôмъ текстѣ нис. 24, 5., и тамъ будуть пояснений.

33. [a] **Въ нѣдра вхо́дѧтъ всѧ̑ непра́веднымъ, ѿ Гда̑ же всѧ̑ пра́веднаѧ.**

---

a) I. Нав. 7, 14.

---

33. **Въ нѣдра вхо́дѧтъ** и пр. Людямъ безбожнымъ неразъ всё веде ся помысльно, пôдчасъ коли на ôтворôтъ людямъ праведнымъ неразъ зле веде ся; тожь люди несвѣдомû рѣчи неразъ нарѣкають, обвиняючи Боже провидѣне, що дае злымъ проживати въ щастю а добрыхъ дотыкае терпѣнями; однако тû, що такъ говорять, довжнû о тôмъ памятати, що Богъ есть найсправедлившій и яко такій не може никого скривдити анѣ никого неслушно нагородити. Богъ дае отже щасте людямъ неправеднымъ, щобы нагороджуючи ихъ дочаснымъ щастемъ за гдеякû ихъ добрû дѣла, укарати ихъ проступки вѣчнымъ проклятемъ и огнемъ по смерти. Праведныхъ же людей дотыкае Богъ терпѣнями, щобы караючи ихъ гдеякû хибы дочасными противностями, нагородити ихъ праведнû дѣла и заслуги вѣчнымъ благословенемъ и славою въ небѣ, пôсля слôвъ Христовыхъ: **мѣ́рꙋ до́брꙋ, наткáнꙋ и̑ потрѧ́снꙋ и̑ преливáющꙋсѧ дадѧ́тъ на ло́но вáше** (Лук. 6, 38). Corn. а Lap. поясняе сей стихъ еще такъ: людямъ неправеднымъ повертають всѣ ихъ проступки на ихъ лоно, коли то они бувають за тû проступки ôтъ Бога каранû, якъ сего вымагае справедливôсть, котрою Богъ розсуджуе всѣ справы людскû. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: жеребы до лона кидають, але ôтъ Господа бувають тіиже роздѣлянû, въ рѣчахъ людскихъ ничь не дѣе ся безъ воли и зарядженя Божого; Боже провидѣне рядить и тамъ, где всё здае ся зависѣти ôтъ случая; навѣть жеребы, котрû люди приписують слѣпому случаю, не суть вôльнû ôтъ вплыву Божого провидѣня.

Глава 17.

О щастю домашного спокою; о поступованю взглядомъ убогихъ и нещастливыхъ, взглядомъ пріятелей въ потребѣ; о пôдкупствахъ.

1. Лꙋ́чше [а] оу҆кры́хъ хлѣ́ва съ сла́стїю въ ми́рѣ,
не́жели до́мъ и҆спо́лненъ мно́гихъ блага́хъ и҆ не-
2. пра́ведныхъ же́ртвъ съ вра́нїю. [б] Ра́бъ смы́сленъ
ѡ҆влада́етъ влады́ки безꙋ́мными: въ бра́тїихъ
3. же раздѣли́тъ (и҆мѣ́нїе) на ча́сти. [в] Ꙗ҆́коже и҆с-

а) выс. 15, 17. б) Сір. 10, 28. в) нис. 27, 21.; Сір. 9, 5.; Єр. 17, 10.

---

1. **Лꙋ́чше оу҆кры́хъ** и пр. Лиха страва спожита въ спокою смакує чоловѣкови лучше нѣжь найсмачнѣйшій, найобыльнѣйшій обѣдъ тамъ, где панує сварня. — **До́мъ и҆спо́лненъ мно́гихъ блага́хъ.** Дôмъ повный всякого добра, всякихъ достаткôвъ. — **Непра́ведныхъ же́ртвъ.** Єсть ту бесѣда о домѣ, где родина сидить при обыльнôмъ обѣдѣ жертвеннôмъ по принесеню жертвы Богу, котра однако Богу не подобає ся яко жертва принесена людьми неправедными, жіючими съ собою въ гнѣвѣ и въ сварняхъ. О обѣдахъ жертвенныхъ зри выс. 9, 2.

2. **Ра́бъ смы́сленъ** и пр. Каже наша приповѣдка: одинъ мудрый стоить за десять дурныхъ. Слуга мудрый, розсудный одержує власть надъ своими глупыми панами; ôнъ по смерти отца роздѣлює майно межи братей, або, ôнъ самъ стає ся спôвдѣдичомъ вразъ съ братями свого пана. Тая притча учить, що мудрôсть має бôльшу вартôсть нѣжь свобода и богатство. Се видимъ на Іосифѣ, котрый въ домѣ Пентефрія а потôмъ въ царскôй палатѣ Фараона всѣмъ управлявъ.

3. **Ꙗ҆́коже и҆скꙋша́етсѧ** и пр. Каже наша приповѣдка: кого Богъ любить, того навѣджає.

кꙋша́етсѧ въ пещи̑ сребро̀ и̑ зла́то, та́кѡ и̑з-
4. бра́ннаѧ сердца̀ оу̑ Гдⷭ҇а. Злы́й послꙋ́шаетъ ꙗ҆зы́ка
законопрестꙋ́пныхъ: пра́ведный же не внима́етъ
5. оу̑стна́мъ лжи́вымъ. [а] Рꙋга́йсѧ оу̑бо́гомꙋ, раз-
дража́етъ сотво́ршаго е҆го̀: ра́дꙋйсѧ же ѡ҆ по-
гиба́ющемъ, не ѡ҆безвини́тсѧ: ми́лꙋй же поми́-
6. лованъ бꙋ́детъ. [б] Вѣне́цъ ста́рыхъ ча̑да ча̑дъ:

а) выс. 14, 31. б) Пс. 127, 7.

Якъ золотникъ испытуе золото и серебро въ огню, такъ Богъ испытуе вѣрнôсть и праведнôсть чоловѣка терпѣніями, якѝ на него зсылае, якъ се видимъ на Авраамѣ, Іовѣ, Товитѣ, Іосифѣ, Даніилѣ и др. Зр. Сір. 10, 28.

4. **Злы́й послꙋ́шаетъ** и пр. Злый чоловѣкъ радо слухае сего, що ему другій подôбный ему безбожникъ радить; се бо ôтповѣдае его переворотнымъ засадамъ и злобѣ; насупротивъ же люди, любячѝ правду и честноту, сторонять ôтъ людей, любячихъ ложь и облуду; они держать ся рады нашои приповѣдки: ôтхрестишь ся ôтъ дѣдька, а збудешь ся грѣха.

5. **Рꙋга́йсѧ оу̑бо́гомꙋ** и пр. Каже наша приповѣдка: набравъ ся богатыхъ, та убогимъ кидае. Кто погорджае убогимъ, обиджуе самого Бога, котрый давъ ему бути убогимъ, котрого образъ убогій на собѣ носить и котрый есть оборонцею и мстителемъ убогихъ. Зр. выс. 14, 31. — **Ра́дꙋйсѧ же** и пр. Кто тѣшить ся зъ погибели другого, заслугуе на тое, щобы и самъ впавъ въ погибель и ставъ ся предметомъ утѣхи другихъ людей; се буде кара ôтъ Бога, оборонцѣ людей утѣсненыхъ, котрый оказуе знову свою любовь и милосердіе взглядомъ тыхъ, що мають спôвчуте для бѣдныхъ и нещастливыхъ и подають имъ свою помôчь.

6. **Вѣне́цъ ста́рыхъ** и пр. Каже наша приповѣдка: добрѝ дѣти родичамъ вѣнець, а злѝ конець. Численне потомство було у Юдеѣвъ всегда ува-

похвала́ же ча́дωмъ ѻ҆ц҃ы и҆́хъ, вѣ́рномꙋ ве́сь
мі́ръ вога́тство, невѣ́рномꙋ же ниже̑ пѣ́нѧзь.
7. Не прили́чны сꙋ́ть безꙋ́мномꙋ ᲂу҆стнѣ̑ вѣ́рны,

жане яко Боже благословене и яко доказъ его ласки. Якъ отже дѣти славять ся тымъ, що мали добрыхъ и мудрыхъ родичей, такъ знову славять ся родичѣ тымъ, що лишають по собѣ численныхъ потомкôвъ, наслѣдникôвъ своеи честноты и розуму. — **Вѣ́рномꙋ ве́сь мі́ръ** и пр. Тыхъ слôвъ нема въ Вульґатѣ; они не стоять впрочемъ въ ніякôй звязи съ попередными словами сего стиха; значене тыхъ слôвъ есть, що чоловѣкови вѣрному, на котрого честнôсть можна спустити ся, можна бы повѣрити навѣть всѣ скарбы свѣта и ôнъ не заведе ничіего довѣря, пôдчасъ коли чоловѣкови невѣрному никто навѣть шелюга повѣрити не хоче.

7. **Не прили́чны** и пр. Тутъ слово **безꙋ́мный** стоить въ противоположеню до слова **пра́ведный** въ значеню: чоловѣкъ неправедный, беззаконный, якъ се въ тôй книзѣ частѣйше повтаряе ся. (Выс. 10, 1.) Мысль же сего стиха есть: чоловѣкъ глупый або безбожный такъ рѣдко коли говоритъ правду и додержуе обѣтницѣ, що уходить се за рѣчь надзвычайну, если въ такôмъ чоловѣцѣ найде ся колись гдещо правды и щирости; се уважае ся у него тогда яко щось неприличного, не ôтповѣдного его успособленю. Насупротивъ же ложь, обманъ, облуда суть чужи̑ для праведного чоловѣка. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: не пристоять глупому слова поважни̑, анѣ князеви уста лживи̑, с. е. не пристоить неукови розправляти о рѣчахъ поважныхъ, котри̑ перевысшають его розумъ и станъ; князеви же не пристоить говорити ложь и не додержувати даныхъ обѣтниць; ложь бо, каже поганьскій мудрець Аристотель, есть порокомъ невôльникôвъ. Allioli примѣчае: Дуже неприличною була присяга грецкихъ цѣсарѣвъ при вступленю на престолъ, що будуть всегда говорити правду; здае ся однако, що тая присяга прійшла въ Греціи въ уживане доперва по упадку обычайности, коли давна склоннôсть у Грекôвъ до ложи стала ся въ Греціи загальнымъ порокомъ всѣхъ станôвъ.

8. нижѐ пра́ведномꙋ ᲂу҆́стнѣ лжи́вы. Мзда̀ благо-
да́тей наказа́нїе ᲂу҆потребля́ющымъ: и҆ а҆́може
9. а҆́ще ѡ҆врати́тсѧ, ᲂу҆спѣ́етъ. И҆́же таи́тъ ѡ҆ви́ды,
и҆щетъ любвѐ: [a] а҆ и҆́же ненави́дитъ скрыва́ти,
10. разлꙋча́етъ дрꙋ́ги и҆ домашнїѧ. Сокрꙋша́етъ пре-
щѐнїе се́рдце мꙋ́драгѡ: безꙋ́мный же вїе́мъ не

а) выс. 10, 12.; Сір. 6, 5.

8. Мзда̀ благода́тей и пр. Каже наша приповѣдка: по правдѣ роби, по правдѣ и буде. Кто есть добре поученый, кто руководить ся правилами мудрости, тому всё успѣшно веде ся, той находить благодать у Бога и у людей любячихъ честноту и праведнôсть; такій чоловѣкъ уважае се за честь и хосенъ, если не подобае ся людямъ глупымъ и безбожнымъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: чого кто съ тугою очѣкуе, се есть немовъ найдорожшій камѣнь, куда такій чоловѣкъ поверне ся, поступае собѣ розумно, с. е. пожадана рѣчь есть немовъ дорогимъ каменемъ въ очахъ того, що еи пожадае; ôнъ поступае собѣ въ всемъ розумно и оглядно, щобы не завѣвъ ся въ своей надѣи и пожаданои рѣчи не утративъ. Тую притчу можемъ ôтнести такожь до туги за царствомъ небеснымъ, котре называе ся перлою. Кто тужить за царствомъ небеснымъ, той старае ся всегда поступати такъ оглядно, щобы въ своихъ надѣяхъ не дôзнавъ заводу. (Allioli).

9. И҆́же таи́тъ и пр. Каже наша приповѣдка: одно минути, друге звинути, — одно пиши, а друге лиши, — чи видишь чи не видишь, то мовчи. Кто чужѝ хибы и обиды, собѣ або другимъ здѣланѝ, покрывае, замовчуе и прощае, той причиняе ся до пôддержуваня взаимнои любви и пріязни; кто же чужѝ хибы розголошуе и дôзнаныхъ обидъ не прощае, той розрывае союзы взаимнои любви и пріязни и сѣе незгоду.

10. Сокрꙋша́етъ прещѐнїе и пр. Наколи чоловѣкъ мудрый и праведный въ чôмъ поблудить, выстарчить

11. чꙋвствꙋетъ (ра́нъ). Прекослѡ́вїѧ воздви́жетъ всѧ́къ
злы́й: Гдⷭ҇ь же а҆́гг҃ла немилостива по́слетъ на́нь.
12. Впадѐтъ попечѐнїе мꙋ́жꙋ смы́сленнꙋ: безꙋ́мнїи
13. же размышлѧ́ютъ злаѧ. [a] И҆́же воздаѐтъ злаѧ

а) Второз. 32, 35; 1. Петр. 3, 9.; Рим. 12, 17. 19.; Сол. 5, 15.

єму одно напо̂мнене, щобы сокрушивъ ся, свого поступку жаловавъ и поправивъ ся; чоловѣкъ же глупый и неправедный не узнає своєи провины и не поправить ся, хотяй бы бувъ найстрогше караный чи то о̂тъ Бога чи о̂тъ людей; о̂нъ бо стративъ уже почуте чести и ставъ ся закаменѣлымъ въ своихъ грѣхахъ.

11. Прекослѡ́кїѧ воздви́жетъ и пр. Чоловѣкъ злый, злобный, переворотный любить выкликувати межи людьми сварнѣ, споры; такого же чоловѣка карає Богъ дуже строго при помочи своихъ ангело̂въ (Пс. 77, 49) або другихъ людей, котрѝ выконають надъ нимъ Божу кару. Каже наша приповѣдка: не вдавай ся въ сварку, бо будешь битый.

12. Впадѐтъ попечѐнїе и пр. Каже наша приповѣдка: не зазнавши бѣды не буде добра, — кто не зазнавъ зла, не умѣє шановати добра. Коли прійдуть на чоловѣка мудрого журбы и терпѣнія, о̂нъ ихъ зносить споко̂йно и користає зъ нихъ для свого душевного добра; чоловѣкъ же глупый, до̂знаючи журбъ и терпѣній, непокоить ся, нарѣкає и грѣшными гадками и бесѣдами ображає Бога, нѣвечачи въ той спосо̂бъ добрѝ намѣры якѝ Богъ мавъ взглядомъ него, зсылаючи на него журбы и терпѣнія. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: лучше єсть стрѣтити ся съ медведицею, котро̂й забрано молодѝ, нѣжь съ глупцемъ, уповаючимъ на свою глупоту, с. є. небезпечнѣйше єсть мати дѣло съ зарозумѣлымъ глупцемъ нѣжь съ дикимъ, подразненымъ звѣромъ; передъ такимъ бо звѣромъ можна якось охоронити ся, глупець же зарозумѣлый впадає въ гнѣвъ за перше лучше наше напо̂мнене и може насъ зневажити.

13. И҆́же воздаѐтъ и пр. Невдячно̂сть взглядомъ

за благаѧ, не подвигнꙋтсѧ злаѧ ѝзъ домꙋ ѥгѡ̀.
14. Власть даѣтъ словесемъ начало правды, пред-
15. водителствꙋетъ же скꙋдости прѧ ѝ брань. [a] Ѝже
сꙋдитъ праведнаго неправеднымъ, неправеднаго
же праведнымъ, нечистъ ѝ мерзокъ оу҆ Гда.

а) ниж. 24, 24.; Ис 5, 23.

добродѣевъ есть мерзкимъ проступкомъ, якій навѣть самôй природѣ спротивляе ся; для того Богъ карае людей невдячныхъ найстрогшими карами, якѝ здають ся николи не выходити зъ дому невдячного, злымъ за добре ôтплачуючого чоловѣка. О невдячнôмъ чоловѣцѣ выражае ся глумливо наша приповѣдка: якъ напивъ ся, то до керницѣ задомъ обернувъ ся.

14. Власть даѣтъ и пр. Судія або справедливый князь дае спорячимъ ся довольно часу до обжалованя винного и до обороны обжалованого; кто же есть оглядный и розсудный, той уникае спорôвъ, понеже они спорячихъ ся приводять до убожества въ наслѣдокъ коштôвъ, съ такими спорами полученыхъ. Добре то каже наша приповѣдка: где незгода, тамъ часта шкода, — лучше соломяна згода нѣжь золота звада. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто спускае воду, початкомъ есть сварней, и закимъ ôтнесе поругу, ôтступае ôтъ суду, с. е. кто спускае воду на чужѝ поля съ шкодою для ихъ властителей, той входить въ зваду съ своими сусѣдами (зри Быт. 26, 20.); такій чоловѣкъ нехай не допускае до судового полагодженя сеи справы, понеже ôтнесе зъ того лишь ганьбу; ôнъ нехай въ добрый способъ погодить ся съ ображенымъ и покривдженымъ сусѣдомъ.

15. Ѝже сꙋдитъ и пр. Каже наша приповѣдка: судъ скваплывый рѣдко буває справедливый. Судія чи чоловѣкъ приватный, маючи выдати свôй судъ о другôмъ чоловѣцѣ, довжнѝ се дѣлати оглядно, щобы не осудити неслушно праведного, а щобы знову не оправдати неправедного; тогда бо стала бы ся не-

16. Вскую́ ба́ше и҆мѣ́нїе безу́мному́? стѧжа́ти бо премудрости безсе́рдый не мо́жетъ, и҆́же высо́къ твори́тъ сво́й до́мъ, и҆щетъ сокрꙋше́нїѧ: ѡ҆стро-

---

справедливôсть, котрою бридить ся Богъ; ôтъ Бога бо немовъ зъ жерела походить всяка справедливôсть людска, котру Богъ яко свою власну справедливôсть любить, ненавидячи всяку несправедливôсть яко противну своей природѣ а походячу ôтъ злого духа; тожь такои несправедливости не може Богъ лишити безъ укараня.

16. **Вскую́ ба́ше** и пр. Каже наша приповѣдка: кому Богъ розуму не давъ, тому и коваль не укує,—якъ муринъ николи бѣлымъ, такъ дурный розумнымъ не буде. Надармо чоловѣкъ глупый с. є. беззаконный посѣдає достатки, ними бо не може ôнъ въ властивôмъ значеню купити мудрости анѣ не має серця с. є. охоты и розсудка, щобы за свои грошѣ постарати ся о книжки и учителей, котрѝ бы єго научили мудрости; ôнъ въ своей глупотѣ употребляє радше своихъ достаткôвъ до заспокоєня своихъ грѣшныхъ пожадливостей, якъ каже наша приповѣдка: срѣбло, золото тягне чоловѣка въ болото. Учитъ отже Соломонъ въ тôмъ стиху, що богатства безъ мудрости суть непожиточнѝ и марнѝ, що чоловѣкъ мудрый довженъ своихъ достаткôвъ уживати на пожиточнѝ дѣла побожности и милосердія; а такожь, що добра сего свѣта суть радше перепонами на дорозѣ честнотъ и мудрости, якъ средствами помôчными до ихъ узысканя, и що самѝ собою не причиняють ся єще до ущастливленя чоловѣка, якъ се выражає наша приповѣдка: богачь рѣдко въ гараздѣ жіє. Зри Мат. 13, 43 и сл.; 19, 21 и сл. — **И҆́же высо́къ** и пр. Кто ставить высокій дôмъ, но не положить пôдъ него глубоку основу, той немовъ шукає єго упадку и сокрушеня, щобы сей дôмъ падаючи несподѣвано сокрушивъ будуючого и всѣхъ въ тôмъ домѣ жіючихъ мешканцѣвъ; таку судьбу подѣляють всѣ тѝ, що бажають скоро и несправедливыми способами збогатити себе и свои родины, ихъ бо достатки несправедливо набутѝ скоро

17. тѣвáй же оучитися, впадетъ въ зла. [a] На всáкое времá дрýгъ да бýдетъ тебѣ, брáтїа же въ нýждахъ полéзни да бýдутъ: сегѡ́ во рáди

а) нис. 18, 24.; Сір. 12, 8. 9.

розôйдуть ся, а ихъ несправедливі посѣдателѣ впадуть въ крайну нужду, якъ каже наша приповѣдка: за чуже добро, вылѣзе ребро; такои судьбы участниками стають ся и тї, що пôднимають ся великихъ дѣлъ, до котрыхъ нѣ своими способностями нѣ средствами не доросли такъ що въ кôнци всѣ ихъ труды и выдатки идуть на марне. Меноній примѣчае до тыхъ словъ: Здае ся, що Соломонъ тутъ дораджуе умѣркованя въ набуваню наукъ, о котрыхъ попередно сгадуе; того бо, що есть высоке и що перевысшае наше понятє, мы слѣдити не маемъ, щобы мы вознесши ся збыточно, не упали. Се послѣдне поясненє ôтповѣдае слѣдуючимъ словамъ сего стиха: ѡ́строптѣвáй же и пр., с. е. кто въ своей глупотѣ уникае науки, той задля свого неуцтва наражае себе на великі шкоды и невыгоды; въ набуваню отже наукъ довжні мы бути умѣркованї и держати ся якъ въ всемъ, такъ и ту середнои дороги.

17. На всáкое времá и пр. Пріятель любить свого друга кождого часу, такъ въ щастю якъ въ нещастю; особливо же въ нещастю оказуе ся ôнъ правдивымъ пріятелемъ с. е. братомъ, якъ каже наша приповѣдка: въ пригодѣ пôзнавай пріятеля. Для того старай ся удержовати пріязнь съ пріятелемъ и братомъ кождого часу, а такожь въ часѣ нещастя, щобы и ôнъ всегда бувъ для тебе щирымъ пріятелемъ и тебе за такого уважавъ. Тожь и наша приповѣдка перестерѣгае: для пріятеля нового не пускай ся старого — Сегѡ́ во рáди раждáютсѧ. Якъ братъ по братѣ родить ся, щобы одинъ другому помагавъ въ потребѣ, такъ и пріятель способить ся для пріятеля, немовъ для него на свѣтъ приходить, щобы подававъ ему въ потребѣ помôчь. Гдеякі толкователѣ беруть слово

18. раждаютсѧ. Мꙋжъ безꙋменъ плещетъ и радꙋетсѧ себѣ, [a] ꙗкоже порꙋчаѧйсѧ испорꙋчитъ дрꙋга своего, на своихъ же оустнахъ огнь сокровиществу-
19. етъ. Грѣхолюбецъ радꙋетсѧ сварωмъ: а

а) выс 6, 1; 11, 15.

кратїѧ въ властивôмъ значеню яко рôднѝ братя и яко близькѝ сродники, и кажуть: рѣчею щирого прїятеля есть любити рôвно въ щастю якъ и въ нещастю, но обовязкомъ братей и сродникôвъ есть нести собѣ помôчь особливо въ потребѣ.

18. Мꙋжъ безꙋменъ и пр. Чоловѣкъ глупый, неоглядно собѣ поступаючїй, тѣшить ся и въ долони плескае, немовъ бы здѣлавъ яку найлучшу рѣчь, коли поручить ся за свого прїятеля; однако въ тôмъ взглядѣ блудить ôнъ дуже навѣть противъ законôвъ прїязни, доводить бо до того, що прїятель не заплатить свого довгу а вѣритель буде ôтъ поручившого ся домагати ся ôтданя довгу, въ наслѣдокъ чого поручаючїй ся здѣлае собѣ свого прїятеля ворогомъ, самого же себе наразить на прикрости и грошевѝ страты. Добре то каже наша приповѣдка: коли хочешь прїятеля позбути ся, то му позичь грошей, и кто за кого ручить ся, той мучить ся. Зри выс. 6, 1—5. Єсли отже твôй прїятель потребуе помочи, то споможи его якимъ даткомъ; єсли сей прїятель есть добрымъ и єсли его на се стати, то споможе знову тебе колись; въ противнôмъ случаю потѣшатя тебе буде свѣдомôсть довершеня доброго дѣла и будешь свобôднымъ ôтъ прикростей, на якѝ бы тебе наразили споры задля несплаченя довгу твого прїятеля, за котрого бы ты поручивъ ся, каже бо наша приповѣдка: довжникъ весело бере, а смутно ôтдае, — коли прїйде ôтдавати, то нема що брати. — На своихъ же оустнахъ и пр. Нерозважно за свого друга поручаючїй ся самъ противъ себе запалюе всю строгôсть судіи, котрый зажадае ôтъ него заплаченя довгу, якого его другъ ôт-

20. жестокосе́рдый не оу҆сра́щетъ благи́хъ: а) Мꙋ́жъ
оу҆добопрело́жный ѹ҆зы́комъ, впадетъ въ ѕла҃:
се́рдце же безꙋ́мнагѡ болѣ́знь стѧжа́вшемꙋ є҆:
21. б) Не веселитсѧ ѻ҆те́цъ ѡ҆ сн҃ѣ ненака́заннѣмъ:

а) выс. 6, 14. б) выс. 15, 20.

дати не може або не хоче, выставляючи тымъ чиномъ свого нерозважного пріятеля на дôткливу страту.

19. **Грѣхолю́бецъ ра́дꙋетсѧ** и пр. Кто любить грѣхи, той любить такожь сварнѣ, котрѝ выкликують зневаги, обиды, лайки, проклоны и другѝ грѣхи. — **Жестокосе́рдый** и пр Чоловѣкъ твердого серця, гнѣвный, запутує ся дуже часто въ сварнѣ и судовѝ споры, котрѝ позбавляють єго любви и почитаня у людей, дѣлають єму всякѝ прикрости, наражають на выдатки, огôрчають єму житє, такъ що ôнъ николи не має спокою анѣ хвиль пріятныхъ въ своимъ житю. Тожь слушно каже наша приповѣдка: святый спокою, гараздъ съ тобою.

20. **Мꙋ́жъ оу҆добопрело́жный** и пр. Чоловѣкъ перемѣнчивый, двоязычный способить собѣ много прикростей и нещасть; люди бо єго не любять, не довѣряють єму, сторонять ôтъ него и старають ся єму шкодити. О такôмъ чоловѣцѣ каже глумливо наша приповѣдка: на двохъ стôльцяхъ сидить, — кто два заяцѣ гонить, жадного не догонить. — **Се́рдце же безꙋ́мнагѡ** и пр. Чоловѣкъ глупый а при тôмъ безбожный не муже бути добрымъ пріятелемъ; кто завяже съ нимъ пріязнь, не лишь не досвѣдчить зъ того ничого доброго, но кромѣ того дôзнає ôтъ такого пріятеля много прикростей и клопотôвъ, а що гôрше, може въ єго товариствѣ найти соблазнь и упадокъ моральный.

21. **Не веселитсѧ** и пр. Слово **ненака́занный** означає такого, що не хоче принимати наукъ и пересторогъ старшихъ людей а жіє пôсля своєи воли безбожно. По-

22. сы́нъ же мꙋ́дръ веселитъ ма́терь свою̑. [а] Се́рдце
веселѧ́щеесѧ благоимѣ́тисѧ творитъ: мꙋ́жꙋ же
23. печа́лнꙋ засы́шꙋтъ кѡ́сти. [б] Пріе́млющемꙋ да́ры
непра́веднѡ въ нѣ́дра не предъꙋспѣва́ютъ пꙋтїѐ:

а) выс. 15, 13. б) нис. 21, 14.

яснене сего стиха зри выс. 10, 1; 15, 20. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: глупый уродивъ ся на свою ганьбу, а и отець глупого не буде мавъ зъ него потѣхи, с. е. приходъ глупого на свѣтъ обертае ся ему на ганьбу, бо его бесѣды и дѣла ганьбу ему приносять, а такожь родичѣ болѣють надъ тымъ, що мають такого сына.

22. **Се́рдце веселѧ́щеесѧ** и пр. Каже наша приповѣдка: бодай жартовати, а не хоровати. Се, що духа пôдносить, есть заразомъ користне и для тѣла; якъ радôсть, веселе успособлене причиняе ся до здоровя тѣла, такъ знову печаль, смутокъ, журбы пôдкопують здорове и спроваджують смерть передвчасну. Зри выс. 15, 13.

23. **Пріе́млющемꙋ да́ры** и пр. Есть ту бесѣда о злыхъ, несправедливыхъ судіяхъ, даючихъ ся дарами перекупити и наклонити до выданя несправедливого засуда; такимъ судіямъ не щастить ся въ тôмъ житю, Богъ ихъ не благословить, а хотяй гдекотрѝ зъ нихъ такими пôдкупствами збôльшають свое майно, то за се въ иншôмъ взглядѣ суть нещастливыми, а и само ихъ несправедливо узыскане майно скорше або пôзнѣйше пропадае. — **Въ нѣ́дра.** За пазуху; тымъ словомъ есть ту выражена тайнôсть, съ якою спорячѝ ся стороны пôдкупують несправедливого судію. — **Нечести́вый же** и пр. Несправедливый судія, взявши даръ, представляе найгôршу справу въ найлучшôмъ свѣтлѣ, боронить найбôльшого зброднярa, а чоловѣка невинного представляе яко заслугуючого на кару, покривдженого яко не маючого права до ôтшкодованя, словомъ ображае на кож-

24. нечести́вый же оу҆клонѧ́етъ пꙋтѝ пра́вды. [а] Ли-
цѐ разꙋ́мно мꙋ́жа премꙋ́дра, ѻ҆́чи же безꙋ́мнагѡ
25. на концѧ́хъ землѝ. [б] Гнѣ́въ ѻ҆́тцꙋ сы́нъ безꙋ́-
26. менъ, и҆ болѣ́знь ро́ждшей є҆го̀. Тщеты̑ твори́ти
мꙋ́жꙋ пра́веднꙋ не доврѡ̀: нижѐ преподо́вно на-

а) Єккл. 2, 14.; 8, 1. б) выс. 15, 20.

дѡ̂мъ кроцѣ справедливо̂сть и переступае єи правила.

24. **Лицѐ разꙋ́мно** и пр. Лице, очи суть зеркаломъ душѣ; въ нихъ перебивае ся внутренный станъ душевный чоловѣка; лице, очи чоловѣка розумного суть поважнѝ, скромнѝ, суть внѣшнымъ выразомъ єго мудрости, розсудка и честности; очи же чоловѣка глупого и безбожного суть непостоянни̂, ѻ̂нъ ними повертае то ту то тамъ, они суть рухливѝ у него немовъ колеса обертаючѝ ся въ около земли. Гдеякѝ подають євр. текстъ такъ: мудрому чоловѣкови єсть мудро̂сть передъ очима (с. є. близько него находить ся), очи же безъумного (шукають мудрости) на ко̂нцяхъ земли (с. є. всюда, усильно, однако не находять сеи мудрости).

25. **Гнѣ́въ ѻ҆́тцꙋ** и пр. Соломонъ частѣйше въ сей книзѣ взывае дѣти до послуха и почести взглядомъ родичей, тыхъ же до старанного и побожного выхованя дѣтей, представляючи добрѝ наслѣдки такого выхованя, а знову наслѣдки злѝ выхованя занедбаного. Зри выс. ст. 21.; 15, 20.

26. **Тщеты̀ твори́ти** и пр. Каже наша приповѣдка: кривда людска бокомъ вылазить. Єсть се грѣхомъ великимъ, заслугуючимъ на велику кару Божу, дѣлати шкоду, кривду людямъ, котрѝ ничого не провинили, якъ знову єсть рѣчею безбожною переслѣдовати тыхъ, котрѝ зъ свого уряду выступають въ оборонѣ неслушно покривдженыхъ и выдають справедливый засудъ противъ кривдителямъ.

27. вѣтовати властемъ [a] праведнымъ. Йже щадитъ
глаголъ произнести жестокъ разумъ: долго-
терпѣливый же мужъ премудръ, лучше ищущагѡ
28. науки. Несмысленному вопросившу ѡ мудрости,

а) Як. 1, 19.

---

27. Йже щадитъ и пр. Кто умѣе повздержати ся ôтъ гнѣву и зневагъ, якй звычайно въ гнѣвѣ говорять ся; кто въ своей лагôдности и терпеливости на дôзнанй зневаги мовчить и тымъ своимъ поважнымъ и любезнымъ поступованемъ другихъ гнѣвъ лагодить, той показуе, що есть чоловѣкомъ мудрымъ, розумнымъ, хотяй бы не посѣдавъ такои высокои науки; ôнъ, хоть неученый, лучшій есть и на бôльшу похвалу заслугуе нѣжь той, що вправдѣ въ наукахъ дѣлае поступы, однако есть гнѣвный, не умѣе гамовати своихъ пристрастей и другихъ при першôй лучшôй нагодѣ ображае и зневажае. О такôмъ то чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: ученый — недоученый, гôрше якъ простакъ.

28. Несмысленному и пр. Два суть способы, котрыми чоловѣкъ немудрый може уйти неславы, яка людямъ глупымъ звычайно въ участи дôстае ся, а то коли мудро пытае ся и коли мовчить. Въ першôмъ случаю мудре запытане може ему бути вмѣнене яко ознака мудрости и ôнъ отримавши мудру ôтповѣдь, буде знавъ, якъ мае въ подôбнôмъ предметѣ мудро ôтповѣсти и говорити; въ другôмъ же случаю ôнъ заховуючи мовчане, не зрадить своеи глупоты, а противно може бути уважаный за мудрого и ученого, но скромного въ бесѣдѣ. Теофрастъ сказавъ до одного гостя, котрый мовчавъ въ часѣ обѣду: если есь неученый и нерозумный, добре дѣлаешь, если же есь ученый, дѣлаешь нерозумно. Наша же приповѣдка дае таку пересторогу: смотри, мовчи, а свое роби, — кто мовчить, сто навчить.

мꙋ́дрость вмѣни́тсѧ: нѣ́ма же кто̀ себѐ творитъ, возмни́тсѧ разꙋ́менъ бы́ти.

Глава̀ 18.

О зрадѣ пріязни, о злôй и добрôй женьщинѣ, о богачу и убогôмъ, и всякѝ иншѝ правила мудрости.

1. Вины̀ и҆́щетъ мꙋ́жъ хота̀ ѿлꙋчи́тисѧ ѿ дрꙋгѡ́въ,
2. на всѧ́кое же вре́мѧ поноси́мъ бꙋ́детъ. Не тре́бꙋетъ премꙋ́дрости мꙋ́жъ скꙋдоꙋ́менъ, занѐ па́че
3. во́дитсѧ безꙋ́мїемъ. Є҆гда̀ прїи́детъ нечести́вый въ глꙋбинꙋ̀ ѕѡ́лъ, не ради́тъ, нахо́дитъ же є҆мꙋ̀

---

1. **Вины̀ и҆́щетъ** и пр. Каже наша приповѣдка: где шасте упало, тамъ и пріятелей мало, — тогды сусѣдъ добрый, коли мѣшокъ повный, — якъ я ся гараздъ мавъ, кождый мене добре знавъ, а якъ я ставъ убогій, не приходять гостѣ въ мои пороги. Невѣрный пріятель, коли въ пріязни съ кимсь не видить хôсна для себе, шукае першои лучшои ключки, щобы свого пріятеля позбути ся; въ тôмъ заслугуе ôнъ на догану и поругу, пріязни бо не належить шукати для личного хôсна анѣ еи розрывати безъ причины.

2. **Не тре́бꙋетъ** и пр. Чоловѣкъ глупый въ своимъ заслѣпленю и обмеженю не хоче принимати наукъ ôтъ людей мудрыхъ, ôнъ бо свôй способъ поступованя, хотяй есть найглупшій, уважае за наймудрѣйшій и строго его придержуе ся; тожь людей глупыхъ, безбожныхъ годѣ научити правилъ честноты и совершенности, они до понятя и принятя тыхъ наукъ суть неспособными, они тѝ науки высмѣвають и ôткидають яко имъ непотрѣбнѝ. Зр. Мат. 7, 6.

3. **Є҆гда̀ прїи́детъ** и пр. Каже наша приповѣдка: крукови и мыло не поможе. Безбожникъ допу-

4. безчéстїе и҆ поношéнїе. [a] Вода̀ глꙋбока̀ сло́во въ
сéрдцѣ мꙋ́жа: рѣка́ же и҆зска́чꙋщаѧ и҆ и҆сто́ч-
5. никъ жи́зни. [б] Чꙋди́тисѧ лицꙋ̀ нечести́вагѡ не
доврѡ̀, нижѐ преподо́вно оу҆клонѧ́ти пра́ведное
6. на сꙋдѣ̀. Оу҆стнѣ̀ безꙋ́мнагѡ приво́дѧтъ є҆го̀ на
зло̀, оу҆ста́ же є҆гѡ̀ де́рзѡстнаѧ призыва́ютъ

а) нис. 20, 5. б) Лев. 19, 15.; Второз. 1, 17.; нис 24, 23.; Сір. 42, 1.

скаючи ся одныхъ грѣхôвъ по другихъ, ставши ся налоговымъ грѣшникомъ, затверджує своє серце въ злобѣ, не чує уже голосу совѣсти, помѣтує всякими напôмненями и найлучшими пересторогами, и такъ стає ся неисцѣлимымъ хорымъ, за котрымъ слѣдує дочасна и вѣчна нечесть и ганьба немовъ єго неôтступна товаришка.

4. Вода̀ глꙋбока̀ и пр. Слова поучаючй, рады до доброго ободряючй а ôтъ злого ôтводячй, якй выходять зъ устъ мудрого, побожного и праведного чоловѣка, суть невычерпанй и чистй немовь рѣка, маюча обыльнй жерела; тй бесѣды и рады мудрого и побожного чоловѣка суть жереломъ дочасного и вѣчного щастя для всѣхъ, котрй ихъ слухають и пôсля нихъ жіють.

5. Чꙋди́тисѧ лицꙋ̀ и пр. Кто чоловѣка нечестивого подивляє и почитає задля єго могучости, богатствъ и т. п., и задля тыхъ внѣшныхъ взглядôвъ єго неслушну справу попирає, кривдячи при тôмъ чоловѣка праведного въ єго спорѣ съ чоловѣкомъ нечестивымъ, той допускає ся великого проступка, вывертаючи справедливôсть, котра єсть основою державы, ображаючи Бога, котрого єсть заступникомъ въ вымѣряню справедливости, и даючи згôршенє другимъ горожанамъ.

6. Оу҆стнѣ̀ безꙋ́мнагѡ и пр. Каже наша приповѣдка: дурный носить серцена языцѣ, а мудрый въ серцю. Чоловѣкъ глупый бесѣдує нерозважно и дуже часто другихъ ображає, въ наслѣдокъ чого дôзнає много клопотôвъ и нещасть; ôнъ своими зухвалы-

7. смéрть. [a] Оу҆стà безꙋ́мнагѡ сокрꙋшéніе є҆мꙋ̀,
8. оу҆стнѣ̀ же є҆гѡ̀ сѣ́ть дꙋ́шѝ є҆гѡ̀. Лѣнѝвыѧ низлагáетъ страхъ: дꙋ́шы же мꙋжéй женáмъ по-
9. дóбныхъ взáлчꙋтъ. Не и҆сцѣлѧ́ѧй себѐ во своѝхъ дѣ́лѣхъ, врáтъ є҆́сть погꙋблѧ́ющемꙋ себѐ

а) выс. 10, 14.

ми бесѣдами и обидами выкликуе сварнѣ, котрѝ неразъ кôнчать ся бôйками а и смертію сварячихъ ся, бо — якъ говорить наша приповѣдка: въ сварцѣ одинъ другого не цѣлуе, но малюе.

7. Оу҆стà безꙋ́мнагѡ и пр. Каже наша приповѣдка: лучшій розмыслъ нѣжь замыслъ. Глупый чоловѣкъ способить собѣ своими нерозважными бесѣдами и обидами погибель; они суть для него сѣтями, позбавляючими его чести, становиска, а неразъ навѣть житя. Выражене дꙋ́шѝ є҆гѡ̀ може тутъ означати або: его житю, або: ему самому.

8. Лѣнѝвыѧ низлагáетъ и пр. Чоловѣкъ лѣнивый боить ся працѣ, ôнъ въ своимъ замилованю выгôдъ есть розпещеный немовъ женьщина, не мае мужеского и хороброго духа, боить ся трудôвъ, ôтдае ся бездѣлію, а се провадить его до крайного убожества и нужды, такъ що не мае що ѣсти и мусить зносити голодъ. Каже наша приповѣдка: вовкъ лежачи не утые, — кто въ лѣтѣ гайнуе, той въ зимѣ голодуе.

9. Не и҆сцѣлѧ́ѧй и пр. Кто працюе безъ розсудка и розваги, поспѣшно, безъ огляду на зыскъ и страту, той есть подôбнымъ тому, що себе самого погубляе; не досыть бо есть працёвати, але треба працёвати розумно. якъ каже наша приповѣдка: оглядай ся на заднѝ колеса, — у кого розумъ, у того и щасте, — смотри кôнця кождôй справѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто есть недбалымъ и лѣнивымъ въ своей роботѣ, той есть братомъ розпорошуючого свои роботы, с. е. чоловѣкъ лѣнивый и марнотравный кидають себе оба — лишь на ôтмѣнныхъ дорогахъ — въ погибель; одинъ не зарабляе ничого, а другій всё марнуе, всё розкидуе.

10. самáго. [а] Ѝзъ велѝчества крѣ́пости ѝмѧ Гдⷭ҇не,
къ немꙋ́же притекáюще прáведницы возно́сѧтсѧ.
11. [б] Ѝмѣ́нїе богáтꙋ мꙋ́жꙋ грáдъ твéрдъ: слáва же
12. ѐгѡ̀ вельмѝ присѣнѧ́етъ. [в] Прéжде сокрꙋшéнїѧ

а) Пс. 19, 2. б) выс. 10, 15. в) выс. 11, 2.; 15, 33.; 16, 18.

10. Ѝзъ велѝчества и пр. Каже наша приповѣдка: кому Богъ поможе, той все переможе. Господь называе ся и есть великимъ, могучимъ и крѣпкимъ; такимъ оказуе ся ôнъ въ своихъ дѣлахъ; тожь у Господа находить цѣлкомъ безпечну охорону праведникъ, наколи въ всякихъ небезпеченьствахъ съ вѣрою прибѣгае пôдъ его покровъ; Богъ дае ему побѣду надъ всѣми нападами его видимыхъ и невидимыхъ ворогôвъ.

11. Ѝмѣ́нїе богáтꙋ и пр. Єсть се противставлене до попередного стиха а то въ тôмъ змыслѣ: пôдчасъ коли праведнѝ цѣлу свою надѣю покладають въ Бозѣ и ôтъ него одного помочи очѣкують, то люди безбожнѝ а богатѝ не уповають на Бога, тôлько на свои богатства немовъ на нездобуту крѣпость. О такихъ же безбожныхъ богачахъ выражае ся глупливо наша приповѣдка: и чортъ богато грошеймае, а въ болотѣ сидить, — на леду дурный хату ставить. — Слáва же и пр. Богатого покрывае, окружае и обороняе велика слава и величнôсть, яку собѣ дѣлае своими богатствами. Гдеякѝ беруть слово присѣнѧ́етъ въ значеню тѣни яко образа для дôбръ земскихъ, котрѝ суть зникомѝ, скоро переминаючѝ, и своимъ внѣшнымъ видомъ помрачають и обманюючь очи и духа людей, такъ що неразъ забувають на добра вѣчнѝ а всѣми силами старають ся о добра дочаснѝ, хотьбы при тôмъ мали стратити свое вѣчне спасене.

12. Прéжде сокрꙋшéнїѧ и пр. Кто себе вывысшае и гордить ся, того жде понижене, а кто упокоряе ся, того нагородить Богъ вывысшенемъ. Зри выс. 11, 2.; 15, 33.; 16, 18.

возно́сится се́рдце мꙋ́жꙋ, и҆ пре́жде сла́вы сми-
13. ра́ется. [a] И҆же ѿвѣща́етъ сло́во пре́жде слы́ша-
14. нїѧ, безꙋ́мїе є҆мꙋ̀ є҆́сть и҆ поноше́нїе. Гнѣ́въ мꙋ́-
жа оу҆кроща́етъ ра́въ разꙋ́мный: малодꙋ́шна же
15. человѣ́ка кто̀ стерпи́тъ? Се́рдце разꙋ́мнагѡ ста́-
жетъ чꙋ́вствїе: оу҆ше́са же мꙋ́дрыхъ и҆щꙋ́тъ смы́-

a) Сір. 11, 8.

13. И҆же ѿвѣща́етъ и пр. Чоловѣкъ мудрый говоритъ то̂лько о тыхъ рѣчахъ, о котрыхъ мае певни̂ вѣдомости, глупый же чоловѣкъ, хотяй ничого не знае, силуе ся о всемъ говорити; его бажане говореня о всемъ есть такъ велике, що неразъ не дасть другому доко̂нчити пытане; тою же зарозумѣлостію и легкодушностію стягае о̂нъ на себе у людей погорду и опинію глупого чоловѣка.

14. Гнѣ́въ мꙋ́жа и пр. Каже наша приповѣдка: мудро̂й головѣ досыть двѣ словѣ. Гнѣвъ чоловѣка розумного, розсудного и великодушного може успокоити навѣть слуга своимъ розсуднымъ представленемъ, поясненемъ рѣчи, такій бо чоловѣкъ дае ся поводовати розумомъ и розсудкомъ; чоловѣка же малодушного, котрый ничого знести не може, котрый чогонибудь розъярюе ся, никто не може стерпѣти анѣ его до ро̂вновагы привести; нимъ бо не управляе розумъ, але гнѣвъ, котрого о̂нъ есть невольникомъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ; духъ мужа зносить его немо̂чь, однако духа, склонного до гнѣву, кто буде мо̂гъ знести? с. е. наколи духъ есть сильный, тогда може чоловѣкъ знести кожду тѣлесну хоробу; коли же духъ есть слабый, и коли задля чогонибудь гнѣвомъ уносить ся, тогда не зможе о̂нъ ничого стерпѣти, и есть такожь незносный для другихъ.

15. Се́рдце разꙋ́мнагѡ и пр. Слова чꙋ́вствїе и смы́слъ означають умѣетно̂сть належитого устроеня своихъ обычаѣвъ, свого житя по̂сля правилъ здорового

16. сла. [a] Дамнїе человѣка распространяетъ ѥго̀, и
17. съ силными посаждаетъ ѥго̀. Праведный себѐ
самагѡ ѡглаго̀ликъ въ первосло̀вїи: ѥгда̀ же

a) выс 17, 8.; Мат. 2, 11.

розуму и Божого закона. О таку то умѣетнôсть старае ся чоловѣкъ розумный, прислухуючи ся радо наукамъ мудрыхъ людей и слухаючи ихъ пересторогъ, ôнъ бо знае, що — якъ говорить наша приповѣдка — догана мудрого бôльше стоить якъ похвала дурного, и що одинъ мудрый стоить за десять дурныхъ.

16. Дамнїе человѣка и пр. Каже наша приповѣдка: золотый ключь до кождыхъ дверей придасть ся. Дары, якѝ складае чоловѣкъ князямъ и другимъ вплывовымъ лицямъ, отвирають ему приступъ до нихъ, до ихъ ласки, такъ що ôнъ, узыскавши ихъ ласку, отримуе ôтъ нихъ высоке, почетне становиско и всякѝ другѝ добродѣйства. Пôсля загального звычаю приносивъ на востоцѣ дары знакомитымъ людямъ кождый, кто мавъ ихъ о щось просити; не зложивши такихъ дарôвъ не мôгъ никто числити на выслухане свого прошеня. Зр. 1. Цар. 9, 7. Allioli примѣчае тутъ: Передъ Богомъ не може никто явити ся, кто не уторовавъ собѣ до него дороги дарами любви. Зри Мат. 25, 34—46. Въ тôмъ значеню розумѣють сей стихъ и иншѝ толкователѣ.

17. Праведный себѐ самагѡ и пр. Чоловѣкъ праведный, коли зблудить, коли провинить въ чôмъ зъ людской немочи, не боронить свого грѣха, анѣ не очѣкуе чужого скартаня; ôнъ передъ всѣми другими себе самого обвиняе и осуджуе, и тому не гнѣвае ся, коли супротивникъ прійде и его провину изслѣджуе, и коли изслѣдивши ю, дае ему справедливу догану, слушне напôмнене. Зри Пс. 140, 5. Або мысль сего стиха есть: праведникъ обвиняе перше самого себе, закимъ приступить до судженя и картаня другихъ; ôнъ не наслѣдуе тыхъ, о котрыхъ говорить наша приповѣдка: на дру-

18. приложи́тъ сѹпоста́тъ, ѡ҆блича́етсѧ. Прекослѡ́вїѧ
оу҆толѧ́етъ молчали́вый, и҆ во властє́хъ ѡ҆предѣ-
19. лѧ́етъ. Бра́тъ ѿ бра́та помога́емь, ꙗ҆́кѡ гра́дъ
тве́рдъ и҆ высо́къ, оу҆крѣплѧ́етсѧ же ꙗ҆́коже ѡ҆сно-

гого примова, а о собѣ анѣ слова, — своє не видить пôдъ носомъ, а чуже пôдъ лѣсомъ. Въ лат. текстѣ замѣсть сѹпоста́тъ читаємъ amicus, пріятель. Allioli робить зъ сего стиха таку алюзію до св. сповѣди: грѣшникъ нехай признасть свôй грѣхъ, и нехай потôмъ иде до свого пріятеля, до сповѣдника, щобы тойже єго тымъ лучше выбадавъ и на добру дорогу спровадивъ.

18. Прекослѡ́вїѧ оу҆молѧ́етъ и пр. Чоловѣкъ миролюбный и мовчаливый причиняє ся до успокоєня спорячихъ ся сторôнъ, ôнъ рѣшає споры навѣть межи князями и другими могучими людьми. Иншѝ тексты, а и текстъ Вульґаты, беручи євр. слово goral въ значеню жереба, такъ подають сей стихъ: жеребъ утихомиряє звады, и межи можными такожь розсуджує, с. є. стороны, маючѝ спôръ межи собою, коли не суть вдоволенѝ ореченємъ судіи, рѣшають свои спôрнѝ справы за помочію жереба и въ той способъ приходять до згоды межи собою; се дѣлають такожь люди могучѝ, котрѝ не узнають надъ собою ніякого судіи. Гдеякѝ беруть євр. слово atsumim, переведене тутъ черезъ власти, въ значеню сильныхъ доказôвъ, якѝ обѣ стороны, маючѝ спôръ межи собою, подають для выказаня своєи слушности и не хотять во виду тыхъ доказôвъ иначе примирити ся якъ тôлько при помочи жереба.

19. Бра́тъ ѿ бра́та и пр. Каже наша приповѣдка: згода дôмъ будує, а незгода руйнує. Єднôсть, згода чи то межи членами родины чи межи горожанами причиняє ся до ихъ спôльного добра такъ въ моральнôмъ якъ и въ матеріяльнôмъ взглядѣ; наколи всѣ разомъ спомагають ся и противъ спôльнымъ противностямъ и ворогамъ скрѣпляють ся, тогды не потребують ничого обавляти ся, будучи подôбными до мѣста обо-

20. ва́ное ца́рство. [а] Ѿ плодѡ́въ оу҆́стъ мꙋ́жъ на-
сыща́етъ чре́во своѐ. и҆ ѿ плодѡ́въ оу҆сте́нъ сво-
21. и҆́хъ насы́титсѧ. [б] Смє́рть и҆ живо́тъ въ рꙋ́цѣ
ѩ҆зы́ка: оу҆держава́ющїи же є҆го̀ снѣда́тъ плоды̀
22. є҆гѡ̀. [в] И҆́же ѡ҆брѣ́те женꙋ̀ добрꙋ̀, ѡ҆брѣ́те благо-

а) выс. 12, 14.; 13, 2.; Ис. 3, 10.; Як. 3, 5. б) выс. 13, 3. в) нис. 19, 14.

ронного, сильно обварованого и на горѣ стоячого, до котрого непріятель приступити не може. — Оу҆крѣпла́етсѧ и пр. Родина а и цѣла суспо̂льно̂сть, складаюча ся зъ поодинокихъ родинъ взаимно себе спомагаючихъ и любячихъ, єсть подо̂бна не лишь до нездобутои крѣпости, але такожь до могучого царства, котре не то̂лько о̂тпирає успѣшно напады вороговъ, но такожь тыхже поконує и по̂дъ свою власть по̂дбиває. А и наша приповѣдка говорить: дружно̂й чередѣ вовкъ не страшный.

20. Ѿ плодѡ́въ оу҆́стъ и пр. О̂тъ бесѣды, о̂тъ способу говореня чоловѣка зависить єго добро; о̂нъ буде почитаный або помѣтованый, щастливый або нещастливый, о̂тповѣдно тому, чи єго уста говорять добре або зле.

21. Смє́рть и҆ живо́тъ и пр. Каже наша приповѣдка: мовчи язычку, будешь ѣвъ плотичку. Неосторожнѝ бесѣды могуть чоловѣка выставити на найбо̂льшѝ небезпеченьства и нещастя, по̂дчасъ коли знову замовчанємъ чогось або розважною о̂тповѣдею може чоловѣкъ освободити ся зъ найбо̂льшои бѣды. Зри выс. 13, 3. Въ высшо̂мъ значеню можемъ сказати, що бесѣды добрѝ, поучаючѝ, ведуть людей до житя благодати, а бесѣды злѝ, соблазняючѝ до смерти душевнои, до вѣчнои погибели. — Оу҆держава́ющїи и пр. Тѝ, що добре управляють своимъ языкомъ, встримуючи єго о̂тъ злыхъ, нерозумныхъ бесѣдъ, а уживаючи єго лишь до бесѣдъ розважныхъ и добрыхъ, будуть тѣшили ся богатыми плодами и нагородами за таке розумне уживанє свого языка.

22. И҆́же ѡ҆брѣ́те и пр. Жена добра, вѣрна, пра-

23. дáть: прїѧ́лъ же ѥ҆́сть ѿ Гдⷭ҇а тишинꙋ̀. И҆́же и҆зганѧ́етъ женꙋ̀ дóбрꙋю, и҆зганѧ́етъ блага̑ѧ: держáй

цёвита, ôтдана для своихъ дѣтей и добре ихъ выховуюча, розсудно управляюча домашнымъ господарствомъ, єсть великимъ добромъ, великою ласкою Божою для мужа; тожь мужчина шукаючи для себе жѣнки, повиненъ памятати на нашу приповѣдку: Богъ до уроды розуму не привязавъ, и при выборѣ своєи жѣнки не дивити ся на єи красоту або майно, але на єи выховане домашне, чи має вѣру въ Бога и чи має почесть для честноты; ôнъ довженъ такожь просити Бога о помôчь въ щастливôмъ выборѣ жены котра бы була для него помôчницею въ зношеню утяжливостей сего житя и въ осягненю житя вѣчного. — Прїѧ́лъ же и пр. Мужь отрымавши зъ ласки Божои таку добру и вѣрну жѣнку, має съ нею житє тихе, спокôйне, вповни щастливе.

23. И҆́же и҆зганѧ́етъ и пр. Говорить наша приповѣдка: мужь и жѣнка то найлѣпша спôлка. Мужь, котрый проганяє ôтъ себе жѣнку добру и вѣрну, позбавляє себе всего того добра, яке така жѣнка до єго дому вносить, а о якôмъ то добрѣ була бесѣда въ стиху попереднôмъ. — Держáй же о пр. Каже наша приповѣдка: лучше чорта затримати, нѣжь ледачу жѣнку мати. Кто держить у себе жѣнку невѣрну, прелюбодѣйницю, той єсть глупымъ и нечестивымъ; глупымъ єсть ôнъ для того, понеже въ своєй глупотѣ або не знає о єи прелюбодѣйствѣ або удає, що о тôмъ не знає, и терпить се съ великою шкодою для своєи славы и съ кривдою для своихъ дѣтей; нечестивымъ же, безбожнымъ єсть такій мужь для того, понеже задержуючи у себе жѣнку прелюбодѣйну, здає ся похваляти єи беззаконне поведенє, а ôттакъ нарушує святôсть сопружества, позваляючи своєй жѣнцѣ дальше жити блудно, щобы або задосытьучинити єи невоздержности або навѣть тягнути зыскъ зъ єи прелюбодѣйства.

24. же прелюводѣйцꙋ, безꙋменъ и нечестивъ. [а] Съ
моленіи глаголетъ оубогій: богатый же ѿвѣща-
25. етъ жестокѡ. [б] Мꙋжъ любовенъ къ дрꙋжбѣ;
и есть дрꙋгъ прилѣпивыйсѧ паче брата.

Глава 19.

Похвала простоты, честности, щирости, лагодности, терпеливости.

1. Лꙋчше [в] есть оубогъ ходѧй въ простотѣ своей,

а) Сір. 13, 4. б) выс. 17, 17. в) нис. 28, 6.

---

24. **Съ моленіи** и пр. Каже наша приповѣдка: кто має богато, той бурчить, а кто мало, той мовчить. Чоловѣкъ убогій есть покорный; онъ всегда потребує помочи другихъ людей; длятого смиренна есть его цѣла постава и бесѣда, якою онъ выражає свои потребы, очѣкуючи отъ людей заможныхъ заспокоєня тыхже; чоловѣкъ же богатий есть звычайно гордый и зухвалый въ своей бесѣдѣ а немилостивый взглядомъ убогихъ. О такомъ гордомъ чоловѣцѣ выражає ся глумливо наша приповѣдка: дує ся якъ лопухъ на огни, — носъ высше губы носить. Calmet примѣчає: Гордость и твердосердность суть звычайно полученй съ богатствомъ; однако суть такожь зухвалй жебраки, котрй насъ еще больше гнѣвають нѣжь гордй и твердосерднй богачѣ.

25. **Мꙋжъ любовенъ** и пр Каже наша приповѣдка: якъ мы людямъ, такъ люди намъ. Кто есть людянымъ, лагоднымъ, милымъ въ обходженю ся съ пріятелемъ и въ потребахъ терплячому пріятелеви помочь приносить, того любимъ больше нѣжь кревняка, нѣжь брата, котрый такои любви не оказує.

1. **Лꙋчше есть оубогъ** и пр. Каже наша приповѣдка: лучша цнота въ болотѣ, якъ нецнота въ

не́же бога́тый строптивъ оу҆стны̀ свои́ми и҆ не-
2. смы́сленъ. [a] И҆дѣ́же нѣ́сть оу҆че́нїѧ дꙋ́шѝ, нѣ́сть
добро̀, и҆ и҆́же ско́ръ є҆́сть нога́ми, по́ткнетсѧ.

a) выс. 6. 18.

золотѣ. Люди уважають звычайно за щастливыхъ тыхъ, що суть богатыми, а за нещастливыхъ тыхъ, що суть убогими; однако они дуже себе обманюють; чоловѣка бо дѣлає щастливымъ не маєтокъ, але честнôсть, а власне тая найлегше въ убожествѣ осягає ся, пôдчасъ коли люди богатѝ бувають гордѝ, лакомѝ, облуднѝ и переворотнѝ, якъ говорить наша приповѣдка: тамъ где великѝ ôкна, богато свѣтла, а мало правды, — цнота и покора не має мѣстця у паньского двора. Люди богатѝ а безбожнѝ старають ся побôльшати своє богатство всякими пôдлыми способами и тымъ показують свою глупоту, бо не зважають на тоє, що честнôсть дѣлає убогого чоловѣка внутренно щастливымъ и доведе єго до вѣчнои щастливости, а що знову безчестнôсть богача наповняє горестію єго душу и тому дѣлає єго властиво нещастлившимъ ôтъ убогого чоловѣка, а въ кôнци заведе єго до вѣчнои погибели.

2. И҆дѣ́же нѣ́сть оу҆че́нїѧ и пр. Пôдъ оу҆че́нїемъ дꙋ́шѝ можемъ розумѣти або самознанє, пôзнанє себе самого, або знанє рѣчей небесныхъ и духовныхъ, потрѣбне до усовершеня душѣ, до ублагородненя серця. Кто отже не знає себе самого, кто єсть невѣжою въ рѣчахъ Божихъ, въ єго законѣ, той єсть чоловѣкомъ безбожнымъ, а яко такому не може добре поводити ся. Alloli поясняє тѝ слова такъ: кто не має ніякого опыта, розваги, тому зле веде ся. — И҆́же ско́ръ и пр. Каже наша приповѣдка: не иди борзо, бо на бѣду найдешь; не иди поволи, бо бѣда на тебе найде; — кто по кладцѣ мудро ступає, той въ болотѣ ся не купає. Кто поспѣшно дѣлає, кто легкодушно начинає и провадить свои справы, що случає ся густо-часто тымъ, котрѝ не мають самознаня и опыта, котрѝ не знають Божого закона, той впадає въ грѣхи и рôжнѝ нещастя.

3. [а] Неразꙋ́мїе мꙋ́жа погꙋбла́етъ пꙋти̑ є҆гѡ̀: и҆ Бг҃а
4. вино́вна твори́тъ въ се́рдцѣ своѐмъ. [б] Бога́т-
ство прилага́етъ дрꙋ́ги мно́ги: ни́щїй же и҆ ѿ
5. сꙋ́щагѡ дрꙋ́га ѡ҆ставля́емь быва́етъ. [в] Свидѣ́-
тель лжи́въ безъ мꙋ́ки не бꙋ́детъ: ѡ҆клеве-

а) Сір. 15, 11.; Як 1, 13. б) выс. 14, 20. в) Второз. 19, 19.; Дан. 13, 51. 62.

3 Неразꙋ́мїе мꙋ́жа и пр. Каже наша приповѣдка: якогось пива наваривъ, таке и пий, — кто кашѣ наваривъ, той мусить и зъѣсти. Чоловѣкъ глупый, дѣлаючій всё безъ розваги, допускаючій ся легкодушно рôжныхъ беззаконій, стягае на себе рôжнй кары и нещастя, а дôзнавши тыхже, не приписуе вины собѣ и своимъ грѣхамъ, котрй були причиною его нещасть, але на Бога нарѣкае, якобы не ôнъ самъ, а тôлько Богъ бувъ виненъ его нещастю. О такôмъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: каже дитина, що бита, але не скаже, за що. Зр. Быт. 3, 12.

4. Бога́тство прилага́етъ и пр. Каже наша приповѣдка: якъ ся чоловѣкъ гараздъ мае, то и сусѣдъ буває, — якъ добра година, то найде ся родина, а въ злôй годинѣ ничого по родинѣ. Calmet примѣчае: Сумно то видѣти, якъ рѣдкою есть правдива пріязнь на земли. Люди змѣняють звычайно свое успособнене ôтповѣдно до внѣшныхъ обставинъ, и любять тôлько тыхъ, котрй имъ могуть бути пожиточными; убогій же чоловѣкъ дôзнае густо-часто погорды навѣть ôтъ тыхъ, котрй бы були найбôльше обовязанй до несеня ему помочи. Зри такожь пояснене выс. 14, 20.

5. Свидѣ́тель лжи́въ и пр. Каже наша приповѣдка: Богомъ ся свѣдчить, о чортови душу запродавъ. Кто свѣдчить ложно противъ свого ближнёго, особливо въ судѣ, той не уйде кары, закономъ постановленои; звычайно бо ложнôсть такого свѣдоцтва зôстае выкрыта або черезъ сторону покривджену або черезъ судію, або такожь въ якій иншій способъ; хо-

6. та́й же непра́веднѡ, не оу҆бѣжи́тъ є҆ѧ̀. Мно́зи
оу҆гожда́ютъ ли́цамъ ца́рскимъ: всѧ́къ же ѕо́лъ
7. выва́етъ въ поношє́нїе мꙋ́жеви. Всѧ́къ и҆́же оу҆-
бо́гаго бра́та ненави́дитъ, и҆ ѿ содрꙋ́жества да-
ле́че бꙋ́детъ: мы́сль блага́ѧ вѣ́дѧщымъ ю҆̀ при-

тяй бы же такій ложный свѣдокъ уйшовъ руки людскои справедливости, то не уйде ôнъ ока всевидячого и руки всемогучого Бога, котрый его укарае або уже на тôмъ свѣтѣ або по смерти въ пеклѣ. Така сама судьба постигае и тыхъ, що своими клеветами шкодять ближнёму чи то на славѣ чи на майнѣ чи въ якій нибудь иншій способъ.

6. **Мно́зи оу҆гожда́ютъ** и пр. Многи̂ люди старають ся приподобатись царямъ и въ загалѣ всѣмъ вплывовымъ, высокопоставленымъ лицамъ, бо зъ однои стороны обавляють ся досвѣдчити зъ ихъ стороны якои шкоды, пôсля нашои приповѣдки: чеши дѣдька зъ рѣдка, най иде до дѣдька, — не грай кôтка съ медведемъ, бо тя здавить, зъ другои же стороны очѣкують ôтъ нихъ добродѣйствъ, пôсля нашои приповѣдки: черезъ святыхъ до Бога, черезъ людей до цѣсаря. — **Всѧ́къ же ѕо́лъ** и пр. Кто мае на увазѣ тôлько внѣшне достоинство и власть того, котрого боить ся и любить, той впадае легко въ порокъ пôдлои облесности, и о нимъ говорить съ поругою наша приповѣдка: ласить ся якъ кôтъ на сало. Чоловѣкъ же правый бридить ся облесностію, ôнъ не буде лестити ся передъ жаднымъ злымъ чоловѣкомъ, хотяй бы то бувъ царь, князь або якій иншій высокопоставленый достойникъ; для того рода злыхъ людей буде ôнъ чувъ въ своимъ серцю погорду. Инши̂ такъ сей стихъ поясняють: добрый и щедрый князь зыскуе для себе у всѣхъ любовь и почитане, злый же и скупый князь буває для кождого чоловѣка предметомъ ненависти и погорды.

7. **Всѧ́къ и҆́же оу҆бо́гаго** и пр. Кто ненавидить убогого пріятеля, той показуе, що не есть правдивымъ пріятелемъ, що не умѣе цѣнити пріязнь; рѣчею бо прі-

ближа́етсѧ, мꙋ́жъ же мꙋ́дръ ѡ҆бра́щетъ ю҆̀: мно́гѡ
творѧ́й ѕла̀, соверша́етъ ѕло́бꙋ, а҆ и҆̀же раздра-
8. жа́етъ словесы̀, не спасе́тсѧ. Стѧжа́вый мꙋ́-
дрость, лю́витъ себѐ: а҆ и҆̀же сохранѧ́етъ ра́зꙋмъ,
9. ѡ҆бра́щетъ благаѧ̑. Свидѣ́тель лжи́вый не безъ

ятеля есть нести помо̂чь пріятелеви въ потребѣ, не дивити ся на его станъ маетковый, але на его обычаѣ и красні̂ прикметы ума и серця. — **Мы́сль блага́ѧ** и пр. Тыхъ сло̂въ нема въ Вульгатѣ. Поясняемъ же ті̂ слова такъ: Кто старае ся по̂знати мудро̂сть ведучу до доброго, богоугодного житя, тому стае ся она щоразъ блисшою и бо̂льше извѣстною; ю находить то̂лько чоловѣкъ мудрый, розумный, котрый умѣе ей шукати. — **Мно́гѡ творѧ́й** и пр. И тыхъ сло̂въ нема въ Вульгатѣ. Мысль же есть: Кто не держить ся правилъ Божои мудрости, для того що ихъ не знае и по̂знати ихъ не старае ся, той впадае въ многі̂ грѣхи и стае ся въ ко̂нци затвердѣлымъ въ своей злобѣ грѣшникомъ; о̂нъ не може надѣяти ся Божого благословенія за житя, и вѣчного спасенія по смерти, подо̂бно якъ той, кто не жіе съ другими въ згодѣ, а побуджуе ихъ до гнѣву своими острыми и вызываючими бесѣдами.

8. **Стѧжа́вый мꙋ́дрость** и пр. Кто старавъ ся приобрѣсти собѣ мудро̂сть, кто управляе всѣми своими чувствами, мыслями и дѣлами по̂сля правилъ розуму и Божого закона, той правдиво себе любить, понеже своимъ розсуднымъ и богоугоднымъ житемъ забезпечуе собѣ Боже благословене въ то̂мъ житю а вѣчну нагороду по смерти. — **И҆̀же сохранѧ́етъ** и пр. Кто не лишь слухае наукъ и пересторогъ мудрости, але ихъ такожь заховуе въ душѣ и дѣлами выконуе, той найде нагороду въ то̂мъ житю и будуче̂мъ. Зр. Лук. 11, 28; Як. 1. 22 — 25.

9. **Свидѣ́тель лжи́вый** и пр. Тутъ повтаряе ся притча, выражена выс. ст. 5, имовѣрно задля своеи важности. — **И҆̀же разжиза́етъ** и пр. Есть ту бесѣда о людяхъ, котрі̂ злобно другихъ оклеветують, до гнѣву и

мꙋ́ки бꙋ́детъ: а҆ и҆́же разжиза́етъ зло́вꙋ, поги́б-
10. нетъ ѿ не҆ѧ̀. [а] Не по́льзꙋетъ безꙋ́мномꙋ сла́-
дость, и҆ а҆́ще ра́бъ на́чнетъ съ досажде́нїемъ
11. ѡ҆влада́ти. [б] Ми́лостивъ мꙋ́жъ долготерпи́тъ: по-
хвала́ же є҆гѡ̀ превосхо́дитъ законопрестꙋ́пныхъ.

а) нис. 30, 22. б) выс. 14, 29.

ненависти побуджують, сварнѣ и бунты выкликують; тыхъ людей подыбує заслужена кара зъ сторонъ судіи, або розгнѣваныхъ людей, або зъ стороны Божои справедливости.

10 **Не по́льзꙋетъ** и пр. Каже наша приповѣдка: грошѣ пôйшли дорозкоши, — по смѣху плачь наступає, — розкôшь творить бôль, якъ приходить смакує, якъ ôтходить катує. Чоловѣкъ глупый не умѣє добре ужити розкошей; ôнъ ихъ надъуживає въ способъ грѣшный и черезъ неумѣренность, чимъ шкодить своей душѣ и свому здоровю. Розкошѣ спроваджують на бездорожа неразъ людей мудрыхъ, розумныхъ, и стають ся причиною ихъ погибели; тымъ шкôдлившими могуть они стати ся для людей глупыхъ, котрй не понимають благородныхъ побудокъ, якй звычайно встримують чоловѣка розумного ôтъ розпусты и сваволѣ. Впрочемъ люди глупй не заслугують на утѣхи и увеселеня, а радше на кары; утѣхи и увеселеня суть нагородою працѣ и честноты, а не лѣнивства и порока. — **А҆́ще ра́къ** и пр. Єще гôрше єсть, наколи слуга дôйде до якои власти; тогда бо зневажає ôнъ кождого, не знає почитати никого; єго бутѣ, зухвалости нема тогды кôнця. Добре то каже наша приповѣдка: не дай Боже зъ Ивана пана. Зри єще пояснене Єккл. 10. 7.

11. **Ми́лостивъ мꙋ́жъ** и пр. Чоловѣкъ милосердный ôтзначає ся любовію своихъ ближныхъ, а навѣть своихъ ворогôвъ; тая любовь учить єго терпеливо зносити всякй хибы людскй и всякй кривды ôтъ людей дôзнанй; ôнъ поступає собѣ розсудно, якъ учить наша

12. [а] Царéво прещéніе подóбно рыкáнію львóвꙋ: и̑
13. ꙗ̆коже росà злáкꙋ, тáкѡ тúхость ѐгѡ̀. [б] Стꙋ́дъ

а) Ест. 7, 9.; Рим. 13, 4. б) выс. 10, 1.

приповѣдка: межи людьми треба бути людьми. Зри 1. Кор. 13, 4 Въ лат. текстѣ есть: наука мужа по терпеливости буває пôзнана, с. є. образоване и розсудокъ чоловѣка дасть ся пôзнати зъ его терпеливости и умѣркованя. — Похвалà же ѐгѡ̀ и пр. Каже наша приповѣдка: песъ бреше на сонце, а сонце свѣтить, — розумна голова не числить лихи̑ слова. Не чимсь ганьблячимъ чоловѣка, але честнымъ и похвальнымъ есть для него, наколи ôнъ не зважає на зневаги и погорду людей безбожныхъ, нечестивыхъ, немовъ переступаючи ихъ своими ногами съ чоломъ пôднесеньымъ до горы. Се значене мають такожь слова лат. тексту: честь его есть минати неправôсть, с. є. здавати ся не видѣти кривдъ дôзнаныхъ.

12. Царéво прещéніе и пр. Страшный есть рыкъ льва въ пустынѣ; звѣрята чуючи его трясуть ся зъ страху, утѣкають и крыють ся; такъ само страшнымъ есть царь, коли въ гнѣвѣ грозить провинившому и выдає приказы до его укараня; для того треба поважати и слухати царя, щобы не стягнути на себе его гнѣву и кары; зъ другои же стороны довжни̑ царѣ повстримовати, мѣрковати свôй гнѣвъ, щобы иначе не стали ся безносными и неприступными для своихъ пôдданыхъ, и щобы не утратили ихъ любви и довѣрія. — Ꙗ̆коже росà и пр. Якъ роса ôтсвѣжує траву и рослины, придавлени̑ до земли спекою дня попередного, такъ спокôйне, пріятне лице царя розганяє боязнь его пôдданыхъ, пôдносить ихъ на духу и потѣшає; пôдданѝ, маючѝ царя доброго, лагôдного а справедливого, проживають спокôйно и въ добробытѣ

13. Стꙋ́дъ ѐсть и пр. Дѣти глупи̑ и безбожни̑ приносять своими мерзкими, злыми поступками нечесть своимъ родичамъ. Ту притчу повтаряє Соломонъ час-

ѐсть ѻ҃ц҃ꙋ сы́нъ безꙋ́менъ, и҆ нечи́сты ѻ҆бѣ́ты ѿ
14. мзды̀ блꙋдни́цы. До́мъ и҆ и҆мѣ́нїе раздѣлѧ́ютъ
ѻ҆ц҃ы̀ ча́дѡмъ: [a] ѿ Гдⷭ҇а же сочетава́етсѧ жена̀
15. мꙋ́жеви. Ѳтра́хъ содержи́тъ мꙋ́жа женонра́вна:

а) выс. 18, 22.

тѣйше задля еи великои важности. — **Нечи́сты ѻ҆бѣ́ты** и пр. Заплата, котру отримовала блудниця, яко мерзка, скаляна порокомъ розпусты, не могла бути жертвована для святого храма, не могла служити до выконаня якого нибудь Богу здѣланого обѣта. Зри Второз 23, 18. Въ лат. текстѣ замѣсть тыхъ слôвъ читаемъ: а дахъ безнастанно капаючій, сварлива женьщина, с. е. дахъ дѣравый, черезъ котрый падае дощь до хаты, есть для самого дому дуже шкôдливый а кромѣ того стае ся для мешканцѣвъ такъ прикрый, що мусять зъ того дому вынести ся; такъ само есть сварлива жѣнка шкôдлива для домашного господарства и робить побутъ мужа и родины въ дому незноснымъ.

14. **До́мъ и҆ и҆мѣ́нїе** и пр. Родичѣ роздѣлюють майно межи своими дѣтьми пôсля права дѣдицтва; въ тôмъ нема ничого надзвычайного; батькôвщина есть немовъ даромъ судьбы спôльнымъ зарôвно для добрыхъ якъ и для злыхъ; однако добра, вѣрна жѣнка есть особлившимъ даромъ ôтъ Бога, котрый въ своимъ провидѣню оказуе мужови велику ласку, велике добродѣйство, добираючи ему жѣнку того самого що ôнъ успособленя, тыхъ самыхъ добрыхъ прикметôвъ, запоручаючихъ ему згôдне и щастливе пожите супружеске. Таке значене мае тутъ слово **сочетава́етсѧ**; дотычне слово въ евр. текстѣ употребляе ся до выраженя гармонійности въ спѣвѣ або въ музыцѣ.

15. **Ѳтра́хъ содержи́тъ** и пр. Каже наша приповѣдка: печенѝ голубы не летять до губы, — кто хоче збирати, мусить добре засѣяти. Чоловѣкъ зневѣстѣлый, своимъ успособленемъ до женьщины подôбный, любячій выгоды, боить ся всякого на-

16. дꙋша́ же пра́зднагѡ взáлчетъ. [а] Ѝже храни́тъ
зáпѡвѣди, соблюда́етъ свою̀ дꙋ́шꙋ: а̑ не радѧ́й
17. ѡ̑ свои́хъ пꙋте́хъ поги́бнетъ. [б] Ми́лꙋѧй ни́ща,
взаи́мъ дае́тъ Бг҃ови, по даѧ́нїю же є̑гѡ̀ воз-
18. да́стсѧ є̑мꙋ̀. [в] Наказꙋ́й сы́на твоего̀, та́кѡ бо
бꙋ́детъ благонаде́жденъ: въ досажде́нїе же не

а) выс. 3, 21. 22.; Лук. 11, 28. б) Пс. 44, 3.; Мат. 10, 42.; 25, 40. в) выс. 13, 25.; нис. 23, 13.

пруженя силъ и невыгôдъ, якихъ вымагае праця; ôнъ гнѣвае ся на кождого взываючого его до працѣ и немовъ мае на устахъ слова нашои приповѣдки: всё бери, а мене лиши. Тая боязнь працѣ удержуе его въ бездѣльности и стае ся причиною его крайнои нужды, въ якôй ôнъ не мае чимь заспокоити свôй голодъ. Allioli примѣчае, що тая притча мае свое значене такъ въ рѣчахъ земскихъ якъ и въ духовныхъ.

16. Ѝже храни́тъ и пр. Каже наша приповѣдка: по правдѣ живи, по правдѣ и умрешь. Кто заховуе Божй̂ заповѣди, кто стереже ся грѣхôвъ, той стереже такожь своеи души; ôнъ стереже себе ôтъ дочасныхъ и вѣчныхъ каръ Божихъ; кто же не дбае о свои дѣла, щобы були згôдными съ приписами Божого закона, котрй̂ суть немовъ дорогою ведучою до дочасного и вѣчного щастя, той стае ся участникомъ дочаснои и вѣчнои погибели. Зр. Мат. 19, 17.

17. Ми́лꙋѧй ни́ща и пр. Кто есть милосерднымъ для убогого и дае ему милостыню, той немовъ позичае грошѣ самому Богу; самъ Богъ стае ся его довжникомъ и зверне ему се, що ôнъ давъ убогому, съ великою лихвою. (Св. Вас. in ps. 38.)

18. Наказꙋ́й сы́на и пр. Каже наша приповѣдка: дитину люби якъ душу, а тряси якъ грушу,—дитину серцемъ люби, а руками гнети, — нагинай гиляку, доки молода. Картай и карай твого сына, коли що провинить, въ той бо способъ его выховуючи, будешь мôгъ мати на-

19. взе́млися дꙋше́ю твое́ю. Ѕлоꙋ́менъ мꙋ́жъ мно́гѡ
ѿтщети́тся: а҆́ще же гꙋби́тель е҆́сть, и҆ дꙋ́шꙋ
20. свою̀ приложи́тъ. Слꙋ́шай сы́не о҆тца̀ твоегѡ̀ на-

дѣю, що твôй сынъ буде ставати ся щоразъ лучшимъ и сповнить всѣ твои добрѝ надѣи, якѝ ты о его будучности маешь; однако въ тôмъ караню твого сына поступай собѣ розсудно, безъ запальчивости, не знущай ся надъ твоимъ сыномъ, не катуй его, не обкладай его проклонами и гидкими прозвищами, се бо не причинить ся до его поправы, але радше утвердить его въ упорѣ и въ злобѣ. Зри Кол. 3, 21.

19. Ѕлоꙋ́менъ мꙋ́жъ и пр. Каже наша приповѣдка: що тобѣ не мило, того не чини другому,— кто кому ямку гребе, самъ въ ню впаде. Той, що другимъ зле желае, досвѣдчае многихъ шкодъ; пôсля закона бо ôтплаты той, що другому щось злого дѣлае, заслугуе, щобы и ему було то само здѣлане; если же зла воля такого чоловѣка буде довершена злымъ дѣломъ, если ôнъ нарушить, скривдить кого на славѣ, на майнѣ або на тѣлѣ, тогды понесе ôнъ еще бôльшѝ шкоды; тогды пôсля закона ôтплаты буде ôнъ мусѣвъ ôтдати око за око, зубъ за зубъ, душу с. е. свое житє за душу с. е. за житє, ôдобране свому ближнёму, а властиво буде мусѣвъ за кривду здѣлану ближнёму ôтдати свою душу на вѣчну погибель. Въ лат текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто не мае терпеливости, понесе шкоду; если же возьме щось насиломъ, то буде его шкода подвôйна, с. е. въ звязи съ стихомъ попереднымъ: если окажешь ся надто строгимъ въ караню твого сына, будешь мусѣвъ дивити ся на злѝ наслѣдки сеи твоеи жестокости; если же съ твоимъ сыномъ будешь обходити ся за лагôдно, если ему простишь малу крадѣжь, въ коротцѣ допустить ся ôнъ бôльшихъ крадежей.

20. Слꙋ́шай сы́не и пр. Тутъ звертае ся Соломонъ до молодѣжи, щобы съ покорою и охотно принимала напôмненя и кары своихъ родичей и всѣхъ старшихъ, и щобы зъ нихъ користала для своеи поправы и буду-

казанїа, да мудръ будеши въ послѣднаа твоа.
21. Мнѡги мысли въ сердцы мужа: совѣтъ же
22. Гдн҃ь во вѣкъ пребываетъ. Плодъ мужеви, милостыня: лучше же нищъ праведный, нежели бо-

---

чого щастя. — **Да мудръ** и пр. Щобысь стаючи ся щоразъ мудрѣйшимъ и лучшимъ тѣшивъ ся тою мудростію и честностію ажь до глубокои старости, даючи зъ себе добрый примѣръ молодому поколѣню, учачи ихъ мудрости и честнотъ твоими власными дѣлами стверджеными науками и пересторогами, и тѣшачи ся надѣею, що твоя блаженна кончина запевнить тобѣ вѣчну щастливость въ небѣ.

21. **Мнѡги мысли** и пр. Каже наша приповѣдка: чоловѣкъ гадае, а Богъ розполагае, — якъ Богъ не хоче, то хоть-бысь десять головъ мавъ, ничого не зробишь, — безъ Бога анѣ до порога. Чоловѣкъ може мати многѝ намѣры, але довершене тыхже не лежить въ его силѣ; лишь се, що Богъ разъ постановивъ, сповнить ся дѣйстно. Для того мы не довжнѝ покладати цѣлкомъ певнои надѣи въ нашихъ намѣрахъ и постановленяхъ, але пôдчиняти ихъ пôдъ совѣты и провидѣне Бога, щобы могли осягнути пожадану цѣль; мы довжнѝ нашѝ желаня приноровляти до волѣ Божои, щобы були розсуднѝ и богоугоднѝ; мы довжнѝ Бога просити, щобы нашими намѣрами управлявъ и щобы намъ пôддававъ лишь такѝ намѣры, котрѝ бы ему подобали ся и при его помочи могли бути для нашого дочасного и вѣчного добра сповненѝ.

22. **Плодъ мужеви** и пр. Каже наша приповѣдка: кто въ пѣре порастае, най на бѣдного памятае, — лучше давати, нѣжь брати. Велику заслугу мае передъ Богомъ чоловѣкъ милосерный и велику отримае ôнъ ôтъ Бога нагороду. Въ лат. текстѣ замѣсть сего читаемъ: чоловѣкъ потрѣбный (бѣдный) есть милосерный, с. е. бѣдакъ радо помагае другому въ бѣдѣ, бо зъ власного опыта знае, якъ прикро есть бороти ся съ недостаткомъ. — **Лучше же нищъ**

23. гáтъ лжи́въ. Стрáхъ Гдⷭ҇нь въ живóтъ мꙋ́жеви:
а҆ безстрáшный водвори́тсѧ на мѣ́стѣхъ, ꙗ҆дѣ́же
24. не наблюдáетсѧ рáзꙋмъ. [a] Скрывáѧй въ нѣ́дрѣхъ рꙋ́цѣ свои́ непрáведнѡ, нижѐ ко оу҆стѡ́мъ

а) нис. 26, 15.

и пр. Лучшимъ єсть чоловѣкъ убогій, котрый має добре серце и дає, що може, нѣжь богачь, котрый вправдѣ много обѣцює, але мало або и ничого не дає, извиняючи ся ложно, що не може дати бôльше або що ничого не має, чимъ бы мôгъ другого спомочи. О такôмъ чоловѣцѣ выражає ся съ поругою наша приповѣдка: кто радъ обѣцяє, той не має охоты дати, — паньска ласка до порога, — обѣцявъ панъ кожухъ, тепле єго слово.

23. Стрáхъ Гдⷭ҇нь и пр. Чоловѣкъ боячій ся Бога и жіючій праведно, дôйде до дочасного и вѣчного щастя; чоловѣкъ же не маючій въ своимъ серцю боязни Божои, жіючій беззаконно, буде осудженый и вкиненый до пекла, где находять ся всѣ єму подôбнѝ, що не хотѣли знати Бога и жити пôсля приписôвъ Божои мудрости. Гдеякѝ беруть слово безстрáшный въ значеню: неустрашимый, и такъ поясняють: кто боить ся Бога, той не боить ся ничого, боязнь бо Божа выключає всяку иншу боязнь; такій чоловѣкъ буде неустрашимый посередъ нещасть, якѝ подыбують людей помѣтуючихъ Божимъ закономъ, а якѝ єго не досягнуть.

24. Скрывáѧй и пр. Каже наша приповѣдка: що легко прійде, то легко пôйде, — лихій набытокъ не дôйде третыхъ рукъ. Тѝ, що чуже майно несправедливо собѣ присвоюють, не вкладають собѣ тяже до устъ, с. є. не мають зъ него ніякого хôсна, понеже чуже добро пропадає имъ, закимъ змогли го обернути на свôй ужитокъ; знаємъ бо зъ щоденного опыта, що съ кривдою и съ шкодою для другихъ узысканѝ грошѣ скоро розходять ся и пропадають. Або можна сей стихъ єще такъ пояснити: кто скрыває свои руки несправедливо за пазухою, с. є. кто грошѣ

25. своимъ принесетъ ѧ҃. [а] Гꙋбителю ра҃ны пріемлющꙋ, безꙋмный коварнѣе бꙋдетъ: а҃ще же ѡ҃личаеши мꙋжа разꙋмна, оуразꙋмѣетъ чꙋвство. [б]
26. Безчествꙋй ѻ҃ца и҃ ѿрѣваай матерь свою, сра-

а) ниж. 21, 11. б) выс. 15, 20.

зъ скупости укрывае, кто руки, маючи зъ тыхъ грошей робити добрый ужитокъ, за пазуху ховае, той не осмѣлить ся обернути ти грошѣ навѣть на свой власный ужитокъ. Скупый и лакомый чоловѣкъ и другого не поратуе и себе самого кривдить, зносячи добровольно голодъ и нужду; его заслѣпляе и навѣть для себе самого немилосернымъ дѣлае грѣшна любовь грошей. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: крые лѣнивый руку свою подъ пахи, анѣ ю до устъ своихъ прикладае, с. е. чоловѣкъ лѣнивый заледво задае собѣ труду до ѣдженя, онъ закладае свои руки подъ пахи (або за пазуху) и отдае ся бездѣлію.

25. **Гꙋбителю ра҃ны** и пр. Каже наша приповѣдка: якъ муринъ николи бѣлымъ, такъ дурный розумнымъ не буде, — лысе ся теля уродило, лысе и згине. Безбожникъ въ злобѣ закаменѣлый и душѣ другихъ злыми примѣрами и намовами гублячій не поправить ся, хотяй бы бувъ якъ найстрогше караный; однако другій, меньше злобный глупець, видячи кару такого злобного безбожника, може бути здѣланый уважнымъ на грозяче ему нещасте и поправити ся, якъ каже наша приповѣдка: одного пригода, другого пересторога, — одного скаране десятьомъ покаяне. — **А҃ще же ѡ҃личаеши** и пр. Чоловѣкъ злобный и глупый може только укаранемъ бути приведеный до опамятаня, чоловѣкъ же мудрый, розумный потребуе лишь учути напомнене, щобы войшовъ въ себе и назадъ повернувъ до давнѣйшихъ своихъ правилъ розсудного поступованя. — **Коварнѣе**. Зри выс. 1, 4.

26. **Безчествꙋй** и пр. Кто безчестить свого отца, кто его чи словомъ чи дѣломъ зневажае а матери своеи

27. мотꙋ пріи́метъ и҆ поноше́ніе. Сы́нъ ѡ҆ставлѧ́й
храни́ти наказа́ніе ѻ҆́чее, поꙋчи́тсѧ словесе́мъ
28. зл҃ымъ. Вырꙋча́й ѻ҆́трока несмы́слена, досажда́-
етъ ѡ҆правда́нію: оу҆ста́ же нечести́выхъ пожрꙋ́тъ

вырѣкае ся, ю ôтъ себе проганяе, жалуючи ей кусника хлѣба на старôсть, той заслугуе на найбôльшу ганьбу; ôнъ бо допускае ся ганебного проступка, понижаючого его нисше нерозумныхъ звѣрятъ, котрî умѣють оказовати людямъ свою вдячнôсть за найменьшî навѣть добродѣйства; сынъ же зневажаючи своихъ родичей оказуе ся въ найвысшôмъ степени невдячнымъ взглядомъ своихъ найбôльшихъ по Возѣ добродѣевъ, взглядомъ тыхъ, що ему житє дали и его ôтъ першои хвили житя добродѣйствами обсыповали; о тыхъ то родичахъ говорить наша приповѣдка: всё купишь, лише тата и мамы нѣ.

27. Сы́нъ ѡ҆ставлѧ́й и пр. Сынъ занедбуючій науки и перестороги свого отца, легко зôйде на бездорожа и допускати ся буде всякихъ беззаконій.

28. Вырꙋча́й и пр. Грецке слово, переведене тутъ черезъ вырꙋча́й употребляе ся о отцю, котрый свому сынови жѣнку засвачуе; подôбне значене мае такожь еврейске слово jaad. Мысль отже сего стиха есть: отець, котрый свому малолѣтному, або нерозсудному сыну жѣнку засвачуе, кривдить праведнôсть и святôсть сопружества, выставляючи тоеже на небезпеченьство розôрваня и зневаженя, такъ якъ сынъ малолѣтный дôйшовши до повныхъ лѣтъ або сынъ нерозсудный въ своей глупотѣ може нарушити, зневажити права сопружества и тоеже зôрвати; такій глупый а при тôмъ безбожный сынъ буде мôгъ легко допустити ся такои зневаги сопружества, ôнъ бо и такъ звыкъ зухвало переступати приписы Божого закона, немовъ бы ихъ пожиравъ, немовъ бы пивъ грѣхи якъ воду (Іов. 15, 16.); въ тôмъ же зневаженю сопружества черезъ сына стане ся зарôвно и его отець спôввиновымъ задля своеи легкодушности въ посватаню свого сына. Иншî мають тутъ на

29. сꙋ́дъ. Оу҆готовлѧ́ютсѧ невоздє́ржнымъ ра҃ны, и҆ мꙋче́нїѧ подо́внѣ неразꙋ́мнымъ.

гадцѣ отца, котрый свого глупого и злого сына ôтдає на служенє Богу або втискає єго въ якй публичнй уряды, стаючи ся тымъ способомъ спôввиннымъ всѣхъ беззаконій, якй єго неôтповѣдный до певного уряду сынъ съ образою для Бога, съ шкодою для публичного добра и съ соблазнею для другихъ поповняє. Тожь слушно каже наша приповѣдка: швець знай своє шевство, а въ кравецтво не мѣшай ся. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: свѣдокъ нечестивый смѣє ся зъ суду, а уста безбожныхъ жруть нечестивôсть, с. є. ложный свѣдокъ немовъ ругає ся судови, немовъ живить ся нечестивостію, говорячи въ судѣ ложь и клеветы безсовѣстно съ шкодою для свого ближнёго.

29. Оу҆готовлѧ́ютсѧ и пр. Каже наша приповѣдка: що має висѣти, то не утоне, — хоть ся переволоче, то не утече,—всё мине а грѣхъ зôстане. Для всѣхъ людей безбожныхъ, не умѣючихъ заволодѣти своими похотями и пристрастями, зухвало переступаючихъ Божй заповѣди и приписы людского закона, суть призначенй найдôтклившй кары такъ ôтъ Бога якъ и ôтъ людскои справедливости; хотяй Богъ часомъ тй кары ôтложить, однако они не минуть беззаконного; цѣлкомъ же певно постигне єго вѣчна кара, вѣчна мука въ пеклѣ по смерти; такъ само лишь до часу удає ся переступникови уходити кары людскои справедливости; она немовъ чигає на него и прецѣнь колись досягне єго, спаде на него, якъ каже наша приповѣдка: жартуй гладущикъ, поки ухо не урве ся, — доти збанокъ воду носить, доки му ся ухо не урве.

Глава 20.

Пересторога передъ піяньствомъ, бунтомъ противъ властей, несправедливостію, лѣнивствомъ.

1. Невинно вінò, [a] оукоризненно же піанство: А

a) Єф. 5, 18.

1. Невинно вінò и пр. Каже наша приповѣдка: не вино, лишь піяньство проклято,—кто богато пьє, самъ себе побьє,—кто богато ѣсть и пьє, той въ розумъ не тыє,—пий, та ума не пропий, — пий, та не упивай ся, мѣжь чужими людьми выстерѣгай ся. Вино само въ собѣ єсть Божимъ даромъ и въ мѣру уживане причиняє ся до здоровя тѣла и веселости духа; однако неумѣреннôсть въ уживаню вина и всякихъ другихъ горячихъ напоѣвъ заслугує яко порокъ поганый и шкôдливый на всяку догану, оно бо навѣть чоловѣка мудрого позбавляє здорового розуму, якъ каже наша приповѣдка: пращай, розуме, якъ съ горѣлкою зустрѣвъ ся; тожь чоловѣкъ упивши ся, пôсля нашои приповѣдки: пяный на всё зôзваляє, допускає ся всякихъ великихъ грѣхôвъ и стає ся посмѣховискомъ для другихъ; кромѣ того така неумѣреннôсть въ напояхъ шкодить черезвычайно єго тѣлесному здоровю, якъ каже наша приповѣдка: горѣлка не дѣвка, здоровю злодѣйка. Добре отже дѣлають тѝ, що не любують ся въ горячихъ напояхъ, що не гордять водою, кажучи словами нашои приповѣдки: блаженна вода не мутяща ума. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: розпустна рѣчь вино, и звадливе піяньство; ктонибудь въ нихъ любує ся, не буде мудрымъ, с. є. піяньство приводить чоловѣка до грѣхôвъ нечистоты, до выбуяня змысловости, до сварней и бôёкъ, до якихъ суть способнѝ лишь люди глупѝ.

всѧ́къ пребыва́ѧй въ не́мъ, не бꙋ́детъ премꙋ́дръ.
2. Не ра́знствꙋетъ прещє́нїе цр҃е́во ѿ ꙗ҃рости льво́вы:
раздражѧ́ѧй же є҆го̀, и҆ примѣша́ѧйсѧ є҆мꙋ̀, со-
3. грѣша́етъ въ свою̀ дꙋ́шꙋ. Сла́ва мꙋ́жꙋ ѿвраща́-
тисѧ ѿ досажде́нїѧ: всѧ́къ же безꙋ́менъ си́ми
4. соплета́етсѧ. Поноси́мь лѣни́вый не оу҆срамлѧ́-

---

2. Не ра́знствꙋетъ и пр. Страшный єсть царь грозячій и караючій въ своимъ гнѣвѣ; єсть ôнъ тогда подôбный до розлюченого льва, кидаючого ся на кождого, кого подыбає, и убиваючого єго; для того нехай кождый пôдданый чтить свого царя и совѣстно выконує єго приказы; кто бо непослухомъ, бунтомъ побуджує царя до гнѣву, той выставляє своє житє на крайне небезпеченьство, зарôвно якъ и той, що до такого непослушного, гнѣвъ царя вызываючого чоловѣка легкодушно прилучує ся. Зри выс. 16, 14; 19, 12.

3. Сла́ва мꙋ́жꙋ и пр. Каже наша приповѣдка: одно минути, друге звинути,—чи видишь чи не видишь, то мовчи,— лучше кривду терпѣти якъ кривду чинити. Се приносить намъ честь, коли умѣємъ запановати надъ собою и дôзнавши якои обиды, встримуємъ ся ôтъ сварнѣ и зневажаня того, що насъ образивъ; мудрый чоловѣкъ не буде зарôвно вдававъ ся въ чужѝ споры въ цѣли ихъ полагоджуваня, єсли не єсть до того покликаный; тôлько глупѝ люди вдають ся задля першои лучшои причины въ сварки съ другими, мѣшають ся въ ихъ споры, наражаючи себе черезъ тоє на єще бôльшѝ зневаги, бôйки, процесы и выдатки; лучше уступити и мати спокôй, нѣжь съ шкодою для себе робити собѣ самому або другому право. Наша приповѣдка остерѣгає: не клади псови пальцѣвъ въ зубы, бо вкусить,— не пхай ся, где тя не треба.

4. Поноси́мь и пр. Чоловѣкъ лѣнивый єсть такъ рôвнодушный, недбалый, що не чує ніякого встыду, коли єму кто се єго лѣнивство и походячу зъ тогоже нужду выкидує; ôнъ якъ каже наша приповѣдка: со-

ѥтсѧ, та́кожде и҆ заѐмлѧй пшени́цꙋ въ жа́твꙋ. а)
5. Вода̀ глꙋбока̀ совѣ́тъ въ се́рдцы мꙋ́жа: мꙋ́жъ
6. же премꙋ́дръ и҆счѐрплетъ ю҆ б) Вели́ка ве́щь человѣ́къ, и҆ драга́ѧ мꙋ́жъ творѧ́й ми́лость: мꙋ-

а) вьс. 18, 4. б) Мат. 6, 2.

ромъ стеръ собѣ зъ чола, и волить голодовати и жебрати съ встыдомъ, якъ власною працею зарабляти собѣ на хлѣбъ щоденный; єму подôбнымъ єсть и той, що въ осени не хотѣвъ управляти свою рôлю, и тому єсть змушеный въ часѣ жнивъ брати ôтъ другихъ збôже на лихву и въ той способъ поносити велику шкоду на своимъ майнѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: лѣнивый не хотѣвъ задля зимна (с. є. въ холоднôй осени) орати, тожь буде жебравъ въ лѣтѣ, а не дадуть єму, с. є. лѣнивый не любить працёвати и черезъ тоє впадає въ убожество и дѣлає собѣ людей неприхильными, такъ що они навѣть въ часѣ обыльныхъ жнивъ не хотять єго поратовати милостынею.

5. Вода̀ глꙋбока̀ и пр. Мысли, намѣры чоловѣка мудрого суть глубокѝ и въ єго душѣ укрытѝ, однако чоловѣкъ розумный и опытный має способы выкрытя тыхъ єго мыслей и намѣрôвъ. Або: въ серцю чоловѣка мудрого єсть дуже много глубокихъ наукъ и радъ, котрыми ôнъ поучає другихъ въ рѣчахъ свѣтскихъ и духовныхъ; люди съ трудностію понимають тѝ глубокѝ науки и рады, однако чоловѣкъ розумный, черпаючи ихъ прилѣжно, съ увагою ихъ слухаючи и розважаючи въ душѣ своєй, доходить въ кôнци до ихъ зрозумѣня. Зри выс. 18, 4.

6. Вели́ка ве́щь и пр. Чоловѣкъ єсть рѣчею великою яко сотвореный на образъ и подобіє Боже; єсли же той чоловѣкъ выконує милосердіє и другѝ честноты, тогды стає ся ôнъ зъ великого дорогоцѣннымъ; однако трудно єсть найти кого зъ людей, кто бы дѣлавъ добре для славы Божои и зъ вѣрности взглядомъ Бога; се

7. жа же вѣрна (велико) дѣло ѡ҆врѣсти. [a] Ꙗ҆же
безъ порока живетъ въ правдѣ, блажены ѡ҆ста-
8. вятъ дѣти своѧ. Егда царь праведенъ на пре-
столѣ сѧдетъ, не противитсѧ предъ очима его

а) Второз. 7, 13.

выражає наша приповѣдка: кривого дерева въ лѣсѣ найбôльше. Або: великою рѣчею єсть чоловѣкъ милосерный, але рѣчею конечною єсть чоловѣкъ вѣрный; всюда бо потребуємъ вѣрности и вѣрныхъ слугъ, вѣрныхъ урядникôвъ, котрымъ бы мы могли повѣрити себе и наше майно, особливо же справы нашои совѣсти и спасенія. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: многихъ людей называють милосерными, але мужа вѣрного кто найде? с. є. многи хотять мати славу людей милосерныхъ, однако чи много єсть такихъ, котри бы вѣрно додержали своихъ обѣтниць, котри бы були въ дѣйстности, а не тôлько въ словахъ милосерными, котри бы були вѣрными помôчниками въ потребѣ? Або: многи люди называють ся милосерными и суть ними въ дѣйстности; однако мало єсть такихъ, котри бы вѣрно заховували всѣ Божи заповѣди.

7. Ꙗ҆же безъ порока и пр. Тая притча ôтносить ся до Божои обѣтницѣ Исх. 20, 6, где Богъ тымъ, що єго любять, обѣцює свою милôсть въ найдальши поколѣня. Богъ любить и благословить побожныхъ родичей и помагає имъ въ побожнôмъ выхованю ихъ дѣтей, такъ що тая побожнôсть родичей и получене съ нею Боже благословенє переходить зъ одныхъ дѣтей на другі въ найдальши поколѣня.

8. Егда цр҃ь и пр. Коли царь єсть справедливый и самъ справедливо розсуджує справы своихъ пôдданыхъ, тогда всѣ до злого почуваючи ся боять ся єго гнѣву и кары и крыють ся передъ нимъ; котри же дѣлали або намѣряли дѣлати щось злого, встримують ся ôтъ сего зъ боязни передъ строгостію царя, видячи, що ôнъ власть ôтъ Бога отриману вѣрно выконує, що єсть

9. ничтóже лѹкáво. [а] Ктò похвáлитсѧ чи́сто и҆мѣ́ти
сéрдце? и҆лѝ ктò дéрзнетъ рещѝ чи́ста себѣ̀ бы́ти
10. ѿ грѣхѡ́въ? [б] Вѣ́съ вели́къ и҆ мáлъ, и҆ мѣ́ра
11. сѹгѹ́ва, нечи́ста предъ Гдⷭ҇емъ ѻ҆́воѧ: И҆ творѧ́й
ѧ҆̀, въ начинáнїихъ свои́хъ запнéтсѧ: ю҆́нота съ

а) 3. Цар 8, 46.; Іов. 14, 4.; Пс. 50, 7.; Сір. 7, 5.; 1. Іоа. 1, 8. б) выс. 11, 1.

отцемъ и оборонцею для добрыхъ и нагороджає ихъ, а що знову єсть страшнымъ судією для злыхъ и строго ихъ карає. Тая отже притча учить, якъ велике значенє має повага и чуйнôсть царя, якъ велике значенє мають єго розпорядженя, коли суть справедливѝ и коли безвзглядно и точно бувають выконуванѝ. Allioli примѣчає тутъ: кобы то всѣ царѣ и власти нынѣшныхъ часôвъ сидѣли по правдѣ на престолѣ справедливости, и небезпечными уступствами дѣлаными ворогамъ свого царства, ворогамъ сего, що добре, праведне и святе, не подавали самѝ меча противъ себе въ ихъ руки!

9. Ктò похвáлитсѧ и пр. Наша приповѣдка говорить: чоловѣкъ не ангелъ, щобы не согрѣшивъ, а не чортъ, щобы не покутовавъ. Нема такого чоловѣка на свѣтѣ, котрый бы мôгъ безъ ложи сказати о собѣ, що має зовсѣмъ чисту совѣсть, несвѣдому ніякои навѣть найменьшои похибки, що не має на своєй душѣ ніякого навѣть простительного грѣха. Зри 1. Іоан. 1, 8. Кто отже выдає себе за праведника, єсть лицемѣромъ и облудникомъ; правдивый же праведникъ нехай чуває надъ собою, понеже кождый чоловѣкъ єсть зъ природы бôльше до злого нѣжь до доброго склонный и тому при всей своєй праведности легко упасти може.

10. Вѣ́съ вели́къ и пр. Кто употребляє подвôйнои ваги и подвôйнои (сѹгѹ́кои) мѣры, купуючи на бôльшу вагу и мѣру а продаючи на меньшу, той допускає ся проступка, котрого нечестивостію Богъ бридить ся и ю строго карає. Зри выс. 11, 1.

11. И҆ творѧ́й ѧ҆̀ и пр. Каже наша приповѣдка: за чуже добро вылѣзе ребро, — чужимъ

12. преподо́бнымъ, и҆ пра́вый пꙋ́ть є҆гѡ̀. [a] Ѹ҆́хо
13. слы́шитъ, и҆ ѻ҆́ко ви́дитъ: Гдⷭ҇на дѣла̀ ѻ҆́воѧ. Не
любѝ клевета́ти, да не вознесе́шисѧ: ѿве́рзи ѻ҆́чи

а) Исх. 4, 11.; Пс. 93, 9.

воломъ не доробишь ся. Кто ошукує другихъ на вазѣ и мѣрѣ, той не доробить ся ничого, Богъ не буде єго благословити въ єго намѣрахъ, єму буде зле вело ся. — Ю́нота и пр. Молодець, котрый пристає съ чоловѣкомъ побожнымъ, съ часомъ самъ перейме ся єго добрыми засадами и буде наслѣдовати єго добрѝ обычаѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: по занятяхъ єго пôзнати хлопця, чи єго дѣла суть чистѝ и правѝ, с. є. склонности хлопця н. пр. при забавахъ дають до пôзнаня, якимъ ôнъ буде въ будучности, чи буде побожнымъ чи непобожнымъ, честнымъ чи нечестнымъ, розумнымъ чи глупымъ.

12. Ѹ҆́хо слы́шитъ и пр. Чоловѣкъ чує и видить за помочію змыслôвъ, якѝ отримавъ ôтъ Бога, тожь довженъ бути Богу вдячнымъ за тѝ неоцѣненѝ дары, ôнъ довженъ тыхъ змыслôвъ уживати въ честь и славу Божу, для свого и своихъ ближныхъ дочасного и вѣчного добра; ôнъ довженъ памятати и о тôмъ, що Богъ яко всемогучій сотворитель єго ушей и очей самъ всё чує и видить, що передъ Богомъ ничь не укрыє ся, и що протоє чоловѣкъ довженъ всегда мыслити, говорити и дѣлати тôлько тоє, що Богу подобає ся, що чоловѣкови дочасне и вѣчне щастє запевнити може.

13. Не любѝ и пр. Не оклеветуй другихъ, не дѣлай сего въ тôй цѣли, щобы себе самого вывысшити. Коренемъ бо клеветы єсть гордôсть, а той, що другого рôвного собѣ або свого соперника оклеветує, старає ся тымъ самымъ представити себе въ лучшôмъ свѣтлѣ, вывысшити себе понадъ другого. Въ лат. текстѣ замѣсть тыхъ слôвъ читаємъ такъ: не любуй ся въ спаню, щобы тебе убожество не стиснуло. Сей текстъ ôтповѣдає лучше другôй половинѣ сего стиха нашого тексту, яка

14. твой, ѝ насыщáйся хлѣба. Зло̀, зло̀ речéтъ ста-
15. жавáй, ѝ ѿшéдъ, тогда̀ похвáлится. Ѐсть
злáто, ѝ мнóжество кáменей драгѝхъ, сосꙋ́дъ
16. чéстенъ оу̑стнѣ̑ разꙋ́мны. [a] Возмѝ ризꙋ̀ ѐгѡ̀,

a) ниж. 27, 13.

есть Ѿвéрзи ѻ̑чи и пр., с. є. отвори твои очи, обуди ся зъ излишного сна, встань и працюй, щобысь собѣ заробивъ на удержанє щобысь насытивъ ся хлѣбомъ, с. є. щобысь мавъ подостаткомъ всего, чого тобѣ до удержаня и упріятненя твого житя потреба. Пôдъ хлѣбомъ розумѣли жиды всяке поживленє.

14. Зло̀, зло̀ речéтъ и пр. Соломонъ ганить тутъ нечестный способъ, якого неразъ уживають купуючѝ, щобы купити щось дешевше; ото они ганять товаръ, якій намѣряють купити, вычисляють єго хибы, щобы представити єго якъ рѣчь малои вартости, а купивши єго хвалять ся, що рѣчь добру пôдступомъ дешево купили.

15. Ѐсть злáто и пр. Люди признають золоту и дорогимъ каменямъ велику вартôсть, однако правдиву и найбôльшу вартôсть мають уста чоловѣка розумного, зъ котрыхъ немовъ зъ хорошои и дорогоцѣнной чаши выплывають краснорѣчивѝ, неоцѣненѝ науки о Божôй мудрости и єи правилахъ, о чеснотахъ, успособляючихъ чоловѣка до дочасного и вѣчного щастя. Золото, дорогѝ каменѣ може мати такожь чоловѣкъ глупый и грѣшный, але всё тоє не здѣлає єго щастливымъ, противно побудить єго до рôжныхъ порокôвъ, котрѝ позбавлять єго дочасного и вѣчного щастя, бо якъ каже наша приповѣдка; срѣбло, золото тягне чоловѣка въ болото; кто же єсть розумный и мудрый, чує ся щастливымъ, хотяй бы бувъ убогимъ; впрочемъ такій чоловѣкъ мудростію и честнотою своєю може легко прійти до добробыту и зъумѣє зъ свого майна дѣлати добрый ужитокъ для свого и своихъ ближныхъ добра.

16. Возмѝ ризꙋ̀ и пр. Кто легкодушно и нероз-

ꙗкѡ ѝспорꙋ́чникъ бы́сть чꙋжды́ѧ, и҆ за чꙋждꙋ́ю
17. возмѝ залогъ ѿ негѡ̀. Сла́докъ є҆́сть человѣ́кꙋ
хлѣ́бъ лжѝ: но пото́мъ ѝсполнѧтсѧ оу҆ста̀ є҆гѡ̀
18. ка́менїѧ. Помышле́нїе въ совѣ́тѣ оу҆гото́витсѧ:

важно поручае ся за чужого чоловѣка, за чужу женьщину, якъ се звыкли дѣлати мужчины марнотравни и розпустнѝ, той заслугуе на се, щобы судія взявъ ôтъ него послѣдну одѣжь въ заставъ за довгъ нимъ легкодушно и зъ нечестныхъ побудокъ запорученый. Єсть се зновъ пересторога передъ поручованемъ ся, якъ выс. 6, 1–6.; 11, 15. 17. 18.

17. **Сла́докъ є҆́сть** и пр. Достатки узысканѝ способомъ нечестнымъ, съ кривдою людскою, съ зневагою для Божого закона, приносять чоловѣкови зъ початку хосенъ и выгоду, однако въ коротцѣ обуджують въ чоловѣцѣ неспокôй совѣсти, стягають на него такожь дочаснѝ кары чи то зъ стороны людскои справедливости чи то ôтъ Бога, и въ той способъ стають ся для несправедливого ихъ посѣдателя немовъ хлѣбомъ змѣшанымъ съ каменями, котрый зле смакуе и котрого годѣ угрызти. Иншѝ розумѣють пôдъ хлѣ́комъ лжѝ розпусту, непозволенѝ розкошѣ. Зри пояснене выс. 9, 17.

18. **Помышле́нїе** и пр. Каже наша приповѣдка: десять разôвъ мѣръ, а разъ утни, — не пытавши броду, не лѣзь въ воду. Чоловѣкъ може мати якъ найлучше обдуманѝ намѣры, однако они не удадуть ся, если не будуть съ розвагою и росторопностію переведенѝ. Такъ само для успѣшного веденя вôйны бôльшу мае вартôсть розвага, росторопнôсть, штука воеьна, нѣжь множество и сила вôйска. Иншѝ пôдъ совѣ́томъ розумѣють потребу засягання рады другихъ розумныхъ людей, щобы можна числити на успѣшнôсть повзятыхъ намѣрôвъ въ рѣчахъ важныхъ, особливо же ôтносячихъ ся до мудрого управляня державою и до успѣшнои обороны тоиже передъ ворогами. Зри пояснене выс. 15, 22.

19. въ правле́нїи же творя́тъ бра́нь. [а] Ѿкрыва́й
та́йнꙋ хо́дитъ ле́стїю: и҆ прелща́ющемꙋ ᲂу҆стна́ми
20. свои́ми не примѣша́йсѧ. [б] Ѕлосло́вѧщемꙋ ѻ҆тца̀
и҆лѝ ма́терь ᲂу҆га́снетъ свѣти́ликъ, зѣ́ницы же
21. ѻ҆чесъ є҆гѡ̀ ᲂу҆зрѧ́тъ тмꙋ̀. Ча́сть поспѣ́шна въ
нача́лѣ, въ послѣ́днихъ не благослови́тсѧ. [в]
22. Не рцы̀: ѿмщꙋ̀ врагꙋ̀: но потерпѝ Гдⷭ҇а, да тѝ

а) выс. 11, 13. б) Исх. 21, 15.; Лев. 20, 9.; Мат. 15, 4.; Марк. 7, 10. в) Второз. 32, 35.

19. Ѿкрыва́й и пр. Соломонъ каже тутъ сторонити ôтъ ложного, невѣрного и блудного прїятеля, о котрôмъ зри поясненє выс. 11, 13.

20. Ѕлословѧ́щемꙋ и пр. Пôдъ свѣти́ликомъ можемъ розумѣти щастє а пôдъ тмо́ю — нещастє, якъ се въ св. Письмѣ часто находить ся. Мысль отже єсть: кто злорѣчить родичамъ, кто ихъ чи словомъ чи дѣломъ зневажає, той не зазнає щастя въ своимъ житю; ôнъ буде чоловѣкомъ нещастливымъ, немовъ проклятымъ ôтъ Бога. Або такого зневажаючого своихъ родичей жде кара смерти пôсля закона Мойсея Лев. 20, 9.

21. Ча́сть поспѣ́шна и пр. Майно набуте съ поспѣхомъ, съ кривдою людскою, въ способъ нечестный, якого употребляють люди бажаючѝ скорого збогаченя ся, не має Божого благословенія и скоро минає ся. Зри выс. 13, 11.

22. Не рцы̀ и пр. Соломонъ осуджує тутъ личну месть, яку выконують злѝ люди на своихъ врогахъ за дôзнанѝ обиды и шкоды; мы довжнѝ пôсля нашои приповѣдки: кто на тебе каменемъ, ты на него хлѣбомъ, людямъ за зле добрымъ ôтплачовати ся, лишаючи Богу вынагороджене за нашѝ кривды и ôтплату нашимъ кривдителямъ; Богъ єсть найсправедлившій и не пустить здѣланои намъ кривды безкарно; ôнъ єсть всемогучій и нагородить насъ за дôзнану кривду сторично въ тôмъ житю и будучôмъ.

23. помо́жетъ. Ме́рзость Гдеви сꙋгꙋ́бый вѣ́съ, и̑
24. мѣ́рило лжи́во не добро̀ предъ ни́мъ. [a] Ѿ Гда
и̑справлѧ́ютсѧ стѡпы̀ мꙋ́жꙋ: сме́ртный же ка́кѡ
25. ᲂу̑разꙋмѣ́етъ пꙋти̑ своѧ̀? Сѣ́ть мꙋ́жеви ско́рѡ

а) Пс. 36, 23.

---

23. Ме́рзость Гдеви и пр. Се єсть сказано иншами словами выс. ст. 10 и выс. 11, 1.

24. Ѿ Гда и̑справлѧ́ютсѧ и пр. Каже наша приповѣдка: безъ Бога анѣ до порога. Безъ Божои помочи чоловѣкъ не вдѣє ничого: ôнъ власнымъ своимъ розумомъ не може предвидѣти, якъ має собѣ поступати, що має дѣлати, яка єсть дорога и способъ до щастливого переведеня якои справы; въ тôмъ всемъ єсть єму потрѣбна Божа помôчь, єсли не має зôйти на бездорожа и замѣсть щастя дôзнати розчарованя и горести; тожь нехай никто не спускає ся на свôй розсудокъ, на свои силы, але нехай въ всемъ поручає себе Божому проводови и Бога о помôчь просить. Зри Тов. 4, 20. Або: Богъ управляє судьбою чоловѣка, однако никто зъ людей не може вповни зрозумѣти сего Божого управляня; ажь на тамтôмъ свѣтѣ стане ся намъ мудра Божа любовь зовсѣмъ ясною.

25. Сѣ́ть мꙋ́жеви и пр. Кто скоро, безъ розваги дѣлає Богу якій обѣтъ, той може по здѣланю такого обѣта жаловати, що єго здѣлавъ; тая нерозвага єсть для него немовъ сѣтею, ловлячою єго въ грьхъ и образу Божу, понеже Богу належить дѣлати обѣты съ всякою увагою и розвагою, и понеже се що Богу разъ обѣтує ся, мусить бути выконане. Примѣрь нерозважного обѣта дає намъ Єфтай. Зри Суд. 11, 31. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: упадокъ чоловѣкови єсть пожерти святыхъ, а обѣтовавши ôтмѣнити, с. є. многи̑ люди впадають въ тяжки̑ нещастя длятого, що рѣчи Богу посвячени̑ обертають на власный ужитокъ, або, що коли по здѣланôмъ обѣтѣ отримали чого бажали, черезъ выкруты обѣтъ ломлять або єго змѣню-

нѣчто ѿ своихъ ѡсвѧщати, [а] по ѡвѣтѣ во
26. раскаѧніе бываетъ. [б] Вѣѧтель нечестивыхъ есть
27. царь мудръ, и наложитъ на нѧ коло. Свѣтъ
Гдⷭ҇нь дыханіе человѣкωмъ, иже испытаетъ тай-
28. наѧ утробы. Милостынѧ и истина сохраненіе

а) Дѣян. 5, 4 б) выс. ст. 8.

ють. Иншй: нещастємъ для чоловѣка єсть, переслѣдовати, грабити людей праведныхъ, невинныхъ (Пс. 13, 4.), а потôмъ старати ся се обѣтами направити, с. є. дѣлати Богу обѣты жертвенні зъ грабѣжи.

26. **Вѣѧтель нечестивыхъ** и пр. Царь мудрый, добрый и справедливый не терпить въ своєй державѣ людей нечестивыхъ; ôнъ ихъ ôтлучує ôтъ людей честныхъ якъ селянинъ черезъ вѣяне ôтдѣлює добре зерно ôтъ половы; ôнъ найстрогшими карами ихъ выгубляє. Въ словахъ: **наложитъ на нѧ коло** находимъ образъ дуже строгои кары и алюзію до того рода кары, якого уживавъ Давидъ противъ Аммонитамъ (2. Цар. 12, 31.). Зри такожь поясненє выс. 16, 12.

27. **Свѣтъ Гдⷭ҇нь** и пр. Духъ чоловѣка єсть для Бога ясный, прозрачный, с. є. Богъ знає всѣ найтайнѣйші мысли и намѣры чоловѣка. Зр. Єрем. 17, 9. Або: душа чоловѣка єсть немовъ духомъ, свѣтломъ яснымъ, беручимъ свôй початокъ ôтъ безмѣрного свѣтла або ôтъ найяснѣйшого духа Божого; тымъ то свѣтомъ, ôтъ Бога отриманымъ, пôзнає чоловѣкъ себе самого, свои мысли, желаня и намѣры, и свого Бога сотворителя, до чого не суть способні ніякі инші сотворѣня. Зри 1. Кор. 2, 11.

28. **Милостынѧ** и пр. Лагôднôсть царя, єго милосердіє, вѣрнôсть въ додержаню обѣтниць замилованє правды и отвертости въ бесѣдѣ, безвзглядна справедливôсть, — се суть непохитні стовпы кождого царства, се єсть немовъ стражь прибочна царя, котра єго хоронить ôтъ всякихъ небезпеченьствъ и дає єму мудро и спокôйно управляти державою для добра всѣхъ горожанъ. Зри поясненє выс. 16, 12.

царю̀, [а] и҆ ѡ҆бꙋ́дꙋтъ престо́лъ є҆гѡ̀ въ пра́вдѣ.
29. Лѣ́пота (є҆́сть) ю҆́нымъ премꙋ́дрость: [б] сла́ва
30. же ста̑рымъ сѣди̑ны: Ра̑ны и҆ сокрꙋшє́нїѧ срѣта́ютъ ѕлы́хъ, ꙗ҆́звы же въ сокро́вищахъ чре́ва.

Глава̀ 21.

О о҆тношеню Бога до людей. Пересторога передъ гордостію, лицемѣріемъ и упоромъ. О марности силы военнои безъ Божои помочи.

1. Ꙗ҆́коже ᲂу҆стремлє́нїе водꙋ̀, [в] та́кѡ се́рдце цре́во

а) выс. 16, 12. б) выс. 16, 31, в) 2. Пар. 36, 22.

---

29. Лѣ́пота и пр. Якъ сивина приносить честь старцю, такъ мудро̑сть дѣлае достойнымъ чести молодця. Зри поясненє выс. 16, 31. — Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: радо̑сть молодыхъ, ихъ сила, и оздоба старыхъ сива голова, с. є. молодый вѣкъ величае ся силою, вѣкъ же старый величае ся зрѣлостію, мудростію, опытомъ, вѣдомостями.

30. Ра́ны и пр. Кто не хоче услухати напо̑мнень, щобы поправивъ ся, той бувае за свои проступки тяжко караный; его карае строго и людска справедливо̑сть и самъ Богъ, котрый зсылае на него тяжкѝ кары тѣлеснѝ, щобы его ними привести до опамятаня и поправы.

1. Ꙗ҆́коже ᲂу҆стремлє́нїе и пр. Якъ Богъ рѣки, струѣ воднѝ спроваджуе потоками въ певнѝ части земли, щобы тіже були ними ужизненѝ або затопленѝ, такъ само склонюе Богъ серце царя къ певному народу або къ певному чоловѣку, щобы царь оказавъ имъ свою мило̑сть або щобы ихъ укаравъ за якѝ проступки. Calmet розумѣе по̑дъ словами ᲂу҆стремлє́нїе водꙋ̀ водо-

въ рꙋцѣ Бжїей: аможе аще восхощетъ ѡбра-
2. ти́ти, та́мѡ ᲂу́клони́тъ е̾. [а] Всѧ́къ мꙋ́жъ ѡвлѧ́-
етсѧ себѣ̀ пра́веденъ: ᲂу́правлѧ́етъ же сердца̀
3. Гдⷭ҇ь. [б] Твори́ти пра́веднаѧ, и҆ и҆́стинствовати,

а) выс. 16, 2. б) Ос. 6, 6.

проводы, котрѝ були у жидôвъ великимъ добродѣйствомъ. Ôнъ каже: Зрôвнане, выказуюче, якъ Богъ свою власть надъ царями выконуе, есть дуже дôбране. Якъ люди воду выкопаными ровами спроваджуютъ зъ потокôвъ, ставôвъ и жерелъ, куда хотять, такъ само веде Богъ серце царей для добра ихъ пôдданыхъ, якъ хоче. Corn. а Lap. выпроваджуе зъ сеи притчи тѝ науки, що царѣ, котрыхъ серцемъ яко своихъ заступникôвъ Богъ особлившимъ способомъ управляе и ними опѣкуе ся, довжнѝ бути Богу въ всемъ послушнѝ и вѣрно его заповѣди выповняти, если хотять, щобы ихъ правлѣне було щастливе, а зъ другои стороны щобы пôдданѝ жили честно, почитаючи царя и боячи ся Бога, щобы царь бувъ для нихъ въ рукахъ Божихъ посередникомъ Божои милости а не Божои кары.

2. **Всѧ́къ мꙋ́жъ** и пр. Каже наша приповѣдка: по правдѣ роби, по правдѣ и буде. Чоловѣкови могуть выдавати ся его дѣла зовсѣмъ праведными, однако Богъ вымагае передовсѣмъ правости серця и намѣреня, безъ чого всяка честнота утрачуе свою вартôсть. Зри поясненє выс. 16, 2.

3. **Твори́ти пра́веднаѧ** и пр. Не подобають ся Богу жертвы тыхъ, ще не мають милосердія и справедливости, що не жіють пôсля Божихъ заповѣдей; выконуванє всѣхъ обовязкôвъ взглядомъ Бога и ближнёго есть Богу милѣйше нѣжь найвеличавше внѣшне богослуженє при залишеню тыхъ обовязкôвъ. Зъ людей лишь поверховно заховуючихъ Божѝ и церковнѝ заповѣди насмѣвае ся наша приповѣдка: въ середу постила, а кобылу вкрала, — постава свята, а сумлѣне злодѣй-

4. оугѡ́дна Бгꙋ па́че не́жели же́ртвъ кро́вь. Белемꙋ́дрый въ оукори́знѣ дерзосе́рдъ, свѣти́ло же
5. нечести́выхъ грѣсѝ. [a] Помышле́нїѧ тщали́вагѡ въ ѝзоби́лїи: ѝ всѧ́къ нерадѝвый въ лише́нїи.
6. Дѣ́лаѧй сокрѡ́вища ѧ҆зы́комъ лжи́вымъ, сꙋ́ет-

а) выс. 10, 4.

ске, — руки бѣлѝ, а сумлѣне чорне. Зри пояснене выс. 3, 3.; 1. Цар. 15, 22.

4. Белемꙋ́дрый и пр. Люди много о собѣ мыслячѝ, зарозумѣлѝ на свою мниму мудрôсть и вѣдомости, на свою мниму честноту, не могуть знести обиды ôтъ другого чоловѣка, самѝ же суть скорыми до обиджованя другихъ. — Свѣти́ло и пр. Богъ давъ чоловѣкови свѣтло розуму и свого закона, щобы ôнъ пôдъ проводомъ того свѣтла поступавъ дорогою праведности, однако люди безбожнѝ ôткидують ôтъ себе тое Боже свѣтло, и тому блукають ся по манôвцяхъ грѣха, и имъ здае ся, що всё, що они дѣлають, есть добре; они доходять до такого заслѣпленя и зухвалости, що неразъ тымъ величають ся, тое собѣ за честь мають, чого бы слушно встыдати ся довжнѝ. О нихъ то говорить съ поругою наша приповѣдка: коли свиня въ болотѣ, то мовить, що красна, — чимъ ся мудрый встыдае, тымъ ся дурный величае.

5. Помышле́нїѧ и пр. Каже наша пословиця: статокъ робить достатокъ. Чоловѣкъ пильный, запопадливый, котрый закимъ щось здѣлае, перше всё розважить, а потôмъ неутомимымъ есть въ выконаню своихъ намѣрôвъ, доходить до достаткôвъ; чоловѣкъ же лѣнивый и недбалый, а такожь трудячїй ся безъ розваги, мусить зносити убожество, недостатокъ.

6. Дѣ́лаѧй сокрѡ́вища и пр. Кто збирае достатки обманьствами, ложами, той ôтдае ся пустымъ, нерозсуднымъ надѣямъ щастя; при такихъ бо достаткахъ нема Божого благословенія (выс. 20, 21.), и ôнъ, за-

7. наѧ гонитъ въ сѣти смертныѧ. Всегꙋвительство
на нечестивыѧ оустремлѧетсѧ: не хотѧтъ во
8. творити праведнаѧ. Къ стропωтнымъ стро-
пωтныѧ пꙋти посылаетъ Бгъ: чиста во и права
9. дѣла егѡ. [a] Лꙋчше жити въ оуглѣ непокровенномъ, нежели въ поваплѣнныхъ съ неправдою,

---

а) нис. 25, 25.

мѣсть щобы мавъ спокойно и довго уживати ща тя, якого собѣ по тыхъ достаткахъ обѣцювавъ, найде въ нихъ сѣть, котра его потягне до дочасной и вѣчной погибели.

7. **Всегꙋвительство** и пр. Каже наша приповѣдка: грѣхъ не лычкомъ звязати, та пôдъ лаву сховати. Цѣлковита погибель, найбôльшй кары и нещастя спадають на людей безбожныхъ, котрй не хотячи дѣлати тое, що Богъ приказуе стягають на себе его кары, якими Богъ грозить грѣшникамъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: грабѣжь безбожныхъ скидае ихъ, понеже не хотять дѣлати тое, що есть слушне, с. е. кто допускае ся грабѣжи, здирствъ и другихъ несправедливостей, той впаде въ погибель.

8. **Къ стропωтнымъ** и пр. Каже наша приповѣдка: кто кому ямку гребе, самъ въ ню впаде. Богъ допускае, що люди злй, переворотнй впадають въ пôдступы, якй другимъ способили; дѣла бо Божй суть чистй и правй, такъ якъ Богъ есть самою чистотою и правостію, и тому мае въ ненависти всяку переворотнôсть и пôдступъ и тіиже карае. Зр. Пс. 17, 27. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: переворотна дорога чоловѣка есть далека (с. е. ôтъ праведности, ôтъ Божого закона), але кто есть чистый, того дѣло есть справедливе, с. е. кто мае переворотнй гадки, той дѣлае неправедно, кто же есть чистого серця, той такожь и добре дѣлае.

9. **Лꙋчше жити** и пр Каже наша приповѣдка: кто чисте сумлѣне мае, той спокôйно спати ля-

10. и҆ въ хра́минѣ ѻ҆́бщей. Дꙋша̀ нечести́вагѡ не
помилꙋ́етсѧ ни ѿ є҆ди́нагѡ ѿ человѣ́кѡвъ.
11. [a] Тщетꙋ̀ пріе́млющꙋ невоздє́ржномꙋ, кова́рнѣй-

а) выс. 19, 25.

гає, — мила менѣ моя хата, якъ тобѣ кôмната, хоть не красна, але власна, хоть не пышна, але затышна. Лучше єсть мешкати на даху въ кутику тѣснôмъ, выставленôмъ на дощь и зимно (зри Второз. 22, 8.), а бути при тôмъ праведнымъ и мати спокôй совѣсти, нѣжь жити въ комнатахъ обширныхъ и украшеныхъ, маючи совѣсть обтяжену грѣхами и кривдою людскою. Пôдъ хра́миною ѻ҆́бщею маємъ въ противставленю до оу҆гла̀ непокроке́ннагѡ розумѣти дôмъ обширный, могучій помѣстити много людей. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: лучше єсть сидѣти въ кутѣ дому, нѣжь съ женою сварливою, а въ домѣ спôльнôмъ. Беручи въ нашôмъ текстѣ выражене съ непра́вдою въ значеню: съ чоловѣкомъ нечестивымъ, злобнымъ, або въ особенности съ нечестивою, злобною женою, отримаємъ гадку подôбну якъ въ лат. текстѣ.

10. Дꙋша̀ нечести́вагѡ и пр. Кто єсть немилосернымъ и жестокимъ взглядомъ другихъ, той досвѣдчає такожь ôтъ другихъ людей немилосердія и жестокости; такого бо чоловѣка люди ненавидять и переслѣдують. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: душа безбожного пожадає злого, не помилує свого ближнёго, с. є. чоловѣкъ безбожный старає ся другимъ шкодити, ôнъ не має любви анѣ милосердія для никого, навѣть для свого пріятеля.

11. Тщетꙋ̀ пріе́млющꙋ и пр. Коли люди злй, безбожнй бувають каранй за свои проступки, тогда люди невиннй стають ся осторожнѣйшими и розсуднѣйшими; чоловѣкъ розумный видячи тй кары людей злыхъ, найде въ нихъ упôмнене для себе и буде старати ся, щобы и самъ на такй кары не заслуживъ. Зри пояснене выс. 19, 25.

шій бꙋдетъ незлобивый, разꙋмѣвáѧй же мꙋд-
12. рый пріиметъ рáзꙋмъ. Разꙋмѣвáетъ прáведный
сердцà нечестивыхъ, и̑ оу̑ничтожáетъ нечестивыѧ
13. въ злыхъ. [а] Ѝже затыкáетъ оу̑шеса̑ своѧ̀, ѐже не
послꙋшати немощнáгѡ: и̑ тóй призовéтъ, и̑ не
14. бꙋдетъ послꙋшаѧй ѐгò. [б] Даѧ̀ніе тáйно ѿвра-
щáетъ гнѣвы: щадѧ́й же дарѡ́въ, воздвизáетъ

а) выс. 3, 28. б) 1. Цар. 25, 18.

12. Разꙋмѣвáетъ и пр. Чоловѣкъ праведный розважаючи, якъ люди безбожнѝ бувають грызенѝ въ совѣсти, якѝ зносять журбы, клопоты и нещастя, за ничь не мае ихъ внѣшну величнôсть, ихъ богатства и щастє; всё тоє зачисляє ôнъ не межи добрѝ, а межи злѝ рѣчи; ôнъ хоть тяжко працює, однако чує ся щастливымъ, кажучи словами нашои приповѣдки: гôрко зароблю, солодко зъѣмъ; або: ôнъ видячи нещастя, якѝ люди безбожнѝ на себе стягають, не жалує ихъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: мыслить праведный о домѣ безбожного, щобы ôттягнувъ безбожныхъ ôтъ злого, с. є. чоловѣкъ праведный, побудженый любовію, промышляє надъ тымъ, якъ бы мôгъ дôмъ безбожного чоловѣка спровадити на добру дорогу.

13. Ѝже затыкáетъ и пр Каже наша приповѣдка: якъ мы людямъ, такъ люди намъ. Кто єсть глухій на прозьбы убогихъ и ихъ не поратує въ потребѣ, хотяй бы мôгъ, той досвѣдчить рôвнои судьбы зъ стороны людей, коли впаде въ нещастє и помочи другихъ потребовати буде; особливо же не буде ôнъ мôгъ надѣяти ся помочи ôтъ Бога, котрый єсть отцемъ и опѣкуномъ убогихъ, и котрый якъ єсть милосернымъ взглядомъ милосерныхъ, такъ знову єсть немилостивымъ взглядомъ твердосерныхъ. Зри Мат. 25, 41—45.; Лук. 6, 38.; Тов. 4, 7.

14. Даѧ̀ніе тáйно и пр. Чоловѣкъ щедрый, котрый тайно дає князеви або иншому вельможи дары, утихомиряє ними єго гнѣвъ, чоловѣкъ же скупый, котрый

15. ѿрость крѣпкꙋю. Весе́лїе пра́ведныхъ твори́ти сꙋ́дъ: преподо́бный же нечи́стъ оу҆ ѕлодѣ́евъ.
16. Мꙋ́жъ заблꙋжда́й ѿ пꙋ́ти пра́вды, въ со́нмищи

щадить дары, выкликуе гнѣвъ у Бога и у людей; ôнъ бо своимъ лакомствомъ ображае людей, а щобы збôльшити свои достатки, дѣлае неразъ кривды людямъ и переступае Божй заповѣди. Впрочемъ о значеню даваня дарôвъ зри поясненя выс. 17, 23.; 18, 16.

15. Весе́лїе пра́ведныхъ и пр. Праведнй съ родастію выконують се, що Божій законъ приписуе; ихъ нагороджуе за тое совѣсть своимъ спокоемъ, ихъ потѣшае надѣя на Божу нагороду, они не упадають николи на дусѣ, хотяй бы мали зносити терпѣнія. Зри пояснене выс. 10, 29. — Преподо́бный и пр. Каже наша приповѣдка: лихе доброго не любить. Тй, що зле дѣлають, що суть нечистй, уважають и праведныхъ за злыхъ, за нечистыхъ; якъ праведнй ганять дѣла людей нечестивыхъ, а тѣшать ся, коли видять ихъ караными, такъ и люди злй ганять дѣла и честноты людей праведныхъ за злыхъ, за нечистыхъ; якъ праведнй ганять дѣла людей нечестивыхъ, а тѣшать ся, коли видять ихъ караными, такъ и люди злй ганять дѣла и честноты людей праведныхъ и обвиняють ихъ яко нечистыхъ и порочныхъ. Въ лат текстѣ звучить сей стихъ такъ: радôсть праведному есть дѣлати судъ, а страхъ дѣлаючимъ неправôсть, с. е. праведный жіе честно съ радостію, бо надѣе ся за свои честноты нагороды, чоловѣкъ же безбожный не мае радости въ своихъ грѣхахъ, бо его страшить тая гадка, що за его грѣхи и проступки очѣкуе его дочасна и вѣчна кара.

16. Мꙋ́жъ заблꙋжда́й и пр. Тй, що не ходять дорогою Божихъ заповѣдей а блукають ся по манôвцяхъ беззаконія, будуть засудженй на вѣчнй кары вразъ съ злыми духами и бебожными людьми, котрй жили безъ боязни Божои, якъ о тôмъ читаемъ Быт. 6, 4. Зри пояснене выс. 2, 18.

17. Ѝсполи́нωвъ почі́етъ. Мꙋ́жъ скꙋ́денъ лю́битъ
веселі́е: [a] любѧ́й же вїно̀ и҆ є҆ле́й не ѡ҆бога-
18. ти́тсѧ: О҆тре́вїе же пра́ведникꙋ безза́конникъ.

а) нис. 23, 21.

---

17. Мꙋ́жъ скꙋ́денъ и пр. Каже наша приповѣдка: по смѣху плачь наступає, — утѣхи на годину, а бѣды до смерти, — якъ гулявъ, такъ гулявъ, нѣ чобо̂тъ нѣ холявъ. Кто любить веселй̂ забавы и на тіиже выдає свои запрацёванй̂ грошѣ, той буде всегда убогимъ; убогій чоловікъ старає ся въ тыхъ веселыхъ забавахъ забути о своимъ сумно̂мъ положеню, о своихъ клопотахъ и журбахъ, однако тымъ собѣ не лишь не поможе, но єще зашкодить, бо збо̂льшить своє убожество, свою нужду, а съ нею свои журбы и клопоты. Добре каже наша приповѣдка: на фрасунокъ добрый трунокъ, — не поможе и трунокъ, якъ прійде фрасунокъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто любує ся въ уживаню, въ недостатку буде; кто любить вино и товстй̂ (смачнй̂) стравы, не збогатить ся, с. є. щадностію набувають ся богатства, а не гучными забавами и бенкетами. Въ нашо̂мъ текстѣ є҆ле́й означає то̂лько що обыльнй̂ обѣды, при котрыхъ по̂сля тогдашного звычаю на востоцѣ участники тыхъ обѣдо̂въ єлеємъ помазовали ся; впрочемъ може и въ нашо̂мъ текстѣ слово є҆ле́й означати добрй̂, смачнй̂ стравы.

18. О҆тре́вїе и пр. Чоловѣкъ праведный бридить ся безбожникомъ и нечестивымъ, о̂нъ має для него лишь погорду; такій чоловѣкъ єсть въ очахъ праведника немовъ гноємъ, смѣтємъ, котре лишь занечищує землю и усторонюванымъ буває. Corn. a Lap. євр. слово copher, котре тутъ єсть переведене черезъ о҆тре́вїе, переводить въ значеню piaculum с. є. средства примиреня, и каже, що люди безбожнй̂ суть немовъ средствомъ примиреня, цѣною, жертвою за малй̂ грѣхи чоловѣка праведного. Богъ, каже Corn. a Lap., зсылаючи кару на мѣсто або-

19. Лꙋ́чше жи́ти въ земли̑ пꙋ́стѣ, не́же жи́ти съ
жено́ю сварли́вою, и̑ ꙗ̑зы́чною, и̑ гнѣвли́вою.

на край задля грѣхôвъ ихъ мешканцѣвъ, оказуе свою милость праведникамъ тамъ жіючимъ и не дае имъ поносити тои кары, на яку они собѣ хоть въ малôй части своими легкими провинами заслужили, але допускае, що цѣлу кару поносять тôлько грѣшнй̂, безбожнй̂ люди, щобы они, котрй̂ подали головну причину до кары, такожь и цѣлу ту кару понесли и въ той способъ Богу и за себе и за праведныхъ задосыть учинили. Зри 2. Цар. гл. 21, где Богъ принимае укаране смертію потомкôвъ Саула яко примирене за цѣлый нарôдъ израильскій и перестае карати его голодомъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: безбожный буде даный за праведного, а неправый за правого, с е. праведный буває ôтъ терпѣня увôльненый, а замѣсть него мусить терпѣти чоловѣкъ безбожный, котрый собѣ на тое заслуживъ своими проступками; такъ допускае неразъ Боже провидѣне: чоловѣкъ побожный, котрому способлено погибель, спасае ся и не дôзнае ніякои шкоды, чоловѣкъ же злобный падае въ яму, котру копавъ для другихъ. (Allioli.)

19. **Лꙋ́чше жи́ти** и пр. Хоть и якъ прикро есть жити въ пустынѣ, где нема анѣ ôтповѣдной стравы и напитку анѣ ôтповѣдного товариства людей, где хиба суть дикй̂, небезпечнй̂ звѣры, то прецѣнь таке житє въ пустынѣ есть милѣйше, нѣжь житє пôдъ однымъ дахомъ съ женою сварливою, невоздержного языка и гнѣвною; въ пустынѣ при всемъ недостатку мавъ бы чоловѣкъ хоть спокôй, въ пожитю же съ такою женою не мае чоловѣкъ анѣ хвильки спокою, его житє рôвнае ся ему смерти. О такôй злôй жѣнцѣ говорить наша приповѣдка: баба а чортъ, то собѣ рôдня, — баба зъ пекла родомъ, а для такого нещастливого мужа выражае свое спôвчуте приповѣдка: лихо тобѣ воле, коли тя корова коле, — не лихо журить и чужа сторѣнка, та невдала жѣнка. Зри нис. 25, 25.

20. Сокро́вище вожделѣ́нно почі́етъ въ оу́стѣхъ
мꙋ́драгѡ: безꙋ́мнїи же мꙋ́жи пожира́ютъ є҆ [a)]
21. Пꙋ́ть пра́вды и҆ ми́лостыни ѡ҆брѧ́щетъ живо́тъ

a) выс. 19. 17.

20. **Сокро́вище вожделѣ́нно** и пр. Св. Григорій (l. 2. in Ezech hom. 18.) такъ сей стихъ поясняє: Мудрôсть и знанє науки духовнои суть правдивымъ скарбомъ; въ порôвнаню съ тымъ скарбомъ называють ся ложными всѣ иншѝ скарбы, котрѝ переминають. Коли скарбы духовнѝ выдаємъ, они ростуть и приносять намъ хосенъ, коли же земскѝ достатки выдаємъ, они уменьшають ся и вычерпують ся, а коли ихъ у себе задержуємъ, безпожиточными суть. Corn. а Lap. додає: Невычерпане сокровище Божои науки находить ся въ устахъ чоловѣка праведного, зъ котрыхъ тая наука плыве безнастанно немовъ зъ жерела, ужизнюючои душѣ тыхъ, що єи слухають. Иншѝ пôдъ **сокро́вищемъ** розумѣють рѣчи тайнѝ и поясняють сей стихъ такъ: Чоловѣкъ мудрый задержує въ своихъ устахъ рѣчи тайнѝ єму повѣренѝ немовъ скарбъ въ єго устахъ зложеный; ôнъ тѝ рѣчи укрыває, не зраджує, не выявляє ихъ никому; чоловѣкъ же глупый въ своей говорливости не умѣє тайнои рѣчи замовчати але ю сейчасъ другимъ оголошує. О такôмъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: вода въ решетѣ не встоить ся. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: скарбъ пожаданый и благовонный єлей въ мешканю праведного, а глупый чоловѣкъ розлiє єго, с. є. чоловѣкъ мудрый старає ся не тôлько о заспокоєнє потребъ свого житя, но такожь о єго выгоды и пріятности, ôнъ єсть ощаднымъ и має всего подостаткомъ; чоловѣкъ же глупый марнує одѣдичене майно, або хоть и заробить гдещо, пускає свôй заробокъ марно на збытки и розпусту.

21. **Пꙋ́ть пра́вды** и пр Кто жіє праведно, богоугодно, а при тôмъ єсть милосернымъ взглядомъ своихъ ближныхъ, той отримає ôтъ Бога нагороду щастливого дочасного и вѣчного житя, славы въ тôмъ житю у людей а по смерти на вѣки въ небѣ.

22. И слáвꙋ. [a] Во грáды крѣпки вни́де премꙋ́дрый,
И разрꙋши́ оу҆твержде́нїе, на не́же надѣ́ѧшасѧ
23. нечести́вїи. И҆же храни́тъ своѧ̀ оу҆ста̀ и҆ ѩ҆зы́къ,
24. соблюдáетъ ѿ печáли дꙋ́шꙋ свою̀. Проде́рзый,
И величáвый, и҆ горделивый, гꙋби́тель нарицáетсѧ:

а) Еккл. 7, 20.

---

22. Во грáды и пр. Мудрôсть, росторопнôсть здѣлае неразъ бôльше нѣжь сила; бувае, що мѣста оборонни̂, котри̂ увѧжано за нездобути̂, въ котрыхъ люди чули ся зовсѣмъ безпечными, впали въ руки тыхъ, що умѣли ужити розумного способу до ихъ здобутя. Зри 2. Цар. 20, 22. Пôдъ премꙋ́дрымъ можна розумѣти такожь чоловѣка праведного, котрый своею побожностію, праведностію и упованемъ на Бога здобувае мѣста, нездобути̂ силою оружія, якъ сего маемъ примѣры на Мойсею, I. Навинѣ, Маккавеяхъ и др.

23. И҆же храни́тъ и пр. Каже наша приповѣдка: тримай языкъ за зубами, — говори мало, а слухай много. Кто есть оглядным, осторожнымъ въ своихъ бесѣдахъ, другихъ не ображае, не обмавляе, не очернюе, не говорить неправды, не свѣдчить ложно, той охоронить себе ôтъ сварней, непріязни, ненависти и другихъ прикростей, яки̂ зли̂, нерозважни̂ бесѣды на чоловѣка звычайно спроваджують.

24. Проде́рзый и пр. Слово гꙋби́тель переводить Corn. a Lap. черезъ pestilens с. е. гублячій немовь зараза. Мысль сего стиха есть: Кто въ своей зухвалости, зарозумѣлости̂ и гордости безъ розваги и намыслу мстить ся на тымъ, кто его образивъ, той называе ся заразою и есть ей подôбнымъ; якъ бо зараза, скоро поразить чоловѣка, сейчасъ его убивае, такъ дѣлае и той, що въ своимъ наглôмъ гнѣвѣ кидае ся на образившого его; той же, що за отримани̂ зневаги не заразъ мстить ся, но ихъ въ памяти задержуе, щобы при данôй добрôй нагодѣ пôмстити ся, той есть беззаконный, далекій ôтъ всякого закона справедливости; его злоба

25. А́ и҆́же памѧтозло́бствꙋетъ, беззако́ненъ. Пѡ́-
хоти лѣни́каго оу҆бива́ютъ: не произволѧ́ютъ
26. во рꙋ́цѣ є҆гѡ̀ твори́ти что̀. [a] Нечести́вый желá-

а) Пс. 36, 26.

есть бо̂льшою нѣжь тамтого, котрый сейчасъ по̂мстить ся и по̂мстивши ся отримуе кару за шкоду, яку здѣлавъ другому чоловѣкови; чоловѣкъ же памятаючій о до̂знано̂й обидѣ, выбирае до своеи мести таку хвилю, таку нагоду, такъ оглядно и по̂дступно тое здѣлае, що самъ охоронить ся передъ всякою шкодою, цѣлу же шкоду звалить на свого ближнёго. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: гордого и зарозумѣлого называють неученымъ, котрый въ гнѣвѣ свою гордо̂сть оказуе, с. е. чоловѣкъ гордый тымъ, що до̂знавши образы легко гнѣвомъ запалюе ся, показуе, що есть глупымъ.

25. Пѡ́хоти и пр. Зри поясненe выс. 13, 4.

26. Нечести́вый желáетъ и пр. Каже наша приповѣдка: у богому мало що бракуе, а захланному всего, — скупый збирае, а чортъ калитку шие. Чоловѣкъ безбожный, нечестивый есть безнастанно мученый злыми пожаданями, бруднымъ лакомствомъ; чимъ бо̂льше о̂нъ мае, тымъ бо̂льше пожадае; о̂нъ бажае навѣть грабити чуже добро, збогачовати ся якимъ нибудь хотьбы найнесправедлившимъ способомъ и допускати ся иншихъ проступко̂въ; праведный же чоловѣкъ не мае такихъ бажань; о̂нъ мае всего подостаткомъ, мимо того, що есть милосерднымъ и ближныхъ щедро спомагае. Добре то каже наша приповѣдка: скупый складае, а щедрый поживае. Въ лат. текстѣ вяже ся сей стихъ съ стихомъ попереднымъ и такъ звучить: черезъ цѣлый день бажае и пожадае (лѣнивый), а кто есть справедливый, дае безнастанно, с. е. лѣнивый уникае занятя и хотяй много жадае, однако мало або и ничь не отримуе; чоловѣкъ же трудолюбивый а праведный працюе и мае достатки, такъ що и для другихъ щедрымъ буває.

етъ вѣсь дѣнь похоти злыѧ, праведный же ми-
27. лꙋетъ и щедритъ нещадно. [а] Жертвы нечести-
выхъ мерзость Гдеви: ибо беззаконно прино-
28. сатъ ѧ. [б] Свидѣтель ложный погибнетъ: мꙋжъ
29. же послꙋшливъ сохраняемь возглаголетъ. Нече-
стивъ мꙋжъ безстꙋдно стоитъ лицемъ: правый
30. же самъ разꙋмѣваетъ пꙋти своѧ. [в] Нѣсть
премꙋдрости, нѣсть мꙋжества, нѣсть совѣта оу не-

а) выс. 15, 8. б) выс. 19, 5. 9. в) Єзек. 28, 5.; Іов. 5, 13.

27. Жертвы и пр. Зри пояснене выс. 15, 8.

28. Свидѣтель ложный и пр. Ложный свѣдокъ буває каравый смертію або ôтъ Бога або черезъ судію; чоловѣкъ же послушный Божому закону, стереже ся пильно, щобы не сказавъ коли якои ложи або якого ложного свѣдоцтва, въ наслѣдокъ чого не обавляє ся ôнъ ніякои кары. Зри пояснене выс. 19, 5 9.

29. Нечестивъ мꙋжъ и пр. Чоловѣкъ безбожный, отримавши ôтъ кого напôмнене, не встыдає ся свого поступка, але зухвало и съ захмуренымъ лицемъ выслухує напôмненя и напоминаючого высмѣває и обиджує; ôнъ бо єсть гордымъ и рѣшивъ ся упрямо свого порока придерживати ся; чоловѣкъ же правый, коли єго кто напоминає, признає ся до вины и поправляє ся, понеже єсть покорный и любить праведнôсть житя; ôнъ и безъ чужого напôмненя испытує самого себе и єсли въ чôмъ зблудивъ, охотно поправляє ся.

30. Нѣсть премꙋдрости и пр. Чоловѣкъ нечестивый при всей своей мудрости, ôтвазѣ, силѣ и злобѣ не може ничого вдѣяти противъ намѣрôвъ и постановлень Божихъ; Богъ бо выбирає до выконаня своихъ намѣрôвъ и постановлень такй средства, котрй мусять цѣль свою осягнути, а кромѣ того умѣє Богъ навѣть опору людей нечестивыхъ ужити до своихъ цѣлей. Доказомъ

31. честивагѡ. [а] Кóнь оу҆готовлѧ́етсѧ на дéнь брáни: ѿ Гдⷭ҇а же пóмощь.

Глава̀ 22.

О вартости доброго имени, о убогôмъ и богачу, о милосердію и чистотѣ и т. п.

1. Лꙋ́чше [б] и҆́мѧ дѐброе, нѐже богáтство мнóго,

а) Пс. 32, 17.; Єккл. 7, 20. б) выс. 15, 30.

сего єсть исторія Іосифа и єго братей, Амана и Мардохея, Іова и т. п.

31. Кóнь оу҆готовлѧ́етсѧ и пр. Всяка сила безъ помочи Божои ничого не значить; хоть бы полководець мавъ найбôльше вôйско, найлучшу кôнноту, найлучшу збрую, не може надѣяти ся побѣды, єсли Богъ съ нимъ не буде; тôлько самъ Богъ дає побѣду надъ ворогомъ. Богъ єсть царемъ всѣхъ царей, найвысшимъ управителемъ всѣхъ державъ; тожь царѣ желаючи щастя своимъ державамъ, не мають уповати на свою силу, але просити Бога о помôчь, стараючи ся єму подобатись и зыскати єго покровъ житємъ богоугоднымъ. Зри поясненє Пс. 32, 17.

1. Лꙋ́чше и҆́мѧ и пр. Каже наша приповѣдка: моя цнота лучша ôтъ твого, пане, золота, — батькомъ — матерію не хвались, а хвались честію. Лучше дѣлає той, що старає ся о добре имя и любовь у людей, нѣжь той, що безъ огляду на своє добре имя и любовь у людей старає ся выключно о збôльшенє своихъ достаткôвъ; такій чоловѣкъ єсть пôдлымъ и невôльникомъ свого лакомства. Однако хотяй бы навѣть ктось збиравъ достатки безъ нараженя свого

2. паче же сребра̀ и̂ зла̀та благода̀ть блага̀я. [a] Бога̀тъ и̂ ни̂щъ срѣто̀ста дрꙋ̀гъ дрꙋ̀га: ѻ̂бои̂хъ же

а) пис. 29, 13.

доброго имени и безъ утраты любви у людей, все таки довженъ ôнъ свое добре имя и честь, любовь у людей высше цѣнити, нѣжь свое майно; майно бо его гине вразъ съ его смертію, добре же его имя и любовь у людей тревае и росте еще по его смерти, коли то тѝ его духовнѝ скарбы не могуть уже ніякою его похибкою бути нарушенѝ. Слушно протое говорить наша приповѣдка: доброму добра и память, — кто шануе ся, и люди того шановати будуть. Красно примѣчае тутъ Alkoli: Добре имя есть се, котре на правдивôй честнотѣ основуе ся; тое добре имя належить высше цѣнити нѣжь всѣ богатства Однако чоловѣкъ мудрый не оглядае ся при своихъ дѣлахъ на славу и любовь у людей, ôнъ ихъ радше боить ся, щобы въ случаю ихъ осягненя не бувъ выставленый на небезпеченьство утраты покоры. Навѣть тогда, коли бы ôнъ вѣрно сповнюючи свои довжности, мавъ на себе стягнути невдоволене и погорду людей, умѣе ôнъ такъ при злôй якъ и при добрôй славѣ служити Богу, якъ учить св. Апостолъ 2. Кор. 6, 8., понеже неразъ есть рѣчею неможливою служити Богу а заразомъ подобати ся людямъ (Гал. 1, 10.).

2. **Бога̀тъ** и пр. Каже наша приповѣдка: що убогій, що богатый — у Бога всё рôвно. Такъ богатѝ якъ и убогѝ суть рôвнѝ передъ Богомъ, ихъ сотворителемъ; Богъ не робить межи ними ніякои рôжницѣ, ôнъ дивить ся лишь на тое, якъ они ему служать, и любить одныхъ и другихъ лишь о стôлько, о скôлько они собѣ на тое своими честнотами заслугують. Кромѣ того суть богачѣ и убогѝ однѝ для другихъ сотворенѝ; богачь при всей своей гордости и при всѣхъ своихъ богатствахъ не мôгъ бы обôйти ся безъ убогихъ, ôнъ не мôгъ бы навѣть безъ нихъ существовати; убогій управляе рôлю, а богачь одержуе зъ тои працѣ

3. Гдь сотворй. [a] Хꙋдо́гъ ви́дѣвъ лꙋка́ваго мꙋ́чима крѣ́пкѡ, са́мъ наказꙋ́етсѧ: безꙋ́мнїи же

а) выс. 21, 11.

убогого живности для свого житя, якъ говорить наша приповѣдка: Богъ нерôвно дѣлить, жде, щобы самй дѣлили ся; если бы були на свѣтѣ самй богачѣ, никто не хотѣвъ бы працёвати, въ наслѣдокъ чого уставъ бы всякій промыслъ, розвôй всякои штуки, якъ каже наша приповѣдка: нема добра въ нашôмъ селѣ, бо панôвъ богато, — всѣ паны, а кто буде свинѣ пасти? — якъ бы не хлопъ не вôлъ, не було бы панôвъ. А и тое пôднести належить, що люди богатй маючи убогихъ ближныхъ, могуть взглядомъ нихъ оказовати свое милосердѣе и тымъ способомъ заслуговати собѣ на вѣчну нагороду въ небѣ. Въ кôнци стати ся може, що богачь впаде въ убожество а убогій зôстане богачомъ; въ рукахъ бо Божихъ суть богатства, котрй Богъ пôсля свого уподобаня дае людямъ або имъ тіже ôтбирае; для того нехай богачь не погорджае убогимъ, нехай не величае ся тымъ, що не есть его власностію, а Божою.

3. Хꙋдо́гъ ви́дѣвъ и пр. Каже наша приповѣдка: одного пригода другого пересторога, — одного скаране, десятьомъ покаяне, — зъ чужого злого учи ся свого. Чоловѣкъ ростороп-ный, догадливый, видячи, якъ ктось лукавый бувае за свôй проступокъ строго караный, бере собѣ зъ того науку и стереже ся проступка, щобы уйти подôбнои кары; чоловѣкъ же глупый, хотяй видить кару за проступокъ, тымъ не остерѣгае ся; ôнъ немовъ съ завязаными очима переходить коло караного проступника и нерозважно собѣ поступаючи, выставляе себе на подôбнй кары и страты; ôнъ стае ся осторожнѣйшимъ ажь тогда, коли самъ досвѣдчить нещастя, якъ говорить наша приповѣдка: не увѣришь, поки самъ не змѣришь, — кто на окропѣ спаривъ си, и

4. мимошéдше ѿщетúшася. Рóдъ премꙋ́дрости
страхъ Гдⷭ҇нь, и҆ богáтство, и҆ слáва, и҆ живóтъ.
5. Волчцы̀ и҆ сѣ́ти на пꙋтéхъ стрóпотныхъ:
6. хранѧ́й же свою̀ дꙋ́шꙋ, и҆звѣжúтъ и҆́хъ. [a] Богá-

a) Як. 2, 6.

на зимну воду дує, — кожда пригода до мудрости дорога.

4. Рóдъ премꙋ́дрости и пр. Мудрôсть родить боязнь Божу, боязнь Божа родить богатства, богатства ведуть до славы, а слава провадить до щастливого житя дочасного и вѣчного. Мудрый чоловѣкъ боить ся Бога и заповѣди его выповняє, ôнъ будучи працёвитымъ и честнымъ, збирає собѣ земскѝ достатки и збогачує ся въ честноты, черезъ тоє доходить до славы и щастя въ тôмъ житю и будучôмъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: конець скромности боязнь Господня, богатство и слава и житє, с. є. скромнôсть, покора, єсть основою религіи, и подає чоловѣкови всѣ духовнѝ добра и житє вѣчне.

5. Волчцы̀ и пр. Люди злѝ, переворотнѝ поносять за свою переворотнôсть подвôйну кару; они бо бувають своими злыми поступками, своими злыми налогами немовъ острымъ терніємъ коленѝ и мученѝ, а кромѣ того переворотнôсть, злѝ налоги обмотують ихъ немовъ сѣтями, такъ що они зъ нихъ увôльнити ся и на дорогу добру повернути негоднѝ. Видимъ се на всѣхъ налоговыхъ грѣшникахъ, якъ на розпустникахъ, піякахъ, злодѣяхъ, скупцяхъ и т. п.; всѣ они досвѣдчають злыхъ наслѣдкôвъ своихъ налогôвъ, а мимо того годѣ имъ ихъ позбути ся. Кто свою душу, своє житє хоче охоронити ôтъ тыхъ каръ, той старанно оминає небезпечну дорогу грѣхôвъ и налогôвъ, ведучу до дочасной и вѣчной погибели.

6. Богáтіи и пр. Богачѣ звыкли пановати надъ убогими, однако нехай дѣлають се скромно и людяно,

7. тїи оу́вогими и҆́мꙋтъ ѡ҆блада́ти: И҆ раби̑ свои́мъ
8. господе́мъ взаи́мъ дадꙋ́тъ. [а] Сѣ́ѧвый ѕла̑ѧ,
по́жнетъ ѕла̑ѧ: ѩ҆́звꙋ же дѣ́лъ свои́хъ совер-
9. ши́тъ. [б] Мꙋ́жа ти́ха и҆ даѧ́теля любитъ Гдⷭ҇ь:

а) Ос. 10, 12. б) 2. Кор. 9, 7.

памятаючи о тôмъ, що щасте буває змѣннымъ, що, якъ каже наша приповѣдка: нынѣ панъ, а завтра пропавъ, що неразъ богачѣ стають ся убогими а убогі̂ богатыми, що (ст. 7.) слуги позичають неразъ своимъ панамъ, впавшимъ въ убожество, дѣлаючи ихъ тымъ чиномъ своими довжниками и немовъ своими пôдвластными. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: богатый убогимъ розказує, а кто у кого позичає, слугою єсть того, котрый єму позичивъ, с. є кто хоче заховати спокôй и свободу, яку мають люди заможні̂, ôтъ никого независимі̂, той нехай николи ôтъ другихъ не позичає грошей; ставши ся бо чіимъ довжникомъ, перестає бути своимъ паномъ.

8. Сѣ́ѧвый и пр. Кто допускає ся грѣхôвъ, той єсть подôбнымъ до селянина, сѣючого зле сѣмя, зъ котрого выросте таке саме зле збôже, якъ говорить наша приповѣдка: якъ посѣявъ, такъ зôйшло. По грѣхахъ слѣдують кары, ôтповѣдні̂ и тяжести и природѣ тыхъ грѣхôвъ, котрі̂ грѣшника постигнуть и въ тôмъ житю и въ будучôмъ, якъ каже наша приповѣдка: Богъ грѣхомъ карає, — лихій лихомъ погибає, — якъ собѣ постелишь, такъ ся выспишь. Зр. Іов. 4, 8.; Мат. 7, 2.; Гал. 6, 8.

9. Мꙋ́жа ти́ха и пр. Кто дає убогому милостыню спокôйно, охотно, зъ доброго серця, того Богъ любить, благословить и нагороджає; кто же спомагаючи убогого, при тôмъ нарѣкає и на убогого гнѣває ся, той робить зъ свого майна выдатокъ безъ ніякои заслуги для себе; Богъ бо цѣнить не самъ датокъ, але чувство, съ якимъ ôнъ убогому подає ся. — Свѣтꙋ́ и пр. Кто охотно дає милостыню убогимъ, той удостоить ся у

10. свѣтꙋ́ же дѣ́лъ ѐгѡ̀ скончáетъ. Милꙋ́й нищаго,
сáмъ препитáетсѧ: ѿ свои́хъ бо хлѣ́бωвъ дадѐ
оу̑бо́гомꙋ: побѣ́дꙋ и̑ че́сть оу̑строѧ́етъ даѧ́й
дáры: ѻ̑вáче дꙋ́шꙋ погꙋблѧ́етъ стѧжáвшихъ.
11. Ѝзженѝ ѿ со́нмища гꙋби́телѧ, и̑ и̑зы́детъ съ
ни́мъ прѣ́нїе: ѐгдá во сѧ́детъ въ со́нмищи,

Бога милости, що Богъ доповнить се, що въ его дѣлахъ и обычаяхъ есть еще суетнымъ, порожнымъ, чого ему еще до повнои нагороды Божои недостае; Богъ споможе его своею благодатію, щобы мôгъ свои хибы исправити и своимъ богоугоднымъ житемъ заслужити собѣ на дочасне и вѣчне щасте.

10. **Милꙋ́й нищаго** и пр. Каже наша приповѣдка: лучше давати, нѣжь брати. Кто есть милосерднымъ для убогихъ, кто дѣлить ся съ ними тымъ, що съ трудомъ собѣ придбавъ, або що собѣ самому немовъ ôтъ устъ ôтнимае, той заслугуе собѣ на милосердіе ôтъ Бога и людей; ôнъ не зазнае николи голоду; Богъ ему помагати буде, а навѣть въ крайнôй нуждѣ найде ôнъ всегда помôчь у милосерныхъ людей, котрѝ знаючи его милосердіе взглядомъ убогихъ, не дадуть ему згинути. — **Побѣдꙋ и̑ че́сть** и пр. Якъ той, що дае дары судію, отримуе въ судѣ побѣду надъ своимъ противникомъ, — якъ той, що дае дары князеви, буває ôтъ него вынесеный до почестей, хотяй зъ другои стороны причиняе ся до ихъ погибели, если тыми дарами склонивъ ихъ до несправедливости взглядомъ другихъ, такъ и той, що дае убогимъ милостыню, побѣджае собѣ ихъ серця и зыскуе собѣ у нихъ честь, любовь, поважане; въ духовнôмъ же взглядѣ узыскуе ôнъ Божу благодать до ôтнесеня побѣды надъ своими ворогами душевными и до осягненя вѣчнои славы небеснои.

11. **Ѝзженѝ** и пр. Пôдъ выразомъ **гꙋби́тель**, евр. lets, мае розумѣти ся чоловѣкъ шкôдливый, немовъ заразу ширячій (выс. 21, 24.), котрый другимъ ругае ся, ихъ дразнить, до сварней и бôйки побуджуе, згоду межи ними псуе; такого каже Соломонъ оминати, а если бы где

12. всѣхъ безчéститъ. Любитъ Гдь преподóбнаѧ
сердцá, прїѧтни же ѥмꙋ всѝ непорóчнїи въ пꙋ-
тéхъ свои́хъ: оустнáма пасéтъ цáрь (люди
13. своѧ). Óчи Гдни соблюдáютъ чꙋвство: презї-

въ товариствѣ найшовъ ся, чимъ скорше его позбути ся, щобы съ нимъ разомъ усунути и причину до сварней и незгоды. Слушно говорить наша приповѣдка: ôтъ напасти и полу врѣжь а втѣкай.

12. Любитъ Гдь и пр. Богъ есть найчистѣйшимъ духомъ такъ що до розуму якъ и що до волѣ, задлячого мерзкими ему суть всякій блудъ, всяка двулицевôсть, всяке лицемѣріе, всяка похоть, всяка пристрасть, всяка нечистота; тожь Богъ любить душѣ чистѝ и святѝ, понеже въ нихъ немовъ въ чистôмъ зеркалѣ ôтбивае ся образъ Божои чистоты и святости. — Оустнáма и пр. Тѝ слова належать пôсля нашого тексту до слѣдуючого стиха. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто любить чистôсть сердечну, задля вдячности устъ своихъ буде мавъ прїятелемъ царя, с. е. честнôсть и отвертôсть позыскують ласку царя; такому чоловѣкови повѣряють добрѝ царѣ свои справы и шукають у нихъ рады.

13. Óчи Гдни и пр. Царь своими мудрыми розпорядженями и законами пасе своихъ пôдданыхъ немовъ ôвцѣ, с. е. управляе ними и живить ихъ въ житю горожаньскôмъ; злѝ же люди помѣтують его приказами и законами, ихъ переступають и пôсля своеи власнои волѣ жіють; однако очи Божѝ стережуть мудрости царя и видять переступаючихъ его мудрѝ приказы и законы, а въ своимъ часѣ, особливо же въ день суда, укарае Богъ всѣхъ тыхъ переступникôвъ пôсля ихъ заслуги. — Чꙋвство. Зри выс. 12, 1. — Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: очи Господнѝ стережуть умѣетности, а слова неправого бувають вывернені, с. е. Богъ посѣдае ясну вѣдомôсть всѣхъ рѣчей, якѝ гденибудь суть або гденибудь дѣють ся; понеже Богъ всё видить, тожь не укрыють ся передъ нимъ людей неправыхъ зрады и ложь; Богъ имъ запобѣгае и вывертае ихъ намѣры.

14. ра́етъ словеса̀ законопрестꙋ́пный. [a] Вины̀ и҆́щетъ,
и҆ глаго́летъ лѣни́вый: ле́въ на стеза́хъ, на пꙋ-
15. те́хъ же развѡ́йницы. Ꙗ҆́ма глꙋбока̀, оу҆ста̀ за-
конопрестꙋ́пныхъ: возненави́дѣный же ѿ Гдⷭ҇а
впаде́тсѧ въ ню̀: сꙋ́ть пꙋтїѐ ѕлі́и предъ мꙋ́жемъ,
и҆ не лю́битъ возврати́тисѧ ѿ ни́хъ: возврати́-
тисѧ же подоба́етъ ѿ пꙋти̇ стро́потна и҆ ѕла́гѡ.

а) нис. 26, 13.

---

14. Вины̀ и҆́щетъ и пр. Чоловѣкъ лѣнивый, щобы не працёвати, старае ся оправдати свое бездѣліе рôжными выдумаными небезпеченьствами и перепонами, котрыхъ нема, або збôльшаючи малѝ небезпеченьства и перепоны до великихъ розмѣрôвъ. Зъ такого чоловѣка насмѣвае ся наша приповѣдка: Титъ, ходи молотить! — Голова болить! — Такъ ходѣмъ ѣсти! — А гдежь моя велика ложка? а друга: жати въ день душно, а въ ночи кусають комарѣ. Allioli примѣчае до сего стиха: Такожь въ житю духовнôмъ представляе собѣ лѣнивый трудности, якихъ нема, и боить ся, где нема чого бояти ся. Молити ся, постити, поконувати злѝ склонности, позбувати ся улюбленыхъ хибъ и налогôвъ — суть то рѣчи, якѝ лѣнивый уважае за дѣла надлюдскѝ, а прецѣнь суть они для тыхъ, що мають помôчь Божои благодати, легкими, якъ се видимъ зъ примѣрôвъ многихъ другихъ людей, котрѝ того рода дѣла выконували и еще теперь выконують.

15. Ꙗ҆́ма глꙋбока̀ и пр. Тѝ, що противъ вѣры въ Бога и противъ Божимъ заповѣдямъ ложно учать и беззаконне житє провадять, якими суть н. пр. еретики, суть причиною соблазни и погибели многихъ людей; ихъ науки, ихъ соблазняючѝ примѣры суть немовъ бездонною пропастію для нихъ самыхъ и для всѣхъ тыхъ, що до нихъ прилучать ся; они впадають зъ одного заблудженя въ друге, зъ одного порокъ въ другій, доки не впадуть въ пропасть пекольну; мало кто зъ

16. Безꙋ́мїе ви́ситъ на се́рдцѣ ю҆́нагѡ: же́злъ же и҆

нихъ узнае свое заблудженє и забажае съ жалемъ за свои проступки навернути ся; Богъ бо не любить ихъ уже задля ихъ давнѣйшихъ грѣхо̂въ, за котрѝ ихъ укаравъ, даючи имъ впасти въ руки злобныхъ, не вѣрующихъ и беззаконныхъ людей, котрыхъ св. Августинъ называе посередниками діавола. Тѝ нещастнѝ люди такъ полюбили невѣрство и беззаконіє, що о своеи поправѣ не хотять навѣть мыслити и суть глухѝ на всякѝ перестороги и напо̂мненя взываючѝ ихъ до наверненя зъ дороги злои и переворотнои. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: уста чужои женьщины суть доломъ глубокимъ; на кого Господь гнѣвае ся, впаде въ него, с. є. облеснѝ слова и покусы прелюбодѣйницѣ або блудницѣ суть причиною упадку и погибели для людей легкодушныхъ, нерозважныхъ и грѣшныхъ; неразъ есть одинъ грѣхъ карою за другій грѣхъ, понеже одинъ грѣхъ потягае за собою другій (Рим. 1, 24.); тожь Богъ допускае, що непоправный грѣшникъ впадае въ ко̂нци въ сѣти облеснои, зрадливои женьщины, впадае въ до̂лъ глубокій, зъ котрого не такъ легко може выдобути ся, котрый звычайно бувае для него уже пропастею вѣчного осудженя. (Выс. 2, 18.).

16. Безꙋ́мїе ви́ситъ и пр. Безъуміє, (с. є. неопытно̂сть, склонно̂сть до злого, упо̂рь), властиве дитинячому вѣку, есть ту поро̂внане съ привѣскою, котру въ старинности звычайно въ видѣ серця завѣшовано дѣтямъ на шиѣ для оздобы; така привѣска була у дѣтей заможныхъ родичей зъ золота або серебра, у дѣтей же бѣдныхъ родичей зъ шко̂ры. Соломонъ хоче отже сказати: глупота прилягае немовъ привѣска до серця хлопця, котрого родичѣ не карають, но дають ему робити, що хоче; каже бо наша приповѣдка: чимъ горщикъ накипѣвъ, тымъ и смердѣти буде; чого ся Ивась не научить, того и Иванъ не буде умѣти, родичѣ довжнѝ отже свои дѣти розсудно карати, если хотять, щобы ихъ дѣти були по-

17. наказа́нїе дале́че (ѿгони́тъ) ѿ негѡ̀. Ѻ҆бидѧ́й
оу҆бо́гаго, мнѡ́гаѧ себѣ̀ ѕла̑ твори́тъ: да́етъ же
18. бога́томꙋ въ ѡ҆скꙋдѣ́нїе (себѣ̀). Къ словесе́мъ
мꙋ́дрыхъ прилага́й твоѐ оу҆́хо, и҆ оу҆слы́ши моѧ̀
словеса̀: своѐ же се́рдце оу҆тверди́ (къ ни́мъ),
19. да разꙋмѣ́еши, ꙗ҆́кѡ дѡбра̀ сꙋ́ть. И҆ а҆́ще вло-
жи́ши а҆̀ въ се́рдце твоѐ, возвеселѧ́тъ тебѐ кꙋ́пнѡ
20. въ твои́хъ оу҆стнѣ́хъ: [a] Да бꙋ́детъ тебѣ̀ на

а) выс. 3, 5. 6.

слушными, добрыми, щобы стали ся для нихъ потѣхою и пôдпорою въ ихъ старости. Зри выс. 13, 25.

17. Ѻ҆бидѧ́й и пр. Каже наша приповѣдка: одинъ грошѣ складае, а другій мѣшокъ шие. Кто кривдить убогого, щобы збôльшити свои достатки, той лишь самому собѣ шкодить; Богъ бо за кару допустить, що майно такого кривдителя дôстане ся въ руки богатшого ôтъ него и що ôнъ самъ впаде въ убожество, въ крайну нужду; а такъ Богъ дозваляе, щобы тымъ, чимъ кто грѣшить, бувъ такожь укаранымъ.

18. Къ словесе́мъ и пр. Съ тымъ стихомъ начинае ся друга часть приповѣдокъ Соломоновыхъ. Зри передне слово до сеи книги. Своѐ же се́рдце и пр. Послухавши моихъ мудрыхъ наукъ и пер сторогъ, закинь дотеперѣшну твою легкодушнôсть и нерѣшучôсть, а тогды досвѣдчишь, якъ тѝ мои науки и пересторогн дѣлають чоловѣка щастливымъ и вдоволенымъ.

19. И҆ а҆́ще вложи́ши и пр. Коли возмешь собѣ до серця мои науки и пересторогн, коли здѣлаешь собѣ ихъ правиломъ свого житя, тогды они утвердять тебе въ правдивôй мудрости, такъ що ты ничого иншого говорити анѣ дѣлати не будешь, якъ тôлько тое, що честне и ôтвѣтне правиламъ мудрости; тогда будешь жити щастливо и спокôйно, твое житє буде тогда повне благородныхъ радостей.

20. Да бꙋ́детъ и пр. Каже наша приповѣдка:

Гдⷭ҇а надéжда, и҆ покáжетъ тебѣ̀ пꙋ́ть свóй.
21. Ты̀ же напишѝ ѧ҆ себѣ̀ трѝжды, на совѣ́тъ и҆
смы́слъ и҆ рáзꙋмъ, на широтѣ̀ сéрдца твоегѡ̀:
оу҆чꙋ́ бо тѧ̀ и҆́стинномꙋ словесѝ, и҆ рáзꙋма бла-
гáгѡ слꙋ́шати, на ѿвѣ́ты словесéмъ и҆́стиннымъ
22. предлагáемымъ тебѣ̀. [a] Не насѝлствꙋй ни́щаго,

a) Второз. 24, 17.; Іов. 31, 13.

на Бога складай ся, розуму тримай ся. Коли ты будучи послушный моимъ наукамъ, всю свою надѣю положишь въ Бозѣ и на него одного уповати будешь, тогда Богъ самъ буде управляти твоими дѣлами; ôнъ объявить тобѣ свои законы, маючѝ тебе допровадити до дочасного и вѣчного щастя; ты отже будешь тогда мати не мене але самого Бога своимъ провôдникомъ, котрый не може анѣ обманити анѣ зблудити зъ дороги ведучои до цѣли.

21. Ты̀ же напишѝ и пр. Слова: совѣ́тъ, смы́слъ, рáзꙋмъ и сéрдце маютъ тутъ означати всѣ силы душевнѝ чоловѣка, его розумъ, память и волю; всѣ тѝ силы душевнѝ каже Соломонъ не тôлько разъ, але частѣйше занимати своими науками и пересторогами, щобы они заповнили собою розумъ и нимъ управляли въ его намѣрахъ; щобы заповнили собою память и зъ неи николи не выходили; щобы побуджовали волю до всегдашного ихъ приноровляня въ житю щоденнôмъ. — Оу҆чꙋ́ бо тѧ̀ и пр. Тѝ мои науки здѣлають тебе ученымъ, а що бôльше — учителемъ, щобысь мôгъ належито ôтповѣсти всѣмъ, котрѝ бы приходили до тебе по раду и поучене въ рѣчахъ сумнѣвыхъ.

22. Не насѝлствꙋй и пр. Выражене во вратѣ́хъ значить: въ справахъ судовыхъ и торговыхъ, понеже въ старинности при брамахъ мѣйскихъ ôтбували ся суды и торги. (Быт. 23, 10.) Мысль отже сего стиха есть: Не дѣлай насилу и кривды бѣдному зъ огляду на се, що ôнъ яко бѣдный не може себе боронити и

зане оубогъ єсть: и не досаждай немощномꙋ
23. во вратѣхъ: [a] Гдь бо имать сꙋдити єгѡ сꙋдъ,
24. и избавиши твою безвѣднꙋю дꙋшꙋ. [б] Не бывай
дрꙋгъ мꙋжꙋ гнѣвливꙋ, и съ дрꙋгомъ жестоко-

а) нис. 23, 11. б) Сір. 28, 19.

за свою кривду помстити ся, анѣ не дѣлай єму ганьбы и кривды въ судѣ, осуджуючи єго невинно, подкупленый дарами богатого а винного, або подкупуючи судію, щобы тобѣ признавъ слушность на шкоду убогого.

23. Гдь бо имать и пр. Каже наша приповѣдка: за сиротою Богъ съ калитою. Богъ яко найвысшій судія уйме ся за покривдженымъ убогимъ и осудить такъ несправедливого судію, якъ и тыхъ, що до осудженя невинного бѣдака причинили ся; Богъ бо має въ своєй особлившой опѣцѣ людей убогихъ яко отъ всѣхъ людей опущеныхъ и звычайно людьми кривдженыхъ и упослѣджованыхъ. Зри Пс. 9, 14. — Избавиши и пр. Єсли ты не здѣлаєшь убогому насилу и кривды, єсли отъ сего и другихъ встримаєшь, тогды станешь ся достойнымъ Божои милости и спасешь себе отъ всякои кары, якою Богъ дотыкає людей несправедливыхъ.

24. Не бывай дрꙋгъ и пр. Каже наша приповѣдка: злй компаніи и доброго чоловѣка зопсують, — кто съ псами лягає, той съ блохами встає, — кто съ псами пристає, навчить ся брехати, — кто ся съ отрубами змѣшає, того свинѣ зъѣдять Не завязуй пріязни и не мешкай разомъ съ чоловѣкомъ, скорымъ до гнѣву и выкликуючимъ гнѣвъ, ненависть и сварнѣ. Calmet примѣчає: Чимъ святѣйше довжни бути заховувани законы пріязни, тымъ осторожнѣйшими довжни мы бути въ выборѣ нашихъ пріятелей. Єсть то всегда рѣчею небезпечною выбрати собѣ за пріятеля такого чоловѣка, котрый не умѣє покоряти свои пристрасти.

25. сердымъ не соводворайся: [а] Да не когда навы-
чишися путемъ егѡ, и пріймеши тенета души
26. твоей. [б] Не вдавайся въ порученіе, стыдася
27. лица: [в] Егда во не будеши имѣти чимъ искупитися, возмутъ постелю, яже подъ ребры тво-

а) Сір. 12, 13. б) выс. 6, 1. в) выс. 20, 16.

25. **Да не когда** и пр. Каже наша приповѣдка: съ якимъ пристаешь, такимъ самъ остаешь. Кто жіе въ пріязни съ чоловѣкомъ гнѣвнымъ и сварливымъ, може дуже легко присвоити собѣ его норовы и съ часомъ стати ся подобнымъ ему. Зри Пс. 17, 26. — **Пріймеши** и пр. Въ пріязни и въ пожитю съ чоловѣкомъ гнѣвного успособленя можешь для себе найти сѣть до своеи погибели, наколи бы ты потомъ его въ гнѣвѣ наслѣдовавъ; ты могъ бы тогда наразити себе на смерть тѣла и души; легко бо приходить отъ гнѣву до сварки, отъ сварки до бойки, котра може закончити ся убійствомъ.

26. **Не вдавайся** и пр. Тутъ Соломонъ знову остерѣгае передъ легкодушнымъ, нерозважнымъ поручованемъ ся. Зри выс. 6, 1.; 7, 18.; 20, 1. — **Стыдася лица**. Коли ты находишь ся межи такими, що легкодушно за своихъ пріятелей поручають ся, тогда тобѣ встыдно, наколи бы и ты не мавъ такожь поручити ся; могло бы иначе выдавати ся, що ты есь боязливший або не такъ людяный и пріятельскій, якъ другій; щобы отже устеречи ся тои встыдливости и небезпеченьства порученя ся, не приставай съ такими ручителями, уникай ихъ товариства.

27. **Егда во не будеши** и пр. Чому мавъ бы ты бути такъ нерозсуднымъ и при твоимъ убожествѣ поручати ся за другого, щобысь мусѣвъ въ случаю неотданя довгу черезъ несовѣстного довжника, дати въ заставъ навѣть се, що тобѣ есть необходимо потрѣбне. Законъ Мойсея заборонявъ брати въ заставъ верхню одѣжь служачу въ ночи яко покрывало и въ загалѣ

28. и́ми. [a] Не прелага́й предѣ́лъ вѣ́чныхъ, ꙗ̑же по-
29. ложи́ша о̑тцы̑ твои̑. Прозри́телнꙋ человѣ́кꙋ и̑ о̑стромꙋ въ дѣ́лѣхъ свои́хъ предъ царми̑ подо-ва́етъ стоѧ́ти, и̑ не стоѧ́ти предъ мꙋ́жми̑ простыми.

а) Второз. 19, 14; нис 23, 10

всё, що до выгôдного спаня було потрѣбне; кто взявъ такій заставъ, мусѣвъ его до заходу сонця звернути Зри Исх. 22, 27.; Второз. 24, 12 13. Имовѣрно дѣлано пôзнѣйше неразъ противъ тои забороны и такій закономъ забороненый заставъ уходивъ безкарно.

28. Не прелага́й и пр. Законъ Мойсея строго заборонювавъ пересувати границѣ, межѣ поодинокихъ посѣлостей, означенй черезъ попередныхъ ихъ властителей на вѣчнй часы. Зри Второз. 19, 14. Таке нарушене межѣ, ôтграничуючои одну посѣлôсть ôтъ другои, приносить шкоду сусѣдѣ, дае повôдъ до гнѣву, спорôвъ, зневагъ а и до убійства. Въ высшôмъ значеню можна сей стихъ розумѣти такъ: держи ся въ рѣчахъ вѣры и добрыхъ обычаѣвъ того, чого учили и учать отцѣ и учителѣ Церкви

29. Прозри́телнꙋ и пр. Царѣ довжнй чоловѣка оборотного, прозорливого, способного до скорого а належитого сповненя своихъ обовязкôвъ уживати до помочи въ управляню державою, а не дати ему змарнѣти въ послугахъ нисшого ряду. Щастлива держава, каже Calmet, где такъ буває! — однако якъ же то часто неодинъ благородный ґенй гине въ укрытю, бо нема никого, ктобы его ободривъ и перенѣсъ въ его сферу дѣланя. Горе державѣ, где лѣнивый и пильный отримують однакову нагороду.

Глава 23.

Перестороги для любимцѣвъ княжескихъ, — для лакомыхъ и завистныхъ, — для ôтдаючихъ ся піяньству.

1. Ѧ҆ще [a] сѧ́деши вечерѧ́ти на трапе́зѣ си́лнагѡ,

a) Сір. 31, 13.

1 Ѧ҆ще сѧ́деши и пр. Пôдъ выраженемъ предлага́емаѧ тебѣ розумѣють многи̂ толкователѣ не тôлько подавани̂ стравы, але такожь рôжни̂ вопросы и загадки, яки̂ люди мудри̂ и учени̂ собѣ взаимно въ часѣ учты до рѣшеня предкладали Мысль отже ст. 1 и 2 була бы: коли засядешь до вечеры, до учты разомъ съ княземъ або якимъ иншимъ высокопоставленымъ чоловѣкомъ, не будь розсѣяный, але уважай добре на всё, що тобѣ подають, с. є. на стравы, а такожь на бесѣды, пытаня, яки̂ въ часѣ учты бувають порушовани̂, рôвно на способъ захованя ся, приписаный въ домѣ вельможь; уважай, щобысь не перебравъ мѣры въ ѣдженю и питю, памятаючи о тôмъ, що маєшь бути тверезымъ и легкимъ до рѣшеня ставляныхъ вопросôвъ и що ты самъ яко чоловѣкъ ученый и участникъ учты княжескои маєшь другимъ спôвучастникамъ предкладати подôбни̂ пытаня и загадки. Инши̂ поясняють ти̂ оба стихи въ той способъ: Коли тебе князь або инші̂й знакомитый чоловѣкъ свѣтло угощає въ своимъ домѣ, мысль о тôмъ, якъ бы ты мôгъ єму за се подяковати чи то словами чи услугами чи ôтдаючи єму рôвнымъ принятємъ єго у себе. Длятого Сірахъ напоминає, щобы убогій стерѣгъ ся гостинъ у людей богатыхъ, понеже будучи обовязанымъ знову ихъ у себе гостити, мусѣвъ бы наразити ся на великі̂ выдатки съ шкодою для своєи родины, бо, якъ говорить наша приповѣдка: баловство николи до добра не доводить. (Сір. 13, 2. и сл) Зри такожь нис. ст. 4. Въ лат. текстѣ звучать ти̂ оба стихи такъ: коли сядешь ѣсти съ кня-

2. разꙋ́мнѡ разꙋмѣва́й предлага́емаѧ тебѣ̀: И̑ на-
лага́й рꙋ́кꙋ твою̀, вѣ́дый ꙗ̑кѡ сицева́ѧ тебѣ̀
3. подоба́етъ оу̑гото́вити. А̑ще же несꙋ́тнѣйшїй
е̑сѝ, не желаи́ бра́шенъ е̑гѡ̀, сїѧ̀ бо и̑мꙋтъ жи-
4. во́тъ ло́женъ. [a] Не распростира́йсѧ оу̑бо́гъ сы́й
съ бога́тымъ: твое́ю же мы́слїю оу̑далѧ́йсѧ.

а) 1. Тим. 6, 6. 9.

земъ, пильно уважай, що положено передъ тобою, и положи нôжь въ горлѣ твоимъ, єсли маєшь въ твоєй власти душу твою, с. є. въ часѣ учты у князя не дай себе ласощами привести до неумѣренности; уважай на всѣ бесѣды и пытаня, якй̂ тобѣ задають ся; не забувай, що сидишь передъ чоловѣкомъ маючимъ власть; дѣлай собѣ насилъ; нехай тобѣ здає ся, що маєшь нôжь на своимъ горлѣ, що находишь ся въ небезпеченьствѣ смерти; упивши ся мôгъ бысь щось такого сказати або здѣлати, чимъ бысь мôгъ собѣ або кому другому зашкодити на майнѣ, на славѣ або и на житю.

3. А̑ще же несꙋ́тнѣйшїй и пр. Єсли ты въ часѣ учты въ домѣ князя не мôгъ бы повдержати твого лакомства въ ѣдженю и питю и твого языка въ говореню, то лучше здѣлаєшь, єсли будешь встримовавъ ся ôтъ такихъ учтъ княжескихъ; они бо суть зрадливыми для чоловѣка и могуть нанести єму шкоду такъ въ житю тѣлеснôмъ якъ и душевнôмъ; стравы и напитки на такихъ учтахъ подають ся въ великôмъ множествѣ и могуть зашкодити твому здоровю; бесѣды бувають тамъ необычайнй̂, котрй̂ могуть здѣлати тобѣ шкоду на душѣ; всяка нерозважна твоя бесѣда може выкликати гнѣвъ князя и мати для тебе найгôршй̂ наслѣдки. Для того каже наша приповѣдка: съ великими панами не за панъ-братъ, — съ дѣдькомъ не сягай до одной миски.

4. Не распростира́йсѧ и пр. Каже наша приповѣдка: не пирожи ся, колись не пирôгъ. Єсли єсь убогимъ, то не спôвубѣгай ся съ богачомъ; будь розсуд-

5. Ꙗ҆́ще ᲂу҆стремѝши на него̀ ѻ҆́ко твоѐ, никогда́же ꙗ҆ви́тсѧ: содѣ́ланы во сꙋ́ть ѥ҆мꙋ̀ крила ꙗ҆́кѡ ѻ҆рлꙋ̀, и҆ ѡ҆бращáетсѧ въ до́мъ настоѧ́телѧ сво-

нымъ и стережи ся сего. Суть бо неразъ убогѝ, але при тôмъ гордѝ люди, котрѝ въ своей неросторопности хотять рôвнати ся съ богачами и съ ними спôвзаводничити въ обыльнôмъ и смачнôмъ ѣдженю, въ дорогихъ одежахъ, словомъ въ цѣлôмъ способѣ житя, не пытаючи ся, чи мають они на тое всё потрѣбнѝ грошѣ, — якъ каже наша приповѣдка: диво, якѝ розкошѣ, та чи є въ кишенѣ грошѣ? Тыхъ то напоминає Соломонъ, взываючи ихъ до залишеня ихъ нерозсудного поступованя; таке бо ихъ житє надъ станъ єсть смѣшне, подôбно якъ бы хлопець хотѣвъ себе зробити высшимъ и зрôвнати ся съ дорослымъ мужчиною, а кромѣ того єсть оно черезвычайно шкôдливымъ, вычерпує бо скуднѝ достатки такого чоловѣка и въ кôнци приводить єго и єго родину до крайнои нужды, до найбôльшого недостатка. О такôмъ чоловѣцѣ жіючôмъ надъ станъ говорить наша приповѣдка: тогды ѻ҆нъ буде богатымъ, якъ песъ рогатымъ, — кождому добрый, — собѣ злый. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: не працюй, щобысь ся збогативъ, але заложи мѣру тôй твоей росторопности, с. є. не працюй выключно для заспокоєня твого лакомства. Зри Лук. 16, 8.

5. Ꙗ҆́ще ᲂу҆стремѝши и пр. Каже наша приповѣдка: паньска ласка до порога. Єсли ты уповаєшь на князя або богача, то легко можешь въ тôмъ ошукати ся; ѻ҆нъ бо власне тогда, коли ты єго помочи найбôльше потребуєшь, скрыє ся ѻ҆тъ тебе и ѻ҆дôйде до дому своєи родины, н. пр. до когось старшого въ своей родинѣ, извиняючи ся, що ктось старшій въ родинѣ не позваляє єму на несенє тобѣ помочи. Єсли же пôдъ настоѧ́телемъ будемъ розумѣли Бога, владыку всѣхъ князѣвъ и панôвъ, тогда буде така мысль: не надѣй ся на вельможу, вскорѣ бо умре и не будешь єго видѣвъ;

6. егѡ̀: [a] Не вечера́й съ мꙋ́жемъ завистливымъ,

a) Сір. 14, 10.

душа бо кождого чоловѣка, а ôттакъ и вельможи, есть немовь крылата и скоро ôтлѣтае до Бога, Господа житя и смерти, щобы зъ его рукъ отримала нагороду або кару. Або: если ты свою надѣю положишь въ богачу, ôнъ видячи тебе спроваджено на нужду, буде дививъ ся на тебе немовь прибитого до земли, погордить тобою и ôтлетитъ до своихъ богатыхъ палатъ, одѣдиченыхъ по своихъ батькахъ; такъ и орелъ, спустивши ся на землю, ту позôстае лишь на хвильку, щобы пожерти найдену добычу, и сейчасъ ôтлѣтае высоко въ пôднебеснѝ просторы. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: не пôдноси твоихъ очей на богатства, котрыхъ не можешь мати, бо здѣлають собѣ крыла якобы орлинѝ и улетять до неба, с. е. не старай ся о добра, якихъ не можешь осягнути; скоро ихъ хочошь досягнути, они немовь на крылахъ орлиныхъ ôтлетять ôтъ тебе; вдоволяй ся твоею судьбою и тымъ, що можешь осягнути; скоро будешь бôльше шукати, даремнѝ будуть твои труды.

6. Не вечера́й и пр. Евр. слово переведене туть черезъ „завистливый", означае „чоловѣка, котрый мае зле око", котрый пôсля нис. 28, 22 и Мат. 20, 15, есть скупый або завистный. Съ такимъ чоловѣкомъ не каже Соломонъ приставати; ôнъ радить, щобы у такого чоловѣка не бувати въ гостинѣ, анѣ его до себе яко гостя не запрашати. Такій бо чоловѣкъ маючи у себе гостя (ст. 7.), дуже нерадо пріймае его, ѣсть съ гостемъ немовь съ ворогомъ, котрый прійшовъ, щобъ его объѣсти и зъубожити; ôнъ дивить ся на кождый кусокъ, якій бере гôсть до устъ, якъ бы хотѣвъ ему его выдерти, а самъ при гостю такъ мало ѣсть и пье, немовь бы поглинувъ волосе, котре ему обмотало жолудокъ и внутренности, такъ що не може поглинути нѣ стравы нѣ напою: ôнъ якъ бы хотѣвъ власнымъ сво-

7. нижѐ похо́щеши пи́щей ѐгѡ̀: И҆мже бо о҆́бразомъ
а҆́ще кто̀ поглоти́тъ власы̀, си́це ꙗ҆́стъ и҆ пїѐтъ:
нижѐ къ себѣ̀ да введе́ши ѐго̀, и҆ снѣ́си хлѣ́бъ
8. тво́й съ ни́мъ: И҆зблю́етъ бо ѐго̀, и҆ ѡ҆скверни́тъ

имъ примѣромъ повлѣяти на гостя, щобы такъ само мало ѣвъ и пивъ.

7. **Хлѣ́бъ тво́й.** Твою страву. **Хлѣ́бъ** означае въ св. Письмѣ дуже часто всяке поживлене.

8. **И҆зблю́етъ** и пр. Каже наша приповѣдка: у скупого завсѣгды по обѣдѣ; ôнъ ѣсть и пье мало тôлько у себе, бо жалуе навѣть для себе бôльше живности въ своимъ домѣ; цѣле его старане стремить тôлько до збираня, громадженя достаткôвъ, хоть бы се мало бути получене съ кривдою для его и его родины здоровя: однако будучи у другого въ гостинѣ, не жалуе собѣ нѣ ѣдженя нѣ напиткôвъ; ôнъ ѣсть, якъ бы хотѣвъ на кôлька дней напередъ чужимъ коштомъ насытити ся и мати у себе дома меньше выдаткôвъ на удержане свого житя; ôнъ ѣсть и пье въ чужôй хатѣ такъ надмѣрно, що неразъ допровадить ажь до блювоты. Гидь и мерзеннôсть такого чоловѣка есть тымъ бôльша, що ôнъ наѣвши ся и напивши у когось бôльше нѣжь до сытости, не умѣе ему ôтвдячити ся нѣ добрымъ словомъ, нѣ якимъ иншимъ способомъ; противно ôнъ его еще обмовить, оклеветае, за добре, щире принятє ôтплатить ся въ способъ найпôдлѣйшій. Въ лат. текстѣ звучать ст. 6, 7 и 8 такъ: не ѣдай съ чоловѣкомъ завистливымъ и не бажай его стравъ, — бо подôбно якъ ворожбитъ и вѣщунъ говорить ôнъ, чого не знае, ѣджь и пий, скаже тобѣ, а мысль его не есть съ тобою. — Стравы, котрѝ ты ѣвъ, выкинешь, и утратишь милѝ слова твои, с. е. не бувай гостемъ у чоловѣка завистливого; якъ ворожбитъ, котрый не знае будучности, говорить такъ, якъ бы о ней знавъ, такъ буде и такій завистливый приговорювати до тебе яко до свого гостя: ѣджь, пий, однако тая его принука не буде щира; або — якъ вѣщунъ говорить о рѣчахъ, котрыхъ не знае, о голодѣ, о дорогихъ часахъ, якѝ мають настати, такъ

9. словеса̀ твоѧ̀ дѡ́браѧ. [а] Въ оу̑шїю безꙋ́мнагѡ
ничто́же глаго́ли, да не когда̀ порꙋга́етъ разꙋ́м-
10. наѧ словеса̀ твоѧ̀. [б] Не прелага́й предѣ̑лъ вѣ́ч-
11. ныхъ, и̑ въ стѧжа́нїе сирѡ́тъ не вни́ди: [в] Из-

а) выс. 9, 8. 28. б) выс. 22, 28. в) выс. 22, 23.

єсть и чоловѣкъ завистливый пôдчасъ обѣду занятый такими здогадами, и тому не дає тобѣ ничого, хотяй до тебе прiязно приговорює; се, що ты зъѣсь у такого чоловѣка, не выйде тобѣ на пожитокъ; ты будешь єму мусѣвъ дорого заплатити за зъѣджене и выпите у него; або: ты пôзнавши єго скупôсть, наберешь ôтразы до єго стравъ, такъ що волѣвъ бысь, щобысь мôгъ выкинути зъ себе зъѣджені̑ стравы; ты засмученый на видъ такого огидного чоловѣка не зможешь весело и по прiятельски провадити розмовы, и ничого бôльше не будешь жадати, якъ щобысь мôгъ ôгтамъ ôдôйти.

9. **Въ оу̑шїю** и пр. Каже наша приповѣдка: кто дурнёмъ уродивъ ся, тому дурнёмъ и умерти, — якъ нема розуму ôтъ роду, то не буде и до гробу, — скорше дурень одурить розумного, якъ розумный дурня на розумъ наведе. До ничого не придасть ся радити глупому а гордому и переворотному чоловѣкови и давати єму наставленя, зъ котрыхъ ôнъ лишь ругає ся; вся твоя праця въ исправленю такого чоловѣка буде даремною. Зри поясненє выс. 9, 8.; такожь Мат. 7, 6.

10. **Не прелага́й** и пр. Се, що выс. 22, 28 було сказано загально, высказує ту Соломонъ въ особенности о сиротахъ, котрі̑ не маючи опѣкуна и помôчника, суть найбôльше выставлені̑ на шкоды зъ стороны злыхъ, несовѣстныхъ людей, и котрыхъ кривда яко бѣдныхъ, опущеныхъ существъ єсть о много бôльшимъ грѣхомъ. — **Въ стѧжа́нїе.** Въ посѣлôсть.

11. **И̑збавлѧ́ѧй** и пр. Въ лат. текстѣ слово и̑збавлѧ́ѧй єсть выражене черезъ propinquus с. є. кревнякъ.

бавлѧ́й во и҆́хъ Гдⷭ҇ь, крѣ́покъ є҆́сть, и҆ разсꙋ́-
12. дитъ сꙋ́дъ и҆́хъ съ тобо́ю. Да́ждь въ наказа́нїе
се́рдце твоѐ, ᲂу҆шеса́ же твоѧ̀ ᲂу҆гото́вай слове-
13. се́мъ чꙋ́вственнымъ. [a] Не преставáй мѧ̑нца на-
ка́зовати: а҆́ще во жезло́мъ вїѐши є҆го̀, не ᲂу҆́мретъ

а) выс. 13, 25.

Коли бо кто у жидôвъ впавши въ убожество продавъ свою власнôсть, тогды той, кто бувъ найблизшимъ кревнякомъ убогого, мôгъ выкупити тоє, що було продане. Зри Лев. 25, 25. Такій кревнякъ, маючій право выкупити рѣчь продану, называвъ ся goel с. є. искупитель. Вказує отже Соломонъ, що такимъ искупителемъ сирôтъ, котрѝ суть ôтъ всѣхъ опущенѝ, єсть Богъ, и що ôнъ яко справедливый и моучій, не дасть сиротамъ здѣлати кривду, що пôмстить, укарає кривды, якихъ бы они дôзнали. За сиротою Богъ съ калитою, каже наша приповѣдка.

12. Да́ждь въ наказа́нїе и пр. Пôдъ наказа́нїемъ и словеса́ми чꙋвстве́нными мають ту розумѣти ся правила житя честного и праведного. (Выс. 1, 4.) Для тыхъ отже правилъ, каже Соломонъ, належить приспособити уха и серце; уха, щобы тыхъ правилъ слухали и имъ послушными були, — серце, щобы тѝ правила полюбило и выконувало.

13. Не преставáй и пр. Розсудне каранє провинившои дитины єсть спасительне для єи исправленя и дальшого доброго поведеня. Таке каранє не зашкодить николи здоровю дитины, отецъ бо, якъ каже наша приповѣдка, по батькôвски побє, по батькôвски и помилує; противно, родичѣ, котрѝ задля великои чувствительности взглядомъ своихъ дѣтей ихъ не карають, причиняють ся до ихъ пôзнѣйшого нещастя, даючи уже въ ранныхъ ихъ лѣтахъ выбуяти бурянамъ злыхъ налогôвъ, якѝ пôзнѣйше спровадять на такѝ дѣти предвчасну смерть тѣла и вѣчну погибель для душѣ. Зри поясненє выс. 18, 25.

14. (ѿ негѡ̀). Ты̀ бо повїе́ши е҆го̀ жезло́мъ, ду́шꙋ
15. же е҆гѡ̀ и҆зва́виши ѿ сме́рти. [a] Сы́не, а҆́ще пре-
мꙋ́дро бꙋ́детъ се́рдце твое̑, возвесели́ши и҆ моѐ
16. се́рдце: И҆ пребꙋ́дꙋтъ въ словесѣ́хъ твои̑ ᲂу҆́стнѣ

а) ниж. 27, 11.

---

14 **Ты̀ бо повїе́ши** и пр. Родичѣ караючи свою дитину, коли єсть непослушна або щось злого здѣлає, дають єи тѣлу почути бôль, котрый має ю на будуче ôтстрашити ôтъ злого, ôтъ грѣхôвъ; иначе бо дитина, не боячи ся рôзги, допускала бы ся щоразъ бôльшихъ грѣхôвъ и проступкôвъ, котрѝ бы ю здѣлали нещастливою на тôмъ свѣтѣ и стягнули бы на ню вѣчне осуджене по смерти. О такôй дитинѣ говорить наша приповѣдка: зъ бабиного сына а дочки ничого людяного не буде, — ледача дитина, котрои батько не вчивъ.

15. **Сы́не, а҆́ще премꙋ́дро** и пр. Знаю, що ты мене, отца и учителя твого, щиро любишь; тожь люби честноту, праведнôсть, жій пôсля приписôвъ Божои мудрости, а тогды и собѣ и менѣ приспособишь велику радôсть, велике щасте. Дѣти довжнѝ любити своихъ родичей и зъ любви къ нимъ стеречи ся всего, що могло бы имъ здѣлати яку прикрôсть. До того заохочує ихъ наша приповѣдка, кажучи: всё купишь, лише тата и мамы нѣ.

16. **И҆ пребꙋ́дꙋтъ** и пр. Ты устроюючи твои бесѣды пôсля моихъ бесѣдъ, устроюючи твоє житє, твôй способъ поступованя пôсля моихъ наукъ и правилъ, доведешь до того, що и твои бесѣды и дѣла будуть правѝ, и що ты самъ колись для другихъ будешь добрымъ учителемъ мудрости и честноты. Каже наша приповѣдка: кто не бувъ пôдданымъ, той не буде добрымъ паномъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: и будуть веселити ся нырки мои (с. є. моє внутро), коли будуть добре говорити твои уста,

17. къ моимъ оустнамъ, аще права будутъ. [a] Да
не ревнуетъ сердце твое грѣшникωмъ, но въ
18. страсѣ Гдни буди весь день: Аще бо соблю-
деши ѧ, будутъ тебѣ внуцы, и оупованіе твое

а) нис. 24, 1.

с. 6. коли ты мудростію и честнотою такъ въ твоихъ бесѣдахъ якъ и въ всѣхъ твоихъ дѣлахъ будешь ôтзначати ся.

17. Да не ревнуетъ и пр. Не наслѣдуй грѣшникôвъ въ ихъ способѣ житя, видячи, що они суть мимосвого грѣшного житя щастливыми, и желаючи и собѣ такого шастя; ты не довѣряй сему ихъ щастю; оно есть тôлько хвилеве и вскорѣ замѣнить ся въ нещасте и въ вѣчну погибель; ты радше наслѣдуй людей побожныхъ и боячихъ ся Бога, и самъ не переставай Бога бояти ся и его заповѣди выповняти, а тогда будешь правдиво щастливымъ на тôмъ свѣтѣ, а вѣчно щастливымъ по смерти.

18. Аще бо соблюдеши и пр. Єсли ты боячи ся Бога, будешь вѣрно заховувавъ его заповѣди и живъ богоугодно, тогды Богъ поблагословить тебе потомствомъ въ найдальшй поколѣня, котрй всѣ будуть въ памяти заховували твои науки и тінже въ житю выконували, даючи въ той способъ тверду основу свому дочасному и вѣчному щастю; а якъ ты въ своимъ житю за свои честноты надѣешь ся ôть Бога дочасной и вѣчной нагороды, такъ и твои внуки за свои добрй дѣла, до котрыхъ ты твоими науками положивъ основу, будуть могли тѣшити ся сповненемъ своихъ надѣй въ тôмъ житю и будучôмъ; такои надѣи не мають и не могуть мати грѣшники, не боячй ся Бога; ихъ щасте есть коротке, а коли оно промине, они впадають въ розпуку, не маючи уже ніякои надѣи на ôтзыскане того щастя за житя и на осягнене вѣчного щастя по смерти.

19. не ѿстꙋ́питъ. Слꙋ́шай сы́не, и҆ премꙋ́дръ выва́й,
20. и҆ и҆справля́й мы̑сли твоегѡ̀ се́рдца. [а] Не бꙋ́ди
вїнопі́йца, нижѐ прилага́йсѧ къ сложе́нїемъ и҆
21. кꙋпова́нїемъ мѧ́съ: [б] Всѧ́къ бо пїѧ́ница и҆ влꙋ́д-
никъ ѡ҆бнища́етъ, и҆ ѡ҆влече́тсѧ въ раздра́ннаѧ,
22. и҆ въ рꙋ́вища всѧ́къ сонли́вый. [в] Слꙋ́шай сы́не
о҆тца̀ роди́вшагѡ тѧ̀, и҆ не презира́й, є҆гда̀ со-

а) Рим. 13, 13.; Єф. 5, 18. б) выс. 21, 17. в) выс. 1, 8.

19. Слꙋ́шай сы́не и пр. Слухай уважно моихъ наукъ и пересторогъ, щобысь стававъ ся щоразъ мудрѣйшимъ и лучшимъ, держачи ся въ всѣхъ твоихъ намѣрахъ и дѣлахъ правилъ Божои мудрости, якѝ я тобѣ подаю.

20. Не бꙋ́ди вїнопі́йца и пр. Сторони ôтъ такихъ людей, котрѝ находять всю пріятнôсть въ забавахъ, и стережи ся всякои неумѣренности въ ѣдженю и питю. Слова: къ сложе́нїемъ и҆ кꙋпова́нїемъ мѧ́съ ôтносять ся до звычаю, пôсля котрого въ старинности зношено стравы до спôльныхъ учтъ, щобы тіиже здѣлати тымъ обыльнѣйшими и выставнѣйшими.

21. Всѧ́къ бо пїѧ́ница и пр. Неумѣреннôсть въ ѣдженю и питю має розпусту яко свою неôтступну товаришку, котрѝ обѣ позбавляють чоловѣка имъ ôтданого грошей, часу, охоты и силъ до працѣ, дѣлають єго оспалымъ и лѣнивымъ, и въ той способъ приводять єго до крайнои нужды, такъ що ôнъ въ кôнци стративши всё, що мавъ, а не могучи або не хотячи працёвати, стає ся подôбнымъ до жебрака, одѣтого подертыми и полатаными одежами.

22. Слꙋ́шай сы́не и пр. Каже наша приповѣдка: шануй батька та Бога, буде тобѣ всюды дорога. Святымъ обовязкомъ дѣтей єсть слухати и почитати своихъ родичей, котрымъ житє и цѣле своє выхованє завдячують, и помагати имъ двигати тягаръ

23. старѣетсѧ мáти твоѧ. Ѝстинꙋ стѧжѝ, и҆ не ѿ-
24. рѝни мꙋдрости, и҆ оу҆чéніѧ и҆ рáзꙋма. [a] Дóврѣ

а) выс. 10, 1.; 15, 20.

ихъ старости, удержуючи ихъ и зносячи терпеливо прикрѝ хибы, властивѝ старымъ людямъ; особливо же мати яко женьщина и старушка, заслугуе на всяку честь зъ стороны своихъ дѣтей, котрѝ довжнѝ о тôмъ памятати, много-то болѣзней, клопотôвъ и ночей безсонныхъ она перебула, закимъ свои дѣти выховала; якъ велике добродѣйство она дѣтямъ оказала, учачи ихъ вѣры въ Бога и честнотъ богоугодныхъ, тои основы ихъ дочасного и вѣчного щастя. О такôй матери говорить наша приповѣдка: нема въ свѣтѣ правды, тôлько рôдна мати, — жѣнка для совѣту, теща для привѣту, матѣнка рôдна лучша всего свѣту, — якъ мати рôдненька, то и сорочка бѣленька, — поти ягнята скачуть, поки матѣрь бачуть.

23. Ѝстинꙋ стѧжѝ и пр. Великои, неоцѣненои вартости есть правда; она бо есть мудростію, котрою стаемъ ся участниками Божои мудрости; она есть наукою, котра образуе и ублагородняе нашѝ норовы; она есть розумомъ, котрымъ стаемъ ся розумными, розсудными и осторожными въ всѣхъ нашихъ дѣлахъ. Тожь належить намъ всѣми силами и за всяку цѣну старати ся приобрѣсти собѣ тую правду и мудрôсть, стеречи еи прилѣжно и не покидати еи въ замѣну за розкошѣ, почести и иншѝ добра сего свѣта, котрѝ она перевысшае своею вартостію, иначе бо дѣлали бы мы нерозумно, якъ говорить наша приповѣдка: курка збôже розгребае, а въ смѣтю зерна шукае. Зри выс. 3, 14.; 4, 5.

24. Дóврѣ воспитоканетъ и пр. Отець, котрый есть самъ праведнымъ, старае ся такожь сына свого въ тôй праведности выховувати, а нагородою его буде, коли

воспитова́етъ ѻ҆те́цъ пра́веденъ, ѡ҆ сы́нѣ же пре-
25. мꙋ́дрѣмъ веселитсѧ дꙋша̀ є҆гѡ̀. Да веселитсѧ
ѻ҆ц҃ъ и҆ ма́ти ѡ҆ тебѣ̀, и҆ да ра́дꙋетсѧ ро́ждшаѧ
26. тѧ̀. [a] Да́ждь мнѣ̀ сы́не твоѐ се́рдце, ѻ҆́чи же
27. твои̇̀ моѧ̀ пꙋти̇̀ да соблюда́ютъ. Сосꙋ́дъ бо
сокрꙋше́нъ чꙋ́ждїй до́мъ, и҆ стꙋдене́цъ тѣ́сенъ

а) Мат. 15, 19.; Марк. 7, 6.

дôжде ся зъ сына свого потѣхи и пôдпоры на свою старôсть. Зри поясненє выс. 10, 1.; 15, 20.

25. **Да веселитсѧ** и пр. Умѣй оцѣнити добрû намѣреня, якû мали твои праведнû родичѣ при твоимъ побожнôмъ выхованю; узнай ихъ великû заслуги положенû около твого добра, — оказуй имъ твою вдячнôсть и любовь черезъ послухъ, поважанє и пôдпору въ ихъ старости.

26. **Да́ждь мнѣ̀** и пр. Жертвуй менѣ всю твою увагу, всю твою волю и охоту до слуханя и вѣрного выконуваня всѣхъ моихъ правилъ мудрости, якû я тобѣ доси подавъ и єще дальше подавати буду; скоро переймешь ся мудростію и превосходностію тыхъ моихъ наукъ, тогда очи твои ôтвернешь ôтъ всего, що мерзке, пôдле, грѣшне и безвстыдне, а будешь поглядавъ выключно на дорогу праведности, котру я тобѣ указую, будешь уважавъ, шобы зъ тои дороги не зôйти на манôвцѣ беззаконія, ведучû до дочаснои и вѣчнои погибели.

27. **Сосꙋ́дъ бо** и пр. Пôдъ **чꙋждимъ до́момъ** має розумѣти си дôмъ жены прелюбодѣйнои, котра тыхъ, що єй ôтдадуть ся, позбавляє майна; она єсть подôбна до збитого начиня, въ котрôмъ ничь не удержить ся; чимъ бôльше грошей ôтъ розпустника вытягає, тымъ бôльше єй недостає, тымъ бôльше єще бажає; до такои женьщины можна приноровити нашу приповѣдку: судна дѣравого никто не наповнить. Зри выс. 5, 10. — **Стꙋдене́цъ** и пр. Студнѣ на востоцѣ, въ

28. чꙋждій. Сей во вскорѣ погибнетъ, и всякій
29. законопрестꙋпникъ потребитсѧ. Комꙋ горе? комꙋ молва? комꙋ сꙋдове? комꙋ гѡрести и свары? комꙋ сокрꙋшенїѧ вотщѣ? комꙋ сини очи?

котрыхъ переховуе ся вода дощева, суть то глубокй и широкй ямы, маючй въ горѣ такъ тѣсный отворъ, що можна его прикрыти каменемъ (Быт. 29, 10.; Исх. 21, 33.). Кто бы отже впавъ въ таку студню, не могъ бы ніякъ самъ безъ чужои помочи вылѣзти. Подобне нещасте подыбуе того, що дае себе звести прелюбодѣйницѣ; онъ трудно або зовсѣмъ не зможе отъ неи освободити ся, его можна уважати уже за погибшого.

28. Сей во вскорѣ и пр. Блудна женщина вышукуе всякй можливй способы и нагоды, шобы молодыхъ и неопытныхъ людей до себе принадити и ихъ вызыскати и погубити; мало есть такихъ, що спасуть ся зъ еи рукъ. Блудниця, каже св. Іоанъ Зол, не знае ничого о пріязни, она знае лишь штуку закидованя сѣтей на неоглядныхъ людей О такой блудницѣ говорить наша приповѣдка: ангелскій голосокъ, а чортова думка, — баба а чортъ, то собѣ родня.

29. Комꙋ горе? и пр. Теперь звер ае ся Соломонъ до отданыхъ піяньству, описуючи ихъ сумну судьбу и взываючи ихъ до опамятаня ся и наверненя. — Горе. Всякй нещастя и клопоты. — Молва Распра, крики; пянй бо люди суть мовь позбавленй розуму, чогобудь гнѣвомъ уносять ся, сварять ся межи собою и кричать якъ божевольнй, якъ каже наша приповѣдка: за чарку, то и за сварку. — Сꙋдове. Межи пяными людьми приходить легко до сварки, до зневагъ, котрй потомъ стають ся предметомъ жалобъ по судахъ и бувають судово каранй. — Гѡрести и свары. Въ лат. текстѣ есть: долы, с. е. великй небезпеченьства, въ якй піяницѣ впадають; або значить, що піякъ не могучи ити просто, заточить ся неразъ въ долъ, въ ровъ, въ потокъ, где часомъ и згине. — Сокрꙋшенїѧ вотщѣ.

30. Не пребывающымъ ли въ вінѣ, и не назирающымъ ли, гдѣ пирове вывають? Не упивайтеся
31. вінóмъ, но бесѣдуйте къ человѣкωмъ праведнымъ, и бесѣдуйте въ проходѣхъ: аще бо на чашы и сткланицы вдаси очи твои, послѣди имаши ходити нажайшій бѣлилнагω дрéва.

Пяни люди дуже часто вотще с. є. безъ ніякои причины або задля одного марного слова розпочинають бôйки межи собою, при чôмъ одни другихъ ранять, калѣчать а навѣть убивають. — Сини очи. Пяни люди часто побють ся а потôмъ ходять съ попôдбиваными очима. Въ лат. текстѣ єсть: теченє очей с. є. що піяньство спроваджує на очи мраку и теченє, бо збытокъ гуморôвъ очи затемнює. Въ євр. текстѣ єсть: червенôсть очей.

30. Не пребывающымъ и пр. Всего злого, высше описаного, участниками стають ся ти, що суть налоговыми піяками и шукають нагоды до забавъ и піятыки.

31. Не упивайтеся и пр. Каже наша приповѣдка: розумный пôдъ стôлъ не ляже. Сторонѣть ôгъ людей, любячихъ упивати ся, а приставайте тôлько съ людьми праведными, тверезыми и бридячими ся піяньствомъ; любѣть ихъ товариство и величайте ся ихъ пріязнею, являючи ся съ ними на мѣстцяхъ публичныхъ и слухаючи ихъ мудрыхъ наукъ; було бо въ звычаю въ старинности, що учени на улицяхъ, на площадяхъ публичныхъ учили мудрости; тамъ отже выходили всѣ желаючи ôтъ тыхъ ученыхъ людей образовати ся и учити ся розумного, праведного житя. Аще бо на чашы и пр. Полюбѣть тверезôсть и съ обридженємъ ôтвертайте ваши очи ôтъ всякои піятыки; вы навѣть не дивѣть ся на келишки и шклянки виномъ або иншимъ горячимъ напоємъ наповнени, щобы васъ тымъ видомъ не уняла охота до питя; єсли бы вы дали ся заволодѣти той охотѣ до питя, моглибысте легко стати ся налоговыми піяками и зôйти на крайну нужду. О

32. Послѣдѝ же ꙗ҆́кѡ ѿ ѕмі́ѧ ᲂу҆́звенъ простре́тсѧ:
и҆ ꙗ҆́кѡже ѿ кера́ста разлива́етсѧ є҆мꙋ̀ ꙗ҆́дъ. [a]
33. Ѻ҆́чи твои̇̀ є҆гда̀ ᲂу҆́зрѧтъ (женꙋ̀) чꙋждꙋ̀ю, ᲂу҆ста̀

a) 1. Іоа. 2, 16.; Єф. 5, 18.

піяку зо̂йшовшо̂мъ на нужду задля піяньства говорить наша приповѣдка: утопивъ свой маєтокъ въ животѣ,— якъ гулявъ, такъ гулявъ, нѣ чобо̂тъ, нѣ холявъ. Такій налоговый піякъ, впавшій въ наслѣдокъ піяньства въ крайну нужду, представлає ся ту образово яко нажа́йшій кѣли́лнагѡ дре́ва с. є. яко голый и босый, позбавленый всего майна а навѣть не маючій въ що убрати ся. По̂дъ кѣли́лнымъ дре́комъ має розумѣти ся валокъ, служачій до бѣленя льняныхъ выробо̂въ, суконъ и т. п. Corn. a Lap. переводить дотычне євр. слово черезъ pistillum, с. є. макого̂нъ, товчокъ, якого уживано до розтираня кореней благовонныхъ або до вытисканя грозней, и якій черезъ часте уживанє стававъ ся гладкій, зовсѣмъ во̂льный о̂тъ коры и всякихъ иншихъ хроповатостій.

32. Послѣдѝ же и пр. Каже наша приповѣдка: горѣвка не дѣвка, здоровю злодѣйка. Конець піяко̂въ єсть нещастливый; ихъ чекає смерть предвчасна и вѣчна погибель; они гинуть, немовь бы були укушені̂ керастомъ або якимъ иншимъ ѣдовитымъ вужомъ; укушеный о̂тъ ѣдовитого вужа, не чує болю о̂тъ того укушеня, однако ѣдь нереходить въ єго кровь и въ ко̂нци убиває єго. Вужъ кера́стъ єсть однымъ зъ найнебезпечнѣйшихъ и найхитрѣйшихъ вужѣвъ. Зри о нимъ поясненє Быт. 49, 17.

33. Ѻ҆́чи твои̇̀ и пр. Піяньство и розпуста ходять разомъ. Пяный чоловѣкъ увидѣвши яку чужу женьщину, а особливо блудницю, запалює ся нечистою похотію, говорить о рѣчахъ безвстыдныхъ и побуджує такожь другихъ своихъ товаришей до грѣха нечистоты.

34. твоѧ̀ тогда̀ возглаго́лютъ стро́пѡтнаѧ: И҆ возлѧ́жеши ꙗ҆́кѡ въ се́рдцѣ мо́рѧ, и҆ ꙗ҆́коже ко́рмчїй
35. въ мно́зѣ волне́нїи. Рече́ши же: би́ша мѧ̀, и҆ не поболѣ́хъ, и҆ поръга́шасѧ мнѣ̀, а҆́зъ же не разꙋмѣ́хъ: [a] когда̀ ᲂу҆́тро вꙋ́детъ, да ше́дъ взыщꙋ̀ съ ни́миже сни́дꙋсѧ.

---

a) Ис. 56, 12.

---

34. И҆ возлѧ́жеши и пр. Въ часѣ бури морскои, коли-то волны морскі҆ высоко спинають ся и кораблемъ то до горы то въ долину кидають, потреба зъ стороны керманича великои присутности духа и уваги, щобы не дати волнамъ морскимъ унести корабель на пôдводні҆ скалы и розбити; коли же той керманичь не чуває, коли ôнъ бездѣльно лежить въ корабли а не орудує кермою, тогда погибель корабля и всѣхъ, що въ нимъ находить ся, єсть певна. Такъ само має ся рѣчь и съ піякомъ; ôнъ єсть въ наслѣдокъ піяньства глубоко погруженый въ грѣшныхъ похотяхъ, котрі҆ нимъ кидають на всѣ стороны; однако пяный чоловѣкъ, утративши керму, управляючу єго мыслями и дѣлами, якою єсть розумъ, помрачивши сей свôй розумъ піяньствомъ, не умѣє и не може оперти ся нападаючимъ на него злымъ похотямъ и выставляє себе на тысячні҆ небеспеченьства утраты майна и житя. Тожь можна коротко сказати, що порокъ піяньства єсть кораблекрушенємъ для здоровя, житя, невинности и честноты.

35. Рече́ши же и пр. Піяка бьють чи то єго товаришѣ, коли посварять ся, чи то члены родины, котрі҆ єго карають за єго піяньство и марноване запрацёваныхъ грошей; зъ него насмѣвають ся люди, видячи єго пяного и затачаючого ся на улици, падаючого и говорячого не до рѣчи, однако всё тоє не поправляє піяка; ôнъ коли вытверезить ся, говорить, що єго бите не болѣло, що ôнъ зъ насмѣшокъ людскихъ кичого собѣ не

Глава 24.

Пересторога передъ злыми товаришами, передъ малодушностію въ нещастю; вôзванє до спомаганя потребуючихъ помочи, до безсторонности въ судѣ; о злыхъ наслѣдкахъ лѣнивства.

1. Сы́не, [а] не ревну́й мужемъ злымъ, нижѐ возже-
2. лѣ́й бы́ти съ ними: [б] Лжа́мъ бо поча́ется
сердце и҆́хъ, и҆ волѣ́зни ᲂу҆́стнѣ и҆́хъ глаго́лютъ.

а) Пс. 36, 1.; выс. 23, 17. б) Пс. 9, 28.

робить; ôнъ, скоро лишь настане день, не мыслить о працѣ, але тôлько о тôмъ, где и съ кимъ бы мôгъ зновь забавити ся и упити ся. Такъ то налôгъ піяньства дѣлає чоловѣка непоправнымъ грѣшникомъ, позбавляє єго почутя людского достоинства, встыду и замилованя до працѣ.

1. Сы́не, не ревну́й и пр. Наша приповѣдка говорить: ôтхрестишь ся ôтъ дѣдька, а збудешь ся грѣха, — всё мине, а грѣхъ зôстане. Сторони ôтъ людей злыхъ; не вдавай ся съ ними, уважаючи ихъ за щастливыхъ и желаючи дѣлити съ ними ихъ щастє, а такожь брати участь въ ихъ грѣшныхъ поступкахъ. Соломонъ повтаряє частѣйше тую пересторогу (выс. 3, 31.; 23, 17.; нис. ст. 19.); ничь бо такъ не потягає людей слабодушныхъ до наслѣдованя злого, ничь ихъ такъ не спроваджує зъ доброи дороги, якъ се, коли видять, щô люди безбожнѝ жіють безкарно въ спокою и въ достаткахъ.

2. Лжа́мъ бо и пр. Нема що наслѣдовати примѣры злыхъ людей и шукати съ ними пріязни и спôлки; они бо промышляють тôлько надъ способами, якъ бы могли що украсти и зрабовати, а уста ихъ говорять лишь о обманьствахъ и пôдступахъ, котрѝ въ кôнци станутъ ся причиною ихъ нещастя; не завидовати имъ

3. Съ премꙋ́дростїю зи́ждетсѧ до́мъ, и҆ съ ра́зꙋ-
4. момъ и҆справлѧ́етсѧ. Съ чꙋ́вствїемъ и҆сполнѧ́-
ютсѧ сокрѡ́вища ѿ всѧ́каго богáтства честнá-
5. го и҆ до́брагѡ. Лꙋ́чше мꙋ́дрый крѣ́пкагѡ, и҆ мꙋ́жъ

а) выс. 20, 18.

ихъ щастя, але соболѣзновати надъ ними потреба, понеже ихъ достатки несправедливо набутѝ скоро розбѝдуть ся, а они самѝ будуть вскорѣ строго укаранѝ або уже въ тôмъ житю або въ будучôмъ. Каже наша приповѣдка: чужій набытокъ не иде въ пожитокъ, — за чуже добро вылѣзе ребро. Зри поясненє выс. 3, 31.; 23, 17.

3. Съ премꙋ́дростїю и пр. Каже наша приповѣдка: у кого розумъ, у того и щастє, — статокъ робить достатокъ. Кто хоче мати достатки и уживати ихъ довго въ спокою и съ Божимъ благословенємъ, той нехай не старає ся о тіиже въ способъ грѣшный и беззаконный, але въ способъ честный и богоугодный; тôлько розумною працею и розсудною запобѣгливостію може чоловѣкъ при Божôй помочи дати тверду основу до свого домашного щастя и тоєже пôднести, наколи бы оно задля якого нещастя захитало ся и на хвилю упало.

4. Съ чꙋ́вствїемъ и пр. Каже наша приповѣдка: кто робить, той ся доробить. Кто розумно господарує, кто єсть запобѣгливый и ощадный, той має всего подостаткомъ; єго стодолы, шпихлѣрѣ и коморы суть повнѝ всякого добра, въ єго скрыняхъ крыє ся заощадженый грôшь и всякѝ дорогѝ строѣ. Зри выс. 14, 1. — О значеню слова чꙋ́вствїє зри выс. 1, 4.

5. Лꙋ́чше мꙋ́дрый и пр. Каже наша приповѣдка: треба розумомъ надточити, где сила не зможе, - сила безъ головы шалѣє, а розумъ безъ силы млѣє. Чоловѣкъ мудрый, розумный, перевысшає чоловѣка сильного, но не маючого практичного розуму; ôнъ тоє, чого иншій силою не докаже, ро-

6. ра́зꙋмъ и҆мѣ́й земледѣ́лца вели́ка. [a] Съ оу҆-
правле́нїемъ быва́етъ бра́нь, по́мощь же съ се́рд-
7. цемъ совѣ́тнымъ. [a] Премꙋ́дрость и҆ мы́сль бла́-
га во вратѣ́хъ премꙋ́дрыхъ: смы́сленнїи не оу҆-
8. клоня́ются ѿ зако́на Гдⷭ҇на: Но совѣ́тꙋютъ въ

а) выс. 14, 6.

зумнымъ а вытревилымъ способомъ поступованя осягає. Зр. выс. 21, 22. Ôнъ при своєй розумнôй господарцѣ, при своєй ощадности, узбирає зъ меньшого господарства або зъ якого малого ремесла бôльше доходôвъ нѣжь господарь маючій много поля.

6. **Съ оу҆правле́нїемъ** и пр. Соломонъ дає тутъ доказъ высшости мудрости и ростор›пности надъ физичною силою. Зри поясненє выс. 20, 18.

7. **Премꙋ́дрость** и пр. Не лишь достатки и всяке добро, не лишь силу и побѣду надъ ворогомъ завдячуємъ мудрости, но такожь почести и уряды, ôтъ котрыхъ суть выключенй люди глупй и нерозумнй. Урядники въ сповненю своихъ обовязкôвъ, судіи въ рѣшаню справъ, мають въ мудрости, якою ôтзначають ся, найлучшу управительку и своѣтницю; при єи помочи они въ своихъ судахъ анѣ на волосъ не ôтступають ôтъ приписôвъ Божого закона справедливости; въ тыхъ же справахъ, где законъ ничого не постановивъ, они не судять безъ розваги, но зрѣло надъ справою застановляють ся и ажь по такôй зрѣлôй розвазѣ выдають судъ найсправедлившій (ст. 8.) — **Во вратѣ́хъ.** Въ судахъ; въ старинности бо ôтбували ся суды на публичныхъ площадяхъ при брамахъ мѣйскихъ, где найбôльше людей сходило ся. Зр. Быт. 23, 10. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: высока глупому мудрôсть, не отворитъ въ брамѣ устъ своихъ, с. є. чоловѣкъ глупый, котрымъ заволодѣли грѣшнй похоти, не може дôйти до мудрости, котра бы управляла єго способомъ поступованя и радами; тожь въ важныхъ справахъ никто не засягає єго рады.

8. **Ненака́занныхъ** и пр. Люди посѣдаючй мудрôсть не лишь выдають судъ справедливый въ всѣхъ спра-

сонмищахъ: ненаказанныхъ срѣтаетъ смерть:
9. Оумираетъ же безумный въ грѣсѣхъ: нечистота

вахъ, годячій ся съ приписами закона Божого, але еще и самй въ своимъ приватнôмъ житю тыхъ приписôвъ держать ся и тымъ способомъ заслугують собѣ на дочасну и вѣчну Божу нагороду; люди же глупй, котрй не старають ся о пôзнане правилъ Божои мудрости, котрй учувши о нихъ, ними помѣтують и пôсля своихъ похотей жіють, не лишь не зможуть бути урядниками и судіями для чужихъ справъ, але еще самй станутъ ся предметомъ суду Божого и людского, котрымъ зôстануть засудженй на дочаснй и вѣчнй кары. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто мыслить зле дѣлати, буде глупымъ названый, с. е. кто легкодушно грѣшить и о своимъ спасенію не мыслить, правдиво есть нерозумнымъ; нема бо важнѣйшои справы для чоловѣка якъ его вѣчне спасеніе, а грѣшникъ тую справу для марностей свѣта занедбуе.

9. **Оумираетъ же** и пр. Люди помѣтуючй Божимъ закономъ, такъ суть затвердѣлй въ своихъ грѣхахъ, такъ погрязли въ своихъ налогахъ, що позôстають въ нихъ ажь до послѣднои хвилѣ свого житя; грѣхъ ставъ ся имъ другою природою, они уже до смерти не розлучать ся съ нимъ. О такихъ людяхъ говоритъ наша приповѣдка: одною ногою въ гробѣ стоить, а еще злое творить, — чимъ быкъ навыкъ, тымъ и реве. — **Нечистота** и пр. Якъ серце праведного, управляючого свое житє пôсля приписôвъ Божого закона, есть всегда чисте и якъ зъ него немовъ зъ чистого жерела выплывають побожнй мысли и желаня а вслѣдъ за тымъ богоугоднй и другихъ созидаючй дѣла, такъ серце безбожного глупця есть брудне, гидке и зъ него немовъ зъ затроеного жерела выходять беззаконнй мысли и желаня, и рôвно безбожнй а для другихъ соблазняючй и душѣ ихъ убиваючй дѣла. Въ тôмъ змыслѣ называе ся такій грѣшникъ губитель, с. е. розносячій заразу душевну. А понеже такій грѣшникъ въ своей ненависти до людей сѣе незгоду межи людьми, сво-

10. мꙋ́жꙋ гꙋби́телю: Ѡ҆скверни́тсѧ въ де́нь ѕо́лъ, и҆
11. въ де́нь печа́ли, до́ндеже ѡ҆скꙋдѣ́етъ. [a] И҆зба́ви
ведѡ́мыѧ на сме́рть, и҆ и҆скꙋпи́ оу҆бива́емыхъ, не

а) Пс. 81, 4.

єю непримиримостію, гордостію, клеветами выкликує споры, сварнѣ и т. п., то може слово гꙋби́тель мати такожь значенє, выложене выс. 21, 24.; 22, 11.

10. Ѡ҆скверни́тсѧ и пр. Чоловѣкъ гꙋби́тель, описаный въ ст. 9., єсть скверный, мерзкій передъ людьми, тожь коли впаде въ нещастє, не найде у никого помилованя нѣ помочи; ôнъ опущеный ôтъ всѣхъ, нужденно умирає и марно гине, въ день же Божого суда постигне єго найбôльше нещастє, бо вѣчне ôткиненє ôтъ Бога. Въ лат. текстѣ звучитъ сей стихъ такъ: коли упадешь на дусѣ и стратишь надѣю въ день печали, уменьшить ся твоя сила, с. є. кто въ нещастю тратить ôтвагу и надѣю, той стає ся слабшимъ и меньше способнымъ до перенесеня того нещастя; ôтвага и упованє на Бога суть помôчнѝ до перенесеня всякихъ терпѣній.

11. И҆зба́ви и пр. Заповѣдь любви ближнёго приказує, щобы мы несли єму помôчь въ часѣ голоду або въ якôмъ другôмъ нещастю; тожь тымъ бôльше маємъ бути єму помôчными тогды, коли ôнъ находить ся въ найбôльшôмъ нещастю, коли має бути несправедливо веденый на смерть; тогда-то довжнѝ мы такого невинно на смерть осудженого старати ся увôльнити ôтъ незаслуженои кары смерти чи то просьбою, чи смѣлою обороною єго невинности, чи навѣть выкупомъ, дѣлаючи се безпроволочно, не ôттягаючи ся ôтъ того обовязка, не щадячи въ тôмъ нѣ труду нѣ грошей. Calmet примѣчає: Имовѣрно єсть тутъ бесѣда о тыхъ, що ложными обвиненями зôстали засудженѝ на кару смерти; Соломонъ же хоче сказати: не обавляй ся выступити противъ несправедливыхъ обвинителей и судій, хоть бы они и якъ були могучими, але уйми ся за невинными. Allioli же додає: Тоє напôмненє може такожь ôтносити ся до лю-

12. щадѝ. Ѧ҆ще же речѐши: не вѣмъ сегѡ̀, разꙋмѣ́й,
[a] ꙗ҆кѡ Гдⷭ҇ь всѣ́хъ сердца̀ вѣ́сть, и҆ создáвый
дыханіе всѣ́мъ, сей вѣ́сть всѧ́ческаѧ, и҆же воз-
13. дáстъ комꙋ́ждо по дѣлѡ́мъ є҆гѡ̀. І҆ѧ́ждь мѐдъ
сы́не, влáгъ во є҆́сть со́тъ, да насладѝтсѧ гор-
14. тáнь твóй: Сице оу҆разꙋмѣ́еши премꙋ́дрость дꙋ-

a) Іов. 34. 11.; Пс. 61, 13.; Єрем. 32, 19.; Рим. 2, 6.; Апок. 22, 12.

дей несщастливыхъ въ духовнôмъ взглядѣ, котрыми належить передовсѣмъ заняти ся, щобы ихъ охоронити ôтъ погибели.

12. Ѧ҆ще же речѐши и пр. Єсли бы ты ôтъ обовязка несеня помочи ближнёму, невинно на кару смерти засудженому, хотѣвъ извиняти ся, кажучи, що ты сего засудженого не знаешь, то се твоє извинене есть пусте; хотяй бо той чоловѣкъ єсть тобѣ незнакомый, однако єсть ôнъ знакомый Богу, котрый старане о єго увôльнене ôтъ незаслуженои кары повѣривъ тобѣ яко єго ближнёму; тожь ты ôттягаючи ся ôтъ ратованя невинного ближнёго, образивъ-бысь Бога и стягнувъ-бысь на себе гнѣвъ твого сотворителя, котрый давъ тобѣ житє и душу, котрый тебе безнастанно удержує и тому слушно жадати може, щобы и ты заховувавъ загрожене житє твого ближнёго ôтъ погибели; знай, що коли ты окажешь ся немилостивымъ для твого невинного ближнёго, Богъ такъ само поступить съ тобою, ôткаже тобѣ свого милосердія и укарає тебе въ день суда за твою твердосернôсть.

13. І҆ѧ́ждь мѐдъ и пр. Мѣдъ має въ старинности велику вартôсть; єго уживано яко стравы, яко напою и яко лѣкарства; Соломонъ хоче отже тымъ зрôвнанємъ указати на пріятнôсть и хосенъ, якѝ приносить чоловѣкови правдива мудрôсть Бога, котрои приписы и правила ôнъ въ тôй книзѣ подає.

14. Сицѐ оу҆разꙋмѣ́еши и пр. — Мудрôсть солодша и хосеннѣйша єсть нѣжь мѣдъ; она веде чоловѣка дорогою честноты, узыскує єму благодать у Бога и у лю-

шéю твоéю: а҆́ще бо ѡ҆вра́щеши, бꙋ́детъ добра̀
кончи́на твоѧ̀, и҆ ᲂу҆пова́нїе не ѡ҆ста́витъ тебѐ. [а]
15. Не приводѝ нечести́ваго на па́жить пра́ведныхъ,
16. нижѐ прелща́йсѧ насыще́нїемъ чре́ва. [б] Седме-
ри́цею бо паде́тъ пра́ведный, и҆ воста́нетъ:

а) выс. 1, 11. б) Пс. 36, 24.

дей, нагороджае его спокоемъ совѣсти, дае ему мужно перенсити всякѝ терпѣня, потѣшае его надѣею Божои нагороды; мѣдъ чимъ старшій есть, тымъ бôльше утрачуе свою солодичь, мудрôсть же удержуе свою солодичь всегда, а навѣть чимъ старшою есть, тымъ есть солодшою; она бо осолоджуе звычайно прикру старôсть праведного чоловѣка, даючи ему силу до вытревалого еи зношеня, а навѣть въ хвилѣ смерти дѣлае его щастливымъ, бо покрѣпляе его надѣею на вѣчну нагороду Божу.

15. Не приводѝ и пр. Каже наша приповѣдка: кривда людска бокомъ вылазить. Не дѣлай кривды праведному, поѣдаючи въ способъ нечестивый плоды его працѣ; нехай тобѣ не здае ся, що насытивши ся въ той способъ плодами працѣ праведника, приведешь его до убожества, а самъ збогатишь ся; Богъ есть опѣкуномъ и оборонцею праведника, и (ст. 16.) хотяй навѣть допустить на него частѣйше въ день журбы для испытаня его вѣрности, однако праведникъ мило тыхъ всѣхъ журбъ не упаде на дусѣ анѣ зъ дороги праведности не зôйде; Богъ, якъ каже наша приповѣдка, кого засмутить, того и потѣшить; въ кôнци же отримае праведникъ ôтъ Бога нагороду и щасте за свою вѣрнôсть и постояннôсть въ добрôмъ; нечестивѝ же люди, хотяй имъ зъ початку неразъ добре веде ся, впадають въ кôнци въ многѝ бѣды, въ котрыхъ, не маючи силы зъ нихъ выдобути ся, гинутъ. Въ лат. текстѣ звучать тѝ оба стихи такъ: не чини зрады, и не шукай безбожности въ домѣ праведного, и не псуй его спокою, бо сѣмь разôвъ упаде праведный и повстане, но без-

17. нечестивїи же ѝзнемо́гꙋтъ въ злы́хъ. [a] А҆́ще па-
де́тъ вра́гъ тво́й, не ѡ҆бра́дꙋйсѧ є҆мꙋ̀, въ преткно-
18. ве́нїи же є҆гѡ̀ не возноси́сѧ. И҆́кѡ ᲂу҆́зритъ Гдⷭ҇ь,
и҆ не ᲂу҆го́дно є҆мꙋ̀ бꙋ́детъ, и҆ ѡ҆вра́титъ ꙗ҆́рость
19. свою̀ ѿ негѡ̀. [б] Не ра́дꙋйсѧ ѡ҆̀ злодѣ́ющихъ,

а) Іов. 31, 29.

божнѝ впадуть въ злое. с. є. не диви ся злымъ окомъ на дѣла праведника, щобы найти на нимъ якій злочинъ, и не псуй єму єго щастя; блудити бо єсть рѣчею людскою, а и праведный частѣйше упаде; но праведникъ не позо̂стає въ грѣсѣ, но по̂дносить ся с'йчасъ по своимъ упадку; впрочемъ суть то меньшѝ переступленя, якѝ поповняє праведникъ зъ людскои немочи, а якѝ не о̂тбирають єму житя душѣ, вѣры, любви и на тыхъ честнотахъ опертого оправданя. Иначе має ся рѣчь съ чоловѣкомъ безбожнымъ; о̂нъ впадає въ грѣхъ и зъ него уже не по̂дносить ся; нало̂гъ бо єго пригнетає єго цѣлымъ своимъ тягаромъ. Многѝ поясняють тѝ стихи лат. тексту о упадкахъ въ шкоды и журбы дочаснѝ, якъ мы ихъ пояснили по̂сля нашого тексту.

17. А҆́ще паде́тъ и пр. Ты маєшь любити не то̂лько твого пріятеля, але и твого ворога; тожь не тѣшь ся, коли твому ворогови стане ся яке нещастє, коли по̂ткне ся єго нога въ яко̂мъ єго предпринятію и о̂нъ впаде въ бѣду; така бо радо̂сть зъ нещастя твого ворога дуже противить ся любви ближнёго и заповѣди Бога, котрый єсть любячимъ отцемъ всѣхъ людей и всѣхъ намъ любити каже; тая радо̂сть зъ чужого нещастя Богу не подобає ся и може выкликати єго гнѣвъ и кару; Богъ може о̂твернути нещастє о̂тъ твого ворога, а перенести єго на тебе, такъ що стане ся тобѣ тоє, чого ты желавъ твому ворогу або що твому ворогу стало ся и зъ чого ты тѣшивъ ся. Примѣръ сего видимъ въ исторіи Амана и Мардохея.

19. Не ра́дꙋйсѧ и пр. Не май уподобаня въ злочинахъ и не бажай ихъ наслѣдовати, видячи, що злочинцѣ ми-

20. и҆ не ревнꙋ́й грѣ́шнымъ. [а] Не пребꙋ́дꙋтъ бо внꙋ́цы
лꙋка́выхъ, свѣти́ло же нечести́выхъ оу҆га́снетъ. [б]
21. Бо́йсѧ Бг҃а сы́не и҆ царѧ̀. и҆ ни є҆ди́номꙋ же и҆́хъ
22. проти́висѧ. Внеза́пꙋ бо и҆ста́жꙋтъ нечести́выхъ,

а) выс. 13, 9. б) 1. Петр. 2, 17.; Рим. 13, 2.

мо своихъ грѣхôвъ суть вдоволеными и щастливыми, и що имъ ихъ грѣхи подають дочаснѝ користи; не завидуй имъ того щастя, бо оно єсть тôлько хвилеве, скоро переминаюче (ст. 20.). Зри пояснене выс. 3, 31.: 23, 17.

20. **Не пребꙋ́дꙋтъ** и пр. Коротке єсть щастє людей беззаконныхъ; Богъ вскорѣ спряче зъ того свѣта не тôлько ихъ, но и ихъ потомкôвъ, такъ що згине цѣлый ихъ рôдъ. Єсть се черезвычайно велика кара Божа на такихъ беззаконныхъ людей; царь караючи переступника, не карає разомъ съ нимъ его дѣтей, но Богъ погубляє дѣти вразъ съ ихъ беззаконными отцами, щобы тіиже не лишили по собѣ ніякихъ наслѣдникôвъ. Зри. Пс. 36, 38. — **Свѣти́ло же** и пр. Свѣтило, с. є. слава, щастє, потомство безбожникôвъ загасне черезъ смерть и замѣнить ся въ вѣчну ганьбу, нужду и непамять. Зри выс. 13, 9.

21. **Бо́йсѧ Бг҃а** и пр. Почитай, слухай и люби Бога, котрый єсть найвысшимъ паномъ и управителемъ свѣта, найвысшимъ судією всѣхъ людей; потôмъ же почитай, слухай и люби царя яко Божого заступника на землѣ; будь вѣрнымъ и совѣстнымъ въ выконуваню приказôвъ Божихъ и царскихъ и не супротивляй ся имъ, бажаючи въ чôмъ мати свою власну волю. (Рим. 13, 1.) Послухъ же для царя єсть обовязуючимъ о стôлько, о скôлько ôнъ не приказує чогось такого, що противило ся бы Божому закону. Зри Дѣян. Ап. 5, 29.

22. **Внеза́пꙋ бо и҆ста́жꙋтъ** и пр. Богъ и царь розгнѣванѝ твоимъ непослухомъ для ихъ приказôвъ, твоимъ помѣтованємъ ихъ величества, потягнуть тебе несподѣвано до ôтвѣчальности за твои проступки, и ты навѣть

мꙋче́нїѧ же ѻ҆бои́хъ кто̀ оу҆вѣ́сть? сло́во сохранѧ́й сы́нъ, кромѣ̀ поги́бели бꙋ́детъ: прїе́млѧй же прїѧ́тъ ѻ҆́ное: ничто́же ло́жно ѿ ѧ҆зы́ка царе́ви да глаго́летсѧ, и҆ ни є҆ди́на ло́жь ѿ ѧ҆зы́ка є҆гѡ̀ да и҆зы́детъ: ме́чь (є҆́сть) ѧ҆зы́къ царе́въ, а҆ не пло́тѧнъ: и҆ и҆́же а҆́ще пре́данъ бꙋ́детъ, сокрꙋши́тсѧ: а҆́ще бо раздражи́тсѧ ѧ҆́рость є҆гѡ̀, съ жи́лами человѣ́ки гꙋби́тъ, и҆ кѡ́сти человѣ́ческїѧ поѧда́етъ, и҆ сожига́етъ ѧ҆́кѡ пла́мень,

---

не будешь знавъ, коли и якъ будешь за тіиже укараный; тобѣ не лишить ся нѣ часу нѣ можности до обороны и увôльнення себе ôтъ каръ Божихъ и царскихъ. — Сло́во сохранѧ́й и пр. Ôтти до кôнця сего стиха опущене єсть въ латинскôмъ текстѣ. Мысль же тыхъ першихъ слôвъ єсть; кто охотно принимає приказы Бога и царя и тіиже совѣстно выконує, той не потребує обавляти ся погибели, яка єсь загрожена тôлько зухвалымъ переступникамъ Божихъ и царскихъ законôвъ; ôнъ буде тѣшити ся благодатію у Бога и царя, єго щастє не буде никимъ и нічимъ нарушене. — Ничто́же ло́жно и пр. Мовъ бы казавъ: тѝ, що переступають зухвало приказы царя, бувають ôтъ него каранѝ погибелію, смертію; однако теперь я до васъ, царѣ, звертаю ся, упоминаючи васъ, щобы вы справу переступника точно и совѣстно испытовали, щобы вы, слѣпо спускаючи ся на донесеня клеветникôвъ, не выдали коли ложного и несправедливого засуда на чоловѣка невинного; засудъ бо вашь єсть незмѣнный, такъ що никто не може єму оперти ся анѣ єго уникнути; вашь бо языкъ єсть немовъ мечемъ, кого хоче убье; тожь вашь языкъ єсть не такъ тѣлесный, якъ радше желѣзный або громовый, — ктонибудь буде нимъ переданый смерти, згине цѣлкомъ певно; тому-то розъяреный гнѣвъ царя єсть немовъ громомъ, котрый губить людей съ жилами, и ажь до костей выпалює ихъ тѣла, такъ що не лишить ся зъ нихъ уже ничого на жиръ для орлятъ. Кажуть, що орлы не ѣдять людей и звѣрятъ, убитыхъ громомъ, не могучи знести сѣркового запаху, якій по

ꙗ҆́кѡ не ꙗ҆дѡ́мымъ бы́ти птенца́ми ѻ҆́рлими:
мои́хъ слове́съ сы́не бо́йсѧ, и҆ прїи́мъ ѧ҆̀ пока́йсѧ.
23. Сїѧ̑ же ва́мъ смы́сленнымъ глаго́лю разꙋмѣ́ти:
24. [а] срамлѧ́тисѧ лица̀ на сꙋдѣ̀ не добро̀. [б] Глаго́лѧй нечести́ваго, ꙗ҆́кѡ пра́веденъ є҆́сть, про́клѧтъ ѿ люде́й бꙋ́детъ, и҆ возненави́дѣнъ въ

а) выс. 18, 5. б) Ис. 5, 23.

громѣ лишае ся на ихъ тѣлахъ. — Мои́хъ слове́съ и пр. Се упо̂мнене Соломона може о̂тносити ся такъ до зухвало переступаючихъ Божи̂ и царски̂ законы якъ и до царей несправедливыхъ въ караню своихъ по̂дданыхъ.

23. Сїѧ̑ же ва́мъ и пр. Слѣдуючи̂ науки, яки̂ тутъ додаю, о̂тносять ся до людей розумныхъ, якими довжни̂ бути князѣ и судіи, маючи̂ обовязокъ розумно управляти по̂ддаными и справедливо ихъ судити —Срамлѧ́тисѧ и пр. Слово срамлѧ́тисѧ мае тутъ значене: бояти ся (Второз. 1, 17.). Мысль есть: великого грѣха допускае ся судія, котрый судить сторонничо и при выдаваню свого засуда руководить ся не справедливостію, але сво̂вчутемъ для убогого або личными взглядами, обавою, дарами и т. п., маючи передъ собою богатого и высше поставленого. Зри поясненє Лев. 19, 15.; такожь выс. 18, 5.

24. Глаго́лѧй и пр. Судіи и князѣ, котри̂ по̂дкуплени̂ дарами або задля иншихъ причинъ выдають несправедливи̂ засуды, уво̂льняючи провинившого о̂тъ вины и кары и представляючи его яко доброго, невинного, вывертають справедливо̂сть, котра есть основою цѣлого суспо̂льного порядку и добробыту людей, причиняють ся до ширеня беззаконій съ шкодою и кривдою для горожанъ, дають соблазнь другимъ, и тому стягають на себе проклонъ и ненависть у народа, который противъ такихъ несправедливыхъ князей и судій бунтуе ся а неразъ навѣть ихъ убивае. Зри выс. 17, 15.

25. ꙗзы́цѣхъ: Ѻблича́ющїи же лꙋ́чшїи ꙗ҆ꙁа́тсѧ, на
26. на́же прїи́детъ благословє́нїе бла́го. И҆ оу҆стнѣ̀
27. ѡ҆блобыза́ютъ ѿвѣща́ющыѧ словеса̀ бла́га. Оу҆-
готовлѧ́й на и҆схо́дъ дѣла̀ твоѧ̀, и҆ оу҆гото́висѧ
на село̀, и҆ ходи̇̀ въ слѣ́дъ менѐ, и҆ созижде́ши

25. Ѻблича́ющїи и пр. Строгихъ и справедливыхъ судій не любять злй люди и неразъ на нихъ мстять ся. Тожь каже Соломонъ: не бôй ся, судіє, никого, но сповняй безвзглядно и справедливо твои обовязки; Богъ, котрый єсть опѣкуномъ и оборонцею справедливости, не лишь охоронить тебе и твоє житє передъ злобными людьми, але и зъєднає для тебе похвалу и любовь у людей и вынесе тебе до бôльшихъ почестей и достоинствъ.

26. И҆ оу҆стнѣ̀ и пр. Судія, котрый на внесенй жалобы якъ належить ся ôтповѣдає, тіиже справедливо розсуджує и рѣшає, зъєднує собѣ любовь и прихильнôсть народа, немовъ бы цѣловавъ ся съ своими пôдвладными; а и самй царѣ, видячи тую справедливôсть судіи и любовь, яку ôнъ має у своихъ пôдвластныхъ, такожь любять єго, до стислои съ собою пріязни єго допускають и до высшихъ выносять достоинствъ.

27. Оу҆готовлѧ́й и пр. Дѣлай всё добре, памятаючи на твою смерть; чи ты управляєшь рôлю, чи ты веселишь ся, смерть нехай не выходить тобѣ зъ памяти; єсли хочешь жити праведно, выповняй вѣрно всё тоє, чого я тебе учу; въ той способъ будешь послѣдовати менѣ черезъ праведнôсть и честноты и добрй дѣла, котрй суть твоимъ домомъ. (Св. Кир. l. 3. in Joan. c. 27.) Або: ôтъ найраньшои твоеи молодости, коли зможешь уже выйти на свѣтъ, начни працёвати, щобысь собѣ приспособивъ всё до житя потрѣбне, а потôмъ, коли будешь мати достаточне майно, поставъ собѣ, єсли схочешь, дôмъ власный. Додає же: ходи̇̀ въ слѣ́дъ менѐ, с. є. наслѣдуй мене, котрый начавъ отъ молодости трудити ся, с. є. управляти царствомъ израильскимъ. (Св. Єрон. in c. 3. Sophon.) Гдеякй беруть слова созижде́ши домъ твôй въ значеню вступленя въ станъ супружескій (Исх.

28. домъ твой. Не бꙋди свидѣтель лживъ на твое-
го гражданина, нижѐ пространяйся твоима
29. оустнама. [a] Не рцы: ꙗкоже образомъ сотвори
мнѣ, сотворю емꙋ, и ѿмщꙋ емꙋ, ꙗкоже мя
30. преѡвидѣ. Ꙗкоже нива мꙋжъ безꙋмный, и ꙗкѡ

a) выс. 17, 13.

1, 21.; Руть 4, 11.; 2. Цар. 7, 27.) и даютъ таке пояснене: перше начни управляти твое поле, приспособляючи всё потрѣбне для удержаня родины, а потôмъ, если хочешь, мысль о женитьбѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: уладжуй твои орудки на дворѣ, и управляй пильно твою рôлю, щобысь потôмъ дôмъ твôй будовавъ, с. е. треба перше старати ся о се, що есть важнѣйше, що есть необходиме до удержаня житя, а потôмъ доперва можна мыслити о тôмъ, що служить до выгôдъ и упріятненя житя.

28. Не бꙋди скидѣтель и пр. Не свѣдчи ложно противъ твого спôвгорожанина, розводячи ся широко о его змысленыхъ тобою провинахъ, якъ се дѣлають всѣ пôдлй, зухвалй и безвстыднй лгуны. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: не будь свѣдкомъ непотрѣбно (с. е. безъ причины) противъ ближнёму твому, и не зраджуй никого устами твоими. Зри пояснене выс. 19, 9.; 21, 28.

29. Не рцы и пр. Соломонъ часто повтаряе заборону личнои мести на ворогу за дôзнанй кривды и обиды; така бо месть дуже часто межи людьми буває, а спротивляе ся любви ближнёго и стягае на чоловѣка гнѣвъ Божій. Тожь наша приповѣдка напоминае насъ: ворога хлѣбомъ та солею карай. Се, що узаконивъ Мойсей Исх. 21, 24., ôтносить ся до публичнои ôтплаты зъ стороны судіи для запобѣженя кривдамъ, шкодамъ и обидамъ зъ стороны злобныхъ людей. Зри еще пояснене выс. 17, 13.; 20, 22.

30. Ꙗкоже нива и пр. Соломонъ описуе въ тôмъ и слѣдуючихъ стихахъ злй наслѣдки лѣнивства такъ въ

31. вїноградъ человѣкъ скудоумный: [а] Аще ѡ҆ставиши его, ѡ҆пустѣетъ, и̑ травою порастетъ весь,
и̑ будетъ ѡ҆ставленъ, ѡ҆грады же каменныя его̀
32. раскопаются. Послѣди̑ а҆зъ покаяхся: воззрѣхъ
33. и̑зврати наказанїе. [б] Малѡ дремлю̀, малѡ же
34. сплю̀. и̑ малѡ ѡ҆въемлю рукама перси. [в] Аще же сїе̑ твори̑ши, прїидетъ предъидущи нищета̀ твоя̀, и̑ скудость твоя̀ ꙗ҆́кѡ благъ течецъ.

а) выс 15,19. б) выс. 6, 10 в) нис. 28, 19.

взглядѣ матеріяльнôмъ якъ и душевнôмъ. Многи̑ толкователѣ на основѣ ст. 32 гадають, що головнымъ намѣромъ Соломона було сею притчою о запущенôй нивѣ и винограде глупого и лѣнивого чоловѣка побудити кождого надбалого въ рѣчахъ спасенія до покуты и наверненя, до устроєня свого житя пôсля правилъ Божои мудрости, яки̑ Соломонъ подає въ сей книзѣ. Житє лѣнивого чоловѣка, каже св. Григорій (l. 30. Moral. c. 20.), єсть повне кропивы, тернія, свѣтовыхъ бажань и порокôвъ, котри̑ колять душу. Обгорода боязни Божои и Божого закона, котра мала єго хоронити ôтъ соблазни и шкодъ душевныхъ, зôстала зовсѣмъ розорвана. Чоловѣкъ розумный, мудрый, видячи сей нужденный станъ лѣнивого чоловѣка, старає ся всѣми силами о своє усовершенє.

32. **Послѣди̑ а҆зъ** и пр. Св. Кирилъ (Catech. 2.), св. Єронимъ (in c. 43. Ezech.) и др. заключають зъ сего стиха, що Соломонъ по своимъ паденю въ идолопоклоньство дѣлавъ покуту и спасъ ся. Зри нис. 30, 2.

33. **Мало дремлю̀** и пр. Въ тыхъ двохъ послѣдныхъ стихахъ сеи главы звертає ся Соломонъ єще разъ до лѣнивого чоловѣка, занедбуючого ся такъ пôдъ взглядомъ матеріяльнымъ якъ и моральнымъ, и представляючи єму згубни̑ наслѣдки єго лѣнивства, взыває єго до

Глава̀ 25.

О покорѣ, терпеливости, послуху, скромности и т. п.

1. Сїѧ̑ при́тчи Соломѡ́ни вы́вшїѧ не расположе́нны.
2. ꙗ̑же списа́ша дрꙋ́зи Е҆зекі́и царѧ̀ І҆ꙋде́йска. Сла́ва Бж҃їѧ [a] кры́етъ сло́во, сла́ва же цр҃е́ва почи-

---

а) Второз. 29, 29; Рим. 11, 33.

працѣ надъ пôднесенємъ свого добробыта и надъ своимъ усовершенємъ Пояснене обохъ тыхъ стихôвъ зри выс. 6, 10. 11.

1. Сїѧ̑ при́тчи и пр. Притчи, якѝ въ тôй и слѣдуючихъ главахъ суть поданѝ, не належать до збôрника, уложеного самымъ Соломономъ, якъ попереднѝ притчи, але зôстали зъ помежи многихъ притчь Соломоновыхъ, въ хроникахъ державныхъ списаныхъ (зри выс. 1, 1.), черезъ побожныхъ мужей, пріятелей царя Єзекіи, зôбранѝ. (Зри передне слово до сеи книги). Тѝ дрꙋ́зи Е҆зекі́и царѧ̀ І҆ꙋде́йска були то тѝ самѝ мужѣ, котрымъ сей царь по ôтновленю богослуженя въ храмѣ повѣривъ поучоване народа въ боязни Божôй и привернене школы пророкôвъ. Имовѣрно були першими межи ними пророки, котрѝ жили за часôвъ Єзекіи, якъ: Исаіа, Осіа и Михеа. О иншихъ побожныхъ и мудрыхъ, ученыхъ мужахъ, якъ о Єліакимѣ, Сомнасѣ и Іоасѣ, котрѝ жили за часôвъ царя Єзекіи, читаємъ 4. Цар. 18, 26.

2. Сла́ва Бж҃їѧ и пр. Слава Божа почиває въ тôмъ, що много єсть въ Божôмъ законѣ и въ способѣ управляня свѣтомъ рѣчей тайныхъ, одному Богу вѣдомыхъ, кôтрыхъ розумъ людскій дôйти, зглубити не може; зъ того видимъ, що Богъ єсть найвысшимъ, ôтъ никого независимымъ и наймудрѣйшимъ Господемъ, котрый не потребує передъ никимъ зъ людей, а навѣть передъ царями, своими заступниками на землѣ, здава-

3. та́етъ повелѣ̑нїѧ ѐгѡ̀. [a] Нѐбо высокò, землѧ́ же
4. глꙋбокà: се́рдце же царе́во неѡбличи́телно. Кꙋ́й
неискꙋше́нное сребрò, и҆ ѡ҆чи́ститсѧ чи́сто всѐ.

а) выс. 20, 5.

ти справу зъ своихъ заряджень и приказôвъ и объявляти имъ причины тыхже; тожь всѣ люди, а и царѣ, довжнѝ въ покорѣ Божимъ совѣтамъ и заповѣдямъ пôдчиняти ся, не доходячи ихъ побудокъ и причинъ, а почитаючи въ всемъ волю Божу и устроюючи свôй способъ поступовяня пôсля объявленыхъ Богомъ заповѣдей. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: честь Божа єсть таити слово, а честь царска, рѣчь испытовати, с. є. Боже величіє почиває въ таємницѣ єго слова и єго совѣтôвъ; величіє же царя почиває въ належитôмъ испытованю и пôзнаню слова Божого и єго совѣтôвъ; цѣлею отже царскои политики довжно бути: можливо найлучше испытоване и выконуване Божои воли.

3. Нѐбо высокò и пр. Якъ никто не може досягнути высоты неба и глубины земли, такъ никто не може мѣрити ся съ царемъ що до єго власти; она бо єсть найвысша надъ всѣми пôддаными; тожь щонибудь дѣлає царь, всё дѣлає ô.ъ безкарно, никто не смѣє єго потягати за єго зарядженя до ôтвѣчальности. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: небо высоко а земля низько, а серце царске єсть невыслѣдиме, с. є. царѣ суть заступниками Бога на землѣ; якъ совѣты Божѝ суть невыслѣдимѝ, такъ єсть царь и въ тôмъ представителемъ Бога, що держить свои мудрѝ намѣры въ тайнѣ.

4. Кꙋ́й неискꙋше́нное и пр. Якъ срѣбло черезъ кутє очищує ся ôтъ жужелицѣ и узыскує свою природну чистôсть, такъ (ст. 5.) царство въ наслѣдокъ справедливыхъ каръ царскихъ, наложеныхъ на злыхъ, нечестивыхъ дорадцѣвъ и пôдданыхъ, очищує ся ôтъ шкôдливыхъ беззаконій, и доходить до того, що въ такôмъ

5. Оу́бива́й нечести́выѧ ѿ лица̀ царе́ва, и҆ и҆спра́-
6. витсѧ въ пра́вдѣ престо́лъ є҆гѡ̀. Не горди́сѧ
предъ лице́мъ царе́вымъ, и҆ на мѣ́стѣ си́лныхъ
7. не ста́ни: Лꙋ́чше во тебѣ̀ є҆́сть. є҆гда̀ рече́тъ,
взы́ди ко мнѣ̀, не́жели смири́тисѧ тебѣ̀ предъ

царствѣ нѣ царь нѣ его добрѝ пôдданѝ не потребують ничого злого обаляти ся зъ стороны злобныхъ, безбожныхъ людей: справедливôсть царя и праведнôсть его пôдданыхъ станутъ ся твердою основою добробыта и силы его державы. Зри пояснене выс. 16, 12.; 20, 8.

6. Не горди́сѧ и пр. Каже наша приповѣдка: съ великими панами не за панъ-братъ, — съ дужшимъ не борись, съ богатымъ не судись, — съ дѣдькомъ не сягай до однои миски. Не величай ся передъ царемъ твоими богатствами, твоимъ родомъ, твоими способностями, розсудкомъ и т. п., анѣ не рôвнай ся съ его вельможами, въ той бо способъ (ст 7) образишь царя и его вельможь своею зарозумѣлостію и зухвалостію и зôстанешь ôтъ нихъ упокореный и пониженый; будь скромный въ твоихъ жаданяхъ, якъ каже наша приповѣдка: на передъ не вырывай ся, зъ заду не оставай ся, — середины держись, не убѣгай ся о высокѝ уряды, але сповняй перше спокôйно и совѣстно обовязки твого нисшого уряду, доки не будешь покликаный на высше становиско; якъ бо зарозумѣлôсть стягае на чоловѣка завистъ и ненависть другихъ людей, такъ покора и скромнôсть всѣмъ подобае ся и зыскуе для чоловѣка ласку и взгляды вплывовыхъ людей; знаемъ бо зъ опыта, що чоловѣкъ скромный буває вывысшеный, чоловѣкъ же влѣзливый и зарозумѣлый буває помѣтованый и не доходить до высшихъ почестей и урядôвъ. Слушно говорить наша приповѣдка: ласкаве теля двѣ коровы ссе, а буй не жаднои.

8. лицемъ силнагѡ. Ꙗже видѣста очи твои, гла-
голи: не впадай въ тяжвꙋ скорѡ, да не раска-
ешися послѣжди, егда тебѣ досадитъ дрꙋгъ
9. твой. [a] Вступай вспять, не нерадй, да не по-
10. носитъ оубѡ тебѣ дрꙋгъ: Свара же твоя и

a) Сір. 19, 10.

8. Ꙗже видѣста и пр. Стаючи передъ судомъ яко свѣдокъ, говори лишь тое, що на власнй очи бачивъ-есь; але и въ томъ случаю будь осторожный и зознавай передъ судією съ розвагою, щобысь на свого ближнёго не сказавъ въ поспѣху щось неслушного, некорыстного, и щобысь потомъ не потребовавъ жаловати, отримавши догану и зневагу отъ твого покривдженого ближнёго, бо, якъ говорить наша приповѣдка: судъ скваплывый рѣдко буває справедливый. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: що видѣли твои очи, того скоро не говори въ сварцѣ, щобысь потомъ не могъ направити того, еслибысь збезчестивъ твого пріятеля, с. е. хоть бы ты видѣвъ яку провину твого ближнёго, не выявляй еи нерозважно, коли съ нимъ повадишь ся; ты довженъ хоронити честь навѣть твого ворога, а забравши ему тую честь черезъ выявлене его провины, могъ бысь здѣлати ему шкоду, котрои бысь не могъ уже потомъ направити.

9. Вступай и пр. Каже наша приповѣдка: розумна голова не числить лихй слова. Дознавши обиды отъ твого пріятеля, не ставай съ нимъ до сварки, але безъ проволоки уступи ему; иначе могло бы прійти межи вами до взаимныхъ зневагъ, въ наслѣдокъ чого (ст. 10.) могли бы вы погнѣвати ся съ собою, такъ що сей вашъ гнѣвъ не отступивъ бы отъ васъ уже николи ажь до смерти.

10. Благодать и пр. Кто старає ся оказовати для всѣхъ свою людяность, згодливость и любовь, той вольнымъ есть отъ ненависти людей, а тымъ самымъ есть

вражда̀ твоѧ̀ не ѿстꙋ́питъ, но бꙋ́детъ тебѣ̀
ра́вна съ смертїю: благода́ть и̑ любы̀ сво-
божда́етъ, въ ни́ѫже оу̑твердѝ себѐ, да
не въ поноше́нїи бꙋ́деши, но сохранѝ пꙋ́ти̑ твоѧ̑
11. до́брѣ оу̑стро́ены (И҆́коже) ꙗ҆́блоко зла́то въ оу̑-
серѧ́зи сардїйскагѡ ка́мене, си́це рецѝ сло́во

забезпеченый передъ злыми наслѣдками, якѝ ненависть людска за собою потягае; такій чоловѣкъ зыскуе своимъ лагôднымъ обходженемъ ся съ людьми, своею уступчивостію, любовь и почитане у людей, бо, якъ говорить наша приповѣдка, на мѣдъ люди мухи ловлять, не на жовчь; кто же не умѣе съ людьми лагôдно обходити ся, кто на обиды ôтповѣдае обидами, той не находить у людей нѣ любви нѣ почитаня, хиба поругу и погорду, слушно бо каже наша приповѣдка: якъ мы людямъ, такъ люди намъ. — Ѩ сохранѝ и пр. Такъ уложи, устрôй способъ твого поступованя, щобысь мôгъ позыскати любовь и почитане у людей, щобысь мôгъ мати щоразъ бôльше пріятелей, котрѝ бы тебе любили и причиняли ся до твого щастя, помагаючи тобѣ въ кождôмъ взглядѣ, якъ каже наша приповѣдка: рука руку мые, щобы обѣ були бѣлѝ. — Въ лат. текстѣ звучать ст. 9 и 10 такъ: полагоджуй твою справу съ пріятелемъ твоимъ, и таемниць чужому не ôткрывай, щ бы учувши (твôй пріятель) не ганьбивъ тебе и не перестававъ тобѣ се выкидувати; ласка и пріязнь дѣлають свободнымъ; заховай собѣ ихъ, щобысь не выставивъ себе па поругу, с. е. если маешь о щось зваду съ твоимъ пріятелемъ (ближнымъ), то полагоджуй твою справу съ нимъ самымъ, а не выявляй сего комусь чужому, стягаючи черезъ тое на себе ганьбу свого пріятеля; або: если маешь суперечку съ твоимъ пріятелемъ, то не зраджуй его таемниць, якѝ ôнъ тобѣ передъ тымъ повѣривъ; така зрада окрыла бы тебе ганьбою. Кто мае жичливыхъ пріятелей, той буває поблажливо судженый и доходить до значеня.

11. (И҆́коже) ꙗ҆́блоко и пр. Каже наша приповѣдка:

12. при приличныхъ ѐмꙋ. Ꙗ҆ (ꙗ҆коже) въ оу҆серѧ́зь
златый сардійскій ка́мень многоцѣнный ва́-
жетсѧ, (си́це) сло́во премꙋ́дро въ оу҆́хо благопо-
13. слꙋ́шно Ꙗ҆коже и҆схо́дище снѣ́га въ жа́твꙋ зно́ѧ
по́льзꙋетъ, та́кѡ вѣ́стникъ вѣ́ренъ посла́вшихъ
ѐго̀: дꙋ́шы бо оу҆потреблѧ́ющихъ ѐго̀ по́льзꙋетъ.
14. Ꙗ҆коже вѣ́три и҆ о҆́блацы и҆ дожде́ве ꙗ҆зла́ющїисѧ,

догана мудрого бо̂льше стоить, якъ похвала дурного. Нема ничого цѣннѣйшого нѣжь слово розсудне, сказане въ о̂тповѣднô̂мъ часѣ и на о̂тповѣднô̂мъ мѣстци; вартостію своєю рô̂внає ся оно дорогимъ заушницямъ, красно зъ золота и рубина уложенымъ. — Сардійскагѡ ка́мене. Зри пояснене Исх. 28, 17.

12. И҆ (ꙗ҆коже) въ оу҆серѧ́зь и пр. Якъ камѣнь сардійскій точно пристає до золотои заушницѣ и ю украшає, такъ мудра пересторога, розсудне напо̂мнене надає ся для послушного уха и слухаючого ублагородняє, якъ каже наша приповѣдка: коли съ розумнымъ говорю, то ся розуму наберу, а сли съ дурнымъ, то и сво̂й згублю.

13. Ꙗ҆коже и҆схо́дище и пр. Якъ холодъ спроваджений вѣтромъ вьючимъ зъ го̂ръ снѣгомъ покрытыхъ, скрѣпляє женцѣвъ, працюючихъ въ спецѣ и потомъ заливаючихъ ся, такъ потѣшає и на духу покрѣпляє вѣрный посланникъ свого пана, котрый выславши его въ важныхъ справахъ, по его поворотѣ довѣдає ся, що порученѝ ему справы зо̂стали якъ найлучше полагодженѝ. Тутъ напоминає отже Соломонъ слугъ, щобы совѣстно сповняли свои довжности и потѣшали своимъ послухомъ и вѣрностію своихъ пано̂въ, котрѝ маючи до нихъ довѣріє, поручають имъ неразъ дуже важнѝ справы до полагодженя. О лихо̂мъ слузѣ говорить наша приповѣдка: соломянымъ слугою никто не доробивъ ся.

14. Ꙗ҆коже вѣ́три и прп. Якъ часомъ появляють ся хмары, по̂дносить ся сильный вѣтеръ и начинає росити

та́кѡ [а] и҆ хва́лѧщїйсѧ ѡ҆ дарѧ́нїи ложномъ. [б]
15. Въ долготерпѣ́нїи благополу́чїе цре́мъ: ѩ҆зы́къ
16. же мѧ́гокъ сокрꙋша́етъ кѡ́сти. [в] Ме́дъ ѡ҆брѣ́тъ

а) Як. 2, 16.; 2. Петр. 2, 17.; Юд. ст. 12. б) выс. 15, 1. в) выс. 24, 13.

дощь, но за хвилю розсувають ся хмары, устае вѣтеръ и наступае погода, такъ буває и съ тымъ, що много обѣцює, а мало додержує; люди, чуючи его обѣтницѣ, тѣшать ся, що найшли щедрого чоловѣка, но вскорѣ дôзнають прикрого заводу, на нихъ справджує ся наша приповѣдка: обѣцянка, а не данка, дурному радôсть.

15. Въ долготерпѣ́нїи и пр Въ первôй части сего стиха напоминає Соломонъ царей, щобы стерегли ся ярости, щобы довѣдавши ся о якôмъ злочинѣ свого пôдданого, не приступали сейчасъ въ гнѣвѣ до его укараня, но щобы були терпеливѝ и перше, закимъ кого укарають, добре розважили, о скôлько ôнъ провинивъ; въ другôй же части сего стиха напоминає Соломонъ пôдданыхъ, щобы лагôдными, смиренными словами лагодили, мягчили твердый гнѣвъ царя. (Выс. 15, 1.) Ôгносячи же цѣлый сей стихъ до царя, скажемъ, що гнѣвъ царя пôдкопує его повагу и любовь у пôдданыхъ, стаючи ся причиною многихъ несправедливыхъ его приказôвъ и надъужить, котрѝ выкликують въ державѣ невдоволене и ворохобню; лагôднôсть же царя, его доброта и терпеливôсть, а при тôмъ розумна, далека ôтъ гнѣву справедливôсть, зъеднує ему серця пôдданыхъ и стає ся основою его щастливого володѣня; царь не строго грозячїй и въ гнѣвѣ караючїй, але спокôйно но справедливо володѣючїй, доводить своихъ пôдданыхъ до того, що они свои твердѝ карки пôддають пôдъ его строгѝ законы и всякѝ тягарѣ; о такôмъ царю говорять вдячнѝ пôдданѝ словами нашои приповѣдки: Богъ батько, царь дядько.

16. Ме́дъ ѡ҆брѣ́тъ и пр. Мѣдъ есть символомъ всего, що солодке, миле, прїятне; тожь въ тôй притчѣ

баждь оумѣренно, да не какω пресыщенъ из-
17. блюешн. Не оучащай вносити ногу твою къ
другу твоему, да не когда насыщся тебе, возне-

напоминае Соломонъ, щобысьмо мудро и умѣрковано уживали всякихъ пріятностей и утѣхъ такъ тѣлесныхъ якъ и душевныхъ, иначе бо стали бы ся они шкôдливыми для нашого тѣлесного здоровя и для спасенія нашои душѣ; тожь слухаймо напôмненя нашой приповѣдки: не присувай соломы до огню, — роскôшь творить бôль, якъ приходить смакуе, якъ ôтходить катуе, — розпустне житє въ молодости приносить хоробу на старй кости. Гдеякй вяжучи сей стихъ съ стихомъ слѣдуючимъ, розумѣють пôдъ медомъ пріязнь и пріятеля и подають таку мысль: уживай пріязни и пріятеля умѣрковано, бо скоро не заховаешь мѣры въ пожитю съ пріятелемъ, обридне ему твоя влѣзливôсть и за солодка сердечнôсть и ôнъ ôтверне ся ôтъ тебе; держи ся и въ тôмъ взглядѣ середнои дороги, якъ каже наша приповѣдка: не будь солодкій, бо тя злижуть, не будь гôркій, бо тя сплюють, — кто стае ся медомъ, того мухи зъѣдять. Иншй пôдъ образомъ меду розумѣють тутъ мудрôсть (выс 24, 13.), немовъ бы Соломонъ остерѣгавъ тутъ передъ надмѣрнымъ ôтдаванемъ ся науцѣ мудрости, перевысшаючимъ силы чоловѣка, утомляючимъ его духа, и ведучимъ до гордости, того жерела многихъ другихъ грѣхôвъ. Зр. Рим. 12, 3.

17. Не оучащай и пр. Кто за часто свого пріятеля ôтвиджуе, того пріязнь стае ся съ часомъ рôвнодушною, потôмъ утяжливою, а въ кôнци може замѣнити ся въ ненависть, бо при за частыхъ посѣщеняхъ може прійти межи пріятелями до суперечки и до взаимныхъ обидъ. Рѣдкй посѣщеня пôддержують тугу одного пріятеля за другимъ; при кождôмъ такôмъ рѣдкôмъ посѣщеню пріязнь немовъ ôтнавляе ся и узлы тои пріязни тымъ тѣснѣйше завязують ся. Тому то радить наша приповѣдка: где тя любять, не части, где не любять, не хо-

18. навидитъ тѧ. [a] Дрекóлъ и҆ мéчь и҆ стрѣлà ѡ҆стрà,
такѡ и҆ мꙋ́жъ свидѣ́телствꙋѧй на дрꙋ́га своегѡ̀
19. свидѣ́телство лóжное. Пꙋ́ть ѕлáгѡ и҆ ногà закѡ-

а) Пс. 56, 8.

ди, — где тя просять не вчащай, где не просять, не бувай, — где тобѣ радѝ, тамъ рѣдко бувай, а где нерадѝ, тамъ не заглядай.

18. Дрекóлъ и҆ мéчь и пр. Наша приповѣдка говорить: Богомъ ся свѣдчить, а чортови душу запродавъ. Ложный свѣдокъ, котрый выдає противъ свого ближнёго ложне свѣдоцтво чи то въ судѣ чи поза судомъ, стоить на рôвни съ убийникомъ, уживаючимъ до позбавленя житя свого ближнёго кола, меча або стрѣлы; такій бо ложный свѣдокъ убиває свого ближнёго на чести, на майнѣ, а неразъ стає ся виннымъ єго смерти, коли тойже зôстане черезъ судію на кару смерти несправедливо засудженый або ôтъ кого другого убитый; кромѣ того такій ложный свѣдокъ ранить душу ближнёго, наповняючи ю великимъ смуткомъ и болемъ задля неслушного закидованя єму сего, чого ôнъ не провинивъ.

19. Пꙋ́ть ѕлáгѡ и пр. Наша приповѣдка каже: батога зъ пѣску не уплетешь. На дармо надѣє ся чоловѣкъ безбожный успѣхôвъ зъ своихъ злыхъ намѣрôвъ и заходôвъ; по якимсь часѣ мнимого щастя впаде ôнъ въ дочасну и вѣчну погибель. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: чимъ єсть зубъ спорохнѣлый и нога струджена, тымъ єсть надѣя на чоловѣка невѣрного въ день потребы, с. 6. якъ зубъ спорохнѣлый не може ничого твердого розгрысти, але радше справляє бôль, коли будучи голоднѝ хочемъ єго ужити до споживаня хлѣба; якъ нога струджена, хора, не послужить намъ до утечи передъ ворогомъ, — такъ надармо надѣємъ ся въ потребѣ помочи ôтъ невѣрного, облудного пріятеля.

20. непрестꙋпнагѡ погибнꙋтъ въ де́нь ѕо́лъ. Ꙗ҆́коже
ѻ҆́цетъ неполе́зенъ вре́дꙋ, и҆ ды́мъ о҆чи́ма, та́кѡ
припа́дшаѧ стра́сть въ тѣ́лесѝ се́рдце ѡ҆скор-
21. вляѧ́етъ. Ꙗ҆́коже мо́лїе въ ри́зѣ, и҆ че́рвїе въ
дре́вѣ, та́кѡ печа́ль мꙋ́жꙋ вреди́тъ се́рдце. a)
22. А҆́ще а҆́лчетъ вра́гъ твой, ᲂу҆хлѣ́ви є҆го̀, а҆́ще ли

a) Рим. 12, 20.

20. Ꙗ҆́коже ѻ҆́цетъ и пр. Якъ оцетъ шкодитъ вредови на тѣлѣ чоловѣка и справляючи великій бôль, не помагае до его исцѣленя; якъ дымъ грызе въ очи и ихъ ослабляе, такъ терпѣне тѣла удѣлюе ся такожь духови чоловѣка, засмучуе его, и дѣлае чоловѣка знеохоченымъ и неспособнымъ до працѣ и до уживаня пріятностей житя; кто отже хоче бути веселымъ и вдоволенымъ, нехай стереже свое тѣло передъ хоробою, жіючи оглядно и умѣрковано; до того взывае насъ наша приповѣдка: не поберѣгши тѣла, и душу погубишь. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто приспѣвуе серцю засмученому, той немовь бы вливавъ оцетъ на сôль лугову, с. е. кто хоче засмученого потѣшити и на духу пôднести, той мусить приноровити ся до его стану душевного; запрашати такого чоловѣка на веселѝ забавы, значило бы стôлько, що вливати оцетъ на поташь, черезъ що повстае дуже прикрый, непріятный запахъ.

21. Ꙗ҆́коже мо́лїе и пр. Каже наша приповѣдка: бодай жартовати, а не хоровати. Якъ мôль нищить одежу а червь дерево, такъ смутокъ, грызота, внутренне невдоволене, завистъ и т. п., пôдкопують здорове чоловѣка, шкодячи его серцю, котре есть основою его здоровя и житя. Зри поясненє выс. 15, 13.; 17, 22.

22. А҆́ще а҆́лчетъ и пр. Пôдъ выраженями ᲂу҆хлѣ́ви и напо́й мае розумѣти ся заспокоене голоду якоюнибудь стравою и напоемъ; въ дальшôмъ значеню можемъ

23. жа́ждетъ, напо́й ѐго̀: [а] Сїѐ во творѧ̀ оу҆глїе
о҆́гненное совира́еши на главѹ̀ ѐгѡ̀. Гдь же воз-
24. да́стъ тебѣ̀ блага̑ѧ. Вѣ́тръ сѣ́верный воздвиза́-
етъ о҆́блаки, лице́ же безстѹ́дно ꙗ҆зы́къ раздра-
25. жа́етъ. [б] Лѹ́чше жи́ти въ оу҆глѣ̀ непокры́томъ,
не́же въ хра́минѣ о҆́бщей съ жено́ю клеветли́вою.
26. Ꙗ҆́коже вода̀ стѹде́ная дѹши̇̀ жа́ждѹщей благо-

а) Цар. 24, 18.; 4. Цар. 6, 22. б) выс. 21, 9.

тутъ розумѣти всяке добродѣйство оказане нами такъ для тѣла якъ и для душѣ нашого ворога.

23. Сїѐ во творѧ̀ и пр. Каже наша приповѣдка: ворога хлѣбомъ та солію карай. Добродѣйства оказованѝ ворогови немовь вуглѣ горячѝ запалюють въ его серцю выгаслу любовь а нищать его гнѣвъ, и дѣлають его назадъ нашимъ пріятелемъ. Оказуючи отже добродѣйства нашому ворогови, мы осягаемъ троякій успѣхъ, ото мы ôтносимъ побѣду надъ ворогомъ, позыскуемъ его любовь и отримуемъ нагороду ôтъ Бога. Зри Рим. 12, 20.

24. Вѣ́тръ сѣ́верный и пр. Якъ вѣтеръ пôвнôчный наганяе хмары и спроваджуе дощь, а гдеколи и бурѣ съ громами, такъ чоловѣкъ безвстыдный пôдлый, зухвалый, выкликуе своимъ поступованемъ ненависть противъ себе, злѝ поговорки о собѣ и подае повôдъ до незгоды и сварней. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: вѣтеръ пôвнôчный розганяе дощь, а лице сумне языкъ обмовный, с. е. якъ вѣтеръ пôвнôчный розганяе хмары, такъ сумне лице неохотно слухаючого повстримуе обмовы.

25. Лѹ́чше жи́ти и пр. Лучше есть мешкати на даху въ кутику тѣснôмъ, выставленôмъ на дощь и зимно (выс. 21, 9.) нѣжь жити въ комнатѣ обширнôй и выгôднôй съ женою, любячою клеветы, обиды и злорѣченя.

26. Ꙗ҆́коже вода̀ и пр. Якъ студена вода ôтсвѣжуе, покрѣпляе чоловѣка утомленого и жаждучого, такъ

пріѧ́тна,[a] та́кѡ вѣ́сть блага́ѧ ѿ землѝ и҆здале́ча. 27. И҆́коже а҆́ще кто̀ и҆сто́чникъ загражда́етъ,

а) выс. 15, 30.

добра вѣсть зъ далека принесена покрѣпляе и на духу пôдносить того, що есть утомленый довгимъ очѣкованемъ вѣсти а при тôмъ непокоеный непевностію, чи тая вѣсть буде добра або зла. Тою притчою хотѣвъ Соломонъ поучити людей, щобы охотно и скоро подавали другимъ добрѝ вѣсти, не даючи имъ довго на тіиже ждати, и щобы зъ другои стороны ôтъ вѣстей злыхъ, сумныхъ встримовали ся, ихъ не розголошували, запобѣгаючи въ той способъ смуткови и терпѣнямъ тыхъ, до котрыхъ бы того рода вѣсти дôйшли, збôльшенѝ людьми, передаючими ихъ зъ устъ до устъ, якъ каже наша приповѣдка: вылетѣло якъ макъ, а учинили якъ шпакъ, — слово вылетить воробцемъ, а верне ся воломъ.

27. И҆́коже а҆́ще кто̀ и пр. Упадокъ праведного можемъ розумѣти въ двоякôмъ значеню, а то, упадокъ въ грѣхъ, и упадокъ въ нещасте Кождый зъ тыхъ упадкôвъ есть всегда злымъ въ своихъ наслѣдкахъ. Чоловѣкъ безбожный видячи праведного упавшого въ нещасте, еще бôльше затверджуе ся въ своей злобѣ и въ своимъ нечестивôмъ поглядѣ на Боже провидѣне, гадаючи, якобы Богъ не дбавъ про людей, и якобы се було для Бога рѣчею рôвнодушною, чи чоловѣкъ есть добрымъ чи злымъ. Если же чоловѣкъ праведный впаде въ якій грѣхъ, тогда безбожникъ находить въ тôмъ соблазнь для себе и ободрене до дальшого грѣшеня. Якнибудь отже упаде праведникъ передъ очима чоловѣка безбожного, упадокъ его буде въ своихъ наслѣдкахъ згубнымъ, подôбно якъ бы кто заткавъ жерело необходимои до житя воды, такъ щобы она не могла выплывати на верхъ и заспокоювати жажду людей и звѣрятъ, або якъ есть въ лат. текстѣ — якъ бы кто ногами замутивъ жерело або зôпсовавъ, затроивъ студню.

и̂ исхо́дище воды̀ гꙋби́тъ, та́кѡ не лѣ́по пра́-
28. ведникꙋ̀ па́сти предъ нечести́выми.[a] Ꙗ҆́сти
ме́дъ мно́гѡ не добро̀: почита́ти же подо-
29. ба́етъ словеса̑ сла̑вна. Ꙗ҆́коже гра́дъ стѣна́ми
разоре́нъ, и̂ не ѡ̑гражде́нъ, та́кѡ мꙋ́жъ твора́й
что̀ безъ совѣ́та.

а) выс. 25, 16.; Сір. 3, 21.; Рим. 11, 3.

---

28. Ꙗ҆́сти ме́дъ и пр. Въ то̂й притчи мѣстить ся пересторога для тыхъ, що стараютъ ся занадто цѣкаво и смѣло згубляти таинства святои вѣры и доходити причинъ Божихъ доро̂гъ, заряджень, совѣто̂въ. Таке збыточне, надмѣрне зглубляне и доходжене рѣчей, перевысшаючихъ розумъ и понятя чоловѣка, може ему стати ся шко̂дливымъ, подо̂бно якъ есть шко̂дливымъ надмѣрне уживане меду. Скоро зъ свѣдоцтва Церкви знаемъ, що якась правда опирае ся на Божо̂мъ объявленю и есть членомъ нашои святои вѣры, то маемъ тую правду въ покорѣ серця почитати и до по̂знаня бо̂льше такихъ правдъ стремѣти; ктобы въ по̂знаваню тыхъ правдъ хотѣвъ ити дальше, якъ се нашому обмеженому розумови позволено, той мо̂гъ бы легко впасти въ найбо̂льшѝ и найзухвальшѝ заблудженя; се посвѣдчае исторія всѣхъ ересей. Зри поясненє выс. 25, 16.

29. Ꙗ҆́коже гра́дъ и пр. Каже наша приповѣдка: безъ Бога анѣ до порога Кто въ своимъ способѣ поступованя, въ всѣхъ своихъ дѣлахъ, не держить ся правилъ розсудка и закона Божого, той выставляе себе на всякѝ упадки, на всякѝ небезпеченьства для свого тѣла и душѣ, и есть подо̂бнымъ до мѣста, позбавленого муро̂въ оборонныхъ и тому доступного для ворого̂въ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: якъ мѣсто отворене и безъ муро̂въ, такъ чоловѣкъ, котрый въ бе-

Глава 26.

О глупôмъ, облуднôмъ, лѣнивôмъ, гнѣвнôмъ и т. п.

1. Ꙗкоже роса̀ въ жа́тву̀, и ꙗ҆коже до́ждь въ лѣ-
2. тѣ, та́кѡ нѣ́сть безꙋ́мномꙋ чѣ́сти. Ꙗ҆коже пти-
цы ѿлета́ютъ и҆ вра́вїеве, та́кѡ кла́тва сꙋ́етная

сѣдѣ не може повздержати свого духа, с. є. чоловѣкъ говорливый не умѣє задержати ніякои таємницѣ; ôнъ єсть подôбнымъ до мѣста отвореного зъ всѣхъ сторôнъ, кто хоче, може пôзнати легко єго намѣры и гадки; всё тоє стоить у него немовь отворомъ. Allioli подає сей стихъ пôсля євр. тексту такъ: кто не може покорити свои пристрасти, той єсть выставленый на тысячнѝ небезпеченьства и дає ся легко побѣдити прелестію порока.

1. Ꙗ҆коже роса̀ и пр. Якъ неумѣстна єсть роса въ часѣ жнивъ а дощь въ лѣтѣ (або, якъ мая євр. текстъ: якъ неумѣстнымъ єсть снѣгъ въ лѣтѣ а дощь въ жнива), понеже пôсля правилъ природныхъ довжно лѣто бути погôдне и тепле а часъ жнивъ довженъ бути сухій, щобы збôже могло дозрѣти и безъ шкоды бути зôбране, такъ не пристоить честь и слава чоловѣкови глупому и безбожному; такій бо чоловѣкъ заслугує не на похвалу, але на догану, кто же такому чоловѣкови дає почести, той тымъ самымъ похваляє въ нимъ єго пороки и черезвычайно шкодить самôй честнотѣ; люди бо мудрѝ, розумнѝ, а при тôмъ честнѝ, видячи, що ихъ оминають почести и высшѝ уряды, а дôстають ся людямъ глупымъ и нечестивымъ, остигають въ своєй побожности и ревности въ выконуваню честнотъ и въ повненю своихъ довжностей, и стають ся склонными до наслѣдованя людей нечестивыхъ въ ихъ лицемѣрію, пôдлости и всякихъ пôдступахъ, щобы тою дорогою могли такожь дôйти до почестей и высшихъ становискъ. Додаймо до того, що чоловѣкъ глупый и нечестивый дôставши ся на якесь высше становиско, не умѣє вы-

3. не найдетъ ни на когóже. [а] Ꙗкоже ви́чь коню̀,
и ѻстéнъ ѻслꙋ̀, такѡ жéзлъ ꙗзы́кꙋ законопре
4. стꙋ́пнꙋ. [б] Не ѿвѣща́й безꙋ́мномꙋ по безꙋ́мію

а) Пс. 31, 9. 10. б) Мат. 21, 27.

повняти привязанѝ до тогоже становиска довжности, выповняє ихъ отже зле и несовѣстно и допускає ся всякихъ надъужить съ шкодою для загалу. Добре то каже наша приповѣдка: на свиню хочь сѣдло дай, все конемъ не буде. Тожь почести и уряды належить давати тôлько людямъ розумнымъ и честнымъ, умѣючимъ ихъ ужити въ способъ належитый, законный и для загалу пожиточный; єсли бы же тôлько такимъ людямъ дôставали ся почести и уряды, тогда старали бы ся другѝ люди наукою и честнотами стати ся тыхъ почестей достойными.

2. Ꙗкоже птицы и пр. Каже наша приповѣдка: песъ бреше на сонце, а сонце свѣтить. Пустѝ, суєтнѝ, несправедливѝ, незаслуженѝ проклоны не задержують ся надъ чоловѣкомъ невиннымъ, не шкодять єму; они перелѣтають надъ нимъ немовь птахи, то ту то тамъ лѣтаючѝ. Єсли же возмемъ слово врáбіеве въ євр. значеню ластôвокъ, тогды образъ перелетныхъ птиць буде тутъ зовсѣмъ на мѣстци; ото тѝ птицѣ вертають назадъ до тыхъ краѣвъ, зъ котрыхъ прилетѣли; такъ само вертає проклôнъ, вымѣреный противъ чоловѣка невинного, до того, котрый єго бувъ высказавъ.

3. Ꙗкоже ви́чь и пр. Якъ бичомъ и бодцемъ управляють ся конѣ и ослы, коли сходять зъ дороги, такъ належить жезломъ управляти языкъ и поступки чоловѣка неправедного, зухвало переступаючого Божѝ и людскѝ приказы, щобы на будуче бувъ осторожный въ бесѣдѣ и въ цѣлôмъ своимъ поступованю, и щобы державъ ся дороги честноты и праведности. — Ѻстéнъ. Має тутъ розумѣти ся кий, уживаный єще и теперь на востоцѣ замѣсть батога; той кий єсть довгій и має на кôнци вбитѝ желѣзнѝ бодцѣ або гвоздѣ.

4. Не ѿвѣща́й и пр. Коли глупый чоловѣкъ выговорює рѣчи глупѝ, безчестнѝ, ложнѝ и т. п., стережи

5. ѐгѡ̀, да не подо́венъ ѐмꙋ̀ вꙋ́деши: Но ѿвѣща́й
безꙋ́мномꙋ по безꙋ́мїю ѐгѡ̀: да не ꙗ̑вѝтсѧ
6. мꙋ́дръ ѹ̓ себѐ. Ѿ пꙋте́й свои́хъ поноше́нїе тво-
ри́тъ, и҆̀же посла̀ вѣ́стникомъ безꙋ́мнымъ сло́во.
7. Ѿимѝ ше́ствїе ѿ гле́знъ, и҆ законопрестꙋпле́нїе

ся, щобысь его въ тôмъ не наслѣдовавъ; коли ôнъ тебе зневажае и злорѣчить тобѣ, стережи ся, щобысь подôбно ему не говоривъ; въ той бо способъ ставъ-бысь ся ему подôбнымъ въ глупотѣ и проступку; ты (ст. 5.) згани розумно его глупе выступлене, его невчасный гнѣвъ, обиджуючѝ слова и лукавѝ бесѣды, и выкажи ему его глупоту, щобы ôнъ пôзнавши свôй блудъ поправивъ ся, особливо, коли заходить небезпеченьство, що ôнъ мôгъ бы и другихъ згôршити своимъ злымъ поступованемъ, своими безвстыдными бесѣдами.

6. Ѿ пꙋте́й и пр. Кто посылае въ важныхъ и розсудку вымагаючихъ справахъ глупого пôсланця, той способить собѣ поругу; люди бо чуючи глупѝ бесѣды такого пôсланця, видячи его незручнôсть въ выконаню порученого ему дѣла, насмѣвають ся зъ того, котрый такимъ пôсланцемъ послугуе ся, и гадають о нимъ, що ôнъ не умѣючи пôзнати ся на глупотѣ свого слуги, самъ ôтъ него що до глупоты мало рôжнить ся. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: хромый есть на ноги и пье неправôсть той, кто посылае свои слова черезъ глупого посла, с. е. посолъ высланый для полагодженя якои справы, есть немовь ногами того, котрый его посылае; кто отже послугуе ся посломъ глупымъ, той не може числити на добрый успѣхъ своеи справы и зъѣдае кару своеи похибки, що не выбравъ мудрого, розсудного пôсланця.

7. Ѿимѝ ше́стїе и пр. Каже наша приповѣдка: не уродить сова сокола, ино таке, якъ сама, — яка голова, така и мова, — якій розумъ, така и бесѣда. Якъ чоловѣкъ хорый на голени (гле́зны) хромае або и ходити не може, такъ чоловѣкъ глупый и безбожный своею бесѣдою зраджуе

8. ѿ оу҆стъ безꙋ́мныхъ. И҆же привязꙋ́етъ ка́мень
въ пра́щи, подо́бенъ е҆́сть даю́щемꙋ безꙋ́мномꙋ
9. сла́вꙋ. Тє́рнїѧ прозѧба́ютъ въ рꙋцѣ̀ пїѧ́ницы,

свою глупоту и безбожнôсть. Замѣсть слова: законопрестꙋпле́нїе читаемъ въ иншихъ текстахъ, а и въ лат. текстѣ Вульґаты, слово: притчу (parabolam); мысль же сего есть: чимъ есть тѣло безъ голеній, тымъ есть притча безъ розумѣня въ устахъ глупого чоловѣка; або, якъ поясняе Allioli: якъ не придадуть ся хромому его голени, такъ не придадуть ся до ничого мудрѝ и глубокѝ притчи глупому, котрый ихъ мае тôлько на устахъ, але не выконуе ихъ въ дѣлахъ.

8. И҆же привязꙋ́етъ и пр. Глупый дôйшовши до власти буде надъуживавъ свого становиска и принесе ему нечесть и шкоду; ôнъ есть подôбный до чоловѣка незручного, котрый выкидуючи зъ пращи камѣнець ранить нимъ кого зъ переходячихъ або и себе самого. О такихъ людяхъ говорить съ поругою наша приповѣдка: жебы свиня роги мала, всѣ бы люди выколола, – бодливôй коровѣ Господь Богъ роги не дае. Або: надавати почести глупому есть то само, що привязовати камѣнець до пращи; такій бо до пращи привязаный камѣнець не дасть ся зъ неи выкинути; такъ надармо даютъ ся почести глупому, ôнъ ихъ не зъумѣе ужити для свого и ближныхъ добра. (Выс. ст. 1.) Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: якъ кто кидае камѣнь на громаду Меркурія, такъ кто дае честь глупому, с. е. глупому ôтдавати честь есть такъ само непожиточною и нерозумною рѣчею, якъ если бы кто къ статуѣ Меркурія кидавъ камѣнь. Поганьскій богъ Меркурій бувъ уважаный за опѣкуна подорожныхъ; тожь въ честь его ставляно при улицяхъ статуѣ, а кождый подорожный, щобы зъеднати собѣ его ласку, кидавъ камѣнь въ сторону его статуѣ, зъ чого при такихъ статуахъ утворили ся съ часомъ великѝ купы каменей. (Allioli.)

9. Тє́рнїѧ прозѧба́ютъ и пр. Евр. слово choach толкуе ся въ значеню тернія природного, а такожь

10. И поравоще́нїе въ рꙋцѣ безꙋ́мныхъ. Мно́гими волнꙋ́етсѧ всѧ́ка пло́ть безꙋ́мныхъ, сокрꙋша́етсѧ

тернія штучного, здѣланого зъ желѣза, до караня проступникôвъ. Мысль отже есть: Якъ оковы дôстають ся піякамъ, котрî въ пянôмъ станѣ выкликують бôйки, другихъ ранять и убивають, такъ дѣе ся и съ глупыми, котрî суть подôбнî до піякôвъ задля рôжныхъ глупыхъ поступкôвъ и шкодъ, якî они другимъ дѣлають (Св. Амвр. I. 2. ер. 7.) Або: якъ чоловѣкъ пяный своими бôйками и лайками немовь терніемъ всѣхъ ранить и зневажае, такъ глупый, коли дôрве ся до власти, утискае другихъ, дае имъ почути свою власть и по тираньски съ ними обходить ся. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: якъ коли бы терніе выросло въ руцѣ пяного, такъ притча въ устахъ глупого, с. е. пяный, коли ему терніе влѣзе въ руку, не чуе сего, такъ глупый, маючій на устахъ яку важну, поучаючу притчу, не чуе еи силы побуджуючои до поправы житя, но позôстае въ своей безбожности. Або: якъ пяный, дôставши до рукъ терніе, вывиваючи нимъ ранить себе и другихъ, такъ глупый надъуживае притчь и не розумѣе ихъ ужити добре, въ пору, анѣ для себе анѣ для другихъ. (Allioli.)

10. Мно́гими волнꙋ́етсѧ и пр. Душею людей глупыхъ володѣють многî змысловî пожаданя и пристрасти: они погруженî въ злобѣ не управляють ся розсудкомъ, такъ що здае ся, якобы они не були уже собою, якобы находили ся внѣ себе, подôбно людямъ находячимъ ся въ екстазѣ (ѝзстꙋпле́нїи) и маячачимъ немовь въ божевôльности; жіючи въ тôмъ нещастнôмъ станѣ своеи душѣ впадають они въ многî и тяжкî грѣхи, котрî спроваджують на нихъ рôжнî кары и нещастя, а въ кôнци вкидають ихъ въ дочасну и вѣчну погибель. Иншî розумѣють тую притчу о гнѣвѣ, котрый есть дуже небезпечною пристрастію для чоловѣка. Якъ корабель киданый волнами морскими, коли стратить керму, дôстае ся на пôдводнî скалы и на нихъ розбивае ся и гине, такъ и чоловѣкъ унесеный гнѣвомъ, котрый поз-

11. во ѝзстꙋплéніе ѝхъ. [a] Ꙗ҆́коже пéсъ, є҆гда̀ возвратѝтсѧ на своѧ̀ блевѡ́тины, и҆ мéрзокъ бывáетъ, тáкѡ безꙋ́мный своéю ѕлóвою возвра́щсѧ на свóй грѣ́хъ: є҆́сть сты́дъ наводáй грѣ́хъ, и҆

а) 2. Петр. 2, 22.

бавляє єго розсудка и притомности духа, впадає въ рôжнѝ небезпеченьства и поносить великѝ шкоды на тѣлѣ и душѣ.

11. Ꙗ҆́коже пéсъ и пр. Грѣшникъ, зарѣкаючій ся грѣхôвъ, но всегда мимо того до нихъ повертаючій, порôвнує ся тутъ съ псомъ ѣдячимъ свою блювоту, чимъ выкликує у людей обридженє. Песъ же поѣдає свою блювоту не зъ голоду але зъ вродженои собѣ пажирливости, котра єсть у него такъ великою, що ôнъ не брыдить ся навѣть такою мерзкою стравою, якою єсть блювота. Такъ и грѣшникъ, непокоєный совѣстею, почувши тягаръ своихъ грѣхôвъ, вправдѣ выкидає ихъ зъ себе черезъ покуту, однако небавомъ знову до нихъ вертає, а то не зъ самого пожаданя тыхъ грѣхôвъ, але радше зъ злобы, с. є. зъ злои склонности до грѣшеня, якъ се видимъ н. пр. у піяка, котрый вырекши ся піяньства знову упиває ся не зъ жажды, але зъ грѣшного налога. — Є҆́сть сты́дъ и пр. Чоловѣкъ довженъ встыдати ся грѣхôвъ, котрѝ суть мерзкими передъ Богомъ и людьми, котрѝ понижають чоловѣка и ставлять єго на рôвни съ нерозумными звѣрятами; однако, коли чоловѣкъ согрѣшить, не повиненъ встыдати ся за той грѣхъ жаловати и єго сповѣдати ся; такій ложный встыдъ єсть згубный для душѣ чоловѣка, понеже позбавляє єго єдиного лѣкарства, котре могло бы єго на душѣ исцѣлити, а тымъ лѣкарствомъ єсть сповѣдь и жаль за грѣхъ поповненый; такій ложный встыдъ провадить чоловѣка до погибели, пôдчасъ коли встыдъ передъ грѣхомъ, встримуючій чоловѣка ôтъ грѣшеня, веде єго до благодати Божои и до дочаснои и вѣчнои славы.

12. Єсть стыдъ слава и благодать. [а] Видѣхъ мужа непщевавша себѣ мудра быти, оупованіе же
13. имать безумный паче єгѡ. [б] Глаголетъ лѣнивый посланъ на путь: левъ на путехъ, на стог-
14. нахъ же развѡйницы. Якоже дверь ѡбращается на пятѣ, такѡ лѣнивый на ложи своемъ.

а) Рим. 12, 16.; 1. Кор. 8, 2.; Ис 5, 21 б) выс 22, 14.

Добре отже каже наша приповѣдка: чоловѣкъ не ангелъ, щобы не согрѣшивъ, а не чортъ, щобы не покутовавъ.

12. Видѣхъ мужа и пр. Скорше можна надѣяти ся наверненя чоловѣка глупого, но признаючого ся до своихъ хибъ и недостаткôвъ, нѣжь чоловѣка зарозумѣлого, котрому здає ся, що єсть мудрѣйшимъ и лучшимъ ôтъ другихъ людей, и котрый задля того не хоче ôтъ никого приймати ніякихъ наукъ, чуючи себе покликанымъ до ученя и исправляня другихъ. І. Христосъ находивъ бôльше трудностей въ наверненю ученыхъ въ законѣ Мойсея но зарозумѣлыхъ и гордыхъ фарисеѣвъ и книжникôвъ, нѣжь въ наверненю Самарянъ, поганъ и другихъ грѣшныхъ людей.

13. Глаголетъ лѣнивый и пр. Єсть ту бесѣда о лѣнивôмъ чоловѣцѣ, котрый зъ лѣнивства не хоче выйти до роботы, до заробленя на хлѣбъ для себе и своєи родины, извиняючи ся ôтъ працѣ пôдъ пустыми предлогами. Зри поясненє выс. 22, 14.

14. Якоже дверь и пр. Чоловѣкъ лѣнивый перевертає ся на своимъ лôжку зъ одного боку на другій и позôстає все на тôмъ самôмъ мѣстци, подôбно якъ двери обертають ся на своихъ завѣсахъ; ôнъ не хоче встати до працѣ; а якъ дверѣ то отвирають ся то замыкають ся, такъ и лѣнивый чоловѣкъ николи не єсть сталый; ôнъ хоче мати достатки и уживати утѣхъ свѣта, но не хоче працёвати, щобы собѣ на тоє заробити;

15. [a] Скры́въ лѣни́вый ру́ку̀ въ нѣ́дро свое̑, не воз-
16. мо́жетъ принести̑ къ оу̑стѡ̑мъ. Мꙋдрѣ́йшїй
себѣ̀ лѣни́вый ꙗ̑вла́етсѧ, па́че въ и̑зоби́лїи и̑зно-
17. сѧ́щагѡ вѣ́сть. Ꙗ̑коже держа́й за ѻ̑шивъ псѧ̀,

a) выс. 19, 24.

лакомство взывае его до працѣ, но лѣнивство его ôтъ працѣ ôткликуе и стае ся причиною его крайнои нужды, бо якъ говорить наша приповѣдка: за спанемъ и лежанемъ и сорочки не будешь мати, — якъ хочешь багацько мати, то треба мало спати.

15. Скры́въ лѣни́вый и пр. Чоловѣкъ лѣнивый любить такъ бездѣлiе, що навѣть ѣджене есть дла него утяжливою працею, а тымъ бôльше волитъ ôнъ заложити свои руки за пазуху, якъ взяти ся до працѣ для удержаня свого житя; ôнъ волить голодовати, нѣжь працёвати О такôмъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: всё бери, а мене лиши, дурень ничимъ ся не журить, горѣвку пье и люльку курить. Зри выс. 19, 24.

16. Мꙋдрѣ́йшїй себѣ̀ и пр. Лѣнивому здае ся, що інъ розумнѣйше собѣ поступае, коли ничого не робить и при тôмъ жіе въ недостатку, нѣжь той, що другимъ служачи и вѣдомости розносячи жіе въ достаткахъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: лѣнивому здае ся, що есть мудрѣйшій ôтъ сѣмохъ мужѣвъ говорячихъ мудро, с. е. лѣнивый уважае ôтпочинокъ за щось лучшого нѣжь умѣетности, якѝ здобувають ся наукою, працею.

17. Ꙗ̑коже держа́й и пр. Кто непокликаный накидуе ся за посередника до примиреня спорячихъ ся людей, той не лишь не отримае ôтъ нихъ за тое подяки, но противно еще выставляе себе на ихъ дôтклив̂ зневаги, подôбно якъ бы потягнувши чужого пса за хвôстъ, тымъ его роздразнивъ; такій бо песъ кине ся на него и покусае его. Для того остерѣгае наша приповѣдка:

18. та́кѡ предсѣда́телствꙋѧй чꙋждемꙋ сꙋдꙋ. Ꙗ҆́коже
врачꙋемїи ме́щꙋтъ словеса̀ на человѣ́ки, срѣта́ѧй
19. же сло́вомъ пе́рвый запнетсѧ: Та́кѡ вси̇ кова́р
ствꙋющїи надъ свои́ми дрꙋ́ги, є҆гда́ же оу҆ви́-
дѣни вꙋ́дꙋтъ, гл҃ютъ: ꙗ҆́кѡ и҆гра́ѧ содѣѧ́хъ.
20. Въ мно́зѣхъ дре́вѣхъ расте́тъ ѻ҆́гнь: а҆̀ и҆дѣ́же

не клади всови пальцѣвъ въ зубы, бо вкусить, — не пхай ся, где тебе не треба.

18. Ꙗ҆́коже врачꙋемїи и пр. Образъ єсть ту взятый зъ хорыхъ божевôльныхъ або нетерпеливыхъ, котрѝ выкрикують и гнѣвають ся на лѣчачихъ ихъ лѣкарѣвъ и котрѝ тыхъ, що першѝ до нихъ зближать ся, зневажають словами а потôмъ и руками. Мысль отже сего и слѣдуючого стиха єсть: якъ хорѝ божевôльнѝ або нетерпеливѝ, коли зневажають лѣкарѣвъ, потôмъ извиняють ся божевôльностію або нетерпеливостію, такъ люди хитрѝ, пôдступнѝ и облуднѝ, шкодячи другимъ, извиняють ся, що здѣлали имъ шкоду не хотячи, черезъ ошибку; єсли же не могуть въ той способъ себе извинити, тогда кажуть, що здѣлали се жартомъ. Въ лат. текстѣ звучать тѝ стихи такъ: Якъ виновымъ єсть той, що выпускає стрѣлы и копіи, щобы когось забити, такъ виновымъ єсть чоловѣкъ, котрый зрадливо шкодить свому пріятелеви, а коли єго зловять (с. є на зрадѣ), говорить: я здѣлавъ се въ жартѣ, с. є. подôбнымъ до скрыто убиваючого єсть той, що скрыто свому ближнёму шкодить и удає, що мавъ добре намѣрене; ôнъ єсть о много небезпечнѣйшій ôтъ отвертого ворога, передъ котрымъ можна устеречи ся.

20. Въ мно́зѣхъ дре́вѣхъ и пр. Якъ много дровъ пôддержує великій огонь, такъ тамъ, где єсть много людей сварливыхъ, приходить до многихъ сварней; насупротивъ же, коли убуде дровъ, устає огонь; такъ устають сварнѣ, коли нема тыхъ, що ихъ выкликують. Євр. слово nirgan, переведене тутъ черезъ разгнѣвлѧ́ющѧ, означає заушника, обмовника, котрый своими обмовами найбôльше до незгоды, до сварней причиняє ся; тожь ôтъ такого чоловѣка треба пильно сторонити.

21. нѣ́сть разгнѣвлѧ́юща, оу҆молка́етъ сва́ръ.[а] О҆гни́-
ще оу҆глїю, и҆ дрова̀ о҆гне́ви: мꙋ́жъ же клеве-
22. тли́въ въ матѣ́жъ сва́ра. [б] Словеса̀ ласка́телей
мѧ́гка: сїѧ̑ же оу҆дарѧ́ютъ въ сокрѡ́вища оу҆
23. тро́въ. Сребро̀ даѐмо съ ле́стїю, ꙗ҆́коже скꙋде́ль

а) Сір. 28, 11. 13. б) Пс. 54, 22.

21. О҆гни́ще оу҆глїю и пр. Якъ паловиско єсть призначене для вуглѣвъ, а дрова служать до скрѣпляня и пôддержуваня огню, такъ чоловѣкъ любячій обмовы и клеветы здає ся бути сотвореный до выкликованя и пôддержованя розрухôвъ и сварней. Євр. слово, переведене тутъ черезъ мꙋ́жъ клеветли́въ, означає мужа сварливого, склонного до гнѣву, якъ читаємъ въ лат. текстѣ. Зри выс. 15, 18.

22. Словеса̀ ласка́телей и пр Каже наша притповѣдка: на языцѣ мѣдъ, а пôдъ языкомъ ѣдъ. Бесѣды чоловѣка облесного, похлѣбника, выдають ся мягкими, гладкими, однако крыють въ собѣ отрую, котра вскорѣ доходить до всѣхъ закутинъ душѣ чоловѣка. Каже св. Августинъ: Ложна похвала похлѣбника и удавана любовь мягчить твердого духа людей и ôтдаляє ихъ ôтъ строгости правды. (In ps. 59.) Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: слова заушника (обмовника) здають ся бути щирѝ, однако они доходять ажь до внутра тѣла, с. є. обмовникъ, обмавляючи другихъ, такъ выражає ся, якобы хотѣвъ прислужити ся и пожиточнымъ бути тобѣ и тому, о котрôмъ говорить, якобы єму ходило тôлько о честноту и релиґію; тымчасомъ шкодить ôнъ тобѣ, дѣлаючи тебе спôввиннымъ въ обмовахъ; шкодить другому, бо приносить єму неславу своими обмовами; шкодить самому собѣ, бо нарушає любовь ближнёго.

23. Сребро̀ даѐмо и пр. Якъ срѣбло дане кому съ обманомъ, с. є фалшиве, пôдроблене, на першій поглядъ выдає ся бути правдивымъ срѣбломъ, коли же єму

вмѣнáемо: оу҆стнѣ̀ глáдки сéрдце покрывáютъ
24. прискóрвно. [а] Оу҆стнáма всѧ̑ ѡ҆вѣщавáетъ плáчущїй врáгъ: въ сéрдцы же содѣвáетъ лéсть. [б]
25. А҆́ще тѧ̀ мóлитъ врáгъ вéлїимъ глáсомъ, не вѣ́рꙋй ѥ҆мꙋ̀, сéдмь во є҆́сть лꙋкáвствїй въ дꙋшѝ

а) Дѣян. Ап. 16, 17. б) 1. Цар. 26, 25.

близше приглянемъ ся, оказує ся безцѣннымъ немовъ кусникъ черепа, такъ и облесні̂, хитрі̂ слова похлѣбника выдають ся зъ початку щирыми, пріятельскими, но вскорѣ зъ дѣлъ такого похлѣбника довѣдуємъ ся, що ті̂ єго слова були тôлько покрывкою єго злого, пôдлого серця и не мали ніякои вартости. О такôмъ чоловѣцѣ говорить глумливо наша приповѣдка: слова масні̂, а пироги пôсні̂.

24. Оу҆стнáма всѧ̑ и пр. Чоловѣкъ, котрый бувъ твоимъ явнымъ ворогомъ, а пôзнѣйше, чи то зъ боязни передъ твоєю местію чи для позысканя тебе для своихъ цѣлей, удає твого пріятеля, и съ зворушенємъ, съ плачомъ, перепрашає тебе и обѣцює тобѣ, що не буде тобѣ шкодивъ, що буде тобѣ всегда вѣрнымъ, ошукує тебе; ті̂ бо єго обѣтницѣ не суть щирі̂, они не походять зъ побудокъ благородныхъ; въ серцю крые такій чоловѣкъ найгôрші̂ намѣры и роздумує надъ способами, якъ бы мôгъ тобѣ пошкодити. О такôмъ чоловѣцѣ каже наша приповѣдка: ангелскій голосокъ, а чортова думка.

25. А҆́ще тѧ̀ мóлитъ и пр. Хотяй бы такій чоловѣкъ, удаючій твого пріятеля, якъ найусильнѣйше просивъ тебе о ласку, о взгляды для себе, о припущенє себе назадъ до твоєи пріязни, ты не вѣрь єго словамъ; ненависть бо єго, яка крые ся въ єго серцю, пôддає єму много рôжныхъ лукавыхъ способôвъ шкодженя тобѣ. Тая пересторога не противить ся заповѣди любви нашихъ ворогôвъ; мы можемъ любити нашого ворога яко ближнёго, а при тôмъ стеречи ся єго, якъ каже наша приповѣдка: не всякому духу вѣрь, — не вѣрь

26. ѐгѡ̀. Таѧ́й враждꙋ̀, составлѧ́етъ ле́сть: ѿкры-
ва́етъ же своѧ̀ грѣхѝ вл҃горазꙋ́мный на со́нми-
27. щахъ. [a] Ѝзрыва́ѧй ꙗ҃мꙋ ѝскреннемꙋ, впаде́тсѧ
28. въ нѝ: валѧ́ѧй же ка́мень, на себѐ валитъ. Ѝ-
зы́къ лжи́въ ненави́дитъ ѝстины: ѹ҆ста́ же не-
покрове́нна творѧ́тъ нестрое́нїе.

а) Пс. 7, 16.; Еккл. 10, 8; Сір. 27, 28.

никому, никто тя не зрадить, — не давай ся кождому вѣтрови повѣвати. Зри выс. 24, 16.

26. Таѧ́й враждꙋ̀ и пр. Кажа наша приповѣдка: правда якъ олива на верхъ выйде, — шило въ мѣшку не утаиться. Ложный пріятель, крыючій въ своимъ серцю ненависть и всякѝ пôдступы и способы шкодженя тому, передъ котрымъ удае пріятеля, гадае, що та его злоба не дôйде до ничіеи вѣдомости, однако скорше або пôзнѣйше прійдуть его грѣшнѝ поступки, хоть и якъ ростороппо и осторожно старавъ ся ôнъ ихъ довершати, передъ судъ и зôстануть ôтповѣдно укаранѝ; народъ же, довѣдавши ся о его пôдлости и злобѣ, буде нимъ бридити ся и оминати его.

27. Ѝзрыва́ѧй ꙗ҃мꙋ и пр. Якъ той, що копаючи яму, щобы до неи зловити яку звѣрину, неразъ самъ черезъ неосторожнôсть въ ню падае; якъ той, що качае камѣнь до горы, неразъ самъ зôстане его тягаромъ приваленый, коли камѣнь зъ горы скотить ся, — такъ и той, що другимъ пôдступы способить, стае ся самъ добычею подôбныхъ, або навѣть тыхъ самыхъ пôдступôвъ. Зри выс. 11, 4.; 16, 27.; Пс. 7, 16.

28. Ѝзы́къ лжи́въ и пр. Каже наша приповѣдка: лихе доброго не любить. Похлѣбникъ, оказуючій на внѣ любовь и щирôсть, а въ душѣ крыючій ненависть и намѣры шкодженя другому, ненавидить правду и отвертôсть въ поступованю, ненавидить и тыхъ, що

Глава 27.

Самохвальбы, гнѣву, похлѣбства належить уникати; добра есть пріязнь, лагôднôсть и дбалôсть про свôй дôмъ.

1. Не [a] хвалися ѡ̂ ѹ̂трїи: не вѣси во, что̀ ро-

a) Як. 4, 13. 14.

любують ся въ правдѣ и ихъ ложнѝ похлѣбства ôткидують; уста такого пôдлого похлѣбника, не закрытѝ, але доступнѝ для всѣхъ, для всѣхъ однаково облеснѝ, спроваджують на людей много лиха; многѝ бо ихъ словамъ вѣрять а пôзнѣйше зраджені, на тôй своей легковѣрности найгôрше выходять. Иншѝ беруть слово непокровéнна въ значеню: не умѣючѝ задержати таємницѣ, и такъ сей стихъ поясняють: злый есть языкъ облудный, понеже въ скрытости способить лихо для другихъ, а на внѣ свои пôдступы укрывае, щобы противника въ блудъ привести и корыстаючи зъ его неосторожности его погубити; злый то языкъ, бо не любить правды и щирости; такъ само злѝ суть уста незакрытѝ, выголошуючѝ всѣ таємницѣ, а тымъ самымъ причиняючѝ ся до нещасть такъ своихъ власныхъ якъ и чужихъ. Тожь не есть добра нѣ пôдступна молчаливôсть нѣ збыточна говорливôсть; найлучша есть середна дорога честноты, щобы мы не укрывали хитрою молчаливостію правды, анѣ говорливостію не розголошували таємниць, но щобы мы говорили правду, коли ю безъ шкоды сказати можемъ, а щобы мы знову мовчали и не выявляли таємниць, котрѝ могли бы комусь або и намъ принести шкоду.

1. Не хвалися и пр. Каже наша приповѣдка: ждали и, ждали, та жданя погубили, — ждала, ждала, та и годѣ сказала, надѣя въ кутъ скрыла ся. Не роби собѣ хорошихъ надѣй на будуче, не гадай, що они въ будучности цѣлкомъ певно сповнять ся; надѣи бо заводять; тожь радше держи

2. ди́тъ находа́й (де́нь). [а] Да хва́литъ та̀ и҆скренні́й, а҆ не твоѧ̀ оу҆ста̀, чꙋжде́й, а҆ не твои́ оу҆стнѣ̀.
3. [б] Та́жкѡ ка́мень, и҆ неꙋдовоно́снѡ песо́къ,
4. гнѣ́въ же безꙋ́мнагѡ та́жшій о҆́боегѡ̀. Безми́лостивна ꙗ҆́рость, [в] и҆ о҆́стръ гнѣ́въ: но ничто́же

а) 2. Кор. 10, 12. б) Сір. 22, 15. 16. в) Як. 1, 20.

ся перестороги нашои приповѣдки: въ добру хвилю чекай злои, — колись въ свободѣ, гадай о пригодѣ. Добрыхъ дѣлъ не ôткладай на будуче, но се, що собѣ разъ постановивъ-есь, старай ся сейчасъ выконати, бо завтра може бути уже за пôзно. Зри Як. 4, 13. 14.

2. **Да хва́литъ** и пр. Самохвальба есть позволена тôлько тогда, коли есть конечна до обороны нашои чести и невинности. Зри 2. Кор. 12, 11. Въ кождôмъ иншôмъ случаю зраджує самохвальба гордôсть и есть мерзка передъ людьми; каже наша приповѣдка: не хвали ся мудрый мудростію, нѣ сильный силою, — власна хвальба не платить. Дѣлай, поступай такъ, щобы твои власнѝ дѣла тебе хвалили, щобы не лишь твои пріятелѣ и похлѣбники, але навѣть твои вороги узнали благороднôсть и пожиточнôсть твоихъ трудôвъ и не щадили тобѣ своихъ похвалъ; така чужа похвала мае правдиву вартôсть.

3. **Та́жкѡ ка́мень** и пр. Чоловѣкъ глупый, уносячій ся гнѣвомъ чогонибудь, есть прикрымъ для другихъ; никто съ такимъ чоловѣкомъ не може жити анѣ съ нимъ разомъ працёвати; его гнѣвне успособлене есть тягаромъ для него самого и для другихъ. Зри поясненє выс. 14, 17. — **Неꙋдоконо́снѡ.** Трудный до двиганя.

4. **Безми́лостивна** и пр. Каже наша приповѣдка: на гнѣвъ нема лѣкôвъ. Чоловѣкъ унесеный гнѣвомъ не бере взгляду нѣ на вѣкъ нѣ на силы нѣ на иншѝ обставины того, на кого гнѣвае ся; ôнъ готовъ

5. постоитъ ре́вности [а] Лу́чше ѡ҆бличе́нїѧ ѿкро-
6. ве́нна та́йныѧ любкѐ. [б] Достовѣ́рнѣе су́ть ѿ҆звы

а) нас. 28, 23. б) Пс. 140, 5.

кождого найдо́ткливше зневажити, а навѣть убити; надармо взывали бы мы такого чоловѣка до людяности, до милосердія; однако така ярость, такій гнѣвъ, суть зноснѣйшѝ нѣжь завист; ярость, гнѣвъ тревають коротко, они переходять скоро якъ вѣтеръ, якъ поломѣнь; впрочемъ передъ гнѣвомъ и его небезпечными выбухами можна охоронити ся; однако завист закорѣнює ся въ душѣ того, котрымъ разъ заволодѣе, и побуджує его безнастанно до шкодженя другимъ; тожь завист трудно есть выкорѣнити, а рôвно трудно еи устеречи ся, понеже дѣйства зависти суть закрытѝ передъ другими, котрѝ суть еи предметомъ.

5 Лу́чше ѡ҆бличе́нїѧ и пр. Любовь, котру намъ ктось оказує черезъ напомнене и картане нашихъ похибокъ, есть лучша ôтъ любви тайнои, с. е. такои, котра укрыває ся въ серцю и не смѣе скартати пріятеля зъ почести для него або щобы его не засмутити, не уразити, и тому удає, що не бачить тыхъ похибокъ, або — шо гôрше — ихъ оправдати старає ся. Тожь напомнене, яке намъ дає навѣть нашь ворогъ, есть пожиточнѣйше, нѣжь скрыта и для нашихъ похибокъ поблажлива любовь нашого пріятеля. Зри выс 9, 9.

6 Достовѣ́рнїе и пр Пôдъ выраженемъ ѿ҆звы маемъ розумѣти строгѝ напомненя, дôтливѝ для душѣ чоловѣка, а и укаране тѣлесне, если того окаже ся потреба. Така строгость щирого пріятеля есть вѣрна, має бо щире намѣрене исправленя блудячого друга, пôдчасъ коли свобôднѝ, немовъ пріятельскѝ поцѣлунки скрытого ворога, котрый удає пріятеля а въ серцю крые ненависть, суть облуднѝ; тожь слушно каже наша приповѣдка: догана мудрого бôльше стоитъ, якъ похвала дурного. Ложный пріятель не лишь не напомне тебе за твои похибки, но еще зъ

7. Дрꙋга, нежели вѡльная лобзанїя врага. Душа въ сытости сꙋщи сотамъ рꙋгаетсѧ: дꙋши же

твоихъ похвбокъ тѣшить ся, знаючи, що они не лишать ся для тебе безъ злыхъ наслѣдкôвъ; ôнъ есть отже по правдѣ не пріятелемъ, але ворогомъ твоимъ, о котрôмъ говорить наша приповѣдка: Якъ ты ся тѣшишь, вороги ся смутять; якъ ты ся смутишь, вороги ся тѣшать; тожь такій ложный пріятель неразъ навѣть намавляе другого до злого, представляючи тоеже яко добре и позволене. Такй поцѣлунки облудного пріятеля можна бы порôвнати съ маленькими, ледво що учутись даючими ранами, задаными черезъ ѣдовиту змѣю, но затроюючими кровь чоловѣка и убиваючими его; о такôмъ облуднôмъ пріятелю говорить наша приповѣдка: на языцѣ мѣдъ, а пôдъ языкомъ ѣдъ, — дивить ся ласицею, а думае вовкомъ. Сей стихъ есть близшимъ поясненемъ попередного стиха.

7. Душа въ сытости и пр. Сытôсть спроваджуе ôтразу до ѣдженя; кто есть наѣдженый, тому не смакують навѣть найлучшй стравы, хоть бы були солодкй якъ мѣдъ; голодъ же спроваджуе охоту до ѣдженя; кто есть голодный, тому смакують навѣть найпростѣйшй стравы, якъ каже наша приповѣдка: голодному кождый хлѣбъ за булку. Зъ того видимъ, що убожество мае певнй користи передъ богатстомъ; люди богатй, маючи всего подостаткомъ и будучи всегда сытыми, мають обридженє до найсмачнѣйшихъ стравъ и всегда щось вышукують, що моглобы у нихъ выкликати апетитъ и подобати ся ихъ вкусови; люди же убогй, зносячй неразъ голодъ, а рѣдко коли насыченй, ѣдять съ смакомъ сухій хлѣбъ, а що для иншихъ есть несмачне, се для нихъ найлучшимъ выдае ся; такй люди говорять словами нашои приповѣдки: гôрко зароблю, солодко зъѣмъ То само можна бы сказати о пересыченю въ уживаню всякихъ утѣхъ свѣтовыхъ; таке пересыченє робить чоловѣка рôвнодушнымъ на всякй утѣхи земскй, пôдчасъ коли чоловѣкъ уживаючій тыхъ утѣхъ мѣрно и выбираючій тôльяо утѣхи позво-

8. нищетнѣй и горькаѧ сладка ѩвлаѧются. Ꙗкоже егда птица ѿлетитъ ѿ гнѣзда своегѡ: такѡ человѣкъ порабоща́етсѧ, егда оустранитсѧ
9. ѿ своихъ мѣстъ. Муры и віномъ и думіамы

ленй, николи собѣ ихъ не спрыкрить и находить въ нихъ найбôльше и найблагороднѣйше упріятнене свого житя.

8. Ꙗкоже егда птица и пр. Каже наша приповѣдка: всюда добре, а дома найлѣпше. Кто за часто и безъ потребы зъ свого дому въ далеку дорогу ôтдаляе ся, той наражае ся на рôжнй небезпеченьства и невыгоды; ôнъ несвѣдомый законôвъ, звычаѣвъ и обычаѣвъ чужихъ сторôнъ, може тамъ выставити ся на небезпеченьство утраты свободы, майна, славы а навѣть житя. Въ тôмъ есть ôнъ подôбный до птахôвъ, котрй ôтдаливши ся занадто ôтъ своихъ гнѣздъ, стають ся легкою добычею для пташникôвъ або для другихъ хищныхъ птахôвъ. А якъ птахи ôтлѣтаючй на зиму въ теплѣйшй краѣ, неразъ по своимъ поворотѣ находять свои гнѣзда понищенй або черезъ другй птахи занятй, такъ буває, що ктось по довшôй подорожи вернувши домôвъ, застане смутокъ въ своей родинѣ, майно свое розграблене, господарство занедбане, такъ що буде потребовавъ довшого часу, працѣ и выдаткôвъ, щобы всё спровадити до давнѣйшого ладу; гдекотрй же шкоды и страты не дадуть ся уже зовсѣмъ направити. Ту притчу можна такожь розумѣти о тыхъ, що легкодушно змѣнюють свôй станъ, свое покликане, черезъ що наражають ся на рôжнй матеріяльнй и моральнй страты и шкоды.

9. Муры и пр. Каже наша приповѣдка: по смѣху плачь наступае. Кто любить выгôдне житє и тоеже собѣ упріятняе рôжными утѣхами, учтами, въ часѣ которыхъ гостѣ помазують ся дорогими елеями и насладжують ся дорогоцѣнными кадилами, той вправдѣ черезъ короткій часъ наповняе свое серце веселостію, однако протративши на таке выставне житє свое майно, впадае въ крайну нужду и терпѣня, котрй ему роз-

красꙋ́етсѧ се́рдце: растерзава́етжесѧ ѿ вѣ́дъ
10. дꙋша̀. [а] Дрꙋ́га твоегѡ̀ и҆ли̑ дрꙋ́га ѻ҆́тча не ѡ҆-
ставлѧ́й: въ до́мъ же бра́та своегѡ̀ не вни́ди
неблагополꙋ́чнѡ: лꙋ́чше дрꙋ́гъ бли́зъ, не́же бра́тъ
11. дале́че живы́й. [б] Мꙋ́дръ бꙋ́ди сы́не, да веселитсѧ

а) выс. 18, 19. б) выс. 23, 15.

дирають душу, дѣлаючи его найнещасливщимъ чоловѣкомъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: олѣйками и рôжными вонями увеселяе ся серце, а добрыми радами ôтъ пріятеля душа тѣшить ся, с є. якъ благовонни̑ елеѣ радують серце, такъ рада мудрого пріятеля, дана въ властивôй порѣ, радуе засмученого духа; або найдорожши̑ учты не суть такъ мили̑, якъ товариство правдивого пріятеля.

10. Дрꙋ́га твоегѡ̀ и пр. Каже наша приповѣдка: для пріятеля нового не пускай ся старого. Цѣни высоко пріязнь щирого, выпробованого друга, котрый тобѣ и твоей родинѣ давъ уже иеразъ доказъ своеи вѣрности и привязаня; такого правдивого пріятеля уважай за особлившій даръ Божій, за неоцѣненый свôй скарбъ, и стережи ся, щобысь зъ твоеи вины его пріязни не утративъ; старай ся удержовати его любовь и привязане; старай ся твоимъ честнымъ поступованемъ бути сеи его любви и привязаня достойнымъ. — Въ до́мъ же бра́та и пр. Неразъ буває, що межи пріятелями есть бôльша любовь, нѣжь межи братями и кревняками, якъ се выражае уже наша приповѣдка: братъ собѣ радъ, сестра собѣ несла. Для того, коли найдешь ся въ якôй потребѣ, коли подыбае тебе яке нещасте, удавай ся о помôчь и потѣшене радше до твого пріятеля нѣжь до брата або кревняка, котрый або за далеко ôтъ тебе жіе, або о твоихъ обставинахъ не знае и о тебе не дбае, або неразъ съ тобою не жіе въ згодѣ.

11. Мꙋ́дръ бꙋ́ди и пр. Старай ся мôй сыну, жити всегда пôсля правилъ мудрости и честноты, якѝ я то-

сердце твоѐ: и ѿвратѝ ѿ себѐ поно́слива сло-
12. веса̀. [а] Хи́трый злы̑мъ находѧ́щымъ оу̑крыва́-
ется: безꙋ́мнїи же наше́дше тщетꙋ̀ постра́ждꙋтъ.
13. Ѻнимѝ ри́зꙋ ѐгѡ̀, пре́йде во досадѝтель, [б] и̑же

а) выс. 21, 29.; 22, 3. б) выс. 20, 16.

бѣ подавъ съ чувствомъ ôтцѣвскои любви и жичливости, а тогды будешь чути ся всегда щастливымъ, люди же будуть мати для тебе яко для чоловѣка мудрого и честного найбôльше поважане; никто не осмѣлить ся сказати о тобѣ яке ображаюче, глумливе слово, якъ каже наша приповѣдка: доброму всюда добре, честному всюда честь. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: учи ся мудрости, мôй сыну, а весели мое серце, щобысь мôгъ ругаючому ся ôтповѣсти слово, с. е. мудрый и честный сынъ есть славою для свого отца, есть найлучшимъ свѣдоцтвомъ, що и отець есть мудрый и честный, котрый выховавъ такого сына.

12. Хи́трый и пр. Каже наша приповѣдка: стереженого Богъ стереже. Чоловѣкъ мудрый, росторопный, умѣе напередъ обдумати и оцѣнити шкоды, на якѝ могли бы его наразити злѝ, нерозважнѝ поступки; тому стереже ся ôнъ ихъ пильно, стараючи ся поступати собѣ всегда оглядно и користаючи зъ сумныхъ опытôвъ тыхъ, що неоглядно собѣ поступають, якъ каже наша приповѣдка: одного пригода, другого пересторога; глупѝ же люди, дѣлаючи всё безъ розваги, допускають ся неразъ такихъ поступкôвъ, котрѝ имъ наносять рôжнѝ бѣды и клопоты.

13. Ѻнимѝ ри́зꙋ и пр. Глупый чоловѣкъ поручае ся легкодушно за другихъ, котрѝ не сплачують свого довгу и стають ся для поручаючого ся за нихъ причиною ихъ стратъ, бо въ кôнци буде ôнъ мусѣвъ заплатити довгъ собою запорученый; такій однако глупый ручитель не заслугуе на ніякѝ взгляды; добре бы було, щобы ему за чужій довгъ взято послѣдну его одѣжь. Зри выс. 20, 16. Иншѝ подають для сего стиха таке пояснене: забери

14. чꙋждаѧ погꙋбляетъ. Ꙗже аще благословитъ дрꙋ-
га оутрѡ велїимъ гласомъ, ѿ кленꙋщагѡ ни-
15. чимже разнствовати возмнитсѧ. Капли изгонѧютъ
чака въ день зименъ изъ домꙋ егѡ:
[a] такѡ и жена клеветливаѧ изъ своегѡ домꙋ.
16. Сѣверъ жестокъ вѣтръ, именемъ же прїѧтенъ

---

a) Cip. 25, 24.

послѣдву одѣжь чоловѣкови безбожному, понеже ôнъ и законъ Божій переступивъ и ближныхъ своихъ скривдивъ, забираючи имъ майно.

14. Ꙗже аще благословитъ и пр. Кто насъ невчасно и въ способъ незвыклый хвалить и щастя намъ желае, той зраджуе, що дѣлае се нещиро, що удае лишь нашого прїятеля; чоловѣкъ же мудрый не буде до такихъ похвалъ и желань привязовавъ нїякои ваги, ôнъ ихъ ôткине ôтъ себе немовъ обиды и злорѣченя, а того, що такй похвалы и желаня высказуе, буде уважавъ за ворога. Calmet до слова оутрѡ примѣчае: Поздоровленя утреннй (salutationes matutinae) були у жидôвъ въ звычаю такъ само якъ у Римлянъ.

15. Капли изгонѧютъ и пр. Якъ чоловѣкъ не може удержати ся дома, коли черезъ дѣравый дахъ въ порѣ зимовôй падае дощь до середины его хаты, такъ не може ôнъ удержати ся дома, коли мае жѣнку сварливу, котра своимъ гнѣвнымъ успособленемъ дѣлае ему житє незноснымъ и немовъ его зъ хаты выганяе, такъ що ôнъ есть змушеный поза домомъ шукати розрывки для себе. Зри выс. 25, 25.

16. Сѣверъ жестокъ и пр. Сварлива жѣнка есть подôбна до зимного, докучливого вѣтру пôвнôчного; однако якъ такій вѣтеръ есть для мешканцѣвъ горячихъ краѣвъ прїятнымъ, понеже охолоджуе имъ спеку, — такъ и мужь любячій свою жѣнку горячо, легко зносить еи сварливôсть и примхи, котрй охолоджують

17. нарица́етсѧ. [a] Желѣ́зо желѣ́за ѡ҆стри́тъ: мꙋ́жъ
18. же поѡщра́етъ лицѐ дрꙋ́жне. Ѝже насажда́етъ

а) Євр. 10, 24.

запалъ его любви. Иншѝ беруть євр. слово themae, переведене тутъ черезъ прїѧ́тенъ, въ значеню „правый" и такъ сей стихъ поясняють: Пôвнôчный вѣтеръ называють астрономы и поеты вѣтромъ правымъ; однако у жидôвъ мала ся рѣчь противно; для нихъ бувъ вѣтромъ правымъ, вѣючимъ зъ правои стороны, той вѣтеръ, котрый вѣявъ зъ полудня; полудне бо означовали жиды яко сторону праву. Кто отже мае дома жѣнку сварливу, той немовъ замешкуе дôмъ, до котрого лье ся вода черезъ дѣравый дахъ, и котрый есть зъ всѣхъ сторôнъ выставлерый напôвнôчнѝ и полудневѝ вѣтры. Зъ мужа, маючого таку сварливу жѣнку, насмѣвае ся наша приговѣдка: горе дворови, где корова розказуе волови, — лихо тобѣ воле, коли тя корова коле. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто ю (сварливу жѣнку) тримае, немовъ бы кто вѣтеръ тримавъ, и оливу въ своей правицѣ хотѣвъ удержати, с. е. кто хоче сварливу жѣнку привести до мовчаня, той надармо трудить ся, подôбно якъ бы кто хотѣвъ вздержати вѣтеръ и оливу схватити рукою; олива перетисне ся ему черезъ пальцѣ и поваляе его тымъ бôльше.

17. Желѣ́зо и пр. Якъ желѣзо острить ся желѣзомъ, такъ коли строгій, гнѣвный мужь не умѣе уступити сварливôй жѣнцѣ, заострюють ся обое до гнѣву и сварнѣ. Тожь остерѣгае наша приповѣдка: не квапъ ся женити ся, бо еще тобѣ жѣнка стане костію въ горлѣ, — ю Богъ сотворивъ зъ кости; — не страшно женити ся, а страшно журитися; се не на рôкъ, а на цѣлый вѣкъ; жѣнка не черевикъ, зъ ноги не скинешъ. Або: якъ желѣзо острить ся желѣзомъ, такъ однѝ люди примѣрами другихъ заохочують ся до добрыхъ дѣлъ, однѝ ôтъ другихъ набирають вѣдомостей и чеснотъ.

18. Ѝже насажда́етъ и пр. Якъ той, що плекае старанно смокове дерево, споживае за свои труды смачнѝ, со-

смоко́вницꙋ, снѣ́сть плоды̀ є҆ѧ̀: а҆ ꙗ҆́же храни́тъ
19. господа̀ своегѡ̀, че́стенъ бꙋ́детъ. Ꙗ҆́коже сꙋ́ть
неподѡ́бна ли́ца ли́цамъ, си́це нижѐ сердца̀ че-
20. ловѣ́кѡвъ. А҆́дъ и҆ поги́вель не насыща́ютсѧ, [a]
та́кожде и҆ ѻ҆́чи человѣ́честїи несы́ти: ме́рзость
Гдⷭ҇еви оу҆твержда́ѧй ѻ҆́чи, и҆ не нака́занніи не-

а) Сір. 14, 9.

лодкѝ смоквы, такъ слуга, служачій свому пану вѣрно и совѣстно, буде тѣшивъ ся хорошими овочами своєи вѣрности и совѣстности, ôнъ зъ ласки свого пана дôйде до значеня, єсли же єсть невôльникомъ, отримає свободу.

19. Ꙗ҆́коже сꙋ́ть и пр. Однѝ люди рôжнять ся лицемъ ôтъ другихъ; такъ у рôжныхъ людей рôжнѝ суть характеры, успособленя духа, склонности, уподобаня. Въ лат. текстѣ звучитъ сей стихъ такъ: якъ въ водѣ ôтбиває ся лице тыхъ, що въ воду дивлять ся, такъ серця людскѝ явнѝ суть мудрымъ, с. є. якъ видимъ наше лице въ водѣ, такъ чоловѣкъ розсудный видитъ свôй образъ въ зеркалѣ свого серця; ôнъ пôзнає себе зъ своихъ мыслей, пожадань, склонностей, бажань.

20. А҆́дъ и҆ поги́вель и пр. Каже наша приповѣдка: у б о г о м у м а л о щ о б р а к у є, а з а х л а н н о м у в с е г о. Пожаданя лакомыхъ людей суть такъ само ненасыченѝ якъ ихъ очи, котрѝ всегда новыхъ рѣчей бажають. (1. Іоа. 2, 16.) Они не вдоволяють ся тымъ, що видять, такъ само, якъ не насычує ся грôбъ умершими, хотяй що-дня принимає ихъ въ найбôльшôмъ числѣ. Тою притчою учить Соломонъ, що лакомство єсть великимъ зломъ, подôбно якъ адъ и смерть, що протоє мы довжнѝ ненавидѣти лакомство немовь смерть и пекло, а при тôмъ повздержавати нашѝ очи, котрѝ суть посередниками и помôчниками пожадань; слушно бо каже наша приповѣдка: ч о г о о ч и н е в и д я т ь, т о г о с е р ц ю н е ж а л ь. — Ме́рзость и пр. Люди лакомѝ, затвердѣлѝ и немилосернѝ взглядомъ убогихъ суть

21. воздержни ѩзыкомъ. [a] Искушенїе сребрꙋ и златꙋ раздеженїе, мꙋжъ же искушаетсѧ оустꙋ хвалѧщихъ его: сердце беззаконника взыскꙋетъ зла, сердце же право взыскꙋетъ разꙋма. [б]
22. Аще біеши безꙋмнаго посредѣ сонмища срам-

а) выс. 17, 3. б) Марк. 3, 4.

гидки передъ Богомъ, а ти, що не хотять послѣдовати правиламъ мудрости и користати зъ доганы и пересторогъ людей розумныхъ и побожныхъ, надъуживають свого языка до поганыхъ бесѣдъ, клеветъ, зневагъ и т. п. Тыхъ словъ нема въ Вульґатѣ.

21. Искушенїе и пр. Якъ черезъ розпалене (раздженїе) познае ся золото и серебро, чи суть чисти або змѣшани съ жужелицею, такъ познае ся черезъ похвалу, яку ктось отримуе, чи онъ есть мудрымъ чи глупымъ; глупымъ оказуе ся чоловѣкъ, котрого похвала дѣлае суетнымъ и гордымъ; мудрымъ же оказуе ся той, що при всякихъ похвалахъ заховуе покору. Коли отже насъ кто хвалить, мы испытуймо самыхъ себе, и памятаймо о томъ, що не есьмо ничимъ больше, якъ тымъ, чимъ есьмо передъ Богомъ. — Сердце беззаконника и пр. Тыхъ словъ нема въ Вульґатѣ. Мысль же сего есть: Гадки и бажаня чоловѣка безбожного суть зверненй до рѣчей злыхъ, якими суть: грѣшни пожаданя, гнѣвъ, месть, лакомство, гордость и т. п. Всё тое заповнюе его серце и онъ мыслить лишь надъ способами, якъ бы могъ всѣ ти грѣшни пожаданя выконати. Насупротивъ же серце чоловѣка побожного и добродѣтельного склонюе ся только до того, що честне, добре и богоугодне; такій чоловѣкъ мыслить только о добрыхъ дѣлахъ, о честнотахъ, и о способахъ, якъ бы могъ тіиже выконати п Богу щоразъ больше подобати ся.

22. Аще кіеши и пр Наколи въ наслѣдокъ довготревалого призвычаеня воля чоловѣка стала ся такъ упертою и его пристрасти такъ сильными, що черезъ

23. лѧ̑ѧ ѥ҆го̀, не ѿи́меши безꙋ́мїѧ ѥ҆гѡ̀. Разꙋ́мнѣ
разꙋмѣва́й дꙋ́шы ста́да твоегѡ̀, и҆ да приста́-
24. виши се́рдце твоѥ̀ къ твои́мъ стада́мъ: [a] Ꙗ҆́кѡ
не во вѣ́къ мꙋ́жеви держа́ва и҆ крѣ́пость, нижѐ
25. преда́етъ ѿ ро́да въ ро́дъ. Прилѣжѝ ѡ҆ ѕла́цѣхъ

а) 1. Тим. 6, 7.

тоє зôстали єго розумъ и встыдъ цѣлкомъ придавленѝ, тогда ніяка честнота, ніяке добре дѣло не дѣлають на серцо такого чоловѣка найменьшого враженя; задля того не застанавляє ся такій чоловѣкъ николи поважно надъ своими довжностями; всякѝ кары и доганы, якихъ бы кто хотѣвъ противъ него употребити, не завстыджують уже єго, не приведуть єго до опамятаня и поправы; всякѝ и якъ переконуючѝ перестороги и упôмненя остають для него безъ успѣха.

23. Разꙋ́мнѣ разꙋмѣва́й и пр. Соломонъ дає теперь приказъ для господарей, щобы старали ся знати о всѣхъ потребахъ своихъ стадъ, (на котрыхъ ôтъ найдавнѣйшихъ часôвъ опирало ся богатство), щобы тыми своими стадами совѣстно опѣкували ся.

24. Ꙗ҆́ко не во вѣ́къ и пр. Соломонъ учить, що житє пастушне заслугує на особливше захваленє, оно бо єсть найлучшою запорукою тревалого добробыта; богатства бо хотьбы найбôльшѝ, почиваючѝ въ золотѣ и дорогоцѣнностяхъ, найвысшѝ почести, могуть черезъ якійсь нещастливый случай бути утраченѝ, однако батькôвщина, котра у жидôвъ не могла бути продана, лишає ся наслѣдникамъ. Сего примѣръ подають потомки Саула, котрѝ по утратѣ престола царского назадъ одержали свою батькôвщину (2. Цар. 9, 10. 11.); а и потомки Соломона мусѣли по поворотѣ зъ неволи вавилоньскои жити зъ батькôвскои земли. Наша приповѣдка говорить: хазяина и Богъ любить; нема то ремесло якъ лемѣшь и чересло.

25. Прилѣжѝ и пр. Старай ся о выстарчаюче поживленє для себе и для твоихъ численныхъ стадъ, зби-

сꙋщихъ на поли, и пожнеши травꙋ, и собирай
26. сѣно нагорное: Да имаши овцы на ѡдѣаніе:
27. почитай поле, да бꙋдꙋтъ ти агнцы. Сыне ѿ
мене имаши реченіа крѣпка въ жизнь твою, и
въ жизнь твоихъ слꙋжителей.

раючи для себе на поли рослины до житя потрѣбни, а для твоихъ стадъ коси траву на веснѣ на рôвнинахъ, на зиму же приспособляй сѣно, якого маешь подостаткомъ на горахъ.

26. Да имаши и пр. Зъ того, що дають стада, выстарчить тобѣ на поживлене и одѣжь; ихъ кожи будуть тобѣ служити на одѣжь, молоко же ихъ и мясо на поживлене; длятого май въ высокôй почести твое батькôвске поле, оно бо кормить и розмножуе твои стада, котри суть твоимъ найпевнѣйшимъ богатствомъ. Въ Вульгатѣ звучить сей стихъ такъ: Овцѣ на одежи твои, а агнцѣ на заплату поля, с. е. ты не тôлько зъ твоихъ стадъ будешь мавъ одежу и поживлене для себе и для твоихъ домашныхъ, но будешь мôгъ гдещо зъ нихъ продати и въ той способъ узыскаными грôшми заплатити податокъ або заспокоити свои инши потребы.

27. Сыне ѿ мене и пр. Прійми ôтъ мене радо ти мои господарски приказы и поступай собѣ пôсля нихъ, а тогда найдешь въ нихъ могуче средство до выгôдного и въ всё обылуючого житя такъ для тебе и твоеи родины якъ и для твоеи челяди. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: приставай на козячôмъ молоцѣ къ твому поживленю, и на потребы дому твого, и на поживлене твоихъ служниць, с. е. вдоволяй ся живностію, яку дають тобѣ твои стада, уникай выставности въ житю, а будешь мôгь зъ твоихъ стадъ покрыти всѣ твои домашни потребы, не зазнаешь николи недостатка.

Глава̀ 28.

О добрôй и злôй совѣсти; о честнôмъ бѣдаку и безбожнôмъ богачу; о рôжныхъ родахъ злыхъ и добрыхъ людей.

1. Бѣгаетъ [а] нечестивый ни ѐдиномꙋ же гонѧщꙋ:
2. праведный же ꙗкѡ левъ оуповаѧ. [б] За грѣхѝ нечестивыхъ сꙋдове востаютъ: мꙋжъ же хитрый

а) Лев. 26, 36.; Второз. 28, 25. б) нис. 29, 8

1. Бѣгаетъ и пр. Каже наша приповѣдка: на злодѣю шапка горить. Зла совѣсть дѣлае чоловѣка такъ боязливымъ, що ôнъ видить небезпеченьство навѣть тамъ, где тогоже нема; подôбно якъ боязливый жовнѣръ, коли утѣкае, не мае ôтваги навѣть оглянути ся поза себе, чи ворогъ его переслѣдуе чи нѣтъ. Чоловѣкъ же честный, праведный мае ôтвагу льва; ôнъ не боить ся ничого навѣть посередъ найбôльшихъ небезпеченьствъ; анѣ грозьба смерти, анѣ голодъ, анѣ переслѣдованя, не суть въ станѣ застрашити его; въ свѣдомости своеи праведности ôнъ не боить ся нѣ нещасть нѣ злыхъ людей; ôнъ въ всемъ уповае на Бога и его могучу помôчь; о нимъ говорить наша приповѣдка: кто чисте сумлѣне мае, той спокôйно спати лягае. Зри Іов. 15, 21.

2. За грѣхѝ и пр. Каже наша приповѣдка: за одного винного сто невинныхъ гине. Люди грѣшнѝ выкликують своими беззаконіями гнѣвъ и кары Божѝ, котрѝ спадають неразъ на цѣлѝ громады и краѣ; кромѣ того дають они своими соблазнами повôдъ до грѣхôвъ другихъ людей, до сварней, до каръ зъ стороны людскои справедливости; насупротивъ чоловѣкъ розумный а честный умѣе своими добрыми примѣрами и спасительными радами вплывати на всѣхъ людей, такъ що люди безбожнѝ не мають ôтваги выступати явно

3. ᲂу҆гасѝтъ ѧ҆. Продѐрзый въ нечѐстїихъ ѡ҆клеветáетъ нѝщыѧ, ꙗ҆коже дождь сѝлный не полѐзенъ.

съ своими беззаконіями; тымъ способомъ причиняе ся такій чоловѣкъ до успокоєня и ущастливленя своихъ ближныхъ. Зри пояснене выс. 11, 11. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: коли якій край грѣшить, бувають его князѣ многѝ; но коли люди суть розумнѝ и се розумѣють, що имъ говорить ся, продовжае ся житє князя, с. є. коли мешканцѣ якого краю грѣшать и противъ Бога и свого князя бунтують ся, тогда гинуть скоро однѝ князѣ по другихъ, убиванѝ бунтôвниками, а зъ того повстають еще бôльшѝ неспокоѣ и бѣды въ краю, бо кождый такій новый князь бувае гôршимъ тираномъ ôтъ своихъ попередникôвъ; тамъ же, где пôдданѝ суть честнѝ и послушнѝ приказамъ свого князя, бувае спокôй и згода, а съ ними и Боже благословеніе; тамъ князь жіе довго, а пôдъ его мудрымъ и справедливымъ правленемъ чують ся его пôдданѝ щастливыми.

3. Продѐрзый и пр. Чоловѣкъ зухвалый, надъуживаючій свого высшого становиска, кривдячи въ способъ нечестный убогихъ, есть подôбнымъ до навального и шкôдливого дощу; такій бо дощь сполокуе урожайну землю, притлумлюе зôже, черезъ що стае ся причиною голоду людей; такъ и чоловѣкъ кривдячій убогихъ приводить ихъ до крайнои нужды. Такій чоловѣкъ есть до навального дощу еще въ тôмъ подôбный, що якъ такій дощь не всякае въ землю, но потоками сплывае до рѣкъ и гине въ морю, такъ и достатки такого чоловѣка, узысканѝ кривдою убогихъ людей, не суть тревалѝ, но переминають скоро и безъ хôсна, якъ каже наша приповѣдка: кривда людска бокомъ вылазить, — лихій набытокъ не дôйде третыхъ рукъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: убогій чоловѣкъ, гноблячій убогихъ, есть подôбный до навальницѣ, котра спроваджуе голодъ, с. є. коли чоловѣкъ нисшого стану дôстане ся до власти, тогда ограблюе ôнъ своихъ пôдвладныхъ, и есть подôбнымъ до

4. [a] Та́кѡ ѡ҆ста́вившіи зако́нъ хва́лятъ нечести́е:
любѧщіи же зако́нъ ѡ҆гражда́ютъ себѣ̀ стѣ́ну.
5. Мꙋ́жи ѕлі́и не ᲂу҆разꙋмѣ́ютъ сꙋда̀: и҆щꙋ́щіи же

a) Сір. 21, 7.

навальницѣ, котра змывае урожайну землю и дѣлае поля неурожайными.

4. Та́кѡ ѡ҆ста́вившіи и пр. Люди безбожнѝ, котрѝ оставивши дорогу Божого закона, хвалять безбожнôсть и туюже соединеными силами ширять, суть подôбнѝ до навального и шкôдливого дощу, порываючого всё съ собою подôбно вôзбранôй рѣцѣ; такъ люди безбожнѝ силують ся порывати людей побожныхъ до своеи безбожности; однако люди побожнѝ, любячѝ законъ Божій, огороджують ся немовь сильнымъ муромъ, щобы бути безпечными передъ напоромъ людей безбожныхъ; той же муръ ихъ есть двоякій, а то, постоянне заховуване Божого закона и помôчь Божа, о котру они Бога просять.

5. Мꙋ́жи ѕлі́и и пр. Люди безбожнѝ не старають ся пôзнати сего, що есть добре и слушне, чого вымагае справедливôсть и честнота, но се, чого собѣ желае ихъ пожадливôсть; тіи же, що старають ся подобатись Богу, пильно розважають всё, що имъ могло бы подобати ся або нѣтъ, щобы могли одного держати ся а друге зъ цѣлого серця ôткинути; въ тôмъ почивае ихъ правдива мудрôсть. (Второз. 4, 6.) Або: люди безбожнѝ не мыслять о страшныхъ Божихъ судахъ и карахъ, якѝ Богъ звычайно зсылае на безбожныхъ, особливо же якѝ зôйшле на нихъ въ день загального суда; тому грѣшать они зухвало, бѣжучи въ пропасть дочасноеи и вѣчноеи погибели; однако люди побожнѝ, боячѝ ся Бога и волю его сповняючѝ, безнастанно мыслять о всѣхъ Божихъ судахъ, особливо же о вѣчнôй нагородѣ за добрѝ, а о вѣчнôй карѣ за злѝ дѣла; тая мысль наповняе ихъ спасительною боязнею и побуджуе ихъ до стороненя ôтъ грѣхôвъ и до выконуваня честнотъ.

6. Гдⷭ҇а оу҆разꙋмѣ́ютъ ѡ҆ всѣ́мъ. [а] Лꙋ́чше ни́щъ хо-
7. да́й во и҆́стинѣ, не́жели вога́тъ ло́жь. [б] Храни́тъ зако́нъ сы́нъ разꙋ́мный: а҆ и҆́же пасе́тъ не-
8. сы́тость, безче́ститъ о҆́тца̀ своего̀. [в] Оу҆множа́й вога́тство своѐ съ ли́хвами и҆ прибы́тки, ми́лꙋ-

а) выс. 19, 1. б) нис. 29, 3. в) Іов. 27, 16 17.

6. **Лꙋ́чше ни́щъ** и пр. Пôдъ выразомъ **ло́жь** можемъ розумѣти чоловѣка не лишь безбожного, лукавого, но и такого, котрый удае добродѣтельного, а есть при тôмъ ôтданый рôжнымъ порокамъ. Пояснене до сего стиха зри выс. 19, 1.

7. **Храни́тъ зако́нъ** и пр. Кто жіе пôсля Божого закона, называе ся мудрымъ, розумнымъ, боязнь бо Божа есть початкомъ мудрости. (Выс. 1. 7.; 9, 10.) Такій побожный, розумный сынъ приносить честь своимъ родичамъ и дѣлае имъ житє милымъ, пріятнымъ; ôнъ жіе скромно, тверезо, ощадно, и тому не знае ôнъ и его родичѣ ніякого недостатку; на такôмъ добрôмъ сынѣ справджуе ся наша приповѣдка: шануй батька та Бога, буде тобѣ всюда дорога; однако сынъ безбожный, марнотравный, тратячій грошѣ въ товариствѣ гуляко̂въ и прожирливцѣвъ, стягае ганьбу и смутокъ на своихъ родичей, не мае для нихъ належного почитаня и жіючи въ кôнци самъ въ убожествѣ, дѣлае своимъ родичамъ житє тягаромъ; о того рода злыхъ сынахъ говорить наша приповѣдка: пропавъ батько зъ дурными сынами, — (добрй дѣти родичамъ вѣнець), а лихй конець.

8. **Оу҆множа́й** и пр. Кто старае ся побôльшати своє майно въ способъ нечестный, лихвами и здирствами, той не буде мати зъ свого несправедливо набутого майна ніякого хôсна; Богъ бо допускае, що такій чоловѣкъ утрачуе своє майно и що оно переходить въ руки людей милосерныхъ, умѣючихъ зробити зъ свого

9. ющемꙋ ни́щыѧ совира́етъ ѐ. а) Оу҆клонѧ́ѧй оу҆́хо
своѐ не послꙋ́шати закона́, и҆ са́мъ моли́твꙋ
10. свою̀ ѡ҆мерзи́лъ. б) И҆́же льсти́тъ пра̑выѧ на пꙋ-
ти̑ зло́мъ, въ и҆стлѣ́нїе са́мъ впаде́тъ: беззако́нніи же минꙋ́ютъ влагаѧ̑, и҆ не вни́дꙋтъ въ

а) Іов. 27, 8. 9. б) выс. 26, 27.

майна богоугодный ужитокъ для добра бѣдныхъ людей. Зри такожь пояснене выс. 13, 11.

9. **Оу҆клонѧ́ѧй** и пр. Кто не хоче слухати Божого закона и жіе въ грѣхахъ пôсля своеи власнои воли, той есть ворогомъ Бога, а яко такій не може бути ôтъ Бога выслуханымъ, коли бы до него въ потребѣ звернувъ ся съ молитвою, якъ говорить наша приповѣдка: Богъ не дитина слухати дурного лепотина. Зри пояснене выс. 15, 8.

10. **И҆́же льсти́тъ** и пр. Каже наша приповѣдка: кто кому ямку гребе, самъ въ ню впаде. Кто уживае пôдлыхъ пôдступôвъ до зведеня, до обманеня людей праведныхъ, щобы въ той нечестный способъ прійти въ посѣдане ихъ майна, той досвѣдчить на собѣ кары Бога, опѣкуючого ся своими вѣрными слугами; ôнъ самъ стане ся добычею пôдступу, якого уживавъ противъ людямъ праведнымъ, впаде въ нещасте, яке другимъ способивъ, пôдчасъ коли тіиже не дôзнають зъ его засѣдокъ ніякои шкоды; такій нечестивый чоловѣкъ буде бачивъ добро людей праведныхъ, яке бажавъ посѣсти за помочію пôдлыхъ пôдступôвъ, но ôнъ не вôйде въ посѣдане сего добра; ôнъ лишь немовь перейде коло сего добра, видячи тоеже тôлько мимоходомъ, подôбно чоловѣку, котрый переходить коло мѣста, но до него вступити не може; а хотяй бы ему удало ся пôдступомъ заграбити добро чоловѣка праведного, буде ôнъ мусѣвъ тоеже вскорѣ утратити; ôнъ не буде мôгъ такого добра довго задержати при собѣ, подôбно якъ если бы кто хотѣвъ посѣсти воду якои рѣки, котра

11. на҃. Премꙋ́дръ оу҆ себѐ мꙋ́жъ богáтый: оубо́гїй

безнастанно плыве и задержаною бути не може; такимъ есть всяке добро, особливо въ способѣ нечестный, пôдступный узыскане; оно утѣкае ôтъ нечестивого посѣдателя, а переходить до людей праведныхъ, котрѝ зъ того добра довго корыстають, пôдчасъ коли люди лакомѝ и пôдступнѝ сходять на нужду и стають ся участниками дочаснои и вѣчнои погибели. Зр. Быт. 31, 7.; Пс. 75, 6. Кромѣ того можна ту мати на мысли всякѝ иншѝ дочаснѝ шкоды, якѝ ктось пôдступами способить людямъ праведнымъ; Богъ допускае, що праведнѝ выходять зъ тыхъ пôдступôвъ и засѣдокъ побѣдоносно, пôдчасъ коли люди нечестивѝ и пôдступнѝ погибають, уловленѝ своими власными сѣтями, якѝ на другихъ заставляли, и мусять съ болемъ серця дивити ся на побѣду тыхъ, котрымъ погибель способили. Примѣры сего маемъ на Авессаломѣ и Ахитофелю зъ огляду на Давида, якъ такожь на Аманѣ и Мардохею. Кромѣ матеріяльнои шкоды, яку люди злѝ намѣряють здѣлати праведнымъ своими пôдступами, можна ту мати такожь на гадцѣ и шкоду моральну, яку ктось способить праведному, стараючи ся его потягнути до проступкôвъ; ему не удасть ся той намѣръ, ôнъ згине въ своей злобѣ, пôдчасъ коли праведный, держачи ся вѣрно Божого закона, буде на соромь и жаль свого зводителя тѣшивъ ся довгимъ и щастливымъ житемъ.

11. **Премꙋ́дръ** и пр. Каже наша приповѣдка: срѣбло, золото тягне чоловѣка въ болото, — цнота и покора не мае мѣстця у паньского двора, — дурѣе, бо ему ся добре дѣе, — коли сѣно въ стозѣ, то забувъ о Бозѣ. Богатства заслѣпляють чоловѣка, такъ що ôнъ въ своей гордости не видить своихъ хибъ и проступкôвъ; мимо своеи глупоты уважае ôнъ себе за наймудрѣйшого; мимо своеи нечестивости уважае ôнъ себе за найлучшого; въ тôмъ пересвѣдчелю о собѣ утверджають его такожъ пôдлѝ пôдхлѣбники, шукаючѝ у него ласки и помочи; убожество же учить скромности и покоры; убогїй чо-

12. же разумивъ презритъ его. [a] Помощію праведныхъ много бываетъ слава, на мѣстѣхъ же
13. нечестивыхъ погибаютъ человѣцы. [б] Покрывай нечестіе свое, не оуспѣетъ въ благая: повѣдая

а) нис. 29, 7. б) Пс. 31, 5.; 1. Іоа 1, 9.

ловѣкъ буває частѣйше и праведный, котрый розумно оцѣнює вартость богатствъ и вартость честноты; ôнъ не буде кланявъ ся передъ золотымъ телцемъ, ôнъ буде мавъ въ погордѣ чоловѣка безбожного, хотяй бы тойже посѣдавъ цѣлй горы золота; понадъ такого богача буде ôнъ высше ставити нужденного но праведного, правдиво побожного жебрака, кажучи словами нашои приповѣдки: лучша цнота въ болотѣ, якъ нецнота въ золотѣ, — моя цнота лучша ôтъ твого, пане, золота.

12. Помощію праведныхъ и пр. Где справедливость и честнота царствують, где самй управителѣ державы суть людьми праведными и руководять ся справедливостію, тамъ буває держава славна и сильна, тамъ бувають горожане щастливыми и ведуть въ добробытѣ спокôйне житє; где же нема справедливости, где управителѣ державы не любять честноты и ю переслѣдують, тамъ стає ся держава мѣстцемъ самыхъ проступкôвъ, а тй, котрй бы важили ся выступати въ оборонѣ справедливости и честноты, падають жертвою лютости нечестивыхъ тыранôвъ; така держава не буде росла въ силы и славу, она щоразъ бôльше буде склонювала ся къ свому упадку.

13. Покрывай и пр. Кто хоче поступати въ праведности, въ честнотахъ, той мусить признати ся до своихъ грѣхôвъ; ôнъ не має укрывати передъ собою ніякого грѣха, єсли хоче єго при Божôй помочи позбути ся; ôнъ довженъ охотно принимати ôтъ другихъ упôмненя, а навѣть въ покорѣ свого серця не таити ся съ тымъ передъ другими, що ихъ отримавъ; тогды бу-

14. же ѡбличенїѧ, возлюбленъ бꙋдетъ. [a] Блаженъ
мꙋжъ, ꙗже боитсѧ всѣхъ за благоговѣнїе: а҆
15. жестосердый падетъ въ зла҃ѧ. Левъ ѧ҆лченъ и҆
волкъ жаждень, ꙗже тꙋранствꙋетъ, нищїи сый,

a) Рим. 11, 20.

де ôнъ щоразъ лучшимъ и заслужить собѣ на щоразъ бôльшу любовь у Бога и людей. Тутъ примѣчаемъ, що жиды були не тôлько закономъ природнымъ, но и закономъ положительнымъ и Божимъ обовязанй до вызнаня своихъ грѣхôвъ въ певныхъ случаяхъ (Числ. 5, 7.; Лев. 5, 5.). Христіане же мають пôсля приказу І. Христа вызнати на сповѣди кождый грѣхъ тяжкій, и тôлько тогды могуть они, жалуючи щиро за той грѣхъ и дѣлаючи за него потрѣбне задосытьучинене, надѣяти ся прощеня ôтъ Бога и поступати щоразъ дальше на дорозѣ совершенности. Зри пояснене выс. 18, 17.

14. **Блаженъ мꙋжъ** и пр. Каже наша приповѣдка: кто по кладцѣ мудро ступае, той въ болотѣ ся не купае. Щастливый той, що въ всѣхъ рѣчахъ, въ всѣхъ своихъ мысляхъ, намѣрахъ, бесѣдахъ и поступкахъ есть осторожный, що ничого не дѣлае нерозважно, зухвало, але перше добре розважить, чи се, що мае сказати або здѣлати, годить ся съ волею Божою, котру ôнъ боить ся образити грѣхомъ; такій чоловѣкъ есть щастливый, бо ôнъ жіючи праведно, мае любовь у Бога, спокôй совѣсти и почитане у людей, бо ôнъ не стягне на себе злыхъ наслѣдкôвъ грѣха въ житю дочаснôмъ, а по смерти може надѣяти ся нагороды небесной; чоловѣкъ же зухвалый, котрого серце не дае приступу для такои осторожности и спасительнои боязни, не уважае на свои бесѣды и дѣла, допускае ся многихъ провинъ и похибокъ котрй стають ся для него причиною многихъ клопотôвъ, стратъ, шкодъ, а въ кôнци доводять его до вѣчнои погибели.

15. **Левъ ѧ҆лченъ** и пр. Каже наша приповѣдка: чого паны наварять, тымъ ся пôдданй по-

16. надъ ѩзы́комъ оу҆во́гимъ. Ца́рь скꙋ́денъ оу҆-
ро́комъ, вели́къ клеветни́къ (выва́етъ): а҆ ненави-
17. дѧй непра́вды, до́лгѡ лѣ́тъ поживе́тъ. [a] Мꙋ́жа
и҆́же въ винѣ̀ смертнѣ̀ вырꙋча́ѧй, бѣгле́цъ бꙋ́-
детъ, а҆ не оу҆твержде́нъ: наказꙋ́й сы́на, и҆ возлю́битъ тѧ̀, и҆ да́стъ лѣ́потꙋ твое́й дꙋши́, не

а) Числ. 35, 13—15.

парять. Найбо̂льшими тиранами для своихъ по̂дданыхъ бувають ти̂, що чуючи потребу бо̂льшихъ доходо̂въ, яки̂ обертають на свое выставне житє або для заспокоєня свого лакомства, здирають великими данинами своихъ по̂дданыхъ, будучи въ то̂мъ подо̂бными до пажирливого льва и до всегда крови жаждучого вовка; подо̂бно тымъ хищнымъ звѣрятамъ не мають они для людей ніякого милосердія; они готови̂ допустити ся навѣть убійства тыхъ, котри̂ бы важили ся спротивити ся ихъ жаданямъ и о̂тказати имъ свого го̂рко запрацёваного гроша. Такого жестокого князя не любять по̂дданы̂, бунтують ся противъ него и убивають его.

16. Ца́рь скꙋ́денъ и пр. Князь, котрый въ своимъ лакомствѣ николи не мае досыть доходо̂въ а всегда бо̂льше ихъ мати хоче, не перебирае въ средствахъ, щобы лишь прійти до найбо̂льшихъ доходо̂въ; о̂нъ для осягненя своеи поганои цѣли стае ся найбо̂льшимъ клеветникомъ и гнобителемъ свого народа, выставляючи себе на его ненависть и на смерть зъ его руки; князь же справедливый и добрый, не любячій здирства свого народа, тѣшить ся любовію своихъ по̂дданыхъ и не потребуе обавляти ся заговору на свое житє; о̂нъ жіе довго и щастливо для добра свого народа.

17. Мꙋ́жа и҆́же въ винѣ̀ и пр. По̂сля закона Мойсея прислуговало мимово̂льнымъ убійникамъ право схороненя ся въ котро̂мсь зъ мѣстъ прибѣжища, где они були безпечными передъ местію кревнако̂въ чоловѣка убитого. Зри Числ. 35, 13—15.; Второз. 4, 41.; 19, 5—10.

18. послꙋ́шаетъ ꙗ҆зы́ка законопрестꙋ́пна. Ходѧ́й пра́ведно, по́мощь прїи́метъ: ходѧ́й же въ стро́-

Якъ зъ сего стиха видимъ, бувъ у жидôвъ звычай, що за такого убійника, укрывшого ся въ якôмъ мѣстѣ прибѣжища, мôгъ передъ судомъ поручити ся ктось зъ его кревнякôвъ, котрый его справы боронивъ и его невинности доказовавъ. Однако коли убійникъ утѣкъ, а судъ выказавъ, що ôнъ чоловѣка убивъ не случайно, мимо своеи воли, але съ розмысломъ, тогда бувъ такій поручившій ся за убійника ôгъ кревнякôвъ чоловѣка убитого переслѣдованый, немовь бы ôнъ самъ бувъ тымъ убійникомъ, и мôгъ дуже легко переплатити житемъ свое поручене ся. Соломонъ остерѣгае отже передъ такимъ небезпечнымъ даванемъ поруки за убійника. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: чоловѣка дыбаючого на кровь людску, никто не встримуе, хотяй бы ôнъ до ямы утѣкъ, с. е. коли бы убійникъ утѣкаючи передъ заслуженою карою бѣгъ, куда есть яма, и коли бы навѣть упавъ въ тую яму, никто не подавъ бы ему руки, щобы его ôттамъ вытягнути; такого бо чоловѣка ненавидять всѣ люди. — Наказꙋ́ѧй и пр. Тыхъ слôвъ нема въ лат. текстѣ. Мысль же тыхъ слôвъ есть: учи, карай твого сына, коли потреба, тогда буде ôнъ тобѣ послушнымъ и стане ся твоею потѣхою и окрасою; ôнь не буде зважавъ на злй намовы безбожныхъ людей, не дасть имъ згôршити ся, але буде твердо стоявъ при добрыхъ засадахъ, якй ты завчасу въ нимъ защѣпишь. Зри выс. 13, 25.; 19, 18.; 23, 13.

18. Ходѧ́й пра́ведно и пр. Кто въ всемъ поступае собѣ праведно и отверто, той мае житє спокôйне, а хотяй бы стрѣтила его коли яка прикрôсть, ôтъ котрои жаденъ чоловѣкъ на свѣтѣ не есть вôльный, ôнъ при Божôй и людскôй помочи скоро еи позбуде ся; на нимъ справджуе ся наша приповѣдка: кого Богъ засмутить, того и потѣшить; чоловѣкъ же ходячій дорогами обуды и ложи, дôзнае многихъ прикростей, котрй его въ кôнци такъ обмотають, що зъ нихъ

19. потны пꙋтѝ, оу҆вѧ́знетъ. [a] Дѣ́лаѧй свою̀ зе́млю,
насы́титсѧ хлѣ́бωвъ: гонѧ́й же пра́здность, на-
20. сы́титсѧ нищеты̀. Мꙋ́жъ вѣ́ры досто́йный,
мно́гω благослови́тсѧ: ѕлы́й же не безъ мꙋче́нїѧ
21. бꙋ́детъ. [б] Ѝже не срамлѧ́етсѧ лица̀ пра́ведныхъ,
не бл҃гъ: таковы́й за оу҆кро́хъ хлѣ́ба прода́стъ.

а) выс. 12, 11.; Сір. 20, 28, б) выс. 18, 5.; 24, 23.

жаднымъ способомъ не зможе увôльнити ся, доки въ нихъ не згине. Зри пояснене выс 10, 9.

19. Дѣ́лаѧй и пр. Праця збогачуе чоловѣка и забезпечуе ему средства до житя, пôдчасъ коли лѣнивство веде чоловѣка до щоразъ бôльшои нужды, яка кôнчить ся смертію зъ голоду. Зри пояснене выс. 12, 11

20. Мꙋ́жъ вѣ́ры и пр. Каже наша приповѣдка: за кимъ Богъ, за тымъ и люди. Кто вѣрно сповняе всѣ свои обовязки, бридячи ся при тôмъ всякимъ обманьствомъ, той находить похвалу у людей, того и Богъ благословить найкрасшими успѣхами его працѣ; злый же чоловѣкъ, шукаючій средствъ до житя не въ честнôй, совѣстнôй працѣ, але въ обманахъ и кривдахъ людскихъ, не доходить до своеи цѣли; люди его не почитають а проклинають, Богъ его не благословить, а зсылае на него всякѝ терпѣня и кары; а и зъ рукъ людскои справедливости отримуе такій чоловѣкъ неразъ кары, на якѝ своими погаными, другихъ кривдячими поступками заслугуе; на нимъ справджуе ся наша приповѣдка: на кого Богъ, на того и люди.

21. Ѝже не срамлѧ́етсѧ и пр. Великого грѣха допускае ся судія, коли безъ огляду на чіюсь невинность выдае судъ сторонничій, кривдячій невинного; такій сторонничій судія може въ своей несправедливости дôйти до того, що выдасть несправедливый засудъ хоть бы

22. мꙋ́жа. [а] Тщи́тсѧ ѡ҆богати́тисѧ мꙋ́жъ завѝдливъ,
ѝ не вѣ́сть, ꙗ҆́кѡ ми́лостивый возъѡвлада́етъ
23. и҆́мъ. Ѡ҆блича́ѧй человѣ́чи пꙋ́тїи благода́ть и҆-
24. мать па́че ꙗ҆зы́комъ ласка́ющагѡ. [б] И҆́же ѿверга́етъ
ѻ҆ца̀ и҆лѝ ма́терь, ѝ мни́тсѧ не согрѣша́ти,

а) 1. Тим. 6, 9. б) Мат. 15, 5.

для найменьшого зыску. Зри пояснене выс. 18, 5.; 24, 23.

22. Тщи́тсѧ и пр. Кто есть завистный, есть такожь лакомый; такій чоловѣкъ радъ бы найскорше збогатити ся хоть бы кривдою людскою; всѣхъ, шо мають якѝ достатки, уважае ôнъ за своихъ ворогôвъ, имъ завидуе ôнъ ихъ майна и радъ бы тоеже собѣ присвоити; однако въ тôмъ своимъ заслѣпленю, въ тыхъ забѣгахъ о збôльшене свого майна, не памятае ôнъ о тôмъ, що Богъ може за кару за его лакомство позбавити его всѣхъ его достаткôвъ и передати тіиже до рукъ чоловѣка милосерного, котрый тыми достатками буде спомагати людей убогихъ, покривдженыхъ лакомыми людьми. Зри выс. ст. 8.

23. Ѡ҆блича́ѧй и пр. Всякѝ кары, доганы и упôмненя суть зъ початку непріятнѝ; коли же пôзнаемъ ихъ хосенъ, а принайменьше добре намѣрене того, кто намъ ихъ не щадивъ, тогда почуваемъ ся до вдячности для него; зъ другои же стороны пересвѣдчаемъ ся о шкôдливости пôдхлѣбникôвъ, котрѝ хотѣли насъ ошукати, звести зъ доброи дороги. Зри пояснене выс. 27, 5.

24. И҆́же ѿверга́етъ и пр. Кто вырѣкае ся своихъ родичей, кто ихъ наукъ не слухае, кто имъ въ потребѣ не помагае а натомѣсть ихъ зневажае, гадаючи при тôмъ, що се ему вôльно, що въ тôмъ нема грѣха, той въ своей злобѣ стоить на рôвни съ чоловѣкомъ найнечестившимъ, съ найбôльшимъ проступникомъ; такого чоловѣка жде найгôрша доля въ тôмъ житю и буду-

25. сей сопричастникъ есть мужу нечестиву. [a] Невѣрный мужъ судитъ туне: а иже надѣется на

а) выс. 13, 10.

чôмъ; о нимъ говорить наша приповѣдка: кто не слухае отца, матери, нехай слухае песьои шкôры, — кто не слухае тата, той послухае ката. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто бере щось у свого отця або у матери, а говорить, що се не грѣхъ, есть товаришомъ убійника, с. е. многи не уважають за грѣхъ обкрадати своихъ родичей, но Соломонъ уважае се за проступокъ заслугуючій на бôльшу кару нѣжь публичный рабунокъ, — бо кого не буде ошуковавъ той, що есть въ станѣ ошукати свого власного отця?

25. Невѣрный мужъ и пр. Кто не въ Бозѣ, але въ собѣ самôмъ, въ своихъ достаткахъ, въ своихъ почестяхъ покладае надѣю земского щастя, той дôзнае заводу въ своихъ надѣяхъ; его постигне лиха судьба, добра бо земскй суть змѣнни и могуть бути легко утрачеными; о нимъ говорить наша приповѣдка: на леду дурный хату ставить; кто же тôлько на Бога надѣе ся, а при тôмъ честно працюе для удержаня свого житя, того любить Богъ, ему помагае и о него старае ся, нимъ опѣкуе ся прилѣжно; ôнъ не зазнае ніякои бѣды пôдъ могучимъ покрозомъ самого Бога, котрому ôнъ вѣрно служить; тожь добре остерѣгае наша приповѣдка: на Бога складай ся, розуму тримай ся, — Бога взывай, а руки прикладай. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто чванить ся и розпростирае ся (dilatat se), возбуджуе звады, но кто мае надѣю въ Господѣ, уздоровленый буде, с. е. кто мае высокй намѣры и есть лакомый, той буде съ своими ближными жити въ незгодѣ и незадоволеню, а мимо того не осягне своеи цѣли; кто же есть скромный и въ Бозѣ покладае свою надѣю, той буде мати всё, чого ему потреба, и буде жити въ мирѣ.

26. Гдⷭ҇а, въ прилѣжа́нїи вꙋ́детъ. Ѝже надѣ́ется на
де́рзо се́рдце, таковы́й безꙋ́менъ: а҆ ѝже хо́дитъ
27. въ премꙋ́дрости, спасе́тсѧ. [a] Ѝже да́етъ оу҆бѡ́-
гимъ, не ѡ҆скꙋдѣ́етъ: а҆ ѝже ѿвраща́етъ о҆́ко
28. своѐ, въ скꙋ́дости бꙋ́детъ мно́зѣ. На мѣ́стѣхъ
нечести́выхъ стена́тъ пра́веднїи, въ поги́бели же
и҆́хъ оу҆мно́жатсѧ пра́веднїи.

а) Второз. 15, 7.; 2. Кор. 9, 9.

---

26. Ѝже надѣ́ется и пр. Кто спускаючи ся на свôй власный розумъ, на свои прикметы духа и серця, зухвало и нерозважно пôдôймає ся рѣчей трудныхъ и небеспечныхъ, той єсть чоловѣкомъ глупымъ; ôнъ бо неразъ не осягає своєи цѣли и безъ потребы выставляє себе на прикрости и небеспеченьства, въ котрыхъ легко може згинути; кто же поступає собѣ розумно, держачи ся перестороги нашои приповѣдки: пытати ся кума — розума, кто осторожно оминає небеспеченьства, той охоронить себе ôтъ рôжныхъ нещасть и клопотôвъ. Любовь власна заслѣпляє чоловѣка; чоловѣкъ уважає себе звычайно за розсуднѣйшого, нѣжь нимъ єсть дѣйстно; недовѣряне собѣ дѣлає чоловѣка осторожнымъ и хоронить єго передъ похибками.

27. Ѝже да́етъ и пр. Каже наша приповѣдка: кто дає, той и має. Кто спомагає убогихъ, той дѣлає Бога немовь своимъ довжникомъ (выс. 19, 17.), той не зазнає ніякого недостатку, тому Богъ радше помножить єго достатки; кто ôтвертає серце и руку ôтъ убогихъ, не буде благословенъ ôтъ Бога, не збогатить ся николи, а противно всегда въ недостатку проживати буде.

28. На мѣ́стѣхъ и пр. Коли люди нечестивѝ дôйдуть до власти, тогда торжествують тѝ, що подôбно якъ они суть нечестивыми и имъ схлѣбляють; праведнѝ

Глава 29.

О приниманю упомнень, о справедливомъ и безбожномъ и т. д.

1. Лучше мужъ обличаай, нежели мужъ жестоко-
вый: [a] внезапу бо палиму ему, нѣсть ис-
2. цѣленіа. Похваляемымъ праведнымъ, возвесе-

a) выс. 28, 14.

же люди бувають тогда переслѣдованй и убиванй; коли же скончить ся власть людей нечестивыхъ, коли справедливость обойме керму державы, тогда буває нечестивость карана а люди праведнй приходять до значеня и число ихъ росте съ кождымъ днемъ. Зри выс. ст. 12.

1. Лучше мужъ и пр. Лучшимъ єсть той, що другихъ картає и самъ отъ иншихъ охотно принимає картанє, нѣжь той, що єсть упрямый, и другихъ картає, но самъ жадныхъ не зносить упомнень; такій бо чоловѣкъ, отримавши отъ кого догану, нагло выбухає въ гнѣвѣ, щобы оправдати свои проступки и себе боронити; для такого чоловѣка нема надѣи поправы, онъ бо откидує лѣкарство, котре бы могло єго уздоровити. О такомъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: горнець котлови доганяє, а оба смольнй, — зъ другого ся насмѣває, а за себе забуває, — на другихъ примова, а о собѣ анѣ слова, — показує дорогу, а самъ въ болото лѣзе, — кто шклянный духъ має, най на чужого каменемъ не кидає, — самъ блудить, а другого судить.

2. Похваляемымъ и пр. Коли державою управляють честнй, справедливй князѣ, котрй любять и нагороджують праведныхъ, тогда єго поддання тѣшать ся, жіючи въ спокою и добробытѣ; коли же на чолѣ державы стоять князѣ злй, нечестивй, котрй переслѣдують

лѧ́тсѧ лю́дїе: [а] нача́лствꙋющымъ же нечести́-
3. вымъ, стена́тъ мꙋ́жїе. [б] Мꙋ́жꙋ лю́бѧщꙋ пре-
мꙋ́дрость, веселитсѧ ѻ҆ц҃ъ є҆гѡ̀: [в] а҆ и҆̀же пасе́тъ
4. любодѣ́йцы, погꙋби́тъ бога́тство. Ца́рь пра́ве-
денъ возвыша́етъ зе́млю: мꙋ́жъ же законопре-

а) Пс. 2, 23. б) выс. 10, 1. в) Лук. 15, 13.

праведныхъ и рожныхъ кривдъ взглядомъ своихъ подданыхъ допускають ся, тогда стоять тѝ ихъ подданѝ подъ ярмомъ своихъ злыхъ князей и чують ся подъ кождымъ взглядомъ нещастливыми. Зри пояснене выс. 28, 12. 28.

3. Мꙋ́жꙋ лю́бѧщꙋ и пр. Мудрый молодець любуе ся въ воздержности и чистотѣ; онъ справляе своею честностію велику радость свому отцу, заховуе бо вразъ съ чистотою тѣла и души такожь въ цѣлости свою батьковщину; глупый же молодець, любуючій ся въ нечистыхъ розкошахъ, розкидуе свои и свого отца достатки на розпусту, и въ той способъ сходячи на нужду, смуткомъ наповняе серце свого отца; блудницѣ бо суть немовъ судно дѣраве, о котромъ каже наша приповѣдка, що его никто не наповнить; они умѣють выпорожнювати навѣть найбольшѝ скарбы у тыхъ, котрѝ впадуть въ ихъ сѣти, а то тымъ больше, що розпуста заслѣпляе молодыхъ, неопытныхъ людей, такъ що они легко дають ся зручнымъ блудницямъ ограбляти ся. Тожь добре перестерѣгае всѣхъ отцѣвъ наша приповѣдка: не збирай сынови худобы, збирай ему розумъ, — доброму сынови не збирай, а ледачому не оставляй, — дурному сынови и батьковске богатство не въ помочь. Зри пояснене выс. 5, 10.; 10, 1.; 28, 7.

4. Ца́рь пра́веденъ и пр. Царь, котрый справедливо судить своихъ подданыхъ и справедливо управляе своимъ царствомъ, дѣлае тоеже крѣпкимъ, богатымъ и щастливымъ; царь же, нарушуючій законы справедливости, даючій ся перекупити дарами, пускае проступки

5. стꙋпникъ раскопова́етъ, Ѝже оу҆готовля́етъ на
лицѐ своемꙋ̀ дрꙋ̀гꙋ мрѣ́жꙋ, ѡ҆влага́етъ ю҆̀ на своѧ̀
6. но́ги. [a] Согрѣша́ющемꙋ мꙋ́жꙋ ве́лїѧ сѣ́ть: пра́
ведный же въ ра́дости и҆ въ весе́лїи вꙋ́детъ.

а) Пс. 9, 17.

безкарно, зôзваляє на злочины, кривдить праведныхъ, оправдує провинившихъ, окружає ся злыми, несовѣстными дорадцями, а въ наслѣдокъ всего того упадає єго держава, а єго пôдданѝ чують ся нещастливыми; ихъ положенє стає ся щоразъ гôршимъ пôдъ кождымъ взглядомъ.

5. Ѝже оу҆готовля́етъ и пр. Кто засѣдками, пôдступами способить яке лихо свому пріятелеви, той бувае самъ тыми засѣдками немовъ сѣтями зловленый и стає ся участникомъ того лиха, яке другому способивъ. Зри выс. 28, 10.

6. Согрѣша́ющемꙋ и пр. Якъ принада поставлена коло сѣти вабить птахи и другѝ звѣрята, такъ що они безъ боязни до сѣти зближають ся, а не видячи єи, тôлько принаду, въ сѣти ловлять ся а потôмъ свободу и житє утрачують, такъ само неоглядного чоловѣка потягає до грѣшеня уроєна пріятнôсть грѣха чи то розпусты, чи піяньства, чи пôмсты и т. п, и ôнъ допускає ся того або другого грѣха, стає ся єго невôльникомъ, утрачує свободу дѣтины Божои и благодатне житє своєи души; єго непокоить совѣсть, єго гнете неслава, єго тревожить гадка о Божôмъ судѣ, єго подыбують за грѣхи рôжнѝ кары, зôсланѝ на него ôтъ Бога або вымѣренѝ єму ôтъ людей. Всего того не дôзнає чоловѣкъ праведный; ôнъ єсть веселый, ôнъ тѣшить ся, маючи чисту, спокôйну совѣсть, потѣшаючи ся навѣть въ долеглевостяхъ дочасныхъ надѣєю на Божу нагороду, яка єго не мине єсли не въ тôмъ, то цѣлкомъ певно въ будучôмъ житю.

7. а) Оу҆мѣ́етъ пра́ведный сѹ́дъ творѝти оу҆вѡ́гимъ:
а҆ нечестѝвый не разѹмѣ́етъ ра́зѹма, и҆ оу҆бо́гомѹ
8. нѣ́сть оу҆ма̀ разѹмѣва́ющагѡ. б) Мѹ́жи беззако́ннїи сожго́ша гра́дъ: в) мѹ́дрїи же ѿвратѝша
9. гнѣ́въ. Мѹ́жъ мѹ́дръ сѹ́дитъ ꙗ҆зы́ки: мѹ́жъ же

а) выс. 28, 5. б) выс. 11, 11. в) Єккл. 9, 18.

7. **Оу҆мѣ́етъ пра́ведный** и пр. Судія справедливый пильно изслѣджує права чоловѣка убогого, котрый не розумѣючи своихъ правъ, не умѣє себе боронити и тому легко може бути покривдженымъ; такого чоловѣка бере справедливый судія въ оборону противъ могучихъ кривдителей и тымъ оказує найбо̂льше добродѣйство въ оборонѣ єго правъ, майна и свободы; судія же нечестивый не дбає про справы убогихъ людей, бо не надѣє ся ѿтъ нихъ нїякихъ користей, тому не задає собѣ працѣ до изслѣдженя ихъ правъ, ѿнъ корыстає зъ ихъ невѣжества, не поучає ихъ, щобы не потребовавъ выступати въ ихъ оборонѣ противъ людей богатыхъ и могучихъ, о котрыхъ дары и взгляды єму ходить. О такѡ̂мъ чоловѣцѣ говорить наша приповѣдка: умеръ богатый, ходѣмъ ховати, умеръ убогїй, шкода дороги. Зри Ис. 1, 23.

8. **Мѹ́жи беззако́ннїи** и пр. Якъ грѣхи, соблазни людей безбожныхъ причиняють ся до упадку цѣлыхъ суспо̂льностей, такъ знову честноты, добрѝ примѣры и молитвы людей побожныхъ ѿвертають ѿтъ цѣлыхъ громадъ гнѣвъ Божїй, спроваджують же на тїиже Боже благословенє Зри поясненє выс. 11, 11.; 28, 2.

9. **Мѹ́жъ мѹ́дръ** и пр. Мужь розумный и праведный съ легкостїю управляє народомъ, понеже по̂дданѝ почитають єго мудро̂сть и праведно̂сть и тому тымъ радше єго слухають; на таке поважанє и послухъ своихъ по̂дданыхъ не може числити мужь глупый и безбожный; хотяй ѿнъ и гнѣває ся на непослушныхъ, никто єго не боить ся, всѣ маловажать собѣ єго гнѣвъ и

злый гнѣвлѧйсѧ посмѣвіемь выва́етъ, а̑ не
10. оу́страша́етъ. Мꙋ́жи кровє́й причі́стыи возненавидѧтъ прг҃внаго: пра́вїи же взы́щꙋтъ дꙋ́шꙋ є҆гѡ̀.
11. [a] Вє́сь гнѣ́въ сво́й произно́ситъ безꙋ́мный: пре-

а) выс. 15, 2.

єго грозьбы и ругають ся єму. Ôтти мають учити ся князѣ, що, коли хотять успѣшно и щастливо управляти своими пôддаными, довжнѝ имъ передовсѣмь присвѣчовати побожностію, справедливостію и чистотою обычаѣвъ, щобы на нихъ не справдила ся наша приповѣдка: слѣпый невидющого водить, та оба въ яму повпадали.

10. Мꙋ́жи кровє́й и пр. Каже наша приповѣдка: лихе доброго не любить. Люди кровожаднѝ, убійники и всякого рода проступники не любять людей праведныхъ, побожныхъ; въ нихъ бо видять они противникôвъ свого безбожного поступованя, готовыхъ кождои хвилѣ выступити въ оборонѣ тыхъ, котрыхъ они выбрали собѣ за добычу свого лакомства; якъ бо тамтѝ безбожники чигають на житє людей невинныхъ, щобы ихъ ограбити, такъ знову тѝ праведнѝ видять въ тôмъ задачу свого житя, щобы боронити чести, майна и житя людей невинныхъ.

11. Вє́сь гнѣ́въ и пр. Чоловѣкъ глупый легко запалює ся гнѣвомъ и въ гнѣвѣ дѣлає собѣ и ближнёму неразъ найбôльшѝ шкоды, посуває ся до найбôльшихъ зневагъ взглядомъ свого ближнёго такъ словомъ якъ дѣломъ, стягаючи на себе черезъ тоє рôжнѝ прикрости а неразъ навѣть дôтклив̂ѝ кары; чоловѣкъ же мудрый умѣє гнѣвъ свôй повздержати; ôнъ хоть и окаже своє незадоволенє, то не выбухає заразъ гнѣвомъ, але приступає до укараня провинившого ажь по певнôй розвазѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: всего духа свого показує глупый; мудрый ôткладає и ховає на потôмъ, с. є. чоловѣкъ глупый высказує заразъ всё, що знає; чоловѣкъ же мудрый поступає собѣ съ умѣр-

12. мꙋдрый же скрыва́етъ по ча́сти [a] Ца́рю послꙋ-
шающꙋ словесѐ непра́ведна, вси́, и҆̀же подъ ни́мъ,
13. законопрестꙋ́пницы. Заимода́вцꙋ и҆ должникꙋ,
дрꙋ́гъ съ дрꙋ́гомъ сошѣ́дшымсѧ, посѣще́нїе тво-
14. ри́тъ ѻ҆вѣ́ма Гдⷭ҇ь. [б] Царю̀ во и҆́стинѣ сꙋдѧ́щемꙋ
нищымъ, престо́лъ є҆гѡ̀ во свидѣ́тельство оу҆-

а) Сір. 10, 2. б) выс. 20, 28.; 25, 5.

кованємъ, говорить съ розвагою, говорить тогды, коли потреба, впрочôмъ мовчить.

12. Царю̀ послꙋ́шающꙋ и пр. Коли якій царь радо слухає клеветъ и ложныхъ обжалованъ, тогда дѣє ся, що єго слуги нарочно такѝ клеветы и обжалованя вышукують, щобы єму приподобати ся, въ наслѣдокъ чого бувають люди невиннѝ кривдженѝ а справедливôсть въ державѣ съ великою для тоиже шкодою вывертає ся; такѝ злѝ слуги царскѝ не стерплять, щобы межи ними бувъ слуга честный, бридячій ся клеветою.

13. Заимода́вцꙋ и пр. Убогій довжникъ и богатый вѣритель всюда находять ся; всюда суть люди убогѝ, потребуючѝ помочи богатыхъ, а и богатѝ не могуть обôйти ся безъ убогихъ; Богъ не робить межи ними ніякои рôжницѣ, ôнъ одныхъ и другихъ любезно посѣщає, ними опѣкує ся и дбає о заспокоєнє ихъ потребъ; тожь никимъ не належить погорджати анѣ нечестно утискати, бо той, що єсть убогимъ, може бути лучшимъ ôтъ богача, а Богъ, котрый ихъ обохъ сотворивъ, ихъ обохъ такожь судити буде. Зри о тôмъ поясненє выс, 22, 2.

4. Царю̀ во и҆́стинѣ и пр. Царь, котрый єсть для всѣхъ своихъ пôдданыхъ однаково справедливымъ, котрый особлившимъ способомъ опѣкує ся людьми убогими и низькими, якѝ бувають звычайно черезъ богатыхъ и могучихъ кривдженѝ, котрый, не зважаючи на вплывы и дары людей богатыхъ, не дає чинити кривды убогимъ, єсть для всѣхъ честныхъ пôдданыхъ предме-

15. стро́итсѧ. Ꙗ҆зы ѝ ѡ҆личе́нїѧ даю́тъ мꙋ́дрость: ѻ҆́трокъ же̑ заблꙋжда́ѧ [а] срамлѧ́етъ роди́тели
16. своѧ̀. [б] Мнѡ́гимъ сꙋ́щымъ нечести́вымъ, мно́зи грѣсѝ быва́ютъ: пра́веднїи же̑, ѻ҆́нымъ па́да-

а) выс. 10, 1. б) Пс. 36, 36.

томъ найвысшого почитаня; они для потвердженя своихъ выречень взывають на свѣдка своихъ слôвъ такого справедливого царя, якъ се звыкло дѣяти ся въ звычайныхъ присягахъ, въ котрыхъ Бога за свѣдка взывае ся; престолъ такого царя уважають честнѝ пôдданѝ яко непомыльне свѣдоцтво правды; щонибудь ореченє такій царь, буває уважане яко ореченє не такъ царя якъ радше яко ореченє самои правды и справедливости. Зри о тôмъ поясненє выс. 20, 18.; 25, 5.

15. Ꙗ҆зы и пр. Кара съ наукою причиняє ся до доброго выхованя дѣтей; коли же дѣти лишать ся самымъ собѣ, тогда не маючи розумного провадженя станутъ ся злыми и розпустными, а родичѣ не будуть мали зъ нихъ потѣхи, лишь соромъ и смутокъ. Зри поясненє выс, 10, 1.; 23, 13. 14.

16. Мнѡ́гимъ сꙋ́щымъ и пр. Чимъ бôльше єсть где людей безбожныхъ и нечестивыхъ, тымъ бôльше дѣє ся тамъ беззаконій; тогды бо однѝ другихъ до злого потягають и себе взаимно до злого ободряють, а и укаранє ихъ злыхъ поступкôвъ буває утрудненє задля великого ихъ множества, тымъ бôльше, коли и сама зверхнôсть, котра бы довжна ихъ карати, оказує ся для нихъ поблажливою; люди же праведнѝ, видячѝ тѝ многѝ злочины людей нечестивыхъ и ихъ безкарнôсть, нехай не упадають на духу, а тымъ меньше, нехай не вступають въ ихъ слѣды; скорше бо або пôзнѣйше постигне такихъ людей строга кара ôтъ Бога або и ôтъ людей, а тогды праведнѝ въ тôй строгôй карѣ людей нечестивыхъ найдуть для себе ôтстрашаючій ôтъ злого примѣръ и ободренє до дальшого праведного житя.

17. юцыимъ, оу҆страша́еми быва́ютъ. [а] Наказꙋ́й сы́-
на твоего̀, и҆ оу҆поко́итъ тѧ̀, и҆ да́стъ лѣ́потꙋ
18. дꙋшѝ твое́й. Не бꙋ́детъ сказа́тель ꙗ҆зы́кꙋ за-
конопрестꙋ́пнꙋ: хранѧ́й же зако́нъ, блаже́нъ.
19. Не нака́жетсѧ словесы̀ ра́бъ же́стокъ: а҆́ще во и҆
20. оу҆разꙋмѣ́етъ, но не послꙋ́шаетъ. [б] А҆́ще оу҆ви́-
диши мꙋ́жа ско́ра въ словесѣ́хъ, разꙋмѣ́й,

а) выс. 23, 13. б) Єккл. 5, 1.; Як. 1, 19.

17. Наказꙋ́й сы́на и пр. Картай, выховуй твого сына въ розумнôй карности, а найдешь въ нихъ потѣху, помôчь и окрасу въ старости. Зри поясненє выс. 23, 13.; 28, 17.

18. Не бꙋ́детъ сказа́тель и пр. Коли нема въ якôмъ народѣ тыхъ, котрѝ бы єго учили Божого закона, тогда нарôдъ усуває ся ôтъ выконуваня добрыхъ дѣлъ, позбуває ся честнотъ и безъ боязни допускає ся рôжныхъ злочиннôвъ; коли же нарôдъ має побожныхъ учителей Божого з кона, тогда нарôдъ а и кождый поодинокій чоловѣкъ, слухаючи ихъ наукъ и пересторогъ, созидаючи ся ихъ примѣрами, єсть щастливый; ôнъ бо уйде каръ, Богомъ за злочины загроженыхъ, и удостоить ся нагороды, обѣцянои ôтъ Бога тымъ, що вѣрно єго законъ выконують.

19. Не нака́жетсѧ и пр. Злый слуга не слухає свого пана; ôнъ хотяй чує єго приказы, хотяй розумѣє, чого панъ ôтъ него вымагає, удає, яко бы єго не чувъ и оказує єму непослухъ; такому злому, непослушному слузѣ не выстарчать упôмненя, ôнъ собѣ зъ нихъ ничого не робить; такого слугу треба ажь карами до послуха и до роботы наганяти. О такôмъ слузѣ говорить наша приповѣдка: соломянымъ слугою никто не доробивъ ся.

20. А҆́ще оу҆ви́диши и пр. Наша приповѣдка говорить: не говори пышно, щобы ти на зле не

21. а) Ꙗкѡ ᲂу҆пова́нїе и҆́мать па́че є҆гѡ̀ безꙋ́мный. б) И҆́же ласкосе́рдъ бꙋ́детъ ѿ дѣ́тства, поравѡ́тится: напослѣ́докъ же болѣ́зновати бꙋ́детъ ѡ҆ се́мъ.

а) выс. 26, 12. б) Сір. 33, 26.

выйшло. Чоловѣкъ скорый до говореня, не даючій другому прійти до слова, має въ собѣ такъ много любви власнои, що єму здає ся, якобы ôнъ одинъ бувъ въ станѣ въ однôй хвили дати на всё добру ôтповѣдь, якобы ôнъ одинъ бувъ зъ всѣхъ наймудрѣйшій и найлучшій; такого зарозумѣлого, говорливого чоловѣка єсть дуже трудно исправити; скорше можна надѣяти ся поправы чоловѣка глупого; такій бо чоловѣкъ не знає о тôмъ, що єсть глупый, и тому, коли єму кто представить якусь рѣчь яко глупу, ôнъ ю ôткине ôтъ себе, прійме же радо якусь рѣчь, котру єму ктось яко мудру представить. Зри поясненє выс. 26, 12.

21. И҆́же ласкосе́рдъ и пр. Кто ôтъ дитиньства угоджає свому тѣлу и своимъ пожадливостямъ, той учує колись згубнѝ наслѣдки сего свого поступованя; ôнъ пôсля нашои приповѣдки: чимъ быкъ навыкъ, тымъ и реве, — чимъ горщикъ накипѣвъ, тымъ и смердѣти буде, — дай серцю волю, самъ пôйдешь въ неволю, стане ся съ часомъ невôльникомъ своихъ злыхъ навычокъ и пожадливостей, котрѝ єму неразъ въ житю станутъ ся причиною до нарѣкань, котрѝ могуть навѣть стати ся причиною єго дочаснои и вѣчнои погибели; тожь належить завчасу умертвляти тѣло вразъ съ єго похотями, щобы умѣло служити духови, а не щобы брало верхъ надъ духомъ. (1. Кор. 9, 27.) Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто въ розкоши зъ молоду ховає слугу свого, потôмъ найде єго упрямого, с. є. слуга завчасу розпещованый ôтъ свого пана, гадає, що ôнъ собѣ на таке обходженє ся съ нимъ заслугує, и буває въ своєй зарозумѣлости щоразъ гôршій.

22. а) Мꙋ́жъ гнѣвли́вый воздвиза́етъ сва́ръ: мꙋ́жъ
23. же ѿ́рый ѿкрыва́етъ грѣхѝ. Досажде́нїе мꙋ́жа
смира́етъ: б) а̑ смире́нныѧ оу̑твержда́етъ Гдь
24. въ сла́вѣ. в) Йже сооѡща́етсѧ та́тю, ненави́-
дитъ своеѧ дꙋшѝ: ли̑ще же клѧ́твꙋ предложе́н-

а) выс. 15, 18. б) Іов. 22, 29.; выс. 15, 33.; Мат. 23, 12. в) Лев. 5, 1.

22. Мꙋ́жъ гнѣвли́вый и пр. Каже наша припо вѣдка: май добру натуру, не пріймешь карности на шкуру. Чоловѣкъ не умѣючій повздержати свôй гнѣвъ, выкликуе задля чогонибудь сварнѣ, въ наслѣдокъ чого мае житє неспокôйне и дôзнае рôжныхъ прикростей, зневагъ и каръ; чоловѣкъ злôсный и мстивый, не задоволяе ся першимъ выбухомъ свого гнѣву и зневагами, якими другихъ образивъ: ôнъ навѣть давнѣйше дôзнавѝ обиды немовь ôткопуе и ихъ въ своей памяти ôтсвѣжуе, щобы за нихъ дальше мстити ся. Або: ярôсть стелить чоловѣкови дорогу до рôжныхъ тяжкихъ грѣхôвъ противъ Бога, людей и противъ него самого, якъ: до проклонôвъ, бôйокъ, навѣть до убійствъ. Зри выс. 15, 18.; Як. 1, 20.

23. Досажде́нїе и пр. Чоловѣкъ, котрого гордôсть заслѣпляе, котрый въ своей зарозумѣлости не видить своихъ хибъ а уважае себе за наймудрѣйшого и найлучшого, дôзнае въ наслѣдокъ свого гордого поступованя дуже часто обидъ и упокорень; се есть карою для него за его гордôсть и зарозумѣлôсть; такого чоловѣка не любить Богъ нѣ люди; правдиво же покорнѝ люди суть любимцями Бога и людей, Богъ вывысшае ихъ и дае имъ тѣшити ся почитанемъ и славою у людей, доки ихъ не вагородить вѣчною славою въ небѣ. Зри поясненє выс. 3, 34.; 11, 2.; 15, 33.; 16, 18; 18, 12.

24. Йже сооѡща́етсѧ и пр. Не лишь той допускае ся грѣха крадежи, кто якусь рѣчь другому краде, але и той, кто такою украдженою рѣчею съ злодѣемъ дѣ-

25. нꙋю слы́шавшїи не возвѣстѧ́тъ: [а] Оу҆боѧ́вшесѧ
и҆ постыдѣ́вшесѧ человѣ́кѡвъ, преткнꙋ́тсѧ: [б] на-
дѣ́ѧвыйсѧ же на Гдⷭ҇а возвеселитсѧ: нечє́стїе
лꙋ́жꙋ даѐтъ соблажнє́нїе; оу҆пова́ѧй же на вла-

а) Мат. 14, 5. б) выс. 16, 20.; Єрем. 17, 7.

лить ся; они оба ненавидять своєи душѣ (выс. 19, 8.), понеже для марного дочасного зыску каляють свою душу грѣхомъ крадежи и выставляють себе на небезпеченьство дочаснои и вѣчнои кары. — А҆ ꙗ҆ же кла́твꙋ и пр. Єсть се друга причина, для чого участвуючій въ крадѣжи ненавидить свою душу, ото понеже ôнъ нарушає публичну справедливôсть и судъ и часто-густо допускає ся ложнои присяги. Чує бо, якъ судія заклинає єго и єму подôбныхъ, щобы всказали злодѣя и єго товаришей и участникôвъ, а мимо того ôнъ не выдає ихъ анѣ самого себе; ôнъ не выдає самого себе навѣть тогда, коли судія пôдъ присягою впростъ єго самого пытає ся, чи не укравъ якои рѣчи або чи не подѣливъ ся съ злодѣємъ рѣчею украдженою. Гдеякѝ пôдъ такими ложнои присяги виновными участниками въ грѣсѣ крадежи розумѣють такожь свѣдкôвъ, заприсяженыхъ ôтъ судіи, щобы выдали злодѣя, котрѝ однако не хотять єго выдати.

25. Оу҆боѧ́вшесѧ и пр. Всѣ такѝ нечестивѝ участники въ грѣсѣ крадежи, укрываючѝ злодѣя зъ боязни и встыду передъ людьми, пôткнуть ся о свою злобу и упадуть с. є. дôзнають тяжкои кары Божои Особливо же ложна присяга єсть однымъ зъ найстрашнѣйшихъ грѣхôвъ, якого Богъ не лишає безкарно. Такого грѣха не допустить ся той, що не боить ся людей анѣ не оглядає ся на взгляды людскѝ тамъ, где иде о захованє Божого закона; ôнъ не въ людяхъ и въ рѣчахъ дочасныхъ, але въ Бозѣ и єго нагородѣ покладає свою надѣю, и въ тôй своєй надѣи ôнъ не заведе ся; ôнъ уже въ тôмъ житю буде тѣшити ся спокоємъ совѣсти и проживати щастливо при Божôмъ благословенію, а по

26. дыкꙋ, спасе́тсѧ. [a] Мно́зи оу҆гожда́ютъ ли́цамъ
нача́лникѡвъ: ѿ Гдⷭ҇а же свыва́етсѧ пра́вда мꙋ́-

а) выс. 19. 6.

смерти ждуть его вѣчнѝ радости небеснѝ. Якъ нечестивôсть людей безбожныхъ, руководячихъ ся не боязнею Бога але боязнею передъ людьми и взглядами людскими, есть тымъ каменемъ, о котрый они потыкають ся и падають въ дочасну и вѣчну погибель, такъ зновь служене Богу людей побожныхъ, цѣлу свою надѣю въ Бозѣ покладаючихъ, есть основою ихъ дочасного и вѣчного щастя.

26. Мно́зи оу҆гожда́ютъ и пр. Звычайно старають ся люди о ласку и взгляды у князѣвъ и другихъ вплывовыхъ осôбъ, щобы ôтъ нихъ узыскати се, чого имъ потреба до житя, або до заспокоєня ихъ суетности, або до обороны противъ кривдителямъ и т. п. При тôмъ всѣмъ гадають многѝ люди, що имъ зовсѣмъ выстарчає ласка и оборона князя або якоись иншои могучои особы, а о Бозѣ они навѣть не погадають. Тымчасомъ на ласку людей нема що спускати ся, надѣя на таку ласку есть дуже непевна и легко завести може, якъ каже наша приповѣдка: паньска ласка до порога, — а впрочемъ чоловѣкъ, хотьбы бувъ наймо́жнѣйшій, не есть въ станѣ забезпечити комусь тревале щасте. Тôлько одинъ Богъ есть всемогучій, якъ каже наша приповѣдка: у Бога всемога; — безъ Божои волѣ и волосъ зъ головы не спаде; безъ Бога анѣ до порога; Богъ управляє мудро и добротливо цѣлымъ свѣтомъ, всѣми людьми; отъ него зависить судьба кождого чоловѣка; тожь передовсѣмъ до Бога належить прибѣгати въ всѣхъ слушныхъ справахъ нашого житя, а ôнъ успособить такожь серце князя и другихъ знаменитыхъ людей, що намъ не стане ся кривда. Жіймо лишь праведно, сповнюймо лишь совѣстно нашѝ обовязки, а решту лишѣмъ справедливому Божому провидѣнію.

27. жꙋ. [a] Мéрзость прáведникꙋ мꙋ́жъ непрáведенъ: мéрзость же законопрестꙋ́пномꙋ правоведꙋ́щїй пꙋ́ть.

Глава 30.

О пôзнаню Бога зъ Божого объявленя, о покорѣ, о словѣ Божôмъ, о суетности и т. д.

1. Сїѧ̑ глаго́летъ мꙋ́жъ вѣрꙋющымъ Бг҃ови, и̑ по-
2. чивáю. [б] Безꙋ́мнѣе во е҆́смь ѿ всѣ́хъ человѣ́къ,

а) Іса. 15, 19. б) 1. Кор. 15, 9.; Як. 1, 10.

---

27. Мéрзость и пр. Не може бути ніякои спôлки межи праведностію а неправедностію; одна выключае другу; праведнôсть стремить до розширеня и скрѣпленя царства Божого на земли, а неправеднôсть стремить до збуреня того царства. (2. Кор. 6, 14.) Тожь и въ житю щоденнôмъ пôзнаемъ праведного чоловѣка по тôмъ, що ôнъ бридить ся чоловѣкомъ неправеднымъ и що ôнъ, хотяй любить его яко свого ближнёго и не дѣлае ему шкоды, не пристае съ нимъ анѣ не завязуе съ нимъ пріязни, пôсля нашои приповѣдки: орелъ не пристае съ воробцями.

1. Мꙋ́жъ. Неизвѣстный авторъ сеи главы, котру однако Соломонъ долучивъ до своихъ притчей. Гдеякѝ уважають за автора сеи главы самого Соломона. Зри передне слово до сеи книги. — Почивáю. Гадка сего стиха есть: Слѣдуючѝ выреченя подаю тымъ, що вѣрують Богу, они бо и менѣ увѣрують, котрый говорю зъ Божого вдухновеня; тыми же моими выреченями кôнчу збôръ моихъ притчей и по скôнченôй працѣ ôтпочиваю.

2. Безꙋ́мнѣе и пр. Се вызнане походить зъ глубокого пересвѣдченя о немочи людского розуму, котрый

3. И҆ ра́зꙋма человѣ́ческагѡ нѣ́сть въ мнѣ̀: Бг҃ъ
же наꙋчи́ мѧ премꙋ́дрости, и҆ ра́зꙋмъ свѧты́хъ
4. ᲂу҆разꙋмѣ́хъ. [a] Кто̀ взы́де на не́бо и҆ сни́де?
кто̀ собра̀ вѣ́тры въ нѣ̑дра? кто̀ возврати̑ во́дꙋ

а) Іов. 38, 4. 5.

безъ Божого объявленя блукає ся въ темнотѣ и невѣжествѣ. Подобнѝ покорнѝ вызнаня находимъ у поганьскихъ мудрцѣвъ, якъ н. пр. у Сократа, котрый сказавъ: се одно знаю, що не знаю ничого.

3. Бг҃ъ же наꙋчи́ и пр. Отъ Бога отримавъ я пôзнане рѣчей природныхъ и чоловѣчихъ, Богу завдячую я такожь знане спасенія, знане рѣчей Божихъ, мудрôсть и пôзнане правдъ небесныхъ.

4. Кто̀ взы́де и пр. Каже наша приповѣдка: Панъ Бôгъ старый господарь. Самъ тôлько Богъ єсть наймудрѣйшій и всемогучій, котрый яко всюда присутный, не змѣнюючи свого мѣстця, своєю мудростію и дѣланємъ немовъ всходить на небо и сходить оттамъ на землю, управляючи наймудрѣйше вселенною и удержуючи туюже и всѣ єи сотворѣня. (Второз. 33, 26.) Въ отношеню до І. Христа зри тѝ слова Іоа. 3, 13.; Єф 4. 9 Гдеякѝ поясняють тѝ слова такъ: Чоловѣкъ самому собѣ, свому розуму, лишеный не може дойти до пôзнаня рѣчей небесныхъ, понеже жаденъ чоловѣкъ не може взойти на небо, щобы оттамъ принести се пôзнане на землю. — Кто̀ собра̀ и пр. Богъ яко наймудрѣйшій и всемогучій єсть паномъ надъ вѣтрами; онъ выпускає ихъ, коли и куда хоче, онъ збирає ихъ назадъ, немовъ за свою пазуху, они суть єму въ всемъ послушнѝ. — Кто̀ возврати̑ и пр. Богъ одинъ своєю мудростію назначивъ водамъ, якѝ були на початку свѣта, певнѝ границѣ, даючи имъ въ облакахъ, въ берегахъ морскихъ и рѣчныхъ немовъ одѣжь, котра ихъ отъ суши отдѣлювати має. — Кто̀ ѡ҆бдержа̀ и пр. Богъ одинъ яко наймудрѣйшій и всемогучій завѣсивъ землю въ просторахъ небесныхъ и утвердивъ ю такъ

въ ризꙋ? кто ѡ҆бдержа всѧ̑ концы̀ земли̑? коє
и҆мѧ є҆гѡ̀? и҆ли̑ коє и҆мѧ сы̑нꙋ є҆гѡ̀, да разꙋмѣє-
5. ши? [a] Всѧ̑ бо словеса̀ Бж҃їѧ раздежє́на: защи-

а) Пс. 11, 7.; Пс. 1 , 31.

сильно, що жадна сила, нѣ вѣтры нѣ воды не могуть єи порушити зъ свого мѣстця. Зри Іов. 38, 4.; Пс. 103, 5. — Коє и҆мѧ є҆гѡ̀? Скажи менѣ, ты, що уважаєшь себе за мудрого, що собѣ мудрôсть приписуєшь, яке єсть имя того, который, якъ я сказавъ, сотворивъ небеса, вѣтры, воду и землю, и который цѣлою вселенною и всѣми єи сотворѣнями управляє и ихъ удержує? Ты скажешь, що имя єго єсть Богъ. Но що значить се имя Богъ? яке єсть єго существо? Сего ты не зрозумѣєшь. — Коє и҆мѧ сы̑нꙋ є҆гѡ̀? Пôдъ сы̑номъ розумѣютъ многи̑ мудрôсть, яка ôтъ вѣкôвъ єсть у Бога. Зри пояснене выс. 8, 22. 2 . Вуєкъ, польскій переводець св. Письма, дає до сего стиха таке пояснене: Ту маємъ свѣдоцтво, що въ найсвятѣйшôмъ Божествѣ єсть розличіє осôбъ Божихъ, понеже ту сгадує виразно сына Божого, и дає пôзнати, що до тогдашнѣхъ часôвъ немногѝ знали, щобы Богъ мавъ бути Отцемъ и мати Сына, якъ се такожь самъ І. Христосъ вызнає у св. Іоанна 17, 6 — Да разꙋмѣєши. Єсли ты всего того не можешь поняти, єсли ты Божу мудрôсть и всемогучôсть хиба подивляти можешь, но єи николи зглубити не єсь въ силѣ, то и безъ Божого объявленя не зможешь пôзнати ніякои Божои таємницѣ въ рѣчахъ небесныхъ.

5. Всѧ̑ бо словеса̀ и пр. Ôгъ Сына Божого, Слова Божого, переходить ся тутъ до того, якъ Слово, котре ôтъ вѣкôвъ було у Бога, объявило ся съ часомъ людямъ за помочію слôвъ св. Письма, закона и пророкôвъ, щобы намъ указати волю Отца и дорогу до щастливости. Тѝ слова выходять ôтъ Слова Божого немовъ лучѣ ôтъ сонця, вода зъ жерела, тепло ôтъ огню. Тѝ слова суть огненнѝ, въ огню розпаленѝ, с. є. Божѝ за-

6. щáетъ же сáмъ благоговѣющихъ ѐмꙋ. [а] Не
приложѝ къ словесéмъ ѐгѡ̀, да не ѡ̀бличѝть тѧ̀,
7. ѝ лóжъ вꙋ̀деши. Двóе прошꙋ̀ оу҆ тебѐ, не ѿимѝ
8. ѿ менѐ блг҃ти прéжде оу҆мéртвїѧ моегѡ̀. [б] Сꙋ́етно
слóво ѝ лóжно далéче ѿ менѐ сотворѝ, вогáт-

а) Второз. 4, 2.; 12, 32. б) Євр 13, 5.

повѣди и обѣтницѣ суть такъ правдивѝ, чистѝ, певнѝ, немовъ бы були золотомъ въ огню очищенымъ ôтъ всякои иншои примѣшки; нема тамъ ніякои ложи, обмана и притворства. Зри Пс. 17, 31. — Защищáетъ и пр. Всѣ, котрѝ уповають на Божѝ обѣтницѣ и вѣрно, совѣстно заховують Божѝ заповѣди, могуть бути певными Божои опѣки и охороны; Богъ бо обѣцявъ таку опѣку, таку охорону своимъ почитателямъ; ôнъ додержить своеи обѣтницѣ, понеже єсть вѣрнымъ въ своихъ обѣтницяхъ.

6. Не приложѝ и пр. Не додавай ничого до чистого и совершенного слова Божого, щобысь твоими додатками не попсовавъ того Божого слова, сходячи самъ на манôвцѣ ложи и заблудженя. Зри пояснене Второз. 4, 2.

7. Двóе прошꙋ̀ и пр. Въ тôмъ стиху єсть выражена просьба до Бога о двѣ рѣчи, о якихъ єсть бесѣда въ ст. 8.; немовъ бы казавъ: не позбавляй мене, Боже, въ моимъ житю тыхъ двохъ добродѣйствъ, тыхъ двохъ ласкъ, о якѝ я тебе прошу; якъ довго жити буду, подавай менѣ милостиво тѝ двѣ ласки твои.

8. Сꙋ́етно слóво и пр. Суєту и ложь ôтдали ôтъ мене; тѝ двѣ хибы нехай будуть далекими ôтъ мене; богатства и убожества не давай менѣ; єсли бо буду богатымъ, легко стану ся суєтнымъ и гордымъ, презираючи твоими заповѣдями и убогими ближными; єсли бы же я зôставъ бѣдакомъ, легко ложи и всякои нечестности мôгъ бы я допустити ся; дай менѣ стôлько, щобы я мôгъ заспокоити всѣ потребы мого житя и жи-

ства же и̂ нищеты́ не да́ждь ми: [а] оу̂стро́й же
9. ми̂ потре́бнаѧ и̂ самодовѡ́лнаѧ: [б] Да не на-
сы́щсѧ ло́жъ вѹ́дѹ, и̂ рекѹ̀: кто́ мѧ ви́дитъ?
и̂лѝ ѡ̂вни́ща́въ оу̂кра́дѹ, и кленѹ́сѧ и̂̀менемъ
10. Бж҃їимъ. Не преда́ждь рава̀ въ рѹ̀цѣ̀ господи́на,
11. да не когда̀ проклене́тъ тѧ̀, и̂ и̂сче́знеши. Ча́-
до ѕло̀ клене́тъ о̂ц҃а̀, и̂ ма́терь не благослови́тъ.

а) Мат. 6, 11.; 1. Тим. 6, 8. б) Второз. 8, 12—14.

ти безжурно. О чоловѣцѣ пристаючôмъ на малôмъ, довольнôмъ зъ того, що може заспокоити свои конечнѝ потребы, а не бажаючôмъ бôльше, говорить наша приповѣдка: є, то мине ся, нема, то обôйде ся.

9. Да не насы́щсѧ и пр. Чоловѣкъ сытый хлѣба и розкошей, уплываючій въ достаткахъ, вырѣкає ся Бога, перестає вѣрити въ него, а въ грѣшеню єсть такъ зухвалый, якобы не було для него Бога, того всевѣдучого свѣдка всѣхъ дѣлъ а навѣть мыслей кождого чоловѣка; о такôмъ чоловѣцѣ каже наша приповѣдка: коли сѣно въ стозѣ, то забувъ о Бозѣ; чоловѣкъ же бѣдный, щобы прійти въ посѣдане майна, готовъ єсть допустити ся крадѣжи, укравши же щось, закрыває ся ложію, щобы не бувъ караный, а щобы єму увѣрено, готовъ навѣть ужити ложнои присяги, сего найбôльшого грѣха. Тыхъ двохъ крайностей обавляє ся авторъ помянутои просьбы и тому просить Бога о покору и станъ середный.

10. Не преда́ждь и пр. Не обвиняй злобно слуги передъ єго паномъ, щобы той укаравъ єго; будь поблажливымъ и милосерным для стану невôльничого и злобными обвиненями не обтяжай єго ярма, котре и безъ того єсть тяжке; дѣлаючи се, выставляєшь себе на пр клоны обжалованого слуги, а Богъ, котрый опѣкує ся всѣми опущеными, строго тебе покарає.

11. Ча́до ѕло̀ и пр. Тутъ начинає ся бесѣда о рôжныхъ людяхъ, котрѝ въ очахъ Божихъ суть най-

12. Чáдо злò прáведна себѐ сѹ́дитъ, и҆схóда же
13. своегѡ̀ не и҆змы̀. [a] Чáдо злò высóки ѻ҆́чи

а) выс. 6. 17.

бôльше мерзкеми. Такими суть передовсѣмъ злѝ дѣти, котрѝ грѣшать найбôльшою невдячностію противъ родичей, взглядомъ котрыхъ суть обовязанѝ до найбôльшои вдячности и любви; такѝ дѣти обходять ся съ своими родичами якъ найгôрше, проклинають и зневажають ихъ. Зри выс. 1, 9.; 28, 24.

12. Чáдо злò прáведна и пр. Злыми и передъ Богомъ найбôльше мерзкеми суть такожь тѝ люди, котрѝ уважають себе за праведныхъ, но брудôвъ своихъ не змыли, понеже о тыхъ своихъ брудахъ, о тыхъ своихъ порокахъ не знають або о нихъ не дбають. О такихъ людяхъ, удаючихъ, що суть побожными, говорить наша приповѣдка: постава свята, а сумлѣне злодѣйске, — набожный! якъ бы такій кождый, тобы весь свѣтъ до горы ногами перевернули. Пôдъ выраженемъ и҆схóда своегѡ̀ мають ту розумѣти ся злѝ склонности, якѝ чоловѣкъ мае ôтъ свого уродженя, якѝ выносить съ собою при своимъ выходѣ зъ утробы матерной. Образъ есть ту взятый зъ бруду, якимъ есть обложена дѣтина по народженю а зъ якого ю бабы очищують.

13. Чáдо злò высóки и пр. Есть ту бесѣда о людяхъ гордыхъ, зарозумѣлыхъ чи то на свôй рôдъ, чи на свои достоинства чи на що иншого, и презираючихъ всѣми другими людьми, немовъ недостойными сего, шобы они до нихъ зôближили ся або на нихъ и поглянули. Такѝ люди своимъ невластивымъ поступованемъ выставляють себе у людей лишь на ненависть и поругу; о нихъ то съ насмѣшкою каже наша приповѣдка: сова хотьбы лѣтала по пôдъ небеса, та соколомъ николи не буде.

14. ѝмать, вѣждома же своима возносится. Чадо
зло [a] мечь зубы (свои) ѝмать, и членωвныя
ꙗкω сѣчиво: ежε губити и поядати смирен-
15. ныя ѿ земли, и оубωгія ихъ ѿ человѣкъ. Пія-
вица имѣ три дщери любовію возлюблены, и
три сія не насытишася ея, и четвертая не
16. оудовлися рещи: довольно (ми єстъ). Адъ, и

а) выс. 12, 18.; Єрем. 9, 8.

14. Чадо зло мечь и пр. Єсть ту бесѣда о всякого рода злобныхъ и несовѣстныхъ людяхъ, котрі ложами, клеветами и другими пôдлыми способами позбавляють другихъ славы, становиска, а неразъ навѣть житя Зри пояснене выс. 1, 12; 12, 18.

15. Пія́вица имѣ и пр. С. є. пожадливôсть, котра єсть немовъ якою пявкою, має чотыри доньки, котрі не могуть николи насытити ся. Стихъ 16-тый подає, які тутъ доньки мають розумѣти ся

16. Адъ. Первою донькою пожадливости єсть адъ, котрый не насычує ся николи умершими, хотяй щодня принимає ихъ въ найбôльшôмъ числѣ. Въ переноснôмъ значеню можемъ ту розумѣти гнѣвъ и жадобу мести; чоловѣкъ гнѣвный и мстивый не прощає неразъ ворогови навѣть на ложи смерти, ôнъ радъ бы мстити ся на своимъ ворогу навѣть по смерти. О такôмъ мстивôмъ чоловѣцѣ каже наша приповѣдка: якбы мôгъ, тобы го въ лыжцѣ воды утопивъ. — Похоть жены. Має ту розумѣти ся похоть женьщины неплодной, котра рада бы мати потомство, або грѣшна похоть женьщины блудной. Въ дальшôмъ значеню можемъ ту розумѣти похоть тѣлесну, котра у обохъ полôвъ находить ся и николи не заспокоює ся. Се єсть друга донька пожадливости. - Земля ненапоєная водою. Земля суха, пѣсковата, принимає въ себе воду безъ мѣры; єсть она образомъ безмѣрного лакомства; лакомый чоловѣкъ николи не має досыть; чимъ бôльше збере достаткôвъ, тымъ бôльше хоче ихъ мати, якъ каже наша

похоть жены, и земля ненапоена водою, и во-
17. да и огнь не рекутъ: довлѣетъ. [a] Око ругающееся отцу, и досаждающее старости матерни,
да исторгнутъ е вранове ѿ деврія, и да снѣ-
18. дятъ е птенцы орли. Трїе ми суть невозмѡж-

a) выс. 20, 20.

приповѣдка: убогому мало що бракує, а захланному всего. Тому напоминає насъ наша друга приповѣдка: на чужій коровай очей не зрывай, а о собѣ дбай. Се лакомство єсть третя донька пожадливости. — Огнь. Огонь єсть ненасыченый; чимъ бôльше доложимъ до него дровъ, тымъ сильнѣйше горить; єсть ôнъ образомъ гордости и честолюбія; чоловѣкъ гордый и честолюбивый николи почестями не насычує ся; отримавши однѝ, бажає ôнъ єще иншихъ; ôнъ не успокоивъ бы ся, хотяй бы посѣдавъ найбôльшѝ почести.

17. Око ругающееся и пр. Кто насмѣває ся зъ своихъ родичей, кто ихъ въ якійнибудь способъ зневажає и въ старости ихъ не спомагає, той заслугує на се, щобы марно згинувъ, щобы повѣшено єго на шибеницѣ, где бы єму выкололи очи хищнѝ птахи. Єсть ту сказано лишь о порузѣ родичей, щобы дати до пôзнаня, якъ великою зброднею єсть чинне зневажене, побите родичей, єсли уже сама зъ нихъ поруга на такъ строгу кару заслугує. Зри пояснене выс. 20, 20. — Вранове ѿ деврія. Круки жіючѝ далеко ôтъ людей, ôттакъ найдикшѝ, живлячѝ ся всякою мертвечиною.

18. Трїе ми и пр. Тѝ чотыри рѣчи, котрыхъ чоловѣкъ ніякъ поняти не може, суть поданѝ въ слѣдуючôмъ стиху, и такъ: годѣ дôйти дорôгъ орла и корабля, бо за ними обома гине всякій слѣдъ, а такожь вужь повзаючи по твердôй скалѣ, не лишає за собою ніякого слѣду, тожь и єго дорôгъ мы знати не можемъ; зарôвно годѣ поняти дороги, якѝ чоловѣкъ перебуває

19. нѧ оуразꙋмѣти, и҆ четвертагѡ не вѣмъ: Слѣда̀ орла̀ парѧща (по воздꙋхꙋ), и҆ пꙋти̑ змі̑ѧ

въ своей молодости, о котрôй каже наша приповѣдка: молодôсть буйнôсть, — молодый дурный; тожь и дороги сеи молодости суть такъ несталй, житє молодця єсть такъ пусте, свавôльне, що єго поблуджень никто не єсть въ силѣ почислити. Гдеякй переводять выраженє къ ю҃ности пôсля євр. текста bealmach въ значеню: въ дѣвицѣ, и подають до сего переводу рôжнй поясненя, якъ н. пр. вяжучи сей стихъ съ ст. 20.: якъ тѣлесне сообщенє мужчины съ дѣвицею не лишає у него ніякого слѣду утраченои невинности, такою єсть дорога блудницѣ, котра допустивши ся прелюбодѣйства, удає передъ мужомъ своимъ невинну, немовъ бы змыла зъ себе брудъ свого злочину, и єсть готова зухвало боронити своєи невинности, якобы николи не поповнила ничого гидкого, ничого поганого; або, що легше найти дорогу орла въ воздусѣ, вужа на скалѣ, корабля на водѣ, нѣжь дорогу мужчины до дверей дѣвицѣ, котра въ своей встыдливости въ хатѣ укрыває ся; або, що женьщина замужна, хотяй була передъ тымъ встыдливою дѣвою, коли потôмъ допустить ся прелюбодѣйства, зъ обавы передъ мужомъ и карою умѣє затерти за тымъ злочиномъ всякій слѣдъ; або, що родичѣ довжнй старанно беречи невинности своихъ донёкъ, понеже якъ невыслѣдимй суть дороги орла, вужа и корабля, такъ дороги мужчины до дѣвицѣ суть дуже тайнй, скрытй, що протоє родичѣ могуть бути дуже легко въ блудъ впроваджений. Однако велика часть толкователей єсть того мнѣня, що тутъ єсть выраженє пророцтво о чудеснôмъ, для людского розуму непонятôмъ, таинственнôмъ зачатію І. Христа въ лонѣ Дѣвы и єго рождествѣ. Пôсля св. Амвросія (tract. in c. 30 Prov.) І. Христосъ єсть орломъ, котрый єсть царемъ всѣхъ птахôвъ; єсть вужомъ, принявъ бо видъ грѣшника, но не мавъ ѣди грѣха, а радше своєю кровію задосыть учинивъ за него Божôй справедливости (Іоа. 3, 14.); єсть кораблемъ, везучимъ всѣхъ праведныхъ черезъ

(ползу́ща) по ка́мени, и̂ стезѝ корабла̀ плыву́ща
20. по мо́рю, и̂ пу́тей мужа въ ю́ности (е̂гѡ̀). Тако́въ пу́ть жены́ влудни́цы: и҆̀же е̂гда̀ сотвори́тъ,
и̂ и҆змы́вшися, ничто́же, рече̑, содѣ́ѧхъ нелѣ́по.
21. Тре́ми трѧсе́тсѧ землѧ̀, четве́ртагѡ же не мо́-
22. жетъ понестѝ: А҆́ще ра́въ воцари́тсѧ, и̂ безу́м-

море сего житя до пристани вѣчного спасенія; а якъ орелъ, якъ вужь, якъ корабель въ своей дорозѣ не лишае по собѣ слѣду, такъ І. Христосъ, Слово Боже, вступивъ въ утробу Пресв. Дѣвы Маріи и родивъ ся зъ неи безъ нарушеня еи дѣвства.

20 Тако́въ пу́ть и пр. Зри поясненє сего стиха выс. ст. 19. Иншѝ уважають сей стихъ яко окреме вырече́нє безъ звязи съ стихомъ попереднымъ, о̂тносячи слово тако́въ до дальшихъ сло̂въ сего стиха: и҆̀же е̂гда̀ и пр., с. є.: такій єсть зручный спосо̂бъ поступованя невѣрнои жѣнки, що она умѣє укрыти передъ своимъ мужомъ и другими людьми сво̂й злочинъ прелюбодѣйства и явити ся передъ ними яко вѣрна и невинна жѣнка.

21. Тре́ми трѧсе́тсѧ и пр. Чотыри суть причины, зворушуючѝ людей, выкликуючѝ неспоко̂й чи то въ державѣ чи въ поодинокихъ родинахъ, дѣлаючѝ житє людей тяжкимъ, незно̂снымъ; тѝ причины подають слѣдуючѝ стихи 22 и 23.

22. А҆́ще ра́въ воцари́тсѧ. Знаємъ зъ исторіи, що неразъ царѣ зъ царского або княжого роду бували тиранами для своихъ по̂дданыхъ; єще бо̂льшимъ тираномъ стає ся для краю той, що зъ простого стану до̂рве ся царскои власти; такій бо стає ся гордымъ, гнобить наро̂дъ и буває жестокимъ, боячи ся, щобы не утративъ своеи власти. Зри Єккл. 10, 7.— Безу́мный и҆спо́лнитсѧ пи́щею. Каже наша приповѣдка: не дай Боже зъ Ивана пана, — забувъ во̂лъ, коли телятемъ бувъ, — у́бравъ ся въ жупанъ, и мыслить, що панъ, — перше коло чобо̂тъ

ный ѝспо́лнитсѧ пи́щею, ѝ рава̀ а҆́ще ѝзжене́тъ
23. свою̀ госпожꙋ̀: И҆ ме́рзскаѧ жена̀, а҆́ще ключи́т-
24. сѧ доврꙋ̀ мꙋ́жꙋ: Четы́ри же сꙋ́ть малѣ́йшаѧ на
земли̇̀, сі̑ѧ же сꙋ́ть мꙋдрѣ́йша мꙋ́дрыхъ:

ходивъ, а теперь не знае, якъ въ нихъ ступати. Чоловѣкъ глупый, до̂йшовши до майна, дѣлае зъ него найго̂ршій ужитокъ, надъуживае его до всякого рода порокѡ̂въ и глупои выставности въ щоденно̂мъ житю, стае ся гордымъ, зарозумѣлымъ, и помѣтуе другими, зневажае ихъ. — Рава̀ а҆́ще ѝзжене́тъ свою̀ госпожꙋ̀. Єсть ту бесѣда о слузѣ, зо̂ставшо̂й панею въ дому на мѣстци давнѣйшои своеи панѣ, котру клеветами и другими по̂длыми способами умѣла зъогидити передъ еи мужомъ, такъ що въ ко̂нци мужь о̂тдаливъ ю о̂тъ себе а на еи мѣстце принявъ за жену свою слугу. Така спаношена слуга стае ся гордою, зарозумѣлою, прикрою и шко̂дливою для цѣлыхъ родинъ. Зъ такои спаношенои слуги насмѣвае ся наша приповѣдка: панѣ, на цѣлѝ санѣ, та ще и ноги висять, — ѣмость Феська — зъ дому Нацька.

23. И҆ ме́рзскаѧ и пр. Єсть ту бесѣда о женьщинѣ злого, гнѣвного успособленя и мерзкихъ, злыхъ обычаѣвъ; така женьщина, зо̂ставши женою доброго мужа, стае ся для него и его дому найбо̂льшимъ нещастемъ, ого̂рчае ему житє, дѣлае ему тоеже незноснымъ тягаромъ. На тако̂мъ мужу справджуе ся наша приповѣдка: не женивъ ся, — не журивъ ся, оженивъ ся, — зажуривъ ся, — не страшно женити ся, а страшно журити ся, — не лихо журить и чужа сторо̂нка, та невдала жѣнка.

24. Четы́ри же сꙋ́ть и пр. Чотыри суть роды звѣрятъ зъ помежи найменьшихъ, якѝ жіють на земли, котрѝ однако суть одными зъ наймудрѣйшихъ, с. е. котрѝ зъ природного инстинкту выконують гдеякѝ дѣла мудрости съ бо̂льшою зручностію и штукою, нѣжь се змогли бы здѣлати люди, обдаренѝ даромъ мудрости; котрѝ собѣ такъ помагають, о себе такъ старають ся,

25. [a] Мра́вїе, и҆мже нѣ́сть крѣ́пости, и҆ оу҆готовлѧ́-
26. ютъ въ жа́тво пи́щꙋ: И҆ хирогри́лли, ꙗ҆зы́къ не
крѣ́покъ, и҆же сотвори́ша въ ка́менїихъ до́мы
27. своѧ̀: Безца́рни сꙋ́ть прꙋ́зи, и҆ воюютъ ѿ є҆ди́-
28. наго повелѣ́нїѧ влагочи́нного: Ꙗ҆щерица рꙋка́ми

а) выс. 6, 6.

якобы гдещо за помочію мудрости дѣлали; котрѝ въ кôнци и для людей могуть бути учителями мудрости. (Выс. 6, 6.) Тѝ роды звѣрятъ суть поданѝ въ ст. 25—28.

25. Мра́вїе и пр. Малѝ, слабосильнѝ суть муравлѣ, а прецѣнь якъ они умѣють промышляти о собѣ, о своихъ потребахъ; якъ то они въ лѣтѣ приспособляють для себе живнôсть, щобы мали що ѣсти въ зимѣ! Зри выс. 6, 7. 8.

26. И҆ хирогри́лли и пр. Крôлики держать ся разомъ чередами, и умѣють собѣ находити безпечнѝ крыѣвки въ скельныхъ норахъ; иншѝ розумѣють пôдъ евр. schaphan певный рôдъ щурôвъ, котрѝ жіють громадно и умѣють передными ногами выгребовати въ пѣску штучнѝ норы, въ котрыхъ безпечно укрываютъ ся. Зри о тôмъ пояснене Лев. 11, 5. — Ꙗ҆зы́къ не крѣ́покъ. Высше наведенѝ звѣрятка порôвнують ся съ народомъ, не маючимъ силы, но умѣючимъ промысломъ и зручностію охоронити ся передъ сильнѣйшимъ противникомъ; они учать насъ правила, яке подає наша приповѣдка: треба розумомъ надточити, где сила не зможе.

27. Безца́рни и пр. Саранча, тая звычайна язва на востоцѣ, не має царя нѣ якого иншого начальника, а мимо того якъ бы на приказъ вожда впадає она въ добре урядженыхъ вôйсковыхъ ôтдѣлахъ въ поодинокѝ области и пустошить всё.

28. Ꙗ҆щерица и пр. Єсть ту бесѣда о певнôмъ родѣ малыхъ ящѣрокъ, котрѝ умѣють зручно до горы

ѡ҆пира́ющися, и҆ оу҆до́бь оу҆ловля́ема сꙋ́щи, жи-
29. ве́тъ въ тве́рдехъ царе́выхъ. Тріѐ сꙋ́ть, ꙗ҆̀же
благопоспѣ́шнѡ хо́дятъ, четве́ртое же, є҆́же до́брѣ
30. прохо́дитъ: [a] Ско́менъ львѡ́въ крѣпча́е звѣре́й:
и҆̀же не ѡ҆враща́етсѧ, ни оу҆страша́етсѧ скота̀
31. И҆ пѣ́тель ходѧ въ ко́кошѣхъ благодꙋ́шенъ: и҆

а) Дан. 7, 4.

спинати ся, такъ що входять навѣть до высокихъ палатъ царекихъ. Гдеякѝ мають ту на мысли ящѣрку звану по лат. stellio. Зри Лев. 11, 30. Въ лат. текстѣ єсть бесѣда о пауку, котрый руками вспирає ся, а мешкає въ палатахъ царскихъ, с. є. котрый своими ногами немовь руками зручно паутину пряде, а навѣть въ царскихъ палатахъ свои паутинѝ хижѣ закладає — **Оу҆до́бь.** Легко.

29. **Тріѐ сꙋ́ть** и пр. Тутъ наводять ся три бодро поступаючѝ звѣрята, котрѝ намъ могуть служити яко примѣръ до наслѣдованя въ нашôмъ дѣланю. Тѝ звѣрята суть поданѝ въ ст. 30 и 31.

30. **Ско́менъ львѡ́въ** и пр. Молодый левъ не утѣкає передь звѣрятами и люльми, котрѝ нападають на него; ôнъ иде имъ на встрѣчу повôльнымъ но страшнымъ крокомъ.

31. **И҆ пѣ́тель** и пр. Когутъ ходитъ межи курками бодро, мужно, яко ихъ сторожь и оборонця; такимъ бодрымъ, мужнымъ провôдникомъ єсть козелъ для свого стада. — **И҆ ца́рь** и пр. Побôчь высше наведеныхъ звѣрятъ ставить ся царь, бодро, мужно предстоячій своимъ пôдданымъ и ôтважно промавляючій до нихъ на зôбраняхъ народныхъ. Allioli примѣчає: Хôдъ царя порôвнує ся съ ходомъ трохъ звѣрятъ имовѣрно для того, щобы вказати, що добрый князь мусить собѣ въ загалѣ присвоити добрѝ прикметы тыхъ звѣрятъ: хоробрôсть, мужество льва, чуйнôсть когута, свойство козла яко провôдника стада, указуючого єму добру дорогу.

козе́лъ предводи́тель ста́дꙋ: [а] и҆ ца́рь глаголѧ́й
32. къ на́родꙋ въ ꙗ҆зы́цѣ. А҆́ще вда́си себѣ̀ въ ве-
се́лїе, и҆ простре́ши рꙋ́кꙋ твою̀ со сва́ромъ, по-
33. рꙋ́ганъ вꙋ́деши. Мельзѝ млекѡ̀, и҆ вꙋ́детъ ма́сло:
а҆́ще ли нѡ́здри че́шеши, и҆зы́детъ кро́вь: [б] а҆́ще
же и҆звлече́ши словеса̀, и҆зы́дꙋтъ сꙋ́дове и҆
тѧ́жбы

а) Єккл. 8, 4. б) выс. 15, 18.

Впрочемъ пôдъ царемъ можемъ розумѣти кождого настоятеля, обовязаного провадити своихъ пôдвластныхъ и стеречи ихъ передъ всякого рода шкодами и небезпеченьствами.

32. А҆́ще вда́си и пр. Єсли бы ты, будучи царемъ або якимъ зверхникомъ, бажаючи жити весело, марнотравно, утискавъ твоихъ пôдвластныхъ, щобы зъ нихъ выдобути потрѣбнѝ грошѣ для заспокоєня твоихъ потребъ, для покрытя твоихъ надзвычайныхъ выдаткôвъ, тогды найшовъ бы ты у нихъ опôръ, тогды прійшло бы межи вами до непорозумѣній, до сварней, до бунту, зъ чого бы выйшла для тебе неслава и поруга зъ стороны твоихъ пôдвластныхъ, котрѝ бы утратили для тебе належну честь и любовь. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: коли глупый зôстане вынесеный до горы, видимъ, що ôнъ єсть глупымъ; если бы бо бувъ розумѣвъ тое, бувъ бы заткавъ рукою свои уста, с. є. коли чоловѣкъ глупый осягне якій высокій урядъ, то заразъ дасть ся ôнъ пôзнати, що не дорôсъ до своеи задачи; єсли бы ôнъ бувъ напередъ старавъ ся пôзнати, що не мае ôтповѣдныхъ условій до сего уряду, бувъ бы мовчавъ и не просивъ о сей урядъ.

33. Мельзѝ млекѡ̀ и пр. Кто за довго и за сильно порушае молоко, отримуе масло; кто за сильно очищуе нôсъ, спроваджуе токъ крови зъ носа; кто же при картаню за многихъ уживае слôвъ, той допроваджуе до

Глава̀ 31.

Пересторога передъ розпустою и піяньствомъ. Похвала добродѣтельнои женьщины.

1. Моѧ̀ словеса̀ рекóшасѧ ѿ Бг҃а, царéво проро-
2. чество, ѐгóже наказа̀ мáти ѐгѡ̀. Что̀ чáдо, (†

сварнѣ, до судовыхъ жалобъ и спорôвъ. Подає ся ту отже пересторога, щобы всюда и всегда заховувати умѣркованє, щобы стеречи ся збыточнои строгости. Неразъ дѣє ся, що мы желаючи исправити яке надъужитє, беручи ся до рѣчи за горячо и нерозсудно, злого не усуваємъ а лишь побôльшаємъ тоєже. Передъ такою горячковою ревностію остерѣгає насъ наша приповѣдка: на одинъ разъ не зôтнешь дерева, — головою стѣны не пробєшь.

1. Моѧ̀ словеса̀ и пр. Зъ тыхъ слôвъ заключають многѝ толкователѣ, що перестороги находячѝ ся въ тôй главѣ, походять ôтъ Вирсавіи, матери Соломона, котра за Божимъ вдухновенємъ яко пророчиця удѣлила ихъ свому сыну Соломону. Тожь суть тѝ перестороги частиною Притчь Соломоновыхъ, с. є. св. Письма, не тôлько для того, що ихъ умѣстивъ въ тôй книзѣ Соломонъ, но и для того, що они суть наукою, яку Вирсавія подала Соломону зъ Божого объявленя.

2. Что̀ чáдо и пр. Що маєшь ты, мôй сыну, заховувати, якѝ особливо Божѝ приказы маєшь ты выповняти, передъ чимъ маю я тебе особлившимъ способомъ перестерѣгати, щобысь бувъ милый Богу и щастливый въ житю? — Первоpóднє. Соломонъ бувъ первороднымъ сыномъ Давида ôтъ Вирсавіи, котра по Соломонѣ породила Давиду єще иншихъ сынôвъ. Слово первоpóдный має єще значенє: ôтзначеный красотою, розумомъ и всѣми другими великими дарами Божими. — Чáдо моєгѡ̀ чрéва. Сыну мôй, котрого я въ моимъ черевѣ носила и моимъ молокомъ кормила, котрый маєшь въ собѣ

совлюдéши), что̀ речéніе Бжіе? первоpóдне, тебѣ̀ глаго́лю сы́не: что̀ ча́до моегѡ̀ чре́ва? что̀ ча́до мои́хъ
3. мл҃твъ? [а] Не да́ждь жена́мъ твоегѡ̀ вога́тства, и҆
4. твоегѡ̀ ᲂу҆ма̀ и҆ житіѧ̀ въ послѣ́дній совѣ́тъ. Съ совѣ́томъ всѐ творѝ: съ совѣ́томъ пі́й вїно̀, си́лніи
5. гнѣвли́ви сѹ́ть, вїна̀ да не пі́ютъ. [б] Да напи́в-

а) Второз. 17, 17. б) Ис. 5, 22.

моє тѣло и мою кровь; тожь слушною єсть рѣчею, щобы я тобѣ яко мому возлюбленному сыну подала певнѝ дуже важнѝ перестороги, и щобы ты тіи перестороги взявъ собѣ до серця и на нихъ всегда памятавъ. — Ча́до мои́хъ мл҃твъ. Вирсавія, видячи, що єи сынъ, зродженый зъ прелюбодѣйства Давида, умеръ, бояла ся, щобы не умеръ такожь и другій єи сынъ, Соломонъ, и тому молила ся до Бога о захованє єго житя. Соломонъ може называти ся дѣтиною молитвъ Вирсавіи єще для того, що она выпросила для него царства, мудрости и правыхъ обычаєвъ.

3. Не да́ждь и пр. Не ôтдавай ся збыточнымъ розкошамъ тѣлеснымъ, котрыми мôгъ-бысь прогайновати твои богатства и силы твого духа и тѣла, такъ що навпослѣдокъ прійшовъ-бысь до пôзнаня, що зле собѣ поступовавъ-єсь, но тогды бувъ бы твôй жаль уже за пôзный. Зри поясненє выс. 5, 5. 10; 6, 33.; 9, 17.; 23, 2. 27.

4. Съ совѣ́томъ и пр. Въ уживаню всякихъ позволеныхъ пріятностей житя, а рôвно въ всѣхъ твоихъ справахъ и намѣрахъ поступай собѣ всегда съ розвагою; стережи ся піяньства, будь въ уживаню вина оглядным и умѣркованымъ; ты бо яко царь довженъ бути взглядомъ твоихъ пôдданыхъ всегда справедливымъ и добрымъ, а ничь такъ не розполагає царя до гнѣву, до несправедливости, до тираньства, якъ надмѣрне питє вина. Зри поясненє выс. 23, 29.

5. Да напи́вшеся и пр. Напоѣ надмѣрно ужитѝ позбавляють чоловѣка розуму, безъ котрого не можна

шеса не забꙋдꙋтъ мꙋдрости, и право сꙋдити
6. немωщнымъ не возмогꙋтъ. [а] Дадите сікера
сꙋщымъ въ печалѣхъ, и вінò пити сꙋщымъ въ
7. волѣзнехъ: Да забꙋдꙋтъ оубожества, и волѣз-
8. ней не воспомянꙋтъ ктомꙋ Сыне, ѿверзай оуста
9. твоа словꙋ Бжїю, [б] и сꙋди всѧ здравѡ: [в] Ѿ-

а) Неем. 8, 10. б) выс. 24, 11. в) Лев. 19, 15; Второз. 1, 16.

ничого рѣшати, где иде о вымѣрене кому справедливости; кромѣ того выкликують они пристрасти, побуджуючи чоловѣка до нерозважного и сторонничого поступованя съ людьми, въ наслѣдокъ чого неодному невинному може стати ся кривда. Зри пояснене выс. 20, 1.

6. **Дадите сікера** и пр. Не зôзваляє ся ту на піяньство людямъ маючимъ якій смутокъ або впавшимъ въ яке нещасте, а тôлько припоручає ся имъ уживане горячихъ напоѣвъ и вина о стôлько, щобы (ст. 7.) розвеселили ся и на хвилю забули на своє сумне положене, пôсля выреченя Давида въ Пс. 103, 15.: **вінò веселитъ сердце человѣка**. Ôгти пôйшовъ звычай у жидôвъ, що засудженымъ на кару смерти давано вино до питя. — **Сікера**. О значеню сего слова зри пояснене Лев. 10, 9.

8. **Сыне, ѿверзай** и пр. Ты яко царь и найвысшій судія твоихъ пôдданыхъ єсь заступникомъ самого Бога, тожь ты довженъ опирати твôй судъ не на твоимъ власнôмъ мнѣнію, котре може бути ложнымъ, але на законѣ Божôмъ; всѣ твои суды въ полагодженю справъ твоихъ пôдданыхъ нехай будуть такъ справедливи, якобы твоими устами самъ Богъ выдававъ свôй судъ; тожь закимъ выдась твôй судъ въ якôй справѣ, перше добре розважь, чи ôнъ годить ся съ Божимъ закономъ. Лишь тогды буде твôй судъ всегда здоровый, справедливый, безсторонный. Зри пояснене выс. 17, 15.

9. **Ѿверзай** и пр. Скоро ты пôзнавъ, що чіясь справа єсть слушна, то не вагай ся выступити рѣшучо и

верза́й оу҆ста̀ твоѧ̀, и҆ сꙋди̇̀ пра́ведно, разсꙋжда́й
10. же оу҆во́га и҆ не́мощна. [а] Женꙋ̀ до́блю кто̀ ѡ҆брѧ́щетъ, дражайши є҆́сть ка́менїѧ многоцѣ́ннагѡ
11. такова́ѧ. [б] Дерза́етъ на ню̀ се́рдце мꙋ́жа є҆̀ѧ:

а) выс. 12, 4.; 18, 22. б) выс. 14, 1.

безсторонно въ єи оборонѣ; особливо же не зважай тогда на ніякі̂ взгляды людскі̂, и єсли слушно̂сть єсть по сторонѣ убогихъ або безсильныхъ, то тымъ охотнѣйше и ревнѣйше займи ся ними противъ людей могучихъ, передъ котрыми ті̂ убогі̂ и безсильні̂ безъ твоєи помочи не могуть остояти ся. Зри поясненє выс. 15, 27.

10. Женꙋ̀ до́блю и пр. О̂тъ сего стиха начинає ся похвала добродѣтельнои женьщины и нею ко̂нчить ся книга Притчей Соломона. По̂сля гдеякихъ толкователей авторомъ сеи похвалы єсть Соломонъ другі̂ толкователѣ припитують ю Вирсавіи, матери Соломона. Въ то̂й похвалѣ начинає ся кождый стихъ иншою буквою єврейскои азбуки, задля чого она называє ся золотою азбукою женьщинъ. Жена́ до́блаѧ значить то̂лько що жена мужна — мꙋ́жественнаѧ. О то̂мъ зри поясненє выс. 12, 4. Мысль же сего стиха єсть: добра, вѣрна, мужна жѣнка перевысшає своєю вартостію найбо̂льші̂ скарбы свѣта, єсть неоцѣненна. Єсть ту алюзія до давнѣйшого звычаю, по̂сля котрого жиды куповали собѣ о̂тъ родичей жѣнки свои. (Ос. 3, 2.; Быт. 29, 27.) О̂тповѣдно тому була бы гадка сего стиха така: єсли бы ты хотѣвъ по̂сля принятого звычаю за справедливу цѣну купити собѣ жѣнку добру, мужественну, то найшовши таку, не жалуй за ню дати хотьбы найбо̂льшу цѣну, бо така жѣнка перевысшає своими добрыми прикметами всяку цѣну. Зри поясненє выс. 23, 22.

11. Дерза́етъ и пр. На добру жѣнку може мужь въ всемъ смѣло спустити ся, знаючи, що она єсть съ нимъ всегда и всюда одного духа, якъ каже наша приповѣдка: куда голка, туда нитка; що она яко

12. таковáѧ дóврыхъ корыстей не лишитсѧ: [a] Дѣ-

a) Сір. 26, 2.

вѣрна и обычайна его не зрадить, — що она яко господарна и запобѣглива зъумѣе въ всемъ удержати належитый порядокъ и не допустить до ніякои шкоды и крадѣжи, — що она яко примѣрна мати займе ся належитымъ и побожнымъ выхованемъ своихъ дѣтей; такôй жѣнцѣ звѣрить ся мужь зъ всѣхъ своихъ тайнъ ôтносячихъ ся до его уже полагодженыхъ, або маючихъ полагодити ся справъ, шукаючи у неи рады и помочи. Кто же мае жѣнку пôдозрѣлои вѣрности, лѣниву, недбалу, той не мае анѣ хвильки спокою; ôнъ мусить самъ доглядати дому а и своеи жѣнки, обавляючи ся, щобы она не прогайновала его майна съ своими любовниками; той безнастанный доглядъ позбавляе его не тôлько спокою духа, но такожь охоты и часу до рôжныхъ орудокъ и занятій, котрî бы ему могли бути пожиточнî и причинити ся до збôльшеня его майна. — Таковáѧ дóбрыхъ и пр Господарна, вѣрна и запобѣглива жѣнка управляе господарствомъ, домомъ свого мужа такъ мудро и старанно, що въ тôмъ его домѣ процвитае добробытъ, честнымъ способомъ узысканый, що тамъ есть всего подостаткомъ, немовь бы тамъ була нагромаджена найлучша добыча, зôбрана зъ домôвъ побѣдженого непріятельского мѣста. Зри поясненє выс. 14, 1.

12. Дѣлаетъ и пр. Жѣнка лѣнива, необычайна, сварлива огôрчае житє свому мужови и побуджуе его до гнѣву, наповняе душу его смуткомъ и приводить его до розпуки; жѣнка же добра, вѣрна, працёвита, помагае свому мужу до всякого добра, управляючи розумно его домомъ, выховуючи старанно его дѣти, потѣшаючи его въ смутку, подаючи ему въ труднѣйшихъ справахъ здорову раду. Зри поясненє выс. 7, 20., 11, 16.; 27, 17.; 30, 23.

13. лаетъ во мꙋжꙋ своемꙋ влга҃ѧ во всѐ житїѐ. Ѡвр҃ктши во́лнꙋ и҆ ле́нъ, сотворѝ благопотре́бное
14. рꙋка́ма свои́ма. Бы́сть ꙗ҆́кѡ кора́вль кꙋплю дѣ́ющїй и҆здале́ча: совира́етъ себѣ̀ бога́тство:
15. И҆ воста́етъ и҆зъ но́щи, и҆ дадѐ бра҃шна до́мꙋ и҆

13. Ѡвр҃ктши и пр. Она есть така трудолюбива, така працёвита, що не чекае, ажь мужь подасть ей вовну и лёнъ, подобно якъ жѣнка въ нашой приповѣдцѣ: мудра жона, коли е мѣхъ муки а другій пшона; она сама собѣ тіиже находить и выробляе зъ нихъ не якйсь рѣчи непотрѣбнй, до окрасы служачй, але рѣчи потрѣбнй, служачй на одѣне для мужа, дѣтей и домашныхъ; тои працѣ она не встыдае ся, а дае добрый примѣръ и своей челяди, щобы не сторонила ôтъ працѣ и не дармовала.

14. Бы́сть ꙗ҆́кѡ кора́бль и пр. Трудолюбива и розумна жѣнка, мудро управляюча домомъ свого мужа, есть подобна до купецкого корабля, приходячого зъ далекихъ сторôнъ а обтяженого всякимъ добромъ; она бо приспорюе свому мужови всяке добро, причиняе ся до щоразъ бôльшого росту его добробыту.

15. И҆ воста́етъ и пр. Запобѣглива жѣнка и панѣ дому знае, що — якъ говорить наша приповѣдка — за спанемъ и лежанемъ и сорочки не будешь мати, — и що кто рано встае, тому Богъ дае, и тому она не любуе ся въ выгодахъ и спаню; она послѣдна иде спати а перша встае досвѣта до працѣ; она знае, що челядь, щобы могла працёвати, мусить до працѣ поживити ся, що ôть голодной челяди не можна жадати пильности въ працѣ, — и тому она не наслѣдуе скупыхъ и нелюдскихъ хлѣбодавцѣвъ, зъ якихъ насмѣвае ся наша приповѣдка: на ти сыну рака, набухай ся, та молоти, але приспособляе ранну поживу для челяди, дае ей наѣсти ся, а потôмъ роздае межи ню роботу, яку таяже мае черезъ день выконати.

16. дѣла̀ рабы́нѧмъ. Оу҆зрѣ́вши село̀ кꙋпи̑: ѿ пло-
17. ди́въ же рꙋ́къ свои́хъ насади̑ стѧжа́нїе. Препо-
ѧ́савши крѣ́пкѡ чре́сла своѧ̀, оу҆твердитъ мы́ш-
18. цы своѧ̀ на дѣ́ло. И҆ вкꙋси̑, ꙗ҆́кѡ добро̀ є҆́сть
дѣ́лати, и҆ не оу҆гаса́етъ свѣти́ликъ є҆ѧ̀ всю̀

---

16. Оу҆зрѣ́вши и пр. Она при своей працёвитости, заощаджує собѣ своєю власною працею, н. пр. зъ продажи одежей, якѝ своими власными руками споряджує, (выс. ст. 13), стôлько грошей, що увидѣвши певне поле, черезъ єго властителя занедбане, набуває тоєже дешево и перемѣнює єго въ виноградъ або садъ або въ огородъ на ярыну, зъ чого має новѝ и значнѝ зыски.

17. Препоѧ́савши и пр Панѣ дому не лишь выдає челяди приказы, щобы выконувала рôжнѝ роботы, но и сама бере въ тôй роботѣ участь; ничь такъ не заохочує челяди до працѣ якъ се, коли видить, що ихъ панѣ не дармує, но трудить ся вразъ съ челядею. На востоцѣ, где ношено довгѝ одежи, треба було приперезовати одѣжь около бедръ, щобы можна тымъ легше и выгôднѣйше працювати. Слово крѣ́пкѡ означає тутъ сильну волю и велику охоту панѣ дому до працѣ. — Оу҆твердитъ и пр. Такои жѣнки не ôтстрашує жадна хотьбы якъ тверда праця; она не жалує своихъ раменъ (мы́шцы), своихъ рукъ, она ихъ напружає але и скрѣпляє працею.

18. И҆ вкꙋси̑ и пр. Она, знаючи, що кто робить, той ся доробить, находить велику пріятнôсть въ працѣ и тѣшить ся єи добрыми успѣхами, и тѝ успѣхи єи працѣ побуджують ю до подвоєня єи пильности, такъ що она працює въ день и въ ночи. На се послѣдне указують слова: не оу҆гаса́етъ свѣти́ликъ є҆ѧ̀ всю̀ но́щь; тѝ же слова мають меньше бôльше таке значенє: она видячи великій хосенъ своєи пильности, цѣнить працю бôльше якъ спанє, и тому — коли потреба — працює она цѣлу нôчь.

19. но́щъ. Ла́кти своѧ̀ простира́етъ на полѣ́знаѧ,
20. рꙋ́цѣ же свои̑ оу̑твержда́етъ на вретено̀. И̑ рꙋ́цѣ
свои̑ ѿверза́етъ оу̑бо́гомꙋ, дла́нь же прострѐ
21. ни́щꙋ. [a] Не пече́тсѧ ѡ̑ сꙋ́щихъ въ домꙋ̀ мꙋ́жъ
е̑ѧ̀, е̑гда̀ гдѣ̀ заме́длитъ, вси́ во оу̑ неѧ̀ ѡ̑дѣ-
22. ѧни сꙋ́ть. Сꙋгꙋ́ба ѡ̑дѣѧ̑нїѧ сотворѝ мꙋ́жꙋ сво-

а) Еккл. 10, 18.

---

19. Ла́кти своѧ̀ и пр. Честна женьщина видить въ то̑мъ свою честь и славу, що о̑тдае ся працѣ о̑тповѣдаючо̑й еи полу и стану, выконуючи роботы пожиточни̑ для еи родины. Пряджене було по̑сля звычаю въ старинности роботою, якою занимали ся навѣть царски̑ княгинѣ.

20. И̑ рꙋ́цѣ и пр. Она працюе не лишь для того, щобы заспокоити потребы свои и своеи родины, но щобы могла такожь спомочи убогихъ и помочи потребуючимъ. Черезъ тое приспорюе собѣ она не то̑лько зыскъ дочасный але и Боже благословеніе.

21. Не пече́тсѧ и пр. Мужь, маючій дѣльну, працёвиту и господарну жѣнку, не потребуе журити ся анѣ о поживлеке анѣ о одѣне для родины и для домашныхъ; въ то̑мъ всемъ спускае ся о̑нъ безпечно на свою жѣнку, знаючи, що хотяй бы о̑нъ задля якои перешкоды бувъ навѣть довшій часъ поза домомъ, будуть за старанемъ его жѣнки всѣ его дѣти и домашни̑ заосмотрени̑ въ всё, чого имъ потреба.

22. Сꙋгꙋ́ба и пр. Его жѣнка есть передовсѣмъ дбалою о свого мужа; она власною працею а навѣть власными руками споряджуе для него хорошу подво̑йну одѣжь. Гдеяки̑ беруть выражене сꙋгꙋ́ба ѡ̑дѣѧ̑нїѧ въ значеню подано̑мъ Исх. 25, 4. — Ѡ̑ вѝссѡ́на и пр. А и сама жѣнка одѣвае ся красно, она носить хороши̑ и дороги̑ одежи, коли по працѣ або въ дни празнични̑ выходить зъ дому. О значеню вѝссѡ́на и порфѵ́ры зри пояснене Исх. 25, 4.

емꙋ̀, ѿ вꙋссѡ́на же и҆ порфѵ́ры севѣ̀ ѡ҆дѣ̑нїѧ.
23. а) Сла́венъ быва́етъ въ вратѣ́хъ мꙋ́жъ є҆ѧ̀, внегда̀ а҆́ще са́детъ въ со́нмищи со старѣ́йшины
24. жи́телми земли̑. Плащани̑цы сотворѝ и҆ продадѐ
25. Фїнїкїа́нѡмъ, ѡ҆поѧ́санїѧ же Хананє́ѡмъ. б) Оу҆-

а) Сір. 40, 19. б) 1. Петр. 3, 4.

23. Сла́венъ быва́етъ и пр. Ладъ и заможно̑сть дому, якѝ мужь своей господарно̑й жѣнцѣ завдячує, причиняють ся до по̑днесеня его поваги въ мѣстѣ и позваляють ему сво̑й свобо̑дный часъ посвятити для публичного добра; его принимають за члена мѣйскои старшины, розсуджуючои и полагоджуючои справы горожанъ. Зри пояснене выс. 12, 14. — Въ вратѣ́хъ. Въ старинности полагоджувано всякѝ справы при брамахъ мѣста. Зри пояснене Быт. 23, 10.

24. Плащани̑цы и пр. Жѣнка запобѣглива збо̑льшає заможно̑сть дому свого мужа єще тымъ, що споряджує дорогѝ тканины, по̑сля иншихъ хорошѝ полотна, и штучно выконанѝ поясы, и продає тїиже за добрѝ грошѣ купцямъ. Такими купцями були у жидо̑въ особливо Финикїане и другѝ надъ моремъ середземнымъ жїючѝ племена хананейскѝ. Зри Зах. 14, 21.; Ис. 23, 8. Въ старинности були въ загально̑мъ уживаню поясы, котрыми приперезовано довгѝ и широкѝ туники. Тѝ поясы були у заможныхъ людей въ дорогои матерїи и украшованѝ золотомъ и дорогими каменями.

25. Оу҆ста̀ своѧ̀ и пр. Женьщины, особливо бездѣльнѝ и цѣкавѝ, суть звычайно говорливѝ, якъ каже наша приповѣдка: котра корова богато реве, тота мало молока дає; кто богато говорить, той мало робить; такѝ женьщины говорять звычайно много нерозважно, а будучи до гнѣву склоннѝ, нетерпеливѝ, обиджують другихъ; женьщина же добра умѣє поскромлювати такъ свого духа якъ и сво̑й языкъ и удерживати ихъ въ правилахъ мудрости, розсудку и побожности, такъ що всѣ єи бесѣды суть поважнѝ, ро-

ста̀ своѧ̀ ѿве́рзе внима́телнѡ и҆ зако́ннѡ, и҆
26. чи́нъ заповѣ́да ꙗ҆зы́кꙋ своемꙋ̀. [a] Крѣ́постїю и҆
лѣ́потою ѡ҆блече́сѧ, и҆ возвеселѝсѧ во дни̇̀ по-
27. слѣ́днїѧ. Тѣ́сны стезѝ до́мꙋ є҆ѧ̀: бра́шна же
28. лѣ́ностнагѡ не ꙗ҆дѐ. Оу҆ста̀ своѧ̀ ѿве́рзе мꙋ́дрѡ
29. и҆ зако́ннѡ: Ма҆тынѧ̀ же є҆ѧ̀ возста́ви ча̑да є҆ѧ̀,

а) выс. 11, 22.

зумнѝ и созидаючѝ; она мудрыми своими бесѣдами учить свои дѣти и челядь боязни Божои.

26. Крѣ́постїю и пр. Повага, статочнôсть духа и всякѝ честноты суть єи найкрасшою оздобою; они оказують ся навѣть въ цѣлôмъ єи внѣшнôмъ поведеню, въ єи одежѣ и ходѣ. Єи совѣсть єсть всегда спокôйна, она єсть всегда весела и позôстає такою до пôзнои старости. Женьщины бо, котрѝ свою молодôсть, цвѣтъ свого житя посвятили роскошамъ и суєтѣ, мусять свою старôсть проживати въ смутку и бѣдѣ, тѝ же, котрѝ старали ся тôлько Богу и свому мужу подобати ся, проживають свои послѣднѝ дни въ веселости, понеже суть свѣдомѝ, що сповнили належито свои довжности.

27. Тѣ́сны стезѝ и пр. Добра, господарна жѣнка не любить ôтпочивати и забавляти ся; цѣла єи пріятнôсть въ працѣ, хотьбы и якъ труднôй; она съ всею строгостію доглядає домашного порядку; ôтъ челяди жадає працёвитости, даючи єй въ тôмъ зъ себе примѣръ; тожь така жѣнка ѣсть хлѣбъ не въ лѣнивствѣ але заслуживши собѣ єго въ потѣ свого чола.

28. Оу҆ста̀ своѧ̀ и пр. Єи бесѣды суть всегда поважнѝ, статочнѝ, розумнѝ и ôтповѣдаючѝ приписамъ Божого закона, якъ каже наша приповѣдка: красна мова находить добрѝ слова.

29. Ма҆тынѧ̀ и пр. Жены боязливѝ и лакомѝ не дають милостыни жадному убогому, боячи ся, щобы че-

30. и҆ ѡ҆богати́шасѧ: и҆ мꙋ́жъ є҆ѧ̀ похвали̇̀ ю҆. [a] Мно́-
ги дщє́ри стѧжа́ша бога́тство, мно́ги сотвори́-
ша си́лꙋ: ты́ же предꙋспѣ́ла и҆ превознесла́сѧ
31. є҆сѝ надъ всѣ́ми. Ло́жнагѡ ᲂу҆гожде́нїѧ, и҆ сꙋ́е-
тныѧ добро́ты же́нскїѧ нѣ́сть въ тебѣ̀: жена́
во разꙋ́мнаѧ благослове́на є҆́сть: стра́хъ же

а) выс. 22, 1.

резъ тое не зъубожѣли; однако добра и побожна, мудра и великодушна жѣнка, памятаючи о тôмъ, що кто дае, той и мае, що Богъ бôльше мае, якъ роздавъ, а протое кто въ пѣре порастае, най на бѣдного памятае, — радо и щедро спомагае убогихъ, знаючи, що Богъ буде за тое ю и еи дѣти благословити, даючи ей и имъ проживати въ щастю и достаткахъ; мужь же еи, видячи еи працёвитôсть и милосердіе взглядомъ бѣдныхъ, видячи такъ явне Боже благословеніе, яке тй честноты его жѣнки спроваджують на его дôмъ, чуе ся щастливымъ, що мае таку добру жѣнку и хвалить ю и величае ся нею передъ всѣми людьми.

30. Мно́ги дщє́ри и пр. Ты своею працёвитостію, своимъ розсудкомъ, своею побожностію довела мôй дôмъ до заможности, крѣпости и славы, такъ що я смѣло могу тебе ставити высше надъ всѣми другими женьщинами, котрй подôбными якъ ты честнотами ôтзначали ся. Суть то слова похвалы еи мужа.

31. Ло́жнагѡ и пр. Другй женьщины шукають порожнои славы своими понадными рухами, своею милою внѣшностію, и бажають, щобы ихъ хвалено задля ихъ красоты; тожь старають ся надати собѣ якъ наймилѣйшій видъ, а лице свое украшають всякими вышукаными способами; однако ты не дѣлаешь того, ты не привязуешь великои ваги до внѣшнои пріятности и красоты, знаешь бо, що хороша внѣшнôсть и красота еще

32. Гдⷭ҇нь сїѧ̀ да хва́литъ. [a] Дади́те ѥ҆й ѿ плодѡ́въ

а) выс. ст. 22.

не єсть выразомъ характера чоловѣка, що навѣть въ найкрасшôмъ тѣлѣ може мешкати найбôльше погана душа, що впрочемъ красота єсть переминаюча и коротко тревае, а що лишь честнота на всегда лишае ся, що тôлько добра, розумна жена заслугуе на Боже благословеніе и похвалу у честныхъ людей. — Стра́хъ и пр. Нехай другѝ суетнѝ женьщины чванять ся своєю красотою, тая же розумна жена нехай славить Божій законъ и боязнь Божу, въ тôмъ бо видить она цѣлу свою красоту, стараючи ся подобати ся бôльше Богу нѣжь людямъ, стараючи ся тую боязнь Божу голосити такожь людямъ словомъ а єще бôльше дѣломъ, щобы и другѝ не дбали о внѣшный выглядъ тѣла, а тôлько старали ся узыскати боязнь Божу и украшати ся честнотами, котрѝ зъ тои Божои боязни выплывають и чоловѣка далеко бôльше украшають, нѣжь найбôльша красота тѣлесна. Зри пояснене выс. 3, 21.; 11, 22.; 22, 1.

32. Дади́те и пр. Хвалѣть ю задля єи добрыхъ бесѣдъ, котрыми она своихъ домашныхъ учила Божои боязни, росторопности и честности; єи дѣти и слуги, объученѝ и утвердженѝ нею въ обычайности и побожности, заправленѝ нею до працёвитости, суть немовь хорошими овочами єи наукъ, якими она теперь тѣшити ся може и тѣшити ся мае право; она не надъуживала николи своихъ устъ до сварней и обидъ, но дѣлала зъ нихъ добрый ужитокъ для Божои славы и для добра своихъ ближныхъ; она не обмовила, не оклеветала никого, но о всѣхъ выражала ся честно; она никому не желала ничого злого, но желала всѣмъ добре и благословила всѣхъ. — Да хвали́мъ и пр. Судѣи и князѣ народа, котрѝ сидять при брамахъ мѣста (выс. ст. 23.). нехай славлять и называють щастливымъ єи мужа, ма-

оу҆стѐнъ є҆ѧ̀, и҆ да хвали́мъ бꙋ́детъ въ врат ѣ҆хъ мꙋ́жъ є҆ѧ̀.

ючого таку дѣльну, обычайну, працёвиту жѣнку, котраго и его цѣлу родину обдарила такъ многими добрами майномъ, славою и честію.

Конецъ книги Притчей Соломона.

Передне слово

до книги Екклесіаста.

Грецке слово ἐκκλησιαστής означае чоловѣка, скликуючого людей на науку або проповѣдаючого до зôбраныхъ людей. Тую назву носить тая книга для того, понеже Соломонъ, котрый пôсля общого мнѣнія Юдеѣвъ и Христіянъ есть авторомъ сеи книги, выступае въ ней мовъ бы проповѣдникъ або учитель передъ народомъ. Онъ учить въ тôй книзѣ, що всѣ добра, утѣхи и забѣги людскй суть переходячй, що ничь на свѣтѣ не може чоловѣка ущастливити, и що правдиве щасте чоловѣка залежить на боязни Божôй и захованю Божихъ заповѣдей. Для того боговдухновенный авторъ дае при кôнци сеи книги таку науку, таку пересторогу: Бꙗ бо́йсѧ и҆ за́пѡвѣди є҆гѡ̀ хранѝ, ꙗ҆́кѡ сїѐ всѧ́къ человѣ́къ. Св. Августинъ такъ о тôй книзѣ выражае ся: Для тымъ бôльшого враженя и оказаня тои суеты (рѣчей дочасныхъ) наймудрѣйшій мужь призначивъ тую книгу, справдѣ не въ иншôй цѣли,

якъ тôлько въ тôй, щобы мы бажали того житя, котре не мае суеты пôдъ сонцемъ, але посѣдае правду пôдъ Тымъ, котрый се сонце сотворивъ и т. д. (Lib. 20. de Civ. D. cap. 3.) Первѣстный языкъ сеи книги есть еврейскій.

КНИГА ЄККЛЕСІАСТА.

Глава 1.

Всё земске єсть переходяче, марне.

1. Глы Єккле́сіа́ста [а] сна Дѣ́дова, царѧ І҆и́лева
2. въ І҆ерусали́мѣ. [б] Суєта̀ сꙋ́єтствїй речѐ, Єккле-

а) 3. Цар. 2, 12.; Притч. 1, 1. б) нис. 12, 8.; 2. Кор. 4, 18.

2. Суєта̀ сꙋ́єтствїй. С. є. всё єсть марне, суєтне. Въ то̂мъ и слѣдуючо̂мъ стиху єсть подана тема сеи книги. Св. Отцѣ поясняють блисше, о ско̂лько всѣ земскѝ рѣчи суть суєтнѝ або марнѝ. Они суть марнѝ, понеже суть переходячѝ; марнѝ, понеже не могуть чоловѣка ущастливити; марнѝ, понеже неразъ бувають поводомъ, що чоловѣкъ черезъ ихъ надъуживане стає ся дочасно и вѣчно нещастливымъ. — Речѐ Єккле́сіа́стъ. Соломонъ говорить тутъ въ особѣ третѝй, або для того,

3. сіа́стъ: свѣта̀ свѣтствіи, всѧ́ческаѧ свѣта̀. [a] Ко́е
ѝзъобѝліе человѣ́кꙋ во всѣ́мъ трꙋдѣ̀ ѥгѡ̀, и҆м-
4. же трꙋди́тсѧ подъ сл҃нцемъ? Ро́дъ прехо́дитъ,
и҆ ро́дъ прихо́дитъ, а҆ земла̀ въ вѣ́къ стои́тъ.
5. И҆ восхо́дитъ сл҃нце, и҆ захо́дитъ сл҃нце, и҆ въ
мѣ́сто своѐ влечѐтсѧ: сіѐ возсіѧва́ѧ та́мѡ:

а) нис. 2, 22.

понеже се, що мае сказати, походить ôтъ св. Духа, або радше черезъ покору, подôбно якъ св. Ап. Павелъ 2 Кор. 12, 2.

3. Ко́е ѝзъобѝліе и пр. Якій хосенъ мае чоловѣкъ зъ всѣхъ своихъ трудôвъ, якѝ на тôмъ свѣтѣ поносить? Чи могуть чоловѣка всѣ тіи его труды здѣлати щастливымъ? Якъ всё есть марне, такъ позôстае ему такожь марный овочь зъ его лишь земскихъ забѣгôвъ.—Подъ сл҃нцемъ. Въ тôмъ земскôмъ житю, въ котрôмъ хôснуемъ зъ сонця.

4. Ро́дъ прехо́дитъ и пр. Одно поколѣне уступае скоро мѣсця другому, лишаючи ему всѣ свои добра; наслѣдники одѣдичують плоды працѣ чоловѣка, однако и тѝ наслѣдники не задержать ничого яко свою безперерывну власнôсть, але мусять всё тое, що отримали ôтъ своихъ попередникôвъ, ôгдати якò хвилевый депозитъ зновь своимъ наслѣдникамъ. — И҆ земла̀ въ вѣ́къ стои́тъ. Се говорить ся о землѣ не якобы земля була вѣчна, непереходяча, але зъ огляду на жіючихъ на ней людей, для котрыхъ она есть тымъ, чимъ есть гостинниця або дôмъ заѣздный для приходячихъ и ôтходячихъ гостей. Що есть бôльшою суетою нѣжь се, що земля остае, котра зôстала сотворена задля чоловѣка, пôдчасъ коли самъ чоловѣкъ, панъ сеи земли, нагло въ порохъ розсыпуе ся? (Св. Єрон.).

5. И҆ восхо́дитъ и пр. Єсть ту бесѣда о щоденнôмъ круженю сонця, якъ се старинни собѣ представ-

6. Ѝдетъ къ ю҃гꙋ, и҆ ѡ҆вхо́дитъ къ сѣверꙋ: ѡ҆вхо́-
дитъ ѻ҆́крестъ, и҆́детъ дꙋ́хъ, и҆ на крꙋ́ги своѧ̀
7. ѡ҆вращáетсѧ дꙋ́хъ. [a] Всѝ пото́цы и҆́дꙋтъ въ мо́-
ре, и҆ мо́ре нѣ́сть насыщáемо: на мѣ́сто, а҆́може
пото́цы и҆́дꙋтъ, тáмѡ тїи возвращáютсѧ и҆́ти.

a) Cir. 40, 11.

ляли. Кождочасный отже схôдъ и захôдъ сонця пригадує чоловѣкови его смертнôсть и змѣннôсть, перемінаємôсть всѣхъ рѣчей. Дальшѝ сего примѣры подають слѣдуючѝ стихи. Пôсля иншихъ стихи 5 11 служать до точнѣйшого представленя тревалости земли, пôдчасъ коли чоловѣкъ, єи володѣтель, єсть пôдверженый рôжнымъ змѣнамъ и смерти, якъ се єсть выражене въ ст. 4. (Gietmann.).

6. Идетъ къ ю҃гꙋ и пр. Пôсля мнѣня толкователей єсть ту бесѣда о рôчнôмъ круженю сонця, въ часѣ котрого сонце въ зимѣ звертає ся на полудне, а въ лѣтѣ на пôвнôчь. Иншѝ стягають тѝ слова до выраженого въ тôмъ стиху нового образа дꙋ́ха, розумѣючи тутъ вѣтеръ, перебѣгаючій безнастанно всю землю ôтъ єи одного кôнця до другого. — Дꙋ́хъ. Св. Єронимъ и иншѝ мають ту на мысли сонце, котре для того называє ся духомъ, понеже оживляє природу, дає зрôстъ и немовь вливає въ всё духа и житє. Иншѝ, якъ высше було сказано, мають ту на мысли вѣтры, всюда перебѣгаючѝ и вертаючѝ въ свои границѣ, с. є. що нема хвили, щобы въ якôйсь части свѣта не вѣявъ вѣтеръ, и що коли оденъ вѣтеръ устає, другій вѣяти начинає.

7. Всѝ пото́цы и пр. Море, принимаючи воды рѣкъ, не выливає ся зъ своихъ берегôвъ, понеже тратить приростъ воды черезъ выпары, а зъ тыхъ творять ся дощь и жерела, котрѝ рѣкамъ доставляють всегда свѣжои воды.

8. Всѧ̑ словеса̀ тру́дна, не возмо́жетъ мꙋ́жъ гла-
го́лати: [a] И҆ не насы́титсѧ о҆́ко зрѣ́ти, ни и҆с-
9. по́лнитсѧ ᲂу҆́хо слы́шанїѧ. Что̀ бы́ло, то́жде

а) Притч. 27, 20.

8. Всѧ̑ словеса̀ и пр. Годѣ описати всѣ змѣны и перемѣны въ природѣ, обѣгъ всѣхъ рѣчей, такъ якъ жаденъ чоловѣкъ не може досыть точно окомъ и ухомъ розрôжнити змѣну явленій въ свѣтѣ. (Allioli.) Иншй беруть выразъ словеса̀ въ значеню „рѣчей" (зр. Быт. 39, 7.) а выразъ тру́дна пôсля евр. тексту въ значеню: трудять ся, заходять ся, поясняючи сей стихъ такъ: Всѣ рѣчи на свѣтѣ, якъ сонце, вѣтеръ, рѣки, потоки и т. д., безнастанно трудять ся, а змѣны, якй переходять, безнастанно повтаряють ся; лишь чоловѣкъ, хотяй есть паномъ свѣта, не може тыхъ рѣчей въ тыхъ ихъ трудахъ и змѣнахъ наслѣдовати, а навѣть ихъ всѣхъ спôзнати, недостае бо ему до того потребныхъ прикметôвъ тѣла и духа; якъ дѣти на се, чого еще не понимають, съ удивленемъ споглядають, такъ и чоловѣкъ, видячи безнастанный рухъ въ природѣ, всѣ еи урядженя и дѣйствія силъ природныхъ, чудуе ся и зъ задивленя не знае, що мôгъ бы на тое всё сказати. Стихи 8—11, выказуючй зъ одной стороны немôчь и невѣжество чоловѣка, а зъ другои стороны крѣпость, постоянность и таемничость рѣчей ôтъ Бога сотвореныхъ, суть переходомъ до ст. 12., въ тыхъ бо стихахъ выказуе ся суета немôчного и на духу обмеженого чоловѣка, бажаючого пôзнати всѣ явленя природы и дôйти ихъ причинъ, до чого однако есть ôнъ зовсѣмъ неспособный; въ такôй суетѣ находивъ ся и Соломонъ, доки не пересвѣдчивъ ся о сей суетѣ на основѣ довголѣтного опыта. (Gietmann.)

9. Что̀ бы́ло и пр. Въ тôмъ и слѣдуючôмъ стиху есть бесѣда передовсѣмъ о природныхъ явленяхъ, котрй не представляють ничого нового; однако и о справахъ свѣтовыхъ, забѣгахъ, вынайденяхъ и улучшеняхъ,

ѥ́сть, ѥ́же вꙋ́детъ: и҆ что̀ бы́ло сотворе́ное,
10. то́жде и҆́мать сотвори́тисѧ: И҆ ничто́же но́во
подъ со́лнцемъ, и҆́же возгл҃етъ и҆ рече́тъ: сѐ сїѐ
но́во ѥ́сть, оу҆жѐ бы́сть въ вѣ́цѣхъ бы́вшихъ
11. пре́жде на́съ. Нѣ́сть па́мѧть пе́рвыхъ, и҆ по-
слѣ́днимъ бы́вшимъ не вꙋ́детъ и҆́хъ па́мѧть съ
12. вꙋ́дꙋщими напослѣ́докъ. А҆́зъ Є҆ккле́сїа́стъ бы́хъ

людьми довершуваныхъ, можна звычайно сказати тое само; на що духъ часу найбôльше есть гордымъ, чимъ ôнъ найбôльше величае ся, се було уже давно передъ тымъ на свѣтѣ, се не есть ничимъ новымъ. (Allioli.) Gietmann каже: Сей стихъ представляе обширнѣйше се, що було передъ тымъ сказане: рѣчи въ природѣ мають постоянни҆ и незмѣнни҆ дѣйствія, въ природѣ нема ничого нового; однако сей недостатокъ новости въ природѣ не есть наслѣдкомъ якихъ хибъ рѣчей сотвореныхъ, противно есть похвалою для нихъ яко для рѣчей совершенныхъ, котри҆ яко таки҆ не пôдлягають змѣнамъ. Лишь чоловѣкови выдають ся гдеяки҆ рѣчи новыми, а походить се зъ его немочи въ розпôзнаваню явленій природныхъ и зъ его невѣжества.

11. Нѣ́сть па́мѧть и пр. Власне для того, що се, що було, пôйшло въ непамять, гадають люди, що дѣе ся щось нового. Allioli пише: Доси выказавъ авторъ суету рѣчей въ загалѣ зъ ихъ змѣнности, зъ того, якъ ихъ явленя всегда правильно повтаряють ся; теперь говорить ôнъ, чого ôнъ самъ досвѣдчивъ про суету всѣхъ земскихъ рѣчей и забѣгôвъ, а именно якъ они суть недостаточными (ст. 13 - 15.), и якъ навѣть людска умѣетнôсть, мудрôсть, не ущастливляе чоловѣка (ст. 16 - 18.). Мнѣне иншихъ толкователей зри выс. ст. 8.

12. А҆́зъ Є҆ккле́сїа́стъ и пр. Я, котрый теперь голошу ти҆ мои науки о суетѣ всего (зри выс. ст. 2.), дѣлавъ досвѣдченя яко царь славного и могучого царства, жіючи въ Єрусалимѣ, где мавъ я подостаткомъ всего,

13. ца́рь надъ Ї҆и҃лемъ въ І҆ерꙋсали́мѣ: И҆ вда́хъ
се́рдце моѐ, є҆́же взыска́ти и҆ разсмотри́ти въ
мꙋ́дрости ѡ҆ всѣ́хъ выва́ющихъ подъ нѐвесе́мъ:
ꙗ҆́кѡ попече́нїе лꙋка́во дадѐ Бг҃ъ сынѡ́мъ чело-
14. вѣ́ческимъ, є҆́же ᲂу҆пражднѧ́тисѧ въ не́мъ. Ви́-
дѣхъ всѧ́ческаѧ сотворе́нїѧ сотворе́ннаѧ подъ
со́лнцемъ: и҆ сѐ всѧ̑ сꙋ́етство и҆ произволе́нїе
15. дꙋ́ха. Разкраще́нное не мо́жетъ и҆спра́витисѧ, и҆

щобы дôзнати ся, скôлько доброго або злого, ложного або правдивого, цѣнного або марного есть въ сего житя достоинствахъ, добрахъ, славѣ, утѣхахъ; протое мои науки опертѝ суть на опытѣ, якимъ никто иншій повеличати ся не може.

13. Вда́хъ се́рдце и пр. Я бажавъ изслѣдити пôсля правилъ мудрости, въ способъ философичный, явленя въ свѣтѣ физичнôмъ и моральнôмъ, причины природныхъ приключень и побудки людскихъ чинностей, вартôсть дôбръ и утѣхъ земскихъ. Дотычно выраза се́рдце зри поясненє Іов. 12, 3. — Ꙗ҆́кѡ попече́нїе и пр. Слѣдженє рѣчей въ свѣтѣ называє ся занятємъ злымъ, понеже оно єсть утяжливымъ а при тôмъ всемъ не подає чоловѣкови правдивого задоволеня и ущастливленя (зри нис. ст. 17 и 18.); однако се занятє може чоловѣкови принести правдивый хосенъ тогды, коли чоловѣкъ, ôтдаючи ся сему утяжливому занятію, прійде до пôзнаня, що всяке знанє єсть порожне, що тôлько въ Бозѣ и въ богоугоднôмъ житю можна найти правдиве щастє. (Allioli).

14. Сѐ всѧ̑ сꙋ́етство и пр. Всё єсть пусте, маюче свою вартôсть пôсля пустого оцѣненя людей. Выраженє: произволе́нїе дꙋ́ха, або, якъ єсть въ євр. текстѣ: живнôсть вѣтра, означає образово: безхосенне бажанє духа, якимъ єсть бажанє тыхъ, що хотять всё изслѣ-

16. лише́нїе не мо́жетъ и҆счи́слитисѧ. [a] Глаго́лахъ
а҆́зъ въ се́рдцѣ моѐмъ, є҆́же рещѝ: сѐ а҆́зъ воз-
вели́чихсѧ, и҆ оу҆мно́жихъ мꙋ́дрость па́че всѣ́хъ,
17. и҆́же бы́ша пре́жде менѐ въ І҆ерꙋса́лимѣ: [б] И҆
се́рдце моѐ вда́хъ, є҆́же вѣ́дѣти премꙋ́дрость и҆
ра́зꙋмъ: и҆ се́рдце моѐ ви́дѣ мнѡ́гаѧ, премꙋ́д-
рость и҆ ра́зꙋмъ, при҆́тчи и҆ хи́трость: оу҆разꙋ-

а) 3. Цар. 3, 12. б) нис. 7, 26.

дити, всё выпробовати, а въ кôнци доходять до розчарованя, бо не найшли того задоволеня, якого надѣяли ся. Таке само значенє має въ лат. текстѣ: afflictio spiritus с. є. мука, лоточенє духа.

15. Развраще́нное и пр. Перешкодою до задоволеня и ущастливленя чоловѣка на тôмъ свѣтѣ суть зъ одной стороны хибы моральнѝ, зъ другои же стороны безчисленнѝ недостатки що до дôбръ земскихъ. Якъ бо въ свѣтѣ моральнôмъ єсть много переворотности, много злобы, много недостаткôвъ, не даючихъ ся исправити (Єрем. 13, 23.), такъ знову въ добрахъ земскихъ єсть всегда щось такого, що чоловѣкови, котрый ихъ уживає, не цѣлкомъ подобає ся, або єго не цѣлкомъ успокоює. Красне и прозрачне єсть шкло, но оно легко товче ся; милый єсть видъ хорошои жѐны, но хороба, вѣкъ и т. п. нищить єи красу; пожитє съ прїятелемъ має много прїятностей, но треба при тôмъ терпеливо зносити такожь єго примхи и т. д

16. Глаго́лахъ а҆́зъ въ се́рдцѣ моѐмъ. Я погадавъ собѣ. — Сѐ а҆́зъ возвели́чихсѧ. Соломонъ перевысшавъ всѣхъ царей мудростїю, богатствами, могучостїю и славою. Зри 3. Цар. гл. 10. и 11. Соломона пôсля свѣдоцтва Євсевія (lib. 9. de Praepar. cap. ult.) называно „царемъ великимъ и царемъ царей". — Оу҆мно́жихъ мꙋ́дрость и пр. Вправдѣ Богъ давъ Соломону даръ мудро-

мѣ́хъ а҃зъ, ꙗ҆́кѡ и҆ сїѐ є҆́сть произволе́нїе дꙋ́ха.
18. Ꙗ҆́кѡ въ мно́жествѣ мꙋ́дрости мно́жество ра́зꙋма, и҆ приложи́вый ра́зꙋмъ, приложи́тъ волѣ́знь.

сти (3. Цар. 3, 12.), однако Соломонъ збо̂льшивъ тую мудро̂сть досвѣдомъ и безнастаннымъ а точнымъ слѣдженемъ всѣхъ рѣчей.

17. Премꙋ́дрость. По̂знаване рѣчей найвысшихъ, Божихъ, небесныхъ. — Ра́зꙋмъ. По̂знаване рѣчей природныхъ, людскихъ, особливо що до ихъ норовственнои стороны. — Прѝтчи. Євр. holelot означае похибки, лат. errores. Въ нашо̂мъ текстѣ слово прѝтчи вскаэуе на велику мудро̂сть и досвѣдъ Соломона, выраженѝ въ его книзѣ притчей. — Хи́трость. Быстроумно̂сть, розсудокъ, ту всякѝ вѣдомости узысканѝ при помочи тыхъ спосо̂бностей духа.

18. Ꙗ҆́кѡ въ мно́жествѣ и пр. Чимъ кто мудрѣйшій, тымъ бо̂льшѝ дѣлае поступы въ по̂знаню сего, що истинне и добре, но такожь тымъ бо̂льше чуе ся о̂нъ неспоко̂йнымъ, чимъ лучше въ своей мудрости по̂знавъ свои власнѝ хибы; а и се есть правдою, що чимъ бо̂льше вѣдомостей кто собѣ узыскуе, тымъ лучше о то̂мъ пересвѣдчае ся, що вѣдомости чоловѣка могуть бути то̂лько малѝ, обмеженѝ, тымъ бо̂льше сумнѣво̂въ непокоить его душу. Зъ того выходить, що марна есть навѣть сама мудро̂сть, само доходжене и по̂знаване рѣчей въ свѣтѣ физично̂мъ и морально̂мъ, бо и въ то̂мъ не находить чоловѣкъ для себе задоволеня и успокоеня (ст. 17.). Allioli примѣчае: Навѣть знане Божихъ рѣчей есть марне, если не есть получене съ побожнымъ житемъ, котре одно може чоловѣка задоволити и ущастливити.

Глава̀ 2.

Розкошѣ, богатства и слава мудрости суть марнѝ и не ущастливляють чоловѣка.

1. Рекóхъ [a] а҃зъ въ сéрдцѣ моéмъ: пріидѝ оу҃во,
да тѧ̀ ѝскꙋшꙋ̀ въ весéліи, ѝ вѝждь въ влáзѣ:
2. ѝ сѐ тáкожде сіѐ сꙋ̀етство. Смѣ́хꙋ рекóхъ, по-
3. грѣшéніе: ѝ весéлію, что̀ сіѐ творѝши? Ѝ раз-

а) нис. 8, 12.

---

1. **Рекóхъ** и пр. Слѣдуе дальше вызнане автора, що не найшовъ щастя въ розкошахъ и богатствахъ (ст. 1—11.), въ славѣ мудрости, котра позваляла ему много дѣлати (ст. 12—26.). — **Вѝждь въ влáзѣ.** Шукай щастя въ уживаню всего добра, всякихъ пріятностей.

2. **Смѣ́хꙋ.** Мають ту розумѣти ся всякого рода неумѣренни̂ розкошѣ змысловѝ. — **Погрѣшéніе.** Треба ту додати въ мысли: ты есь (погрѣшéніе). Пôдъ погрѣшеніемъ можемъ розумѣти блудженє, блудну дорогу, якъ мае лат. текстъ, где читаемъ: error. Євр. выразъ meholat може такожь означати безъуміе. — **Что̀ сіѐ творѝши?** С. е. якій менѣ хосенъ зъ тебе? чому ошукуешь мене? Мысль сего стиха есть: Ото я анѣ въ змысловыхъ розкошахъ анѣ въ збыточнôй весел сти не найшовъ правдивого щастя, одно бо и друге оказало ся суетнымъ, грѣшнымъ, безъумнымъ, лишаючи въ душѣ лишь знеохочене и горесть.

3. **Ѝ разсмотрѝхъ** и пр. Пôзнавши марнôсть утѣхъ и розкошей змысловыхъ, вернувъ я на дорогу розсудка и повздержавъ мою змыеловôсть, а увидѣвши, якъ великою есть сила духа, поконуюча навѣть выузданѝ похоти, постановивъ я изслѣдити, котрѝ то людскѝ дѣла суть въ тôмъ житю правдиво честнѝ и добрѝ,

смотри́хъ, а҆́ще се́рдце моѐ повлече́тъ а҆́ки вїно̀
пло́ть мою̀: [а] и҆ се́рдце моѐ наста́ви мѧ̀ въ
мꙋ́дрости, и҆ є҆́же оу҆держа́ти весе́лїе, до́ндеже
оу҆ви́ждꙋ, ко́е вла́го сынѡ́мъ человѣ́ческимъ,
є҆́же творѧ́тъ подъ со́лнцемъ въ число̀ дне́й
4. живота̀ своегѡ̀. Возвели́чихъ творе́нїе моѐ,
[б] созда́хъ мѝ до́мы, насади́хъ мнѣ̀ вїногра́ды.
5. Сотвори́хъ мнѣ̀ вертогра́ды и҆ сады̀, и҆ наса-
6. ди́хъ въ ни́хъ древе́съ всѧ́каго плода̀: Сотво-

а) Ос. 4, 11. б) 3. Цар. 7, 1.

го̂дни̂ сего, щобы имъ о̂тдати ся и шукати въ нихъ задоволеня и успокоєня. (Gietmann.) Подо̂бно поясняє сей стихъ Allioli: Коли я увидѣвъ, що розкошѣ не ущастливляють чоловѣка, тогды постановивъ я собѣ, повздержати ся о̂тъ ихъ упоюючого вина, щобы станувши на дорозѣ розсудка о̂тдати ся твореню ро̂жныхъ дѣлъ, стремлячихъ до упріятненя мого житя, и шуканю великихъ богатствъ (зри ст. слѣд.); може хоть въ то̂мъ найду щастє. Той самъ толкователь подає єще инше поясненє по̂сля євр. текста: Я хотѣвъ по̂йти середною дорогою, я обмеживъ и ублагороднивъ мои утѣхи, о̂тдавъ ся мудрости, не покидаючи однако свѣтовыхъ утѣхъ, и шукавъ мого щастя въ твореню и т. д. — Въ число̀ дне́й и пр. С. є. въ протягу цѣлого ихъ житя, въ короткѡ̂мъ числѣ ихъ дней, яки̂ они проживати мають. Житє чоловѣка єсть коротке такъ, що дни сего єго житя дали бы почислити ся.

4. Возвели́чихъ творе́нїе моѐ. Я выконувавъ великѝ дѣла для мого хо̂сна, для упріятненя мого житя. — Созда́хъ мѝ до́мы. О палатахъ построєныхъ черезъ Соломона зри 3. Цар. гл. 6. 7. 9.; 2. Пар. гл. 8.

5. Древе́съ всѧ́каго плода̀. Дерева овочеви̂ всякого рода.

6. Кꙋпѣ́ли водны́ѧ. Ставы. Въ горячихъ краяхъ востока, где въ лѣтѣ рѣдко дощь падає, збирають въ

рихъ мнѣ купѣли водныя, ѥже напаяти ѿ
7. нихъ прозябе́нїе древе́съ. Притяжа́хъ рабы̀ и̑
рабы̑ни, и̑ домоча́дцы бы́ша мнѣ: и̑ стяжа́нїе
скота̀, и̑ ста́дъ мно́го мнѣ̀ бы́сть, па́че всѣ́хъ
8. бы́вшихъ пре́жде мене̑ въ Іерусали́мѣ. а) Собра́хъ
мнѣ̀ зла́то и̑ сребро̀, и̑ и̑мѣ̑нїя царе́й и̑
стра́нъ: сотвори́хъ мнѣ̀ пою́щихъ и̑ пою́щыя,
и̑ ᲂу̑слажде́нїя сынѡ́въ человѣ́ческихъ, вїно-
9. че́рпцы и̑ вїноче́рпицы. б) И̑ возвели́чихся, и̑

а) 3. Цар. 9, 28.; 10, 14. 21. 22. 27. б) 3. Цар. 10, 23.

ставахъ воду въ часѣ зимы, с. є. въ кôлькохъ дощевыхъ мѣсяцяхъ; тои воды употребляють потôмъ въ лѣтѣ до скрапляня и ôтсвѣжованя огородôвъ и садôвъ.

7. **Домоча́дцы.** Се були рабы не куплені̑ або на вôйнѣ плѣнені̑, але дѣти рабôвъ и рабинь, въ домѣ ихъ властителя уроджені̑ и выховані̑. (Зр. Быт. 15, 2.).

8. **И̑мѣ̑нїя царе́й и̑ стра́нъ.** Данины и дорогоцѣнні̑ дары, отримані̑ ôтъ царей сусѣдныхъ земель. О великихъ богатствахъ Соломона зри 3. Цар. гл. 10. — **Пою́щихъ и̑ пою́щыя.** Мужескій и женьскій хоръ, спѣваючій и граючій на рôжного рода инструментахъ въ часѣ бенкетôвъ. Зр. 2. Цар. 19, 35. — **Оу̑слажде́нїя сынѡ́въ человѣ́ческихъ.** Розкошні̑ бенкеты, житє выставне, котрымъ люди звыкли увеселяти ся. — **Вїноче́рпцы и̑ вїноче́рпицы.** Молодцѣ и дѣвчата, служачі̑ до наливаня вина въ часѣ бенкетôвъ. Зр. 2. Цар. 19, 35.

9. **И̑ возвели́чихся** и пр. Не лишь мудростію але и богатствами и выставностію житя перевысшивъ я всѣхъ моихъ попередникôвъ. — **Мꙋ́дрость моя̀ пребы́сть съ мно́ю.** При всѣхъ свѣтовыхъ утѣхахъ мôгъ Соломонъ задержати не лишь природный розумъ, муд-

приложи́хсѧ мꙋ́дрости па́че всѣ́хъ бы́вшихъ
пре́жде менѐ въ І҆ерꙋсали́мѣ: и҆ мꙋ́дрость моѧ̀
10. превы́сть съ мно́ю. И҆ всѐ, є҆го́же проси́ста о҆́чи
мои́, не ѿѧ́хъ ѿ ни́хъ, и҆ не возбрани́хъ се́рд-
цꙋ моемꙋ̀ ѿ всѧ́каго ѡ҆ве́лїѧ моегѡ̀, ꙗ҆́кѡ се́рд-
це моѐ возвесели́сѧ во всѧ́комъ трꙋдѣ̀ моѐмъ:
и҆ сїѐ бы́сть ча́сть моѧ̀ ѿ всегѡ̀ трꙋда̀ моегѡ̀.
11. И҆ призрѣ́хъ а҆́зъ на всѧ̑ творе́нїѧ моѧ̀, ꙗ҆̀же
сотвори́ста рꙋ́цѣ мои́, и҆ на трꙋ́дъ, и҆̀мже трꙋ-
ди́хсѧ твори́ти: [a] и҆ сѐ всѧ̑ свѣтѣ̀, и҆ произво-

а) выс. 1, 14.

рôсть, но такожь высше пôзнанє Божихъ рѣчей. (Allioli.) Calmet примѣчає: Змысловѝ утѣхи не позбавили мене мудрости; она остала ся при мнѣ, служачи менѣ до вышуканя и ублагородненя тыхъ моихъ утѣхъ и до оцѣненя ихъ вартости.

10. Сїѐ бы́сть ча́сть и пр. Слово ча́сть бере ся въ св. Письмѣ часто въ значеню наймилѣйшого и найвысшого добра. (Зр. Пс. 15, 6.) Гадка отже єсть: Уживанє до волѣ всего, що я собѣ приспособивъ такъ великимъ накладомъ и трудомъ, выдавало ся менѣ рѣчею найлучшою и найрозумнѣйшою.

11. На трꙋ́дъ, и҆̀мже трꙋди́хсѧ твори́ти. Въ лат. єсть: На роботы, въ котрыхъ я надармо потивъ ся. — Произволе́нїє дꙋ́ха. Зри поясненє выс. 1, 14. — Нѣ́сть и҆зъоби́лїє подъ сл҃нцемъ. Не приносить тревалого хôсна. Зр. выс. 1, 3. Красно примѣчає до сего стиха Calmet: Всѣ утѣхи, якихъ мы звыкли часто уживати, стають ся для насъ обоятными а въ кôнци мерзкими. Найвеличавшій будынокъ не подобає ся въ кôнци знаменитому мешканцю бôльше, нѣжь селянину єго стрѣха, єго лѣпянка. Найдорожшѝ ласощѣ тому, що сидять щодня при бенкетахъ, меньше смакують, нѣжь сухій хлѣбъ голодному бѣдакови. Чи вышукана выставнôсть двора,

леніе дꙋха, и нѣсть изъобиліе подъ сл҃нцемъ.
12. И призрѣхъ аз҃ видѣти мр҃ость, лесть и безꙋміе: ꙗкѡ кто̀ человѣкъ, иже пойдетъ въ слѣдъ

найкраснѣйшѝ спѣвы спѣваковъ и спѣвачокъ могуть князя бо̂льше веселити, нѣжь веселить пастуха спѣвъ жайворонка и соловѣя и видъ цвѣтами упестреного луга? Якъ же правдиво называе Соломонъ выставно̂сть, обильно̂сть, бенкетоване вельможь чимсь суетнымъ, ничтожнымъ, глупымъ?

12. И призрѣхъ и пр. Соломонъ видячи, що величаво̂сть его двора, его богатства и дѣла штуки его не заспокоюють, хотѣвъ до̂йти, якій вплывъ могуть мати мудро̂сть и глупота на щасте або нещасте чоловѣка. Въ то̂мъ случаю по̂дъ лестію и глупотою можемъ розумѣти всякѝ свѣтовѝ добра, утѣхи и розкошѣ. Або беручи лесть и безъуміе въ властиво̂мъ значеню поясняемъ се такъ: Соломонъ не чуючи ся задоволенымъ мимо всякихъ своихъ до̂бръ и утѣхъ земскихъ, старавъ ся о збо̂льшене своеи мудрости а заразомъ о по̂знане хибъ и нерозсудка, щобы мо̂гъ ихъ устеречи ся. (Менохій.) — Ꙗкѡ кто̀ человѣкъ и пр. Тѝ слова стоять ту яко парентеза и суть неяснѝ. Имовѣрно хоче ними Соломонъ оправдати ся, чому о̂нъ мимо своеи незвыклои мудрости не мо̂гъ найти такъ довго правдивого щастя и успокоеня, шукаючи сего въ рѣчахъ марныхъ, суетныхъ, глупыхъ. Где есть, каже о̂нъ, чоловѣкъ, котрый бы всё дѣлавъ такъ мудро, такъ розумно, щобы о̂тповѣдно свому постановленю николи не о̂тступивъ о̂тъ мудрости и розсудка, щобы при то̂мъ не впавъ въ похибки, не зо̂йшовъ на дорогу глупоты? Ро̂вно неяснымъ есть и лат. текстъ: Щожь есть, сказавъ я, чоловѣкъ, щобы мо̂гъ наслѣдовати царя сотворителя свого? Се же поясняе Allioli: Якъ глупымъ бувъ я, испытуючи такъ много рѣчей, щобы найти щасте, если тое щасте можна осягнути то̂лько у Бога! Анѣ той, кто убѣгае ся за богацтвами, анѣ той, кто гонить за славою, кто шукае для себе свѣтовыхъ утѣхъ, не находить щастя; жереломъ правдивого щастя есть то̂лко Богъ, сотвори-

13. совѣта, ѐлика сотворѝ въ нѐмъ? И҆ ви́дѣхъ
а҆́зъ, ꙗ҆́кѡ ѐсть и҆зъови́лїе мꙋ́дрости па́че без-
14. ꙋ́мїѧ, ꙗ҆́коже и҆зъови́лїе свѣ́та па́че тмы̀: [a] Мꙋ́д-
рагѡ ѻ҆́чи ѐгѡ̀ въ главѣ̀ ѐгѡ̀, а҆ безꙋ́мный въ
тмѣ̀ хо́дитъ: и҆ оу҆вѣ́дѣхъ и҆ а҆́зъ, ꙗ҆́кѡ слꙋ́чай
15. ѐди́нъ слꙋчи́тсѧ всѣ́мъ и҆́мъ: И҆ рѣ́хъ а҆́зъ въ
се́рдци моѐмъ: ꙗ҆́коже слꙋ́чай безꙋ́мнагѡ, и҆ мнѣ̀
слꙋчи́тсѧ: и҆ вскꙋ́ю оу҆мꙋдри́хсѧ? а҆́зъ тогда̀

а) Притч. 17, 24.

тель всѣхъ рѣчей. Тому кличе св. Августинъ: „Ты, о Боже, сотворивъ насъ для себе, и неспокôйне есть наше серце, доки не успокоить ся въ тобѣ. (Confes. I. 1.).

13. И҆ ви́дѣхъ а҆́зъ и пр. Мудрôсть порôвнуе ся ту съ свѣтломъ; якъ бо свѣтло сонѣчне освѣчуе око, такъ пôзнане правды освѣчуе розумъ чоловѣка, а тое освѣчене розуму приносить мудрому много корыстей, якихъ не мае чоловѣкъ не посѣдаючій мудрости.

14. Мꙋ́драгѡ ѻ҆́чи и пр. Чоловѣкъ мудрый видить опаснôсть и оминае ю; глупый не видить опасности и впадае въ ню; ôнъ есть подôбнымъ до чоловѣка ходячого въ темнотѣ на помацки, не могучого найти дороги, ведучои до его цѣли. — И҆ оу҆вѣ́дѣхъ и пр. Я пôзнавъ, що и мудрôсть, хотяй мае певнѝ великѝ користи и ними передъ глупотою ôтзначае ся, есть въ певнôй мѣрѣ марна, о скôлько она не увôльняе чоловѣка ôтъ тѣлесной смерти, о скôлько и еи память есть переходяча.

15. И҆ рѣ́хъ а҆́зъ въ се́рдцы и пр. Я шукаючи мудрости, въ надѣи, що може она мене ущастливить, пôзнавъ, що и се есть неправдою, бо оденъ конець мудрого якъ и глупого; смерть не пощадить анѣ одного анѣ другого.— Я҆́зъ тогда̀ и҆зли́ше и пр. Соломонъ говорить

и҆зли́ше глаго́лахъ въ се́рдцѣ моемъ, ꙗ҆́кѡ и҆
сїѐ сꙋета̀: поне́же безꙋ́мный ѿ и҆збы́тка глаго́-
16. летъ. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть па́мѧти мꙋ́драгѡ съ безꙋ́мнымъ въ вѣ́къ, занѐ ꙋ҆́жѐ въ дне́хъ грѧдꙋ́щихъ всѧ̑ забве́на бы́ша: и҆ ка́кѡ ᲂу҆́мретъ

такъ о мудрости, наводячи мнѣне людей глупыхъ с. є. безбожныхъ, котрѝ гонять лишь за дочасными добрами, не мыслячи о добрахъ будучихъ, не вѣруючи въ нихъ и ихъ не надѣючи ся. — И҆зли́ше За много, за надто, понадъ слушну мѣру. — Ѿ и҆збы́тка. Зъ обылуючои въ нимъ глупоты.

16. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть па́мѧти и пр. Єсть се дальша бесѣда чоловѣка безъумного. Память мудрого и глупого гине однаково; се видимъ дѣйстно; давныхъ мудрцѣвъ ледво имена позо̂стали, многихъ же имена не суть намъ навѣть извѣстнѝ. — Ка́кѡ ᲂу҆́мретъ и пр. Мудрый христіянинъ не може нарѣкати, що мусить умирати ро̂вно якъ кождый глупый; о̂нъ бо єсть пересвѣдченый, що житє дочасне єсть то̂лько приспособленємъ до лучшого загробового житя, а єго мудро̂сть має єму помагати до выбору и розсудного уживаня средствъ и способо̂въ служачихъ до осягненя вѣчнои щастливости. Красно примѣчає тутъ Calmet: Учено̂сть єсть въ кождо̂мъ взглядѣ цѣнна, и мы довжнѝ о ню старати ся, щобы бути пожиточными для людей. Однако чоловѣкъ ученый не має забувати, що єсть чоловѣкомъ немо̂чнымъ, по̂дверженымъ судьбѣ всѣхъ другихъ людей; о̂нъ не має задля своеи высшости духовои надъ другихъ превозносити ся або убѣгати ся за порожною славою. Вправдѣ бажанє увѣковѣчненя свого имени єсть чоловѣкови вроджене и може бути для него побудкою до благородныхъ чино̂въ, однако понеже посмертна слава такъ дуже о̂тъ случаю зависить, понеже имя мудрого, ученого чоловѣка може по̂йти въ непамять такъ само, якъ имя чоловѣка глупого, неученого, то чоловѣкъ мудрый и ученый не довженъ дати жаждѣ

17. мꙋ́дрый съ безꙋ́мнымъ? И҆ возненави́дѣхъ живо́тъ: ꙗ҆́кѡ лꙋка́вно мнѣ̀ сотворе́нїе сотворе́нное подъ сл҃нцемъ: поне́же всѧ́ческаѧ сꙋетà и҆ произво-
18. ле́нїе дꙋ́ха. И҆ возненави́дѣхъ а҆́зъ всѧ́ческаѧ мі́ра, и҆ трꙋ́дъ мо́й, и҆́мже а҆́зъ трꙋжда́юсѧ подъ сл҃нцемъ, ꙗ҆́кѡ ѡ҆ставлѧ́ю є҆го̀ человѣ́кꙋ бꙋ́дꙋще-

---

славы заволодѣти надъ собою, но ôнъ довженъ дякова-ти Богу за даръ мудрости и учености и старати ся за помочію того Божого дару усовершати себе и другихъ, лишаючи Божому провидѣнію, чи схоче плоды его духа вѣнчати славою або нѣтъ.

17. И҆ возненави́дѣхъ и пр. Я почувъ ôтразу до сего земского житя, видячи, що всё въ тôмъ житю есть несовершенне, переминаюче. Кто о загробовôмъ житю и о вѣчнôй щастливости не есть пересвѣдченый, кто середъ безчисленыхъ долегливостей земского житя не споглядае очима вѣры въ небесну ôтчину и тымъ поглядомъ не потѣшае ся, такому мусить тое житє стати ся зненавидженымъ и прикрымъ. Зъ другои же стороны чують ôтразу до земского житя и святѝ люди, такъ по причинѣ трудôвъ и болѣзней, якъ и задля его короткости, видячи, що всѣ его добра кôнчать ся вразъ съ смертію, а такожь задля похотей, покусъ и опасностей грѣховныхъ, могучихъ ихъ позбавити вѣчного щастя, неменьше зъ туги за Богомъ, котрого такъ горячо любять, що желали бы его чимъ скорше оглядати. Зр. Рим. 7, 24.; Фил. 1, 23.

18. И҆ возненави́дѣхъ и пр. Въ тôмъ и слѣдуючôмъ стиху выражае Соломонъ тую гадку, що многѝ забѣги особливо около збираня богацтвъ суть марнѝ, такъ якъ человѣкъ не знае, кому лишить свои добра (Пс. 38, 7.); если бо мае дѣти, то могуть они умерти еще передъ нимъ; если же одѣдвчать по нимъ его майно, то ôнъ не знае, чи они будуть дѣлати зъ сего его майна розумный ужитокъ; а такъ громадженє бо-

19. мꙋ по мнѣ: И҆ кто̀ вѣ́сть, мꙋ́дръ ли бꙋ́детъ
и҆ли̇ безꙋ́менъ? и҆ ѡ҆блада́ти ли и҆́мать всѣ́мъ
трꙋдо́мъ мои́мъ, и҆́мже трꙋди́хсѧ, и҆ и҆́мже мꙋ́др-
20. ствовахъ подъ сл҃нцемъ? и҆ сі̑е̑ же сꙋета̀. И҆
ѡ҆брати́хсѧ а҆́зъ ѿрещи́сѧ се́рдцꙋ моемꙋ̀ ѡ҆
всѣ́мъ трꙋдѣ̀, и҆́мже трꙋди́хсѧ подъ сл҃нцемъ:
21. Ꙗ҆́кѡ є҆́сть человѣ́къ, є҆гѡ́же трꙋ́дъ въ мꙋ́дрости,
и҆ въ ра́зꙋмѣ, и҆ въ мꙋ́жествѣ: и҆ человѣ́къ и҆́же
не потрꙋди́сѧ ѡ҆ не́мъ, да́стъ є҆мꙋ̀ ча́сть свою̀:
22. и҆ сі̑е̑ сꙋета̀ и҆ лꙋка́вство ве́лїе. Ꙗ҆́кѡ быва́етъ
человѣ́кꙋ во всѣ́мъ трꙋдѣ̀ є҆гѡ̀, и҆ въ произволе́-

гацтвъ має всегда непевный конець и єсть о стôлько марнымъ. (Allioli.)

19. И҆́мже мꙋ́дрствовахъ подъ сл҃нцемъ. Надъ котрого довершенємъ я напружавъ мôй умъ черезъ цѣле моє житє.

20. И҆ ѡ҆брати́хсѧ и пр. Я ôтступивъ ôтъ збыточного стараня ся о добра земскѝ.

21. Ꙗ҆́кѡ є҆́сть человѣ́къ и пр. Ту єсть выражена тая гадка, що вправдѣ має чоловѣкъ трудити ся и дбати о тоє, щобы єго праця принесла єму якійсь хосенъ, однако заходы чоловѣка о рѣчи дочаснѝ не мають бути збыточнѝ, бо може легко стати ся, що съ трудомъ узбиранѝ добра дôстануть ся въ участи лѣнивымъ и недостойнымъ наслѣдникамъ. — Лꙋка́вство ве́лїе. Велика шкода для чоловѣка, котрый такъ старанно и съ трудомъ богацтва збиравъ, а рôвно велике нещастє для марнотравного наслѣдника, для котрого богацтва безъ працѣ набутѝ суть поводомъ до всякого рода проступкôвъ.

22. Ꙗ҆́кѡ быва́етъ человѣ́кꙋ и пр. Въ лат. гласить сей стихъ такъ: Бо щожь за хосенъ чоловѣкови зъ всеи працѣ єго и зъ утрудженя духа, котрымъ мучивъ ся пôдъ солнцемъ?

нїи се́рдца є҆гѡ̀, и҆́мже то́й трꙋжда́етсѧ подъ
23. сл҃нцемъ. Ꙗ҆́кѡ всѝ дні́е є҆гѡ̀ болѣ́знеи и҆ ѹ҆́рости
попече́нїе є҆мꙋ̀, и҆́бо въ нощѝ не спи́тъ се́рдце
24. є҆гѡ̀: и҆ сїе́ же сꙋета̀ є҆́сть. [a] Н҆́сть бл҃го чело-
вѣ́ккꙋ, но (ра́звѣ) є҆́же ꙗ҆́сть и҆ пїе́тъ, и҆ є҆́же по-
ка́жетъ дꙋшѝ свое́й бл҃го въ трꙋдѣ̀ свое́мъ: и҆

а) нис. 3, 12. 13.

23. Ꙗ҆́кѡ всѝ дні́е и пр. С. є. чоловѣка, жіючого то̂лько для свѣта, мыслячого то̂лько о заспокоєню своихъ похотей и о збо̂льшеню своихъ до̂бръ, мучать безнастанні̂ журбы и не дають єму спокою навѣть въ ночи.

24. Н҆́сть бл҃го человѣ́ккꙋ и пр. Єсли дѣйстно такъ єсть, що чоловѣкъ съ трудомъ и съ болѣзнями узысканѝ добра мусить лишити неразъ недостойнымъ наслѣдникамъ, то чи не єсть лучше, щобы чоловѣкъ тіи добра обернувъ на сво̂й власный ужитокъ, хо̂снуючи зъ нихъ съ умѣркованємъ и въ боявни Божо̂й, якъ щобы мавъ трудити ся для такихъ недостойныхъ наслѣдико̂въ? — И҆ сїѐ ви́дѣхъ и пр. Авторъ хоче сказати: Богъ давъ чоловѣкови дочаснѝ добра для єго ужитку, тожь чоловѣкъ може тыхъ до̂бръ уживати о̂тповѣдно намѣрамъ Божимъ. Соломонъ поро̂внує спосо̂бъ житя чоловѣка, уживаючого отриманыхъ о̂тъ Бога до̂бръ до заспокоєня своихъ потребъ и честныхъ желаній, съ глупотою такого чоловѣка, котрый лишь трудить ся ажь до утомленя, щобы зо̂брати богацтва и ихъ посѣдати, не знаючи, кому ихъ лишить. Соломонъ говорить, що першій дѣлає лучше нѣжь другій. Тымъ не хоче о̂нъ захвалювати житє веселе, гуляще, якъ гдекотрѝ ошибочно гадають; такъ само не хоче о̂нъ тымъ о̂ткинути иншій єще похвальнѣйшій и честнѣйшій спосо̂бъ житя, коли то чоловѣкъ зъ любви для Бога и честноты вырѣкає ся утѣхъ и выго̂дъ того житя, по̂ддаючи ся строго̂й покутѣ, щобы о̂тъ своихъ хибъ и не-

25. сїѐ видѣхъ азъ, ꙗкѡ ѿ рꙋкѝ Бжїа ѥсть. Ꙗкѡ
26. кто̀ ꙗстъ и҆ піѐтъ кромѣ̀ ѥгѡ̀? [а] Ꙗкѡ человѣ-
кꙋ блгꙋ предъ лицемъ ѥгѡ̀ [б] дадѐ мꙋдрость,

а) Прем. Сол. 1, 4. б) Іов. 32, 8.

совершенностей щоразъ бо̂льше очищати ся и освящати ся. (Allioli.)

25. Ꙗкѡ кто̀ ꙗстъ и пр. Страва и напо̂й, котрыхъ ты уживаешь, не твои суть, а походять зъ щедрои Божои руки, Божимъ суть даромъ, якъ се було сказано въ ст. попер. Тожь належить зъ тыхъ даро̂въ Божихъ дѣлати не иншій, а то̂лько добрый, розсудный ужитокъ.

26. Ꙗкѡ человѣкꙋ блгꙋ и пр. Богъ дае чоловѣкови добродѣтельному мудро̂сть, розсудокъ и споко̂й души; такій чоловѣкъ умѣе належито оцѣнити дочасні̂ добра; о̂нъ знае, що ті̂ добра самі̂ въ собѣ не мають ніякои вартости, но що они доперва черезъ розумный и цѣли о̂тповѣдаючій ужитокъ стають ся правдивыми добрами для чоловѣка, коли то чоловѣкъ уживае ихъ для заспокоеня своихъ слушныхъ потребъ и для спомаганя своихъ убогихъ, потребую ихъ его помочи ближ ныхъ. Лишь при тако̂мъ розумно̂мъ и богоугодно̂мъ уживаню до̂бръ дочасныхъ може чоловѣкъ заховати споко̂й души, найти щасте въ своихъ добрахъ и упріятнити ними свое житє; о̂нъ уважае свои добра яко даръ Божій, тѣшить ся ними, уживае ихъ мѣрно и споглядае при то̂мъ съ вдячностію до Бога яко дателя всякого добра. Иначе мае ся рѣчь съ грѣшникомъ; того передае Богъ томлячимъ журбамъ о богацтва, такъ що о̂нъ, мовь бы пораженый слѣпотою о̂тъ Бога за кару за свои грѣхи, съ найбо̂льшимъ трудомъ збирае скарбы безъ ніякого хо̂сна для себе и другихъ, щобы въ ко̂нци лишити свое майно тому, кого Богъ нимъ урадовати схоче. Зр. Іов. 27, 16—17.; Лук. 12, 15 -20. — Ꙗкѡ и҆ сїѐ сꙋєта̀ и пр. Суетнымъ отже есть збира-

и҆ ра́зꙋмъ, и҆ весе́лїе, [а] согрѣша́ющемꙋ же дадѐ попече́нїе є҆́же прилага́ти и҆ собира́ти, во є҆́же да́ти благо́мꙋ пре́дъ лице́мъ Бж҃їимъ: ꙗ҆́кѡ и҆ сїѐ сꙋета̀ и҆ произволе́нїе дꙋ́ха.

Глава̀ 3.

Всё має свôй часъ и тревае коротко. При змѣнности рѣчей довженъ чоловѣкъ уживати житя въ боязни Божôй.

1. Всѣ́мъ [б] вре́мѧ, и҆ вре́мѧ всѧ́кой ве́щи подъ

а) Іов. 27, 16. б) Лук. 9, 21.; 1. Кор. 6, 12.

ти и скрывати скарбы, не роблячи зъ нихъ розумного и богоугодного ужитку.

1. Всѣ́мъ вре́мѧ и пр. Богъ всему, що въ свѣтѣ дѣе ся, призначивъ певный часъ, въ котрôмъ всё стати ся мусить, и мы не въ силѣ сей порядокъ рѣчей въ ничôмъ змѣнити. Такожь нашѝ склонности и желаня змѣнюють ся вразъ съ змѣною часу, и мы ненавидимъ неразъ завтра се, що днесь любили. При такôмъ станѣ рѣчей довжнѝ мы добро, яке намъ подають часъ и обставины, безъ проволоки уживати, закимъ новѝ обставины здѣлають уживане сего добра неможливымъ або непріятнымъ. Хôдъ же гадокъ въ тôй главѣ єсть такій: ôтъ ст. 2—8 выказує ся на примѣрахъ змѣнность всѣхъ рѣчей на свѣтѣ; тая змѣнность свѣдчить о утяжливости сего житя (ст. 9.), и єсть постановлена ôтъ Бога пôсля єго невыслѣдимыхъ намѣрôвъ для нашого ублагородненя (ст. 10. 11.); при тôй отже змѣнности рѣчей довженъ чоловѣкъ уживати житя (ст. 12. 13. 22.) въ боязни Божôй (ст. 14. 15.); ôнъ довженъ во виду несправедливости земскои, во виду змѣнности,

2. невесе́мъ. Вре́мѧ рожда́ти, и҆ вре́мѧ оу҆мира́ти:
вре́мѧ сади́ти, и҆ вре́мѧ и҆сторга́ти сажде́ное:
3. Вре́мѧ оу҆бива́ти, и҆ вре́мѧ цѣли́ти: вре́мѧ раз-
4. рꙋша́ти, и҆ вре́мѧ созида́ти: Вре́мѧ пла́кати,
и҆ вре́мѧ смѣ́ѧтисѧ: вре́мѧ рыда́ти, [a] и҆ вре́мѧ
5. ликова́ти: Вре́мѧ разметá́ти ка́менїе, и҆ вре́мѧ

a) Єрем. 31, 4.

хиткости права надѣяти ся на неотмѣнну справедливость Бога, котрый въ день загального суда буде судити людей (ст. 16. 17.), хотяй чоловѣкъ умирає вразъ съ звѣрятами и хотяй безсмертности єго души не можна пôзнати внѣшными змыслами (ст. 18. 19. 20. 21.).

2. **Вре́мѧ рожда́ти** и пр. Въ певнôмъ часѣ родить ся чоловѣкъ и въ певнôмъ часѣ мусить ôнъ умерти, чи хоче чи не хоче. — **Вре́мѧ сади́ти** и пр. Однѝ дерева овочевѝ старѣють ся, зрубують ся, а ихъ мѣстце занимають знову новѝ дерева.

3. **Вре́мѧ оу҆бива́ти** и пр. Такъ и пр. въ часѣ вôйны людей убивае ся, въ часѣ спокою лѣчимо людей пораненыхъ и хорыхъ. — **Вре́мѧ разрꙋша́ти** и пр. Разъ буримо будынки, то знову ихъ ставимо.

4. **Вре́мѧ пла́кати** и пр. Часъ приносить съ собою приключеня то сумнѝ то веселѝ, такъ що мы разъ плачемъ, сумуємъ, разъ знову тѣшимъ ся.

5. **Вре́мѧ разметá́ти** и пр. Разъ муръ розбираємъ и розкидуємъ єго камѣнє, то знову збираємъ камѣнє, щобы муръ поставити. Gietmann примѣчає: Понеже друга часть сего стиха ôтносить ся до житя товариского, то не можна сумнѣвати ся, що и перша часть сего стиха въ тôмъ змыслѣ має розумѣти ся. Тожь слова: **собирати ка́менїе** належить розумѣти о заснованю товариства родинного и суспôльного, о заложеню жилища для меньшого або бôльшого числа людей. **Ка́менїе** отже

собира́ти ка́менїе: вре́мѧ ѡ҆быма́ти, и҆ вре́мѧ
6. оу҆дала́тисѧ ѿ ѡ҆бима́нїѧ: Вре́мѧ и҆ска́ти, и҆
вре́мѧ погꙋбла́ти: вре́мѧ храни́ти, и҆ вре́мѧ
7. ѿрѣ́ѧти: Вре́мѧ раздра́ти, и҆ вре́мѧ сши́ти:
8. [a] вре́мѧ молча́ти, и҆ вре́мѧ глаго́лати: Вре́мѧ

а) Сір. 20, 6.; Лук. 9, 21.

суть-то каменѣ граничнѝ, котрѝ у жидôвъ употребляли ся для означеня границь поля або якои посѣлости. Розкинене тыхъ каменей означало бы отже змѣну чи погибель якои родины чи иншого якого товариства людского. — **Вре́мѧ ѡ҆бима́ти** и пр. Єсть ту бесѣда о змѣнахъ въ житю родиннôмъ и товарискôмъ; дѣти розлучають ся ôть родичей, братя ôтъ братей, сопруги ôтъ сопругôвъ, пріятелѣ ôтъ пріятелѣвъ и т. п., чи се дѣє ся въ наслѣдокъ смерти чи въ способъ насильный.

6. **Вре́мѧ и҆ска́ти** и пр. Єсть часъ зыскованя, щадженя, єсть часъ траченя, выдаваня сего, що мы зыскали або заощадили.

7. **Вре́мѧ раздра́ти** и пр. Єсть часъ роздираня одежи, якъ се дѣлали жиды въ часѣ жалобы, єсть часъ, коли одежа подерта сшиває ся або нова шиє ся. — **Вре́мѧ молча́ти** и пр. Разъ маємъ охоту, потребу мовчати, разъ зновь говорити. Gietmann розумѣє сей стихъ о розвязуваню и заключаню пріязней, котрѝ ту суть представленѝ пôдъ образомъ одежи, котра роздирає ся и зновь сшиває ся; пріятелѣ мовчать, перестають съ собою говорити, коли розлучили ся, а говорять съ собою, коли примирили ся.

8. **Вре́мѧ люби́ти** и пр. Єсть часъ, коли єсьмо люблені, єсть зновь часъ, коли насъ ненавидять. — **Вре́мѧ бра́ни** и пр. Разъ єсть повôдъ до вôйны, разъ зновь до заключеня мира. Gietmann розумѣє сей цѣлый

любити, и҆ вре́мѧ ненави́дѣти: вре́мѧ вра́ни, и҆
9. вре́мѧ ми́ра. Ко́е и҆зъобилїе творѧ́щагѡ, въ
10. ни́хже са́мъ трꙋ́дитсѧ? Ви́дѣхъ попече́нїе всѧ́-
ческое, є҆́же дадѐ Бг҃ъ сынѡ́мъ человѣ́ческимъ,
11. є҆́же пещи́сѧ въ не́мъ. Всѧ́ческаѧ ꙗ҆́же сотворѝ,
добра́ (сꙋ́ть) во вре́мѧ своѐ: и҆́бо всѧ́кїй вѣ́къ
да́лъ є҆́сть въ се́рдце и҆́хъ, [a] ꙗ҆́кѡ да не ѡ҆вра́-

а) Прем. Сол. 9, 16.

стихъ о ôтносинахъ межи народами, у котрыхъ приходить то до вôйны то знову до примиреня,

9. Ко́е и҆зъобилїе и пр. Єсли въ земскихъ рѣчахъ слѣдуе одна змѣна по другôй, єсли чоловѣкъ видить, якъ неразъ свѣжѝ приключеня нѣвечать несподѣвано єго намѣры, єсли ôнъ неразъ мусить застосовати ся до того, що часъ съ собою приносить, то що мае ôнъ зъ своихъ утяжливыхъ трудôвъ? Ото ничого, якъ тôлько заведенѝ надѣи, знеохочене и журбу! Тожь чоловѣкъ не мае свого серця привязовати до ничого земского; ôнъ не мае занадто тѣшити ся зъ рѣчей, пôдпадаючихъ змѣнамъ, анѣ занадто смутити ся при нещастливыхъ приключеняхъ; ôнъ мае радше въ долѣ и недолѣ заховати тую святу рôвнодушнôсть, котру припоручае св. Апостолъ (1. Кор. 7, 29. и сл.).

10. Ви́дѣхъ попече́нїе и пр. Я самъ видѣвъ, якъ люди поносили рôжнѝ клопоты и журбы, якъ они неутомимо убѣгали ся о почести, значене, богацтва, не осягнувши однако своеи цѣли, заспокоене своихъ бажань; Богъ се допустивъ зъ мудрыхъ намѣрôвъ, щобы тіи люди обтяженѝ тыми клопотами и журбами, заведенѝ въ своихъ надѣяхъ, почули тугу за добрами высшими, вѣчно треваючими. Зри выс. 1, 13.

11. Всѧ́ческаѧ, ꙗ҆́же сотворѝ и пр. Богъ яко мудрый управитель свѣта дѣлае, що всё дѣе ся такъ и въ

щетъ чл҃вѣ́къ сотворе́нїѧ, є҆́же сотворѝ Бг҃ъ ѿ
12. нача́ла и҆ да́же до конца̀. [a] Оу҆разꙋмѣ́хъ, ꙗ҆́кѡ
нѣ́сть бл҃го въ ни́хъ, но то́кмѡ є҆́же веселѝтиса, и҆ є҆́же творѝти бла́го въ животѣ̀ свое́мъ:

а) выс. 2, 24.; нис. 8, 15.

тôмъ часѣ, якъ и коли се найлучше причиняе ся до добра цѣлости. Богъ допускае радôстнѝ и сумнѝ приключеня, якъ сего вымагае норовственне воспитане рода людского. Вôйны, ворохобнѣ, заразы, землетрясеня, наводненя, пожары, голодъ и т. п., суть въ рукахъ Божихъ ôблаготворными средствами, щобы ними людей испытовати, исправляти, ублагородняти. — Ꙗ҆́ко всѧ́кїй вѣ́къ и пр. Богъ передае змѣну рѣчей въ свѣтѣ до людского розважаня, однако не въ тôй цѣли, якобы люди мали доходити Божихъ намѣрôвъ, якѝ Богъ що до тыхъ рѣчей и що до ихъ змѣны мае ôтъ початку до кôнця вѣкôвъ, або якобы они мали навѣть ôтгадовати рѣчи будучѝ, до сего бо есть ихъ обмеженый розумъ неспосôбный, — но щобы люди, видячи свою немôчь, свое невѣжество що до пôзнаваня причинъ и поводôвъ явленій въ свѣтѣ, приходили до пôзнаня Бога, его всемогучости, мудрости, доброты и справедливости, а нашои зависимости ôтъ него; щобы учили ся розсудка въ добрôмъ уживаню часу земского житя, здаючи ся що до будучности съ повнымъ довѣрїемъ на Боже провидѣне. Зри нис. ст. 14 и 15.

12. Оу҆разꙋмѣ́хъ, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть и пр. Зъ огляду на насъ зъ всѣхъ дѣлъ Божихъ се есть найлучше, що можемъ уживати невинныхъ розрывокъ и утѣхъ, якѝ при всякôй змѣнѣ рѣчей въ свѣтѣ намъ въ участи дôстають ся. Се Боже добродѣйство есть тымъ бôльше, що не знаючи будучности, не потребуемъ псовати собѣ хвилевои нашои веселости, предвиджуючи якесь маюче насъ подыбати нещасте. — Є҆́же творѝти и пр. Веселе и правдиво щастливе житє чоловѣка есть лишь тогда

13. а) И҆́бо всѧ́къ человѣ́къ, и҆̀же ꙗ҆́стъ и҆ пїе́тъ, и҆
ви́дитъ бл҃го́е во всѣ́мъ тру́дѣ своѣ́мъ, сїѐ да-
14. ѧ́нїе Бж҃їе є҆́сть. б) Разꙋмѣ́хъ, ꙗ҆́кѡ всѧ̑, є҆ли̑ка
сотворѝ Бг҃ъ, сїѧ̑ вѣ́дѧтъ въ вѣ́къ: къ тѣ́мъ
нѣ́сть приложи́ти, и҆ ѿ тѣ́хъ нѣ́сть ѿѧ́ти: и҆
Бг҃ъ сотворѝ, да оу҆боѧ́тсѧ ѿ лица̀ є҆гѡ̀.

а) нис. 5, 18 б) Дан. 4, 32.; Сір. 39, 21.

можливе, коли тойже жіючи праведно має чисту, спокôйну совѣсть.

13. И҆́бо всѧ́къ человѣ́къ и пр. Чоловѣкъ довженъ за свого житя на земли уживати всего, що єму Богъ дає, весело и въ боязни Божôй, понеже всё, що має, єсть даромъ Божимъ. (Выс. 2, 24.) Страва и напôй, житє, здоровє, веселôсть, успѣхи нашихъ праць, суть Божими дарами. Никто не може сказати, якъ довго хоче жити, здоровымъ бути и съ радостію уживати дôбръ сеи земли. Се залежить зовсѣмъ ôтъ Бога; зъ єго щедрои руки отримуємъ всё добре, яке намъ дôстає ся въ участи; єму маємъ завдячити кожду радôсть, яка насъ розвеселює. Тая сгадка про Бога, жерело всего добра, має товаришити всѣмъ нашимъ утѣхамъ, щобы мы не впали въ звѣрячу змысловôсть и не ôтдали ся шкôдливôй розпустѣ.

14. Разꙋмѣ́хъ, ꙗ҆́кѡ всѧ̑ и пр Сего и слѣдуючого стиха гадка єсть: Всё дѣє ся на свѣтѣ пôсля волѣ наймудрѣйшого и всемогучого Бога, котрый управляє свѣтомъ всегда тымъ самымъ способомъ; нового не дѣє ся на свѣтѣ ничого. Чоловѣкъ не може змѣнити сего Божого а неôтмѣнного способу управляня свѣтомъ, а не могучи такожь предвидѣти, що принесе єму будучнôсть, котра єсть передъ нимъ закрыта, довженъ користати зъ того земского житя въ боязни Божôй, такъ якъ єго задачею єсть, ту на тôмъ свѣтѣ Бога пôзнавати, почи-

15. Бы́вшее оу҆жѐ, е҆́сть, и҆ є҆ли́ка и҆мꙋ́тъ бы́ти, оу҆жѐ
16. бы́ша: и҆ Бг҃ъ взы́щетъ гони́маго. И҆ є҆щѐ ви́дѣхъ подъ со́лнцемъ мѣ́сто сꙋда̀, та́мѡ нечести́вый: и҆ мѣ́сто пра́веднаго, та́мѡ не-

---

тати и любити. — Да оу҆боѧ́тсѧ ѿ лица̀ є҆гѡ̀. Зри поясненє Второз. 6, 2.

15. Бг҃ъ взы́щетъ гони́маго. С. є. Богъ ôтнавляє, назадъ впроваджує тоє, що наступуючимъ часомъ зôстало прогнане и уже минуло. Такъ має лат. текстъ: Богъ ôтнавляє, що переминуло. Иншѝ лучать тіи слова нашого тексту съ стихомъ слѣдуючимъ, где єсть бесѣда о судіяхъ несправедливыхъ, нечестивыхъ, кривдячихъ людей невинныхъ, праведныхъ. Calmet примѣчає: „Щобы тѝ слова можна злучити съ слѣдуючимъ стихомъ, ôтдай ихъ въ формѣ пытаня и начни ними нове реченє. Коли бо авторъ сказавъ, що нема ничого нового пôдъ сонцемъ, самъ собѣ задає пытає: а чи Богъ пошукує и карає кривду людей невинныхъ? Видѣвъ бо я пôдъ солнцемъ и т. д. (ст. 16.)“.

16. И҆ є҆щѐ ви́дѣхъ и пр. Гадка сего стиха єсть: Однымъ зъ незмѣнныхъ зъявищь въ свѣтѣ єсть и се, що въ судахъ, где довжна володѣти справедливôсть, володѣє часто несправедливôсть и безбожнôсть. Calmet же таку подає звязь сего стиха съ стихами попередными: Єсли єсть Провидѣнє Боже, котре всемъ управляє, то мусить чоловѣкъ добродѣтельный бути въ тôмъ житю щастливый а злоба не має ôтносити побѣду надъ невинностію. Однако видимъ часто власне що иншого. Чоловѣкъ честный боре ся неразъ съ великими бѣдами, якѝ єму огôрчають уживанє житя. Чоловѣкъ безбожный неразъ не знає ничого о бѣдахъ людскихъ а єго житє єсть безперерывнымъ пасмомъ утѣхъ. Навѣть на тôмъ сватôмъ мѣстци, где судія въ имени Божôмъ судить, сидять неразъ люди нечестивѝ, котрѝ ногами допчуть справедливôсть, винного пускають безкарно а

17. честивый. И҆ рѣ́хъ а҆́зъ въ се́рдцы моемъ:
[а] пра́веднаго и҆ нечести́ваго сꙋ́дитъ Бг҃ъ: ꙗ҆́кѡ
вре́мѧ всѧ́кои ве́щи, и҆ на всѧ́комъ сотворе́нїи
18. та́мѡ. Рѣ́хъ а҆́зъ въ се́рдцы моемъ ѡ҆ глаго́-
ланїи сынѡ́въ человѣ́ческихъ: [б] ꙗ҆́кѡ разсꙋ́дитъ
и҆́хъ Бг҃ъ, и҆ є҆́же показа́ти, ꙗ҆́кѡ сїи ско́ти сꙋ́ть.
19. И҆́бо и҆ тѣ́мъ ꙗ҆́коже слꙋ́чай сынѡ́въ человѣ́-

а) нис. 12, 14. б) Пс. 48, 13.; 1. Петр. 3, 12.

невинного осуджують, граблять, мучать и вкидають въ погибель. Гдежь єсть мудрый, добрый Богъ, котрый о жаднôмъ порошку не забуває? Якъ може єго всевидяче око допустити таку до неба вопіючу кривду? На тй пытаня дає авторъ ôтповѣдь въ слѣдуючихъ стихахъ.

17. И҆ рѣ́хъ а҆́зъ въ се́рдцы и пр. Во виду такъ частыхъ и видимыхъ явленій несправедливости въ свѣтѣ потѣшаю ся я гадкою о общôмъ судѣ Божôмъ, колито Богъ буде испытовати дѣла всѣхъ людей и осудить кождого справедливо пôсля єго дѣлъ, добрыхъ нагородить а злыхъ укарає. Тымъ вызнає Соломонъ вѣру въ безсмертнôсть души.

18. Рѣ́хъ а҆́зъ въ се́рдцы и пр. Я мысливъ дальше: Єсли Богъ допускає, щобы въ свѣтѣ володѣла злоба и несправедливôсть (ст. 16.), то має въ тôмъ намѣръ, щобы испытати вѣру и терпеливôсть праведника, а потôмъ, щобы показати, що люди злй и нечестивй заслугують собѣ дѣйстно на тоє, щобы були що до своихъ поступкôвъ уважанй на рôвни съ нерозумною скотиною. — Ѡ҆ глаго́ланїи. С. є. о дѣлахъ, поступкахъ, о способѣ поступованя; таке бо значенє має неразъ въ св. Письмѣ выразъ глаго́лъ, глаголанїє. Зр. Быт. 39, 7.

19. И҆́бо и҆ тѣ́мъ и пр. Гадка сего и слѣд. стиха єсть: Задля сеи несправедливости и безбожности, спôль-

ческихъ, и҆ слꙋ́чай ско́тскїй, слꙋ́чай є҆ди́нъ и҆́мъ:
ꙗ҆́коже смє́рть тогѡ̀, та́кѡ и҆ смє́рть сегѡ̀, и҆
дꙋ́хъ є҆ди́нъ во всѣ́хъ: и҆ что̀ и҆зли́ше и҆́мать
человѣ́къ па́че скота̀? ничто́же: ꙗ҆́кѡ всѧ́ческаѧ
20. сꙋ́єта̀. [а] Всѧ̑ и҆дꙋ́тъ въ є҆ди́но мѣ́сто: всѧ̑ бы́-
ша ѿ пе́рсти, и҆ всѧ̑ въ пе́рсть возвраща́ютсѧ:
21. И҆ кто̀ вѣ́сть дꙋ́хъ сынѡ́въ человѣ́ческихъ,
а҆́ще то́й восхо́дитъ горѣ̀? и҆ дꙋ́хъ ско́тскїй, а҆́ще
22. низхо́дитъ то́й до́лꙋ въ зе́млю? [б] И҆ ви́дѣхъ,

а) Быт 3, 19.; Пс. 145, 4.; нис. 12, 7. б) выс. ст. 12.; нис. 5, 18.

нои всѣмъ людямъ въ бо̑льшо̑мъ або меньшо̑мъ степени, подѣляє чоловѣкъ що до свого тѣла съ скотиною тую саму судьбу; єсли бы бо чоловѣкъ бувъ удержавъ ся въ праведности, бувъ бы такожь що до тѣла оставъ безсмертнымъ. — Що ту єсть бесѣда то̑лько о судьбѣ тѣла, и що Соломонъ не хотѣвъ заперечовати безсмертности души, що о̑нъ хотѣвъ зазначити лишь се, що передъ маючимъ совершити ся судомъ умирають люди подо̑бно якъ звѣрята, видимъ ст. 17 и нис. 12, 7., где о̑нъ выразно учить, що духъ чоловѣка вертає до Бога, котрый єго сотворивъ (Allioli.)

21. И҆ кто̀ вѣ́сть и пр. Всѣ̑ умирає, и кто може при помочи своихъ змысло̑въ пересвѣдчити ся, що єсть ро̑жниця межи чоловѣкомъ а звѣрятемъ зъ огляду на дальше житє по смерти? (Allioli.) Пытанє ту выражене, каже св. Єронимъ, не содержить въ собѣ запереченя ро̑жницѣ межи чоловѣкомъ а звѣрятемъ що до достоинства души; се пытанє має ту выразити лишь тоє, що чоловѣкови самому безъ Божого объявленя єсть дуже трудно до̑йти до по̑знаня безсмертности души чоловѣка. Навѣть о Аристотелю, то̑мъ быстроумно̑мъ мыслителю, говорять, що о̑нъ сумнѣвавъ ся о безмертности души. (Менохій.)

22. И҆ ви́дѣхъ, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть и пр. Во виду тои змѣнности (1—15.), несправедливости (16—18) и пере-

ꙗ҆́кѡ нѣ́сть вла́го, но то́кмѡ є҆́же возвесели́тсѧ
чл҃вѣ́къ въ творе́нїихъ свои́хъ, ꙗ҆́кѡ сїѧ̀ ча́сть
є҆гѡ̀: поне́же кто̀ приведе́тъ є҆го̀ ви́дѣти то̀,
є҆́же бꙋ́детъ по не́мъ?

Глава̀ 4.

Суєта житя зъ сгляду на клеветы и всякѝ иншѝ кривды людскѝ. Марнѝ заходы чоловѣка. Суєта царского достоинства.

1. И҆ ѡ҆брати́хсѧ а҆́зъ, и҆ ви́дѣхъ всѧ̀ ѡ҆клеветанїѧ
быва́ющаѧ подъ сл҃нцемъ: [a] и҆ сѐ сле́зы ѡ҆кле-
ветанныхъ, и҆ нѣ́сть и҆̀мъ ᲂу҆тѣша́ющагѡ: и҆ ѿ
рꙋ́ки̇ клеве́щꙋщихъ на на̀ крѣ́пость, и҆ нѣ́сть

а) выс. 3, 16.

минаємости чоловѣка и всѣхъ сотворѣнь на земли (19—21) не найшовъ я ничого лучшого, якъ щобы чоловѣкъ весело и съ задоволенємъ уживавъ житя, не побиваючи ся за надто о своихъ наслѣдникôвъ, понеже кто зможе єму сказати, чи буде мавъ достойныхъ або недостойныхъ наслѣдникôвъ? (Allioli.) Зри выс. 2, 19. 24. Слова: поне́же кто̀ приведе́тъ и пр. поясняють гдекотрѝ такъ: уживай дôбръ дочасного житя, доки можешь, доки жієшь, бо коли умрешь, кто приведе тебе назадъ, щобы ты тѣшивъ ся тыми добрами? (Calmet.)

1. И҆ ѡ҆брати́хсѧ а҆́зъ и пр. Доси выказовавъ Соломонъ суєту житя людского на основѣ загальныхъ зъявищь въ свѣтѣ, теперь переходить ôнъ до окремого зъявища, якимъ єсть очернюванє и въ загалѣ кривдженє ближныхъ, котре мусить засмучовати кождого чувствительного чоловѣка, огôрчати єму житє, представляти єму тоєже яко марне, такъ що чоловѣкъ

2. и҆̀мъ оу҆тѣша́ющагѡ. И҆ похвали́хъ а҆́зъ всѣ́хъ
оу҆ме́ршихъ, и҆̀же оу҆мро́ша оу҆жѐ, па́че живы́хъ,
3. є҆ли́цы жи́ви сꙋ́ть досе́лѣ: И҆ блгъ па́че ѻ҆́вои́хъ
си́хъ, и҆̀же є҆щѐ не вы́сть, и҆̀же не ви́дѣ всѧ́кагѡ
сотворе́нїѧ лꙋка́вагѡ сотворе́нагѡ подъ сл҃нцемъ.
4. И҆ ви́дѣхъ а҆́зъ ве́сь трꙋ́дъ, и҆ всѧ́ко мꙋ́жество
сотворе́нїѧ, ꙗ҆́кѡ сїѐ ре́вность мꙋ́жа ѿ по́дрꙋга
5. своегѡ̀: и҆ сїѐ сꙋета̀ и҆ произволе́нїе дꙋ́ха. [a] Без-

а) Притч. 6, 10.; 24, 33.

мôгъ бы въ кôнци собѣ погадати, що було бы лучше для него, єсли бы зовсѣмъ не живъ (ст. 1—3.); ôнъ выказує потôмъ, якъ марнымъ (нещастливымъ) єсть житє по поводу лакомства, по поводу зависти одного взглядомъ другого, рôвно якъ и по поводу глупоты, лѣнивства чоловѣка (ст. 4—6.); якъ марными суть забѣги поодинокого чоловѣка для себе самого, пôдчасъ коли праця въ спôлцѣ съ другими має прецѣнь якусь вартôсть (ст. 7—12.); якъ марнымъ єсть навѣть царске достоинство (ст. 13—16.). — Ѿ рꙋки́ клеве́щꙋщихъ и пр. Перевага єсть по сторонѣ клеветникôвъ, кривдителей, и тому нема потѣшителя, помôчника для оклеветаныхъ, для покривдженыхъ.

2. И҆ похвали́хъ а҆́зъ и пр. Allioli пише: Соломонъ хвалить въ тôмъ и сл. стиху судьбу умершихъ и ненародившихъ ся тôлько зъ огляду на марне земске житє людей нещастливыхъ; о житю будучôмъ, коли то терпеливôсть найде свою нагороду, нема ту зовсѣмъ бесѣды; наколи возмемъ на увагу тоє будуче житє, то нещастливый, котрый терпеливо зносить свои терпѣня, може бути уважаный яко дуже щастливый, такъ якъ терпѣня сего житя не могуть навѣть рôвнати ся съ славою, яка очѣкує въ другôмъ житю того, котрый въ тôмъ житю зносивъ терпеливо всякѝ прикрости. 2. Кор. 4, 17.

4. И҆ ви́дѣхъ а҆́зъ и пр. Въ лат. єсть: Єще приглянувъ ся я всѣлякимъ працямъ людскимъ и я запри-

ѹ҆мный ѡ҆бъѧ́тъ рꙋ́цѣ свои̑, и҆ снѣдѐ плѡ́ти
6. своѧ̀. [a] Бл҃го є҆́сть и҆сполнє́нїе го́рсти покоѧ́ па́-
че и҆сполнє́нїѧ двою̀ го́рстїю трꙋда̀, и҆ произво-

а) Притч. 17, 1.

мѣтивъ, що забѣги людей пôдлягають зависти людскôй (ре́вности): и въ тôмъ отже єсть суєта и праця излишна. Красно поясняє сей стихъ Calmet: Чоловѣкъ єсть сотвореный до працѣ якъ птахъ до лѣтаня. Безъ працѣ змерзило бы ся намъ уживанє всѣхъ дôбръ земскихъ. Однако сумно се, що такъ мало людей працює зъ чистыхъ намѣрôвъ. Звыкло люди напружають свои силы тôлько для того, що хотять другихъ перевысшити въ славѣ и майнѣ. Неодинъ богачь має уже бôльше нѣжь потребує на цѣле своє житє, а мимо того працює дальше безъ ôтпочинку, тôлько въ тôй цѣли, щобы другимъ богатшимъ ôтъ себе выровнати або ихъ навѣть перевысшити. Правда, така заздрôсть єсть неразъ побудкою навѣть до найкрасшихъ дѣлъ; не одно благородне дѣло не було бы довершене, єсли бы той, що го довершає, не бувъ заздрôсный взглядомъ другихъ людей и єсли бы не хотѣвъ остати зъ заду за ними. Однако тая заздрôсть єсть суєтою и глупотою, наколи єсть для чоловѣка перепоною въ веселôмъ но богоугоднôмъ уживаню дôбръ земскихъ и не дає єму бути задоволенымъ зъ свого стану. — Произволе́нїе дꙋ́ха. Зри пояснене выс. 1, 14.

5. Безъѹ́мный ѡ҆бъѧ́тъ и пр. Неутомимôй працѣ чоловѣка заздрôсного противоставить Єкклесіастъ байдужне лѣнивство глупого чоловѣка, котрый не пожелає дôбръ, не єсть лакомый, не завидує другимъ ихъ добра, але въ лѣнивствѣ закладає свои руки, проѣдає своє майно и сходить на жебрака. Такъ то єсть рôдъ людскій склонный до противныхъ собѣ глупостей а мало єсть такихъ, що поступають золотою середною дорогою.

6. Бл҃го є҆́сть и҆сполнє́нїе и пр. Мале майно при умѣренной працѣ и задоволеню приносить свому власти-

7. ле́нїѧ дꙋ́ха. И҆ ѡ҆брати́хсѧ а҆́зъ, и҆ ви́дѣхъ сꙋ́ет-
8. ство подъ сл҃нцемъ: [а] Є҆́сть є҆ди́нъ, и҆ нѣ́сть
втора́гѡ, ни сы́на нижѐ бра́та нѣ́сть є҆мꙋ̀: и҆
нѣ́сть конца̀ всемꙋ̀ трꙋ́дꙋ є҆гѡ̀, [б] нижѐ ѻ҆́ко є҆гѡ̀
насыща́етсѧ бога́тства: и҆ комꙋ̀ а҆́зъ трꙋжда́юсѧ,
и҆ лиша́ю дꙋ́шꙋ мою̀ ѿ благосты́ни? и҆ сїѐ сꙋета̀
9. и҆ попече́нїе лꙋка́вно є҆́сть. [в] Бла́зи два̀ па́че

а) Пс. 38, 7. б) 1. Іоан. 2, 16. в) Быт. 2, 18; Суд. 7, 10.

телеви бôльшй корысти, нѣжь великй богацтва скупарови, котрый мученый непотрѣбными журбами, мыслить тôлько о збôльшеню свого майна а николи о єго розумнôмъ уживаню. Сей стихъ стоить въ звязи съ стихомъ попереднымъ, припоручаючи золоту середну дорогу межи горячковою запопадливостію богатого завистника (ст. 4.) а лѣнивствомъ убогого неробы (ст. 5.). Иншй гадають, що сей стихъ содержить слова, якй говорить до себе лѣнивый нероба, о котрôмъ єсть бесѣда въ ст. 5. (Allioli.)

7. И҆ ѡ҆брати́хсѧ а҆́зъ и пр. Я розмышлявъ єще дальше, я звертавъ мою увагу на єще иншй рѣчи, и найшовъ єще одну рѣчь, котру належить назвати суєтою.

8. Нѣ́сть втора́гѡ. Не має кревняка, на котрого бы працёвавъ. — Нижѐ ѻ҆́ко є҆гѡ̀ насыща́етсѧ бога́тства. Ôнъ громадить лакомо богацтва и николи не може ними насытити ся, ôнъ бажає ихъ мати щоразъ бôльше. — И҆ комꙋ̀ а҆́зъ трꙋжда́юсѧ и пр. Такій лакомый єсть такъ занятый громадженємъ богацтвъ, що навѣть не спытає себе, для чієго добра ôнъ такъ трудить ся.— Лиша́ю дꙋ́шꙋ мою̀ ѿ благосты́ни. Позбавляю ся уживаня мого житя въ боязни Божôй. — И҆ сїѐ сꙋета̀ и пр. Такожь и сей глупець єсть суєтнымъ и показує, що свѣтъ єсть суєтнымъ, томлячимъ себе рôжными излишными журбами.

єдинагѡ, и҆мже є҆сть мзда̀ бла́га въ трꙋдѣ̀ и҆хъ:
10. [a] Ꙗ҆́кѡ а҆́ще паде́тсѧ єдинъ ѿ ни́хъ, воздви́гнетъ
дрꙋгі́й прича́стника своего̀: ѝ го́ре томꙋ̀ єдино-
мꙋ̀, є҆гда̀ паде́тъ, ѝ не вꙋ́детъ втора́гѡ воз-
11. двигнꙋти є҆го̀. И҆ а҆́ще оу҆́снета два̀, тепло̀ и҆́ма

а) Гал. 6, 1. 2.

---

9. Бла́зи два̀ и пр. Въ ст. 9—12 єсть бесѣда о користяхъ товаришеского житя и дѣланя, котре спомагає членôвъ такого товариства и упріятняє имъ житє. Особливо дасть ся се сказати о сопругахъ, котрымъ згôдне ихъ пожитє улегшає и упріятняє працю, и котрѝ працюють тымъ охотнѣйше, бо знають, для кого працюють, знають, що овочи ихъ трудôвъ дôстануть ся въ участи ихъ дѣтямъ. Тоє само можна сказати и о пріятеляхъ, котрѝ соєдинеными силами пôднимають ся якои працѣ. А хотяй въ ст. 10—12 поданѝ користи товаришеского житя и дѣланя ôтносять ся передовсѣмъ до поратованя въ нещастю, до заохочуваня до працѣ и до помочи противъ ворогамъ, однако въ звязи съ ними можемъ тутъ розумѣти такожь высшѝ, благороднѣйшѝ користи, якѝ чоловѣкъ осягає, поступаючи дорогою честноты не ôтъособненый, але маючи при своимъ боцѣ одного або другого вѣрного и щирого пріятеля. Скоро упаде въ якѝ похибки, пріятель поможе єму ихъ пôзнати и поправити ся; скоро начне нимъ овладѣвати малодушнôсть, оспалôсть, пріятель ободрить єго; скоро найде ся въ обставинахъ, небезпечныхъ для єго спасенія, пріятель словомъ и дѣломъ допоможе єму. (Allioli.)

10. Ꙗ҆́кѡ а҆́ще паде́тсѧ и пр. Єсли впадешь въ хоробу, въ нужду, въ грѣхъ, пріятель тебе пôднесе, споможе, потѣшить, остереже; єсли самъ будешь, никто тобѣ не подасть помочи.

11. И҆ а҆́ще оу҆́снета и пр. Якъ два разомъ спячѝ взаимно себе огрѣвають, такъ два разомъ мешкаючѝ и

12. вѹдетъ: а҆ є҆ди́нъ ка́кѡ согрѣ́етсѧ? И҆ а҆ще оу҆-
крѣпи́тсѧ є҆ди́нъ, два̀ ста́нета проти́вꙋ є҆мꙋ̀: и҆
13. ве́рвь треплете́на не скорѡ расто́ргнетсѧ. [a] Бла́гъ
ѻ҆́трокъ ни́щъ и҆ мꙋ́дръ па́че ста́ра цр҃ѧ и҆ без-

а) выс. 2, 13.

разомъ працюючѝ, взаимно собѣ помагають; ихъ серця огрѣвае взаимна, щира любовь.

12. Ве́рвь треплете́на и пр. Якъ шнуръ зъ многихъ волоконъ зложеный не легко розрывае ся, пôдчасъ коли поединчѝ волокна рвуть ся безъ ніякого труда, такъ и той, що жіе въ свѣтѣ самотный, безъ товариства, безъ пріятелей, може легко стати ся добычею злыхъ людей, пôдчасъ коли чоловѣкъ маючій щирыхъ пріятелей, найде въ нихъ оборону противъ всякихъ ворожихъ нападôвъ.

13. Бла́гъ ѻ҆́трокъ и пр. Єкклесіастъ хоче навести примѣръ, маючій выказати суету людского величія. Сей примѣръ выбирае ôнъ зъ исторіи Іосифа египетского. (Быт. 41—50.) Іосифъ зôставъ (ст. 14.) задля своеи мудрости зъ вязницѣ (И҆зъ до́мꙋ ю҆́зникѡвъ) вынесеный на достоинство первого урядника державного, управителя Египта. Всѣ (ст. 15.) любили его и величали мудре правлѣне того второго по царю достойника; здавало ся, що его заслуги положенѝ около Египта будуть безсмертнѝ, що они лишать въ серцяхъ вдячныхъ Египтянъ тревалый памятникъ любви и поважаня для него и его наслѣдникôвъ. Однако иначе стало ся. Вступивъ новый царь на престолъ египетскій, котрый не знавъ ничого о Іосифѣ (Исх. 1, 8.); заслуги Іосифа пôйшли въ непамять. Такъ то и слава, хотьбы найбôльша, не есть тревалымъ добромъ, котре могло бы цѣлковито заспокоити желаня чоловѣка. Пôсля иншихъ хоче Єкклесіастъ сказати, що навѣть царска власть есть суетна, если ей не товаришить мудрôсть, котра бы за-

14. ѹмна, ꙗже не разѹмѣ внимáти єщѐ. [a] Ꙗкѡ
ꙗзъ дóмѹ ю҆зникѡвъ ꙗзы́детъ цáрствовати: по-
15. нéже ꙗ҆ въ цáрствѣ своéмъ родúсѧ нúщъ. Ви-
дѣхъ всѣ́хъ живѹ́щихъ ходѧ́щихъ подъ сл҃нцемъ,
съ ю҆́нымъ вторы́мъ, ꙗже востáнетъ вмѣ́стѡ

а) Быт. 41, 40.

певнила царю и єго царству щастливу будучнôсть. Въ такôмъ случаю має бôльшу вартôсть мудрый, розсудный молодець, нѣжь глупый царь, не умѣючій управляти своимъ царствомъ, якъ сего доказомъ єсть исторія египетского Іосифа, котрый розумомъ и быстротою ума перевысшивъ старого Фараона и ставъ ся найбôльшимъ добродѣємъ для Египтянъ.

14. **Понéже ꙗ҆ въ цáрствѣ** и пр. Іосифъ яко чоловѣкъ убогій не мавъ бы навѣть въ своєй власнôй ôтчинѣ надѣи дôйти до почестей, не то въ чужôй землѣ. Calmet примѣчає: Єкклесіастъ живъ въ часахъ, коли не було родовои шляхты, маючои выключне право до найвысшихъ достоинствъ надворныхъ. Звычайною дорогою до такихъ достоинствъ було богацтво. Убогій отже чоловѣкъ значить ту стôлько що чоловѣкъ простый, звычайный.

15. **Видѣхъ всѣ́хъ живѹ́щихъ** и пр. Гдеякѝ толкователѣ гадають, що въ тôмъ и слѣдуючôмъ стиху авторъ подає другій примѣръ для выказаня суеты власти царскои, и поясняють сей стихъ такъ: Я видѣвъ, якъ цѣлый нарôдъ єще за житя свого царя прилягъ до молодого наслѣдника престола. А такъ, кажуть тѝ толкователѣ, говорить тутъ авторъ о звычаю людей, а особливо дворянъ, котрѝ наслѣдника престола, котрого авторъ **ю҆́нымъ вторы́мъ**, молодцемъ другимъ, называє, бôльше поважають, нѣжь зôстарѣлого царя. Gietmann утведжає, що пояснене подане выс. ст. 13 єсть имовѣрнѣйше.

16. ѥгѡ̀. [а] Нѣ́сть конца̀ всѣ̑мъ лю́демъ, всѣ̑мъ,
ѝже предъ ни́ми бы́ша, ѝво послѣ́днїи не воз-
веселя́тсѧ ѡ̓ не́мъ: ꙗ̑кѡ и̓ сїѐ сꙋета̀ и̓ произво-
17. ле́нїе дꙋ́ха. [б] Сохранѝ но́гꙋ твою̀, ѥ̓гда̀ а̑ще
и̓дѐши въ до́мъ Бж҃їй, и̓ вли́зъ (вꙋ́ди) ѐже слꙋ́-
шати: [в] па́че дарѧ́нїѧ безꙋ́мныхъ же́ртва твоѧ̀,
поне́же не вѣ́дѧтъ, ꙗ̑кѡ творѧ́тъ зло̀.

а) выс. 1, 14. б) Дѣян. 7, 33. в) 1. Цар. 15, 22.; Ос. 6, 6.

---

16. Нѣ́сть конца̀ и пр. Несчисленнѝ товпы народа ѿдавали поклѡ̑нъ царю Фараону и его первому достойникови Іосифу и тѣшили ся зъ выбору такъ мудрого царского дорадцѣ. Толкователѣ же, о котрыхъ есть бесѣда при поясненю ст. 15, поясняють сей стихъ такъ: Новый царь тѣшить ся любовію народа, однако потомки скучать собѣ его, желаючи змѣны правлѣня. Такъ змѣннымъ есть нарѡ̑дъ, такъ несталымъ есть щасте навѣть царя! Всё есть марне!

17. Сохранѝ но́гꙋ и пр. Соломонъ представивши суету всего земского, подае теперь на перемѣну науки, котрыхъ выконуване може послужити до осягненя правдивои щастливости. Понеже цѣлею книги есть выказати, що всё есть марне кромѣ богобоязливого уживаня житя при заховуваню Божихъ заповѣдей, то мусѣвъ авторъ на перемѣну вразъ съ описами суеты указати на гдеякѝ, особливо занедбанѝ заповѣди. Того рода напо̑мненя слѣдують ажь до гл. 6, 8. Тожь сей стихъ 17 мусить бути полученый съ слѣдуючою главою. Въ то̑мъ же 17 стиху напоминае Єкклесіастъ, щобы кождый, кто иде до святынѣ на богослужене, не ишовъ тамъ иначе, якъ то̑лько съ повагою а при то̑мъ въ совокупленю свого духа, съ серцемъ перенятымъ почестію для Всевышного. Таке значене мають слова: сохранѝ но́гꙋ твою̀. Звычай бо, по̑сля котрого жиды въ старинности входили до святынѣ не иначе, якъ съ бо-

Глава̀ 5.

Рôжнй добрй науки и перестороги. Суєта стараня ся о богацтва.

1. Не [a] скóръ вѹ́ди оу҆́сты̀ твоймѝ, и҆ сéрдце твоѐ
да не оу҆скорѧ́етъ и҆знесѝти слóво предъ лицéмъ

a) Як. 1, 19.

сыми и умытыми ногами, ôтповѣдно Божому приказу Исх. 3, 5., мавъ символичне значенє, яке мы высше навели. Дальше напоминає Єкклесіастъ, щобы кождый находячій ся въ храмѣ, пильно слухавъ науки, яка тамъ голосить ся. Кто бо слухає уважно науки и пôсля неи жіє, той дѣлає лучше нѣжь люди, котрй приносять жертвы а при тôмъ не мыслять о своихъ грѣхахъ и о своєй поправѣ. Що бôльше, такй безъумнй або непоправнй грѣшники допускають ся нового грѣха, коли въ храмѣ жертвы приносять; они бо надъуживають и храма и жертвы и гадають, що могли бы своими жертвами немовъ перекупити Бога, щобы увôльнивъ ихъ ôтъ обовязка исправленя свого житя. Не жертвами и обрядами, котрй лишь для звычаю совершають ся и яко такй не мають вартости передъ Богомъ, але исправленємъ свого житя може грѣшникъ примирити ся съ Богомъ и ôтвернути ôтъ себе Божй кары. Зри єще поясненє 1. Цар. 15, 22.

1. Не скóръ вѹ́ди и пр. Въ молитвѣ не предкладай Богу ніякихъ нерозважныхъ желаній, не годячихъ ся съ Божими совершенностями, съ законами природными и съ добромъ людей; не забувай николи, що Богъ єсть всемогучимъ, найвысшимъ Паномъ вселенной, а ты єсь нужденнымъ мешканцемъ земли, що ты отже довженъ въ молитвѣ до того Бога зближати ся съ найбôльшою честію и перше розважити добре рѣчь, о котру єго

Бж҃їимъ: ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ на небесѝ горѣ̀, ты́ же на
земли̑ до́лꙋ: [a] сегѡ̀ ра́ди да бꙋ́дꙋтъ словеса̑
2. твоа̑ ма́ла. Ꙗ҆́кѡ прихо́дитъ со́нїе въ мно́-
жествѣ̀ попече́нїа, та́кѡ и҆ гла́съ безꙋ́мнагѡ въ
3. мно́жествѣ̀ слове́съ. [б] А҆́ще ѡ҆вѣща́еши ѡ҆вѣ̑тъ

а) Притч. 10, 19.; Мат. 6, 7.; Сір. 7, 14. б) Второз. 23, 21.

просити хочешь; не забувай, що Богъ есть всевидячимъ и найдобротливши́мъ Отцемъ, що отже тобѣ выстарчить выразити передъ нимъ твои желаня и потребы коротко а не многими словами, якъ се дѣлають погане, котрѝ гадають, що многоглаголанемъ звертае ся увага богôвъ на ихъ молитвы. Зри Мат. 6, 7.

2. Ꙗ҆́кѡ прихо́дитъ со́нїе и пр. Кто за дня ажь до утомленя занимае ся многими орудками, мае звычайно слѣдуючои ночи неспокôйнѝ а часто-густо недорѣчнѝ сны, такъ и той, кто много (особливо въ часѣ молитвы) говорить, выскаже неодно нерозважне, недорѣчне прошене, здѣлае такійже самъ обѣтъ и т. д. Три, каже Gietmann, подôбнѝ рѣчи ту съ собою порôвнують ся: пустѝ сны, суетнѝ орудки людей и недорѣчна говорливôсть. Подôбнѝ бо до снôвъ суть бесѣды говорливыхъ людей, а рôвно не рôжнять ся ôтъ снôвъ въ ничôмъ суетнѝ людскѝ заходы.

3. А҆́ще ѡ҆вѣща́еши и пр. Дѣлане обѣтôвъ залежить ôтъ доброи воли чоловѣка; выконане же разъ здѣланыхъ обѣтôвъ есть стислою довжностію чоловѣка. Зр. Числ. 30, 3.; Второз. 23, 22—24. — Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть хо-тѣ́нїа и пр. Богу не подобае ся обѣтъ нерозважно здѣланый, або если кто обѣцюе Богу здѣлати щось злого або щось меньше доброго нѣжь тое, до чого ктось и такъ есть обовязанымъ. Тіи, котрѝ дѣлають того рода обѣты, слушно называють ся безъумными; особливо же безъумнымъ треба назвати того, кто нерозмысльно о-

Бг҃ꙋ, не оу҆ме́дли ѿда́ти є҆го̀, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть хо-
тѣ́нїѧ въ безꙋ́мныхъ: ты̀ оу҆́во, є҆ли̑ка а҆́ще
4. ѡ҆вѣща́еши, ѿда́ждь. Бла́го тебѣ̀ є҆́же не ѡ҆вѣ-
щава́тисѧ, не́жели [a] ѡ҆вѣща́вшꙋсѧ тебѣ̀ не ѿда́-
5. ти. Не да́ждь оу҆стна́мъ твои́мъ є҆́же во грѣ́хъ

а) Дѣян. 5, 4.

бѣцюе а по здѣланôй обѣтницѣ не мыслить о ней або не дбае о ей выконане.

4. **Бла́го тебѣ̀** и пр. Єсли не здѣлаешь ніякого обѣта, то не маешь за тое ніякои вины передъ Богомъ и будешь ему милымъ, наколи заховаешь его заповѣди; єсли же здѣлаешь обѣтъ а не выконаешь его, тогда буде тебе Богъ карати яко переступившого его законъ. Була се пересторога для гордыхъ Израильтянъ, котрѝ бажаючи ôтзначити ся якимесь особлившими обѣтами, дѣлали неразъ обѣты нерозважнѝ, труднѝ до выконаня.

5. **Не да́ждь оу҆стна́мъ** и пр. Не обѣцюй ніякого непозволеного дѣла анѣ дѣла такъ трудного, що до его довершеня недостало бы тобѣ силъ. Такѝ обѣты були бы для тебе случайностію до грѣха. — **И҆ да не речёши** и пр. Єсть ту бесѣда о юдейскихъ священикахъ, котрѝ мали власть рѣшати въ справахъ обѣтôвъ. Зри Лев. 5, 4. и сл.; 27, 8.; Числ 6, 11. — **Ꙗ҆́кѡ невѣ́дѣнїе є҆́сть.** С. є. я обѣцявъ нерозмысльно, безъ належнои розваги, тожь мôй обѣтъ не може бути уважаный яко добровôльный а ôттакъ яко обовязуючій. — **Ѿ гла́сѣ твое́мъ.** За твою грѣшну бесѣду, за твои неумѣстнѝ извиненя.— **Растли́тъ творе́нїѧ рꙋ́къ твои́хъ.** Наколи бы ты, не выповнивши здѣланого обѣта, не хотѣвъ принести Богу закономъ приписаныхъ жертвъ грѣховныхъ, стараючи ся свое противзаконне поступоване оправдати порожными извиненями, тогда ты не подобавъ бы ся Богу и стягнувъ-бысь на себе дочаснѝ кары, загроженѝ переступаючимъ и зневажаючимъ законъ Мойсеевый.

ввестѝ пло́ть твою̀, и҆ да не речѐши предъ лицемъ Бж҃їимъ, ꙗ҆́кѡ невѣ́дѣнїе є҆́сть: да не прогнѣ́вается бг҃ъ ѡ҆ гла́сѣ твое́мъ, и҆ растли́тъ
6. творе́нїа рꙋ́къ твои́хъ. [а] И҆́кѡ въ мно́жествѣ
со́нїй и҆ сꙋ́етствїа, (та́кѡ) и҆ словеса̀ мнѡ́га,
7. тѣ́мже бг҃а во́йся. [б] А҆́ще о҆́видꙋ ни́щагѡ, и҆ расхище́нїе сꙋда̀ и҆ пра́вды оу҆ви́диши въ странѣ̀, не диви́ся ѡ҆ ве́щи: ꙗ҆́кѡ высо́кїй надъ высо́кимъ надзира́тель, и҆ высо́цыи надъ ни́ми.
8. И҆ и҆зъови́лїе землѝ надъ всѣ́мъ є҆́сть, ца́рь се-

а) Сір. 34, 6. б) Прем. Сол. 6, 5.

6. И҆́кѡ въ мно́жествѣ и пр. Якъ той, що мавъ много снôвъ, не зважае на нихъ и о нихъ въ кôнци забувае, такъ и той, що дѣлае много обѣтôвъ, не зважае потôмъ на нихъ и ихъ не выконуе. Стережи ся такого проступка, и бôй ся святого, всевѣдучого Бога! (Allioli.)

7. А҆́ще о҆́видꙋ и пр. Єсли видишь гдесь кривды людей, єсли бачишь, що гдекуда урядники и судіи замѣсть, щобы мали по справедливости боронити убогихъ, простыхъ людей ôтъ кривдъ, самѝ ихъ кривдять и гноблять або на тѝ ихъ кривды и гнобленя зъ стороны другихъ людей зôзваляють, то не дивуй ся тому, не кажи, якъ може се допустити Боже Провидѣнє, чуваюче надъ всѣми людьми, и не карати сего; ото знай, що всё тое не лишить ся безъ кары; нисша бо власть, котра такихъ провинъ допускае ся, мае надъ собою высшу власть, до котрои покривдженый съ своею жалобою удати ся може.

8. И҆ и҆зъови́лїе и пр. Земля, а ту въ особенности земля израильска, мае въ тôмъ свою высшôсть, свое преимущество, що нею управляе царь, котрый есть заступникомъ Бога, найвысшого царя. Хотяй бы отже

9. ла̀ воздѣ́ланна. Любѧ́й сребро̀, не насы́тится сребра̀: и̂ кто̀ насладѝтсѧ въ мно́жествѣ є̂гѡ̀

пôдвладнѝ власти були несправедливѝ (ст. 7.), то єсть єще надъ ними царь, котрый не пустить безкарно кривдъ, здѣланыхъ єго пôдвладнымъ зъ стороны несправедливыхъ властей; а коли бы царь не довѣдавъ ся о якôй кривдѣ, то єсть єще всевѣдучїй Богъ, найвысшїй царь, котрый певно укарає винного. — Соломонъ называє царя израильского и Бога царемъ села̀ воздѣ́ланна; якъ бо селянинъ управляє своє поле и о єго урожайнôсть старає ся, такъ управляє царь своєю державою, а въ єще бôльшôй мѣрѣ самъ Богъ цѣлымъ свѣтомъ, и старає ся, щобы все дѣяло ся въ належитôмъ порядку. — Въ тыхъ двохъ стихахъ хоче Соломонъ звернути увагу своихъ сучасныхъ на користи, якѝ подає сильна держава царска горожанину безъ рôжницѣ стану, до котрого належить; тымъ поглядомъ хоче Соломонъ своихъ сучасныхъ тымъ бôльше побудити до вѣрности и преданности для царя, такъ щобы ихъ умы стали ся неприступными для опору або бунту противъ законнôй власти. — Gietmann поясняє сей стихъ такъ: Плоды земли, збиранѝ въ обыльности, суть понадъ всякѝ добра; могучôсть царя почиває на управѣ поля. Тымъ стихомъ, каже Gietmann, начинає авторъ свою дальшу бесѣду о повздержаню ся ôтъ лакомства, ôтъ пожаданя золота; кто бо найвысше цѣнить плоды поля, той єсть далекимъ ôтъ пожаданя грошей. — Calmet же толкує сей стихъ такъ: Щастємъ земли єсть по всѣ часы, щобы царь спріявъ земледѣльству. Ôтъ земледѣльства бо зависить добробытъ краю. Неуправленѝ поля не приносять царю ніякихъ доходôвъ, а на єго пôдданыхъ спроваджують нужду. Щобы отже селяне не утѣкали зъ єго царства, або упавши на духу не занедбовали управы своихъ пôль, мусить царь взяти селянъ, ту найпожиточнѣйшу клясу людей, въ оборону противъ всѣхъ высшихъ сословїй, котрѝ бы важили ся ихъ кривдити, утискати и переслѣдовати.

9. Любѧ́й сребро̀ и пр. Кто любить грошѣ, не робить зъ нихъ ужитку, ôнъ тѣшить ся тымъ, що ихъ

10. плода̀? и҆ сїѐ свѣта̀. Въ мно́жествѣ бла́га оу҆-
мно́жишасѧ ꙗ҆дꙋ́щїи є҆̀, и҆ ко́е мꙋ́жество и҆мꙋ́ще-
мꙋ є҆̀? [a] ꙗ҆́кѡ нача́ло є҆́же ви́дѣти о҆́чима сво-
11. и҆ма. Со́нъ сла́докъ рабо́тающемꙋ, а҆́ще ма́лѡ

a) 1. Іоан. 2, 16.

посѣдає; хосенъ зъ свого богацтва має тôлько той, кто его уживає до добрыхъ дѣлъ. Сольмонъ ганить отже ôтъ ст. 9—16 суету скупости и стараня ся о громаджене богацтвъ. Calmet видить въ тôмъ и слѣдуючихъ стихахъ новѝ точки потѣшеня убогихъ и простыхъ людей, жіючихъ пôдъ гнетомъ высшихъ станôвъ. Знакомитый богачь не єсть щастливый при всѣхъ своихъ достаткахъ, понеже густо-часто не умѣє ихъ уживати. Звычайно допускає Богъ на него найбôльше нещасте, яке чоловѣка може подыбати, що стає ся скупаромъ. Заслѣпленый сею пристрастію, не мыслить ôнъ николи о уживаню, а тôлько о збôльшаню свого майна, и мучить ся всегда новыми журбами. Ôнъ єсть подôбный до хорого на водяну опухлину, котрый має тымь бôльшу жажду, чимъ бôльше пє, и замѣсть покрѣпити ся, тôлько збôльшує свои болѣ. Ктожь може завидовати такому богачеви? Чи не належало бы радше соболѣзновати надъ нимъ якъ надъ якимъ хорымъ?

10. **Въ мно́жествѣ бла́га** и пр. Кто має много дôбръ, а не єсть скупаромъ, той потребує звычайно много слугъ, котрыхъ мусить утримовати, и має много выдаткôвъ; тому говорить уже св. Вернардъ: Ужиткованє дôбръ, богацтвъ, мають не богачѣ, але иншѝ; богачѣ мають лишь имя и журбу. — **Ко́е мꙋ́жество и҆мꙋ́щемꙋ є҆̀?** Якій хосенъ мають богачѣ зъ свого майна съ такимъ трудомъ узбираного? — **Ꙗ҆́кѡ нача́ло** и пр. Богачѣ суть радше завѣдателями своихъ дôбръ; они побирають свои доходы, обчислюють ихъ, подивлять ся на золото и срѣбло, и заразъ го выдають.

11. **Со́нъ сла́докъ** и пр. Убогій а працёвитый чоловѣкъ єсть при своей працѣ щастлившій ôтъ богача,

йлѝ мно́гѡ снѣ́сть: а̑ насы́тившагося бога́тство
12. не ѡ̑ставлѧ́етъ оу̑снꙋ́ти. [а] Є҆́сть недꙋ́гъ, є҆го́же
ви́дѣхъ подъ со́лнцемъ, бога́тство храни́мо ѿ
13. стѧжа́телѧ въ ѕло̀ є҆мꙋ̀. [б] И҆ поги́бнетъ бо-
га́тство о҆́но въ попече́нїи лꙋка́внѣ: и҆ родѝ сн҃а,

а) Іов. 20, 20. б) Марк. 8, 36.

котрого пересычене и журба позбавляє спокою и сна. Вправдѣ богачь ѣсть бо̂льше и лучше нѣжь чоловѣкъ убогій; однако по яко̂мсь часѣ збытки, неумѣрнпе житє набавляють богача ро̂жныхъ хоробъ и спроваджують на него безсонні̂ ночи и нищать єго здоровє, — по̂дчасъ коли н. пр. трудолюбивый ро̂льникъ, чи о̂нъ зъѣсть мало чи бо̂льше, спить споко̂йно, а сонъ здоровый додає єму новыхъ силъ, и о̂нъ встає рано веселый и бере ся жваво до працѣ.

12. Є҆́сть недꙋ́гъ и пр. Дуже добрый пово̂дъ, щобы не перецѣнювати богацтвъ, але щобы ихъ уживати по̂сля Божого намѣру, дає опытъ, коли поучає, що нагромадженѝ сокровища стають ся неразъ нещастємъ для ихъ властителя, коли тойже ихъ въ наслѣдокъ якихъ нещасть утратить и коли мусить пото̂мъ зносити убожество, до котрого не привыкъ, и въ нуждѣ умирати. Чоловѣкъ простый, ремѣсникъ, заро̂бникъ, ро̂льникъ, єсть забезпеченый передъ такимъ нещастємъ; о̂нъ має мало потребъ, а ихъ заспокоєнє не зависить о̂тъ подо̂бныхъ нещастливыхъ случаѣвъ; єго до працѣ заправлена рука запоручає єму и єго такожь до працѣ выхованымъ дѣтямъ достаточне выживлене и одѣнє. Чи потребує чоловѣкъ чого бо̂льше, щобы бути веселымъ и задоволенымъ?

13. И҆ поги́бнетъ и пр. Въ наслѣдокъ ро̂жныхъ нещасть гинуть богацтва скупого и лакомого богача, котрый ихъ згромадивъ съ великими трудами и клопотами; на тую страту своихъ богацтвъ дивить ся о̂нъ съ великимъ болемъ свого серця. — И҆ родѝ сн҃а и пр.

14. и҆ нѣ́сть въ рꙋцѣ̀ є҆гѡ̀ ничто́же: [a] Ꙗ҆́коже и҆зы́-
де и҆зъ чре́ва ма́тере своеѧ̀ на́гъ, возврати́тсѧ
и҆ти̑ ꙗ҆́коже и҆ прїи́де, и҆ ничто́же во́зметъ ѿ трꙋ-
15. да̀ своегѡ̀, да понесе́тъ въ рꙋцѣ̀ свое́й. И҆ сїѐ
ѕо́лъ недꙋ́гъ: ꙗ҆́коже во прїи́де, та́кѡ и҆ ѿи́детъ:
и҆ ка́ѧ по́льза є҆мꙋ̀, ꙗ҆́кѡ трꙋди́тсѧ на вѣ́тръ?
16. И҆́бо всѝ дні́е є҆гѡ̀ въ тмѣ̀, и҆ пла́чи, и҆ въ
17. ꙗ҆́рости мно́зѣ, и҆ въ недꙋ́зѣ, и҆ въ гнѣ́вѣ. Сѐ

а) Іов. 1, 21.; 1. Тим. 6, 7.

Новый клопо̑тъ мае богачь по стратѣ свого майна, видячи, що не лишь самъ всё стративъ, але еще не мае що лишити свому сынови, оставляючи его въ крайно̑й нуждѣ.

14. Ꙗ҆́коже и҆зы́де и пр. Такій богачь, хотяй бы навѣть не потерпѣвъ ніякого нещастя, позбавляючого его богацтвъ, однако въ смерти мусить всё, що зо̑бравъ съ трудомъ, лишити и нагій о̑до̑йти зъ того свѣта, якъ нагій прійшовъ на той свѣтъ. Зр. Ис. 48, 18.; Іов. 1, 21.; 1. Тим. 6, 7.

15. И҆ сїѐ ѕо́лъ и пр. Если отже съ смертію ко̑нчить ся посѣдане всего, що есть предметомъ неразъ навѣть дуже великихъ заходо̑въ чоловѣка, то треба назвати таке положене чоловѣка дуже нужденнымъ а его заходы около громадженя богацтвъ працею на вѣтеръ, працею надаремною, порожною, не могучою чоловѣкови забезпечити сталого, тревалого щастя.

16. Въ тмѣ̀. Скупаръ крые ся передъ другими людьми и самъ споживае свою скудну страву, щобы нею съ никимъ другимъ не подѣлити ся и не мати свѣдка своеи бруднои скупости. Инші̑ толкують се выражене въ тмѣ̀: въ смутку, безъ потѣхи въ душѣ. — Въ недꙋ́зѣ. Въ болѣзняхъ душевныхъ, походячихъ зъ смутку и незадоволеня, зъ гнѣва на видъ якихъ небудь стратъ въ своимъ майнѣ.

17. Сѐ ви́дѣхъ и пр. Соломонъ приходить знову до заключеня, що найлучшою для чоловѣка рѣчею есть

видѣхъ азъ благое, еже есть изрядно, еже
а) ѣсти и пити, и видѣти благостыню во всемъ
трудѣ своемъ, имже трудился вы подъ солнцемъ, въ число дней живота своего, иже далъ
18. есть ему Бгъ: яко сіе часть его. Ибо всякому человѣку, ему же далъ есть Бгъ богатство, и имѣнія, и власть даде ему ѣсти ѿ того, и пріяти часть свою, и возвеселитися
19. ѿ трудѣ своемъ, сіе даръ Божій есть: б) Яко не много памятствовати имать дни живота своего, понеже Бгъ ѡблагаетъ его попеченіями въ веселіи сердца его.

а) выс. 2, 24. б) Филип. 4, 6.

уживати добръ житя яко Божого дару. Зъ земскихъ бо добръ належить до чоловѣка лишь тое, чого онъ съ пріятностію ужіе; всё проче мусить онъ при смерти лишити. Зри выс. 2, 24.; 3, 13. — Видѣти благостыню и пр. Уживати весело и пріятно майна, придбаного своимъ трудомъ. — Въ число дней живота своего. Зри поясненє выс. 2, 3. — Часть его. Зри поясненє выс. 2, 10.

18. Власть даде ему и пр. Богъ давъ чоловѣкови богатство, щобы онъ зъ скупости и лакомства не замыкавъ его въ скриняхъ, но щобы зъ него дѣлавъ розумный ужитокъ для свого добра и для добра своихъ ближныхъ Єкклесіастъ не запознае отже вартости добръ дочасныхъ, но осуджуе глупоту тыхъ, що не умѣють робити зъ нихъ розумный ужитокъ.

19. Яко не много и пр. Богачь довженъ своими достатками упріятняти свое житє, бо оно и такъ есть короткимъ, а кромѣ того навѣть щастливый чоловѣкъ мимо всякихъ выгодъ и утѣхъ мае въ своимъ житю много прикростей до зношеня.

Глава 6.

Дальше описанє марности житя скупого чоловѣка.

1. Єсть лукавствіе, єже видѣхъ подъ солнцемъ,
2. и много єсть надъ человѣкомъ: Мужъ, ємуже дастъ Бгъ богатство и имѣніе и славу, и нѣсть лишаѧй душѝ своєй ѿ всѣхъ, ихже вожделѣетъ, и не дастъ ємꙋ Бгъ власти ѿ негѡ̀ ꙗсти, [a] ꙗкѡ чꙋждь мꙋжъ ꙗсти имать ѿ негѡ̀: и

a) Пс. 48, 11.; Сір. 14, 4.

1. Много єсть надъ человѣкомъ. Се лихо, о котрôмъ теперь єсть бесѣда, дуже тяжить надъ чоловѣкомъ, котрый стане ся єго жертвою, дуже єму докучає; або, се лихо случає ся часто межи людьми, якъ єсть въ лат. текстѣ.

2. Мужъ, ємуже дастъ и пр. Єкклесіастъ представляє тутъ знакомитого богача, котрый посѣдає значне майно и занимає певне высше становиско, однако не жіє ôтповѣдно до свого стану, але терпить нужду при всемъ своимъ богатствѣ и єсть скупаромъ въ властивôмъ значеню того слова. — Нѣсть лишаѧй и пр. Ôнъ має всего подостаткомъ, чого лишь забажає єго душа. — Не дастъ ємꙋ Бгъ и пр. Такій чоловѣкъ єсть не паномъ але невôльникомъ своихъ богацтвъ, такъ що здає ся, якобы Богъ позбавивъ єго уживаня добра, яке подає єму єго майно и высше становиско.— Чꙋждь мꙋжъ и пр. Такій скупаръ єсть немовь бѣднымъ сторожомъ, котрый стереже своихъ богацтвъ, однако ихъ не смѣє рушити, щобы колись въ цѣлости дôстали ся до рукъ може и недостойныхъ наслѣдникôвъ або и злодѣєвъ. — Недꙋгъ ѕолъ. Такій чоловѣкъ єсть дуже нещастливый; ôнъ єсть хорый на душѣ, єго розумъ єсть заслѣпленый, єго серце замкнене для благороднѣйшихъ

3. сїѐ свѣта̀, и҆ недꙋ́гъ зо́лъ є҆́сть. А҆́ще роди́тъ
мꙋ́жъ сто̀ (ча̑дъ), и҆ лѣ́та мнѡ́га поживе́тъ, и҆
мно́зи вꙋ́дꙋтъ дні́е лѣ́тъ є҆гѡ̀, и҆ дꙋша̀ є҆гѡ̀ не
насы́титсѧ ѿ вла̑гостыни. и҆ погреве́нїѧ не бы́сть
4. є҆мꙋ̀, рѣ́хъ: бла́гъ па́че є҆гѡ̀ и҆́звергъ: И҆́кѡ въ
свѣтѣ̀ прїи́де, и҆ въ тмꙋ̀ и҆́детъ, и҆ въ тмѣ̀ и҆́мѧ

чувствъ; тая же хороба его души есть майже неисцѣлима; звыкло есть ôнъ такимъ ажь до смерти.

3. А҆́ще роди́тъ и пр. Хотяй бы такій чоловѣкъ мавъ якъ найбôльше дѣтей. Велике число дѣтей уважали жиды яко велике щасте. — И҆ дꙋша̀ є҆гѡ̀ и пр. Єсли же ôнъ не уживъ до волѣ дôбръ, якй були въ его посѣданю. — И҆ погреве́нїѧ не бы́сть є҆мꙋ̀. И если ôнъ не мавъ честного похорону. Жителѣ востока цѣнили дуже высоко честный похоронъ и поставлене памятника на своимъ гробѣ. Высоко поставленый богачь, котрый не есть скупцемъ, постарае ся еще за житя въ завѣщаню о тое, щобы по своей смерти не бувъ позбавленый одного и другого, але скупець не здѣлае того, а и такъ може стати ся, що невдячнй наслѣдники не будуть по смерти дбали про него. — Бла́гъ па́че є҆гѡ̀ и҆́звергъ. Такого скупого богача судьба есть гôрша ôтъ судьбы пороненого плода.

4. И҆́кѡ въ свѣтѣ̀ и пр. Плôдъ пороненый, прійшовши мертвый на свѣтъ, не зазнавши нѣ пріятностей нѣ терпѣній, зôстае въ тишинѣ закопаный и яко существо безъименне на вѣки забутый. Скупый богачь есть въ певнôй мѣрѣ еще нещастлившій ôтъ такого пороненого плода. Ото его призначенемъ на земли було, щобы ôнъ уживаючи дôбръ земскихъ живъ такъ, щобы собѣ мôгъ заслужити на добра небеснй; однако ôнъ за житя не уживъ ничого доброго а зносивъ много журбъ, а по такôмъ повнôмъ горя житю сходить до гробу безъ заслугъ для житя вѣчного; ôнъ бо не умѣючи уживати дôбръ земскихъ пôсля Божихъ намѣрôвъ, не умѣвъ такожь старати ся о добра вѣчнй по смерти; его память

5. ѥгѡ̀ покры́етсѧ. И҆ со́лнца не ви́дѣ, нижѐ ра-
6. зꙋмѣ̀, поко́й семꙋ̀ па́че тогѡ̀. И҆ поживѐ ты́-
сѧцꙋ лѣ́тъ сꙋгꙋ́вѡ, и҆ благосты́ни не ви́дѣ:
7. є҆да̀ не въ є҆ди́но мѣ́сто всѧ̑ и҆дꙋ́тъ? [a] Вѣ́сь

a) Іов. 5, 7.

загине по нимъ; ôнъ не буде мати памяти праведныхъ. Зри Пс. 111.

5. И҆ со́лнца и пр. Пороненый плôдъ, каже св. Єронимъ, не мавъ свѣдомости самого себе, не зазнавъ вправдѣ ничого доброго але такожь ничого злого; єго покрыто землею и ту скôнчила ея уже єго судьба. Однако скупець не тôлько не уживъ житя, але кромѣ того було тоє житє для него тягаромъ задля безнастанныхъ журбъ, а єще и по смерти не буде ôнъ мати спокою, ôнъ буде мусѣвъ зносити вѣчнѝ муки. (Allioli.)

6. И҆ поживѐ ты́сѧцꙋ лѣ́тъ и пр. Хотяй бы скупецъ живъ два разы (сꙋгꙋ́ьѡ) по тысячу с. є. два тысячи лѣтъ (якъ найдовше), єсли бы же не уживавъ своихъ достаткôвъ, єсли бы ôнъ змарновавъ своє житє, ôтказуючи собѣ всеи пріятности задля свого лакомства и скупости, то якій хосенъ мавъ бы ôнъ зъ свого довгого житя? Своє хоть довге але за тоє тымъ нещастливше, бо журбами и добровôльными муками переповнене житє, закôнчивъ бы ôнъ безъ ніякого хôсна зъ своихъ трудôвъ; цѣле єго довге житє було бы повôльною смертію; ôнъ не живъ бы, но мучивъ бы ся; и лучше було бы для него, єсли бы не бувъ живъ такъ довго, єсли бы була смерть вчаснѣйше увôльнила єго ôтъ журбъ и прикростей єго житя. Calmet поясняє: Въ гробѣ, въ свѣтѣ пôдземнôмъ, сходять ся обоє, скупаръ и плôдъ пороненый; тамъ въ гробѣ нема уже ніякихъ змысловыхъ утѣхъ, тамъ устає уже веселе уживанє житя; якій отже пожитокъ має для скупаря довге житє, котрого ôнъ не уживъ?

7. Вѣ́сь трꙋ́дъ человѣ́чь въ ꙋ҆ста̀ є҆гѡ̀. Чоловѣкъ довженъ працювати, щобы мôгъ себе удержати и не

трꙋ́дъ человѣ́чь въ оу҆ста̀ є҆гѡ̀, и҆ дꙋша̀ є҆гѡ̀ не
8. и҆спо́лнитсѧ. Ꙗ҆́кѡ ко́е и҆зъоби́лїе (человѣ́кꙋ)
мꙋ́дромꙋ па́че безꙋ́мнагѡ? поне́же ни́щъ позна̀
9. ходи́ти проти́вꙋ живота̀? Бла́го видѣ́нїе о҆́чїю

мусѣвъ терпѣти голодъ. Заспокоєнє єго природныхъ потребъ єсть одною розумною цѣлею, для котрои ôнъ о дочаснѝ добра старає ся. Чоловѣкъ скромный, умѣренный, заслужить собѣ своєю працею всегда стôлько, щобы мôгъ заспокоити свои природнѝ потребы, щобы мôгъ стравою и напоємъ удержати своє житє, честно одѣвати ся и выгôдно мешкати. — Дꙋша̀ є҆гѡ̀ не и҆спо́лнитсѧ. Кто при стараню ся о дочаснѝ добра має инше намѣренє, а не выключно тоє, щобы ними заспокоити свои природнѝ потребы, той не буде николи мати досыть; єго лакомство не буде николи насычене. Allioli примѣчає: Наколи стараєшъ ся задосытьучинити потребамъ твоєи природы, то не будешь николи убогимъ; наколи же хочешь задоволити твою выображню, то не будешь мати николи досыть; природа вымагає мало, выображня не знає границь.

8. Ꙗ҆́кѡ ко́е и҆зъоби́лїе и пр. Єсть ту порôвнанє межи безъумнымъ богачомъ а мудрымъ убогимъ. Мудрый убогій, задоволеный зъ того, що може заспокоити свои природнѝ потребы, жіє ту спокôйно и щастливо и може надѣяти ся нагороды по смерти; глупый скупець, мыслячій тôлько о громадженю дôбръ дочасныхъ, єсть нещастливымъ за житя и умирає безъ надѣи на щастливе житє по смерти. Судьба отже розсудного убогого єсть далеко лучша, нѣжь судьба безъумного богача; єго перевысшає розсудный убогій въ штуцѣ користаня зъ дочасного житя и єго дôбръ, о котрѝ то добра умѣє ôнъ постарати ся ôтповѣдно до своихъ потребъ. — Ходи́ти проти́вꙋ живота̀. С. є. выходити на встрѣчу способамъ або находити способы служачѝ до удержаня и упріятненя дочасного житя, и до узысканя блаженного житя по смерти.

9. Бла́го видѣ́нїе и пр. Лучше єсть вдоволяти ся тымъ, що уже маємъ, на що уже очима дивимъ ся и

паче ходѧ́щагѡ дꙋше́ю: и҆ се̑ сꙋ́етствїе и҆ про-
10. изволе́нїе дꙋ́ха. А҆́ще что̀ бы́сть, оу҆̀же и҆менова́-
сѧ и҆́мѧ є҆гѡ̀, и҆ позна́сѧ, є҆́же є҆́сть человѣ́къ,
[a] и҆ не возмо́жетъ сꙋди́тисѧ съ крѣпча́йшимъ

a) Іов. 9, 2. 3.

чого руками дотыкаемъ ся, а що для насъ конечнымъ есть до удержаня нашого житя, якъ живити въ душѣ забаганки, о котрыхъ не знаемъ, чи коли здѣйстнять ся и чи принесуть намъ якій хосенъ. Кто гонить за непевными добрами, забуваючи о утѣхахъ, якй бы уже теперь мôгъ мати; кто надѣе ся будучого щастя, не умѣючи цѣнити и ужити щастя, яке уже теперь мае, той оказуе велику суету и безъ потребы томить свою душу.

10. А҆́ще что̀ бы́сть и пр. Ôтъ сего стиха до гл. 7, ст. 1. подае Соломонъ три причины, задля котрыхъ чоловѣкъ довженъ терпеливо зносити прикрости того житя: а) чоловѣкъ есть слабымъ, немôчнымъ сотворѣнемъ, не могучимъ вадити ся съ Богомъ, для чого Богъ такъ а не иначе управляе свѣтомъ (ст. 10.); б) чоловѣкъ своими нарѣканями и скаргами не улегшить собѣ своихъ терпѣній, но здѣлае собѣ ихъ еще тяжшими (ст. 11.); в) чоловѣкъ не знае, що може ему послужити до дочасного и вѣчного добра (гл. 7, 1.). — Ôтповѣдно тому поясняемъ сей стихъ въ той способъ: Заледво чоловѣкъ узрить свѣтло денне, уже само его имя вскаэуе, чимъ ôнъ есть; оно вскаэуе, що ôнъ есть немôчнымъ, смертнымъ, Божôй всемогучости и волѣ пôдверженымъ сотворѣнемъ; се бо его имя есть adam (такъ читаемъ въ евр. текстѣ) с. е. сотвореный зъ земли (Быт. 2, 7.). Чоловѣкъ отже яко таке слабе, немôчне сотворѣне не мае обвиняти, до ôтвѣчальности потягати всемогучого, найвысшого свого Сотворителя, ôтъ котрого зависить его судьба. Ôнъ мусить узнати свою ничтожнôсть, пôдчинити ся мудрому провидѣню Божому

11. паче себѐ: Ꙗ҆́кѡ сꙋ́ть словеса̀ мнѡ́га ᲂу҆множа́ющаѧ сꙋетꙋ̀.

Глава̀ 7.

Поодинокѝ мудрѝ наставленя. Чоловѣкъ не може зглубити мудрôсть.

1. Что̀ а) и҆зли́ше человѣ́кꙋ, ꙗ҆́кѡ кто̀ вѣ́сть, что̀ бла́го человѣ́кꙋ въ животѣ̀ († є҆гѡ̀) число̀ дне́й живота̀ сꙋ́етства є҆гѡ̀? и҆ сотворѝ ѧ҆ въ сѣ́ни:

а) Пс. 143, 4.

и въ хотьбы найбôльшôмъ терпѣню кликати: Господи, не моя, но твоя воля нехай буде.

11. Ꙗ҆́кѡ сꙋ́ть словеса̀ и пр. Чимъ бôльше чоловѣкъ нарѣкае на свои терпѣня, тымъ частѣйше мыслить о нихъ и тымъ дôтклившими стають ся они для него; ôнъ тымъ способомъ лишь побôльшае свое лихо (сꙋетꙋ̀).

1. Что̀ и҆зли́ше человѣ́кꙋ и пр. Коротковидячій чоловѣкъ самъ не знае, що для него есть пожиточнымъ, богатство чи убожество, почесть чи пониженє, здоровє чи хороба. Лишь Богъ всевѣдучій предвиджує, що̀ до нашои щастливости причинить ся. Неразъ нарѣкаемъ на якусь прикрôсть, котра однако стае ся причиною нашого будучого щастя. Тожь мы не повиннѝ смутити ся, наколи намъ всё не йде по мысли, въ всемъ довжнѝ мы годити ся съ Божою волею. — Число̀ дне́й. Зри поясненє выс. 2, 3. — Живота̀ сꙋ́етства є҆гѡ̀. Житя марного, короткого, повного прикростей. — Сотворѝ ѧ҆ въ сѣ́ни. Наше житє переходить скоро немовь тѣнь, тожь и нашѝ терпѣня тревають коротко. Мы довжнѝ протое зносити и҆хъ терпеливо, знаючи, що за тое жде

[а] ꙗ҆́кѡ кто̀ возвѣсти́тъ человѣ́ку: что̀ бꙋ́детъ
2. по нѐмъ подъ сл҃нцемъ? [б] Бла́го и҆́мѧ па́че
є҆ле́а бла́га, и҆ де́нь смє́ртный па́че днѧ̀ рожде́-
3. нїѧ є҆гѡ̀. [в] Бла́го ходи́ти въ до́мъ пла́ча, не́-

а) нис. 8, 7. б) Притч. 22, 1. в) Як. 4, 9.

насъ нагорода въ небѣ. — Что̀ бꙋ́детъ и пр. По нашо̂й смерти наступлять може еще сумнѣйши̂ часы, котри̂ однако люди будуть мусѣли перетерпѣти. Богъ отже дѣлае тобѣ добре, даючи тобѣ теперь жити и съ меньшими терпѣнями бороти ся. Тожь будь задоволеный зъ судьбы, яку Богъ тобѣ назначивъ.

2. Бла́го и҆́мѧ и пр. Воня, яку выдае добродѣтельне житє, есть пріятнѣйша, нѣжь запахъ найдорожшого елея. Мешканцѣ востока помазовали ся благовонными елеями въ цѣли запобѣженя прикрому поченю ся и для наданя свому тѣлу пріятного запаху. Єсли же возмемъ є҆ле́й бла́гъ яко символъ выставного, богатого въ выгоды житя, то гадка сего стиха була бы: Лучше есть, заслужити собѣ честнотами на поважане у своихъ ближныхъ, о̂значити ся и увѣковѣчнити свое имя красными, благородными дѣлами, нѣжь старати ся другихъ перевысшити богатствами и выгодами, утѣхами сего земского житя. — Де́нь смє́ртный и пр. Чоловѣкъ родячи ся вступае въ свѣтъ, где его очѣкують тысячни̂ терпѣня тѣла и̂ опасности душѣ; умираючи оставляе чоловѣкъ позорище такъ многихъ глупотъ, грѣхо̂въ и̂ терпѣній, и немовъ въ снѣ переходить въ лучшій свѣтъ, где его очѣкуе радо̂сть и̂ щастливо̂сть, где довершена честнота не есть уже выставлена на опасности грѣховни̂. Въ звязи можна сей стихъ такъ розумѣти: Лучше есть жити честно нѣжь жити въ розкошахъ; тогда день смерти есть лучшій о̂тъ дня уродженя.

3. Бла́го ходи́ти и пр. Лучше есть ити до дому, где лежить умершій, где оплакують умершого, нѣжь ити до дому, где обходить ся якесь радо̂стне торже-

желѧ ходи́ти въ до́мъ пи́ра: поне́же сїѐ коне́цъ
всѧ́комꙋ человѣ́кꙋ, и҆ живы́й да́стъ бла́го въ
4. се́рдцѣ є҆гѡ̀. [a] Бла́га ꙗ҆́рость па́че смѣ́ха: ꙗ҆́кѡ

a) 2. Кор. 7, 10.

ство н. пр. по причинѣ уродинъ нового члена родины. Въ домѣ бо жалобы пригадує собѣ чоловѣкъ на кончину и судъ Божій, якй очѣкують кождого чоловѣка, а тымъ самымъ учить ся поконувати свои пристрасти, пôзнає марнôсть дôбръ земскихъ, а учить ся высоко цѣнити добра вѣчнй. — **Живы́й да́стъ** и пр. Чоловѣкъ дивлячи ся на умершого, погадає на свою власну смерть и здѣлає собѣ въ серцю добре постановленє жаловати за свои грѣхи и исправити своє житє. — Calmet примѣчає: Пôдъ **до́момъ пи́ра** розумѣє Єкклесїастъ въ загалѣ щастливе, веселе житє, коли то чоловѣкови всё иде по мысли; и ôнъ хоче сказати: єсли намъ коли щось прикрого стане ся, єсли Богъ тяжко насъ засмутить смертію дорогои нашому серцю особы, єсли насъ испытує терпѣнями, — тогда на тôмъ бôльше зыскує наша честнота, наше норовственне ублагороднене, нѣжь наколи бы Богъ давъ намъ жити середъ самыхъ утѣхъ, выповняючи кожде наше желанє.

4. **Бла́га ꙗ҆́рость** и пр. Пôдъ яростію можна тутъ розумѣти смутокъ, понеже чоловѣкъ єсть звычайно злый тогда, коли дôзнає якого смутку. Гадка сего стиха була бы: Неразъ єсть для чоловѣка пожиточнѣйше, коли зôстане черезъ якесь нещастливе приключенє засмученый, нѣжь коли бы мавъ черезъ якійсь щастливый случай бути побудженымъ до смѣху, до радости. Неразъ бо буває, що якесь нещастє стає ся причиною великого щастя, котре чоловѣка розвеселює и єго попередный смутокъ сторично нагороджує; кромѣ того смутокъ по причинѣ дôзнаного якого нещастя може причинити ся до душевного добра чоловѣка, якъ було сказано въ попереднôмъ стиху. Иншй розумѣють пôдъ ꙗ҆́ростїю

5. въ злобѣ лица̀ оу҆влажи́тсѧ се́рдце. Се́рдце мꙋ́-
дрыхъ въ домꙋ̀ пла́ча, а҆ се́рдце безꙋ́мныхъ въ
6. домꙋ̀ весе́лїѧ. [a] Бла́го є҆́же слы́шати прещє́нїе
премꙋ́дра, па́че мꙋ́жа слы́шащагѡ пѣ́снь без-
7. ꙋ́мныхъ. Ꙗ҆́коже гла́съ те́рнїѧ подъ котло́мъ,

а) Притч. 15, 31.

строгôсть въ картаню чужихъ блудôвъ, а пôдъ смѣ́хомъ — лагôднôсть взглядомъ блудячихъ и поблажливôсть взглядомъ ихъ похибокъ. Ôтповѣдно тому хоче Єкклесіастъ сказати: Пожиточнѣйшою єсть строгôсть щирого пріятеля або настоятеля, картаючого блуды другихъ, нѣжь збыточна лагôднôсть або поблажливôсть, въ наслѣдокъ котрои грѣхи множать ся а дорога до поправы загороджує ся. Въ тôмъ взглядѣ св. Єронимъ такъ выражає ся: Смѣхъ розсѣває чоловѣка, гнѣвъ картає єго и исправляє; гнѣваймо ся и на насъ, коли грѣшимо, гнѣваймо ся и на другихъ за ихъ поблудженя; тіи видячи наше лице засмучене на видъ ихъ похибокъ, исправлять ся.

5. Се́рдце мꙋ́дрыхъ и пр. Соломонъ называє мудрымъ того, кто поступає собѣ пôсля науки выраженои выс. ст. 3.

6. Бла́го є҆́же слы́шати и пр. Лучше єсть слухати доганы мудрого чоловѣка нѣжь слухати похвалъ, пѣсней похвальныхъ глупыхъ припохлѣбникôвъ, котрѝ своими облесными похвалами насъ обманюють и до поправы нашихъ хибъ дорогу загороджують.

7. Ꙗ҆́коже гла́съ те́рнїѧ и пр. Терне, що горить пôдъ кôтломъ, робить много шуму, але мало грѣє, понеже скоро гасне; такъ має ся рѣчь и съ словами припохлѣбника, они суть шумнѝ, но не исправляють. Облеснѝ похвалы припохлѣбника слушно смѣхомъ называють ся, понеже припохлѣбникъ самъ не вѣрить въ правдивôсть своихъ слôвъ, котрыми хоче комусь приподобати ся; ôнъ говорить иначе, а иначе мыслить, и

8. та́кѡ смѣ́хъ безꙋ́мныхъ: и҆ сїѐ сꙋета̀. И҆́кѡ
клевета̀ льсти́тъ мꙋ́драго, и҆ погꙋбля́етъ се́рдце
9. благоро́дствїѧ є҆гѡ̀. Бла́га послѣ́днѧѧ слове́съ
па́че нача́ла є҆гѡ̀: бла́гъ терпѣли́вый па́че вы-

тому немовъ высмѣвае ся въ душѣ зъ того, котрого хвалить. — И҆ сїѐ сꙋета̀. Мати уподобане въ словахъ облесныхъ, значить, бути суетнымъ, глупымъ.

8. И҆́кѡ клевета̀ и пр. Св. Єронимъ примѣчае, що ту есть бесѣда о мудрôмъ чоловѣцѣ, котрый не осягнувъ еще степени совершенности, а котрый дôзнавши якои клеветы, якои кривды, нею немовъ прельщае ся, зъ дороги розсудка и вѣры въ Боже провидѣне сходить, невдоволене оказуе и готовъ есть утратити ревнôсть въ выконуваню добрыхъ дѣлъ, — пôдчасъ коли совершенный праведникъ не тôлько терпеливо зносить дôзнанѝ кривды, але еще тѣшить ся ними. Пôсля мнѣня Gietmann-а Єккле́сїастъ ганить въ тôмъ стиху невдоволене, яке повстае неразъ въ душѣ навѣть найлучшого чоловѣка на видъ такъ многихъ кривдъ, якѝ Богъ пôсля невыслѣдимыхъ своихъ совѣтôвъ не заразъ карае, лишаючи ихъ укаране до часу черезъ себе постановленого.

9. Бла́га. послѣ́днѧѧ и пр. Сей стихъ творить задне речене до стиха попередного. Мовъ бы казавъ: Дôзнавши якои клеветы або кривды, не треба впадати въ нетерпеливôсть и знеохочувати ся до доброго, але треба спокôйно выжидати, доки Богъ не выконае свого намѣреня, задля котрого зôславъ на чоловѣка яке нещасте. Се терпеливе выжидане есть о много розумнѣйше нѣжь серджене ся и горлане людей зарозумѣлыхъ, котрѝ при найменьшôмъ неповодженю нарѣкають, що Богъ не нагороджае справедливо ихъ заслугъ и неслушно на нихъ кары зсылае. Чоловѣкъ терпеливый дѣлае свои терпѣня зноснѣйшими, пôдчасъ коли чоловѣкъ зарозумѣлый, сердячій ся и нарѣкаючій збôльшуе и помнажае свои терпѣнія.

10. со́кагѡ дꙋ́хомъ. [a] Не тщи́сѧ въ дꙋ́сѣ своє́мъ
ꙗ҆ри́тсѧ: ꙗ҆́кѡ ꙗ҆́рость въ нѣ́дрѣ безꙋ́мныхъ по-
11. чі́етъ. Да не рече́ши, что̀ вы́сть, ꙗ҆́кѡ дні́е
пре́жднїи вѣ́ша вла́зи па́че си́хъ? ꙗ҆́кѡ не въ
12. мꙋ́дрости вопроси́лъ є҆сѝ ѿ се́мъ. Бла́га мꙋ́-

а) Притч. 14, 17.

---

10. Не тщи́сѧ въ дꙋ́сѣ и пр. Не будь скорымъ до гнѣву и до нарѣкань, коли дôзнаєшь ôтъ кого якои кривды, зневаги, або коли тобѣ не удасть ся довершити якійсь намѣръ; лишь люди глупѝ гнѣвають ся и нарѣкають по причинѣ дôзнаныхъ кривдъ и неудачь; люди мудрѝ своєю терпеливостію и розсудкомъ зыскують собѣ поважанє у людей, котре ихъ сторично нагороджує за дôзнанѝ кривды и зневагѝ; они ростороиностію и запобѣгливостію и при Божôй помочи доходять въ кôнци до красныхъ успѣхôвъ въ своихъ намѣрахъ, хотяй имъ зъ початку тіиже не удавали ся. Зри Як. 1, 19. 20. — Ꙗ҆́рость въ нѣ́дрѣ и пр. Она єсть немовъ ихъ любовницею, котрôй они дають собою заволодѣти; она єсть ихъ улюбленою пристрастію.

11. Да не рече́ши и пр. Кто хвалить давнѣйшѝ часы яко лучшѝ, а ганить теперѣшнѝ часы яко гôршѝ, той поступає собѣ немудро, понеже нема ничого нового пôдъ сонцемъ, понеже въ свѣтѣ всегда доброє и злоє разомъ являє ся и понеже, якъ каже св. Єронимъ, бути добрымъ або злымъ не залежить ôтъ часу и обставинъ, але ôтъ свобôдной волѣ людей. (Allioli.)

12. Бла́га мꙋ́дрость и пр. Мудрець, єсли єсть богатымъ, може своихъ достаткôвъ ужити съ бôльшимъ хôсномъ и для себе и для публичного добра, чого не можна сказати о чоловѣцѣ вправдѣ богатôмъ, но глупôмъ. — Па́че же ви́дѧщымъ сл҃нце. С. є. жіючимъ, користаючимъ зъ свѣтла сонѣчного. (Выс. 1, 3.) Богатства бо могуть бути придатными тôлько въ тôмъ житю;

дрость съ наслѣ́дїемъ, па́че же ви́дѧщымъ сл҃нце.
13. а) Ꙗ҆́кѡ въ сѣ́ни є҆гѡ̀ мꙋ́дрость, ꙗ҆́коже сѣ́нь
сребра̀, и҆ и҆зъоби́лїе, ра́зꙋма премꙋ́дрости, ѡ҆́живлѧ́етъ,
14. и҆́же ѿ неѧ̀. б) Ви́ждь творе́нїѧ Бж҃їѧ:

а) Притч. 4, 10. б) выс. 1, 15.

на другôмъ бо свѣтѣ не буде мôгъ никто зъ богатствъ робити ніякого ужитку.

13. Ꙗ҆́кѡ въ сѣ́ни є҆гѡ̀ и пр. Сей стихъ вяже ся съ ст. попер. такъ: Добра єсть мудрôсть въ спôлцѣ съ богатствомъ, приносячи великій хосенъ жіючимъ (ст. 12.), тіи бо находять ся зарôвно пôдъ охороною мудрости якъ и пôдъ охороною богатства; они користають зъ почести, яку имъ подає мудрôсть, а зарôвно користають зъ выгôдъ, якѝ имъ подає богатство, и проживають довго и щастливо; таке же довге и щастливе житє єсть даромъ властиво самои тôлько мудрости; мудрôсть бо о стôлько перевысшає (и҆зъоби́лїе) богатства, що учить богача, якъ ôнъ має стеречи ся рôжныхъ а многихъ небезпеченьствъ, загражаючихъ дочасному и вѣчному житю чоловѣка, котрый, позбавленый проводу мудрости, може стати ся тымъ нещастлившимъ, чимъ бôльше має въ своихъ достаткахъ средствъ до заспокоєня рôжныхъ грѣшныхъ и шкôдливыхъ пристрастей.

14. Ви́ждь творе́нїѧ и пр. Ты видишь въ свѣтѣ рôжнѝ бѣды и нещастя, рôжнѝ хибы тѣла и ума, рôжнѝ а великѝ грѣхи и беззаконія, рôжнѝ кривды и терпѣня зношенѝ людьми праведными, не пытай ся, для чого всё такъ єсть, ôтки оно походить, и не гнѣвай ся, не нарѣкай на се устройство въ свѣтѣ (ст. 8 и сл.); твоє бо невдоволенє и нарѣканє єсть цѣлкомъ безъужиточне и ничтожне, такъ якъ никто не выверне и не змѣнить того порядку въ свѣтѣ, якій зôставъ ôтъ Бога постановленый. Приглядай ся отже спокôйно Божому управляню свѣтомъ, не гани єго, але вѣруй, шо всё

ꙗ҆́кѡ кто̀ мо́жетъ оу҆краси́ти, є҆го́же а҆́ще Бг҃ъ
15. превраті́тъ? Въ де́нь благосты́ни (є҆гѡ̀) живѝ
въ бл҃зѣ, и҆ ви́ждь въ де́нь ѕла̀: ви́ждь, и҆ съ
си́мъ согла́снѡ сїѐ сотворѝ Бг҃ъ, [a] ѡ҆ глаго́ла-

а) Іов. 6, 10.

єсть добре здѣлане; Богъ бо єсть наймудрѣйшимъ и всемогучимъ; ты дѣлъ Божихъ анѣ зглубити анѣ змѣнити не можешь; не въ твоєй а въ Божôй силѣ єсть исправити грѣшника або ôткинути єго на вѣки. — **А҆́ще Бг҃ъ превраті́тъ.** Богъ не причиняє ся до погибели чоловѣка, не затверджує єго серця; се дѣлає самъ чоловѣкъ, коли грѣшить; о Бозѣ можна се сказати тôлько въ невластивôмъ значеню, о скôлько Богъ опускає грѣшника въ єго грѣхахъ, въ єго злобѣ, въ єго затвердѣлости и заслѣпленю. Примѣры сего маємъ на Фараонѣ, Юдѣ и т. п. Бôймо ся отже дѣлъ, судôвъ Божихъ, и просѣмъ Бога, щобы взявъ ôтъ насъ закаменѣлôсть нашого серця, закимъ бы мавъ наєъ цѣлкомъ ôткинути ôтъ себе.

15. **Въ де́нь благосты́ни** и пр. Въ дняхъ щастя уживай дôбръ, якѝ оно тобѣ приносить, старай ся запобѣчи нещастямъ, але будь такожь на тїиже приготовленый; єсли же прійдуть дни нещастя, смутку, тогды не нарѣкай, не упадай на духу, но жди терпеливо кôнця. — **Ви́ждь, и҆ съ си́мъ** и пр. Богъ въ своєй мудрости здѣлавъ, що щастє и нещастє переплѣтає житє чоловѣка. Єсли бы чоловѣкъ чувъ ся безпечнымъ передъ всякимъ нещастємъ, ставъ бы ся гордымъ, бутнымъ и розпустнымъ, ôнъ мало або и зовсѣмъ не мысливъ бы о Бозѣ и вѣчности; єсли бы же въ нещастю не мôгъ потѣшати ся надѣєю лучшои будучности, тогда упавъ бы цѣлкомъ на духу, тогда впавъ бы въ крайну розпуку. — **Ѿ глаго́ланїи.** По тôй причинѣ. **Глаго́лъ** приходить въ св. Письмѣ часто въ значеню якогось дѣла. — **Да не ѡ҆брѧ́щетъ** и пр. Богъ зарядивъ такъ, якъ се було высше сказано, щобы чоловѣкъ не мавъ ніякои

нїи, да не ѡ҆бра́щетъ человѣ́къ за ни́мъ ничто́-
16. же. Всѧ́ческаѧ ви́дѣхъ въ дне́хъ сꙋ́етствїѧ мо-
егѡ̀: є҆́сть пра́ведный погива́ѧй въ свое́й пра́вдѣ:
и҆ є҆́сть нечести́вый превыва́ѧй въ свое́й ѕло́вѣ.
17. [a] Не бꙋ́ди правди́въ велмѝ, ни мꙋдри́сѧ и҆з-

а) Ис. 5, 21.; Рим. 11, 20.

причины до незадоволеня зъ Божого Провидѣня. Такъ мае и лат. текстъ: Въ день добрый уживай добра, а стережи ся дня злого, бо якъ сей (день) такъ и оный учинивъ Богъ, щобы не найшовъ чоловѣкъ противъ нему жалобъ справедливыхъ.

16. Сꙋ́етствїѧ моегѡ̀. Мого земского житя. — Погиба́ѧй. Умираючій предвчасно. — Превыка́ѧй. Жіючій довго. — Гадка сего стиха есть: Єсли Богъ есть мудрый и справедливый, то якъ може ôнъ допустити, щобы чоловѣкъ добродѣтельный бувъ въ тôмъ житю нещастливый а чоловѣкъ безбожный щастливый? Житє довге уважали жиды яко нагороду за честноту, и яко найбôльше щастє, а предвчасну смерть яко кару за грѣхи и яко найбôльше нещастє. На закидъ поставленый въ тôмъ стиху дае авторъ ôтповѣдь въ слѣдуючихъ стихахъ.

17. Не бꙋ́ди правди́въ и пр. Не уважай себе за справедлившого и мудрѣйшого ôтъ Бога; не жадай въ твоей зарозумѣлости, щобы Богъ въ тôмъ житю безбожного каравъ всегда предвчасною смертію, а щобы побожного нагороджувавъ всегда довгимъ житємъ. Выжидай терпеливо часу, коли то Богъ пôсля свого суду зôйшле на безбожного нещастє а добродѣтельного одарить щастємъ. За гробомъ, въ другôмъ житю заплатить Богъ одному и другому пôсля ихъ дѣлъ. — Да не когда̀ и҆зꙋмѝшисѧ. Хоть бы ты и якъ напружавъ твôй умъ, щобы дôйти тайнъ Божихъ въ управляню свѣтомъ, не дôйдешь до ніякихъ успѣхôвъ, и въ кôнци пересвѣдчишь ся о твоей глупотѣ, о твоимъ безъумію,

18. лѝше, да не когда̀ ѝзꙋмѝшисѧ. Не нечѣ́ствꙋй
мно́гѡ, и҆ не бꙋ́ди жѐстокъ, да не оу҆мре́ши не
19. во вре́мѧ своѐ. Бла́го тебѣ̀ є҆́сть держа́тисѧ
сегѡ̀, и҆ ѿ сегѡ̀ не ѡ҆скверни̑ рꙋ́ки твоеѧ̀; ꙗ҆́кѡ

або скорше зъ за великого мудрованя, зъ за великого напруженя твого ума, утратишь розумъ, нѣжь бы ты мавъ зглубити ти̑ Божи̑ тайны.

18. Не нечѣ́ствꙋй и пр. Коли видишь, що щасте и довге жите не до̑стають ся людямъ въ участи по̑сля ихъ заслугъ, то не наслѣдуй людей безбожныхъ и глупыхъ, когри̑ о существованю Бога сомнѣвають ся, его промыслъ, мудро̑сть и справедливо̑сть заперечують и о̑тъ повненя релиґійныхъ обовязко̑въ о̑ттягають ся. Не мысль собѣ: жіють довго люди безбожни̑, буду и̑ я грѣшити до волѣ, не потребуючи задля того обавляти ся предвчасной смерти. Не говори такъ, бо предвчасна смерть, якою бы ты хотѣвъ видѣти безбожнико̑въ укараными, могла бы тогда постигнути тебе самого яко зухвалого и глупого безбожника. Инши̑ видять въ то̑мъ стиху поединче остережене Соломона, щобы чоловѣкъ не допускавъ ся тяжкихъ грѣхо̑въ, понеже мо̑гъ бы ними выкликати Божу справедливо̑сть, караючу его предвчасною смертію. — Жѐстокъ. Непоправный, затвердѣлый въ грѣхахъ.

19. Бла́го тебѣ̀ є҆́сть и пр. Добре есть держати ся Бога и всего надѣяти ся и очѣковати о̑тъ его помочи а избѣгати грѣха. — Ꙗ҆́кѡ боѧ́щымсѧ и пр. Боязнь Божа, религія провадить чоловѣка безпечно такъ въ щастю якъ и въ нещастю, она учить его оминати небезпеченьства, яки̑ такъ съ щастемъ якъ и нещастемъ суть получени̑; она остерѣгае щастливого передъ збытками, гордостію, зухвалостію, легкодушностію, лѣнивствомъ, пригадуючи ему судъ Божій и его смертно̑сть она потѣшае и скрѣпляе нещастливого, указуючи ему на блаженни̑ наслѣдки его терпѣній и учачи его цѣлковитого переданя ся на волю Божу.

20. боѧ́щымсѧ Бг҃а поспѣша́тсѧ всѧ̑. [а] Премꙋ́дрость
помо́жетъ мꙋ́дромꙋ па́че десѧти̑ ѡ҆блада́ющихъ
21. въ гра́дѣ. [б] Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть человѣ́къ пра́веденъ
на землѝ. и҆̀же сотвори́тъ бла́гое, и҆ не согрѣ-
22. ши́тъ. И҆ во всѧ̑ словеса̑, и҆̀же возглаго́лютъ
нечести́вїи, не вложѝ се́рдца своегѡ̀, да не

а) нис. 9, 16. б) 3. Цар. 8, 46.; 2. Пар. 6, 36.; Притч. 20, 9.; Як. 3, 2.; 1. Іоа. 1, 8.

20. Премꙋ́дрость помо́жетъ и пр. Мудрôсть, вѣруюча въ Бо́же Провидѣне и на Бога уповаюча, подає свому переслѣдованому, въ нещастю находячому ся пріятелеви бôльше потѣхи, ôтваги, помочи и обороны, нѣжь бы сего мôгъ надѣяти ся гнобленый и переслѣдованый чоловѣкъ въ мѣстѣ, где єсть много властей и судôвъ, котрѝ мають обовязокъ выступати противъ всякôй несправедливости и кривдѣ и брати въ оборону всѣхъ неслушно переслѣдованыхъ и кривдженыхъ. — Десѧтѝ. Се число употребляє ся въ св. Письмѣ часомъ для выраженя якогось бôльшого числа. Зри пояснене Быт. 31, 7.

21. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть человѣ́къ и пр. Видячи грѣхи другихъ людей, видячи, що тиже имъ уходять безкарно, нехай никто не нарѣкає анѣ на грѣшачихъ людей анѣ на Божу справедливôсть (ст. 16.), понеже и праведный чоловѣкъ єсть чоловѣкомъ немôчнымъ и не єсть безъ грѣхôвъ, заслугуючихъ на кару зъ стороны Божои справедливости. Або: Въ случаю нещастя, терпѣнїй, довженъ чоловѣкъ зважити, що єсть грѣшникомъ, що ôнъ въ своимъ житю поступавъ противъ своєй совѣсти и що заслуговавъ бы собѣ на єще дôтклившѝ удары судьбы за кару за свои грѣхи.

22. И҆ во всѧ̑ словеса̑ и пр. Allioli такъ поясняє сей стихъ въ звязи съ стихомъ попереднымъ: Понеже никто не єсть цѣлкомъ праведнымъ, то не єсь и ты такимъ, и маєшь свои хибы, о котрыхъ могуть люди говорити. Однако ты не дбай такъ дуже о тоє, що

23. ᲂу҆слы́шиши рава̀ своегѡ̀ кленꙋ́ща тебѐ: І҆́кѡ
мно́гажды возлꙋка́внꙋетъ на тѧ̀, и҆ ѡ҆́вхожде́нїѧ-
ми мно́гими ѡ҆ѕло́битъ се́рдце твоѐ, ꙗ҆́коже

другѝ люди о тобѣ говорять; ты дѣлай, якъ тобѣ дѣлати приказуе обовязокъ и пересвѣдчене, а тогды нехай люди мыслять и говорять о тобѣ що хотять. Єсли бы ты довѣдувавъ ся о кождôмъ словѣ, яке о тобѣ скажуть люди, то мôгъ бы ты довѣдати ся, що навѣть твоя власна челядь говорить о твоихъ хибахъ. Се стало бы ся причиною смутку для тебе а твоимъ ворогамъ подало бы повôдъ до радости, що своими клеветами и обмовами тебе розгнѣвали. Клеветники и обмовцѣ занѣмѣють, коли ты на ихъ клеветы и обмовы окажешь ся рôвнодушнымъ. — Кленꙋ́ща. Зле о тобѣ говорячого, обмавляючого тебе.

23. І҆́кѡ мно́гажды и пр. Навѣть твоя власна челядь с. є. тіи, о котрыхъ бы ты сего николи не помысливъ, буде зле о тобѣ говорити и рôжными способами тебе кривдити и зневажати. Коли бы ты случайно о тôмъ довѣдавъ ся, не гнѣвай ся на твоихъ клеветникôвъ и кривдителей, але погадай собѣ, чи и ты такъ само а може еще бôльше кого не оклеветавъ и не обмовивъ. Єсли такъ, то прійми спокôйно всякѝ клеветы и обмовы яко справедливу кару за твое поступоване. — Пôсля Gietmann-а въ ст. 16 пôдъ пра́ведныѧ̀ мае розумѣти ся за строгій противникъ, судія а по можности мститель людскихъ похибокъ, а пôдъ нечести́выѧ̀ той, кого сей пра́ведный за такого мае, хотьбы его поступки гдечимъ извинити ся далй. Така за строга справедливôсть, таке негодоване и строгôсть походить зъ певнои гордости, а Богъ въ своимъ справедливôмъ судѣ карае за ню чоловѣка тымъ, що позбавляе его спокою духа. Порадным есть отже держати ся середнои дороги, вправдѣ не такъ, шобы мы одобряли а тымъ меньше дѣлали се, що есть зле, але такъ, щобы мы в дячи щось злого пôдъ сонцемъ, наслѣдовали Бога и тоеже терпеливо зносили (Мат. 13, 24 и сл.), памятаючи, що

24. и҆ ты̀ кла́лъ є҆сѝ и҆ны̑а (мнѡ́гїа). Всѧ̀ сїѧ̀ и҆с-
кꙋси́хъ въ мꙋ́дрости: рѣ́хъ: оу҆мꙋдри́сѧ, и҆ сїѧ̀
25. оу҆дали́сѧ ѿ менѐ. Дале́че па́че не́же бѣ́хъ, [a] и҆
26. бе́здны глꙋбина̀, кто̀ ѡ҆бра́щетъ ю̑? Ѡ҆бы-

а) Рим. 11, 33.

и мы не єсьмо безъ грѣха. Такй то мысли розвивае пôсля Gietmann-а Єкклесіастъ въ ст. 16—23.

24. Всѧ̀ сїѧ̀ и҆скꙋси́хъ и пр. Я хотѣвъ всё испытати опытомъ, щобы въ всѣхъ рѣчахъ пôзнати добре и зле и дôйти до найвысшои мудрости; однако чимъ бôльше менѣ здавало ся, що дѣлаю поступы въ мудрости, тымъ дальшою и бôльше укрытою она менѣ выдавала ся. (Allioli.) Calmet тякъ поясняе: Правила мудрости, поданй для помянутыхъ случаѣвъ, справдивъ я моимъ власнымъ опытомъ; и ото гадавъ я, що могу яко мудрець подавати раду въ всякихъ случаяхъ, якъ треба поступовати, щобы избѣгнути небезпеченьствъ житя и забезпечити собѣ спокôйне єго уживане; однако я виджу, якъ несовершенною єсть моя мудрôсть и ростороннôсть; я уважаю, що єсть єще не одно лихо, на котре я не могу єще найти ніякій лѣкъ, не могу приписати ніяке правило̂. Зри ст. 27.

25. Дале́че па́че и пр. Я гадавъ, що єсмь уже бзизькимъ найвысшои мудрости, тымчасомъ я пôзнавъ, що она стала ся єще дальшою для мене нѣжь була передъ тымъ; я бо пересвѣдчивъ ся, що нема и не може бути такого чоловѣка на свѣтѣ, котрый бы дôйшовъ до такои мудрости и розуму, щобы мôгъ ôткрыти всѣ честнотѣ и щастю грозячй небезпеченьства и тіиже ôтвернути за помочію ôтповѣдныхъ средствъ. Така мудрôсть єсть то бездонна пропасть, котрои никто зглубити не може.

26. Ѡ҆бы́дохъ а҆́зъ и пр. Подôбно чоловѣку, котрый желаючи точно пôзнати яку рѣчь, зъ всѣхъ сторôнъ ю

до́хъ а҆́зъ, и҆ се́рдце моѐ, є҆́же разꙋмѣ́ти, є҆́же
разсмотри́ти, и҆ є҆́же взыска́ти мꙋ́дрость и҆ ра́-
зꙋмъ, [a] и҆ є҆́же разꙋмѣ́ти нечести́вагѡ безꙋ́міе,
27. и҆ ѡ҆жесточе́ніе и҆ ле́сть: И҆ ѡ҆брѣто́хъ а҆́зъ ю҆, и҆
рекꙋ̀ горча́йшꙋ па́че сме́рти женꙋ̀, ꙗ҆̀же є҆́сть ло-
ви́тва, и҆ сѣ́ти се́рдце є҆ѧ̀, ѹ҆́зы въ рꙋкꙋ̀ є҆ѧ̀:
благі́й пре́дъ лице́мъ Бж҃їимъ и҆зъи́метсѧ ѿ неѧ̀,

а) выс. 1, 17.

оглядає, старавъ ся я всесторонно и точно пôзнати, якѝ суть головнѝ персоны, встримуючѝ чоловѣка ôтъ мудрого, ростороппого а тымъ самымъ щастливого уживаня дочасного житя, а яка єсть головна причина, позбавляюча чоловѣка мудрости и ростороппости, а тымъ самымъ огôрчаюча и затроююча єму дочасне житє.

27. И҆ ѡ҆брѣто́хъ и пр. Розважаючи суєту свѣта, глупоту и безбожнôсть людей, дôйшовъ я до того пересвѣдченя, що нема ничого такъ суєтного, такъ обманчивого и гôркого якъ погана женьщина, принаджуюча мужчинъ и стараюча ся зловити ихъ въ свои сѣти. Ôтдати ся такôй женьщинѣ, се єсть найбôльшою глупотою и заслѣпленємъ, єсть жереломъ всего лиха. (Єрон.) Зр. Притч. Сол. гл. 7. Пôсля Calmet-а хоче Єкклесіастъ въ звязи съ ст. 24 сказати, що єсть одно лихо, котрого навѣть наймудрѣйшій чоловѣкъ не умѣє избѣгнути, а тымъ лихомъ єсть лиха женьщина, принаджуюча мужчинъ и стараюча ся зловити ихъ въ свои сѣти. Се зôзнає Соломонъ, понеже ôнъ мимо того, що бувъ такъ великимъ, такъ многими хорошими прикметами одаренымъ мужомъ, зôставъ при всей своєй мудрости омизливыми женьщинами зведеный и въ пропасть нещастя вкиненый; єго поганьскѝ жѣнки завели єго до идолопоклоньства и до полученыхъ съ нимъ порокôвъ. Наймудрѣйшій царь свого часу ставъ ся глупымъ невôльникомъ розпустныхъ облесниць! Горча́йшꙋ па́че сме́рти. Старинни̂ представляли смерть съ чашою въ

28. [a] А҆ согрѣша́й ѿ́тъ бꙋ́детъ ѿ неѧ̀. Сѐ сїѐ ѡ҆брѣто́хъ, речѐ Ѳеклесїа́стъ: є҆ди́нꙋ є҆ди́ною є҆́же ѡ҆брѣ́ст и҆ по́мыслъ є҆́же взыска̀ дꙋша̀ моѧ̀, и҆ не ѡ҆брѣ-

---

а) Притч. 7, 26.

руцѣ, въ котрôй находила ся гôрка отруя, убиваюча умираючихъ. Замѣсть: я найшовъ лихо бôльше гôрке нѣжь смерть, сказали бы мы: я найшовъ лихо страшнѣйше ôтъ смерти. — Ꙗ҆́же є҆́сть лови́тва. Зводяча облесниця порôвнує ся ту съ сѣтею, въ яку пташникъ свою принаджену добычу запутує а въ кôнци удушує. Зр. Притч. Сол. 2, 16—19.; 5, 3—6.; 7, 5—27. — Оу҆́зы въ рꙋкꙋ̀ є҆ѧ̀. Кто кине ся въ обнятія облесницѣ, не може ôдорвати ся ôтъ неи, подôбно якъ вязень не могучій скинути зъ себе вяжучѝ его оковы. — Благі́й предъ лице́мъ и пр. Немôчь людского серця и его склоннôсть до грѣшныхъ похотей есть такъ велика, що сѣтей злои женьщины може избѣгнути лишь той, кто есть побожнымъ, богобоязливымъ и осторожнымъ въ поступованю съ женьщинами; такого чоловѣка Богъ любить и скрѣпляє своєю благодатію. — Согрѣша́й. Чоловѣкъ змысловый, неосторожный, не уникаючій случайностей до грѣха; такій стає ся легко добычею грѣшнои похоти, бо его не охороняє Божа помôчь, о котру не старає ся.

28. Сѐ сїѐ ѡ҆брѣто́хъ и пр. Сей стихъ есть темный; рôжнѝ рôжно его поясняють. Brentano: По довгôмъ слѣдженю дôйшовъ я до того переконѣдченя, що нема природного средства, за помочію котрого можна бы уйти хитрости злои женьщины, що въ тôмъ взглядѣ есть успѣшнымъ тôлько средство надприродне, якимъ есть благодать Божа, скрѣпляюча чоловѣка побожного и умѣючого о Божу помôчь старати ся. Менохій: Я старанно слѣдивъ природу, успособлене женьщинъ, щобы я мôгъ довѣдати ся, чи можна найти добру женьщину, но я еи не найшовъ. Calmet: Се успѣхъ всего

29. то́хъ. И҆ человѣ́ка є҆ди́наго ѿ ты́сящь ѡ҆-
брѣто́хъ, [а] а҆ жены́ во всѣ́хъ си́хъ не ѡ҆брѣ-
30. то́хъ. [б] О҆ба́че сѐ сїѐ ѡ҆брѣто́хъ, є҆́же сотворѝ
Бг҃ъ человѣ́ка пра́ваго: и҆ сі́и [в] взыска́ша по-

а) 1 Петр. 3, 7. б) Быт. 1, 27. в) Быт. 3, 2.

мого слѣдженя: порôвнавши всё межи собою, дôйшовъ я до того заключеня, що всё есть суета и умучене для духа и що нема лиха гôршого ôтъ женьщины. Подôбно поясняе Gietmann: Я въ моей мудрости доходивъ, котре лихо попереджае всѣ иншѝ лиха и що то верховодить въ безбожности, глупотѣ и заблудженю, — и ото я найшовъ, що головою всѣхъ лихъ есть женьщина, понеже черезъ ню смерть вôйшла въ свѣтъ и ловить дорогоцѣннѝ душѣ мужчинъ.

29. И҆ человѣ́ка и пр. Allioli поясняе: Межи многими мужчинами найшовъ я ту и тамъ такого, котрый бувъ мудрымъ и совершеннымъ, але въ такôмъ самôмъ числѣ женьщинъ не найшовъ я анѣ однои мудрои, совершеннои женьщины. Тымъ хотѣвъ Соломонъ сказати, що мало есть мужчинъ пôдъ кождымъ взглядомъ совершенныхъ, а женьщинъ о много меньше. Тожь и св. Ап. Петръ называе женьщину „немощнѣйшимъ сосудомъ“, приказуючи однако, щобы женьщинѣ була мимо того ôтдавана належна честь. (1. Петр. 3, 7.)

30. О҆ба́че сѐ сїѐ ѡ҆брѣто́хъ и пр. Соломонъ высказуе тутъ успѣхъ свого слѣдженя, для чого такъ рѣдкою межи людьми есть мудрôсть и честнота, тая основа правдивого щастя; ôнъ каже, що не въ Бозѣ шукати причины сего явленя, але въ самыхъ людяхъ; Богъ бо сотворивъ такъ мужчину якъ и женьщину въ первѣстнôй праведности и святости на свôй образъ и подобіе; однако чоловѣкъ ôтступаючи ôтъ Бога и своеи первѣстнои праведности и святости, заразивъ себе и своихъ потомкôвъ грѣхомъ, пожадливостію, котра пôд-

мыслѡ́въ мно́гихъ: кто̀ оу҆вѣ́дѣ мꙋ́дрость? и҆ кто̀ вѣ́сть разрѣше́нїе глаго́ла?

дає єму безчисленнѝ мысли, бажаня и сумнѣвы, позбавляючи єго въ той способъ душевного спокою и втягаючи єго въ многѝ прикрѝ положеня, котрѝ суть причиною єго нещастя, єго незадоволеня. Въ тôмъ же взглядѣ бôльша вина спадає на женьщину нѣжь на мужчину, такъ якъ женьщина уже зъ поконъ вѣку начала зводити мужчину и теперь єще звыкла ловити єго въ свои сѣти, стаючи ся часто причиною єго журбъ и моральныхъ упадкôвъ. — Кто̀ оу҆вѣ́дѣ и пр. Кто єсть такъ мудрымъ, щобы мôгъ поняти правду сего, що було высше сказано, и щобы мôгъ цѣлковито розвязати велику загадку що до теперѣшного стану людей, що до ихъ склонности до злого, що до ихъ заслѣпленя и нужды? (Allioli.) Calmet же видить въ тыхъ словахъ запытане, на котре Єкклесіастъ дає ôдповѣдь въ ст. 1. слѣдуючои главы, якъ и дѣйстно тѝ слова находять ся въ лат. текстѣ въ 1. ст. гл. 8. Calmet поясняє отже тѝ слова такъ: Где найдемъ мудрця, котрый бы мôгъ подати яке средство противъ сѣтямъ зводливои женьщины? Соломонъ, каже сей толкователь, давъ себе поганьскимъ женьщинамъ звести до найбôльшои розвязлости и до найглупшихъ поступкôвъ; зъ власного отже опыта не знавъ ôнъ ніякого средства въ помянутôй справѣ и тому ôтсылає читателя до щастлившого мудрця, котрого не отуманила пристрастна любовь женьщинъ. Однако где має читатель найти сего воздержного мудрця? По якихъ ознакахъ має ôнъ єго пôзнати? Тѝ ознаки подає 1. ст. слѣд. гл.

Глава 8.

Мудрець пôдчиняє ся царю, а навѣть тиранови. Позорне щастє безбожного и позорне нещастє добродѣтельного.

1. Мꙋ́дрость человѣ́ка просвѣти́тъ лицѐ є҆гѡ̀, [а] а҆
безстꙋ́дный возненави́дѣнъ бꙋ́детъ лицє́мъ сво-
2. и́мъ. [б] Оу҆ста̀ царе́ва сохранѝ, и҆ ѡ҆ словесѝ

а) Притч. 17, 24.; выс. 2, 4. б) Притч. 24, 21.

1. Мꙋ́дрость человѣ́ка и пр. На лицю чоловѣка мудрого ôтбиває ся встыдливôсть и мудрôсть, розсудокъ, на лицю же чоловѣка безвстыдного ôтбиває ся глупота, задля чого чоловѣка мудрого всѣ почитають а чоловѣкомъ безвстыднымъ и глупымъ всѣ помѣтують. Calmet ôтповѣдно свому поясненю выс. 7, 30 подає ознаки чоловѣка мудрого и воздержного а знову глупого розпустника въ той способъ: Встыдливого, воздержного мудрця легко пôзнаємъ по єго погôднôмъ, веселôмъ лицю; єго свѣже лице, єго спокôйне око, єго отверте чоло, єго щирѝ черты лиця суть зеркаломъ чистои душѣ, яка въ нимъ мешкає. Такъ знову необузданого розпустника, невôльника звѣрскихъ похотей, пôзнаємъ зъ єго блѣдого лиця, зъ мрачного ока, зъ похôтного взора, зъ гидкихъ чертъ лиця и зъ хирлявого, ослабленого тѣла; всё тоє указує на єго нечисту душу, крыючу ся за тою мерзкою ослоною.

2. Оу҆ста̀ царе́ва. Царскѝ приказы. — Ѿ словесѝ кля́твы и пр. Не будь за скорымъ до складаня присяги, понеже присягаючи берешь Бога за свѣдка и тому не додержуючи твоеи присяги, стягаєшь на себе кару Бога, котрого легкодушною, ложною присягою тяжко ображаєшь. Соломонъ, говорячи о обовязку слуханя царя, додає тѝ слова о святости присяги, щобы прига-

3. кла́твы Бж҃їѧ не ско́рѣ вꙋ́ди: ѿ лица̀ є҆гѡ̀ по́йдеши, не ста́ни въ словесѝ лꙋка́внѣ, ꙗ҆́кѡ

дати Израильтянамъ, що они при вступленю царя на престолъ пôдъ присягою зъобовязують ся до вѣрности и послуха взглядомъ него и тому довжнѝ тои присяги всегда вѣрно додержувати. Зри 2. Цар. 5, 3.; 4. Цар. 11, 7.; 1. Пар. 29, 20—24.

3. ѿ лица̀ є҆гѡ̀ и пр. Наколи бы царь на тебе розгнѣвавъ ся, ты не упадай на дусѣ, ôдôйди, но не дай гнѣвомъ царя ôтстрашити ся, утихомирене царя лиши ему самому; особливо же не ôтповѣдай ему зухвало, ôнъ бо есть найвысшимъ паномъ, котрому всѣ мають пôдчиняти ся. (Calmet.) Въ лат. текстѣ слова стиха попередного: не ско́рѣ ѹ҆́ди належать до сего стиха: ne festines recedere a facie ejus c. 6. не ôтходи скоро ôтъ лиця царского, а мысль сего есть: если ты образивъ царя, то старай ся знову повернути до его ласки; если же ты дôзнавъ обиды ôтъ царя, то зноси ю терпеливо и не уникай лиця царя, оказуючи, що есь на него загнѣваный. — Не ста́ни въ словесѝ (дѣлѣ) лꙋка́внѣ. Не оставай въ упорѣ, завзятости противъ царя, въ стороненю ôтъ него. Allioli подае таке пояснене: Соломонъ учить, якъ належить заховати ся взглядомъ царя, навѣть въ случаю, коли бы ôнъ бувъ несправедливый. Будь послушный, каже ôнъ, и стережи ся злого. Се суть правдивѝ средства, якихъ маешь употребляти противъ несправедливому поступованю князя; употребляй не оружія и бунту, але послуха и невинности, всё проче лиши Богу, котрый говорить: Мнѣ̀ ѿмще́нїе, а҆́зъ воздамъ. (Рим. 12, 19.) — Ꙗ҆́кѡ всѐ и пр. Allioli примѣчае: Тымъ не хоче Соломонъ сказати, якобы царю вôльно дѣлати всё, хотяйбы гдещо противило ся слушности и совѣсти; ôнъ хоче тыми словами выразити, що царь тиранъ позволить собѣ на всё взглядомъ своихъ бунтуючихъ ся противъ нему пôдданыхъ, що отже есть рѣчею розсуднѣйшою, зносити кривды съ статочностію, якъ повставати, бунтовати ся противъ

4. всѐ. є҆́же (а҆́ще) восхо́щетъ, сотвори́тъ. [а] И҆́коже
ца́рь ѡ҆влада́ѧй, и҆ кто̀ рече́тъ є҆мꙋ̀: что̀ твори́-
5. ши? [б] Храна́й за́повѣдь, не оу҆вѣ́сть глаго́ла
лꙋка́вна: и҆ вре́мѧ сꙋда̀ вѣ́сть се́рдце мꙋ́драгѡ.
6. [в] И҆́кѡ всѧ́кой ве́щи є҆́сть вре́мѧ и҆ сꙋ́дъ: и҆́кѡ

а) Дан 4, 32 б) Рим. 13, 3. в) выс. 3, 1.

власти, такъ якъ бунтъ спроваджує лишь еще гôршѝ наслѣдки и тіи, що ôткидують ôтъ себе оковы деревянѝ, отримують желѣзнѝ. (Єрон.)

4. Ѡ҆влада́ѧй. Пануючій самовладно, не зносячій ніякого опору зъ стороны своихъ пôдданыхъ. — Кто̀ рече́тъ и пр. Никто зъ пôдданыхъ не може царя потягати до ôтвѣчальности за єго способъ поступованя; ôнъ не єсть ôтъ никого зависимый.

5. Храна́й за́повѣдь и пр. Кто єсть вѣрнымъ для свого царя, хотяй бы сей царь бувъ навѣть деспотичнымъ, не потребує обавляти ся єго гнѣва анѣ кары назначеной закономъ, а навѣть деспотичный царь не буде мавъ ніякого поводу до укараня єго и до шкодженя єму. Глаго́лъ стоить ту въ значеню самои рѣчи, якъ се часто буває въ св. Письмѣ. — И҆ вре́мѧ сꙋда̀ и пр. Мудрый, вôзваный або запытаный въ якôй справѣ ôтъ царя, умѣє здѣлати и сказати всё въ своймъ часѣ, выдати въ кождôй справѣ свôй зрѣлый судъ, оказати всюда ростороннôсть и здоровый розсудокъ. Або: Мудрець улегшає собѣ послухъ для всѣхъ а неразъ навѣть прикрыхъ приказôвъ царскихъ розважанємъ сеи правды, що царѣ не суть вѣчнѝ и що мусять колись здати отвѣтъ передъ Богомъ; мудрець здає ся отже въ всѣмъ на мудрôсть и справедливѝсть Божу и заховує внутрѣшный спокôй. — Се́рдце. Зри пояснене Іов. 12, 3.

6. И҆́кѡ всѧ́кой ве́щи и пр. Сей стихъ єсть блисшимъ выложенємъ гадки выраженои въ стиху попереднôмъ. — И҆́кѡ ра́зꙋмъ и пр. Въ розважаню помянутои

7. ра́зꙋмъ человѣ́ка мно́гъ (є҆́сть) на не́мъ. Ꙗ҆́кѡ
нѣ́сть вѣ́дащагѡ, что̀ бꙋ́дꙋщее: зане̑ ꙗ҆́коже бꙋ-
8. детъ, кто̀ возвѣсти́тъ є҆мꙋ̀? Нѣ́сть человѣ́ка
владꙋ́щагѡ дꙋ́хомъ, є҆́же возбрани́ти дꙋ́хꙋ: и҆

правды, улегшаючôмъ мудрому чоловѣкови послухъ для всякихъ приказôвъ царскихъ, помагає єму много пôзнанє Бога и єго закона, полученого съ Божими обѣтницями нагороды и кары. Въ лат. текстѣ єсть: но чоловѣкъ має велику муку, бѣду; причину же сего подає стихъ слѣдуючій. Calmet примѣчає що до нашого текста: подобіє двохъ буквъ споводовало, що въ грецкôмъ текстѣ переведено ра́зꙋмъ замѣсть „муку, утомленє“, якъ має євр. текстъ, або замѣсть afflictionem“, якъ має текстъ лат.

7. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть вѣ́дащагѡ и пр. Чоловѣкови утруднює выконуванє неразъ неслушныхъ приказôвъ царскихъ се, що не знає, коли и якъ Богъ осудить и укарає несправедливого царя. Но и въ тôмъ довженъ ôнъ спустити ся на Боже Провидѣнє, мудро и справедливо управляюче свѣтомъ. Може бо стане ся небавомъ щось такого, що здѣлає конець гнету тирана, що тиранъ зôстане позбавленый своєи власти навѣть безъ бунту гнобленыхъ пôдданыхъ. Може найде ся въ закрытôй для чоловѣка будучности яке несподѣване средство, котре увôльнить нещастливу ôтчину ôтъ єи гнобителя. Чижь бо не може забрати єго смерть власне тогда, коли ôнъ выдає якѝ новѝ тираньскѝ приказы? (Calmet.).

8. Нѣ́сть человѣ́ка и пр. Нема такого чоловѣка, котрый бы мôгъ приказати духови (душѣ), щобы не опускавъ тѣла. Навѣть найбôльше могучій тиранъ не уйде смерти и суда Божого. -- Нѣ́сть посла̀ въ де́нь бра́ни. Въ часѣ битвы никто не може заступити ся кимъ другимъ, щобы самъ выйшовъ неушкодженый; такъ са-

нѣ́сть владѹ́щагѡ въ де́нь сме́рти, [a] и҆ нѣ́сть
посла̀ въ де́нь бра́ни: и҆ не спасе́тъ нечѣ́стіе сѹ-
9. щаго въ не́мъ. И҆ всѐ сі̑ѐ ви́дѣхъ, и҆ вда́хъ
се́рдце моѐ во всѐ сотворе́ніе, є҆́же сотворе́но
є҆́сть подъ со́лнцемъ, всѧ̑, въ є҆ли́кихъ ѡ҆влада́нъ
є҆́сть человѣ́къ надъ человѣ́комъ, є҆́же

a) Іов. 14, 5.; Пс. 33, 6.

мо и тиранъ въ часѣ смерти не може кимъ другимъ выручити ся; ôнъ мусить умерти, якъ и другѝ люди. Або: въ часѣ битвы могуть люди, видячи перевагу непріятеля, выслати до него пôсланця съ прошенемъ о помиловане, о дароване житя; въ борбѣ же смертнôй не може никто, навѣть могучій тиранъ, надѣяти ся пощады, помилованя; ôнъ мусить якъ кождый иншій умерти и станути передъ судомъ Божимъ. — И҆ не спасе́тъ и пр. Тиранъ, котрый не боявъ ся анѣ Бога анѣ людей, єсть въ борбѣ съ смертію безсильный; єго власть, зухвалôсть и злôсть не може єго ôтъ смерти увôльнити. Тожь не упадай на духу, коли мусишь терпѣти ôтъ злого тирана; будь послушный, дѣлай добре и здай ся на Боже Провидѣне.

9. И҆ всѐ сі̑ѐ ви́дѣхъ и пр. Я всему, що въ свѣтѣ дѣє ся, уважно приглядавъ ся, я видѣвъ всякѝ кривды, дѣланѝ людямъ черезъ ихъ тиранôвъ, и я пôзнавъ, якъ обурюючимъ єсть се, що немôчный, смертный чоловѣкъ по тираньски поступає собѣ съ своимъ ближнымъ, котрый єсть такимъ самымъ якъ ôнъ сотворѣнемъ Божимъ, носячимъ на собѣ таке само знамя людского достоинства. Що до свого уряду суть царѣ заступниками Бога и яко такѝ довжнѝ они съ ôтцѣвскою любовію старати ся о загальне добро, а не съ тираньскимъ насильствомъ гнôбити свои пôдвластнѝ народы. Єкклесіастъ остерѣгає отже царей передъ надъуживанемъ ихъ власти, якъ остерѣгавъ въ ст. 2—5 пôдданыхъ пе-

10. ѡ҆зло́вити ѥ҆го̀. И҆ тогда̀ ви́дѣхъ нечести́выѧ въ
гро́вы внесе́ны, и҆ ѿ ст҃а́гѡ: и҆ и҆до́ша, [a] и҆
похвале́ни вы́ша въ гра́дѣ, ꙗ҆́кѡ си́це сотвори́-
11. ша: и҆ сі̑е сꙋета̀. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть прерѣка́нїѧ вы-
ва́ющагѡ творѧ́щымъ лꙋка́вое вско́рѣ: сегѡ̀
ра́ди оу҆вѣ́рисѧ се́рдце сн҃ѡ́въ человѣ́ческихъ въ

a) Пс. 48, 18.

редъ бунтами, взываючи ихъ до послуха взглядомъ царскихъ приказо̂въ.

10. И҆ тогда̀ ви́дѣхъ и пр. Неодинъ тиранъ, котрого правлѣне було безперерывнымъ пасмомъ кривдженя и гнобленя людей, живъ безкарно и довго, а по своей смерти бувъ съ честію похороненый, хотяй се противило ся звычаю (2. Пар. 21, 19; 24, 25.). Навѣть по смерти не напятновавъ его нарѡ̂дъ заслуженою ганьбою. — Ѿ ст҃а́гѡ. Палата царска называе ся ту мѣстцемъ святымъ, такъ якъ она яко мѣстце найвысшого суда, посвячена справедливости, довжна бути охороною для покривдженого невинного чоловѣка. — И҆до́ша. До честного гробу. — Ꙗ҆́кѡ си́це сотворѝша. Якобы дѣла ихъ заслуговали на похвалу, або: хотяй ихъ дѣла були найгорші̂. — И҆ сі̑е сꙋета̀ Однако щасте такихъ нечестивыхъ тиранѡ̂въ було то̂лько позорне. Причина сего подае ся въ слѣдуючихъ стихахъ. Понеже ті̂ безбожні̂ не поправили свого житя, а радше безъ боязни дѣлали злое, то Богъ забравъ ихъ нагло (ст. 13) зъ того свѣта и они впали въ его караючі̂ руки. Чимъ довше Богъ о̂кладае свой судъ съ непоправнымъ грѣшникомъ, тымъ строгша очѣкуе тогоже кара Божа. Зр. Сір. 5, 4. 5.

11. Ꙗ҆́кѡ нѣ́сть прерѣка́нїѧ и пр. Понеже Богъ не всегда заразъ карае за проступки, понеже о̂нъ неразъ дочасне щасте и нещасте безъ огляду на честноту и беззаконіе межи людей роздѣлюе, то черезъ то ослабляе ся у людей вѣра въ Боже Провидѣне и въ Божу

12. ни́хъ, є҆́же сотвори́ти лꙋка́вое. И҆́же согрѣ́шѝ,
сотвори́лъ є҆́сть лꙋка́вое, ѿто́лѣ, и҆ ѿ долготы̀
и҆́хъ: и҆́бо и҆ вѣ́мъ а҆́зъ, ꙗ҆́кѡ є҆́сть вла́го во-
13. ѧ҆щымсѧ Бг҃а, да боѧ́тсѧ ѿ лица̀ є҆гѡ̀. [a] И҆ не

a) Пс. 143, 4.

справедливо̂сть, котра бы ихъ довжна о̂тъ злого о̂тстрашовати, и они о̂тдають ся всецѣло своимъ пристрастямъ; имъ здає ся, що Богъ не дивить ся на людскѝ поступки, що нема чого бояти ся, дѣлаючи злоє. Противъ тому ложному способу мысленя выступає теперь Соломонъ съ всею силою.

12. И҆́же согрѣ́шѝ и пр. Грѣшникъ уже о̂тъ дѣтиньства, о̂тъ коли начавъ уживати розуму, начавъ и грѣшити, а въ той способъ черезъ довгій часъ свого житя такъ навыкъ до грѣхо̂въ, що они стали ся єго другою природою. Каже бо св. Григорій: „Грѣхъ не згладженый черезъ покуту тягне своимъ тягаромъ до иншого грѣха“. О ско̂лько отже Богъ продовжає свою терпеливо̂сть и житє грѣшника, о сто̂лько грѣшникъ продовжає свою вину и побо̂льшує свою кару. — И҆́бо и҆ вѣ́мъ а҆́зъ и пр. Богъ звычайно не заразъ карає грѣшника, а то для того, щобы грѣшникови лишити часъ до поправы; однако грѣшника не мине кара за єго грѣхи; о̂нъ буде мусѣвъ ю понести, єсли не на то̂мъ свѣтѣ, то цѣлкомъ певно на друго̂мъ; для побожного же чоловѣка має кривдяче поступованє грѣшника бути лишь испытанємъ єго праведности и терпеливости, по чо̂мъ єго честнота буде увѣнчана нагородою. Въ то̂мъ находять побожнѝ люди мимо своихъ до̂знаныхъ кривдъ и терпѣнїй заохоту до добродѣтельного, богоугодного житя.

13. И҆ не бꙋ́детъ и пр. Грѣшникъ не буде николи правдиво щастливымъ, о̂нъ не зазнає николи того щастя, яке подати може то̂лько чиста совѣсть; о̂нъ не буде жити такъ довго, якъ довго бы живъ, наколи бы

вꙋ́детъ бла́го нечести́вомꙋ, и҆ не продолжи́тъ
дне́й въ сѣ́ни, и҆́же нѣ́сть боѧ́йсѧ ѿ лица̀ Бж҃їѧ.
14. Є҆́сть сꙋета̀, ꙗ҆́же сотворе́на є҆́сть на земли̇̀:
ꙗ҆́кѡ сꙋ́ть пра́веднїи, [a] на ни́хже постиза́етъ
ꙗ҆́кѡ творе́нїе нечести́выхъ, и҆ сꙋ́ть нечести́вїи,
на ни́хже постиза́етъ ꙗ҆́кѡ творе́нїе пра́ведныхъ:
15. рѣ́хъ: ꙗ҆́кѡ и҆ сїѐ сꙋета̀. И҆ похвали́хъ а҆́зъ ве-
се́лїе, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть бла́го человѣ́кꙋ подъ сл҃нцемъ,

а) 1. Кор. 4, 13.; 2. Кор. 6, 8

бувъ праведнымъ; Богъ може єго нагло позбавити житя и покликати передъ свôй справедливый судъ (выс. ст. 10.). — Въ сѣни. При смерти счезне щастє безбожного немовь тѣнь, котра не лишає по собѣ ніякого слѣду; оно замѣнить ся въ вѣчне нещастє.

14. Єсть сꙋета̀ и пр. Видимъ, що въ тôмъ житю безбожнымъ неразъ такъ веде ся, якъ бы довжно вести ся побожнымъ, и на ôтворотъ; однако се єсть суєта, ложный судъ людей, котрѝ зъ того судять, що видять, и въ тôй нерôвнôй судьбѣ людей злыхъ и добрыхъ не пôзнають Божого Провидѣня, котре справляє, що въ кôнци добрымъ людямъ добре, а злымъ зле веде ся. Єкклесїастъ повтаряє сказане въ ст. 10 и збирає ст. 10—14 въ одно.

15. И҆ похвали́хъ а҆́зъ и пр. Чоловѣкъ видячи тôй нерôвномѣрный подѣлъ щастя и нещастя, довженъ уживати житя (въ боязни Божôй выс. гл. 3. поясн. до ст. 1.); скôлько бо ôнъ ужіє житя, скôлько ôнъ скористає зъ свого труда для упріятненя свого житя стôлько має ôнъ на тôмъ свѣтѣ хôсна; єсли бы же чоловѣкъ трудивъ ся надъ неможливымъ для него поясненємъ тыхъ несовершенностей, акѝ видить на тôмъ свѣтѣ, єсли не єсть задоволеный зъ того, що єму въ участи дôстало ся, то не має навѣть малои утѣхи, яку

[а] но то́кмѡ є҆́же ꙗ҆́сти и҆ пи́ти, и҆ є҆́же веселі́-
тисѧ: и҆ то̀ прибы́токъ є҆мꙋ̀ въ трꙋ́дѣ є҆гѡ̀ въ
дне́хъ живота̀ є҆гѡ̀, и҆̀хже да́лъ є҆́сть є҆мꙋ̀ Бг҃ъ
16. подъ со́лнцемъ. [б] Бъ ни́хже да́хъ се́рдце моѐ,
є҆́же разꙋмѣ́ти мꙋ́дрость, и҆ є҆́же вѣ́дѣти попе-
чє́нїе сотворе́ное на землѝ: ꙗ҆́кѡ и҆ въ днѝ и҆
17. въ нощѝ сна̀ въ о҆́чїю своє́ю нѣ́сть ви́дѧй. И҆
ви́дѣхъ всѧ̑ творе́нїѧ Бж҃їѧ, ꙗ҆́кѡ не мо́жетъ
человѣ́къ и҆зъѡбрѣ́стѝ творе́нїе сотворе́ное подъ
со́лнцемъ: є҆ли́ка а҆́ще потрꙋди́тсѧ человѣ́къ ѡ҆-

а) выс. 2, 24; 3, 12; Дѣан. 14, 17; 1. Кор. 10, 31.; Фил. 4, 11. 12. б) выс. 1, 17.

єму може подати уживане того, що єсть єго власностію и до него належить. Соломонъ, каже Менохій, не спріяє ту Єпикурейцямъ, но ôтводячи чоловѣка ôтъ непожиточнои цѣкавости що до пôзнаня Божихъ совѣтôвъ и ôтъ утомляючого а безхосенного и силы єго перевысшаючого (ст. 17) ихъ доходженя, припоручає єму спокôйне а при тôмъ богобоязливе уживане земского житя.

16. **Бъ ни́хже да́хъ се́рдце** и пр. Я розмышлявъ въ день и въ ночи, щобы пôзнати мудрѝ намѣреня Божѝ, пôсля котрыхъ Богъ управляє свѣтомъ и судьбою людей, для чого Богъ неразъ праведныхъ дотыкає терпѣнями а безбожнымъ дає житє щастливе, однымъ опѣкує ся а про другого не дбати здає ся, однако (ст. 17.) я прійшовъ до того пересвѣдченя, що чоловѣкъ при всей своєй мудрости не єсть въ силѣ пôзнати Божѝ намѣреня въ управляню тымъ свѣтомъ, що протоє кождый довженъ свою судьбу здати съ покорою на наймудрѣйшого Бога, въ тôмъ пересвѣдченю, що всё, що Богъ дѣлає, єсть добре здѣлане. Зр. Рим. 11, 33.

17. **И҆зъѡбрѣ́стѝ.** Поняти, зрозумѣти, зглубити. — **Тѣ́мже всѐ сїѐ вда́хъ** и пр. Всё тоє я розважавъ и надъ

брѣсти̑, и̑ не ѡ̑бра́щетъ: и̑ е̑ли̑ка а̑ще рече́тъ мꙋ́дрый ѹ̑разꙋмѣ́ти, не возмо́жетъ ѡ̑брѣсти̑: тѣ́мже всѐ сїѐ вда́хъ въ се́рдце моѐ, и̑ се́рдце моѐ всѐ сїѐ ви́дѣ.

Глава̀ 9.

Непевно̂сть судьбы людей. Варто̂сть уживаня житя, трудолюбія и мудрости.

1. И̑кѡ пра́веднїи и̑ мꙋ́дрїи, и̑ дѣ̑ланїѧ и̑хъ въ рꙋцѣ̀ Бж̑їей, и̑ любве́ же и̑ не́нависти нѣ́сть вѣ́дѧй человѣ́къ: всѧ̑ предъ лице́мъ и̑хъ: сꙋета̀

тымъ всемъ я пильно застанавлявъ ся. Предметъ сего розважаня продовжае ся въ слѣд. гл. Въ лат. текстѣ находять ся тѝ слова въ ст. 1. слѣд. главы.

1. И̑кѡ пра́веднїи и пр. Гадка сего стиха есть: Судьба праведныхъ зависить выключно о̂тъ Бога; они не знають, чи заслугують въ то̂мъ житю на щасте або нещасте, чи могуть одного або другого надѣяти ся. Богъ бо роздѣлюе на то̂мъ свѣтѣ щасте або нещасте неразъ не по̂сля заслуги, але по̂сля своихъ невыслѣдимыхъ совѣто̂въ. Св. Отцѣ и св. Церковь о̂тносять слова сего стиха до нашого оправданя передъ Богомъ, о ско̂лько жаденъ чоловѣкъ не знае на певно и неомыльно, чи мае благодать у Бога и чи удостоивъ ся вѣчнои щастливости, такъ якъ о то̂мъ може чоловѣкъ довѣдати ся то̂лько черезъ особливше объявлене Боже (Соб. Трид.). Тому то каже св. Апостолъ: Ничесо́же бо въ себѣ̀ свѣ́мъ, но ни ѡ̑ се́мъ ѡ̑правда́юсѧ: востѧзꙋ́ѧй же мѧ̀, Гдь̀ е̑́сть. (1. Кор. 4, 4.) Тому то каже о̂нъ намъ вправдѣ въ надѣи но со стра́хомъ и̑ тре́петомъ трудити ся около нашого спасенія (Фил. 2, 12.) — Всѧ̑ предъ лице́мъ и̑хъ. Чи мы собѣ заслужили на щасте чи на

2. во всѣхъ. [a] Слꙋчай єдинъ праведномꙋ и нечестивомꙋ, благомꙋ и ѕломꙋ, и чистомꙋ и нечистомꙋ, и жрꙋщемꙋ и не жрꙋщемꙋ: ꙗкоже влгїй, такѡ согрѣшаѧй, ꙗкоже кленыйсѧ, такѡ

a) Дѣян. 7, 11.

нещасте, на Божу ласку чи на гнѣвъ Божій, се єсть укрыте въ невѣдомôй будучности. Що бо находить ся передъ нашимъ лицемъ с. є. передъ нами, се єсть намъ єще невѣдоме, якъ н. пр. околиця, котру видимъ передъ собою, єще єсть намъ неизвѣстна, доки прійшовши до неи, не оглянемъ єи зъ близька. — Сꙋєта во всѣхъ. Тая загадка єсть укрыта для чоловѣка; порожнй суть єго всякй усилія до розвязаня сеи загадки; чоловѣкъ довженъ лишь жити праведно а въ прочôмъ передати ся на волю Божу.

2. Слꙋчай єдинъ и пр. На тôмъ свѣтѣ здорове и хороба, богатство и убожество, честь и ганьба, житє и смерть, суть спôльнй для всѣхъ людей безъ огляду на ихъ честноту або пороки; доперва въ житю будучôмъ буде щастє и нещастє роздѣлене людямъ пôсля ихъ заслуги. Щастє и лихо дôстає ся на тôмъ свѣтѣ такъ добродѣтельнымъ якъ и грѣшнымъ; теперь бо дозволяє Богъ, щобы кукôль рôсъ спôльно съ пшеницею ажь до жнивъ, якъ о тôмъ читаємъ Мат. гл. 13. — Жрꙋщемꙋ. Приносячому жертвы Богу. Жертва має ту значенє всего, що до богослуженя и въ загалѣ до побожности чоловѣка ôтносить ся. — Кленыйсѧ. Єсть ту бесѣда о такôмъ, котрый налогово клене ся, котрый клятву легковажить и неразъ єи надъуживає, кленучи ся ложно. Понеже у жидôвъ клятва мала велике значенє яко о соблившій выразъ почитаня Бога, то надъуживаючій клятвы бувъ уважаный яко великій грѣшникъ, въ противоположеню до побожного чоловѣка, котрый цѣнячи высоко клятву, боить ся складати ю задля якоинибудь причины а тымъ бôльше єи надъуживати.

3. боѧйсѧ клѧтвы. Сїѐ лꙋка́во во всѧ́комъ сотворе́номъ подъ со́лнцемъ, ꙗ҆́кѡ слꙋ́чай є҆ди́нъ всѣ́мъ: [a] и҆ се́рдце сынѡ́въ чл҃вѣ́ческихъ и҆спо́лнисѧ лꙋка́вствїѧ, и҆ пре́лесть въ сердца́хъ и҆́хъ, и҆ въ животѣ̀ и҆́хъ, и҆ по си́хъ къ ме́ртвымъ.
4. Поне́же кто̀ є҆́сть, и҆́же приѡвща́етсѧ ко всѣ́мъ живы́мъ? є҆́сть наде́жда, ꙗ҆́кѡ пе́съ живы́й, то́й

а) выс. 8, 11.

3. Сїѐ лꙋка́во и пр. Се єсть рѣчею найгôршою, найсумнѣйшимъ зъявищемъ на свѣтѣ, що добрѝ и злѝ подѣляють за свого житя тую саму судьбу. — И҆ се́рдце и пр. Понеже добрѝ подѣляють съ злыми тую саму судьбу, а навѣть неразъ проживають въ нещастю, пôдчасъ коли безбожнѝ суть часто щастливыми, то черезъ тоє стають ся люди зухвалыми. легковажать собѣ релиґію и честноту, а въ кôнци ôтходять къ ме́ртвымъ, гинуть въ своихъ грѣхахъ, стаючи ся добычею вѣчнои погибели. Зр. выс. 8, 11.; нис. 11, 9 — Пре́лесть. Вв євр. текстѣ читаємъ: безъуміє. Пôдъ „прелестію“ можемъ ту розумѣти обману, ошукане, такъ якъ люди глупѝ дивлячи ся на нерôвномѣрный подѣлъ щастя и нещастя межи добрыхъ и злыхъ въ тôмъ житю, поверховно и односторонно о тôмъ судячи, гадають, що Богъ єсть рôвнодушный взглядомъ поступкôвъ чоловѣка и не дбає про се, чи кто жіє праведно чи беззаконно, и черезъ тоє себе обманюють къ свому найбôльшому нещастю.

4 Поне́же кто̀ є҆́сть и пр. Нема такого чоловѣка, котрый бы мôгъ мати надѣю, що буде товаришомъ и сучаснымъ для всѣхъ людей, с. є. що буде жити по всѣ вѣки. Calmet пише: Єкклесіастъ напроваджує поволи свою бесѣду до даня ôтповѣди на закидъ, що чоловѣкъ добродѣтельный не має ніякои користи передъ чоловѣкомъ безбожнымъ, понеже оба мусять умерти.

5. бл҃гъ па́че льва̀ ме́ртва. [a] Поне́же живі́и разꙋмѣ́ютъ, ꙗ҆́кѡ ᲂу҆́мрꙋтъ, ме́ртвїи же не сꙋ́ть вѣ́-

a) Іов 14, 21.

Онъ розвязує трудно̂сть, якъ ю може розвязати розумъ людскій. Тую бо трудну загадку може належито розвязати то̂лько Боже объявлене, представляючи смерть чоловѣка побожного яко перехо̂дъ до житя лучшого. Мудрець по̂знає отже напередъ, що чоловѣкъ мусить умерти, понеже не може жити вѣчно; понеже силы его тѣла поволи зъуживають ся и ослабляють ся; понеже дряхла поволока его духа мусить въ ко̂нци въ порохъ розпасти ся. Необходимо̂сть якогось лиха есть первою причиною потѣхи противъ него. — Є҆́сть наде́жда. Во виду певности смерти має житє прецѣнь свою варто̂сть. Жити есть лучше нѣжь не жити. Доки бо чоловѣкъ жіє, може всего надѣяти ся, коли же умре, пропадає для него всяка надѣя. — Allioli примѣчає: Въ то̂й части стиха говорить Соломонъ, що до рѣчей, яки̂ суть спо̂льни̂ такъ добрымъ якъ и злымъ, такъ праведнымъ якъ и безбожнымъ, належить смерть. Звязь сеи части стиха съ тымъ, що слѣдує, есть така: Єсли всѣ люди мають спо̂льну судьбу въ то̂мъ, що мусять умерти (ст. 4.), то станъ житя есть лучшіи нѣжь станъ смерти (ст. 4.), такъ якъ умерши̂ не суть уже спосо̂бни̂ до уживаня якихнибудь утѣхъ земскихъ (ст. 5.), не маючи уже ніякои участи въ земско̂мъ житю (ст. 6.). Для того каже ростороппо̂сть, щобы ты уживавъ житя въ боязни Божо̂й (ст. 7—10.). — Ꙗ҆́кѡ пе́съ живы́й и пр. У мешканцѣвъ востока уважає ся песъ яко найпо̂длѣйше, а левъ яко найблагороднѣйше звѣря; а мимо того волѣвъ бы чоловѣкъ бути живымъ псомъ нѣжь мертвымъ львомъ, такъ якъ живый песъ має прецѣнь якйсь пріятности въ житю, мертвый же левъ не має уже ніякихъ.

5. Поне́же живі́и и пр. Живи̂ могуть за помочію своихъ змысло̂въ уживати всякихъ пріятностей свѣта,

дꙋщіи ничто́же: и҆ ктомꙋ̀ нѣ́сть и҆̀мъ мзды̀,
6. ꙗ҆́кѡ забве́на є҆́сть па́мать и҆́хъ: И҆ любо́вь и҆́хъ,
и҆ нена́висть и҆́хъ, и҆ рве́ніе и҆́хъ ꙋ҆̀же поги́бе, и҆

а знаючи, що колись будуть мусѣли умерти, старають ся вправдѣ уживати тыхъ пріятностей свѣта, однако лишь умѣренно и въ боязни Божôй; душѣ же умершихъ, хочь бы и побожныхъ, находять ся въ свѣтѣ пôдземнôмъ въ станѣ запомороки и всякои утѣхи позбавленои бездѣльности. Соломонъ говорить о умершихъ старозавѣтныхъ, передхристіяньскихъ часôвъ. Закимъ Спаситель довершивъ дѣло ôткупленя, було небо замкнене; всѣ умершѝ були передъ тымъ часомъ въ свѣтѣ пôдземнôмъ разомъ, позбавленѝ всякихъ утѣхъ, хотяй бы се були праведнѝ, призначенѝ до вѣчнои щастливости. О стôлько було ихъ житє сумнѣйше ôтъ сего земского житя. (Alliol.) Calmet примѣчає до сего стиха: Єкклесіастъ не заперечує тутъ безсмертности души и будучого житя; иначе ôнъ спротивлявъ бы ся самому собѣ. Зр. выс. 3, 17.; 8, 6.; 11, 9.; 12, 14. Ôнъ представляє тутъ станъ умершихъ, въ котрôмъ не єсть ніяке уживанє дôбръ земскихъ можливымъ, въ противоположеню до стану жіючихъ, котрѝ могуть єще уживати дôбръ земскихъ, и каже: Коли ты умрешь, тогда стає ся для тебе цѣлый свѣтъ мертвымъ, и всяке змыслове уживанє єго дôбръ для тебе устає; ты не будешь тогда мати уже ніякои користи зъ того, що лишишь на земли; всё тоє пропаде для тебе безповоротнò; навѣть слава посмертна не лишить ся по тобѣ и не буде пригадовати людямъ, що ты живъ колись. Не будь отже такъ глупымъ, щобысь мавъ противъ намѣрамъ Божимъ помѣтовати утѣхами житя, якѝ тобѣ Богъ подавъ; теперь маєшь нагоду и позволенє, ужити того скудного щастя твого житя; при смерти возме Богъ ôтъ тебе тую нагоду и позволенє.

6. И҆ любо́вь и҆́хъ и пр. Умершѝ не суть способнѝ до оказованя якихнибудь чувствъ, якѝ оживляють серце жіючого чоловѣка, тожь не могуть брати участи въ

и҆ ча́сти нѣ́сть и҆̀мъ ктомꙋ̀ во вѣ́ки во всѧ́комъ
7. творе́нїи подъ со́лнцемъ. Прїидѝ ꙗ҆́ждь въ ве-
се́лїи хлѣ́бъ твой, и҆ пїй въ вла́зѣ се́рдцы вїно̀
твоѐ, ꙗ҆́кѡ оу҆жѐ оу҆го́дна Бг҃ꙋ творе́нїѧ твоѧ̀.
8. [a] Во всѧ́ко вре́мѧ да бꙋ́дꙋтъ ри̑зы твоѧ̀ бѣ́-
лы, и҆ є҆ле́й на главѣ̀ твое́й да не ѡ҆скꙋдѣ́етъ:

---

a) Мат. 6, 17.; 25. 4.

радостяхъ, утѣхахъ сего свѣта; они умерли для свѣта, а свѣтъ умеръ для нихъ. — Рве́нїе. Зависть. — Calmet примѣчає до сего стиха: Не треба забувати, що сей стихъ служить до представленя видимого стану въ гробѣ почиваючихъ, всякихъ чувствъ позбавленыхъ умершихъ, и що зъ находячихъ ся въ тôмъ стиху выразôвъ не можна робити ніякихъ доґматичныхъ выслѣдкôвъ.

7. Прїидѝ ꙗ҆́ждь и пр. Соломонъ дѣлає теперь заключенє на основѣ высше сказаного. Зри поясненє до ст. 4. — Ꙗ҆́кѡ оу҆жѐ и пр. Уживаючи добръ сего свѣта умѣренно, розсудно и богобоязливо, подобаєшь ся Богу. Богъ бо єсть найлучшимъ отцемъ всѣхъ людей и хоче, щобы люди, єго дѣти на земли, тѣшили ся своимъ дочаснымъ житємъ и щобы въ вдоволеню проживали.

8. Во всѧ́ко вре́мѧ и пр. Бѣла одежа єсть символомъ радости, якъ знову чорна одежа єсть ознакою жалобы и смутку. Гадка отже єсть: бери участь въ невинныхъ розрывкахъ и утѣхахъ сего житя. — И҆ є҆ле́й на главѣ̀ и пр. Помазованє тѣла благовонными єлеями належить въ горячихъ краяхъ востока задля надмѣрного поченя ся до потребъ житя; тыми єлеями не помазує свого тѣла хиба скупець, убогій або сумуючій. Особливо при бенкетахъ каже звычай употребляти такого помазованя єлеями; залишенє єго уважає ся яко нечемнôсть. Навѣть І. Христосъ ожаляє ся на фарисея Симеона, котрый єго запросивъ въ гостину, но не по-

9. [a] Ѝ ви́ждь житїѐ съ жено́ю, ю҆́же возлюби́лъ
ѐси̑, во всѧ̑ дни̑ живота̀ ю҆́ности твоеѧ̀, да́нныѧ
тебѣ̀ подъ со́лнцемъ, всѧ̑ дни̑ сꙋ́етствїѧ твое-
гѡ̀: ꙗ҆́кѡ сїѐ ча́сть твоѧ̀ въ животѣ̀ твое́мъ,
и҆ въ трꙋдѣ̀ твое́мъ, и҆́мже ты̀ трꙋди́шисѧ подъ
10. со́лнцемъ. Всѧ̑, є҆ли́ка а҆́ще ѡ҆брѧ́щетъ рꙋка̀
твоѧ̀, сотвори́ти, ꙗ҆́коже си́ла твоѧ̀, сотвори̑:

а) Притч. 5, 18.

мазавъ єму єлеємъ головы. (Лук. 7, 46.) Гадка отже єсть: Не ôтказуй собѣ заспокоєня твоихъ потребъ; бери участь въ честныхъ увеселеняхъ.

9. Ѝ ви́ждь житїѐ и пр. Соломонъ припоручає тутъ взаимну, вѣрну любовь сопружеску. Жій весело, мирно и згôдливо съ твоєю возлюбленою женою; самъ бо Сотворитель засновавъ сопружество для упріятненя житя людей, для взаимного улегшеня ихъ тягарôвъ дочасного житя. Зри выс. 4, 8. — Ю҆́ности твоеѧ̀. Въ лат.: instabilitatis tuae, с. є. твоєи несталости, твого несталого житя. — Сꙋ́етствїѧ твоегѡ̀. Твого скоро переходячого земского житя. — Ча́сть твоѧ̀. Зри поясненє выс. 2, 10. — Св. Єронимъ зъ огляду на 4, 8 Притч. Сол. розумѣє тутъ пôдъ женою мудрôсть, кажучи: понеже марне єсть се земске житє, то довжнѝ мы шукати правдивои радости въ союзѣ съ мудростію; тогды найдемъ для себе найлучшу часть, найдемъ въ тôмъ позорнôмъ житю житє правдиве. (Allioli.)

10. Всѧ̑, є҆ли́ка а҆́ще и пр. Дѣлай, доки маєшь часъ до дѣланя. Зри Гал. 6, 10.; 2. Кор. 6, 2. Въ свѣтѣ пôдземнôмъ кôнчить ся уже вся праця; тамъ не може уже працювати навѣть найзручнѣйшій, тамъ и наймудрѣйшій, найрозумнѣйшій и найученѣйшій не зможе уже здѣлати ніякій ужитокъ зъ своєй мудрости, розуму и учености. Тожь довжнѝ мы, єсли хочемъ щось доброго здѣлати, дѣлати се въ тôмъ житю, користаючи зъ часу

занѐ нѣсть сотворе́ніе и҆ помышле́ніе и҆ ра́зꙋмъ
и҆ мꙋ́дрость въ а҆́дѣ, а҆́може ты̀ и҆деши та́мѡ.
11. Ѡ҆брати́хсѧ и҆ ви́дѣхъ подъ со́лнцемъ, [a] ꙗ҆́кѡ
ни ле́гкимъ тече́ніе, нижѐ си̑лнымъ бра́нь, нижѐ
самомꙋ̀ мꙋ́дромꙋ хлѣ́бъ, нижѐ разꙋ̑мнымъ во-

а) Лук. 11, 25.

и нагоды, якй подає намъ туземне житє. Красно примѣчає тутъ Calmet: Якъ часто Єкклесіастъ взыває до веселого уживаня житя, всегда долучує працю яко условіє и складову часть такого уживаня. Ничь бо такъ не упріятняє житє чоловѣка, якъ єго заводове занятє. Чоловѣка лѣнивого и бездѣльного томить неразъ нудота, скука; ѣда и напôй не смакують єму. Такожь не має ôнъ права до уживаня, яке припоручає Єкклесіастъ, кажучи: чоловѣкъ нехай тѣшить ся своимъ трудомъ, нехай поживає овочѣ своєи пильности. Зри 2. Сол. 3, 10.

11. Ѡ҆брати́хсѧ и҆ ви́дѣхъ и пр. Я звернувъ ся до розваженя иншого предмета, и ото я пôзнавъ, що щастливый успѣхъ праць чоловѣка не зависить ôтъ него. Мимо найсовѣстнѣйшого употребленя нашихъ вѣдомостей, мимо найбôльшого напруженя нашихъ силъ, мимо всеи нашои зручности и дѣяльности не довершаємъ неразъ того, що намѣряємъ, що бажаємъ довершити. Такъ видимъ, що навѣть найскоршій бѣгунъ не всегда ôтбирає нагороду за свôй поспѣхъ, що и найхоробрѣйшій неразъ не ôтносить побѣды въ битвѣ, що густо-часто мудрй и ученй борять ся съ убожествомъ, що не всегда тіи, що умѣють подобати ся людямъ, находять у нихъ ласку, а причина сего єсть тая, що чоловѣкови до осягненя єго цѣли неразъ не спріяє часъ, не спріяють обставины, що єму неразъ недостає Божого благословенія. Зри Пс. 126, 1. — Се, що тутъ пôсля звычайного способу говореня „случаємъ“ называє ся, єсть

гáтство, нижѐ вѣдꙋщымъ, благодáть: а) ꙗ҆́кѡ
12. врéмѧ и҆ слꙋ́чай слꙋчи́тсѧ всѣ́мъ си́мъ. б) Ꙗ҆́кѡ
оу҆́вѡ не разꙋ́мѣ человѣ́къ врéмене своегѡ̀:
ꙗ҆́коже рыбы оу҆ловлѧ́емы въ мрéжи злѣ̀, в) и҆
а҆́ки пти́цы оу҆ловлѧ́емы въ сѣ́ти: ꙗ҆́коже сі̑ѧ,
оу҆ловлѧ́ютсѧ сы́нове человѣ́честїи во врéмѧ лꙋ-
13. ка́во, г) є҆гда̀ нападéтъ на нѧ̀ внеза́пꙋ. И҆ сїѐ

а) выс 3, 1. б) Лук. 12, 39. в) Лук 21, 35. г) Єф 6, 13.

мудрымъ Божимъ Провидѣнемъ, безъ котрого ничь на свѣтѣ не дѣе ся.

12. Ꙗ҆́кѡ оу҆́ко не разꙋ́мѣ и пр. Чоловѣкъ не знае, якій конець будуть мали его дѣла, чи они принесуть ему щасте або нѣтъ; ôнъ не знае, чи не наступлять якѝ приключеня, котрѝ перешкодять ему въ выконаню его намѣрôвъ, въ заснованю его щастя. — Ꙗ҆́коже рыбы и пр. Якъ рыбы и птахи зôстають несподѣвано пôйманѝ, такъ неразъ находить чоловѣка нагло яке нещасте, котре нивечить его найкрасшѝ надѣи. Ктожь бо може знати, чи не предстоить ему яка хороба, чи дôмъ его не стане ся добычею пожежи, чи градъ не знищить его збôжа и т. п.?

13. И҆ сїѐ ви́дѣхъ и пр. Соломонъ запобѣгае тутъ закидови, якій мôгъ бы ктось здѣлати на основѣ его попередныхъ слôвъ. Мôгъ бы бо кто сказати: Єсли не можна избѣгнути судьбы, яку часъ съ собою приносить; єсли не можна бути певнымъ успѣхôвъ своихъ орудокъ, своихъ праць и заходôвъ; єсли не можна при всякôй ростороппности запобѣчи грозячимъ небезпеченьствамъ, — то найлучше буде, коли заложимъ руки, коли не будемъ ничого робити, надъ ничимъ застановляти ся, очѣкуючи дальшои судьбы въ спокôйнôй бездѣльности. На сей закидъ ôтповѣдае Соломонъ, що мудрôсть и ростороппне уживане ôтповѣдныхъ средствъ вправдѣ не може намъ запевнити пожаданый успѣхъ нашихъ праць,

видѣхъ, мꙋ́дрость подъ со́лнцемъ, и҆ вели́ка
14. є҆́сть во мнѣ̀. Гра́дъ ма́лъ, и҆ мꙋ́жей въ не́мъ
ма́лѡ, и҆ прїи́детъ на́нь ца́рь вели́къ, и҆ ѻ҆́крестъ
ѡ҆вла́жетъ є҆го̀, и҆ сод̾ѣ́лаетъ на него̀ ѡ҆стро́ги
15. ве́лїа: [a] И҆ ѡ҆бра́щетъ въ не́мъ мꙋ́жа ни́щаго
мꙋ́дра, и҆ се́й спасе́тъ гра́дъ мꙋ́дростїю свое́ю,
и҆ человѣ́къ не воспомѧнѐ мꙋ́жа ни́щагѡ ѻ҆́нагѡ.

а) Притч. 29. 8.

однако служить намъ до полагоджуваня нашихъ денныхъ, заводовыхъ занятій, зъ котрыхъ складае ся наше дочасне житє, котрѝ суть основою его удержаня и упріятненя; що мудрôсть и уживанє ôтповѣдныхъ средствъ вправдѣ не може ôтгадати и ôтвернути будучихъ небеспеченьствъ, однако може чоловѣкови помочи хоть въ его теперѣшныхъ небеспеченьствахъ. Тожь чоловѣкъ мае обовязокъ высоко цѣнити мудрôсть, старати ся о пожиточнѝ вѣдомости и бути всегда дѣяльнымъ.

14. **Гра́дъ ма́лъ** и пр. Тутъ подае Соломонъ доказъ на свое попередне твердженє, наводячи примѣръ певного малого мѣста, обляженого черезъ сильного царя а выратованого ôтъ грозячои ему погибели черезъ бѣдного, запôзнаного, но мудрого, росторопного чоловѣка. (Ст. 15.) Тогда то пôзналя люди, що мудрôсть, росторопнôсть може въ небеспеченьствахъ много помочи, що не належить презирати пожиточными вѣдомостями. Зр. приключенє оповѣджене 2. Цар. 20, 15—22. — **Ѻстро́ги.** Земнѝ валы для укрѣпленя обоза въ часѣ облоги мѣста.

15. **И҆ человѣ́къ не воспомѧнѐ** и пр Звычайно дѣе ся, що добродѣѣ не дôзнають вдячности за свои добрѝ дѣла, особливо тогда, коли суть убогѝ. Однако тіи слова могуть мати и таке значенє: никто не помысливъ бувъ о тôмъ бѣднôмъ чоловѣцѣ, що ôнъ мôгъ бы щось помочи.

16. И҆ рѣ́хъ а҆́зъ: [a] бл҃га̀ мꙋ́дрость па́че си́лы, и҆ мꙋ́дрость ни́щагѡ ᲂу҆ничижє́на, и҆ словеса̀ є҆гѡ̀
17. не сꙋ́ть послꙋ́шаема. Словеса̀ мꙋ́дрыхъ въ покои слы́шатсѧ, па́че кли́ча ѡ҆влада́ющихъ въ вез-
18. ꙋ́мїи. Бл҃га̀ мꙋ́дрость па́че ѡ҆рꙋ́дїй ра́тныхъ:

а) Притч. 21, 22.; 24, 5.

---

16. И҆ рѣ́хъ а҆́зъ и пр. Мудрый, ростороопный чоловѣкъ може своимъ землякамъ въ небезпеченьствѣ здѣлати важнѣйшѝ прислуги, нѣжь сильный, хоробрый боёвникъ. Чомужь такъ часто буває, що люди помѣтують мудрымъ чоловѣкомъ и не слухають єго рады тôлько для того, що ôнъ єсть убогій? Або: хотяй бесѣды богатого и поважного чоловѣка дѣлають на великѝ толпы людей бôльше вражене нѣжь ростороопна рада чоловѣка мудрого але жіючого въ убожествѣ и порузѣ, однако бувають случаѣ, въ котрыхъ люди мусять послухати єго рады и узнати єго заслуги около ôтчины положенѝ.

17. Словеса̀ мꙋ́дрыхъ и пр. Всегда найдуть ся люди, котрѝ мудрому признають слушнôсть и пріймуть єго раду и науку, наколи ôнъ лишь добере ôтповѣдной хвили, въ котрôй розумне, спокôйне, безпристрастне представлене рѣчи трафить до пересвѣдченя другихъ. Таке представлене рѣчи має тогда бôльшу вартôсть, приносить бôльшѝ успѣхи, нѣжь крикливѝ бесѣды навѣть найзнаменитшого глупця, котрыхъ лишь невѣжи съ удивленємъ а никчемнѝ рабы зъ боязни слухають.

18. Бл҃га̀ мꙋ́дрость и пр. Одинъ мудрый а ростороопный чоловѣкъ може неразъ помочи мѣсту бôльше, нѣжь цѣле велике и хоробре вôйско; ôнъ одною мудрою радою може запобѣчи вôйнѣ, въ котрôй много людей пострадало бы житє (ст. 15.), пôдчасъ коли тôлько одинъ глупый чоловѣкъ може своєю безъумною радою або якимъ нерозважнымъ дѣломъ, здѣлати много лиха,

[a] и҆ согрѣша́ѧй є҆ди́нъ погꙋби́тъ бл҃гостѝню мно́гꙋ.

Глава 10.

Розличнѝ мудрѝ притчи и перестороги.

1. Мꙋ́хи ᲂу҆ме́ршїи згноѧ́ютъ є҆ле́а сла́дость,

а) I. Нав. 7, 25.

спровадити нещасте на цѣле мѣсто, ба навѣть на цѣлый нарôдъ. Зри исторію о проступку Ахара и его злыхъ наслѣдкахъ I. Нав. гл. 7.

1. Мꙋ́хи ᲂу҆ме́ршїи и пр. Якъ неживѝ мухи, хотяй суть малыми звѣрятками, могуть цѣлу баньку найдорожшого елея позбавити милои вони и надати елею вонь прикру, такъ могуть малѝ похибки мудрого и славного чоловѣка попсовати и зъогидити его славу, его добре имя. Кто отже мае славу мудрого, нехай стереже ся всякого нерозважного слова и дѣла, нехай перше добре розважить, закимъ щось скаже або здѣлае, щобы якою глупою бесѣдою або якимъ нерозважнымъ дѣломъ не утративъ своеи славы, свого доброго имени, а вразъ съ тымъ и свого круга дѣланя. Уже выс. 7, 2, порôвнуе Соломонъ добре имя съ дорогоцѣннымъ елеемъ. Еще иншѝ поясненя дають св. Отцѣ. И такъ св. Григорій, званый Чудотворцемъ, розумѣе пôдъ умершими мухами злого чоловѣка, котрый псуе много добрыхъ людей; св. Григорій В. мае тутъ на мысли излишнѝ журбы и розсѣяня, котрѝ позбавляють молитву солодичи и овочѣвъ; св. Вернардъ розумѣе тутъ блуднѝ пожадливости, похоти, котрѝ брукають, оскверняють красоту душѣ; св. Августинъ порôвнуе съ мухами еретикôвъ, котрѝ немовъ кусають и закажують людей правовѣрныхъ, святѝ рѣчи занечищують и до чистыхъ

[a] чéстно мáлое мꙋ́дрости, пáче слáвы велики
2. безꙋ́мїѧ. Сéрдце мꙋ́драгѡ ѡ҆деснꙋ́ю є҆гѡ̀: сéрдце
3. же безꙋ́мнагѡ ѡ҆шꙋ́юю є҆гѡ̀. И҆ въ пꙋ́ть є҆гдѧ̀
безꙋ́мный и҆детъ, сéрдце є҆гѡ̀ лишáетсѧ: и҆ ꙗ҆́же

a) 1. Кор. 3, 18.

душь запускають заблудженя и пороки. (Calmet.) — Чéстно мáлое и пр. Мало неживыхъ мухъ псує воню єлея, однако многѝ и славнѝ глупцѣ не погублять анѣ не зôпсують мудрого, хотяй бы єго мудрôсть не була такъ значна. Тожь навѣть умѣренна мудрôсть має бôльшу вартôсть нѣжь найбôльша свѣтова слава людей глупыхъ и нерозважно дѣлаючихъ. Або: смиренна мудрôсть, котра свѣтовымъ людямъ выдає ся глупотою, має бôльше вартости, нѣжь горда мудрôсть сего свѣта, котра єсть глупотою передъ Богомъ. Зр. 1. Кор. 3, 18.

2. Сéрдце мꙋ́драгѡ и пр. Старинни уважали серце яко сѣдище розуму, чувствъ и склонностей чоловѣка, (зри Іов. 12, 3.); правый же бôкъ уважали они яко образъ мудрости, честноты, чести, а лѣвый бôкъ яко образъ глупоты, порока, ганьбы. Гадка отже сего стиха єсть: Мудрый чоловѣкъ держить ся дороги честноты, ôнъ стремить до всего, що благородне, велике и похвальне; глупый же чоловѣкъ выбирає дорогу порока, ôнъ занимає ся малыми, пôдлыми справами, приносячими єму ганьбу.

3. И҆ въ пꙋ́ть и пр. Въ тôмъ житю, котре слушно дорогою, подорожею называє ся, глупый чоловѣкъ не робить въ добрôмъ ніякого поступу, всё бо, що ôнъ помыслить и здѣлає, єсть безъумне и не доводить єго до цѣли. Calmet поясняє сей стихъ такъ: глупый чоловѣкъ майже щоденно говорить або дѣлає щось такого, зъ чого перебиває ся єго глупота. Кожде дѣло, яке ôнъ довершає; кожда бесѣда, въ яку ôнъ запускає ся; кождый крокъ, якій ôнъ дѣлає, выявляє немовъ всѣмъ людямъ єго неспособнôсть.

4. помышлаѧ́етъ, всѧ̑ безꙋ́мїе сꙋ́ть. [a] А҆́ще дх҃ъ
владѣ́ющагѡ взы́детъ на тѧ̀, мѣ́ста твоегѡ̀ не
ѡ҆ста́ви: ꙗ҆́кѡ и҆сцѣле́нїе ᲂу҆толи́тъ грѣхѝ вели́ки.

а) Второз. 1, 29.

---

4. А҆́ще дх҃ъ и пр. Calmet дає до сего стиха таке поясненє: Єсли ты єсь въ службѣ у якого князя и ôнъ слушно чи неслушно на тебе розгнѣває ся, то жадає сего росторопнôсть, щобы ты мовчавъ, уступивъ, повнячи дальше свои довжности и выжидаючи терпеливо часу, коли успокоить ся єго гнѣвъ. Въ той способъ запобѣжишь многому лиху и будешь мôгъ на твоимъ становиску еще дальше дѣлати много доброго. Єсли бы князь неслушно на тебе розгнѣвавъ ся и єсли бы ты яко ображеный покинувъ єго службу, то ôнъ бы тебе дальше переслѣдувавъ, новыхъ бы допускавъ ся кривдъ и обидъ, а твоє мѣстце обсадивъ бы людьми глупыми, цѣлкомъ ôтъ него залежзыми, зъ чого выйшла бы шкода для цѣлого краю. (Зри нис. ст. 6.) Єсли же князь слушно на тебе розгнѣвавъ ся, то уважай сей єго гнѣвъ яко кару за твою провину, старай ся покорою и лагôдностію успокоити гнѣвъ князя, а твою провину направити подвоєною дѣятельностію и вѣрностію. Иншѝ беручи выразъ дꙋ́хъ въ значеню слушного, справедливого, провиною выкликаного гнѣва, а выразъ и҆сцѣле́нїе въ значеню спокою, прощеня, такъ сей стихъ поясняють: єсли бы ты противъ князя въ чôмъ провинивъ, тогда съ всею певностію отримаєшь прощенє, наколи ты, свѣдомый твоєи провины и твоєи зависимости ôтъ князя, не будешь выступавъ противъ него и боронивъ твого поступка, но коли противно, вызнаючи твою провину будешь князя просити о прощенє. — Многѝ св. Отцѣ розумѣють пôдъ „владѣючимъ“ духа тьмы, котрому мы, наколи бы на насъ нападавъ, маємъ статочно опирати ся, щобы устеречи ся передъ упадкомъ. (Allioli.)

5. Єсть лукавство, єже видѣхъ подъ солнцемъ,
6. ꙗ̆ки невôлно ꙗ̂зыде ѿ лица̑ владѣющагѡ: Вдáнъ
безꙋ́мный въ высѡты̑ велики, а̑ богáтіи въ
7. смирéнныхъ сáдꙋтъ. Видѣхъ рабѡ́въ на кóнехъ, и̑ князéй и̑дꙋ́щихъ ꙗ̆кѡ рабѡ́въ на землѝ.

---

5. **Єсть лукáвство** и пр. Видѣвъ я одно лихо споводоване черезъ самого князя немовъ мимо єго воли (въ лат.: quasi per errorem), а то для того, що князь бувъ зле повѣдомленый або що недоставало єму потрѣбного розсудка. Се лихо представляє Єкклесіастъ въ ст. 6 и 7.

6. **Вдáнъ безꙋ́мный** и пр. Князь повѣряє неразъ важне становиско чоловѣкови глупому, упослѣджуючи чолоьѣка богатого въ заслуги и честноты. Сей стихъ єсть єще яснѣйше выложеный въ ст. 7.

7. **Видѣхъ рабѡ́въ** и пр. Въ старинности ѣздили богатѝ и знаменитѝ Израильтяне на ослахъ, котрѝ були въ Палестинѣ хорошими и оказалыми звѣрятами. (Зр. Суд. 10, 4.; 2. Цар 18, 9.; 19, 26.; 3. Цар. 2, 40.) Пóзнѣйше уживано ковей до ѣзды. Невôльники мусѣли пѣшки товаришити своимъ панамъ. Слово **кнáзи** (євр. sarim) значить ту стôлько, що: мужѣ образованѝ, благороднѝ, знакомитѝ, заслуженѝ. Гадка отже сего стиха єсть: Я видѣвъ, що неразъ необразованѝ, темнѝ невôльники зъ ласки князѣвъ занимали высокѝ и почетнѝ становиска, пôдчасъ коли люди розумнѝ и ученѝ ставали ся предметомъ ихъ неласки, погорды а навѣть переслѣдованя. Въ деспотичныхъ державахъ востока неразъ дѣє ся, що невôльники суть повѣрениками монарха, клеветами усувають заслуженыхъ мужей зъ ихъ становискъ, а самѝ занимають найважнѣйшѝ и найзнаменитшѝ уряды. Князь, котрый свого невôльника въ той способъ нагороджує, допускає ся великого проступка. Такій бо вывысшеный невôльникъ, не посѣдаючій потрѣбныхъ вѣдомостей и опыта въ справахъ державныхъ, поповняє на шкоду цѣлои державы найбôльшѝ

8. Копа́ѧй ꙗ҃мꙋ впадє́тъ въ ню̀, и҆ разора́ющаго
9. ѹ҆гра́дꙋ, оу҆гры́знетъ є҆го̀ ѕмі́й: И҆зъє́млѧй ка́-
менїе, поболи́тъ ѿ ни́хъ: разсѣца́ѧй дрова̀, вѣ-

а) Притч. 26, 27.; Сір. 27, 28. 29.

похибы, стає ся для неи найбôльшимъ лихомъ, найбôльшимъ нещастємъ, на яке Соломонъ неразъ нарѣкає. Зри Притч. 19, 10.; 30, 22.

8. Копа́ѧй ꙗ҃мꙋ и пр. Образъ єсть взятый ôтъ стрѣльцѣвъ або ворогôвъ, котрѝ копають ямы и тіиже закрывають галузями або чимъ другимъ, щобы звѣря або ихъ противникъ, переходячи тамтуда, впавъ вь яму и мôгъ бути пôйманый. — Разора́ющаго ѹ҆гра́дꙋ и пр. На востоцѣ укрывають ся часто ѣдовитѝ вужѣ въ обгородженяхъ огородôвъ и винниць; кто роздирає, розкидує тіи обгородженя, щобы дôстати ся до огорода або винницѣ и здѣлати шкоду ихъ властителеви, може легко дôзнати бôльшои шкоды, бо вужь укрытый въ такôмъ обгородженю може єго укусити и позбавити житя. — Гадка сего стиха єсть: кто хоче другимъ шкодити, шкодить часто самому собѣ. Єслибысьмо сего стиха не уважали яко окреме выреченє Соломона а злучили єго съ стихомъ попереднымъ, то гадка була бы: Невôльники, котрѝ узыскавши ласку у своихъ монархôвъ, усунули людей заслуженыхъ зъ ихъ высокихъ становискъ, а самѝ заняли ихъ мѣстця, отримують въ кôнци заплату за свою злобу. Они съ часомъ утрачують довѣріє свого монарха, зôстають позбавленѝ свого становиска а неразъ и житя.

9. И҆зъє́млѧй и пр. Кто вынимає, пôдносить великѝ каменѣ, а не має до того потрѣбнои силы, кто рубає дрова, хотяй сего не умѣє, хотяй не має въ тôмъ вправы, той наражає ся на великѝ небезпеченьства и шкоды. Мысль сего стиха, укрыта въ помянутыхъ образахъ, єсть: коли хочешь довершити якесь важне а трудне дѣло, то розважь перше небезпеченьства, якѝ

10. дꙋ прїи́метъ въ ни́хъ. А҆́ще спадє́тъ сѣ́чиво, и҆ са́мъ лицє́мъ смѧте́тсѧ, и҆ си҆́лы оу҆крѣпи́тъ, и҆

суть съ довершенємъ сего дѣла полученѝ, испытай твои способности потрѣбнѝ до сповненя сего дѣла и будь осторожнымъ въ выконуваню тогоже, иначе бо можешь ôтнести шкоду съ пôдоймленя ся такого дѣла, до котрого ты не дорѣсъ.

10. А҆́ще спадє́тъ и пр. Єсть се продовженє образа попередного. Кто рубає дрова, може бути выставленый и на се небезпеченьство, що сокира злетить зъ держака и ôнъ настрашить ся (засмутить ся), зранивши себе або кого другого.—И҆ си҆́лы и пр. Якъ чоловѣкъ глупый пôдôймаючи ся якогось дѣла, до котрого не дорѣсъ, лишь непотрѣбно трудить ся, силы свои спотребляє безъ хôсна а навѣть на рôжнѝ небезпеченьства себе выставляє, такъ мудрый чоловѣкъ находить въ мудрости ободренє до пôднятои працѣ, покрѣпленє своихъ силъ и щастливый успѣхъ своихъ трудôвъ Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: Наколи желѣзо затупить ся и не буде таке якъ передъ тымъ, но буде затуплене, тогда буде оно съ великимъ трудомъ наострене; такъ и по прилѣжности слѣдує мудрôсть. Сей стихъ пôсля латиньского тексту поясняє Allioli такъ: Якъ затуплена сокира стає ся черезъ острене зновь способною до ужитку, такъ приводимъ утраченѝ вѣдомости, честноты, черезъ вѣрну працю и вправу назадъ до давнѣйшои совершенности. Calmet переводить євр. текстъ сего стиха такъ: Наколи єсть сокира тупа, и мы єи не выостримо, тогда мусимъ употребити тымъ бôльшои силы; чоловѣкови пильному подає мудрôсть корысти. Тѝ же слова поясняє сей толкователь такъ: Кто не умѣє до своєи працѣ забирати ся, тому стає ся она тымъ труднѣйшою; коли кто хоче цѣль свою осягнути, мусить ужити ôтповѣдныхъ средствъ. Такѝ средства вказує мудрôсть людямъ дѣяльнымъ и пильнымъ. Такъ глупый чоловѣкъ буде довго томити ся тупою сокирою, чоловѣкъ же розсудный тупу сокиру перше выострить, а потôмъ съ

11. Ꙗ҆зъовилїе мꙋ́жꙋ мꙋ́дрость. А҆́ще оу҆грꙋ́знетъ
ѕмїй не въ шептѣ̀, и҆ нѣ́сть и҆злишества ѡ҆ба-
12. ва́ющемꙋ. Словеса̀ оу҆́стъ премꙋ́драгѡ бл҃года́ть,
13. оу҆стнѣ̀ же безꙋ́мнагѡ потопа́тъ є҆го̀: Нача́ло

меньшимъ трудомъ нарубає якъ найбôльше дровъ. Або коротше: прилѣжнôсть безъ розсудка и зручности мало здѣлає.

11. А҆́ще оу҆грꙋ́знетъ и пр На востоцѣ умѣють люди природными способами ôтнимати ѣдъ вужамъ; тую штуку называють они заклинанємъ, котре тутъ выражене єсть словомъ въ шептѣ̀, понеже тую штуку выконують они, шептаючи якйсь заклинаня. — И҆злишества. Хôсна.—О҆ба́ва́ющемꙋ. Заклинаючому.—Гадка сего стиха єсть: якъ рана задана вужомъ, закимъ тойже зôставъ черезъ заклинанє позбавленый свого ѣду, стає ся неисцѣлима такъ, що не помогуть на ню уже нїякй заклинаня, такъ осторожнôсть по дôзнанôй шкодѣ єсть уже за пôзною. Треба отже употреблати средствъ въ належитôмъ часѣ, єсли они мають принести якій хосенъ. Що помогуть умираючому лѣкарства? Коли лишь появить ся хороба, закличь лѣкаря и не чекай, доки твоя хороба не стане ся неисцѣлимою, доки уже всяка штука не стане ся безуспѣшною. — Соломонъ не потверджає тутъ забобона о силѣ заклинань, а бере лишь зрôвнанє зъ мнѣня, яке за єго часôвъ було загальнымъ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: кто тайно очернює, дѣлає не меньше, якъ вужь, котрый тихцемъ укусить.

12. Словеса̀ оу҆́стъ и пр. Кождый слухає радо бесѣды мудрого чоловѣка; така бо єго бесѣда має свою вартôсть, єсть пріятна́ и поучаюча и зыскує для него пріятелей; нерозумнй же бесѣды позбавляють чоловѣка поважаня у людей; ôнъ такими бесѣдами стягає на себе рôжнй клопоты, дѣлає собѣ найбôльшй шкоды.

13. Нача́ло слове́съ и пр. Бесѣда глупого чоловѣка єсть ôтъ початку до кôнця глупа; а навѣть чимь дов-

словесъ оу҆стъ є҆гѡ̀ безꙋ́мїе, и҆ послѣ́днѧѧ оу҆стъ
14. є҆гѡ̀ пре́лесть лꙋка́ва. Безꙋ́мный оу҆множа́етъ
словеса̀: [a] не разꙋмѣ̀ человѣ́къ что̀ бы́вшее, и҆
что̀ бꙋ́дꙋщее, что̀ созади̇̀ є҆гѡ̀, (и҆) кто̀ возвѣ-
15. сти́тъ є҆мꙋ̀? Трꙋ́дъ безꙋ́мныхъ ѡ҆слѡ́витъ и҆хъ,

а) выс. 8, 7.

ше глупый говорить, тымъ бо̂льшѝ плете несенитницѣ, а въ ко̂нци стае ся его бесѣда шко̂дливою для него самого, а соблазнею для другихъ. — Пре́лесть лꙋка́ва. Въ лат.: error pessimus, блудъ найго̂ршій.

14. Безꙋ́мный оу҆множа́етъ и пр. Глупецъ любить много говорити, хотяй его бесѣда никому не подобае ся; о̂нъ любить говорити о рѣчахъ минувшихъ, а навѣть важить ся цѣкаво доходити рѣчей будучихъ и тіже предсказовати, безъ огляду на тое, що навѣть о рѣчахъ минувшихъ мае чоловѣкъ мало цѣлкомъ певныхъ вѣдомостей, будучѝ же рѣчи суть передъ нимъ цѣлкомъ закрытѝ.

15. Трꙋ́дъ безꙋ́мныхъ и пр. Allioli поясняе се такъ: Праця стае ся прикрою для глупця, понеже о̂нъ не умѣе найти дорогу до мѣста мудрости. Св. Єронимъ такъ тутъ примѣчае: Студіюй философо̂въ, а довѣдаешь ся, якъ правдивѝ суть слова, що праця стае ся для нихъ тягаромъ. Они шукають съ найбо̂льшимъ усиліемъ мудрости, однако не маючи прово̂дника а гадаючи, що своимъ людскимъ розумумъ найдуть мудро̂сть, не доходять до мудрости, до мѣста Божого. Тое само треба сказати о ложныхъ учителяхъ; они мучать ся надъ студіованемъ св. Письма, однако они блукають ся по безводныхъ пустыняхъ своеи зарозумѣлои учености, не могучи найти мѣста, якъ о нихъ говорить Псалмопѣвець: Заблꙋди́ша въ пꙋсты́ни безво́днѣй, пꙋтѝ гра́да ѡ҆би́телнагѡ не ѡ҆брѣто́ша. (Пс. 106, 4.) Calmet поясняе сей стихъ такъ: Глупый чоловѣкъ есть такъ лѣнивый, що всё справляе ему прикро̂сть и тягаромъ для него

16. И҆же не разꙋ́мѣ и҆ти̑ въ гра́дъ. [a] Го́ре тебѣ̀
гра́де, въ не́мже ца́рь тво́й ю҆́нъ, и҆ кнѧ́зи твои̑
17. ра́нѡ ꙗ҆да́тъ: Бл҃же́нна ты̀ землѐ, є҆́же ца́рь
тво́й сн҃ъ свобо́дныхъ, и҆ кнѧ́зи твои̑ во вре́мѧ

а) Ис. 3, 4.

стає ся. Всюда видить ôнъ трудъ, не знає найпоєдинчшихъ рѣчей; ôнъ не знає навѣть дороги до мѣста ведучои: єсть се приповѣстный способъ говореня для выраженя крайнои глупоты и недбальства глупого чоловѣка. Подôбно поясняє Gietmann: Глупый чоловѣкъ говорячи много несенитниць и неумѣстностей, самому собѣ шкодить, не памятаючи о тôмъ, що ôнъ неразъ не знає рѣчей найпростшихъ и найзрозумѣльшихъ, а мимо того важить ся говорити о тайныхъ, неизслѣдимыхъ дѣлахъ Божого Провидѣня и тіиже осуджовати.

16. Го́ре тебѣ̀ и пр. Єсли царь якогось краю не має потрѣбного образованя, єсли ôнъ єсть дѣтиною вѣкомъ або мудростію, єсли ôнъ не дорѣсъ до великои задачи управляня державою, дальше, єсли той царь рôвнодушно на се дивить ся, що єго найвысшѝ урядники тратять на бенкетахъ часъ призначеный до полагоджуваня справъ державныхъ и судебныхъ, — то будуть єго пôдданѝ нещастливыми а державу жде нехибный упадокъ. — Ра́нѡ ꙗ҆да́тъ. На востоцѣ розсуджовано справы судовѝ рано; тожь раннѝ бенкеты князѣвъ, найвысшихъ урядникôвъ, мають тутъ значенє занедбуваня справъ державныхъ.

17. Сн҃ъ свобо́дныхъ. Въ євр. єсть: ben horim, що рôжнѝ має значеня, и такъ: сынъ честныхъ, сынъ знаменитыхъ, сынъ князѣвъ, сынъ богатырѣвъ, сынъ бѣло одѣтыхъ, (давнѣйше бо ходили князѣ въ бѣлôй одежи.) Всѣ тѝ толкованя въ одно сходять ся, щобы представити царя, о котрôмъ тутъ єсть бесѣда, яко походячого зъ княжеского роду, яко благородного и доброго мо-

18. ꙗ҆да́тъ въ си́лѣ, и҆ не постыда́тсѧ. Въ лѣ́но-
стехъ смири́тсѧ стро́пъ, и҆ въ пра́зднествѣ рꙋ́къ
19. прока́плетъ хра́мина. Въ смѣ́хъ твора́тъ хлѣ́бъ
и҆ вїно̀ и҆ є҆ле́й, є҆́же веселі́тисѧ живꙋ́щымъ, и҆
сребра̀ со смире́нїемъ послꙋ́шаютъ всѧ́ческаѧ.

нарха —**И҆ кнѧ́зи твои̑** и пр. Твои помо̑чники, найвысші̑ урядники, не тратять часу на пустыхъ бенкетахъ, але жіють умѣренно, о̑тдаючи ся совѣстному повиеню своихъ обовязко̑въ, ѣдять въ своимъ часѣ и въ то̑й цѣли, щобы свои тѣлесні̑ и духові̑ силы покрѣпити до своихъ трудо̑въ для добра державы и єи горожанъ. — **И҆ не постыда́тсѧ.** Они ѣдять и пють по̑сля потребы а не надмѣрно, якъ се дѣлають о̑тдані̑ обжирству и піяньству, котрі̑ упивши ся стають ся предметомъ посмѣховиска и ганьбы.

18. **Въ лѣ́ностехъ** и пр. Въ державѣ, где царь не дбае про справы державні̑ и не вглядае въ поступки своихъ урядико̑въ, дѣе ся подо̑бно якъ въ домѣ, котрого властитель єсть недбалымъ, свого дому не доглядае, ушкодженого не направляе, такъ що приходить до того, що дахъ и муры съ часомъ псують ся, бальки гниють и опадають, дощь заходить до комнатъ, а въ ко̑нци валить ся цѣлый до̑мъ. Недбальство царя и єго урядико̑въ спровадить державу скорше або по̑знѣйше до упадку.

19. **Въ смѣ́хъ твора́тъ** и пр. Сего, що другимъ служить до удержаня и упріятненя житя, надъуживають злі̑, недбалі̑ урядники державні̑ до роспусты, до роско̑шного, веселого житя. — **Сребра̀ со смире́нїемъ** и пр. Въ тако̑й лихо управляно̑й державѣ панує велика продайно̑сть. Державні̑ урядники дбають лишь о касу царску и о свою кишеню; они продають справедливо̑сть, кривдять невинныхъ, котрі̑ суть убогими, уряды обсаджують не по̑сля заслуги а по̑сля того, кто бо̑льше заплатить.

20. [a] Ѝ въ со́вѣсти оу҆́во твое́й не клени̑ царѧ̀, и҆ въ клѣ́ти ло́жницы твоеѧ̀ не клени̑ бога́таго: ꙗ҆́кѡ пти́ца небе́снаѧ донесе́тъ гла́съ тво́й, и҆ и҆мѣ́ѧй крилѣ̀ возвѣсти́тъ сло́во твое̑.

Глава̀ 11.

Продовжене. Заохота до богобоязливого уживаня житя.

1. Посли̑ хлѣ́въ тво́й на лицѐ воды̀: [б] ꙗ҆́кѡ въ

а) Исх. 22, 28. б) Лук. 6, 38.; 12, 33.

---

20. Ѝ въ со́вѣсти и пр. Не говори ничого злого анѣ о царю анѣ о єго урядникахъ, хотяй бы они и якъ злыми були, єсли не хочешь стягнуги на себе ихъ пôмсты. — Въ со́вѣсти. Навѣть въ душѣ, въ мысли, бо о чôмъ кто частѣйше мыслить, о тôмъ говорить радо и може легко наробити собѣ лиха, сказавши щось нерозважно, о чôмъ передъ тымъ лишь мысливъ. — Не клени̑. Євр.: al tekallel с. є. не легкоцѣни, не ухибляй, не говори съ поругою. Зр. Исх. 22, 28. — Въ клѣ́ти ло́жницы твоеѧ̀. Въ лат.: въ скрытости твоеи комнаты; хотяй бы се дѣяло ся въ найбôльшôй тайнѣ. — Бога́таго. Могучого, князя, высоко поставленого урядника державного. — Ꙗ҆́кѡ пти́ца и пр. Се беремъ въ такôмъ самôмъ значеню, якъ приповѣстку, що навѣть стѣны, середъ котрыхъ говоримъ, мають уха, с. є. не укрыють того, що чули, и насъ зрадити могуть. Злѝ управителѣ державы мають звычайно много платныхъ наслуховачѣвъ, котрѝ неразъ яко пріятелѣ втискають ся до родинъ, пôдслухують найтайнѣйшѝ розговоры и доносять о нихъ тымъ, въ котрыхъ службѣ зôстають. — Гла́съ тво́й. Се, що ты злого говоривъ о царю або о єго урядникахъ.

1. Посли̑ хлѣ́въ и пр. Давай милостыню убогимъ, ст. 2.); твоя милостыня верне до тебе съ зыскомъ якъ

2. мно́жествѣ дне́й ѡ҆бра́щеши є҆го̀. Да́ждь ча́сть
седми́мъ и҆ о҆сми́мъ: [a] ꙗ҆́кѡ не вѣ́си, что̀ бꙋ-
3. детъ лꙋка́во на земли̑. А҆́ще и҆спо́лнѧтсѧ о҆́блацы
дождѧ̀, на зе́млю и҆зли́ваютъ: и҆ а҆́ще паде́тъ

а) Лук. 16, 9.

высланый на море набо̂рный корабель. Або: будь щедрымъ, давай милостыню убогимъ, котрѝ не мають тобѣ чимъ ѐтвдячити ся, такъ що могло бы здавати ся, що твоѝ даръ пропавъ безповоротно подо̂бно, якъ бы ты его кинувъ въ воду. — Въ мно́жествѣ дне́й. Богъ нагородить твое милосердіе въ день суда, а еще и въ то̂мъ житю, хоть бы навѣть по довшо̂мъ часѣ. Зри Лук. 14, 13—14.

2. Да́ждь ча́сть и пр. Давай милостыню многимъ, дуже многимъ, понеже могуть прійти всякѝ тѣлеснѝ и духовнѝ бѣды, о̂тъ котрыхъ може тебе спасти подана милостыня; давай милостыню якъ найбо̂льше, будь щедрымъ въ роздаваню твоихъ до̂бръ, доки есь въ ихъ посѣданю, доки не зо̂стали тобѣ безъ нагороды забранѝ въ наслѣдокъ якого нещастя. Зри Тов. 12, 9.; Сір. 29, 15.; Пс. 40, 2. — Седми́мъ и҆ о҆сми́мъ. Въ св. Письмѣ служить число сѣмь неразъ до означеня якогось бо̂льшого числа (Быт. 4, 15.), а коли до сего числа додае ся еще инше число, то означае се дуже велике число. — Иншѝ переводять текстъ еврейскій такъ: Лиша для себе якусь часть, сему або осму, бо не знаешь, яке нещасте може прійти на землю (край).

3. А҆́ще и҆спо́лнѧтсѧ и пр. Хмары дають дощь самѝ о̂тъ себе, такъ и ты давай добровольно милостыню зъ твого майна, яке тобѣ Богъ повѣривъ. (Allioli.) Calmet такъ поясняе: Якъ хмары повнѝ воды бажають ю выляти и спустити дощь на землю, такъ и ты, если маешь до̂бръ подостаткомъ, будь щедрымъ взглядомъ убогихъ; наслѣдуй хмары и обдаряй такъ добрыхъ якъ и злыхъ; уважай, щобы ты, занадто точно выбираючи до-

дре́во на ю҃гъ, и҆ а҆́ще на сѣ́веръ, на мѣ́стѣ,
4. и҆дѣ́же паде́тъ дре́во, та́мѡ бꙋ́детъ. Блюды́й
вѣ́тра, не сѣ́етъ: и҆ сматра́й въ ѻ҆́блацѣхъ,

стойныхъ твого милосердія, не выключивъ ôтъ него людей найбѣднѣйшихъ. — И҆ а҆́ще паде́тъ и пр. Єсть се заохота до побожного житя въ загалѣ, до милосерности въ особенности. Якъ зрубане дерево позôстає на мѣстци, где упало, такъ позôстає чоловѣкъ по своей смерти або въ станѣ благодати або въ станѣ осудженя. Тому то довженъ ôнъ старати ся своими дѣлами любви довести до того, щобы єго дерево въ часѣ смерти склонило ся на полудне. Слова сего стиха не противять ся науцѣ о чистилищу, якъ утверджають гдеякѝ лжеучителѣ; хотяй бо суть два мѣстця, мѣстце благодати и мѣстце осудженя, то тымъ самымъ не єсть выключенымъ, що мѣстце благодати єсть подвôйне, а то, або мѣстце очищеня або мѣстце прославленя. (Allioli.) Calmet такъ поясняє тѝ слова въ звязи съ словами попередными: Дѣлай добре, доки можешь; наслѣдуй хмары повнѝ воды, ужизнюючѝ околицѣ такъ пустѝ якъ управленѝ; жаденъ убогїй нехай не буде лишеный твого милосердія; прійде часъ, коли не будешь уже мôгъ оказовати милосердія бѣднымъ; дерево зрубане и упавше на землю уже не пôднесе ся, анѣ не принесе овочѣвъ; выдавай отже овочѣ, доки жієшь. Gietmann же примѣчає, що образы сего стиха выражають, що законы природы и Божого провидѣнія не суть въ власти чоловѣка и що тому не треба на нихъ ажь такъ уважати, щобы дати ся ними ôтстрашити ôтъ працѣ и всякихъ заходôвъ въ житю дочаснôмъ. (Ст. 4—6.)

4. Блюды́й вѣ́тра и пр. Росторопнôсть єсть добра, однако она не вдѣє ничого, єсли єсть занадто тревожлива; такъ має ся рѣчь и съ чоловѣкомъ, котрый при выконуваню дѣлъ милосердія занадто держить ся правилъ росторопности або навѣть шукає позорôвъ, щобы не дати кому милостынѣ, на пр. обавляючи ся, щобы єму самому не забракло, доходячи, чи той, кто о ми-

5. не по́жнетъ. [a] Въ ни́хже нѣ́сть вѣ́дый, кі́й пꙋ́ть дꙋ́ха, ꙗ҆́коже кѡ́сти въ чре́вѣ рожда́ющїѧ: та́кѡ не ᲂу҆разꙋмѣ́еши дѣ́лъ Бж҃їихъ, є҆ли́ка

a) Іоа. 3, 8.

лостыню просить, заслугує на ню, чи не прійде часъ ôтповѣднѣйшій до вспоможеня убогого и т. д. Такій чоловѣкъ неразъ лишить свого милосердія такого убогого, котрый на се милосердіє вповни заслугує. Подôбно мае ся рѣчь въ справѣ спасенія; кто ту єсть занадто осторожный и боязливый, кто боить ся першои лучшои переповы, яку на дорозѣ свого освященя подыбує, той не начне ничого, ничого не выконає. (Gregor. M. Past. 3. p. c. 16. 27.; Moral. c. 5.)

5. Въ ни́хже нѣ́сть и пр Якъ ты не знаєшь, якимъ способомъ духъ вступає въ тѣло людске, щобы тоєже оживити, и якимъ способомъ въ утробѣ матерно́й могуть творити ся твердѝ кости и съ собою лучити ся, такъ не понимаєшь ты промыслу и доброты Божого Провидѣнія, котре всемъ управляє и котре може тобѣ невидимыми способами звернути добра розданѝ убогимъ. Не обавляй ся отже дѣлъ милосердія, не гадай, що за много ихъ выконуєшь; здай ся радше на Божій промыслъ и єго обѣтницю. Зр. 2. Кор. 9, 8. Calmet такъ сей стихъ поясняє: чому доходишь, чи заслугує на милостыню той, котрый тебе о ню просить? Чому не лишаєшь сего судови самого Бога, сотворителя всѣхъ людей? Чи знаєшь ты, якою дорогою входить душа до тѣла чоловѣка и якъ будова єго тѣла ôтбуває ся? Єслижь ты сего не знаєшь, то якъ можешь важити ся доходити дѣлъ и совѣтôвъ всемогучого Бога? Досыть буде, коли ты будешь дѣлати доброє, о твоихъ бо добродѣйствахъ Богъ памятати буде; ничь не згине у Бога.

6. сотвори́тъ всѧ́ческаѧ. [a] Въ зау́трїи сѣ́й сѣ́мѧ
твоѐ, и҆ въ ве́черъ да не ѡ҆ставлѧ́етъ рꙋ́ка твоѧ̀:

а) Рим. 12, 11.

---

6. Въ зау́трїи сѣ́й и пр. Пôдъ образами рана и вечера маємъ розумѣти всѣ дни житя нашого; напоминає отже Соломонъ, щобы мы творили доброє, а въ особенности дѣла милосердія, черезъ цѣле житє и николи въ нихъ не уставали, понеже не знаємъ, чи перші̂ чи послѣдні̂ наші̂ дѣла бôльше Богу подобають ся, чи одні̂ або другі̂ або всѣ разомъ выслужать намъ благодать у Бога. — Стихи 1—6 поясняє Calmet яко наставленя и пересторога для селянина. И такъ: коли земля єсть раннымъ дощомъ достаточно змягчена, тогда засѣвай ю зерномъ, щобысь черезъ богате жниво мавъ поживлѣнє на будуче (ст 1.). Не ôтволѣкай завадто сѣйбы, але управляй твои поля въ належитôмъ часѣ, иначе бо мôгъ бысь пôзнѣйше дощевою зимою або якимъ иншимъ нещастливымъ приключенємъ бути въ сѣйбѣ перешкодженымъ (ст. 2.) (Прим.: Семый и осмый мѣсяць Мойсеєвого ôтъ весны начинаючого ся року суть нашь Жовтень и Листопадъ; ті̂ оба мѣсяцѣ суть въ Палестинѣ звычайнымъ часомъ сѣйбы.) Нещастливыхъ приключень, які̂ пильному селянину стоять въ дорозѣ або надѣю єго працѣ нивечать, не можна предвидѣти анѣ имъ запобѣчи; никто не може предвидѣти, що водою обтяжена хмара спровадить навальницю, або на котру сторону упаде дерево, вырване вихромъ (ст. 3.). Однако розсудный селянинъ не дасть ся такими можливыми приключенями ôтъ своєи працѣ ôтстрашити; ôнъ не посуває своєи осторожности за далеко; ôнъ єсть росторопный, но не боязливый; ôнъ знає, що чоловѣкъ мусить на щось ôтважити ся, єсли хоче мати якійсь зыскъ. Ктобы не хотѣвъ сѣяти, понеже зважає на той або другій вѣтеръ, обавляючи ся єго яко шкôдливого, сей мусѣвъ бы зъ пересаднои боязливости весь часъ сѣйбы занедбати; ктобы не хотѣвъ выслати на своє по-

ꙗкѡ не вѣси, кое произыдетъ сїе ꙗли оно, и
7. аще обоѧ вкупѣ влагаѧ. И сладко свѣтъ, и
8. благо очима зрѣти слнце: [a] Ꙗкѡ аще и мнѡ-

a) Іов. 10, 21.

ли женцѣвъ, видячи на небѣ хмары, котрй бы могли спровадити дощь, той мусѣвъ бы запропастити цѣле свое жниво. Дѣлай отже, що розумнй люди звыкли дѣлати; не дай ся ніякими обавами отъ твоеи працѣ отстрашити, и будь пересвѣдченый, що Богъ дасть твоей працѣ такій успѣхъ, якій буде потрѣбный для твого добра (ст. 4.). Пересадна боязливость чоловѣка не придасть ся до ничого, хиба щобы его томити. Онъ бо не може предвидѣти, що Богъ здѣлае. Кто може знати, чи завтра або позавтра вѣтеръ завѣе зъ всходу або заходу? Кто може знати, чи въ утробѣ бременнои матери творить ся плодъ мужескій або женьскій? Такъ само не може чоловѣкъ знати дѣло Боже або постановленый отъ Бога порядокъ рѣчей. Тожь онъ довженъ прилѣжно и смѣло свою роботу выконувати, ожидаючи еи успѣха отъ Бога, отъ котрого всякій успѣхъ походить (ст. 5.). Засѣвай землю на початку и при конци сѣйбы; засѣвай озимину и ярину (яре збоже); наколи не зародить одно збоже, то може удасть ся лучше друге; наколи же обое удадуть ся, то будешь мавъ подвойну корысть (ст. 6.). (Прим.: Часъ сѣйбы есть ту представленый подъ образомъ дня; початокъ часу сѣйбы называе ся ту раномъ, а его конець — вечеромъ).

7. И сладко свѣтъ и пр. Солодкимъ, пріятнымъ есть уживане житя. Свѣтъ, слнце, суть символами щастливого, спокойного житя, або въ загалѣ житя. Зр. Іов. 3, 9.; Пс. 57, 9.

8. Ꙗкѡ аще и мнѡга и пр. Чоловѣкъ жіе радо въ щастю, въ утѣхахъ; однако при томъ нехай уважае, щобы, хотяй бы живъ и якъ довго и щастливо, не забувавъ, що есть чоловѣкомъ смертнымъ, не могучимъ

га лѣта поживе́тъ человѣ́къ, и҆ ѡ҆ всѣ́хъ си́хъ
возвеселитсѧ, и҆ помѧне́тъ дни̑ тмы̀, ꙗ҆́кѡ мно́-
9. зи бꙋ́дꙋтъ: всѐ грѧдꙋ́щее сꙋетà. Веселисѧ ю҆́но-
ше въ ю҆́ности твое́й, и҆ да ᲂу҆блажи́тъ тѧ̀ се́рд-
це твоѐ въ дне́хъ ю҆́ности твоеѧ̀, [a] и҆ ходи̑ въ

а) 2. Тим 2, 22.

числити на безперерывнѝ утѣхи и радости; ôнъ нехай въ дняхъ веселости памятає, що єго ждуть такожь може навѣть многѝ дни смутку, на котрѝ довженъ бути всегда приготованый; особливо же нехай памятає о своєй смерти, котра прійде напевно, а въ котрôй ôнъ увидить, що тоє земске житє єсть разомъ съ всѣми своими добрами марне. — Дни̑ тмы̀. Дни смутку. Якъ свѣтло єсть символомъ щастя, радости, такъ тма̀, темнота, єсть образомъ нещастя, смутку. — Всѐ грѧдꙋ́щее сꙋетà. Що лишь на тôмъ свѣтѣ дѣє ся, єсть марне; якъ бо минувше перейшло и загинуло, такъ и теперѣшне скоро переходить и гине, такъ перейде и згине будуче. Всему же кладе конець смерть. Кто отже хоче жити праведно и уживати утѣхъ житя розумно, нехай мыслить о своєй смерти, котра єсть для чоловѣка порогомъ до щастливои або нещастливои вѣчности. Соломонъ вертає при кôнци своєи книжки до уже частѣйше повтарянои науки, щобы уживати житя а при тôмъ бояти ся Бога.

9. Веселисѧ ю҆́ноше и пр. Тѣшь ся житємъ, уживай єго утѣхъ, але стережи ся при тôмъ грѣшнои розпусты, грѣшного надъуживаня дôбръ и утѣхъ земскихъ; при кождôй утѣсѣ мысль о Бозѣ, невидимôмъ свѣдку твоихъ поступкôвъ, передъ котрымъ будешь мусѣвъ колись здати отвѣтъ зъ всего твого поступованя. — Да ᲂу҆блажи́тъ тѧ̀. Нехай дасть тобѣ щастє, нехай тя ущастливить. — Ходи̑ въ пꙋте́хъ и пр. Уважай, щобы всѣ склонности и бажаня твого серця були чистѝ и невиннѝ и тôлько такѝ старай ся заспокоювати. — Не въ видѣ́нїи ѻ҆́чїю твое́ю. Не позваляй собѣ на всѣ у-

пꙋте́хъ се́рдца твоегѡ̀ непоро́ченъ, и҆ не въ видѣ́нїи о҆́чїю твое́ю: разꙋмѣ́й, ꙗ҆́кѡ ѡ҆ всѣ́хъ
10. си́хъ приведе́тъ тѧ̀ Бг҃а на сꙋ́дъ. И҆ ѿста́ви ꙗ҆́рость ѿ се́рдца твоегѡ̀, и҆ ѿри́ни лꙋка́вство ѿ пло́ти твоеѧ̀: ꙗ҆́кѡ ю҆́ность и҆ безꙋ́мїе сꙋетà.

Глава 12.

Бо́й ся Бога въ молодости и въ старости передъ смертїю. Всё есть марне кромѣ боязни Божои и заховуваня его заповѣдей.

1. И҆ помѧни̑ сотво́ршаго тѧ̀ въ дне́хъ ю҆́ности

тѣхи, якѝ подыбаєшь въ житю, хотяй бы гдеякѝ зъ нихъ були грѣшнѝ. Въ нѣкоторыхъ текстахъ нема перечнои частицѣ „не“, а тогды мысль тыхъ слôвъ буде: Не ôтказуй собѣ нїякои прїятности, яку лишь найдешь въ житю а яка не противить ся Божому закону.

10. И҆ ѿста́ви и пр. Стережи ся гнѣва и пожадливости плотскои, тїи бо двѣ пристрасти нищать здоровє, пôдкопують и скорочують житє. Св. Єронимъ розумѣє пôдъ ꙗ҆́ростїю всяке насильне зворушенє духа, якъ гнѣвъ, месть, ненависть, зависть и пр., а пôдъ лꙋка́вствомъ пло́ти всякѝ тѣлеснѝ розкошѣ. — Безꙋ́мїе. Всяка пристрасть, шкодяча чоловѣкови на тѣлѣ и душѣ, єсть безъумїємъ. Слушно протоє читаємъ на тôмъ мѣстци въ лат. текстѣ: voluptas, с. є. розкôшь, розпуста. — Сꙋетà. Молодôсть и всяка розкôшь суть переходячѝ; на днѣ всѣхъ свѣтовыхъ розкошей крыє ся гôркôсть и вѣчный жаль, вѣчна покута. (Calmet.)

1. И҆ помѧни̑ и пр. Соединяй съ уживанємъ молодечихъ утѣхъ спасительну память на Бога, котрому завдячуєшь твоє житє; не ôткладай заховуваня Божого закона ажь до утяжливои старости; безъ Божои бо

твоеѧ, дóндеже не прїидѹтъ днїе злóбы твоеѧ:
и приспѣ́ютъ лѣ́та, въ нихже речéши, нѣ́:ть
2. мнѣ̀ въ нихъ хотѣ́нїѧ. [a] Дóндеже не помéрк-

а) Быт. 48, 10.

боязни не зможешь оперти ся молодечôй склонности до грѣшнои розпусты, не зможешь противъ сильнымъ покусамъ охоронити твоеи невинности. Отвори отже твое чувствительне серце для любви, вдячности и почести взглядомъ твого добротливого Сотворителя; тїи чувства будуть въ такъ небезпечныхъ лѣтахъ твоеи молодости твоими ангелами хранителями и подадуть тобѣ потѣху въ позбавленôй всякихъ утѣхъ старости. — Приспѣ́ютъ лѣ́та и пр. Дни старости, коли то чоловѣкъ стае ся тягаромъ для себе и для другихъ, не подобають ся чоловѣкови. Соломонъ называе ихъ днїе злóбы, злыми днями, понеже они приносять чоловѣкови болѣзни, хоробы, и позбавляють его можности уживаня утѣхъ свѣта. Тожь молодець довженъ уже завчасу привыкнути до того, щобы понадъ змысловѝ утѣхи ставивъ высшѝ утѣхи духовнѝ, такъ якъ тôлько тїи утѣхи не опустять его въ старости и улегшать ему прикру, утяжливу его старôсть.

2. Дóндеже не помéркнетъ и пр. Ôтъ сего стиха ажь до ст. 7. находимъ образове описане старости, а всѣ тїи стихи выражають тую саму гадку, що и ст. 1.: Памятай на Бога, закимъ постарѣешь ся, закимъ ослабнуть всѣ твои силы духовѝ и змыслы и увидишь смерть передъ своими очима. — Въ тôмъ стиху есть старôсть представлена пôдъ образомъ зимы, яка буває на востоцѣ, а въ котрôй падае черезъ кôлька мѣсяцей дощь. Тожь тогда есть небо майже всегда покрыте хмарами, котрѝ въ день закрывають сонце, а въ ночи мѣсяць и звѣзды; коли устане на хвилю дощь и укаже ся сонце, пôдносять ся до горы новѝ хмары, котрѝ сонце на ново собою закрывають. — Свѣтло есть образомъ радости; тая радôсть згинула для знемощѣлого старця. Мрачнѝ хмары смутку и прикростей духовыхъ и тѣлесныхъ ви-

нетъ со́лнце и҆ свѣ́тъ, и҆ лꙋнѧ̀, и҆ звѣ́зды, и҆ ѡ҆-
3. братѧ́тсѧ ѻ҆́блацы созадѝ дождѧ̀: Въ де́нь,
въ ѻ҆́ньже подви́гнꙋтсѧ стра́жїе до́мꙋ, и҆
развратѧ́тсѧ мꙋ́жїе си́лы, и҆ ᲂу҆праздна́тсѧ ме́-
лющїи, ꙗ҆́кѡ ᲂу҆ма́лишасѧ, и҆ помрача́тсѧ зра́щїи
4. въ сква́жнѧхъ: И҆ затворѧ́тъ две́ри на то́ржи-
щи, въ не́мощи гла́са ме́лющїѧ, и҆ воста́нетъ на

сять надъ єго головою; задума и знеохочене огортають єго; а хотяй ôнъ часомъ має якусь весельшу хвилю, то ю скоро проганяють тѣлеснѝ болѣзни и знову повертаюча задума.

3. **Въ де́нь** и пр. Тѣло чоловѣка порôвнуе ся тутъ съ домомъ, якъ Іов. 4, 19.; 2. Кор. 5, 1. — **Стра́жїе до́мꙋ**. Сторожами тѣла суть рамена и руки, котрыми охоронюємъ наше тѣло и ôтвертаємъ ôтъ него всё, що єму моглобы зашкодити; тіи руки у старця **подвига́ютсѧ** с. є. дрожать, трясуть ся. — **Развратѧ́тсѧ мꙋ́жїе си́лы**. Мають тутъ розумѣти ся ноги, котрѝ мусять двигати цѣле тѣло. У старця ноги слабнуть, хитають ся, и ôнъ ходить похиленый. — **Оу҆праздна́тсѧ ме́лющїи**. Мають ту розумѣти ся зубы, котрыми мелемъ, жуємъ стравы. Въ старости выпадають и псують ся зубы. Зубы порôвнують ся съ слугами мелючими, (Исх. 11, 5), котрѝ стоять бездѣльнѝ, **ᲂу҆праздна́тсѧ**, понеже ихъ єсть за мало и понеже и тіи, що лишили ся, пôдъупали на силахъ. Тожь беззубѝ старцѣ живлять ся стравами, до котрыхъ не потреба зубôвъ. — **Помрача́тсѧ зра́щїи въ сква́жнѧхъ**. Єсть ту бесѣда о очахъ, котрѝ у старця слабнуть и не могуть точно предметы и людей розрôжнювати. Якъ тѣло порôвнуе ся съ домомъ, такъ очи порôвнують ся съ ôкнами (**сква́жнѧми**), котрѝ були на восточѣ звычайными мережчатыми отворами въ стѣнахъ дому.

4. **И҆ затворѧ́тъ** и пр. Єсть тутъ бесѣда о устахъ старця, котрѝ задля недостатка зубôвъ у щокъ суть стуленѝ; старець навѣть при жутю стравъ не отвирае

гла́съ пти́цы, [а] и҆ смира́тсѧ всѧ̑ дще́ри пѣ́сни:
5. И҆ на высотꙋ̀ оу҆зра́тъ, и҆ оу҆жасъ на пꙋ́ти, и҆ процвѣте́тъ а҆мꙋ́гда́лъ, и҆ ѡ҆толстѣ́ютъ прꙋ́зи, и҆ разрꙋши́тсѧ каппарі́съ: [б] ꙗ҆́кѡ ѿи́де человѣ́къ въ

а) 2. Цар. 19, 35. б) Іов. 1, 21.

устъ, жуючи стравы яслами. На то́ржищи. Имовѣрно мае ту розумѣти ся устна яма. — Въ не́мощи гла́са ме́лющїѧ. Беззубый старець не може вымавляти гдеякихъ звукôвъ, черезъ що стае ся его бесѣда незрозумѣлою и шепелячою. Або: старець, не маючи зубôвъ, або маючи ихъ мало, жуе стравы яслами, черезъ що жуте стравъ у него дае ся заледво чути. — Воста́нетъ на гла́съ пти́цы. Єсть ту бесѣда о когутѣ, котрого пѣнія слухае старець въ ночи и встае дôдня, не могучи спати. Або: старець спить такъ легко, чуйно, що будить ся въ ночи за найлегшимъ шепотомъ птаха. — Смира́тсѧ всѧ̑ дще́ри пѣ́сни. Пôдъ доньками пѣсни могуть розумѣти ся всѣ знаряды, служачѝ до спѣваня, якъ: языкъ, легки, горло и т. д. Тіи знаряды суть у старця ослабленѝ, и тому особливо до голоснѣйшого спѣву непридатнѝ. Иншѝ розумѣють тутъ пôдъ доньками пѣсни уха, змыслъ слуху, котрый у старыхъ людей бувае неразъ слабшій а неразъ и цѣлкомъ утрачуе ся.

5. И҆ на высотꙋ̀ оу҆зра́тъ. Старець боить ся высокихъ гôръ, вежь, домôвъ, въ обавѣ, щобы щось не упало ему на голову; маючи слабѝ ноги, може старецъ хиба дивити ся на высокѝ горы, домы и т. д., самъ бо не есть зъ станѣ тамъ выйти. — Оу҆жасъ на пꙋ́ти. Старець маючи хвѣючѝ ся ноги, може заледво ити по рôвнôй дорозѣ, и тутъ еще боить ся ôнъ, щобы не упавъ, найшовши хотьбы найменьшу яку перешкоду. И҆ процвѣте́тъ а҆мꙋ́гда́лъ. Старець мае сиве, бѣле волосе. Образъ взятый зъ мигдалового дерева, котрого цвѣтъ зъ початку червонявый потѣмъ бѣлѣе. — И҆ ѡ҆толстѣ́ютъ прꙋ́зи. Суха, скачуча саранча есть образомъ жвавого молодця; саранча тучна, лѣнива, отяжѣла, якои

домъ вѣка своегѡ, и ѡвыдоша на торжищи

уживають на востоцѣ до ѣдженя, єсть образомъ похиленого старця, котрого рухи суть отяжѣлй. — Разрушитсѧ каппарісъ. Дерево каппарове має зеленй пучки, — образъ молодости, котрй бувають зрыванй и уживанй до приправы ѣды; наколи же тіи пучки за довго останутъ на галузи, то розвивають ся зъ нихъ бѣлй цвѣты, котрй однако скоро ôтпадають. Сей бѣлый, скоро ôтпадаючій цвѣтъ єсть образомъ бѣлого, выпадаючого волося на головѣ старця. (Calmet). Gietmann говорить: Ягоды каппаровй самй ôтпадають, коли ихъ завчасу не збирає ся; дерево отже каппарове, позбавлене своихъ овочѣвъ, представляє образъ опустошеня; кромѣ того ягоды каппаровй пукаючй и ôтпадаючй на землю тратять свôй острый смакъ, задля которого пошукують ся; въ однôмъ и другôмъ взглядѣ маємъ ту образъ старця, котрого силы опускають, котрого немôчь тѣла и духа стає ся щоразъ бôльша. А якъ дерево каппарове и єго ягоды суть рапатй, кôльцятами покрытй, такъ и старôсть має самй прикрости и долегливости. Иншй подають гадку въ цѣлости: Коли чоловѣкъ, дôйшовши до старости, боить ся выйти зъ хаты на веснѣ (коли цвите дерево мигдалове), въ лѣтѣ (коли саранча товстѣє), въ осени (коли дерево каппарове ôтцвитає), с. є. въ кождôй порѣ року. (Allioli). — Ꙗко ѿиде и пр. Старець єсть уже близкимъ гробу, ôнъ — якъ то кажуть — стоить уже надъ гробомъ. Грôбъ называє ся домъ вѣка, понеже чоловѣкъ яко подорожный на тôй земли, умираючи, вступає до гробу немовъ до дому гостинного, где має ôтпочивати по трудахъ цѣлого свого житя. Зр. Пс. 48, 12. — И ѡкидоша и пр. Тымъ описує ся точнѣйше близкôсть смерти старця. У Египтянъ и Євреѣвъ, скоро лишь кто умеръ, бѣгали сродники и сродницѣ улицями, плачучи и заводячи, а при похоронахъ замавляно плачки, котрй съ плачомъ и жалôбнымъ голосомъ спѣвали сумнй пѣсни въ супроводѣ музичныхъ инструментôвъ. Зри Єрем. 9, 17.; Мат. 9, 23.

6. пла́чꙋщїи: До́ндеже не прекрати́тсѧ оу҆́же сре́брѧное, и҆ не сокрꙋши́тсѧ повѧ́зка злата́ѧ, и҆ сокрꙋши́тсѧ водоно́съ оу҆ и҆сто́чника, и҆ сло́митсѧ

---

6. **До́ндеже не прекрати́тсѧ** и пр. Памятай на Бога (ст. 1 и 2), закимъ прійде твоя кончина, закимъ скôнчить ся твоє житє. Житє чоловѣка порôвнує ся тутъ съ срѣбнымъ шнуркомъ и съ золотою обвязкою, а смерть съ перерванємъ тыхже; пôдъ срѣбнымъ же шнуркомъ мають пôсля мнѣнія гдеякихъ розумѣти ся нервы, подôбнѝ до срѣбного шнурка своєю барвою и ядерностію, а пôдъ золотою обвязкою мають розумѣти ся жилы и артеріи, котрѝ наповненѝ кровію своєю червенею до золотоѝ обвязки суть подôбными. (Calmet.) Иншѝ пôдъ срѣбнымъ шнуркомъ розумѣють бѣлый нервъ идучій ôтъ мозку черезъ хребетъ и перерываючій ся при смерти, а пôдъ золотою обвязкою розумѣють болонку окрываючу мозокъ, звану pia mater, котра при смерти корчить ся, въ наслѣдокъ чого устає дѣятельнôсть змыслôвъ. Иншѝ переводять євр. текстъ въ той способъ: закимъ урве ся срѣбный шнурокъ и спаде на долину золотый свѣчникъ. Въ тôмъ переводѣ було бы житє чоловѣка порôвнане съ горѣючою лямпою, котра въ палатахъ висить на шнурку, вытканôмъ зъ срѣбныхъ нитокъ. Коли такій шнурокъ урве ся, тогда лямпа падає на землю а свѣтло гасне. Подôбно дѣє ся съ чоловѣкомъ при смерти. — **Сокрꙋши́тсѧ водоно́съ** и пр. Закимъ не зможешь уже дыхати. Знаряды, за помочію котрыхъ дыхаємъ, порôвнує Соломонъ съ ведромъ, котрымъ черпає ся воду зъ колодязя (ко́лїн) а котрый за помочію колеса до горы вытягає ся. Наколи ведро и колесо зôстануть знищенѝ, тогда не можна уже добути воды зъ колодязя. Наколи знаряды служачѝ до дыханя станутъ ся неужиточнѝ, тогда наступає смерть. Allioli розумѣє пôдъ водоносомъ у источника серце, пукаюче при жерелѣ житя, а пôдъ колесомъ зломанымъ у колодязя розумѣє ôнъ легки не могучѝ уже ôтдыхати.

7. колесо̀ въ ко́лїи. а) И҆ возврати́тсѧ пе́рсть въ
зе́млю ꙗ҆коже бѣ̀, и҆ дꙋ́хъ возврати́тсѧ къ Бг҃ꙋ,
8. и҆же дадѐ є҆го̀. б) Сꙋєта̀ сꙋ́єтствїй, речѐ Є҆ккле-
9. сїа́стъ, всѧ́ческаѧ сꙋєта̀. И҆ ли́шшее, ꙗ҆кѡ вы́сть
Є҆ккле́сїастъ мꙋ́дръ, и҆ ꙗ҆кѡ наꙋчѝ ра́зꙋмꙋ чело-

а) Пс. 145, 4. б) выс. 1, 2.

7. И҆ возврати́тсѧ пе́рсть и пр. Тѣло чоловѣка по смерти гниє и въ порохъ (пе́рсть) розсыпує ся, духъ же чоловѣка єсть Божого походженя; самъ Богъ вдунувъ єго въ тѣло чоловѣка утворене зъ земли (Быт. 2, 7.), пôдчасъ коли всѣ звѣрята выйшли уже живѝ зъ земли (Быт. гл. 1.); для того духъ чоловѣка не иде до земли вразъ съ єго тѣломъ, але вертає до Бога, свого судіи, котрый вызначить єму дальшу судьбу пôсля єго заслуги.

8. Сꙋєта̀ сꙋ́єтствїй и пр. При кôнци книги повтаряє Соломонъ выреченє, котре старавъ ся выяснити въ тôй книзѣ, а то, що всё на свѣтѣ єсть переходяче и несовершенне, взыває отже до зрѣлого розважаня своихъ тутъ здѣланыхъ увагъ и кôнчить свою книгу наукою, що тôлько боязнь Божа дѣлає чоловѣка совершеннымъ и щастливымъ.

9. И҆ ли́шшее и пр. Соломонъ бувъ не лишь мудрымъ, но кромѣ того бувъ ôнъ учителемъ людей, знаючи, що Богъ давъ єму мудрôсть на тоє, щобы ôнъ єи учивъ другихъ, а особливо своихъ пôдданыхъ, щобы ихъ здѣлати добрыми и достойными дочасного и вѣчного щастя. Свѣдоцтвомъ ревности Соломона въ научаню людей правдивои, Божои мудрости суть такожь єго книги притчей и премудрости и книга пѣсни пѣсней. Зри 3. Цар. 4, 32. — Ра́зꙋмꙋ. Розумного а при тôмъ богоугодного способу житя. — Оу҆́хо и҆слѣ́дитъ и пр. Нарôдъ, слухаючій єго наукъ, пôзнає красоту и вартôсть мудрости, пôсля неи устроюючи своє житє. Замѣсть тыхъ слôвъ читаємъ въ лат. текстѣ: ôнъ (Соломонъ)

вѣка: [a] и ꙋ҆́хо и҆сле́дитъ красотѐ при́тчей.
10. Мно́гѡ взыска̀ Є҆ккле́сїа́стъ, є҆́же ѡ҆брѣсти̑ сло-
веса̀ хотѣ́нїѧ, и҆ напи́саное пра́вости, словеса̀ и҆-
11. стины. Словеса̀ мꙋ́дрыхъ, ꙗ҆́коже ѡ҆стны̑ волѡ̀-

а) 3, Цар. 4, 32.

слѣдивъ, и творивъ много притчей. Calmet же переводить євр. текстъ такъ: ôнъ слухавъ, бадавъ, справивъ много притчей; и поясняє сей перевôдъ такъ: Соломонъ слухавъ, бадавъ и справивъ короткѝ притчи, въ якихъ мудрцѣ восточнѝ выражають свои моральнѝ правила, и списавъ все тоє, що уважавъ за ôтповѣдне для свого народа до єго норовственного образованя; ôнъ послуговавъ ся при тôмъ пріятнымъ способомъ выраженя, щобы до серця народа улегшити приступъ правиламъ житя, за помочію которыхъ хотѣвъ сей свôй нарôдъ ублагороднити.

10. Мно́гѡ взыска̀ и пр. Соломонъ не щадивъ труда, щобы при помочи своихъ основныхъ и всесторонныхъ розмышлянь и слѣджень выказати своимъ людямъ словеса̀ хотѣ́нїѧ с. є. науки о всемъ, чого они мають собѣ желати и чого держати ся, а чого мають избѣгати, ôтъ чого мають сторонити, а такъ наука о тôмъ, що добре а що зле, що пожиточне а що шкôдливе для чоловѣка. — Напи́саное пра́вости. Соломонъ списовавъ свои науки стремлячѝ до ублагороднення, до усовершеня єго пôдданыхъ. — Словеса̀ и҆́стины. Въ тыхъ наукахъ Соломона не содержить ся ніяка ложь, ніяка облуда; ôнъ подає людямъ свои науки пôсля свого найлучшого пересвѣдченя, уважаючи ихъ яко науки самого Бога, подаванѝ єго устами.

11. Словеса̀ мꙋ́дрыхъ и пр. Моральнѝ науки мудрцѣвъ остерѣгають поважно передъ всякимъ порокомъ и всякими беззаконіями а взывають до честноты. Чимъ єсть кий поганяча для звѣряти, коли сходить зъ дороги, которою має ити, або коли иде лѣниво, тымъ суть мудрѝ науки для чоловѣка, котрый зôйшовъ зъ

выѧ, и҆ ꙗ҆́коже гво́здїе вонзе́но, и҆́же ѿ сложе́нїй
12. да́ни вы́ша ѿ па́стырѧ є҆ди́наго. И҆ мно́жае ѿ
ни́хъ сы́не мо́й храни́сѧ: твори́ти кни҃ги мнѡ́ги

дороги честноты або лѣниво на ней поступае; они ранять его совѣсть, обуджують въ нимъ почуте обовязку и оживляють его ревнôсть до доброго. — Ꙗ҆́коже ѡ҆стны волѡ́выѧ. Сей образъ есть взятый зъ кия, якого еще и теперь употребляють пастухи на востоцѣ; мѣсто батога мають они довгій кий съ вбитыми желѣзными бодцями або гвоздями. — И҆ ꙗ҆́коже гво́здїе вонзе́но. Якъ гвôздь, вбитый въ дерево, сидить въ нимъ сильно, такъ мудра наука входить глубоко въ серце чоловѣка и довго тамъ задержуе ся, наколи чоловѣкъ пересвѣдчивши ся о еи важности и правдивости нею перейме ся и ю до свого серця прійме. — И҆́же ѿ сложе́нїй и пр. Мудрцѣ укладають свои мудрѝ науки не ôтъ себе але яко пôсланники одного и того самого пастыря, котрымъ есть Богъ. Богъ есть найвысшимъ пастыремъ свого народа, котрый буває представленый пôдъ образомъ стада; Богъ поставивъ мудрцѣвъ и ученыхъ своими помôчниками, щобы его стадо провадили на здорову пашу а вздержували ôтъ ѣдовитого зѣля, с е. щобы людямъ подавали добрѝ науки а хоронили ихъ передъ небезпечными блудами. Богъ частѣйше называе ся въ св. Письмѣ пастыремъ. Зри Быт. 49, 24.; Пс. 79, 2.; Ис. 40, 11 и т. д.

12. И҆ мно́жае ѿ ни́хъ и пр. Я не щадивъ труда, щобы тобѣ зъ моеи мудрости удѣлити основныхъ наукъ о марности свѣтовыхъ рѣчей; держи ся тыхъ наукъ, а въ загалѣ всѣхъ наукъ, якѝ Богъ подавъ намъ устами своихъ пôсланникôвъ и учителей; не шукай науки въ поганьскихъ книжкахъ, въ котрыхъ ложь есть помѣшана съ правдою. Богъ израильскій давъ тобѣ лучшихъ учителей, стоячихъ пôдъ его особлившимъ проводомъ. Въ святыхъ книгахъ народныхъ найдешь чисту правду и Божу науку, якъ можешь стати ся мудрымъ, добрымъ и щастливымъ. Поганьска философія закидуе свѣтъ книжками, въ котрыхъ она чванить ся своею непотрѣбною ученостію и выкладае рѣчи, якѝ на ублагороднене

нѣ́сть конца̀ и҆ оу҆чє́нїє мно́гое тру́дъ пло́ти.
13. а) Коне́цъ сло́ва, всѐ слы́шай: Бг҃а бо́йсѧ,
и҆ за́пѡвѣди є҆гѡ̀ хранѝ, ꙗ҆́кѡ сїѐ всѧ́къ чело-
14. вѣ́къ: б) Ꙗ҆́кѡ всѐ творе́нїє приведе́тъ Бг҃ъ на

а) 1. Тим. 1, 5. б) 2. Кор. 5, 10.

людскости не мають ни найменьшого вплыву. Ты знищивъ бы твое здорове, наколи бы ты хотѣвъ перечитати всѣ письма поганьскихъ философôвъ и зъ нихъ утворити собѣ власну систему для твого поступованя въ житю. Я показавъ тобѣ, якъ можешь вести житє веселе и щастливе, а при тôмъ богоугодне; тая моя наука нехай тобѣ выстарчить.

13. Коне́цъ сло́ва, всѐ слы́шай. А теперь послухай одной науки, котра єсть основою всѣхъ наукъ Божихъ. — Бо́га бо́йсѧ. Зри пояснене Второз. 6, 2. — Ꙗ҆́кѡ сїѐ всѧ́къ человѣ́къ. Боязнь Божа, получена съ заховуванємъ Божихъ заповѣдей, єсть найлучшимъ правиломъ мудрости, єсть найпевнѣйшою дорогою до тревалого задоволеня и щастя, єсть найсильнѣйшимъ средствомъ до улегшеня терпѣній, єсть найлучшою пôдпорою въ нещастю, єсть найвѣрнѣйшою товаришкою до небеснои ôтчины. Безъ той боязни Божои, безъ того статочного послуха взглядомъ заповѣдей Божихъ, єсть всяка мудрôсть порожна, всяке уживанє утѣхъ земскихъ прикре, всяке успокоєнє безъуспѣшне, всяка потѣха въ терпѣняхъ безхосенна. Тôлько боязнь Божа, получена съ совѣстнымъ и точнымъ повненємъ Божихъ заповѣдей, може чоловѣка здѣлати щастливымъ въ тôмъ и будучôмъ житю

14. Ꙗ҆́кѡ всѐ творе́нїє и пр. На судѣ по смерти буде Богъ всѣ добрѝ и злѝ дѣла чоловѣка испытовати и карати єго за всѣ недостатки, за всѣ хибы, якѝ найде такъ въ добрыхъ якъ и въ злыхъ єго дѣлахъ. Тамъ на судѣ Божôмъ отримає вѣнецъ вѣчного щастя чоловѣкъ добродѣтельный, котрый не давъ ся ніякими переслѣдо-

сꙋ́дъ ѡ҆ всѧ́комъ погрѣше́нїи, а҆́ще вла́го и҆ а҆́ще лꙋка́во.

ванями и нещастями звести зъ дороги честноты; тамъ найде свое страшне осуджене безбожный, котрый посередъ грѣшныхъ утѣхъ и розкошей помѣтовавъ честнотою и религією и насмѣвавъ ся зъ нихъ. — Гдекотрѝ пôдъ словомъ **погрѣше́нїе** розумѣють всё, що дѣе ся акъбы черезъ ошибку и невѣдомôсть, мовъ бы казавъ: а и тое буде испытоване, чого чоловѣкъ допустивъ ся не цѣлкомъ зъ доброи воли, а зъ невѣдомости и неуваги; Богъ буде и тое испытовати, чи оно заслугуе на оправдане чи може на укаране. Иншѝ переводять евр. текстъ такъ: всѣ дѣла приведе Богъ на судъ, хотяй бы они и якъ були укрытѝ, чи они суть добрѝ або злѝ. А такъ, Богъ буде судити не лишь самѝ добрѝ и злѝ дѣла, но такожь мысли, тайнѝ намѣры чоловѣка, такъ добрѝ якъ и злѝ.

Конець книги Екклесіаста..

Передне слово

до книги Пѣснь Пѣсней царя Соломона.

Тая книга называе ся такъ, понеже пѣснь, яка въ тôй книзѣ содержить ся, есть зъ всѣхъ пѣсней Соломономъ составленыхъ найкрасшою, найвзнеслѣйшою и найзнаменитшою. Въ дословнôмъ значеню описуе она въ розговорахъ чисту любовь женихôвъ, котрî остаютъ собѣ вѣрными мимо найбôльшихъ перепонъ, утруднюючихъ заключене ихъ сопружества, и мимо найсильнѣйшихъ покусъ, загражаючихъ чеснотѣ обручницѣ. Се дословне значене есть тôлько лушпиною книги, пôдъ котрою крые ся зерно найглубшихъ и найсвятѣйшихъ правдъ, задля чого не лишь старозавѣтна але и новозавѣтна Церковь припоручала ôтъ давна своимъ вѣрнымъ читане сеи книги.

Пôсля згôдного толкованя старинныхъ жидôвъ есть въ тôй книзѣ пôдъ образомъ любви женихôвъ представленый повный Божои любви союзъ межи Богомъ а народомъ израильскимъ. (Зр. Ерем. 2, 2.; Езек. 16, 8.) Кромѣ того розумѣють гдеякî жидôвскî учителѣ пôдъ образами сеи книги такожь подружене Месіи съ своею выбраною громадою, покликуючи ся на 44-ый псаломъ,

где Месія являє ся яко царь, обходячій весѣлє, зъ котрого выходитъ спасенє для всѣхъ народôвъ.

Вразъ съ Церквою старозавѣтною розумѣла и новозавѣтна Церковь ôтъ давна въ тôй книзѣ описану любовь въ высшôмъ значеню. Пôсля згôднои науки св. Отцѣвъ есть въ тôй книзѣ представлене подружене Сына Божого съ Церквою и съ всѣми поодинокими душами праведникôвъ, а другій вселеньскій Соборъ Царгородскій осудивъ мнѣнє Теодора Мопсвестского, котрый утверджавъ, що Пѣснь Пѣсней не есть ничимъ иншимъ якъ тôлько любовною пѣснею, яку уложивъ Соломонъ зъ нагоды своеи женитьбы съ донькою царя египетского (3. Цар. 11, 1.). Высше подана наука св. Отцѣвъ опирає ся не лишь на вѣрѣ старозавѣтнои Церкви, но находить потверджене сеи вѣры такожь въ науцѣ св. ап. Павла, котрый сполученє І. Христа съ Церквою порôвнює съ союзомъ сопружескимъ (Ефес. 5, 31.), а навѣть въ вреченяхъ самого І. Христа, котрый порôвнює себе въ св. Евангелію съ женихомъ, на котрого встрѣчу выходятъ мудрî дѣвы съ лямпами повными елея, щобы съ нимъ обходити весѣлє, то зновъ съ царемъ, котрый приходить, щобы взяти въ посѣдане своє царство, то зновъ съ пастыремъ, котрый знає свои ôвцѣ, ихъ по имени кличе и житє своє за нихъ полагає.

Мнѣніє, якобы намѣромъ автора було представити въ тôй книзѣ тôлько змыслову, хотяй чисту любовь, выказують многî свѣдоцтва яко цѣлкомъ ложне. Ложнôсть сего мнѣнія выказуютъ не лишь стариннî жиды и христіяне, котрî мусѣли найлучше знати, яке значенє мала тая книга ôтъ давна, ôтъ часôвъ еи написаня, но такожь фактъ, що тая книга зôстала принята до канона прочихъ св. книгъ, якими могутъ бути выключно книги релиґійнî, а въ кôнци примѣръ прочихъ восточныхъ народôвъ, котрî взаимну любовь Бога и его найвѣрнѣйшихъ почитателей представляютъ въ образахъ, взятыхъ зъ любви змысловои.

Жиды забороняли своей молодежи читати тую книгу, позваляючи ю читати доперва супругамъ по укôнченôмъ трійцятôмъ роцѣ житя. Въ нашôй Церквѣ нема вправдѣ такои заборони, а навѣть читано тую

книгу публично въ церквѣ, однако христіяньскй учителѣ даютъ спасительну раду, щобы тую книгу читали тôлько такй христіяне, котрй суть трезвого духа, котрй гидять ся похотію свѣтовою и стремлять до совершенности. Такй христіяне не найдуть въ незакрытыхъ образахъ сеи таємничои пѣсни ніякои соблазни, такъ якъ чистымъ єсть всё чисте, пôдчасъ коли нечистымъ, невѣруючимъ ничь не єсть чистымъ, понеже ихъ духъ и совѣсть суть нечистй. (Тит. 1, 15.)

КНИГА ПѢСНЬ ПѢСНЕЙ ЦАРЯ СОЛОМОНА.

Глава̀ 1.

Туга обручницѣ. Взаимна любовь женихôвъ.

1. Да [a] ло́бжетъ мѧ̀ ѿ лобза́нїй оу҆́стъ свои́хъ:

a) Єф. 5, 32.

1. Да ло́бжетъ. Обручниця говорить до жениха въ третôй особѣ зъ несмѣлости и скромности. Въ высшôмъ значеню говорить тутъ Церковь, а заразомъ душа любяча І. Христа; що бо єсть о цѣлôй громадѣ сказано, дотычить ся такожь кождого поодинокого єи члена, и на ôтворотъ. — Поцѣлунокъ єсть образомъ сподобы, зичливости, любви; для того давали собѣ вѣрнѝ въ христіянаскихъ зôбраняхъ святый поцѣлунокъ, щобы тымъ способомъ выразити, що всѣ суть однымъ мистичнымъ тѣломъ, любовію ожи́вленымъ. (1. Петр. 5, 14.;

2. ꙗ҆́кѡ вла́га сосца̀ твоѧ̀ па́че вїна̀: И҆ вонѧ̀ мѵ́ра твоегѡ̀ па́че всѣ́хъ а҆рѡма̑тъ: [a] мѵ́ро и҆злїа́ное и҆́мѧ твоѐ, сегѡ̀ ра́ди ѻ҆троковн̑цы возлюви́ша

а) Пс. 44, 8.

Рим. 16, 16.) Пôсля св. Григорія В. есть поцѣлунокъ устъ Христовыхъ повѣвомъ его благодати, обуджаючои вѣрну душу до нового житя. Св. Вернардъ учить, якъ можемъ постепенно дôйти до поцѣлунку устъ Христовыхъ. Пади перше — каже ôнъ — на землю и цѣлуй стопы Христовй, умый ихъ своими слезами, и не пôдноси ся зъ земли скорше, доки не учуешь: твои грѣхи суть тобѣ прощенй; потôмъ можешь цѣловати руки Христовй (щобы зъ тыхъ рукъ одержати благодать до выконуваня всѣхъ честнотъ); наконець можешь (съ боязнею се говорю) важити ся, не лишь дивити ся на лице величія Христового, но такожь тоеже цѣловати (щобысь дôйшовъ до цѣлковитого соедененя съ Христомъ). — Сосца̀. Говорить ся тутъ о персахъ жениха, понеже Богъ, І. Христосъ, подôбно матери любить свôй выбраный нарôдъ (Ис. 66, 13) и его на лонѣ своимъ носить (Ис. 46, 3.), або понеже Божа наука называе ся духовнымъ молокомъ, котрымъ кормять ся Божй дѣти (1. Петр. 2. 1). — Па́че вїна̀. Вино мае тутъ значене утѣхъ, розкошей того свѣта (Еккл. 2, 3.) Гадка отже есть: Твоя матерна любовь вразъ съ всѣми еи добродѣйствами есть лучшою нѣжь всѣ свѣтовй утѣхи и розкошѣ.

2. И҆ вонѧ̀ мѵ́ра и пр. Мешканцѣ востока радо помазують ся благовонными елеями для чистости и запаху (Екклес. 9, 8.), а кромѣ того бувъ у жидôвъ звычай, що женихи вѣнчанй и елеями помазанй заключали сопружества. — И҆злїа́ное. Не въ начиню замкнене, але выляне зъ начиня, широко и далеко свою воню розливаюче. — И҆́мѧ твоѐ. С. е. Ты самъ есь покрѣпляючимъ, цѣлющимъ елеемъ. Часто приходить въ св. Письмѣ имя

3. тѧ̀. Привлекóша тѧ̀: въ слѣ́дъ тебѐ [a] въ воню̀ мѵ́ра твоегѡ̀ течéмъ: введé мѧ царь въ лóж-

a) Пс. 44, 9.

въ значеню самои рѣчи, якъ имя Боже въ значеню самого Бога (Пс. 5, 12.; 12, 17,; 47, 11.) Наколи тіи слова возмемъ въ высшôмъ значеню, тогда єсть тутъ бесѣда о любви Божого жениха, що тая єго любовь має запахъ найлучшого єлея, а що бôльше, що ôнъ самъ, сей Божій женихъ, єсть єлеємъ. Се ôтповѣдає зовсѣмъ тымъ именамъ, яке надає св. Письмо Божому жениху, называючи єго Месією, Христомъ, Іисусомъ; слова бо Месія, Христосъ значать: Помазанникъ, а Іисусъ значить: Спаситель, спасаючій Божимъ єлеємъ благодати. Зр. Пс. 44, 8.; Діян. Ап. 10, 38. — Єгѡ̀ ра́ди ѻ̂троковѝцы и пр. Задля твоеи силы, задля твоеи красы любить тебе женьска молодѣжь. Въ 44. Псалмѣ, где єсть бесѣда о царствѣ и подруженю Месіи, оповѣдає ся, що до него приводять дѣвицѣ, котрѝ за нимъ идуть, а въ книзѣ Откровеня (14, 4.) читаємъ о Божôмъ Агнцю, що дѣвицѣ, дѣвственницы идуть вслѣдъ за нимъ, куда ôнъ лишь иде. Пôдъ тыми же дѣвицями, о котрыхъ єсть бесѣда въ Пс. 44., мають розумѣти ся не тôлько тіи, котрѝ не осквернили ся тѣлеснымъ сполученємъ съ особами другого пола (Апок. 14, 4.), но такожь всѣ тіи душѣ, котрѝ остали чистыми, вôльными ôтъ бруду свѣтового, або котрѝ обмыли ся въ крови Христовôй. Всѣ тіи любять Іисуса Христа, понеже єго благодати суть такъ покрѣпляючѝ, понеже ôнъ самъ єсть такъ милый.

3. Привлекóша тѧ̀. Пôсля євр. тексту було бы: влецѝ мѧ̀. А и въ лат. текстѣ єсть: потягни мя, trahe me. Се лучше ôтповѣдає звязи сего стиха съ стих. попер. Гадка тая: Прискори наше подружене, тогда я пôйду за тобою съ моими дѣвицями при весѣльнôмъ торжествѣ середъ запаху твого єлея. — Слова: влецѝ мѧ̀! вказують въ высшôмъ значеню на немôчь обручницѣ, котра не може за женихомъ поступати на дорозѣ чест-

ницꙋ свою: возрадꙋемсѧ и҆ возвеселимсѧ ѿ тебѣ, возлюбимъ сосца̀ твоѧ̀ паче вїна̀: правость
4. возлюби̇ тѧ. [а] Черна̀ ѥ҆смь а҆зъ и҆ доврà, дщери Іерꙋсалимскїѧ, [б] ꙗ҆коже селенїѧ Кидарска, ꙗ҆коже

а) Пс. 44, 14. б) Пс. 119, 5.

ноты, хиба що ôнъ ю самъ за собою потягне. Для того просить она его о тую благодать, обѣцяючи ему, що пôйде за нимъ вразъ съ своими товаришками, съ святыми, съ нею злучеными душами, покрѣплена запахомъ его елея с. е. его дарôвъ благодатныхъ, якй ôнъ щедро роздѣлюе тымъ, що за нимъ идуть. Тутъ примѣчае Менохій: Есть ту бесѣда о потребѣ благодати Божои потягаючои до любви Бога, и тую благодать дае І. Христосъ, который говорить о собѣ: Ѧ҆ще а҆зъ вознесенъ бꙋдꙋ ѿ земли̇, всѧ̀ привлекꙋ̀ къ себѣ̀. (Іоан. 12, 32.) — Введе̇ мѧ ца̀рь и пр. Пôсля св. Томы вызнае тыми словамв обручниця, що удостоила ся найтѣснѣйшого зъединеня съ своимъ женихомъ. Такожь въ Пс. 44 приводить ся обручниця Месіи вразъ съ своими товаришками въ дôмъ царя. Менохій примѣчае на тôмъ мѣстци: Черезъ Мойсея впровадивъ Богъ свою обручницю тôлько до притвора церкви, черезъ І. Христа же ажь до Святая Святыхъ, въ саму глубину свого невысказаного милосердія, мудрости и любови. — Ѿ тебѣ̀. Царскій жениху! — Сосца̀ твоѧ̀. Зри пояснене выс. ст. 1. — Пра̀вость возлюби̇ тѧ. Всѣ добродѣтельнй любять тебе. Або: Нехай любять тебе всѣ добродѣтельнй! - Allioli подае таку гадку цѣлого стиха: Мôй мужь, котрый есть моимъ царемъ, царемъ неба и земли, впровадить мене до сокровищь свого духовного просвѣченя и потѣшеня; тому, о возлюбленый жениху, тѣшу ся и радую ся тобою, люблю тебе за твою любовь къ мнѣ, котра перевысшае всѣ радости и роскошѣ того свѣта. Якъ же справедливою есть рѣчею, щобы любили тебе всѣ праведнй! Суть се слова Церкви Христовои, а заразомъ кождои душѣ, любячои І. Христа. Зри выс. ст. 1.

4. Черна̀ ѥ҆смь а҆зъ и пр. Яко сел нка есмь вправ-

5. завѣсы Соломѡни. Не зрите менѐ ꙗкѡ азъ
ѐсмь ѡчернена, [a] ꙗкѡ ѡпали ма солнце: сы-

a) Апок. 7, 16.

дѣ опалена ôтъ сонця, о вы мѣщанки, однако есмь мимо того красна, — подôбно чорнымъ опонамъ наметôвъ кидарскихъ; тыхъ опонъ употребляють вправдѣ тôлько простѝ пастухи, однако задля своеи особенноеи красоты могуть они мѣрити ся съ величавыми опонами Соломона. Кидарѣ суть потомками Исмаила (Быт. 16, 12.; 1. Пар. 1, 29.; Ис. 60, 7.) Еще въ нынѣшныхъ часахъ барвлять Арабы своеи наметы на чорно; блискуча чорна барва надае имь хорошій видъ. Въ высшôмъ значеню розумѣемъ пôдъ красотою обручницѣ еи внутрѣшну красоту серця, еи станъ благодати, якимъ ю Богъ украсивъ; а и въ 44. Пс. ст. 14. есть бесѣда о внутрѣшнôй красотѣ обручницѣ Месіи. Пôдъ еи чорностію розумѣемъ еи працями, терпѣнями, умертвленый внѣшный видъ, якъ се оказуе ся зъ слѣдуючого. — Дщери Іерусалимскіꙗ. Суть то душѣ святои громады, такъ якъ Єрусалимъ мае часто значене громады праведныхъ. Ôгповѣдно сему гадка того стиха есть: Я маю вправдѣ незначный, трудами, терпѣнями, природными немочами умертвленый видъ, о вы сестринѝ душѣ; однако мимо того украшае мене благодать, якою мене мôй обручникъ вывѣновавъ. Св. Августинъ и Амвросій вкладають тѝ слова въ уста Церкви, даючи таку гадку: я представляю вправдѣ сумный видъ зъ огляду на гоненя, на якѝ есмь выставлена, зъ огляду на соблазни и блуды, якѝ здають ся мене зъогиджовати, однако въ скрытости мого лона жіють мои послушнѝ хоть не многѝ дѣти, котрѝ украшенѝ всѣми честнотами, суть моею цѣлою красотою; або, якъ мае Менохій: Церковь Христова, на покорѣ оперта и многими переслѣдованями томлена, поверховно дивлячому ся выдае ся гôдною погорды, тому же, который ю знае основно, оказуе ся достойною чести и любви.

5. Не зрите менѐ и пр. Не дивѣть ся на мене цѣ-

нове матере моеѧ сварахꙋсѧ ѡ҆ мнѣ, положиша
мѧ стражѧ въ вїноградѣхъ: вїнограда моегѡ̀
6. не сохранихъ. [а] Возвѣсти мнѣ, ег҆оже возлюби
дꙋшаѧ моѧ, гдѣ пасеши, [б] гдѣ почиваеши въ

а) пис. 3, 1. б) Іоа. 1, 41.

каво, не дивуйте ся, видячи мене чорною. Терпѣня, гоненя, утяжлив сти зъогидили мене. Спека служить въ св. Письмѣ яко образъ терпѣній (Пс. 120, 6.), праць и всякихъ трудôвъ (Мат. 20, 12.). — Сынове матере и пр. Мои братя оказали ся взглядомъ мене ворожо успособлеными, они казали менѣ стеречи своихъ винниць, щобы я не могла прійти до мого жениха; такъ почорнѣла я зъ спеки, и не могла плекати моеи власнои винницѣ, доглядати предмету моеи любви. Въ высшôмъ значеню жалуе ся душа праведна: Люди свѣтовѝ, змыслови задали менѣ терпѣня, вороговали на мене, особливо задля моеи сердечнои, горячои любви взглядомъ мого жениха, І. Христа; ôтти походить мôй видъ, зъ котрого перебивае ся мое упокорене, мôй смутокъ; тѝ люди старали ся мене ôтвести ôтъ І. Христа, предмета моеи любви, всякими свѣтовыми орудками и занятями, и тымъ способомъ нанесли шкоду моей душѣ, вспиняючи еи тѣсне зъединене съ І. Христомъ, небеснымъ обручникомъ. Иншѝ вкладають тѝ слова въ уста Церкви Христовои: Дѣти моеи матери, синаґоґи, Жиды, переслѣдовали мене и тому стала ся я сторожомъ иншихъ винниць, народôвъ поганьскихъ; мою же власну винницю, народъ израильскій (Ис. 5, 7.) мусѣла я ôттакъ опустити.

6. Возвѣсти мнѣ и пр. Въ часѣ полудневои спеки клали ся пастухи пôдъ тѣнистыми деревами, близько жерелъ або потокôвъ, задержуючи при собѣ свои ôвцѣ, доки спека не зменьшить ся. Обручниця хоче знати, где есть мѣстце ôтпочинку еи обручника, щобы могла

полꙋ́дне? да не когда̀ бꙋ́дꙋ ꙗ҆́кѡ ѡ҆влага́ющаѧсѧ
7. надъ ста́ды дрꙋгѡ́въ твои́хъ. [a] А҆́ще не оу҆вѣ́-

а) Мат. 25, 32.

его скоро найти, не потребуючи его довго шукати при стадахъ его товаришей и выставляючи ся на можливѝ ихъ пôдозрѣня що до своеи честности. — Ꙗ҆́ко ѡ҆влага́ющаѧсѧ. С. е. яко закрываюча ся. Зъ огляду на звычай дѣвиць на востоцѣ, закрываючихъ ся задля встыду або смутку, мали бы тѝ словѣ таку мысль: Чому маю ся закрывати и выдавати ся въ очахъ твоихъ товаришей яко встыдаюча ся або сумуюча? Чому мене не кличешь заразъ до себе? Для того скажи менѣ и пр. Або зъ огляду на се, що блудницѣ мали звычай закрываня ся. (Быт. 38, 14.). могли бы тѝ слова мати значене, що обручниця закрыта для приличности, шукаючи свого жениха, могла бы въ очахъ его товаришей выдати ся нечестною. — Мысль же высша сего стиха есть: Душа любяча І. Христа и бажаюча съ нимъ якъ найтѣснѣйше зъединити ся, высказавши (ст. 5.) свôй жаль по поводу терпѣнь и праць, якѝ ю ôтъ него ôтрывають, просить его, свого возлюбленого обручника, щобы ю поучивъ, якъ бы она могла въ часѣ спеки терпѣнь и трудôвъ найти его, щобы не була змушена середъ шуканя его зносити новѝ горести и упокореня. Иншѝ же толкуючи се о Церквѣ Христовôй, кажуть, що тая Церковь, утиснена такъ многими гоненями, видячи, що тôлько ôтъ самого князя пастырей, І. Христа, належить очѣковати помочи, бажае горячо его найти, шукае его въ часѣ полудня, а не въ ночи, понеже І. Христосъ не любить темноты, но спочивае въ яснôмъ свѣтлѣ католицкои вѣры и тамъ пасе своихъ вѣрныхъ. А въ часѣ своихъ гоненій мала Церковь Христова подôбно онôй обручницѣ свои опасности; ото такѝ опасности грозили ей тогда, коли она въ своихъ членахъ обходячи рôжнѝ мѣстця, утѣкаючи зъ одного мѣста до другого, перебувала посередъ небезпечныхъ поганъ и переворотныхъ философôвъ и еретикôвъ.

7. А҆́ще не оу҆вѣ́си са́мꙋю тебѐ. С. е. Если ты сего

си самꙋю тебѐ, добраѧ въ женахъ, ѝзыди ты
въ пѧтахъ паствъ, ѝ пасѝ кѡзлища твоѧ оу
8. кꙋщей пастырскихъ. [a] Кѡнемъ моимъ въ ко-

а) 3. Цар. 10, 28.

не знаешь. Слôвця: самꙋю тебѐ суть излишнѝ; они додають ся въ евр. языцѣ подôбно якъ у латинникôвъ: met, te, se.—Въ тôмъ стиху якъ и на инших мѣстцяхъ сеи книги, высуває авторъ жениха нагло, безъ попередного заповѣдженя его прихода. Рôвно нагло дає ему авторъ уступити безъ попередного заповѣдженя его ôтхода; обручниця позôстає тогда знову сама полишена своей тузѣ. Allioli примѣчає: Тымъ есть имовѣрно выражено се, що божественный женихъ несподѣвано входить до своихъ возлюбленыхъ, невинныхъ душь, ихъ освѣчує, потѣшає, покрѣпляє, ущастливяє, опускаючи ихъ потôмъ пôсля свого уподобаня и немовъ забираючи имъ свою ласку; ту бо на тôмъ свѣтѣ нема того тѣсного зъединеня съ божественнымъ женихомъ, якого участниками станутъ ся праведнѝ доперва въ станѣ совершенности, въ небѣ. — Добраѧ въ женахъ. Найкрасша межи женьщинами. — Ѝзыди ты въ пѧтахъ и пр. Женихъ каже ей, щобы ишла съ своимъ стадомъ за его пастухами и щобы пасла свои козлы коло ихъ леговискъ; тамъ она его найде. Обручниця выступає тутъ яко пастушка, а женихъ яко пастухъ. Въ библійнôй образовôй бесѣдѣ розумѣють ся пôдъ образомъ пастухôвъ учителѣ (Ерем. 2, 8.), пôдъ образомъ козлôвъ грѣшники (Мат. 25, 32.); тутъ же можемъ пôдъ козлами розумѣти заблукавшѝ ся ôвцѣ, котрѝ зôстали повѣренѝ опѣцѣ обручницѣ, такъ що мысль сего стиха була бы: Иди съ твоимъ заблукавшимъ ся стадомъ до учителей; въ розважаню и выконуваню ихъ святыхъ наукъ найдешь мене.

8. Кѡнемъ моимъ и пр. Египетскѝ конѣ були славнѝ зъ своеи красоты. — Богъ приносячій помôчь людямъ буває въ св. Письмѣ неразъ представленый яко

лесни́цѣхъ фараѡ́новыхъ оу҆подо́бихъ тѧ̀ [a] бли́ж-
9. нѧѧ моѧ̀. [б] Что̀ оукра́шенни ланиты твоѧ̀ ꙗ҆́кѡ

а) нпс. 2, 2.; Іоа. 15, 14. б) Єзек. 16, 11.

сидячій на коняхъ (Аввак. 3, 8. 15.; Апок. 6, 2.) для узмысловленя єго силы воєнной. Въ высшôмъ значеню була бы мысль тыхъ слôвъ: Ты єсь подôбна до моєи побѣдной запряги; якъ тая поконує всѣхъ ворогôвъ, такъ и ты ôгносишь побѣду надъ діяволомъ, свѣтомъ и тѣломъ. Се дасть ся сказати о душѣ праведнôй, совершеннôй, тѣсно зъєдиненôй съ І. Христомъ, но єще лучше о Церквѣ Христовôй, которой не могуть преодолѣти врата, силы адовй. Allioli примѣчає: Можливымъ єсть, що авторъ хоче образами сего и двохъ слѣдуючихъ стихôвъ выразити тôлько тую мысль, що обручниця ôтзначає ся красотою духа, благородностію и повагою. — Бли́жнѧѧ моѧ̀. Подружко, пріятелько моя.

9. Что̀ оукра́шенни и пр. Горлицѣ бували уживанй при жертвахъ яко образъ чистоты (Лев. 5, 7.); суть то чистй, невиннй, обычайнй птахи, о котрыхъ говорять, що выбирають собѣ лишь одного самця або самицю, що по смерти одного проживає другій въ смутку, мовъбы въ жалобѣ. Въ высшôмъ значеню може сей образъ выражати тую мысль, що обручниця (вѣрна душа — Церковь) кромѣ свого божественного жениха не любить ничого бôльше (Апок. 14, 4.) и що вѣрный членъ Церкви заховує святôсть свого тѣла и своєи души (1. Кор. 7, 34.). — Бы́ѧ твоѧ̀ ꙗ҆́кѡ мѡни́сты. Намиста, нашийники (мѡни́сты) були для Юдеѣвъ образомъ послуха (Сір. 6, 25.), подôбно якъ шия вôльна, вытягнена, була образомъ непослуха (Ис. 3, 16.; Іов. 15, 26.). Высша отже мысль сего стиха єсть: вѣрна душе, обручнице моя! якъ милою єсть для мене твоя обычайнôсть и вѣрна любовь, якъ милымъ єсть для мене твôй послухъ! якъ красною дѣлають тебе тіи твои честноты!

10. горлицы, выѧ твоѧ ꙗкѡ мѡнисты? Подѡбїѧ
злата сотворимъ тѝ съ пестротами сребра.
11. Дондеже (бꙋдетъ) царь на восклонѣнїи своѥмъ,

---

10. Подѡбїѧ злата и пр. Женихъ обѣцюе своей обручницѣ подарунки, а то всѣлякѝ золотѝ фиґуры, высаджованѝ срѣбломъ. Золото и срѣбло суть въ св. Письмѣ образами чистоты совѣсти и невинности, непорочности житя (Іов. 23, 18,; Мал. 3, 3.). Перша особа множественного числа (сотворимъ) означае тутъ, що всемогучôсть Отца, мудрôсть Сына и любовь св. Духа дѣлають спôльно, щобы обручницю обудити до нового житя и вывѣновати новыми дарами, подôбно якъ и при першôмъ сотвореню чоловѣка на образъ и подобіе Боже (Быт. 1, 26.) були чинными всѣ три особы Божѝ. Мысль: Мы хочемъ тебе чистотою и святостію щоразъ бôльше съ собою зъединити. — Замѣсть нашого подѡбїѧ читаемъ въ лат. текстѣ: murenulas. Були то ланцушки жѣночѝ, такъ названѝ ôтъ того, що укладали ся на подобе рыбы морскои мурены, и мали на собѣ рôжвѝ пятна або цятки. Менохій ôтносячи сей стихъ до св. Церкви примѣчае: Муренулѣ золотѝ и т. д., котрѝ украшають обручницю Церковь, суть Письма Божѝ, полыскуючѝ золотомъ духовныхъ выречень, и выложенѝ солодичею вымовы, хорошими поясненями и образовыми представленями святыхъ писателей, съ котрыми жадна мірска мудрôсть або вымова рôвнати ся не може.

11. Дондеже (бꙋдетъ) царь и пр. Се говорить обручниця до царя, однако въ третôй особѣ задля скромности. Зри выс. ст. 1. 3. Дословна мысль сего стиха есть: Коли царь буде спочивавъ на своимъ ложу, буде ему пахъ мôй елей, або: я вылью на него мôй елей. Женьщины на востоцѣ носять при собѣ вонности и пахнучѝ елеѣ, або выливають ихъ для споводованя пріятного запаху, щобы тымъ способомъ въ часѣ бенкетôвъ почтити милыхъ, любленыхъ гостей (Марк. 14. 3.). Запахъ, пріятна воня есть въ св. Письмѣ образомъ доброго имени, яке подае честнота (2 Кор. 2, 14.), а та-

12. **нáрдъ мóй дадѐ воню свою. Вѧзáніе стáкти врáтъ мóй мнѣ, посредѣ сосцѹ̀ моéю водворитсѧ:**

кожь образомъ самоиже честноты (Сір. 24, 20—23.); для того Марія Магдалина, выльявши на Спасителя сидячого при столѣ дорогоцѣнный елей, дала тымъ чиномъ образъ вони честнотъ, котру постановила ôтъ теперь ширити въ около себе зъ любви къ своему обручнику (Марк. 14, 3.). Ложе царя есть то учта весѣльна, котру божественный женихъ ôтбуває черезъ свою Божу религію съ нами и въ насъ (Іоа 14, 23.) тутъ (Притч. 9, 1—5.; Мат. 22, 4.) и тамъ (Мат. 8, 11.), щобы мы при тôмъ одержували его дары и ширили въ около себе ихъ воню, воню всѣхъ честнотъ (2. Кор. 2, 14.). Можна отже зъ того выпр вадити таку мысль: Наколи мôй царь и женихъ запросить мене тутъ въ своей Церквѣ а колись тамъ въ своимъ царствѣ до участи въ своихъ дарахъ, наколи мене напоить своими радостями, тогда выдамъ я воню моихъ ôтъ него походячихъ честнотъ, котра ему подôбно вони дорогоцѣнного елея сподобає ся. Иншѝ понимають ложе царя яко спокôй Церкви, супочинокъ кождои поодинокои вѣрнои души, ôтзначаючои ся вонею всякихъ честнотъ. — **Нáрдъ**. Дерево, зъ котрого овочôвъ вытискано найпріятнѣйшій елей.

12. **Вѧзáніе стáкти** и пр. Суть то слова обручницѣ (души, Церкви). — Восточнѝ женьщины носили за пазухою китицѣ пахнючихъ цвѣтôвъ, а особливо цвѣтôвъ мирревыхъ. Такѝ цвѣты суть такожь задля своеи знаменитои вони образомъ честноты (Сір. 24, 20.), або образомъ въ загалѣ пріятности, (Пс. 132, 1. 2.), або образомъ смерти, умертвлень, терпѣній и т. д., такъ якъ мирра (стáкти) була одною зъ найзнаменитшихъ вонностей, которыми помазовано тѣла усопшихъ, подôбно якъ се мало мѣстце такожь при похоронѣ І. Христа (Іоа. 19, 39.). Ôтповѣдно тымъ рôжнымъ значенямъ мирры бувають елова сего стиха рôжно пояснюванѝ. Бôльша часть св. Отцѣвъ и толкователей св. Письма розумѣє мирру яко образъ смерти и терпѣній и они по-

13. Грѣзнъ кѵпровъ братъ мой мнѣ, въ віноградѣхъ
14. а) Енгаддовыхъ. б) Се ѣсй добра искренная моя

а) 1. Цар. 24, 1. б) нис. 4, 1.

дають таку мысль: Смерть мого жениха, его терпѣня, умертвленя, самоотверженя, суть всегда въ моимъ серцю, они служать менѣ яко оборона противъ покусъ свѣта, тѣла и дѣявола. Або: Якъ дѣвицѣ, котрй хотять бути любленй, носять на грудяхъ вонй цвѣты и елеѣ, такъ я обручниця І. Христа, воннѣйшого надъ всѣ вонѣ, въ серцю носити и горкй его муки и смерть съ почестію розважати буду. — Братъ мой. Посля евр. тексту: мой возлюбленый, мой обручникъ.

13. Грѣзнъ кѵпровъ и пр. Кипръ есть то дерево, котрого цвѣты подобно грознамъ на бадилинахъ звѣшують и пріятну воню выдають. Отчиною того дерева здае ся бути Енгаддійска околиця, где Іорданъ вливае ся до мертвого моря. Обручниця порôвнюе свого обручника съ пріятнымъ запахомъ кипрового грозна, и хоче тымъ выразити покрѣпленє, оживляючу радость, якй ôтъ него отримуе. Менохій подае таку мысль: І. Христосъ есть грозномъ благовоннымъ и спасительнымъ, вытисненымъ въ прасѣ креста; зъ него маемъ чашу Пресв. Евхаристіи, котрою чудесно покрѣпляють ся дѣти св. Церкви.

14. Се ѣсй добра и пр. Суть то слова жениха (Бога, І. Христа) — Добра. Красна. Красота, каже св. Тома, есть двояка, — красота души и красота тѣла. Красота души почивае въ чеснотахъ вѣры, надѣи и любви; красота тѣла въ складнôй поверхности, а особливо въ выразѣ очей. — Искренная моя. Пріятелько моя. — Очи твой голубинѣ. Голубъ есть въ св. Письмѣ образомъ простоты, скромности и чистоты (Мат. 10, 16.); пôдъ очима голубячими мае отже розумѣти ся скромне, чисте успособленє, съ якимъ человѣкъ довженъ дѣлати всё тôлько для Бога, для его славы и для добра свого ближнёго.

15. сѐ ѐсѝ добра̀: ѻ҆чи твои̇ голꙋбѝнѣ. Сѐ ѐсѝ до́бръ
врáтъ мо́й, и҆ ѐщѐ красе́нъ: ѻ҆́дръ на́шъ съ ѡ҆сѣ-
16. не́нїемъ: Преклáди до́мꙋ на́шегѡ ке́дрѡвыѧ, дскѝ
на́ши кѵ́парѝсныѧ.

---

15. Сѐ ѐсѝ до́бръ и пр. Суть то слова обручницѣ (души, Церкви) —До́бръ. Красный. Такожь въ Пс. 44, 3. называе ся І. Христосъ краснымъ. Ôнъ есть красный, каже св. Августинъ, въ небѣ, красный на земли, красный въ чудесахъ, красный пôдъ бичами, красный на крестѣ, красный еще въ гробѣ. Найвысшою и правдивою красотою есть справедливôсть. — Красе́нъ. Лат. decorus, хороший, любый, милый. — Ѻ҆́дръ на́шъ съ ѡ҆сѣнéнїемъ. Ложе наше въ тѣне находить ся. (Зр. Ест. 1, 5.) Ложе есть мѣстцемъ спокою и зъединеня любячихъ. Есть се образъ найтѣснѣйшого зъединеня души праведнои, Церкви съ І. Христомъ, своимъ женихомъ, обручникомъ.

16. Преклáди до́мꙋ и пр. Пôдъ преклáдами розумѣють ся бальки, до котрыхъ прибивають ся дошки, творячѝ стелю. Мовъбы казала: Мы не потребуемъ палаты; кедры и кипарисы суть нашою стрѣхою, нашою схороною. Кедры и кипарасы суть звѣстнѝ зъ своеи тревалости; тожь высша мысль сего може бути така: Наше мешкане, наше пожите есть вѣчне. Се ôтповѣдае словамъ св. Петра въ первôмъ его посланію 2, 5., где ôнъ говорить, що есьмо созданѝ на І. Христѣ; такожь словамъ св. Павла 2. Кор. 5, 1. и сл., пôсля котрыхъ отримаемъ колись жилище небесне ôтъ Бога, котрый роздѣлюе рôжнѝ обители (Іоа 14, 2.) ôтповѣдно рôжнымъ заслугамъ (1 Кор. 15, 41.). Иншѝ пôдъ образами сего стиха розумѣють законныхъ наставникôвъ и учителей церковныхъ, котрѝ житемъ и наукою пôдпирають дôмъ Божій, Церковь Христову.

Глава 2.

Продовжене взаимныхъ похвалъ и освѣдчень любви обручника и обручницѣ.

1. Ꙗ҆зъ цвѣ́тъ по́льный, и҆ кри́нъ оу҆до́льный.
2. Ꙗ҆́коже [a] кри́нъ въ те́рнїи, та́кѡ и҆скре́нна҃ моѧ҆

a) Ис. 35, 1.

1. Ꙗ҆зъ цвѣ́тъ и пр. Высше 1, 14. хваливъ женихъ свою обручницю задля єи красоты; теперь ôтповѣдає она съ скромностію, що єсть тôлько цвѣтомъ польнымъ, звычайною лилією, ростучою по долинахъ. Пôсля иншихъ говоритъ се женихъ. Єсли то суть слова обручницѣ, то выражає она тыми словами внутрѣшне чувство своєи низькости и недостойности; єсли же тѝ слова вложимъ въ уста жениха, то называє ся тутъ І. Христосъ цвѣтомъ, полишенымъ на поли, для кождого доступнымъ (Ис. 65, 1), въ низькости зъ кореня Єссеєвого (Ис. 11, 1.) выросшимъ, котрого оживляючу воню вдыхують въ себе знову тôлько низькѝ, покорнѝ. — Кри́нъ. Лилія.

2. Ꙗ҆́коже кри́нъ и пр. Суть то слова жениха (Бога, І. Христа). Женихъ обертає скромну бесѣду своєи обручницѣ на єи похвалу. Такъ єсть, ты єсь лилією, але лилією межи тернємъ; товаришки бо твои суть въ порôвнаню съ тобою мовъ терне. Цвитуча лилія єсть образомъ Церкви и всѣхъ душь праведныхъ (Ис. 35, 1, Ос. 14, 6.); терне єсть звычайно образомъ безбожникôвъ. Женихъ хоче отже сказати: Моя обручниця, душа съ мною зъединена, цвите честнотами якъ лилія, однако она стоить межи тернємъ; єи честноты осягаютъ цвѣтъ совершенности середъ покусъ и переслѣдовань безбожникôвъ. (Вернардъ) Пôсля иншихъ має ту розумѣти ся Церковь Христова, котора єсть немовь лилією межи тернємъ ворогôвъ и єретикôвъ, котрѝ суть дщє-

3. посредѣ дщерей. Ꙗкѡ ꙗблонь посредѣ древесъ
лѣсныхъ, такѡ братъ мой посредѣ сынѡвъ: [a)]
подъ сѣнь егѡ восхотѣхъ и сѣдохъ, и плодъ
4. егѡ сладокъ въ гортани моемъ. Введите мѧ

а) Пс. 90, 1.; Апок. 2, 7.; 22, 2.

рами для того, що були зъ І. Христа черезъ крещенє зродженй, однако зôстали уже сокôвъ позбавленй и задаютъ Церквѣ раны.

3. Ꙗкѡ ꙗблонь и пр. Се говорить обручниця (душа, Церковь). Якъ яблôнь пожиточностію и красотою своихъ овочей перевысшає всѣ дикй дерева, такъ перевысшаєшь ты всѣхъ молодцѣвъ. — Братъ мой. Зри выс. 1, 12. — Подъ сѣнь и пр Двоякій хосенъ приносить тоє дерево, котрымъ єсть І. Христосъ: тѣнь въ часѣ спеки — охорону передъ переслѣдованями, покусами, крѣпость въ терпѣняхъ и трудахъ (выс. 1, 4. 5.); а потôмъ солодкй овочи — свѣтло, животъ вѣчный (Іоа. 6, 54.). Пôдъ образомъ же древесъ лѣсныхъ мають розумѣти ся люди, котрй власною силою жадного спасительного и совершенного овочу самй черезъ себе выдавати не могуть.

4. Введите мѧ и пр. Обручниця ôтзыває ся ту до своихъ товаришокъ, а радше до товаришей жениха, пôдъ котрыми въ высшôмъ значеню треба розумѣти апостолôвъ, учителей. — Въ домъ вїнѧ. Винна пивниця єсть ту образомъ любви, якъ видимъ зъ дальшихъ слôвъ сего стиха. Высша мысль: Праведна душа бажає упоєня святою любовію. Станъ сего святого упоєня описує св. Павелъ Рим. 8, 35—39. — Вчините во мнѣ любовь. Праведна душа бажає, щобы Богъ удѣливъ єй правдиву любовь, такъ щобы могла любити себе и ближнёго тôлько для Бога, а Бога самого надовсе (Тома Акв.). Иншй мають въ тôмъ стиху на мысли бажанє праведнои душѣ, щобы могла бути введена до складу винного с. є. до престола Божого и тамъ взяти чашу спасенія Господного, котра увеселяє Бога а оживляє чоловѣка,

5. [a] въ домъ вїна, вчини́те во мнѣ́ любо́вь: Оу̑твердите мѧ̀ въ мѵ́рѣхъ, положи́те мѧ̀ въ ꙗ̑блоцѣхъ: ꙗ̑кѡ оу̑ѧ́звлена (є̑смь) любо́вїю ѧ̑зъ.
6. Шꙋ́ица є̑гѡ̀ подъ главо́ю моє́ю, и̑ десни́ца

a) Пс. 35, 9.

наповняючи его серце горячою, живою любовію Бога и ближного.

5. **Оу̑твердите мѧ̀** и пр. Тужлива любовь утомила обручницю; тая ей любовь була такъ велика, що она не могучи знести ей надмѣру, омлѣвае и падае; для того взывае она свои товаришки, щобы принесли пахнючи̑ цвѣты и всяки̑ пахощѣ, такожь сильно вонячи̑ яблока, щобы могла скрѣпити ся ихъ запахомъ. Въ высшо̑мъ значеню розумѣемъ по̑дъ тою слабостію, по̑дъ тою немочію рану любовну, яку задають стрѣлы божественного жениха (Пс. 44, 6.), его могучи̑, обуджуючи̑ вдухновеня; есть се туга любовна, бажаюча цѣлковитого зъединеня. (Вас., Григ. Нис.) Воня пахощей, цвѣто̑въ и яблокъ, котра мае обручницю скрѣпити, есть то обѣтниця сего зъединеня, въ котро̑й она полагае надѣю помочи для себе. Якъ она тую помо̑чь одержуе, о то̑мъ есть бесѣда въ слѣд. ст. — **Въ ꙗ̑блоцѣхъ**. Арабскій лѣкарь Avicenna (Can. Med. l. II pag. 262.) пише о сирійскихъ яблокахъ, що они мають пріятну воню а при то̑мъ силу скрѣпляючу серце. Палестина була за его часо̑въ частію Сиріи По̑дъ яблоками можна ту, якъ у римскихъ писателей, розумѣти всякого рода овочи, якъ помаранчѣ, цитрины, брескинѣ, морелѣ. Палестина есть въ таки̑ овочи дуже богата.

6. **Шꙋ́ица є̑гѡ̀** и пр. Обручниця, хора зъ туги, находить уздоровлене въ зъединеню съ своимъ обручникомъ; о̑нъ бере ю въ свои обнятія, но она зъ надмѣру щастя западае въ сонъ. — Высша мысль: Божественный женихъ обнимае душу, вянучу зъ туги за нимъ, а тая душа, упоена щастемъ Божихъ обнятій и свого съ

7. ѐгѡ̀ ѡ҆бъ́иметъ мѧ̀. [a] Заклѧ́хъ ва́съ дщѐри І҆ер8салимли въ си́лахъ и҆ крѣпостехъ села̀: а҆́ще
возста́вите, и҆ возв8ди́те любо́вь, до́ндеже вос-
8. хо́щетъ. [б] Гла́съ бра́та моегѡ̀: сѐ то́й и҆́детъ

а) пис. 3, 5.

Богомъ зъединеня, западає въ надприродный сонъ, въ котрôмъ она, мовъ не належача уже до сего змыслового свѣта, чує слова зъ высшого свѣта, и удостоює ся особлившого просвѣченя и потѣшеня. Гдеякѝ розумѣють пôдъ правою рукою жениха І. Христа єго Божу, а пôдъ єго лѣвою рукою єго чоловѣчу природу, котрѝ обѣ спôвдѣлають въ спасенію чоловѣка.

7. Заклѧ́хъ ва́съ и пр. Слова жениха (Бога, І. Христа). Женихъ, видячи свою обручницю погружену въ снѣ, заклинає мѣщанки, котрѝ не мають ніякого понятія о єи нѣжнôй, сердечнôй, тужливôй любви, щобы не перерывали єи сну. Онъ заклинає ихъ на всѣ звѣрята, рослины, цвѣты и дерева, на всё, що сильного и красного жіє и росте на поли, що для него яко для пастыря єсть наймилѣйшого. — Женихъ Христосъ заклинає тыхъ людей, котрѝ не мають ніякого понятія о святôмъ спокою въ Бозѣ, котрѝ видять въ тôмъ затопленю въ Бозѣ хиба лишь порожну бездѣльвôсть, зъ якои пôсля ихъ мнѣня належало бы ихъ обудити, а заклинає ихъ на всё, що имъ єсть найдорожше, щобы не будили въ святыхъ радостяхъ, въ совершеннôмъ спокою погруженои єго обручницѣ, но щобы дали єй уживати того блаженного сну, того блаженного спокою, ажь доки она сама не узнасть за потребне, перервати той спокôй Божій для добра ближнёго и ôгдати ся знову своимъ земскимъ занятямъ.

8. Гла́съ бра́та и пр. Обручниця чує въ снѣ голосъ свого обручника и снить о нимъ. Стихи 8—16 содержать слова, якѝ она въ снѣ говорить. — Бра́та моегѡ̀. Зри выс. 1, 12. — Сѐ то́й и҆́детъ и пр. Пôсля всѣхъ

9. скача̀ на го́ры, и̂ прескача̀ на хо́лмы: Подо́бенъ
е̂сть вра́тъ мо́й се́рнѣ, и̂ли мла́дѹ е̂ле́ню на го-

св. Отцѣвъ и толкователей св. Письма описуе ся въ слѣд. ст. чудесный и спасительный приходъ Божого Слова въ тѣлѣ чоловѣчôмъ. Якъ І. Христосъ перескакуе горы и горбки, се поясняе св. Іоанъ, Предтеча его (Лук 3, 5.), кажучи, що Господь выповнюе всѣ долины и зрôвнюе всѣ горы, с. е. усторонняе всю гордôсть, завстыджуе ю, дѣлаючи покору немовъ дорогою, котрою можемъ дôйти до него. Подôбно говорить Аввакумъ (3, 6), о приходячôмъ Бозѣ, що ôнъ знижуе и зрôвнуе стари̂ горы.

9. Подо́бенъ е̂сть кра́тъ и пр. Серны и оленѣ суть образомъ хуткости. (Зри Пс. 17, 34). І. Христосъ спѣшивъ съ горячимъ жаромъ, щобы довершати дѣло нашого ôткупленя, и бѣгъ яко великанъ своею дорогою. (Зри Пс. 18, 6). Зъ лона свого Отца небесного прійшовъ до лона Пребл. Дѣвы Маріи, зъ лона тоиже до стаенки, зъ стаенки до Египта, зъ Египта вернувъ назадъ до Юдеѣ; ту голосивъ ôнъ свою Божу науку, дѣлаючи при тôмъ безчисленѝ чуда, а потôмъ пôйшовъ на крестъ, зъ креста до гробу, зъ гробу вознѣсъ ся до горы, на небо, щобы ôттамъ роздавати дары межи людей (Ефес. 4, 8.), всегда неутомимый и неустаючій въ своей дорозѣ. (Григ. В.) Такъ само приходить Господь до кождои поодинокои душѣ чоловѣчои, то знову ôтходить ôтъ неи; ôнъ посѣщае душѣ, утѣшае ихъ своею присутностію, то знову ôтдаляе ся ôтъ нихъ, ôтбираючи имъ благодать свого посѣщеня (Allioli). — На гора́хъ Беди́лскихъ. Пôсля св. Евсевія, котрый тѝ горы называе такожь montes Bether, суть тѝ горы двѣ мили ôгдаленѝ ôтъ Єрусалима и суть богатѝ въ пашу (Hist. Eccl. l. IV. c. 6.) Иншѝ мають ту на мысли горы, где патріярхъ Яковъ мавъ видѣне, зъ нагоды котрого назвавъ мѣстце тогоже видѣня Беди́ль с. е. дôмъ Божій. (Быт. 28, 19. 19.; 35, 6). Въ высшôмъ значеню можемъ пôдъ тыми горами Ветильскими розумѣти соборну Церковь Христову, громады христіяньскѝ, розсѣянѝ по цѣлôмъ свѣтѣ. — Сѐ се́й стои́тъ и пр. На

ра́хъ Веди́лскихъ, сѐ се́й стои́тъ за стѣно́ю
нашею, прогла́дай о́концами, приница́й сквозѣ́ мре́жы. Ѿвѣща́етъ бра́тъ мо́й и̂ гл҃етъ мнѣ̀:
10. воста́ни, пріи́ди ближнѧѧ моѧ̀, до́бра моѧ̀, го-

востоцѣ о̂кна не мали шклянныхъ шибъ, они були то̂лько заосмотрені̂ въ мережу. Стѣна, за котрою стоить женихъ, есть по̂сля всѣхъ св. Отцѣвъ и католицкихъ толкователей св. Письма наша чоловѣча природа, по̂дъ котрою укрывъ ся І. Христосъ; тому то Исаія говорить о І. Христѣ: Ты е̂сѝ Бг҃ъ, и̂ не вѣ́дѣхомъ. (Ис. 45, 15). Мережа у о̂кна, черезъ котру о̂нъ дививъ ся, суть по части св. писанія, котрі̂ о нимъ говорять (Іоа. 5, 39.), по части же освѣченя, испытаня и благодати, якими о̂нъ оказуе людямъ свою всегдашну присутно̂сть и спасительну дѣяльно̂сть. (Беда, Кассіодоръ и др.) А бо якъ мае Менохій: Колись то Богъ стоявъ за стѣною, коли маючи дати законъ свому народу, указовавъ себе въ облацѣ и немовъ черезъ щелины облака, черезъ лискавицѣ, о̂тгомонъ трубъ и лучѣ свѣтла (Исх. 16, 16.); І. Христосъ же стоявъ за стѣною, коли при помочи чоловѣчихъ члено̂въ и смертного тѣла усубавъ зъ передъ очей людскихъ свое божество; однако черезъ о̂кно и мережу показовавъ неразъ се божество, коли черезъ свое переображене и славні̂ чуда стверджавъ, що есть правдивымъ Богомъ

10. Ѿвѣща́етъ бра́тъ мо́й и пр. І. Христосъ говорить въ ст. 10 — 14. передовсемъ до своеи Церкви о своимъ першо̂мъ приходѣ на землю; однако всё тое можна о̂тнести такожь до прихода І. Христа до кождои поодинокои душѣ. — Бра́тъ мо́й. Зри выс. 1, 12. — Воста́ни и пр. Ходи, оставъ комнату; мы замешкаемъ теперь въ природѣ оживлено̂й весною. Въ высшо̂мъ значеню взывае тыми словами божественный женихъ свою Церковь, всѣ свои о̂ткуплені̂ душѣ, щобы о̂дорвали ся о̂тъ земли а поступали на дорозѣ честноты (Фил. 3, 13. 14.), щобы въ ко̂нци зближили ся ажь до него самого, щобы могли о̂ттакъ при его помочи до̂йти до степени

11. любице моѧ: Ꙗкѡ сѐ зима̀ прéйде, дóждь ѿйде,
12. ѿйде севѣ̀: Цвѣ́ти ꙗ̑вишасѧ на землѝ, врéмѧ
ѡ̑брѣ́занїѧ приспѣ̀, глáсъ гóрлицы слишанъ въ

совершенности. О призвищахъ души: ближнѧѧ, дóбраѧ, голꙋбице, зри нис. ст. 13. 14.

11. Ꙗкѡ сѐ зима̀ и пр. Въ Палестинѣ есть зима така, що черезъ кôлька мѣсяцей падае дощь. Коли проминуть тіи мѣсяцѣ а вода уступить, тогда являе ся весна въ цѣлôй своей величавости. — Якъ часъ, коли явивъ ся І. Христосъ, называвъ ся часомъ жатвы, коли то люди стали ся зрѣлыми для его науки, для его цѣлого дѣла ôткупленя (Іоа. 4, 35.), такъ часъ передъ І. Христомъ, коли то рôдъ людскій зôстававъ въ заслѣпленю поганьства и въ немочи закона Мойсеового, може дуже добре бути названымъ зимою. Такъ само пересыпляе меньше бôльше кожда душа людска зимову нôчь грѣха, нужды душевнои, зъ котрои ю Христосъ Господь обуджуе (Рим. 13, 11.; Ефес. 5, 14.).

12. Цвѣ́ти ꙗ̑вишасѧ и пр. Есть се описъ весны. — Ѡ̑брѣ́занїѧ. Часъ, коли обрѣзовано дерева, виноградъ. — Глáсъ гóрлицы. Якъ у насъ ластôвки, такъ суть въ Палестинѣ горлицѣ яко перелетнѝ птицѣ вѣщунами весны. Въ высшôмъ значеню находячѝ ся ту образы ôтносять ся до часôвъ Христовыхъ. Цвитучій лугъ есть у пророкôвъ часто повтаряючимъ ся образомъ месійного часу благодати и просвѣченя (Ис. 32, 15.; 44, 26.); часъ обрѣзованя деревъ есть въ загалѣ образомъ новои весны, очищаючои, освящаючои благодати; для того Господь называе самого себе, о скôлько представляе новый рôдъ людскій, лозою (Іоа. 15, 1.), зъ котрои его Отець устороняе всѣ лѣторости не приносячѝ плода а обрѣзуе плодовитѝ, щобы стали ся еще плодовитшими; для того каже св. Павелъ: Мы̀ ѐсмы̀ ѡ̑брѣ̑занїе, и̑же дꙋ́хомъ Бг҃ꙋ слꙋ́жимъ, и̑ хвáлимсѧ ѡ̑ Хр҃тѣ̀ Ї҃исѣ. (Фил. 3, 3.) Вздыхаюча горлиця есть образомъ покуты и молитвы (Пс. 6, 7.; 37, 9.; Рим. 8, 26.), тыхъ ознакъ душевного успособленя кождого правдивого христіянина.

13. землѝ нашей: [а] Смо́квь ѝзнесѐ цвѣ́тъ сво́й,
вїногра́ды зрѣ́юще да́ша воню̀: воста́ни, прїидѝ
влѝжнаѧ моѧ̀, до́враѧ моѧ̀, голꙋвѝце моѧ̀, ѝ
14. прїидѝ. [б] Ты̀ голꙋвѝце моѧ̀ въ покро́вѣ ка́-
менѣ, влѝзъ предстѣ́нїѧ: ꙗ҆вѝ ми зра́къ тво́й,
[в] ѝ ᲂу҆слы́шанъ сотворѝ мнѣ̀ гла́съ тво́й: ꙗ҆́кѡ

а) Лук. 21, 29. б) нис. 6, 8; Мат. 10, 16. в) нис. 8, 13.

— Пôсля иншихъ пôдъ цвѣ́тами мають розумѣти ся хорошѝ честноты, якѝ оказали ся въ первѣстнôй Церквѣ Христовôй; прїйшло вре́мѧ ѡ҆брѣ́занїѧ, коли то по приходѣ Месіи винниця старого Завѣта зôстала обтята зъ всѣхъ законôвъ церемоніяльныхъ а натомѣсть выросли новѝ лѣторости евангелскѝ; давъ ся чути гла́съ го́рлицы, символа чистоты, непорочности (выс. 1, 9.), якои взôрцемъ була Пр. Д. Марія, св. Анна и другѝ побожнѝ жены за часôвъ І. Христа.

13. Смо́квь ѝзнесѐ и пр. Смокове дерево есть неразъ образомъ Церкви старозавѣтнои (Ос. 9, 10.; Лук. 13, 6) Раннѝ смоквы, котрѝ бувають задля своеи солодичи уважанѝ за найлучшѝ (Єрем. 24, 1. 2.), суть образомъ тыхъ праведникôвъ старого Завѣта, котрѝ жили въ вѣрѣ и надѣи на І. Христа (Мих. 7, 1. 2.). Мысль отже була бы тая: Немногѝ солодкѝ овочи старозавѣтнои Церкви суть зрѣлѝ, цѣла старозавѣтна Церковь осягнула свое призначене, часъ благодати надôйшовъ. — Цвѣ́тъ сво́й. Свои першѝ овочи. — Вїногра́ды и пр. Якъ смокове дерево есть образомъ синаґоґи, такъ виноградъ есть образомъ христіяньскихъ посередъ поганъ повстаючихъ громадъ, або новыхъ душь праведныхъ. — Уже зацвила моя нова Церковь, уже дае ся чути запахъ многихъ побожныхъ душь!

14. Ты̀ голꙋвѝце моѧ̀ и пр. Ты есь въ твоей самотнôй виноградной хижѣ якъ голубець, крыючій ся передъ хищными птахами въ печерахъ скельныхъ, въ

гла́съ твóй сла́докъ, [а] и҆ ѻ҆́бразъ твóй красе́нъ.
15. [б] И҆ми́те на́мъ ли́сы ма̑лыѧ, гꙋвѧ́щыѧ ві́но-
16. гра́ды: и҆ ві́ногра́ды на́ши созрѣва́ютъ. [в] Бра́тъ

а) выс. 1, 15. б) Єзек. 13, 4.; Лук. 13, 32. в) нис. 6, 2.; 7, 10.

розвалинахъ. —Въ высшôмъ значеню єсть мысль така: Моя возлюблена Церкве (душе), що крыєшь ся въ усторони зъ боязни передъ твоими и моими ворогами, выйди смѣло зъ твоєи самоты, нехай виджу твоє лице, нехай учую твôй голосъ; я бо украсивъ тебе такъ хорошими дарами не на тоє, щобы ты укрывала ся, але щобы ты показала ся передъ свѣтомъ, даючи свѣдоцтво о мнѣ словомъ и дѣломъ.

15. И҆ми́те на́мъ ли́сы и пр. Суть то єще слова обручницѣ, котрыхъ она въ снѣ не вкладає уже въ уста свого обручника, но сама ихъ говорить. На явѣ була она занята стереженємъ винограда, ôтганяючи ôтъ него шкôдливи̑ лисы, тожь и въ снѣ боить ся она о свôй виноградъ и взыває свои товаришки, щобы ловили лисы. Иши̑ суть мнѣня, що тіи слова говорить єще женихъ. Лисы суть въ св. Письмѣ образомъ ложныхъ пророкôвъ (Єзек. 13, 4.); для того мають ту св. Отцѣ въ высшôмъ значеню на мысли ложныхъ учителей, котри̑ своими хитрыми, пôдступными заходами пôдъ покрывкою побожности и правовѣрности каляють чистоту вѣры. Обручниця — Церковь Христова (або женихъ — Христосъ Господь) взыває всѣхъ до помочи, щобы тыхъ шкôдливыхъ ворогôвъ выгнати зъ винограда Божого. — Ли́сы ма́лыѧ. Гдекотри̑ мають ту на мысли шакалѣвъ. Зри о тôмъ поясненє Суд. 15, 4. Такъ шакалѣ якъ и лисы суть для винниць небезпечни̑; они ихъ пустошать черезвычайно.

16. Бра́тъ мóй и пр. Зъ боязни, що лисы могли бы спустошити єи виноградъ, обуджує ся обручниця въ обнятяхъ свого обручника и промавляє до него словами сего и слѣд. стиха. Она каже: Мôй братъ, мôй возлюбленый (выс. 1, 12.) єсть моимъ, а я єсмь єго. Тіи сло-

17. мо́й мнѣ̀, и҆ а҆́зъ є҆мꙋ̀, пасы́й въ кріна́хъ: [a] До́ндеже дꙋхнѐтъ де́нь, и҆ двигнꙋ́тсѧ сѣ́ни: ѡ҆вратѝсѧ, ᲂу҆подо́висѧ ты̀ бра́те мо́й се́рнѣ, и҆лѝ мла́дꙋ є҆ле́ню на гора́хъ ю҆до́лей.

а) нис. 4, 6.

ва указують въ высшôмъ значеню на тѣсне зъединене І. Христа съ своими душами, на єго нероздѣльне зъединене, сполучене съ своєю Церквою, якъ о тôмъ говорить св. Павелъ Єфес. 5, 23—32. Лисы, хитрѝ, пôдступнѝ вороги Церкви, могуть вправдѣ въ блудъ ввести якусь часть вѣрныхъ, однако самоиже Церкви не могуть они І. Христу выдерти; обое бо суть съ собою нероздѣльно злученѝ, якъ живе тѣло съ своєю головою. Зр. Ос. 2, 19. 20.; Мат. 28, 20. — Пасы́й въ кріна́хъ. Женихъ каже свои стада пасти на цвѣтистыхъ лугахъ. Высша мысль: Мôй женихъ пасе ся с. є. веселить ся милымъ запахомъ своихъ чистыхъ дѣвочихъ душь; тое само выражае св. Павелъ 2. Кор. 2, 15—17.

17. До́ндеже дꙋхнѐтъ и пр. С. є. ажь до вечера. Кôлька годинъ передъ заходомъ сонця вѣе въ Палестинѣ холодный вѣтеръ, котрый лагодить горячій воздухъ. Въ высшôмъ значеню: доки не настане вѣчный день, коли уже не буде ніякои ночи. — На гора́хъ ю҆до́лей. Въ лат. super montes Bether. Євр. слово bether означае роздѣлене. Имовѣрно горы, о котрыхъ ту есть бесѣда, мали много розсѣлинъ, горбкôвъ и долинъ. Пôсля иншихъ хоче обручниця сказати: на горахъ розлуки; слово бо bether означае такожь розлуку. (Зри выс. ст. 9.) — Заледво высказала обручниця съ чувствомъ найбôльшои радости, що єи женихъ цѣлкомъ до неи а она до него належить, що ôнъ мае позôстати посередъ своихъ побожныхъ, чистыхъ душь яко добрый пастырь, ажь доки не настане день вѣчный, а ото ôнъ нагло зновь ôтходить (зри выс 1, 7.), и спѣшить на горы. Для того огортае ю зновь любовна туга и она просить єго

Глава 3.

Обручниця шукає свого возлюбленого и находить єго. Женихъ, въ котрого обнятіяхъ она спить, порôвнює ся съ Соломономъ, а обручниця съ ложемъ и съ носилами Соломона.

1. На ло́жи моéмъ въ но́щехъ [a] и҆ска́хъ, є҆го́же возлюбѝ дꙋша̀ моѧ̀, и҆ска́хъ є҆гѡ̀, и҆ не ѡ҆брѣто́хъ

a) Ис. 49, 14.

усильно, щобы съ скоростію оленя спѣшивъ до неи съ поворотомъ до сеи краины розлуки. Пôсля иншихъ пôдъ гора́ми ю҆до́лей мають розумѣти ся поодинокѝ церкви по цѣлôмъ свѣтѣ розсѣянѝ и роздѣленѝ — не вѣрою але положенемъ; обручниця просить отже свого обручника, щобы проповѣдею Євангелія зволивъ тѝ церкви потѣшити, скрѣпити, а то съ скоростію, властивою молодымъ оленямъ.

1. На ло́жи моéмъ и пр. Коли женихъ зновь опустивъ свою обручницю, возгорѣла въ ней зновь велика туга за нимъ, котру учувала она особливо на своимъ самôтнôмъ ложи; она шукає свого жениха, но не находить єго. Въ высшôмъ значеню розумѣють св. Отцѣ и толкователѣ св. Письма пôдъ тыми ночами на ложи темноту духа (Пс. 17, 29.), въ яку западає душа, скорою опустить возлюбленый женихъ — Господь. Тая темнота духа єсть то станъ опущеня (Ис. 49, 14.), въ котрôмъ розумъ чує ся тупымъ до пôзнаваня правдъ Божихъ, воля слабою до выконуваня всего доброго, чувство порожнымъ и сухимъ (Тома Виллян). Многѝ толкователѣ св. Письма розумѣють пôдъ словомъ ло́же выгôдне, пріятне житє, яке провадять неразъ и побожнѝ душѣ, не могучи при тôмъ найти І. Христа, такъ якъ єго можна найти тôлько на крестѣ и на ложи героич-

2. ѥгѡ̀: воззва́хъ ѥго̀, и҆ не послꙋ́ша менѐ: [a] Ѩста́нꙋ ᲂу҆̀бо, и҆ ѡ҆выдꙋ̀ въ гра́дѣ и҆ на то́ржищахъ и҆ на сто́гнахъ, и҆ поищꙋ̀, ѥго́же возлюви̇ дꙋша̀ моѧ̀: поиска́хъ ѥгѡ̀, и҆ не ѡ҆брѣто́хъ ѥгѡ̀:

а) нис. 5, 6.

ныхъ честнотъ, постановлень и дѣлъ. Иншѝ розумѣють сей стихъ о Церквѣ, обручницѣ Христовôй; по вознесеню свого обручника Господа на небо, начала Церковь пильно шукати его на ложи своимъ с. е. въ синаґозѣ, въ котрôй мала звычай спочивати съ своимъ обручникомъ; тамъ шукала она его, стараючи ся свôй нарôдъ зъ темноты невѣрства и порокôвъ привести до свѣтла вѣры и непорочности Христовои, однако не найшла почвы способнои до засѣяня вѣры, и тому була змушена выйти зъ ôттамъ.

2. Ѩста́нꙋ ᲂу҆̀бо и пр. Понеже женихъ не заспокоюе любовнои туги своеи обручницѣ и не ущастливляе еи самоты своею присутностію, то она опускае свою пусту хижу и постановляе шукати его навѣть въ темнотѣ ночи всюда а такожь въ мѣстѣ. Такъ великою есть еи любовь, що она не зважае навѣть на правила приличности. — Въ высшôмъ значеню розумѣють св. Отцѣ и толкователѣ св Письма пôдъ мѣстомъ, куда обручниця удала ся въ цѣли шуканя свого жениха, и пôдъ ходженемъ по мѣстѣ дѣяльне житє въ службѣ ближнёго. Обручниця — душа праведна гадала, що своими великими заходами заслужить собѣ на зъединенє съ своимъ женихомъ. — Поиска́хъ ѥгѡ̀ и пр. Такожь въ мѣстѣ надармо шукала я его. Въ горячковôй, надмѣрнôй запопадливости не найде душа свого обручника; така запопадливôсть, такѝ заходы радше розсѣвають духа, якъ щобы мали его зъединити съ Богомъ; орудки бо, якѝ выконуемъ безъ огляду на ихъ число и безъ огляду на наше покликанє, пôддержують и збôльшають суету, приковують серце до рѣчей земскихъ вся-

3. звáхъ ѥгò, и҆ не послꙋ́ша менѐ. [а] Ѡ҆брѣто́ша
мѧ̀ стрегꙋ́щїи, ѡ҆́входѧ́щіе въ грáдѣ: ви́дѣсте
4. ли, ѥго́же возлюви́ дꙋша̀ моѧ̀? [б] И҆́кѡ мáлѡ

а) Ис. 62, 6.; Євр. 13, 7. б) Мат. 7, 7.

кими журбами, и ранять тоєже мовъ терне. (Григ., Верн., Бонавент.) Ті, що розумѣють сей стихъ о св. Церквѣ Христовôй, поясняють єго такъ, що Церковь Христова не найшовши свого обручника Господа въ лôжку с. є. въ синаґозѣ (ст. 1.), выходить зъ Єрусалима, обходить торги и улицѣ мѣста цѣлого свѣта, шукає обручника въ синаґоґахъ жидôвскихъ, розсѣяныхъ порôжныхъ мѣстцяхъ свѣта, и у поганъ, и не заразъ єго находить.

3. Ѡ҆брѣто́ша мѧ̀ и пр. Тая стражь стерегла мѣста въ ночи передъ нападомъ непріятельскимъ або якимъ иншимъ нещастємъ. Зри Пс. 126, 1. Пôдъ стражою въ высшôмъ значеню розумѣємъ священикôвъ, учителей и пророкôвъ. (Єрем. 6, 17.; Єзек. 3, 17.; Ис. 52, 8.; 56, 10.) У нихъ довѣдує ся про І. Христа душа, шукаюча єго. Кобы то всѣ душѣ, котрі утратили свого жениха, пытали ся учителей, священикôвъ, сповѣдникôвъ о раду, що мають дѣлати, щобы знову прійти въ посѣдане свого найвысшого добра! Поясняючі сей стихъ о Церквѣ Христовôй, розумѣють пôдъ стрегꙋ́щими наставникôвъ синаґоґи и поганьскихъ жрецѣвъ; у нихъ довѣдовала ся обручниця Христова за своимъ божественнымъ женихомъ, однако они не хотѣли єй ôтповѣсти, а радше уважали ю за божевôльну и высмѣяли ю. (Менохій.).

4. И҆́кѡ мáлѡ є҆гда̀ и пр. Горяча любовь здѣлала, що всѣ труды, весь часъ, ужиті мною ôтъ запытованя стражи ажь до найденя мого жениха, выдали ся менѣ короткими и малыми. (Зр. Быт. 29, 20) — Въ высшôмъ значеню вызнає ту душа, що найшла І. Христа, довѣдавши ся ôтъ духовныхъ учителей, якъ можна І. Христа найти, и послухавши ихъ рады и напôмнень. Рада,

ѥ҆гда̀ преидо́хъ ѿ ни́хъ, до́ндеже ѡ҆брѣто́хъ, [а] **ѥ҆го́же возлюбѝ дꙋша̀ моѧ̀: оу҆держа́хъ ѥ҆го̀, и҆ не ѡ҆ста́вихъ ѥ҆гѡ̀, до́ндеже введо́хъ ѥ҆го̀** [б] **въ до́мъ ма́тере моеѧ̀, и҆ въ чертогъ зачѐншїѧ мѧ̀.**

а) Іоа. 20, 8. б) Гал. 4, 26.

яку подають духовнѝ учителѣ що до ôтнайденя утраченого божественного жениха, есть особливо тая, щобы ôтдавати ся молитвѣ съ постановленемъ не шукати при тôмъ власнои пріятности, но самого Бога, выконувати свѣтовѝ орудки осторожно и лишь о стôлько, о скôлько сего жадае тѣлесне и душевне добро власне або нашого ближнёго, не шукати при тôмъ ніякои потѣхи, але дѣлати всё съ чистымъ намѣренемъ для Бога, въ кôнци уважати себе недостойнымъ всѣхъ Божихъ благодатей и пересторогъ, а заслугуючимъ на всякѝ кары и терпѣня. — **Ѡ҆брѣто́хъ** и пр. Дословна мысль: Такожь женихъ оставивъ съ подôбными чувствами свое ложе, шукавъ своеи обручницѣ, а случай справивъ, що обое себе найшли — **Оу҆держа́хъ ѥ҆го̀.** Я задержала его, щобы его уже николи не пустити ôтъ себе, щобы ôнъ оставъ уже на всегда при мнѣ яко мôй мужь. Такъ сильною есть шукаюча, любяча душа, що може І. Христа, маючого всяку власть на небѣ и на земли (Мат. 28, 18.), пôймати и просьбами и вздыханями задержати. (Зр. Быт. 32, 26.) — **Въ до́мъ ма́тере** и пр. Дôмъ моеи матери есть домомъ, где я мешкаю съ моею матерію, есть моимъ домомъ. Домомъ обручницѣ есть въ высшôмъ значеню еи тѣло; чертогомъ, внутрѣшною комнатою сего дому, есть еи серце, душа (Притч. 18, 8.). Обручниця хоче свого жениха приняти до своеи души, хоче съ нимъ якъ найтѣснѣйше зъединити ся. Для того называе І. Христосъ нашу душу такожь своимъ домомъ, кажучи: **Вселю́сѧ въ ни́хъ, и҆ похожду̀, и҆ бꙋ́дꙋ и҆̀мъ Бг҃ъ, и҆ ті́и бꙋ́дꙋтъ мнѣ̀ лю́дїе.** (2. Кор. 6, 16.) — Поясняючѝ сей стихъ о Церквѣ Христовôй, шукаючôй Христа, свого обручника, подають таку мысль: Божественный же-

5. а) Заклѧ́хъ ва́съ дщéри Ї҆ерꙋсали́мскїѧ въ си́лахъ и҆ въ крѣ́постехъ сéлныхъ: а҆́ще подви́жете и҆ воздви́жете любо́вь, до́ндеже а҆́ще восхо́щетъ.
6. б) Кто̀ сїѧ̀ восходѧ́щаѧ ѿ пꙋсты́ни, ꙗ҆́кѡ стевло̀ ды́ма кадѧ́щее смѹ́рнꙋ и҆ лїва́нъ, ѿ всѣ́хъ бла-

а) выс. 2, 7. б) нис. 8, 5.

нихъ, І. Христосъ, станувъ, давъ ей доброво̂льно себе найти, якъ евнухови цариць Кандакіи (Дѣян. 8, 27.), Корнилію сотникови (там. 10, 22.), Діонисію Ареопагитскому (там. 17, 34.) и др. Обручниця Христова, найшовши разъ свого жениха, І Христа, намѣряе не опустити его, доки его не впровадить до дому своеи матери, с. е. доки черезъ навернене до вѣры всѣхъ жидо̂въ не зо̂стануть спасенѝ всѣ останки Якова, и доки І. Христосъ не буде впровадженый до синаґоґи, въ котро̂й она уродила ся и выховала ся.

5. Заклѧ́хъ ва́съ и пр. Обручниця, прійшовши до комнаты своеи матери, запала зъ радости задля о̂тнайденя и посѣданя свого обручника знову въ сонъ, о котро̂мъ уже высше (2, 6. 7.) була бесѣда. — Въ си́лахъ и пр. Зри пояснене выс. 2, 7.

6. Кто̀ сїѧ̀ восходѧ́щаѧ и пр. Женихъ выхвалюе ту хорошѝ прикметы своеи обручницѣ. О̂нъ поро̂внуе еи выступлене на пасовиску (таке бо значене мае ту слово пꙋсты́нѧ) съ стовпцемъ дыму кадильного, и называе ю (ст. 7.) ложемъ и носилами (лектикою) Соломона, спокоемъ Соломона або царскимъ спокоемъ, с. е. спокоемъ найзнаменитшимъ, найдорожшимъ. Женихъ называе ся Соломономъ для выраженя его найвысшого щастя. — Ѿ пꙋсты́ни. Есть се образъ того свѣта (Езек. 20, 35. 36.), котрый лежи́тъ въ ѕлѣ̀ (1. Іоа. 5, 19.). — Ꙗ҆́кѡ стевло̀ ды́ма и пр. По̂дъ вонею кадила и всякихъ пахощей розумѣемъ воню добрыхъ дѣлъ и молитвы (Пс. 140, 2.; Апок. 5, 8; 8, 4.). Мысль отже сего стиха есть: Ото гляньте на возлюблену, чисту душу, котра спасла ся зъ соблазней, покусъ и небезпеченьствъ того

7. говóнїй мѵровáрца? Сѐ ѻ҃дръ Соломѡ́нь, шестьдесáтъ сѝлныхъ ѻ҃крестъ ѐгѡ̀ ѿ сѝлныхъ Ї҃иле-

---

свѣта, и покутою и молитвою, выконуванемъ рôжныхъ честнотъ веселить свого жениха! Поясняючѝ сей стихъ о Церквѣ Христовôй, розумѣють пôдъ смѵ́рнею чоловѣчу природу І. Христа, пôдъ лївáномъ его природу Божу, а пôдъ благовóнїѧми великѝ правды вѣры и честноты, І. Христомъ объявленѝ, — и кажуть: колисьто сусѣднѝ народы подивляли синаґоґу, подорожуючу по пустыняхъ арабскихъ и вступаючу до земли обѣцяной, но заразомъ ей завидовали; теперь пріятелѣ обручника подивляють далеко краснѣйшу Церковь зъ поганъ, но не завидують, видячи ю выступаючу зъ пустынѣ невѣрства, переповнену кадѵломъ, смирною и всякими вонностями честнотъ евангелскихъ.

7. Сѐ ѻ҃дръ и пр. Передъ спальнею Соломона стоявъ имовѣрно ôтдѣлъ его прибочнои стражи; ту же для тымъ бôльшои добитности говорить ся, що его ложе, котре ту есть образомъ обручницѣ, окружае царска стражь прибочна. Въ высшôмъ значеню есть ложе образомъ духовного спокою и зъединеня. Зри выс. 1, 15. Соломонъ (мужь мира, спокою) есть имя божественного жениха. Уже Быт. 49, 10. называе ся ôнъ пôсля евр. текста Schilo с. е. мужь мира, спокôй, миръ; Исаіа (9, 6.) называе его княземъ мира, а самъ І. Христосъ называе себе дателемъ мира (Іоа. 14, 27.) Пôдъ сѝлными розумѣють ся въ языцѣ библїйнôмъ ангелы (Пс 102, 20.), котрѝ стерегуть побожныхъ (Пс. 33, 8), такожь власти и князѣ, котрѝ мають стеречи Церкви Божои (Ис. 49, 23.), зарôвно всѣ побожнѝ, ревнѝ душѣ, котрымъ лежать на серцю небезпеченьства святои громады (Ам. 6, 6.; 1. Іоа. 2, 14.). Ôтповѣдно тому есть мысль така: Ото обручниця — душа праведна, въ котрôй божественный женихъ находить свое вдоволене и зъединене, есть стережена святыми ангелами, вѣрными учителями и властями, всѣми побожными противъ соблазнямъ и небезпеченьствамъ свѣта, противъ нападамъ

8. выхъ: Всѝ и҆мꙋ́щіе ѻ҆рꙋ́жїа, наꙋче́ни на вра́нь:
мꙋ́жъ, ѻ҆рꙋ́жїе є҆гѡ̀ на ведрѣ̀ є҆гѡ̀ [a] ѿ оу҆жаса
9. въ но́щехъ. Ѻ҆́дръ сотворѝ себѣ̀ ца́рь Соло-

a) Пс. 90, 5.

діявола. Що ту єсть о душѣ сказано, дасть ся єще лучше ôтнести до Церкви, котра єсть дѣйстно ложемъ небесного Соломона, зъ котрого якъ роса зъ зори утреннои родять ся многѝ духовнѝ дѣти (Пс. 109, 3.), и котре стоить пôдъ всемогучимъ Божимъ покровомъ, щобы и силы адовѝ не могли єму зашкодити.

8. Всѝ и҆мꙋ́щіе и пр. Пôдъ тыми духовными сторожами розумѣємъ добрыхъ воинôвъ Христовыхъ (2. Тим. 2, 3.); они беруть въ руки мечь духовный, котрымъ єсть слово Боже, и беруть на себе збрую Божу (Єфес. 6, 13—17.), щобы обезсилити, нешкôдливыми здѣлати всѣ змаганя, вымѣренѝ противъ пôзнаню Бога и єго воли (2. Кор. 10, 5.). — Ѿ оу҆жаса въ но́щехъ. Коли настане область темноты (Лук. 22, 53.), нôчь духовныхъ и свѣтовыхъ напастей, нôчь переслѣдованя и креста, тогда душу огортає боязнь, страхъ; однако Божа правда єсть твоимъ щитомъ, твоєю обороною, щобы ты не боявъ ся страха нôчного (Пс 90, 5.), но щобы ты мôгъ сказати съ св. Павломъ: Предста̀ мѝ въ сїю но́щь А҆́гг҃лъ Бг҃а, є҆гѡ́же а҆́зъ є҆́смь, є҆мꙋ́же и҆ слꙋ́жꙋ. (Дѣян. Ап. 27, 23.) Поясняючѝ сей стихъ о Церквѣ Христовôй подають таку мысль: Ложемъ Соломоновымъ єсть Церковь, сторожами суть ангелы, святѝ уже помершѝ, заносячѝ молитвы за Церковь матерь свою, святѝ жіючѝ, особливо же наставники и учителѣ церковнѝ. Озбруєнѝ суть въ оружіє способне, а особливо въ мечь св. Духа, и готовѝ до борбы съ нôчными страхами и небезпеченьствами, якѝ князѣ тьмы возбуджують противъ воинствуючôй Церквѣ и єи членамъ.

9. Ѻ҆́дръ. Въ лат: ferculum с. є. лектику. Обручниця порôвнює ся ту съ ложемъ (съ лектикою, съ но-

10. мѡ́нъ ѿ древе́съ Лїва́нскихъ. Столпы̀ є҆гѡ̀ со-
творѝ сре́брѧны, и҆ восклоне́нїе є҆гѡ̀ зла́то:
восхо́дъ є҆гѡ̀ багрѧ́нъ, внꙋ́трь є҆гѡ̀ ка́менїе по́ст-
11. лано, любо́вь ѿ дще́рей І҆ерꙋсали́мскихъ. Дще́ри

силами), спорядженымъ зъ кедрôвъ ливаньскихъ. Тіи кедры суть образомъ силы и тревалости (выс. 1, 16.), и означають ту честноты и благодати, якими божественный женихъ украсивъ свою обручницю для цѣлои вѣчности; можемъ ту розумѣти такожь возвысшенѝ душѣ праведникôвъ, єсли ложе (и лектику) ôтнесемъ не до поодинокои душѣ, але до цѣлои Церкви. (Ис. 35, 3.; 60, 13.).

10. **Сре́брѧны.** Срѣбло єсть образомъ чистоты (въ успособленю и житю). Зр. Пс. 11, 7. Єсли ôтнесемъ се ложе (лектику) до Церкви, то пôдъ срѣбными стовпами будемъ розумѣли учителей (Єрем. 1, 18; Гал. 2, 9.), котрѝ ôтзначають ся чистотою науки и святостію житя. — **Восклоне́нїе є҆гѡ̀ зла́то.** Єго опирало, поруче золоте. Имовѣрно єсть се образъ вѣры, котру св. Петръ называе дорожшою ôтъ золота (1 Петр 1, 7.) — **Восхо́дъ є҆гѡ̀ багрѧ́нъ.** Степенѣ, по котрыхъ входить ся до ложа або до лектики. Пôдъ тыми багряными степенями розумѣемъ кровь І. Христа (1. Петр. 1, 18. 19.), посредствомъ котрои входимъ до Церкви. Иншѝ розумѣють пôдъ золотымъ опираломъ добру совѣсть, а пôдъ багряными степенями пôднесене ся до неба за помочію огненныхъ чувствъ любви. — **Внꙋ́трь є҆гѡ̀ ка́менїе** и пр. Внутро ложа выстелене дорогими каменями, котрѝ суть образомъ любви жениха и обручницѣ, рôвно якъ и всѣхъ донёкъ Єрусалимскихъ. Любовь єсть душею всѣхъ честнотъ, основою, безъ котрои не може бути бесѣды о якôй-нибудь окрасѣ души. (1. Іоа. 4, 16.).

11. **Дще́ри Сїѡ́ни** и пр. Авторъ, котрый ôтъ ст. 7—10 порôвнавъ обручницю съ ложемъ (и съ лектикою), а жениха съ особою Соломона, называе день ихъ ôтнайденя ся въ комнатѣ матери днемъ вѣнчаня; ôнъ порôв-

Сїѡ́ни и҆зыди́те и҆ ви́дите въ царѣ̀ Соломѡ́нѣ, въ вѣнцѣ̀, и҆̀мже вѣнча̀ є҆го̀ ма́ти є҆гѡ̀, [a] **въ де́нь ѡ҆вруче́нїѧ є҆гѡ̀, и҆ въ де́нь весе́лїѧ се́рдца є҆гѡ̀.**

а) Мат. 22, 2.

нює сей день съ днемъ весѣля Соломона и взыває мѣщанки, щобы були свѣдками щастя жениха. — **Сїѡ́ни.** Сіономъ называла ся палата царска въ Єрусалимѣ, слово отже **Сїѡ́ни** значить ту стôлько, що Єрусалимскі̂. — **Въ царѣ̀ Соломѡ́нѣ.** О значеню имени Соломона зри пояснене выс. ст. 7. — **Въ вѣнцѣ̀** и пр. Пôсля жидôвского звычаю носили женихи въ день ихъ вѣнчаня рôдъ царского вѣнця для оздобы. — Днемъ вѣнчаня божественного жениха бувъ часъ, коли ôнъ принявъ природу чоловѣчу и зôйшовъ до лона Пресвят. Дѣвы Маріи для ôткупленя роду людского ôтъ вѣчнои погибели. (Авг.) Тоє вѣнчане Господа съ природою чоловѣчою продовжає ся въ певнôй мѣрѣ въ душахъ праведникôвъ, съ котрыми І. Христосъ єсть на вѣки полученый. Задля сего сполученя съ св. душами рôжного рода носить І. Христосъ многі̂ вѣнцѣ (Апок. 19, 12.), а св. Іоанъ ôтъ Креста говорить особливо о трохъ вѣнцяхъ, украшаючихъ голову божественного жениха. Первый вѣнець складає ся зъ найкрасшихъ цвѣтôвъ всѣхъ дѣвъ, другій складає ся зъ блискучихъ, свѣтляныхъ цвѣтôвъ святыхъ учителей, третый вѣнець складає ся зъ червонявыхъ гвоздикôвъ мученикôвъ. Пôсля св. Отцѣвъ можна ту розумѣти такожь вѣнець терневый, котрымъ вѣнчала божественного жениха инша мати, жидôвска Церковь, а котрый ставъ ся вѣнцемъ славы Христовои. Зри Євр. 2, 7; Пс. 20 4—6. Доньки Єрусалимскі̂ с є. праведники старозавѣтнои и новозавѣтнои Церкви суть покликані̂ до огляданя красоты вѣнчаного Господа Зр. Софон. 3, 14—17.

Глава 4.

Красота обручницѣ.

1. Сѐ [a] ѐсѝ добра̀ ближнаѧ моѧ̀, сѐ ѐсѝ добра̀:
ѻ҆чи твоѝ голꙋбѝнѣ, кромѣ̀ замолча́нїѧ твоегѡ̀:
власѝ твоѝ ꙗ҆кѡ стада̀ козѝцъ, ꙗ҆̀же ѿкры́шасѧ

а) выс. 1, 15.; нис. 6, 3.

---

1. Сѐ ѐсѝ добра̀ и пр. Женихъ выхвалюе красоту зновь пробудившои ся обручницѣ. — Добра̀. Красна. — Ѻ҆чи твоѝ голꙋбѝнѣ. Зри пояснене выс. 1, 14. — Кромѣ замолча́нїѧ твоегѡ̀. Св. Амвросій мае ту на мысли мовчаливôсть, котра есть окрасою дѣвиць и збôльшае скромнôсть и встыдливôсть, яка въ ихъ очахъ малюе ся. Въ лат. текстѣ есть: absque eo, quod intrinsicus latet с. е. кромѣ того, що внутрь таить ся. Мовъ бы казавъ: очи маешь голубячѝ, що уже тôлько внѣшну красоту буду хваливъ, не дотыкаючи внутрѣшныхъ прикметъ душѣ, якѝ незмѣрно перевысшають всяку похвалу. Се, що таить ся въ внутри Церкви, есть даръ благодати. Гдеякѝ переводять евр. текстъ въ тôмъ мѣстци: Твои очи суть якъ голубята пôдъ заслоною На востоцѣ носили, а и теперь носять доросли̂ дѣвчата заслону закрываючу ихъ лице. — Власѝ твоѝ и пр. Якъ довга кучерява и блискуча шерсть стадъ козячихъ, пасучихъ ся на горѣ Галаадскôй, зъ далека оку представляе ся, такъ представляе ся менѣ твое кучеряве волосе, недбало на плечи спадаюче. Пôсля описôвъ подорожныхъ, котрѝ були въ Палестинѣ, есть видъ тамошныхъ стадъ козячихъ, сходячихъ зъ горы, дуже величавый; здае ся, яко бы тогда гору покрывавъ облакъ огненный, а блескъ, якій ôтбивае ся ôтъ блискучои шерсти козячои, есть такъ великій, що лишь съ трудностію можна на таке стадо дивити ся. — Въ высшôмъ значеню можна пôдъ волосемъ розумѣти мысли и пожаданя. Гадка отже бу-

2. Ѿ Галаа́да. Зꙋ́бы твои ꙗ҆́кѡ стада̀ ѡ҆стриже́ныхъ,
ꙗ҆̀же и҆зыдо́ша и҆зъ кꙋпѣ́ли, всѧ̑ двоепло́дны, и҆
3. нерода́щїѧ нѣ́сть въ ни́хъ. Ꙗ҆́кѡ ве́рвь червле́на
ᲂу҆стнѣ̀ твои̇, и҆ бесѣ́да твоѧ̀ красна̀: ꙗ҆́кѡ ѡ҆-
вроще́нїѧ ши́пка ланиты твои̇, кромѣ̀ замолча́-

ла бы: твои мысли и пожаданя суть пôдъ стражею чуйного пастыря, якъ стада козячй на горѣ Галаадскôй. Менохій же подае таке пояснене: Гора Галаадска есть пріятна, богата въ пахнючй цвѣты и въ жизнй пасовиска для кôзъ. Тая гора есть образомъ І. Христа, головы св. Церкви. На тôй горѣ пасучй ся козы означають вѣрныхъ, котрыхъ благодать Христова удержуе и кормить для житя вѣчного. Они суть волосемъ Церкви, не меньше ю украшають нѣжь стада кôзъ украшають гору Галаадску.

2. Зꙋ́бы твои̇ и пр. Ôвцѣ рôвно острыженй а при тôмъ чисто обмытй суть ту образомъ бѣлыхъ и рôвныхъ зубôвъ. — Всѧ̑ двоепло́дны и пр. Твôй подвôйный рядъ зубôвъ есть зовсѣмъ здоровый, неушкодженый; твоихъ устъ не зъогиджуе недостатокъ хоть-бы одного зуба. Горѣшнй и долѣшнй зубы порôвнують ся ту съ близнюками овець, котрй всѣ суть здоровй и николи не скидають плода. — Пôдъ зубами можна розумѣти розмышляне и молитву, такъ якъ тыми упражненями бувають Божй правды немовъ пережуванй и стравными дѣланй. Мысль така: Твои розмышляня и молитвы суть повнй чистыхъ, святыхъ чувствъ, хосеннй для розуму, котрый освѣчують, а и для волѣ, котру до добрыхъ дѣлъ загрѣвають. Тіи, що пôдъ обручницею розумѣють Церковь, представляють собѣ пôдъ образомъ зубôвъ учителей, котрй дѣлають народови Божй правды зрозумѣлыми и поживальными (Езек. 2, 8.; 3, 1.; Апок. 10, 9.), и родять купелею крещеня дѣти двоякои любви — Бога и ближнёго.

3. Ꙗ҆́кѡ ве́рвь и пр. Твои уста суть рожевй, подôбнй до шнура багряного, до багряной тканины. Въ выс-

4. нїѧ твоегѡ̀. [a] Ꙗ҆́кѡ сто́лпъ Дѣ́довъ вы́ѧ твоѧ̀, со́зданъ въ Ѳалпїѡ́дѣ: ты́сѧща щитѡ́въ ви́ситъ

a) нис. 7, 4.; Мих. 4, 8.

шôмъ значеню: се, що ты говоришь, твоя молитва, жарить ся якъ багра (пурпура), есть поломѣнею святои любви. — Ꙗ҆́кѡ ѡ҆броще́нїѧ и пр. Твои щоки (твое лице) мають красну блѣдо рожеву барву, подôбну до шкôрки на гранатовôмъ яблоку (ши́пка). Червенôсть лиця есть ознакою и образомъ встыдливости и обычайности. — Кромѣ̀ замолча́нїѧ твоегѡ̀. Зри пояснене выс. ст. 1. Поясняючй сей стихъ о Церквѣ Христовôй видять въ устахъ багряныхъ образъ горячого, любовію горѣючого проповѣданя слова Божого; а пôдъ червеностію лиця розумѣють они встыдливôсть, скромнôсть и повагу, яку Церковь навѣть въ внѣшнôмъ уложеню, въ всѣхъ обрядахъ и службѣ своей выразно оказуе; не меньше розумѣють они тутъ дѣвицѣ, котрй Богу посвятили ся и для него жіють въ невинности, въ всегдашнôмъ дѣвствѣ — яко найкраща оздоба Церкви Христовои.

4. Ꙗ҆́кѡ сто́лпъ и пр. Твоя красна, перлами украшена шия есть подôбна до военнои вежи Давида, котра велично до горы возносить ся, для окрасы и для пострахy ворогамъ обвѣшена оружіемъ. Арабскй поеты славлять неразъ украшеня, ношенй красавицями на шиѣ, и приписують имъ чародѣйну силу, котрôй не може жаденъ молодець оперти ся. — Въ высшôмъ значеню есть шия образомъ послуха (выс. 1, 9.). Послухъ есть жереломъ всѣхъ чеснотъ, котрй могуть бути уважанй яко складовй части збруѣ христіянина. Зр. Ефес. 6, 13. и сл.; 2. Кор. 10, 4—5. — Въ Ѳалпїѡ́дѣ. Євр. letalpiijoth мае рôжне значене. Текстъ грецкій лишивъ се слово яко имя власне мѣстця, где стояла тая вежа Давида. Такои мѣстцевости нема нигде. Тожь лучше есть держати ся переводу лат.: cum propugnaculis с. е. съ оборонами, котрый указуе на се, що въ замку Сіоньскôмъ були порозвѣшованй рôжнй збруѣ, якъ се впро-

5. на нѐмъ, всѧ стрѣлы силныхъ. [а] Два сосца твоѧ ꙗкѡ два млада близнца серны, пасѡмаѧ
6. въ крінахъ: [б] Дондеже дхнетъ день, и подвигнѹтсѧ сѣни: пойдѹ себѣ къ горѣ смѹрнѣй, и

а) нис. 7, 3. б) выс. 2, 17.

чемъ посвѣдчають дальшй слова сего стиха. Зри 3. Цар. 10, 16.; Езек. 27, 10. — Всѧ стрѣлы силныхъ. Въ лат.: omnis armatura fortium, вся збруя хоробрыхъ. Въ ôтношеню до Церкви Христовои можна сей стихъ розумѣти о побѣдѣ Церкви надъ ворогами ôтнесенôй, або если возмемъ взглядъ на украшеня обручницѣ, на шиѣ ношенй, то можемъ ту мати на мысли розличнй дары св. Духа, якими Церковь Христова есть украшена и озбруена.

5. Два сосца и пр. Перси суть въ загалѣ образомъ любви (выс. 1, 1.); двое персей суть имовѣрно образомъ подвôйнои любви — Бога и ближнёго. Близнюки серняччй суть образомъ пріятности (выс. 2, 9.); лиліи (кріны) означають тутъ плодовитôсть польну. Мысль така: Твоя любовь, душе праведна, съ якою ты выконуешь довжности взглядомъ мене и ближнёго на обширнôмъ, мною тобѣ означенôмъ поли дѣяльности, дуже менѣ подобае ся. Менохій примѣчае: Двое персей суть то старый и новый Завѣтъ, котрыхъ молокомъ кормить Церковь свои дѣти, а котрй могуть бути понятй яко близнюки о стôлько, що у Бога нема рôжницѣ що до часу. Оба тй Завѣты суть бѣлй лиліями правды, чистй и святй примѣрами житя.

6. Дондеже дхнетъ и пр. Въ высшôмъ значеню: Якъ довго тревае нôчь сего житя. Зри выс. 2, 17. — Пойдѹ себѣ и пр. Я не опущу моеи обручницѣ. І. Христосъ тѣшить ся своими душами. Ôнъ порôвнюе ихъ съ мирревою горою и съ горбкомъ Ливаньскимъ. Мирра есть образомъ гôркости а слово Ливанъ означае бѣлôсть. Мысль отже така: Кожда душа, желаюча належати до І. Христа, мусить послѣдовати за І. Христомъ

7. къ хо́лмꙋ Лїва́нскꙋ. Вса̀ добра̀ е̂сѝ ближнѧ̀
8. моѧ̀, и̂ [а] поро́ка нѣ́сть въ тебѣ̀. Грѧдѝ ѿ Лїва́на [б] невѣ́сто, грѧдѝ ѿ Лїва́на: прїидѝ и̂ прейдѝ и̂зъ нача́ла вѣ́ры, ѿ главы̀ Сани́ра и̂ Е̂рмѡ́на, ѿ о̂гра́дъ льво́выхъ, ѿ го́ръ пардале́ѡвъ.

а) Єф. 5, 27. б) Ис. 49, 18.; 61, 10.

дорогою самоо̂тверженя и чистоты серця, оказуючои ся въ честнотахъ и добрыхъ дѣлахъ. Зри выс. 1, 13.; 3, 6.

7. Вса̀ добра̀ и пр. Якъ Церковь, обручниця Христова, єсть безъ скверни и порока (Ефес. 5, 25—27.), такъ нескверною и непорочною єсть такожь кожда душа, очищена кровію Христовою.

8. Грѧдѝ ѿ Лїва́на и пр. Замѣсть: и̂зъ нача́ла вѣ́ры єсть въ лат. текстѣ: de capite Amana с. є. зъ верха Амана. Аманъ, Саниръ и Аермонъ суть то вершки го̂ръ всхо̂дного пасма ливаньского, званого Антиливаномъ. Мысль сего така: Моя обручнице! оставъ дику, прикру околицю ливаньску, и по̂йди за мною до моеи милои краины. — Що обручниця жила въ околицѣ ливаньско̂й, або що она тамъ якійсь часъ перебувала, о то̂мъ не було высше нѝчого сказано; зъ высше сказаного радше видимъ, що обручниця жила близько свого жениха на цвѣтистыхъ ро̂вниныхъ (1, 15.; 2, 1.). Зъ того не всегда однакового представленя мѣстця побуту обручницѣ и жениха можемъ въ певно̂й мѣрѣ заключати, що авторъ не мавъ намѣреня писати правдиву подѣю, якъ радше по̂дъ образомъ якоись выдуманои подѣи представити певнѝ высшѝ гадки. — Ѿ о̂гра́дъ и пр. Якъ Ливанъ съ своими высокими кедрами єсть образомъ людей гордыхъ (Пс. 36, 35.), котрѝ знову суть образомъ свѣта чужого для людей побожныхъ, такъ львы и леопарды суть образами ворого̂въ царства Божого (Ис. 11, 6.; Єрем. 5, 6.). Мысль отже сего стиха така: Старай ся, душе вѣрна, поступати въ любви и всѣхъ прочихъ чеснотахъ, маючихъ свою основу въ крѣпко̂й вѣрѣ, и жій о-

9. Сердце наше привлекла еси сестро моя невѣсто,
сердце наше привлекла еси единымъ ѿ очїю
10. твоею, единымъ монистомъ выи твоея. [a] Что

а) выс. 1. 1.

сторожно въ томъ злôмъ свѣтѣ, маючôмъ такъ много найлютѣйшихъ ворогôвъ І. Христа и его царства. (Григ., Верн.) — Поясняючи сей стихъ о Церквѣ Христовôй розумѣють пôдъ Ливаномъ Єрусалимъ (Єзек. 17, 3.; Захар. 11, 1.) а пôдъ наведеными тутъ горами рôжни стороны свѣта, и подають таку мысль: Обручникъ взыва є Церковь, котра черезъ крещене и приходъ св. Духа буде цѣла красна, щобы уже выйшла зъ Єрусалима и щобы розширила ся по всѣхъ сторонахъ свѣта, и щобы не бояла ся переслѣдованя львôвъ и леопардôвъ, понеже єи побѣда єсть запевнена.

9. Сестро моя. Єсть се выразъ пещоты и сердечнои пріязни, дружности. (Зр. Ест. 15, 8.) Въ высшôмъ значеню: І. Христосъ ставъ ся черезъ приняте природы чоловѣчои нашимъ братомъ (Євр. 2, 14.), для того называе свою обручницю, вѣрну душу, своєю сестрою. — Єдиным ѿ очїю твоею. Окомъ, котрымъ душа притягае серце божественного жениха, єсть простота душѣ, котра въ всемъ шукае Бога. (Зри выс. 1, 15.; 5, 1.) — Єдиным монистомъ выи твоея. Пôдъ нашийникомъ розумѣе ся ту послухъ въ выконуваню Божихъ заповѣдей. Зри Притч. 1, 9. Для того говорить Господь: Аще заповѣди моя соблюдете, пребудете въ любви моей. (Іоа. 15, 10.) Въ ôтношеню до Церкви Христовои очима суть єи наставники, котри ю провадять до рѣчей небесныхъ; украшенями шиѣ суть праведники въ Церквѣ Христовôй; одно око або одинъ нашийникъ суть образами єдности и згôдности вѣры, яку мають наставники церковни и ихъ пôдвластни.

10. Что оудобрѣста. Въ лат.: Quam pulchrae sunt, якъ красни суть. — Сосца твоя. Твоя любовь. Выс. 1,

оудоврѣста сосца̀ твоѧ̀ сестро̀ моѧ̀ невѣсто?
что̀ оудоврѣста сосца̀ твоѧ̀ па́че вїна̀, и̑ вонѧ̀
11. ри́зъ твои́хъ па́че всѣ́хъ а̑рѡма̑тъ? [а] Со́тъ
и̑ска́паютъ оу̑стнѣ̑ твои̑ невѣ́сто: ме́дъ и̑ млеко̀
подъ ѧ̑зы́комъ твои́мъ, и̑ благово́нїе [б] ри́зъ

а) Мат. 12, 34; 1.; 1. Петр. 2, 2. б) Ис. 52, 1.

1.) — Па́че вїна̀. Твоя любовь перевысшае всѣ радости. (Тамже.) — Вонѧ̀ ри́зъ и пр. Твоя любовь и добрѝ дѣла, въ то̑й твоей любви довершенѝ (Кол. 3, 12.), перевысшають своею вонею (2. Кор. 2, 15.) наймилѣйшѝ пахощѣ (выс. 1, 2.). — Вонѧ̀ ри́зъ и пр. О пахощахъ въ одежахъ зри пояснене Быт. 27, 27. — Въ о̑тношеню до Церкви мае сей стихъ розумѣти ся о еи розширеню и скрѣпленю. Якъ бо женьщина родяча много дѣтей, мае перси выдатнѝ, богатѝ въ кормъ, котрѝ суть еи окрасою, такъ и Церковь Христова, зродивши І. Христу много дѣтей по цѣло̑мъ свѣтѣ черезь вѣру и крещене, посѣдае обыльно̑сть корму науки и учителей, котрѝ кормлять и выховують еи духовнѝ дѣти въ вѣрѣ, и котрѝ суть еи окрасою; благовонными же ризами Церкви Христовои суть внѣшнѝ дѣла добрѝ, одѣжь праведности христіяньскои. (Ис. 61, 10.; Іов. 29, 14.; Пс. 131, 16.)

11. Со́тъ и̑ска́паютъ и пр. Лаго̑дна, пріятна и мила есть твоя бесѣда. Съ медомъ, съ патокою поро̑внюе ся слово Боже (Пс. 18, 11.; 118, 103.); оно есть у обручницѣ (у Церкви, у душѣ праведнои) всегда на устахъ, щобы нимъ душѣ до неи належачѝ потѣшати, покрѣпляти, оживляти. До меду есть додане еще молоко, щобы выразити, що обручниця плекае такожь дѣти еи опѣцѣ повѣренѝ, подаючи имъ Божу науку въ спосо̑бъ ихъ слабо̑й природѣ найо̑тповѣднѣйшій, подо̑бно якъ мати кормить немовля молокомъ (Евр. 5, 12.). — Лїва́на. Евр. labanon о̑тъ laban с. е. бѣлый, означае кадило найчистѣйше и найбо̑льше пахнюче. Понеже кадило есть образомъ молитвы, то мысль есть така: Твои добрѝ дѣла возносять ся до мене яко безнастанна молитва. (Зр.

12. твоихъ, ꙗкѡ благоѹханіе Лївана. [a] Вертоградъ
заключенъ сестра моѧ невѣста, вертоградъ за-
13. ключенъ, источникъ запечатлѣнъ. Лѣтѡрасли
твоѧ садъ шипкѡвъ съ плодомъ ꙗблочнымъ,

a) Ис. 58, 11.

Пс. 44, 9.) Єсли же пôдъ Ливаномъ будемъ розумѣли кедры, кипарисы и всякû на горахъ ливаньскихъ ростучû зѣля, то мысль буде така: Якъ милымъ єсть запахъ живицѣ ливаньскихъ кедрôвъ и кипарисôвъ и ливаньского зѣля, такъ милыми суть менѣ твои честноты и добрû дѣла.

12. **Вертоградъ заключенъ** и пр. Ты єсь чиста, ненарушена и недоступна. Церковь єсть цвитучимъ (Ис. 51, 3.; 58, 11.; Езек 36, 35.), замкненымъ (Пс. 124, 2.) огородомъ, находячимъ ся пôдъ Божою опѣкою; такимъ огородомъ єсть такожь кожда душа, котра щиро и неподѣльно Богу ôтдала ся; для обохъ єсть І. Христосъ жереломъ благодати (Іоа. 7, 37.), отворенымъ для всѣхъ жаждучихъ, а замкненымъ и запечатанымъ для людей злои волѣ. (Захар. 13, 1.)

13. **Лѣтѡрасли твоѧ** и пр. Въ тôмъ и слѣд. стиху єсть образъ огорода (ст. 12.) обширнѣйше представленый. Всякû въ тыхъ обохъ стихахъ наведенû овочи и пахощѣ суть образами честнотъ, украшаючихъ обручницю, душу праведну. Зр. Сір. 39, 17. 18. — **Шипкѡвъ.** Яблокъ гранатовыхъ. — **Съ плодомъ ꙗблочнымъ.** Въ євр. текстѣ: съ овочемъ роскоши с. є. съ всякимъ овочемъ солодкимъ и роскôшнымъ. — **Кипри.** Зри поясн. выс. 1, 13. — **Съ нардами.** Зри поясн. выс. 1, 11. — Въ ôтношеню до Церкви Христовои пôдъ **лѣтѡрасламн** мають розумѣти ся частнû церкви, котрû суть немовь лѣторостями и доньками соборнои Церкви; яблока же гранатовû (**садъ шипкѡвъ**) суть що до своеи червонои барвы символомъ любви, яка оживляє Церковь Христову; розличнû же вонности, якû ту наводять ся, суть образами

14. ку́при съ на́рдами: На́рдъ и҆ шафра́нъ, тро́сть и҆
кі҃нна́мѡнъ съ всѣ́ми древа́ми Лїва́нскими, смѵ́р-
15. на а҆ло́й съ всѣ́ми пе́рвыми мѵ́рами: [a] И҆сто́чникъ
вертогра́да, и҆ кла́дазь воды́ жи́вы и҆ и҆стека́ю-
16. щїа ѿ Лїва́на. Воста́ни сѣ́вере, и҆ гра́ди ю҆́же,

a) Іоа. 7, 38.

честнотъ, якими суть украшенѝ вѣрнѝ члены Церкви Христовои.

14. Тро́сть. Кальмусъ, тростина выдаюча дуже милу воню. — Съ всѣ́ми древа́ми Лїва́нскими. Съ всѣми пахнющими деревами и запахами горы ливаньскои. Зри поясн. выс. ст. 11. — Смѵ́рна. Зри поясн. Исх. 30, 23.; такожь выс. 1, 12. — А҆ло́й. Велике, пахнюще дерево, зъ котрого листкôвъ вытискають сôкъ, котрый выставленый на сонце замѣнюе ся въ пахнющій елей. — Съ всѣ́ми пе́рвыми мѵ́рами. Съ всѣми найдорогоцѣннѣйшими деревами, котрыхъ передъ всѣми иншими употребляють до споряджаня благовонныхъ елеѣвъ.

15. И҆сто́чникъ вертогра́да и пр. Ты есь жереломъ и т. д. Що пôдъ живою водою, съ котрою тутъ обручниця порôвнюе ся, мае розумѣти ся, се поясняе св. Іоанъ 7, 38. 39., наводячи слова І. Христа: Вѣ́рый въ мѧ̀, рѣ́ки ѿ чре́ва е҆гѡ̀ и҆стекꙋ́тъ воды́ жи́вы, и додаючи: Сїе́ же речѐ ѿ Дꙋ́сѣ, е҆го́же хотѧ́хꙋ прїима́ти вѣ́рꙋющїи во и҆́мѧ е҆гѡ̀. Менохій дае що до Церкви Христовои таке пояснене: Высше було сказано, що въ церковнôмъ гаю находить ся жерело запечатане, щобы показати, що есть ясне и чисте; теперь иншій его прикметъ додае ся, а то, що есть живе и вѣчно вытрыскуюче. Св. Письмо есть жереломъ огородôвъ, котрымъ зрошують ся огородцѣ душь вѣрныхъ, и котре обыльно плыве зъ горы Ливаньскои, с. е. зъ устъ Христовыхъ, найвысшого начальника нашои вѣры.

16. Воста́ни сѣ́вере и пр. Женихъ порôвнавъ свою обручницю съ пахнющимъ огородомъ; теперь обручни-

и҆ повѣ́й въ вертогра́дѣ моемъ, и҆ да потекꙋ́тъ а҆рома́ты моѧ̀.

Глава 5.

Запрошенє до огорода. Сонъ и шуканє обручницѣ за женихомъ. Красота жениха.

1. **Да сни́детъ вра́тъ мо́й въ вертогра́дъ сво́й, и҆ да ѣ҆́стъ пло́дъ ѻ҆во́щїй свои́хъ: внидо́хъ въ вертогра́дъ мо́й сестро̀ моѧ̀ невѣ́сто: ѡ҆бъима́хъ смѵ́рнꙋ мою̀ съ а҆рѡма́тами мои́ми, ѩ҆до́хъ**

ця ôтповѣдно сему образу говорить: Нехай пôвнôчный и полудневый вѣтеръ рознесе пахощѣ мого огорода къ розвеселеню мого обручника; нехай я буду єму милою! Пôсля иншихъ суть то слова жениха, що такожь припустити можна. Вѣтеръ єсть въ загалѣ образомъ св. Духа (Ис. 57, 17.), котрый яко зимный вѣтеръ пôвнôчный розганяє хмары уроєнои святости и праведности (Іоа. 16, 8.; Рим. 3, 20.), и серце ôтъ злыхъ выпарôвъ и жадобъ очищує (Пс. 50, 12.), — а яко вѣтеръ полудневый немовъ огонь огрѣває (Єрем. 23, 29.) и дощемъ своихъ великихъ дарôвъ ужизнює (Пс. 67, 10.; Ис. 44, 3.) и плодоносными дѣлає (Ис. 55, 10.; Кол. 1, 10.). Обручниця (Церковь, душа праведна) просить отже св. Духа, щобы возбудивъ въ єи огородѣ с. є. въ ней самôй, пахощѣ с. є. чесноты.

1. **Да сни́детъ** и пр. Обручниця, вôзвавши вѣтры, щобы рознесли пахощѣ по єи огородѣ, запрашає свого жениха до поживаня овочей сего огорода, с. є. она запрашає свого жениха, щобы до неи прійшовъ и веселивъ ся єи любовію. Въ высшôмъ значеню запрашає обручниця божественного жениха, щобы замешкавъ въ єи серцю и щобы веселивъ ся дѣлами благодати, походячими зъ єго любви. — Женихъ принимає єи запрошенє и являє ся

хлѣбъ мо́й съ ме́домъ мои́мъ, пи́хъ вїно̀ моѐ съ млеко́мъ мои́мъ: [a] **ꙗ҆ди́те бли́жнїи, и҆ пі́йте,**

а) Пс. 35, 9.

въ огородѣ — **Ѡбъима́хъ** и пр. Въ высшôмъ значеню говорить божественный женихъ: Ото я прійшовъ, понеже ты мене кликала; я прійшовъ, щобы веселити ся миррою умертвлень (выс. 4, 6.), пахощами твоихъ честнотъ (выс. 4, 10.), медомъ твоеи бесѣды (выс. 4, 11.), виномъ и молокомъ твоеи любви (выс. 1, 1.; 2, 4.). — **Ꙗ҆ди́те бли́жнїи** и пр. Женихъ говорить, якобы дѣйстно бувъ на весѣльнôмъ бенкетѣ, и взывае весѣльныхъ гостей, якобы они були присутными, до ѣдженя и питя. Въ духовнôмъ значеню тыми весѣльными гостями суть спôвдѣлателѣ Христовѝ, апостолы, священики и учителѣ (Мат. 9, 15.), котрѝ задля свого важного уряду мають кормити ся миррою умертвленя, медомъ слова Божого, пахощами всѣхъ честнотъ, и напувати ся виномъ любви. — Тутъ зновь кôнчить ся одинъ розговоръ любячихъ ся, въ слѣдуючôмъ начинае ся нова ява. Женихъ зновь ôтдаливъ ся, лишаючи обручницю въ тузѣ. — Въ однôй зъ ночей, въ котрыхъ она сумуе, тужачи за своимъ обручникомъ, приходитъ ôнъ до неи несподѣвано; коли же она ôттягае ся съ отворенемъ дверей, ôнъ зновь ю опускае, а она мусить его зновь шукати (ст. 2 – 17.). Менохій въ ôтношеню до Церкви Христовои дае таке пояснене: I. Христосъ запрашае до учты небеснои, до своихъ благодатныхъ дарôвъ, всѣхъ людей. **Смѝрна** есть то крещене, черезъ котре мы въ I. Христѣ **спогреко́хомсѧ** (Рим. 6, 4.). Никто до сеи учты не буде припущеный, кто не зôстане впередъ помазаный смирною, с. е. кто не есть окрещеный. Иншѝ вонности суть то дары св. Духа. **Ме́дъ** есть то тѣло Христове, утворене въ найчистѣйшôмъ улію пчолы непорочнои Дѣвы Маріи, и представляе духовну солодичь, яку маемъ зъ тѣсного зъединеня съ I. Христомъ. **Вїно̀** есть то спасительна чаша крови Господнои. **Мле́ко** — се наука та-

2. и҆ оу҆пі́йтеса бра́тїа. А҆́зъ сплю̀. а҆ се́рдце моѐ
бди́тъ: гла́съ бра́та моегѡ̀ [a] оу҆дара́етъ въ две́-
ри: ѿве́рзи мнѣ̀ сестро̀ моѧ̀, бли́жнаѧ моѧ̀, го-

а) выс. 2, 10.

инствъ Божого слова. Всѣ ту наведені живности споживає І. Христосъ въ своихъ членахъ, с. є. коли ихъ споживають вѣрні, и самъ ôнъ єсть даючимъ учту и єи участникомъ и взываючимъ на ту учту тыми самыми словами, якими взывавъ апостолôвъ: ꙗ҆ди́те.. пі́йте ѿ неѧ̀ всѝ. Мат. гл. 26.; 1. Кор. гл. 11.

2. А҆́зъ сплю̀ и пр. Я сплю, але мôй духъ єсть присутный; любовь бо пôддержує мого духа, навѣть коли сплю. Пôсля всѣхъ св. Отцѣвъ має въ высшôмъ значеню пôдъ тымъ сномъ розумѣти ся спокôй душѣ, котра усуває ся ôтъ свѣтовыхъ, хотяй позволеныхъ и добрыхъ занятій, щобы на якійсь часъ ôтдати ся розважаню Божихъ правдъ. — Гла́съ бра́та и пр. Дрѣмаючи чує она, якъ єи женихъ приходить передъ двери и пукає. Єсть се той самъ женихъ, котрый въ книзѣ Апок. (3, 20.) говорить: Сѐ стою̀ при две́рехъ и҆ толкꙋ̀: а҆́ще кто̀ оу҆слы́шитъ гла́съ мо́й, и҆ ѿве́рзетъ две́ри, вни́дꙋ къ немꙋ̀ и҆ вечеря́ю съ ни́мъ, и҆ то́й со мно́ю. Щастливі всѣ, що слухають голосу Господа, що учувши єго голосъ, не затверджують свого серця! Зри Пс. 94, 8. — Ѿве́рзи мнѣ̀ и пр. Отвори менѣ, ты душе, котру я здѣлавъ черезъ моє вочеловѣчене моєю сестрою, черезъ мою примирительну смерть моєю пріятелькою, черезъ дары святого Духа моимъ непорочнымъ голубомъ. — И҆́ку гла-ва̀ и пр Менѣ зимно! Въ Палестинѣ падає въ ночи такъ обыльна роса, що одежи и волосє подорожныхъ стають ся ôтъ неи цѣлкомъ мокрыми. Якъ тепло на головѣ (Притч. 25, 23.) єсть образомъ любови, такъ єсть и зимно, яке женихъ учуває на головѣ по причинѣ росы, образомъ безчувствительности и рôвнодушности, якими такъ многі христіяне свого божественного Спасителя засмучують. Менохій въ ôтношеню до св. Церкви примѣчає:

лꙋбѝце моѧ, совершѐннаѧ моѧ: ꙗ҆́кѡ глава̀ моѧ
напо́лнисѧ росы̀, и҆ власы̀ мои̇ ка́пель нощны́хъ:
3. Совлеко́хсѧ ри́зы моеѧ, ка́кѡ ѡ҆блекꙋ́сѧ въ нѝ?
4. оу҆мы́хъ но́зѣ мои̇, ка́кѡ ѡ҆скверню̀ и҆̀хъ? Бра́тъ
мо́й посла̀ рꙋ́кꙋ свою̀ сквозѣ̀ скважню, и҆ чре́во

По ранныхъ часахъ Церкви, коли зо̂ставъ ей верненый споко̂й, мужѣ совершенні̂ о̂тдали ся сну розмышляня, житю контемплятивному. Однако споко̂й не тревавъ довго; заколотили бо его еретики, погане и жиды, и для того обручникъ приходить, щобы обручницю обудити, и упоминае ю, щобы запобѣгала грозячимъ небезпеченьствамъ. Роса и каплѣ но̂чні̂ означають хулы и зневаги еретико̂въ и невѣрныхъ взглядомъ І. Христа.

3. Совлеко́хсѧ ри́зы и пр. Се говорить обручниця, обудивши ся на голосъ жениха. Мовъ бы казала: Я лежу уже въ ло̂жку, тожь не могу встати и отворити тобѣ. Мешканцѣ востока любять дуже опрятно̂сть, и тому передъ спанемъ мыють собѣ ноги, котрі̂ за дня скоро брукають ся, такъ якъ на востоцѣ ходять люди въ сандалахъ. Въ высшо̂мъ значеню по̂сля св. Григорія В. хоче обручниця — душа праведна сказати: Ты жадаешь, щобы я знову повернула до моихъ щоденныхъ свѣтовыхъ орудокъ, однако я закинула свѣтові̂ журбы а посвятила ся цѣлкомъ розважаню рѣчей небесныхъ; якъже мала бы я теперь вертати знову до свѣта и выставляти себе на небезпеченьство скаляня ся? По̂сля иншихъ св. Отцѣвъ говорить обручниця Христова въ свято̂й гордости: Я скинула зъ себе старого чоловѣка а облекла ся въ чоловѣка нового (Кол. 3, 9.), менѣ не недостае ничого (Апок. 3, 17.). — По̂сля Менохія суть то слова мужей духовныхъ и житю контемплятивному о̂гданыхъ (ст. 2.), котрі̂ боять ся, щобы о̂тдаючи ся старанямъ о ближныхъ, не забрукали болотомъ и порохомъ рѣчей свѣтовыхъ но̂гъ своихъ чувствъ, обмытыхъ сокрушенемъ свого серця, слезами своеи покуты.

4. Сквозѣ̀ скважню. Черезъ отво̂ръ въ дверахъ, щобы о̂тсунути засувку и помазати ю пахнющою мир-

5. моѐ вострепетá ѿ негѡ̀. Востáхъ áзъ ѿвéрзти врáтꙋ моемꙋ̀: рꙋ̀цѣ мои̂ искáпаша смѵ́рнꙋ, пéрсты мои̂ смѵ́рны пóлны на рꙋкáхъ заключéнїѧ.

рою. На востоцѣ бували въ дверахъ звычайно лишь деревянѝ засувки або замки, котрѝ можна було легко отворити; любовники же звыкли дверѣ своихъ любовниць помазовати пахощами, якъ се було въ звычаю и у Римлянъ. — Ѝ чрéво моѐ и пр. Коли женихъ дôткнувъ ся замку, зворушило ся мое внутро сильно ôтъ страху, зачудованя и спôвчутя. Въ высшôмъ значеню: коли я ôттягала ся съ выконанемъ волѣ мого жениха, хотѣвъ ôнъ любезно прійти менѣ въ помôчь своею благодатію, освѣчуючи мôй розумъ, загрѣваючи мою волю, и такъ немовъ при помочи моихъ силъ душевныхъ дѣлаючи собѣ приступъ до мене. Мое серце дôткнене его Божою благодатію не могло уже довше опирати ся, и я рѣшила ся отворити ему дверѣ моеи душѣ. (Тома.) Менохій, розвиваючи свою попередну мысль дальше, поясняе: I. Христосъ, видячи, що его перше вôзване не выстарчае, щобы поборникôвъ своеи Церкви впровадити до бою, вытягнувъ свою руку, зôславъ на нихъ бôльше свѣтла и обыльнѣйшу благодать, якою побудженѝ не лякали ся посвячати себе на всѣ труды, нерозлучнѝ ôтъ старань около спасеня душь людскихъ.

5. Востáхъ áзъ и пр. Обручниця въ внутрѣ порушена Божою благодатію, ôтступае ôтъ розважаня Божихъ правдъ, щобы ôтдати ся дѣяльному житю, щобы не зважаючи на ніякѝ жертвы и труды словомъ и дѣломъ отворити свому обручнику дверѣ серця. Обручникъ черезъ помазане дверей миррою указавъ ей на конечну потребу еи самоôтверженя и умертвленя; она, послушна его вскаэôвцѣ, пôдняла ся твердыхъ дѣлъ службы для добра ближвёго. Се есть тутъ представлене пôдъ образомъ рукъ обручницѣ, зъ котрыхъ капае мирра. — На рꙋкáхъ заключéнїѧ С. е. ажь до рукояти засувки або замка. Мысль: пальцѣ обручницѣ були такъ повнѝ смирны, що таяже капала зъ нихъ ажь на рукоять засувки

6. Ѿверзо́хъ а҆́зъ вра́тꙋ моемꙋ̀: вра́тъ мо́й пре́йде, дꙋ́ша̑ моѧ̀ и҆зы́де въ сло́во є҆гѡ̀: [a] взыска́хъ є҆гѡ̀, и҆ не ѡ҆брѣто́хъ є҆гѡ̀: зва́хъ є҆гѡ̀, и҆ не по-

а) выс. 3, 1.

и туюже такъ звогчила, що дала ся легко порушити и ôтсунути. — Менохій въ ôтношеню до св. Церкви поясняе: Мôгъ бувъ обручникъ самъ ôтсунути засувку, однако хотѣвъ, щобы се здѣлала обручниця; хоче бо Богъ, щобы Церковь вразъ съ нимъ трудила ся и могла сказати: я трудила ся, не я сама тôлько, но благодать Божа со мною. Обручникъ дотыкаючи ся засувки, устороняе такожь легкѝ перешкоды; серце обручницѣ палае ревностію спасенія душь, жадобою терпѣня и умертвленя, що ту есть представлене черезъ смирну, котра навѣть по пальцяхъ каплями сплывае; любителѣ бо чесноты и въ малыхъ рѣчахъ задають собѣ умертвленя.

6. Бра́тъ мо́й пре́йде. Мôй женихъ ôдôйшовъ ôтъ мене не для того, якобы мене не любивъ, але, щобы мене здѣлати на будуче стараннѣйшою, уважнѣйшою и послушнѣйшою своимъ вскаэôвкамъ и приказамъ. (Авг, Верн.). — Дꙋ́ша̑ моѧ̀ и҆зы́де въ сло́во є҆гѡ̀. Скоро лишь пôзнала я голосъ обручника, опустивъ мене духъ и улетѣвъ до обручника. Пôсля лат. тексту: якъ вôскъ розтаяла я ôтъ надмѣру любви. Суть то слова обручницѣ жалуючои своеи нескваппости, мовъ бы кажучои: Ôнъ говоривъ такъ пріязно, такъ чувствительно, а ото нема его уже ту! — Взыска́хъ є҆гѡ̀ и пр. Женихъ Господь испытуе терпеливôсть и вытревалôсть любячои душѣ. — Въ ôтношеню до Церкви можна сей стихъ такъ розумѣти: I. Христосъ есть въ своей Церквѣ всегда присутный, всегда въ ней находить ся. Однако часомъ говорить ся, що I. Христосъ ôдôйшовъ ôтъ своеи Церкви, коли допускае на ню противности, щобы борола ся съ ними; говорить ся же, що вернувъ до своеи Церкви, коли ю знову потѣшае.

7. слꙋ́ша менѐ. Ѻ́брѣто́ша мѧ̀ стра́жїе ѡ̑входа́щїи
въ гра́дѣ: [a] бы́ша мѧ̀, ꙗ̑зви́ша мѧ̀: взѧ́ша
8 ве́рхнюю ри́зꙋ ѿ менѐ стра́жїе стѣ́ннїи. [б] За-
клѧ́хъ вы̀ дщі́ери Іерꙋсали́мскїѧ въ си́лахъ и въ

а) Пс. 68, 27. б) выс. 2, 7.

7. Ѻ́брѣто́ша мѧ̀. Коли я єго знову шукала всюда, навѣть въ мѣстѣ. Зри выс. 3, 3. — Ве́рхнюю ри́зꙋ. Женьщины на востоцѣ, выходячи зъ дому, окрывають ся для приличности заслоною, подо̑бною до широкого плаща, закрываючого цѣле ихъ тѣло. Зри Быт. 24, 65. — Мысль сего стиха въ о̑тношеню до душь праведныхъ есть: Тіи, которыхъ Богъ поставивъ сторожами въ своей Церквѣ (выс. 3, 3.), священики, сповѣдники, учителѣ, суть неразъ злыми потѣшителями подо̑бно якъ пріятелѣ Іова (Іов. 16, 2); неразъ дѣє ся, що они душѣ, котрыхъ духа не розумѣють, кривдять, своимъ ошибочнымъ провадженємъ глубоко ранять, а навѣть ихъ зъ дороги о̑тлученя о̑тъ свѣта о̑твести и въ той способъ ихъ немовъ заслоны (честного способу житя) позбавити старають ся. Иншѝ св. Отцѣ розумѣють по̑дъ сторожами сего стиха не якъ выс. 3, 3. учителей и настоятелей Церкви, але наставнико̑въ свѣтскихъ, котрѝ на праведнѝ душѣ ворогують, ихъ кривдять, переслѣдують и о̑тъ богоугодного житя о̑твести старають ся. — Въ о̑гношеню до Церкви розумѣє Менохій по̑дъ сторожами самовладнико̑въ, єресями зараженыхъ, котрѝ Церквѣ черезъ проповѣднико̑въ и учителей кликати забороняли а кличучихъ били, переслѣдовали; они плащь обручницѣ не то̑лько забрали, но и черезъ о̑тступства и єреси роздерли.

8. Дщі́ери Іерꙋсали́мскїѧ. Любяча обручниця шукає свого обручника цѣлу но̑чь, а єще и рано, коли то стрѣчає ся съ ко̑лькома дѣвчатами, у котрыхъ допытує ся о свого обручника. По̑дъ доньками Єрусалимскими маємъ розумѣти побожнѝ душѣ въ небѣ и на земли, котрѝ обручниця просить о вступлене ся у ихъ пріятеля,

крѣпостехъ сѐлныхъ: ꙗ҆ще ѡ҆брѧ́щете бра́та моего̀, возвѣсти́те ѥ҆мꙋ̀, ꙗ҆́кѡ ᲂу҆ѧ́звлена любо́вїю
9. а҆́зъ ѥ҆́смь. Что̀ бра́тъ тво́й па́че бра́та, до́брѧ въ жена́хъ? что̀ бра́тъ тво́й ѿ бра́та, ꙗ҆́кѡ та́-
10. кѡ заклѧ́ла ѥ҆сѝ на́съ? [a] Бра́тъ мо́й бѣ́лъ и҆

а) Ис. 63, 1.

понеже сторожѣ святого мѣста, настоятелѣ и учителѣ, не могуть ей бути въ тôмъ помôчными. (Іов. 5, 1.; Апок. 8, 3.) Въ ôтношеню до Церкви Христовои мають ту розумѣти ся еи прошеня о молитвы вѣрныхъ жіючихъ, и святыхъ, котрѝ уже съ І. Христомъ царствують въ небѣ. — Въ си́лахъ и пр. Зри выс. 2, 7. — Ꙗ҆́кѡ ᲂу҆ѧ́звлена и пр. Зри выс. 2, 5.

9. Что̀ бра́тъ и пр. Чи твôй обручникъ мае такъ знаменитѝ прикметы, що такъ дуже о него журишь ся и допытуешь ся? — Авторъ наводить се пытане дѣвчатъ, щобы дати обручницѣ нагоду до хваленя красоты и хорошихъ прикметôвъ свого обручника. Высша мысль: Якѝ прикметы мае божественный женихъ, походячій ôтъ возлюбленого Отця? (Григ. Нис.) Таке пытане, говорить Менохій, ставляють товаришки обручницѣ, щобы дати ей нагоду до хваленя еи обручника; всѣмъ бо сынамъ Церкви, такъ ангеламъ якъ людямъ, такъ блаженнымъ въ небѣ якъ подорожуючимъ на земли дуже милою есть похвала Христа Спасителя. — До́брѧ въ жена́хъ. Найкраснѣйша межи женьщинами.

10. Бѣ́лъ. Бѣла барва есть образомъ невинности, святости и праведности. Зри Пс. 103, 2.; Марк. 9, 2. — Че́рменъ. І. Христосъ называе ся червонымъ задля крови, проліянои за нашѝ грѣхи. Зри Ис. 63, 1—3. — Ѿ те́мъ. Се слово служить до означеня черезвычайно великого числа. Гдеякѝ поясняють се такъ: вызначный межи тысячами, такъ що его кождый сейчасъ мусить пôзнати.

11. чéрменъ, ѝзвранъ ѿ тéмъ. Глава̀ ѥгѡ̀ злáто ѝзвранно, власы̀ ѥгѡ̀ кѹдрáвы, чéрны ꙗ҆кѡ вранъ.
12. [а] Óчи ѥгѡ̀ ꙗ҆кѡ голѹбѝны на ѝсполнéнїихъ вóдъ, ѝзмовéни въ млецѣ̀, сѣдáщыѧ въ наполнéнїихъ
13. († вóдъ): [б] Ланѝты ѥгѡ̀ ꙗ҆ки фїа̑лы а҆рѡма̑тъ прозѧбáющыѧ вáговóнїѥ: ѹ҆стнѣ̀ ѥгѡ̀ крїны, кá-

а) выс 4, 1. б) Пс. 44, 3.

11. Глава̀ ѥгѡ̀ злáто ѝзвранно. Єго голова блищить якъ найчистѣйше золото. Головою І. Христа, говорить св. ап. Павелъ, єсть Богъ (1. Кор. 11, 3), єго Божа природа, найчистѣйша и найсовершеннѣйша; тожь не безъ слушности єсть єи символомъ найчистѣйше золото. — Власы̀ ѥгѡ̀ и пр. Пôсля гдеякихъ єсть тутъ волосє образомъ великого числа святыхъ, окружаючихъ І. Христа, чорна же сего волося барва єсть образомъ статочности, силы и терпеливости Угодникôвъ Божихъ. Або: Волосємъ головы суть мысли и намѣры Божѝ, котрѝ называють ся чорными, понеже суть для насъ темными и недоступными, невѣдомыми.

12. Óчи ѥгѡ̀ и пр. Єго очи суть ясностію и веселостію подôбнѝ до бѣлыхъ голубôвъ, находячихъ добру поживу надъ потоками, богатыми въ воду, въ котрыхъ частѣйше купають ся, хоронячи свою бѣлôсть передъ найменьшимъ скалянємъ. — Ѝзмовéни въ млецѣ̀. Тіи голубы суть такъ бѣлѝ, якъ бы були купанѝ въ молоцѣ. — Высша мысль: Пôдъ ясными очима божественного жениха має ту розумѣти ся єго знанє, єго промыслъ, черпанѝ зъ вѣчныхъ струѣвъ божества. Зри такожь выс. 1, 14.; 4, 1.

13. Ланѝты ѥгѡ̀ и пр. Щоки (лице) жениха порôвнують ся съ чашами (въ лат. съ грядками), повными пахощей. Тіи чаши суть образомъ благотворнои, спасительнои а повнои солодичи и щастя науки Христовои. Щоки же суть образомъ св. Письма старого и нового

14. капющіи смѵрнꙋ полнꙋ. Рꙋцѣ ѥгѡ ѡвточены зла-
ты, напо́лнены Ѳарсі́са: чре́во ѥгѡ сосꙋ́дъ сло-
15. но́вый на ка́мени сапфі́ровѣ. [a] Лы́ста ѥгѡ стол-

a) Апок. 10, 1.

Завѣта, зъ котрого пôзнаемъ природу божественного жениха. Иншѝ подають таку мысль: Щоки суть товмачами внутрѣшнои лагôдности и покоры. — Ѹ҆́стнѣ ѥгѡ кріны. Лилія есть образомъ чистоты; мысль отже тая: Єго бесѣда есть чиста и щира. Зри Пс. 11, 7. — Ка́плющіи смѵ́рнꙋ по́лнꙋ. Мирра есть образомъ умертвленя и покуты. Проповѣдь Христова начала ся напôмненемъ до покуты и умертвленя. Мат. 4, 17.; 16, 24. Для того каже св. Августинъ: Цѣле житє христіянина, желаючого жити пôсля евангелія, есть крестомъ и мучеництвомъ.

14. Рꙋ́цѣ ѥгѡ ѡвто́чены зла́ты. Руками Христовыми суть его дѣла, свѣдчачѝ о его могучости; тѝ руки суть немовъ уточенѝ, с. е. дѣла Христовѝ суть Божѝ, совершеннѝ; суть золотѝ, с. е. дѣла Христовѝ суть чистѝ, благороднѝ и спасительнѝ. — Напо́лнены Ѳарсі́са. Каменѣ якинтовѝ спроваджовано съ Тарсиса (Tartessus въ Испаніи), для того тіи дорогѝ каменѣ называють ся ту тарсисами. Якинтъ есть образомъ славы, величавости; мысль: дѣла Христовѝ суть славнѝ, величавѝ. — Чре́во ѥгѡ и пр. Єго красне, бѣле тѣло покрывае шафирова одѣжь. Єсть се образъ чистого, небесного успособленя, котре есть основою, жереломъ всѣхъ намѣрôвъ и дѣлъ божественного жениха. Calmet видить въ словѣ чре́во образъ безконечного милосердія Христового, обнимаючого не тôлько одинъ нарôдъ израильскій, але всѣ народы цѣлого свѣта. (1. Кор. 15, 22.; 1. Тим. 2, 2.

15. Лы́ста ѥгѡ и пр. Ноги (голени) порôвнанѝ съ стовпами марморевыми, суть образомъ постоянности. Царство бо Христове есть вѣчне, его пановане тревае вѣчно. Зри Пс. 144, 13. — На степе́нехъ златы́хъ. Тіи золотѝ степени суть ту образомъ мудрости, любви

пѝ мáрморовы, ѡ҆снова́ни на степе́нехъ златы́хъ:
ви́дъ є҆гѡ̀ ꙗ҆́кѡ Лїва́нъ, и҆звра́нъ ꙗ҆́кѡ ке́дрове.
16. Горта́нь є҆гѡ̀ сла́дость, и҆ ве́сь жела́нїе: се́й вра́тъ
мо́й, и҆ се́й влижнїй мо́й, дщéри І҆ерꙋсали́мли.
17. Ка́мѡ ѿи́де вра́тъ тво́й, до́бра ѧ҆ въ жена́хъ, ка́-
мѡ оу҆клони́сѧ вра́тъ тво́й? и҆ взы́щемъ є҆гѡ̀
съ тобо́ю.

Глава̀ 6.

Ѻ҆тнайдене жениха. Похвала обручницѣ. Покуса.

1. Бра́тъ [a] мо́й сни́де въ вертогра́дъ сво́й, въ мѣ-

a) выс. 5, 9.

и славы. — Ви́дъ є҆гѡ̀ и пр. Се есть такожь образъ тревалости, постоянности. Зри выс. 1, 16. Такожь у Єзек. 17, 22. 23. называе ся І Христосъ кедромъ.

16. Горта́нь є҆гѡ̀ сла́дость. Бесѣда, наука бож. жениха солодка, мила, всѣхъ потягаюча; о нимъ сказано: николи́же та́кѡ є҆́сть глаго́лалъ чл҃вѣ́къ, ꙗ҆́кѡ се́й чл҃вѣ́къ (Іоа. 7, 46.), и глаго́лы живота̀ вѣ́чнагѡ и҆́маши (Іоа 6, 68). Зри такожь Пс. 44, 3.; Пс. 118, 103.; Притч. 24, 13. Зр. Мат. 7, 29.; Лук. 4, 22. — Ве́сь жела́нїе. І. Христосъ есть пожаданый, достойный всякои любви, понеже есть красный и понеже найщирѣйше и найгорячѣйше любить всѣхъ людей.

17. Ка́мѡ ѿи́де и пр. Есть се ѻ҆тповѣдь дѣвчатъ. Высша мысль: Тіи, що чують науку о добротѣ, любви и иншихъ прикметахъ І. Христа, переймають ся его любовію и загрѣвають ся до тымъ пильнѣйшого его шукання. — Бра́тъ тво́й. Зри выс. 1, 12.

1. Бра́тъ мо́й и пр. Высша мысль: Обручниця, побуджена запытанемъ побожныхъ душь (выс. 5, 17.), роз-

ста̀ а҆рѡма̀тъ, па́ствити въ вертогра́дѣхъ, и҆ со-
2. вира́ти кріны. [а] А҆́зъ бра́тꙋ моемꙋ̀, и҆ бра́тъ мо́й
3. мнѣ̀, пасы́й въ кріне̑хъ. [б] Добра̀ є҆сѝ ближнѧѧ
моѧ̀, ꙗ҆́кѡ благоволе́ніе, красна̀ ꙗ҆́кѡ І҆ерꙋсали́мъ,

а) выс. 2, 16. б) Єзек 16, 14.

думує надъ тымъ, где бы мôгъ єи женихъ находити ся, и приходить до пôзнаня, що ôнъ не перебуває где инде якъ тôлько въ своимъ огородѣ, с. є. въ своєй Церквѣ, въ своихъ святыхъ душахъ, щобы веселити ся ихъ пахощами с. є. покорными чеснотами, и ихъ лиліями с. є. ихъ чистотою и єи овочами; она вызнає, що І. Христосъ перебуває у покорныхъ и чистыхъ.

2. А҆́зъ бра́тꙋ и пр. Обручниця, вызнавши, що женихъ перебуває тôлько въ серцю покорнôмъ, а будучи сама покорною, учуває нагло въ своєй душѣ присутнôсть свого небесного жениха и тѣшить ся, що зôстал ъ съ нимъ зновь соединена. Зри выс. 2, 16.

3. Добра̀ є҆сѝ и пр. Суть то слова обручника. Ты єсь красна якъ се, що людямъ може найбôльше подобати ся. Подôбно кажемъ: ты єсь солодка якъ сама солодичь. Въ євр. єсть: tirtsa. Гдеякѝ мають ту на мысли мѣсто Терса, котре ôтъ часôвъ Єровоама було столицею царей израильскихъ (3. Цар. 15, 21; 16, 6.). Оно було положене на горѣ и ôтзначало ся прекраснымъ видомъ. — Ꙗ҆́кѡ І҆ерꙋсали́мъ. Єрусалимъ бувъ прекраснымъ мѣстомъ, котре называло ся вѣне́цъ сла́вы, весе́ліе всѣ̀мъ землѝ (Пл. Єрем. 2, 15.). Въ дословнôмъ значеню: якъ царскѝ мѣста Терса и Єрусалимъ перевысшають меньшѝ мѣсточка и села красотою и величностію, такъ перевысшаєшь ты красотою и повабою мѣщанки и селянки. Въ высшôмъ значеню: Церковь (праведна душа) єсть подôбна до Єрусалима. Єрусалимъ бо єсть гра́дъ Гдⷭ҇ень (Ис. 60, 14.), Церковь же (душа) єсть мешканємъ Бога; Єрусалимъ єсть гра́дъ ст҃ъ (Дан. 9, 24.), Церковь (душа) єсть свята. — Ꙋ҆жасъ ꙗ҆́кѡ вчине́нны. Страшна якъ

4. оужасъ ꙗкѡ [а] вчинéнны. Ѿврати̑ ѻ҆чи твои̑ ѿ
мене̑, ꙗкѡ тіи воскрилѝша мѧ̀, власи̑ твои̑ ꙗкѡ
5. стада̀ кóзъ, ꙗже взыдóша ѿ Галаáда. [б] Зꙋ́бы
твои̑, ꙗкѡ стада̀ ѡ҆стрижéныхъ, ꙗже взыдóша
ѿ кꙋ́пѣли, вси̑ близнѧ́та родѧ́щіи, и҆ безчáдныѧ
нѣ́сть въ ни̑хъ: ꙗкѡ вéрвь червлéна ѹ҆стнѣ̀
6. твои̑, и҆ весѣ́да твоѧ̀ краснà: [в] Ꙗ҆́кѡ ѡ҆вроще́ніе
ши̑пка ланѝты твоѧ̀, кромѣ̀ замолчáніѧ твоегѡ̀.
7. [г] Шестьдесѧ́тъ сꙋ́ть цари̑цъ, и҆ ѻ҆́смьдесѧть на-

а) 2. Кор. 10, 4.; Еф. 6, 10. б) выс. 4, 2. в) выс. 4, 3. в) 2. Кор. 11, 2.

войско вооружене, въ рядахъ стояче и готове до бою. Церковь (душа праведна) ôтносить побѣду надъ свѣтомъ, надъ всѣми своими ворогами. Зри выс. 4, 4.; 1. Іоа. 5, 4.

4. Ѿврати̑ ѻ҆чи и пр. Твои очи сіяють такимъ блескомъ, що не було бы ничь дивного, що я, не могучи выдержати ихъ блеску, немовъ на крылахъ ôтлетѣвъ бы ôтъ тебе; тожь если хочешь, щобы я бувъ при тобѣ, то або спусти въ долину твои очи або ихъ ôтверни ôгъ мене. Тѝ слова выражають степень любви, съ якою І. Христосъ своихъ святыхъ душь придержуе ся. Гдеякѝ толкують евр. текстъ замѣсть воскрилѝша мѧ̀ — перемогли мене, а се мало бы таке значене, що Церковь щодня перемагае Бога загнѣваного, борячи ся съ нимъ молитвами и слезами, и всё чого хоче упрошуючи и якбы вымушуючи. — Власи̑ твои̑ и пр. Зри выс. 4, 1.

5. Зꙋ́бы твои̑ и пр. Зри пояснене выс. 4, 2. — Ꙗ҆́кѡ вéрвь и пр. Зри пояснене выс. 4, 3.

6. Ꙗ҆́кѡ ѡ҆вроще́ніе и пр. Зри пояснене выс. 4, 3.

7. Шестьдесѧ́тъ сꙋ́ть и пр. Число опредѣлене шестьдесѧ́тъ и ѻ҆́смьдесѧть кладе ся ту замѣсть числа неопредѣленого, черезвычайно великого. Нехай собѣ мае царь и якъ велике множество перво- и другорядныхъ жѣнокъ и служниць, я ему сего не завидую, менѣ (ст. 8.)

8. ло́жницъ и҆ ю҆нѡ́тъ, и҆мже нѣ́сть числа̀. [а] Є҆ди́-
на є҆́сть голꙋ́ви́ца моѧ̀, соверше́ннаѧ моѧ̀: [б]
є҆ди́на є҆́сть ма́тери свое́й, и҆звра́нна є҆́сть роди́в-
шей ю҆̀: ви́дѣша ю҆̀ дще́ри, и҆ оу҆блажи́ша ю҆̀, ца-
9. ри́цы и҆ нало́жницы, и҆ восхвали́ша ю҆̀. [в] Кто̀ сі̑ѧ

а) ѣѣс. 2, 14. б) 1. Кор. 6, 17.; Еф. 4, 5. в) нис. 8, 5.

выстарчає моя сельска обручниця. — Нало́жницъ. Зри пяснене 1. Цар. 1, 32. — Ю҆нѡ́тъ. Молодыхъ дѣвчатъ.

8. Є҆ди́на є҆́сть и пр. Высша мысль: Хотяй въ моєй Церквѣ суть (ст. 7.) царицѣ, с. є. душѣ, котрѝ жіють съ мною въ совершеннôмъ зъєдиненю, потôмъ жѣнки другорядни̂, с. є. душѣ, котрѝ вправдѣ не суть єще съ мною зъєдиненѝ, але котрѝ ходять дорогою честноты, користаючи зъ моєи благодати, въ кôнци молодѝ дѣвчата, с. є. душѣ, котрѝ що-ино навернули ся и станули на дорозѣ совершенности, — однако тая душа, котра мене найбôльше любить, єсть такожь ôтъ мене найбôльше люблена; она єсть мовъ єдиною моєю обручницею. (Авг., Верн., Тома.) Гдеякѝ св. Отцѣ и толкователѣ св. Письма розумѣють пôдъ сею наймилѣйшою душею Пребл. Дѣву Марію яко найсовершеннѣйшу душу. Иншѝ кажуть: Хотяй суть въ Церквѣ святѝ першого, другого и третого ряду, однако всѣ они творять тôлько одну обручницю, Церковь, котра єсть однымъ тѣломъ Христовымъ (1 Кор. 10, 3. 17.). — Оу҆блажи́ша ю҆̀. Называли ю щастливою, благословили ю.

9. Кто̀ сі̑ѧ и пр. Такъ говорили, съ такими похвалами выражали ся доньки и жѣнки. Яка се красна, прелестна дѣвчина! Въ высшôмъ значеню: Якъ хорошою єсть тая душа обручницѣ! Подôбно мало-помалу восходячôй зорѣ утреннôй начавъ ся день єи духового житя; подôбно щоразъ збôльшаючому ся свѣтлу поступала она ôтъ чесноты до чесноты; подôбно могучому войску опирає ся она въ силѣ духа и благодати мужно всѣмъ ворогамъ свого спасеня. Зри выс. ст. 3. Такожь

проницáющаѧ ꙗ҆́ки оу҆́тро, доврà ꙗ҆́кѡ лꙋнà, и҆збранна ꙗ҆́кѡ со́лнце, оу҆́жасъ ꙗ҆́кѡ вчинéнны?
10. Въ вертоградѣ ѻ҆рѣ́хѡвѣ снидо́хъ ви́дѣти въ плодѣ́хъ пото́ка, ви́дѣти а҆́ще процвѣтѐ ві́ноградъ,
11. и҆ возрасто́ша ши́пки: Та́мѡ да́мъ сосцà моѧ̀

Церковь росла постепенно; всегда же була она скалою, котрои силы адскѝ не могли перемочи. — Тутъ кôнчить ся знову одинъ розговоръ. Въ слѣдуючôмъ (ст. 10. ажь до гл. 7, 11.) описуе ся покуса, яку выдержала любовь обручницѣ, коли ю въ садѣ орѣховôмъ найшовъ несподѣвано одинъ мѣщанинъ, котрый ю облесными словами старавъ ся намовити до невѣрности, однако надармо, бо она позôстала вѣрною свому обручнику. Въ высшôмъ значеню описують ся тутъ духовнѝ борбы и покусы, якѝ мае выдержати душа ôтдана Богу.

10. **Въ вертоградѣ** и пр. Занятє въ огородѣ есть образомъ дѣяльного житя. Зри выс. 1, 5. Дуже добре порôвнуе ся Церковь съ огородомъ орѣховымъ, где ростуть рôжнѝ овочи; орѣхи бо, обведенѝ гôркою, твердою лушпиною, треба сховчи передъ ихъ уживанемъ; они суть отже образомъ многихъ долегливостей, трудôвъ и борбъ, якѝ ждуть вѣрного дѣлателя. — **Въ плодѣ́хъ пото́ка.** Євр. текстъ говорить о овочахъ ростучихъ въ долинахъ зрошеныхъ жереломъ. Овочи же обыльнѣйше родять въ долинахъ задля бôльшои вохкости, яка буває въ мѣстцяхъ нисше положеныхъ. — **Ши́пки.** Яблока гранатовѝ.

11. **Та́мѡ да́мъ сосцà моѧ̀ тебѣ̀.** Тамъ я окажу тобѣ мою любовь. Зри выс. 1, 1. Суть то слова обручницѣ, освѣдчаючои свому жениху, чому она приходить до огороду. — **Не разꙋмѣ́ дꙋша̀ моѧ̀.** Я була въ моей простодушности и невинности необзнакомлена съ хитрыми пôдступами свѣтовыхъ людей. — **Положѝ мѧ̀ на колесни́цѣ А҆мїнада́вли.** Нагло, несподѣвано посадивъ обручницю одинъ мѣщанинъ до свого повозу, приѣхавши тамъ съ своими товаришами, щобы шукати розрывки въ хорошôмъ огородѣ. Сей мѣщанинъ найшовши отже

тебѣ: не ѹзрѧтъ дꙋша̑ моѧ̑, положи́ мѧ на ко-
12. лесни́цѣ Ѧ̑мїнада́влѧ. Ѡ̑брати́сѧ ѡ̑брати́сѧ Сꙋла-

въ огородѣ обручницю, бажавъ ю наклонити до нечистого дѣла. Тожь она, ôтгадуючи его злый намѣръ, ôтвернула ся ôтъ него. Євр. aminadab або aminadib означае нарôдъ князя (мі́ра сегѡ̀ Іоа. 12, 31.). Вôзъ есть образомъ силы, могучости (Ис. 2, 7.). Высша отже мысль есть: Коли я (душа) хотѣла совѣстно выконувати обовязки мого званія, тогда выступила противъ мене область князя сего свѣта, котрый порушивъ всё, свѣтъ, тѣло и пекло, щобы мене позыскати для себе; однако я утѣкла передъ нимъ и его помôчниками. (Allioli.) Иначе поясняе Gietmann се трудне мѣстце. Пôсля него пôйшла обручниця до огороду для огляненя его овочей и збираня овочей доврѣлыхъ. При тôмъ еи занятію заставъ ю въ огородѣ еи обручникъ, але прійшовъ тамъ не пѣшки, но на величавôмъ возѣ, на котрый хотѣвъ посадити и обручницю; она зворушена, змѣшана такимъ незвыклымъ выступленемъ свого обручника, утѣкае передъ нимъ мимо его накликованя до повороту. Въ тôмъ образовôмъ представленю видить Gietmann всегдашнѝ труды Церкви около спасенія людей пôсля слôвъ Христовыхъ: положи́хъ ва́съ, да вы̀ и҆дете̑ и҆ пло́дъ принесе́те, и҆ пло́дъ ва́шъ пребꙋ́дитъ (Іоа. 15, 16); Церковь же такъ трудячу ся посѣщае небесный обручникъ, щобы ю въ своей любвѣ похвалити и нагородити; приходить же до неи съ незвыклою величностію; чимъ усильнѣйше бо Церковь трудить ся въ протягу цѣлыхъ вѣкôвъ, тымъ высшои удостояе ся почести Колесни́ца же Ѧ̑мїнада́влѧ есть тутъ лишь именемъ символичнымъ для означеня самого Бога; Євр. Amminadib бо означае Бога Князя; тымъ отже именемъ есть ту выражена царска величнôсть и самая же Божа природа небесного обручника.

12. Ѹ҆зримъ въ тебѣ. Приглянемъ ся тобѣ, щобы подивляти твою красоту. Въ высшôмъ значеню, каже Allioli, кличе шайка діявольска до обручницѣ Христовои, щобы ю завернути до того, що она покинула, до порожныхъ а проступныхъ утѣхъ сего свѣта. Имя обручницѣ

мітїно, ѡ҆вратисѧ, ѡ҆вратисѧ, и҆ ᲂу҆зримъ въ тебѣ.

Глава 7.

Похвала обручницѣ, еи вѣрнôсть для свого обручника.

1. Что̀ ᲂу҆видите ᲂу҆ Сѹламітїны? [а] приходѧщаѧ ꙗ҆кѡ лики полкѡвъ? [б] Что̀ ᲂу҆красишасѧ стѡ-

а) Еф. 6, 11. б) Филип. 1, 27.

евр. Sulamith означае супокôйну, миролюбну, якъ божественный женихъ Соломонъ с. е. супокôйный, миролюбный называе ся. (Выс. 3, 7.). Оба имена могуть мати такожь значене совершенный и совершенна, и здае ся, що тутъ мае мѣстце се друге значене, понеже вороги обручницѣ старають ся черезъ выхвалуване еи прикметôвъ привести ю до духовнои гордости, якъ видимъ зъ дальшого оповѣданя.

1. Что̀ ᲂу҆видите и пр. Обручниця, напастована ôтъ Аминадавля, ôтповѣдае на его жадане, выражене выс. 6, 12., кажучи до него и его товаришей: Вы не увидите въ Суламитинѣ ничого иншого, якъ боевницю, умѣючу подôбно цѣлому войску боронити своеи чести и честности. Чистѝ душѣ мають бороти ся не тôлько противъ тѣлу и крови, но такожь противъ силамъ адовымъ; для того они яко боевники, воины Христовѝ (2. Тим. 2, 3.), беруть на себе броню правды, опоясують свои бедра ѝстинною, беруть щитъ вѣры, щобы могли нимъ всѧ стрѣлы лѹкавагѡ разжженныѧ ᲂу҆гасити, беруть до руки мечь дѹхо́вный, ѝже ѥ҆сть глаго́лъ Бжїй. (Ефес. 6, 11—17.) А и о Церквѣ Христовôй сказати можемъ, що она есть всегда выставлена на борбу съ ворогами. — Что̀ ᲂу҆красишасѧ и пр. Зводитель старае ся облесными словами позыскати серце невинноеи дѣвчины. — Въ высшôмъ значеню старае ся злый духъ обудити въ обруч-

ны твоѧ въ ѡ҆вꙋтїѧхъ твоихъ [a] дщи Надавлѧ?
чины бедрꙋ твоею подобни оу҆серѧзамъ, дѣлꙋ рꙋкъ
2. художника. Пꙋпъ твой чаша и҆сточена, не ли-
шаемаѧ мѣшанꙋ: чрево твое ꙗкѡ стогъ пшеницы,

a) Іоа. 1, 12.

ницѣ Христовой духовну гордость задля прикметовъ, о якихъ въ слѣд. ст. есть бесѣда. — Стопы суть образомъ житя. Зри Пс. 16, 5.; 118, 133. — **Дщи Надавлѧ.** Евр. nadab означае князя. Выс. 6, 11. Зводитель въ пересадной похвалѣ называе обручницю донькою княжескою, якъ наши любовники называють свою дѣвчину княгинею, богинею и т. д. Церковь есть дѣйстно донькою и обручницею І. Христа, найвысшого князя, царя всѣхъ царей; подъ еи **стѡпами** можемъ розумѣти еи похопность до перебѣганя рожныхъ сторонъ свѣта въ цѣли проповѣданя евангелія. — **Чины бедрꙋ** и пр. Суставы твоихъ бедръ, а якъ Allioli толкуе, выпуклости твоихъ бедръ, суть мовъ выпуклости на заушницяхъ, штучно выкованыхъ. Понеже посля способу выраженя св. Письма дѣти походять зъ бедръ, то посля мнѣня св. Еронима и другихъ св. Отцѣвъ можна ту въ высшомъ значеню розумѣти духовну плодовитость обручницѣ Христовои.

2. **Пꙋпъ твой** и пр. Твое тѣло есть якъ повна чаша, зъ котрои чоловѣкъ черпае безперерывно пріятности и роскошѣ. Пупець есть ту образомъ душѣ, а высша мысль есть: Твоя душа бувае всегда напавана небесною мудростію. (Пс. 35, 9.) Якъ дѣтина бувае посредствомъ пупця отъ матери живлена, такъ бувае живлена наша душа отъ матери Церкви посредствомъ св. Тайнъ. — **Мѣшанꙋ.** Всякій мѣшаный напой, такожь мѣшане, або и нове вино. — **Чрево твое** и пр. Твое черево выстае на бѣломъ якъ лилія тѣлѣ. Грубость и тучность уважають мошкавцѣ на востоцѣ яко ознаки красоты. Въ высшомъ значеню можемъ ту розумѣти духову непорочну плодовитость, якою отзначае ся обручниця Хри-

3. ѡ҆гражде́нъ въ кріна́хъ: [а] Два̀ сосца̀ твоѧ̀, ꙗ҆́кѡ
4. два̀ мла́да близнецы̀ се́рны. [б] Бы́ѧ твоѧ̀ ꙗ҆́кѡ
сто́лпъ слоно́вый: О҆́чи твои̇̀ ꙗ҆́кѡ е҆зе́ра въ Є҆се-
вѡ́нѣ, въ врата́хъ дще́рей мно́гихъ: но́съ тво́й
ꙗ҆́кѡ сто́лпъ Лїва́нскїй, смотрѧ́ѧй лицѐ Да-

а) выс. 4, 5. б) выс. 4, 4.

стова, Церковь, и всѣ ѥи живѝ члены. Зр. Пс. 86, 6.; Ис. 54, 1. 2. 3.; 66, 7.

3. Два̀ сосца̀ и пр. Зри пояснене выс. 4, 5.

4. Бы́ѧ твоѧ̀ и пр. Зри пояснене выс. 4, 4. — О҆́чи твои̇̀ и пр. Твои очи суть такъ яснѝ якъ прозрачнѝ ставы Єсевоньскѝ. Єсевонъ бувъ колишною столицею царей аморрейскихъ по всхо̂днѡ̂мъ боцѣ Іордана. Рыбнѝ ставы або озера, въ котрѝ вливала ся вода зъ го̂ръ, окружаючихъ долину Єсевоньску, мали — якъ видко — свою славу. — Въ высшѡ̂мъ значеню суть яснѝ очи образомъ розумѣня, пѡ̂знаня, (зр. Єфес. 1, 18), а такожь чистого намѣреня, яке праведнѝ душѣ мають въ всѣхъ своихъ дѣлахъ. (Мат. 6, 22.) — Въ врата́хъ дще́рей мно́гихъ. Євр. Bath-rabbim с. є. донька множества, або такожь брама княжескихъ донёкъ. Була се отже брама мѣста Єсевона, котрою выходили многѝ люди на прохо̂дъ понадъ высше реченѝ ставы, або, передъ котрою громадили ся въ пріятнѝ лѣтнѝ вечеры найзнаменитшѝ дѣвчата Єсевоньскѝ. Вратами есть І. Христосъ, котрый о собѣ говорить, що есть две́рь о҆вца́мъ, понеже тыми дверми мають входити всѣ, котрѝ лишь хотять бути жителями царства небесного. — Но́съ тво́й и пр. Тво̂й но̂съ выстае величаво на лици подо̂бно высоко̂й вежѣ стоячо̂й на горѣ Ливаньско̂й, зъ котрои простирае ся видъ ажь до Дамаску (мѣста положеного въ долинѣ антиливаньско̂й.) Въ высшѡ̂мъ значеню есть но̂съ образомъ розсудка, мудрости, такожь спосо̂бности о̂тро̂жняня честнотъ о̂тъ пороко̂въ, пристрастей, блудо̂въ о̂тъ правды и т. д.

5. маска. Глава̀ твоѧ̀ на тебѣ̀ ꙗ҆́кѡ̀ Кармилъ
(гора̀), и҆ заплетє́нїє главы̀ твоеѧ̀ ꙗ҆́кѡ багря-
6. ни́ца, ца́рь ᲂу҆вѧ́занъ въ прерistáнїихъ. [a] Что̀
ᲂу҆краси́лась є҆сѝ, и҆ что̀ ᲂу҆сладилась є҆сѝ любы̀
7. въ сла́достехъ твои́хъ? Сїѐ вели́чество твоѐ,

a) Ис. 61, 10.; 62, 5.

5. Глава̀ твоѧ̀ и пр. Кармилъ єсть то красне, урожайне, богате въ вино и всякѝ овочѣ пригôрє Палестины надъ моремъ середземнымъ. Голова єсть образомъ духа, с. є. твôй духъ єсть благородный и плодовитый. Головою Церкви єсть І. Христосъ, жерело всякихъ дôбръ, душевныхъ и тѣлесныхъ. — Заплетє́нїє главы̀ и пр. Твоє волосє єсть риже, червоне немовъ царска багряниця. — Въ прерistáнїихъ. Пôдъ тымъ словомъ можемъ розумѣти всё, що перебѣгає немовъ на перегôнъ, якъ люди, возы, конѣ, потоки и т. п. Теодоретъ має ту на гадцѣ ровы воднѝ, съ котрыми порôвнує загинки и фалды багряной обвязки, яку царь має на головѣ, и каже: обручниця має волосє складно зачесане и уложене на головѣ, такъ що оно єсть своими загинками и цѣлымъ складнымъ уложенємъ подôбне до обвязки хорошо на головѣ царскôй уложенои. Пôсля св. Отцѣвъ єсть волосє образомъ мыслей; сплеты же волося суть образомъ богатства мыслей. Менохій примѣчає: Якъ І. Христосъ цѣлый єсть багряный любовію, такъ ôтъ него залежачѝ народы, немовъ волосє ôтъ головы, вѣрою до него привязанѝ, суть любовію Бога и ближнёго пересякненѝ.

6. Что̀ ᲂу҆краси́лась и пр. Ты єсь красна, солодка, ты єсь жерело роскошей для любячихъ тебе. Въ высшôмъ значеню: роскошею І. Христа єсть перебувати въ душахъ чистыхъ, невинныхъ.

7. Сїѐ вели́чество и пр. Твôй рôстъ рôвнає ся росту дерева пальмового. Рôстъ дерева пальмового єсть ту образомъ поступôвъ людей побожныхъ въ честнотѣ.

оуподо́биласѧ е҆сѝ [a] фі́нїкꙋ и҆ сѡсца̀ твоѧ̀ грез-
8. нѡ́мъ. Реко́хъ: взы́дꙋ на фі́нїкъ, оу҆держꙋ̀ вы-
сотꙋ̀ е҆гѡ̀: и҆ вꙋ́дꙋтъ сосцы̀ твои̇̀ ꙗ҆́кѡ гре́з-
нове вїногра́да, и҆ вонѧ̀ ноздре́й твои̇́хъ ꙗ҆́кѡ
9. ꙗ҆́блѡка: И҆ горта́нь тво́й ꙗ҆́кѡ вїно̀ бла́го, хо-
дѧ́щее вра́тꙋ моемꙋ̀ въ пра́вость, дово́лно оу҆-

а) Пс. 91, 13.

Зри Пс. 91, 13. — Сосца̀ и пр. Перси и вино суть образами любви. Зри выс. 1, 1.; 2, 4.

8. Реко́хъ. Я рѣшивъ ся, загадавъ. Зводитель домагає ся отже ôтъ обручницѣ въ способъ образовый, щобы єму ôтдала ся. — Оу҆держꙋ̀ кысотꙋ̀ е҆гѡ̀. Вылѣзу на пальмове дерево ажь на єго вершокъ, щобы знимати звисуючи̂ датлѣ. — Вꙋ́дꙋтъ сосцы̀ и пр. Законъ Мойсея (Второз. 23, 25) позваляє утомленому чужинцю въ кождôй винницѣ грозномъ покрѣпити ся, а въ садахъ зôрвати пахнюще яблоко, а ты мала бы бути така уперта? — Вонѧ̀ ноздре́й. Ôтдыхъ твôй, выходячій ноздрями.

9. И҆ горта́нь тво́й и пр. Твоя бесѣда єсть мила и покрѣпляюча якъ наѣлучше вино. Зри поясненє 4, 11. — Ходѧ́щее и пр. Allioli каже, що ту обручниця впадає въ бесѣду Аминадава, кажучи: Добре вино, котре ты такъ хвалишь, не тобѣ має дôстати ся, але мому возлюбленому обручнику; той єго буде пити, дôзнаючи цѣлои єго солодичи. — Въ пра́вость. Зри выс. 1, 3. — Дово́лно оу҆стна́мъ мои̇́мъ и҆ зꙋбѡ́мъ. На востоцѣ бувають вина солодки̂, котри̂ по якимсь часѣ такъ густѣють, що выдають ся бути подôбнѣйшими до густои солодкои масы вѣжь до вина. На се здає ся авторъ тутъ указувати, згадуючи про зубы при поживаню такого вина. (Calmet.) Въ лат. текстѣ замѣсть мои̇́мъ читаємъ „єго“, що лучше ôтповѣдає нашому поясненю. Гдеякѝ переводять євр. текстъ сего стиха такъ: твоє пôднебѣне выпускає запахъ благородного вина, — котре мому возлюбленому мило пє ся и непостережено черезъ уста

10. стна́мъ моймъ и҆ зꙋвѡ́мъ.[а] А҆́зъ бра́тꙋ моемꙋ̀,
11. и҆ къ мнѣ̀ ѡ҆бращє́нїє є҆гѡ̀.[б] Прїидѝ бра́тє мо́й,
и҆ взы́демъ на село̀, водвори́мсѧ въ се́лѣхъ;
12. Оу҆ра́нимъ[в] въ вїногра́ды, оу҆ви́димъ а҆́ще процвѣтѐ вїногра́дъ, плоцвѣто́ша ли ѻ҆во́щїє, процвѣто́ша ли ꙗ҆́блѡка? та́мѡ да́мъ тебѣ̀ сѡсца̀

а) выс. 2, 16. б) Мат. 9, 35. в) Пс. 5, 7.

и зубы переплывае. — Corn. а Lap. поясняе сей стихъ о тѣлѣ и крови І. Христа, подаванымъ гортани вѣрныхъ въ Пр. Евхаристіи, пôсля слôвъ псалмопѣвця: Вкꙋси́тє и҆ ви́дитє, ꙗ҆́кѡ бл҃гъ Гдⷭ҇ь. (Пс. 33, 9.)

10 А҆́зъ бра́тꙋ и пр. Суть то слова обручницѣ, даючои ôтправу свому зводителеви. Мовъ бы казала: Надармо ты кусишь мене; я не могу зôзволити на се, чого ты ôтъ мене хочешь, я бо належу до мого обручника; ôнъ есть предметомъ мого пожаданя. Зр. Быт. 3, 16.

11. Прїидѝ бра́тє и пр. Обручниця ôтнесши побѣду надъ покусами свого зводителя, запрашае свого обручника до себе на самоту, щобы съ нимъ разомъ насладжати ся любовію.— Въ се́лѣхъ. Где жіють убогі, поединчі люди. Зр. Лук. 21, 23. Въ высшôмъ значеню можна ту мати на гадцѣ плодовиту рôлю ôтповѣдно притчѣ Христовôй Лук. 8, 4–11. Въ ôтношеню до Церкви можна ту розумѣти еи бажане розширяня по свѣтѣ вѣры небесного обручника, родженя ему сынôвъ духовныхъ.

12. Оу҆ра́нимъ. Вставши рано пôйдѣмъ. — Оу҆ви́димъ и пр. Въ самотѣ хочу я выслѣдити, переглянути мою цѣлу душу, и довѣдати ся, чи въ ней цвите вино любви и чи находять ся тамъ овочи добрыхъ дѣлъ. — Та́мѡ да́мъ и пр. Тамъ хочу я себе цѣлкомъ ôтдати тобѣ въ любви. Въ ôтношеню до Церкви есть ту выражена еи усильна печаливôсть въ справѣ помаганя ближнымъ, представленымъ ту пôдъ образомъ цвитучого винограда и цвитучихъ овочей. Церковь дае перси І. Христу, коли сынôвъ зродженыхъ въ І. Христѣ, кормитъ молокомъ спасительнои науки.

13. моѧ. [a] Мандрагóры дáша воню̀, и҆ при двéрехъ нáшихъ всѧ̑ плоды̀ нѡ́вы҆ѧ: до вéтхихъ врáте мóй соблюдóхъ ти̑.

Глава̀ 8.

Дальша туга обручницѣ; єи зъєдинене съ обручникомъ.

1. Кто̀ дáстъ тѧ̀ врáте мóй сс҃ща сосцы̀ мáтере моеѧ̀? ѡ҆брѣ́тши тѧ̀ внѣ̀ цѣлꙋ́ю тѧ̀, и҆ ктомꙋ̀

---

a) Быт. 30, 14.

---

13. Мандрагóры. Давнѣйше були мандрагоры женьщинами дуже пошукованѝ, понеже вѣрено о нихъ забобонно, що посѣдають силу любовну и що допомагають до заплодженя женьщинъ. Зри Быт. 39, 14. Тѝ овочи суть ту образомъ усильности, съ якою обручниця (праведна душа) бажає урадовати свого небесного обручника своими святыми чувствами и дѣлами своєи любви. Се значене мають и плоды, о якихъ дальше въ тôмъ стиху говорить ся. — До вéтхихъ и пр. Новѝ плоди суть тіи, що дозрѣвають въ теплôй порѣ року; новѝ плоды суть тіи, що були перехованѝ черезъ зиму. Мешканцѣ на востоцѣ переховують свои овочи въ пôдземныхъ, сухихъ коморахъ, щобы мати запасъ на часъ пôзнѣйшій. Зри Лев. 26, 10.

1. Кто̀ дáстъ тѧ̀ и пр. Кобы ты бувъ моимъ рôднымъ братомъ, тогды бы я могла тобѣ явно оказати мою любовь, не потребуючи обавляти ся доганы. Св. Отцѣ видять въ словахъ сего стиха усильну тугу старозавѣтнои Церкви за приходомъ Мессіи, котрый будучи Сыномъ Божимъ мавъ черезъ вочоловѣчене стати ся братомъ рода людского и примирити, соєдинити єго съ Богомъ. Въ ôтношеню до душѣ праведнои можна тіи сло-

2. не оу҆ничижа́тъ менѐ. Поймꙋ̀ тѧ̀, введꙋ̀ тѧ̀ [a] въ
до́мъ ма́тере моеѧ̀, и҆ въ ло́жницꙋ̀ зачѣ́нші́ѧ мѧ̀,
та́мѡ мѧ̀ наꙋчи́ши: напою̀ тѧ̀ ѿ ві́на̀ съ во-
нѧ́ми стро́енагѡ, ѿ воды̀ ꙗ҆́блѡкъ мои́хъ.

а) Мих. 4, 2.

ва розумѣти въ тôмъ значеню, що така душа бажає стати ся причастницею Бжественнагѡ ѥ҆стества́ (2 Петр. 1, 4.) свого небесного обручника, подобно якъ ôнъ черезъ вочеловѣчене ставъ ся причастникомъ природы чоловѣчои; сего же бажає праведна душа въ тôй цѣли, щобы ѿбѣгше, ꙗ҆̀же въ мі́рѣ, по́хотныѧ тлѝ (2. Петр. 1, 14.), позбувши ся всѣхъ земскихъ похотей, могла свого небесного обручника найсердечнѣйше любити, не потребуючи обавляти ся покусъ свѣта, тѣла и злого духа. (Allioli.)

2. Введꙋ̀ тѧ̀ въ до́мъ и пр. Зри пояснене выс. 3, 4. — Та́мѡ мѧ̀ наꙋчи́ши и пр. Тамъ будешь учити мене мудрости Божои, а за тое буду я тебе напавати заправленымъ виномъ, с. е. моею любовію, котра твоею любовію заправлена, замѣнить ся въ твою незмѣнну любовь. Въ ôтношеню до Церкви Христовои можемъ пôдъ до́момъ ма́тере розумѣти небесный Єрусалимъ, где мы будемъ съ Богомъ злученѝ вѣчною любовію, где самъ Богъ буде нашимъ учителемъ (Мих. 4, 2.), где ôнъ буде насъ учити чудесныхъ рѣчей, котрыхъ теперь нашь умъ не може обняти, на котрѝ мы тогда, оглядаючи ясне Боже лице, легко пôймемъ. — Ѿтъ воды̀ ꙗ҆́блѡкъ мои́хъ. Въ лат. mustum malorum granatorum meorum, мощу зъ моихъ яблокъ гранатовыхъ. Яблока гранатовѝ суть образомъ Божихъ таинствъ. Якъ яблока гранатовѝ мають дуже много зеренъ, котрѝ въ ихъ округлôмъ лонѣ повстають и тамъ держать ся, такъ само кожде таинство мѣстить въ собѣ превелике множество зеренъ, с. е. чудесныхъ заряджень. Округлымъ лономъ єсть самъ Богъ, понеже не має нѣ початку нѣ кôнця. Мощь, сôкъ яблокъ гранатовыхъ, котрый обручниця пе разомъ

3. а) Шꙋ́ица є҆гѡ̀ подъ главо́ю моє́ю, и҆ десни́ца є҆гѡ̀
4. ѡ҆бъи́метъ мѧ̀. б) Заклѧ́хъ ва́съ дщє́ри Іерꙋсали́мскїѧ въ си́лахъ и҆ въ крѣ́постехъ се́лныхъ: а҆́ще подви́жете и҆ воздви́жете любо́вь, до́ндеже

а) выс. 2, 6. б) выс. 3, 5.

съ обручникомъ, есть то розкôшь, яку душа, о скôлько се на тôмъ свѣтѣ есть можливымъ, узыскуе зъ пôзнаня тыхъ таинствъ и Божа любовь, яку она чуе въ собѣ. А якъ зъ многихъ зеренъ яблокъ гранатовыхъ выплывае тôлько одинъ мощь, такъ повстае зъ пôзнаня всѣхъ тыхъ чудесъ и великихъ дѣлъ Божихъ лишь одна розкôшь въ душѣ, лишь одна любовь, яку она Богу жертвуе. Она называе яблока гранатовû своими, хотяй они належать до Бога, понеже Богъ подаровавъ ей тіиже; але душу дае она знову Богу яко рѣчь, котра до него належить. (Allioli.) Въ ôтношеню до Церкви можемъ пôдъ виномъ заправнымъ и мощомъ зъ яблокъ гранатовыхъ, якû обручниця свому обручнику обѣцюе, розумѣти любовь христіянъ, постояннôсть мученикôвъ, встыдливôсть дѣвственникôвъ, въ кôнци всѣ честноты, якихъ учивъ Христосъ чи то словомъ чи примѣромъ; есть се зъ всѣхъ найсолодшій напôй, якій Церковь може подати свому небесному обручнику. Сей напôй находимъ особливо въ самотѣ, въ утечи ôтъ журбъ дочасныхъ; тамъ учить насъ І, Христосъ, свои намъ ôткрывае таинства и свои удѣляе добродѣйства: съ нами немовъ разомъ перебувае, ôтповѣдно его словамъ у Іоан. 14, 23: А҆́ще кто̀ любитъ мѧ̀, сло́во моѐ соблюде́тъ: и҆ ѻ҆ц҃ъ мо́й возлю́битъ є҆го, и҆ къ немꙋ̀ прїи́демъ и҆ ѻ҆би́тель ѹ҆ него̀ сотвори́мъ. (Calmet.)

3. Шꙋ́ица є҆гѡ̀ и пр. Туга обручницѣ зôстае заспокоена: еи обручникъ являе ся несподѣвано и обдаряе ю зъединенемъ, якого она бажае. Зри выс. 2, 7.

4. Заклѧ́хъ ва́съ и пр. Обручниця ущастливлена любовію свого обручника, западае знову въ сонъ высше описаный. Зри выс. 2, 7.

5. ꙗ҆́ще восхо́щетъ. [а] Кто̀ сїѧ̀ восходѧ́щаѧ оу҆вѣле́на, [б] и҆ оу҆твержа́ема ѡ҆ бра́тѣ своѥ́мъ? подъ ꙗ҆́блонею возбꙋди́хъ тѧ̀: та́мѡ роди́ тѧ ма́ти твоѧ̀, та́мѡ [в] поволѣ̀ тово́ю ро́ждшаѧ

а) выс. 6, 9. б) 1. Петр. 5, 10. в) Гал. 4, 19.

5. Кто̀ сїѧ̀ восходѧ́щаѧ и пр. Се суть слова товаришей обручника. Обручниця обудивши ся зъ сну, съ бо̂льшою уже о̂твагою, безъ жаднои боязни, цѣлкомъ явно обнимае свого обручника и на нимъ оперта, выходить зъ дому своеи матери. Подивляючи се товаришѣ обручника, говорять тіи слова. — Оу҆вѣле́на. Сіяюча о̂тъ щастя и радости. — Оу҆твержа́ема ѡ҆ бра́тѣ своѥ́мъ. Выс. 3, 6. була зь пустынѣ приходяча обручниця порôвнана съ пахощами, понеже порокôвъ свѣта можна избѣгнути то̂лько черезъ выконуване честнотъ; теперь есть она представлена яко оперта на своимъ жениху, черезъ що указуе ся на Божу по́мо̂чь, безъ котрои члены св. Церкви не могуть ніякои честноты выконувати. — Подъ ꙗ҆́блонею и пр. Есть се голосъ обручника такъ о̂тповѣдаючого, щобы задосыть учинити запытаню товаришей. О̂нъ каже до своеи обручницѣ: По̂дъ яблонею, стоячою передъ хатою твоеи матери, я возбудивъ въ тобѣ любовь: тамъ при то̂й хатѣ, въ котро̂й твоя мати въ болѣзняхъ родила тебе. Женихъ пригадуе своей обручницѣ се памятне мѣстце, где она уродила ся и до любви возбуджена зо̂стала, щобы ю въ той спосо̂бъ торжественно зъобовязати до безперерывнои вѣрности для него. — Яблôнь есть въ высшо̂мъ значеню деревомъ доброго и злого въ раю, зъ котрого то дерева прамати рода людского зъѣвши забороненый овочь, стягнула на себе и на цѣлый ро̂дъ людскій Божу кару такъ шо до тѣла якъ и що до душѣ, а въ особенности, що она и всѣ еи наслѣдницѣ мали въ болѣзняхъ родити свои дѣти; яблôнь есть заразомъ по̂сля всѣхъ св. Отцѣвъ и католицкихъ толкователей св. Письма образомъ креста, при котро̂мъ Церковь и кожда до неи на-

6. тѧ. Положи́ мѧ ꙗ҆́кѡ печа́ть на се́рдцы твоѐмъ, ꙗ҆́кѡ печа́ть на мы́шцѣ твоѐй: [a] занѐ крѣпка̀ ꙗ҆́кѡ сме́рть любы̀, жестока̀ ꙗ҆́кѡ а҆́дъ ре́вность: крѝла ѐѧ крѝла ѻ҆́гнѧ, († оу҆́глїе ѻ҆́гненно) пла́мы

a) Іоа. 10, 11; 1. Іоа. 3, 16.

лежача душа зôстае любовію и спасительною смертію Христовою возбуджена до любви и до житя. Небесный обручникъ, пише Менохій, звертае бесѣду до обручницѣ Церкви, и каже, що до неи прилучивъ ся пôдъ деревомъ креста, такъ якъ колись-то пôдъ деревомъ въ раю Ева, всѣхъ жіючихъ и его пôсля чоловѣчои природы мати, зраджена черезъ діявола въ грѣхъ була впала.

6. Положи́ мѧ и пр. Не забувай на мене, цѣни, поважай мене такъ само якъ твою власну печать. Печатки мешканцѣвъ востока мали вырыте имя свого властителя, котрый употреблявъ такои печатки замѣсть свого пôдпису, ôтбиваючи ю за помочію якои барвы або вытискаючи ю на воску або на чôмъ иншôмъ. Густо-часто була така печатка зъ золота и украшена дорогими каменями. Тожь мешканцѣ на востоцѣ носили а и теперь еще носять свои печатки въ мѣшочку на рамени або на шнурочку на грудяхъ. Высша мысль: Наколи я съ безконечною любовію ôтдавъ себе цѣлкомъ тобѣ на крестѣ, то и ты ôтдай себе менѣ, заховай любовь въ серцю и оказуй ю красными, добрыми и благородными дѣлами. — На мы́шцѣ. На рамени. — Занѐ крѣпка̀ и пр. Я бо люблю тебе силою смерти; якъ никто не може оперти ся смерти, такъ я не можу оперти ся моей любви; я за тебе готовъ и смерть понести. Такою була любовь божественного жениха. Зри Іоа. 10, 11.; 1. Іоа. 3, 16. — Жестока́ ꙗ҆́ко а҆́дъ ре́вность. Тверда, неумолима якъ адъ (грôбъ), котрый не ôтдае ничого, що разъ принявъ, есть заздрôсна любовь; коли бо я тебе позыскавъ, то хочу тебе выключно самъ одинъ пôсѣдати. Для того называе ся Богъ Бг҃ъ ревни́тель (Исх. 20, 5. Зри пояснене тамже; 2. Кор. 11, 2.). —

7. ѐѧ: [a] Вода̀ мно́га не мо́жетъ оу҆гаси́ти любвѐ,
и҆ рѣ́ки не пото́пѧтъ ѐѧ: а҆́ще да́стъ мꙋ́жъ всѐ
и҆мѣ́нїе своѐ за любо́вь, оу҆ничижє́нїемъ оу҆ничи-
8. жа́тъ ѐго̀. Сестра̀ на́ша мала̀, и҆ сосцꙋ̀ не и҆́мать:

a) Рим. 8, 35 39.

Крі́ла ѐѧ̀ крі́ла и пр. Огонь любви єсть подо̂бный до скоро ударяючихъ и палячихъ громо̂въ. Такъ Богъ называє ся огнемъ Второз. 4, 24. 36.; Спаситель называє ся горячимъ свѣтломъ Ис. 62, 1. — Пла́мы. Поломѣнь.

7. Вода̀ мно́га и пр. Водою можна угасити навѣть найбо̂льшій огонь; однако огню любви не угасить ніяка вода. — Воды повѣни суть въ св. Письмѣ образомъ клопото̂въ, искушеній и терпѣній. (Пс. 68, 1—3.) Жаденъ смутокъ, жадне терпѣнє, жадне искушенє не може чистои душѣ розлучити о̂тъ любви єи обручника, якъ говорить св. Ап. Павелъ Рим. 8, 35—39. — А҆́ще да́стъ мꙋ́жъ и пр. Любви не можна купити. Хотяй бы кто любячому дававъ за єго любовь всё, що посѣдає, любячій не принявъ бы сеи заплаты; о̂нъ сеи своєи любви не о̂тступивъ бы за жадні̂ скарбы свѣта. Подо̂бно говорить св. Ап. Павелъ, що уважає всё зи страту и смѣтє, щобы лишь позыскати І. Христа. (Фил. 3, 8.) Однако люди свѣтові̂ не могуть поняти такого пожертвованя душь праведныхъ для І. Христа; они называють такихъ христіянъ глупыми̂ и помѣтують ними (оу҆ничижє́нїемъ оу҆ничижа́тъ и҆́хъ; они видячи, якъ такі̂ христіяне добровольно вырѣкають ся до̂бръ и утѣхъ свѣта, называють ихъ ворогами самыхъ себе; тымчасомъ ті̂ христіяне суть правдиво мудрыми и найбо̂льшими пріятелями своихъ душь, жертвуючи непевні̂ и скоро переминаючі̂ добра и утѣхи земскі̂ для осягненя вѣчныхъ и невысказаныхъ радостей и до̂бръ небесныхъ, въ які̂ однако люди свѣтові̂ въ своимъ заслѣпленю не вѣрять.

8. Сестра̀ на́ша и пр. Обручниця впроваджує бесѣду своихъ братей. Она старає ся оповѣданємъ о своєй

что̀ сотворимъ сестрѣ нашей въ дѣнь, въ ѻ҆нь же
9. а҆ще глаго̀латися бꙋ́детъ ей̑? А҆ще стѣна̀ е҆сть,

давнѣйшо̂й судьбѣ пересвѣдчити свого обручника, що власне тая непобѣдима любовь, яка мае въ ней въ цѣло̂й своей силѣ оказати ся, оживляла еи серце ажь доси. Коли я була еще мала, коли я не мала еще лѣтъ зрѣлости, нараджували ся мои братя, кажучи: теперь, коли наша сестра есть еще мала и неспосо̂бна до любви, можемъ еи еще уживати до стереженя винограду; но що̀ здѣлаемъ съ нею, коли сваты по ню прійдуть? — Они прійшли, однако я остала тобѣ непоколебимо вѣрною, о̂тъ коли я по̂знала тебе. Глаго̀латися бꙋ́детъ е҆й̑. Сватати ю будешь. (Зр. Быт. 34, 6.) Братя були опѣкунами обручницѣ не маючои о̂тця (выс. 1, 5.) Въ высшо̂мъ значеню маемъ по̂дъ братями, опѣкунами обручницѣ, розумѣти учителей и настоятелей Церкви, котрѝ опѣкують ся слабыми, въ любви еще не утверджеными душами, стараючи ся ихъ охоронити передъ ложными сватами свѣта и злого духа. По̂сля Менохія и др. суть то слова Церкви обручницѣ, говорячои о синаґозѣ маючо̂й навернути ся до І. Христа. Мовъ бы казала: подобае ся менѣ, що ты передъ хвалею сказавъ о любви; но я печалю ся о синаґозѣ моей сестрѣ недавно наверненѝй, котра еще есть слабосильна и до сопружества съ обручникомъ, вымагаючимъ душь совершенныхъ въ честнотѣ и любви, не досыть спосо̂бна; чи и коли луде она спосо̂бна до тѣсного зъединеня ся съ своимъ небеснымъ обручникомъ, съ своимъ Спасителемъ?

9. А҆ще стѣна̀ е҆сть и пр. Братя сказали: Если наша сестра опре ся любовникамъ якъ муръ, если заховае свою невинно̂сть, то положимъ за еи руку велику цѣну; если же она буде доступными, отворенымн дверми, не зважаючи на честноту и оказуючи склонно̂сть до любви, то затворимъ ю въ виноградѣ (выс. 1, 3.) мовъ въ сильно̂мъ сусѣку зъ кедрового дерева и не пустимъ еи до чередъ, щобы не сходила ся съ молодцями. — На востоцѣ бували жѣнки купованѝ, а ро̂днѝ

соградимъ на нéй заврáла срéбрѧна: ѝ áще

братя, коли не живъ уже отець, отримовали цѣну, окупъ. (Зри Быт. 24, 53.; 34, 12.; Суд. 21, 22.). Въ высшôмъ значеню кажуть сторожѣ Церкви и єи вѣрныхъ душь: Єсли душа єсть статочна и ревна въ Божôй службѣ, тогда за помочію зложеныхъ въ нашѝ руки средствъ благодатныхъ здѣлаємъ ю єще сильнѣйшою противъ пôдступôвъ и искушенѝй свѣта; єсли же єсть на пôдступы и искушеня свѣта рôвнодушною, тогда будемъ ю боязнею Божою хоронили передъ грѣхомъ, провадячи ю помалу до статочнои любви. Кедры суть образомъ статочности, постоянности. Менохій и др. розвиваючи свою попередну гадку поясняють сей стихъ такъ: Суть то слова обручника ôтповѣдаючого на повысшѝ уваги; мовъ бы казавъ: Не ухиблю моєй сестрѣ, доповню недостатки, о якихъ ты говоришь, съ тымъ однако условіємъ, єсли єсть сильною и постоянною въ любви, якбы муръ противъ засѣдкамъ любовникôвъ, противъ напастямъ зухвалыхъ. Єсли съ выключенємъ другихъ менѣ одному буде отвертою, якъ вѣрнѝ дверѣ Божѝ, додамъ єй єще новѝ оздобы и озбруєня, при помочи котрыхъ та мала стане ся надъ срѣбный муръ высшою и яснѣйшою и надъ дверѣ зъ кедрового дерева воннѣйшою и крѣпшою. Богъ употребляючимъ добре перву благодать, додає новѝ бôльшѝ благодати, якими они обваровують ся и украшають ся. Calmet дає до сего стиха таке пояснене: Обѣ тѝ перифразы мають то само значене, именно що дѣвчину, сестру, треба выдати за мужь. Дѣвчина здôбна до ôтданя ся, женьщина не маюча мужа, єсть подôбна до муру безъ вежь и заставъ охоронныхъ, до дверей безъ замку, — до мѣста безъ мурôвъ. Тожь потреба для нашои сестры вышукати жениха, але богатого, могучого и благородного, котрѝ то прикметы суть ту представленѝ пôдъ образомъ заборолъ срѣбныхъ и дошки кедровои. Церковь Христова — каже Calmet — була въ своихъ початкахъ подôбною до малои дѣвчины; тогды не могла она о тôмъ и думати, щобы була колись обручницею Царя царей, будучи такъ слабосильною и малою, а кромѣ того вы-

10. двéрь ѐсть, напи́шемъ на нéй дскѹ̀ кéдровѹ̀. Áзъ
стѣна̀, и҆ сосцы̀ мои̇ ꙗ҆́кѡ столпѝ: а҆́зъ вѣ́хъ
11. въ ѻ҆́чїю и҆́хъ а҆́ки ѡ҆́брѣта́ющаѧ ми́ръ. [a] Вїно-

а) Єккл. 2, 4.; Мат. 21, 33.

ставленою на такъ многѝ переслѣдованя и зневаги зъ стороны найсильнѣйшихъ ворогôвъ. Була она тогды муромъ, однако безъ заборолъ, була дверми, но слабыми и зле заосмотреными. Однако І. Христосъ скрѣпивъ ю проповѣдниками, мучениками, учителями немовъ вежами и заборолами охоронными, при котрыхъ помочи она побѣдила всѣ адскѝ змаганя, розвѣяла забобоны и заблудженя, чистоту свою оборонила, царство своє и свого небесного жениха розширила ажь до найдальшихъ закутинъ свѣта. — Забра̑ла сре́бряна. Вежѣ або заставы охоронни̇ зъ срѣбла. Єсть се гиперболичный способъ говореня для выраженя великои вартости тыхъ укрѣплень. — Напи́шемъ. Євр. слово значить такожь: рѣзьбити, вырѣзовати. Въ лат. текстѣ єсть: споимо ю (две́рь) дошками кедровыми.

10. Áзъ стѣна̀ и пр. Я заховала мою невиннôсть, я не слухала намовъ любовникôвъ и сватôвъ (выс. 7, 10.), тому найшла я ласку у моихъ братей, котрѝ видѣли, що я не потребую бути стережена передъ пôдступами и покусами злыхъ людей. Въ євр. текстѣ замѣсть множественного числа въ ѻ҆́чїю и҆́хъ стоить число єдинственне; тогда ôгносило бы ся тоє до жениха, о котрôмъ въ тôй книзѣ єсть бесѣда. Мовъ бы казала: Теперь не потребую я уже ніякого стереженя зъ стороны моихъ братей, понеже я найшла доброго жениха, котрый мене любить и котрого я люблю. Calmet примѣчає: Доси була я муромъ безъ вежь и укрѣплень; но скоро лишь зôстала я призначена для мого возлюбленого обручника, стала ся я здôбна до подружя, мои перси выросли немовъ вежѣ, я узыскала для себе любовь и ласку мого обручника.

11. Вїногра́дъ бы́сть и пр. Сей стихъ въ звязи съ стихомъ попереднымъ має таку мысль: Сеи моеи любви

гра́дъ вы́сть Соломѡ́нꙋ въ Веелямѡ́нѣ, дадѐ
вїногра́дъ сво́й стрегꙋ́щымъ: мꙋ́жъ принесе́тъ
12. въ плодѣ̀ ѥгѡ̀ ты́сѧщꙋ сре́бреникъ. [a] **Вїногра́дъ**

а) Пс 5. 1.

(ст. 10.) вправдѣ не похваляли мои братя и для того поставили мене сторожомъ винограда (выс. 1, 5.), однако моя любовь есть моимъ виноградомъ, (ст. 12.), котрый приносить такожь богатѝ овочи; понеже якъ виноградъ Соломона въ Вееламонѣ дае великѝ доходы (ст. 11.), такъ выдае мôй виноградъ тысячнѝ плоды, якѝ дôстають ся въ участи Соломону и его сторожамъ (ст. 12.). — **Въ Вееламѡ́нѣ.** Есть се або мѣсто Аммонъ (I. Нав. 19, 28.) або яка околиця у стôпъ Ливана, заложена черезъ Соломона. Евр. слово означае посѣдательку народôвъ.

12. **Вїногра́дъ мо́й** и пр. Высша мысль обохъ стихôвъ есть: Небесный Соломонъ (выс. 3, 7.) мае въ своей Церквѣ, до котрои входять народы, виноградъ зъ своихъ выбраныхъ душь (Мат. 21, 33. 34.), котрыхъ сторожами поставивъ своихъ апостолôвъ и священикôвъ (Ефес. 4, 11.). Моимъ виноградомъ есть мое повне любви зъединене съ нимъ. Овочи, якѝ зъ того зъединеня выростають, присвячую я ему, единому ихъ справникови, и ревнымъ сторожамъ моеи любви, священикамъ и учителямъ, котрѝ мною заняли ся. Calmet, Менохій и др. подають таку мысль: Виноградъ Соломона означае синаґоґу; виноградомъ обручника есть Церковь Христова. Нехай Соломонъ величае ся знаменитостію и плодовитостію свого винограда; нехай указуе на довгій рядъ патріархôвъ и пророкôвъ, выданыхъ синаґоґою; нехай превозносить здѣланѝ синаґозѣ обѣтницѣ и наданѝ ей почести; нехай выхвалюе ей старинность, розляглость и красу: никто тымъ похваламъ не спротивить ся. Нехай Соломонъ буде вдоволеный зъ свого винограда; однако нехай буде намъ вôльно сказати, що виноградъ Христовъ, хотяй малый въ своихъ початкахъ, есть лучшій ôтъ винограда Соломонового. Виноградъ Соломона

мо́й предомно́ю: ты́сѧща Соломѡ́нꙋ, и҆ двѣ́сти
13. стрегꙋ́щымъ пло́дъ є҆гѡ̀. Сѣдѧ́й въ вертогра́-
дѣхъ, и҆ дрꙋ́зи внѣ́млѧщїи гла́сꙋ твоемꙋ̀: гла́съ

— синаґоґа — зôставъ перенесеный зъ Египта до земли хананейскои (Пс. 79, 9 и сл.); Богъ умѣстивъ сей виноградъ въ мѣстци урожайнôмъ (Ис. 5, 1 и сл.), не залишивъ ничого, щобы бувъ належито управленый и ставъ ся плодоносный (Мат. 21, 33.); однако мимо того правдою єсть, що той самъ виноградъ выродивъ ся, перевѣвъ ся, що замѣсть солодкихъ грознъ выдавъ тернє (Ис. 5, 2.), а его винярѣ замѣсть, щобы властителеви винограда выдали плоды, якй єму належали ся, обкидали камѣнями высланыхъ черезъ него слугъ, маючихъ оглянути виноградъ и зôбрати его плоды; кромѣ того посунули тй винярѣ свою лютôсть и злобу такъ далеко, що самого наслѣдника сего винограда убили. Чи можна щось подôбного закинути винограду Христовому? Чи бувъ коли сей виноградъ невѣрнымъ свому обручнику? Чи допустивъ ôнъ коли, щобы заблудженя, пороки, забобоны заняли мѣстце въ его внутрѣ? Правда, що сей виноградъ Христовъ не всегда однаковй выдававъ плоды; однако если возмемъ на увагу его загальнй заслуги и труды, то мусимъ признати, що въ нимъ не збувало николи анѣ на совѣстныхъ, запобѣгливыхъ винярахъ анѣ на плодахъ достойныхъ небесного обручника.

13. **Сѣдѧ́й въ вертогра́дѣхъ** и пр. Суть то слова жениха. О винярко! Якъ милыми суть твои слова! Ото мои пôльнй товаришѣ, пасучй съ мною, прислухують ся твому голосу. Заспѣвайже намъ яку пѣсню! Въ высшôмъ значеню взывае божественный женихъ свою обручницю, котра обѣцяла єму вѣчну вѣрнôсть и неподѣльну любовь, передъ своими товаришами, передъ всѣми побожными душами, щобы всѣмъ голосно объявила свои побожнй гадки и цѣле свое побожне успособлене, понеже они въ тôмъ находять особливше вдоволенє.

14. твóй внꙋшѝ мнѣ̀. [a] Бѣжѝ врáте мóй, оу҆подó-

а) выс. 2, 9. 17.

---

14. Бѣжѝ врáте и пр. Обручниця злякла ся при тыхъ словахъ, видячи, що не есть сама, и просить свого обручника, щобы утѣкавъ съ нею въ пахнющѝ горы. Въ высшôмъ значеню есть ту выражене бажане въ Бозѣ затопленои и съ нимъ цѣлкомъ зъединенои душѣ, котра хоче освободити ся ôтъ узôвъ тѣла, щобы бути при І. Христѣ и тѣшити ся вѣчными добрами въ небеснôй краинѣ. Се бажане душѣ есть плодомъ цѣлковитого зъединеня съ божественнымъ женихомъ, есть найвысшимъ степенемъ поступу чоловѣка на дорозѣ честнотъ въ тôмъ житю; тожь ничь дивного, що и тая свята пѣснь о любви Божôй тымъ бажанемъ кôнчить ся. Calmet и др. такъ поясняють ст. 13 и 14: І. Христосъ, закимъ мае ôдôйти зъ того свѣта, напоминае Церковь свою обручницю, щобы не уставала его просити о помôчь, предкладаючи ему свои желаня и прошеня; ôнъ же обѣцюе ей, що кождого часу еи выслухае, що буде съ нею во всѧ̀ днѝ до скончáнїѧ вѣ́ка. (Мат. 28, 20.), що вратà а҆́дова не ѡ҆долѣ́ютъ ѥ҆́й (Мат. 16, 18.) Церковь Христова, оперта на тыхъ обѣтницяхъ, скрѣплена сильною надѣею помочи, обѣцянои ей черезъ обручника, не боить ся ему сказати, щобы ôдôйшовъ, щобы въ славнôмъ тріюмфѣ вознѣсъ ся до неба. — Менохій оба послѣднѝ стихи такъ поясняе: Понеже пильно занимаешь ся управою винограда, понеже мене любишь, то справедливою есть рѣчею, щобы ты жадала и отримала ôтъ мене якій даръ. Тожь жадай, чого хочешь, бо и нашѣ товаришѣ очѣкують того, о що ты просити будешь. На се ôтповѣдае обручниця: Палить мене жажда цѣлковитого уживаня тебе. Утѣкай скоро, и мене съ собою забери съ скоростію сернъ и молодыхъ оленѣвъ; занеси мене чимъ скорше до наймилѣйшихъ гôръ благовонныхъ небесного Єрусалима. Обручниця кôнчить отже свои

виса сѐрнѣ, и҆лѝ ю҆нцꙋ̀ є҆лѐней, на го́ры а҆ри҆ма́тѡвъ.

бажаня такъ, якъ була ихъ начала выс. 1, 3 кажучи: Влецы́ ма: въ слѣ́дъ тебѐ въ воню̀ мѵ́ра твоегѡ̀ течѐмъ.

Конець книги Пѣснь Пѣсней.

Передне слово

до книги Премудрости Соломоновои.

Тая книга мае свою назву ôтъ сего, що св. писатель, говорячи въ имени наймудрѣйшого царя израильского, Соломона, и впроваджуючи его говорячого, выхвалюе правдиву мудрôсть, упоминае всѣхъ людей, щобы еи шукали и нею управляли ся и вказуе на Божу заплату, котра такъ праведнымъ якъ и безбожнымъ въ тôмъ и будучôмъ житю дôстане ся.

Пôдъ именемъ мудрости розумѣе св. писатель властивый способъ поступованя пôсля воли Божои; тожь така практична мудрôсть есть ничимъ иншимъ, якъ правдивымъ пôзнанемъ Бога, полученымъ съ сыновною боязнею и религійнымъ почитанемъ Бога; така мудрôсть есть ничимъ иншимъ, якъ шуканемъ и узысканемъ честноты, дѣлаючои чоловѣка святымъ и щастливымъ. Ôтъ сеи мудрости возносить ся авторъ неразъ до Мудрости несотворенои, котрою есть Богъ въ Тройцѣ св. единый, и духомъ пророчимъ говорить о Мудрости воплоченôй предвѣчного Слова, с. е. о І. Христѣ. Тому-то гдеякй св. Отцѣ зачисляють тую книгу до книгъ пророчихъ.

Кто бувъ авторомъ тои книги, не вѣдомо. Пôсля мнѣня многихъ знаменитыхъ толкователей св. Письма

авторомъ сеи книги бувъ якійсь ôтъ Бога вдухновенный, побожный Израильтянинъ, жіючій въ часахъ Маккавейскихъ, коли-то гдеякй ôтступнй жиды, щобы избѣгнути переслѣдованя, старали ся впровадити поганьску мудрôсть и балвохвальство. Тыхъ отже жидôвъ старає ся авторъ съ всею силою слова ôтвести ôтъ ихъ злобного намѣреня, описуючи высокй прикметы и великій хосенъ мудрости найперше зъ свого власного житя (гл. 7—9), а потôмъ зъ исторіи библійнои (гл. 10.), зъ которои особливо явно оказує ся карыгôднôсть (гл. 11. 12) и глупота балвохвальства, яке єсть цѣлковитымъ противорѣчіємъ мудрости (гл. 13—19). — Тая книга була написана въ языцѣ грецкôмъ. Зъ огляду на се а рôвно зъ огляду на появлене ся сеи книги въ такъ пôзнôмъ часѣ, выключили тую книгу гдеякй жиды зъ канона св. книгъ. Въ Церквѣ же католицкôй всегда переважало пересвѣдчене, що тая книга єсть дѣломъ Божого вдухновеня, доки Соборъ Тридентійскій не усунувъ въ тôй справѣ всякого сумнѣву, зачисляючи тую книгу до канона св. книгъ.

КНИГА ПРЕМУДРОСТИ СОЛОМОНИ.

Глава 1.

Чоловѣкъ добродѣтельный отримує мудрôсть; чоловѣкъ безбожный а особливо богохульникъ, має собѣ самому приписати вину своєи погибели.

1. Возлюбите [a] правду судящіи землю, мудрствуйте ѡ҆ Гдѣ въ благостынѣ, и҆ въ простотѣ

a) Ис. 56, 1.

1. Правду. Религію и честноту. — Судящіи землю. Передовсѣмъ мають утъ розумѣти ся царѣ яко найвысшѝ управителѣ и судіи народôвъ. Соломонъ, котрый тутъ выступає яко бесѣдуючій (зри нис. гл. 7.), звергає ся передовсѣмъ до рôвныхъ собѣ, дає однако рôвночасно всѣмъ добрѝ наставленя. — Мудрствуйте и пр. Представляйте собѣ Бога, котрого вы єсьте заступниками, яко справедливого судію, нагороджуючого добрыхъ а караючого злыхъ, а и самѝ старайте ся наслѣдовати того Бога въ добротѣ и справедливости, щобы

2. се́рдца взыщи́те є҆гѡ̀. [а] И҆́кѡ ѡ҆брѣта́етсѧ не
и҆скꙋша́ющымъ є҆гѡ̀, ꙗ҆вла́етсѧ же не невѣ́рꙋю-
3. щымъ є҆мꙋ̀. [б] Стропти́вѧ во помышле́нїѧ ѿ-
лꙋча́ютъ ѿ Бг҃а: и҆скꙋша́емаѧ си́ла ѡ҆лича́етъ

а) Второз. 4, 29.; 2. Пар. 15, 4. б) Ис. 59, 2.

вы вашою праведностію заслужили собѣ на даръ мудрости, до котрого то дару не може мати ніякого права тиранъ, вôльнодумець и необычайный чоловѣкъ. — Въ простотѣ́ и пр. Почитайте Бога щирымъ, неподѣленымъ, цѣлымъ серцемъ; съ его почитанемъ не соединяйте балвохвальства, котре єсть коренемъ всего злого (нис. 14, 27.), якъ се дѣлали царѣ перскѝ и мидійскѝ.

2. И҆́кѡ ѡ҆брѣта́етсѧ и пр. Тую правду, що Богъ израильскій єсть єдинымъ правдивымъ Богомъ, можна легко пôзнати; тая правда зôстала потверджена найявнѣйшими чудами, записаными въ св. книгахъ. (Зри нис. гл. 10–19.). Однако тѝ, що Бога искушають, жадаючи ôтъ него новыхъ доказôвъ для потвердженя тои правды, побуджують єго до гнѣву своимъ невѣрствомъ, своими сумнѣвами и грѣхами, и задля того блукають ся по манôвцяхъ беззаконій. — Ꙗ҆вла́етсѧ и пр. Кто упрямо не ôткидає всѣхъ доказôвъ, якѝ чоловѣкови подає объявлене и розумъ, той може легко пересвѣдчити ся, що Богъ израильскій єсть найвысшимъ и найсовершеннѣйшимъ существомъ, котрому тôлько праведностію можна подобати ся. Балвохвальцѣ не хотять въ того Бога вѣрити, понеже не хотять покинути пороки, якѝ балвохвальство похваляє.

3. Стропти́вѧ и пр. Чимъ гôршимъ кто єсть, чимъ меньше склоннымъ ôнъ єсть до поправы свого житя, тымъ труднѣйше прійде єму покинути поганьство и перейти до правдивои религіи. — И҆скꙋша́емаѧ и пр. Безъумнѝ, порочнѝ грѣшники, котрѝ искушають Божу всемогучôсть, котрѝ не перестають грѣшити и щоразъ бôльшихъ грѣхôвъ допускають ся, и немовъ

4. безꙋ́мныхъ. [а] Ꙗ҆́кѡ въ ѕлохꙋдо́жнꙋ дꙋ́шꙋ не
вни́детъ премꙋ́дрость, нижѐ ѡ҆витáетъ въ тѣ-
5. лесѝ повинны́хъ грѣхꙋ̀: [б] Свѧты́й бо Дꙋ́хъ
наказáнїѧ ѿвѣжи́тъ льсти́ва, и҆ ѿи́метсѧ ѿ по-
мышлéнїй неразꙋ́мныхъ, и҆ ѡ҆бличи́тсѧ ѿ нахо-
6. дѧ́щїѧ непрáвды. [в] Человѣколюби́въ бо дх҃ъ

а) Єккл. 2, 26. б) Єр. 43, 2. в) 2. Тим 3, 4.

пробують, чи Богъ єсть досыть могучимъ, щобы укарати ихъ злобу, — тѝ безъумнѝ люди будуть ôтъ Бога укаранѝ; въ тыхъ страшныхъ Божихъ карахъ увидять онѝ доказы Божои всемогучости и справедливости, якъ се стало ся съ царями египетскими и хананейскими. (Зри нис. гл. 12. 16.).

4. Ꙗ҆́кѡ въ ѕлохꙋдо́жнꙋ и пр. Тôлько чоловѣкъ добродѣтельный любить науки и практики религїи; невôльникъ грѣха не єсть способнымъ зрозумѣти духа религїи и нимъ переняти ся, понеже она противить ся єго склонностямъ, и тому ôнъ погорджає нею. Зр. Притч. 14, 33.; Іоа. 3, 20.; 7, 17.

5. Свѧты́й бо Дх҃ъ и пр. Духъ святый, датель правдивои мудрости, оказуючои ся въ наказáнїи с. є. въ карности, обычайности, праведности житя, утѣкає передъ людьми, котрѝ заперечують Бога своимъ безбожнымъ житємъ, хотяй єго вызнають внѣшными практиками и звычаями, а особливо передъ людьми, котрѝ вправдѣ узнають ничтожнôсть балвохвальства, однако зъ боязни и для своихъ личныхъ користей єго придержують ся. — Ѿ помышлéнїй неразꙋ́мныхъ Мають тутъ розумѣти ся особливо тіи, що хотять своє невѣрство оправдати позорными доказами, подаваными противъ Божому объявленю. — Ѡ҆бличи́тсѧ и пр. Злоба, неправеднôсть ненавидить Бога и єго религїю; люди злобнѝ, беззаконнѝ, немовъ нападають на Бога и єго заповѣди, ихъ зневажають и ôтганяють ôтъ себе. Зр. Єф. 4, 30.

6. Человѣколюби́въ и пр. Богъ зъ однои стороны нагороджує тыхъ, що єго любять и приписы єго св.

премꙋ́дрости, и҆ не ѿвезвини́тъ хꙋ́лника ѿ оу҆-
сте́нъ є҆гѡ̀: [а] ꙗ҆́кѡ внꙋ́тренних є҆гѡ̀ свидѣ́тель
є҆́сть Бг҃ъ, и҆ се́рдца є҆гѡ̀ и҆спыта́тель и҆́стиненъ,
7. и҆ ѧ҆зы́ка слы́шатель: [б] И҆́кѡ Дх҃ъ Гдⷭ҇нь и҆спо́лни
вселе́ннꙋю, и҆ содержа́й всѧ̑ ра́зꙋмъ и҆́мать гла́са.
8. Сегѡ̀ ра́ди вѣща́ѧй непра́веднаѧ никто́же оу҆та-
и҆́тсѧ, [в] и҆ не ми́мѡ и҆́детъ є҆гѡ̀ ѡ҆лича́ющїй
9. сꙋ́дъ: [г] Въ совѣ́тѣхъ во нечести́вагѡ и҆ста-

а) Пс. 7, 10.; Єр. 11, 20.; 20, 12, б) Пс. 138, 7. в) Євр. 4, 18.

религіи выконують; зъ другои же стороны не може ôнъ не карати тыхъ, котрû єго религію уважають и другимъ подають яко просту забобону и пусту мрѣю. Здає ся, що писатель має тутъ на увазѣ особливо тыхъ, що за єго часôвъ ôтступили ôтъ религіи своихъ предкôвъ, а щобы свôй способъ поступованя оправдати, позорными доказами тую религію ослабити и ревныхъ почитателей Бога яко людей глупыхъ представити старали ся. Зри 1. Макк. 1, 12. — И҆́кѡ внꙋ́тренних и пр. Богъ не може ошибнути ся, понеже нема передъ нимъ ничого тайного, укрытого; Богъ знає о найтайнѣйшихъ гадкахъ и намѣрахъ чоловѣка, и чує єго найскрытшû бесѣды.

7. И҆́кѡ Дх҃ъ Гдⷭ҇ень и пр. Богъ, котрый сотворивъ вселенну и ю удержує, котрый єсть всюда, въ свѣтѣ и поза свѣтомъ, присутный, видить и знає всё; ôнъ не може не знати, що кто говорить, хотяй бы говоривъ якъ найтайнѣйше и найтихше. — Ра́зꙋмъ. Пôзнанє.

8. Сегѡ̀ ра́ди и пр. Тожь никто голосячій безбожнû бесѣды не укрыє ся передъ всевѣдучимъ Богомъ и не уйде єго караючои справедливости.

9. Въ совѣ́тѣхъ и пр. Богъ всевѣдучій потягне безбожныхъ до ôтвѣчательности за всѣ ихъ лукавû мысли и намѣры, за всѣ ихъ злû бесѣды, и укарає ихъ.

за́нїе вꙋ́детъ, [а] словесъ же ѐгѡ̀ слы́шанїе ко
10. Гдꙋ прїи́детъ въ ѡ҆бличе́нїе беззако́нїй ѐгѡ̀: [б]
Ꙗ҆́кѡ ᲂу҆́хо рве́нїѧ слы́шитъ всѧ̑, и҆ молва̀ роп-
11. та́нїй не кры́етсѧ. [в] Храни́тесѧ ᲂу҆́во ѿ роптá-
нїѧ неполе́зна, и҆ ѿ ѡ҆волга́нїѧ щади́те ꙗ҆зы́къ:
ꙗ҆́кѡ вѣща́нїе та́йное тщѐ не пре́йдетъ, ᲂу҆ста́ же
12. лжꙋ́щаѧ ᲂу҆бива́ютъ дꙋ́шꙋ. Не вожделѣ́йте сме́рти
въ заблꙋжде́нїи живота̀ ва́шегѡ, нижѐ привле-

а) Мат. 12, 36. б) Исх. 20, 5. в) 1. Кор. 10, 10.; 2 Кор. 12, 20.

10. Ꙗ҆́кѡ ᲂу҆́хо и пр. Пôдъ рве́нїемъ розумѣе ся Божа завистъ, въ котрôй Богъ израильскій яко одинъ правдивый Богъ не терпить побôчь себе почести для ложныхъ богôвъ. Зри пояснене Исх. 20, 5. — Молва̀ и пр. Передъ Богомъ не утаить ся нїяке нарѣкане чоловѣка на утяжливôсть въ служеню Богу и на всякѝ другѝ долегливости. Въ часахъ Маккавейскихъ мусѣли жиды много терпѣнїй зносити ôтъ царѣвъ сирійскихъ, задлячого они нарѣкали на Бога, роптали противъ него, и до поганьства переходили. (1. Макк. 1, 14.).

11. Храни́тесѧ и пр. Нарѣканя, ропотъ противъ Божимъ допустамъ, суть безхосеннѝ и шкôдливѝ, они бо въ ничôмъ не причинять ся до змѣны Божихъ совѣтôвъ, а що бôльше черезъ нетерпеливôсть побôльшають лишь нашѝ терпѣня, позбавляють тїиже заслуги передъ Богомъ и стягають на насъ Божѝ кары. — Ѿ ѡ҆волга́нїѧ и пр. Намъ треба стеречи ся несправедливыхъ закидôвъ противъ Божому провидѣню и его справедливости, а зарôвно клеветъ противъ нашихъ ближныхъ, бо хотяй бы того рода бесѣды нашѝ були якъ найтайнѣйшѝ, не уйдуть они Божои кары, но стягнуть на насъ дочасну и вѣчну погибель.

12. Не вожделѣ́те и пр. Не дѣлайте того, що смерть спроваджуе. Грѣшити значить шукати смерти душѣ, чого зновь смерть тѣла есть природнымъ и конечнымъ наслѣдкомъ.

13. ка́йте погибели дѣла́ми рꙋ́къ ва́шихъ: [а] Ꙗ҆́кѡ
Бг҃ъ сме́рти не сотворѝ, ни веселитсѧ ѡ҆ поги-
14. бели живы́хъ. [б] Созда́ во во є҆́же бы́ти всѣ́мъ
и҆ спасі́телны бытіѧ̀ ми́ра, ни во̀ є҆́сть въ ни́хъ
врачева́ніѧ гꙋби́телнагѡ, нижѐ а҆́дꙋ ца́рствіѧ на
15. земли̇̀. Пра́вда во безсме́ртна є҆́сть, (непра́вда же
16. сме́рти снавдѣ́ніе): Нечести́віи же рꙋка́ма и҆

а) Єзек. 18, 32.; 33, 11. б) Быт. 1, 31.; Сір. 39, 21.

13. Ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ и пр. Богъ хотѣвъ, щобы всѣ жили, но смерть вôйшла въ свѣтъ черезъ грѣхъ яко єго кара; Богъ и теперь не хоче смерти грѣшника, но щобы ôнъ навернувъ ся и живъ (Єзек. 18, 32; 33, 11.); Богъ хоче, щобы всѣ люди були добрыми и щасливыми въ тôмъ житю и будучôмъ.

14. Созда́ во и пр. Всё, що Богъ бувъ здѣлавъ, було добре (Быт. 1, 10.); въ Божихъ сотворѣняхъ не находило ся ничого шкôдливого для чоловѣка; всё мало єму служити и причиняти ся до єго щастя; ôнъ проживавъ спокôйно въ Божôй благодати а смерть и злый духъ не мали надъ ними ніякои власти; по грѣховнôмъ же упадку Адама зôстала вразъ съ чоловѣкомъ проклята природа (Быт. 3, 17—19.), а смерть и діаволъ заложили на земли своє пановане.

15. Пра́вда во и пр. Єсли бы чоловѣкъ бувъ заховавъ первѣстну праведнôсть, невиннôсть, бувъ бы безсмертнымъ; утративши же тую праведнôсть, тую невиннôсть черезъ грѣхъ, стягнувъ на себе и своихъ потомкôвъ смерть. Тую утрачену праведнôсть, невиннôсть, ôтзыскавъ намъ І. Христосъ своєю крестною жертвою, такъ що мы стараючи ся бути достойными сеи жертвы участниками, жіючи праведно и непорочно, осягаємъ блаженну безсмертнôсть на тѣлѣ и душѣ.

16. Нечести́віи и пр. Люди безбожнѝ прикликують смерть (выс. ст. 12.) словами, заперечуючи безсмертнôсть (нис. 2, 2—21.) и бажаючи вѣчного знищеня; они

словесы призва́ша ю̑: дрꙋги́ню вмѣни́ша ю̑, и̑ и̑ста́ѧша, и̑ завѣ́тъ положи́ша съ не́ю, [а] ꙗ̆кѡ досто́йни сꙋ́ть ѻ̆ноѧ ча́сти бы́ти.

Глава 2.

Безбожнѝ, заперечуючѝ безсмертнôсть, переслѣдують праведныхъ задля ихъ праведности.

1. Рекóша бо въ себѣ̀ помышлѧ́ющїи непра́вѡ: [б] ма́лъ є̑сть и̑ печа́ленъ живо́тъ на́шъ, и̑ [в] нѣ́сть и̑сцѣле́нїѧ въ кончи́нѣ человѣ́честѣ, и̑ нѣ́сть

а) мдр. 18, 4. б) Іов. 7, 1.; Пс. 89, 10. в) 1. Кор. 15, 32.

прикликують смерть дѣлами, служачи своимъ похотямъ, котрѝ потягають за собою смерть души и тѣла. Они уважають смерть за свою пріятельку, гадаючи, що она позволить имъ уживати змысловыхъ розкошей до пôзнои старости и що потôмъ увôльнить ихъ ôтъ всѣхъ терпѣнїй. Щобы се осягнути, они немовъ заключають угоду съ смертію, и въ той способъ заслугують на тое, щобы стали ся єи добычею такъ що до тѣла якъ и що до душѣ. Зр. Ис. 28, 15.

1. Рекóша бо въ себѣ̀ и пр. Св. писатель опровергає въ тôй главѣ засады безбожникôвъ, котрѝ будуче житє заперечують а уживанє мысловыхъ розкошей уважають яко єдине добро чоловѣка. Що подôбнѝ засады, якѝ въ тôй главѣ наводять ся, були межи жидами извѣстнѝ, видимъ се зъ книгъ Маккавеѣвъ и зъ притчи Христовой о богачу Лук. 16, 19—31. — Ма́лъ є̑сть и пр Мы не жіємъ довго, а короткѝ дни нашого житя бувають заколоченѝ многими противностями; потôмъ приходить смерть, до которои ôтверненя не маємъ ніякого способу; чи мы по смерти будемъ дальше жити, сего не можемъ знати, никто бо єще не прійшовъ зъ

2. познáнъ возвратúвыйсѧ ѿ ѧ҃да. Ꙗ҆́кѡ [а] самослꙋчáйнѡ рождéни є҆смы̀, и҆ по сéмъ бꙋ́демъ ꙗ҆́коже не бы́кше: [б] понéже ды́мъ дыха́нїе въ но́здрехъ на́шихъ, и҆сло́во и҆́скра въ движéнїи сéрдца на́шегѡ: [в]
3. Є҆́йже оу҆гáсшей пéпелъ бꙋ́детъ тѣ́ло, и҆ дꙋ́хъ
4. на́шъ разлїе́тсѧ ꙗ҆́кѡ мѧ́гкїй воздꙋ́хъ: И҆ [г] и҆́мѧ на́ше заввéно бꙋ́детъ во врéмѧ, и҆ никто́же воспомѧнéтъ дѣ́лъ на́шихъ: и҆ прéйдетъ живо́тъ на́шъ ꙗ҆́кѡ слѣды̀ ѻ҆́блака, и҆ ꙗ҆́кѡ [д] мгла̀ разрꙋши́тсѧ разгнáнаѧ ѿ лꙋ́чь со́лнечныхъ, и҆ те-

а) Іов. 7, 9. б) Єккл. 3, 21.; Як. 4, 14. в) Єккл. 3, 20. г) Єккл. 2, 16 · д) Як 4, 14.

тамтого свѣта, щобы насъ пересвѣдчити о дальшôмъ житю поза гробомъ. До сего стиха и до стихôвъ слѣдуючихъ находимъ задне речене въ ст. 6.

2. Ꙗ҆́кѡ самослꙋчáйнѡ и пр. Якъ земля выдає зъ себе случайно рôжнй рослины, такъ родять ся случайно однй люди ôтъ другихъ нôсля природного права и наклону, и обертають ся при смерти въ ничо подôбно якъ рослина вяне и гине. — Понéже ды́мъ и пр. Ôтдыхъ, котрымъ жіємъ и говоримъ, або наша душа, не єсть существомъ ôтмѣннымъ ôтъ тѣла, а єсть лишь искрою або дымомъ, якій повстає черезъ движеня нашого серця.

3. Є҆́йже Се ôтносить ся до порôвнаня нашого житя съ искрою въ ст. попер.

4. И҆́мѧ на́ше и пр. Люди скоро о насъ забудуть, тожь нема потребы дбати о славу, о збиране майна, о потомкôвъ; насъ не має отже обходити будучнôсть; користаймо зъ теперѣшности и єи утѣхъ. — Прéйдетъ живо́тъ и пр. Житє наше перемпнає безъ слѣду, якъ бы єго не було, подôбно якъ облаки або якъ мрака, котра розрѣджена тепломъ сонѣчныхъ лучей, тымъ скорше при зôткненю ся съ окружаючимъ холодомъ густѣє и назадъ вертає до своєи водной природы, и счезає.

5. плотóю ѐгѡ̀ ѿгаѧчи́вшисѧ. Стѣ̑ни бо прехóдъ
житїѐ на́ше, и҆ нѣ́сть возвращенїѧ кончи́ны на́-
шеѧ: ꙗ҆́кѡ запечáтана ѐ́сть, и҆ никто̀ возвраща́-
6. етсѧ. [б] Прїиди́те ᲂу҆́бо, и҆ наслади́мсѧ настоѧ́-
щихъ благи́хъ, и҆ ᲂу҆потреби́мъ созда́нїѧ, ꙗ҆́кѡ
7. въ ю҆́ности скóрѡ: Вїна̀ дражáйшагѡ и҆ мѵ́ра
(благовóнна) и҆спóлнимсѧ, [в] и҆ да не прéйдетъ

а) 1. Пар. 29, 15.; Ис. 56, 12.; 1. Кор. 15, 32. в) 1. Кор 7, 31.

5. Стѣ̑ни и пр. Житє наше переминає якъ тѣнь, не лишаюча по собѣ ніякого слѣду або памяти. Нѣ́сть возвращенїѧ и пр. Кто разъ умре, той не верне ся уже николи до нового житя, ôнъ згине уже безповоротно. — Ꙗ҆́кѡ запечáтана и пр. Нема повороту умершихъ зъ ада на сей свѣтъ. Образъ єсть тутъ взятый зъ звычаю старинныхъ, котрѝ, коли хотѣли старанно замкнути якій будынокъ або печеру гробну, печатали вступъ до тыхже. Зри Дан. 14, 10.; Мат. 27, 66.

6. Прїиди́те и пр. Понеже по смерти нема уже нѣ другого житя нѣ утѣхъ, то користаймо зъ нашого теперѣшного житя и єго прїятностей и розкошей. Ꙋ҆потреби́мъ и пр. Уживаймо розкошей, доки єсьмо молодѝ, доки насъ до такого уживаня може побудити такъ наша молодôсть якъ и сама розкôшь; въ старости бо стає ся чоловѣкъ рôвнодушнымъ на всякѝ утѣхи, не будучи уже до нихъ способнымъ. — Скóрѡ. Часъ молодости и охоты до уживаня розкошей минає скоро, для того не даймо переминути ніякôй нагодѣ, яка намъ до ужитя розкоши або утѣхи случає ся.

7. Вїна̀ и пр. Напоюймо ся обыльно дорогимъ виномъ и насычуймо ся добрыми стравами при бенкетахъ; дорогихъ и благовонныхъ єлеѣвъ не щадѣмъ для себе до помазованя себе ними при нашихъ увеселеняхъ. О звычаю помазованя тѣла єлеями зри поясненє Єккл. 9, 8. — Да не прéйдетъ и пр. Нехай намъ не перемине марно, безъ утѣхъ и розкошей, молодôсть, той цвѣтъ нашого житя.

8. насъ цвѣтъ житїа. Оувѣнчаимъ насъ шипковы-
9. ми цвѣты прежде неже увянутъ. Ни єдинъ ѿ
насъ лишенъ да будетъ нашегѡ наслажденїа,
вездѣ ѡставимъ знаменїе веселїа, ꙗкѡ сїа часть
10. наша, и жревїй сей. [a] Насилїе сотворимъ уво-
гу праведному, не пощадимъ вдовицы, нижѐ стар-
11. ца устыдимся сѣдинъ многолѣтныхъ. Да бу-
детъ же намъ крѣпость законъ правды: не-

а) Як. 2, 6.

---

8. Оувѣнчаимъ и пр Рожевй (шипковїи) цвѣты суть ту образомъ утѣхъ и розкошей. Мысль сего стиха єсть: користаймо зъ нашого, особливо молодого, вѣку, доки намъ силы и здоровє на се позваляють.

9. Ни єдинъ и пр. Будьмо помочнй однй другимъ до якъ найчастѣйшого и якъ найлучшого уживаня утѣхъ сего свѣта, такъ щобы всюды лишали ся слѣды знаки нашихъ увеселень, якъ: запахъ єлеѣвъ, вина, цвѣтôвъ, останки стравъ нами споживаныхъ и т. п; нехай всё тоє буде доказомъ и свѣдоцтвомъ, що мы можемъ и умѣємъ користати зъ нашои молодости и утѣхъ сего свѣта. Ꙗко сїа часть и пр. Призначенємъ нашимъ на земли єсть ѣсти, пити, весело жити; по смерти бо кôнчить ся наше житє и часъ до уживаня розкошей.

10. Насилїе и пр. Коли намъ не стане средствъ до заспокоєня нашихъ похотей, тогда грабѣмъ, кого и где можемъ, не зважаючи нѣ на вѣкъ, нѣ на полъ, нѣ на станъ, щобы лишь прійти въ посѣдане чужого майна.— Устыдимся. Ту въ значеню: мати честь для кого, мати на кого взглядъ.

11. Да будетъ и пр. Философія, котра заперечує Боже провидѣнє и безсмертнôсть души, мусить доконче довести до зôрваня суспôльныхъ вузлôвъ и спровадити такій станъ, въ котрôмъ має значенє тôлько право сильнѣйшого, и въ котрôмъ жаденъ чоловѣкъ любячій честноту и праведнôсть, не єсть певнымъ свого житя и

12. крѣпкое во неполе́зно ѡ҆брѣта́етсѧ: [а] Оу҆ло́вимъ
же (ле́стїю) пра́веднаго, ꙗ҆́кѡ непотре́бенъ на́мъ
е҆́сть и҆ проти́витсѧ дѣлѡ́мъ на́шимъ, [б] и҆ по-
но́ситъ на́мъ грѣхѝ зако́на, и҆ ѕлосла́витъ на́мъ
13. грѣхѝ оу҆че́нїѧ на́шегѡ: [в] Возвѣща́етъ на́мъ
ра́зꙋмъ и҆́мѣти Бж҃їй, и҆ [г] ѻ҆́трока Гдⷭ҇нѧ себѣ̀ и҆́ме-
14. нꙋ́етъ. [д] Бы́сть на́мъ на ѡ҆бличе́нїе помышле́нїй
15. на́шихъ: Тѧ́жекъ е҆́сть на́мъ, и҆ къ видѣ́нїю, [е]
ꙗ҆́кѡ неподо́бно (е҆́сть) и҆ны́мъ житїѐ е҆гѡ̀, и҆ ѿ-

а) Іоа. 7, 19. б) Мат. 23, 25.; Лук. 11, 39. 45. в) Іоа. 7, 19; 8, 24.; 17, 3. г) Мат. 27, 43. д) Мат. 9, 4; Лук. 6, 8.; Іоа 7, 7. е) Ис. 55, 8.

майна. — Некрѣпкое и пр. Що прійде кому зъ немôчныхъ, слабосильныхъ вдôвъ и старцѣвъ? они суть уже непридатнѝ для людей, тожь смерть ихъ зъ нашои руки не обходить никого, есть обоятною для свѣта.

12. Оу҆ло́вимъ и пр. Праведникъ есть для безбожного солею въ оцѣ, ôнъ и дѣломъ и словомъ завсгыджуе и ганить (поно́ситъ) злочины чоловѣка беззаконного; тожь такій чоловѣкъ радъ бы всѣхъ праведныхъ выгубити. — Що тутъ и въ слѣдуючихъ стихахъ о поступованю людей безбожныхъ съ людьми праведными есть сказано, ôтносить ся пôсля св. Отцѣвъ въ пророчôмъ значеню такожь до переслѣдовань, на якѝ собѣ жиды позваляли взглядомъ І. Христа, Сына Божого. Зри мѣстця паралельнѝ.

13. Возвѣща́етъ и пр. Чоловѣкъ побожный освѣдчае явно житемъ и словами, що вѣрує въ Бога, що есть пересвѣдченый о его существованю, що знае Божѝ заповѣди и свои обовязки взглядомъ Бога, котрого вѣрною и любячою дитиною себе уважае и нею всегда позôстати хоче.

14. Бы́сть на́мъ и пр. Ôнъ знае нашѝ намѣры, осуджуе нашу науку и нашѝ обычаѣ.

15. Тѧ́жекъ е҆́сть и пр. Намъ есть прикро навѣть дивити ся на него, мы не можемъ знести навѣть его вида. — Ꙗ҆́ко неподо́бно и пр. Ôнъ сахвалюе честноты,

мѣнны (сꙋть) стезѝ ѥгѡ̀. а) Въ порꙋга́нїе вмѣнѝхомсѧ ѥмꙋ̀, и҆ ᲂу҆далѧ́етсѧ ѿ пꙋте́й на́шихъ ꙗ҆́кѡ ѿ нечистѡ́тъ: блѧжи́тъ послѣ́днѧѧ пра́ведныхъ, и҆ сла́витсѧ ѻ҆тца̀ и҆мѣ́ти (себѣ̀) Бг҃а. б)
17. Оу҆ви́димъ, а҆́ще словеса̀ ѥгѡ̀ и҆́стинна и҆ и҆скꙋ́симъ
18 ꙗ҆̀же свѣ́дꙋтсѧ ѥмꙋ̀. в) А҆́ще во є҆́сть и҆́стинный сы́нъ Бж҃їй, защити́тъ ѥго̀, и҆ и҆зба́витъ ѥго̀ ѿ
19. рꙋкѝ проти́вѧщихсѧ: г) Досажде́нїемъ и҆ мꙋ́кою и҆стѧ́жимъ ѥго̀, да ᲂу҆вѣ́мы кро́тость ѥгѡ̀, и҆
20 и҆скꙋ́симъ безѕло́вство ѥгѡ̀. д) Сме́ртїю поно́с-

а) Іоа. 8, 39.; 1. Іоа. 3, 1. б) Мат. 27, 49. в) Пс. 21, 9.; Мат 27, 43 г) Лук. 18, 32; 2 Петр. 2, 8. д) Мат. 27, 22; Єр. 11, 19.

котрѝ мы ѻ҆ткидуємъ; ѻ҆нъ осуджує яко порокъ тоє, що намъ тлужить до упріятненя нашого житя.

16. **Въ порꙋга́нїе** и пр. Ѻ҆нъ уважає насъ за извергѐвъ жидо̀вского народа, сторонить ѻ҆тъ насъ немовъ ѻ҆тъ нечистыхъ, оскверненыхъ, съ котрыми жидови не во̀льно приставати; ѻ҆нъ утверджає, що праведнѝ мусять въ ко̀нци бути щасливыми, наколи мужно перенесуть переслѣдованя, и що Богъ ними буде опѣковати ся, якъ опѣкує ся отецъ своєю терпячою дитиною.

17. **Оу҆ви́димъ** и пр. Мы пересвѣдчимо ся зъ єго дальшои судьбы, чи правдою єсть тоє, що ѻ҆нъ єсть, якъ самъ каже, дитиною Божою, котрою Богъ по ѻ҆тцѣвски опѣкує ся.

18. **Проти́вѧщихсѧ.** Тыхъ, що єго переслѣдують.

19. **Досажде́нїемъ** и пр Мы хочемъ пересвѣдчити ся, чи ѻ҆нъ єсть дѣйстно такимъ лагѐднымъ и добрымъ, не маючимъ въ собѣ ніякои злобы нѣ потягу до по̀мсты, за якого себе уважає; въ то̀й цѣли ужіємъ взглядомъ него пониженя, зневагъ и мукъ.

20. **Сме́ртїю поно́сною** и пр. Выраженѝ тутъ намѣры во̀льнодумцѣвъ бували за правлѣня сирійского царя Антіоха Епифана дѣйстно выконуванѝ Кто заховувавъ законъ Мойсея и остававъ вѣрнымъ приписамъ религіи, поносивъ найсоромнѣйшу и найлютѣйшу смерть

ною ѡ҆сꙋ́димъ є҆го̀, бꙋ́детъ бо є҆мꙋ̀ разсмотре-
21. нїе ѿ словесъ є҆гѡ̀. [а] Сїѧ̀ помы́слиша, и҆ прел-
22. сти́шасѧ: ѡ҆слѣпи́ бо и҆́хъ зло́ба и҆́хъ: [б] И҆ не

а) Ис. 33, 11. б) Рим. 11, 33.

Въ той способъ хотѣли ôтъ Божого закона ôтпавшй жиды устóронити религію своихъ предкôвъ и ввести поганьство. Зри 1. Макк. 1, 12—54,; 2. Макк. 6, 10—31.; 7, 1—41. — Бꙋ́детъ бо є҆мꙋ̀ и пр. С. є. въ часѣ такои пробы покаже ся зъ єго слôвъ, якимъ ôнъ єсть дѣйстно. Вôльнодумцѣ не уважають другихъ людей за лучшихъ ôтъ себе; они гадають, що никто не єсть пересвѣдченый о правдивости религіи, но що люди розсуднй и прозорливй удають вѣруючихъ зъ политичныхъ и другихъ намѣрôвъ. Коли же при смерти тй намѣры уступають, то — гадають они — чоловѣкъ осудженый на смерть скине зъ себе маску лицемѣра и словами своими вѣдастъ себе, якого єсть внутрѣшного пересвѣдченя и успособленя. Такожь честнй жиды — гадають вôльнодумцѣ — мусять захитати ся въ своимъ пересвѣдченю, видячи передъ собою люту смерть; они мусять признати, що надармо надѣяли ся на дочасне щастє, яке имъ законъ обѣцювавъ, єсли будуть побожными, и тому видячи, що дôзнали заводу, выречуть ся свого заблудженя.

21. Сїѧ̀ помы́слиша и пр. Грѣшники, якими суть вôльнодумцѣ, о котрыхъ въ попередныхъ стихахъ єсть бесѣда, ôткидуючи Божй науки и пересторогн, впадають вкôнци въ таке заслѣпленє, що ихъ уже ничь бôльше до опамятаня привести не може. Зри поясненє Исх. 4, 21. Зр. Іоа. 3, 19.

22. И҆ не оу҆вѣ́дѣша и пр. Пôсля тайныхъ совѣтôвъ Божихъ мають люди дорогою терпѣній доходити до свого призначеня, приспособляти ся до высшои щасливости за гробомъ. Люди безбожнй, не вѣруючй въ вѣчну почетну заплату очѣкуючу праведникôвъ за ихъ святе житє (преподо́бїє), не маючй належитого понятія о мо-

оу҆вѣ́дѣша та́инъ Бж҃їихъ. нижѐ мзды̀ оу҆пова́ша
преподо́вїѧ, нижѐ присꙋди́ша че́сти дꙋша́мъ не-
23. порѡ́чнымъ. а) Ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ созда̀ человѣ́ка въ не-
истлѣ́нїе, и҆ въ ѻ҆́бразъ подо́вїѧ своегѡ̀ сотвори̑
24. его̀. б) За́вистїю же дїа́волею сме́рть вни́де въ
мі́ръ: вкꙋша́ютъ же ю҆̀, и҆̀же ѿ е҆ѧ̀ ча́сти сꙋ́ть.

Глава̀ 3.

Щаслива безсмертно̂сть побожныхъ, нещасте безбожныхъ.

1. Пра́ведныхъ же дꙋ́шы въ рꙋцѣ̀ Бж҃їей, и҆ не

а) Быт. 1, 27.; Сір. 17, 1—3. б) Быт. 3, 1. 2.; Іоа. 8, 44.; 1. Іоа. 3, 8. в) Второз. 33, 3.

ральнôй вартости праведника, не хотять припустити нѣ потребу дочасныхъ терпѣній нѣ будучу нагороду небесну; смерть бо мае пôсля ихъ гадки положити цѣлковитый конець ихъ существованю.

23. Ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ созда̀ и пр. Чоловѣкъ есть яко образъ и подобіе Боже обдареный розумомъ и свобôдною волею; добрымъ уживанемъ тыхъ душевныхъ властей, норовственнымъ усовершанемъ себе мае ôнъ ставати ся щоразъ подобнѣйшимъ Богу и щоразъ достойнѣйшимъ блаженнои безсмертности; не земскимъ щастемъ, але житемъ безсмертнымъ, яке есть чоловѣкови вроджено, хоче Богъ чоловѣка ушасливити.

24. За́вистїю и пр. Злый духъ, завидуючи першимъ людямъ ихъ высокого призначеня и щастя, звѣвъ ихъ до непослуха взглядомъ Бога и здѣлавъ ихъ винными смерти. Такъ вôйшла смерть и нещасте въ свѣтъ, а люди безбожнѝ, товаришѣ діявола, зазнають нещасныхъ наслѣдкôвъ грѣха въ нещасливôй вѣчности.

1. Пра́ведныхъ и пр. Люди безбожнѝ, переслѣдуючи праведныхъ, мучачи и убиваючи ихъ, не могуть ихъ душамъ зашкодити; праведнѝ бо находять ся пôдъ Божою опѣкою, и хотяй умруть зъ рукъ ворогôвъ, то

2. прикóснется ѝхъ мýка. [а] Непщевáни вы́ша въ о-
чїю безýмныхъ оумрéти, и҆ вмѣни́ся ѡ҆зловлéнїе
3 и҆сходъ ѝхъ: И҆ є҆́же ѿ нáсъ шéствїе сокрýшенїе:
4. [б] Они́ же сýть въ ми́рѣ. Ѝбо предъ лицéмъ че-
ловѣ́ческимъ а҆́ще и҆ мýкꙋ прїи́мꙋтъ, [в] оупованїе
5. ѝхъ безсмéртїа и҆спóлнено: [г] И҆ вмáлѣ наказа-
ны бы́вше, вели́кими благодѣ́телствовани бꙋ́дꙋтъ,
[д] я҆́кѡ Бг҃ъ и҆скꙋси́ ѝхъ, и҆ ѡ҆брѣ́те ѝхъ достóйны

а) нис. 5, 4. б) Ис. 57, 1. в) Рим. 8, 24. г) Рим. 8, 18.; 2. Кор. 4, 17. д) Второз. 8, 2.

смерть не єсть имъ гôрка, ихъ бо душѣ идуть до Бога, щобы тамъ тѣшити ся невысказанымъ щастемъ. Зр. Мат. 10, 28.

2. Непщевáни и пр. Безбожнѝ, не вѣруючѝ въ безсмертнôсть души, думають, що праведникъ умираючій насильною смертію, гине тѣломъ и душею на вѣки; що якъ нужденнымъ бувъ его приходъ на сей свѣтъ, такъ нужденнымъ єсть такожь єго выходъ зъ сего свѣта; що (ст. 3.) якъ розбиває ся глиняный сосудъ и уже до цѣлости не може бути приверненый, такъ и насильна смерть приносить праведнику вѣчну загладу; тымчасомъ та ъ не єсть, понеже смерть переносить єго въ краину мира, въ станъ найщаслившій, где ôнъ ôтпочиває по своихъ борбахъ и терпѣняхъ, уживаючи найчистѣйшихъ радостей, вôльныхъ ôтъ всякого смутку и журбы (Откр. 14, 13.)

4. Ѝбо предъ лицéмъ и пр. Чоловѣкъ побожный, зносячи земскѝ терпѣня, звертає свои очи до вѣчнои щасливости, яка терпѣнями испытанôй честнотѣ нехибно въ участи дôстане ся; тымъ способомъ не учуває ôнъ цѣлого болю и горести своихъ мукъ и терпѣній и наповнює ся потѣхою

5. И҆ въ мáлѣ и пр. По короткихъ терпѣняхъ въ тôмъ свѣтѣ очѣкує праведника въ другôмъ житю заплата николи не переминаючои щасливости. Богъ терпѣнями выпробовавъ ихъ вѣрнôсть, ихъ статочнôсть и

6. сеѣ. [а] Ꙗкѡ злáто въ горнилѣ искусѝ ꙗхъ,
7. ѝ ꙗкѡ всеплóдїе жéртвенное прїѧтъ ѧ҃. [б] Ѝ во
врéмѧ посѣщéнїѧ ꙗхъ возсїѧ́ютъ, ѝ ꙗко ꙗскры
8. по стéблїю потекутъ. [в] Сýдѧтъ ꙗзы́кѡмъ, ѝ
ѡ҆владáютъ людмѝ, ѝ воцрѝтсѧ въ нѝхъ Гдь

а) Сір 2, 5. б) Дан. 12, 3; Зах. 12, 6.; Мат. 3, 12; 13, 43.
в) Мат. 19, 28.; 1. Кор. 6, 2.

вытревалôсть въ честнотѣ, и найшовъ ихъ достойными своеи ласки, своеи пріязни, своеи славы небеснои.

6. Ꙗкѡ злáто и пр. Богъ испытуе людей побожныхъ терпѣнями, якъ золото испытуе ся огнемъ, Якъ бо золото буває въ топильнôй печи ôтъ жужелицѣ очищене и бôльше блеску набирає, такъ праведникъ долегливостями очищуе ся ôтъ своихъ несовершенностей и отримуе найлучшу нагоду до оказаня своеи вѣры въ Бога, своеи вѣрности въ повненю Божихъ заповѣдей и своеи безкористнои побожности. — Ꙗкѡ всеплóдїе и пр. Пôдъ всеплодїемъ жéртвеннымъ можемъ розумѣти рôжнѝ плоды земнѝ, котрѝ Богу въ жертву палено, або такожь — якъ має латиньскій текстъ — звыклѝ жертвы всесожженія. Мысль отже тыхъ слôвъ есть: Жертва, яку праведнѝ дѣлають Богу зъ своихъ терпѣній и мукъ, задаваныхъ имъ ôтъ людей безбожныхъ, есть Богу мила немовъ благовонна жертва всесожженія, котра есть тутъ образомъ цѣлковитого пожертвованя и переданя ся Богу праведникôвъ тѣломъ и душею.

7. Ѝ во врéмѧ и пр. Коли прійде день заплаты, а особливо день загального суда, тогды праведники отримають свою нагороду. Въ день Божого суда будуть праведники прославленѝ, тогда окажуть ся они въ блеску, котрый буде страшнымъ для безбожникôвъ. Безбожники порôвнують ся ту съ стернею, а праведники съ искрами, стернь пожираючими. Есть се образъ побѣды праведникôвъ надъ давнѣйшими ихъ безбожными гонителями и мучителями.

8. Сýдѧтъ и пр. Праведники будуть въ Божôмъ царствѣ участниками Божои славы и власти. Властиво

9. во вѣки. [а] Надѣющїися на́нь оу̑разумѣ́ютъ
истину, и̑ вѣрнїи въ любви̑ пребꙋ́дꙋтъ е̑мꙋ̀: ꙗ̑кѡ
благода́ть и̑ мл҃ть въ преподо́бныхъ е̑гѡ̀, и̑
10. посѣще́нїе въ и̑збра́нныхъ е̑гѡ̀. [б] Нечести́вїи
же ꙗ̑кѡ помы́слиша, прїи́мꙋтъ запреще́нїе, и̑же
нерадѝвшїи ѿ пра́ведникъ, и̑ ѿ Гдⷭ҇а ѿстꙋпи́к
11. ше. Премꙋ́дрость во и̑ наказа́нїе оу̑ничижа́й [в]
ѻ̑кая́ненъ, и̑ пра́здно оу̑пова́нїе и̑́хъ, и̑ трꙋ́ды

а) Пс. 36, 40. б) Пс. 33, 22.; Дан. 12, 2; Іоа. 5, 29 в) Апок. 3. 17.

Божій законъ судить безбожныхъ; но понеже праведники въ своимъ житю той законъ выконували и представляли, то могуть они такожь называти ся судіями людей безбожныхъ. Зри Мат. 19, 28; Откр. 3, 21. — **Воцари́тся** и пр. Они будуть съ Богомъ творити одну св. громаду, которои Богъ есть пастыремъ, отцемъ и царемъ во вѣки.

9 **Надѣющїися** и пр. Праведники уповаючи̑ на Бога пôзнають, що Божи̑ обѣтницѣ суть правдиви̑, що Богъ додержуе слова. **Вѣрнїи** и пр. Праведники вѣрни̑ взглядомъ Бога и щиро его любячи̑, крѣпко держать ся его и суть ему послушни̑. Або: праведники отримають вѣчну щасливôсть, не потребуючи обавляти ся, що могли бы ю колись утратити; они будуть оставали вѣчно при Бозѣ, а обѣцяной вѣчной нагороды не стратять они николи. — **Ꙗ̑ко благода́ть** и пр. Богъ дае своимъ праведнымъ слугамъ ласку терпеливости и вытревалости въ тôмъ житю, а славу своимъ выбранымъ въ житю будучôмъ.

10. **Нечести́вїи** и пр. Безбожни̑ вырекли ся своеи религіи, заперечуючи безсмертнôсть души и вѣчну нагороду за честноту (выс. 2, 1—3.); пôсля сего отже ихъ способу мысленя будуть они укарани̑; они не осягнуть вѣчнои щаслив сти; они уже за свого житя на земли ôтлучили ся ôтъ Бога и его праведникôвъ, тожь по смерти зôстануть они ôтъ Бога и его святыхъ слугъ на вѣки ôтлучени̑.

11. **Премꙋ́дрость** и пр. Кто ôтступае ôтъ своеи

12. безплодны, и неключима дѣла ихъ: [а] Жены
ихъ безумны, и лукава чада ихъ, проклато
13. рождение ихъ. [б] Яко блажена есть неплоды не-
ωскверненая, яже не позна ложа въ грѣсѣ: и-

а) Сір. 41, 8. б) Ис. 54, 1; Лук. 23, 29.; Гал. 4, 27.

религіи и не хоче зносити терпѣній задля неи, въ єи оборонѣ, або долегливостей зôсланыхъ на него ôтъ Бога для єго испытаня, той способить для себе нещасливу будучнôсть; надармо старає ся ôнъ въ не вѣрствѣ уйти нещасть, терпѣній, а дôйти до щастя и спокою; єго стараня будуть порожвй, ôнъ бо стягне на себе дочасні и вѣчні Божі кары. — Окаменъ. Нещасливый. — Неключима. Непожиточні.

12. Жены и пр. Слово безумны значить ту тôлько що „беззаконні". Зри Второз. 22, 21. Мысль же сего стиха єсть: людей безбожныхъ жѣнки суть безбожными пôсля примѣру ихъ безбожныхъ мужей (Зри Ис. 13, 1.), суть необычайными (Притч 9, 13.), и прелюбодѣйницями (ст. 13. 16.); ихъ потомство єсть нещасливе, яко зроджене и выховане въ грѣхахъ злыхъ родичей. Calmet примѣчає до сего стиха: Пôсля намѣру царя Антіоха мали жиды бути помѣшані зъ другими народами, мали отже перестати бути окремымъ, службѣ Єговы ôтданымъ народомъ. (1. Макк. 1, 43.) Богаті и знакомиті жиды услухали царского приказу, на котрого переступлене буланаложена кара смерти, и женили ся зъ поганками, котрыхъ дѣти були по поганьски выховувані. Тавй ôтъ Божого закона ôгступивші родины не мають участи въ благословенію, запорученôмъ потомкамъ Авраама; ихъ радше досягне проклôнъ закона. (Второз. 13, 6—17.)

13. Яко блажена и пр. Лучше бути неплодною, не скаляною однако порокомъ прелюбодѣйства, якъ родити сынôвъ съ прелюбодѣями. Вправдѣ буде така бездѣтна женьщина пôсля понятій жидôвъ уважана яко ганьбы, поругн достойна, однако въ день суда отримає она нагороду ôтъ Бога за свою вѣру и обычайнôсть. Calmet поясняє сей стихъ такъ: Во виду помянутого намѣру

14. мѣ́ти бꙋ́детъ пло́дъ въ посѣще́нїи дꙋ́шъ. И҆ [а] е҆внꙋ́хъ, и҆́же не содѣ́ла въ рꙋ́кꙋ (свое́ю) беззако́нїѧ, нижѐ помы́сли на Гдⷭ҇а лꙋка́ваѧ, да́стсѧ во є҆мꙋ̀ вѣ́ры благода́ть и҆звра́нна, и҆ [б] жре́вїй
15. въ хра́мѣ Гдⷭ҇ни оу҆го́днѣйшїй. [в] Благи́хъ во трꙋдѡ́въ пло́дъ бл҃госла́венъ, и҆ не ѿпа́дающь ко́-

а) Ис. 56, 3. 4; Мат. 19, 12. б) Апок. 3 12. в) Ер. 17, 10.

и приказу Антіоха, лучше здѣлала бы Израильтянка, єсли бы зовсѣмъ не выходила за мужь и жадныхъ не родила дѣтей, якъ єсли бы мала выдавати ся за поганъ и выховувати поганьскѝ дѣти; за часôвъ бо Антіоха були найлютѣйшимъ способомъ убиванѝ тѝ матери, котрѝ бы важили ся обрѣзати своихъ сынôвъ. (2 Макк. 6, 10.) Така Израильтянка, неосквернена балвохвальствомъ и вôльна ôтъ грѣшного пожитя супружеского съ поганьскими мужами, хотяй бы теперь була помѣтована яко неплодна, яко не маюча дѣтей, отримає въ день Божого суда почестну нагороду за свою статочнôсть въ вызнаваню религіи своихъ предкôвъ.

14. И҆ е҆внꙋ́хъ и пр. Евнухъ, скопець, єсть єще щасливший, нѣжь безбожный супругъ; хотяй бо скопець єсть за свого земского житя неспособôный до службы въ святынѣ (Второз. 23, 1.), однако въ святынѣ Божôй, въ небѣ, отримає ôнъ знамениту нагороду, єсли провадить невинне, богоугодне житє. Calmet въ ôтношеню до часôвъ Антіоха такъ сей стихъ поясняє: Обставины, въ якихъ жіємъ, суть такъ прикрѝ, що Израилятъ волѣвъ бы радше умерти безъ дѣтей и наслѣдникôвъ, якъ щобы мавъ противъ закону женити ся съ поганкою и зродженѝ ôтъ неи дѣти въ балвохвальствѣ выховувати Вправдѣ мусить ôнъ свою батькôвщину чужимъ оставити, однако за тоє дôстане ся єму въ участи въ небеснôй ôтчинѣ далеко лучша батькôвщина, вѣчне блаженьство за єго вѣрнôсть въ выконуваню Божого закона.

15. Благи́хъ и пр. Добрѝ, богоугоднѝ дѣла будуть нагородженѝ въ тôмъ житю и будучôмъ, понеже ихъ

16. рень ра́зꙋма. [a] Ча̑да же прелюводѣ́евъ несовер-
шéна бꙋ́дꙋтъ, и҆ ѿ законопрестꙋ́пнагѡ ло́жа сѣ́-
17. мѧ и҆счéзнетъ. [б] А҆́ще во долгоживо́тни бꙋ́дꙋтъ,
ни вочто́же вмѣна́тсѧ, и҆ безчéстна на послѣ́-
18. докъ ста́рость и҆́хъ: А҆́ще же ско́рѡ скончáютсѧ,

а) Іов. 18, 19.; Сір. 23, 35.; 41, 10. б) Пс. 72, 19.

коренемъ есть мудрôсть, Божа учителька ростороности и всѣхъ честнотъ, котра николи захитати ся и упасти не може. Calmet въ ôтношеню до часôвъ Антіоха такъ сей стихъ поясняе: Кожде добре дѣло, якимъ чоловѣкъ побожный старае ся бути пожиточнымъ своей религіи и перешкодити порокови до ôтнесеня побѣды, буде мало для такого чоловѣка найлучшй наслѣдки и стане ся пожиточнымъ такожь для его спôвплеменникôвъ. Такъ мысливъ честный Елеазаръ, котрый умеръ за свою религію. (2. Макк. 6, 28.) Пôдъ ко́ренемъ ра́зꙋма розумѣе Calmet пень позбавленый галузей, яко образъ жидôвскои религіи, котра за панованя Антіоха не мала публичного богослуженя. Однако той пень стоявъ сильно въ землѣ, ôбъ небавомъ выпустивъ новй лѣторости. Коли тиранъ зôставъ убитый, зацвило на ново жидôвске богослужене.

16 Ча̑да и пр. Дѣти прелюбодѣевъ, до балвохвальства ôтступившихъ жидôвъ, не ховають ся; они суть немовъ передвчаснй овочи, котрй падають зъ дерева и гниють; они не дôзнають щастя въ землѣ Господнôй, ака належить до потомкôвъ Авраама.

17. А҆́ще во долгоживо́тни и пр. Чимъ довше такй дѣти прелюбодѣйныхъ родичей жити будуть, тымъ бôльшою буде ихъ ганьба и нечесть, бо тымъ бôльшою буде ставати ся ихъ безбожнôсть, котра не опустить ихъ навѣть въ пôзнôй старости. Calmet: Переслѣдоване не буде довго тревало, а правдива религія поверне небавомъ назадъ до свого давнѣйшого значеня. Тогды то потомки жидôвъ ôтступившихъ ôтъ своеи религіи, будуть предметомъ загальнои погорды.

18. А҆́ще же ско́рѡ и пр. Дѣти прелюбодѣйныхъ родичей, наслѣдуючи ихъ безбожнôсть, не могуть въ день

не бꙋ́дꙋтъ и҆мѣ́ти ᲂу҆пова́нїѧ, нижѐ въ де́нь сꙋ-
19. да̀ ᲂу҆тѣше́нїѧ: [a] Ро́да бо непра́веднагѡ лю́тѧѧ
ѡ҆конча̑нїѧ.

Глава 4.

Лучша судьба чоловѣка непорочного повздержливого, нѣжь женатого а безбожного; щастє чоловѣка праведного, нещастє чоловѣка беззаконного.

1. Лꙋ́чше [б] безча́дство съ добродѣте́лїю: безсме́р-

а) Пс. 1, 4 б) Сір. 16, 4.

суда надѣяти ся иншои заплаты якъ вѣчного осудженя. Calmet: Дѣти поганьскихъ жидôвъ, ôтпавшихъ до балвохвальства, не мають надѣи отриманя въ день суда щасливости, обѣцянои вѣрнымъ потомкамъ Авраама; предвчасна смерть позбавила бы ихъ всего щастя, яке Антіохъ або якій иншій поганьскій царь приладивъ для жидôвъ ôтпавшихъ до поганьства.

19. Ро́да и пр. Конець людей безбожныхъ єсть дуже нещасливый. Calmet: Такъ ото роданы жидôвъ, забувшихъ о Бозѣ, тыхъ, що вырекли ся своеи религіи задля земскихъ користей, станутъ ся вкôнци найнещаслившими.

1. Лꙋ́чше безча́дство и пр. Хотяй имя людей бездѣтныхъ згине зъ ихъ родоводôвъ и съ часомъ забуде ся, однако той, що єсть вѣрнымъ Божого закона почитателемъ и любує ся въ невинности, въ дѣвствѣ або не хоче мати дѣти зъ сопружества зъ поганками, осягне по смерти безсмертну славу. (Выс ст. 13. 14.) Такого повздержливого, вѣрного приписамъ своеи религіи чоловѣка не тôлько Богъ любить, но и почитають люди, хотяй бы самѝ були необычайными.

тїе во ѥ҆сть [а] въ па́мяти ѥ҆я̀, ꙗ҆́кѡ и҆ предъ Бг҃омъ
2. позна́етсѧ и҆ предъ человѣ́ки: Присꙋ́щꙋю во по-
дражáютъ ю҆̀, и҆ желáютъ ѿше́дшїѧ: и҆ [б] въ вѣ-
цѣ вѣнцено́снѡ чти́тсѧ нескве́рныхъ по́двигѡвъ
3. бра́нь ѡ҆долѣ́вши. [в] Многопло́дно же нечести́выхъ
мно́жество некаючи́мо бꙋ́детъ, и҆ прелюводѣ́йнаѧ
насажде́нїѧ не дадꙋ́тъ коре́нїѧ въ глꙋбинꙋ̀, ни-

а) Пс. 111, 6. б) Ис 28, 5. в) Сір. 23, 35.

2. Присꙋ́щꙋю и пр. Чоловѣка, видячого честь въ станѣ дѣвочôмъ а ганьбу въ подружію съ поганами и прелюбодѣями, почитають другѝ честнѝ люди и радо его наслѣдують, а по его смерти съ тугою и жалемъ о нимъ згадують, що не стало имъ такого взôрця честноты — Въ вѣцѣ и пр. Въ вѣчности же отримае такій чоловѣкъ вѣнець неувядаемои славы за свою красну побѣду ôтнесену въ тяжкôй борбѣ съ покусами и похотями тѣлесными. Calmet же въ ôтношеню до часôвъ Маккавейскихъ такъ сей стихъ поясняе: Борба непорочныхъ душь означае тутъ статочну вытревалôсть въ терпѣніяхъ за религію, въ переслѣдованяхъ и побуджованяхъ до ôтступства ôтъ закона Мойсея. Такѝ вытревалѝ оборонцѣ своеи религіи скрѣпляють на духу тыхъ, що суть несталыми; они бувають для сучасныхъ предметомъ удивленя и наслѣдованя а коли умруть, всѣ жалують, що ихъ утратили; за гробомъ же отримують они вѣнець вѣчного блаженьства. Зр. 2 Макк. 6, 31.

3. Многопло́дно и пр. Якъ люди честнѝ, повздержливѝ, хотяй бездѣтнѝ для многихъ суть пожиточными, даючи имъ красный примѣръ до наслѣдованя, самѝ же осягають вѣчне блаженьство, такъ знову люди безбожнѝ мимо свого численного, зъ грѣшныхъ сопружествъ зродженого потомства, не приносять для другихъ ніякого хôсна, противно наносять своею безбожностію собѣ и другимъ великѝ шкоды за житя а по смерти вѣчне осуджене. — Прелюводѣ́йнаѧ и пр. Зри поясненє выс. 3, 16.

4. же̑ крѣ́пко стоа́нїе сотвора́тъ: [a] А҆́ще бо и҆ вѣ̑-
тви на вре́ма процвѣтꙋ́тъ, не крѣ́пкѡ возше́д-
ше ѿ вѣ́тра поколе́блются, и҆ ѿ ѕѣ́лныхъ вѣ-
5. трѡвъ и҆скорена́тсѧ: Сокрꙋша́тсѧ вѣ̑тви несо-
верше́нны, и҆ пло́дъ и҆́хъ неключи́мь, ѡ҆ско́менъ
6. къ снѣ̑дь, и҆ ни вочто̀ потре́бенъ. Ѿ беззако́н-
ныхъ бо сн҃ѡ́въ ча̑да раждаемаѧ свидѣ̑тели
сꙋ́ть лꙋка́ствїѧ на роди́тели въ и҆спыта́нїи и҆́хъ:
7. [б] Пра́ведникъ же а҆́ще пости́гнетъ скончатисѧ,

а) Пс. 36, 35.; Мат. 7, 26. 27 б) Ис. 57, 2; Лук. 2, 29; Апок. 14, 13.

4. Ѿ вѣ́тра. Вѣтеръ есть тутъ образомъ всякихъ злыхъ наслѣдкôвъ, походячихъ зъ безбожного, розпустного житя дѣтей безбожныхъ родичей, и скорочуючихъ житє такихъ дѣтей, причиняючихъ ся навѣть до ихъ цѣлковитого выгубленя.

5. Сокрꙋша́тсѧ и пр. Коли безбожнымъ народять ся дѣти, то тіиже за кару умруть предвчасно, або стануть ся такими самыми терпкими, безпожиточными овочами якъ и ихъ родичѣ.

6. Ѿ беззако́нныхъ и пр. Дѣти, походячѝ ôтъ беззаконныхъ, прелюбодѣйныхъ родичей, суть всегдашкыми свѣдками ихъ беззаконного союза; кто спытає ся такѝ дѣти о ихъ походженє, довѣдає ся, що родичѣ тыхъ дѣтей були або блудными, розпустными, або прелюбодѣйными. Calmet въ ôтношеню до часôвъ Маккавейскихъ поясняє: Дѣти ôтпавшихъ ôтъ вѣры жидôвъ, выхованѝ въ поганьствѣ, будуть въ день суда обвиняти своихъ родичей передъ Богомь яко справникôвъ свого нещастя и домагати ся пôмсты на нихъ.

7. Пра́ведникъ и пр. Єсть ту бесѣда о предвчаснôй смерти праведника; якъ читаємъ въ лат. текстѣ: праведникъ єсли смертію буде упередженый. Якъ доси св. писатель збивавъ мнѣнє безбожныхъ, що численне потомство має само въ собѣ велику вартôсть и що можна

8. въ покои бꙋдетъ. [a] Старость во честна не многолѣтна, нижѐ въ числѣ лѣтъ исчитается:

a) Притч. Сол. 16, 31.

о тоеже старати ся навѣть съ нарушенемъ честноты, такъ теперь збиває ôнъ друге ложне мнѣне, що довге жите єсть добромъ особлившои вартости и що можна о тоеже старати ся навѣть съ нарушенемъ приписôвъ религіи. Св. писатель що до сего другого ложного мнѣня учить: 1) предвчасна смерть праведника єсть переходомъ до лучшого житя, и тому не може бути уважана за нещасте; 2) жите чоловѣка, о скôлько оно єсть приспособленемъ до вѣчнои щасливости, не має бути чичлене пôсля прожитыхъ лѣтъ, але пôсля скôлькости добрыхъ и благородныхъ дѣлъ (ст. 8.); чоловѣкъ же, котрый живъ коротко но мудро и богоугодно, має бôльшу вартôсть нѣжь беззаконный старець, котрый своє довге жите прогайновавъ въ бездѣльности и грѣхахъ; 3) Богъ покликує праведника неразъ передъ часомъ до себе, щобы тойже не зôставъ примѣрами людей безбожныхъ зведеный на манôвцѣ грѣхôвъ або щобы кровавыми переслѣдованями не бувъ спровадженый зъ дороги честноты (ст. 11.). Предвчасну отже смерть людей побожныхъ належить уважати не яко нещасте, але яко добродѣйство, яко доказъ любви Бога взглядомъ чоловѣка побожного (ст. 10). — **Въ покои бꙋдетъ.** Передъ I Христомъ могла нагорода праведникôвъ бути выражена тôлько яко станъ вôльный ôтъ болѣзней, яко спокôй, такъ якъ небо зôстало доперва I. Христомъ отворене.

8. **Старость** и пр. Наше жите єсть немовъ представлене театральне, въ котрôмъ не ходить о тоє, якъ довго но якъ добре кто гравъ свою ролю. Се признавъ уже мудрець римскій Сенека, кажучи: Якъ казка, такъ жите; не ходить о тоє, якъ довго, але якъ добре зôстало проведене (quomodo fabula, sic vita; non quam diu, sed quam bene acta sit, refert. De brevit. vitae).

9. Сѣди́на же ѐсть мꙋ́дрость человѣ́кωмъ, и҆ во́з-
10. растъ ста́рости житїѐ нескве́рно. [а] Бл҃гоꙋго́денъ
Бг҃ови бы́въ, возлю́бленъ бы́сть, и҆ живы́й по-
11. средѣ̀ грѣ́шныхъ преста́вленъ бы́сть: [б] Восхи-
щє́нъ бы́сть, да не ѕло́ба и҆змѣни́тъ ра́зꙋмъ
12. є҆гѡ̀, и҆лѝ ле́сть прелсти́тъ дꙋ́шꙋ є҆гѡ̀. [в] Рече́нїе
бо ѕло́вы помрача́етъ дѡ́брая: и҆ паре́нїе по́хоти

а) Быт. 5, 24.; Сір. 44, 15.; Євр. 11, 5. б) 3. Цар 14, 13. в) Мат. 8, 7.; 1 Кор. 15, 33.

9. Сѣди́на и пр. Ôтдаємъ честь старцю не для того, що ôнъ живъ довго, але для того, що припускаємъ, що ôнъ єсть мудрѣйшій и совершеннѣйшій ôтъ молодця. Наколи молодець дôйде до такои мудрости и честноты якъ старець, то належить ся єму така сама честь якъ и старцю.

10. Бл҃гоꙋго́денъ и пр. Причиною єго предвчасной смерти не єсть кара, але єго станъ совершенности и зôпсуте, необычайнôсть свѣта, щобы выставленый на грѣшнѝ покусы, не ставъ ся ихъ добычею, щобы потерявши середъ грѣшного свѣта свои честноты, не ставъ ся достойнымъ вѣчного осудженя. Зри пояснене ст. 7.

11. Восхищє́нъ и пр. Богъ порыває до себе с. є. предвчасно покликує до себе праведника зъ любви къ нему, щобы злѝ засады часôвъ, въ якихъ ôнъ жіє, не зôпсовали єго здоровыхъ засадъ вѣры и ростор'пности, щобы покусы и пôдступы злыхъ людей не звели єго зъ дороги честноты, но щобы ôнъ треваючи въ своєй праведности и благодати Божôй до кôнця, умеръ блаженною смертію и осягнувъ вѣчне спасеніє.

12. Рече́нїе и пр. Въ лат. текстѣ єсть: понада (примана) суєты затемнює доброє, а нестаточнôсть пожадливости вывертає умыслъ не маючій злобы, с. є понада заблудженя и обманчивого порока заслѣпляє нашѝ очи, такъ що мы тоє, що єсть добрымъ и правымъ, лишь темно, неясно, або и зовсѣмъ не пôзнаємъ; въ

13. премѣнѧ́етъ оу҆́мъ незло́бивъ. Скончáвсѧ вмáлѣ
14. и҆спо́лни лѣ́та дѡ́лга: [a] Оу҆го́дна бо вѣ̀ Гдⷭ҇еви
дꙋша̀ є҆гѡ̀: сегѡ̀ ра́ди потщáсѧ ѿ среды̀ лꙋ-
15. кáвствїѧ. Лю́дїе же ви́дѣвше, и҆ не разꙋмѣ́вше,

a) Ис 57, 1.

насъ же перебуваюча, то сего то оного бажаюча пожадливôсть, обуджена и подразнена злыми примѣрами и покусами, може змѣнити найлучшѝ нашѝ засады є зôпхнути насъ на дорогу порокôвъ. — Парéнїе. Лѣтане, возношене ся въ гору.

13. Скончáвсѧ и пр. Ôнъ въ немногихъ лѣтахъ дôйшовъ до такои совершенности, такѝ положивъ заслуги для осягненя вѣчнои щасливости, немовъ бы доживъ глубокои старости. Якъ же то неодинъ ôсѣмдесятлѣтный старець меньше заслуживъ ся для вѣчности и опускає той свѣтъ съ меньшими честнотами, нѣжь ôсѣмнайцятьлѣтный молодець!

14. Оу҆го́дна и пр. Богъ такъ любить свого праведного слугу, що немовъ спѣшить ся, щобы єго вырвати изъ сего лукавого свѣта и позбавити єго можности утраты єго праведности а тымъ самымъ утраты єго вѣчного спасенія. Такои Божои ласки въ забезпеченю вѣчного спасенія черезъ смерть предвчасну не могуть очѣковати всѣ праведники, бо щожь стало бы ся съ людскою суспôльностію, єсли бы всѣ праведнѝ предвчасно умирали, а тôлько грѣшники довго жили? Єсли мы отже жіємъ довше, єсли досягаємъ навѣть пôзного вѣку, то принимаймо и се яко добродѣйство зъ рукъ Божихъ, славѣмъ Божу доброту и користаймо зъ часу нашого житя, щобы мы для ближныхъ здѣлали якъ найбôльше добра а для себе узбирали заслуги для вѣчнои щасливости, памятаючи на слова св. Павла: а҆́ще живе́мъ, Гдⷭ҇еви живе́мъ; а҆́ще же оу҆мира́емъ, Гдⷭ҇еви оу҆мира́емъ; а҆́ще оу҆̀бо живе́мъ, а҆́ще оу҆мира́емъ, Гдⷭ҇ни є҆́смы̀. (Рим. 14, 8).

15. Лю́дїе и пр. Люди свѣтовѝ, видячи предвчасну смерть чоловѣка побожного, дивують ся тому а неразъ

нижѐ положше въ помышлѐніи таковóе, ꙗкѡ
благодáть и̂ мúлость въ преподóбныхъ ѐгѡ̀, и̂
16. посѣщѐніе въ и̂збранныхъ ѐгѡ̀. Ѡ̂сꙋ́дитъ же
прáведникъ ᲂу̑мирáй жи́выхъ нечести́выхъ, и̂
ю̑ность скончáвшаѧсѧ скóрѡ долголѣ́тнꙋю стá-

и нарѣкають на Бога, выдають свôй ложный судъ о его провидѣнію и справедливости; се дѣлають они для того, понеже не розумѣють, що така предвчасна смерть есть для праведника Божѣмъ добродѣйствомъ, доказомъ его любви къ нему яко свому праведному, выбраному слузѣ, котрого Богъ зъ небезпечного свѣта переносить до славы небесной, заквмъ бы ôнъ жіючи довше мôгъ ю утратити на вѣки.

16. **Ѡ̂сꙋ́дитъ** и пр. Предвчасна смерть праведника возвѣщае безбожнымъ ихъ вѣчне осуджене; тая бо смерть праведника есть найпевнѣйшимъ доказомъ, що есть житє будуче, въ котрôмъ буде чесвота нагороджена а порокъ укараный. Если бы бо не було тои заплаты по смерти, то всѣ праведники довжнѝ бы доживати найпôзнѣйшои старости, уплывати въ земскихъ добрахъ, бути всѣми почитанѝ и уживати безперерывного земского щастя. Насупротивъ же люди безбожнѝ не довжнѝ бы тѣшити ся нѣ довгимъ житємъ, нѣ почестями, нѣ выгодами и пріятностями земского житя. Коли жь отже вчасно умираючій праведникъ не отримуе нагороды въ тôмъ житю, то мусить ôнъ отримати ю по смерти. Зр. Лук. 26, 25. — **Ю̑ность** и пр. Предвчасно умершій молодець осуджуе старôсть чоловѣка безбожного, понеже безбожный старець въ протягу свого довгого житя не довершивъ того, що молодець довершивъ въ немногихъ лѣтахъ, прожитыхъ на земли. Если молодець ôтходить зъ того свѣта такъ совершеннымъ, що заслугуе на вѣчне блаженьство, то якъ зможе оправдати себе старець, котрый навѣть въ своей пôзнôй старости есть еще несовершеннымъ и недостойнымъ вѣчного блаженьства?

17. рость непра́веднагѡ. Оу҆зра́тъ во конча́нїи пре-
мꙋ́драгѡ, и҆ не оу҆разꙋмѣ́ютъ, что̀ оу҆совѣ́това
18. ѡ҆ не́мъ, и҆ вочто̀ оу҆гверди̇̀ е҆го̀ Гдⷭ҇ь [а] Оу҆зра́тъ
и҆ оу҆ничижа́тъ е҆го̀, [б] Гдⷭ҇ь же посмѣ́ется и҆̀мъ.
19. И҆ бꙋ́дꙋтъ по се́мъ въ паде́нїе безче́стно, и҆ въ
оу҆кори́знꙋ [в] въ ме́ртвыхъ въ вѣ́къ: и҆̀ ꙗ҆ко рас-

а) Пс. 81, 5.; б) Пс. 2, 4.; Притч. Сол. 1, 26.; в) Ис. 14, 9.; 66, 24.

17. Оу҆зра́тъ и пр. Люди безбожнѝ, видячи предвчасну смерть мудрого с. є. праведного чоловѣка, не розумѣють намѣрôвъ и провидѣня Божого нѣ причинъ, для чого Богъ, забираючи завчасу праведника зъ того свѣта, ôттягає єго ôтъ покусъ и небезпеченьствъ для єго души.

18. Оу҆зра́тъ и҆ оу҆ничижа́тъ и пр. Люди безбожнѝ, видячи предвчасну смерть праведника, насмѣвають ся зъ вѣры въ Боже провидѣнє, въ вѣчне блаженьство, и зъ побожного, котрый въ тôй своєй вѣрѣ находивъ ободренє до свого праведного житя. Однако въ хвилѣ смерти и въ часѣ суду тыхъ безбожныхъ людей буде Богъ зъ нихъ смѣяти ся, с. є. Богъ не окаже имъ своєи милости, але осудить ихъ съ неумолимою строгостію.

19. И҆ бꙋ́дꙋтъ и Тогды спадуть они зъ высоты своєи гордости и почестей завстыдженѝ въ адъ, где стануть ся на вѣки предметомъ поруги межи помершими, рôвно якъ они осуджеными людьми и діаволами. — И҆̀ко расто́ргнетъ и пр. Въ хвилѣ смерти отворять ся безбожнымъ очи и замовкне ихъ богохульный языкъ; Богъ погубить ихъ зъ лиця земли, скине ихъ немовъ каменѣ въ пропасть адску. — Ни́цъ. Лицемъ, головою въ долину. — Поколе́блетъ и пр. Богъ позбавить ихъ всякого щастя, такъ що не лишить ся имъ ніяка надѣя на лучшу судьбу. Образъ єсть ту взятый зъ дерева, захитаного и вырваного бурею, позбавленого можности дальшого житя, призначеного хиба на спаленє. — Бꙋ́-

торгнетъ ихъ безгласны нищъ, и поколеблетъ
ихъ ѿ ѡснованій, и даже до послѣднихъ ѡпу-
стѣютъ, и будутъ въ болѣзни, и память ихъ
20. погибнетъ: Пріидутъ въ помышленіе грѣхѡвъ
своихъ боязливіи, [a] и ѡбличатъ ихъ противу
беззаконія ихъ.

Глава 5.

Рожна буде въ день суда судьба людей праведныхъ и безбожныхъ.

1. Тогда [б] станетъ въ дерзновеніи мнозѣ пра-
ведникъ предъ лицемъ ѡскорбившихъ его, и

а) Рим. 2, 16. б) Лук. 21, 36

дутъ въ болѣзни и пр. Богъ засудить ихъ на вѣчнй муки и они пойдуть въ вѣчну непамять.

20. Пріидутъ и пр. Безбожнй въ день суда соберуть въ мысли при помочи своеи совѣсти всѣ свои грѣхи, якихъ за свого земского житя допустили ся, и наповнять ся великою боязнею и встыдомъ. Тогда не буде потреба нѣ чужои скарги нѣ свѣдковъ, щобы осудити безбожныхъ; совѣсть ихъ стане за тысячу свѣдковъ, и самй ихъ беззаконія, немовъ ихъ противники, будуть ихъ обвиняти передъ Богомъ.

1. Тогда станетъ и пр. Подчасъ коли безбожнй будуть въ день суда стояли передъ Богомъ похиленй зъ боязни и встыду, праведнй будуть тогда стояли просто, смѣло и отважно передъ тыми, що ихъ за житя переслѣдовали, кривдили и ихъ труды для осягненя вѣчного спасенія высмѣвали.

2. ѿметáющихъ трꙋды̀ ѥгѡ̀. Видѧщїи смѧтꙋ́тсѧ
страхомъ тѧ́жкимъ, и҆ оу҆жáснꙋтсѧ ѡ҆ преслáв-
3. номъ спасе́нїи ѥгѡ̀. И҆ рекꙋ́тъ въ себѣ̀ кáющесѧ,
а) и҆ въ тѣснотѣ̀ дꙋ́ха воздыхáюще: б) се́й бѣ̀,
ѥго́же и҆мѣ́хомъ нѣ́когда въ посмѣ́хъ, и҆ въ
4. при́тчꙋ поноше́нїѧ. в) Безꙋ́мнїи житїѐ ѥгѡ̀ вмѣ-
ни́хомъ нѥистово, и҆ кончи́нꙋ ѥгѡ̀ безче́стнꙋ.
5. Кáкѡ вмѣни́сѧ въ сынѣ́хъ Бж҃їихъ, г) и҆ въ

а) Рим. 2, 9. б) Іов. 12, 4. в) Дѣян. 26, 24. г) Кол. 1, 12.

2. **Видѧщїи** и пр. Безбожнѝ, видячи славу и радôсть праведникôвъ, перестрашать ся дуже, понеже пôзнають, що нема для нихъ нїякого спасенія, що суть уже на вѣки осудженѝ. — **Оу҆жáснꙋтсѧ** и пр. Безбожнѝ зачудують ся, немовъ остовпѣють на видъ тои великои славы, до якои дôйшли несподѣвано праведники, котрыхъ они уважали при смерти яко погибшихъ тѣломъ и душею.

3. **И҆ рекꙋ́тъ** и пр Безбожнѝ за пôзно почують тогда въ собѣ жаль за свои проступки; они впадуть въ розпуку и съ стисненымъ ôтъ болю серцемъ будуть кликали межи собою, однѝ до другихъ: ото дивѣть ся, якъ славнымъ єсть теперь кождый зъ тыхъ праведникôвъ, зъ котрыхъ мы колись насмѣвали ся и ихъ мали за предметъ нашои поруги. — **Въ при́тчꙋ поноше́нїѧ.** Зри поясненє Пс. 43, 15.

4. **Безꙋ́мнїи** и пр. Мы видячи єго повне пожертвованя житє, єго умертвленє, єго стараня о вѣчне спасеніє, далекого ôтъ свѣтовыхъ утѣхъ и розрывокъ, гадали въ нашôй глупотѣ, що ôнъ єсть позбавленый здорового розуму; єго смерть передвчасна и въ опущеню, въ нуждѣ, въ терпѣняхъ, выдавала ся намъ нужденною.

5. **Кáкѡ вмѣни́сѧ** и пр. Явимъ же то способомъ зôставъ такій нужденный пôсля нашого мнѣня чоловѣкъ зачисленый межи сынôвъ Божихъ и отримавъ на-

6. сты́хъ жре́бій ѐгѡ̀ ѐсть? Оу҆́во заблꙋди́хомъ
ѿ пꙋти́ и҆́стиннагѡ, и҆ пра́вды [а] свѣ́тъ не ѡ҆бли-
7. ста̀ на́мъ. Беззако́нныхъ и҆спо́лнихомсѧ стє́зь
и҆ поги́бели, и҆ ходи́хомъ въ пꙋсты́ни непрохо-
8. ди́мыѧ, пꙋти́ же Гдⷭ҇нѧ не оу҆вѣ́дѣхомъ. [б] Что̀
по́льзова на́мъ гордыны́ѧ? и҆ бога́тство съ вели-
9. ча́нїемъ что̀ воздадѐ на́мъ? [в] Преидо́ша всѧ̑
ѻ҆́на ꙗ҆́кѡ сѣ́нь, и҆ ꙗ҆́кѡ вѣ́сть претека́ющаѧ:

а) Іоан. 1, 5. б) Притч. 11, 4. в) Іов. 8, 9; Пс. 101, 12.; Пс. 108, 23.; выс. 2, 5.

слѣдство межи святыми? Праведники называють ся ту сынами Божими не тôлько що до благодати но и що до славы; они бо яко наслѣдники Христа посѣдають наслѣдство вѣчвои щасливости.

6. **Оу҆́во заблꙋди́хомъ** и пр. Мы уважали себе за мудрыхъ а булисьмо поражені слѣпотою; вѣру въ житє будуче, спасительні правды религіи высмѣвали мы яко глупоту; мы були подôбні нерозумнымъ людямъ, котрі нарочно замыкають свои очи на лучи сонця, и середъ бѣлого дня ходять на помацки въ темнотѣ. Зр. Єф. 5, 11.

7. **Беззако́нныхъ** и пр. Мы презирали дорогою ведучою до щастя, яку указовавъ намъ законъ Божій; мы блукали ся по манôвцяхъ обманчивои свѣтовои мудрости, и ото впалисьмо въ найбôльшу нужду, подôбно нерозсудному подорожному, котрый опускає гостинець й гине въ непереходимыхъ пустыняхъ.

8. **Что̀ по́льзова** и пр. До чого придала ся намъ наша гордôсть, любуюча ся въ почестяхъ? Якій хосенъ принесли намъ наші богатства, которыми мы величали ся, покладаючи въ нихъ цѣле наше щастє и всю нашу надѣю?

9. **Преидо́ша** и пр. Земске щастє єсть марне, переминає скоро якъ тѣнь або якъ пôсланець, котрый бѣжить борзо и нигде не затримує ся.

10. Ꙗ҆́кѡ корабль преходѧ́й волнꙋ́ющꙋюсѧ во́дꙋ,
ѥ҆гѡ́же прохо́дꙋ нѣ́сть стопы̀ ѡ҆брѣ́сти̑, нижѐ
11. стезѧ̀ ше́ствїѧ ѥ҆гѡ̀ въ волна́хъ: [a] И҆лѝ ꙗ҆́кѡ
пти́цы прелетѧ́ющїѧ по а҆́ерꙋ, ни є҆ди́но ѡ҆брѣта́-
етсѧ знаменїе пꙋтѝ, ꙗ҆́звою же смꙋща́ѧй вїе́мый
дх҃ъ ле́гкїй, и҆ разсѣца́емый си́лою шꙋма́щею
движе́нїемъ кри́лъ прелетѣ̀, и҆ по се́мъ ни є҆ди́но
12. зна́менїе ѡ҆брѣ́тесѧ прохо́дꙋ въ не́мъ: И҆лѝ ꙗ҆́кѡ
стрѣло́ю и҆спꙋще́ною на намѣ́ренное ме́сто раз-
сѣ́ченый а҆́еръ внеза́пꙋ въ себѣ̀ само́мъ заклю-
че́нъ бы́сть, ꙗ҆́кѡ не позна́тисѧ прохо́дꙋ є҆ѧ̀.
13. Та́кѡ и҆ мы̀ рожде́ни ѡ҆скꙋдѣ́хомъ, и҆ доброде-
тели ᲂу҆́бѡ ни є҆ди́нагѡ знаменїѧ мо́жемъ по-
каза́ти, въ зло́бѣ же на́шей сконча́хомсѧ.

а) Притч. 30, 19.; Іов. 9, 26.

---

10. Ꙗ҆́кѡ кора́бль и пр. Земске щасте счезае, не лишаючи слѣду по собѣ; оно перемина̑е скоро и безъ слѣду подо̑бно кораблю, плывучому по бурливо̑мъ морю, котре своими волнами закрывае слѣды и дороги, куда корабель переплывавъ. Зри поясненє Притч. 30, 19.

11. И҆лѝ ꙗ҆́кѡ пти́цы и пр. Земске щасте перемина̑е скоро и безъ слѣду подо̑бно птахови, котрый перелѣтае по воздусѣ (по а҆́ерꙋ) и не лишае по собѣ слѣду свого лету; мы чуемъ лишь шумъ о̑тъ удареня крилъ птаха, воздухъ перетинаючого, но слѣдо̑въ доро̑гъ, котрѝ о̑нъ перелѣтае, не бачимо. Зри Притч. 30, 19.

12. И҆лѝ ꙗ҆́кѡ стрѣло́ю и пр. Земске щасте переходить скоро и безъ слѣду якъ стрѣла, выпущена до цилю; стрѣлою роздѣленый воздухъ скоро знову сходить ся и закрывае дорогу, куда стрѣла перелетѣла.

13. Та́кѡ и мы̀ и пр. Тахъ и мы родили ся и небавомъ зо̑йшли зъ свѣта, не могучи выказати ся нія-

14. а) Ѝбо оу҆пова́нїе нечести́вагѡ, ꙗ҆́кѡ пра́хъ ѿ вѣ́-
тра подъе́млемый, и҆ ꙗ҆́кѡ пѣ́на ма́гка ѿ бꙋ́ри
расто́ргнена, и҆ ꙗ҆́кѡ ды́мъ ѿ вѣ́тра разлива́етсѧ,
и҆ ꙗ҆́кѡ па́мѧть пришѣ́лца є҆ди́нагѡ днѐ пре́йде.
15. б) Пра́ведницы же въ вѣ́ки живꙋ́тъ, и҆ въ Гдⷭ҇ѣ
мзда̀ и҆́хъ, и҆ попече́нїе и҆́хъ оу҆ Вы́шнагѡ: в)
16. Сегѡ̀ ра́ди прїи́мꙋтъ цр҃твїе вѧ́голѣпїѧ, и҆ вѣ-
не́цъ добро́ты ѿ рꙋки̇ Гдⷭ҇ни: ꙗ҆́кѡ г) десни́цею

а) Іов. 8, 13. 14.; Пс. 1, 4.; б) Апок 22, 12.; в) Дан. 7, 18.; г) Євр. 13, 5. 6.

кою честнотою, котра бы була тревалымъ слѣдомъ нашого перебутого житя; мы жили лишь въ грѣхахъ, въ беззаконіяхъ, на тôмъ зôйшло намъ наше житє, и ото теперь сталисьмо ся добычею вѣчнои смерти.

14. Ѝбо оу҆пова́нїе и пр. Всё, на чôмъ грѣшники свои надѣи и щастє свого земского житя опирають, єсть марне, пусте, переминаюче, якъ порохъ вѣтромъ уношеный, якъ пѣна бурею розливана, якъ дымъ, котрый вѣтеръ розганяє, якъ гадка, память о гостю, котрый у когось тôлько черезъ одинъ день задержує ся. Що до сего послѣдного порôвнаня примѣчаємъ, що при восточнôй гостинности легко забуває ся о гостю однодневôмъ.

15. Пра́ведницы и пр. Щастє же праведникôвъ не перемінає николи; они за свого земского житя не покладали своихъ надѣй въ земскихъ добрахъ и о тіиже не старали ся; Богъ бувъ для нихъ єдиною надѣєю и єдинымъ предметомъ любви, котрому они старали ся подобати ся богоугоднымъ житємъ; тожь Богъ нагородить ихъ по смерти вѣчнымъ щастємъ; ихъ добро и щастє буде предметомъ особлившои Божои печаливости.

16. Сегѡ̀ ра́ди и пр. Вѣчне блаженьство представляє ся ту пôдъ образомъ величавого царства, въ котрôмъ мають участвовати праведнѝ украшенѝ хоро-

17. покры́етъ и҆́хъ, и҆ мы́шцею защи́титъ и҆́хъ. Прїи́метъ всеоружїе ревнїе своѐ. и҆ вооружи́тъ
18. тва́рь въ ме́сть врагѡ́мъ: [a] Ѡ҆блече́тсѧ въ бронѧ̀ пра́вды, и҆ возложи́тъ шле́мъ, су́дъ не-
19. лицемѣ́ренъ: Прїи́метъ щи́тъ непобѣди́мый пре-

а) Ис. 59, 17

шими вѣнцями. Зри выс. 3, 8.; Откров. 4, 10.; 7, 15. — **Добро́ты.** Красоты. — **Ꙗ҆́кѡ десни́цею** и пр. Блаженнѝ праведники найдуть у Бога могучу охорону и оиѣку; жаденъ ворогъ не буде мôгъ ихъ скривдити и засмутити, жадне небезпеченьство не буде могло ихъ занепокоити, жадне нещасте не буде могло замутити ихъ радости. — **Мы́шцею.** С. є. раменемъ, котре єсть символомъ Божои крѣпости, всемогучости.

17. **Прїи́метъ** и пр. Загальный судъ Божій буде для безбожныхъ страшный; се представляє св. писатель въ образахъ въ ст. 17—23. Пôсля сего представленя вырушить Богъ немовъ могучій герой противъ грѣшникôвъ, своихъ ворогôвъ, въ повнôй збруѣ, якою буде єго гнѣвъ и жадоба мести на ворогахъ, и завôзве цѣлу природу до участи въ борбѣ.

18. **Ѡ҆блече́тсѧ** и пр Єго бронею буде строга справедливôсть, єго шоломомъ буде безстороннôсть въ розсуджованю и караню дѣлъ безбожныхъ.

19. **Прїи́метъ** и пр. Щитомъ Бога въ караню своихъ ворогôвъ буде єго святôсть. Коли бо грѣшники на видъ строгихъ каръ Божихъ будуть выступали противъ него съ нарѣканями, що ихъ карає за строго, по тираньски, Богъ ôдопре тѝ ихъ нарѣканя и закиды щитомъ своєи святости, выказуючи ворогамъ, що не пристрасть, але святôсть, не зносяча беззаконій, побуджує єго до такъ строгого ихъ укараня.

20. подо́бїе: [a] Поωстри́тъ же напра́сный гнѣ́въ въ
о́ру́жїе, сповóретъ же съ ни́мъ мі́ръ на безу́м-
21. ныѧ: По́йдутъ праволу́чныѧ стрѣ́лы мо́лнїины,
и҆ ꙗ҆́кω ѿ благокру́гла лу́ка о҆́блакѡ́въ на намѣ-
22. ренїе полетѧ́тъ: [б] И҆ ѿ каменоме́тныѧ ꙗ҆́рости
и҆спо́лнь пду́тъ гра́ды: вознегоду́етъ на ни́хъ

а) Пс. 7, 13.; б) I. Нав. 10, 11; Апок. 16, 21.

---

20. Поωстри́тъ и пр. Божій гнѣвъ буде немовъ острымъ мечемъ, котрымъ Богъ буде ударяти на ворогôвъ и ихъ карати. О Бозѣ говорить ся, що ôнъ гнѣвае ся, коли кого карае; гнѣвъ Божій значить отже тôлько що караюча Божа справедливôсть. — Сповóретъ и пр. Всѣ сотворѣня возмуть участь въ караню грѣшникôвъ. Зри выс. ст. 17. — Безу́мныѧ. Се слово означае ту беззаконныхъ, грѣшныхъ, ôтъ Бога ôтступившихъ. Зри пояснене Второз. 22, 21.

21. По́йдутъ и пр. Лискавицѣ будуть зъ хмаръ вылѣтати и убивати грѣшникôвъ, ворогôвъ Божихъ, немовъ добре до цилю вымѣренѝ стрѣлы, выпущенѝ съ великою силою зъ лука добре зôгненого. Чимъ бôльше зôгнемъ лукъ, выпущаючи стрѣлу, съ тымъ бôльшою силою она вылѣтае и ранить когось.

22. И҆ ѿ каменоме́тныѧ и пр. Густѝ грады, выпущенѝ Божимъ гнѣвомъ, выкидуючимъ каменѣ, будуть падали на безбожныхъ и ихъ убивали. Образъ есть ту взятый зъ I. Нав. 10, 11. и мѣстить въ собѣ алюзію до старинныхъ машинъ военныхъ, котрыми выкидовано каменѣ на непріятельскѝ войска, а также при здобуваню мѣстъ. — Вознегоду́етъ и пр. Божій судія представляе ся ту яко идучій на укаране безбожныхъ при буряхъ и землетрясеню, при чôмъ моря и рѣки выступлять зъ своихъ берегôвъ и топити будуть безбожныхъ.

23. вода̀ морска́ѧ, рѣ́ки же потопа́тъ на́глѡ. Со-
проти́въ ста́нетъ и҆̀мъ дх҃ъ си́лы, и҆ ꙗ҆́кѡ [а] ви-
24. хоръ разве́етъ и҆̀хъ: [б] И҆ ѡ҆пꙋстоши́тъ всю̀ зе́-
млю беззако́нїе, и҆ ѕлодѣ́йство преврати́тъ пре-
сто́лы си́лныхъ.

Глава̀ 6.

Вôзване князѣвъ, щобы старали ся о узыскане мудрости, котру находять лишь тѝ, що еи шукають съ статочною любовію.

1. Слы́шите оу҆̀бо ца́рїе и҆ разꙋмѣ́йте, наꙋчи́тесѧ

а) Пс. 1, 4. б) Притч. 2, 28.

23. Сопроти́въ ста́нетъ и пр. Сильный вѣтеръ, вихоръ, вывертаючій всё, що въ дорозѣ подыбае, розжене и поубивае безбожныхъ.

24. И҆ ѡ҆пꙋстоши́тъ и пр. Беззаконія, проступки людей будуть причиною высше описаныхъ зъявищь въ природѣ, котрѝ опустошать землю а навѣть вывернуть престолы царскѝ. Calmet уважае сей стихъ яко вступъ до слѣдуючои главы, котра содержить въ собѣ напôмненя для сирійскихъ царей, переслѣдуючихъ жидôвъ и ôтрываючихъ ихъ ôтъ вѣры въ правдивого Бога.

1. Слы́шите и пр. Св. писатель, представивши щасте побожныхъ (мудрыхъ) и сумну судьбу безбожныхъ (безъумныхъ), и припоручивши тымъ самымъ мудрôсть на основѣ еи блаженныхъ наслѣдкôвъ, взывае теперь передовсѣмъ князѣвъ и вельможь того свѣта, щобы руководили ся приписами мудрости, яку осягають всѣ

2. сꙋдїи̑ концѐвъ землѝ. Внꙋши́те содержа́щїи мно́-
жества, и̑ горда́щїисѧ ѿ наро́дѣхъ ꙗ̑зы́кωвъ:
3. а) Ꙗ҆́кѡ дана̑ е҆́сть ѿ Гдⷭ҇а держа́ва ва́мъ, и̑ си́ла
ѿ Вы́шнѧгѡ, и҆̀же и҆ста́жетъ дѣла̑ ва́ша, и̑ по-
4. мышле́нїѧ и҆спыта́етъ: б) Ꙗ҆́кѡ слꙋзѝ сꙋ́ще ца́р-
ства е҆гѡ̀, не сꙋди́сте пра́вѡ, ни сохрани́сте за-

а) Сір. 17, 11.; 1. Петр. 2, 13; Рим. 13, 1. б) Рим. 13, 4.

тй, що єи съ достаточною любовію шукають, и котра всѣхъ провадить до правдивого панованя и безсмертности. — Сꙋдїи̑ концѐвъ землѝ. Котрй управляєте просторонными царствами.

2. Внꙋши́те. Слухайте уважно и берѣть собѣ до серця. — Содержа́щїи мно́жества. Котрй володѣєте надъ многими пôддаными, тримаючи ихъ немовъ въ своихъ рукахъ и привязуючи ихъ до себе своими законами и приказами. - Горда́щїисѧ и пр. Котрй єсьте гордыми на многй пôдданй вамъ народы и своєю надъ ними властію величаєте ся.

3. Ꙗ҆́кѡ дана̑ и пр. Вы не єсьте богами, котрымъ бы було вôльно пôсля уподобаня обходити ся съ майномъ и житємъ людей; вы єсьте заступниками Бога, котрый такъ устроивъ свѣтъ, що тойже не може обôйти ся безъ начальства, и котрый давъ вамъ власть, щобы вы спиняли злоє а причиняли ся до загального добра и тоєже попирали. Тожь Богъ колись въ день суда буде васъ испытовати, якъ вы тую ôтъ него отриману власть выконували; чи добро вашихъ пôдданыхъ або чи заспокоєнє вашихъ пристрастей було цѣлею вашихъ дѣлъ.

4. Ꙗ҆́кѡ слꙋзѝ и пр. Вы обходили ся съ вашими пôддаными, немовъ бы вы були самовладными ихъ царями, а не заступниками Божими; вы не судили ихъ справъ пôсля безвзглядной справедливости, вы выдавали для нихъ несправедливй законы, вы обтяжали ихъ да-

5. ко́на, нижѐ по во́ли Бж҃їей ходи́сте. Стра́шнѡ и҆
ско́рѡ ꙗ҆ви́тсѧ ва́мъ: ꙗ҆́кѡ сꙋ́дъ жесточа́йшїй [a]
6. преимꙋ́щымъ быва́етъ. И҆́бо ма́лый достои́нъ
є҆́сть ми́лости: си́лнїи же си́лнѣ и҆ста́зани

а) Ис. 2, 17.

нинами и иншими тягарами, вы въ управляню ними не поступали собѣ пôсля Божого закона, але пôсля своеи власнои воли.

5. Стра́шнѡ и пр. Богъ покличе васъ, яко своихъ злыхъ заступникôвъ, нагло, несподѣвано передъ себе, щобы зажадати ôтъ васъ найстрогшого отвѣта и щобы выдати на васъ найстрашнѣйшій засудъ за надъужитя вашои власти. — Ꙗ҆́кѡ сꙋ́дъ и пр. Богъ дуже строго карае тыхъ, що мають начальство (преимꙋ́щихъ), понеже ихъ грѣхи суть звычайно причиною грѣхôвъ народа; и чимъ бôльше провиняють ся противь Бога тіи, котрыхъ Богъ вывысшивъ и передъ другима ôтзначивъ тымъ бôльше грѣшною и карыгôдною есть ихъ невдячнôсть, коли они ображають Бога.

6. И҆́бо ма́лый и пр. Ôтъ малого, низько поставленого, котрый отримавъ лишь одинъ талантъ, тôлько того одного таланта жадати ся буде. Ôнъ мае меньше обовязкôвъ до сповненя нѣжь начальникъ, и хотяй бы ôнъ навѣть тыхъ малыхъ обовязкôвъ не выповнивъ цѣлкомъ вѣрно, заслугуе на помиловане, понеже ôнъ не мае неразъ нагоды пôзнати блисше и точно всѣ свои обовязки, и понеже терпѣня и долегливости сего житя, на якѝ ôнъ бôльше нѣжь люди знатнѝ есть выставленый, могуть бути средствами примирительными за его похибки; однако чоловѣкъ знатный, начальникъ, если не сповняе вѣрно и совѣстно своихъ обовязкôвъ, заслугуе на строгу кару, понеже у него не можна припустити невѣдомости своихъ обовязкôвъ, и понеже ôнъ за добро, яке въ тôмъ житю отримуе, есть тымъ бôльше обовязаный служити Богу.

7. вѹдѹтъ. [a] Не щади́тъ во лица̀ всѣ́хъ Вл҃ка,
нижѐ оу҆срами́тсѧ велмо́жи: ꙗ҆́кѡ ма́ла и҆ вели́ка
се́й сотворѝ, подо́внѣ же поразѹмѣва́етъ ѡ҆ всѣ́хъ:
8. Держа̑вныимъ же крѣ́пко настои́тъ и҆спыта́нїе.
9. Къ ва́мъ оу҆́бѡ, ѿ ца́рїе, словеса̑ моѧ̀, да наѹ-
10. чите́сѧ премѹ́дрости, и҆ не паде́те. И҆́во сохранѧ́-
ющїи пра̑внѣ преподѡ́бнаѧ преподо́бни вѹ́дѹтъ,
и҆ и҆́же наѹчи́вшїисѧ си̑мъ, ѿбра̑щѹтъ ѿве́тъ.

а) Второз. 10, 17.; 2. Пар. 19, 7.; Іов. 34, 19.; Сір. 35, 12; Дѣян. 10, 34; 1. Петр. 1, 17.; Рим. 2, 11.; Гал. 2, 6.; Єф. 6, 9.; Кол. 3, 25.

---

7. **Не щади́тъ** и пр. Богъ яко найвысшій владыка всѣхъ людей, судить, нагороджає и карає всѣхъ пôсля строгои, безвзглядной справедливости, не зважаючи на станъ, на значене людей, не руководячи ся ніякими взглядами; Богъ однаково судить и царя и найнисшого его пôдданого, одного бо и другого єсть ôнъ сотворителемъ, о однôмъ и другôмъ має ôнъ ôтцѣвске старане.

8. **Держа̑вныимъ** и пр. Маючихъ въ своихъ рукахъ власть, начальство, жде строгій отвѣтъ за ихъ злѝ поступки.

9. **Къ ва́мъ оу҆́кѡ** и пр. Учѣть ся, царѣ, правилъ мудрости и справедливости, щобысьте належито и совѣстно выконували вашѝ обовязки, щобысьте не впали въ грѣхъ и не заслужили собѣ на гнѣвъ и кару Божу.

10. **И҆́во сохранѧ́ющїи** и пр. Наколи князѣ стараюсь пôзнати свои высокѝ и святѝ довжности и тіже въ способъ честный и совѣстный выконують, тогда будуть они въ день суда ôтъ Бога яко праведнѝ узнанѝ и вѣчнымъ блаженьствомъ нагородженѝ; въ день суда не будуть они потребовали обавляти ся отвѣта передъ Богомъ зъ свого поступованя, але стануть смѣло, ôтважно передъ Божимъ судією яко вѣрнѝ его слуги.

11. Возжелѣ́йте оу҆́бо словесъ мои́хъ: возлюби́те,
12. и҆ наказ́итеса. [а] Свѣтла̀ и҆ не оу҆вада́ема е҆́сть
премꙋ́дрость, и҆ оу҆до́бнѡ ви́дитса ѿ лю́вящихъ
13. ю҆, и҆ ѡ҆брѧ́щетса ѿ и҆щꙋ́щихъ ю҆: Предварѧ́етъ
14. желѧ́ющымъ предъꙋвѣ́дѣтиса. Оу҆тренневавый
къ не́й не оу҆трꙋди́тсѧ: [б] присѣдѧ́щꙋю бо ѡ҆брѧ́-

а) Притч. 1, 20.; 8, 1. 17.; 9, 2.; Сір. 24, 23. б) Притч. 1, 20.

11. Возжелѣ́йте и пр. Пріймѣть отже мои науки съ найбо̂льшою охотою, полюбѣть ихъ щиро, а тогды станутъ ся они для васъ правилами до мудрого и богоугодного выконуваня вашихъ довжностей.

12. Свѣтла̀ и пр. Мудро̂сть представляе ся ту яко небеснымъ блескомъ окружене существо, котре легко (оу҆до́бно) може видѣти и найти той, що щиро мудрости бажае; такому (ст. 13.) выходить тая мудро̂сть немовъ сама на встрѣчу, и дае ся ему по̂знати, закимъ о̂нъ змо̂гъ самъ прійти до еи по̂знаня. Такъ дѣлали грецки̂ философы; они выходили на публични̂ мѣстця, збирали около себе молодцѣвъ бажаючихъ науки мудрости и голосили имъ туюже.

14. Оу҆тренневавый и пр. Кто рано вставши шукае еи, безъ трудности находить ю; она бо немовъ бы чекала на него, сидячи при его дверахъ, доки не обудить ся. Allioli примѣчае: „Божа мудро̂сть говорить сама о собѣ: е҆̀ стою при дверехъ и҆ толкꙋ̀: а҆́ще кто̀ оу҆слы́шитъ гла́съ мо́й, и҆ ѿве́рзетъ двери, вни́дꙋ къ немꙋ̀. (Откр. 3, 20). Св. писатель впроваджуе отже мудро̂сть яко особу, зазначуючи, що о̂нъ говорить о мудрости несотворено̂й, о Сынѣ Божо̂мъ, о̂тъ котрого мае сво̂й початокъ мудро̂сть сотворена, яка чоловѣкови удѣляе ся, и въ по̂знаню и боязни Бога состоить. Зр. Притч. гл. 8.; нис. 7, 27. Задля сеи тѣсной звязи межи несотвореною а сотвореною мудростію дѣе ся, що св. писатель неразъ одночасно о одно̂й и друго̂й мудрости

15. ѿетъ при вратѣ́хъ своѝхъ. Є҆́же бо мы́слити
ѡ҆ не́й, ра́зꙋма (є҆́сть) совершéнство: и҆ вда́
16. є҆ѧ̀ ра́ди, вскорѣ̀ безъ печа́ли бꙋ́детъ: [a] Ꙗ҆́кѡ
досто́йныхъ є҆ѧ̀ сама̀ ѡ҆вхо́дитъ и҆щꙋ́щи, и҆ на
стезѧ́хъ показꙋ́етсѧ и҆̀мъ бл҃гопрїѧ́тнѡ, и҆ во

а) Мат. 4, 18; 10, 11.

говорить, переходячи непостережено ôтъ однои мудрости до другои".

15. Є҆́же бо мы́слити и пр. Кто мыслить о мудрости и о способахъ єи узысканя, той показує, що єсть чоловѣкомъ розсуднымъ, бажаючимъ свого усовершеня, яке єму тôлько Божа мудрôсть подати може. — Бда́й є҆ѧ̀ ра́ди и пр. Кто съ всею ревностію старає ся о узыскане мудрости, той не буде потребовавъ довго єи шукати, анѣ роздумовати надъ способомъ єи найденя, понеже мудрôсть (несотворена съ своими дарами) выпереджає тыхъ, выходить на стрѣчу тымъ, що єи шукають. (Выс. ст. 12.). Тая мудрôсть не лишь улегшає чоловѣкови труды въ єи шуканю и находженю, но она дѣлає кромѣ того житє єго спокôйнымъ и щасливымъ, хоронячи єго ôтъ грѣхôвъ и ôтъ злыхъ наслѣдкôвъ тыхже.

16. Ꙗ҆́кѡ досто́йныхъ и пр. Тутъ подає ся причина, для чого мыслене о узысканю мудрости єсть рѣчею розсудною и до усовершеня ведучою, и для чого стараючій ся о тую мудрôсть легко и певно дôйде до неи и до єи спасительныхъ дарôвъ; ото бо мудрôсть обходячи людей шукає межи ними достойныхъ єи посѣданя, и такимъ достойнымъ стає ся она учителькою и провôдницею, подаючою имъ съ всякою охотою и услужливостію рады и сказôвки на стезѧ́хъ с. є. въ всѣхъ ихъ дѣлахъ и орудкахъ такъ приватного якъ и публичного житя; она подає имъ тѝ рады и сказôвки скорше, нѣжь бы они ю о тінже просити змогли. Або:

17. всѣмъ провидѣніи срѣтаетъ ихъ. [а] Начало во
18. ѣ истиннѣйшее наказанія возжеленіе: Попече-
ніе же наказанія любы, [б] любы же храненіе за-
19. конωвъ ѣ. [в] Храненіе же законωвъ утвержденіе
нерастлѣнія (есть), [г] нерастлѣніе же творитъ близъ
20. быти Бга: Возжеленіе оубо премудрости возводитъ
21. къ ирству (вѣчному). [д] Аще оубо наслаждаетеся

а) Притч. 4, 7. б) Іоа. 14, 15. в) Еф. 6, 24. г) Як. 4, 8. д) 2. Цар. 14, 11.; 3. Цар. 3, 9.; Притч. 29, 14.

мудрôсть не ôтвертае ся съ неохотою ôтъ тыхъ, що еи шукають, но иде имъ на встрѣчу, скоро шукають еи на дорозѣ властивôй, до цѣли ведучôй.

17. Начало и пр. Мудрôсть Божу може найпевнѣйше осягнути тôлько той, що мае щире бажане поучити ся о соихъ обовязкахъ, о способахъ ихъ совѣстного выконуваня и о правдивôй поправѣ и усовершеню свого житя.

18. Попеченіе и пр. Кто хоче дôйти до праведности, той довженъ любити мудрôсть; тая же любовь мудрости мае оказовати ся въ выконуваню еи приписôвъ. Зри Іоа. 14, 15.

19. Храненіе и пр. Кто же совѣстно выконуе приписы Божои мудрости або Божѝ заповѣди, той забезпечуе собѣ щасливу безсмертнôсть, котра здѣлае его подôбнымъ Богу и удостоить его вѣчного огляданя лиця Божого. Зри 1. Іоа. 3, 2.

20. Возжеленіе и пр. Зри пояснене выс. 5, 16.

21. Аще оубо наслаждаетеся и пр. О царѣ свѣта того, если вамъ такъ милымъ есть земске царство, то майте почесть и любовь для мудрости, щобысьте мудро, справедливо и богоугодно сповняли вашѝ царскѝ довжности; тогды бо будете довго и щасливо управляли вашимъ земскимъ царствомъ и удостоите ся по

престо́лами и̂ скипт̑ры, ѿ ца́рїе людє́й, почти-
22. те премꙋ́дрость, да во вѣ́ки ца́рствꙋєте. Что́
же є҆́сть премꙋ́дрость, и̂ ка́кѡ вы́сть, возвѣщꙋ̀:
23. [a] И҆ не ᲂу҆таю̀ ѿ ва́съ та̑инъ, но ѿ нача́ла рож-
24. де́нїѧ и̂зслѣ́ждꙋ: И҆ положꙋ̀ на свѣ́тъ ра́зꙋмъ
25. є҆ѧ̀, и̂ не преминꙋ́ю и҆́стины: Нижѐ за́вистїю та́-
ющемꙋ спꙋ́тьствꙋю, [б] ꙗ҆́кѡ се́й не вꙋ́детъ при-

а) Притч. 4, 11. б) Як. 3. 16.

смерти вѣчного небесного царства, котре своєю вартостію безконечно перевысшає всѣ царства земскі̂.

22. Что́ же є҆́сть и пр. Доси взывавъ я васъ, щобы вы шукали мудрости; теперь хочу я вамъ блисте пояснити єи природу, єи початокъ, єи достоинство и спосо̂бъ, якъ можна ю осягнути. Св. писатель має на гадцѣ передовсѣмъ мудро̂сть несотворену, однако говорить о ней такъ, що помалу переходить до мудрости сотворенои. Зри выс. ст. 14.

23. И҆ не ᲂу҆таю̀ и пр. По̂дъ та́йнами має ту розумѣти ся Божій початокъ, Боже походжене мудрости, єи науки и обѣтницѣ, котрі̂ безъ высшого свѣтла объявленя позо̂стали бы неизвѣстными для людей.

24. И҆ положꙋ̀ и пр. Я хочу вамъ ясно и правдиво выложити початокъ и природу мудрости, а также способы єи осягненя.

25. Нижѐ за́вистїю и пр. Всё тоє хочу я выложити вамъ точно, не затаюючи ничого; дѣлаю бо се зъ любви къ мудрости и къ вамъ, не маючи ничого спо̂льного съ людьми усыхаючими зъ зависти и не хотячими поучити другихъ, щобы ихъ не перевысшили въ мудрости и совершенности; однако сеи мудрости и совершенности не могуть такі̂ люди посѣдати, понеже мудро̂сть яко свято̂сть, доброта и любовь єсть зовсѣмъ противна зависти.

26. ча́стникъ премꙋ́дрости. [a] Мно́жество же пре-
мꙋ́дрыхъ спасе́нїе мі́рꙋ, и҆ ца́рь премꙋ́дръ оу҆-
27. твержде́нїе лю́демъ: Сегѡ̀ ра́ди прїими́те нака-
за́нїе по словесе́мъ мои́мъ, и҆ поле́зно бꙋ́детъ
ва́мъ.

Глава̀ 7.

Добрѝ прикметы мудрости и еи пожиточно̂сть.

1. Є҆́смь во и҆ а҆́зъ человѣ́къ сме́ртенъ, подо́бенъ
всѣ́мъ, и҆ земноро́днагѡ вн҃ꙋ́къ первозда́ннагѡ:

а) Притч. 11, 4. 14.

---

26. Мно́жество и пр. Чимъ бо̂льше есть людей мудрыхъ, богобоязливыхъ и добродѣтельныхъ, тымъ лучшимъ и щаслившимъ буде той свѣтъ; царь же мудрый и богобоязливый може добрымъ и справедливымъ правлѣнемъ, полезными зарядженями, своимъ власнымъ добрымъ примѣромъ цѣлый наро̂дъ выобразовати, ублагороднити, ущасливити, и въ той способъ стати ся добродѣемъ найпо̂знѣйшихъ поколѣнь.

27. Сегѡ̀ ра́ди прїими́те и пр. Для того, если хочете жити споко̂йно и щасливо на то̂мъ свѣтѣ и осягнути вѣчне блаженьство по смерти, то прїймѣть до серця и выконуйте совѣстно спасительнѝ науки мудрости и религїи, якѝ я вамъ тутъ выкладаю.

1. Є҆́смь во и҆ а҆́зъ и пр. Соломонъ, который въ то̂й книзѣ впроваджуе ся яко бесѣдуючій, хоче царямъ, князямъ сего свѣта показати, якъ они могуть до̂йти до

2. И҆ въ чре́вѣ ма́тери и҆зъѡбрази́хсѧ пло́ть, въ
десѧтомѣ́сѧчномъ вре́мени [a] согꙋсти́всѧ въ
кро́ви ѿ се́мене мꙋ́жескѧ, и҆ оу҆слажде́нїѧ сно́мъ
3. соше́дшагѡсѧ. И҆ а҆́зъ рожде́нъ воспрїѧ́хъ ѻ҆б-
щаго а҆́ера, и҆ на подобостра́стнꙋю зе́млю спа-
до́хъ, пе́рвый гла́съ подо́бный всѣ́мъ и҆спꙋсти́хъ

а) Іов. 10, 10.

мудрости. Ôнъ примѣчае, що жаденъ нерозумный и необычайный князь не може тымъ извиняти ся, що есть немôчнымъ, смертнымъ чоловѣкомъ. Бо и я, каже ôнъ, есмь яко потомокъ зъ земли сотвореного, грѣшного праотца Адама, немôчнымъ, смертнымъ чоловѣкомъ, зродженымъ и выхованымъ якъ другѝ люди. Мимо того я осягнувъ мудрôсть ревнымъ еи шуканемъ и усильною молитвою. А и вамъ стоить тая дорога отворомъ!

2. **И҆зъѡбрази́хсѧ пло́ть.** Утворило ся мое тѣло. — **Ѿ оу҆слажде́нїѧ** и пр. зъ розкоши, зъ пріятности, яка сходить ся съ сномъ с. е. яка буває въ часѣ нôчного спаня. Есть се обережна парафраза тѣлесного сполученя мужа съ женою, потрѣбного до зачатія дитины въ утробѣ матернôй.

3. **И҆ а҆́зъ рожде́нъ** и пр. Я прійшовши на той свѣтъ начавъ ôтдыхати спôльнымъ для всѣхъ сотворень воздухомъ — **На подобостра́стнꙋю** и пр. Я упавъ на землю, пôдвержену спôльнымъ для всѣхъ людей и сотворень прикростямъ, якими суть горячо, зимно, голодъ, жажда, хоробы и т. п Выразъ „**спадо́хъ**“ выражае тутъ непорадность новонародившого ся сотворѣня. Гдеякѝ народы клали дѣйстно свои новонародженѝ дѣти на землю, для оказаня, що тѝ дѣти мусѣли бы згинути, если бы старшѝ ними не заняли ся. — **Пе́рвый гла́съ** и пр Першимъ чутемъ дитины есть бôль. Скорый перехôдъ зъ тепла утробы матерной до холоднѣйшого воздуха есть прикрый для нѣжноге тѣла новонародже-

4. пла́ча: Въ пелена́хъ воскормле́нъ е҆́смь, и҆ съ
5. (вели́кимъ) прилѣжа́нїемъ. [а] Ни е҆ди́нъ бо ца́рь
6. и҆́но и҆мѣ̀ рожде́нїѧ нача́ло. [б] Е҆ди́нъ бо вхо́дъ
всѣ́мъ е҆́сть въ житїѐ, подо́бенъ же и҆ и҆схо́дъ. [в]
7. Сегѡ̀ ра́ди помоли́хсѧ, и҆ да́нъ бы́сть мнѣ̀ ра́-

а) Сір. 40, 4. б) Іов 1, 21.; 1. Тим. 6, 7. в) 3. Цар. 3, 9.; 2. Пар. 1, 10.

нои дитины, и она выражає своє прикре чуте плачомъ. Сей плачь єсть знакомъ, що житє кождого чоловѣка єсть повне терпѣній и прикростей.

4. Съ прилѣжа́нїемъ. Съ старанностію, печаливостію.

5. Рожде́нїѧ. Має ту розумѣти ся зачатіє, рождество, выхованє; всё тоє єсть у чоловѣка получене съ тысячными опасностями и невыгодами, клопотами и прикростями; того всего нема въ тôй мѣрѣ у звѣрятъ, ôтъ котрыхъ отже чоловѣкъ єсть о много нещаслившій. Се говорить Соломонъ, щобы себе що до людскои природы поставити на рôвни не лишь съ другими царями але и съ всѣми звычайными людьми.

6. Е҆ди́нъ и пр Однаковый єсть для всѣхъ людей початокъ и конець ихъ житя; люди рôжнять ся ôтъ себе лишь дѣлами выповняючими середину ихъ житя, а кто осягнувъ мудрôсть и пôсля єи правилъ поступає, того житє будуть выповняли д брй дѣла, зыскуючй для него дочасне и вѣчне щастє.

7. Сегѡ̀ ра́ди и пр. Видячи, що я маю такй самй хибы, недостатки якъ и другй люди, що я уже зъ самои природы не посѣдаю мудрости якъ и они, а желаючи мати въ мудрости безпечного провôдника, котрый бы бувъ способнымъ допровадити мене посередъ припадъ и небезпеченьствъ сего свѣта до дочасного и вѣчного призначеня, моливъ ся я до Бога о даръ мудрости й отримавъ єго.

зꙋмъ: призва́хъ, и҆ прїи́де на мѧ̀ дꙋ́хъ премꙋ́-
8. дрости. Предсꙋди́хъ ю҆̀ па́че ски́птрωвъ и҆ пре-
сто́лωвъ, и҆ бога́тство ничто́же вмѣни́хъ къ
9. сравне́нїю тоѧ̀: [а] Нижѐ оу҆подо́вихъ є҆ѧ̀ ка́меню
драгоцѣ́нномꙋ, ꙗ҆́кѡ всѐ зла́то предъ не́ю песо́къ
ма́лый, и҆ ꙗ҆́кѡ вре́нїе вмѣни́тсѧ предъ не́ю сребро̀
10. Па́че здра́вїѧ и҆ красоты̀ возлюви́хъ ю҆̀, и҆ предъ-
избра́хъ ю҆̀ вмѣ́стѡ свѣ́та и҆́мѣти, ꙗ҆́кѡ не оу҆-
11. гаса́емо є҆́сть влиста́нїе є҆ѧ̀. [б] Прїидо́ша же мнѣ̀
блага̑ѧ всѧ̑ вкꙋ́пѣ съ не́ю, и҆ безчи́слено бога́т-
12. ство рꙋка́ма є҆ѧ̀: И҆ возвесели́хсѧ ѡ҆̀ всѣ́хъ

а) I в. 28, 15.; Притч. 8, 10. б) 3 Цар. 3, 13.

---

8. Предсꙋди́хъ и пр. Зри пояснене выс. 8, 10. 14. 18.

9. Бре́нїе. Болото.

10. Па́че здра́вїѧ и пр Я мудрôсть высше цѣнивъ нѣжь здорове и красоту тѣла, нѣжь свѣтло сонця; здорове бо и красота тѣла суть переминаючѝ и чоловѣка радше до злого нѣжь до доброго вести могуть, свѣтло же сонѣчне єсть нестале, а въ ночи передъ окомъ чоловѣка скрывае ся и тымъ способомъ людямъ нагоду до тайныхъ грѣхôвъ подае; однако мудрôсть єсть всегда однакова, всегда пожиточна, всегда яснѣюча — чи въ день чи въ ночи, она єсть неôтступною товаришкою, вѣрною и безпечною пр вôдницею того, кто ю посѣдае. Зри нис. ст. 30.

11. Прїидо́ша и пр. Съ мудростію и при єи помочи одержавъ я богатства, добробытъ, славу. Мудрôсть научила мене, якъ бы я мôгъ мôй нарôдъ просвѣтити, єго до працѣ побудити, рôльництво пôднести, торговлю розвинути, и въ той способъ мою державу збогатити. Зри 3. Цар. 3, 13.

12. И҆ возвесели́хсѧ и пр. Я дôйшовши за проводомъ мудрости до тыхъ всѣхъ дôбръ земскихъ, чувъ

ꙗкѡ ѝми ѡбладаетъ премудрость: не вѣдѣхъ
13. же ю̑ родительницꙋ быти сихъ. [a] Нелестнѣ наꙋ-
чихсѧ, безъ закисти преподаю̑, и̑ богатства е̑ѧ
14. не скрываю: Не ѡ̑скꙋдно бо е̑сть сокровище че-
ловѣкѡмъ, е̑же оу̑потребившіи къ Бг҃ꙋ послá-

а) выс. 6. 25.

ся вдоволеный и щасливый; однако я просячи Бога о мудрôсть, не знавъ о тôмъ, якобы я вразъ съ мудростію мавъ отримати такожь всѣ ти̑ добра земски̑; я просивъ Бога не о богатства и инши̑ дочасни̑ добра, а тôлько о саму мудрôсть, цѣнячи ю надъ всѣ скарбы земски̑. Зри 2. Пар. 1, 11.

13. Нелестнѣ и пр. Не облудно, але щиро, въ добрыхъ намѣрахъ, для свого и цѣлого народа ущасливленя шукавъ я и учивъ ся мудрости, и користавъ зъ еи дару ôтъ Бога отриманого; тожь щедро, безъ зависти учу другихъ сеи мудрости, щобы и други̑ люди, а особливо царѣ, користаючи зъ проводу тои мудрости, могли стати ся участниками блаженныхъ еи плодôвъ для свого дочасного и вѣчного житя. (Выс. 6, 25).

14. Не ѡ̑скꙋдно и пр. Я хочу щедро подавати всѣмъ науку мудрости, понеже 1) тая наука мѣстить въ собѣ невычерпане жерело всякихъ дôбръ для дочасного и вѣчного щастя людей; понеже 2) такъ тіи, що сеи мудрости учать, якъ и тіи, що зъ тои науки користають, стають ся другами и любимцями Божими; мудрôсть бо (наказáніе выс. 1. 5.), учителями щедро подавана а людьми ихъ слухаючими совѣстно заховувана, дѣлае ихъ честными, мудрыми, добродѣтельными, милыми у Бога и у людей. Инши̑ розумѣють пôдъ дарáми ти̑ дары, яки̑ товаришать мудрости а о якихъ була выс. ст. 11. бесѣда; ти̑ бо дары представляють всѣмъ посѣдаючого ихъ яко чоловѣка мудрого, заслугуючого на любовь и почитане.

шася [а] въ содрꙋжéнїе, дарáми ѿ наказáнїя
15. предстáвлены. Мнѣ́ же дадѐ Бг҃ъ глаго́лати по
разꙋмѣ́нїю, и҆ мнѣ́ти достóйнѣ ѡ҆ подавáемыхъ,
ꙗ҆́кѡ тéй и҆ премꙋ́дрости предводи́тель ѣ҆́сть, и҆
16. премꙋ́дрыхъ и҆спрáвитель. [б] Въ рꙋкꙋ́ бо є҆гѡ̀ и҆ мы̀
и҆ словесà нáша, и҆ всѧ́кїй рáзꙋмъ, и҆ дѣ́лъ хꙋ-
17. дóжество. Сéй бо дадѐ мнѣ̀ ѡ҆ сꙋ́щихъ по-
знáнїе нелóжное, познáти составлéнїе мі́ра, и҆

а) Іоан. 15, 15. б) 2. Кор. 3, 5.

15. **Мнѣ́ же дадѐ** и пр. Я хочу подавати людямъ науку мудрости, поеже Богъ давъ менѣ даръ ясного и переконуючого выкладаня своеи мудрости, належитого оцѣнюваня внутрѣшнои вартости всякихъ дôбръ земскихъ и выказованя богоугодного, для тыхъ дôбръ властителя и для его ближныхъ пожиточного користаня зъ тыхже. Сей даръ отримавъ я ôтъ Бога, котрый есть початкомъ и провôдникомъ мудрости, котрый такожь управляе мыслями и языкомъ тыхъ, що зъ любви къ нему и ближнымъ своимъ не щадять трудôвъ для удѣленя мудрости другимъ.

16. **Въ рꙋкꙋ́** и пр. Въ Божôй силѣ есть управляти нами, нашими бесѣдами, удѣльти намъ знане рѣчей духовныхъ и чисто земскихъ, практичныхъ, до всякого ремесла ôтносячихъ ся, котре то знане потрѣбне есть для чоловѣка до его дочасного и вѣчного щастя. Знане рѣчей практичныхъ оказавъ Соломонъ въ будовѣ храма, въ рôльництвѣ, въ пôднесеню торговлѣ.

17. **Сéй бо дадѐ** и пр. Богъ давъ менѣ правдиве пôзнане всего, що существуе на свѣтѣ; ôнъ давъ менѣ пôзнане сотвореня свѣта, цѣлого его порядку, звязи поодинокихъ его частей межи собою и ихъ взаимныхъ ôтношень, якъ повстаютъ хмары, навальницѣ, громы и другѝ зъявища въ природѣ.

18. дѣйствїе стїхїй: Начало и конецъ и средину
времѣнъ, возвратωвъ премѣны, и измѣненїя
19. времѣнъ: Лѣтъ круги и звѣздъ расположенїя:
20. [a] Естество животныхъ и гнѣвъ звѣрей, вѣ-
трωвъ усилїе и помышленїя человѣкωвъ, разни-
21. ство лѣтораслемъ и силы коренїй. И елика
суть скрыта и явна, познахъ: всѣхъ во ху-

а) 3. Цар. 4, 23.

---

18. Начало и пр. Я бувъ бѣглый въ звѣздарствѣ (астрономіи), я знавъ означати, коли треба рôкъ начинати и кôнчити, яка есть его середина, для чого дни суть разъ довшй то зновъ коротшй, якъ (ст. 19.) можна пôсля того означити годины а пôсля стану звѣздъ обѣгъ лѣтъ и т. п.

20. Естество и пр. Соломонъ мавъ точне знане природы, способу житя такъ домашныхъ якъ и дикихъ звѣрятъ и чимъ побуджуе ся кожде зъ нихъ до гнѣву, якъ н. пр. слоня побуджуе до гнѣву видъ крови, быка барва червона и т. д — Вѣтрωвъ усилїе. Ôтки беруть ся, якъ повстають и кружать вѣтры, ихъ пожиточнôсть и шкôдливôсть. Помышленїя человѣкωвъ. Соломонъ умѣвъ зъ чертъ лиця, зъ знаменъ зверхныхъ чоловѣка пôзнавати его характеръ, его способъ мысленя, его успособлене. — Разнство и пр. Ôнъ знавъ по имени всякй дерева и рослины, ихъ добрй и злй, цѣлющй и шкôдливй прикметы. Зри 3. Цар. 4, 33.

21. И елика и пр. Я посѣдавъ всѣ вѣдомости, доступнй для людей сучасныхъ; менѣ було вѣдомымъ на вѣть тое, що есть таемницею въ природознавствѣ. Зри 3. Цар. 3, 12.; 4, 30. — Всѣхъ во и пр Мудрôсть, котра була при сотвореню свѣта и уладженю вселенны, поучила мене о цѣлôмъ устройствѣ природы. Зр. Притч. 8, 22—30. Allioli каже: Несотвореною мудростію зôстали всѣ рѣчи сотворенй; тая мудрôсть есть такожь почат-

22. дóжница наꙋчи́ мѧ премꙋ́дрость. [a] Є҆́сть во въ
тóй дꙋ́хъ рáзꙋма ст҃ъ, є҆динорóдный, многочáстный, тóнкїй, вл҃годви́жный, свѣ́тлый, нескве́рный, я҆́сный, невреди́телный, благолюби́вый,

a) Іов. 12, 13.

комъ мудрости сотвореной, яку чоловѣкъ отримує черезъ св. Духа, яко Духа вѣдомости, знаня. Зри ст. слѣд. — Хꙋдóжница. Справниця.

22. Є҆́сть бо и пр. С. є. въ несотворенôй мудрости єсть св. Духъ. Св. Отцѣ учать, що тутъ св. писатель пôдъ дꙋ́хомъ рáзꙋма означує св. Духа, трету особу Пр. Тройцы, а пôдъ мудростію — Сына Божого; а дальше, що якъ се, що св. писатель о мудрости говорить, може бути часто заразомъ до не сотворенои и до сотворенои мудрости ôтнесене, такъ и слова сказанѝ о св. Дусѣ могуть бути ôтнесенѝ такожь до людского духа вѣдомости, о скôлько той духъ єсть дѣйствомъ св. Духа. (Allioli.) — Ст҃ъ Св. Духъ єсть жереломъ всякои святости; правдивый духъ людскои вѣдомости стремить до святости. — Є҆динорóдный, многочáстный. Св. Духъ єсть єдиный въ собѣ, многоракій же въ своихъ дѣланяхъ Такожь людскій духъ вѣдомости учить въ розличныхъ єи галузяхъ лишь однои вѣдомости, стремлячои до пôнаня Бога и єго свойствъ а заразомъ до пôзнаня нашихъ обовязкôвъ взглядомъ Бога. — Тóнкїй. Св. Духъ проникає всё, навѣть глубѣнь божества. (1. Кор. 2, 10). Такожь людска наука може похвалити ся пôзнанємъ Бога. — Бл҃годви́жный. Побуджуючій до дѣланя, и самъ не знаючій довгого отяганя ся съ несенємъ помочи чоловѣкови. — Свѣ́тлый, нескве́рный. Тожь чоловѣкъ не може єго приняти, наколи не єсть чистого серця. — Я҆́сный. Ясный, зрозумѣлый въ своихъ приказахъ. — Невреди́телный. Анѣ ôнъ не може кому зашкодити, анѣ кто иншій не може єму нанести яку шкоду. — Благолюби́вый. Любячій честноту и помагаючій чоло-

23. Ѻ́стръ, невозвра́ненъ, благодѣ́лателенъ: Человѣ-
волюби́въ, и҆звѣ́стный, крѣ́пкїй, безпеча́лный, [а]
всеси́лный, всеви́дѧщїй, и҆ сквозѣ̀ всѧ̑ проходѧ́й
24. дꙋ́хи разꙋмн̑чныѧ, чи̑стыѧ, тонча́йшыѧ. [б] Всѧ́-

а) Притч. 8, 12.; 1. Кор. 2, 10. б) Євр. 1, 3.

вѣкови до єи осягненя и до вытревалости въ ней. — Ѻ́стръ. Всё проникаючій и всегда скоро на вôзваня прибуваючіи. — Невозвра́ненъ. Дѣлаючій съ цѣлковитою свободою, не знаючій ніякои перешкоды въ своимъ дѣланю. — Благодѣ́лателенъ. Охотно людямъ добре дѣлаючій.

23. Человѣколюби́въ. Св. Духъ радо соединяє ся съ смертными людьми, щобы ихъ ущасливити. Зри Притч. 8, 31. — И҆звѣ́стный. Достовѣрный, розганяючій сумнѣвы. — Крѣ́пкїй. Сильный и статочный въ несеню помочи, не потребуючій обавляти ся ніякихъ ворогôвъ нѣ опасностей, и тому безпеча́лный. Такожь и тѝ, котрыми управляє св. Духъ, чують ся крѣпкими въ душѣ, ôтпирають мужно напады своихъ ворогôвъ душевныхъ и не ôтдають ся збыточнымъ журбамъ свѣтовымъ — Всеси́лный. Самъ и въ чоловѣцѣ, котрый єсть предметомъ єго дѣланя. — Всеви́дѧщїй. Въ лат. текстѣ: всё пересмотрюючій с. є. всё устроюючій, що потрѣбнымъ єсть для спасенія чоловѣка? — Сквозѣ̀ всѧ̑ и пр. Св. Духъ проникає, огрѣває, освѣчує всѣ розумнѝ, чистѝ, нѣжнѝ, грѣхами не скаляни̑ анѣ змысловыми похотями не звязанѝ духи.

24. Всѧка́гѡ и пр. Се, що св. писатель попередно высказавъ о св. Дусѣ, приписує теперь самôй мудрости. Тая мудрôсть єсть въ безнастаннôмъ руху, єсть всегда дѣятельною; она не знає утомленя нѣ ôтпочинку; она немовъ лучь громовый, свобôдна ôтъ всякои нечистои субстанціи, проникає душѣ людскѝ и переображує тіиже.

каго во движе́нїѧ подви́жнѣйша є҆́сть премꙋ́-
дрость: достиза́етъ же и҆ проница́етъ сквозѣ̀
25. всѧ́ческаѧ ра́ди (своеѧ̀) чистоты̀. Па́ра во є҆́сть
си́лы Бж҃їѧ, и҆ и҆злїѧ́нїе Вседержи́телѧ сла́вы чи́-
стое: сегѡ̀ ра́ди ничто́же ѡ҆скверне́но на нꙋ̀ на-
26. па́даетъ. [а] Сїѧ́нїе во є҆́сть свѣта присносꙋ́щнаго, и҆ зерца́ло непоро́чно Бж҃їѧ дѣ́йствїѧ, и҆
27. о҆́бразъ благостыни є҆гѡ̀. [б] Є҆ди́на же сꙋ́щи всѧ́-
ческаѧ мо́жетъ, и҆ пребыва́ющи въ себѣ̀ всѧ̑
ѡ҆бновлѧ́етъ, и҆ по родѡ́мъ въ дꙋ́шы преподо́бныхъ прехо́дѧщи, дрꙋ́ги Бж҃їѧ и҆ пророки оу҆-

---

а) 1. Кор. 12, 4. 11. б) Сір. 15, 2.

---

25. Па́ра и пр. Мудрôсть єсть Божого походженя; она походить ôтъ всемогучого Бога Отца, и єсть єдиносущна Отцу якъ пара водѣ; для того єсть она чиста и осквернити ся не може. Якъ лучь сонця не мѣшає ся съ нечистыми выпарами, такъ не удѣлює ся мудрôсть душамъ нечистымъ. Зри выс. 1, 4. Allioli примѣчає: Се, що єсть сказане ôтти до ст. 30, можна бы розумѣти о Божôй мудрости яко Божôмъ свойствѣ; пôсля поясненя же ôтъ св. Духа просвѣченого Апостола (Євр. 1, 3.) мавъ св. писатель тутъ на гадцѣ другу особу Божу, Сына Божого.

26. Сїѧ́нїе и пр. Зъ дѣлань духа мудрости можемъ немовъ въ зеркалѣ пôзнати величіє, силу и доброту Бога. Маючи же ту на мысли Сына Божого, скажемъ, що ôнъ єсть свѣтломъ ôтъ вѣчного свѣтла, що въ нимъ немовъ въ найчистѣйшôмъ зеркалѣ ôтбивають ся всѣ совершенности Бога Отца. Зри Іоа. 14, 9.

27. Є҆ди́на и пр. Безъ чужои помочи може мудрôсть вдѣяти всё своєю Божою силою; въ собѣ остаючи, независима ôтъ никого, своєю власною могучостію, ôтнавляє она всё, дѣлає зъ неумныхъ змысловыхъ лю-

28. строѧ́етъ: Никого́же бо любитъ Бгъ, то́кмѡ
29. сего̀, и҆́же съ премꙋ́дростїю пребыва́етъ. Є҆́сть бо
сїѧ̀ благолѣ́пнѣе со́лнца, и҆ па́че всѧ́кагѡ распо-
ложе́нїѧ звѣ́здъ, свѣтꙋ̀ сравнѧ́ема ѡ҆брѣта́-
30. етсѧ пе́рваѧ: Сего́ бо пре́млетъ но́щь, премꙋ́-
дрости же не ѹ҆долѣ́етъ зло́ба.

Глава̀ 8.

О добрыхъ прикметахъ и користяхъ мудрости.

1. Досѧза́етъ же ѿ конца̀ да́же до конца̀ крѣ́пкѡ,

дей мудрцѣвъ и праведникôвъ. — По родѡ́мъ и пр. Наколи сего вымагае добро людей и пôддержане религіи у якого народа, тогда мудрôсть зъоружае добродѣтельныхъ людей своими дараме, дае имъ довершати надзвычайныхъ дѣлъ, предсказовати будучнôсть, карати пороки, съ Божою ôтвагою поборювати балвохвальство и высшими средствами укрѣпляти царство правды и обычайности.

28. Никого́же и пр Богъ любить тôлько мудрыхъ и добрыхъ людей; тôлько святѝ, чистѝ душѣ удостояе ôнъ своеи пріязни.

29. Є҆́сть бо сїѧ̀ и пр. Мудрôсть порôвнана съ сонцемъ, съ укладомъ звѣзднымъ, съ всякимъ свѣтломъ, зыскуе першеньство що до своеи величавости, красоты и хосенности; всё бо (ст. 30) на свѣтѣ улягае змѣнамъ; по дню найкрасшôмъ слѣдуе темна нôчь; однако Боже свѣтло мудрости есть незмѣнне, незгасиме; жадна ворожа сила, жадна злоба и нечестивôсть людска, жадне нещасте не може придавити еи свѣтло; оно присвѣчуе безнастанно чоловѣкови, освѣчуе его розумъ, огрѣвае его серце и побуджуе его до хорошихъ дѣлъ.

1. Досѧза́етъ и пр. Мудрôсть, котра есть незмѣнна,

2. И ꙋ҆правлѧ́етъ всѧ̑ благ҃ѡ. Сїю̀ возлюби́хъ и҆ поиска́хъ ѿ ю҆́ности моеѧ̀, и҆ [a] взыска́хъ невѣ́стꙋ привести̑ себѣ̀, и҆ любі́тель бы́хъ красоты̀ е҆ѧ̀.
3. Благоро́дство сла́витъ сожи́тїе Бж҃їе и҆мꙋ́щи,
4. и҆ всѣ́хъ Вл҃ка возлюбѝ ю҆̀: Таи́бница бо е҆́сть Бж҃їѧ хи́трости, и҆ ѡ҆брѣта́телница дѣ́лъ е҆гѡ̀.

a) Сір. 15, 2.

котрои не може побѣдити ніяка злоба, ніяке заблудженє (выс. 7, 30.), дѣлає всюда добре, управляє цѣлымъ свѣтомъ для его дочасного и вѣчного добра.

2. Сїю возлюби́хъ и пр. Ôтношенє любячои души до Бога и Божихъ рѣчей єсть подôбне до ôтношеня межи обручникомъ и обручницею. Праведникъ любить мудрôсть немовь свою обручницю, соединяє ся съ нею стисло и статочно, она же любить его взаимно и ущасливляє его въ тôмъ житю и бꙋдучôмъ. Allioli примѣчає до сего стиха: Св. писатель має ту и въ дальшихъ стихахъ на гадцѣ передовсѣмъ мудрôсть, яка удѣляє ся чоловѣкови яко выплывъ Божои мудрости; тожь обѣ тѝ мудрости стоять ту въ тѣснôй звязи съ собою. — Поиска́хъ. Вышукавъ, выбравъ.

3. Благоро́дство и пр. Мудрôсть, яко походяча ôтъ Бога, яко выплывъ Божои мудрости, зôстає съ Богомъ въ найтѣснѣйшôй звязи, немовь обручниця съ своимъ обручникомъ, и єсть предметомъ особливщои Божои любви; се свѣдчить о тôмъ, якъ благородною єсть та мудрôсть и якъ дуже єсть она способною причиниги ся до ублагородненя и ущасливленя того, кто ю посѣдає и єи благородныхъ вылывôвъ, дѣйствій досвѣдчає.

4. Таи́бница и пр. Мудрôсть єсть учителькою Божого житя, свѣдомою Божихъ тайнъ; она учить насъ, не лишь що належить судити о рôжныхъ рѣчахъ ôгносячихъ ся до Бога, но такожь, що належить выбирати зъ помежи тыхъ рѣчей и якихъ погреба уживати средствъ до ихъ довершеня.

5. И҆ а҆́ще бога́тство є҆́сть вожделѣ́нное притѧжа́-
нїе въ животѣ̀, что̀ премꙋ́дрости богатѣ́йше,
6. є҆́юже дѣ́лаютсѧ всѧ̑? А҆́ще же ра́зꙋмъ дѣ́лаетъ,
кто̀ є҆ѧ̀ ѿ сꙋ́щихъ лꙋ́чшїй хꙋдо́жникъ є҆́сть?
7. И҆ а҆́ще пра́вдꙋ лю́битъ кто̀, трꙋды̀ є҆ѧ̀ сꙋ́ть
добродѣ́тели: цѣломꙋ́дрїю бо и҆ ра́зꙋмꙋ оу҆чи́тъ,
пра́вдѣ и҆ мꙋ́жествꙋ, и҆́хже потре́бнѣе ничто́же
8. є҆́сть въ житїи̑ человѣ́кѡмъ. А҆́ще же и҆ мно́гагѡ
и҆скꙋ́сства желаетъ кто̀, вѣ́сть дре́внѧѧ, и҆ вѝти

---

5. И҆ а҆́ще бога́тство и пр. Мудрôсть перевысшае всѣ добра земскѝ; любячому богатства вказуе она найôтповѣднѣйшѝ средства, за помочію которыхъ може ôнъ збогатити ся. (Выс. 7, 11.) Мудрôсть перевысшае богатства еще длятого, що она навѣть чоловѣка убогого дѣлае богатымъ, дѣлаючи его задоволенымъ.

6. А҆́ще же ра́зꙋмъ и пр. Наколи кто хоче ôтзначати ся розумомъ и зручностію, то кто може его лучше поучити, если не Божа мудрôсть, котра сотворила вселенну? (Выс. 7, 17. — 21.)

7. И҆ а҆́ще пра́вдꙋ и пр. Кто хоче ôтзначати ся честнотами, може ихъ набути и выконувати тôлько при помочи мудрости, котра учить поконуваня похотей, росторопности въ опасностяхъ, справедливости въ житю, мужности и ôтваги до поконуваня всякихъ перепонъ. Ничого же нема для насъ пожиточнѣйшого якъ тѝ честноты; безъ нихъ не може бути бесѣды о збôльшеню и скрѣпленю добра такъ поодинокого чоловѣка, якъ и цѣлои суспôльности.

8. А҆́ще же и҆ мно́гагѡ и пр. Кто хоче дôйти до многого, обширного знаня, найде въ мудрости найлучшу учительку; она бо поучае чоловѣка о минувшости, учить его, якъ ôнъ мае корыстати зъ исторіи, и зъ того, що стало ся, заключати, що стане ся въ будучности въ подôбныхъ случаяхъ; она подае способы и зручнôсть до поясненя всякихъ образовыхъ и кру-

хотѧщаѧ разсмотрѧетъ: свѣсть ѿвитїѧ сло-
вѣсъ, [а] ѿ разрѣшенїѧ гаданїй. знаменїѧ ѿ чꙋ-
деса проразꙋмѣваетъ, ѿ сбытїѧ времѣнъ ѿ лѣтъ.
9. [б] Сꙋдихъ оубо сїю привести мнѣ къ сожитїю,
вѣдый ꙗкѡ бꙋдетъ мнѣ совѣтница благихъ,
10. ѿ оутѣшенїе попеченїй ѿ печали. Имѣти бꙋдꙋ
ради ѥѧ славꙋ въ народѣхъ, ѿ честь предъ

а) 3. Цар. 10, 1. б) Притч. 7, 4.

тарскихъ бесѣдъ и до розвязаня трудныхъ загадокъ; она помагае чоловѣкови въ розпôзнаваню знакôвъ, въ предсказованю трясень земли, бурѣ, дощу, урожаю, затмѣня сонця и мѣсяця и т. п.; она указуе чоловѣкови способы, якъ бы можна предвидѣти рѣчи, якѝ принесуть съ собою часъ и обставины. Мудрець глядить въ будучнôсть, видить, якѝ змѣны предстоять поодиноким державамъ; ôнъ бо умѣе порôвнювати устрôй державъ съ духомъ часôвъ, съ напрямомъ справъ политичныхъ, съ поглядами народа давнѣйшими и новѣйшими.

9. Сꙋдихъ и пр. Видячи многѝ користи, якѝ мудрôсть подае чоловѣкови, постановивъ я собѣ, посвятити ей мое житє, приняти ю за неôтступну товаришку мого житя (ст. 2.), щобы она немовь вѣрна и мудра жѣнка дораджовала менѣ, якъ маю заховувати ся въ щастю, якъ маю дѣлати добрый ужитокъ зъ дôбръ дочасныхъ, и щобы була для мене доброю потѣшителькою въ нещастю и хоронила мене тогда ôтъ зневѣры, ôтъ роспуки.

10. Имѣти бꙋдꙋ и пр. Соломонъ вступивъ на престолъ царскій въ молодôмъ вѣцѣ (3. Цар. 3, 7.), а мимо того поважали его всѣ Израильтяне, молодѝ и старѝ, задля его мудрости, яку ôнъ ôтъ Бога отримавъ, а яку оказовавъ въ розсуджованю рôжныхъ и найтруднѣйшихъ справъ. (3. Цар. 3, 28.)

11. ста́рцы ю҆́нъ сы́й. [а] Острѣ ѡ҆бра́щꙋся въ сꙋдѣ̀,
12. и҆ ли́ца си́лныхъ ᲂу҆дива́тсѧ мнѣ̀: [б] Молча́щꙋ
мнѣ̀ потерпа́тъ, и҆ вѣща́ющꙋ мнѣ̀ и҆́мꙋтъ вни-
ма́ти, и҆ глаго́лющꙋ мнѣ̀ ѡ҆ мно́зѣ, рꙋ́кꙋ поло-
13. жа́тъ на ᲂу҆ста̀ своѧ̀. Сеѧ̀ ра́ди пріи́мꙋ безсме́р-
тїе, и҆ па́мѧть вѣ́чнꙋю сꙋ́щымъ по мнѣ̀ ѡ҆ста́-
14. влю. [в] Оу҆пра́влю лю́ди, и҆ ꙗ҆зы́цы покора́тсѧ
15. мнѣ̀. Оу҆боѧ́тсѧ менѐ слы́шавшїи мꙋчи́тели

а) 3. Цар. 3, 28. б) Іов. 29, 21. в) Притч. 8, 15.

---

11. Ѻ҆́стрѣ и пр. Мудрôсть дасть менѣ быстроту ума, потрѣбну до выданя справедливого засуду въ рѣчахъ спорныхъ (ст. 10.), такъ що будуть мене подивляти князѣ и вельможи.

12. Молча́щꙋ и пр. Люди будуть нетерпеливо ждали, щобы я промовивъ; будуть съ найбôльшою увагою слухали моеи б сѣды, а коли я о чôмсь довше говорити буду, въ найбôльшôмъ мовчаню будуть прислуховати ся моимъ словамъ, находячи пріятнôсть въ слуханю моихъ выречень и подивляючи красоту и слушнôсть тыхже.

13. Сеѧ̀ ра́ди и пр. По стôлько вѣкахъ буває Соломонъ славленый яко наймудрѣйшій царь израильскій. Такъ отже єсть мудрôсть дорогою до безсмертности.

14. Оу҆пра́влю и пр. Соломонъ управлявъ многими народами не силою оружія, але мудростію; царѣ надъ Евфратомъ и въ землѣ филистимскôй узнавали єго зверхну власть. (3. Цар. 4, 24.)

15. Оу҆боѧ́тсѧ и пр. Найсильнѣйшй царѣ не ôтважать ся заколотити спокôй моеи, мудрымъ правлѣнемъ ущасливленои державы. За панованя Соломона уживало єго царство найбôльшого спокою, не заколоченого ніякою вôйною. Остѣнні царѣ лучили ся съ нимъ черезъ союзы сопружескі и посылали єму дары, выстe-

страшнїи: въ множествѣ ꙗвлюсѧ блгъ, и въ
16. брани крѣпокъ. Вшедъ въ домъ мой оупокоюсѧ
съ нею, не бо имать горести сообщенїе еѧ,
ни болѣзни сожитїе тоѧ, но веселїе и радость.
17. Сїѧ помысливъ во мнѣ, печахсѧ въ сердцы
моемъ, ꙗкѡ безсмертїе есть въ сродствѣ пре-
18. мꙋдрости: [a] И въ содрꙋженїи еѧ оуслажденїе
благо, и въ трꙋдѣхъ рꙋкꙋ еѧ богатство безъ
ѡскꙋдѣнїѧ, и въ сообꙋщенїи бесѣды еѧ разꙋмъ,
и благославїе въ пріѡбщенїи словесъ еѧ, ѡб-

a) Марк. 4, 20.

рѣгаючи ся дразненя его войнами. (3. Цар. 3, 1.; 10, 25.) **Въ множествѣ** и пр. Если бы якій народъ важивъ ся напасти на мене, тогда мудрость подасть менѣ отвагу и силу до борбы; я буду въ войнѣ моимъ ворогамъ такъ страшнымъ, якъ добрымъ и любленымъ я есмь для моихъ подданыхъ (**въ множествѣ**) въ часѣ спокою.

16. **Вшедъ** и пр. Мудрость осолоджуе менѣ такожь мое приватне житє; я не дознаю николи скучности, будучи всегда занятый пожиточными рѣчами, якй подае менѣ мудрость що хвиля; свѣдомость мого пожиточного дѣланя для другихъ розганяе всякй смутки зъ мого чола.

17. **Сїѧ помысливъ** и пр. Я пильно и старанно розважавъ въ моей душѣ тое, що мудрость есть безсмертна и що подае безсмертность тымъ, котрй бажають съ нею якъ найтѣсньйше соединити ся; що (ст. 18.) она подае своимъ любителямъ честнй и чистй утѣхи въ житю и внутрѣшне задоволенє; що она вѣнчае труды и забѣги человѣка богатствами, якихъ она есть невычерпанымъ жереломъ; що той кто съ нею бесѣдуе, розправляе, зыскуе ростропность и доходить до славы, —а наслѣдкомъ сего мого розважаня було, що я докла-

19. хождáхъ и҆щꙋ́щъ да воспрїимꙋ̀ ю҆ къ себѣ̀. О҆́трокъ
же бѣ́хъ о҆стро́ꙋменъ, [а] дꙋ́шꙋ же полꙋчи́хъ
20. блáгꙋ: [б] Пáче же блáгъ сы́й прїидо́хъ въ тѣ-
21. ло несквéрно. Познáвъ же и҆́кѡ не и҆́накѡ ѡ҆дер-
жꙋ̀, а҆́ще не Бг҃ъ дáстъ, и҆ сїе́ же вѣ̀ рáзꙋма,
є҆́же вѣ́дѣти, чїѧ̀ є҆́сть благодáть: прїидо́хъ ко
Гдⷭ҇ꙋ, и҆ моли́хсѧ є҆мꙋ̀, и҆ реко́хъ ѿ всегѡ̀ се́рд-
ца моегѡ̀.

Глава̀ 9.

Молитва Соломона о даръ мудрости.

1. Бж҃е о҆ц҃е́въ, и҆ Гдⷭ҇и ми́лости твоеѧ̀, [в] сотвори́-

а) Еккл. 12, 7. б) Фил. 2, 13.; Як. 1, 17. в) Іоа. 1, 3

давъ всѣхъ старань, щобы найти тую мудрôсть и приняти ю за неôтступну товаришку мого житя.

19. О҆́трокъ и пр. Я бувъ уже зъ природы быстрого ума и склонный до доброго.

20. Пáче же блáгъ и пр. Не длятого, що я бувъ быстрого ума, але длятого, що я бувъ добрымъ, прійшовъ я до чистоты тѣла; доброта моеи души, котру я въ дарѣ ôтъ Бога отримавъ, була причиною, що я мого тѣла не скалявъ мерзкими пороками нечистоты и розпусты.

21. Познáвъ же и пр. Мои природнѝ способности не могли бы менѣ подати мудрости въ тôмъ степени, въ якôмъ я туюже пôзнѣйше осягнувъ; я бувъ такъ щасливый, що я, пôзнавъ, що мои силы мусять бути споможенѝ Божою силою, що я тôлько Божою добротою могу стати ся мудрымъ, якимъ я бажавъ бути; се пôзнане було дѣломъ первого степени мудрости, якій я бувъ отримавъ; оно побудило мене до усильного прошеня Бога о даръ совершеннои мудрости.

1. Бж҃е о҆ц҃е́въ и пр. Св. писатель вкладає въ уста

2. вый всѧ̑ сло́вомъ твои́мъ: [а] И̑ премꙋ́дростїю
твое́ю оу̑стро́ивый человѣ́ка, да владѣ́етъ со-
3. творе́нными ѿ тебѐ тва́рми: И̑ да оу̑правлѧ́етъ
мі́ръ въ преподо́бїи и̑ пра́вдѣ, и̑ въ правотѣ̀
4. дꙋши̑ сꙋ́дъ да сꙋ́дитъ. [б] Да́ждь мнѣ̀ твои́мъ
престо́лѡмъ присѣдѧ́щꙋю премꙋ́дрость, и̑ не
5. ѿри́ни менѐ ѿ ѻ̑трѡкъ твои́хъ: [в] Ꙗ̑кѡ а̑зъ
ра́въ тво́й, и̑ сы́нъ рабы́ни твоеѧ̀, человѣ́къ

а) Быт. 1, 26. 28.; 9, 2. б) 3. Цар. 3, 9.; 2. Пар. 1, 10. в) Пс. 115, 7.

Соломона молитву, подобну до тои, яку читаемъ 3. Цар. 3, 6—9.; 2. Пар. 1, 8—10. — Сло́вомъ. Приказомъ.

3. И̑ да оу̑правлѧ́етъ и пр. Чоловѣкъ есть заступникомъ Бога на земли; ôнъ не мае ніякои иншои власти надъ прочими тварами, кромѣ тои, яку отримавъ ôтъ Бога. Богъ есть добротливый взглядомъ звѣрятъ и людей; такимъ мае бути и чоловѣкъ; ôнъ не мае николи мучити звѣрята и ôтказовати имъ потрѣбного поживленя; ôнъ не мае пôдвластныхъ собѣ людей кривдити и употребляти ихъ пôсля уподобаня яко средства до осягненя своихъ користолюбныхъ цѣлей; ôнъ довженъ управляти ними въ правотѣ и справедливости, стараючи ся по можности здѣлати ихъ мудрыми и щасливыми.

4. Да́ждь мнѣ̀ и пр. Богъ, мудрый и добрый управитель свѣта, представляе ся тутъ, немовь бы побôчь него засѣдала на престолѣ мудрôсть яко его дорадниця; такъ бо довжнѝ мудрѝ и добрѝ князѣ при выдаваню своихъ засудôвъ радити ся своихъ розумныхъ и честныхъ дорадцѣвъ.— Не ѿри́ни и пр. Не дай, щобы я ставъ ся тираномъ, недостойнымъ царского престола. Пôсля суду Соломона перестае царь бути заступникомъ Бога и царемъ, наколи перестане рядити въ добротѣ и справедливости.

5. Ꙗ̑кѡ а̑зъ ра́въ и пр. Яко царь не есмь я якимъ иншимъ существомъ; я есмь и остану сыномъ Израиль-

немощенъ и маловременъ, и оумаленъ въ ра-
6. зꙋмѣ сꙋда и законѡвъ. Аще во кто бꙋдетъ
и совершенъ въ сынѣхъ человѣческихъ, ѿсꙋт-
ствꙋющей твоей премꙋдрости нивочтоже вмѣ-
7. нится. [a] Ты избралъ мя еси царя людемъ
твоимъ, и сꙋдію сынѡмъ твоимъ и дщеремъ:
8. [б] И рекъ мнѣ еси, создати храмъ въ горѣ
стѣй твоей, и въ градѣ ѡбитанія твоегѡ

а) 3. Цар. 3, 6.; 1. Пар. 28, 5.; 2. Пар. 1, 9. б) 3. Цар. 8, 19.

тянки, немочнымъ, смертнымъ чоловѣкомъ, котрый не може власными силами проникнути духа закона Мойсеевого и посля него рѣшати въ рожныхъ завилыхъ справахъ моихъ подданыхъ.

6. Аще во кто и пр. Навѣть чоловѣкъ совершенный, старшій вѣкомъ, обдарованый всѣми прикметами тѣла и духа, не бувъ бы до ничого придатный, наколи бы ему недоставало мудрости; щожь доперва маю я сказати о собѣ, котрый есмь немочнымъ, молодымъ и неопытнымъ? Якъ-же зможу я безъ твоеи мудрости сповнити высокій и трудный царскій урядъ, до котрого ты мене покликавъ, и многи а трудни обовязки, котри ты вложивъ на мене? Зри сл. ст.

7. Сынѡмъ и пр. Сынами и доньками Божими называе Соломонъ Израильтянъ, своихъ подданыхъ, и выпроваджуе зъ того обовязокъ, що мае ними управляти въ добротѣ и справедливости; бо якъ може отець небесный згодити ся на тое, щобы съ его дѣтьми на земли обходжено ся якъ съ невольниками?

8. Въ горѣ стѣй твоей. На горѣ Сіоньской. — Въ градѣ и пр. Въ Єрусалимѣ, выбраномъ черезъ тебе, щобы ты тамъ мешкавъ, маючи тамъ свой храмъ и олтарь — Подобіемъ и пр. Храмъ Соломона бувъ построеный на взоръ св. скиніи Мойсея. Зри 3. Цар. гл. 6 и

ѻ̂лтáрь, подобїемъ [а] скинїи (твоѧ̑) ст҃ыѧ, ю҆же
9. предꙋготóвалъ ѥ̂сѝ ѿ начáла. [б] И҆ съ тобóю
премꙋ́дрость вѣ́дꙋщаѧ дѣла̀ твоѧ̀, и҆ присꙋ́тствꙋ-
ющаѧ тогда̀, ѥ̂гда̀ мі́ръ творилъ ѥ̂сѝ, и҆ вѣ́дꙋ-
щаѧ что̀ є҆́сть оу҆гóдно предъ ѻ҆чи́ма твои́ма,
10. и҆ что̀ прáво въ зáповѣдехъ твои́хъ. Послѝ ю҆̀
съ нб҃съ ст҃ы́хъ, и҆ ѿ престóла слáвы твоеѧ̀ по-
слѝ ю҆̀: да сꙋ́щи со мнóю трꙋди́тсѧ, и҆ оу҆вѣ́мъ,
11. что̀ бл҃гоꙋгóдно є҆́сть предъ тобóю. [в] Вѣ́сть во
ѻ҆на̀ всѧ̑ и҆ разꙋмѣ́етъ, и҆ настáвитъ мѧ̀ въ
дѣлѣ́хъ мои́хъ цѣломꙋ́дреннѣ, и҆ сохрани́тъ
12. мѧ̀ въ слáвѣ своéй: И҆ бꙋ́дꙋтъ прїѧ́тна дѣ́ла

а) Исх. 25, 8. 9. б) Притч. 8, 22.; Іоа. 1, 3. в) Іоа. 16, 13.

Исх. гл. 25—30. — Ѿ начáла. Ѻ̂тъ выхода Израильтянъ зъ Єгипта.

9. И съ тобóю и пр. Нехай твоя мудрѻ̂сть, котрою ты довершивъ сотворенє свѣта и въ заповѣдяхъ объявивъ свою волю, споможе мене, щобы я пѻ̂дъ єи проводомъ построивъ храмъ гѻ̂дный тебе и твого величія, и щобы я моєю державою управлявъ пѻ̂сля твоєи воли. (Ст. 10)

11. Настáвитъ. Попровадить, поучить мене. — Цѣломꙋ́дреннѣ. Пѻ̂сля приписѻ̂въ здорового розуму, съ розвагою, съ умѣркованемъ, въ ѻ̂тповѣдный способъ и въ ѻ̂тповѣднѻ̂й мѣрѣ. — Сохрани́тъ и пр. Мудрѻ̂сть буде мене стерегла своєю могучою силою, щобы зыскала собѣ славу зъ сего свого стереженя мене и зъ моихъ дѣлъ, щобы ѻ̂ттакъ Богъ оказавъ ся славнымъ въ своимъ слузѣ.

12. Прїѧ̑тна. Милѝ Богу и людямъ. — Пра̑веднѣ. Справедливо. — Престолѡвъ. Се многе число ѻ̂тносить ся до многихъ провинцій и судилищъ, котрыхъ Соломонъ бувъ головою посредствомъ своихъ начальникѻ̂въ и судей.

моѧ, и̂ разсꙋждꙋ̀ люди твоѧ̀ пра̑веднѣ, и̂ бꙋ̀дꙋ
13. досто̑инъ престо̑лωвъ о̑ца̀ моегѡ̀. [а] Кто̀ во ѿ
человѣ̑къ позна̑етъ совѣ̑тъ Бж҃ій? и̂лѝ кто̀ по-
14. мы̑слитъ, что̀ хо̑щетъ Бг҃ъ? Помышле̑нїѧ бо
сме̑ртныхъ боѧзлѝва, и̂ погрѣшѝтелна оу̑мы-
15. шле̑нїѧ на̑ша: [б] Тѣ̑ло бо тлѣ̑нное ѡ̂тѧгоща̑етъ
дꙋ̑шꙋ, и̂ земно̑е жилѝще ѡ̂бремѣна̑етъ оу̑мъ
16. многопопечѝтеленъ. [в] И̂ е̂два̀ разꙋмѣва̑емъ,
ꙗ̑же на землѝ, и̂ ꙗ̑же въ рꙋка̑хъ ѡ̂брѣта̑емъ
съ трꙋдо̑мъ: а̂ ꙗ̑же на нб҃сѣ̑хъ кто̀ и̂слѣ̑ди?
17. Во̑лю же твою̑ кто̀ позна̀, [г] а̑ще вы не ты̑

а) Ис. 40, 13.; Рим. 11. 34.; 1. Кор. 2, 12. б) Рим. 7, 24.; 1. Кор. 15, 53.; 2. Кор. 5, 4. в) Іоа. 3, 12. г) Іов. 15, 8.

---

13. Кто̀ во и пр. Чоловѣкъ, лишеный самому собѣ, не може по̂знати волю Божу, нѣ Божѝ намѣры, якѝ Богъ хоче довершити, нѣ обовязки, якѝ Богъ вложивъ на чоловѣка, покликуючи его на якій высокій урядъ.

14. Помышле̑нїѧ и пр. Всё, що нашь розумъ своєю власною силою хоче выдумати, постановити, выконати, есть непевне, хитаюче ся, и случаеви по̂дверженє; мы бо есьмо всегда въ обавѣ, чи зможемъ предвидженѝ всѣ перепоны усунути, чи впрочемъ не ошибаемъ ся мы що до выбору нашихъ намѣрôвъ и що до способôвъ, маючихъ намъ служити до ихъ выконаня.

15. Тѣ̑ло во тлѣ̑нное и пр. Грѣхомъ зôпсоване и тому тлѣнне, гнилизнѣ по̂дверженє тѣло занадто спиняе душу, щобы таяже могла свою повну увагу звертати ва рѣчи духовѝ, на по̂знанє правды, на выконанє обовязкôвъ; она буває розсѣвана всякими журбами, хоробами, неудачами, а вкôнци смерть встримує ю въ выконуваню єи намѣрôвъ.

16. И̂ е̂два̀ и пр. Єсли чоловѣкъ лишь съ трудностію по̂снає рѣчи, по̂дпадаючѝ по̂дъ его змыслы, и въ нихъ такъ часто ошибає ся и до̂знає заводу, то якъ

дáлъ ѐси премýдрость, и̂ послáлъ ѐси Дх҃а ст҃á-
18. го твоегò ѿ высоты̀? И̂ тáкѡ и̂спрáвишася
стезѝ сýщихъ на землѝ, и̂ ꙗ̑же тебѣ̀ оу̑гѡ́дна
19. наꙋчи́шася чл҃вѣцы: И̂ премýдростїю спасóшася.

Глава̀ 10.

Примѣры зъ св. исторіи, выказуючѝ користи, якѝ подає мудрôсть своимъ ученикамъ.

1. Сїа̀ [a] первоздáннаго ѻ҃ца̀ мі́рꙋ ѐди́наго создáннаго сохранѝ, и̂ и̂зведѐ ѐгò ѿ грѣха̀ ѐгѡ̀: [б]
2. Дадѐ же ѐмꙋ̀ крѣ́пость содержáти всáческая.

а) Быт. 1, 26. б) Быт 1, 28.

зможе ôнъ пôзнати намѣры и волю Бога, єсли (ст. 17.) Богъ єго не просвѣтить?

18. И̂ тáкѡ и пр. Зъ Божого объявленя пôзнають люди дорогу, якою могуть дôйти до свого призначеня. Тѝ, що ôтъ початку свѣта ажь доси охоронили ся передъ загальнымъ зôпсованємъ свѣта, праотцѣ и другѝ, удержали ся на дорозѣ честноты тôлько при помочи объявленои имъ Божои мудрости, або (ст. 19.) найшли въ ней уздоровлене душевне, коли согрѣшили.

1. Сїа̀ первоздáннаго и пр. Мудрôсть Божа удерживала Адама въ невинности и праведности, якъ довго ôнъ самъ одинъ живъ передъ сотворенємъ Евы зъ єго ребра, а по єго сумнôмъ грѣхопаденю Божа мудрôсть, даючи єму благодать жалю и покуты, успокоила єго и обѣцяла єму спасителя.

2. Дадѐ же и пр. Божа мудрôсть дала Адамови передъ грѣхопаданємъ повну власть надъ всѣми звѣрятами, а по єго грѣхопаденю и по наверненю до Бога вернула єму тую власть, однако въ зменьшенôй мѣрѣ.

3. Ѿстꙋпи́въ же ѿ неѧ̀ непра́ведный въ гнѣвѣ
скоемъ. [а] съ братоꙋбі́йственными поги́бе ѿрост-
4. ми: [б] Є҆гѡ́же ра́ди потопла́емꙋ зе́млю па́ки
спасѐ премꙋ́дрость, малымъ дре́вомъ праведника
5. совлю́дши. Сїѧ̀ и҆ въ є҆диномы́слїи лꙋка́вства
смѣ́шеныхъ ꙗ҆зы́кѡвъ [в] ѡ҆брѣ́те пра́ведника и҆
сохрани́ є҆го̀ непорочна Бг҃ꙋ, [г] и҆ въ поболѣ́нїи

а) Быт. 4, 8. б) Быт. 7, 1. в) Быт. 14, 15. г) Быт. 22, 6.

3. Ѿстꙋпи́въ и пр. Каинъ видячи, що Богъ принявъ жертву его брата Авеля, а его жертву ôткинувъ, впавъ въ великій гнѣвъ Божа мудрôсть остерѣгала его передъ опасностями необузданои пристрасти и припоручала ему запанованє надъ собою. Однако Каинъ не зважавъ на тѝ перестороги, ставъ ся въ своей ярости убійцею свого брата и стративши надѣю на Боже милосердіє (Быт. 4, 13.), ставъ ся участникомъ вѣчнои погибели.

4. Є҆гѡ́же ра́ди и пр. Коли задля грѣхôвъ Каина, котрѝ его потомки наслѣдовали, мавъ настатѝ потопъ, якій цѣлому роду людскому грозивъ заглад ю, Божа мудрôсть выбавила ôтъ погибели праведного Ноя велѣвши ему построити корабель; сей корабель бувъ во виду шалѣючихъ водъ за малый, за слабый, щобы имъ успѣшно мôгъ ставити опôръ, однако Божа мудрôсть управляла нимъ щасливо, такъ що ô ъ потопа спасъ ся Ной и его родина, а также звѣрята въ корабли умѣщенѝ.

5. Сїѧ̀ и҆ въ є҆диномы́слїи и пр. Коли прочѝ народы ôтдали ся балвохвальству, щобы вести житє въ мерзкихъ порокахъ и розпустѣ, Божа мудрость, зважаючи на честноты праведного Авраама, охоронила его передъ загальнымъ заблудженємъ, выпровадила его зъ поганьскои ôтчины, испытала его послухъ, кажучи ему принести въ жертву сына Исаака, и дала ему силу,

6. ѡ҆ чадѣ крѣпка соблюдѐ. [а] Сїѧ праведнаго, погибающимъ нечестивымъ, ꙗ҆звави бѣжащаго ѿ
7. ѻ҆гнѧ низходѧща на пѧть градѡвъ: [б] Ꙗ҆́же є҆щѐ свидѣтелство лꙋкавствїѧ дымѧщаѧсѧ стоитъ землѧ пꙋста, и҆ несовершенными временѣ плодоносѧщаѧ древеса, [в] и҆ невѣрныѧ дꙋши памѧть
8. стоѧщїѧ столпъ сланъ. [г] Премꙋдрость бо мимоходѧщїи не токмѡ повредиша сѧ, є҆́же не вѣдѣти блга, но и҆ безꙋмїѧ своегѡ ѡ҆ставиша

а) Быт. 19, 16. б) 2. Петр 2, 6.; Юд. ст. 7. в) Быт. 19, 26. г) выс. 3, 13.

що ôнъ послухъ для Бога поставивъ высше надъ свою ôтцѣвску любовь къ Исааку.

6. Сїѧ праведнаго и пр Божа мудрôсть выпровадила Лота зъ Содомы, закимъ се мѣсто вразъ съ другими безбожными мѣстами зôстало огнемъ зъ неба знищене.

7. Ꙗ҆́же є҆щѐ и пр. Памятникомъ Божои кары, вымѣреной на тыхъ бе божныхъ мѣстахъ, есть до нынѣшного дня пуста, всегда куряча ся земля, на котрôй стояли колись тѝ безбожнѝ мѣста. — Несовершенными и пр. Дерева, якѝ ростуть на тôй земли, мають овочи, котрѝ николи не доходять до зрѣлости, якобы имъ недоставало потрѣбного до сеи зрѣлости часу. Такъ званѝ содомскѝ яблока, выглядаючѝ зъ верха дуже красно, мають бути въ серединѣ повнѝ попелу. — Невѣрныѧ и пр. Єще нынѣ можна видѣти стовпъ сôльный, въ якій зôстала замѣнена жѣнка Лота, коли не увѣривши пересторогамъ ангела, оглянула ся, щобы видѣти горящу Содому.

8. Премꙋдрость и пр. Жителѣ безбожнѝ реченыхъ высше пяти мѣстъ и всѣ имъ подôбнѝ безбожники, ôтдаляючѝ ся ôтъ Божои мудрости, нею помѣтуючѝ, въ своимъ безъумію стягають на себе подвôйну шкоду; ото они не знаючи, запôзнаючи правдивѝ добра чест-

житїю памѧть, да, въ нихже согрѣшиша, нижѐ
9. оутаитисѧ возмогꙋтъ. [а] Премꙋдрость же слꙋ-
10. жащихъ ей ѿ болѣзней ізвави. [б] Сїѧ бѣжа-
щаго ѿ гнѣва братнѧ праведника настави на
стезї прави, и показа ѥмꙋ цр҃твїе Бжїе, и дадѐ
ѥмꙋ разꙋмъ ст҃ыхъ: почтѐ ѥго въ трꙋдѣхъ,
11. и оумножи трꙋды ѥгѡ. [в] Въ ѡвидѣ ѡбдержа-

а) выс. 4, 16. б) Быт. 28, 7. в) Быт. 31, 7. 42.

ноты, тои основы дочасного и вѣчного щастя, впадають въ грѣхи и наражують ся на найстрогшу кару Божу; а кромѣ того стягають на себе ганьбу публичну, котрои память Богъ лишае для остереженя другихъ, щобы ихъ не наслѣдовали, но щобы бояли ся Бога и стерегли ся его ображати.

9. **Премꙋ́дрость же** и пр. Божа мудрôсть, караючи безбожныхъ рôжными и великими нещастями, выбавляе ôтъ нещасть а всякими добрами надѣлюе тыхъ, котрî ей вѣрно служать и тую свою вѣрнôсть праведностію свого жатя оказують.

10. **Сїѧ бѣжа́щаго** и пр. Коли праведникъ Яковъ утѣкавъ передъ своимъ мстивымъ братомъ Исавомъ, Божа мудрôсть запровадила его безпечною дорогою до Мезопотаміи; показала ему Боже царство, мешкане Бога, небо, зъ котрого ангелы Божî сходили по драбинѣ на долину и вертали нею назадъ до неба; поучила его о многихъ тайнахъ Божихъ, котрî побудили его до тымъ усерднѣйшои любви и почитаня Бога (Быт. 35, 13 и сл.); нагородила его добробытомъ за его утяжливу и довгу службу за Рахилю и Лію.

11. **Въ ѡ́видѣ** и пр. Лакомый Лаванъ кривдивъ и угнѣтавъ Якова, щобы не дати ему дôйти до значнѣйшого майна; ôнъ кôлька разôвъ змѣнювавъ здѣлану съ нимъ угоду; однако при помочи Божôй удало ся Якову зручнымъ способомъ прійти въ посѣдане численныхъ стадъ.

12. щихъ ѐгѡ̀ предста̀ ѐмꙋ̀, и҆ ѡ҆богати̑ ѐгѡ̀. Сохрани̑ ѐгѡ̀ ѿ враг҃ъ, и҆ ѿ навѣ́тꙋющихъ защити̑ ѐгѡ̀, [а] и҆ по́двигъ крѣ́покъ на побѣ́дꙋ даде̑ ѐмꙋ̀, да ᲂу҆вѣ́сть, [б] ꙗ҆́кѡ всѣ́хъ силнѣ́е ѐсть
13. вл҃гочести́е. [в] Сїѧ̀ прода́наго пра́ведника не ѡ҆ста́ви, но ѿ грѣха̀ и҆зва́ви ѐгѡ̀: сни́де съ ни́мъ

а) Быт. 32, 28. б) 1. Тим. 4, 8. в) Быт. 37, 28.

12. Сохрани̑ и пр. Тыми ворогами Якова були Лаванъ и єго свояки, котрі̑ гнали за нимъ, коли ôнъ ôтъ нихъ утѣкавъ (Быт. 31, 24 29.); дальше Исавъ, котрый чатувавъ на вертаючого Якова (Быт. 32, 7—13.; 33, 4.); также Хананейцѣ и Ферезеи, котрыхъ Яковъ дуже боявъ ся по пораженю Сихемитôвъ (Быт. 34, 30.; 35, 5.). Ôтъ тыхъ всѣхъ ворогôвъ Богъ выбавивъ праведного Якова. — По́двигъ и пр. О тôй борбѣ Якова съ ангеломъ зри Быт. 32, 25—31. Побѣда Якова въ тôй борбѣ ôтнесена, мала єго пересвѣдчити, що Богъ выслухавъ єго молитву о охорону противъ Исава. Такъ отже мусѣвъ Яковъ пôзнати, що жадне, хоть и якъ велике небезпеченьство, жаденъ, хоть и якъ сильный ворогъ, не може поконати и погубити чоловѣка праведного, боячого ся Бога.

13. Сїѧ̀ прода́наго и пр. Єсть ту бесѣда о Іосифѣ, котрому всюда товаришила мудрôсть, хоронячи єго ôтъ смерти зъ рукъ єго братей, и ôтъ голодовои смерти въ ровѣ, где були єго кинули братя, и ôтъ грѣха прелюбодѣйства, до якого намавляла єго блудна жѣнка Пентефрія, и ôтъ смерти въ вязници, до котрои казавъ єго вкинути легковѣрный Пентефрій: тая мудрôсть (ст. 14.) выпровадила єго зъ вязницѣ на достоинство перве по достоинствѣ царскôмъ; она пôддала пôдъ єго власть тыхъ всѣхъ, що єго передъ тымъ невинно переслѣдовали, якими були єго братя, Пентефрій, єго жѣнка, домашнї̑ и пр.; она выказала ложнôсть клеветъ, якими

14. въ ро́въ: [а] И҆ въ оу҆́захъ не ѡ҆ста́ви є҆гѡ̀, до́н-
деже принесѐ є҆мꙋ̀ скипт́ръ цр҃твїѧ, и҆ вла́сть на
мꙋ́чащихъ є҆го̀, лжи́выхъ же показа̀ поро́къ со-
тво́ршихъ на́нь, и҆ дадѐ є҆мꙋ̀ сла́вꙋ вѣ́чнꙋю. [б]
15. Сїѧ̀ люде́й преподо́бныхъ и҆ сѣ́мѧ непоро́чное
16. и҆зва́ви ѿ ꙗ҆зы̑къ ѡ҆скорбля́ющихъ. [в] Вни́де въ
дꙋ́шꙋ рава̀ Гдⷭ҇нѧ, и҆ воста̀ проти́вꙋ царе́й стра́ш-
17. ныхъ въ чꙋдесѣ́хъ и҆ зна́менїихъ. [г] Воздадѐ
преподѡ́бнымъ мздꙋ̀ трꙋдѡ́въ и҆́хъ: наста́ви
и҆́хъ въ пꙋ́ть ди́венъ, [д] и҆ бы́сть и҆̀мъ въ по-
кро́въ дне́мъ и҆ въ пла́мень ѕвѣ́здъ въ нощѝ.
18. [е] Преведѐ и҆̀хъ по мо́рю чермно́мꙋ, и҆ проведѐ
19. и҆̀хъ сквозѣ̀ во́дꙋ мно́гꙋ: Вразѝ же и҆̀хъ пого-

а) Быт. 39, 21.; 41, 41.; Пс. 104, 20. б) Исх. 12, 37. в) Быт. 4, 11. г) Исх 11, 2; 12, 35. д) Исх. 13, 21. е) Исх 14, 22.

Іосифа обкидовано, и допомогла єму до осягненя дочаснои и вѣчнои славы.

15. Сїѧ̀ люде́й и пр. Божа мудрôсть выбавила побожный, балвохвальствомъ не скаляный нарôдъ израильскій зъ рукъ гноблячихъ єго Египтянъ, одушевляючи (ст. 16.) Мойсея до выступленя въ оборонѣ гнобленого народа израильского, и даючи єму власть твореня чудесъ передъ лютымъ Фараономъ и єго князями, вельможами, спротивляючими ся высвободженю Израильтянъ зъ неволи.

17. Воздадѐ и пр. Мудрôсть Божа нагородила Израильтянъ за ихъ тяжкѝ працѣ, передаючи въ ихъ руки срѣбнѝ и золотѝ начиня Египтянъ; провадила ихъ до обѣцянои землѣ дивною дорогою и чудеснымъ способомъ черезъ Червоне море, и вказовала имъ дальшу дорогу по незнаныхъ, безлюдныхъ пустыняхъ за помочію стовпа облачного въ день, а стовпа огненного въ ночи, присвѣчуючи имъ немовъ велика громада ясныхъ звѣздъ.

20. пи̑, и҆ и҆зъ глꙋбины̀ бе́здны и҆зри́не и҆́хъ. Сегѡ̀
ра́ди пра́ведніи взѧ́ша кѡры́сти нечести́выхъ, [а]
и҆ воспѣ́ша, Гдⷭ҇и, и҆́мѧ ст҃о́е твое̑, и҆ ѡ҆долѣ́-
телницꙋ рꙋ́кꙋ твою̑ похвали́ша є҆динодꙋ́шнѣ. [б]
21. Ꙗ҆́кѡ премѫ́рость ѿве́рзе ᲂу҆ста̀ нѣмы́хъ, и҆ ѧ҆-
зы́ки младе́нцемъ сотвори̑ ꙗ҆́сны.

Глава̀ 11.

Чудесни̑ дѣйствія мудрости. Божа всемогучѐсть и милосердіе.

1. Ѹ҆пра́ви дѣла̀ и҆́хъ рꙋко́ю проро́ка ст҃а́гѡ.
2. Проидо́ша пꙋсты́ню не ѡ҆бита́ннꙋю, и҆ въ непро-

а) Исх. 15. 1. б) Исх. 4, 11. 12.

19. И҆зри́не и҆́хъ. Тѣла потопившихъ ся въ морю Египтянъ зѐстали на берегъ выкинени̑; при нихъ найшли (ст. 20.) Израильтяне много дорогоцѣнныхъ рѣчей, котрыми яко своєю добычею подѣлили ся.

20. Ѡ҆долѣ́телницꙋ. Побѣдоносну, побѣдившу.

21. Ꙗ҆́кѡ премѫ́рость и пр. Жиды, будучи въ неволѣ египетскѐй, не смѣли зъ боязни навѣть голосно говори́ти, тымъ меньше спѣвати; они були тогды подѐбными до нѣмыхъ або до дѣтей не умѣючихъ говорити; по переходѣ же черезъ Червоне море, увѐльнени̑ зъ рукъ своихъ гнобителей, отворили ся имъ уста, они могли уже свобо̑дно не лишь говорити, але и спѣвати веселу, побѣдну, благодарственну пѣснь въ честь свого добротливого Бога.

1. Ѹ҆пра́ви и пр. Мудрѐсть Божа дала Израильтянамъ въ часѣ ихъ подорожи святого пророка Мойсея, на провѐдника, котрый прозадивъ ихъ безпечно и щасливо.

2. Проидо́ша и пр. Израильтяне, идучи черезъ

3. ходи́мыхъ водрꙋзи́ша кꙋ́щы. [а] Сопроти́вишасѧ
4. сꙋпоста́тωмъ, и҆ ѿтмсти́ша врагѡ́мъ. [б] Возжа-
да́ша и҆ призва́ша тебѐ, и҆ дана̀ бы́сть и҆̀мъ во-
да̀ ѿ ка́мене несѣко́магѡ, и҆ и҆сцѣле́нїе жа́жды
5. ѿ ка́мене же́стока. И҆́миже во нака́зани бы́ша
6. вразѝ и҆́хъ: Си́ми сі́и въ ѡ҆скꙋдѣ́нїи сꙋ́ще бл҃го-
7. дѣ́телствовани бы́ша. [в] За и҆сто́чникъ оу҆́бѡ

а) Исх. 17, 8—16.; Числ. 21, 1—3. 21—24. 33—35. б) Исх. 17, 6.; Пс. 77, 16.; Пс. 104, 41.; Ис. 48, 21.; 1. Кор. 10, 4. в) Исх. 7, 20.

безлюдні̂ пустынѣ, ставили собѣ шатра, въ котрыхъ ôтпочивали до дальшои дороги.

3. **Сопроти́вишасѧ** и пр. Єсть ту бесѣда о побѣдѣ Израильтянъ надъ ворогами, збороняючими имъ переходу до обѣцянои земли

4. **Призва́ша тебѐ.** Вôзвали въ молитвѣ твоєи помочи. — **Ѿ ка́мене несѣко́магѡ.** Зъ скалы твердои, не даючои ся сѣчи желѣзомъ. — **Ѿ ка́мене же́стока.** Зъ скалы твердои, не пропускаючои воду. Тымъ бôльшимъ було отже чудо Мойсея, скоро зъ такои твердои скалы выплыла вода въ великôй обыльности.

5. **И҆́миже** и пр. Се, що було для ворогôвъ израильскихъ карою, замѣнила (ст. 6.) Божа мудрôсть для Израильтянъ въ добродѣйство, коли тіиже въ бѣдѣ, въ недостатку находили ся. Египтяне мусѣли терпѣти жажду задля недостатку воды; Мойсей бо замѣнивъ воду въ Нилю и въ всѣхъ студняхъ въ кровь (Исх 7, 20—24.); насупротивъ мали Израильтяне подостаткомъ воды въ Госенъ и пôзнѣйше въ пустынѣ.

7. **За и҆сто́чникъ** и пр. Ст. 7 и 8 поясняємъ въ звязи такъ: На приказъ Фараона мали бути всѣ израильскі̂ хлопцѣ топлені̂ въ Нилю, котрый николи не высыхає, подôбно потокамъ горячихъ краѣвъ. Власне та черезъ Мойсея въ кровь замѣнена рѣка, котра поглотила такъ много невинныхъ хлопцѣвъ, послужила Богу за орудіє до укараня безбожныхъ Египтянъ черезъ позбавленє ихъ воды до питя. Поступованє Бога

приснотекꙋщїѧ рѣкѝ кровїю ѝзлїѧнною смѧтѣнныѧ: [а] Въ ѡвличѣнїе младенцеꙋвѝйственнагѡ
8. повелѣнїѧ далъ ѣсѝ ѝмъ ѝзъѡвѝлнꙋ водꙋ безнадѣжнѡ. Показавъ тогда жаждею, какѡ про-
9. тивныхъ ѹмꙋчилъ ѣсѝ. [б] Ѥгда бо ѝскꙋшѣни
10. бѣша, ѝ въ милости наказани, познаша, какѡ
11. въ гнѣвѣ сꙋдимїи нечестивїи мꙋчишасѧ. Сихъ

а) Исх. 1, 15. 16. б) Втор. 8, 2.; 1. Кор. 11, 32.

съ тыми безбожными поганами було цѣлкомъ инше нѣжь его поступоване съ своими почитателями; въ замешканôмъ Египтѣ, надъ богатою въ воду рѣкою, не найшли погане воды до питя, пôдчасъ коли Израильне отримали ôтъ Бога въ безлюднôй пустынѣ несподѣвано воду въ великôй обыльности.

9. Показавъ и пр. Израильтяне, терплячи черезъ якійсь часъ жажду въ пустынѣ, мали пôзнати зъ власного опыта, якъ болесною карою бувъ для Египтянъ недостатокъ воды.

10. Ѥгда бо ѝскꙋшѣни и пр. Єсли Израильтяне терпѣли коли якій недостатокъ, то намѣрявъ Богъ привести ихъ тымъ до поправы, и незадовго увôльнявъ ихъ зъ бѣды; его строгôсть взглядомъ нихъ була умѣркована милуючою добротою. Зъ того могли Израильтяне пôзнати, якъ тяжко каравъ Богъ безбожныхъ поганъ, позбавленыхъ его милости и доброты. Дѣйстно у безбожныхъ Египтянъ слѣдовала одна кара по другôй, доки не погибли въ Червонôмъ морю такъ, що зъ всего вôйска Фараона никто при житю не лишивъ ся.

11. Сихъ бо и пр. Съ Израильтянами обходишь ся якъ отець съ дѣтьми, котрѝ тойже зъ любви карає, а коли поправлять ся, зновь имъ свою доброту оказуєшь; Египтянъ же каравъ и осудивъ ты якъ строгій царь; ты змусивъ ихъ многими карами до узнаня тебе яко єдиного всемогучого Бога (Исх. 9, 14. 27.; 10, 10.), но въ кôнци погубивъ єсь ихъ, якъ погубляє строгій царь

бо ꙗкѡ ѻ҆ц҃ъ ѹ҆чащъ и҆скꙋсилъ є҆сѝ: ѻ҆нѣхъ же
ꙗкѡ жестокъ царь ѡ҆сꙋждаѧ и҆стѧзалъ є҆сѝ.
12. Ѻ҆стоѧщїи же и҆ присꙋтствꙋющїи такожде мꙋ-
13. чишасѧ: Сꙋгꙋба бо и҆хъ прїѧтъ печаль, и҆ сте-
14. нанїе съ памѧтїю минꙋвшихъ. Є҆гда бо слы-
шахꙋ своими мꙋченїи блгодѣйствꙋемыхъ ѻ҆ныхъ,
15. познавахꙋ Гдⷭ҇а: [a] Є҆гѡ́же бо древле въ ѿложе-

а) Пс. 2, 3.; 5, 2.

злочинцю мимо его признаня ся до вины, мимо его жалю за свôй проступокъ.

12. Ѻ҆стоѧщїи и пр. Египтяне довѣдавши ся, якъ Богъ опѣковавъ ся Израильтянами въ далекôй пустынѣ, були завистію и жалемъ за стратою своихъ дорогоцѣнныхъ сосудôвъ такъ само мученѝ якъ тогда, коли Израильтяне були еще при нихъ, и коли мусѣли зносити многѝ кары Божѝ зôсланѝ на нихъ для выбавленя Израильтянъ зъ неволи египетскои.

13. Сꙋгꙋба и пр. Египтяне зносили подвôйный (сꙋгꙋбый) бôль, разъ для того, що сумно сгадовали собѣ про многѝ понесенѝ кары, про страту своихъ стадъ, про спустошене своихъ пôль, градомъ понищеныхъ, и про смерть своихъ первородныхъ; а потôмъ для того, що довѣдали ся, що Израильтянамъ по выходѣ зъ Египта добре поводить ся.

14. Є҆гда бо слы́шахꙋ и пр. Кары, якѝ Богъ зôславъ на Египтянъ, були добродѣйствомъ для народа израильского, бо допомогли ему до его высвободженя зъ неволи. Тожь Египтяне пôзнали, що ихъ кары не були случайнѝ, но що були средствомъ, за помочію котрого могучій Богъ израильскій выконавъ свôй намѣръ.

15. Є҆гѡ́же бо древле и пр. По довершеню освободженя Израильтянъ черезъ Мойсея, мусѣли его Египтяне узнати и подивляти яко Божого посланника, того, котрого они давнѣйше (древле) яко хлопця до Ниля

нїи ѿвержена ѿрекошасѧ смѣющесѧ, при концѣ
событїѧ оудивишасѧ, неподобною праведнымъ
16. томими жаждею. [a] За помышленїѧ же безумнаѧ непрады ихъ, въ нихже завлудивше почитахꙋ безсловеснаѧ пресмыкающаѧсѧ и звѣрей
хꙋдыхъ, послалъ еси имъ множество безсловес-
17. ныхъ животныхъ въ ѿмщенїе: [б] Да познаютъ, ꙗкѡ имиже кто согрѣшаетъ, сими и мꙋ-
18. читсѧ. Не не можаше бо всесилнаѧ рꙋка твоѧ, ꙗже сотворй мїръ ѿ безъобразнагѡ вещества,

а) Исх. 8, 16. б) нис. 12, 27.

вкинути казали, котрого они потôмъ высмѣвали, коли имъ оповѣстивъ Божій приказъ що до выпущеня Израильтянъ зъ неволи. — Неподобною и пр. Св. писатель вертае до предмету, порушеного выс. ст. 4 и примѣчае, що жажда, яку терпѣли Египтяне, була и утяжливша и довше треваюча, нѣжь жажда Израильтянъ, котрй не потребовали довго ждати на отримане воды зъ скалы.

16. За помышленїѧ и пр. Египтяне були такъ безъумнй, що ôтдавали Божу честь вужамъ, комахамъ, хрущамъ и другимъ пустымъ, марнымъ звѣрятамъ; тыхъ ото звѣрятъ уживъ Богъ до укараня Египтянъ за ихъ безъуміе. Такъ могли (ст. 17.) Египтяне, такъ могутъ всѣ люди пôзнати, що Богъ карае грѣшника тымъ, чимъ тойже грѣшить. Скупець грѣшить грôшми, якихъ терплячимъ нужду и собѣ самому ôтказуе, и его грошѣ стають ся мукою для него; розпустникъ грѣшить противъ свого тѣла, котре ôнъ розпустою оскверняе, и ото его хоре, хирляве тѣло стае ся его мукою; недбалый отець грѣшить противъ свого сына, котрого выховане ôнъ занедбуе, и ото выродный сынъ стае ся бичомъ для недбалыхъ родичей. (Allioli.)

18. Не не можаше и пр. Богъ, котрый въ своей всемогучости сотворивъ свѣтъ, всѣ его твары зъ без-

а) послати на нихъ множество медвѣдей, или
19. лютыхъ львωвъ: Или новосозданыхъ ярости
исполненыхъ звѣрей б) незнаемыхъ, или огнен-
нымъ дышущихъ духомъ, или злосмрадный
произносящихъ дымъ, или страшныя изъ
20. очей искры испускающихъ: Ихже не токмω
вредъ можаше истребити я, но и зракъ устра-
21. шающій погубити. в) И безъ тѣхъ единымъ
духомъ пасти могоша, ѿ сюда гонимы и раз-
вѣяни ѿ дха силы твоея: но всѧ мѣрою и
22. числомъ и вѣсомъ расположилъ еси. Еже бо

а) Лев. 26, 22; Ерем. 8, 17. б) Числ. 21, 6; ниж. 12, 9. в) Пс. 34, 5.; Ис. 41, 16.; Ос. 4, 19.

подобнои масы (Быт. 1, 2.), мôгъ бувъ для укараня непослушныхъ Египтянъ пôслати медведѣ и львы; мôгъ бувъ (ст. 19.) навѣть новй, доси незнанй сотворити звѣрята, повнй дикости и лютости, дышачй огнемъ, або выдаючй зъ себе смердячій ôтдыхъ, або выпускаючй зъ очей страшнй искры, такъ що (ст. 20.) тй звѣрята могли бы Египтянъ не лишь пожерти, но уже своимъ страшнымъ выглядомъ погубити; Богъ (ст. 21.) мôгъ бы бувъ зôслати на Египтянъ убиваючій вѣтеръ, ôтъ котрого одного подуву они були бы погибли, гнанй Божимъ справедливымъ гнѣвомъ и розвѣянй немовь полова вихромъ кидана; однако Богъ не здѣлавъ сего, его бо гнѣвъ не есть наглый, анѣ не знаючій мѣры, анѣ несталый, якъ у людей; Богъ карае чоловѣка за грѣхи, однако пôсля законôвъ справедливости, въ ôтповѣдный способъ, ôтповѣдно до числа и тяжести грѣхôвъ чоловѣка; кара, яку Богъ зсылае на грѣшника, есть немовъ ôтмѣрена, обчислена и ôтважена, ôтповѣдно степени провины грѣшника.

22. Еже бо много и пр. Божа всемогучôсть досягне всегда кождого грѣшника; могучому, караючому рамени Божому никто не опре ся: тожь Богъ не по-

мно́го мощѝ, присꙋ́тствꙋетъ тебѣ̀ всегда̀, [а] и҆
держа́вѣ мы́шцы твоеѧ̀ кто̀ сопроти́витсѧ?
23. Поне́же, ꙗ҆́коже стра́жикъ въ превѣ́сахъ, (та́кѡ)
ве́сь мі́ръ предъ тобо́ю, и҆ ꙗ҆́кѡ ка́плѧ росы̀ оу҆́-
24. тренніѧ, сходѧ́щіѧ на зе́млю. [б] Ми́лꙋеши же
всѣ́хъ, ꙗ҆́кѡ всѧ̑ мо́жеши, и҆ презира́еши грѣхѝ
25. человѣ́кѡмъ и҆ покаѧ́ніе. [в] Лю́биши же сꙋ́щаѧ
всѧ̑, и҆ ничесогѡ́же гнꙋша́ешисѧ, ꙗ҆̀же сотвори́лъ
є҆сѝ: ниже́ бо ненави́дѧ что̀ оу҆стро́илъ є҆сѝ.
26. Ка́кѡ же превы́ло бы что̀, а҆́ще бы ты̀ не и҆з-

а) Рим. 9, 19. б) Мих. 7, 18.; Рим. 2, 4. в) пис. 12, 13.

требує якъ люди спѣшити ся съ укаранемъ грѣшника, щобы єму тойже не вывинувъ ся и позôставъ безъ кары.

23. Поне́же и пр. Сила цѣлого свѣта противъ Божои могучости єсть немовъ язычокъ при вазѣ, не змѣнюючій въ ничôмъ єи положеня, доки не положить ся тягарокъ на важцѣ, або, якъ має лат. текстъ, єсть немовъ порошокъ, упавшій непостережено на важку; єсть немовъ маленька капля росы, котра рано упаде на землю, никимъ не спостережена и не замочуюча землю. Тожь (ст. 24) було бы Богу легко выгубити всѣхъ Египтянъ, якъ и всѣхъ другихъ грѣшникôвъ, однако Богъ помилувавъ Египтянъ, якъ милує и всѣхъ другихъ грѣшникôвъ, понеже єсть милосерднымъ; тоє же єго милосердіє рôвнає ся єго всемогучости, нею немовъ уоружує ся, а ôттакъ безконечнымъ и всемогучимъ стає ся; тому то Богъ не заразъ карає чоловѣка за єго грѣхи, але ôткладає єго кару, щобы грѣшникъ мôгъ поправити ся, щобы Богъ мôгъ єго по наверненю назадъ приняти до своєи ласки. Се Боже милосердіє (ст. 25.), яке ôнъ оказує грѣшникамъ, походить зъ любви, яку Богъ має для всѣхъ своихъ сотворѣнь; тожь Богъ любить и грѣшникôвъ и не гидить ся ними, тôлько ихъ грѣхами, и ôткладає ихъ укаранє, очѣкуючи

вóлилъ ѐсѝ? ѝлѝ, ѐже не наречéно ѿ тебѐ, со-
27. хранѝлосѧ вы? [a] Щадѝши же всѧ̑, ꙗ̑кѡ твоѧ̑
сѹ́ть, Вл҃ко дѹ̑шелю́бче.

Глава̀ 12.

Боже милосердіє и справедливо̂сть, а затвердѣло̂сть людей.

1. Нетлѣ́нный [б] бо дх҃ъ твóй ѐсть во всѣ́хъ.

а) Єзек. 18, 23 32. б) выс. 1, 7.; Пс. 138, 7.

ихъ поправы, ихъ наверненя. Богъ (ст. 26) любить отже грѣшнико̂въ, даючи имъ жити, удержуючи ихъ при житю; безъ Божои бо воли и могучости они не могли бы существовати; Богъ въ своей любви покликавъ ихъ до житя, Богъ въ то̂й любви ихъ при житю удержуе, щобы мали часъ и могли навернути ся. Богъ (ст. 27.) єсть отже готовъ простити всѣмъ грѣшникамъ ихъ грѣхи и спасти ихъ о̂тъ погибели, наколи схотять поправити ся; всѣ бо люди суть Божими сотворѣнями, покликамыми до блаженьства.

1. Нетлѣ́нный и пр. Богъ любить и удержуе жіючихъ людей (выс. 11, 27.), понеже душа, яку о̂нъ въ нихъ вдунувъ (Быт. 2, 7.), єсть существомъ нетлѣннымъ, безсмертнымъ. Се благородне существо, подо̂бне єму розумомъ и свободою, любить Богъ яко найзнаменитшу зъ своихъ тварей, и хоче тоєже довести до єго призначеня, до норовственного усовершеня и блаженьства. Тому (ст. 2.) милуе Богъ грѣшника и жде довго на єго поправу, караючи єго помáлѹ с. є. поступаючи о̂тъ каръ меньшихъ до бо̂льшихъ, перестерѣгаючи єго своими вдухновенями передъ єго вѣчнымъ осудженємъ,

2. [а)] Тѣмже заблꙋждаю́щихъ помалꙋ ѡ҆вличаеши, и҆
въ ни́хже согрѣша́ютъ, воспомина́я оу҆чи́ши,
да премѣни́вшеся ѿ зло́вы, вѣрꙋ́ютъ въ тѧ̀
3. Гдⷭ҇и. [б)] И҆ дре́вних҃ъ бо ѡ҆вита́телей землѝ ст҃ыѧ
4. твоеѧ̀ возненави́дѣвъ: [в)] Ра́ди дѣѧ́нїй зл҃ыхъ
волшве́нїй, ꙗ҆̀же творѧ́хꙋ, и҆ же́ртвъ непреподо́в-
5. ныхъ: [г)] И҆ чадоꙋбі́йцъ неми́лостивыхъ, и҆ оу҆-
троваѧ́дцѡвъ чл҃вѣ́ческихъ пло́тей, и҆ кровопі́й-
6. цевъ ѿ среды̀ ст҃ыни твоеѧ̀: И҆ роди́телей оу҆-

а) Єрем. 10, 21. б) Второз. 9, 5. в) Лев 18; 3. г) Второз. 12, 31.; 18, 10.; Єрем. 19, 5.

щобы навернувъ ся и вѣруючи въ Бога и єго нагороду, старавъ ся туюже своєю вѣрностію и послухомъ осягнути.

3. **Въ дре́нихъ** и пр. Св. писатель показує на примѣрѣ зъ святои исторіи, якъ Богъ навѣть найбо́льшихъ проступникôвъ, якими були народы хананейскѝ, щадивъ, стараючи ся постепенными карами привести ихъ до опамятаня и поправы.

4. **Ра́ди дѣѧ́нїй** и пр. Народы хананейскѝ були мерзкѝ передъ Богомъ задля своихъ поганыхъ чарôвництвъ и жертвъ, убиваючи навѣть людей въ честь своихъ богôвъ, а що бо́льше (ст. 5.) приносячи въ жертву невиннѝ дѣти въ способъ нелюдскій, поѣдаючи тѣло тыхъ жертвъ чоловѣчихъ и пьючи ихъ кровь, и то посередъ святои Божои земли, яко обѣцяной выбраному народу израильскому.

6. **И роди́телей** и пр. Найгôршими же проступниками були родичи, котрѝ власнѝ свои дѣти въ честь богôвъ убивали; сей ихъ проступокъ бувъ тымъ гôршій, що навѣть дикѝ звѣрята любять свои молодѝ и боронять ихъ передъ всѣми, котрѝ бы наставали на ихъ житє; тѝ родичи довжнѝ були зъ закона природного стеречи свои дѣти и хоронити ихъ передъ смер-

вившихъ дꙋши безпомѡщныѧ восхотѣлъ ѥси
7. погꙋвити рꙋками ѻтецъ нашихъ: Да достойное пріиметъ преселеніе ѻтрокѡвъ Бжїихъ, ꙗже
8. оу̑ тебѣ всѣхъ дражайшаѧ землѧ. [a] Но и̑ сихъ ꙗкѡ человѣкѡвъ пощадилъ ѥси, послалъ же ѥси предтекꙋщыѧ коинства твоегѡ̀ ѻсы, ꙗкѡ
9. да тѣхъ помалꙋ истреватъ. Не неси́ленъ ѥси въ брани покорити нечестивыхъ праведнымъ,

---

а) Исх. 23, 27. 28; Второз. 7, 20.

тію, а ото они власными руками ихъ убивали, а понеже они мали природне право до своихъ дѣтей, то були тіиже лишені̂ всякои чужои помочи и обороны; никто не мôгъ противъ волѣ родичей уняти ся за ними. Слушный бувъ отже гнѣвъ Божій противъ всѣхъ того рода проступникôвъ, котрі̂ заслужили собѣ на выгублене черезъ Израильтянъ, шобы (ст. 7.) земля хананейска, найдорожша въ очахъ Божихъ, яко дѣдицтво его выбраного народа, була очищена ôтъ ѥи нечестивыхъ мешканцѣвъ, а стала ся поселенемъ для Израильтянъ, вѣруючихъ и побожныхъ слугъ Божихъ.

8. **Но и̑ сихъ** и пр. Богъ не ôтдавъ Израильтянамъ земли хананейскои наразъ черезъ нагле выгублене ѥи первѣстныхъ мешканцѣвъ; но закимъ Израильтяне могли съ оружіемъ въ руцѣ вôйти въ землю хананейску и выгубити Хананейцѣвъ, Богъ пôславъ на тыхже цѣлі̂ роѣ ѣдовитыхъ шершенѣвъ, щобы ихъ побудити до выреченя ся балвохвальства або до утечи зъ земли хананейскои.

9. **Не неси́ленъ** и пр. Богъ въ своей всемогучости мôгъ бувъ допустити, щобы праведні̂ Израильтяне въ борбѣ съ безбожными Хананейцями ôтнесли надъ ними цѣлковиту побѣду и ихъ выгубили, або щобы ихъ пожерли дикі̂ и люті̂ звѣры, або щобы они були на

ѝлѝ ѕвѣре́мъ свирѣ̑пымъ, ѝлѝ сло́комъ жесто́-
10. кимъ до ѐди́нагѡ потреби́ти: [а] Ѻдѧ́щъ же
пома́лꙋ дава́лъ ѐсѝ мѣ́сто покаѧ́нїю, не невѣ́-
дѧй, ꙗ̑кѡ лꙋка́въ ро́дъ ѝхъ, ѝ ѐсте́ственнаѧ
ѕло́ба ѝхъ, [б] ѝ ꙗ̑кѡ не премѣни́тсѧ помышле́-
11. нїе ѝхъ во вѣ́къ: Сѣ́мѧ во вѣ̑ про́клѧто [в] ѿ
нача́ла: нижѐ боѧ́йсѧ когѡ̀, ѿпꙋще́нїе даѧ́лъ
12. ѐсѝ грѣхѡ́мъ ѝхъ. [г] Кто́ бо рече́тъ (тебѣ̀):

а) Рим. 2, 4.; Апок. 2, 21. б) Єрем. 13, 23. в) Быт. 9, 25. г) Рим. 9, 20.

одинъ строгій приказъ Божій поубиванѝ; однако (ст. 10.) Богъ не хотѣвъ Хананейцѣвъ наразъ выгубити; Богъ хотѣвъ ихъ судити и карати поволи, постепенно, даючи имъ часъ до покуты и наверненя, хотяй знавъ, що тая его терпеливо̂сть имъ до ничого не придасть ся, понеже злоба єсть у нихъ глубоко закорѣнена, стала ся немовъ ихъ другою природою, а понеже воля ихъ упрямо спротивляє ся всякимъ вплывамъ благодати. — **Сло́вомъ жесто́кимъ.** Гдекотрѝ розумѣють по̂дъ тымъ выраженємъ страшный гро̂мъ, такъ якъ въ св. Письмѣ гро̂мъ неразъ называє ся голосомъ, словомъ Єговы. Зри Исх. 9, 23. 28, 29.; Ис. 30. 30.; Пс. 28, 3. 4.

11. **Сѣ́мѧ бо** и пр. Уже ихъ праотець Ханаанъ бувъ злобный и тому проклятый (Быт. 9, 25.). Такъ ото злоба и проклѐнъ стали ся ихъ спадчиною, бо злѝ отцѣ родять и выховують злѝ дѣти. — **Нижѐ боѧ́йсѧ** и пр. Ты позволивъ Хананейцямъ дальше грѣшити и выповняти мѣру ихъ грѣхо̂въ, понеже ты не потребовавъ ихъ бояти ся, могучи ихъ кождои хвили выгубити. Або: хотяй ты никого не боявъ ся, однако побудженый твоєю добротою, не заразъ ихъ погибелію укаравъ єсь, о̂ткладаючи тую свою кару на часъ по̂знѣйшій.

12. **Кто́ бо** и пр. Никто не може тебе посуджовати, обвиняти о несправедливо̂сть, коли ты съ безбожными строго чи поблажливо поступаєшь. Хотяй бы ты съ

что̀ сотвори́лъ е̑сѝ? и̑лѝ кто̀ ста́нетъ проти́ву
суду̀ твоему̀? кто́ же и̑ста́жетъ тѧ̀ ѡ̑ ѩ̑зы́цѣхъ
поги́вшихъ, и̑хже ты̀ сотвори́лъ е̑сѝ? и̑лѝ кто̀
въ предста́телство тебѣ̀ прїи́детъ, ѿмсти́тель
13. на непра́ведныѧ чл҃вѣ́ки? Нѣ́сть во и̑нъ Бг҃ъ
ра́звѣ тебѐ, [a] и̑же ради́ши ѡ̑ всѣ́хъ, да пока́-
14. жеши, ꙗ҆́кѡ не непра́вѡ суди́лъ е̑сѝ. Нижѐ цр҃ь,
и̑лѝ мѫчи́тель проти́ву тебѐ воззрѣ́ти мо́жетъ,
15. ѡ̑ и̑хже погѫби́лъ е̑сѝ. Пра́веденъ же сы́й, пра́-
ведну всѧ̑ оу̑правлѧ́еши, недо́лжнаго же мѫчи-
16. тисѧ ѡ̑сѫди́ти чѫ́ждо мни́ши твоеѧ̀ си́лы. Крѣ-

а) 1. Петр. 5, 7.

грѣшникамъ поступивъ собѣ якъ найстрогше, никто не важить ся станути передъ тобою для выконаня мести за погубленыхъ тобою безбожникôвъ.

13. Нѣ́сть во и пр. Кромѣ тебе нема другого Бога, передъ котрымъ мôгъ бы кто тебе потягати до ôтвѣчальности за способъ твого управляня свѣтомъ; ты самъ одинъ маешь старане о всё, поступки людей не суть для тебе обоятнѝ; ты любишь, нагороджуешь честноту, а ненавидишь, караешь беззаконіе; въ обохъ тыхъ случаяхъ поступаешь справедливо.

14. Нижѐ ца́рь и пр. Жаденъ царь, чи законный чи незаконный и тиранъ, не може немовъ твôй противникъ станути напротивъ тебе до борбы, до суперечки съ тобою, жадаючи ôгъ тебе отвѣта, чому ты Хананейцѣвъ и другихъ безбожникôвъ погубивъ и погубляешь.

15. Пра́веденъ и пр. Ты будучи справедливымъ, судишь всё по справедливости; тожь осуджене невинного уважаешь ты яко рѣчь недостойну твоеи могучости.

16. Крѣ́пость и пр. Твоя могучôсть не лишь не може тебе привести до несправедливости, но она есть

пость во твоѧ правды начало, и ѥже надъ
всѣми твоѐ владычество, [а] всѣхъ щадѣти
17. творитъ: Крѣпость во показуеши невѣрующымъ
ѡ совершенствѣ силы, а въ вѣдующихъ дер-
18. зость ѡбличаеши. Ты же владычествуѧй силою
въ кротости [б] судиши, и съ великимъ щадѣ-
нїемъ разсмотрѧеши насъ: съ товою во есть,

а) Пс. 144, 9.; Рим. 11, 32. б) Пс. 102, 10.; Сір. 18, 9.

радше пôдставою твоеи справедливости; ты бо будучи всемогучимъ, есь такожь совершенно независимымъ, а тая совершенна независимôсть дѣлае, що ты можешь бути совершенно справедливымъ. — Ѥже надъ всѣми и пр. Ты будучи всемогучимъ, можешь безъ обавы о загальне добро ôтложити укаране грѣшника; въ случаю бо якого небезпеченьства зъ стороны грѣшника для добра загального, можешь его кождои хвили здѣлати нешкôдливымъ; проступникъ не може избѣгнути твоеи могучости и справедливости.

17. Крѣпость во и пр. Такъ тыхъ, що не вѣрують въ твою всемогучôсть и тебе ображають, якъ и тыхъ, що хотяй знають о твоей всемогучости, а мимо того важать ся зухвало тебе ображати, ты по справедливости караешь и тымъ показуешь свою могучôсть и справедливôсть. Зри Исх. 5, 2.; 4. Цар. 18, 32.; 2. Макк. 9, 4.

18. Ты же владычествуѧй и пр. Ты вправдѣ показуешь твою силу въ караню тыхъ, що не вѣрують въ твою всемогучôсть, або ю запôзнають и тебе ображають, однако навѣть въ тôмъ караню можемъ видѣти твою доброту и лагôднôсть, пощаду для нашихъ провинъ; ты не караешь насъ за нашѝ грѣхи заразъ, або не караешь такъ строго, якъ мы заслужили, понеже ты можешь насъ укарати, коли и якъ тобѣ подоба никто бо зъ людей не избѣжить твоеи могучости.

19. ѐгда̀ ꙋ́щеши, ѐже мощѝ. Наꙋчи́лъ же ѐсѝ лю-
ди твоѧ̀ сицевы́ми дѣ́лы, ꙗ҆́кѡ подоба́етъ пра́-
ведномꙋ бы́ти человѣколю́бцꙋ, и҆ благонаде́жны
сотвори́лъ ѐсѝ сы́ны твоѧ̀, ꙗ҆́кѡ дае́ши ѡ҆ грѣ-
20. сѣ́хъ покаѧ́нїе. А҆́ще бо врагѝ ѻ҆трокѡ́въ тво-
и́хъ и҆ до́лжныхъ сме́рти съ толи́кимъ мꙋ́чилъ
ѐсѝ внѧ́тїемъ и҆ щадѣ́нїемъ, даѧ́й [а] времена̀ и҆
21. мѣ́сто, и҆́мнже бы и҆змѣни́лисѧ ѿ зло́бы: Съ
коли́кимъ прилѣжа́нїемъ сꙋди́лъ ѐсѝ сы́ны твоѧ̀,
[б] и҆́хже ѻ҆ц҃е́мъ клѧ́твы и҆ завѣ́ты да́лъ ѐсѝ

а) Исх. 8, 31.; Рим. 2, 4. б) Рим. 11, 24.

19. Наꙋчи́лъ и пр. Зъ такихъ дѣлъ доброты и милости Божои учать ся праведнѝ, що и они мають бути взглядомъ своихъ вороговъ добрыми и поблажливыми, що не мають на нихъ мстити ся, що не повиннѝ желати ихъ погибели, але наверненя и поправы. — Благонаде́жны и пр. Зъ тыхъ дѣлъ Божои доброты и милости учать си грѣшники, що не належить имъ тратити надѣю на Боже прощене и впадати въ розпуку, но що довжнѝ надѣяти ся прощеня своихъ грѣхôвъ ôтъ Бога и увôльненя ôтъ каръ Божихъ, если тôлько щиро за свои грѣхи жаловати будуть и цѣлымъ серцемъ до Бога навернуть ся.

20. А҆́ще бо врагѝ и пр. Если бо ты Хананейцѣвъ, ворогôвъ твого народа израильского, котрѝ грѣхами своими заслужили собѣ на погибель, каравъ съ такою оглядностію и пощадою, даючи имъ часъ и нагоду до поправы, то (ст. 21.) тымъ самымъ давъ ты намъ, твоимъ почитателямъ, блаженну надѣю, що ты нашѝ провины будешь съ тымъ бôльшою пощадою судити, такъ якъ мы есьмо потомками св. праотцѣвъ, котрымъ ты въ ихъ потомкахъ обѣцявъ велике щасте.

22. бл҃гихъ ѡ҆бѣщанїй. Насъ оу҆бо наказꙋѧ, враги̑ наша тмами вїеши, да благостынїю твою̑ помышлаемъ сꙋдѧще, [а] сꙋдими же чаемъ мл҃ти.
23. Ѡ҆онꙋдꙋже и҆ непра́ведныхъ, въ безꙋмїи пожи́вшихъ живо́тъ, сво́йственными и҆́хъ ме́рзостами
24. мꙋчилъ е҆сѝ. [б] И҆́бо въ пꙋте́хъ заблꙋжде́нїѧ должа́е заблꙋди́ша, бо́ги мнѧ́ще, ꙗ҆̀же и҆ въ живо́тныхъ вра́жїихъ безче́стна, а҆́ки младе́нци
25. безꙋ́мнїи прелсти́вшесѧ. Сегѡ̀ ра́ди ꙗ҆́кѡ ѻ҆́трокѡ́мъ несмы́сленнымъ сꙋ́дъ въ порꙋга́нїе по-

---

а) 1. Кор. 11, 32. б) Рим 2, 23.

---

22. Насъ оу҆бо и пр Ты, Боже, караючи нашихъ ворогôвъ премногими но малыми карами, въ надѣи, що они поправлять ся, научивъ насъ, щобы и мы судячи и караючи кого, дѣлали се въ добротѣ и съ пощадою, и щобы мы мы самй̂, дôзнаючи кары за нашй̂ провины, не упадали на дусѣ, но надѣючи ся на твою доброту, очѣковали ôтъ тебе помилованя.

23. Ѡ҆онꙋдꙋже и пр. Зри пояснене выс. 11, 16. 17.

24. И҆́бо въ пꙋте́хъ и пр. Они на манôвцяхъ свого безъумія зайшли такъ далеко, що почитали яко богôвъ найпôдлѣйшй̂ и для чоловѣка ворожй̂, шкôдливй̂ звѣрята; въ тôмъ оказали они нерозумъ неопытныхъ дѣтей, котрй̂ дають ся легко въ блудъ впровадити.

25. Сегѡ̀ ра́ди и пр. Длятого ты, Боже, укаравъ ихъ, якъ карае ся нерозумнй̂ дѣти; ото ты выставивъ ихъ на поругу, караючи ихъ марными мухами и всякими другими малыми сотворѣнями; тй̂ малй̂ сотворѣня мали ихъ привести до опамятаня; однако (ст. 26.) понеже имъ не помогло упôмнене и укаране черезъ тй̂ марнй̂ звѣрятка, то заслужили собѣ на тяжшу кару, яку уже поносять не дѣти, але дорослй̂ мужѣ; они заслужили собѣ на выгублене мечемъ израильскимъ.

26. сла́лъ е҆сѝ: И҆же поръга́нми прещє́нїѧ ненаказа́в-
27. шесѧ, досто́йна сꙋда̀ Бж҃їѧ и҆скꙋ́сѧтъ. [а] Въ
ни́хже во тїи стра́ждꙋще негодова́хꙋ, въ си́хъ,
и҆́хже мнѧ́хꙋ бы́ти во́ги, въ тѣ́хъ мꙋ́чими, ви-
28. дѧ́ще є҆го́же пре́жде ѿмета́хꙋсѧ зна́ти: [б] Бг҃а
и҆́стиннаго позна́ша: тѣ́мже и҆ коне́цъ ѡ҆сꙋжде-
нїѧ прїи́де на нѧ̀.

Глава̀ 13.

Глупота балвохвальства.

1. Сꙋ́етни ᲂу҆́во всѝ человѣ́цы є҆сте́ственнѣ, въ
ни́хже ѡ҆брѣта́етсѧ невѣ́дѣнїе ѿ Бг҃а, [в] и҆ ѿ

а) выс. 11, 17. б) Исх. 8, 19. в) Рим. 1, 19.

---

27. Въ ни́хже и пр. Вороги израильскій, мученій марными сотворѣнями, гнѣвали ся, що ихъ мучать власне тій сотворѣня, котрымъ они ôтдавали честь божу; тожь видячи, що тій муки зсылає на нихъ Богъ израильскій, котрого они давнѣйше не хотѣли знати, були змушенї узнати его яко правдивого Бога; понеже однако мимо того, що прійшли до пôзнаня правдивого Бога, позôстали дальше въ своей безбожности, то заслужили собѣ на тымъ тяжшу кару, — заслужили собѣ на тое, щобы ихъ Израильтяне цѣлкомъ выгубили.

1. Сꙋ́етни и пр. Всѣ народы, котрыхъ Богъ не удостоивъ высшого объявленя, котрымъ Богъ не давъ ся пôзнати особлившимъ способомъ, впали въ балвохвальство. Чоловѣкъ бо не може жити на свѣтѣ безъ якогось божества, а понеже тій народы зъ явищь въ природѣ, зъ всякихъ дарôвъ, розсѣяныхъ въ свѣтѣ, зъ цѣлого красного устрою вселенны, не могли або не хотѣли пôзнати правдивого Бога, всемогучого, найлуч-

видимыхъ благъ не возмогóша оуразумѣти
сущаго, ни дѣлωмъ внемлюще познáша хитре-
2. цà: [а] Но ѝли ѻгнь, ѝли дýхъ, ѝли скóръ воз-
дýхъ, ѝли кругъ звѣздный, ѝли ѕѣлную вóду,
ѝли свѣтила небная строители мíру вóги (вы-
3. ти) возмнѣша. Ѝхже áще оубω красотóю оу-
слаждáющеся, сїя вóги возмнѣша, да оувѣ-
дятъ, [б] коликω сихъ влка ѥсть лучшїй: кра-

а) Второз. 4, 19.; Дѣян. 7, 42. б) Сір. 43, 5.; Рим. 1, 20.

шого и наймудрѣйшого сотворителя, майстра (хитрецà) всѣхъ рѣчей видимыхъ, то узнали они за своихъ богôвъ значнѣйшѝ явища въ природѣ и предметы, дѣлаючѝ сильнѣйше на ихъ змысли. — Сутѣтни. Се слово означае ту балвохвальцѣвъ. Зри Лев. 17, 7.; Второз. 32, 21.; 3. Цар. 16, 13. 26. — Естѣственнѣ. Зъ природы, ôтъ уродженя. Зри Пс. 57, 4. — Сущаго. С. е. Єгову, правдивого Бога израильского. Зри Исх. 3, 14.; 6, 3.

2. Но ѝли ѻгнь и пр. Огню ôтдавали честь божу Персы, вѣтру — Греки и Ґалійцѣ, скорому воздуху або етеру — Римляне; звѣздамъ покланяли ся многѝ народы, уважаючи ихъ за свои божища; ѕѣлную с. е. велику и глубоку воду въ моряхъ и рѣкахъ чтили такожь многѝ народы яко божища, н. пр. такимъ божищемъ бувъ Ниль у Египтянъ. Свѣтила небеснѝ, сонце и мѣсяць, були почитанѝ яко божища на цѣлôмъ востоцѣ пôдъ именами Ваала и Астарты, пôзнѣйше пôдъ именами Аполя и Діаны.

3. Ѝхже áще и пр. Єсли тѝ балвохвальцѣ узнали тѝ сотворѣня за свои божества, будучи плѣненными ихъ красотою, то нехай бы зъ того пôзнали, о много то лучшимъ и о много краснѣйшимъ єсть самъ Господь тыхъ тварей; тѝ бо твари сотворивъ той, котрый єсть початкомъ, творцею всякои красоты.

4. соты̀ во родонача́лникъ созда̀ѧ. Ѧ҆́ще же сѝлѣ
и҆ дѣ́йствїю ᲂу҆диви́шасѧ, да ᲂу҆разꙋмѣ́ютъ ѿ
ни́хъ, колико̑ сотвори́вый сїѧ̑ си́лнѣйшїй є҆́сть:
5. а) Ѿ вели́чества бо красоты̀ созда́нїй сравни́-
6. телнѡ рододѣ́ватель и҆́хъ познава́етсѧ. Но ᲂу҆ба́-
че на си́хъ є҆́сть ᲂу҆ничижє́нїе ма́ло, б) и҆́бо са́-
ми сїи не́гли прелща́ютсѧ Бг҃а и҆щꙋ́ще, и҆ хота́-
7. ще ѡ҆брѣсти̑: в) Въ дѣ́лѣхъ во є҆гѡ̀ живꙋ́ще

а) Рим. 1, 8. б) Дѣян. 14, 17.; 17, 27. в) Рим. 1, 19.

---

4. Ѧ҆́ще же си́лѣ и пр. Єсли они, подивляючи силу и дѣланє тыхъ тварей, узнали ихъ за достойныхъ божого почитаня, нехай бы зъ того пôзнали, о много-то сильнѣйшимъ єсть самъ ихъ сотворитель.

5. Ѿ вели́чества и пр. Зъ великости бо и красоты сотворѣня, зъ красно устроєного дѣла, пôзнаємъ анальогично, якъ великимъ и мудрымъ мусить бути творець тыхъ сотворѣнь и дѣлъ.

6. Но ᲂу҆ка́че и пр. Народы, котрѝ ôтдають божу честь сонцю, мѣсяцю, звѣздамъ и другимъ тварамъ въ природѣ, котрыхъ красоту або силу они подивляють и нею плѣненѝ, ихъ за своихъ богôвъ уважають, заслугують на меньшу догану, нѣжь тѝ, котрѝ (ст. 10) своихъ богôвъ самѝ споряджують и дѣламъ своихъ рукъ покланяють ся; тамтѝ бо народы, шукаючи собѣ Бога, приглядаючи ся тварамъ природы и плѣненѝ ихъ красотою и силою, могли легко бути въ блудъ впроваджені, признаючи божество тымъ тварамъ, поза котрыми не видѣли уже ничого лучшого. — Не́гли. Може.

7. Въ дѣ́лѣхъ и пр. Они, слѣдячи природу тварей, гадали, що найшли въ огню, въ вѣтрѣ, въ морю, въ рѣкахъ, силу надприродну, а въ сонцю, въ мѣсяцю, въ звѣздахъ надприродну красоту, и тому уважали они тѝ твари за существа высшого рода, за своихъ богôвъ.

ѝзслѣдꙋютъ, ѝ оу҆вѣщава́ютсѧ зра́комъ, ꙗ҆́кѡ
8. бл҃га ви҃димаѧ. Па́ки нижѐ сі́и прощє́нїѧ до-
9. сто́йни: Ѧ҆́ще бо толи́кѡ возмого́ша вѣ́дѣти,
да возмо́гꙋтъ оу҆разꙋмѣ́ти вѣ́къ, си́хъ же вѣ́кꙋ
10. ка́кѡ скорѣ́е не ѡ҆брѣто́ша? О҆ка́нни же сꙋ́ть.
ѝ въ ме́ртвыхъ оу҆пова́нїѧ и҆́хъ, и҆́же назва́ша
во́ги [а] дѣла̀ рꙋ́къ человѣ́ческихъ: зла́то ѝ сре-
вро̀, хи́трости оу҆мышле́нїе, [б] ѝ подѡ́вїѧ жи-

а) Дѣян. 17, 29. б) Рим. 1, 23.

8. Па́ки нижѐ и пр. Хотяй въ певнôмъ взглядѣ почитатели тварей величавыхъ и пожиточныхъ здають ся меньше заслуговати на догану, однако и они не суть вôльнѝ ôтъ тяжкои вины и не заслугують на прощене свого заблудженя; заключене бо, що великій и красный свѣтъ, що могучѝ и величавѝ твари, не повстали случайно або самѝ зъ себе, но що мусять мати о много бôльшого, краснѣйшого, величавшого творця (выс. ст. 3, 4.), есть такъ легке и зрозумѣле, що навѣть дѣти могуть до такого заключеня дôйти. (Зр. Пс. 8, 3.; 18, 2.) О скôлькожь бôльше (ст. 9.) довжнѝ бы були прійти до такого заключеня люди, котрѝ занимають ся слѣдженемъ звѣздъ и силъ природы?

10. О҆ка́нни и пр. Нещасливыми суть балвохвальцѣ, уповаючѝ на свои мертвѝ идолы, не могучѝ нмъ подати ніякои помочи (Пс. 113, 12—16.), уважаючѝ за своихъ богôвъ дѣла рукъ своихъ, дѣла штуки, спорядженѝ зъ золота и срѣбла, представляючѝ подобія звѣрятъ, або марнѝ фигуры камѣннѝ, маючѝ у тыхъ людей тымъ бôльшу вартôсть, чимъ давнѣйшими суть. Allioli примѣчае тутъ: Ôтъ поклонеия образамъ, яке тутъ осуджуе ся, треба розрôжнити почитане, яке вôльно ôтдавати образамъ святыхъ або и самого Бога. При поганьскôмъ поклоненю образамъ приписуе ся тымже самымъ божа або духова сила, и почесть, яка имъ ôтдае ся, ôтносить ся до нихъ самыхъ; при почи-

вотныхъ, ѝлѝ ка́менїе неключи́мо де́ло ру́ки̇
11. дре́внїѧ. [a] Ѧ҆́ще же кто̀ древосѣ́чецъ тектѡ́нъ
оу҆го́дное дре́во ѿсѣ́кши, ѡ҆те́шетъ благохꙋдо́ж-
нѣ всю̀ корꙋ̀ є҆гѡ̀, и҆ хи́трствꙋѧ благолѣ́пнѣ со-
твори́тъ оу҆го́денъ сосꙋ́дъ въ оу҆потребле́нїе жи-
12. тїѧ̀: Ѡ҆ста́нки же дѣ́ла на оу҆гото́ванїе бра́шна
и҆знꙋри́въ насы́тисѧ: Ѡ҆ста́нокъ же, и҆́же ѿ ни́хъ
нивочто̀ благопотре́бенъ, дре́во кри́во, и҆ сꙋ́чїѧ
по́лно, прїи́мъ и҆зва́ѧ съ прилѣжа́нїемъ пра́зд-
ности своеѧ̀, и҆ и҆скꙋ́ствомъ ра́зꙋма и҆зъѡбрази̇
14. є҆го̀, и҆ оу҆подо́би є҆го̀ ѻ҆́бразꙋ чл҃вѣ́чꙋ: Ѝли̇ нѣ-
коемꙋ живо́тномꙋ ничто́жномꙋ оу҆подо́би є҆го̀,
пома́завъ ша́рами разли́чными, и҆ ѡ҆червлени́въ
ви́дъ є҆гѡ̀, и҆ всѧ́къ поро́къ, и҆́же на не́мъ є҆́сть,
15. и҆зма́завъ: И҆ сотвори́въ є҆мꙋ̀ досто́йное є҆гѡ̀
ѡ҆бита́нїе, на стѣ́нѣ поста́ви є҆, оу҆крѣпи́въ же-

а) Исх. 44, 13.; Єр-м. 10, 3.

таню же образôвъ у христіянъ нема вѣры, немовъ бы. св. образы мѣстили въ собѣ божу або̂ духову силу, щобы кому высвѣдчити яку ласку, но христіяне послугують ся образами тôлько яко средствами, маючими имъ пригадати особы и тайны, якѝ они представляють, и ôтносять всяку честь, яку образамъ оказують, не до нихъ самыхъ, а власне до тыхъ осôбъ и тайнъ, ними представленыхъ.

11. Ѧ҆́ще же кто̀ и пр. Ôтъ того стиха до кôнця главы представляє св. писатель глупоту балвохвальства. Ото тесля зрубує въ лѣсѣ придатне дерево, обтесує зручно всю кору зъ того дерева и споряджує зъ него пôсля правилъ своеи штуки яку пожиточну судину для домашного ужитку; обрѣзкôвъ дерева, якѝ при тôй роботѣ остають ся, употребляє ôнъ до звареня собѣ стравы, маючои єму послужити до насыченя ся

16. лѣзомъ: Да не оу҆вѡ падетъ, предъмысли ѡ҆
не́мъ, вѣдый, ꙗ҆кѡ не мо́жетъ помощи̇ севѣ:
17. и҆бо і҆долъ е҆сть, и҆ тре́бꙋетъ по́мощи: ѿ ста-
жа́нїѧхъ же и҆ ѡ҆ бра́цѣхъ и҆ ча́дѣхъ свои́хъ
молѧ́сѧ, не стыди́тсѧ къ бездꙋ́шномꙋ глаго́лѧ:
18. И҆ ѡ҆ здра́вїи оу҆вѡ немощно́е призыва́етъ, и҆ ѡ҆
животѣ̀ ме́ртвое мо́литъ, [a] и҆ въ по́мощь не-
19. ключи́мое призыва́етъ: И҆ ѡ҆ пꙋтеше́ствїи (про́-
ситъ) нижѐ ходи́ти могꙋ́щаго, и҆ ѡ҆ притѧжа́нїи
и҆ дѣѧ́нїи и҆ ѡ҆ рꙋ́къ подтвержде́нїи некрѣ́пкаго
рꙋка́ми: мꙋ́жества про́ситъ ѿ тогѡ̀, е҆́же всѣ́хъ
е҆́сть немощнѣ́йшее.

а) Ерем. 3, 23.; 1. Кор. 8, 4.

(ст. 12.); зъ решты же дерева, яке єму по спорядженю судины лишає ся, а котре уже до ничого бôльше не єсть придатне яко криве и суковате, вырѣзує ôнъ старанно въ хвиляхъ вôльныхъ ôтъ працѣ идола, надаючи єму пôсля своєи вправы, такъ якъ умѣє, видъ чоловѣчій (ст. 13.), або видъ якого пôдлого звѣряти, помазує єго рôжными красками, особливо же червоными, щобы закрыти щелины, слѣды галузей, суки, якî бувають на лихôмъ, до лучшихъ робôтъ не придатнôмъ деревѣ (ст. 14.); назначує тому идолу гôдне єго мешканє на пôдставцѣ при стѣнѣ, прикрѣпляючи єго до стѣны желѣзомъ (ст. 15), щобы не упавъ, понеже знає, що сей идолъ єсть немôчный, самъ собѣ помочи не може а потребує опѣки и помочи чоловѣка (ст. 16.); а мимо того не встыдає ся чоловѣкъ звертати ся до такого марного идола съ просьбою о достатки, о щасливî подружя, о потомство (ст. 17.); ôнъ такого немôчного, безсильного идола просить о здоровє; просить єго мертвого о житє; просить єго, не могучого никому помочи, о помôчь (ст. 18); просить єго, не могучого ходити, о щасливу подорожь; просить того, котрый не може рушити рукою, о зыскъ и всяку

Глава 14.

Продовжене. Початокъ балвохвальства.

1. Плы́ти па́ки кто̀ помы́слилъ, и҆ сверѣ́пыѧ вѡ́ла-
ны преходи́ти, носѧ́щаго є҆го̀ корабла̀ тлѣ́нн҆ѣй-
2. шее [а] дре́во призыва́етъ. О҆́ное бо желе́нїе при-
стѧжа́нїй оу҆мы́сли, хитре́цъ же мꙋ́дростїю со-
3. дѣ́ла: [б] Тво́й же о҆́че оу҆строѧ́етъ про́мыслъ,
ꙗ҆́кѡ да́лъ є҆си̑ и҆ въ мо́ри пꙋ́ть, и҆ въ волна́хъ

а) Іоны 1, 5. б) Исх 14, 21.

успѣшно̂сть въ працѣ своихъ рукъ; о̂нъ просить о силу того идола, котрый зъ всѣхъ тварей єсть найбо̂льше немо̂чный и непожиточный.

1. **Плы́ти** и пр. Св. писатель выказує глупоту балвохвальства на примѣрѣ мореплавця, котрый во виду великихъ небезпеченьствъ, яки̑ єго ждуть, звертає ся о помо̂чь не до всемогучого Бога, котрого море и вѣтры слухають, але до мертвого идола, здѣланого зъ дерева, котрый єсть слабшій нѣжь єго корабель.

2. **О҆́ное бо желе́нїе** и пр. По̂дъ выразомъ о҆́ное має ту розумѣти ся дерево корабля, а властиво самъ корабель, о котро̂мъ въ то̂мъ стиху говорить ся, що єго выгадало желанє зыско̂въ, а ремѣсникъ мудро єго спорядивъ. О̂тъ ст. 2—7 дає св. писатель свои примѣтки о корыстяхъ мореплавства, а то, що 1) морска торговля приносить зыски, доходы (ст. 2.); що 2) така торговля по̂дъ Божимъ проводомъ не єсть надто небезпечною (ст. 3. 4.); що 3) такою торговлею отримуємъ розлични̑ дары Божи̑ зъ другихъ краѣвъ (ст. 5.); що 4) удержанє рода людского и правдивои религіи въ часѣ потопа треба завдячити мореплавству (ст. 6. 7).

3. **Тво́й же** и пр. Мысль єсть: корабель выгадавъ вправдѣ чоловѣкъ, однако за допустомъ Божимъ; Богъ

4. стезю крѣпкꙋю: Показꙋя, ꙗкѡ силенъ [а] ѥси ѿ
всякагѡ спасти, аще и безъ хꙋдожества кто
5. взыдетъ. Хощеши же, да не бꙋдꙋтъ праздна
дѣла премꙋдрости твоеѧ, сегѡ ради и малѣй-
шемꙋ дрѣвꙋ ввѣряютъ человѣцы дꙋшы (своѧ),
и преходяще вѡлны кораблецемъ избавлени
6. сꙋть. И ѿ начала бо, егда погибахꙋ гордїи [б]
исполини, оупованїе мїра [в] въ кораблецѣ избѣ-
жавшеѥ, ѡстави вѣкꙋ сѣмѧ рожденїѧ, рꙋкою

а) Ис. 13, 2.; Іоны 2, 3. б) Быт. 6, 4. в) Быт. 7, 13

же управляє кораблемъ, хотяй бы тойже находивъ ся въ рукахъ неопытныхъ мореплавцѣвъ, щобы (ст. 4.) показати свою всемогучôсть. Такъ и Ной всѣвъ до корабля, якій збудовавъ пôсля сказôвокъ Божихъ; ôнъ не розумѣвъ ся на мореплавствѣ, однако Боже провидѣнє провадило єго корабель посередъ найстрашнѣйшихъ бурей шалѣючого, цѣлу землю покрываючого моря. Зр. Пс. 106, 23—30, где небезпеченьства мореплавцѣвъ и ихъ спасенє черезъ Божу могучôсть суть обширнѣйше представленй.

5. Хощеши и пр. Безъ мореплавства позôстали бы намъ незнанй и безхосеннй многй дѣла Божои мудрости, якими далекй краѣ и части свѣта суть збогаченй; безъ мореплавства не знали бы о многихъ звѣрятахъ морскихъ, котрыми теперь живимъ ся. Зъ другои же стороны треба и се признати Божôй мудрости, що люди пôдъ єи проводомъ научили ся будовати кораблѣ и ними управляти, такъ що безъ боязни повѣряють своє житє малому кораблю и щасливо переплывають неспокôйнй моря.

6. И ѿ начала и пр. Ной разомъ съ своими сынами, котрй мали по потопѣ розмножити рôдъ людскій, спасъ ся въ корабли ôтъ погибели. О исполинахъ, котрй споводовали потопъ, зри поясненє Быт. 6, 4.

7. твоéю оустрóено. [а] Благословéно во дрéво, и҆м-
8. же бывáетъ прáвда. [б] Рукотворéное же прó-
клято éсть, и҆ сотворивый е҆: ꙗ҆кѡ ѻ҆въ оу҆вѡ
содѣ́ла, сїе́ же тлѣ́нное Бг҃омъ и҆менова́сѧ. [в]
9. Въ рáвнѣ во ненави́дима сꙋ́ть Бг҃ꙋ и҆ нечéстꙋ-
10. ѧй и҆ нечéстїе е҆гѡ̀: И҆бо сотворéное съ сотвóр-
11. шимъ мꙋ́чимо бꙋ́детъ. [г] Сегѡ̀ рáди и҆ въ і҆дѡ-
лѣ́хъ ꙗ҆зы́ческихъ бꙋ́детъ кáзнь, ꙗ҆кѡ въ со-
здáнїи Бж҃їи въ мéрзость сотворéни сꙋ́ть, и҆ въ

а) 1. Петр. 3, 20. б) Пс. 134, 15. в) Пс. 5, 5. 6. г) Єрем. 46, 25.

7. Благословéно и пр. Благословенне дерево, корабель, за помочію котрого спасла ся праведна родина Ноя ôтъ погибели и въ той способъ вѣра въ правдивого Бога удержала ся. Многи̂ св. Отцѣ видять въ кораблѣ Ноя прообразъ дерева крестного.

8. Рукотворéное и пр. Благословенне єсть дерево корабля, за помочію котрого заховала ся вѣра въ правдивого Бога; проклятє єсть дерево, служаче до спорядженя идола и до усуненя вѣры въ правдивого Бога; проклятымъ єсть той, що сего идола споряджує, якъ и самъ идолъ, котрый, хоть спорядженый зъ слабого дерева, хоть пôдпадаючій зôпсутю, смѣє богомъ называти ся.

9. Въ рáвнѣ и пр. Богъ однаково ненавидить балвохвальцю и єго идолôвъ; тожь однаково ихъ карає (ст. 10.).

11. Сегѡ̀ рáди и пр. Балвохвальство буде збурене, идолы зôстануть знищени̂ и спалени̂, а балвохвальцѣ покрыють ся встыдомъ. Се предсказовали пророки, якъ Єремія 10, 11.; Исаіа 2, 20.; Єзекіиль 30, 13. — Ꙗ҆кѡ въ создáнїи и пр. Идолы поганьски̂ були зъ дерева, каменя, зъ рôжныхъ металѣвъ спорядженѝ; були се такожь звѣрята и люди, котрымъ ôтдавано божу честь. Тѝ твари Божѝ, перемѣненѝ въ идолы, були мерзкими

совла́зны дꙋша́мъ человѣ́ческимъ, и҆ въ сѣ́ть
12. нога́мъ бꙋ́ихъ [а] Нача́ло бо влꙋже́нїѧ оу҆мы-
шле́нїе и҆дωлωвъ: и҆зъωбрѣ́тенїе же и҆́хъ тлѣ-
13. нїе живота̀. Ниже́ бо бы́ша ѿ нача́ла, нижѐ бꙋ-
14. дꙋ́тъ во вѣ́ки: [б] Тщесла́вїемъ бо человѣ́чес-
кимъ внидо́ша въ мі́ръ, [в] и҆ въ сегѡ̀ ра́ди
15. кра́токъ и҆́хъ коне́цъ вмѣни́сѧ. Го́рькимъ бо

а) Исх. 34, 15.; Єзек. 16, 15.; Ос. 2, 5. б) Гал. 5, 26. в) выс. 9, 5.

передъ Богомъ, а ихъ видъ зводивъ неоглядныхъ людей до грѣха, до ôтступленя ôтъ Божого закона, до балвохвальства и до полученыхъ съ нимъ порокôвъ.

12. Нача́ло и пр. Вынайдене идолôвъ называе ся тут початкомъ влꙋже́нїѧ с. е. блудного, розпустного житя; идолы бо бували звычайно розпустою почитанй, такъ що розпуста, хотяй була уже передъ тымъ, зôстала черезъ балвохвальство тымъ бôльше розширена, причиняючи ся до щоразъ бôльшого зôпсутя людскихъ обычаѣвъ. О балвохвальствѣ въ значеню блудодѣяня зри пояснене Исх. 20, 5

13. Ниже́ бо бы́ша и пр. Побожнй праотцѣ покланяли ся правдивому Богу и гидили ся балвохвальствомъ; коли же Божа объявлена наука просвѣтить розумъ людей, тогда счезнуть идолы зъ лиця земли, и люди будуть почитали Бога въ духу и истинѣ.

14. Тщесла́вїемъ и пр. Жажда славы, гордôсть, приводила людей до того, що казали собѣ ôтдавати честь Божу; въ тôй цѣли споряджали свои образы, статуи, котрымъ мала бути Божа честь ôтдавана. Такъ повстало зъ жажды славы балвохвальство, котре однако зôстане съ часомъ знищене. Зри выс. ст. 11.

15. Го́рькимъ и пр. Св. писатель подае тутъ одну зъ рôжныхъ причинъ балвохвальства. Ото певный отець глубоко опечаленый передвчасною смертію свого воз-

пла́чемъ сѐтꙋѧ ѻ҆те́цъ ско́рѡ восхище́нагѡ ча́-
да [а] ѻ҆́бразъ сотвори́въ, є҆го́же тогда̀ чл҃вѣ́ка
ме́ртва, ны́нѣ ꙗ҆́кѡ Бг҃а почтѐ, и҆ предадѐ под-
16. рꙋ́чнымъ та̑йны и҆ же́ртвы. Пото́мъ вре́менемъ
возмо́гшїй нечести́вый ѻ҆бы́чай, а҆́ки зако́нъ
храни́мъ бы́сть, [б] и҆ мꙋчи́телей повелѣ́нїемъ по-
17. чита́ема бѧ́хꙋ и҆зва̑ннаѧ: И҆́же въ лицѐ не
могꙋ́ще чествова́ти чл҃вѣ́цы да́лнагѡ ра́ди ѡ҆-
вита́нїѧ, и҆здале́ча лицѐ и҆зѡбрази́вше, ꙗ҆́вный
ѻ҆́бразъ почита́емагѡ царѧ̀ сотвори́ша, ꙗ҆́кѡ да
ѿстоѧ́щагѡ а҆́ки бли́зъ сꙋ́щаго ласка́ютъ съ
18 прилѣжа́нїемъ. Въ продолже́нїе же ѕлоче́стїѧ и҆

а) Рим. 1, 23. б) Дан. 3, 5.

любленого сына, дѣлае статуу, представляючу образъ тогоже, и тому, котрый бувъ умеръ яко чоловѣкъ, ôтдае теперь честь божу вразъ съ своими домашными и слугами, опредѣляючи при тôмъ обряды отдаваня сеи божои чести и жертвы, якѝ мають бути въ честь его умершого сына приношенѝ. Въ той способъ (ст. 16.) вкравъ ся съ часомъ нечестивый звычай обожаня смертныхъ людей, котрый ставъ ся потôмъ навѣть закономъ, коли то гордѝ тираны выдавали своимъ пôдданымъ приказы ôтдаваня собѣ божои чести.

17. И҆́же въ лицѐ и пр. А понеже пôдвладнѝ, котрѝ жили дальше ôтъ такого обожаемого царя, не могли ему лично ôтдавати честь божу, то споряджовали собѣ его образъ, его статуу, щобы могли сему его образу немовъ самому царю въ своимъ пôдлôмъ пôдхлѣбствѣ покланяти ся. Зъ исторіи знаемъ, що царѣ посылали свои образы въ далекѝ провинціи своеи державы, приказуючи своимъ пôдданымъ, щобы тымъ образамъ таку саму честь божу ôтдавали, якъ бы мали передъ собою самого царя.

18. Въ продолже́нїе и пр. До збôльшеня сего бал-

не разумѣющихъ принуди художниково любо-
19. честіе. Сей во хотѣ угодити державствующему, произведе хитростію (своею) подобіе на
20. лучшее: Множество же человѣкъ привлечено благообразіемъ дѣла, прежде въ малѣ чество-
21. ванаго человѣка нынѣ въ Бга вмѣниша. И сіе бысть житію въ прелщеніе, якоже или злоключенію, или [a] мучительству послуживше человѣцы, несообщно имѧ каменію и древамъ
22. ѡбложиша. Посемъ не довольно бѣ прелщатисѧ

a) Ерем. 4, 1.

вохвальства межи людьми невѣжими причинило ся еще и честолюбіе штукарѣвъ, споряджаючихъ такі статуи царей; ото бо они (ст. 19) бажаючи тымъ больше подобати ся царямъ, старали ся ті статуи якъ найлучше выконувати, представляючи на тыхъ статуахъ лице царске краснѣйшимъ, нѣжь оно було въ дѣйстности. Невѣжий народъ (ст. 20.) подивлявъ идеальні образы царей, гадавъ, що въ нихъ находить ся щось божого, щось надприродного, и ôтдававъ съ тымъ бôльшою охотою божу честь тому, котрого коротко передъ тымъ уважавъ за звычайного чоловѣка.

21. **И сіе бысть** и пр. И такъ вкрала ся межи людей обмана на ихъ дочасну и вѣчну погибель, що они або дôзнавши страты когось зъ своихъ возлюбленыхъ (ст. 15.) або желаючи подобати ся тиранови, надавали камѣннымъ або деревянымъ образамъ имя, яке не мае бути присвоене ніякôй сотворенôй рѣчи. Тымъ именемъ есть Егова, якъ называли жиды единого, правдивого, найвысшого Бога. Зри Второз. 6, 4. Зр. Ис. 42, 8.

22. **Посемъ не довольно** и пр. При найбôльшôмъ невѣжествѣ людей, котрі не маючи понятія о правдивôмъ Бозѣ, марнымъ сотворѣнямъ ôтдавали божу честь, запа-

ѡ҆ Бж҃їи ра́зꙋмѣ, но и҆ въ ве́лицѣй живꙋ́ще
безꙋ́мїѧ вра́ни, толикаѧ ѕлаѧ ми́ръ и҆менꙋ́-
23. ютъ. [a] И҆́бо и҆лѝ дѣтоꙋвїи́ственныѧ же́ртвы, и҆лѝ
сокрове́ныѧ та́йны, и҆лѝ неи́стовныѧ ѿ и҆ны́хъ

a) Второз. 18, 10.; Єрем. 7, 9. 31.; 19, 5.

новала на свѣтѣ люта вôйна людского невѣжества и глупоты балвохвальства; ото всяка честнота и обычайнôсть зôстала выперта, натомѣсть вдерли ся всякого рода пороки; люди пôдъ охороною поганьскои религіи ôтдали ся всякôй розпустѣ; суспôльнѝ узлы зôстали розвязанѝ; безпеченьство особъ и майна уступило; всюда запановавъ неладъ, замѣшане, неспокôй, вôйна. И той нещасный станъ, спровадженый глупымъ балвохвальствомъ, называли погане миромъ, щастемъ, спокоемъ. Зри Притч. 17, 1. Гдеякѝ розумѣють ту пôдъ словомъ ми́ръ жертвы мирнѝ, ми́рныѧ (2. Цар. 6, 17.), гадаюче, що ту єсть бесѣда о поганьскихъ тайныхъ жертвахъ и обѣдахъ жертвенныхъ, о котрыхъ въ слѣдуючихъ стихахъ говорить ся.

23. И҆́бо и҆лѝ и пр. Хананейцѣ приносили идоламъ въ жертву свои власнѝ дѣти, а жиды наслѣдовали ихъ часомъ въ тôй лютости. (Єзек. 16, 21.; 23, 39.; Ис. 57, 5.) — Сокрове́ныѧ та́йны. Посвященя въ службу поганьскихъ богôвъ и богинь ôтбували ся въ ночи въ пôдземныхъ ходахъ або въ темныхъ лѣсахъ, и були такъ гидкѝ, що навѣтъ поганьскѝ писателѣ не хотѣли зъ встыду ихъ описовати. Зри Єф. 5, 12. — Неи́стовныѧ и пр. Въ поганьскихъ святыняхъ ôтбували ся нôчнѝ, шалѣючѝ бенькеты и пiятики пôсля цѣлкомъ незвыклыхъ звычаѣвъ, по чôмъ ôтдавано ся найнерозумнѣйшôй розпустѣ въ честь богôвъ; дѣвчата и женьщины мусѣли ôтдазати ся жрецамъ поганьскимъ, немовъ бы боги були въ нихъ залюбленѝ. Allioli примѣчає: Ôтъ тыхъ мерзостей освободило насъ христіяньство, но ганьба и горе христіянину, который до нихъ добровôльно вертає!

24. законѡвъ пиршества творѧще: Нижѐ житїѧ,
нижѐ бракѡвъ чистыхъ ещѐ хранѧтъ: ѐдинъ
же дрꙋгаго ѝли навѣтомъ оꙋбиваетъ, ѝли влꙋдѧ
25. ѡскорвлѧетъ. [а] Всѧ же смѣшена сꙋть, кровь
ѝ оꙋбїйство, татьба ѝ лесть, растлѣнїе, невѣр-
ство, смѧтенїе, [б] заклинанїе, молва благихъ:
26. Благодати забвенїе, дꙋшамъ ѡскверненїе, [в]
рожденїю премѣненїе, бракѡвъ безчинїе, прелю-
27. водѣѧнїе ѝ стꙋдодѣѧнїе. Недостойныхъ бо ѝ-

а) Рим. 1, 29. б) Ерем. 7, 9. в) Рим. 1. 24. 27.

24. Нижѐ житїѧ и пр. Они не заховують чистоты нѣ въ житю нѣ въ сопружествѣ, бо кто опустить Бога, той скорше або пôзнѣйше ôтдалить ся ôтъ всякои честноты и падае зъ однои пропасти порока въ другу. — Ѐдинъ же и пр. Одинъ убивае другого въ способъ пôдступный, або кривдить его прелюбодѣйствомъ.

25. Всѧ же и пр. У нихъ сходять ся разомъ всякѝ помѣшанѝ зъ собою пороки и проступки, якъ: проливъ крови (калѣченя), убїйства, крадѣжи, обманы, зôпсуте обычаѣвъ (уводжене невинности), вѣроломство, выкликоване ворохобнѣ, ложнѝ присяги, непокоене и переслѣдоване людей добрыхъ, невинныхъ, або касильне кривджене посѣдаючихъ яке майно; дальше (ст. 26.) невдачнôсть забуваюча на отриманѝ добродѣйства, осквернене душѣ всякою неумѣренностію въ ѣдженю и питю (або: самоосквернене), неприродне заспокоюване похотей тѣлесныхъ (зри Рим. 1, 26. 27.), нарушоване святости сопружескои особливо черезъ легкодушне зрыване союзôвъ сопружескихъ, прелюбодѣйства и всякого рода безвстыдности.

27. Недостойныхъ и пр. Служене мерзкимъ богамъ поганьскимъ недостойнымъ того, щобы навѣть сгадовано о нихъ, провадить до всѣхъ порокôвъ, убиваючихъ тѣло и душу.

мене ї҆дѡлѡвъ слꙋжéніе начáло всѧкагѡ ѕлà,
28. и҆ винà и҆ конéцъ є҆сть: Ѝбо и҆лѝ [a] веселѧ́щесѧ
неистóкствꙋютъ, и҆лѝ прорóчествꙋютъ лѡ́жнаѧ,
и҆лѝ живꙋ́тъ непрáведнѣ, и҆лѝ кленꙋ́тсѧ скóрѡ.
29. Нà бездꙋ́шныѧ бо ї҆дѡлы надѣ́ющесѧ, ѕлѣ̀ кле-
30. нꙋ́щесѧ казни́ми бы́ти не чáютъ. За ѻ҆бо́ѧ же
на ни́хъ прїи́детъ сꙋ́дъ: понéже ѕлѣ̀ мꙋ́дрство-
ваша ѡ҆ Бꙋ́ѣ, внéмлюще ї҆дѡлѡмъ, и҆ непрáвед-

a) Ос. 7, 5.

28. Ѝбо и҆лѝ и пр. Они шалѣють при своихъ увеселеняхъ, н. пр. при торжествахъ въ честь Вакха, коли то женьщины заховували ся немовъ божевôльнѝ, шалѣючѝ. — Прорóчествꙋютъ лѡ́жнаѧ. Мнимѝ пророцтва поганьскихъ богôвъ не були ничимъ иншимъ якъ темными ôтповѣдями обманчивыхъ жрецѣвъ. — Живꙋ́тъ непрáведнѣ. Допускають ся рôжного рода несправедливости взглядомъ своихъ ближныхъ, ошукуючи ихъ, выдираючи имъ ихъ майно, кривдячи ихъ рôжнымъ способомъ. — Кленꙋ́тсѧ скóрѡ. Они надъуживають присяги, присягають легкодушно, безъ розваги, понеже (ст. 29.) не потребують за тое обавлятѝ ся ніякои кары ôтъ мертвыхъ идолôвъ, котрыхъ въ своихъ присягахъ призывають за свѣдкôвъ.

30. За ѻ҆бо́ѧ и пр. Погане будуть ôтъ Бога каранѝ задля двохъ причинъ, а то 1) понеже занедбавши его, покланяли ся идоламъ, ложнымъ богамъ, и 2) понеже легкодушно складали ложнѝ присяги, зневажаючи святôсть присяги. Они будуть каранѝ за свои ложнѝ присяги не для того, що тыми присягами зневажили ложныхъ богôвъ, але для того, що уже зъ природы самои лежить злоба въ кождôй ложнôй присязѣ. Присяги мусять бути уважанѝ за рѣчь святу, где бо присяга зневажае ся, тамъ упадае вѣра и вѣрнôсть, а съ нею упадае держава.

31. нѡ клѧшасѧ лестїю, презрѣкше прпвїе. Не бо̀ си́ла кленꙋщихъ, но согрѣшаю̑щымъ сꙋ́дъ находитъ всегда̀ на престꙋпле́нїе непра́ведныхъ.

Глава̀ 15.

Подяка за пôзнанє Бога. Мерзôсть балвохвальства.

1. Ты̀ [a)] же Бг҃ъ на́шъ бла́гъ и҆ и҆́стиненъ, долго-
2. терпѣли́въ, и҆ въ мл҃ти оу҆правлѧ́й всѧ̑. И҆́бо а҆́ще [б)] согрѣши́мъ, твои̑ є҆смы̀, вѣ́дꙋще держа́вꙋ твою̀, и҆ а҆́ще не согрѣши́мъ, вѣ́мы, ꙗ҆́кѡ

а) Исх. 34, 6. 7.; Пс. 102, 8. б) 1. Іоа. 2, 1. 2.

31. Не бо̀ си́ла и пр. Хотяй ложнѝ боги, котрыхъ погане взывають на свѣдкôвъ при своихъ присягахъ, не мають ніякои силы до укараня ложнои присяги, однако грѣшачихъ балвохвальствомъ и ложными присягами не мине кара ôтъ правдивого Бога, котрого они тыми своими проступками зневажають.

1. И҆́стиненъ. Вѣрный въ твоихъ обѣтницяхъ.

2. И҆́бо а҆́ще и пр. Мы до тебе всегда належимъ, чи то яко каючѝ ся грѣшники, чи то яко праведники. Чому? Ото бо мы маємъ пôзнанє правдивого Бога, котре удержує насъ въ праведности, або зъ грѣшникôвъ праведными насъ дѣлає. Мы досвѣдчаючи каръ за нашѝ грѣхи, єсьмо Богу вдячными за тоє, бо знаємъ, що єго рука карає насъ для того, щобы выбавити насъ ôтъ погибели; мы бо єсьмо выбранымъ народомъ, єсьмо власностію того Бога, котрого закону мы присягнули вѣчный послухъ, вѣчну вѣрнôсть. Мы отже, Израильтяне, рôжнымъ ся цѣлковито ôтъ поганъ, котрѝ жіють въ порокахъ и допускають ся легкодушно ложныхъ присягъ, понеже не боять ся кары и пôмсты своихъ безсильныхъ богôвъ. (Выс. 14, 29)

3. тебѣ̀ вмѣни́хомсѧ. [а] Є҆же бо зна́ти тебѐ, все-
совершена́ (є҆сть) пра́вда, [б] и҆ вѣ́дѣти держа́вꙋ
4. твою̀, ко́рень є҆сть безсме́ртїѧ. Нижѐ бо прельсти̑ на́съ человѣ́ческое ѕлохи́трое ᲂу҆мышле́нїе,
нижѐ сѣннопи́саныхъ тру́дъ безпло́дный, ви́дъ
5. и҆зва́ѧнъ разли́чными ша́ры. И҆хже зра́къ безꙋ́мнымъ прихо́дитъ въ похотѣ́нїе, и҆ лю́бѧтъ ме́р-
6. твагѡ ѻ҆́браза ви́дъ бездꙋ́шный. [в] Ѕлы́хъ любѝтели досто́йнїи таковы́хъ наде́ждъ, и҆ твора́-

а) Єрем. 9, 24. б) Іоа. 17, 3. в) выс. 1, 16.

3. Є҆же бо зна́ти и пр. Пôзнане правдивого Бога, правдива религїя, учить жити въ боязни Божôй и доходити до совершенной праведности, а така праведнôсть єсть дорогою до блаженной безсмертности. Зри Іоа. 17, 3.

4. Нижѐ бо прельсти̑ и пр. Мы єсьмо такъ сильно пересвѣдчені̑ о правдивôмъ Бозѣ и єго совершенностяхъ. що не дамо ся лудячою штукою малярѣвъ звести до почитаня якого вырѣзаного и розличными барвами помальованого идола. — Сѣннопи́саныхъ. Єсть то мальовило, котре въ ôтношеню до того, котрого оно представляє, єсть тымъ, чимъ єсть тѣнь до самои дѣйстности; або має ту розумѣти ся мальовило, на котрôмъ тѣнь предста леного предмета єсть такъ штучно ôтдана, що здає ся, якобы то не було мальовило, но якесь живе существо. - Шары. Красками.

5. И҆хже зра́къ и пр. Погане дивлячи ся на безвстыдні̑ образы своихъ богôвъ и богинь, запалювали ся до нихъ нечистою любовію, хотяй се були мертві̑ идолы.

6. Ѕлы́хъ любѝтели и пр. Безвстыдні̑ погане, такъ ті̑, що такі̑ идолы споряджовали, якъ и ті̑, що ихъ любили и почитали, заслуговали собѣ на кару заслѣпленя, щобы свои надѣи покладали въ мальованыхъ або вырѣзбленыхъ идолахъ, ôтъ котрыхъ ніякого добродѣйства не можна очѣковати. Понеже они чтуть мертвыхъ

7. щїи, и҆ любѧщїи, и҆ чествꙋющїи. Ꙗ҆́ко скꙋдѣ́лникъ
мѧ́гкꙋю зе́млю мнꙋ́щъ со трꙋдо́мъ, дѣ́лаетъ ко
слꙋже́нїю на́шемꙋ ко́ждо: [а] но ѿ тогѡ́жде вре́-
нїѧ созда̀ и҆ ꙗ҆̀же чи́стыхъ дѣ́лъ слꙋже́бныѧ со-
сꙋ́ды, и҆ сопроти́вныѧ всѧ̑ подо́бнѣ: си́хъ же о҆́-
бойхъ коегѡ́ждо є҆́сть ᲂу҆потребле́нїе, сꙋдїѧ̀ є҆́сть
8. бренодѣ́латель. И҆ ѕлотрꙋ́дникъ бо́га сꙋ́етна ѿ
тогѡ́жде твори́тъ бре́нїѧ, и҆́же ма́лѡ пре́жде [б]
ѿ земли̇̀ сотворе́нъ бы́въ, по ма́лѣ и҆́детъ, и҆́зъ
неѧ́же взѧ́тъ бы́сть, [в] и҆стѧ́занъ ѡ҆ дꙋше́вномъ
9. долзѣ̀. Но є҆́сть є҆мꙋ̀ прилѣжа́нїе, не ꙗ҆́кѡ и҆́мать
трꙋди́тисѧ, нижѐ ꙗ҆́кѡ кратконе́чно житїе̇ и҆́-
мать: но ревнꙋ́етъ [г] златодѣ́лателемъ и҆ сре-
бролїѧ́телемъ, и҆ мѣ́ди дѣ́лателемъ подражѧ́етъ,

а) Рим. 9, 21. б) Быт. 2, 7.; Єккл. 12, 7. в) Лук. 12, 20. г) Ис. 40, 19.

богôвъ, то не маютъ ôтъ нихъ ничого иншого очѣковати якъ смерти и погибели. Зри выс. 1, 16; 3, 10.

7. Ꙗ҆́ко скꙋдѣ́лникъ и пр. Св. писатель выказує, зновь, якъ выс. 13, 11, безъуміє балвохвальства. Ото, каже ôнъ, погане чтуть богôвъ, здѣланй зъ тои самои глины, що и найпôдлѣйшй начиня домашнй, а то пôсля воли самого гончаря, котрый єсть тутъ одинокимъ судією.

8. И҆ ѕлотрꙋ́дникъ и пр. Гончарь, котрый въ своєй безбожности зъ болота (земли) творить марного идола, бувъ самъ зъ тогоже болота (земли) утвореный, и стане ся зновь болотомъ (землею), коли прійде сплатити довгъ смерти, коли Богъ ôткличе єго душу зъ того свѣта. Якъже смѣшнымъ єсть богъ, утвореный черезъ земного чоловѣка зъ земли! (Быт. 2, 7.)

9. Но є҆́сть є҆мꙋ̀ и пр. Такій гончаръ шукає тôлько зыскôвъ зъ продажи своихъ идолôвъ; ôнъ не мыслить о тôмъ, що довженъ въ короткôмъ часѣ свого житя

10. и҆ сла́вꙋ мни́тъ, ꙗ҆́кѡ скве́рнаѧ дѣ́лаетъ. Пе́пелъ
во є҆́сть се́рдце є҆гѡ̀, и҆ земли̑ хꙋ́ждше оу҆пова́нїе
11. є҆гѡ̀, и҆ вре́нїѧ безче́стнѣе живо́тъ є҆гѡ̀. Ꙗ҆́кѡ
не оу҆вѣ́дѣ созда́вшагѡ є҆го̀, [а] и҆ вдохнꙋ́вшагѡ
є҆мꙋ̀ дꙋ́шꙋ дѣ́йствѝтелнꙋю, и҆ вдꙋ́нꙋвшагѡ дꙋ́хъ
12. живо́тный. Но вмѣни́ша и҆гра́лище бы́ти живо́тъ
на́шъ, и҆ житїѐ всѐ оу҆пражне́н [б] на прѡѕрѣ́тенїе: и҆́бо глаго́лютъ, ꙗ҆́кѡ подоба́етъ ѿкꙋ́дꙋливо,
13. а҆́ще и҆ ѿ ѕла̀, прѡѕрѣта́ти. Се́й бо па́че всѣ́хъ

а) Быт. 2, 7. б) Тим. 6, 5; Як. 4, 13.

занимати ся иншими працями, котрѝ бы були для людей хосенными; ôнъ для збôльшеня своихъ зыскôвъ старае ся въ майстерскôмъ выконаню своихъ идолôвъ перестигнути майстрôвъ, выробляючихъ такихъ идолôвъ зъ металѣвъ, и видить въ спорядженю тыхъ мерзкихъ идолôвъ щось славного, пôдчасъ коли тѝ идолы не мають ніякои вартости и наносять шкоду людямъ.

10. Пе́пелъ и пр. Кто такими роботами хоче вславити ся и збогатити ся, той есть чоловѣкомъ пôдлымъ, никчемнымъ: его успособлене, желаня и надѣи, его слава и зыски, суть пôдлѣйшѝ нѣжь то болото, зъ котрого ôнъ выробляе идолôвъ.

11. Ꙗ҆́кѡ не оу҆вѣ́дѣ и пр. Ремѣсникъ, котрый выробляе и чтить идолôвъ, есть невдячнымъ взглядомъ Бога, котрый давъ ему тѣло и душу. — Дѣйствѝтелнꙋю. Побуджуючу чоловѣка до дѣланя.

12. Но вмѣни́ша и пр. Того рода люди уважають житє земске яко игру або ярмарокъ, обчисленѝ лишь на шукане зыскôвъ; тожь они при всѣхъ своихъ роботахъ, занятіяхъ мають лишь зыскъ на мысли, не дбаючи о тое, чи тѝ роботы, тѝ занятія, суть честнѝ або нѣтъ, кобы лишь зыскъ приносили.

13. Се́й бо па́че и пр. Майстеръ, выробляючій идолôвъ, знае найлучше, що въ нихъ нема ніякого выс-

вѣсть, ꙗкѡ [a] согрѣшаетъ, ѿ вещества̀ земле-
нагѡ оудѡбныѧ къ сокрꙋшенїю сосꙋды и̑ из-
14. ваѧнїѧ содѣваѧй. Вси̑ же превезꙋмнѣйшїи и̑ о̑-
каѧннѣйшїи паче дꙋши̑ младе̑ческїѧ, вразѝ лю-
15. де̑й твои̑хъ ѡ̑бладавшїи и̑ми: [б] Ꙗкѡ всѧ̀ і̑дѡ-
лы ꙗзы̑чески вмѣни̑ша въ во̑ги, и̑мже нижѐ о̑-
чесъ оу̑потребле̑нїе къ зрѣ̑нїю, нижѐ но̑здри въ
привлече̑нїе а̑ера, нижѐ оу̑ши слы̑шати, нижѐ пе̑р-
сты рꙋ̑къ въ ѡ̑сѧза̑нїе, и̑ но̑ги и̑хъ пра̑здны
16. къ хожде̑нїю. Человѣ̑къ бо сотворѝ и̑хъ и̑ дꙋ̑ха
взаи̑мъ взѧ̑въ созда̀ и̑хъ: ни е̑ди̑нъ бо чело-
вѣ̑къ мо̑жетъ себѣ̀ подо̑бна бо̑га созда̑ти:

а) Второз. 4, 16.; 5, 8.; Апок. 9, 20. б) Пс. 113, 12.; Пс. 134, 15.

шого существа, такъ якъ ôнъ улѣпивъ ихъ зъ глины подôбно якъ иншѝ крихкѝ начиня; тому вина его есть бôльшою нѣжъ звычайныхъ людей, котрѝ въ своей простодушности могуть вѣрити, що идолы суть якими высшими существами.

14. Вси̑ же и пр. Погане въ своимъ балвохвальствѣ суть глупшѝ и нужденнѣйшѝ нѣжь малѝ дѣти, бо хиба такѝ дѣти могуть вѣрити, що идолы заслугують яко высшѝ существа на боже почитане. И ото тѝ погане, вороги твого выбраного народа, хотять намъ се балвохвальство накинути. (2. Макк. 6, 1 — 11.)

15. Ꙗкѡ всѧ̀ и пр. Сей стихъ есть наслѣдованемъ Пс. 118, 5 — 7.; Пс. 134, 15—17. — Въ привлеченїе а̑ера. До вдыхованя воздуха. — Въ ѡ̑сѧза̑нїе. До дотыканя. — Пра̑здны. Лѣнивѝ, бездѣльнѝ.

16. Человѣ̑къ бо и пр. Смертный чоловѣкъ, котрый мае въ собѣ духа позиченого, въ дарѣ ôтъ Бога отриманого, котрого ôнъ мусить при смерти назадъ ôтдати, — такій чоловѣкъ не може утворити бога безсмертного, ôнъ не може утворити навѣть бога подôбного, одареного чувствомъ, розумомъ и свободою.

17. Смертенъ же сый, мертва дѣлаетъ рукамі безза-
конными, лучшій бо єсть їдолъ своихъ.
(ꙗкѡ) сей оубѡ поживе, онаꙗ же никогда. a)
18. И животныхъ мерзскихъ чтутъ; безумнаꙗ бо
19. сравнаемаꙗ иныхъ суть хуждша. Нижѐ, єлікѡ
вожделѣти ꙗкѡ въ лицѣ животныхъ влага суть,

a) выс. 11, 16.; 12, 24.; Єзек. 8, 10.

17. Смертенъ же и пр. Лишь одинъ Богъ єсть сотворителемъ безсмертнои души; тожь чоловѣкъ смертный може сотворити хиба бездушного, мертвого идола; тожь допускае ся онъ великого беззаконія, коли того мертвого, своими руками здѣланого идола представляе другимъ яко якесь высше существо, котрому божа честь належить ся; и нема большои глупоты и беззаконія, якъ коли чоловѣкъ одареный житемъ и розумомъ отдае божу честь и покланяе ся идолу, котрого самъ утвовивъ а котрый не мае и не може мати ніякого житя нѣ розуму.

18. И животныхъ и пр. Погане чтуть найогиднѣйші звѣрята, котрі не лишь не мають розуму, но єще въ порівнаню съ другими звѣрятами суть найгоршї и найшкодливші, якъ вужѣ, вовки, львы, крокодилѣ и т. п.; въ почитаню такихъ звѣрятъ оказуе ся глупота поганъ въ єще большой мѣрѣ.

19. Нижѐ єлікѡ и пр. Звѣрята, якимъ погане отдають божу честь, суть такъ гидкі, що никто не мае охоты на нихъ поглянути; тожь тымъ меньше заслугують они на таку честь у людей. — Ꙗкѣгоша и пр. Ті звѣрята не належатъ до тыхъ, котрі Богъ похваливъ яко добрі (Быт. 1, 21. 25. 31.) и котрі Богъ поблагословивъ (Быт. 1, 22. 28.), а то для того, понеже не всѣ ті звѣрята находили ся тогда, такъ якъ гдеякі зъ нихъ повстали ажь по грѣсѣ зъ згнилыхъ тѣлъ, а кромѣ того предвидѣвъ Богъ, що ті звѣрята съ вужомъ на чолѣ приведуть чоловѣка до балвохвальства. Allioli

ѿвѣгóша же и҆ Бж҃їѧ хвалы̀ и҆ благословéнїѧ є҆гѡ̀.

Глава̀ 16.

Рôжна судьба балвохвальцѣвъ а почитателей Бога.

1. Сегѡ̀ [а] рáди ѿ подóбныхъ пострадáша достóйнѣ, [б] и҆ мнóжествомъ ѕвѣрéй казнéни бы́ша. [в]
2. Вмѣ́стѡ мꙋчéнїѧ влáго сотворилъ є҆сѝ лю́демъ твои́мъ, въ похотѣ́нїе желáнїѧ стрáнное вкꙋшé-

---

а) выс. 12, 26. б) Исх. 8, 24. в) Исх. 16, 13.; Числ. 11, 31.

даючи се поясненє, такъ єще примѣчає: Картаюча бесѣда, съ якою св. писатель выступає тутъ противъ балвохвальству, дотыкає такожь скрытого балвохвальства, яке навѣть межи христіянами дѣлає такъ много лиха. Щобы называти ся балвохвальцею, не потреба доконче покланяти ся идоламъ зъ дерева або каменя, звѣрятамъ и иншимъ тварамъ; кто лишь ôтдасть своє серце и свои силы сотворѣнямъ, забуваючи на Бога, той єсть правдивымъ балвохвальцею: такъ чоловѣкъ лакомый, маючій свого бога въ грошахъ. — розпустникъ, маючій свого бога въ предметѣ своихъ похотей, — ученый, артистъ, забуваючій при своєй науцѣ и искуствѣ на Бога.

1. Сегѡ̀ рáди и пр. Понеже Египтяне ôтдавали божу честь такъ гидкимъ и шкôдливымъ звѣрятамъ, то Богъ выбравъ власне такй звѣрята до укараня ихъ упору и непослуха для єго приказôвъ.

2. Вмѣ́сто мꙋчéнїѧ и пр. Пôдчасъ коли поганьскй Египтяне зôстали звѣрятами укаранй, то правовѣрнымъ Израильтянамъ оказавъ Богъ звѣрятами добродѣйство,

3. нїе, пи́щꙋ оу҆гото́валъ є҆сѝ кра́стели. Да ѻ҆нѝ оу҆-
бѡ вожделѣ́вшїи пи́щи, показа́нїемъ по́сланныхъ,
и҆ ѿ нꙋ́жнагѡ хотѣ́нїѧ ѿврата́тсѧ, сїи́ же вма́-
лѣ скꙋ́дни бы́вше, и҆ стра́нна прилѡща́тсѧ вкꙋ-
4. ше́нїѧ. Подоба́ше бо на ѻ҆́ныхъ оу҆́бѡ неизвѣ́ж-
ной нищетѣ́ найти̑ мꙋчи́телствꙋющихъ, си̑мъ
же то́кмѡ показа́ти, ка́кѡ вразѝ и҆́хъ мꙋ́чиша-
5. сѧ. [a] И҆́бо є҆гда̀ тѣ́мъ на́йде же́стокъ ѕвѣре́й
гнѣ́въ, и҆ оу҆грызе́ньми сверѣ́пыхъ и҆стребла́хꙋсѧ

а) Числ. 21, 6.; 1. Кор. 10, 9.

посылаючи имъ въ перепелицяхъ пôсля ихъ желаня страву, якои они передъ тымъ не ѣли и доброго еи смаку не знали.

3. Да ѻ҆нѝ оу҆бѡ и пр. Египтяне мали подостаткомъ живности, однако они не могли навѣть въ найбôльшôмъ голодѣ поживати свои стравы, а то зъ обридженя передъ ними, такъ якъ тїиже були занечищенѝ мухами, жабами и иншими гидкими звѣрятами, лазячими по ихъ домахъ и коморахъ. Коли же Израильтяне лишь на короткій часъ були позбавленѝ живности, Богъ давъ имъ нову страву въ перепелицяхъ, котра имъ дуже подобала ся.

4. Подоба́ше и пр. Израильтяне, зносячи въ пустынѣ недостатокъ живности лишь черезъ короткій часъ, мали зъ того пôзнати, якъ дôткливою мукою для Египтянъ було зносити голодъ въ часѣ язвы жабячои; Египтяне бо, гнобителѣ Израильтянъ, не могли своей бѣдѣ зарадити, пôдчасъ коли Израильтянамъ давъ Богъ несподѣвано мясо до ѣдженя въ обыльности.

5. И҆́бо є҆гда̀ и пр. Такожь въ караню поступае Богъ иначе съ своими почитателями нѣжь съ балвохвальцями. Балвохвальцѣ суть въ часѣ Божихъ карь безрадными и гинуть (выс. 12, 27.), пôдчасъ коли почитателѣ Бога пôзнаютъ тогда свою вину, просять Бога о про-

6. змїе́въ. Но не до конца̀ пребы́сть гнѣ́въ твой:
въ наказа́нїе же вмалѣ̀ смущени́ бы́ша, [а] зна́-
менїе и҆мѣ́юще спасе́нїѧ, на воспомина́нїе за́по-
7. вѣди закона твоегѡ̀: [б] Ѡбрати́выйсѧ бо, не
(ве́щїю) зри́мою цѣлѧ́шесѧ, но тобо́ю всѣ́хъ
8. Спаси́телемъ. И҆ въ се́мъ же показа́лъ е҆сѝ вра-
гѡ́мъ на́шымъ, [в] ꙗ҆́кѡ ты̀ е҆сѝ и҆збавлѧ́ѧй ѿ

а) Іоа. 3, 14.; б) Числ. 21, 9.; в) Пс. 3, 9.

щене, навертають ся и находять помиловане. Израильтяне були въ пустынѣ недовольнѝ зъ манны и роптали противъ Бога; за кару допустивъ Богъ, що многѝ зъ тыхъ Израильтянъ зôстали ужаленѝ ѣдовитыми вужами и погибли; и ото прійшли Израильтяне до Мойсея и вызнали съ жалемъ свою провину, просячи о ôтвернене тои страшнои кары; Мойсей просивъ Бога о помиловане для Израильтянъ и Богъ давъ имъ средство спасенія. Тымъ средствомъ (ст. 6.) бувъ вужь мѣдяный, прообразъ Спасителя, щобы Израильтяне, ужаленѝ ôтъ ѣдовитыхъ вужѣвъ, поглядаючи съ вѣрою на тое знамя спасенія, уздоровляли ся, и щобы тымъ способомъ побудженѝ до вдячности взглядомъ Бога, съ тымъ бôльшою охотою старали ся выповняти его заповѣди а уникати непослуха и ропоту противъ Бога.

6. Ѡбрати́выйсѧ и пр. Самъ поглядъ на мѣдяного вужа не мôгъ ихъ уздоровити, не мôгъ бути природнымъ, успѣшнымъ средствомъ противъ смертельного ужаленя ôтъ вужа; Богъ, Господь житя и смерти, бувъ тымъ, що вертавъ здорове каючимъ ся Израильтянамъ. (Исх. 15, 26.)

8. И҆ въ се́мъ же и пр. Упрямѝ, затвердѣлѝ Египтяне, видячи, якъ Богъ милуе Израильтянъ и выбавляе ихъ ôтъ каръ, а якъ знову строго карае ихъ ворогôвъ, мимо воли мусѣли узнати того Бога яко всемогучого Господа, котрому никто и ничо не може оперти ся.

9. Тѣ́хъ бо и пр. Ужалене ôтъ вужа есть смертельне, а прецѣнь здѣлавъ Богъ тоеже чудеснымъ спо-

9. всѧ́каго ѕла̀: [a] Тѣ́хъ во а҆кріды̀ и҆ мꙋ́хи повѝ-
ша оу҆грызе́ніемъ, и҆ не ѡ҆брѣ́тесѧ цѣлба̀ дꙋша́мъ
и҆́хъ, ꙗ҆́кѡ достóйни ва́хꙋ ѿ таковы́хъ мꙋ́чити-
10. сѧ. Сынѡ́въ же твои́хъ нижѐ ꙗ҆дови́тыхъ ѕмі-
евъ зꙋ́бы ѡ҆долѣ́ша: мл҃ть бо твоѧ̀ прихожда́-
11. ше, и҆ и҆сцѣлѧ́ше и҆́хъ. Въ па́мѧть бо слове́съ
твои́хъ ва́хꙋ оу҆сѣ́чени, и҆ скóрѡ и҆сцѣлѧ́хꙋсѧ,
да не въ глꙋбинꙋ̀ впа́дше забве́ніѧ, ѿлꙋча́тсѧ

а) Исх. 8, 24.; Пс. 104, 31.; Апок. 9, 3.

собомъ для Израильтянъ, своихъ почитателей, нешкôдливымъ; ужалене ôтъ саранчи и мухъ не есть смертельнымъ, оонако Богъ караючи ними Египтянъ, допустивъ, що многѝ з нихъ ôтъ того ужаленя погинули. — **Дꙋша́мъ и҆́хъ.** Ихъ житю.

10. **Сынѡ́въ** и пр. Израильтянъ, котрѝ яко вѣрнѝ Божѝ дѣти, скоро пôзнали свою вину, сейчасъ до Бога навернули ся, не погубили ѣдовитѝ вужѣ; Богъ помиловавъ ихъ и давъ имъ способъ до захованя свого житя ôтъ ужаленя вужѣвъ.

11. **Въ па́мѧть** и пр. Богъ допустивъ ужаленя вужѣвъ на Израильтянъ, але давъ имъ заразомъ способъ скорого уздоровленя ôтъ тыхъ ужалень; тымъ бо чудомъ хотѣвъ Богъ привести ихъ до опамятаня и до послуха взглядомъ своихъ заповѣдей; если бы Богъ бувъ давъ имъ инше яке лѣкарство, за помочію котрого они ажь по довшôмъ часѣ приходили бы до здоровя, то могли бы они приписати свое уздоровлене не Божôй силѣ але природнымъ лѣкамъ и въ наслѣдокъ того могли бы зовсѣмъ забути на Божѝ заповѣди и стати ся недостойными дальшихъ Божихъ добродѣйствъ.

12. **Нижѐ бо** и пр. Израильтяне, ужаленѝ смертельно ôтъ вужѣвъ, були уздоровленѝ не природными лѣками, якъ зѣлями, плястирами и т. п., яле Божимъ чудомъ Божою всемогучостію.

12. твоегѡ̀ благодѣ́нїѧ. а) Нижѐ бо ѕе́лїе, нижѐ ѡ̑-
вѧза́нїе и҆сцѣли̑ и҆̀хъ, но сло́во твоѐ Гдⷭ҇и и҆сцѣ-
13. лѧ́ющее всѧ̑. б) Ты̀ бо живота̀ и҆ сме́рти вла́сть
и҆̀маши, и҆ низво́диши да́же до вра́тъ а҆́да, и҆ воз-
14. во́диши. Человѣ́къ же оу҆бива́етъ оу҆̀вѡ ѕло́бою
свое́ю: в) и҆зше́дшагѡ же дꙋ́ха не возврати́тъ,
15. нижѐ па́ки призыва́етъ дꙋ́шꙋ взѧ́тꙋю. г) Твоеѧ̑

а) Пс. 106, 20; б) Второз. 32, 39.; 1. Цар. 2, 6.; Тов. 13, 2. в) Тов. 14, 10.; г) Рим. 2, 3.

13. Ты̀ бо и пр. Всемогугучій Богъ допускае, що его почитателѣ приходять въ небезпеченьство смерти, и увôльняе ихъ ôтъ тогоже, скоро его о помôчь просятъ.

14. Человѣ́къ же и пр. Тираны мають такожь власть житя и смерти, они могуть праведника позбавити житя; но тутъ кôнчить ся уже ихъ власть; они не могуть взятои душѣ назадъ злучити съ тѣломъ, щобы ю наново мучити и гнобити; она есть въ Божôй руцѣ, недоступна для мучителей. Зри выс. 3, 1.

15. Твоеѧ̑ же и пр. Богъ есть всемогучимъ Господомъ житя и смерти; ôтъ него не утѣче душа взята ôтъ тѣла чоловѣка; Богъ може ю назадъ прикликати и злучити съ тѣломъ; умершѝ суть рôвно якъ жіючѝ цѣлковито въ Божôй власти. Зр. Мат. 10, 28.

16. Ѡ҆метаю́щїисѧ и пр. Египтянъ, котрѝ не хотѣли ничого знати о Еговѣ и его приказамъ опирали ся (Исх. 5, 2.), укаравъ Богъ незвыклыми дощами, градами, бурями и громами, котрыхъ не мôгъ никто и ничо избѣгнути, такъ що люди и скоты находячѝ ся на поли, зôстали поубиванѝ а плоды земнѝ понищенѝ. Тѝ дощѣ, градъ, буря, громы, называють ся тутъ стра́нными с. е. незвыклыми, задля своеи нагальности и довгого треваня, а еще для того, що въ Египтѣ рѣдко коли дощь або снѣгъ падае. — Ѻ҆гне́мъ. Огнемъ громовымъ.

16. же рꙋкѝ ѝзвѣжа́ти не возмо́жно ѐсть: Ѿмета́-
ющїисѧ бо тебѐ вѣ́дѣти нечести́вїи, [а] въ крѣ-
пости мы́шцы твоеѧ̀ бїе́ни вы́ша, стра́нными
дождѧ́ми ѝ гра́дами ѝ вꙋ́рѧми гони́ми неиз-
17. вѣ́жнѡ, ѝ ѻ҆гне́мъ растаева́еми. [б] Преслáвное бо
въ водѣ̀ всѧ̑ ᲂу҆гаша́ющей мно́жае дѣ́йствоваше
ѻ҆́гнь: сповóрникъ бо ѐсть мі́ръ ѡ҆ пра́ведныхъ.
18. Ѻ҆вогда̀ бо ᲂу҆́вѡ ᲂу҆кроща́шесѧ пла́мень, да не-
сожже́тъ по́сланныхъ живо́тныхъ на нечести́выѧ,

а) Исх. 9, 23.; Пс. 77, 47. 48.; Пс. 104, 32. б) нис. 19, 19.

17. Преслáвное и пр. Се було найдивнѣйшимъ, що чимъ бôльше, чимъ довше падавъ дощь, тымъ частѣйшѝ були лискавки; спадаюча вода, звычайно гасяча огонь, немовъ додавала Божому огню, громамъ бôльшои силы. — Сповóрникъ и пр. Цѣла природа борола ся въ Египтѣ въ оборонѣ гнобленыхъ Израильтянъ и помагала имъ до узысканя свободы. (Вых. 5, 17. 20.)

18. Ѻ҆вогда̀ и пр. Коли громы часомъ уставали, то дѣяло ся се въ тôй цѣли, щобы мухи, якѝ Богъ пôславъ на укаранє Египтянъ, не були огнемъ громовымъ попаленѝ, щобы Египтяне могли тымъ лучше пересвѣдчити ся, що кара, яку зносять, походитъ дѣйстно ôть Бога израильского, котрый ихъ карае за кривды дѣланѝ его народови. Хотяй сеи подѣи не находимъ въ книзѣ Исхода, однако св. писатель взявъ ю вѣроятно зъ переданя. Гдеякѝ суть мнѣня, що тутъ есть бесѣда о огню природнôмъ, якій розпалювали Египтяне у себе дома, щобы увôльнити ся ôтъ жабъ, мухъ и иншихъ животныхъ, зôсланыхъ передъ тымъ для ихъ укараня, котрыхъ однако огонь не имавъ ся, щобы Божа кара довше тревала, и щобы Боже чудо було тымъ явнѣйше.

19. Ѻ҆вогда́ же и пр. Часомъ ударивъ грôмъ въ плоды земнѝ, покрытѝ дощевою водою, и его огонь горѣвъ дальше, доки всё не зôстало спалене. — Вы́ше

но сіи зрѧ́ще да вѣдѧ́тъ, ꙗ҆́кѡ ѿ Бж҃їѧ сꙋда̀
19. страждꙋ́тъ гоне́нїе. Ѻ҆вогда̀ же и҆ междꙋ̀ водо́ю
вы́ше си́лы ѻ҆́гненныѧ палѧ́ше, да беззако́нныѧ
20. земли̇̀ порожде́нїѧ расталѝтъ. [a] Вмѣ́стѡ же
си́хъ а҆́гг҃ленскою пи́щею пита́лъ є҆сѝ лю́ди твоѧ̀, и҆
ᲂу҆гото́ванъ хлѣ́въ съ нб҃сѐ посла́лъ є҆сѝ и҆̀мъ безъ

а) Исх. 16, 14.; Числ. 11, 7.; Второз. 8, 16.; Пс. 77, 24.; 3. Ездр. 1, 19.; Іоа. 6, 31.

си́лы и пр. Огонь бувъ такъ сильный, що вода не могла его угасити.

20. Вмѣ́сто же си́хъ и пр. Въ урожайнôмъ Египтѣ зôстала за Божимъ допустомъ саранчою, градомъ и громами знищена всяка живнôсть для укараня балвохвальцѣвъ; въ неурожайнôй же пустынѣ давъ Богъ своимъ почитателямъ найсмачнѣйшу манну. Манна называе ся ту а҆́гг҃ленскою пи́щею, немовъ бы була самыми ангелами споряджена, немовъ бы служила имъ самымъ въ поживу, с. е. знаменита, найлучша. Называе ся манна такожь хлѣ́бомъ съ нб҃сѐ, бо спала съ россю зъ воздуха, якій такожь небомъ называе ся. (Исх. 16, 13. 14.) — Всѧ́кое ᲂу҆слажде́нїе и пр. Манна перевысшала пріятностію всякѝ найлучшѝ стравы и надавала ся до вкуса кождого ю поживаючого, с. е. мала для него такій смакъ, якій ôнъ бажавъ мати. — Сли́чный. Схôдный, пристаючій.

21. Сꙋщество́. Существомъ, субстанціею, называе ся манна яко кормъ, котрому Богъ повымъ чудомъ давъ существоване. — Сла́дость. Нѣжну любовь и доброту. — Къ сн҃ѡмъ. Къ Израильтянамъ якъ вѣрному Божому народу. — Оу҆гожда́ѧ и пр. Якого кго смаку въ стравѣ собѣ желавъ, такого дôзнававъ въ маннѣ. (Выс. ст. 20.) Св. Августинъ, Григорій и Еронимъ примѣчають, що тую власнôсть посѣдала манна тôлько для вѣруючихъ, а не для невдоволеныхъ Израильтянъ, подôбно якъ Пр. Евхаристія, котрои манна була прообра-

трꙋда̀, всѧ́кое оу҆слажде́нїе въ себѣ̀ и҆мѣ́ющїй, и҆
21. ко всѧ́комꙋ сли́чный вкꙋше́нїю. Сꙋщество̀ бо твоѐ
[а] сла́дость твою̀ къ сн҃ѡ́мъ показоваше, и҆ оу҆гожда́ѧ
є҆ди́нагѡ коегѡ́ждо во́ли, ꙗ҆́коже кто̀ хотѧ́ше,
22. превращѧ́шесѧ. [б] Снѣ́гъ же и҆ ле́дъ терпѧ́хꙋ
о҆́гнь, и҆ не растаѧва́хꙋ, да оу҆вѣ́дѧтъ, ꙗ҆́кѡ пло-
ды̀ враѡ́въ и҆стревлѧ́ше о҆́гнь горѧ́щїй въ гра́дѣ,
23. и҆ въ дожде́хъ блиста́ющїй: То́йже па́ки, да пи-
та́ютсѧ пра́веднїи, (о҆́гнь) и҆ свою̀ забы̀ си́лꙋ.
24. Творе́нїе бо тебѣ̀ творцꙋ̀ всѣ́хъ слꙋжа́щее, рас-

а) 1. Петр. 2, 3. б) Исх 9, 23. 24.

зомъ, удѣлюѧ свои рôжнѝ духовѝ дары тôлько тымъ, котрѝ ю достойно приймають (Allioli.)

22. Снѣ́гъ же и пр. Найсильнѣйшій огонь громовый не топивъ граду, якій убиваѥ людей и скоты на поли, такъ що можна було видѣти, що громы були тôлько на тоѥ призначенѝ, щобы знищили плоды земнѝ Египтянъ.

23. То́йже па́ и и пр. Иначе дѣлавъ огонь для Израильтянъ; ôнъ не нищивъ ихъ живностей, якъ для Египтянъ, але немовъ забувши на свою нищачу силу, служивъ имъ до вареня манны въ горчкахъ або до печеня зъ неи пôдпалкôвъ.

24. Творе́нїе и пр. Цѣла природа єсть готова на служенє Богу, щобы подвоювати свою силу для укараня Божихъ ворогôвъ, а щобы бути знову лагôдною для оказованя добродѣйствъ тымъ, що Богу суть вѣрными и на него уповають.

25. Сегѡ̀ ра́ди и пр. Для оказаня твоеи благодати вѣрнымъ Израильтянамъ здѣлавъ ты, Боже, що твоя тварь, с. є. манна ôтъ тебе сотворена, переображала ся въ всё с. є. въ всякѝ смаки ôтповѣдно уподобаню и желаню поживаючихъ, що она отже подôбно якъ прочѝ твари служила твому благодатному провидѣню.

простирáетсѧ на мꙋкꙋ противꙋ непрáведныхъ, и̑
легчáе творитсѧ въ блгодѣѧнїе рáди на тѧ на-
25. дѣющихсѧ. Сегѡ̀ рáди и̑ тогдà во всѧ̑ преѡ-
вразꙋ̑емое всѣхъ кормительницѣ блгодáти твоéй
26. слꙋжáше къ вóли трéбꙋющихъ: Да наꙋчáтсѧ сы́-
нове твои̑, и̑хже возлюбилъ е̑сѝ Гдⷭ҇и, ꙗ̑кѡ не
рождéнїѧ плодѡ́въ питáютъ человѣ́ка, [a] но

а) Второз. 8, 3; Мат. 4, 4.; Лук. 4, 4.

26. Да наꙋчáтсѧ и пр. Зъ чудесного живленя ся манною мали Израильтяне научити ся, що не плоды земнѝ, але сила Божа, котороѝ выразомъ есть слово Боже, его всемогучій приказъ, удержуе чоловѣка при житю. Богъ, который плодамъ земнымъ удѣляе силу удержаня житя, може тую силу удѣлити ясякôй твари, щобы нею живили ся люди уповаючѝ на Божу всемогучôсть и провидѣне. Ото той всемогучій сотворитель, который давъ плодамъ земнымъ силу живленя, давъ подôбну силу такожь маннѣ, зъ природы не придатнôй до кормленя людей, такъ що тою манною живили ся миліоны людей черезъ сорокъ людей въ неурожайнôй пустынѣ. Зри еще пояснене Второз. 8, 3.

27. Ꙗ̑же бо ѻ̑гнéмъ и пр. Слабый лучь сонця мôгъ манну розтопити, но при огню кухоннôмъ манна высыхала и ставала ся твердою, такъ що можна було ю товчи. (Исх. 16, 21.) Тожь (ст. 28.) Израильтяне мусѣли манну збирати еще передъ всходомъ сонця, щобы не розтаяла. Се дѣяло ся, щобы означити, що треба такожь досвѣта въ нôчнôй молитвѣ просити Бога о его дары, если тіиже не мають бути ударемненѝ спекою дня, с. е. журбами, трудами и покусами. Тому то було звычаемъ въ первѣстнôй Церквѣ, що громады христіяньскѝ збирали ся досвѣта на молитву; кобы то нынѣшнѝ христіяньскѝ громады вернули до того красного звычаю, було бы дѣйстно бôльше благословенія Божого на земли!

27. сло́во твоѐ тебѣ̀ вѣ́рующихъ соблюда́етъ. Є҆́же
бо о҆́гнемъ нерастлѣ́но ско́рѡ ѿ ма́лыѧ лучѝ
28. со́лнечныѧ грѣ́емое растаѧва́шесѧ: Да зна́емо
бу́детъ (всѣ́мъ), ꙗ҆́кѡ подоба́етъ предвари́ти
сл҃нце на бл҃годаре́нїе тебѣ̀, и҆ къ восто́ку свѣ́та
29. тебѣ̀ поклони́тисѧ. Неблагода́рнагѡ бо [а] оу҆по-
ва́нїе ꙗ҆́кѡ зи́мный и҆́ней раста́етъ, и҆ и҆злі́етсѧ
ꙗ҆́кѡ вода̀ неключи́ма.

Глава̀ 17.

Кара египетскои темноты.

1. Вели́цы бо [б] су́ть суди́ твои́ (Гдⷭ҇и), и҆ неиз-
глаго́ланы: сегѡ̀ ра́ди неказа́нныѧ ду́шы завлу-

а) выс. 5. 15. б) Рим. 11, 33.

---

29. Неблагода́рнагѡ и пр. Иней, до котрого манна була подо́бна (Исх. 16, 14.), тае при всходѣ сонця, а повстаюча зъ того вода сплывае и высыхае безъ хо́сна. Такъ переходить чоловѣкови день безъ хо́сна, єсли о́нъ не начинае дня молитвою благодареня за отримани́ дары и прошеня о дары нови́, молячи Бога, дателя всякого добра, о силу до працѣ и о єи успѣшно́сть такъ для души якъ и для тѣла.

1. Вели́ци и пр. Велики́ суть твои дѣла справедливости, яки́ ты, Боже, выконуєшь по́сля твоихъ невыслѣдимыхъ совѣто́въ, охороняючи чудесно тво́й наро́дъ израильскій о́тъ погибели, а караючи въ той самъ спосо́бъ єго ворого́въ; ти́ вороги, Египтяне, не розумѣючи а радше не хотячи розумѣти твоихъ пересторогъ, даваныхъ имъ твоими карами, ошукали ся въ своихъ надѣ-

2. дйша. Возмнѣвше бо насйлствовати ꙗзы́къ
сты́й беззако́нніи, [a] оу҆зники тмы̀ и҆ до́лгою
но́щію свѧ́зани, заключе́ни подъ кро́вы, бѣглецы̀ вѣ́чнагѡ провѣ́дѣнїѧ лежа́ша. Оу҆тайтисѧ бо
мнѧ́ще въ сокрове́нныхъ грѣсѣ́хъ, мра́чнымъ

a) Исх. 10, 21.

яхъ; гадали бо, що могуть перенести твои кары, доки не зо̂стали ними змушені̂ до выповненя твоеи воли.

2. Ꙗзы́къ сты́й. Наро̂дъ израильскій вѣруючій въ правдивого Бога и заховуючій его законъ. — Беззако́ннїи. С. е Египтяне. — Оу҆зники и пр. Египтяне, котрі̂ хотѣли здѣлати жидо̂въ на все своими невольниками, стали ся такими самі̂; ото бо въ часѣ тридневнои темноты не могли выходити зъ дому, они були темнотою немовь увязнені̂, якъ бувають вязнені̂ утѣкаючі̂ невольники. Египтяне называють ся бѣглецы̀ вѣ́чнагѡ провѣ́дѣнїѧ понеже не хотѣли узнати вѣчного, всевѣдучого, о свой наро̂дъ стараючого ся Бога, подобно якъ бѣглець невольникъ не хоче узнати свого пана и бути ему послушнымъ.

3. Оу҆тайтисѧ и пр. Египтяне допускали ся якобалвохвальцѣ въ темныхъ мѣстцяхъ рожныхъ безвстыдностей въ честь своихъ богôвъ (выс. 14, 23.); ті̂ ихъ безвстыдности Богъ ôткрывъ, караючи ихъ найгустѣйшою темнотою, немовъ бы казавъ до нихъ: темноты шукаете и ю любите, тожь маете ю; ôтъ свѣтла утѣкаете, тожь нехай свѣтло утѣче ôтъ васъ. Темноту Египтянъ называе св. писатель мра́чнымъ заве́нїѧ покрыва́ломъ, понеже тая темнота закрывала Египтянъ и ихъ очи, що себе не могли видѣти, и великимъ страхомъ перенятї̂ забули навѣть на своихъ найблизшихъ кревнякôвъ, такъ якъ кождый зъ нихъ бувъ занятый собою и мысливъ тôлько о спасенію свого житя; тожь они були расточе́ни с. е. роздѣлені̂, ôтдѣлені̂ ôтъ себе че-

завѣнїѧ покрыва́ломъ расточе́ни бы́ша, оу҆жаса́-
ющеѧ лю́тѣ, и҆ страшилищами возмущени:
4. Нижѐ бо содержа́щїй и҆́хъ вертепъ безъ стра́ха
сохранѝ, шумы же сходѧ́ще возмуща́хꙋ и҆́хъ, и҆
привидѣнїѧ дрѧ́хлаѧ печа́лными ли́цами ꙗ҆влѧ́-
5. хꙋсѧ. [a] И҆ ѻ҆́гненнаѧ оу҆́бѡ ни є҆ди́на си́ла мо-

а) Исх. 10, 23.

резъ три дня, якъ довго тревала темнота; въ тôмъ часѣ не мôгъ одинъ до другого зблизити ся, оденъ другому помочи. (Исх. 10, 23.) Ихъ страхъ середъ тои темноты бувъ тымъ бôльшій, що зла совѣсть и хора выображня (ст. 8.) ставила имъ передъ очи всякѝ привиды, страхи, постати немовъ на нихъ нападаючѝ, хотячѝ ихъ убити, если бы зъ мѣстця рушили ся и т. п.

4. Нижѐ бо содержа́щїй и пр. Коли наставала темнота, гдеякѝ поутѣкали до печеръ, до вертепôвъ, до пôдземныхъ ходôвъ, шукаючи тамъ безпечнои крыѣвки, однако тамъ дôзнавали они еще бôльшого страху; ото бо тамъ страшивъ ихъ шумъ идучій зъ горы, немовъ бы вода великими струями спадала на нихъ, або немовъ бы громы ударяли въ ихъ крыѣвку, а кромѣ того страшили ихъ привиды сумуючѝ (дрѧ́хлаѧ) о смутныхъ лицяхъ; були то може, якъ гдеякѝ гадають, привиды хлопцѣвъ израильскихъ, котрыхъ Египтяне затопили въ Нилю, а такожь молодцѣ и мужѣ израильскѝ, котрыхъ они гнобили надмѣрными роботами и убивали. Всё тое могла, якъ высше було сказано, ставити передъ очи Египтянъ ихъ зла совѣсть и хора выображня. Властивыхъ бо страхôвъ нема; вѣра въ страхи мае свôй початокъ въ поганьствѣ; кто мае добрѝ понятія о Бозѣ, кто мае добру совѣсть, нигде не буде видѣвъ страхôвъ.

5. И҆ ѻ҆́гненнаѧ и пр. Темнота була такъ велика, густа, що не могло еи розяснити жадне свѣтло, нѣ зем

жа́ше ѿсвѣща́ти, нижѐ ѕвѣ́здъ свѣ́тлїи пла́мени присвѣти́ти можа́хꙋ въ тꙋ́ но́щь стра́шнꙋю.
6. Ꙗвля́шеса же и҆́мъ то́кмѡ внеза́пный ѻ҆́гнь стра́ха и҆спо́лнь: оу҆страша́еми же невѝдимымъ ѻ҆́нымъ призра́комъ, мня́хꙋ гѡ́ршаѧ вы́ти ви́дима.[a] 7. Волше́внагѡ же хꙋдо́жества предлежа́хꙋ посмѣ́анїѧ, и҆ ѡ҆ премꙋ́дрости велича́нїѧ ѡ҆личе́нїе оу҆кори́зненно: Ѡ҆бѣща́ющїисѧ во и҆згна́ти

a) Исх. 7, 21.; 8, 18.; 9, 11.

ске, якъ н. пр. свѣтло свѣчокъ и т. п., нѣ тѣлъ небесныхъ. Зри еще поясненє Исх. 10, 21.

6. Ꙗвля́шеса и пр. Середъ тои темноты переди рали ся ôтъ часу до часу несподѣвано страшнѝ лискавицѣ, котрѝ недокладно освѣчовали привиды, якѝ Египтянамъ являли ся, такъ що тѝ привиды выдавали ся имъ страшнѣйшими нѣжь були въ дѣйстности; они гадали, що пôдъ тыми привидами крыють ся еще гôршѝ, котрѝ могуть кождои хвили кинути ся на нихъ и ихъ убити.

7. Волше́внагѡ и пр. Чарôвництво, якимъ чарôвники египетскѝ старали ся дорôвнати чудамъ Мойсея, во виду сеи темноты не могло ничого вдѣяти, оно стало ся теперь яко безсильне предметомъ поруги египетскѝ чарôвники перше чванили ся своєю штукою, немовъ бы були высшими, сильнѣйшими ôтъ Мойсея, а ото Богъ укаравъ и окрывъ ганьбою тую ихъ гордôсть, зсылаючи темноту, котра наповнила страхомъ навѣть тыхъ чарôвникôвъ, котрѝ не мали способу себе и другихъ ôтъ тои темноты увôльнити, и тому мусѣли признати, що все ихъ чарôвництво не може ничого здѣлати противъ силы Бога израильского.

8. Ѡ҆бѣща́ющїисѧ и пр. Чарôвники египетскѝ обѣцювали, що проженуть темноту вразъ съ страшачими

страхи и смущенїѧ ѿ души волѧщїѧ, сіи по-
9. смѣѧтелнымъ страхомъ волѧхꙋ. Ибо аще и ни-
чтоже ихъ матежное оустрашаше, звѣрей пре-
ходами, и змїевъ звизданїѧми подвижени по-
гибахꙋ трепетни, и аера ѿнюдъ неизбѣжнагѡ

Египтянъ привидами, однако не лишь не могли сего здѣлати, но еще самй були перенятй великимъ страхомъ, такъ що не знали, куда мають звернути ся. Ихъ страхъ называе ся тутъ посмѣѧтелнымъ, смѣшнымъ, понеже египетскй чаровники бояли ся подобно дѣтямъ тѣни и привидовъ рѣчей, якихъ въ дѣйстности не було. Зри Пс. 52, 6. Гдеякй толкователѣ относять слова: ѡбѣщаюшїисѧ... волѧщїѧ до звычаю, посля котрого мали египетскй чаровники заклинанями и жертвами увольняти отъ страху хорыхъ, боячихъ ся злого духа (тифона); тй же самй чаровники чванячй ся такою силою надъ злымъ духомъ, не були въ станѣ нѣ себе нѣ другихъ увольнити отъ страху передъ марными привидами.

9. Ибо аще и пр Хотяй не було ничого, що могло бы Египтянъ непокоити и страшити, однако они чуючи шелестъ перебѣгаючихъ звѣрятъ и сичене вужѣвъ, такъ того лякали ся, що майже гинули зъ страху, и не смѣли навѣть поглянути въ воздухъ, котрого никто избѣгнути не може; въ томъ бо воздусѣ бояли ся они увидѣти страшнй привиды, якй имъ безнастанно передъ очима с авали. Гдеякй поясняють выражене видѣти аера (воздухъ) въ значеню „жити", и кажуть, що Египтянамъ середъ сеи страшнои темноты и привидовъ стало ся жите незноснымъ. Що до звѣрятъ и вужѣвъ, о якихъ есть въ томъ стиху бесѣда, примѣчають толкователѣ, що Египтяне живили въ своихъ домахъ вужѣ и иншй ѣдовитй звѣрята, котрй они уважали за высшй существа; тй то звѣрята, не отримуючи подчасъ тридневнои темноты ніякого поживленя, бѣгали зъ голоду то ту то тамъ, и своимъ крикомъ и сиченемъ набавляли Египтянъ погруженыхъ въ темнотѣ и не знаючихъ, що въ около нихъ дѣе ся, найбольшого страху.

10. ѿрица́ющеся ви́дѣти. [а] Боѧзли́вѧ бо зло́ба
свои́мъ свидѣ́тельствомъ ѡ҆сꙋжда́ема, [б] вы́нꙋ прі-
е́млетъ въ ᲂу҆́мъ лю́тѧ содержи́ма со́вѣстїю.
11. Ничто́же бо є҆́сть [в] стра́хъ, то́кмѡ лише́нїе по́-
12. мощей сꙋ́щихъ ѿ помышле́нїѧ: Внꙋ́трь же
ме́нше сꙋ́щее ча́нїе, во́лшее мни́тъ невѣ́дѣнїе

а) Марк. 12, 15. б) Лев. 36, 26.; Второз. 28, 66.

10. Боѧзли́вѧ и пр. Чоловѣкъ, допустившій ся я кого злочину, має неспокôйну совѣсть, котра немовъ якій судія выкидує єму єго злобу, дѣлає єго боязливымъ, боячимъ ся кары, на котру собѣ заслуживъ. Тая зла совѣсть безнастанно переслѣдує, немовъ дусить злочинцю, и каже єму обавляти ся всегда найгôршихъ рѣчей. Таку то злу совѣсть мали и Египтяне, допустившй ся многихъ и великихъ злочинôвъ на Израильтянахъ, и отъ погруженй въ страшнôй темнотѣ, гадали они, що теперь надôйшла хвиля ихъ кары, ихъ погибели.

11. Ничто́же и пр. Злочинця, гнаный безнастаннымъ страхомъ передъ карою, коли найде ся въ небезпеченьствѣ, стає ся безраднымъ и помочи собѣ не умѣє; страхъ бо позбавляє можности подуманя надъ способомъ, якъ бы собѣ можна помочи и ôтъ грозячого нещастя увôльнити ся.

12. Внꙋ́трь же и пр. Коли злочинця, боячій ся кары, має меньшу надѣю отриманя помочи противъ лиха, якого обавляє ся, тогда представляє собѣ тоє лихо бôльшимъ, нѣжь оно єсть въ дѣйстности, особливо, коли не знає, якого рода єсть кара, котра єму загражає и кождои хвили єго постигнути може. Такъ Египтяне придавленй темнотою, а не знаючи, яке лихо имъ кожда хвиля принести може, предствляли собѣ въ своєй безнадѣйности и безпорадности грозяче имъ лихо въ найгôршôмъ свѣтлѣ и для того находили ся въ найбôльшôмъ страху.

13. винꙋ подаю́щїѧ мꙋ́кꙋ. А҆ и҆̀же [a] въ немощнꙋ́ю
поистиннѣ́ но́щь, и҆ ѿ немощна́гѡ а҆́да верте́-
14. пѡвъ наше́дшꙋю, тѣ́мже сно́мъ спѧ́щїи: Ѻ҆бѡ
оу҆́вѡ страши́лищами̑ мечта́нїй гони́ми бѧ́хꙋ,
ѻ҆́бѡ же дꙋ́ши и҆̀счеза́хꙋ преда́нїемъ: внеза́пный
15. бо и҆̀мъ и҆ нечаѧ́нный стра́хъ на́йде. Пото́мъ
та́кѡ, кто́ливо когда̀ бѣ̀ о҆на́мѡ, низпадꙋ́й хра-
нѧ́шесѧ въ темни́цѣ безъ желѣ́за заключе́нъ.
16. А҆́ще бо земледѣ́латель кто̀ бы́сть, и҆лѝ па́стырь,
и҆лѝ трꙋдѡ́въ пꙋсты́нныхъ дѣ́латель, преда́тъ

а) Исх. 10, 21.

---

13. А҆ и҆̀же и пр. Тридневна темнота, не припускаюча ни найменьшого луча свѣтла, немовъ перенесена зъ найбо̂льшои темноты ада (зри Іов. 10, 22.), не давала перестрашенымъ Египтянамъ спати; коли же они вычерпанѝ на силахъ въ ко̂нци заснули, то ихъ сонъ (ст. 14.) не бувъ хосенный, покрѣпляючій; тревожливе бо очѣковане чогось найго̂ршого выкликовало въ ихъ выображни найстрашнѣйшѝ привиды, а душа ихъ придавлена розпукою, не давала о̂тпочинку ихъ тѣлу; сей бо о̂тпочинокъ бувавъ перерываный нагло тревожными снами. Тридневна темнота называе ся ту не́мощна, понеже ничь такъ не ослабляе силы чоловѣка, якъ довга, страхомъ споводована безсонно̂сть. Адъ называе ся ту не́мощнымъ зъ огляду на тѣни, якѝ по̂сля тогдашныхъ понятій адъ замешковали.

15. Пото́мъ та́кѡ и пр. Гденибудь кого зъ Египтянъ захопила темнота, тамъ о̂нъ впадавъ въ ню, не могучи рушити ся зъ мѣстця задля великои темноты, немовъ бы бувъ замкненый въ вязницѣ; темнота и страхъ стали ся для нихъ немовъ желѣзными оковами, держачими ихъ на одно̂мъ мѣстци. Зри Исх. 10, 22. 23.

16. А҆́ще бо и пр. Кто бувъ на поли заскоченый темнотою, не мо̂гъ о̂тважити ся рушити ся зъ мѣстця,

17. бывъ неизбѣжнꙋю терпѧше нꙋждꙋ: [a] Єдинымъ
во оу҆жемъ тмы̀ всѝ бѧхꙋ свѧзани: а҆ще дх҃ъ
звиздающїй, и҆лѝ междꙋ ча́стыхъ древе́сныхъ
вѣтвей птичїй гла́съ сладкопѣ́снивый, и҆лѝ си́ла
18. водна́ѧ текꙋщи ѕѣ́лнѣ: И҆лѝ шꙋ́мъ ѕѣ́лный
низпа́дающихъ ка́меней, и҆лѝ и҆гра́ющихъ живо́т-
ныхъ тече́нїе неви́димое, и҆лѝ рыка́ющихъ лю́-
тыхъ ѕвѣре́й гла́съ, и҆лѝ ѿзыва́ющїйсѧ ѿ де́в-
рей го́рскихъ гла́съ, разслабла́хꙋ ѻ҆ны́хъ оу҆стра-
19. ша́юще. Всѧ́ бо вселе́ннаѧ свѣ́тлымъ просвѣща́-
шесѧ свѣ́томъ, и҆ невозбра́нными дѣ́лы содер-

а) 2. Петр. 2, 4.

а мусѣвъ пôддати ся конечности позôстаня тамъ, где его темнота заскочила.

17. Єдинымъ и пр Зри выс. ст. 15. — А҆ще дх҃ъ и пр. Св. писатель представляе въ тôмъ и слѣдуючôмъ стиху природнѝ явища, якѝ задля великои темноты причинили ся до того, що Египтяне, заскоченѝ тою темнотою, такимъ були перенятѝ страхомъ, що не важили ся нѣ кроку поступити напередъ. — Дх҃ъ звиздающїй. Шелестъ вѣтру. — Ча́стыхъ. Густыхъ. — Ѕѣ́лнѣ. Съ шумомъ, съ великою силою.

18. Тече́нїе неви́димое. Бѣгане скачучихъ звѣрятъ, дѣлаючихъ шелестъ, пôдчасъ коли ихъ самыхъ не було видно. — Ѿзыка́ющїйсѧ.. гла́съ. Ôтгомонъ. — Разслабла́хꙋ и пр. Египтяне немовъ гинули зъ страху, ставали ся немовъ безъ духа.

19. Всѧ́ бо вселе́ннаѧ и пр. Незвыкла темнота мала бути карою тôлько для Египтянъ; тожь въ иншихъ краяхъ слѣдовали по собѣ якъ звычайно день и нôчь; навѣть въ части Египта замешканôй жидами свѣтило сонце. (Исх. 10, 23.) — Невозбра́нными и пр. За предѣлами Египта могли люди безъ перешкоды ôтдавати ся своимъ занятіямъ, маючи свѣтло денне.

20. жа́шеса: На є҆ди́ныхъ же ѻ҆́ныхъ простира́шеса
та́жкаа но́щь, ѻ҆́разъ бꙋ́дꙋщагѡ и҆́хъ воспрїа́-
тїа [a] тмы̀: са́ми же себѣ̀ вы́ша тмы̀ тѧ́ж-
ча́йшїи.

Глава̀ 18.

Дальше описанє рôжнои судьбы балвохвальцѣвъ и почитателей правдивого Бога.

1. Преподѡ́бнымъ же [б] твои́мъ превели́къ вѣ̀
свѣ́тъ: и҆́хже оу҆́вѡ гла́съ слы́шаще, ѻ҆́раза же

а) Мат. 8, 12. б) Исх. 10, 23.

---

20. На є҆ди́ныхъ и пр. Темнота, призначена до укараня самыхъ тôлько Египтянъ, була образомъ страшнои нужды, ожидаючои ихъ за гробомъ. Пекло представляє ся такожь въ св. Письмѣ Н. З. пôдъ образомъ темнои вязницѣ, або въ загалѣ пôдъ образомъ темноты. Зри Мат. 8, 12.; 22, 13.; 25, 30.; 2. Петр. 2, 17.; Юда ст. 13. — Са́ми же себѣ̀ и пр. Зла совѣсть тревожила Египтянъ єще бôльше, нѣжь темнота, окружаюча ихъ землю. Выс. ст. 10. 12.

1. Преподѡ́бнымъ и пр. Израильтяне, нарôдъ святый, посвяченый Богу, були вôльнѝ ôтъ темноты, яка огорнула Египетъ; въ землѣ Гессемскôй, где жили Израильтяне, було ясно. (Исх. 10, 23.) — И҆́хже оу҆́вѡ и пр. Въ темнотѣ терплячѝ Египтяне чули радôснѝ оклики своихъ сосудôвъ — Израильтянъ, не могучи ихъ однако видѣти задля густои темноты, и ублажали Израильтянъ, котрыхъ Єгова охоронивъ ôтъ страшнои темноты.

не видѧще, занéже оу҆вѡ и҆ ѻ҆нѝ (тогѡ́жде) не
2. страда́хꙋ, оу҆блажа́хꙋ. И҆ ꙗ҆́кѡ не па́коствꙋютъ
предъѡвидимїи, бл҃годарѧ́хꙋ, и҆ є҆́же пронести́сѧ,
3. благода́ти моля́хꙋ. [a] Сѝхъ ра́ди ѻ҆гнегорѧ́щїй
сто́лпъ, вожда̀ оу҆вѡ невѣ́домагѡ пꙋтешє́ствїѧ,
со́лнце же невреди́телное любочє́стнагѡ стра́н-
4. ствованїѧ по́далъ є҆сѝ. Досто́йни бо ѻ҆нѝ лиши́-
тисѧ свѣ́та, и҆ блюсти́сѧ во тмѣ̀, и҆̀же заклю-
чє́ныхъ стрежа́хꙋ сынѡ́въ твои́хъ, [б] и҆̀миже
и҆мѧ́ше нетлѣ́нный зако́на свѣ́тъ вѣ́кꙋ да́тисѧ.

а) Исх. 13, 21. б) Второз. 33, 2.; Ис 2, 2. 3.; Сір 1, 5.

---

2. И҆ ꙗ҆́кѡ и пр. Египтяне дяковали Израильтянамъ, що спокôйно заховували ся, що въ часѣ темноты, яка здѣлала Египтянъ безпомôчными и безрадными, не напали на тыхже своихъ давнѣйшихъ гнобителей и не мстили ся за многѝ ôтъ нихъ дôзнанѝ кривды. Египтяне просили Израилтянъ немовъ о ласку, щобы опустили ихъ землю. (Исх. 10, 24.)

3. Сѝхъ ра́ди и пр. Израильтяне не лишь не дôзнавали прикростей тридневнои темноты, но еще и пôзнѣйше давъ имъ Богъ стовпъ огненный за провôдника въ часѣ ихъ похода черезъ незнанѝ краѣ; сей стовпъ свѣтивъ имъ въ ночи, а въ день хоронивъ ихъ передъ спекою сонця, дѣлаючи ихъ похôдъ при еще иншихъ добродѣйствахъ Божихъ поважнымъ, честнымъ, величавымъ. Зри выс. 10, 17.

4. Досто́йни и пр. Египтяне заслужили собѣ на кару темноты, понеже хотѣли спинити свѣтло, котре мало бути черезъ Израильтянъ яко почитателей правдивого Бога розширене межи всѣми народами. Якъ довго бо держали Египтяне въ неволи нарôдъ израильскій, такъ довго не мôгъ тойже одержати Божого закона, якій бувъ ему пôзнѣйше даный на горѣ Синайскôй, а посредствомъ котрого мали такожь поганьскѝ

5. Совѣтовавшихъ же и҆хъ оу҆бива́ти мл҃нцы преподо́бныхъ, и҆ є҆ди́номꙋ ѿложе́нꙋ ча́дꙋ и҆ спасе́нꙋ, [a] въ ѡ҆бличе́ніе и҆хъ ѿ҆а́лъ є҆сѝ мно́жество ча́дъ, и҆ кꙋ́пнѡ погꙋби́лъ є҆сѝ въ водѣ̀ ѕѣ́лнѣй.
6. [б] Ѻ҆на́ во но́щь предꙋвѣ́дѣна бы́сть ѻ҆ц҃е́мъ на́шымъ, да тве́рдѡ вѣ́дꙋще, и҆мже кла́твамъ
7. вѣ́роваша, возблагодꙋ́шествꙋютъ. Воспрїа́то же

а) Исх. 12, 29. б) Исх. 11, 4; 12, 21—28.

народы пôзнати правдивого Бога и научити ся гидитись балвохвальствомъ и мерзкими, съ нимъ получеными пороками.

5. Совѣтовавшихъ и пр. Египтяне хотѣли убити всѣхъ хлопцѣвъ израильскихъ (Исх. 1, 16. 22.); однако коли Мойсей, такожь выставленый на небезпеченьство утрати житя, щасливо спасъ ся ôтъ смерти и выступивъ яко освободитель свого народа, тогда Богъ за кару забравъ Египтянамъ множество дѣтей, убиваючи ихъ первородныхъ, а въ кôнци затопивъ цѣле ихъ вôйско въ Червонôмъ мори. — Ѕѣ́лнѣй. Глубокôй, великôй.

6. Ѻ҆на́ во но́щь и пр. Мойсей предсказавъ Израильтянамъ всё, що має стати ся тои ночи, коли мали згинути первороднѝ египетскѝ. (Исх. 11, 4; 12, 21—28.) Израильтяне мали зъ сповненя того предсказаня пересвѣдчити ся, що Богъ єсть вѣрный въ своихъ обѣтницяхъ, що вѣрно сповняє тоє, що обѣцявъ и присягою ствердивъ (Быт. 22, 16), що протоє могуть смѣло и ôтважно продовжати свою утяжливу дорогу до обѣцяної земли.

7. Воспрїа́то и пр. Израильтяне съ радостію бачили выбавленє своихъ первородныхъ ôтъ смерти, погибель же первородныхъ египетскихъ, понеже (ст. 8.) смертію первородныхъ укаравъ Богъ Египтянъ, а тымъ самымъ прикликавъ Израильтянъ до обѣцяної земли хананейскої и прославивъ ихъ яко свôй выбраный на-

бы́сть ѿ людѐй твои́хъ, спасе́нїе оу҆́вѡ пра́вед-
8. ныхъ, врагѡ́въ же и҆стребле́нїе: И҆мже во нака-
за́лъ е҆сѝ сꙋпоста́ты на́ша, си́мъ на́съ призва́въ
9. просла́вилъ е҆сѝ. Сокрове́ннѡ во жра́хꙋ прпⷣбнїи
ѻ҆́троцы бл҃ги́хъ, и҆ зако́нъ Бж҃е́ственный є҆дино-
мы́слїемъ завѣща́ша, та҃жде подо́бнѡ, бл҃га҃
же и҆ бѣ́дственнаѧ воспрїима́ти ст҃ы́мъ, ѻ҆ц҃е́мъ
10. оу҆жѐ предвоспѣва́ющымъ хвалꙋ̀. [а] Противогла-
сѧ́ше же несогла́сный врагѡ́въ во́пль, и҆ плаче́в-
ный слы́шашесѧ гла́съ пла́чꙋщихъ младе́нцевъ.
11. [б] Подо́бною же ме́стїю ра́въ кꙋ́пнѡ съ госпо-

а) Исх. 12, 30. б) Исх. 12, 29.

рôдъ. Тои бо самои ночи просивъ Фараонъ Мойсея, щобы чимъ скорше выпровадивъ зъ краю нарôдъ израильскій.

9. Сокрове́ннѡ и пр. Израильтяне, праведнѝ потомки добрыхъ, святыхъ патріархôвъ, потяйки жертвуючи и поживаючи агнця пасхального (Исх. 12, 28.), постановили однодушно заховувати Божѝ приказы (Исх. 12, 27. 28.), смѣло начати утяжливый походъ до земли обѣцянои и спôльно зносити въ тôмъ походѣ такъ всякѝ пріятности якъ и всякѝ прикрости и терпѣня, якъ се пристоить людямъ Божимъ, єму посвяченымъ, котрыхъ праотцѣ, патріархи, величали Бога въ побожныхъ пѣсняхъ, а якими то пѣснями теперь Израильтяне прославляли Бога, выбираючи ся въ далеку подорожь.

10. Противогласѧ́ше и пр. Пôдчасъ коли Израильтяне при споживаню агнця пасхального спѣвали веселѝ пѣсни благодарственнѝ, наставъ ôтмѣнный ôтъ тыхъ пѣсней крикъ межи Египтянами, плачучими надъ своими умершими первородными.

11. Подо́бною и пр. Єгова убивъ о пôвночи всѣхъ первородныхъ въ Египтѣ, почавши ôтъ первородного

дѝномъ казнѐнъ бы́сть, и̑ просты́й человѣ́къ
12. съ царе́мъ та̑жде пострада̀. Є̑диноду́шнѡ же
всѝ въ є̑ди́номъ и̑мени сме́ртномъ ме́ртвыхъ
и̑мѣ́ѧхꙋ безчи́сленныхъ: ниже́ во къ погребе́нїю
живі́и бѧ́хꙋ дово́лни, поне́же въ є̑ди́номъ мгно-
ве́нїи [а] честнѣ́йшїй ро́дъ и̑́хъ и̑стребле́нъ бы́сть.
13. [б] Ѿ всѣ́хъ во не вѣ́рꙋюще ра́ди чародѣ́ѧнїй,
а̑ ра́ди пе́рвенцевъ и̑стребле́нїѧ, и̑сповѣ́даша люде́й
14. сынѡ́въ Бж҃їихъ бы́ти. Ти́хомꙋ во молча́нїю

а) Исх. 12, 29. б) Исх. 7, 11.; 12, 13.

сына Фараонового ажь до первородного сына звыклого вязня.

12. Є̑диноду́шнѡ и пр. Съ спôльнымъ, однаковымъ жалемъ оплаковали всѣ Египтяне однакою смертію або зъ тои самои причины погибшихъ премногихъ своихъ первородныхъ (Исх. 12, 23.); живѝ заледво змогли похоронити умершихъ первородныхъ, такъ якъ не було дому, где бы не лежавъ одинъ або и бôльше мерцѣвъ, н. п. первороднѝ сыны братей, сестръ, слугъ и т. п., а кромѣ того погинуло у Египтянъ всё первородне зъ скотôвъ (Исх. 2, 5.), котре треба було такожь похоронити, щобы не заповѣтрило воздуха. — Честнѣ́йшїй ро́дъ. Такъ называють ся первороднѝ задля привилеѣвъ свого первородства, даючихъ имъ першеньство передъ прочими дѣтьми; були то молодцѣ, на котрыхъ опирала ся надѣя народа египетского.

13. Ѿ всѣ́хъ и пр. Египетскѝ чарôвники наслѣдовали гдеякѝ чуда Мойсея; тожь Фараонь и его дворяне уважали всѣ чуда Мойсея за чары; однако на видъ смерти первородныхъ видѣли и признали всѣ, що нарôдъ израильскій есть любимцемъ Божимъ, въ котрого оборонѣ Богъ творить великѝ, дивнѝ чуда.

14. Ти́хомꙋ и пр. Смерть первородныхъ въ Египтѣ описуе св. писатель въ способъ поетичный: ото въ тиху

содержа́щꙋ всѧ̑, и̑ но́щи въ своемъ течéніи пре-
15. половлѧ́ющейсѧ. [a] Всемогꙋ́щее сло́во твоѐ (Гдⷭ҇и)
съ нб҃съ ѿ престо́лωвъ цр҃ькихъ жéстокъ ра́т-
никъ въ среди́нꙋ погибелныѧ землѝ сни́де:
16. Мéчь о҆́стръ нелицемѣ́рное повелѣ́ніе твоѐ но-
сѧ́й, и̑ ста́въ и̑спо́лни всѧ̑ смéрти: и̑ нб҃сѐ оу҆-
17. бω касѧ́шесѧ, стоѧ́ше же на землѝ. Тогда̀ вне-
за́пꙋ привидѣ́ніѧ оу҆бω сни́въ лю́тѣ смꙋти́ша
18. и̑хъ, стра́хи же наидо́ша нечаѧ́нны: И̑ и̑нъ
и̑на́мω вéрженъ є҆́ле жи́въ, є҆ѧ́же ра́ди вины оу҆-

а) Исх. 12, 29.

пôвнôчну пору зôйшовъ (ст. 15.) Божій всемогучій приказъ зъ неба на Египетъ, немовъ жестокій боевникъ и убивъ (ст. 16.) острымъ мечемъ первородныхъ.

15. Погибелныѧ землѝ. Земли египетскои на погибель засудженои.

16. Нелицемѣ́рное повелѣ́ніе. Приказъ не позваляючій никого зъ первородныхъ щадити, безвзглядный, не грозячій смертію, але дѣйстно убиваючій. — Смéрти. Смерти убитыхъ первородныхъ. — Нб҃сѐ и пр. Ангелъ убиваючій первородныхъ Египетскихъ представляє ся тутъ яко великанъ черезвычайнои величины для узмысловленя черезвычайнои кары, яка въ смерти первородныхъ спала на Египетъ.

17. Тогда̀ внеза́пꙋ и пр. Первороднѝ Египетскѝ були мученѝ страшными снами, закимъ зôстали убитѝ ôтъ ангела; чуючи предсказанє своеи смерти черезъ Мойсея (Исх. 11, 4 6.), положили ся они сеи ночи на спочинокъ въ великôмъ страху, а заснувши въ такôмъ станѣ, мали дуже непокоячѝ, страшнѝ сны.

18. И̑ и̑нъ и пр. Первороднѝ египетскѝ не погибли нагло, но ту и тамъ поверженѝ, ледво (є҆́ле) еще живѝ, самѝ освѣдчили, що умирають задля Израильтянъ; они бо довѣдали ся въ снѣ о причинѣ своеи смерти ст. 19.).

19. мира́ше, ѡ҆вѣ҃вла́ше. Со́нїѧ бо смꙋти́вше и҆́хъ,
сїѐ предвозвѣсти́ша, да не вѣ́дѧще, є҆гѡ́же ра́ди
20. ѕлѣ̀ стра́ждꙋтъ, поги́внꙋтъ. [a] Прикосне́сѧ же
нѣ́когда и҆ пра́ведныхъ и҆скꙋше́нїе сме́рти, пора-
же́нїе въ пꙋсты́ни бы́сть мно́жества, но недо́лгѡ
21. пребы́сть гнѣ́въ. Потща́всѧ бо мꙋ́жъ непоро́-
ченъ предпобо́рствова, своеѧ̀ слꙋ́жбы ѻ҆рꙋ́жїе,
мл҃твꙋ и҆ ѳ҆ѵмїа́ма ѹ҆милостивле́нїе принесъ: со-
проти́въ ста̀ гнѣ́вꙋ, и҆ коне́цъ положи́ вѣ́дство-

а) Числ. 16. 47. 48. б) Числ. 16, 46.

---

19. **Да не вѣ́дѧще** и пр Щобы не умерли, не знаючи о причинѣ своєи смерти и не сказавши о тôмъ своимъ родичамъ и своякамъ.

20. **Прикосне́сѧ** и пр. Св. писатель выказує, якъ ôтмѣнно обходить ся Богъ съ балвохвальцями а знову съ своими почитателями. Первоводні̂ поганьскихъ Египтянъ мусѣли безъ милосердія умерти; для нихъ не було спасенія; однако коли на Израильтянъ спала кара смерти, то она не тревала довго, Богъ бо помиловавъ Израильтянъ на вставлене ся Аарона. Зри о сей подѣѣ Числ. 16, 6--14.

21. **Мꙋ́жъ непоро́ченъ**. Ааронъ, который выступивъ до борбы въ оборонѣ свого народа, не съ военнымъ оружіємъ, але съ оружіємъ свого архієрейского уряду, с. є. съ молитвою и жертвою кадильною для упрошеня Божого помилованя; тымъ то оружіємъ боровъ ся Ааронъ противъ карѣ смерти и положивъ ей конець. — **Показа́въ** и пр. Бунтъ Израильтянъ мавъ свою причину въ зависти левитôвъ, завидуючихъ Аарону єго священичого достоинства. (Числ. 16, 3.) Но власне сей праведный мужь ставъ ся яко первосвященникъ спасителемъ народа, и тымъ способомъ давъ доказъ, що Богъ призначивъ урядъ священичій єму и єго потомкамъ.

22. ванїю, показавъ, ꙗкѡ твой ѥсть рабъ. [a] Ѡдо-
лѣ же поражающаго не силою тѣлесною, нижѐ
оружїѧ дѣйствїемъ, но словомъ покорѝ наказую-
щаго, клѧтвы отцевъ и завѣты воспома-
23. нувъ. Громадами бо оуже падшымъ другъ на
друга мертвымъ, посредѣ ставъ, пресѣчѐ гнѣвъ,
24. и раздѣлѝ къ живымъ путь. На одежди бо
подира вѣ весь мїръ, и отцевъ славы на из-

а) Пс. 105, 23.

22. Ѡдолѣ и пр. Нагла смерть такъ многихъ Израильтянъ приписуе ся ту ангелу губителю, выконуючому Божу кару на бунтôвникахъ. Ааронъ повздержавъ его ôтъ дальшого убиваня, не оружіемъ военнымъ, але молитвою, пригаданемъ на завѣтъ, якій заключивъ Богъ съ Авраамомъ, Исаакомъ и Яковомъ, котрымъ обѣцявъ пôдъ присягою, що ихъ потомки будуть посѣдали землю хананейску; если бы цѣлый нарôдъ погибъ ôтъ заразы, тогды не могли бы сповнити ся тѝ Божѝ обѣтницѣ.

23. Громадами и пр. Ааронъ взявъ кадильницю, якъ ему приказавъ Мойсей, и побѣгъ межи нарôдъ, котрый уже начавъ падати жертвою Божои кары; своимъ посередництвомъ ôттявъ Ааронъ гнѣву, карѣ Божôй немовъ дорогу до жіючихъ с. е. ôнъ примиривши Бога встримавъ его ôтъ дальшого караня. Зри Числ. 16, 46—50.

24. На одежди и пр. Ааронъ бувъ, якъ зъ сего стиха видимъ, одѣтый въ архіерейскѝ одежи. — Архіерейска одѣжь подиръ узмысловляла весь мїръ, була бо се довга одѣжь зъ синёго висона або полотна, а на еи долѣшнôмъ рубци висѣли золотѝ звôночки межи гранатовыми яблоками. (Исх. 28, 31—35.) Синя барва означала воздухъ, полотно — землю, золото — огонь, багрянѝ яблока гранатовѝ — море. — Отцевъ и пр.

ваѧніи четырерѧдова́гѡ ка́менїѧ, [a] и̂ вели́че-
25. ство твоѐ на дїади́мѣ главы̀ е̂гѡ̀: Си́мъ оу̑ст8-
пи́лъ и̂скоренѧ́ѧй, и̂ си́хъ оу̑страши́сѧ: вѣ́ во
то́кмѡ и̂ск8ше́нїе гнѣ́ва дово́лно.

Глава̀ 19.

Продовжене и заключене.

1. Нечести̑вымъ же до конца̀ безъ мл҃ти ꙗ́рость

---

a) Исх. 28, 36.

Славою отцѣвъ суть ихъ сыны. Имена дванайцяти сынôвъ Якова були вырѣзанѝ на дванайцяти дорогихъ каменяхъ, украшаючихъ нагрудникъ первосвященника. Зри Исх. 28, 15—30. — Вели́чество и пр. Первосвященникъ носивъ на головѣ увясло, до котрого була привязана золота бляха съ написею „Ст҃ыня Гдⷭ҇нѧ". Зри о тôмъ пояснене Исх. 28, 36.

25. Си́мъ оу̑ст8пи́лъ и пр. На видъ архіерея Аарона и его святыхъ одежей уступивъ ангелъ губитель и переставъ убивати Израильтянъ, бо мавъ честь для Аарона, такъ якъ тойже бувъ прообразомъ Мессіи, котрый мавъ прійти въ Божôмъ величію, щобы спасти цѣлый рôдъ людскій. — Бѣ́ко то́кмѡ и пр. У Египтянъ мусѣла кара смерти ихъ первородныхъ бути дѣйстно выконана, закимъ Египтяне ôтступили ôтъ свого упору и непослуха взглядомъ Бога; у Израильтянъ же выстарчила перша проба, першій початокъ ихъ кары, щобы ôтступили ôтъ бунту противъ Божому заряджеию.

1. Нечести̑вымъ и пр. Египтяне були затвердѣлѝ, упрямѝ ажь до кôнця; Богъ предвидѣвъ тую ихъ за-

2. на́йде: предвѣ́дѣ во и҆́хъ и҆ бꙋ́дꙋщаѧ. [а] Ꙗ҆́кѡ
тіи ѿпꙋсти́вшіи, є҆́же ѿити̑, и҆ съ тща́ніемъ
предпосла́вше и҆́хъ, поженꙋ́тъ въ слѣ́дъ раска́-
3. ѧвшесѧ: [б] Є҆щі́ бо въ рꙋка́хъ и҆мѣ́юще рыда́-
ніѧ, и҆ сѣ́тꙋюще надъ гроба́ми ме́ртвыхъ, и҆́нъ
себѣ̀ взѧ́ша по́мыслъ безꙋ́міѧ, и҆ и҆́хже моля́ще
4. и҆згна́ша, си́хъ а҆́ки бѣглецѡ́въ гонѧ́хꙋ. Влеча́ше
бо и҆́хъ къ семꙋ̀ концꙋ̀ досто́йнаѧ нꙋ́жда, и҆
приклю́чшихсѧ забы́тіе вложи̑, да и҆ про́чꙋю къ

а) Исх. 14, 5. б) Исх. 12, 30.

твердѣлôсть и кару, яка буде мусѣла имъ бути вымѣрена вповни. Навѣть смерть первородныхъ не змѣнила ихъ успособленя; Фараонъ позôставъ неумолимымъ тираномъ такъ довго, доки не найшовъ вразъ съ цѣлымъ своимъ вôйскомъ гробу въ морю червонôмъ.

2. Ꙗ҆́кѡ тіи и пр. По смерти первородныхъ настававъ Фараонъ съ своими дворянами на Израильтянъ, щобы чимъ скорше выйшли зъ Египта; однако заразъ по выходѣ Израильтянъ жаловавъ Фараонъ и его дворяне, що выпустили ихъ зъ неволи; и ото (ст. 3.) еще жаль ихъ по стратѣ своихъ первородныхъ бувъ свѣжий, еще були они занятй ихъ похорономъ и сумовали и плакали надъ ихъ гробами, а уже повзявъ Фараонъ безъумный намѣръ гнати за Израильтянами немовъ за утѣкшими зъ неволи, щобы ихъ назадъ до неволи спровадити.

4. Влеча́ше и пр. Богъ постановивъ Фараона и всѣхъ подôбно якъ ôнъ злобныхъ и упрямыхъ Египтянъ укарати погибелію, на яку собѣ заслужили; для того допустивъ Богъ, що они забули о перебутыхъ карахъ и пôгнали за выйшовшими зъ Египта Израильтянами, чимъ доповнили они мѣру своихъ беззаконій а зарôвно и мѣру своеи кары. Зри поясненє Исх. 4, 21.; 10, 1.; 11, 10.

5. мꙋче́нїѧмъ принапо́лнѧтъ ка́знь: И҆ лю́дїе оу҆-
бѡ твои҆ пресла́вное пꙋтеше́ствїе пре́йдꙋтъ, о҆́нїи
6. же стра́ннꙋ ѡ҆бра́щꙋтъ сме́рть. Все́ во творе́нїе
въ свое́мъ е҆́мꙋ ро́дѣ па́ки свы́ше преѡвразо-
ва́шесѧ, слꙋжа́щее сво́йственнымъ твои́мъ пове-
лѣ́нїемъ, да ѻ҆́троцы твои҆ сохранѧ́тсѧ невреждѐ-
7. ни: [a] Ѻ҆́блакъ ѡ҆сѣнѧ́ющїй по́лкъ и҆́хъ: и҆ и҆́зъ
преждевы́вшїѧ воды̀ ѿкры́тїе сꙋхїѧ̀ земли̇̀ ꙗ҆ви-
сѧ, и҆ и҆́зъ мо́рѧ чермна́гѡ пꙋ́ть невозвра́ненъ,

---

a) Исх. 13, 21; 14, 19.

---

5. И҆ лю́дїе и пр. Нарôдъ Израильскій мавъ чудомъ Божимъ перейти черезъ червоне море, Египтяне же мали способомъ незвыклымъ найти смерть въ тôмже морю.

6. Все́ во и пр. Ты, щобы выбавити Израильтянъ, творивъ чуда однѝ по другихъ; ты для довершеня своихъ намѣрôвъ що до выбавленя твого народа зъ неволи, здѣлавъ, що всѣ твари приняли свою первѣстну власнôсть служеня людямъ, яку посѣдали передъ грѣхомъ чоловѣка.

7. Ѻ҆́блакъ и пр. Зри пояснене Исх. 14, 20. — И҆́зъ преждевы́вшїѧ и пр. Где була передъ тымъ вода, тамъ указала ся суха земля, куда Израильтяне могли безпечно и безъ перепоны перейти на другій берегъ; тая ихъ дорога, котру передъ хвилею покрывали быстрѝ волны морскѝ, була немовъ поле покрыта зеленою травою. Тая послѣдна примѣтка св. писателя може бути толкована або въ значеню гиперболичнôмъ, выказуючôмъ выгôдный, безпечный и пріятный переходъ Израильтянъ черезъ червоне море, або и въ значеню дословнôмъ, такъ якъ пôсля твердженя старшихъ и молодшихъ природознавцѣвъ дно червоного моря єсть покрыте зеленою травою.

8. и҆ по́ле ѕла́чное ѿ волне́нїѧ ѕѣ́лнагѡ: И҆́мже
ве́сь ꙗ҆зы́къ про́йде, твое́ю рꙋко́ю покрове́ни,
9. ви́дѧще ди҆вна́ѧ чꙋде́сѧ. [а] И҆́коже бо ко́ни насы́-
тишасѧ, и҆ ꙗ҆́кѡ а҆́гнцы взыгра́шасѧ, [б] хва́лѧще
10. тѧ̀ Гдⷭ҇и и҆зба́влшаго и҆́хъ. Поспомѧнꙋ́ша бо є҆щѐ,
ꙗ҆́же въ ѡ҆бита́нїи и҆́хъ, ка́кѡ оу҆́вѡ вмѣ́стѡ
рожде́нїѧ живо́тныхъ и҆зведѐ землѧ̀ скни́пы, [в]
вмѣ́стѡ же ры́въ и҆зры́гне рѣ́ка мно́жество
11. жа́въ. [г] Послѣди́ же ви́дѣша и҆ но́вое рожде́нїе
пти́цъ, є҆гда̀ похотѣ́нїемъ подви́гшесѧ, проси́ша

а) Ис. 63, 13. б) Исх. 15, 1. в) Исх. 8, 3. 6. г) Исх. 16, 13.; Числ. 11, 31.

8. И҆́мже и пр. Такъ ото перейшовъ черезъ море червоне цѣлый нарôдъ израильскій, стереженый Божою опѣкою, дивлячи ся съ удивленемъ на незвыклѝ чуда сеи Божои опѣки

9. И҆́коже и пр. Св. писатель для выраженя пріятности и радости, съ якою Израильтяне перейшли черезъ червоне море, употребляє порôвнаня тыхже съ веселыми, насычеными кôньми и играючими ягнятами, весело бѣгаючими по пасовиску. — Хвалѧ́ще и пр. Зри пѣснь благодарственну Израильтянъ Исх. гл. 15.

10. Поспомѧнꙋ́ша и пр. Израильтяне мали въ своей памяти єще давнѣйшѝ чудеснѝ приключеня, котрыхъ були наочными свѣдками въ Египтѣ. — Вмѣ́сто рожде́нїѧ и пр Замѣсть пожиточныхъ для чоловѣка звѣрятъ выдала земля египетска шкодливѝ и докучливѝ мухи, а Ниль богатый въ рыбы ставъ ся немовъ розсадникомъ жабъ.

11. Послѣди́ и пр. Коли Израильтяне затужили за смачными мясными стравами и о тіиже Бога просили, Богъ (ст. 12.) пôславъ имъ ôтъ моря перепелицѣ, загнанѝ вѣтромъ на ихъ таборъ въ черезвычайно великôмъ множествѣ.

12. сла́достныѧ пи́щи: Вѣ оу҆тѣше́нїе бо взыдо́ша
и҆мъ ѿ мо́рѧ кра́стели: и҆ мꙋче́нїѧ грѣ́шнымъ
наидо́ша, не безъ бы́вшихъ зна́менїй си́лою
мо́лнїй: пра́веднѣ бо пострада́ша за своѧ̀ зла̀
13. вы. И҆́бо лютѣ́йшее ненавидѣ́нїе стра́нныхъ со-
верши́ша: и҆́нїи оу҆́бѡ незна́емыхъ не прїе́млѧхꙋ
пришѣ́лцевъ, сі́и же бл҃годѣ́телей [a] стра́нныхъ
14. поравоща́хꙋ. И҆ не то́кмѡ, но а҆́ще ко́е разсмо-

a) Быт. 19, 2—25.

12. Мꙋче́нїѧ и пр. Богъ укаравъ чудеснымъ способомъ Содомлянъ за нарушоване святого права гостинности; ихъ постигла за ихъ злобу справедлива кара Божа; ихъ мѣсто зôстало спалене страшными громами, огнемъ зъ неба. (Быт. 19, 2—25.) Св. писатель порôвнуе поступоване Содомлянъ съ поступованемъ Египтянъ взглядомъ чужосторонцѣвъ, и доказуе, що (ст. 13) Египтяне зневажили дотычно Израильтянъ право гостинности далеко бôльше нѣжь Содомляне взглядомъ своихъ чужинцѣвъ; Содомляне бо нарушили право гостинности тôлько взглядомъ двохъ, имъ неизвѣстныхъ ангелôвъ, котрѝ загостили яко чужинцѣ у Лота; Египтяне обходили ся якъ съ невôльниками съ Израильтянами, котрѝ жили въ Египтѣ яко чужосторонцѣ, маючѝ право повороту до своеи давнѣйшои ôтчины, котрѝ кромѣ того були добродѣями Египтянъ, такъ якъ Іосифъ охоронивъ ихъ царство ôтъ голоду. (Быт. 41, 26.) Тутъ примѣчаемъ, що въ старинности уважано нарушене гостинности за найбôльшу зброднѣ. Зри Быт. 19, 8.; Суд. 19, 23. Еще теперь буває гостинность уважана яко святый обовязокъ у Арабôвъ, Туркоманôвъ, Друзôвъ, а навѣть у дикихъ Готентотôвъ.

14. И҆ не то́кмѡ и пр. Если належна кара постигла Содомитôвъ за тое, що чужихъ собѣ людей ворожо приняли, то (ст. 15.) о скôлько строгша кара належить ся Египтянамъ за ихъ нелюдске обходжене ся съ Изра-

трéніе вꙋдетъ ѝхъ: занѐ враждéбнѡ пріéмлѧхꙋ
15. чꙋждыхъ: Сіи же [а] съ прáзднествами пріéмше
пришѡвшихсѧ оу҆жѐ ѝхъ ѡ҆бычаемъ, жесто-
16. чáйшими [б] ѡ҆злóбиша трꙋдáми. Повіéни же
выша ѝ ѡ҆слѣплѣніемъ, [в] ꙗ҆коже ѻ҆ніи при двé-
рехъ прáведника, є҆гдà великою ѡ҆бложéни тмóю,
17. кійждо своихъ дверéй прохóда ѝскáше: Сáми

а) Быт. 45, 17.; 47, 6. б) Исх. 1, 14. в) Быт. 19, 11.

ильтянами, котрыхъ при входѣ до ихъ земли приняли съ радôсными торжествами, котрымъ дали ся поселити въ найлучшôй земли и котрѝ яко спокôйнѝ пôдданѝ царей египетскихъ довго правомъ горожаньскимъ хôсновали ся.

16. Покіéни и пр. Коли Содомляне хотѣли вываживити дверѣ въ домѣ Лота, щобы находячихъ ся у него гостей пôрвати и употребити до поганои, противприроднои розпусты, тогда зôстали они ôтъ ангелôвъ пораженѝ слѣпотою, що не могли найти дверей Лота, а и до своихъ хатъ не могли найти дороги. А понеже Египтяне хотѣли задержати въ неволѣ Израильтянъ, котрѝ яко чужинцѣ домагали ся свобôдного выходу зъ ихъ краю, то зôстали и они пораженѝ слѣпотою, сидячи черезъ три дни въ найгустѣйшôй темнотѣ.

17. Сáми бо собóю и пр. Богъ для укараня своихъ ворогôвъ а для выбавленя своихъ почитателей, творивъ чуда, даючи силамъ тѣлесного свѣта инше дѣланє, однако безъ нарушеня правъ природныхъ и гармоніи загальнои. Такъ може музикъ на арфѣ назначити поодинокимъ струнамъ якесь инше мѣстце, якесь инше настроєне; зъ А може ôнъ зробити G, а зъ G може ôнъ зробити А, не псуючи сею змѣною гармоніи (слѝчїѧ) анѣ не ушкоджуючи нею свого инструменту. Тымъ зрôвнанємъ доказує св. писатель противъ недовѣркамъ, що чуда суть можливѝ, и примѣ-

*

во собо́ю стїхі́и премѣна́емы, ꙗ҆́коже въ гу́слехъ
гла́съ сли́чїѧ и҆́мѧ премѣна́ютъ, всегда̀ хране́-
ще зву́къ: є҆́же є҆́сть ви́дѣти ѿ зра́ка бы́вшихъ
18. и҆звѣ́стно. а) Земна́ѧ бо въ вѡ́днаѧ прелага́хꙋ-
сѧ, и҆ пла̑вающаѧ преѕжда́хꙋ на зе́млю. б)
19. О҆́гнь возмога́ше въ водѣ̀ вы́шше своеѧ̀ си́лы,
20. и҆ вода̀ оу҆гаша́ющꙋю си́лꙋ забы̀. Пла́мень вопреки̑
оу҆доботлѣ́нныхъ живо́тныхъ не вреди̑ пло́тей

а) Исх. 14, 22. б) Исх. 9, 23; выс. 16, 16.

чае, що сотворителеви природы не можна ôтказовати власти надзвычайного ужитя силъ природныхъ, коли того собѣ желае для довершеня своихъ намѣрôвъ, такъ само якъ не можемъ ôтказати музикови власти дѣланя всякихъ змѣнъ тонôвъ на струнахъ свого инструменту. — Є҆́же є҆́сть ви́дѣти и пр. О правдѣ сказаного пересвѣдчаемъ ся зъ погляду на рѣчи, якй̂ приключили ся, а о якихъ въ слѣдуючихъ стихахъ есть бесѣда.

18. Земна́ѧ и пр. Коли Израильтяне провадили свои стада черезъ червоне море, то тй̂ звѣрята земнй̂ немовъ перемѣнили ся въ звѣрята воднй̂; насупротивъ же жабы жіючй̂ въ водѣ, покрыли цѣлый Египетъ и вдерли ся до домôвъ.

19. О҆́гнь и пр Въ часѣ найбôльшого дощу шалѣвъ огонь громовый съ тымъ бôльшою силою и понищивъ въ водѣ находячй̂ ся плоды земнй̂. Зри выс. 16, 17. 19.

20. Пла́мень и пр. Мухи и овады, лѣтаючй̂ въ воздусѣ и мучачй̂ въ Египтѣ людей и скоты, не дôзнавали ніякои шкоды ôтъ огня громового, хотяй̂ звычайно шкодить имъ найслабшій огонь. Зри выс. 16, 18. — Нижѐ та́ѧше и пр. Манна, выглядаюча якъ иней и уже пôдъ вплывомъ слабого луча сонѣчного таяча, не таяла, не розплывала ся навѣть въ огню и давала ся пôсля волѣ уживаючихъ ю приправляти въ розличный способъ. Зри выс. 16, 20.

въ нѐмъ ходѧ́щихъ, [a] нижѐ та́ѧше ледови́дный
21. оу҆доброта́ющїй ро́дъ сла́достныѧ пи́щи. По всемꙋ́ бо Гдⷭ҇и возвели́чилъ ѐсѝ лю́ди твоѧ̀, и҆ просла́вилъ ѐсѝ и҆ не презрѣ́лъ ѐсѝ, во всѧ́комъ вре́мени и҆ мѣ́стѣ предстоѧ́й.

---

a) Исх. 16, 21.; выс. 16, 27.

---

21. По всемꙋ́ и пр. Явными а великими чудами, якѝ ты, Боже, дѣлавъ для добра Израильтянъ, — незвыклыми карами, якѝ ты зсылавъ на ихъ ворогôвъ, гноблячихъ ихъ, — показавъ ты, якъ высоко цѣнишь твôй нарôдъ, котрый удержуе почитане правдивого Бога, яке есть основою обычайности, а опирае ся балвохвальству, яке есть жереломъ всякихъ порокôвъ. Въ той способъ кôнчить св. писатель свои напôмненя до шуканя мудрости, щобы своихъ братей ободрити до статочности въ береженю религіи ихъ отцѣвъ, и щобы ихъ встримати ôтъ балвохвальства, котрого глупоту и мерзôсть ôнъ въ тôй книзѣ такъ живыми барвами представивъ.

Конець книги Премудрости Соломона.

Передне слово

до книги премудрости Іисуса сына Сірахова.

Якъ уже зъ самои написи сеи книги видимъ, авторомъ єи бувъ Іисусъ, сынъ горожанина єрусалимского (50, 29.) Сіраха. Ôнъ написавъ тую книгу въ языцѣ єврейскôмъ, а єго внукъ перевѣвъ ю на языкъ грецкій. Зри нис. предисло́кіє. Часъ написаня сеи книги пôсля сказôвокъ сего предисло́кіѧ подають толкователѣ на р. 180 передъ І. Хр. Тая книга называє ся въ грецкôмъ переводѣ такожь Panaretos с. є. сокровище честнотъ, такъ якъ въ тôй книзѣ всѣ честноты захвалюють ся и до выконуваня припоручають ся. Въ лат. текстѣ называє ся тая книга Ecclesiasticus с. є. книга церковна, понеже особливо сеи книги уживано въ церквахъ при выкладахъ наукъ моральныхъ и давано ю новонаверненымъ до читаня. Дѣйстно, содержанє сеи книги єсть такъ важне, що можна ю припоручати всѣмъ станамъ яко найпожиточнѣйшу читанку. Князь и пôдданый, ученый и неученый, богатый и убогій, родичѣ и дѣти найдуть въ тôй книзѣ найсильнѣйшй ободреня и заохоченя до честноты и побожности. Св. писатель начинає тую книгу ôтъ похвалы мудрости и взыває людей до єи набуваня, — пôзнѣйше подає

перестороги и правила всѣхъ честнотъ, — въ кôнци величає патріархôвъ и иншихъ знаменитыхъ людей въ народѣ жидôвскôмъ, которй идучи за засадами тои мудрости зôстали великими.

Тую книгу уважали всѣ побожнй жиды яко святу и читали ю съ великимъ замилованємъ; Церковь же Христова узнала святôсть сеи книги на кôлькохъ соборахъ, особливо же на вселенскôмъ соборѣ Тридентійскôмъ.

КНИГА ПРЕМУДРОСТИ

ІИСУСА СЫНА СІРАХОВА.

Предисловіе.

1. Понéже мнѡ́гаѧ ѝ великаѧ нáмъ чрéзъ закóнъ
ѝ прорóки ѝ ѝны́хъ послѣ́довавшихъ ѝмъ данà
бы́ша, ѡ̑ нѝхже подобáетъ хвалѝти І҃илѧ нака-
2. зáніѧ ѝ премꙋ́дрости рáди: Ѝ ꙗ҆́кѡ не тóкмѡ

---

1. Понéже мнѡ́гаѧ и пр. Ту подає ся причина, для чого тая книга була написана; тою причиною бувъ примѣръ мужей давнѣйшихъ, котрѝ писали подобнѝ книги, якѝ принесли Израильтянамъ велику честь и хосенъ; не лишь бо они самѝ (ст. 2.) читанємъ тыхъ книгъ ставали ся учеными и добродѣтельными, но помагали такожь чужинцямъ с. є. поганамъ за помочію тыхъ книгъ до доброго.

3. Довóлное ѝскꙋ́сство стѧжáвъ. Дойшовши до досыть значнои бѣглости въ розумѣню и выкладѣ

сáми чтꙋ́ще дóлжны разꙋ́мными вы́ти, но да
и҆ и҆ностра́нныхъ возмóгꙋтъ прилѣ́жнѡ оу҆ча́ще-
3. ся пóльзовати, и҆ глаго́люще и҆ пи́шꙋще: Дѣдъ
мóй І҆исꙋ́съ мнóжайше себѐ вда́въ въ чтéніе за-
кóна же и҆ проро́кѡвъ и҆ и҆ны́хъ ѻ҆́ческихъ кни́гъ,
и҆ въ си́хъ довóлное и҆скꙋ́ство стѧжа́въ, понꙋ́-
дисѧ и҆ са́мъ написа́ти нѣ́что ѿ надлежа́щихъ
4. къ наказа́нїю и҆ премꙋ́дрости: Да прилѣ́жнѡ оу҆-

тыхъ книгъ. — Ѿ надлежа́щихъ и пр. Зъ рѣчей, належачихъ до способу устроєня житя пôсля правилъ мудрости и росторопности. Зри ст. 4.

5. Прощéніе и пр. Простѣть, єсли вамъ здавати ся буде, що я не досыть ясно выразивъ яку гадку, яке речене єврейского тексту. Хотяй бо (ст. 6.) бувъ бы перевôдъ якоись книжки на иншій языкъ и якъ зручный и згôдный, однако не вырôвнає ôнъ николи самому ориґиналу; слова чужого языка не осягнуть николи силы слôвъ ориґинального тексту.

7. Но и҆ са́мый и пр. Єсть ту бесѣда о Пятикнижію Мойсея, о книгахъ пророкôвъ и прочихъ св. книгахъ С. З, котрыхъ перевôдъ на языкъ грецкій уже давно довершеный оказує немалу рôжницю въ порôвнаню съ текстомъ ориґинальнымъ.

8. Къ три́десѧть и пр. По Александрѣ В. єго воєводы подѣлили державу, а Птоломей, сынъ Ляґа, одержавъ Египетъ, и царствовавъ тамъ черезъ сорокъ лѣтъ; єго наслѣдники носять назву Птоломеѣвъ, однако кождый зъ нихъ прибиравъ собѣ якій иншій придомокъ. Наслѣдникъ отже Птоломея Ляґа называє ся Птоломей Филядельфъ, с. є. любитель брата; той царствовавъ 38 лѣтъ. Онъ призвавъ зъ Юдеи 70 толкователей, котрымъ поручивъ перевôдъ книгъ С. З. зъ языка єврейского на языкъ грецкій. По нимъ слѣдовавъ єго братъ

чащїисѧ, и҆ си́хъ причастницы бы́вше, мно́гѡ
5. па́че ᲂу҆спѣ́ютъ въ зако́нномъ житїи. Бꙋ́дите
ᲂу҆́вѡ ᲂу҆моле́нны, да со благоволе́нїемъ и҆ вни-
ма́нїемъ чте́те, и҆ прощє́нїе пода́сте, а҆́ще къ нѣ-
кїихъ возмни́мсѧ недово́лны бы́ти къ и҆столко-
6. ва́нїи любопрꙋ́днѡ и҆зъѡбрѣ́тенныхъ рече́нїй: Не
ра́внꙋю бо си́лꙋ и҆́мꙋтъ та̑ въ себѣ̀, ꙗ҆̀же є҆вре́й-
ски гл҃ема сꙋ́ть, є҆гда̀ преведꙋ́тсѧ на и҆́ный
7. ѧ҆зы́къ: Не то́кмѡ же сїѧ̑, но и҆ са́мый зако́нъ
и҆ проро́чества, и҆ про́чїѧ кни̑ги нема́лое и҆́мѣ-
8. ютъ ра́знство въ себѣ̀ чтꙋ́мыѧ: Въ три́десѧть

Птоломей Євергетъ с. є. благодѣтель, такъ названый задля многихъ добродѣйствъ оказаныхъ жидамъ и Грекамъ. Історія Египта знає двохъ царей Птоломеѣвъ Євергитôвъ, а то Птоломея третого и Птоломея семого. Єсли же Іисусъ говорить, що прійшовъ до Египта въ 38 роцѣ панованя Птоломея Євергита, то може ту бути бесѣда о Євергитѣ семôмъ, котрый пановавъ 53 лѣтъ, пôдчасъ коли Євергитъ третій пановъ лишь 26 лѣтъ. — **Премѣ́дливъ** и пр. Іисусъ, задержавши ся въ Египтѣ якійсь часъ, найшовъ межи иншими книжками одну, найôтповѣднѣйшу до поученя другихъ въ мудрости житя, и длятого (ст. 9.) рѣшивъ ся ôнъ не жаловати трудôвъ до переведеня сеи книжки на языкъ грецкій. Зъ того видимъ, що книга Сіраха не була переведена черезъ 70 толкователей зъ языка еврейского на языкъ грецкій, но що се здѣлавъ доперва Іисусъ, внукъ Сіраха.

10. **Мно́гое бдѣ́нїе** и пр. Іисусъ, бажаючи скористати зъ часу свого побуту въ Египтѣ, где мавъ такъ добру нагоду до читаня и писаня, працёвавъ въ день и въ ночи и съ всякимъ усиліемъ и старанностію надъ переведенемъ сеи книги на языкъ грецкій. Цѣль же сеи працѣ Іисуса подає ст. 11., — ото ôнъ хотѣвъ жи-

во ѿсмо́мъ лѣ́тѣ при Ѿеергетѣ царѣ̀ пришедъ
въ Ѿгѵ́петъ, и̂ преме́дливъ, ѡ̂вретохъ нема́лагѡ
9. наказа́нїѧ свѝтокъ: За нѹ́жднѣйшее вмѣни́хъ
са́мъ привнести̂ нѣ́кое тща́нїе и̂ трѹдолю́бїе къ
10. преведе́нїю тоѧ̀ кни́ги: Мно́гое вдѣ́нїе и̂ и̂скѹ́с-
ство привне́съ въ разстоѧ́нїи кре́мене, къ концѹ̀
11. приводѧ̀ кни́гѹ и̂зда́ти: И̂ къ преселе́нїи хотѧ̀-
щымъ оу̂чи́тисѧ, предъѹготовлѧ̂ющымъ нра́вы
зако́нныѡ жи́телствовати.

Глава̀ 1.

Початокъ, природа и вартôсть мудрости; средства до еи осягненя.

1. Всѧ́ка [a] премѹ́дрость ѿ Гдⷭ҇а, и̂ съ ни́мъ е҆́сть

---

a) 3. Цар. 3, 9.; Як. 1, 5.

дамъ, жіючимъ поза предѣлами Юдеѣ а не розумѣючимъ языка еврейского, розуміючимъ же языкъ грецкій, дати до рукъ книжку, содержачу премногй̂ а знаменитй̂ правила богоугодного житя, способнй̂ заправити до такого житя всѣхъ, котрй̂ бы хотѣли до нихъ приноровити свои обычаѣ.

1. Всѧ́ка и пр Слово премѹ́дрость належить ту розумѣти въ загальнôмъ значеню, а то разъ яко мудрôсть несотворену, яка есть вѣчнымъ свойствомъ трохъ Божихъ особъ, — и яка есть уособлена въ Сынѣ Божôмъ, — а потôмъ яко мудрôсть сотворену, яку Богъ удѣлюе розумнымъ существамъ. Таке само значене мае мудрôсть такожь въ книзѣ притчей Соломона и въ

2. въ вѣкъ. [а] Песка морскаго, и капли дожде-
3. вныѧ, и дни вѣка кто изочтетъ? Высотꙋ небе,
и широтꙋ земли, и безднꙋ, и премꙋдрость кто
4. изслѣдитъ? [б] Прежде всѣхъ создасѧ премꙋ-
5. дрость, и разꙋмъ мꙋдрости ѿ вѣка. [в] Источ-
никъ премꙋдрости слово Божіе въ вышнихъ,

а) нис. 18, 8. б) Притч. 8, 22.; Кол. 1, 15. в) Пс. 118, 104.

книзѣ его Премудрости. Тожь зрозумѣемъ, для чого гдещо зъ слѣдуючихъ выречень можемъ ôтнести тôлько до мудрости несотворенои, а гдещо тôлько до мудрости сотворенои, гдещо же до однои и другои мудрости. Зр. Притч. 8, 22.; 3, 19; Прем. 7, 25. т. д. Св. писатель начинае свою книгу ôтъ похвалы мудрости, котру хоче другимъ припоручити. Ôнъ каже: початкомъ всякои мудрости есть Богъ, котрый зъ своеи природы есть святый; мудрôсть есть вѣчно у Бога, и ôтъ Бога походить всяка мудрôсть, яку посѣдають ангелы и люди.

2. Песка и пр. Якъ никто не може почислити зернята пѣску на берегахъ морскихъ, каплѣ дощу и дни вѣчности; якъ (ст. 3.) никто не може змѣрити высоту неба, широту земли и глубину морей, — такъ не може никто зглубити несотворену Божу мудрôсть, котра була вѣчно у Бога передъ всякими тварами. Зр. Ис. 48, 13.; Іов. 38, 4.

4. Прежде всѣхъ и пр. Зри пояснене Притч. 8, 22. 23. — Разꙋмъ мꙋдрости с. е. мудрôсть.

5. Источникъ и пр. Мудрôсть, дана людямъ ôтъ Бога, есть выплывомъ Слова Божого, Сына Божого; она жіе въ выконуваню Божихъ заповѣдей. Або: зъ Божого закона черпаемъ правдиву мудрôсть, а выконуване заповѣдей Божого закона указуе намъ дорогу до вѣчного блаженьства.

6. И шествїѧ ѥѧ запѡвѣди вѣчныѧ. [а] Корень
премудрости комꙋ ѿкрыса? И кѡварства ѥѧ
7. кто разꙋмѣ? Єдинъ єсть премꙋдръ [б] страшенъ
8. ѕѣлѡ, сѣдѧй на престолѣ своемъ, Гдь. Самъ
9. созда ю, и видѣ, и сочте ю: [в] И излїѧ ю
10. на всѧ дѣла своѧ: Съ всѧкою плотїю по да-
нїю своемꙋ [г] и дарова ю любѧщымъ єго.

а) Прем. Сол. 9, 13.; Ис. 40, 13.; Рим. 11, 34. б) Пс. 46, 3.; Пс. 75, 8. в) Як. 1, 17. г) 1. Кор. 2, 11.

---

6. **Корень** и пр. Никто не знае початку мудрости, анѣ єи дѣлань, понеже пôдставою мудрости єсть Богъ, котрого никто совершенно поняти не може. Мудрôсть отже, яку Богъ посѣдае, єсть недоступна; недоступнѝ и невыслѣдимѝ суть такожь намѣры, пôсля якихъ Богъ сотворивъ свѣтъ и нимъ управляе. — **Кѡварства**. Зри пояснене Притч. 1, 4.

7. **Єдинъ єсть** и пр. Лишь одинъ Богъ, котрый єсть наймудрѣйшій, котрый єсть самою мудростію и жереломъ всякои мудрости, котрый одинъ достоинъ єсть Бо кого почитаня ôтъ всѣхъ людей яко найвысшій Господь вселенны, — лишь одинъ Богъ розумѣе всё, понеже єсть сотворителемъ всего.

8. **Самъ созда ю**. Выс. ст. 4. — **Сочте ю**. Назначивъ єй всѣ єи дѣланя. Зри Прем. Сол. 11, 21.

9. **И излїѧ** и пр. Божу недостижиму мудрôсть бачимъ на людяхъ и звѣрятахъ, котрѝ вразъ съ другими Божими тварами изъявляють тую Божу мудрôсть.

10. **Съ всѧкою** и пр. Кождый чоловѣкъ отримавъ ôтъ Бога даръ мудрости, розсудка, а то въ мѣрѣ, яку Божа мудрôсть узнала за ôтповѣдну; однако любячимъ Бога, давъ Богъ бôльшу мѣру мудрости, любовь бо або боязнь Божа єсть основою мудрости. (Ст. 11.) Тожь тѝ, що любять Бога, що єго сыновно боять ся, изъявляють Божу мудрôсть не лишь яко Божѝ сотво-

11. а) Страхъ Гдень слава и похвала, и веселіе б) и
вѣнецъ радости: в) Страхъ Гдень возвеселитъ
сердце и дастъ веселіе и радость и долгоде-
13. ствіе. Боящемуся Гда благо будетъ напослѣ-
докъ, и въ день скончанія своегѡ ѡбра-

а) Єрем. 9, 24. б) Притч. 4, 9. в) Притч. 10, 27.; 14, 27.; 19, 23.

рѣня, но такожь своими мудрыми и богоугодными дѣлами.

11. Страхъ Гдень и пр. Боязнь Божа подає чоловѣкови честь и славу; всѣ почитають чоловѣка добродѣтельного, мерзять ся же чоловѣкомъ порочнымъ. Боязнь Божа дає чоловѣкови такожь веселость, радость; свѣдомость бо честности, внутрѣшнои вартости, норовственнои совершенности, а такожь память на Бога, свѣдка всѣхъ мыслей и дѣлъ праведного чоловѣка, єсть для него невычерпанымъ жереломъ найчистѣйшои радости. А хотяй бы такій праведникъ дознавъ на свѣтѣ запознаня своихъ заслугъ, гоненій, прикростей и терпѣній, то потѣшає ся онъ вѣрою, що Богъ нагородить єго по смерти неувядаємымъ вѣнцемъ небеснои славы, обѣцянымъ для всѣхъ праведно жіючихъ людей. Выражене вѣнецъ радости означає вѣнець, який ношено при радостныхъ торжествахъ, якъ при вѣнчаняхъ (весѣляхъ), при торжественныхъ играхъ, по отнесеныхъ побѣдахъ.

12. Долгоденствіе. Боязнь Божа дає довге житє, понеже чоловѣкъ добродѣтельный стереже ся беззаконій и порокôвъ скорочуючихъ житє чоловѣка.

13. Боящемуся и пр. Щастє мусить бути нагородою побожности, єсли не въ молодости, то въ вѣцѣ мужескôмъ, або хоть въ старости; надъ берегомъ гроба не дрожить праведникъ на сгадку, що небавомъ стане передъ Божимъ судіею, котрого образы онъ пильно выстерѣгавъ ся, и котрого вѣчнои нагороды онъ сильно

щетъ благодать: страхъ Гдень даръ ѿ Гда,
14. и на стезахъ любленїа поставляетъ. Любленїе
Гда преславная премꙋдрость: и имже являет-
15. ся, раздѣляетъ себе въ вѣдѣнїе его. [a] Начало
премꙋдрости боятися Гда, и съ вѣрными
въ ложеснѣхъ создася имъ: съ человѣки ѡ-
нованїе вѣка оугнѣзди, и съ сѣменемъ ихъ
16. оувѣрится. Исполненїе премꙋдрости еже боятися
Гда, и упоитъ ихъ ѿ плодѡвъ ея:

a) Притч. 1, 7.; 9, 10.

надѣе ся. — **Страхъ Гдень** и пр. Зри пояснене ст. 10. 14.

14. **Любленїе** и пр. Кто Бога правдиво любить, той оказуе тую любовь своимъ богоугоднымъ житемъ, котре свѣдчить о его правдивôй, практичнôй мудрости, яка дѣлае его высшимъ и славнѣйшимъ ôтъ философôвъ, котрй пôзнають мудрôсть тôлько задля неи самои, а не, щобы такожь шукати въ ней правила до свого житя. — **Имже является** и пр. Кому мудрôсть объявить себе и свого творцю, Бога, того порывае она до любви Бога и до богоугодного житя.

15. **Начало** и пр. Зри пояснене Притч. 1, 7. — **Съ вѣрными** и пр. Боязнь Божа есть добрымъ людямъ такъ природна, що бачимъ ю уже въ найраньшôй молодости. Зародиши честнотъ крыють ся въ молоденькихъ серцяхъ и суть имъ немовъ вродженй; треба лишь ихъ розвивати и пôддерживати, а выростуть зъ нихъ найкрасшй овочѣ. Зри Іов. 31, 18. — **Съ человѣки** и пр. Божа мудрôсть обрала собѣ гнѣздо с. е. свое вѣчне сѣдище межи людьми уже ôтъ початку свѣта; тогды зôстала она даною Адамови и его потомкамъ, котрыхъ она николи не опустить, но съ ними всегда вѣрно с. е. статочно позôставати буде.

16. **Исполненїе** и пр. Кто въ пôзнаню и выконуваню своихъ религійныхъ обовязкôвъ найдальше допровадивъ, той есть найсовершеннѣйшимъ мудрцемъ. Зри выс. ст. 15. — **Упоитъ** и пр. Божа мудрôсть дѣлае

17. а) Вѣсь домъ ихъ исполнитъ желаніи своихъ, и
18. сосѣды ѿ житъ ея. б) Вѣнецъ мудрости страхъ
Гдн, возцвѣтаяй миръ и здравіе исцѣленіа:
обоя же суть дары Бжіа, и разширяетъ веселіе
19. любящымъ его. в) И видѣ и сочте ю, художество и вѣдѣніе разума ѡдожди, и славу дер-
20. жащихъ ю вознесе. Корень премудрости, еже боятися Гда, г) и вѣтви ея долгоденствіе.

а) Второз. 28, 5; Прем. Сол. 7, 11. б) Притч. 1, 7. в) Второз. 4, 6. г) Пс. 91, 13.

того, кто еи шукае и правилъ еи въ своимъ житю держить ся, участникомъ найобыльнѣйшихъ плодôвъ, о котрыхъ въ слѣдуючихъ стихахъ есть бесѣда.

17. **Вѣсь домъ** и пр. Божа мудрôсть дѣлае праведникôвъ участниками дôбръ дочасныхъ и вѣчныхъ, тѣлесныхъ и душевныхъ, дѣлае ихъ участниками дочасного и вѣчного щастя. Зр. Мат. 6, 33.

18. **Вѣнецъ** и пр. Боязнь Божа мудростію украшае ся и вѣнчае ся; одна ôтъ другоя николи не ôтлучае ся; обѣ они подаютъ любячому ихъ чоловѣкови миръ, здоровє тѣла и души, веселôсть и всякй иншй дары тѣлесній и душевній.

19. **И видѣ** и пр. Боязнь Божа точно и повно нагороджуе чоловѣка, немовъ бы дивила ся на кожде его дѣло и числила его всѣ дѣла, якй ôнъ пôдъ проводомъ Божои мудрости статочно выконуе; тая боязнь Божа немовь дощь обыльный роздѣлюе межи своихъ участникôвъ дары мудрости, розсудку и ростороппости, и выносить до славы тыхъ, що мають въ собѣ боязнь Божу, хотяй бы тй люди попередно нѣ родомъ нѣ добрами земскими не ôтзначали ся.

20. **Корень** и пр. Зри пояснене ст. 15 и 18. — **Вѣтви** и пр. Зри пояснене выс. ст. 12.

21. [а] Страхъ Гдень ѿрѣкаетъ грѣхи: пребывай
22. же въ немъ ѿвращаетъ гнѣвъ. [б] Не можетъ
ярость неправедная ѿправдитися, устремленіе
23. во ярости его ѿ паденіе ему. До времене стер-
питъ долготерпѣливый, и послѣди воздастъ е-

а) Быт. 39, 8. б) Як. 1, 20.

21. Страхъ Гдень и пр. Боязнь Божа отганяе грѣхи, такъ уже поповнени, побуджуючи чоловѣка до жалю и поправы, якъ и будучи, остерѣгаючи чоловѣка передъ образою Бога, котрый не пустить грѣшникови безкарно его грѣховъ въ томъ житю и будучомъ; только бо той, кто статочно жіе въ боязни Божой, може охоронити ся передъ грѣхами и въ той способъ отвернути отъ себе гнѣвъ и кару Божу.

22. Не можетъ и пр. Чоловѣкъ не маючій боязни Божои, не може спокойно знести ніяку обиду, задля якои нибудь причины посуває ся въ своимъ гнѣвѣ неразъ до такихъ поступковъ, котри ему приносятъ встыдъ и шкоду и нищать его щасте — дочасне и вѣчне; онъ не умѣе терпеливо зносити терпѣня, нарѣкае на нихъ и своими нарѣканями, а може и хулами, тяжко ображае Бога, позбавляючи себе въ той способъ Божого благословенія.

23. До времене и пр. Чоловѣкъ довготерпеливый, лагодный, котрого боязнь Божа научила тои честноты, заховуе терпеливость ажь до свого часу. Дознавши обиды, онъ не впадае въ гнѣвъ, но позостае спокойнымъ и мовчить, доки не найде ся отповѣдна пора, котра позволить ему высказати свою невинность и отримати належите задосытьучинене. Такожь всякі терпѣня земскі зносить онъ спокойно и съ переданемъ на Божу волю, а Богъ нагороджуе его въ конци всякимъ добромъ уже на томъ свѣтѣ, цѣлкомъ же певно ущасливить его вѣчно по смерти.

24. мꙋ̀ весе́лїе. До вре́мене скрꙋ́етъ словеса̀ своѧ̀,
ѝ оу̑стнѣ̀ вѣ́рныхъ ѝсповѣ́дѧтъ ра́зꙋмъ є̑гѡ̀.
25. Къ сокри́вищехъ премꙋ́дрости при́тча вѣ́дѣнїѧ:
26. ме́рзость же грѣ́шникꙋ вогоче́стїе. Возжелѣ́въ
премꙋ́дрости, совлюдѝ за́пѡвѣди, ѝ Гдь пода́стъ
27. ю̑ тебѣ̀. [a] Премꙋ́дрость бо ѝ наказа́нїе стра́хъ

---

a) Притч. 15, 33.

---

24. **До вре́мене скрꙋ́етъ** и пр. Чоловѣкъ лагôдный не гнѣвае ся на блудячихъ ближныхъ, обидячихъ его або Бога ображаючихъ; ôнъ не ганьбить ихъ заразъ въ гнѣвѣ, але заховуе терпеливôсть ажь до ôтповѣдного часу, коли его упôмнене може бути добре приняте и успѣшне; тогда власне тѝ самѝ, котрѝ поблудили, а по тôмъ его розсуднôмъ упôмненю поправили ся, будуть хвалили той его розсудокъ и лагôднôсть.

25. **Къ сокро́вищахъ** и пр. Пôдъ при́тчами вѣ́дѣнїѧ розумѣли евреѣ выреченя важкѝ, глубокѝ, ученѝ, мудрѝ, котрѝ подають правила до честного, розсудного житя пôсля Божого закона; тѝ то выреченя мае мудрôсть немовъ яки дорогоцѣннѝ перлы въ своихъ сокровищахъ, и ôттамъ роздѣлюе межи своихъ учителей. Тѝ то выреченя радо прїймае чоловѣкъ побожный и ними заправляе ся ôнъ до бôльшои побожности; однако грѣшникъ ненавидить побожности боязни Божои, котра зъобовязуе его до поконуваня своихъ пристрастей, ôнъ радше заспокоюванемъ тыхже кидае ся въ пропасть погибели.

26. **Возжелѣ́въ** и пр. Кто бажае узыскати мудрôсть Божу, мусить старати ся выповняти Божѝ заповѣди; тѝ бо заповѣди Божѝ суть певною дорогою до Божои мудрости; тôлько вѣрному, послушному и побожному свому прїятелеви подае Богъ дары своеи мудрости.

27. **Премꙋ́дрость** и пр. Боязнь Божа провадить чоловѣка до Божои мудрости и до богоугодного житя;

ГДнь, и̂ благоволе́нїе е̂гѡ̀ вѣ́ра и̂ кро́тость. [а)]
28. Не сумнѣва́йся ѡ̂ стра́сѣ ГДни, и̂ не присту-
29. пи̂ къ немꙋ̀ се́рдцемъ раздвое́нымъ. Не лице-
мѣ́рствꙋй предъ ꙋ̂сты̀ человѣ́ческими, и̂ ꙋ̂ст-
30. на́мъ твои́мъ вонми̂. [б)] Не возноси́ся, да не

а) нис. 18, 23; Мат. 8, 25.; Як. 4, 8. б) Лук. 18, 14.

чоловѣкъ боячій ся Бога, буде вѣрно сповнявъ свои обовязки взглядомъ Бога и ближныхъ, буде терпеливо зносивъ дôзнаны̂ обиды и всякого рода терпѣнія, а черезъ тое стане ся Богу милымъ и забезпечить собѣ свое вѣчне и дочасне щасте.

28. Не сумнѣва́йся и пр. Коли прійде тобѣ зносити яки̂ терпѣнія, не ôтступай ôтъ боязни Божои, не упадай на духу, але вѣруй, що той Богъ, котрый зôшле на боячого ся его слугу яке терпѣне помилуе его и не дасть ему терпѣти довго и понадъ силы. Не присту-пи̂ и пр. Стережи ся лицемѣрія, не служи Богу серцемъ подѣленымъ, с. е. съ боязнею Божою на устахъ а съ любовію свѣта въ серцю.

29. Не лицемѣрствꙋй и пр. Не удавай передъ людьми побожного, боячого ся Бога, и не хвали ся тымъ, що люди мають тебе за такого праведника; будь осторожнымъ въ твоихъ бесѣдахъ, и (ст. 30.) не хвали ся твоею побожностію, якои не маешь, щобысь не стягнувъ на себе кары Божои; Богъ бо ôткрые передъ людьми твое лицемѣріе, и ты дôзнаешь ганьбы передъ людьми; цѣлкомъ же певно Божій судія ôткрые въ день суда всѣ твои тайни̂ хибы и пороки передъ всѣми людьми и осудить тебе на вѣчни̂ муки.

30. Посредѣ со́нма. Публично, передъ всѣми людьми, передъ цѣлымъ зôбранемъ. — Низложи́тъ тѧ̀. Понижить тебе. — Во и̂стинѣ. Щиро безъ облуды. — Calmet примѣчае: Здае ся: що авторъ мавъ певный особлившій повôдъ до пересторога передъ лицемѣріемъ.

падéши, и наведéши дꙋши твоéй безчéстіе, [a]
и ѿкрыетъ Гдь тайнаѧ твоѧ, и посредѣ сóнма низложитъ тѧ: ꙗкѡ не приступилъ еси во истинѣ къ страхꙋ Гдню, и сéрдце твоé исполнено лꙋкáвства.

Глава 2.

Вôзване до терпеливости. Треба надѣяти ся на Бога. Чоловѣкъ нетерпеливый есть нещасливымъ.

1. Чáдо, [б] áще приступáеши рабóтати Гдеви Бꙋ,

а) Дѣя. 13, 10; 1. Кор. 4, 5. б) Мат. 4, 1.; 1. Петр. 4, 12.; 2. Тим. 3, 12.

Бути може, що гдеякй жиды пôдъ панованемъ сирійскихъ и другихъ поганьскихъ царей по части переступали Божій законъ, щобы поганамъ подобати ся, щобы мати бôльшй дочаснй користи ôтъ нихъ, а може щобы одержати якй публичнй почетнй уряды. Тожь Сірахъ жадае ôтъ своихъ спôвплеменникôвъ, щобы точно цѣлый Божій законъ заховували, щобы стерегли ся всякихъ двозначныхъ бесѣдъ, якй могли бути для жидôвскои религіи шкôдливыми, и предсказуе невѣрнымъ жидамъ, бажаючимъ вывысшеня себе за пом чію лицемѣрія, що ихъ жде упадокъ и получена съ нимъ ганьба въ очахъ ихъ народа.

1. Чáдо и ор. Єсли бы чоловѣкъ живъ безнастанно въ щастю, ставъ бы ся легкодушнымъ, гордымъ, розпустнымъ, беззаконнымъ; тому допускае Богъ твердй пробы на своихъ слугъ, щобы ихъ ôтъ злого повздержати а въ добрôмъ скрѣпити. Кто отже рѣшить ся служити Богу и запоручити собѣ свое щасте черезъ захо-

2. оу҆гото́ви дѹшѹ̀ твою̀ во и҆скѹще́нїе. Оу҆пра́ви
се́рдце твое̑, и҆ потерпѝ, [a] и҆ не ско́ръ вѹ́ди во
3. вре́мѧ наведе́нїѧ. Прилѣпи́сѧ є҆мѹ̀, и҆ не ѿстѹпѝ,
4. да возрасте́ши напослѣ́докъ твои́. Всѐ, є҆ли́ко
а҆́ще нане́се́но тебѣ̀ бѹ́детъ, прїимѝ, и҆ во и҆змѣ-
5. не́нїи смире́нїѧ твоегѡ̀ долготерпѝ: [б] Ꙗ҆́кѡ въ
о҆́гнѝ и҆скѹша́етсѧ зла́то, и҆ человѣ́цы прїѧ́тни
6. въ пещѝ смире́нїѧ. Вѣрѹ́й є҆мѹ̀, и҆ застѹ́питъ

а) 2. Тим. 2, 3. б) Притч. 17, 3.

вуване Божихъ заповѣдей, той мусить бути такожь готовъ на приняте зъ рукъ Божихъ всякихъ журбъ и терпѣній.

2. Оу҆пра́ви и пр. Зверни твое серце до правилъ Божого закона и его волѣ, и зноси терпеливо всё, що Богъ на тебе зсылае; въ терпѣняхъ, якѝ на тебе Богъ наводить, не будь скорымъ до нарѣканя, до нетерпеливости, до ôтступленя ôтъ Божого закона.

3. Прилѣпи́сѧ и пр. Злучи ся тѣсно съ Богомъ союзомъ вѣрности и любви; не ôтступай ôтъ Бога зраженый его допустами, а Богъ нагородить твою статочнôсть всякими добрами, житемъ довгимъ, щасливою и спокôйною старостію, а по смерти вѣчнымъ блаженьствомъ.

4. Всѐ, є҆ли́ко и пр. Всё, що тобѣ случить ся, що Богъ на тебе зôшле, приймай охотно и зноси терпеливо; нехай не опускае тебе терпеливôсть, хотяйбы бѣды находили тебе одна по другôй.

5. Ꙗ҆́кѡ въ о҆́гнѝ и пр. Якъ огонь не шкодить золоту, но есть ему пожиточный, бо го очищуе и яснѣйшимъ творить, такъ огонь терпѣній испытуе терпеливого чоловѣка, усовершае и дѣлае его Богу милымъ и достойнымъ Божои любви.

6. Вѣрѹ́й и пр. Въ терпѣніяхъ покрѣпляй ся вѣ-

7. тѧ, и҆ оу҆пра́ви пꙋти̑ твоѧ̀, и҆ оу҆пова́й на́нь. Бо-
ѧ́щїисѧ Гдⷭ҇а, пожди́те ма̑ти є҆гѡ̀, и҆ не оу҆кло-
8. ни́тесѧ, да не паде́те: Боѧ́щїисѧ Гдⷭ҇а, вѣрꙋ́йте
9. є҆мꙋ̀, и҆ не и҆̀мать ѿпа́сти мзда̀ ва́ша: Боѧ́щїи-
сѧ Гдⷭ҇а, надѣ́йтесѧ на блага̑ѧ и҆ на весе́лїе вѣ́ка
10. и҆ ма̑ти. Воззри́те на дре́внїѧ ро́ды, и҆ ви́дите:
кто̀ вѣ́рова Гдⷭ҇еви, и҆ постыдѣ́сѧ? [a] и҆лѝ кто̀

а) Пс. 32, 18.

рою въ найдобротлившого и всемогучого Бога и въ нимъ покладай цѣлу твою надѣю; старай ся всегда поступати пôсля Божихъ заповѣдей, а тогды при твоимъ богоугоднôмъ житю и при твоимъ крѣпкôмъ упованію на Бога, можешь бути певнымъ Божои помочи и высвободженя зъ твоихъ терпѣній.

7. Боѧ́щїисѧ Гдⷭ҇а и пр. Вы, котрî боите ся Бога и сыновно почитаете и любите его, покрѣпляйте ся въ терпѣніяхъ надѣею на Боже милосердіе; не упадайтежь въ тыхъ терпѣніяхъ на духу и не ôтступайте ôтъ Божои боязни, любви и надѣи на Бога, щобы васъ не постигла дочасна и вѣчна погибель.

8. Мзда̀ ва́ша. Нагорода въ тôмъ житю и будучôмъ.

9. Надѣ́йтесѧ и пр. Надѣйте ся, що Богъ въ своимъ милосердію нагородить васъ дочасно, коли прійде конець вашихъ теперѣшныхъ терпѣній, и вѣчно, коли отримаете спасеніе.

10. Воззри́те и пр. Возмѣть до рукъ исторію вашого народа и погляньте на статочне мужество вашихъ праотцѣвъ, котрî въ недостатку и бѣдѣ, въ журбахъ и нуждѣ, въ узахъ и вязницѣ терпеливыми оказали ся и дôзнали на собѣ Божои помочи. — Въ страсѣ̀ є҆гѡ̀. Въ боязни Божôй. — Презрѣ̀ и҆. Не зважавъ на его прошеня, ôткинувъ ихъ.

пребы́сть въ стра́сѣ ѥгѡ̀, и҆ ѡ҆ста́виса? и҆лѝ кто̀
11. призва̀ ѥгѡ̀ и҆ презрѣ̀ и҆̀? Зане̑ щє́дръ и҆ ма̑тивъ
І҆ꙋ̀дь, и҆ ѡ҆ставля́етъ грѣхѝ, и҆ спаса́етъ во вре́-
12. мя скорби. [a] Го́ре сердца́мъ страшли́вымъ,
и҆ рꙋка́мъ ѡ҆сла́бленнымъ, и҆ грѣ́шникꙋ ходя́щꙋ
13. на двѣ̀ стезѝ. Го́ре се́рдцꙋ ѡ҆сла́бленꙋ, ꙗ҆́кѡ не
вѣ́рꙋетъ: сегѡ̀ ра́ди покрове́но не бꙋ́детъ.
14. Горе ва́мъ погꙋ́бльшымъ терпѣ́нїе: и҆ что̀ со-

а) 3. Цар. 18, 21.

---

11 Ѡ҆ставля́етъ грѣхѝ Богъ прощае грѣхи тымъ, що щиро за свои грѣхи жалують и до Бога правдиво навертають ся; тымъ Богъ не щадить своеи помочи и выбавляе ихъ зъ терпѣній.

12 Го́ре сердца́мъ и пр. Горе лютямъ боязливымъ, нарѣкаючимъ на терпѣнія, не маючимъ упованія на Божу доброту и милосердіе, занедбуючимъ ся въ выконуваню добрыхъ дѣлъ, а противно дѣлаючимъ беззаконія; горе тымъ, що хотѣть подобати ся Богу и злому свѣту; що разъ удають побожныхъ, то знову потакують безбожнымъ; що уповають на Єгову, Бога своихъ отцѣвъ, але такожь и на богôвъ иншихъ народôвъ, и ту и тамъ о помôчь для себе просять. (3. Цар. 18, 21.) Каже св. Августинъ: горе людямъ двоякого серця, котрѝ свое серце дають по половинѣ Богу и діаволу. Участь діавола дѣлае, що Богъ серце опускае цѣлкомъ, а діаволъ бере е цѣле въ посѣдане.

13. Го́ре се́рдцꙋ и пр. Горе тымъ, що не держать ся крѣпко Бога, що мале мають на него упованіе, а въ терпѣніяхъ упадають на духу и перестають вѣрити въ Божу помôчь; они не заслугують на Божу помôчь, опѣку и охорону.

14. Го́ре ва́мъ и пр. Горе тымъ, що задля довшихъ терпѣній стратили терпеливôсть, и нарѣкають на Бога або и ôтступають ôтъ него; що стане ся съ ними то-

15. творитѣ, егда посѣтитъ Гдь? [a] Боящіися Гда
не сумнѣваются ѡ глаголѣхъ егѡ, и любящіи
16. его сохраняютъ пути егѡ. Боящіися Гда пой-
щутъ благоволенія егѡ, и любящіи его испол-
17. нятся закона. Боящіися Гда уготовятъ серд-
ца своя, и предъ ними смирятъ душы своя,
18. (глаголюще:) [б] Да впадемъ въ руцѣ Гдни, а
не въ руцѣ человѣчески: ꙗкѡ во величество
егѡ, такѡ и милость егѡ.

а) Іоа 14, 21. б) 2. Цар. 24, 14.

гда, коли Богъ терпѣнія зôсланй на нихъ для ихъ испытаня замѣнить на строгу кару за ихъ невѣрнôсть и ôтступство?

15. Не сумнѣваются и пр. Правдивй почитателѣ Бога не суть недовѣрчивй взглядомъ обѣтницъ Божихъ, хотя тіиже не заразъ сповнять ся. Они съ переданемъ на Божу волю очѣкують Божои помочи, яку Богъ обѣцявъ своимъ любимцямъ, а тымчасомъ не перестають выповняти приписы его закона.

16. Пойщутъ и пр. Люди богобоязливй старають ся подобати ся Богу, носять его законъ въ своимъ серцю и вюповняють его въ дѣйстности.

17. Уготовятъ и пр. Люди побожнй, богобоязливй, приготовляють себе на будучй терпѣнія покорою и терпеливостію, пôддаючи ся Б жôй волѣ и пôзнаючи, що своими провинами заслужили на еще строгшй кары, и тому говорять они съ сокрушенымъ серцемъ. мы (ст. 18.) хочемъ, щобы насъ радше Богъ каравъ, нѣжь люди; Богъ есть безконечно добротливый и милосердный; ôнъ насъ не погубить, но увôльнить насъ ôтъ терпѣній, скоро поправимо ся; доброта Божа есть такъ само безконечна, якъ его могучôсть; Богъ може

Глава 3.

Обовязки дѣтей взглядомъ родичей. Похвала лагодности и покоры. Шкодливость цѣкавости, гордости и зухвалости.

1. Менѐ ѻ҃ца послоушайте ча҃да, и҃ сице творите, да
2. спасетеся: Гдь бо прослави ѻ҃ца на чадѣхъ,
3. и҃ судъ матере оутвердѝ на сынѣхъ. [a] Чтый

а) Исх. 20, 12.; Второз. 5, 16

и хоче увольнити насъ отъ нашихъ терпѣній, скоро тыми терпѣніями зостали довершенѝ Божѝ намѣры взглядомъ насъ (2. Цар. 24, 14.) Люди же суть пристрастнѝ и переслѣдують тыхъ, на котрыхъ мстять ся, доки ихъ не погубять.

1. **Менѐ ѻ҃ца** и пр. Непослушна дитина не може бути добре выхована; добре же выховане есть подставою мудрого и щасливого житя; если отже хоче дитина, щобы ей добре вело ся, щобы була щасливою въ томъ житю и будучомъ, то мусить бути своимъ родичамъ послушною.

2. **Гдь бо** и пр. Дѣти мають бути послушными своимъ родичамъ для того, поноже самъ Богъ почтивъ ихъ, даючи имъ власть надъ дѣтьми, а такъ переливаючи на нихъ свою власть, дѣлаючи ихъ що до веденя своихъ дѣтей своими заступниками. — **Судъ матере** и пр. Богъ утвердивъ надъ дѣтьми власть, повагу и значене матери и строго карае тыхъ, котрѝ тѝ права матери легкоцѣнять.

3. **Чтый ѻ҃ца** и пр. Дитинѣ, котра почитае своихъ родичей, оказуе Богъ свою милость и помочь, стережучи ю передъ грѣхами, або даючи ей благодать, щобы свой поповненѝ грѣхи познала, за нихъ жаловала, поправила ся и въ той способъ доступила прощеня у Бога.

4. о҆ц҃а, и҆чи́ститъ грѣхѝ: И҆ ꙗ҆́кѡ сокро́вищствꙋ-
5. ѧй, прославлѧ́ѧй ма́терь свою̀. Чты́й о҆ц҃а, воз-
веселѝтсѧ ѡ҆ ча́дѣхъ, и҆ въ де́нь мольбы̀ сво-
6. еѧ̀ ᲂу҆слы́шанъ бꙋ́детъ. Прославлѧ́ѧй о҆ц҃а, дол-
годе́нствовати бꙋ́детъ: и҆ послꙋ́шаѧй Гдⷭ҇а, ᲂу҆по-
7. ко́итъ ма́терь свою̀. Боѧйсѧ Гдⷭ҇а, почти́тъ
о҆ц҃а, и҆ ꙗ҆́кѡ влады́камъ послꙋ́житъ родѝвшымъ
8. е҆гѡ̀. Дѣ́ломъ и҆ сло́вомъ чтѝ о҆ц҃а твоего̀

---

4. И҆ ꙗ҆́кѡ сокро́вищствꙋѧ́й и пр. Кто любить и поважає свою матерь, той слухає єи радъ и пересторогъ, стає ся добродѣтельнымъ и милымъ Богу, котрый єго дочасно и вѣчно нагородить. Тѝ користи суть цѣннѣйшѝ нѣжь всѣ скарбы свѣта.

5. Возвеселѝтсѧ и пр Добрѝ дѣти, зо̂ставши родичами, старають ся такожь свои дѣти добре выховувати, просять въ то̂мъ Бога о помо̂чь, отримують ю, и дочѣкують ся зъ своихъ дѣтей потѣхи и помочи на старо̂сть.

6. Прославлѧ́ѧй и пр. За послухъ, честь, любовь дѣтей взглядомъ родичей обѣцює Богъ дѣтямъ уже дочасну нагороду довгого и щасливого житя. Зри Исх. 20, 12. — Послꙋ́шаѧй и пр Кто єсть послушнымъ Богу, той оказує любовь и всяку помо̂чь своєй матери, понеже о̂нъ дѣлає тоє не лишь зъ природного обовязка але такожь зъ любви къ самому Богу и зъ послуха для єго заповѣди.

7. Ꙗ҆́кѡ влады́камъ и пр. Родичѣ суть для дѣтей заступниками самого Бога, суть для нихъ по Бозѣ найбо̂льшими добродѣями, тожь добрѝ дѣти служать своимъ родичамъ немовъ своимъ панамъ, выручаючи ихъ въ працѣ щоденно̂й, радо дѣлаючи тоє, що имъ родичѣ дѣлати приказують; въ то̂мъ не дають они завстыдати ся паробкамъ и слугамъ, котрѝ неразъ то̂лько за харчь та одѣнє совѣстно працюють и дбають о добро своихъ хлѣбодавцѣвъ.

8. Дѣ́ломъ и҆ сло́вомъ. Охотно сповняючи ихъ

и̂ матерь, да найдетъ тебѣ благословенїе ѿ
9. нихъ: [a] Благословенїе бо ѻ҃чее ᲂу̂тверждаетъ
домы ча̑дъ, клѧтва же мт҃рнѧ и̂скоренѧетъ до
10. ѡ̂снованїѧ. Не слависѧ въ безчестїи ѻ̂тца̀ тво-
егѡ̀, нѣсть бо тебѣ слава ѻ҃тчее безчестїе:
11. Слава бо человѣкꙋ ѿ чести ѻ̂ц҃а̀ е̂гѡ̀, и̂ поно-
12. шенїе ча̑дѡмъ мати въ безславїи. Ча̑до, застꙋ-
пи̂ въ старости ѻ̂ц҃а̀ твоего̀ и̂ не ѡ̂скорби̂ е̂го̀
13. въ животѣ е̂гѡ̀. А҃ще и̂ ра̑зꙋмомъ ѡ̂скꙋдѣва̑етъ,

а) Быт. 27, 27; Второз. 33, 1.

приказы, даючи имъ всяку опѣку и помôчь въ хоробѣ и старости, даючи имъ всегда добре слово, не обмавляючи и не высмѣваючи ихъ.

9 Благословенїе и пр. Добра дитина, котру благословять родичѣ, може надѣяти ся численного потомства; зла дитина, котру кленуть родичѣ, не може надѣяти ся потомства; Богъ допустить предвчасну смерть тогоже, такъ що дôмъ, родина такои злои дитины скоро вымре.

10. Не слависѧ и пр. Не говори ничого злого о твоихъ родичахъ, не выкрывай передъ людьми ихъ хибъ и блудôвъ; нечесть бо родичей спадае на ихъ дѣти. Дитина, що встыдае ся своихъ родичей, або съ наругою о нихъ говорить, утрачуе черезъ тое поважане у всѣхъ честныхъ людей, и сама себе окрывае ганьбою. (Ст. 11.)

12 Застꙋпи̂. Спомагай, опѣкуй ся, занимай ся. — Не ѡ̂скорби̂ е̂го̀. Не засмучуй, не кривдь, не ображай его.

13. А҃ще и̂ ра̑зꙋмомъ и пр. Єсли твои родичѣ задля старости ослабнуть на розумѣ, єсли на духу и на тѣлѣ немôчными станутъ ся, пôдчасъ коли ты тѣшишь ся повными силами молодого духа и тѣла, то зноси терпеливо ихъ немочи и хибы и старай ся имъ улег-

прощéніе ѝмѣй, ѝ не ѿвезчéсти ѐгò всéю крѣ-
14. постію твоéю. Млть во óча не забвéна бꙋдетъ,
15. ѝ протѝвѡ грѣхѡ́въ присозѝждется тебѣ: Въ
дéнь скóрби твоеѧ̀ воспоманéтъ тѧ̀: ꙗ҆́коже
лéдъ ѿ знóѧ, тáкѡ растáютъ грѣсѝ твоѝ.
16. Кóль хꙋ́ленъ ѿставлѧ́й óцà, ѝ прóклѧтъ
17. Гдемъ раздражáѧй мáтерь свою. Чѧ́до, въ кро-
тости дѣлà твоѧ̀ препровождáй, ѝ человѣ́кѡмъ

шити тяготу ихъ старости; погадай собѣ, много то они понесли трудôвъ для тебе, закимъ тя выховали, и старай ся имъ въ старости хоть въ части ôтвдячити ся.

14. Млть и пр. Задля милосердія, яке ты маешь взглядомъ твоихъ родичей, и задля услугъ, якѝ ты зъ почести для Божои заповѣди имъ дѣлаешь, ôтверне Богъ нещастя ôтъ тебе и ощадить тобѣ каръ, на якѝ ты своими грѣхами заслуживъ.

15. Въ дéнь и пр. Твое милосердіе, твоя любовь для родичей буде пригадовати Богу и людямъ, щобы и ты въ смутку и потребѣ найшовъ потѣху и помôчь ôтъ Бога и ôтъ людей. — Ꙗ҆́коже лéдъ и пр. Кары за твои грѣхи не постигнуть тебе; Богъ буде милосернымъ для тебе, якъ ты бувъ милосернымъ и любячимъ для твоихъ родичей зъ огляду на Божу заповѣдь.

16. Кóль хꙋ́ленъ и пр. Дитина, котра опускае своихъ родичей въ бѣдѣ, въ старости, лишае ихъ безъ помочи, рôвнае ся тому, що зневажае, хулить самого Бога, — родичѣ бо суть для дитины заступниками Бога, немовъ земскими богами. (Выс. ст. 2.) — Раздражáѧй. Побуджуючій до гнѣву, до нарѣкань, черезъ зле обходжене ся съ матерію.

17. Въ крóтости и пр. Покôрнымъ и скромнымъ поведенемъ можна собѣ кождого уняти и пріязнь его зыскати, якъ насупротивъ горде, надменне поступоване кождого ображае и ворогôвъ приспорюе.

18. прїа҃тнымъ возлю́бленъ бу́деши. [а] Є҃ли́кѡ ве-
ли́къ е҃сѝ, толи́кѡ смира́йсѧ, и҃ предъ Гдемъ
19. ѡ҃вра́щеши благода́ть. Мнѡ́зи су́ть высо́цы
и҃ сла́вни: [б] но крѡ́ткимъ ѿкрыва́ютсѧ та҃йны.
20. Ꙗ҆́кѡ ве́лїѧ си́ла Гдна, и҃ смире́нными сла́вит-
21. сѧ. [в] Вы́шшихъ себѐ не и҃щи, и҃ крѣ́плшихъ

а) Фил. 2, 3. б) Ис. 66, 2.; Як. 4, 6. в) Рим. 12, 3.

18. Є҃ли́кѡ вели́къ и пр. Чимъ бо̂льшими дарами — тѣла, духа, щастя, становиска и т. п., ты передъ другими людьми о̂тзначаешь ся, тымъ бо̂льше есь обовязанымъ до вдячности къ Богу за тую его незаслужену ласку, — тымъ бо̂льше покорнымъ и ввѣчливымъ маешь взглядомъ людей оказувати ся, щобысь зыскавъ благословене у Бога, а у людей любовь до якъ найуспѣшнѣйшого выкорыстаня твоихъ даро̂въ для Божои хвалы а для тѣлесного и душевного добра твого и твоихъ ближныхъ.

19. Мно́зи и пр. Есть много людей великихъ, знаменитыхъ и славныхъ чи то зъ науки чи зъ иншихъ прикмето̂въ и даро̂въ; однако они мало добра дѣлають для людей, не находячи помочи и благословенія у Бога, по̂дчасъ коли другѝ люди хоть убогѝ и низько поставленѝ, але покорнѝ и побожнѝ, зыскують собѣ у Бога благодать, отримують о̂тъ него высшѝ вдухновеня и выконують великѝ дѣла для Божои хвалы и для всякого добра людскости.

20. Ꙗ҆́кѡ ве́лїѧ и пр. Самъ Богъ то̂лько есть великій и могучій; вся наша велико̂сть и сила походить о̂тъ Бога, а безъ Бога не есьмо ничимъ. Чоловѣкъ гордый, уповаючій на свои власнѝ силы, забирае Богу належну ему честь; чоловѣкъ же покорный, чуючій свою цѣлковиту зависимо̂сть о̂тъ Бога, о̂тдае Богу честь, яка Богу, дателю всего, належить ся.

21. Вы́шшихъ и пр. Не изслѣдуй рѣчей тайныхъ,

22. себѐ не и҆спытꙋ́й: И҆же тебѣ̀ повелѣ́нна, сі҆̀ ра-
зꙋмѣва́й, нѣ́сть во тебѣ̀ потре́ба та́йныхъ. a)
23. Во и҆збы́тцѣхъ дѣ́лъ твои́хъ не любопы́тствꙋй:
вѧ̑щшаѧ во ра́зꙋма человѣ́ческагѡ пока́зана
24. тебѣ̀ сꙋ́ть: Мнѡ́ги бо прелсти̑ мнѣ́ніе и҆́хъ,

a) Дѣян. 19, 14. 15.

котрыхъ не можешь поняти и зрозумѣти; Богъ бо назначивъ твому розумови границѣ, котрыхъ не маешь переступати, если не хочешь стати ся гордымъ и вкинути себе въ погибель.

22. И҆же тебѣ̀ и пр. Старай ся пôзнати обовязки твого стану и узыскати собѣ такі̑ вѣдомости, які̑ суть тобѣ и другимъ хосенні̑; тогды будешь досыть мудрымъ.

23. Во и҆збы́тцѣхъ и пр. Позôставай въ твоимъ крузѣ дѣланя; выповняй обовязки свого званія, и не старай ся о вѣдомости, які̑ не причиняють ся до улегшеня твого уряду; такі̑ вѣдомости суть для тебе излишні̑ и шкôдливі̑, понеже дѣлають тебе гордымъ и ôтвертають твою увагу ôтъ твоихъ обовязкôвъ на рѣчи убôчні̑. — Вѧ̑щшаѧ и пр. Будь довольный зъ того, що Богъ тобѣ объявивъ; поганьскі̑ философы навѣть при найбôльшôмъ напруженю своихъ силъ розумовыхъ не були бы дôйшли до пôзнаня тыхъ спасительныхъ правдъ, які̑ ты безъ труду находишь въ св. Письмѣ.

24. Мнѡ́ги бо и пр. Цѣкаве слѣджене рѣчей, переходячихъ понятє чоловѣка, уже неодного спровадило зъ дороги правды и здѣлало глупцемъ. Отки бо повстали єреси, шкôдливі̑ секты въ рѣчахъ вѣры, если не зъ гордости упертыхъ людей, котрі̑ хотѣли бôльше знати, нѣжь Богъ намъ объявивъ? Принимай се, що читаешь въ св. Письмѣ, съ покôрною вѣрою, користай зъ того до твоєи поправы, дѣлай се правиломъ твого житя, и не позбавляй себе спокою цѣка-

25 И мнѣнїе лукавно погуби мысль ихъ. И любай
26. бѣдство, впадетъ въ не: [a] Сердце жестоко
27. ѡзлобится напослѣдокъ: Сердце жестоко ѡтя-
готится болѣзнми, и грѣшникъ приложитъ
28. грѣхи на грѣхи. [б] Въ наведенїи величавагѡ
нѣсть исцѣленїя: садъ бо лукавствїя вкоренися

а) Єрем. 6, 7. б) Притч. 16, 18.; Дан. 5, 20.

вымъ слѣдженемъ невыслѣдимыхъ тайнъ, якихъ Богъ зъ мудрыхъ причинъ не хотѣвъ намъ близше пояснити.

25. И любай и пр. Чоловѣкъ цѣкавый и упорный, котрый о рѣчахъ Божихъ хоче бôльше знати, нѣжь намъ Богъ объявивъ, доброво̂льно входить въ небезпеченьство, що може ôтдалити ся ôть дорога правды и впасти въ пагубни̂ заблудженя.

26. Сердце жестоко и пр. Серце жестоке, тверде, єсть то серце горде и упорне, яке мае высше помянутый слѣдитель рѣчей на дос упнихъ для людского розуму; ôнъ своими непотрѣбными слѣдженями рѣчей высокихъ, щоразъ бôльше пôдсычуе свою гордôсть, сходить на бездорожа, на манôвцѣ заблуджень, а въ кôнци стае ся участникомъ вѣчнои погибели; ôнъ (ст. 27.) слѣдженями задае собѣ непотрѣбнои працѣ и клопотôвъ; при всѣхъ своихъ слѣдженяхъ не ôтвкрые ôнъ бôльше надъ тое, що знае найпростѣйшій вѣрный; ôнъ радше впадае зъ одного сумнѣву въ другій, доки въ кôнци не захватае ся въ своей вѣрѣ и не вырече ся Божого закона, якій его встримовавъ ôтъ злого, такъ що ôнъ потôмъ подôбно всѣмъ невѣруючимъ ôтдае ся всякимъ похотямъ и допускае ся грѣхôвъ одныхъ по другихъ.

28. Въ наведенїи и пр. Такій зарозумѣлый грѣшникъ не верне на дорогу честноты, хотяй бы Богъ навѣвъ на него рôжни̂ нещастя, хоробы; въ душѣ бо такого чоловѣка запустила уже злоба глубоке корѣне, подôбно деревамъ въ садѣ.

29. въ нѐмъ. [a] Сѐрдце разꙋмѝвагѡ оу҆разꙋмѣ́етъ
прѝтчꙋ, и҆ оу҆́хо слы́шателѧ вожделѣ́нїе пре-
30. мꙋ́драгѡ. Ѻ҆́гнь горѧ́щь оу҆гасѝтъ водà, [б] и҆ мѝ-
31. лостынѧ ѡ҆чѝститъ грѣхѝ. Воздаѧ́й благодàти,
по́мнимь выва́етъ по сѝхъ, и҆ во вре́мѧ паде́-
нїѧ своегѡ̀ ѡ҆бра́щетъ оу҆твержде́нїе.

а) Іоа. 8, 47. б) Пс. 40, 2.; Дан. 4, 24; Мат. 5, 7.

---

29. Сѐрдце и пр. Чоловѣкъ мудрый любуе ся въ наукахъ высшихъ, образовыхъ, глубокихъ, стремлячихъ не до выслѣдженя рѣчей тайныхъ, але до поправы и усовершеня обычаѣвъ, и тому желае собѣ такій мудрець уважныхъ слушателей, котрѝ бы его науки належито понимали и охотно принимали, руководячи ся ними въ своимъ цѣлôмъ житю.

30. Ѻ҆́гнь горѧ́щь и пр. Милостыня выеднуе намъ у Бога охорону передъ грѣхами и прощене тыхже. (Зри пояснене выс. ст. 3.; Мат. 5, 7.) Добродѣйство, оказане бѣдному зъ любви къ Богу, порôвнюе ся ту съ водою, гасячою огонь; се бо добродѣйство притлумлюе огонь мести Божои справедливости за поповненѝ грѣхи, отвираючи дорогу Божому милосердію, побуджуючому грѣшника до жалю за грѣхи и до щирого наверненя и поправы.

31. Воздаѧ́й и пр Богъ, котрый ничого доброго не лишае безъ нагороды, не забуде и о твоей милостынѣ, але помилуе, споможе и тебе, если ты коли впадешь въ яку дочасну бѣду, або если коли найдешь ся въ душевнôй потребѣ, допустивши ся Божои образы; въ такихъ случаяхъ Богъ поможе тобѣ до пôднесеня ся зъ твого упадку.

Глава 4.

Вôзванє до милосердія, до мудрости, испытуючои своихъ любителей; пересторога передъ ложнымъ встыдомъ. Инші правила норовственности.

1. Чадо, [а] живота нищаго не лиши, и не отвра-
2. щай очесъ от просящаго. [б] Души алчущїя не
ускорви и не разгнѣвай мужа въ нищетѣ его.
3. [в] Сердца раздраженаго не превозмути, и не
4. продолжай даянїя требующему. Рава скорбяща
не отрѣй, и не отврати лица твоего от ни-ща-
5. го. [г] От требующаго не отврати очесъ, и не

а) Второз. 15, 4.; Тов. 4, 7.; Лук. 11, 41. б) Притч. 3, 27. в) нис. 7, 11. г) Мат. 5, 42; Лук. 6, 30.

1. **Живота** и пр. Поживи убогого, коли ôнъ терпить голодъ, ты бо допустивъ бы ся убійства на нимъ, єсли бы ôнъ зъ голоду пôдъупадавъ на силахъ и зъ нужды умеръ. — **Не отвращай** и пр. Зри поясненє Тов. 4, 7.

2. **Души** и пр. Не дѣлай убогому, котрый стає передъ тобою съ прошенємъ о милостыню, ніякихъ упрекôвъ, не оказуй єму погорды, и тымъ способомъ не побуджай єго до гнѣву противъ тебе и до нарѣкань на свою лиху судьбу; єсть бо ôнъ и такъ сожалѣня достойный, що мусить другихъ просити о дары милости.

3. **Сердца** и пр. Чоловѣкъ убогій буває своєю нуждою ажь надто дразненый, до смутку и гнѣву побудженый, тожь ты не дразни єго єще бôльше проволѣканємъ або и ôтказанємъ єму твого датку.

4. **Рава** и пр. Не ôткидай прошеня чоловѣка убогого, нуждою пригнетеного, не ôтказуй єму твоєи помочи.

5. **Не даждь мѣста** и пр. Ôтказованємъ помочи убогому не давай єму поводу, щобы тебе проклинавъ.

6. да́ждь мѣ́ста человѣ́кꙋ кла́ти тѧ̀: Кленꙋ́щаго
во тѧ̀ въ го́рести дꙋшѝ своеѧ̀ мольвꙋ̀ оу̑слы-
7. шитъ сотвори́вый ѥ̑го̀. [а] Прїѧ́тна собо́рищꙋ
8. творѝ себѐ, и҆ кнѧ̑зю смирѧ́й главꙋ̀ твою̀. При-
клонѝ оу̑хо твоѐ къ ни́щемꙋ, и҆ ѿвѣща́й ѥ̑мꙋ
9. мѝрнаѧ въ кро́тости. [б] И҆змѝ ѡ҆ви́димаго и҆з̾ъ
рꙋкѝ ѡ҆ви́дѧщагѡ, и҆ не малодꙋ́шествꙋй, ѥ̑гда̀ сꙋ-
10. дѝши. [в] Бꙋ́ди сѝрымъ ꙗ̑кѡ ѻ҆ц̑ъ, и҆ вмѣ́стѡ

а) Филип. 4, 8. б) Быт. 14, 14. в) Іов. 29, 12. 16.

6. Кленꙋ́щаго и пр. Яко Боже сотворѣне мае убогій право до твого поважаня и помочи; наколи ты нимъ гордишь и ему твоеи помочи ôтказуешь, тогда Богъ выслухае его скаргъ противъ тебе, а уважаючи зневагу, яку ты оказавъ уб гому, немовъ собѣ самому здѣланою, укарае тебе строго. Зри Исх. 22, 22—24.; Притч. Сол. 14, 31.; 17, 5.; 21, 13.

7. Прїѧ́тна и пр. Маючи пôдвластныхъ, яко ихъ настоятель, судія и т. п., будь взглядомъ нихъ лагôднымъ, людянымъ, а людямъ знаменитымъ, высшимъ ôтъ тебе, оказуй належну честь.

8. Приклонѝ и пр. Слухай прошень и скаргъ убогого охотно, съ готовостію удѣленя ему своеи помочи и обороны; на его бесѣды ôтповѣдай ему ласкаво и спокôйно, щобы твои слова принесли ему успокоене а не огôрчене, щобы ôнъ тебе благословивъ а не проклинавъ.

9. И҆змѝ и пр. Маючи судити кого, будь безсторонный, и вымѣри справедливôсть тому, кому належить ся, не лякаючи ся могучости і нобителѣвъ убогого чоловѣка.

10. Бꙋ́ди сѝрымъ и пр. Опѣкуй ся по ôтцѣвски сиротами и бери вдовы въ оборону, немовъ заступаючи ихъ мужа, сироты бо и вдовы суть найбôльше переслѣдованѝ и кривдженѝ. Такъ дѣлаючи (ст. 11.) будешь сыномъ с. е. возлюбленымъ у Бога, котрого ты въ безсторонности наслѣдовати будешь.

11. мꙋжа матери ихъ. [а] И вꙋдеши ꙗкѡ сынъ Вы-
шнагѡ, и возлюбитъ тя паче неже мати твоя.
12. Премꙋдрость сыны своя вознесе, и застꙋпаетъ
13. ищꙋщихъ ея. Любяй ю любитъ жизнь, и оу-
14. тренюющіи къ ней исполнятся веселія: Дер-
жайся ея наслѣдитъ славꙋ, [б] и идѣже входитъ,
15. благословитъ его Гдь: [в] Слꙋжащіи ей послꙋ-
16. жатъ стомꙋ, и любящихъ ю любитъ Гдь. Слꙋ-
шаяй ея, сꙋдити имать ꙗзыки, и внимаяй ей,
17. вселится надѣяся. Аще оувѣрꙋеши, наслѣди-

а) Ис. 49, 15. б) Пс. 30, 3. в) 1. Цар. 15, 22.

12. Премꙋдрость и пр. Сірахъ вертае частѣйше до похвалы мудрости, ôтъ котрои начавъ свою книгу. ôсть вывысшае свои дѣти або своихъ ученикôвъ. Способнй бо, розумнй и богобоязливй мужѣ доходятъ до почетныхъ урядôвъ; она тыхъ, що ея шукають, охороняе передъ небезпеченьствами и допроваджуе до дочасного и вѣчного щастя.

13. Любяй и пр. Зри пояснене выс. 1, 11. 12.; Прем. Сол. 6, 14. 15.

14. Слаꙋ. Дочасну и вѣчну. — Идѣже входитъ и пр. Єму буде всюда товаришити Боже благословеніе.

15. Слꙋжащіи и пр Кто въ всѣхъ своихъ дѣлахъ держить ся правилъ мудрости, той есть найлучшимъ Божимъ слугою; Богъ, безконечна святôсть, любить тыхъ, котрй дорогою мудрости стремлять до совершенности, до святости.

16. Слꙋшаяй и пр. Мудрôсть того, що слухае ея правилъ, успособляе до мудрого управляня не лишь поодинокими людьми но и цѣлыми народами; ôнъ пôдъ опѣкою мудрости безпечно (надѣяся) проживати буде, оминаючи щасливо небезпеченьства, передъ котрыми его мудрôсть безнастанно остерѣгае.

17. Аще оувѣрꙋеши и пр. Єсли мудрости (религіи, честнотѣ) съ повнымъ довѣремъ ôтдашь ся, не лишь

18. ши ю̑, и҆ въ ѡ҆держа́нїи бꙋ́дꙋтъ ро́ды е҆гѡ̀. Ꙗ҆́кѡ
стро́потнѡ хо́дитъ съ ни́мъ въ пе́рвыхъ, вонзнь
19. же и҆ стра́хъ наве́детъ на́нь: И҆ помꙋ́читъ е҆го̀
въ наказа́нїи свое́мъ: до́ндеже вѣ́рꙋ и҆́метъ дꙋ-
шѝ е҆гѡ̀, [a] и҆ и҆скꙋ́ситъ е҆го̀ въ ѡ҆правда́нїихъ
20. свои́хъ. И҆ па́ки возврати́тсѧ прѧ́мѡ къ немꙋ̀,

a) Притч. 3, 12.

самъ нею хôсновати ся будешь, но передашь ю такожь твоимъ наслѣдникамъ; дѣти бо твои идучи за твоимъ добрымъ примѣромъ, будуть самѝ добрыми, мудрыми, и посядуть мудрôсть немовъ дѣдицтвомъ собѣ переказану.

18. Ꙗ҆́кѡ стро́потнѡ и пр. Мудрôсть (Богъ — начало мудрости) провадить звычайно свого ученика зъ початку посередъ покусъ и противностей, щобы его выпробовати, чи есть витревалымъ и статочнымъ еи послѣдователемъ, не даючимъ ôтстрашити ся твердостію, строгостію еи наукъ, а коли о тôмъ пересвѣдчить ся, спроваджуе его на дорогу радостей и ôткрывае ему свои тайны. (Ст. 18—21.)

19. Въ наказа́нїи свое́мъ. Въ своей карности. Мудрôсть бо Божа картае або повздержуе склонности до гнѣву, гордости, пажирливости, пожадливости и т. п., и такъ мучитъ насъ, ведучи насъ тою хроповатою дорогою усовершеня. — Въ ѡ҆правда́нїихъ свои́хъ. Въ своихъ приписахъ. Мудрôсть испытуе свого ученика, щобы пôзнала, чи ôнъ пôддае ся всѣмъ еи вымаганямъ, хотяй ему тіже певну прикрôсть справляють.

20. Прѧ́мѡ. Мудрôсть испытавшѝ свого ученика дорогами кривыми, прикрыми (ст. 18.), приходитъ до него просто, потѣшае и слрѣпляе его на дорозѣ честноты, даючи ему пôзнати солодкѝ овочѣ тоиже.

21. и҆ возвеселитъ ѥго̀: И҆ ѿкры́етъ ѥ҆мꙋ̀ та̑йны своѧ̀.
22. А҆́ще заблꙋ́дитъ, ѡ҆ста́витъ ѥго̀, и҆ преда́стъ ѥго̀
23. въ рꙋ́цѣ паде́нїѧ ѥгѡ̀. [а] Блюди̑ вре́мѧ, и҆ храни́сѧ
24. ѿ лꙋка́вагѡ: И҆ ѡ҆ дꙋши̑ твое́й не постыди́сѧ:
25. [б] Є҆́сть во сты́дъ наводѧ́й грѣ́хъ, и҆ є҆́сть сты́дъ

а) Рим. 12, 11. б) нис. 41, 19. 20.

21. Ѿкры́етъ и пр. Мудрôсть дѣлае его немовъ своимъ повѣреникомъ, стае ся его прі̂телькою и дорадницею, показуе ему новѝ средства до усовершеня и пôдносить его на щоразъ высшѝ степени чести и щастя.

22. А҆́ще заблꙋ́дитъ и пр. Наколи же ôнъ пôзнѣйше ôтступить ôтъ еи правилъ и начне ôтдавати ся порокамъ, тогды она поступае съ нимъ якъ съ невѣрнымъ ôтступникомъ и зрадникомъ; она опускае его и дае ему впасти въ пропасть погибели. Его бо упадокъ есть тымъ страшнѣйшій, чимъ дальше ôнъ поступивъ на дорозѣ честноты и чимъ труднѣйшимъ ставъ ся для него поворотъ на ту дорогу. (Зр. Евр. ѳ, 6.)

23. Блюди̑ и пр. Однымъ зъ первыхъ обовязкôвъ мудрости есть, щобы мы кожде дѣло выконували въ ôгповѣднôмъ часъ. Если занедбаемъ яку нагоду до наученя ся чогось, до довершеня чогось доброго, то така нагода неразъ не верне уже николи. — Храни́сѧ и пр. Стережи ся похибокъ; если бы же ты здѣлавъ коли яку похибку, то (ст. 24) не будь гордымъ и не встыдай ся вызнати твою похибку и поправити ся.

24. Ѡ҆ дꙋши̑ твое́й. Передъ собою самымъ, або, для спесеня твоеи души̑.

25. Є҆́сть во сты́дъ и пр. Есть встыдъ, зводячій насъ до грѣха; есть ôнъ наслѣдкомъ нашои гордости, и встримуе насъ ôтъ направленя здѣланои другому шкоды, ôтъ поправы нашого житя; кто мае такій встыдъ, той буде падавъ щоразъ глубше въ грѣхи, поповняючи

26. сла́ва и҆ благода́ть. Не прїими̑ лица̑ на дꙋ́шꙋ
27. твою̑, и҆ не срамлѧ́йсѧ ѡ҆ паде́нїи твое́мъ. Не
28. возврани̑ словесѐ во вре́мѧ спасе́нїѧ: Въ словесѝ бо позна́на бꙋ́детъ премꙋ́дрость, и҆ наказа́нїе
29. въ глаго́лѣхъ ѧ҆зы́ка. [a] Не прерѣка́й проти́вꙋ и҆́стины, и҆ ѡ҆ ненаказа́нїи твое́мъ срамлѧ́йсѧ:

а) Тит. 1, 9.

ихъ однѝ по другихъ. Однако есть встыдъ, приносячій честь и радôсть, — а то встыдъ, который не дае намъ дѣлати щось злого, зганьбити наше достоинство якимъ злымъ дѣломъ; сей встыдъ есть честный и спасительный въ своихъ наслѣдкахъ для дочасного и вѣчного добра чоловѣка. Зри Притч. 26, 11.

26. Не прїими̑ и пр. Тамъ, где ходить о твою честь особливо же о твое вѣчне спасенїе, не маешь лякати ся ничого и никого, але смѣло боронити тыхъ твоихъ найвысшихъ дôбръ, хотяй бы той, що тебе до злого зводить, бувъ и якъ могучимъ, богатымъ, знаменитымъ чоловѣкомъ.

27. Не возврани̑ и пр. Єсли ты можешь когось остереженемъ повздержати ôтъ злого, невѣдучому подати добру раду, невинно переслѣдованому помочи твоимъ свѣдоцтвомъ, — тогды говори безъ боязни, не укрывай твоеи мудрости зъ ложнои скромности або для якои земскои користи.

28. Въ словесѝ и пр. До чого придала бы ся твоя мудрôсть, твôй розсудокъ и ученôсть, если бы ты скрывъ ихъ въ собѣ якъ якій тайный скарбъ и не хотѣвъ никому ними помочи?

29. Не прерѣка́й и пр. Наколи яка правда есть явною, очивидною, не маешь еи перечити, тогды бо давъ бысь доказъ твоеи глупоты, твого невѣжества, и выставивъ бысь ся на поругу.

30. [a] Не стыдисѧ исповѣдати грѣхи твоѧ, и не вос-
31. пѧщаи выстрины рѣчныѧ. И не подстелисѧ мꙋ-
32. жꙋ вꙋю, и не ѡвинисѧ лица силнагѡ, [б] Даже
до смерти подвизаисѧ ѡ истинѣ, и Гдь Бгъ
33. поборетъ по тебѣ. Не бꙋди скоръ ѧзыкомъ тво-
имъ, лѣнивъ же и славъ въ дѣлѣхъ твоихъ.
34. Не бꙋди ꙗкѡ левъ въ домꙋ твоемъ, и жестоко-

а) Іоа. 1, 9, б) Лук. 13, 24.; 2. Кор. 13, 8; 2. Тим. 6, 12.

---

30. **Не стыдисѧ** и пр. Наколи н. пр. въ судѣ зô стала выказана твоя провина, тогды твое упорне переченє було бы такъ безъумне якъ коли бы ты хотѣвъ быстру рѣку повстримати въ єи бѣгу; не борони отже ничого, що оборонити не дасть ся.

31. **И не подстелисѧ** и пр. Не давай себе якому могучому глупцеви або беззаконникови уживати за слѣпе орудіє до якого несправедливого дѣла, до якого грѣха; они за твою невôльничу услугу ôтплатили бы хиба поругою. — **Не ѡкинисѧ.** Не лякай ся, не зважай.

32. **Даже до смерти** и пр. Єсли ты съ пожертвованємъ всѣхъ земскихъ користей останешь вѣрнымъ правдѣ и честнотѣ, тогды буде Богъ тобою опѣковати ся, завстыдає твоихъ ворогôвъ и поможе тобѣ въ всѣхъ небезпеченьствахъ.

33. **Не бꙋди скоръ** и пр. Не будь скорымъ въ обѣцюваню, але такожь не повôльнымъ въ выконуваню даныхъ обѣтниць.

34. **Не бꙋди ꙗкѡ левъ** и пр. Обходи ся съ твоими домашными не якъ жестокій, лютый тиранъ, але яко повный любви отецъ. — **Жестоконеистовъ.** Жестокій немовъ божевôльный, котрый не умѣє погамовати свою сердитôсть.

35. неистовъ въ рабѣхъ твоихъ. [а] Не будь рука твоя простерта на взятіе, а на ѿдаяніе согвена.

Глава 5.

Пересторога передъ зухвалостію и двоязычностію.

1. Не [б] оупованій на имѣніи твоя, и не рцы: довольна мнѣ суть. Не послѣдуй души твоей и
2. крѣпости твоей, еже ходити въ похотехъ сердца твоегѡ. И не рцы: кто мя премо-
3. жетъ?

а) Дѣян. 20, 35. б) Лук. 12, 19 20.

---

35. Не будь рука и пр. Не будь лакомый, но щедрый; лучше давати нѣжь брати; кто дае, дѣлае собѣ пріятелей; кто бере, стае ся довжникомъ.

1. Не оупованій и пр. Не будь зарозумѣлымъ на твое богатство, и не гадай, що можешь обойти ся безъ всякои помочи другихъ людей. Добра бо земскій суть переминаючій, и ты можешь въ наслѣдокъ рожныхъ нещасть впасти въ нужду. Ты довженъ радше бути скромнымъ мимо твого богатства, добре дѣлати твоимъ ближнымъ, вспирати потребуючихъ, и въ той способъ збирати собѣ сокровище для житя вѣчного. Зри 1. Тим. 6, 17—19.

2. Не послѣдуй и пр. Чимъ сильнѣйшимъ есь, тымъ стараннѣйше чувай надъ твоими злыми склонностями, щобысь не бувъ ними зведеный до грѣха.

3. И не рцы и пр. Не ругай ся зъ закона, если тебе никто не може присиловати до его выконаня; Богъ,

4. Гдь бо мстáй ѿмстúтъ тебѣ. Не рцы: согрѣ-
шúхъ, [а] и чтó ми бы́сть, Гдь бо ѥ́сть долго-
5. терпѣлúвъ. Ѿ ѡ҆чищéнїи безстрáшенъ не бꙋ́ди,
6. прилагáти грѣхú на грѣхú. Не рцы: щедрóта ѥ-
гѡ̀ мнóга ѥ́сть, мнóжество грѣхѡ́въ моúхъ ѡ҆-
7. чúститъ: [б] Мл҃ть бо и҆ гнѣ́въ оу҆ негѡ̀, и҆ на
8. грѣ́шницѣхъ почíетъ ꙗ҆́рость ѥгѡ̀. [в] Не мéдли
ѡ҆братúтисѧ ко Гдꙋ, и҆ не ѿлагáй дéнь ѿ днѐ:
9. Внезáпꙋ бо и҆зы́детъ гнѣ́въ Гдь, и҆ во врéмѧ
10. мéсти погúбнеши. [г] Не оу҆повáй на и҆мѣ́нїѧ не-

а) Рим. 2, 4.; 6, 1. б) Второз. 32, 22.; Пс. 2, 12.; Ер. 15, 14. в) нис. 18, 22. г) Іов. 20, 20.; Притч. 11, 4.

который стоить понадъ всякою земскою властею, укарає тебе за твои провины.

4. Не рцы: согрѣшúхъ и пр. Богъ не укаравъ тебе заразъ за твôй грѣхъ, щ бы дати тобѣ часу до поправы; однако чимъ довше була кара ôтложена, тымъ бôльшою, тымъ строгшою она буде.

5. Ѿ ѡ҆чищéнїи и пр. Не будь рôвнодушнымъ въ справѣ твого очищеня ôтъ грѣхôвъ, поповняючи ихъ однû по другихъ. а при тôмъ (ст. 6.) уповаючи на Боже милосердіє, що Богъ помилує тебе, и кажучи: коли я за мои грѣхи жаловати буду, доступлю ôтъ него прощеня моихъ грѣхôвъ; Богъ бо (ст 7.) єсть рôвно справедливый якъ милосердный; непоправныхъ грѣшникôвъ жде єго кара, котра може кождои хвили спасти на нихъ.

8. Не мéдли и пр. Начни поправу твого житя чимъ скорше; не ôткладай єи зъ дня на день, щобы тебе несподѣвано не постигла Божа кара; Богъ бо (ст. 9.) може тебе нагло покликати до себе, не даючи тобѣ уже часу до поправы, а тогды впадешь въ пропасть вѣчнои погибели.

10. Не оу҆повáй и пр. Зри пояснене Притч. 11, 4. — Въ дéнь наведéнїѧ. Въ день зôсланя Божои кары, о-

праведна: ничимже во оупользуютъ въ день на-
11. веденїа. [а] Не вѣй себѣ всякимъ вѣтромъ, и не
ходи всякимъ путемъ: сице грѣшникъ двоя-
12. зычень. [б] Буди оутвержденъ въ разумѣ твоемъ,
13. и єдино буди слово твоє. [в] Буди скоръ въ слу-
шанїи твоемъ, и съ долготерпѣнїемъ Отвѣщавай

а) Еф. 4, 14. б) Іов. 20, 3. в) Як. 1, 19.

собливо же наглои смерти, котра непоправного грѣшника съ єго грѣхами ставитъ передъ судомъ страшного, справедливого судіи Бога.

11. Не вѣй и пр. Не змѣнюй твоихъ засадъ и бесѣдъ для приподобаня ся людямъ, для твоеи власнои користи; таки несталй, змѣнни люди не заслугують на честь и довѣрє у другихъ. — Не ходи и пр. Будь всегда статочнымъ въ добрыхъ засадахъ и дѣлахъ; не наслѣдуй двоязычныхъ грѣшниковъ, котрй способъ свого поступованя приноровляють до обставинъ; котрй суть добродѣтельными съ людьми побожными, а беззаконными съ грѣшниками.

12. Буди оутвержденъ и пр. Старай ся о выробленє собѣ цѣлкомъ певного суда о кождой рѣчи, яку маєшь довершити, чи она єсть добра, або зла, пожиточна або шкодлива, богоугодна або безбожна; дѣлай только посля твого сильного пересвѣдченя; єму нехай отповѣдають всѣ твои бесѣды и дѣла.

13. Буди скоръ и пр. Не вагай ся слухати доброи рады и пожиточныхъ наукъ розумныхъ людей, однако стережи ся поспѣху въ даваню радъ и наукъ другимъ. Уже Плютархъ говорить: Для оказаня, що мы довжнй радше принимати науку, нѣжь поспѣшно, нерозважно отповѣдати, дала намъ природа двоє ушей а только одинъ языкъ.

14. ѿвѣтъ. Аще ѣсть въ тебѣ разумъ, ѿвѣщай искреннему: аще же ни, то буди рука твоя на устѣхъ твоихъ. Слава и безчестїе въ бесѣдѣ, [а] и языкъ человѣчь паденїе ему. [б] Не слови шепотникъ, и языкомъ твоимъ не уловляй:
17. На татѣ бо студъ ѣсть, и зазоръ лукавъ надъ

итч. 12, 13.; 18, 21. б) Лев. 19, 16.; Пс. 14, 3.; Притч 16, 28.

---

14. Аще ѣсть въ тебѣ и пр. Не говори, не радь въ рѣчахъ, котрыхъ не розумѣешь, а радше мовчи, щобысь не сказавъ щось шкôдливого для ближныхъ, щось нерозсудного, щось такого, що могло бы тебе выставити на поругу.

15. Слава и пр. Розумными бесѣдами зыскуеши собѣ честь, бесѣдами же нерозумными стягаешь на себе ганьбу; такъ ото найпожиточнѣйшій членъ чоловѣка, его языкъ, стае ся неразъ орудіемъ его нещастя.

16. Не слови и пр. Не будь обмовникомъ и клеветникомъ, стараючимъ ся своими лукавыми, тайными бесѣдами приносити другимъ шкоду.

17. На татѣ и пр. Двоязычный, пôдлый обмовникъ и клеветникъ называе ся тутъ злодѣемъ, котрого очѣкуе ганьба и кара. Ôнъ есть еще гôршимъ нѣжь злодѣй, бо злодѣй краде — може зъ потребы — частину нашого майна, тамтой же зъ злобы забирае намъ честь, котра для чоловѣка честного мае бôльшу вартôсть нѣжь грошѣ и всяке майно; передъ злодѣями можна устеречи ся, но не такъ передъ обмовниками и клеветниками, котрй поза очима намъ шкодять; шкода же, яку дѣлае злодѣй, може бути направлена, но коли честный чоловѣкъ зôстане позбавленый свого доброго имени, тогда бувае его цѣла дѣяльнôсть неразъ навсегда знищена.

18. двоязычнымъ. Ѿ великѣ и ѿ малѣ не не разумѣвай.

Глава 6.

Правдива и ложна пріязнь. Припоручене мудрости.

1. И вмѣстѡ друга не буди врагъ, имя во лукаво студъ и поношеніе наслѣдитъ: [a] сице грѣш-

---

а) 1. Тим. 3, 8.

---

18. Ѿ великѣ и пр. Стережи ся такъ великихъ якъ малыхъ похибокъ, малй бо похибки мають неразъ найгоршй наслѣдки. Або: ничо не мае бути незнанымъ и залишенымъ, що належить до закона Божого; такъ великй якъ и малй его приписы мають бути выконуванй. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: оправдуй однаково малого и великого, с. е. слава кождого твого ближнёго, чи ôнъ есть малый чи великій, мае бути для тебе свята и ненарушена; не выславляй можного и не приписуй ему всѣхъ добрыхъ прикметъ, бѣдного же и такого, котрого не боишь ся, не понижай, но для всѣхъ будь однаково справедливымъ.

1. И вмѣстѡ и пр. Єсли ты стаешь ся зъ пріятеля ворогомъ, то есь або несталымъ, або неосторожнымъ чоловѣкомъ, завѣривши комусь, котрого ты передъ тымъ не пôзнавъ якъ належить ся; въ обохъ случаяхъ нема въ тôмъ чести и славы для тебе. — Сице грѣшникъ двоязычень. Двоязичный пôдлець, котрый удае въ очи пріятеля, а поза очи якъ ворогъ обмавляе и очернюе, бажаючи другимъ забрати ихъ честь, въ кôнци самъ стае ся безчестнымъ.

2. никъ двоязычень. [а] Не возноси себѣ совѣтомъ
душй твоеѧ, да не расхищена будетъ аки юнецъ
3. душа твоѧ. Листїе твоѐ поѧси, й плоды твоѧ
погубиши, й ѡставиши себѐ ꙗкѡ древо сухо.
4. Душа лукава погубитъ стяжавшаго ю, й пора-
5. дованїе врагѡмъ сотворитъ ѐго. [б] Гортань сла-
докъ оумножитъ други своѧ, й ѧзыкъ доврo-

а) Рим. 12, 16. б) 1. Кор. 13, 7.

2. Не возноси и пр. Не выноси ся въ твоихъ мысляхъ, гадаючи, що всё можешь, подобно быкови, котрый другй звѣрята розганяе розбивае і калѣчить; якъ бо быка, кидаючого ся на людей и звѣрята, вяжуть, замыкають до стайни, або и убивають, такъ буде и твоя глупа зухвалость покорена и зломана. Кто самъ всюда хоче мати только свою гадку и дѣлати только посля своеи думки, такій не надае ся до людскои суспольности; кождый буде задля его вызываючои гордости старати ся ему перешкаджати, навѣть тогда, коли бы онъ хотѣвъ здѣлати щось доброго.

3. Листїе твоѐ и пр. Завстыдженый, всѣми опущеный гордый чоловѣкъ, о котромъ въ попереднôмъ стиху була бесѣда, представляе ся тутъ пôдъ образомъ сухого дерева, позбавленого листя и овочѣвъ.

4. Душа лукава и пр. Лукаве успособлене, гордость и упôръ погубляють чоловѣка, позбавляють его прїятелей и дѣлають его предметомъ поруги для ворогôвъ.

5. Гортань и пр. Якъ вызываючй бесѣды и горде захованє ся чоловѣка упрямого ôтдаляе ôтъ него всѣхъ прїятелей, такъ скромна бесѣда и прїятне, миле захованє ся чоловѣка уступчивого збôльшае число его прїятелей, и кождый находитъ прїятность въ пожитю съ нимъ.

6. глаго́ливъ оумно́житъ доврѝ весѣ́ды. [а] Ми́р-
ствующїи съ тобо́ю да бу́дутъ мно́зи: совѣ́тни-
7. цы же твои̂ е̑ди́нъ ѿ ты́сящъ. [б] А̑ще ста́жеши
дру́га, во и̑скушенїи стажѝ е̑го̀, и̑ не ско́рѡ оу̑-
8. вѣ́рися е̑мꙋ̀. [в] Е̑сть бо дру́гъ во вре́мя
9. и̑ не пребꙋ́детъ во вре́мя ско́рби твоея̀: И̑ е̑сть
дру́гъ премѣня́ясь въ врага̀, и̑ сви́ръ поноше́-

а) Рим. 12, 18. б) Мат. 10, 36. в) нис. 37, 4.

6. Ми́рствующїи и пр. Удержуй миръ, згоду съ многими, а радше съ всѣми, однако повѣреникôвъ май мало, одного зъ тысяча, понеже мало людей есть розсудныхъ, еще меньше опытныхъ, а о много меньше вѣрныхъ, котрѝ бы любили тебе щиро и безкористно, котрѝ бы не зрадили твого довѣрія.

7. А̑ще ста́жеши и пр. Если ктось шукае твоеи пріязни, коли ты находишь ся въ потребѣ, то можешь припустити, що се дѣе ся зъ почести и жичливости для тебе; если же ктось старае ся о твою пріязнь, коли тобѣ добре поводить ся, то можешь гадати, що тутъ грае ролю власна користь; въ кождôмъ случаю испытуй перше засады и обычаѣ твого пріятеля, закимъ здѣлаешь его твоимъ повѣреникомъ, закимъ отворишь передъ нимъ твое цѣле серце.

8. Е̑сть бо дру́гъ и пр. Суть ложнѝ пріятелѣ, котрѝ удають твоихъ пріятелей такъ довго доки они самѝ мають при тôмъ свои користи; въ часѣ смутку, нещастя, яке спаде на тебе, они тебе опускають. Зри поясн. Притч. 17, 17.

9. И̑ е̑сть дру́гъ и пр. Суть пріятелѣ, котрѝ задля найменьшои причины замѣнюють ся въ твоихъ ворогôвъ; чимъ бôльша була пріязнь, тымъ бôльшою стае ся у тыхъ людей ненависть; такій пріятель, змѣненый въ твого ворога, выкрые всѣ твоѝ тайнѝ блуды, о якихъ дôзнавъ ся въ часѣ пріязни съ тобою, буде ôткрывавъ

10. нїѧ твоегѡ̀ ѿкры́етъ: И҆ є҆́сть дрꙋ́гъ общникъ
трапе́замъ, и҆ не пребꙋ́детъ во вре́мѧ ско́рби
11. твоеѧ̀: И҆ во благи́хъ твои́хъ бꙋ́детъ ꙗ҆́коже ты̀,
12. и҆ на равѣ̀ твоѧ̀ де́рзнетъ: [а] А҆́ще смире́нъ бꙋ́-
деши, бꙋ́детъ на тѧ̀, и҆ ѿ лица̀ твоегѡ̀ скры́ет-
13. сѧ. Ѿ врагѡ́въ твои́хъ ѿлꙋчи́сѧ, и҆ ѿ дрꙋгѡ́въ
14. твои́хъ внима́й. [б] Дрꙋ́гъ вѣ́ренъ, кро́въ крѣ́-

а) Притч. 19, 4. б) нис. 25, 12.

твои блуды и провины, якѝ дали повôдъ до сварки межи вами, и въ той способъ буде тобѣ шкодивъ на чести у людей. Для того будь осторожный въ выборѣ твого повѣреника. (Ст. 7.)

10. И҆ є҆́сть дрꙋ́гъ ѻ҆́бщникъ и пр. Дармоѣда, блюдолизъ, не любить тебе, тôлько твои стравы и вина; коли твоя кухня и пивниця будуть порожнѝ, тогды уступить и предметъ ихъ пріязни, они опустять тебе, не схотять тебе знати.

11. И҆ во благи́хъ и пр. Дармоѣда, блюдолизъ, буває бутный; ôнъ хоче въ твоимъ домѣ розказувати такъ якъ ты, хоче якъ ты бути обслуженый твоєю челядію.

12. А҆́ще смире́нъ и пр. Наколи утратишь твôй урядъ, або наколи впадешь черезъ якій нещасливый случай въ убожество, тогды такій блюдолизъ, пріятель твого стола, не схоче тебе знати, ôнъ стане ся тобѣ чужимъ и перейде на сторону твоихъ ворогôвъ, єсли буде мати зъ сего якій хосенъ.

13. Ѿ врагѡ́въ и пр. Стережи ся не лишь злобы ворогôвъ, но и зрады пріятелей; тожь не довѣряй збыточно твоимъ пріятелямъ, понеже бувають ложнѝ пріятелѣ, и тѝ, що щиро любили, ôтмѣнивши своє серце, стають ся ворогами и зраджують повѣренѝ имъ тайны.

14. Дрꙋ́гъ вѣ́ренъ и пр. Вѣрный пріятель єсть неоцѣненый; ôнъ оборонить тебе въ бѣдѣ и подѣлить съ то-

15. покъ: ѡ҆брѣтый же ѥго̀, ѡ҆брѣте сокро́вище. Дрꙋ-
гꙋ вѣрнꙋ нѣсть и҆змѣны, и҆ нѣсть мѣрила до-
16. бро́тѣ ѥгѡ̀ Дрꙋгъ вѣренъ, врачева́нїе житїю, и҆
17. боѧ́щїисѧ Гдⷭ҇а ѡ҆бра́щꙋтъ ѥго̀. Боѧ́щїйсѧ Гдⷭ҇а
ᲂу҆правлѧ́етъ дрꙋ́жбꙋ свою̀, ꙗ҆́коже во са́мъ, та́-

бою всѣ журбы и небезпеченьства. Зр. 1. Цар. гл. 18, 19, 20 о Іонатанѣ пріятелю Давида.

15. Дрꙋ́гꙋ вѣрнꙋ и пр. Нема ничого на свѣтѣ, съ чимъ бы можна порôвнати такого вѣрного пріятеля, що могло бы его заступити, що могло бы порôвнати ся съ вартостію его доброты и вѣрности.

16. Дрꙋ́гъ вѣ́ренъ и пр. Безъ пріязни було бы наше житє безъ пріятности; наше щастє не тѣшило бы насъ, єсли бы мы не могли подѣлити ся съ нашимъ пріятелемъ; наше нещастє було бы для насъ незноснымъ, єсли бы спôвчуючій пріятель не вліявъ цѣлющого бальсаму въ нашѝ раны. Пріятель, каже Цицеро, єсть намъ потрѣбнѣйшій нѣжь огонь и вода. — Боѧ́щїисѧ и пр. Понеже вѣрнѝ пріятелѣ суть такъ рѣдкѝ, понеже въ ихъ выборѣ можна такъ легко ошукати ся, то треба вѣрного, статочного пріятеля уважати яко особлившій даръ Божій; лишь правдивѝ почитателѣ Бога находять єго. Зри ст. 17.

17. Боѧ́щїисѧ Гдⷭ҇а и пр. Побожнѝ, праведнѝ, боячѝ ся Бога, тую ôтъ Бога отримують звычайно заплату, що якъ самѝ суть вѣрными пріятелями Бога, такъ и ихъ пріятелѣ вѣрно для нихъ пріязнь доховують. Пріязнь, говорить Цицеро, може бути тôлько межи людьми честными; она бо мусить опирати ся на згодѣ добрыхъ сердець и на взаимнôмъ поважаню. Где нема религіи, где нема чесноты, тамъ нема взаимного поважаня и доброты серця, а тымъ самымъ нема тамъ и тревалои пріязни.

18. ко ѝ ѝскренній ѥгѡ. [a] Чадо, ѿ ю҆ности твоеѧ
ѝзвери наказанїе, ѝ даже до сѣдинъ ѡбрѧщеши
19. премѹдрость. Ꙗкоже ѡрѧй ѝ сѣѧй приступи къ
20 ней ѝ жди благихъ плодѡвъ еѧ: Въ дѣланїи
бо еѧ мѣлѡ потрѹдишисѧ, ѝ скорѡ ѥсти бѹде-
21. ши плоды еѧ. Коль стропотна ѥсть ѕѣлѡ не-
наказаннымъ, ѝ не превѹдетъ въ ней безѹмный
22. Ꙗкоже камень ѝскѹшенїѧ крѣпокъ бѹдетъ на

а) 2. Тим. 3, 15.

---

18. Чадо и пр. Старай ся уже ôтъ твоеи раннои молодости о выобразоване себе на мудрого и доброго чоловѣка, а будешь такимъ черезъ цѣле твое житє; добре бо выховане оказуе свôй вплывъ въ цѣлôмъ житю.

19 Ꙗкоже ѡрѧй и пр. Єсли земледѣлець хоче мати добре жниво, то мусить перше довго трудити ся, орати и сѣяти; но въ кôнци обильне жниво нагороджуе его працю Такъ само мусить бути пильнымъ, мусить понести неодну долегливôсть той, кто хоче образовати свôй розумъ и свое серце, кто хоче бути ученымъ и побожнымъ чоловѣкомъ.

20 Въ дѣланїи и пр. Тымъ суть лучшими плоды мудрости ôтъ плодôвъ земли, якѝ збирають земледѣльцѣ, що на тѝ послѣднѝ треба довго чекати. мудрôсть же сейчасъ выдае певнѝ овочи, котрѝ съ часомъ стають ся щоразъ совершеннѣйшими.

21. Коль стропотна и пр. Люди нерозсуднѝ, глупѝ, котрѝ не идуть за розумомъ але за похотями, уважають мудрôсть недоступною для себе и тому не осягають еи. Зри Притч. Сол. 15, 5. 12.; 24, 7.

22. Ꙗкоже камень и пр. Чоловѣкъ глупый, не даючій ся поучити, ôтступае ôтъ стараня ся о мудрôсть и чесноту, скоро зауважае, що съ тымъ єсть получене

23. нѐмъ, и҆ не замѐдлитъ ѿвреще̑ ѥ҆̀. Премꙋ́дрость
бо по и҆́менѝ ѥ҆̀ є҆́сть, и҆ не мнѡ́гимъ є҆́сть ꙗ҆в-
24. на. Слы́ши ча́до, и҆ прїѝмѝ во́лю мою̀, и҆ не ѿ-
25. вѐржи совѣ́та моегѡ̀: И҆ введѝ но́зѣ твоѝ въ о҆́-
26. ко́вы ѥ҆̀, и҆ въ гри́вну̀ ѥ҆̀ вы́ю твою̀: Подложѝ
ра́мо твоѐ, и҆ носѝ ю̀, и҆ не гнꙋша́йсѧ ѹ҆́зами ѥ҆̀.

самоо̂твержене и усиліе; мудро̂сть выдае ся ему немовъ тяжкій камѣнь, котрого о̂нъ не може по̂днести и взяти съ собою; о̂нъ се пробовавъ, по̂знавъ, що есть за слабый, и о̂ткинувъ о̂тъ себе тяжкій камѣнь. Образъ есть ту взятый зъ великихъ каменей, находячихъ ся по селахъ и мѣстахъ Палестины, на котрыхъ молоди̂ люди пробовали свои силы. Зри Зах. 12, 3.

23. Премꙋ́дрость и пр. Мудро̂сть есть зъ свого имени загально извѣстною, однако еи правила суть лишь немногимъ явни̂. Гденки̂ видять тутъ игру сло̂въ, немовъ бы було сказан : мудро̂сть есть такъ укрытою, якъ се вказуе уже само еи имя, и мало есть такихъ, що ю знають. Такъ н пр въ еврейско̂мъ языцѣ мудро̂сть называе ся межи иншими такожь hilm о̂тъ первѣстка halam с. е. скрывъ.

24. Во́лю мою̀. Мою науку, за помочію которои бажаю я довести тебе до дочасного и вѣчного щастя.

25. И҆ введѝ и пр Мысль сего образового выречення есть: заховуй приписы религіи и розуму, хотяй бы они були противни̂ твоимъ склонностямъ; заховуючи бо ти̂ приписы, удержишь достоинство твоеи природы и приспособишь собѣ тревале щасте. — Гри́вну̀. Ланцухъ.

26. Подложѝ и пр. Зноси всяки̂ прикрости въ набуваню мудрости и чеснотъ; не по̂ддавай ся негерпеливости, знеохоч ню въ выконуваню припис въ мудрости, религіи; выконуй ти̂ приписы съ всякимъ усиліемъ и самоо̂твержене̂мъ, не зважаючимъ на ніяки̂ трудности и перепоны. (Ст. 27.)

27. Всéю дꙋшéю твоéю пристꙋпѝ къ нéй, и̂ всéю си-
28. лою твоéю соблюдѝ пꙋтѝ ея̂. Изслѣ́ди и̂ взы-
щѝ, и̂ познáна тебѣ̀ бꙋ́детъ, и̂ ѐмься за нѝ не
29. ѡстáви ея̂: Напослѣ́докъ во ѡ̂бра̑щеши покóй
30. ея̂, и̂ ѡ̂братѝтся тебѣ̀ на весéлїе: [a] И̂ бꙋ́дꙋтъ
тебѣ̀ пꙋ̑та ея̂ на покóй крѣ́пости, и̂ грѝвны ея̂
31. на ѻ̂дѣя̑нїе слáвы. Красотá во злáта ѐсть на

---

a) Мат. 11, 29.

---

28. Изслѣ́ди и пр. Старай ся пôзнати всѣ приписы мудрости, религіи, а коли ихъ пôзнаешь, будь статочнымъ въ ихъ выконуваню, не даючи ся никимъ и ничимъ ôтъ сего ихъ выконуваня ôтвести або ôтстрашити.

29. Напослѣ́докъ и пр. Поконуванє твоихъ похотей, твоихъ пристрастей, выконуванє чеснотъ, буде для тебе зъ початку труднымъ, однако при твоей витревалости стане ся оно въ кôнци легкимъ и пріятнымъ.

30. И̂ бꙋ́дꙋтъ тебѣ̀ и пр. Выконуванє приписôвъ мудрости принесе тобѣ честь и охорону противъ небезпеченьствамъ твого спокою и щастя.

31. Красотá и пр. Украшеня золотѝ и одѣжь золотисту съ якинтовыми френзлями зъ долу носили въ старинности царѣ и князѣ. Мысль отже сего стиха єсть, що мудрôсть, чеснота украшає своихъ ученикôвъ и дѣлає ихъ царями, князями, людьми небесными, сынами, дворянами Божими. — Оу̑зы и пр. Гдеякѝ гадають, що ту єсть алюзія до шнуркôвъ нитокъ синыхъ, якѝ Богъ приказавъ жидамъ носити на берегахъ своихъ одежей. (Числ. 15, 38.) Тѝ шнурки, торочки ôтрôжняли жидôвъ ôтъ поганъ и були заразомъ ихъ окрасою яко народа посвяченого Богу и мудрости. Въ переноснôмъ значеню подає Calmet таку гадку тыхъ слôвъ: Мудрôсть хоче тебе привязати до себе узами, ты же не бôй ся

32. нѣй, и҆ оу҆зы є҆ѧ̀ и҆звитїе ѵ҆акїндово. Въ ѻ҆дѣ́ждꙋ
сла́вы ѡ҆блечѣ́шисѧ є҆ю̀, и҆ вѣнѣ́цъ ра́дости возло-
33. жи́ши на сѧ̀. А҆́ще восхоще́ши ча́до, нака́занъ бꙋ́де-
34. ши, и҆ а҆́ще вда́си дꙋ́шꙋ твою̀, хи́тръ бꙋ́деши. А҆́-
ще возлю́биши слꙋ́шати, прїи́меши, и҆ а҆́ще при-
35. клони́ши оу҆́хо твоѐ, премꙋ́дръ бꙋ́деши. [a] Во
мно́жествѣ старѣ́йшинъ ставáй, и҆ а҆́ще кто̀ пре-
мꙋ́дръ, томꙋ̀ прилѣпи́сѧ: всѧ́кꙋ повѣ́сть вже́-

a) нис. 8, 9. 11.

сего вязаня, тѝ бо узы суть зложенѝ зъ хорошихъ. дорогоцѣнныхъ нитокъ, ѿповѣдныхъ высокому достоинству мудрости.

32. Въ ѻ҆дѣ́ждꙋ и пр. Ты облечешь ся мудростію темовъ одежею славы, ты посѣдаючи мудрость и чесну будешь славнымъ и щасливымъ.

33. А҆́ще восхо́щеши и пр. Кто хоче бути мудрымъ и добродѣтельнымъ, довженъ лишь користати зъ нагодъ, якѝ мае, щобы просвѣтити свôй розумъ и исправити свое серце Такихъ нагодъ подае Богъ кождому чоловѣку подостаткомъ. — Хи́тръ. Мудрый, розсудный.

34. А҆́ще возлю́биши и пр. Слухай охотно наукъ мудрыхъ людей, а дôйдешь до мудрости и чеснотъ.

35. Во мно́жествѣ и пр. Старѝ люди мають много опыта, задля чого суть звычайно розсуднѣйшими; тожь они могуть молодѣжи давати науки, правила розсудного, богоугодного житя, и остерѣгати ихъ передъ небезпеченьствами невинности. Въ хвиляхъ вôльныхъ ôтъ працѣ довжнѝ молодѝ люди прислуховати ся бесѣдамъ розумныхъ старцѣвъ, замѣсть тратити часъ на непотрѣбныхъ, пустыхъ забавахъ. Зри поясненє Притч. 13, 21. — Всѧ́кꙋ по́вѣсть и пр. Слухай радо всякои бесѣды о рѣчахъ Божихъ, о житю богоугоднôмъ, и выречень, наукъ поважныхъ а розумныхъ о средствахъ служачихъ

ственнꙋю восхощи̑ слы́шати, и̑ при̑тчи ра́зꙋма
36. да не оу̑бѣжа́тъ тебѣ̀. [a] А̑ще оу̑зриши разꙋ́мна,
оу̑треннюю къ немꙋ̀, и̑ степе́ни двере́й е̑гѡ̀ да
37. тре́тъ нога̀ твоѧ̀. [б] Размышлѧ́й въ повелѣ́нїихъ
Гдⷭ҇нихъ, и̑ въ за́покѣдехъ е̑гѡ̀ поучаисѧ при́-
снѡ: то́й оу̑твердитъ се́рдце твое̑, и̑ желанїе пре-
мꙋ́дрости дано̀ тебѣ̀ бꙋ́детъ.

Глава̀ 7.

Пересторога передъ розличными грѣхами. Захвалене чести для родичей и священникôвъ; захвалене милосердія

1. 2. Не творѝ ѕла̀, и̑ не пости́гнетъ тѧ̀ ѕло̀. Ѿстꙋ-

а) Лук. 21, 38. б) Второз. 6, 9.; 11, 19.

до осягненя, выконуваня чеснотъ; такі̑ бесѣды и науки принимай радо, до твого серця, если щиро хочешь бути мудрымъ и добродѣтельнымъ.

36. А̑ще оу̑зриши и пр. Пôзнавши кого яко чоловѣка розумного и добродѣтельного, користай зъ его наукъ радо и якъ найчастѣйше. О значеню слôвъ: оу̑треннюю къ немꙋ̀ зри пояснене Притч. 8, 34.

37. Размышлѧ́й и пр. Найлучшимъ средствомъ до осягненя замилованя чесноты, до морального усовершеня, есть уважне читане св. Письма; тая Божа наука побуджуе насъ до доброго и утверджае насъ въ чеснотахъ.

1. Не творѝ и пр. Не поповняй грѣхôвъ, а не будешь поносити за нихъ кары.

2. Ѿстꙋпѝ и пр. Стережи ся беззаконій, а будешь

3. пи ѿ неправды, и оуклонитсѧ ѿ тебе. [а] Сыне,
не сѣй на браздахъ неправды, [б] и не имаши
4. пожати ихъ седмерицею. Не проси оу Гда вла-
дычества, нижѐ ѿ царѧ сѣдалища славы. [в]
5. Не ѡправдай себе предъ Бгомъ, и предъ цремъ

а) Ос. 10. 12. б) Притч. 22, 8. в) Іов. 9, 2. 20; Пс. 142, 2.; Притч. 20, 9.; Еккл. 7, 17.

вôльнымъ ôтъ многихъ журбъ, терпѣній, шкодъ и нещасть, котрѝ суть ихъ наслѣдками.

3. Сыне, не сѣй и пр. Бороздами, ролею, есть наше серце и воля; тую рôлю засѣваемъ неправдою тогды, коли не опираемъ ся покусамъ до злого и впадаемъ въ грѣхи; такій засѣвъ злого розкорѣнює ся скоро и выдає гôркѝ а многѝ плоды каръ дочасныхъ и вѣчныхъ. Зри пояснене Притч. 22, 8. — Седмерицею. Зри пояснене Быт. 4, 15.

4. Не проси и пр. Не вдирай ся, не втискай ся на высокѝ уряды; они бо суть полученѝ съ великими небезпеченьствами, съ великою ôтвѣчальностію передъ Богомъ и людьми. Вдираючи ся на такѝ уряды оказуєшь гордôсть, котра дѣлає тебе недостойнымъ Божои помочи, потрѣбнои до успѣшного выконуваня такого уряду. Лиши самому Богу выбôръ людей, ôтповѣдаючихъ труднымъ обовязкамъ высокихъ урядôвъ.

5. Не ѡправдай и пр. Передъ Богомъ обвиняй себе о твои грѣхи, и не величай ся твоими добрыми дѣлами; тѝ бо дѣла суть тôлько незаслуженымъ даромъ Бога, котрый давъ тобѣ ôтвагу и силу до чесноты. — Предъ цремъ и пр. Царѣ хотять бути въ всѣмъ высшими ôтъ своихъ пôдданыхъ; кто отже хотѣлъ бы передъ ними похвалити ся своими вѣдомостями, своєю ученостію, той образивъ бы ихъ и здѣлавъ бы ихъ неприхильными для себе; они любять тôлько скромныхъ, ихъ высшôсть узнаючихъ слугъ. — Гдеякѝ лучать сей стихъ съ стихомъ попереднымъ и кажуть, що Сірахъ говорить

6. не мѹдрисѧ. Не ищи, да бѹдеши сѹдїѧ, егда не
возможеши ѿѧти неправды: да не когда оубо-
йшисѧ лица силнагѡ, и положиши соблазнъ въ
7. правости твоей. Не согрѣшай въ множествѣ
8. града, и не низлагай себе въ народѣ. Не свѧ-
жи дважды грѣха: и въ единомъ бо не непо-
9. винен бѹдеши. Не рцы: [a] на множество да-

a) Ос. 8, 13.; Мих. 6, 7.

ту о гордыхъ убѣгателяхъ о высокиї уряды, немовъ вы знаючихъ передъ Богомъ и царемъ, що имъ такиї уряды яко добродѣтельнымъ и мудрымъ належать ся.

6. Не ищи и пр. Не старай ся о урядъ судіи, если не чуешь ся на силахъ, що зможешь спротивити ся проступкамъ людей и ихъ перемогчи, не сбавляючи ся провинившихъ людей можныхъ, але судячи ихъ безсторонно и не розминаючи ся съ справедливостію въ твоимъ судѣ.

7. Не согрѣшай и пр. Яко царь, урядникъ державный, судія, не будь анѣ гнобителемъ народа анѣ его похлѣбникомъ; стережи ся такъ пересадной строгости якъ и збытчной поблажливости; старай ся мужеску повагу лучити съ людяностію, съ ввѣчливостію.

8. Не свѧжи и пр. Если ты упавъ въ грѣхъ зъ немочи або зъ нерозсудка, то уважай, щобысь не допустивъ ся того грѣха другій разъ; другій бо грѣхъ буде гôршій и шкôдлившій для тебе; ôнъ угорує тобѣ дорогу до налога и побôльшить твою кару, жаденъ бо грѣхъ не може бути безъ кары и тому не уповай зухвало на Боже милосердіє, если ты не бувъ заразъ за твôй першій грѣхъ укараный; ôтложена кара досягне тебе скорше або пôзнѣйше.

9. Не рцы и пр. Не гадай собѣ, що зможешь за твои многиї грѣхи примирити Бога жертвами; безъ статочной поправы не можешь надѣяти ся примиреня.

рꙋ́въ мои́хъ воззри́тъ, и҆ приносѧ́щꙋ мнѣ̀ Бг҃ꙋ
10. вы́шнемꙋ прїи́метъ. [а] Не малодꙋ́шествꙋй въ
мл҃твѣ твое́й, и҆ ми́лостыню твори́ти не пре́зри.
11. Не рꙋга́йсѧ человѣ́кꙋ сꙋ́щꙋ въ горести дꙋ́шꙋ е҆-
12. гѡ̀: [б] е҆́сть во смирѧ́ѧй и҆ возносѧ́й. Не ѡ҆рѝ
лжѝ на бра́та твоего̀, нижѐ дрꙋ́гꙋ то́жде творѝ.
13. Не восхоще́нїе лга́ти всѧ́кїѧ лжѝ: оу҆чаще́нїе бо е҆̀ѧ

а) 1. Тим. 2, 8.; Як. 2, 6. б) 1. Цар. 2, 7.

---

10. Не малодꙋ́шествꙋй и пр. Якъ не маешь зухвало уповати на Боже милосердіе, такъ не маешь такожь тратити надѣю на тоеже милосердіе; тожь твою молитву о прощене грѣхôвъ лучи съ дѣлами любви ближнёго, щобы сдѣлати Бога ласкавшимъ для себе.

11. Не рꙋга́йсѧ и пр. Не насмѣвай ся зъ никого, находячого ся въ смутку, въ горю, въ нещастю. Богъ, котрый когось пригнувъ, смиривъ терпѣніями, може его нъ тыхъ терпѣній увôльнити, тебе же самого здѣлати ещасливымъ, а тогды ты певно не хотѣвъ бы дôзнавати ôтъ людей насмѣвань, поруги, а лишь спôвчуте.

12. Не ѡ҆рѝ и пр. Пріятель и братъ мають право ôтъ насъ жадати, щобы мы берегли его чести; кто же обмовами и клеветами обезславляе свого пріятеля, допускае ся найгôршого злочину. Зри выс. 5, 16. 17. Клеветникъ немовъ оре землю пôдъ засѣвъ своихъ ложей, своихъ клеветъ, котрî розрастають ся, ширять ся скоро межи людьми, але такожь для самого клевегника способлять сумне жниво кары Божои.

13. Не восхоще́нїе и пр. Не говори ложи николи, навѣть въ жартѣ; кто бо любить лгати, у того говорене ложи стае ся шкôдливымъ налогомъ; ôнъ утратить вѣру у людей, а кождый буде нимъ помѣтовати яко чоловѣкомъ нечестивымъ.

14. не на благо. Не бꙋди велерѣчивъ въ множествѣ
старецъ, и а) не повторѝ слова въ молитвѣ тво-
15. ей. Не возненавиди трꙋднаго дѣла, и б) земле-
16. дѣлїа ѿ Вышнаго создана. Не привмѣнай себѣ
17. ко множествꙋ грѣшникоѡвъ. в) Смирѝ дꙋшꙋ
18. твою зѣлѡ: Помянѝ ꙗко г) гнѣвъ не заме-

а) Мат. 6, 7. б) Быт. 3, 17. 19. в) Як 4, 10. г) Ис. 66, 24.

14. Не бꙋди и пр. Єсть то погано, коли молодый чоловѣкъ въ товариствѣ поважныхъ старцѣвъ много говорить; ôнъ довженъ радше своимъ скромнымъ мовчанемъ оказовати почесть для старости, богатои въ опытъ. — Не повторѝ и пр. Єсли ты ôтъ поважныхъ людей чого жадаешь, то ожидай съ почестїю ихъ ôтвѣта; опытный бо старець перше розважуе, чи мае выповнити твоя прошене або нѣтъ. Иншѝ ôтносятъ тѝ слова до молитвы ôгповѣдно науцѣ І. Христа у Мат. 6, 7., где Господь забороняе многого говореня.

15. Не возненавиди и пр. Уже при сотвореню свѣта назначивъ Богъ чоловѣкови земледѣльство яко его занятє. (Зри Быт. 2, 15.) Праця отже не есть карою, але призначенемъ для чоловѣка; кто бы отже не любивъ працѣ кто бы еи встыдавъ ся, той мусѣвъ бы такожь встыдати ся того, що есть чоловѣкомъ.

16. Не привмѣнай и пр. Не спускай ся на тое, що много людей грѣшить, и що ты не есь одинокимъ грѣшникомъ на свѣтѣ, що отже ты подôбно якъ они всѣ не потребуешь ничого обавляти ся; ты (ст. 17.) ôглучи ся ôтъ грѣшникôвъ и упокори ся дуже передъ Богомъ, твоимъ будучимъ судїею, и проси его съ серцемъ сокрушеннымъ о прощене и о силу до поправы твоихъ грѣхôвъ, памятаючи (ст. 18), що Богъ може многихъ грѣшникôвъ укарати такъ легко якъ и одинокого грѣшника, и що тая кара не мине.

19. длитъ: [а] Понéже мéсть нечестивагѡ ѻ҃гнь и҆
20. чéрвь. [б] Не и҆змѣнѝ дрꙋга ни на что̀, ни ꙁлáта
21. прѝсна на злáтѣ Ѳѡфѝрскомъ. Не ѿстꙋпѝй ѿ
жены̀ премꙋдры и҆ бл҃ги: и҆во благодáть є҆ѧ̀ пáче
22. злáта. [в] Не ѡ҆ꙁлóви рабà дѣ́лающа въ и҆́стинѣ,
23. нижѐ наѐмника вдаю́ща дꙋшꙋ̀ свою̀: Рабà разꙋ-

а) Марк. 9, 44. б) Притч. 27, 10. в) Лев. 19, 13.; Второз 24, 14.

19. Понéже мéсть и пр. Кары безбожного, котрый безъ поправы свого житя зôйде зъ того свѣта, суть страшнѝ; карами же тыми буде николи не угасаючій огонь и николи не умираючій червъ. Огонь єсть ту образомъ найдôтклившого болю, а червъ образомъ всегдашнои грызоты совѣсти.

20. Не и҆змѣнѝ и пр. Люби вѣрного пріятеля и щирого брата и не ôтступай ôтъ ихъ пріязни, бо тая ихъ пріязнь єсть неоцѣнена. — На злáтѣ Ѳѡфѝрскома. Єсть то золото найчистѣйше; золото бо зъ земли Софирскои уважано за найлучше. Зри 3. Цар. 9, 28.

21. Не ѿстꙋпáй и пр. Не ôтдаляй ôтъ себе жены мудрои, розсуднои и обычайнои; така бо жена єсть неоцѣненымъ даромъ Божимъ.

22. Не ѡ҆ꙁлóви и пр. Слугамъ и наємникамъ, котрѝ для твого добра працюють, а то неразъ съ нараженємъ свого власного житя (дꙋшѝ своѐмъ), виненъ ты почесть и вдячнôсть. Они суть людьми якъ ты, ихъ убожество не затирає ихъ первѣстного людского достоинства; они суть твоими добродѣями, котрымъ ты неодну выгоду завдячуєшь, а мала заплата, яку ты имъ даєшь, не єсть ôтповѣдною вынадгородою за ихъ тяжку працю. Зр. Еф. 6, 9. — Въ и҆́стинѣ. Щиро, ретельно.

23. Рабà разꙋмѝва и пр. Єсть ту бесѣда о жидѣ котрый служивъ у другого жида яко невôльникъ. По шести лѣтахъ службы мусѣвъ такій слуга бути пуще,

ми́ва да лю́битъ ду́ша̀ твоѧ̀: и҆ не лишѝ є҆го̀
24. свобо́ды. [а] Є҆́сть ли тебѣ̀ ско́тъ, призира́й є҆го̀,
и҆ а҆́ще тебѣ̀ бу́детъ потре́бенъ, да пребу́детъ те-
25. бѣ̀. [б] Сы́ть ли тебѣ̀ ча̑да, накажѝ ѧ̑, и҆ преклo-
26. нѝ ѿ ю҆́ности вы́ю и҆́хъ. Сы́ть ли тебѣ̀ дще́ри,
внима́й тѣ́лу и҆́хъ, и҆ не ꙗ҆вла́й весе́лагѡ къ ни́мъ
27. лица̀ твоегѡ̀. [в] Вы́дай дще́рь, и҆ бу́деши совер-
ши́вый дѣ́ло вели́ко: и҆ му́жеви разу́ми́ву да́ждь

а) Второз. 25, 4. б) нис. 30, 12. в) нис. 42, 9.

ный на волю. Зри дотычнѝ приписы въ законѣ Мойсея Исх. 21, 2. и Второз. 15, 12.

24. Єсть ли тебѣ и пр. Кто не мае стараня о свою худобу, кто не дае ей выстарчаючого поживленя, чистости, ôтпочинку, той не буде мавъ зъ неи хôсна; кромѣ того и етика подае чоловѣкови певнѝ обовязки взглядомъ худобы. Зри пояснене Притч. 12, 10.; 27, 23. — А҆́ще тебѣ̀ бу́детъ и пр. Єсли тобѣ худоба есть потрѣбною, то удержуй ю старанно, въ противнôмъ случаю продай ю або забий на ужитокъ домашный.

25. Сы́ть ли тебѣ̀ и пр. Ломи завчасу самоволю и упôръ твоихъ сынôвъ и приучай ихъ до послуха, безъ котрого не будуть они добрыми христіянами нѣ добрыми горожанами. Зри пояснене Притч. 13, 24.

26. Сы́ть ли тебѣ̀ дще́ри и пр. Вщѣпляй въ серцю твоихъ донёкъ встыдливôсть и боязнь Божу; стереги ихъ передъ небезпеченьствами розпусты; повздержуй ихъ ôтъ веселыхъ забавъ; чувай надъ ихъ поведенемъ; не розпещуй ихъ и не оказуй имъ твоеи радости задля ихъ красы и другихъ внѣшныхъ прикметôвъ, иначе бо здѣлаешь ихъ суетными, гордыми и упрямыми.

27. Вы́дай дще́рь и пр. Коли зможешь выдати твою доньку за обычайного и розумного чоловѣка, тогды сповнишь великій и важный ôтцѣвский обовязокъ, а своей

28. ю҃. Є҆сть ли тебѣ̀ жена̀ по дꙋшѝ, не и҆зжденѝ є҆ѧ̀.
29. а) Всѣ́мъ се́рдцемъ твои́мъ прославлѧ́й ѻ҆тца̀
30. твоего̀, и҆ ма́терниѫ̀ болѣ́зней не забꙋ́ди: Помянѝ, ꙗ҆́кѡ тѣ́ма рожде́на є҆сѝ, и҆ что̀ и҆ма воз-
31. да́си, ꙗ҆́коже ѻ҆́нѝ тебѣ̀? Все́ю дꙋше́ю твое́ю бла-
32. гоговѣ́й Гдⷭ҇еви, б) и҆ ѥ҆ре́и є҆гѡ̀ чтѝ: Все́ю си-

а) Тов. 4, 3.; выс. 3, 8. б) Второз. 12, 19.

доньцѣ здѣлаєшь найважнѣйшу прислугу; тожь не уважай на грошѣ, на становиско, але на обычаѣ того, що о руку твои доньки старає ся, иначе способишь своей доньцѣ лиху долю и стаєшь ся для неи не жичливымъ, любячимъ отцемъ, але користолюбивымъ тираномъ.

28. Єсть ли тебѣ̀ жена̀ и пр. Сю пересторогу дає Сірахъ уже выс. ст. 2 .; ôнъ повтаряє ю єще разъ, бо ничь такъ не упріятняє земского житя, якъ любезна жена, котра розумъ соединяє съ добротою серця.

29. Всѣ́мъ се́рдцемъ и пр. Зри пояснене выс. 3, 8. и Тов. 4, 3. 4.

30. Помянѝ и пр. Памятай о тôмъ, що твоимъ родичамъ завдячуєшь житє и выхованє, многѝ и превеликѝ добродѣйства для твого тѣла и души; всё отже добре, яке бы ты имъ оказовавъ, єще не вырôвнає тымъ всѣмъ добродѣйствамъ, якихъ они не щадили для тебе.

31. Все́ю дꙋше́ю и пр. Зъ цѣлого серця почитай Бога, твого сотворителя и найбôльшого добродѣя; служи єму вѣрно, щобысь удостоивъ ся єго благословеня въ тôмъ житю и будучôмъ; священикôвъ же яко слугъ Божихъ чти и старай ся о ихъ удержанє. Слово чтити значить въ языцѣ библійнôмъ такожь старати ся о когось, єго живити, удержувати. Зри выс. 3, 8.

32. Сотво́ршаго тѧ̀. Бога. — Не ѡ҆ста́ви. Спома-

лою (твоéю) возлюбѝ сотвóршаго тѧ̀, ѝ слꙋжи-
33. телей ѐгѡ̀ не ѡ̑стáви. [а] Бóйсѧ Гдⷭ҇а, ѝ прослáви
ї҆ерéа, ѝ дáждь чáсть ѐмꙋ̀ ꙗ҆́коже заповѣ́дано те-
34. вѣ̀: [б] Начáтки, ѝ ѡ̀ согрѣшéнїи, ѝ даѧ́нїе мы́ш-
цей, ѝ жéртвꙋ ст҃ы́ни, ѝ начáтокъ ст҃ы́хъ. [в]
35. Ѝ ни́щемꙋ прострѝ рꙋ́кꙋ твою̀, да соверши́тсѧ
36. бл҃гословéнїе твоѐ. [г] Благодáть даѧ́нїѧ предъ всѧ́-
кимъ живы́мъ (да вꙋ́детъ), ѝ надъ мертвецéмъ

а) Лев. 2, 10.; 1. Тим. 5, 17. б) Мат. 10, 10.; 1. Кор. 9, 14. в) Пс. 40, 2. г) Рим. 14, 18.

гай ихъ, давай имъ, що для нихъ до житя єсть потрѣбне.

33. Чáсть. Дары приписанѝ въ законѣ Мойсея, служачѝ до удержаня священникôвъ.

34. Начáтки. Зри пояснене Лев. 2, 12. — Ѡ̑ согрѣшéнїи. О жертвахъ грѣховныхъ зри Исх. 29, 22. 27.; Числ. 18, 18. — Даѧ́нїе мы́шцей (раменъ звѣрятъ жертвенныхъ). Зри о тôмъ Лев. 7, 32. — Жертвꙋ ст҃ы́ни. Имовѣрно має ту розумѣти ся жертва назорея. Зри Числ. гл. 6. — Начáтокъ ст҃ы́хъ. Маємъ ту розумѣти десятины, приписанѝ въ Второз. 14, 22 и сл. — О всѣхъ доходахъ, якѝ Израильтяне мали пôсля закона Мойсея давати священикамъ и левитамъ зри пояснене Числ. 18, 32.

35 Ѝ ни́щемꙋ и пр. Спомагай убогихъ твоими милостынями, щобы тебе Богъ благословивъ въ всѣмъ. Зри пояснене Тов. 1, 7.; 4, 7—11.

36. Бл҃годáть и пр. Не обмежуй ся на даване милостыни тôлько жіючимъ, но не ôтказуй ихъ такожь умершимъ; старай ся о ихъ честный похоронъ, займи ся ихъ родиною, ставъ стравы на ихъ гробѣ и т. п. Зри Руть 2, 20.; Тов. 2, 4.; 4, 17.

37. [а)] не возбранѝ благодáти. [б)] Не оу҆страня́йсѧ ѿ
38. плáчꙋщихъ, и҆ съ сѣтꙋющими сѣтꙋй. [в)] Не лѣ-
ни́сѧ посѣщáти волѧ́ща: си́ми во возлюбленъ
39. бꙋ́деши. Во всѣ́хъ словесѣ́хъ твои́хъ [г)] поминáй
послѣ́днѧѧ твоѧ̀, и҆ во вѣ́ки не согрѣши́ши.

Глава̀ 8.

Правила осторожности въ пожитю съ другими, и въ гдеякихъ ѻ҆тносинахъ.

1. [д)] Не свари́сѧ съ человѣ́комъ си́лнымъ, да не ко-

а) Тов. 1, 17 б) Рим. 12, 15. в) Мат. 25, 36.; Як. 1, 27. г) Пл. Єр. 1, 9. д) нис. 13, 3.

---

37. Не оу҆страня́йсѧ и пр. Май спо̂вчуте для твоихъ ближныхъ въ ихъ терпѣняхъ и старай ся улегшити имъ ихъ терпѣня потѣшенемъ и помочію. — Съ сѣтꙋющими. Съ сумуючими.

38. Не лѣни́сѧ и пр. Потѣшай хорого пріязными носѣщенями, ободряючими бесѣдами и любезными прислугами; тымъ способомъ зыскаешь собѣ любовь и поважане у хорого и его родины.

39. Во всѣ́хъ и пр. При всѣмъ, що дѣлаешь, памятай на твою смерть, на судъ Божій, по котро̂мь наступить твоя вѣчна щасливо̂сть або твое вѣчне осуджене; если о тыхъ рѣчахъ будешь статочно памятати, не зможешь грѣшити легкодушно, опрешь ся кождо̂й зло̂й похоти, остоишь ся въ кождо̂й нагодѣ до грѣха.

1. Не свари́сѧ и пр. Чоловѣкъ могучій мае всякѝ средства и способы до одержаня задосытьучиненя за

2. гдѧ̀ впадѐши въ рꙋ́цѣ ѐгѡ̀. [а] Не тѧжи́сѧ съ
чл҃вѣ́комъ бога́тымъ, да не когда̀ ѡ҆тѧготи́тъ
3. тебѣ̀ мѣрꙋ: [б] Мно́гихъ бо погꙋ́вѝ зла́то, и҆
4. сердца̀ ца́рскаѧ преклонѝ. Не сварѝсѧ съ чл҃вѣ́-
комъ ѧ҆зы́чнымъ, и҆ не накладѝ [в] на ѻ҆́гнь
5. ѐгѡ̀ дро́въ. Не и҆гра́й съ ненака́занным, да не

а) Мат. 5, 25. б) пис. 31, 6 в) Як. 3, 6.

дôзнанѝ ôтъ тебе обиды; тому стережи ся образжати чоловѣка, высшого ôтъ тебе силою и повагою.

2. Не тѧжи́сѧ и пр. Не спори ся съ чоловѣкомъ богатымъ, щобы сей спôръ не ставъ ся для тебе тягаромъ; богатый бо чоловѣкъ може грôшми перекупити свѣдкôвъ и судѣевъ, щобы судъ выпавъ некористно для тебе, або ôнъ судовыми росправами выставить тебе на выдатки, не ôтповѣдаючѝ твому маєтковому стану.

3. Мно́гихъ и пр. На грошѣ суть звычайно люди лакомѝ, не вынимаючи навѣть цареи; тожь чоловѣкъ богатый може легко перекупити свѣдкôвъ и судѣевъ на твою некористь.

4. Не сварѝсѧ и пр. Не начинай сварнѣ съ чоловѣкомъ бесѣдливымъ; ôнъ бо есть подôбнымъ до трѣскаючого огню; кто съ нимъ вôйде въ сварку, той додає до того огню дровъ, и пôддержує єго; ôнъ подає такому говорунови новый предметъ до обмовъ и клеветъ, понеже ôнъ до нашихъ слôвъ додає свои и всюда ихъ розносить; найлучше отже єсть, оминати такихъ людей.

5. Не и҆гра́й и пр. Не вдавай ся въ нїякѝ поуфалости съ людьми зле выхованими; они бо въ жартѣ не зважають на ничь; єсли на тобѣ не найдуть чогось до высмѣяня, то постарають ся вышукатѝ якѝ хибы на твоихъ предкахъ, щобы тебе яко ихъ потомка осмѣшити.

6. пріймꙋтъ безчестіѧ прародители твои. [а] Не поноси чл҃вѣкꙋ ѡ҆бращаю́щꙋсѧ ѿ грѣха̀: помѧни̇,
7. ꙗ҆́кѡ всѝ є҆смы̀ въ є҆пітімі́ахъ. [б] Не безче́сти человѣ́ка въ ста́рости є҆гѡ̀, и҆́бо и҆ ты̀ са́мъ состарѣ́шисѧ. [в]
8. Не ра́дꙋйсѧ ѿ мертвецѣ̀ вы́вшемъ враждє́бнѣйшемъ тебѣ̀: помѧни̇, ꙗ҆́кѡ всѝ ᲂу҆мира́емъ. [г]
9. Не пре́зри по́вѣсти премꙋ́дрыхъ, и҆ въ
10. при́тчахъ и҆́хъ живѝ: Ꙗ҆́кѡ ѿ ни́хъ навы́кнеши наказа́нїю, и҆ слꙋжи́ти велмо́жамъ ᲂу҆до́бнѡ. [д]

а) Іоа. 8, 7.; 2. Кор. 2, 7; Гал. 6, 1. б) Лев. 19, 32. в) Мих. 7, 8.; Притч. 24, 17. г) выс. 6, 35.

---

6 **Не поноси̇** и пр. Грѣшникъ, котрый поправляє ся, має досыть борбы съ собою; єго придавляє скруха и встыдъ; тожь не побо̂льшай єго терпѣній пригадованємъ єму єго похибокъ; пріими єго любезно яко брата, забудь о єго неправостяхъ и улегши єму дорогу до чесноты; якъ бо мо̂гъ бы ты б̂ти строгимъ взглядомъ грѣшника, будучи самъ грѣшникомъ, заслугуючимъ на кару?

7. **Не безче́сти** и пр. Ты маєшь надѣю, що дожиєшь до старости; чижь бы тобѣ се подобало ся, єсли бы тете въ старости кто высмѣвавъ задля якихъ немочей; божь и ты не высмѣвай ніякого старця.

8. **Не ра́дꙋйсѧ** и пр. Не тѣшь ся зъ смерти твого ворога, памятаючи, що и ты колись умрешь, а не хотѣвъ бысь, щ бы кто зъ твоєй смерти радовавъ ся.

9. **Не пре́зри** и пр. Зри поясненє выс. 6, 35.

10. **Ꙗ҆́кѡ ѿ ни́хъ** и пр. Слухай наукъ и пересторогъ опытныхъ людей, о̂тъ нихъ бо зможешь найлучше научити ся рооторопнсти въ захованю ся съ всѣми и въ повненю своихъ обовязко̂въ, особливо же въ о̂тношеню до людей можныхъ, вплывовыхъ, щобысь мо̂гъ имъ послужити безъ шкоды для себе и для другихъ.

11. [а)] Не ѿстꙋпа́й ѿ по́вѣсти ста́рцевъ: и҆́бо ті́и на-
12. выко́ша ѿ ѻ҆те́цъ свои́хъ: Ꙗ҆́кѡ ѿ ни́хъ на-
вы́кнеши ра́зꙋмꙋ, и҆ во ве́мѧ потре́бно да́ти ѿ-
13. вѣ́тъ. Не возгнѣща́й оу҆́глїѧ грѣ́шникꙋ, да не
14. сгори́ши ѻ҆гне́мъ пла́мене є҆гѡ̀. Не воста́ни на
лицѐ досади́телево, да не присѣди́тъ ꙗ҆́кѡ на-
15. вѣ́тникъ оу҆стѡ́мъ твои́мъ. [б)] Взаи́мъ не да́й
человѣ́кꙋ крѣ́плшꙋ тебѣ̀, и҆ а҆́ще да́си, бꙋ́ди ꙗ҆́коже

а) выс 6, 35. б) нис. 29, 4.

11 Не ѿстꙋпа́й и пр. Поступай всегда пôсля наукъ старцѣвъ; тѝ бо ихъ науки суть важкѝ, одѣдиченѝ еще ôтъ ихъ предкôвъ, опертѝ на довголѣтнôмъ опытѣ; тѝ науки (ст. 12.) могуть тебе найскорше здѣлати розсуднымъ и росторопнымъ, такъ що зможешь собѣ порадити въ кождôй навѣть найтруднѣйшôй справѣ.

13. Не возгнѣща́й и пр. Не картай гнѣвныхъ людей и не викидуй имъ ихъ грѣхôвъ, щобысь твоимъ напôмненемъ не роздмухавъ огню ихъ ярости и не дôзнавъ ôтъ нихъ якои дôткливои шкоды.

14. Не воста́ни и пр. Єсли тебе кто обиджуючими бесѣдами вызывае, не ôтзывай ся до него, не ôтповѣдай ему; ôнъ бо мôгъ бы тебе спôймати на якôмъ неосторожно сказанôмъ словѣ, або перекрутити яке твое слово, и обвинити тебе передъ судомъ, або въ якій иншій способъ старати ся тобѣ зашкодити.

15. Взаи́мъ и пр. Не позичай сильнѣйшому ôтъ тебе; рѣдко бо удасть ся кому змусити чоловѣка могучого до звороту позички, а навѣть не можна ôтъ него жадати такого звороту, щобы не выставити себе на прикрости, се бо було бы уже обидою для него.

16. погꙋ́вивый. [а] Не порꙋча́йсѧ вы́ше си́лы твоеѧ̀:
17. и҆ а҆́ще порꙋчи́шисѧ, ꙗ҆́кѡ воздаѧ́й пецѧ́сѧ. Не
сварі́сѧ съ сꙋдїе́ю: по разсꙋжде́нїю во є҆гѡ̀ бꙋ-
18. дꙋ́тъ сꙋди́ти є҆мꙋ̀. [б] Съ де́рзымъ не ходи̑ на
пꙋ́ть, ꙗ҆́кѡ да не ѿтѧготи́тсѧ на тѧ̀: то́й бо
сотвори́тъ по во́ли свое́й, и҆ съ вꙋ́йствомъ є҆гѡ̀
19. поги́внеши. Съ ꙗ҆́ростивымъ не сварі́сѧ, и҆ не
и҆ди̑ съ ни́мъ сквозѣ̀ пꙋсты́ню: предъ о҆́чи́ма бо
є҆гѡ̀ кро́вь ꙗ҆́кѡ ничто́же є҆́сть, и҆ и҆дѣ́же нѣ́сть
20. по́мощи, та́мѡ низложи́тъ тѧ̀. Съ вꙋ́имъ совѣ́-

а) Притч. 6, 1. б) Быт. 4, 8.

16. Не порꙋча́йсѧ и пр. Не поручай ся за никимъ понадъ твои грошевѝ засобы; часто бо буває, що ручитель мусить самъ заплатити довгъ собою порученый. Зри Притч. 6, 1.; 11, 15; 17, 18.; 20, 16.; 22, 26.

17. Не сварі́сѧ и пр. Судіи держать съ собою яко товаришѣ свого уряду, и жаденъ зъ нихъ не признасть другому неслушности; тожь найрозумнѣйшою рѣчею буде не спорити ся съ судіею передъ его товаришомъ.

18. Съ де́рзымъ и пр. Не заходи съ чоловѣкомъ смѣлымъ, зухвалымъ, бутнымъ; зъ такого бо товариства могуть для тебе выйти всякѝ прикрости; ôнъ бо може допустити ся всякого рода зухвалыхъ, глупыхъ псотъ, котрѝ могуть для него и его товаришей принести великѝ шкоды.

19. Съ ꙗ҆́ростивымъ и пр. Не вдавай ся въ сварнѣ съ чоловѣкомъ гнѣвнымъ и мстивымъ, особлово коли єсьте зъ далека ôтъ людей; такій бо чоловѣкъ легковажить собѣ смерть другого и тому мôгъ бы тебе убити, користаючи зъ нагоды, що нема при тобѣ никого, кто бы тебе оборонивъ.

20. Съ вꙋ́имъ и пр. Щасливе довершене якого намѣру зависить неразъ ôтъ затаєня средствъ, маючихъ

та не твори̑: не возмо́жетъ по сло́ва оу̑держа́ти.
21. Предъ чужи́мъ не твори̑ та́йнагѡ: не вѣ́си бо,
22. что̑ роди́тъ тебѣ̑. Всѧ́комꙋ человѣ́ккꙋ не ꙗвлѧ́й
се́рдца твоегѡ̑, да не воздастъ тебѣ̑ благодѣ́ти
ло́жныѧ.

Глава̀ 9.

Правила для товаришского пожитя особливо съ особами другого пола.

1. Не [a)] ревнꙋ́й женѣ̑ нѣ̑дра твоегѡ̑, нижѐ наꙋчи̑

---

a) Числ. 5, 14.; Притч. 6, 34.

послужити до переведеня сего намѣру; тожь не треба нараджовати ся съ людьми глупыми, котрѝ сейчасъ всё розголошують.

21. Предъ чужи́мъ и пр. Не чини анѣ не говори ничого тайного передъ чужимъ чоловѣкомъ; не знаешь бо, якій ужитокъ ôнъ зъ того здѣлае, чи може не схоче тебе зрадити передъ твоими ворогами або въ иншій способъ тобѣ зашкодити.

22. Всѧ́комꙋ человѣ́ккꙋ и пр. Не ôткрывай твого серця передъ кимнибудь, може бо легко стати ся, що ктось за твою щирôсть, съ якою ему отвираешь твое серце, твои тайны, ôтплатить ся тобѣ злобою и зрадою. Зр. исторію Самисона Суд. 16, 17.

1. Не ревнꙋ́й и пр. Зависть мужа и его безпôдставне пôдозрѣне може привести вѣрну жѣнку до тои остаточности, що она стане ся тымъ, за що ю мужь уважае, що она за пôдозрѣне, котре уважае за найбôльшу обиду, пôмстить ся правдивою невѣрностію. Невѣрна жѣн-

2. на тебѐ самагò оучéнїю лукáву. [а] Не дáждь же-
нѣ дýшѝ твоеѧ̀, ѿже превзы́ти ѿй надъ крѣ́пость
3. твою̀. [б] Не срѣтáй жены̀ блудни́цы, да не кáкѡ
4. впадéши въ сѣ́ти ѿѧ̀. [в] Къ спѣвáющей не при-
мѣшáйсѧ, да не кáкѡ оувѧ́знеши въ начинáнї-
5. ихъ ѿѧ̀. [г] Дѣ́вы не назирáй, да не когдà со-

а) 1. Петр. 3, 1. б) Притч 7, 5. в) Притч. 5, 3. г) Быт. 6, 2.; Іов. 31, 1.

ка такожь не поправить ся завистею и пôдозрѣванемъ мужа, а радше гôршою стане ся. Чимъ бôльше би мужь стереже, тымъ бôльше буде она за помочію рôжныхъ пôдступôвъ зводити свого мужа. Кто хоче впевнити ся любви своеи жѣ ки, той гехай старае ся бути для неи любезнымъ и нехай дае ей перше самъ примѣръ супружескои пріязни и вѣрности.

2. Не дáждь и пр. Будь для твоеи жѣнки людяный, люби ю, але не пôддавай ся ей; уступчивôсть мужа може стати ся причиною, що жѣнка заволодѣе нимъ немовъ невôльникомъ. Зр. Суд. 16, 1—21.; 3. Цар 11, 4.

3. Не срѣтáй и пр. Зри пояснене Притч. 7, 5. 10—23.

4. Къ спѣвáющей и пр. Есть ту имовѣрно бесѣда о спѣвачкахъ и танечницяхъ, котрѝ на востоцѣ выступали при всякихъ торжествахъ а були при тôмъ блудницями. Иншѝ мають ту на мысли кожду женьщину, любячу и умѣючу спѣвати, способну выкликати въ мужчинѣ грѣшнѝ похоти и звезти его на дорогу нечистоты. Зр. Притч. 5, 3.

5. Дѣ́вы и пр. Будь осторожнымъ въ приставаню съ особами другого пола, не приглядай ся имъ, щобы не обудила ся въ тобѣ похôть тѣлесна и не стала ся причиною твого упадку.

6. влазнишися въ красотѣ ея. [а] Не даждь владни-
цамъ душй твоеѧ, да не погубиши наслѣдїѧ
7. твоегѡ Не ѡбзирай стогнъ града, й въ пу-
8. сты́хъ егѡ не заблуждай. [б] Ѡврати ѻко твое
ѿ жены красныѧ, й не назирай чуждыѧ добро-
9. ты: [в] Добротою женскою мнози прелстишасѧ:
10. й ѿ сеѧ похоть ꙗкѡ огнь разгараетсѧ. Съ му-
жатицею ѿнюдъ не сѣди, й не медли съ нею

а) Притч 5, 8. б) Мат. 5, 28. в) 2. Цар 11, 2; 3. Цар. 11, 1.

6. Не даждь и пр. Не ôгдавай себе (душй твоеѧ) въ руки блудниць, не приставай съ ними, иначе бо стратишь всё твое майно, котре стане ся ихъ добычею. Зри пояснене Притч. 5, 10.

7. Не ѡбзирай и пр. Оминай улицѣ и закутки, где блудницѣ чатують на свою добычу. Зри пояснене Притч. 7, 9.

8. Ѡврати и пр. Не приглядай ся чужимъ жѣнкамъ; видъ бо красной жѣнки може въ тобѣ выкликати грѣшну похôть, и ты допустишъ бы ся прелюбодѣйства съ нею въ твоимъ серцю. Зри Мат. 5, 28. — Чуждыѧ доброты Красы чужои жѣнки.

9. Добротою и пр. Жаденъ вѣкъ анѣ станъ чоловѣка не есть вôльнымъ ôтъ небезпеченьства розбудженя въ своимъ серцю огню нечистои похоти при неоглядно̂мъ приставаню съ особами другого пола; нема нѣ такъ мудрого вѣ такъ доброго чоловѣка, котрый бы не мôгъ бути зведеный на злу дорогу, наколи не чувае надъ своими очима. Тожь уже поганинъ Сократъ говоритъ, що добрый чоловѣкъ довженъ мати не лишь повдержливй руки, но и повдержливй очи, уха и языкъ.

10. Съ мужатицею и пр. Стережи ся занадто дружного приставаня съ женщиною замужною; особливо же не забавляй ся въ еи товариствѣ при угощеняхъ и при винѣ; тогды бо (ст. 11.) твоя похоть, еще бôльше

11. въ вінѣ: Да не когда̀ приклони́тсѧ дꙋша̀ твоѧ̀
на ню̀, и҆ дꙋ́хомъ твои́мъ поползнѐшисѧ въ па́-
12. гꙋвꙋ. [а] Не ѡ҆ставлѧ́й дрꙋ́га ста́рагѡ, но́вый во
13. нѣ́сть то́ченъ є҆мꙋ̀: Ві́но̀ но́вое, дрꙋ́гъ но́въ: [б]
а҆́ще ѡ҆ветша́етъ, съ весе́лїемъ и҆спїе́ши є҆го̀.
14 Не ревнꙋ́й сла́вѣ грѣ́шника: [в] не вѣ́си бо, ко́е
15. бꙋ́детъ превраще́нїе є҆гѡ̀. Не соизво́ли и҆зволе́нї-

а) Притч. 27, 10. б) Лук. 5, 39. в) Пс. 36, 35.

розбуджена ѣдженємъ и питємъ, а також свобо̂дными розговорами, стане ся причиною твого упадку, твоєи вѣчнои погибели, яка жде кождого прелюбодѣя; а и дочасне твоє житє выставляєшь на небезпеченьство, бо обидженый тобою мужь женьщины, съ которою ты занадто свобо̂дно пристаєшь, а може и прелюбодѣйства допускаєшь ся, може тебе убити.

12. Не ѡ҆ставлѧ́й и пр. Старый пріятель, о котрого вѣрности мы довгимъ опытомъ пересвѣдчили ся, заслуває на бо̂льше довѣрє, нѣжь пріятель новый, котрого вѣрности мы не могли єще добре испытати. Зри поягненє Притч. 27, 10. — То́ченъ. Подо̂бный, схо̂дный.

13. Ві́но̀ и пр. Новымъ виномъ погорджає ся такъ не треба дорожити ся и новымъ пріятелемъ; однако новому вину дає ся зо̂старѣти, закимъ ся єго пье; такъ само треба довго испытовати вѣрно̂сть и честно̂сть пріятеля, закимъ отворимъ єму наше серце, закимъ маючи въ нимъ свого повѣрника, найдемъ въ єго пріязни правдиве щастє.

14. Не ревнꙋ́й и пр. Не завидуй грѣшникови єго славы и не наслѣдуй єго, бо не знаєшь, якій буде єго конець; зъ початку єму добре поводить ся, но съ часомъ постигає єго дочасна и вѣчна кара. Зри поясненя Притч. 3, 31.; 23, 17.; 24, 19. 20.

15. Не соизво́ли и пр. Не похваляй и не находи

ѧмъ нечестивыхъ: помѧнѝ, ꙗкѡ да́же до а҃да
16. не ѡ҆правдѧ́тсѧ. Дале́че ѿстꙋпѝ ѿ человѣ́ка, и҆-
же и҆́мать вла́сть оу҆бива́ти, и҆ не оу҆зо́йшисѧ
17. стра́ха сме́ртна. И҆ а҆́ще пристꙋ́пиши, не согрѣ-
18. ша́й, да не ѿи҆́метъ живота̀ твоегѡ̀: Познава́й,
ꙗ҆́кѡ посредѣ̀ сѣ́тей минꙋ́еши, и҆ по забра́лѡмъ
19. гра́да хо́диши. По крѣ́пости твое́й разсмотрѧ́й
20. и҆скреннѧго, и҆ съ премꙋ́дрыми совѣ́тꙋй. Съ ра-

уподобаня въ тôмъ, чого люди безбожнѝ собѣ желають и що они дѣлають; не приставай съ ними, оминай ихъ, памятаючи о тôмъ, що ихъ жде Божа кара котра неразъ ихъ постигае еще передъ ихъ смертію; або: що они позôстануть всегда злыми и карыдостойными, непоправными ажь до смерти, котра ихъ вкине въ пропасть вѣчнои погибели.

16. Дале́че ѿстꙋпѝ и пр. Сторони ôтъ двора тиранôвъ, где тысячнѝ небезпеченьства грозять твому житю, а не будешь потребовати боятя ся о твое житє. Єсли же (ст 17.) задля якои причины мусишь оставати на такôмъ дворѣ, то будь осторожный въ твоимъ поступованю, щобысь въ чôмсь не провинивъ противъ тирана и не наразивъ ся на утрату житя, памятаючи (ст. 18), що жієшь на тôмъ дворѣ немовъ птахъ межи сѣтями, въ якѝ ôнъ легко впасти и житє стратити може, — немовъ жовнѣръ на заборолѣ, на мурѣ мѣста, где его вороги легко досягнути и забити могуть.

19. По крѣ́пости и пр. Не звѣряй ся жадному пріятелеви, доки ты не пересвѣдчивъ ся по можности якъ найлучше о его вѣрности и честности; тому ôткрывай твои намѣры тôлько чоловѣкови мудрому и вѣрному, и съ нимъ о способахъ довершеня твоихъ намѣрôвъ нараджуй ся.

20 Съ разꙋми́выми и пр. На пріятелей и повѣренникôвъ выбирай тôлько розумныхъ и побожныхъ людей, котрѝ въ своихъ бесѣдахъ не насмѣвають ся зъ

зумѝвыми бꙋ́ди размышлѐніе твоѐ, и҆ всѧ̀ по-
21. вѣ́сть твоѧ̀ въ закѡ́нѣ Вы́шнаго. Мꙋ́жіе пра́-
ведніи да вечерѧ́ютъ съ тобо́ю, и҆ въ стра́сѣ
22. Гдни вꙋ́ди хвала̀ твоѧ̀. Ѿ рꙋки̑ хꙋдо́жникѡвъ
дѣ́ло похвале́но выва́етъ, и҆ во́ждь людѐй пре-
23. мꙋ́дръ въ словесѝ своѐмъ. Стра́шенъ [a] въ гра́-
дѣ своѐмъ мꙋ́жъ ѧ҆зы́ченъ, и҆ де́рзый въ слове-
сѝ своѐмъ возненави́дѣнъ бꙋ́детъ.

Глава̀ 10.

Похвала мудрои зверхности. Пересторога передъ гордостію. Достоинство честноты и боязни Божои.

1. Премꙋ́дръ [б] сꙋдіа̀ наказꙋ́етъ лю́ди своѧ̀, и҆ вла-

а) 1. Цар. 22, 9.; Притч. 16, 27. б) Притч. 20, 8.

религіи. Тôлько бо межи мудрыми и честными людьми може бути правдива и тревала пріязнь. Зри выс. 6, 17.

21. Мꙋ́жіе и пр. Твоими домашными пріятелями нехай будуть тôлько побожнѝ и честнѝ люди; не цѣни ничого высше надъ честь, бути богобоязливымъ и пôсля Божого закона жіючимъ чоловѣкомъ.

22. Ѿ рꙋки̑ и пр. Здôбнôсть, зручнôсть штукаря пôзнаемъ зъ его дѣла, яке ôнъ довершае; такъ само пôзнаемъ мудрôсть управителей народôвъ зъ ихъ бесѣдъ и дѣлъ, зъ ихъ засудôвъ и розпоряджень.

23. Стра́шенъ и пр. Обмовникъ, клеветникъ, лгунъ, суть пострахомъ и обриджнемъ для мѣста, суть страшною язвою людскои суспôльности; передъ такими бо людьми никто не есть безпечнымъ, кождый находить ся въ небезпеченьствѣ утраты найцѣннѣйшого свого добра, своеи чести, черезъ тыхъ людей. Зри выс. 5, 16. 17.; 6, 1.

1. Премꙋ́дръ и пр. Мудрый царь, яко найвысшій

2. дꙑчество разꙋмѝваго҃ вл҃гочи́нно бꙋ́детъ. [а] Ꙗ҆-
коже сꙋдїѧ̀ люде́й свои́хъ, та́ко҃ и҆ слꙋзѝ є҆го҃,
и҆ ꙗ҆коже вл҃ка гра́да, та́ко҃ и҆ всѝ живꙋ́щїи въ
3. не́мъ. [б] Ца́рь ненака́занный погꙋ́битъ лю́ди своѧ̀:
и҆ гра́дъ насели́тсѧ премꙋ́дростїю си́лныхъ. [в]
4. Въ рꙋцѣ̀ Гдⷭ҇ни вла́сть землѝ, [г] и҆ потре́внаго
5. воздви́гнетъ во вре́мѧ на не́й. Въ рꙋцѣ̀ Гдⷭ҇ни
вл҃го́е ше́ствїе мꙋ́жа, и҆ на лицѣ̀ кни́жника воз-

а) 3. Цар. 12, 14.; Притч. 29, 12. б) 3 Цар. 1[illegible], 11. в) Пс. 126. 1. г) Прем. Сол. 6, 4.

судія свого народа, настає на выконуванє законôвъ и карає тыхъ, що ихъ переступають; длятого всѣ части управы єго царства будуть въ найбôльшôмъ порядку, бо єго урядники мусять точно выповняти свои обовязки. — Благочи́нно. Добре устроєно, упорядковано.

2. Ꙗ҆коже сꙋдїѧ̀ и пр. Поведенє царя, князя, єсть взôрцемъ, пôсля котрого поступають, котрымъ въ своихъ чинностяхъ руководять ся єго урядники и пôдданѝ.

3. Ца́рь ненака́занный и пр. Царь необычайный, соблазняючій своихъ пôдданыхъ, приводить свôй народъ до погибели; мудрѝ же и обычайнѝ князѣ стараютъ ся о всё, що до пôднесеня добробыту и задоволеня пôдданыхъ єсть потрѣбне, и тому людность ихъ царства росте не лишь числомъ але и добромъ.

4. Въ рꙋцѣ̀ и пр. Богъ єсть найвысшимъ управителемъ свѣта; ôтъ него походить всяка власть земска; єму завдячити потреба, коли въ ôтповѣднôмъ часѣ отримає народъ такого царя, якого потребує.

5. Въ рꙋцѣ̀ Гдⷭ҇ни и пр. Добрѝ князѣ и честнѝ урядники находять ся пôдъ управою Бога, котрый хоче ними ущасливити свôй народъ. Богъ помагає имъ, удѣляє имъ потрѣбнѝ вѣдомости, дає успѣшность ихъ трудамъ для загального добра, зъ чого осягають они узнанє и славу у народа. — Кни́жника. Человѣка мудрого,

6. ложи́тъ сла́ву свою̀. [а] Во всѧ́кой непра́вдѣ не
держи̑ гнѣва на и҆́скреннаго, и҆ не твори̑ нико́егѡ
7. въ дѣ́лѣхъ досажде́нїѧ. [б] Возненави́дѣна предъ
Бг҃омъ и҆ человѣ́ки гордыні́ѧ, и҆ ѿ ѻ҆́бо́йхъ со-
8. твори́тъ непра́веднаѧ. [в] Ца́рство ѿ ꙗ҆́зыка въ
ꙗ҆зы́къ прево́дитсѧ ра́ди непра́вды, и҆ досажде́нїѧ

а) Лев. 19, 17. б) 1. Петр. 5, 5. в) Прем. Сол. 6, 1.; Дан. 4, 1.; нис. 11, 5.

ученого, такъ царя якъ и его дорадцѣвъ и урядникôвъ, ôтзначаючихъ ся мудростію и знанемъ Божого закона и его приписôвъ.

6. Во всѧ́кой непра́вдѣ и пр. Не заховуй въ серцю гнѣва противъ ближнёго за всяку образу; забувай скоро о ней и не мсти ся за ню обидою и зневагою того, кто тя образивъ.

7. Возненави́дѣна и пр. Гордôсть есть ненавистна передъ Богомъ, понеже гордый не узнае своеи зависимости ôтъ Бога а всего, що посѣдае, не уважае яко Божи̑ дары; въ той способъ дѣлае ôнъ Богу кривду, понеже немовь усувае ся ôтъ его власти. Гордôсть есть ненавистна передъ людьми, понеже гордый хоче всюда пановати, старшовати, а своимъ ближнымъ не хоче признати ніякихъ заслугъ нѣ добрыхъ прикметôвъ; въ той способъ кривдить ôнъ такожь людей, заперечуючи имъ належного поважаня. — Гдейкі̑ розумѣють пôдъ выраженемъ ѿ ѻ҆́бо́йхъ — досажде́нїе въ ст. 6 и гордыні́ю въ ст. 7. и кажуть: обидою (зневагою) и гордостію дѣлають люди безбожні̑ много неправедности.

8. Ца́рство и пр. Если въ якôй державѣ нема справедливости; если богаті̑ и провôдники народу станутъ ся бутні̑ и нарôдъ угнѣтають, — тогды устае взаимне довѣре межи князями и пôддаными, межи высшими и нисшими станами; тогды уступае духъ горожаньскій, остуджуе ся любовь и послухъ для законôвъ а на ихъ мѣстце приходить склоннôсть до ворохобни

9. и҆ и҆мѣ́нїй льсти́выхъ. Почто̀ горди́тсѧ землѧ̀
10. и҆ пе́пелъ? Ꙗ҆́кѡ въ животѣ̀ и҆зверго́хъ оу҆тро́-
11. бꙋ є҆гѡ̀. До́лгꙋю болѣ́знь ѿсѣца́етъ вра́чь.
12. 13. И҆ ца́рь дне́сь а҆̀ оу҆трѡ оу҆́мретъ. [a] Ꙗ҆́ко є҆гда̀
оу҆́мретъ человѣ́къ наслѣ́дитъ га́ды и҆ ѕвѣ́ри и҆

а) Іов. 17, 14.; Пс 4, 11.

котра выклнкує домовѝ вôйны, єслабляючѝ край и цѣлѝ державы, которѝ потôмъ стають ся легкою добычею для остѣнныхъ державъ. Такъ отже черезъ несправедливôсть, буту и богатство, дѣлаюче людей облудными переходить царство ôтъ одного народа до другого, такъ може гордôсть погубити навѣть цвитучу державу;

9. **Почто̀ горди́тсѧ** и пр. Глупымъ єсть гордый чоловѣкъ; ôнъ не має причины бути гордымъ, будучи землею и попеломъ и маючій небавомъ въ землю и попелъ розпасти ся Якъ же може ôнъ погорджати своими ближными, котрѝ суть тои самои природы що ôнъ?

10. **Ꙗ҆́кѡ въ животѣ̀** и пр. Calmet примѣчає, що Сірахъ має при тôмъ образѣ людскои нужды на увазѣ гордого и безбожного царя Антіоха. Сей царь вознѣсъ ся понадъ Бога израильского и хотѣвъ погубити єго почитателей. Однако мерзка хороба, въ котрôй єго внутрости зôстали роздертѝ а червы вылазили зъ єго тѣла, поучила гордого тирана о могучости Єговы а о єго самого нужденности.

11. **До́лгꙋю** и пр. Хороба Антіоха мучила єго довго; она була неисцѣлима; лѣкарѣ безъ успѣха вытинали гниючѝ куснѣ єго тѣла. Зри 2. Макк. 9, 5.

12. **И҆ ца́рь** и пр. Нема рôжницѣ межи царемъ а пôдданымъ; одинъ и другій мусить умирати; одного и другого може смерть несподѣвано заскочити, — щожь отже значить гордôсть чоловѣка, хотьбы царя?

13. **Ꙗ҆́ко є҆гда̀ оу҆́мретъ** и пр. Повзаючѝ звѣрята и черви, родячѝ ся зъ гниючого тѣла умершого царя, и

14. червіе. [a] Начало гордыни человѣку ѿступленіе
ѿ Гда, и егда ѿ сотворшагѡ и ѿвращается
15. сердце егѡ: Якѡ начало грѣха гордыня, и дер-
16. жай ю изрыгнетъ скверну. [б] Егѡ ради ѡбезсла-
ви Гдь въ наведеніяхъ своихъ, и низврати

а) Быт 3, 5. б) 1. Петр. 5, 5.

поѣдаючи его тѣло ажь до костей, — ото цѣле его дѣдицтво по его земскомъ величію! ото такій конець его гордости!

14. Начало гордыни и пр. Якъ довго чоловѣкъ узнае свою зависимость отъ Бога, якъ довго онъ всё що мае, уважае за Божи незаслужени дары, такъ довго не може онъ стати ся гордымъ; гордость бо почивае въ ложномъ выображеню, що чоловѣкъ всё, чимъ есть и що посѣдае, мае завдячити только своей заслузѣ, и що може длятого помѣтовати, погорджати другими.

15. Якѡ начало и пр. Гордость есть початкомъ всякого грѣха, въ кождомъ бо грѣсѣ находить ся певна гордость, задля которои чоловѣкъ не хоче слухати Божихъ законовъ, ставляючи свою волю высше понадъ волю Божу; тожь гордость сама есть уже грѣхомъ найбольшимъ и царицею всѣхъ грѣховъ. Зри пояснене Притч. 8, 13. Такожь есть гордость початкомъ всѣхъ грѣховъ еще для того, що перши родичѣ, забажавши бути подобными самому Богу, допустили ся першого грѣха — гордости. (Быт. 2, 5) — Держай ю и пр. Чіе серце есть повне гордости, той поповняе множество мерзкихъ, гидкихъ грѣховъ; ти грѣхи выкидуе онь зъ себе немовъ воздухъ зъ свого внутра.

16. Егѡ ради и пр. Богъ по всѣ часы упокорявъ гордыхъ, обезславлявъ ихъ передъ свѣтомъ, караючи ихъ всякими доткливыми карами, въ конци же погублявъ ихъ, способлячи имъ поносный конець, якъ Фараову, Навуходоносору, Антіоху, Аману и ин.

17. и҆хъ до конца̀: [а] Престо́лы кнѧзе́й низложѝ
18. Гдь, и҆ посадѝ кро́ткїѧ вмѣ́стѡ и҆хъ: Коре́нїѧ
ꙗ҆зы́кѡвъ го́рдыхъ и҆сто́рже Гдь, и҆ насадѝ сми-
19. ре́нныѧ вмѣ́стѡ и҆хъ: [б] Страны̑ ꙗ҆зы́кѡвъ низ-
вратѝ Гдь, и҆ погꙋбѝ и҆хъ до ѡ҆снова́нїѧ землѝ:
20. И҆зсꙋшѝ ѿ ни́хъ и҆ погꙋбѝ и҆хъ, и҆ потребѝ ѿ
21. землѝ па́мѧть и҆хъ. Не создана̀ бы́сть человѣ́-
кѡмъ горды́нѧ, ни гнѣ́въ ꙗ҆рости рожде́нїемъ

а) 1. Цар. 2, 8. б) Быт 19, 24.

17. Престо́лы и пр. Історія библійна и всемірна подає много примѣрôвъ, що Богъ усувавъ гордыхъ князей зъ ихъ престолôвъ, и на ихъ мѣстце дававъ князей покорныхъ и скромныхъ.

18. Коре́нїѧ и пр. Богъ выгубивъ горді̂, на свою могучôсть уповаючі̂ народы хананейскі̂, ихъ же землю ôтдавъ покорнымъ, на Бога уповаючимъ Израильтянамъ. Зр. 43, 3.; 79, 9.

19. Страны̑ и пр. Богъ знищивъ поганьскі̂, безбожні̂, на свои силы уповаючі̂ мѣста и царства, якъ Содому и Гомору, горді̂ царства Асирійцѣвъ и Вавилонцѣвъ и др., такъ що днесь не лишивъ ся и слѣдъ ихъ давнѣйшои славы.

20. И҆зсꙋшѝ и пр. Богъ высушивъ, спаливъ, знищивъ Содому и Гомору и ихъ околицѣ, выгубивъ ихъ гордыхъ и грѣшныхъ мешканцѣвъ, а память ихъ есть окрыта ганьбою.

21. Не создана̀ и пр. Гордôсть и шаленый гнѣвъ кладуть ся ту разомъ, понеже чоловѣкъ гордый есть дуже дразливый и впадає въ гнѣвъ задля найменьшои обиды. Оба ті̂ пороки не суть чоловѣкови вроджені̂; ôнъ бо выйшовъ зъ рукъ Божихъ совершеный. Ті̂ пороки суть наслѣдкомъ морального зôпсутя людскои природы, дѣйствомъ первого грѣха, котрый зôрвавъ

22. жéнъ. Сѣмѧ честнóе кóе? сѣмѧ человѣ́ческое:
23. сѣмѧ честнóе кóе? боѧщїисѧ Гдⷭ҇а. Сѣмѧ безчéстное кóе? сѣмѧ человѣ́ческое: сѣмѧ безчéст-
24. ное кóе? престꙋпáющїи зáпѡвѣди. Посредѣ̀ брáтїи старѣ́йшина и҆́хъ [а] чéстенъ, и҆ боѧщїисѧ Гдⷭ҇а
25. предъ ѻ҆́чїма є҆гѡ̀. [б] Богáтъ и҆ слáвенъ и҆ нищъ:
26. похвалà и҆́хъ стрáхъ Гдⷭ҇нь. [в] Непрáведно є҆́сть оу҆корѧ́ти нища разꙋмѝва, и҆ не подобáетъ слá-

а) 1. Петр. 2, 17. б) Єр. 9, 23. 24. в) Як. 2, 5. 6.

рôвновагу межи розумомъ и змысловостію. Зри Прем. Сол. 1, 13. 14.; 2, 23. 24.

22. Сѣмѧ и пр. Правдива шляхотнôсть, честь и слава чоловѣка почиває въ єго обычайности, въ єго послуху взглядомъ заповѣдей єго сотворителя. Кто тѝ заповѣди переступає, ганьбить себе и понижає достоинство своєи природы. (Ст. 23.)

24. Посредѣ̀ брáтїи и пр. Якъ отець родины ôтзначує свого первородного сына передъ своими другими дѣтьми, такъ Богъ, отець всѣхъ людей, ôтзначує людей побожныхъ, богобоязливыхъ, межи своими дѣтьми; ôнъ дає имъ явнѝ доказы своєи любви и уподобаня въ нихъ.

25. Богáтъ и пр. Всѣ люди безъ рôжницѣ вѣку, стану и пола довжнѝ свою честь находити въ выконуваню Божои религіи; передъ Богомъ єсть той найбогатшій и найславнѣйшій, кто єсть найпобожнѣйшій, найчестнѣйшій.

26. Непрáведно и пр. Неслушно погорджує ся убогимъ задля єго убожества безъ огляду на єго розумъ и честнôсть, котрѝ довжнѝ єму у всѣхъ честь, поважнє зысковати; въ другои же стороны не належить ся почитанє грѣшникови, хотяй бы ôнъ добрами земскими ôтзначавъ ся.

27. вити мꙋ́жа грѣ́шника. [a] Велмо́жа и҆ сꙋдїѧ̀ и҆
си́лный сла́вни бꙋ́дꙋтъ: и҆ нѣ́сть ѿ ни́хъ ни є҆-
28. ди́нъ вѧ́щшїй боѧ́щагѡсѧ Гдⷭ҇а. [б] Рабꙋ̀ разꙋмѝ-
вꙋ сково́днїи послꙋ́жатъ: и҆ мꙋ́жъ хи́тръ не по-
29. ро́пщетъ наказꙋ́емь. Не мꙋдри́сѧ твори́ти дѣ́ла
своегѡ̀, и҆ не сла́ви себѣ̀ во вре́мѧ тꙋгѝ твоеѧ̀:

а) Юдитъ 16, 19. б) Притч. 17, 2.

---

27. Велмо́жа и пр. Правдивый почитатель Бога єсть высшимъ ôть царя и вельможи, котрымъ люди внѣшно схлѣбляють, въ душѣ же ними помѣтують наколи розумъ и честнота не дѣлають ихъ достойными почитаня. Честнота дає чоловѣкови побожному внутрѣшну вартôсть, яка перевысшає всѣ земскѝ почести и титулы; она змушує навѣть безбожного до ôтданя почести такому побожному чоловѣкови.

28. Рабꙋ̀ и пр Низке походжене не понижає мудрости и честноты и не ôтбирає имъ ихъ значеня и почести; мудрôсть и честнота дѣлають навѣть невôльника достойнымъ чести; єму охотно послужать и рады єго послухають навѣть свободнѝ и знаменитѝ люди, знаючи єго розумъ и честнôсть; онѝ не гнѣвають ся, коли бы такій невôльникъ ихъ перестерѣгъ або навѣть скартавъ. Видимъ се на Іосифѣ, котрый служачи въ домѣ Пентефрія яко невôльникъ, бувъ поставленый надъ цѣлымъ єго домомъ. (Быт. 39, 4.) — Хи́тръ. Розсудный.

29. Не мꙋдри́сѧ и пр. Не вышукуй собѣ поводôвъ до увôльненя себе ôтъ працѣ; праця не понижає чоловѣка, але приносить єму честь; працюючій невôльникъ заслугує на бôльшу честь, нѣжь дармуючій панъ. — Не сла́ви и пр. Не вымавляй ся, що тобѣ встыдъ працёвати, навѣть тогда, коли въ бѣдѣ находишь ся. Єсть се правило для людей высше поставленыхъ, котрѝ навѣть въ потребѣ суть гордыми и волять зносити нужду, якъ взяти ся до якои честной працѣ.

30. [а] Лꙋ́чше дѣ́лаѧй и҆ и҆зъо́вилꙋѧй во всѣ́мъ, не́-
31. же сла́вѧйсѧ, и҆ лиша́йсѧ хлѣ́ба. Ча́до, кро́-
тостїю просла́ви дꙋ́шꙋ твою̀, и҆ да́ждь є҆́й че́сть
32. по досто́инствꙋ є҆ѧ̀. Согрѣша́ющаго на дꙋ́шꙋ
свою̀ кто̀ ѡ҆правди́тъ? и҆ кто̀ просла́витъ безче́-
33. ствꙋюща живо́тъ сво́й? [б] Ни́щїй сла́вимь є҆́сть
вѣ́жества ра́ди своегѡ̀, и҆ бога́тый сла́вимь є҆́сть
34. бога́тства ра́ди своегѡ̀: [в] Прославлѧ́емый же

а) Притч. 12, 9; 28, 19. б) нис. 13, 28. в) Еккл. 7, 12.

30. Лꙋ́чше дѣ́лаѧй и пр. Лучшій богатый селянинъ, нѣжь бѣдный шляхтичь. Зри пояснене Притч. 12, 9.

31. Ча́до, кро́тостїю и пр. Єсть се пересторога передъ ложною покорою. Чолорѣкъ мудрый и честный не цѣнить за высоко своихъ честнотъ и заслугъ, але ôнъ ихъ такожь не запôзнае; ôнъ не дивить ся на другихъ съ погордою, але ôнъ знову не понижае себе, но старае ся о удержане свого достоинства; ôнъ не єсть анѣ гордымъ анѣ пôдлымъ. — Дꙋ́шꙋ твою̀. Себе самого.

32. Согрѣша́ющаго и пр. Кто запôзнае свои честноты и заслуги кто забувае на честь наложну его стану, той провиняє противъ себе самого; такого чоловѣка котрый себе збыточно понижае и не умѣе заховати свого достоинства, никто не оправдае, никто его не буде мавъ за честного и чести достойного.

33. Ни́щїй сла́вимь и пр. Чоловѣкъ убогій не мае иншихъ способôвъ и средствъ до вывысшаня себе, до узысканя почести у людей, якъ лишь свою пильнôсть, науку и честноту; се єсть его цѣле богатство, оно стане єму за добра дочаснѝ, зъедную̂й поважане въ свѣтѣ тымъ, котрô ихъ носѣдають.

34. Прославлѧ́емый и пр. Наколи чоловѣкъ убогій не посѣдае ніякихъ дочасныхъ дôбръ, котрымъ люди

въ нищетѣ, а въ богатствѣ колми паче: безславный же въ богатствѣ, а въ нищетѣ колми паче.

Глава 11.

Розличнй роды покоры. Розличнй правила житя.

1. Премудрость [а] смиреннагѡ вознесетъ главу егѡ,
2. й посредѣ велмѡжъ посадитъ его. [б] Не похвали человѣка въ красотѣ егѡ, й не буди тебѣ

а) Быт. 41, 40.; Дан. 6, 3. б) 1. Цар. 16, 7.

ôтдають честь зъ упередженя, а наколи ôнъ мимо того буває поважаный задля своєи науки и честноты, то о скôлько бôльше бувъ бы ôнъ поважаный тогды, єсли бы кромѣ науки и честноты посѣдавъ єще добра дочаснй? Єсли же чоловѣкови богатому люди не прощають ніякои глупоты, ніякого порока, то о скôлько меньше прощено бы се чоловѣкови убогому, котрый не може свого невѣжества и необычайности покрыти улудою внѣшныхъ дôбръ? Суть ту отже два привила для чоловѣка убогого: ôнъ довженъ неутомимо стремѣти до придбаня собѣ науки и честноты, щобы заслужити собѣ на честь у людей, но ôнъ довженъ такожь не презирази богатствомъ и не занедбовати способôвъ и средствъ, служачихъ до одержаня дочасныхъ дôбръ.

1. Премудрость и пр. Чоловѣкъ низкого походженя, убогій, може наукою и честнотою дôйти до передныхъ урядôвъ и достоинствъ въ державѣ.

2. Не похвали и пр. Въ краснôмъ тѣлѣ мешкає неразъ мерзка душа, а въ мерзкôмъ тѣлѣ душа красна.

3. мéрзокъ человѣ́къ видѣ́нїемъ свои́мъ. Мала̀ ѐсть
въ перна́тыхъ пчела̀, и̑ нача́токъ сла́достей пло́дъ
4. ѐѧ̀. [a] Въ ѡ̑дѣѧ́нїи ри́зъ не похвали́сѧ, и̑ въ
де́нь сла́вы не превозноси́сѧ: ꙗ̑кѡ дивна дѣла̀
Гдⷭ҇нѧ, и̑ та̑йна дѣла̀ ѐгѡ̀ предъ человѣ́ки.
5. Мно́зи мꙋчи́тели сѣдо́ша наземли̑, [б] нечаемый

а) Дѣян. 12, 21.; Лук. 16, 19. б) 1. Цар. 16, 13.

Наука и̑ честнота мають для тебе бути предметомъ твого поважаня и похвалы, а не внѣшный выглядъ чоловѣка, котрый не зависить ôтъ него, а есть тôлько дѣломъ природы.

3. Мала́ ѐсть и пр. Якъ пчола есть найнепоказнѣйшою межи крылатыми животными, а прецѣнь своимъ солодкимъ медомъ людямъ бôльшій хосенъ приносить, нѣжь якій найбôльшій и найкраснѣйшій птахъ, такъ може и незначный чоловѣкъ пильностію и наукою здѣлати державѣ бôльшû прислуги, нѣжь найбôльшій и найкраснѣйшій чоловѣкъ, не маючій здôбностей и иншихъ добрыхъ прикметôвъ.

4. Въ ѡ̑дѣѧ́нїи и пр. Не величай ся, хотяй бысь мавъ на собѣ ознаки якого высокого уряду або достоинства; не горди ся, колись доступивъ якои новои почести; Божû бо намѣры суть дивнû и укрытû, Богъ дае неразъ чоловѣкови высоко вознеста ся, щобы его пôзнѣйше тымъ глибше понижити. Зр. Дан. 4, 26—30.; Дѣян. Ап. 12, 21—23.

5. Мно́зи мꙋчи́тели и пр. Многû тираны зôстали позбавленû своихъ престолôвъ и осѣли немовъ на землѣ, пôдчасъ коли иншû дôйшли до царского достоинства, хотяй о нихъ никто передъ тымъ не мысливъ, що ихъ жде таке вывысшене. Такимъ бувъ Давидъ, котрый зôставъ ôтъ стада покликаный на царя.

6. же оу҆вѧзе́сѧ вѣнце́мъ: [а] Мно́зи си́лнїи оу҆ко-
ре́ни бы́ша ѕѣлѡ̀, и҆ сла́внїи пре́дани бы́ша въ
7. рѹ́ки и҆нѣ́хъ. [б] Пе́рвѣе не́же и҆спыта́еши не пори-
ца́й: оу҆разѹмѣ́й пре́жде, и҆ тогда̀ запреща́й. [в]
8. Пре́жде не́же оу҆слы́шиши, не ѿвѣща́вай, и҆ не
9. влага́йсѧ въ средѹ̀ бесѣ́ды. Ѿ ве́щи, ꙗ҆̀же тебѣ̀
нѣ́сть на потре́вѹ, не тѧжи́сѧ, и҆ на сѹдѣ̀ грѣ́ш-
10. никѡвъ не сѣда́й. Ча́до, дѣѧ̑нїѧ твоѧ̀ да не бѹ́-
дѹтъ [г] ѡ҆ мно́зѣ: а҆̀ще оу҆мно́жиши, не бѹ́деши

а) Ест. 7, 9. 10. б) Второз. 13, 14. в) Притч. 18, 13. г) Лук 10, 41.

---

6. Мно́зи си́лнїи и пр. Многи̑ князѣ̀ до̑ждали ся поганьбленя и впали въ руки своихъ ворого̑въ, котри̑ имъ престолъ а неразъ и житє выдерли.

7. Пе́рвѣе не́же и пр. Не гани никого, доки не пересвѣдчишь ся о єго винѣ; коли всё належито збадаєшь, будешь мо̑гъ зганити, скартати, що тобѣ не подобає ся.

8 Пре́жде не́же и пр. Не о̑тповѣдай, доки не выслухавъ-єсь пытаня, доки не знаєшь, о що иде, и не перерывай бесѣды другому. Зри поясненє Притч. 18, 13.; 29, 20.

9. Ѿ ве́щи и пр. Не заходи въ споры о рѣчи, котри̑ тебе не обходять, зъ котрыхъ не можешь мати ніякого хо̑сна, и не бери участи въ нарадахъ людей безбожныхъ на шкоду людей честныхъ и невинныхъ.

10. Ча́до дїѧ̑нїѧ и пр. Не по̑днимай ся многихъ а лишь сто̑лько и такихъ справъ, котри̑ о̑тповѣдають твоимъ силамъ, котри̑ ты успѣшно для себе и для другихъ довершити можешь. Кто хоче всё здѣлати, не здѣлає ничого. Кто обтяжає себе многими справами, не може ихъ належито выконати, и тому о̑тнесе зъ того для себе и для другихъ шкоду замѣсть хо̑сна, кару о̑тъ

неповинен҃ъ, и҆ а҆́ще сѐ го́ниши, не пости́гнеши,
11. и҆ не оу҆тече́ши бѣжа́щъ. [а] Є҆́сть трꙋжда́ѧйсѧ и҆
пота́сѧ и҆ тща́сѧ, и҆ толи́кѡ па́че лиша́етсѧ.
12. Є҆́сть сла́въ и҆ тре́бꙋѧй застꙋпле́нїѧ, лиша́ѧйсѧ
13. си́лы, и҆ нището́ю, и҆зъови́лꙋетъ: И҆ о҆́чи Гдⷭ҇ни
призрѣ́ста є҆мꙋ̀ въ бл҃га̑ѧ, и҆ воздви́же и҆ ѿ смиренїѧ є҆гѡ̀, и҆ вознесѐ главꙋ̀ є҆гѡ̀ и҆ диви́шасѧ ѿ
14. не́мъ мно́зи. [б] Бл҃га́ѧ и҆ ѕла́ѧ, живо́тъ и҆ сме́рть,
15. нищета̀ и҆ бога́тство ѿ Гдⷭ҇а сꙋ́ть. Даѧ́нїе Гдⷭ҇не

а) Притч. 21, 5.; 1. Тим. 6, 9. б) Іов. 1, 21.; Езек. 28, 4.

Бога а погорду ôтъ людей. — Я҆́ще сѐ го́нши и пр. Хотяй бы ты старавъ ся всѣми силами полагодити твои многй справы, не осягнешь твоеи цѣли; ты будешь старавъ ся уникнути небезпеченьствъ, якй бувають при великихъ и многихъ занятяхъ, но се не удасть ся тобѣ.

11. Є҆́сть трꙋжда́ѧйсѧ и пр. Неодинъ трудить ся запобѣгає, прицює усильно (тща́сѧ) и въ потѣ чола, но чимъ бôльшй суть его труды и заходы, тымъ меньше мають они успѣха; ôнъ не осягає своеи цѣли, жіє въ недостатку и пониженю; иншій знову (ст. 12). єсть слабый, потребуючій помочи, зносячій всякій недостатокъ, и ото (ст. 13). Богъ приходить єму въ помôчь, пôдносить его зъ убожества и нужды, дѣляє его щасливымъ, такъ що всѣ подивляють тую велику змѣну его судьбы. Такъ то безъ Бога не поступишь анѣ до порога; съ Божимъ благословенємъ дôйдешь до почестей и майна, безъ Божого благословеня будуть всѣ твои стараня безъуспѣшными.

14. Ѕла̑ѧ. Кара за грѣхи, нещастя, походять ôтъ Бога рôвно якъ благая с. є. щастє.

15. Даѧ́нїе и пр. Богъ не щадить своихъ дарôвъ побожнымъ людямъ, умѣючимъ робити зъ нихъ добрый ужитокъ; Богъ має въ нихъ своє уподобанє, спріяє имъ

пребыва́етъ благочести́вымъ, и҆ бл҃говоле́нїе є҆гѡ̀
16. бл҃гопоспѣши́тсѧ во вѣ́къ. Є҆́сть богатѧ́йсѧ оу҆-
держа́нїемъ и҆ скꙋ́постїю свое́ю, и҆ сїѧ̀ ча́сть мзды̀
17. є҆гѡ̀. а) Внегда̀ рещѝ є҆мꙋ̀, ѡ҆брѣто́хъ поко́й, и҆
18. ны́нѣ ꙗ҆́мъ ѿ бл҃гъ мои́хъ. б) И҆ не вѣ́сть, ко́е
вре́мѧ прїи́детъ, и҆ ѡ҆ста́витъ ѧ҆̀ и҆нѣ́мъ, и҆ оу҆м-
19. ретъ. в) Сто́й въ завѣ́тѣ твое́мъ, и҆ пребыва́й

а) Лук. 12, 19. 20. б) Еккл. 9, 12.; Єрем. 17, 11. в) Мат. 10, 22.

и благословить ихъ въ тôмъ житю щастемъ а по смерти нагородить ихъ вѣчнымъ блаженьствомъ.

16. Є҆́сть богатѧ́йсѧ и пр. Суть люди, що ôтказованемъ собѣ всѣхъ прїятностей житя, скупостїю, доходять до майна, однако мають зъ того хиба такій хосенъ, що Богъ не допускае ихъ до уживаня свого майна, бо ото тогды, коли они хотять зъ свого майна користати, Богъ забирае ихъ зъ того свѣта а ихъ съ трудомъ узбиране майно переходить въ чужѝ руки. (Ст. 17. 18.)

19. Сто́й въ завѣ́тѣ и пр. Будь статочнымъ въ почитаню Бога и въ выконуваню его закона. Божій законъ называе ся завѣтомъ, понеже межи Израйльтянами а Богомъ бувъ заключеный торжественный завѣтъ, пôсля котрого они зъобовязали ся Богу вѣрно служити и его закона держати ся, а Богъ обѣцявъ имъ, що буде ихъ яко свôй выбраный нарôдъ охороняти и благословити. (Быт. 15, 18.; Исх. 19, 8.; 24, 3—8.) Гдеякѝ розумѣють ту пôдъ завѣтомъ всяку звычайну угоду межи людьми, принятый на себе обовязокъ або якій выбраный станъ, а мысль тыхъ слôвъ була бы: будь вѣрнымъ свому постановленю. — Въ дѣ́лѣ и пр. Вѣрнôсть въ служеню Богу, въ повненю всякихъ твоихъ обовязкôвъ заховай ажь до твоеи старости.

20. въ нéмъ, и҆ въ дѣлѣ твоéмъ ѡ҆бвѣтшáй. Не ди-
вúсѧ дѣлѡ́мъ грѣ́шника, вѣрꙋ́й же Гдⷭ҇еви, и҆ пре-
21. бывáй въ трꙋ́дѣ твоéмъ: [а] Ꙗ҆́кѡ ᲂу҆дóбно є҆́сть
предъ ѻ҆чи́ма Гдⷭ҇нима внезáпꙋ ѡ҆богати́ти ни́ща-
22. го. Бл҃гословéніе Гдⷭ҇не на мздѣ̀ бл҃гочести́вагѡ,
и҆ въ чáсъ скóръ процвѣтéтъ благословéніе є҆гѡ̀.
23. Не рцы̀: кáѧ мнѣ̀ потрéба є҆́сть, и҆ кáѧ ѿ нынѣ̀
24. бꙋ́дꙋтъ мнѣ̀ бл҃гаѧ? Не рцы̀: [б] довѡ́лна мнѣ̀

а) 1. Цар. 2, 7. б) выс. 5, 1.; Апок. 3, 17.

20. Не дивúсѧ и пр. Не завидуй грѣшникамъ, видячи, що имъ добре веде ся; ихъ бо щасте єсть лишь позорне и коротко треваюче. (Зри Притч. 24, 1. 19.) Ты уповай на Бога и працюй дальше совѣстно и жій дальше богоугодно; єсли Богъ (ст. 21.) хоче свого вѣрного почитателя нагородити дочасными добрами, то може ôнъ се здѣлати скоро и несподѣвано; нехай отже побожный чоловѣкъ не нарѣкає, єсли Боже благословеніє заразъ не приходить. — Оу҆дóбно. Легко.

22. Бл҃гословéніе и пр. Боже благословеніє єсть нагородою для побожного чоловѣка, оно выдає єму въ короткôмъ часѣ свои овочи.

23. Не рцы̀ и пр. Не кажи, убогій чоловѣче: по що менѣ заховувати Божій законъ? по що маю я поскрамляти мои похоти противнû сему закону? якій дочасный хосенъ принесла менѣ доси моя побожнôсть? Мимо всеи моеи побожности єсмь я все бѣдный и погордженый. На тû слова упадаючого на духу убогого чоловѣка находить ся ôтповѣдь въ ст. 26.

24. Не рцы̀ и пр. Не говори такожь ты, гордый, бутный богачу: я маю на стôлько майна, много менѣ потреба, — по щожь маю я служити Богу? Я не потребую Божого благословенія, мои достатки охоронять мене передъ всякимъ лихомъ.

25. сꙋть, и чимъ ѿселѣ ѡзлобленъ бꙋдꙋ? [а] Въ
де́нь вл҃гихъ забве́нїе злыхъ, въ де́нь же злыхъ
26. не воспомянꙋтся бл҃гаѧ: [б] Ꙗкѡ оудо́бно е҆́сть
предъ Бг҃омъ въ де́нь сме́рти воздáти человѣ́кꙋ
27. по дѣлѡ́мъ е҆гѡ̀. Ѡзлобле́нїе вре́мене забы́тї
твори́тъ сла́дости, и҆ въ скончáнїи человѣ́ка ѿ

а) нис. 18, 25. б) нис. 17, 19.

25. Въ де́нь и пр. Чоловѣкъ гордый не мыслить въ щастю о тôмъ, що его може подыбати нещасте; длятого стае ся ôнъ бутнымъ. Чоловѣкъ же малодушный не мыслить въ нещастю о тôмъ, що мавъ уже неодну пріятнôсть въ своимъ житю и що буде ю знову мати, и тому боре ся ôнъ съ розпукою. Радить отже Сірахъ, щобы мы памятали о тôмъ, що судьба чоловѣка часто змѣнюе ся, що легко переходить ся зъ богатства до убожества, и на ôтворотъ.

26. Ꙗко оудо́бно и пр. Мысль въ загалѣ въ щастю и нещастю о вѣчнôй заплатѣ, где загадка земского житя буде розвязана. Честнота не нагороджена ôтъ Бога въ тôмъ житю, буде нагороджена въ житю будучôмъ; зброднѣ, беззаконія, не укаранѝ ôтъ Бога въ тôмъ житю, будуть укаранѝ по смерти чоловѣка. Смерть чоловѣка побожного, яко переходъ до лучшого житя, буде заплатою за его богоугодне житє; смерть же чоловѣка безбожного, яко початокъ найстрашнѣйшои нужды, укарае его злѝ дѣла.

27. Ѡзлобле́нїе и пр. Задля коротвихъ терпѣнїй, якѝ Богъ на насъ засылае, нарѣкаемъ и забуваемъ о всѣхъ утѣхахъ и радостяхъ, якѝ отримались мы передъ тымъ ôтъ Бога; скоро мы зъ рукъ Божихъ отримали доброе, то довжнѝ мы принимати терпеливо и злое, а то тымъ бôльше, що оно служить намъ яко средство до нашого усовершеня и ущастливленя. — Въ скончáнїи и пр. Зъ дочасного щастя або нещастя не можемъ пô-

28. крытїе дѣлъ ѥгѡ. Прежде смерти не блажи никого же, и въ чадѣхъ своихъ познанъ будетъ.
29. Не всякагѡ человѣка вводи въ домъ твой:
30. многи бо суть кѡзни льстивагѡ. [a] Ꙗкоже рабка

а) Єрем. 5, 27.

знати, чи кто єсть праведнымъ або безбожнымъ; доперва въ годинѣ смерти выкрывають ся наши дѣла, и Богъ, найвысшій судія ихъ розбирає, щобы кождому дати справедливу заплату. Инши поясняють сей стихъ такъ: въ годинѣ смерти забуває щастливый безбожникъ о всемъ, понеже тогда страшать єго зли дѣла.

28. Прежде смерти и пр. Никого не можна передъ смертію называти щасливымъ, понеже навѣть найчестнѣйше житє може бути якимъ злымъ дѣломъ помрачене; такъ само найбôльше щастє земске може замѣнити ся въ найбôльше нещастє. — Въ чадѣхъ и пр. Мудрый и побожный отець старає ся такожь свои дѣти учити мудрости и заправляти ихъ до честного, добродѣтельного житя. Поведенє дѣтей покаже, яки засады отець вщѣпивъ своимъ дѣтямъ и якій примѣръ ôнъ имъ давъ; звычайно бо суть дѣти такими якими були ихъ родичѣ, якій щепъ, така яблôнь, — яке дерево, такій клинъ, якій батько, такій сынъ, каже наша приповѣдка.

29. Не всякагѡ и пр. Не приставай съ никимъ дружно, не бери собѣ никого за свого повѣреника, закимъ єго докладно пôзнаєшь; суть бо люди облудни, котри вкрадають ся до домôвъ, щобы вывѣдати ся о ихъ таємницяхъ а потôмъ имъ шкодити будь то зъ злобы будь то для своихъ личныхъ користей. Зри слѣд. ст.

30. Ꙗкоже рабка и пр. якъ пôдступный ловець за помочію куропатвы въ клѣтцѣ умѣщеной принаджує въ сѣти инши куропатвы, такъ чоловѣкъ облудный, котрый єсть гордымъ, удаючи, що має серце отворене

оуловлѐнаѧ въ клѣтцѣ (ѡбглѧдаетъ), такѡ
сердце гордагѡ, и ꙗкоже соглѧдникъ назира-
31. етъ паденїѧ. Доброе бо на зло ѡбращаѧ под-
садꙋ творитъ, и на дѡбрыѧ дѣтели возложитъ
32. порокъ. [a] Ѿ искры огненныѧ оумножаетсѧ
оуглїе: и человѣкъ грѣшникъ на кровь присѣ-
33. дитъ. Блюдисѧ ѿ злодѣѧ, зло бо содѣваетъ,
34. да не когда порокъ дастъ тебѣ во вѣкъ. Вселѝ
чꙋждаго въ домъ твой, и развратитъ тѧ мѧ-
тежемъ, и чꙋжда тѧ сотворитъ ѿ твоихъ тебѣ.

---

a) пит. 28, 13.

для тебе, выслѣджує твои гадки, намѣры и дѣла; ôнъ пôдслухує, вывѣдує ся о всемъ, що въ твоимъ домѣ дѣє ся, немовъ бы бувъ поставленый сторожомъ твого дому; ôнъ пôдхвачує всѣ твои слова, придає имъ (ст. 31.) зле значенє, выгадує у найлучшихъ людей хибы або якѝ небезпечнѝ намѣры, и старає ся ихъ вкинути въ найбôльше нещастє.

32. Ѿ искры и пр. Языкъ такого облудного и злобного чоловѣка єсть немовъ пустошачїй огонь; однымъ словомъ, яке ôнъ пôдхвативъ, ложно выложивъ и другимъ розповѣвъ, выкликує ôнъ вражды и споры, котрѝ неразъ кôнчать ся проливомъ крови.

33. Блюдисѧ и пр. Стережи ся чоловѣка злобного, котрый нарочно, зъ злобы старає ся людямъ шкодити, щобы тебе не знеславивъ, такъ щобысь не змôгъ уже николи ôтъ тои неславы очистити ся.

34. Вселѝ и пр. Не припускай до стислои пріязни, на домашного пріятеля такого чоловѣка, котрого успособленя и характеру не знаєшь, бо иначе зворушить тобѣ цѣле родинне житє, внесе неспокôй до твого дому, а въ кôнци позбавить тебе твого майна.

Глава 12.

О ростороности въ дѣлахъ милосердія, въ пожитю съ пріятелями.

1. Аще добро творишн, разумѣй, комꙋ творишн,
2. и бꙋдетъ благодать благимъ твоимъ: [а] Добро сотвори благочестивомꙋ, и ѡбрѧщеши воздаѧніе,
3. и аще не ѿ негѡ, то ѿ Вышнѧгѡ. Не [б] бꙋдетъ добро прилѣжащемꙋ въ злыхъ и не пода-

а) Притч. 19, 17.; Мат. 10, 41. б) Притч. 17, 13.

1. Аще добро и пр. Если хочешь, щобы твои добродѣйства мали добрый успѣхъ, то не роздавай ихъ людямъ недостойнымъ; тожь будь въ томъ взглядѣ осторожнымъ и старай ся перше добре познати того, кому маешь оказати яке добродѣйство. Посля загального мнѣня толкователей не есть ту бесѣда о щоденныхъ, меньшихъ милостыняхъ, при котрыхъ нема потребы дивити ся, чи ктось есть больше або меньше достойнымъ такои милостыни (Лук. 6, 30.); ту есть бесѣда о большихъ добродѣйствахъ, якй мы довжнй оказовати лишь достойнѣйшимъ.

2. Добро и пр. Первымъ достойнымъ предметомъ твоеи милосерности есть чоловѣкъ побожный; если зможе тобѣ отвдячити ся, то здѣлае се охотно, въ противномъ случаю нагородить тебе самъ Богъ, котрого любовію ты въ своей милосерности руководишь ся.

3. Не бꙋдетъ и пр. Не може добре поводити ся чоловѣкови закаменѣлому въ своихъ грѣхахъ и не даючому милостынѣ, хотяй бы могъ; Богъ бо любить милосерныхъ и дае имъ благодать до опамятаня ся и наверненя, котре бы здѣлало ихъ достойными Божого благословеиія.

4. ѥ҆ще мѝлостыни. [a] Да́ждь бл҃гочести́вому, и҆
5 не застꙋпа́й грѣ́шника. Добро̀ сотвори̑ смире́нному, и҆ не да́ждь нечести́вому: [б] возврани̑
хлѣ́бы твоѧ̀, и҆ не да́ждь є҆мꙋ̀, да не тѣ́ми тѧ̀
6. премо́жетъ: Сꙋгꙋ́ба бо ѕлѧ̀ ѡ҆бра́щеши во всѣ́хъ
благи́хъ, ꙗ҆̀же а҆ще сотвори́ши є҆мꙋ̀: ꙗ҆́кѡ и҆ Вы́шнїй возненави́дѣ грѣ́шники, [в] и҆ нечести́вымъ

а) Гал 6, 10 б) 2. Сол. 3, 10. в) Второз. 32, 35.

4. Да́ждь и пр. Давай милостынѣ людямъ побожнымъ, правдиво потребнымъ и умѣючимъ дѣлати зъ отриманои милостынѣ добрый ужитокъ; не спомагай же людей грѣшныхъ понадъ ихъ конечну потребу, щобы они не надъуживали твоеи щодрои милосерности до грѣхôвъ.

5. Добро̀ сотвори̑ и пр. Оказуй щодро твое милосердіе правдиво убогому а при тôмъ честному, однако не оказуй ся щодрымъ для чоловѣка нечестивого; ôнъ бо споможеный тобою, може стати ся гордымъ, бутнымъ, и буде тогда старати ся тобѣ шкодити. Пôсля гдекотрыхъ мысль сего стиха єсть така: оказуй милосердіє потребуючимъ помочи Израильтянамъ, а не спомагай нечестивыхъ с. є. поганъ, понеже иначе погане могли бы своеи переваги надъуживати на шкоду жидôвъ. Пôсля того правила поступали уже Товитъ, Даніилъ, Єстирь, Неемія; той способъ поступованя задержавъ ся у жидôвъ до нынѣшного дня.

6. Сꙋгꙋ́ба и пр. Чимъ бôльше окажешь нечестивому добродѣйство, тымъ бôльше злого досвѣдчишь ôтъ него. Або ѕло́ называє ся сꙋгꙋ́кымъ с. є. двоякимъ. разъ для того, що добродѣйство оказане нечестивому иде на марне, а потôмъ для того, що черезъ тое добродѣйство стає ся нечестивый сильнѣйшимъ до дѣланя намъ шкоды. — Ꙗ҆́кѡ и҆ Вы́шнїй и пр. Но що маєшь ты оказовати бôльшу нѣжь потреба любовь людямъ нече-

7. воздáстъ мéсть. Дáждь благóмꙋ, и҆ не застꙋ-
8. пáй грѣ́шника: Не познáнъ бꙋ́детъ въ бл҃гихъ
9. дрꙋ́гъ, [а] и҆ не скры́ется въ ѕлы́хъ врáгъ. Є҆гдà
во бл҃гихъ бꙋ́детъ мꙋ́жъ, вразѝ є҆гѡ̀ въ печáли
сꙋ́ть, въ ѕлы́хъ же є҆гѡ̀ и҆ дрꙋ́гъ разлꙋчи́тсѧ. [б]
10. Не и҆мѝ вѣ́ры врагꙋ̀ твоемꙋ̀ въ вѣ́ки: ꙗ҆́коже бо

а) выс. 6, 8, 12. б) 3. Цар. 2, 23.; Притч. 1[illegible], 9.

стивымъ, котрыхъ Богъ ненавидить? По що маєшь ты бути понадъ потребу милосернымъ для ворогôвъ Божихъ, котрыхъ Богъ заховує на день своєи строгои ôтплаты? Беручи же выразъ нечестывый въ значеню поганъ, скажемъ: не оказуй ся за щодрымъ для поганъ, бо и Богъ не спріяє поганамъ такъ, якъ Израильтянамъ, свому выбраному народови; ôнъ зсылає на поганъ свои кары, пôдчасъ коли ôнъ обсыпує жидôвъ своими добродѣйствами. Зри выс. ст. 5.

8. Не познáнъ и пр. Якъ довго кому добре веде ся, не можна розличити єго правдивыхъ пріятелей ôтъ пріятелей мнимыхъ або ворогôвъ; но коли кому зле веде ся, скидає ворогъ свою маску и оказує ся такимъ, якимъ єсть въ дѣйстности; ôнъ тѣшить ся зъ нещастя другого, не споможе єго, опускає єго. Зри пояснене Притч. 17, 17.

9. Є҆гдà во бл҃гихъ и пр. Коли кто жіє въ щастю, вороги єго сумують и завидують єму; коли же кого постигне нещастє, тогда опускають єго користолюбивѝ пріятелѣ. Зри выс. 6, 12.

10. Не и҆мѝ и пр. Якъ мѣдь не всегда єсть гладка и остра, такою єсть и злоба твого ворога; она часомъ не показує своєи острости, а лежить причаєна немовъ ржою покрыта. Тожь чоловѣкъ розсудный не всегда вѣрить примиреному пріятелеви, понеже єго жадоба мести могла бы обудити ся при першôй лучшôй нагодѣ.

11. мѣдь ржа́вѣетъ, та́кѡ и҆ зло́ба є҆гѡ̀: И҆ а҆́ще
смири́тсѧ, и҆ по́йдетъ поникши, наста́ви дꙋ́шꙋ
твою̀, и҆ храни́сѧ ѿ негѡ̀, и҆ вꙋ́деши є҆мꙋ̀ ꙗ҆́кѡ
ѡ҆чище́но зерца́ло, и҆ оу҆разꙋмѣ́еши, ꙗ҆́кѡ не до
12. конца̀ ѡ҆торжа́вѣ. Не поста́ви є҆го́ при себѣ̀, да
не когда̀ и҆зри́нꙋвъ тѧ̀ ста́нетъ на мѣ́стѣ тво-
є́мъ: не посади̑ є҆го̀ ѡ҆деснꙋ́ю себѣ̀, да не пой-
детъ когда̀ сѣда́лища твоегѡ̀, и҆ напослѣ́докъ
оу҆разꙋмѣ́еши словеса̀ моѧ̀, и҆ ѡ҆ глаго́лѣхъ мо-

---

11. И҆ а҆́ще смири́тсѧ и пр. Єсли такій примиреный пріятель або скрытый ворогъ упокорить ся передъ тобою, єсли тобѣ примилює ся и передъ тобою похиленый ходить, удаючи твого жичливого и тебе поважаючого друга, тогда май ся на бачности и стережи ся єго. Зри пояснене Притч. 26, 25. — Вꙋ́деши є҆мꙋ̀ и пр. Коли ты твому ворогови, котрый тобѣ пôдло надскакує, добре приглянешь ся, ôткрыєшь въ кôнци єго злобу, хотяй она єсть укрыта; она окаже ся тобѣ немовъ въ выгладженôмъ зеркалѣ въ цѣлôй своєй наготѣ. — Оу҆разꙋмѣ́еши и пр. Въ старинности споряджовано зеркала зъ рôжныхъ металѣвъ (Исх. 38, 6.); коли такихъ зеркалъ разъ чѣпила ся ржа, тогда повертала она всегда мимо пильного чищеня, такъ що уже николи не дала ся цѣлкомъ усунути. До такого зеркала єсть подôбнымъ удаване примиреного ворога. — Ѡ҆торжа́въ. Позбути ся ржи.

12. Не поста́ви и пр. Не уважай примиреного ворога за свого щирого пріятеля, не входи съ нимъ въ блисшѝ ôтношеня и не повѣряй єму ніякихъ таємниць, бо ôнъ змóже тогда тымъ выгôднѣйше способити тобѣ нещасте и надъуживати твоєи щирости и отвертости до твого упадку. Любовь христіяньска приказує щиру любовь ворогôвъ; однако она не забороняє намъ, щобы мы заховували розсудну осторожнôсть въ приставаню съ такими людьми, що до котрыхъ маємъ слушну причину

13. и҆хъ оу҆милѝшися. [a] Кто̀ помѝлꙋетъ ѡ҆ка́нника
ꙁмі́емъ оу҆сѣ́кнена, и҆ всѣ́хъ приступа́ющихъ къ
ꙁвѣре́мъ? та́кожде ходѧ́щаго съ мꙋ́жемъ
грѣ́шникомъ и҆ примѣша́ющагосѧ грѣхѡ́мъ
14. е҆гѡ̀. Ча́съ съ тебо́ю пребꙋ́детъ, и҆ а҆́ще оу҆клони́-

а) Пс. 57. 6.

сомнѣвати ся о щирости ихъ успособленя взглядомъ насъ. — Напослѣ́докъ и пр. Наколи не услугаешь моеи рады и вдась ся добровôльно въ небезпеченьство, не стерегучи ся такого примиреного ворога, тогды будешь сего за пôзно жаловавъ.

13. Кто̀ помѝлꙋетъ и пр. Пôдъ словомъ „ѡ҆ка́нникъ“ (въ лат. текстѣ incantator) мае розумѣти ся заклиначь, якій вужѣвъ позбавляе ѣди и дѣлае съ ними рôжнѝ штуки, приписуючи той свôй вплывъ на вужѣвъ своимъ заклинанямъ. Якъ отже никто не мае спôвчутя для такого заклинача, коли тойже зôстане ôтъ вужѣвъ укушеный, понеже добровôльно ихъ шукае и ихъ дотыкае ся, такъ не заслугують на милосердіе тіи, що мимо пересторогъ, щобы уникали небезпеченьства, впадуть въ бѣду, котрои могли були легко уникнути. Чоловѣкъ неосторожный, котрый дае себе злыми людьми звести и въ погибель вкинути, мусить свое нещасте подвôйно чути. У людей бо добродѣтельныхъ, котрѝ его остерѣгали, утрачуе ôнъ честь и спôвчуте, а ôтъ людей безбожныхъ, котрѝ стали ся причиною его нещастя, не може ôнъ ніякои помочи надѣяти ся, понеже они лишь такъ довго оказують ся пріятелями, якъ довго чіесь щасте и добробытъ обѣцюе имъ користи.

14. Ча́съ и пр. Чоловѣкъ безбожный остане тобѣ вѣрнымъ лишь черезъ короткій часъ, якъ довго тобѣ щасте спріяе; въ нещастю ôнъ ôтверне ся ôтъ тебе. Правдива, тревала пріязнь може бути тôлько межи людьми честными, побожными. (Выс. 6, 17.) — А҆́ще

15. шися, не стерпи́тъ. [а] Оу҆стна́ма своима оу҆сладитъ вра́гъ, и҆ мно́гѡ пошепчетъ, и҆ речетъ добро̀ гл҃ѧ: [б] о҆чима своима прослезитсѧ, а҆ се́рдцемъ своимъ оу҆совѣтꙋетъ вринꙋти тѧ̀ въ ро́въ, и҆ е҆гда̀ ѡ҆вра́щетъ вре́мѧ, не насы́титсѧ кро́ве:
16. А҆ще сра́щꙋтъ тѧ̀ ѕла̑ѧ, тꙋ̀ ѡ҆вра́щеши е҆го̀
17. пе́рвѣе себѐ; И҆ ꙗ҆́кѡ помога́ѧй подсѣче́тъ пѧ́тꙋ
18. твою̀: Покива́етъ главо́ю свое́ю, и҆ восплѣ́щетъ

а) Пс. 54, 22. б) Єрем. 41, 6.

оу҆клони́шисѧ. Коли похилишь ся, захитаєшь ся, коли тобѣ нога пôткне ся, коли стратишь почести и майно, коли впадешь въ бѣду.

15. Оу҆стна́ма своима и пр. Ложный пріятель укрыває въ душѣ найгôрші̂ намѣры на твою погибель; ôнъ гладкими, похлѣбными словами старає ся зыскати твоє довѣрє, щобы ты тымъ охотнѣйше пôйшовъ за єго намовами до злого; ôнъ тоє зле представляє тобѣ зъ найлѣпшои стороны, называючи тоеже добрымъ, до щастя ведучимъ; ôнъ удає въ бѣдѣ спôвчутє для тебе, но въ душѣ своєй промышляє, якъ бы мôгъ вкинути тебе въ нещастє, въ цѣлковиту погибель; ôнъ коли бы мавъ нагоду, убивъ бы тебе.

16. А҆ще сра́щꙋтъ и пр. Коли тебе подыбає яке нещастє, ложный пріятель, скрытый ворогъ, приходить до тебе першій немовъ съ потѣхою, съ спôвчутємъ, съ готовостію несеня тобѣ помочи, а тымчасомъ (ст. 17.) удаючи, що тобѣ помагає, вымышляє способы до твоєи цѣлковитои погибели.

18. Покива́етъ и пр. Коли ты впадешь въ пропасть погибели, тогды то радує ся твôй ворогъ, котрый такъ довго тобѣ схлѣблявъ, удаючи твого щирого пріятеля; ôнъ змѣнює тогда выразъ свого лиця; замѣсть слезъ

рукáма своима, и многѡ пошепчетъ, и измѣнитъ лицѐ своѐ.

Глава 13.

Приставанє съ людьми могучими и богатыми єсть небезпечнє; кождый довженъ приставати съ рôвными собѣ.

1. Касáйсѧ [a] смолѣ ѡчернитсѧ, и пришвщáйсѧ
2. гóрдомꙋ тóченъ ємꙋ бꙋдетъ. Брéмене пáче себѐ
не воздвижи, и крѣплшꙋ и богатѣйшꙋ себѐ не
3. пришвщáйсѧ. Кóє причáстїє горнцꙋ съ котлóмъ?

а) Второз. 7, 3. 4.; выс. 8, 5.

въ своихъ очахъ оказує ôнъ такъ въ очахъ якъ и иншими внѣшными способами радôсть зъ твого нещастя.

1. Касáйсѧ и пр. Чоловѣкъ принимає непостережено засады и обычаѣ того, съ котрымъ пристає; пороки суть заразливи якъ хоробы. — Тóченъ. Зовсѣмъ подôбный.

2. Брéмене и пр. Кто зъ суєты шукає пріязни и пожитя съ людьми могучими, богатыми, знаменитыми, той принимає на себе тягаръ, перевысшаючій єго силы; зъ такои пріязни буде ôнъ мавъ многô прикростей а мало або и ніякого пожитку для свого дочасного и вѣчного добра. Зри о тôмъ ст. 3—9.

3. Кóє причáстїє и пр. Якъ глиняный горнець легко товче ся, коли зôткне ся съ мѣдянымъ або желѣзнымъ кôтломъ, такъ чоловѣкъ убогій и незначный буває всегда нараженый на шкоду, єсли сходить ся съ

4. сей приразитсѧ, и той сокрушитсѧ. [a] Богатый
обиду сотворй, и самъ приразгнѣваса; нищїй
5. же ѡбидимъ бысть, и самъ приумолитсѧ. Аще
потребенъ будеши, оупотреблѧетъ тѧ: аще же
6. лишенъ будеши, ѡставитъ тѧ. Аще имаши, по-
живетъ съ тобою, и истоцитъ тѧ, самъ же
7. не поболитъ: Аще вострѣбуетъ тѧ, прелститъ
тѧ, и возсмѣетисѧ, и дастъ тебѣ надежду:

а) Пс. 72, 6.

чоловѣкомъ богатымъ и вилывовымъ и єсли приключить ся єму стягнути на себе єго неласку.

4. Богатый и пр. Богатый, могучій чоловѣкъ образить убогого и єще розгнѣває ся на него, немовъ бы єму самому стала ся обида; чоловѣкъ же убогій дôзнавши обиды ôтъ богатого и могучого, не смѣє ожаляти ся, але видячи розгнѣваного богача, просить єго о прощенє, щобы не досвѣдчивъ ôтъ него єще бôльшого гнѣву и шкоды.

5. Аще потребенъ и пр. Богатй люди суть звычайно лакомй; чимъ бôльше посѣдають, тымъ бôльше хотѣли бы зысковати; тому бѣднѣйшихъ ôтъ себе терплять они коло себе такъ довго, доки могуть имъ бути пожиточными до збôльшеня ихъ майна, а коли тіиже уже ничого не мають, уважають ихъ люди богатй за недостойныхъ своєи пріязни.

6. Аще имаши и пр. Богатый чоловѣкъ буде у бѣдного ѣвъ и пивъ, доки єго не знищить, до бѣды, до утраты майна не допровадить; ôнъ не пожалує убогого, що такъ для него тратить ся, но думає, що єму ôгъ него та честь належить ся.

7. Аще вострѣбуетъ и пр. Єсли ты будешь єму потрѣбный, покаже тобѣ лице пріятне и буде тобѣ ново-

8. возглаго́летъ тебѣ̀ до́брѣ: И҆ рече́тъ тебѣ̀: є҆́сть
ли тебѣ̀ что̀ потре́бно, и҆ посрами́тъта̀ вра́ш-
номъ свои́мъ, до́ндеже и҆стощи́тъ та̀ два́щи
9. и҆лѝ три́щи, и҆ напослѣ́докъ порꙋга́еттися: По-
то́мъ ᲂу҆зритъ та̀, и҆ ѡ҆ста́витъ та̀, и҆ главо́ю
10. свое́ю покива́етъ на та̀. Внима́й, да не заблꙋ-

рити чемнѝ слова, обѣцюючи тобѣ свою помôчь до осягненя якои посады и т. п.; однако всё скôнчить ся на словахъ, ôнъ не здѣлае для тебе ничого.

8. И҆ рече́тъ и пр. Богатый а лукавый чоловѣкъ, бажаючи тебе вызыскати, буде тобѣ надскаковати, пытаючи ся тебе, чи не потребуешь въ чôмъ его помочи (зри выс. ст. 7.); ôнъ вправить тебе въ клопôтъ, запрашаючи тебе до свого стола; ôнъ немовъ тебе завстыджуе своею ввѣчливостію; ôнъ допроваджуе тебе до того, що ты забажаешь ему вырôвнати а навѣть его перевысшити и будешь себе руйновати на его принятя у себе, а коли ôнъ зажадае ôтъ тебе пріятельскои прислуги въ позичцѣ грошевôй, ты будешь ôтказане ему сеи прислуги уважати за ганьбу для себе. Коли ôнъ въ той способъ поглотивъ твое майно, тогды буде зъ тебе насмѣвати ся, а (ст. 9.) увидѣвши тебе где, буде тебе оминати, покивуючи головою и немовъ кажучи: ото глупець, хотѣвъ съ мною рôвняти ся а може и перевысшити мене въ выставности и щодрости! Зри пояснене Притч. 23, 1—3.

10. Внима́й и пр. Будь осторожнымъ, не дай себе людьми богатыми и проворными въ блудъ впровадити и въ нужду вкинути. Богачь (ст. 11.) запрашае убожшихъ до свого стола, щобы ихъ своими угощенями здѣлати веселыми и добродушными; потôмъ коли тѣшать ся на видъ его людячости и доброты взглядомъ нихъ, просить ихъ, щобы ему ôтступили яке право, якій кусникъ поля, щобы ему позичили певну суму грошей,

11. дѝши: И̂ да не смирѝшися въ весе́лїи твое́мъ:
12. Є̂гда́ тѧ си́лный призове́тъ: ѿступа́й, и̂ то-
13. ли́кѡ па́че призове́тъ тѧ̀. Не приближа́йсѧ, да не ѿринове́нъ бꙋ́деши, и̂ не сто́й ѿдале́че, да
14. не забве́нъ бꙋ́деши. Не належѝ бесѣ́довати съ ни́мъ, и̂ не вѣ́рꙋй множа́йшымъ словесе́мъ є̂гѡ̀: мно́гою бо бесѣ́дою и̂скꙋси́тъ тѧ̀, и̂ ꙗ̂кѡ
15. смѣ́асѧ и̂спыта́етъ та̑йнаѧ твоѧ̀: Неми́лостивъ є̂сть не соблюда́ѧй слове́съ, и̂ не пощади́тъ

щобы здѣлали єму яку небезпечну прислугу; они въ своимъ одушлевленю чинять задосыть єго желаню и впадають въ кôнци въ бѣду.

12. Є̂гда́ тѧ си́лный и пр. Коли тебе богачь запрашає до себе, не иди радо до него, а коли пôйдешь то не оставай тамъ довго, и ôнъ тебе тымъ охотнѣйше у себе витати буде. Зри поясненє Притч. 25, 17.

13. Не приближа́йсѧ и пр. Не накидуй ся богатымъ, можнымъ, щобы тебе не ôткинули ôтъ себе; не ôтсувай ся ôтъ нихъ за далеко, щобысь не бувъ ними запôзнаный, коли не будуть могли пôзнати твои здôбности, твои заслуги. Александеръ В. звыкъ бувъ говорити: Съ богатыми, съ можными треба обходити ся якъ съ огнемъ; анѣ за близько пôдходити, щобы не сгорѣти, анѣ за далеко ôтдаляти ся, бо не загрѣєшь ся.

14. Не належѝ и пр. Не оставай у него довго и не вдавай ся съ нимъ въ довгѝ розговоры немовъ съ рôвнымъ собѣ, смѣло и безъ належного поважаня; не вѣрь єго многимъ и чемнымъ словамъ, котрыми ôнъ старає ся выдобути зъ тебе твои таємницѣ, щобысь зрадивши себе не наразивъ ся на прикрости и кары.

15. Неми́лостивъ и пр. Ôнъ не знає милосердія, єсть твердого серця; ôнъ обѣцяє тобѣ, що не укарає тебе, що навѣть тебе нагородить, коли єму скажешь

16. (ѡ҆сла́вити) ѡ҆зловле́нїѧ твоегѡ̀ и҆ оу҆зъ. Блюди́-
ся и҆ внима́й ѕѣлѡ̀, ꙗ҆́кѡ съ паде́нїемъ твои́мъ
17. хо́диши: Слы́шай сїѧ̑ въ снѣ̀ твое́мъ, во́др-
18. ствуй. Бо все́мъ житїи̑ люви̑ Гдⷭ҇а, и҆ призы-
19. ва́й его̀ во спасе́нїе твое̑. [a] Всѧ́ко живо́тно лю́-
витъ подо́бное себѣ̀, и҆ всѧ́къ человѣ́къ и҆́скрен-

а) нис. 27, 9.

свобо̂дно твое або чуже мнѣне о нимъ, або, чи не сказавъ, не здѣлавъ ты або кто другій чогось противъ него, а коли ты всё тое скажешь, о̂нъ не дотримае своеи обѣтницѣ, але укарае тебе навѣть вязницею. Calmet примѣчае: Сірахъ писавъ въ бурливыхъ часахъ, коли то по̂дозрѣваючи̑ князѣ вкидали̑ жидо̂въ до вязницѣ задля одного слова, яке имъ выдавало ся по̂дозрѣлымъ.

16. **Блюди́ся** и пр. Будь отже осторожнымъ въ пожитю и бесѣдованю съ богатыми, съ можными, памятаючи, що всяку въ то̂мъ взглядѣ неосторожно̂сть можешь переплатити утратою твоеи свободы, майна а навѣть житя.

17. **Слы́шай** и пр. Коли тебе пытати ся буде, май ся на бачности; коли чуешь о̂тъ него яки̑ тверди̑ слова, не противи ся ему; будь подо̂бнымъ до чоловѣка, котрый въ снѣ видить якесь грозяче ему небезпеченьство и сейчасъ зъ сну зрывае ся, або — нехай тобѣ здае ся, що чуешь ти̑ пытаня и слова въ снѣ, и не о̂тзывай ся, не говори за смѣло.

18. **Бо спасе́нїе твое̑.** Щобы тебе выбавивъ о̂тъ дочасноеи и вѣчноеи погибели.

19. **Всѧ́ко живо́тно** и пр. Якъ всѣ жіючи̑ твари любять ро̂вни̑ собѣ, такъ довженъ и чоловѣкъ любити

20. наго своего. Всáка плóть по рóду собирáется,
21. и подóвному себѣ прилѣпится мужъ. [a] Кóе
ѡбщéніе вóлку съ агнцемъ? тáкѡ грѣшнику съ
22. благочестивымъ. Кій мúръ гуéнѣ съ псóмъ? и
23. кій мúръ богáтому съ убóгимъ? [б] Лóвъ львóвъ
óнáгри въ пустúни, тáкожде пажити богáтымъ

а) 2. Кор. 6, 15. б) Як. 5, 4.

товариство тыхъ, котрû суть єму рôвнû станомъ и засадами. Слово искренный значить ту тôлько що подôбный, рôвный — що до стану, засадъ, образованя и т. п.

20. Всáка плóть и пр. Кожде звѣря шукає собѣ товариства у звѣрятъ того самого що оно рода, такъ довженъ и чоловѣкъ приставати съ подôбными, съ рôвными собѣ.

21. Кóе ѡбщéніе и пр. Якъ для ягняти було бы небезпечно приставати съ вовкомъ, такъ небезпечно єсть для убогихъ приставати съ можными, для побожныхъ приставати съ грѣшниками.

22. Кій мúръ и пр. Якъ нема мира межи гиєною а псомъ, понеже суть то звѣрята иншого рода и собѣ непріязнû, такъ, межи богатымъ, не любячимъ бѣдного, простого чоловѣка, а тымже чоловѣкомъ не може бути пріязни. Въ лат. текстѣ замѣсть гуéнѣ читаємъ: святому чоловѣкови, и мысль сего єсть: не може святый чоловѣкъ мати ніякого дѣла съ псомъ с. є. съ нечистымъ, безбожнымъ чоловѣкомъ. Законъ Мойсея узнавъ пса яко звѣря нечисте (Лев. 11, 26.); бувъ то образъ, символъ чоловѣка нечистого, поганина (Мат. 7, 6.; 15, 26.).

23. Лóвъ львóвъ и пр. Высшû станы суть для нисшихъ тымъ, чимъ суть львы для дикихъ ослôвъ; якъ львы ловять дикû ослы и пожирають ихъ, такъ старають ся богатû здѣлати убожшихъ своєю добычею.

24. оу҆бо́зїи. Ме́рзость го́рдомꙋ смире́нїе, си́це ме́р-
25. зость бога́томꙋ ни́щїй. Бога́тъ коле́блаѧсѧ под-
твержда́етсѧ ѿ дрꙋгѡ́въ: оу҆бо́гїй же падый ѿ-
26. рѣ́ѧнъ бꙋ́детъ ѿ дрꙋгѡ́въ. Бога́тꙋ поползнꙋ́в-
шꙋсѧ мно́зи застꙋ́пницы, возглаго́ла нелѣ́паѧ,
27. и҆ ѡ҆правда́ша є҆го̀: Оу҆бо́гїй поползне́сѧ, и҆ вос-
прети́ша є҆мꙋ̀, провѣща̀ ра́зꙋмъ, и҆ не да́ша є҆мꙋ̀
28 мѣ́ста. [a] Бога́тый возглаго́ла, и҆ всѝ оу҆молча́ша,

а) Дѣян. 12, 22.

Якъ утеча єсть для дикяхъ ослôвъ єдинымъ средствомъ спасеня передъ гонячимъ ихъ львомъ, такъ сторонене ôтъ засѣдокъ богатого єсть для убогого єдинымъ способомъ уратованя свого майна, своєи свободы и житя.

24. Ме́рзость и пр. Якъ гордый мерзить ся покорою, такъ богатый убожествомъ.

25. Бога́тъ и пр. Коли богатому случить ся яке нещасте, помагають єму до пôднесеня ся пріятелѣ радою и грôшми: коли же убогій впаде въ бѣду, въ нещасте, никто єго не ратує, навѣть пріятелѣ єго опускають. Причиною сего єсть, що ôтъ богатого надѣють ся люди нагороды, а ôтъ убогого не могуть ничого надѣяти ся, хиба що будуть вмѣшанѝ въ єго бѣду и понесуть зъ того якѝ жертвы.

26. Бога́тꙋ и пр. Коли богатый щось недорѣчного здѣлає або скаже, найде ся много такихъ, що будуть єго боронити и всё на добре толковати; коли же (ст. 27) убогій щось такого здѣлає або скаже, сейчасъ єго, всѣ за тоє картають, а коли здѣлає або скаже щось розумного, або коли свою похибку розумно оправдає не зважають на тоє задля єго низького стану.

28. Бога́тый возглаго́ла и пр. Богатый має много пôдхлѣбникôвъ, и коли щось скаже, хотяй бы се не

29. И̂ сло́во ѐгѡ̀ вознесо́ша да́же до ѻ҆́блакъ: Оу҆-
бо́гїй возгла́, и҆ рѣ́ша: кто̀ се́й є҆́сть? и҆ а҆́ще
30. преткне́тсѧ, низврата́тъ ѐго̀. [а] Добро̀ є҆́сть во-
га́тство, въ не́мже нѣ́сть грѣха̀, и҆ ѕла̀ є҆́сть
31. ни́щета̀ въ оу҆стѣ́хъ нечести́вагѡ. [б] Се́рдце че-

а) Пс. 61, 11.; Притч. 30, 9. б) нис. 19, 26.

було ничимъ такъ мудрымъ, хотяй бы оно було навѣть глупымъ, слухають слôвъ его въ мовчаню, а потôмъ подивляють его бесѣду и выносять ю пôдъ небеса; коли же (ст. 29.) убогїй щось скаже, хотяй бы се було мудрымъ, розумнымъ, всѣ сейчасъ выступають противъ него съ наганою, що смѣе ôтзывати ся въ ихъ присутности, а коли бы сказавъ щось хибного або имъ неподобаючого ся, гнѣвають ся на него и радй бы его погубити.

30. Добро̀ є҆́сть и пр. Сірахъ, сказавши о богачахъ такъ много некористного, примѣчае, що говоритъ ту лишь о такихъ богачахъ, котрй збирають свои богацтва съ кривдою людскою, котрй надъуживають ихъ до пôдсычованя своеи гордости и до утисканя убогихъ. Богацтво есть само въ собѣ добре; оно дае властителямъ нагоду и средства до довершеня найблагороднѣйшихъ дѣлъ, до оказованя добродѣйствъ своимъ ближнымъ. — Ѕла̀ є҆́сть и пр. Убожество есть такожь добре, если ктось умѣе до него приноровити ся; погорджeный убогїй може тѣшити ся своимъ людскимъ достоинствомъ, ôнъ може задоволенемъ зъ свого стану способити собѣ щасливу будучнôсть. Тôлько чоловѣкъ безбожный, котрый видить цѣле щасте въ добрахъ земскихъ, може называти убожество злымъ и уважати чоловѣка погорджeного за нещасливого.

31. Се́рдце и пр. Око чоловѣка есть зеркаломъ его душѣ, а черты его лиця суть выразомъ его внутренныхъ добрыхъ або злыхъ чувствъ и склонностей.

ловѣ́ческо и҆змѣна́етъ лице́ є҆гѡ̀, и҆лѝ на добро̀
32. и҆лѝ на ѕло̀. [а] Слѣ́дъ се́рдца въ бл҃гихъ лицѐ
весе́лое: и҆ и҆зъѡврѣ́тенїе при́тчей размышле́нїе
съ трꙋдо́мъ.

Глава̀ 14.

Щасте доброи совѣсти. О скупости и мудрôмъ уживаню богацтва. Похвала мудрости.

1. Бл҃же́нъ [б] мꙋ́жъ, и҆̀же не поползне́сѧ ᲂу҆стна́ми
2. свои́ми, и҆ не ᲂу҆ѧзви́сѧ печа́лїю грѣха̀. [в] Бла-
же́нъ, є҆мꙋ́же не зазрѣ̀ дꙋша̀ є҆гѡ̀, и҆ и҆̀же не
3. спадѐ ѿ наде́жды своеѧ̀. [г] Мꙋ́жеви скꙋпо́мꙋ
не лѣ́по є҆́сть бога́тство, и҆ человѣ́кꙋ завидли-

а) Яккл. 8, 1. б) нис. 19, 17.; Як. 3, 2. в) 1. Іоа. 3, 21. г) нис. 31, 28.

---

32. **Слѣ́дъ се́рдца** и пр. Лице веселе чоловѣка есть сзнакою, що єму добре дѣє ся, що провадить щасливе, спокôйне житє, що совѣсть єго єсть при тôмъ чиста и спокôйна; чоловѣкъ же занятый списованємъ притчь поважныхъ выречень, має всегда поважне лице; глубока наука и розмышлянє придавляють духа, притупляють веселôсть, дѣлають лице сумнымъ и строгимъ.

1. **Бл҃же́нъ мꙋ́жъ** и пр. Кто въ приставаню съ людьми не говорить ничого противного Божому закону, кто не дôзнає грызоты совѣсти задля поповненыхъ грѣхôвъ, той єсть щасливымъ уже въ тôмъ житю, ôнъ бо єсть всегда веселымъ и спокôйнымъ.

2. **Бл҃же́нъ** и пр. Кому совѣсть не выкидує ніякихъ злыхъ дѣлъ, кто єсть свѣдомый самыхъ тôлько дѣлъ добрыхъ, той може бути певнымъ Божои любви и помочи и надѣяти ся ôтъ Бога всего добра въ тôмъ житю и будучôмъ.

3. **Мꙋ́жеви** и пр. Богацтво єсть добрымъ лишь о стôлько, о скôлько посѣдаючій єго робить зъ него добрый ужитокъ; тожь надармо посѣдає богацтво ску-

4. вѹ на что̀ и҆мѣ́нїе? [а] Совира́ѧй ѿ дѹши̇̀ своеѧ̀,
и҆нѣ̑мъ совира́етъ, и҆ въ благи̇̑хъ е҆гѡ̀ и҆нїи на-
5. сладѧ́тсѧ. Ѝже себѣ̀ ѕо́лъ, комѹ̀ до́бръ вѹ́-
детъ? и҆ не возвесели̇́тсѧ въ и҆мѣ́нїи своѐмъ. [б]
6. Завѝдѧщїагѡ себѣ̀ самомѹ̀ нѣ́сть ѕлѣ́йша: и҆ сїѐ
7. воздаѧ́нїе ѕло́вы е҆гѡ̀. Ѝще и҆ добро̀ творѝтъ,

а) Еккл. 5, 9. б) Притч. 11, 17.

БИБЛИОТ
Грек. Кат. Духовного

пець, котрый не уживає єго для себе и для другихъ єго жалує.

4. Совира́ѧй и пр. Кто громадить достатки коштомъ свого здоровя и житя, ôтказуючи собѣ найконечнѣйшихъ потребъ, той громадить тѝ достатки для другихъ, котрѝ ихъ до збыткôвъ уживати будуть.

5. Ѝже себѣ̀ и пр. Скупець, котрый єсть взглядомъ себе самого такъ немилосерднымъ, що ôтказує собѣ рѣчей потрѣбныхъ, не може бути милосерднымъ для своихъ ближныхъ, не може мати спôвчутя для людскои нужды; ôнъ стане ся ворогомъ людскости.

6. Завѝдѧщїагѡ и пр. Скупець, завидуючій собѣ и другимъ гроша, єсть небезпечнымъ членомъ людскои суспôльности; ôнъ готовъ допустити ся кождои зброднѝ, скоро бы лишь принесла єму якій зыскъ; для грошей готовъ ôнъ зрадити пріятелей и ôтчину, выречи ся Бога, вѣры своеи. Грошѣ — се найвысше єго добро. — Сїѐ воздаѧ́нїе и пр. Скупець карає себе самого за свою злобу, жалуючи собѣ поживленя, одѣня, зносячи голодъ, жажду, зимно, не маючи зъ свого богатства ніякои пріятности, а тôлько самѝ журбы и прикрости; ôнъ єсть самъ собѣ катомъ.

7. Ѝще и҆ добро̀ и пр. Зъ власнои воли и вѣдомости не дѣлає скупець никому ничого доброго; єсли же случайно стане ся, що ктось купуючи щось у него або дѣ-

въ забы́тіи твори́тъ, и҆ напослѣ́докъ и҆зъяви́тъ
8. зло́бꙋ свою̀. Лꙋка́въ (є҆́сть) зави́дѧй о҆́комъ, ѿ-
9. вращáѧй лицѐ, и҆ презира́ѧй дꙋ́ши. [а] О҆́ко лихо-
и́мца не насыща́етсѧ ча́сти, и҆ о҆ви́да лꙋка́вагѡ
10. и҆зсꙋша́етъ дꙋ́шꙋ. [б] О҆́ко лꙋка́во зави́дливо и҆ ѿ
11. хлѣ́вѣ, и҆ на трапе́зѣ свое́й скꙋ́дно. Чі́до, [в] а҆-

а) Притч. 27, 20; Кол. 3; 5. б) нис. 31, 14. в) Числ. 18, 29.; Притч. 3, 9.

лаючи съ нимъ яку угоду, осягне при тôмъ якій зыскъ, тогды такій скупець жалуе, завидуе другому того зыску, выражае свое незадоволене, що зôставъ ошуканый, покривдженый, и такъ выходить тогда на явъ его злоба.

8. Лꙋка́въ и пр. Скупець ôтвертае свои очи ôтъ свого бѣдного ближного, щобы не бачити его нужды, щобы его не поратовати въ потребѣ; ôнъ занедбуе людей, котрû мають право до его надмѣрного богацтва и могуть справедливо жадати ôтъ него споможеня. — Слова зави́дѧй и скꙋпы́й приходять въ тыхъ стихахъ на перемѣну яко однозначущû, такъ якъ скупець есть завистный, никому не здѣлае ничого доброго, и хотѣвъ бы всѣ свои грошѣ замкнути въ скринѣ.

9. О҆́ко и пр. Чоловѣкъ лакомый, кривдячій ближныхъ лихвою и другими способами, не есть задоволеный зъ части дôбръ дочасныхъ, яку ему Богъ назначивъ; ôнъ хотѣвъ бы всё самъ одинъ мати; жажда грошей есть ненасычена. — О҆ви́да и пр. Завистный скупець, котрый есть несправедливый взглядомъ себе и другихъ, скорочуе собѣ житє журбами и ôтказованемъ собѣ найконечнѣйшихъ потребъ.

10. О҆́ко лꙋка́во и пр. Скупець не важить ся ѣсти до сытости; ôнъ радъ бы зъѣсти и выпити щось доброго, однако се коштуе грошѣ, а тыхъ не хотѣвъ бы ôнъ выдати. Зри пояснене Притч. 23, 6.

11. Ча́до и пр. Єсли маешь достатокъ, уживай его для власнои выгоды, и дѣлай зъ него ôтповѣдни жертвы

коже ймаши, добро̀ творѝ себѣ̀, и̑ приноше́нїѧ
12. Гдеви досто́йнѡ приноси́. Помѧнѝ, [а] ꙗ̑кѡ сме́рть
не заме́длитъ, и̑ завѣ́тъ а̑довъ не пока́занъ те-
13. бѣ̀ бы́сть. [б] Пре́жде не́же ѹ̑мреши ты̀, добро̀
творѝ дрꙋ́гꙋ, и̑ по си́лѣ твое́й простри̑, и̑ да́ждь
14. е̑мꙋ̀. [в] Не лиши́сѧ ѿ дне̑ добра̀, и̑ ча́сть жела́-
15. нїѧ бл҃га да не пре́йдетъ тебѐ. [г] Не и̑нѣ̑мъ ли

а) Евр. 9, 27. б) Тов. 4, 7.; выс. 4, 1.; Лук. 14, 13. в) Лук. 16, 19. г) Лук. 12, 20; Еккл. 5, 14.

Богу. Въ законѣ Мойсея були приписанѝ иншѝ жертвы богатымъ, а иншѝ убогимъ. Єсли бы отже богатый принѣсъ жертву убогого, то була бы се карыгодна и мерзка скупость. Ту можемъ розумѣти такожь милостынѣ, до якихъ особливо богатѝ суть обовязанѝ.

12. **Помѧнѝ** и пр. Памятай, що зближаешь ся скорымъ крокомъ до гробу, и що година твоеи смерти не есть тобѣ вѣдома; ты бо не робивь съ смертїю ніякои угоды, она прійде, коли Богъ ю пошле по тебе.

13. **Пре́жде не́же** и пр. Не дай бѣдовати твоимъ пріятелямъ и своякамъ и чекати на твою смерть, а ле спомагай ихъ, доки жіешь; въ той способъ заслужишь собѣ на вдячность и будешь могъ мати пріятность видѣти, якъ твои дары бувають уживанѝ.

14. **Не лиши́сѧ** и пр. Черезъ лакомство не позбавляй себе ніякои нагоды до честнои розрывки и до здѣланя чогось доброго твому ближнёму.

15. **Не и̑нѣ̑мъ** и пр. И самъ корыстай зъ твого майна въ честный способъ и ближныхъ спомагай, бо по смерти лишишь твои достатки, съ трудомъ набутѝ, другимъ людямъ, котрѝ подѣлять ся ними за помочію жереба, або, котрѝ ихъ прогайнують игрою въ костки и иншими способами.

ѡ҆ста́виши притѧжа̑нїѧ твоѧ̀ и҆ тру́ды̀ твоѧ̀ въ
16. раздѣле́нїе жре́вїѧ? [а] Да́ждь и҆ возмѝ, и҆ ѡ҆свѧ-
17. тѝ ду́шꙋ твою̀: И҆́кѡ нѣ́сть въ а҆́дѣ взыска́ти
18. сла́дости. [б] Всѧ́ка пло́ть ꙗ҆́кѡ ри́за ѡ҆ветша́етъ:
19. завѣ́тъ бо ѿ вѣ́ка: [в] сме́ртїю ᲂу҆мре́ши. И҆́кѡ
ли́стъ расплоіра́ѧсѧ на дре́вѣ чі́стѣ, ѻ҆́къ ᲂу҆́бѡ
спа́даетъ, дру́гїй же прозѧва́етъ: [г] та́кожде и҆

а) Лук. 6, 38. б) Ис. 40, 6.; Як. 1, 11.; 1. Петр. 1, 24. в) Быт. 2, 17. г) Еккл. 1, 4.

16. Да́ждь и пр. Жій якъ чоловѣкъ съ людьми, якъ пріятель съ пріятелями; оказуй другимъ и ôтбирай ôтъ нихъ дружнѝ прислуги. — Ѡ҆свѧтѝ ду́шꙋ твою̀. Дѣлай зъ твого майна добрый ужитокъ для свого и другихъ людей добра, а тогды отримаешь ôтъ Бога благодать до твого усовершеня и освяченя душевного.

17. И҆́кѡ нѣ́сть и пр. Чого ту анѣ самъ не ужіешь анѣ другому не дась, того не заберешь съ собою на тамтой свѣтъ; тамъ бо анѣ ѣдять анѣ пьють анѣ ніякихъ потребъ тѣлесныхъ не мають; дѣлай отже добре за житя, понеже по смерти не будешь мôгъ уже ничого доброго дѣлати. (Іоа. 6, 27.)

18. Всѧ́ка пло́ть и пр. Кожде звѣряче тѣло утрачуе поволи свои силы, доки въ кôнци не згине. Тѣло называе ся ту образово одежею душѣ. Зр. Іов. 13, 28.; Пс. 101, 27.; Ис. 50, 9.; 51, 8; Евр. 1, 11. — Завѣ́тъ и пр. Уже на початку свѣта зôставъ нашому праотцю оповѣщеный засудъ смерти, котрый буває неумолимо выконуваный такожь на его потомкахъ. Зри Быт. 2, 17.; 3, 19.

19. И҆́кѡ ли́стъ и пр. Якъ зъ листкôвъ розвивающихъ ся на густôмъ деревѣ однѝ ôтпадають а другѝ на ихъ мѣстци вырастають, такъ мае ся рѣчь съ родомъ людскимъ; однѝ люди умирають, а другѝ на ихъ мѣстце родять ся.

ро́дъ пло́ти и҆ кро́ви, ѻ҆́въ ѹ҆́вѡ ѹ҆мира́етъ, ѻ҆́въ
20. же роди́тсѧ. Всѧ́кое дѣ́ло гніюще́е и҆счеза́етъ, и҆
21. дѣ́лаѧй є҆́, съ ни́мъ ѿи́детъ. [a] Блаже́нъ мꙋ́жъ,
и҆́же въ премꙋ́дрости ѹ҆́мретъ, и҆ и҆́же въ ра́зꙋмѣ
22. свое́мъ поꙋча́етсѧ ст҃ы́ни: Размышлѧ́ѧй пꙋ́ти є҆ѧ̀
въ се́рдцы свое́мъ, и҆ въ сокрове́нныхъ є҆ѧ̀ ѹ҆-
23. разꙋми́тсѧ. И҆зы́ди въ слѣ́дъ є҆ѧ̀ ꙗ҆́кѡ и҆слѣ́д-

а) Второз. 6, 7.; Пс. 1, 2

---

20. **Всѧ́кое дѣ́ло** и пр. Всё на свѣтѣ єсть переходяче; дѣла чоловѣка гинуть рôвно якъ и самъ смертельный чоловѣкъ, котрый ихъ довершивъ; згинуть палаты, огороды, мѣста, всё, надъ чимъ чоловѣкъ такъ дуже трудить ся; згине въ кôнци, умре и самъ чоловѣкъ; тому не має ôнъ до ничого дочасного привязовати своє серце, а возносити є довженъ до дôбръ вѣчныхъ, не переминаючихъ и о тіиже усильно старати ся.

21. **Блаже́нъ мꙋ́жъ** и пр. Сірахъ представивши глупоту скупости, переходить до похвалы мудрости и боязни Божои, котрѝ охороняють насъ передъ скупостію и учать насъ, якъ маємъ належито употребляти добра дочаснѝ. Мысль же сего стиха єсть: щасливый той, кто черезъ цѣле своє житє придерживавъ ся правилъ Божои мудрости, стараючи ся пôсля тыхъ правилъ выконувати дѣла богоугоднѝ.

22. **Размышлѧ́ѧй** и пр. **Пꙋ́ти премꙋ́дрости** суть то правила обычаєвѝ, котрыми чоловѣкъ мусить руководити ся, єсли хоче поступати розумно и честно. — **Въ сокрове́нныхъ є҆ѧ̀.** Суть то правды незнанѝ свѣтовому, змысловому чоловѣкови, котрѝ однако людей побожныхъ на дорозѣ честноты скрѣпляють и потѣшають.

23. **И҆зы́ди** и пр. Чоловѣкъ довженъ шукати мудрости съ такою старанностію и чуйностію, съ якою

24. никъ, и на путехъ ея присѣди: [a] Приницаяй
сквозѣ окониця ея, и при дверехъ ея послушаетъ.
25. Обитаяй близъ дому ея, и вбіетъ колъ
въ стѣны ея: поставитъ скинію свою вскраи
ея, и обитати будетъ въ обители благихъ. [б]
26. Положитъ чада своя въ покровѣ ея, и подъ

а) Притч. 8, 34. б) Еф. 6, 4.

звѣдникъ (шпѣгунъ) шукає когось пôсля слѣдôвъ єго стôпъ, съ якою ловецъ засѣдає на звѣрину.

24. Приницаяй и пр. Побожный чоловѣкъ старає ся пôзнати правила богоугодного житя съ такою пильностію, съ якою спѣшать ученики до учителя, котрî заставши єгодôмъ замкненый, черезъ щелины ôкна и дверей заглядають и ухо прикладають, щобы могли щось поучаючого учути. Иншî видять ту образъ любовника, тужачого за своєю любовницею, представляючій щирого любителя мудрости и тужачого за нею. Зри Пѣснь П. 2, 9.

25. Обитаяй и пр. Побожный чоловѣкъ представляє ся тутъ, немовъ бы ставивъ свôй наметъ побôчь мешканя мудрости, немовъ бы прибивъ єго колы до стѣны сего мешканя мудрости, щобы бути якъ найблисше при ней. — Ставитъ и пр. При боку мудрости, пôдъ проводомъ религіи, не буде чоловѣкови николи збувати на Божôмъ благословенію.

26. Положитъ и пр. Чоловѣкъ побожный выховує такожь свои дѣти въ боязни Божôй. — Подъ вѣтвми и пр. Ôнъ буде вразъ съ дѣтьми своими оставати пôдъ охороною и опѣкою Божои мудрости, своєи религіи. Образъ єсть ту взятый зъ кочуючихъ Арабôвъ або пастухôвъ, котрî ставили звычайно свои наметы такъ, що при входѣ до нихъ находило ся тѣнисте дерево, щобы найти охорону передъ спекою сонця.

27. вѣтвми ѐѧ водворитсѧ: Покры́етсѧ ѐю ѿ знóѧ,
и҆ въ слáвѣ ѐѧ ѡ҆витáти бꙋ́детъ.

Глава̀ 15.

О боязни Божо̂й, свободно̂й волѣ людско̂й и т. д.

1. Боѧ́йсѧ Гдⷭ҇а сотворитъ сїѐ, и҆ держáйсѧ закóна
2. постигнетъ ю҆. [а] И҆ срѧ́щетъ ѐго̀ ꙗ҆́кѡ мáти, и҆
3. ꙗ҆́кѡ женà дѣ́вства прїи́метъ и҆: [б] Оу҆хлѣ́витъ
ѐго̀ хлѣ́бомъ рáзꙋма, и҆ водóю премꙋ́дрости напо-

а) Ис. 66, 13. б) Іоа. 4, 14.; Еф. 5, 17.

---

27. Покры́етсѧ и пр. Религія остерѣгає чоловѣка передъ небезпеченьствами и нещастями яко наслѣдками грѣхо̂въ и всказує єму дорогу до щастя. Она єсть для чоловѣка охороною и прово̂дницею, якими бувъ стовпъ огненный и облачный для Израильтянъ. (Быт. 13, 18.)

1. Боѧ́йсѧ и пр. Никто не може до̂йти до мудрости, кто не прїйме и не заховає закона Божого, котрый содержить въ собѣ найлучшѝ приписы для мудрого и честного житя. — Першѝ десять стихи сеи главы суть продовженемъ похвалы мудрости и належать своимъ змѣстомъ еще до попереднои главы.

2. И҆ срѧ́щетъ и пр. Того, що заховує законъ Божій, що має боязнь Божу, принимає донька неба, мудро̂сть, немовъ любяча мати, и немовь непорочна обручниця, и дѣлає єго достойнымъ своеи прїязни.

3. Оу҆хлѣ́витъ и пр. Мудро̂сть удѣляє єму новѝ вѣдомости, котрыми просвѣчає ся єго розумъ и поправляє ся єго серце; она покрѣпляє єго на утяжливо̂й до-

4. и҆́тъ и҆̀: Оу҆твердѝтсѧ на нѐй и҆ не преклонѝтсѧ, и҆
5. до неѧ̀ пристáнетъ и҆ не постыдѝтсѧ: И҆ вознесéтъ ѐгѡ̀ пáче и҆скренни́хъ ѐгѡ̀, и҆ посредѣ̀ цéр-
6. кве ѿвéрзетъ оу҆стà ѐгѡ̀: Весéлїе и҆ вѣнéцъ рá-
7. дости, и҆ и҆́мѧ вѣ́чно наслѣ́дитъ. [а] Не постѝг-нꙋтъ ѐѧ̀ человѣ́цы неразꙋ́мивїи, и҆ мꙋ́жїе грѣ́ш-
8. нїи не оу҆́зрѧтъ ѐѧ̀. Далéче ѐ҆́сть ѿ горды́ни, и҆
9. мꙋ́жїе лжи́вїи не и҆́мꙋтъ помѧнꙋ́ти ѐѧ̀. [б] Не

а) Притч. 8, 13.; 14, 6 б) Пс. 49. 16.; Пс 52, 7.; 2. Тим. 3, 7.

розѣ честноты. Наука мудрости порôвнуе ся ту съ поживленемъ. Зр. Іоа. 4, 4 – 14.; 7, 38.

4. **Оу҆твердѝтсѧ** и пр. Кто держить ся приписôвъ Божого закона, не зôйде на манôвцѣ грѣхôвъ; ôнъ не заведе ся въ своихъ надѣяхъ, але дôйде до тревалого щастя уже ту на землѣ, а цѣлкомъ певно по смерти въ небѣ.

5. **И҆ вознесéтъ** и пр. Мудрôсть Божа вывысшае чоловѣка понадъ его ближныхъ и успособляе его до поучованя тыхже на публичныхъ згромадженяхъ.

6. **Весéлїе** и пр. Зри пояснене выс. 1, 11. 12. — **И҆́мѧ вѣ́чно.** Славу у людей ôтъ рода въ родъ, и славу вѣчну въ небѣ.

7. **Не постѝгнꙋтъ** и пр. Мудрôсть не може ити въ парѣ съ грѣхомъ; кто хоче осягнути мудрôсть, той мусить оставити дорогу грѣха. Зри пояснене Притч. 8, 13. — **Неразꙋ́мивїи.** Ту въ значеню: беззаконнѝ, грѣшнѝ. Зри пояснене Второз. 22, 21.

8. **Далéче ѐ҆́сть** и пр. Такожь люди гордѝ и облуднѝ, обманчивѝ, не могуть бути еи участниками.

9. **Не краснà** и пр. Грѣшникъ не повиненъ навѣть хвалити мудрôсть, религію: така похвала була бы въ е-

красна похвала въ оустѣхъ грѣшника, ꙗкѡ не
10. ѿ Гда послана выстъ: [а] Премудростїю бо речена будетъ хвала, и Гдь благопоспѣшитъ ей.
11. Не рцы: [б] ꙗкѡ Гда ради ѿступихъ: ихже бо
12. возненавидѣ, да не сотвориши. Не рцы: ꙗкѡ самъ мя прелсти, [в] не требуетъ во мужа грѣшника.
13. Всяку мерзость возненавидѣ Гдь, и

а) пис. 39, 8. б) Пс. 5, 5. в) Як. 1, 13.

го устахъ зневагою; ôнъ бо не говорить зъ опыта анѣ зъ власного почутя єи высшости и благородности.

10. Премудростїю и пр. Кто зъ власного опыта пôзнавъ, якъ высокою, благородною и всякои любви достойною єсть честнота, той може єй найлучшу и основну дати похвалу; тую похвалу збôльшає и Боже благословенiє, яке всегда товаришитъ мудрому, добродѣтельному чоловѣкови, хвалячому мудрôсть, честноту, словомъ и дѣломъ.

11. Не рцы и пр. Не кажи, що Богъ єсть причиною мого ôтступленя ôтъ єго закона, ôтъ честноты; таке бо ôтступлене єсть тобѣ въ законѣ заборонене, а чого Богъ въ своимъ законѣ забороняє, того не маєшь дѣлати. Зри Второз. 13, 5. 9. 15. Здає ся, що тутъ выступає Сірахъ противъ тыхъ жидôвъ, котрй ôтпали ôтъ Бога и єго закона въ часѣ переслѣдованя Антіоха, извиняючи своє ôтступлене великими терпѣнями, якй Богъ на нихъ зôславъ въ часѣ того переслѣдованя.

12. Не рцы: ꙗкѡ и пр. Не кажи: Богъ єсть справцею мого поблудженя; Богъ бо не потребує нѣ грѣшника нѣ єго нещастя до своєи славы и щастя, противно ôнъ ненавидить грѣшникôвъ и мерзить ся ними.

13. Всяку мерзость и пр. Богъ не може хотѣти грѣха, понеже ôнъ єго забороняє и карає; кто же бо-

14. нѣсть любезна боѧщымсѧ ѥгѡ̀. [а] Самъ ѝзъ
начала сотворѝ человѣка, ѝ ѡстави ѥго̀ въ рꙋцѣ
15. произволенїѧ ѥгѡ̀: [б] Аще хощеши, совлюдеши за-
16. повѣди, ѝ вѣрꙋ сотворѝши благоволенїѧ. Пред-
ложилъ тебѣ̀ ѻ҆гнь ѝ во́дꙋ, ѝ на неже хо́щеши,
17. простре́ши рꙋ́кꙋ твою̀. [в] Предъ человѣ́комъ жи-
во́тъ ѝ сме́рть, ѝ ѥ҆же а҆́ще ѝзво́литъ, да́стсѧ ѥ҆мꙋ̀.
18. Ꙗ҆́кѡ мно́га премꙋ́дрость Гдⷭ҇нѧ: крѣ́покъ си́лою,

а) Быт. 1, 27. б) Мат. 19, 17. в) Ер. 21, 8.

ить ся Бога и его волѣ пôдчиняе ся, той не буде допускати ся грѣха.

14. Самъ ѝзъ начала и пр. Богъ сотворивъ чоловѣка свободнымъ; свободною своею волею довженъ бувъ чоловѣкъ стати ся власнымъ творцею свого щастя.

15. Аще хо́щеши и пр. Єсли тôлько хочешь, можешь при Божôй помочи заховувати Божѝ заповѣди и своєю вѣрностію взглядомъ Бога заслужити собѣ на єго благословеніе и милость.

16. Предложилъ и пр. Богъ оставивъ тобѣ свободный выбôръ межи злымъ и добрымъ, межи карою за грѣхи а нагородою за честноты. Палячій огонь єсть ту образомъ кары безбожныхъ, холодяча и освѣжуюча вода єсть образомъ нагороды добродѣтельныхъ. Зр. Второз. 15, 19.

17. Предъ человѣ́комъ и пр. Богъ позôставивъ чоловѣкови до волѣ, чи хоче собѣ выбрати доброе и бути щасливымъ, чи хоче собѣ выбрати злое и бути нещасливымъ. Зр. Второз. 30, 19.; I. Нав. 24, 16.

18. Ꙗ҆́кѡ мно́га и пр. Богъ яко наймудрѣйшій давъ чоловѣкови свободу и законъ, яко всемогучій може карати переступаючихъ єго законъ; яко всевѣдучій ви-

19. и҆ ви́дѧй всѧ̑. [а] И҆ ѻ҆́чи є҆гѡ̀ на воѧ́щихсѧ є҆гѡ̀,
20. и҆ то́й позна́етъ всѧ́ко дѣ́ло человѣ́ческо. [б] Не заповѣ́да ни є҆ди́номꙋ же нечє́ствовати, и҆ не дадѐ ѿсла́вы ни є҆ди́номꙋ же согрѣша́ти.

Глава̀ 16.

Не тѣшь ся многими дѣтьми, єсли они суть безбожными. Кара людей безбожныхъ. Мудрôсть въ сотвореню.

1. Не желаи́ ча̑дъ мно́жества неключи́мыхъ, нижѐ веселисѧ ѿ сынѣ́хъ нечести́выхъ: є҆гда̀ оу҆мно́-

а) Пс. 33, 16. б) Пс 5, 5.

дить и знає всё, и тому не може передъ нимъ укрыти ся жаденъ грѣшникъ и уйти єго кары.

19. И҆ ѻ҆́чи и пр. Богъ не єсть рôвнодушный взглядомъ дѣлъ людскихъ, взглядомъ честноты и беззаконія; ôнъ нагородить честноту, а укарає беззаконіє.

20. Не заповѣ́да и пр. Богъ якъ не сотворивъ грѣха, такъ и не приказує єго анѣ не дає никому позволеня грѣшити, немовъ бы запоручавъ грѣшачому, що пустить безкарно єго грѣхи; Богъ лишь допускає, що чоловѣкъ грѣшить, не перешкаджає єму въ грѣшеню, понеже сотворивъ єго свободнымъ, щобы свободно выбиравъ, що хоче.

1. Не желаи́ и пр. Жиды уважали численне потомство за особливше щастє и благословеніє Боже. Сірахъ каже, що родичѣ не мають собѣ желати много дѣтей и тѣшити ся, коли тоє ихъ желанє здѣйстнить ся, понеже не множество але обычайнôсть ихъ дѣтей довжна буты

жатсѧ, не веселисѧ ѿ нихъ, аще нѣсть страха
2. Гдна съ ними. Не вѣрꙋй животꙋ ихъ, и не на-
3. лежи на множество ихъ: [а] Лꙋчше бо єдинъ
4. праведникъ, нежели тысѧща (грѣшникъ): И оу-
мрети безчадномꙋ, нежели имѣти чада нечести-
5. ка: [б] Ѡ єдинагѡ бо разꙋмна населитсѧ градъ,
6. колѣно же беззаконныхъ запꙋстѣетъ. Мнѡга

а) Прем. Сол. 4, 1. б) Притч. 11, 11.

причиною ихъ радости; зъ того слѣдуе, що родичѣ мають обовязокъ старати ся о добре выховане своихъ дѣтей.

2. Не вѣрꙋй и пр. Не потѣшай ся надѣею, що маючи много дѣтей, дождешь ся зъ нихъ подпоры въ старости; хотяй бо твои дѣти суть здоровй, могуть предвчасно умерти; а кромѣ того не можешь знати, чи, хотяй бы твои дѣти жили, будуть добрыми и чи схотять тебе спомагати въ старости.

3. Лꙋчше и пр. Одна добра, побожна дитина єсть лучша нѣжь тысячу безбожныхъ. Многй бо невдалй, выроднй дѣти приносять родичамъ тымъ больше грызоты и ганьбы, подчасъ коли одна, добре выхована дитина може имъ принести радость и честь, и розвести ихъ родъ.

4. И оумрети и пр. Лучше не мати дѣтей зовсѣмъ якъ мати дѣти безбожнй, котрй станутъ ся хиба розсадниками пороковъ и каръ Божихъ за тіиже.

5. Ѡ єдинагѡ и пр. Авраамъ мавъ съ Сарою только одного сына Исаака, а число его потомковъ було якъ пѣсокъ на берегу моря. (Быт. 13, 16.) Численна же родина Ахаава выгинула зовсѣмъ

6. Мнѡга и пр. Я самъ видѣвъ много того рода

сицевàѧ видѣ̀ ѻ̑ко моѐ, и҆ крѣ̑пльшаѧ си́хъ слы́-
7. ша ᲂу҆̀хо моѐ. [а] Въ собо́рищи грѣ́шныхъ возго-
ри́тсѧ ѻ̑гнь, и҆ въ ꙗ҆зы́цѣ непокори́вѣ возгори́тсѧ
8. гнѣ́въ. [б] Не ᲂу҆моле́нъ вы́сть (Бг҃ъ) ѡ҆ дре́вниихъ
и҆споли́нахъ, и҆̀же ѿстꙋпи́ша крѣ́постїю свое́ю: [в]
9. Не пощадѣ̀ ѡ҆ жили́щи Лѡ́товѣ, и҆̀миже возгнꙋ-
10. ша́сѧ за горды́ню и҆̀хъ: [г] Не поми́лова ꙗ҆зы́ка
поги́белнагѡ, возне́сшагѡсѧ въ грѣсѣ́хъ свои́хъ:
11. И҆ та́кѡ [д] ше́сть сѡ́тъ ты́сѧщь пѣшще́въ, со-

а) Ч ст. 11, 1. б) Быт. 6, 4. 7. в) Быт. 19, 11. 24. г) Быт. 19, 24. д) Исх. 12, 37.; Числ. 14, 22. 23.; 26, 65.

примѣрôвъ, а чувъ о еще замѣтнѣйшихъ такихъ примѣрахъ.

7. **Въ собо́рищи** и пр. Рôдъ безбожный не може остояти ся; въ нимъ бо повстають споры, а въ народѣ. необычайнôмъ приходить легко до вôйнъ домашныхъ, котрѝ способлять имъ погибель.

8. **Не ᲂу҆моле́нъ** и пр. Сірахъ наводить зъ св. исторіи доказы, що народы и краѣ погибали по поводу порокôвъ и безбожности. Первый примѣръ находить ôнъ въ часахъ передъ потопомъ, коли то люди гордѝ на свою силу ôтпали ôтъ Бога и погибли страшнымъ потопомъ

9. **Не пощадѣ̀** и пр. Горда и беззаконна Содома и другѝ ей подôбнѝ мѣста зôстали знищенѝ, хотяй побожный Лотъ тамъ мешкавъ съ своею родиною.

10. **Не поми́лова** и пр. Однѝ гадають, що ту есть еще бесѣда о Содомлянахъ и мешканцяхъ другихъ мѣстъ ôтъ Бога погибелію укараныхъ; иншѝ мають ту на мысли Египтянъ въ червонôмъ морю потопившихъ ся; а еще иншѝ ôтносять сей стихъ до Израильтянъ, укараныхъ ôтъ Бога за свôй ропотъ въ пустынѣ.

11. **И та́кѡ** и пр. Такъ само строго поступивъ Богъ съ шестисотъ тысячами мужей способныхъ до бою, выйшовшими зъ Египта; зъ нихъ вôйшли до обѣцяной

шедшихся въ жестосердіи своемъ: и аще будетъ
единъ жестоковыйный въ людехъ, дивно есть
12. сіе, аще не повиненъ будетъ. [а] Мать бо и гнѣвъ
оу негѡ, силенъ оумоленъ быти и излїати гнѣвъ:
13. По мнозѣй мати егѡ, такѡ много и ѡбличе-
14. ніе егѡ: мужеви по дѣлѡмъ егѡ судитъ. [б] Не
оубѣжитъ хищеніемъ грѣшный, и терпѣніе бла-
15. говѣрнагѡ не лишено будетъ. [в] Всякой мило-

а) 1. Цар. 2, 6. б) Еккл. 8, 12.; Прем. Сол. 3, 9 в) Мат. 10, 42.

земли хананейскои тôлько Іисусъ Навинъ и Халевъ; всѣ прочи̂ померли яко ворохобники въ пустынѣ. — **Аще будетъ единъ** и пр. Єсли бы зъ помежи такъ многихъ людей бувъ тôлько одинъ чоловѣкъ непослушный Богу, то треба бы дивовати ся, єсли бы и ôнъ не зôставъ ôтъ Бога укараный; такъ точнымъ єсть Богъ въ караню провинившихъ людей.

12. **Мать** и пр. Богъ якъ єсть наймилостивший, такъ єсть и найсправедливший, и не лишить грѣха безъ укараня; Богъ прощає грѣшникови єго грѣхи, коли тойже поправить ея, но карає безвзглядно кождого непоправного грѣшника.

13. **По мнозѣй** и пр. Якъ велике єсть милосердіє Боже, такъ великою єсть такожь Божа караюча справедливôсть; ôнъ судить кождого чоловѣка пôсля єго дѣлъ.

14. **Не оубѣжитъ** и пр. Якъ кривдителѣ и инши̂ грѣшники не уйдутъ кары Божои, такъ терпеливôсть чоловѣка праведного не буде довго чекати на Божу нагороду, яка єго чеснотамъ належить ся.

15. **Всякой** и пр. Богъ въ своєй справедливости дасть въ рядѣ своихъ нагородъ ôтповѣдне, высше або нисше, мѣстце кождому дѣлу милосердія и кождôй честнотѣ чоловѣка; кождый буде нагородженый пôсля своихъ заслугъ.

стыни сотворитъ мѣсто: кїйждо во по дѣлѡмъ
16. своимъ ѡвращетъ. [а] Не рцы: ꙗкѡ ѿ Гда скры
17. юся, ѣда свыше кто мя помянетъ? Въ людехъ
многайшихъ не воспоманенъ вꙋдꙋ, что бо есть
18. дꙋша моя къ безчисленнѣй твари? [б] Се небо
и небо небесе Божїя, бездна и земля посѣщенїемъ
19. егѡ подвигнꙋтся. Вкꙋпѣ горы и ѡснованїя
земли, егда воззритъ на ня, трепетомъ стра-
20. сꙋтся. И ѡ сихъ не размыслитъ сердце. [в]
21. И пꙋти егѡ кто постигнетъ? и бꙋрю юже не

а) Іов. 22, 14.; нас. 23, 26. б) 2. Петр. 3, 10. в) Рим. 11, 33.

---

16. **Не рцы** и пр. Не кажи: Богъ мене не видить межи миліонами другихъ людей и тварей я згублю ся немовъ капля въ бездоннôмъ морю, — якъ же бы Богъ мавъ на мене зважати и о мнѣ памятати? Я могу отже чинити, що хочу. (Ст. 17.)

17. **Дꙋша моя.** Я, моя особа.

18. **Се небо** и пр. Богъ видить всё и всюда есть присутный, тожь всѣ довжнй его бояти ся и его почитати. О подѣлѣ неба зри пояснене Второз. 10, 14

19. **Вкꙋпѣ горы** и пр. Передъ загнѣванымъ лицемъ Божимъ дрожить цѣла земля, — а грѣшный чоловѣкъ мавъ бы бути безъ боязни? ôнъ мôгъ бы передъ тымъ всевидячимъ Богомъ укрыти ся?

20. **И ѡ сихъ** и пр. Чоловѣкъ не може поняти всемогучости сотворителя свѣта, его всевѣдучости и всюда-присутности такъ само, якъ (ст. 21.) не може поняти его дорôгъ, або способôвъ его управляня свѣтомъ.

21. **Бꙋрю** и пр. Мы знаемъ вправдѣ силу и наслѣдки бурѣ, но не знаемъ, коли и якъ почстае, и коли устане; такъ само не знаемъ, коли спаде Божа кара на грѣшника, або якъ великою она буде; мы знаемъ лишь

оу҃зритъ человѣкъ, мнѡ́жайшаѧ же дѣлъ ѥгѡ̀
22. въ сокрове́нныхъ. [a] Дѣла̀ пра́вды ѥгѡ̀ кто̀ возвѣсти́тъ? и҆ли̇ кто̀ стерпи́тъ? дале́че во завѣ́тъ:
23. Оу҃малѧ́йсѧ се́рдцемъ размышлѧ́етъ сїѧ̑, а҆

а. Іов. 12, 13.

єи силу, що она єсть страшна. Єслижь такъ многи̂ Божи̂ дѣла суть закрыти̂ передъ нами, єсли мы лишь дуже мало зъявищь въ природѣ достаточно собѣ пояснити можемъ, то якъ можемъ мы хотѣти до̂йти до точного по̂знаня правдъ надприродныхъ? якъ можемъ мы оспорювати можливо̂сть цѣлымъ свѣтомъ управляючого провидѣня або можливо̂сть суду очѣкуючого кождого грѣшника?

22. Дѣла̀ пра́вды и пр. Сірахъ о̂тпирає тутъ новый закидъ безбожныхъ, котри̂ кажуть: єсли Богъ знає о грѣхахъ людскихъ и єсли має ихъ карати, то коли будуть ти̂ кары выконани̂? О̂тъ початку свѣта до нынѣ суть небо и земля ти̂ сами̂; не видко ніякихъ приготовлень до Божого суду. Зр. 2. Петр, 3, 4. Сірахъ о̂тповѣдає, якъ св. Петръ ругателямъ свого часу: Завѣтъ Божїй, выконанє загроженои кары, єсть далеко. Богъ єсть довготерпеливый, понеже не хоче, щобы ктось погибъ, но щобы всѣ покаяли ся. У Бога єсть тысячу лѣтъ немовъ одинъ день. Жаденъ чоловѣкъ не може сказати, въ котро̂мъ часѣ кары Божои справедливости спадуть на грѣшнико̂въ, и никто не може ихъ очѣковати, або бути певнымъ, що буде жити ажь до того часу. Но день Господний прійде якъ злодѣй въ ночи. Якъ несподѣвано приходитъ злодѣй и якъ несподѣвано повстає буря (ст. 21.), такъ несподѣвано будутъ Божи̂ кары на грѣшникахъ выконани̂. Слово завѣтъ, яке звычайно означає угоду, завѣщанє, має у Сіраха значенє постановленя, закона; тутъ означає оно часъ Божого суду.

23. Оу҃малѧ́йсѧ и пр. Чоловѣкъ безбожный, котрому недостає мудрости, обѣцює собѣ безкарно̂сть ми-

мꙋ́жъ безꙋ́менъ и̂ заблꙋждаѧ́й размышлѧ́етъ вꙋ-
24. ѧ. Послꙋ́шай мене̂ ча́до, и̂ наꙋчи́сѧ вѣ́дѣнїѧ, и̂
25. на словеса̀ моѧ̀ внима́й се́рдцемъ твои́мъ. Изъ-
вла́ю въ мѣ́рилѣ наказа́нїе, и̂ со и̂спыта́нїемъ
26. возвѣщꙋ̀ вѣ́дѣнїе. [а] Сꙋдо́мъ Гдⷭ҇нимъ дѣла̀ е̂гѡ̀
и̂зъ нача́ла, и̂ ѿ сотворе́нїѧ е̂гѡ̀ раздѣли̂ ча̑сти
27. и̂́хъ: [б] Оу̑краси̂ во вѣ́къ дѣла̀ своѧ̀, и̂ нача̑ла
и̂́хъ въ ро́ды и̂́хъ: нижѐ взалка́ша, нижѐ оу̑-

а) Быт 1, 1.; 2, 3. б) Іов. 9, 10.

мо свого порочного житя, и уважае за глупоту бояти ся будучого суда; ôнъ мыслить тôлько о рѣчахъ свѣтовыхъ, суетныхъ, а не о рѣчахъ поважныхъ, о якихъ высше була бесѣда.

24. Послꙋ́шай и пр. Послухай моеи науки, котра може тебе здѣлати мудрымъ и добродѣтельнымъ, и возьми собѣ тую мою науку до серця и здѣлай ю собѣ правиломъ твого житя.

25 И̂зъвлѧ́ю и пр. Се що я тобѣ предкладаю яко науку обычаеву, есть розважене, глубоко обдумане, есть чистою, Божою правдою.

26. Сꙋдо́мъ Гдⷭ҇нимъ и пр. Свѣтъ не есть дѣломъ слѣпого случая, но дѣломъ мудрого сотворителя, котрый сей свѣтъ такъ красно устроивъ и кождому сотворѣню опредѣливъ певне призначене.

27. Оу̑краси̂ и пр. Сонце и мѣсяць, котрî мають володѣти надъ днемъ, и прочî звѣзды суть въ безнастаннôмъ руху и чинности; ôтъ часу свого сотвореня продовжають они свôй обѣгъ пôсля назначеного имъ порядку безъ утомленя, не перешкаджаючи въ ничôмъ одно другому (ст. 28.) и не противлячи ся въ ничôмъ и николи данымъ имъ ôтъ Бога приказамъ (ст. 29.).

трудишася, и не престаша ѿ дѣлъ своихъ.
28. 29 Кійждо искреннаго своего не ѡскорви: И даже
30. до вѣка не воспротиватся глъ его. И по сихъ
Гдь на землю призрѣ, и исполни ю ѿ благъ
31. своихъ: [а] Душа всякаго животна покры лицѣ
ея, и въ ню возвращеніе ихъ.

Глава 17.

Сотворенє чоловѣка, єго достоинство. Онъ має выконувати дѣла милосердія и чинити покуту. Возванє до честноты

1. Гдь [б] созда ѿ земли человѣка, и паки воз-
2. врати єго въ ню. Дни числа и время даде имъ,

а) Еккл. 3, 21. б) Быт. 2, 7; 5, 1.; Прем. Сол. 2, 23.

---

30. И по сихъ и пр. Третого дня сотвореня свѣта, коли було небо устроєне, зостала выкончена земля и надѣлена овочами, зѣлями и всякими живностями. Зри Быт. 1, 9—13

31. Душа и пр. Шестого дня сотвореня свѣта зостала земля залюднена звѣрятами, котрі жіють якійсь часъ а потомъ умирають, вертають до земли, котра ихъ выдала. (Быт. 1, 24.)

1. Гдь созда и пр. Сірахъ выказавши Божу мудрость зъ сотвореня звѣздъ, земли, звѣрятъ, и зъ чудесного порядку и гармоніи поодинокихъ частей свѣта (выс. 16 26—31.), говорить теперь о сотвореню чоловѣка, пана видимого сотвореня, и о достоинствѣ чоловѣка въ загалѣ, а Израильтянъ въ особенности.

2. Дни числа и пр. Богъ опредѣливъ людямъ часъ

3. И̂ даде̂ и҆̀мъ вла́сть надъ сѹ́щими на не́й. И҆̀коже о҆́ни са́ми, ѡ҆влече̂ и҆̀хъ крѣ́постїю, [а] и҆ по о҆́-
4. бразѹ своемѹ̀ сотвори̂ а҆̀: И҆ [б] положи̂ стра́хъ є҆гѡ̀ на всѧ́кой пло́ти, є҆́же вла́стелствовати звѣ́р-
5. ми̂ (и҆ скоты̀), и҆ пти́цами. [в] Помышле́нїе и҆ ѧ҆̀зы́къ и҆ о҆́чи, ѹ҆̀ши и҆ се́рдце даде̂ и҆̀мъ размы-
6. шлѧ́ти. Хѹдо́жествомъ ра́зѹма и҆спо́лни а҆̀, и҆ дѡ́-

а) Быт. 1, 27. б) Быт. 1, 28.; 9, 2. в) Быт. 2, 20

житя. по уплывѣ котрого они умирають; ôнъ ôтдавъ имъ пановане надъ всѣми тварами земскими. Зри Быт. 1, 28.

3. И҆̀коже о҆́ни и пр. Богъ давъ чоловѣкови силу духа и тѣла, ôтповѣдну єго природѣ и становиску, потрѣбну до належитого выконуваня єго такъ духовыхъ якъ и тѣлесныхъ обовязкôвъ. — По о҆́бразѹ и пр. Зри пояснене Быт. 1, 27.

4. И҆ положи̂ и пр. Всѣ звѣрята мали бояти ся чоловѣка, ôнъ мавъ пановати над ними. Зри Быт. 1, 26. 28. и 9, 2.

5. Помышле́нїе и пр. Богъ давъ чоловѣкови розумъ, даръ бесѣды, змыслы зрѣня и слуху, и способнôсть до розмышляня надъ рѣчами сотворeными, якъ н. пр. надъ звѣрятами и надъ способами ихъ поскромлюваня, хотяй они силою єго перевысшають. (Быт. 2, 19. 20.) — Се́рдце. Въ старинности уважано серце за сѣдище розуму и чувствъ.

6. Хѹдо́жествомъ и пр. Богъ давъ чоловѣкови способнôсть пôзнаваня Бога, ангелôвъ, чеснотъ, примѣнюваня обычаѣвъ до правилъ розуму и закона Божого — Дѡ́краѧ и пр. Богъ давъ имъ пôзнати, що добре, а ôттакъ и се, що зле. Се не противить ся науцѣ, що першѝ люди ажь по грѣсѣ отримали вѣдомôсть доброго и злого; треба бо розрôжняти межи вѣдомостію зъ опыта и вѣдомостію самою въ собѣ; тую вѣдомôсть мали

7. брака и слава показа имъ. Положилъ есть око
своѐ на сердцахъ ихъ, показати имъ величество
8. дѣлъ своихъ: Да имѧ стыни его восхвалятъ,
9. и да повѣдаютъ величества дѣлъ его. [а] При-
ложилъ имъ художество, и законъ живота даде
10. въ наслѣдіе имъ. [б] Завѣтъ вѣчный постави съ
11. ними, [в] и судбы своѧ показа имъ. Величество

а) Второз. 4, 13; Рим. 7, 10. б) Быт. 12, 1. в) Исх. гл. 20.

прародичѣ уже передъ грѣхомъ, тамту же одержали они по грѣсѣ, коли досвѣдчили злого на собѣ самыхъ.

7. **Положилъ** и пр. Богъ просвѣтивъ ихъ серце с. є. ихъ розумъ (ст. 5.), щобы могли пôзнати красоту и величавôсть дѣлъ Божихъ, щобы (ст. 8.) тымъ способомъ научили ся славити святе имя всемогучого и наймудрѣйшого Бога, и величати ся великими добродѣйствами ôтъ Бога отримаными. Такъ объявивъ Богъ своє величіе праотцамъ Ною, Аврааму, Исааку, Якову. Зри Быт. 6, 13.; 12, 1. и т. д.

9. **Приложилъ** и пр. Богъ давъ чоловѣкови умѣетнôсть потрѣбну до добродѣтельного и щасливого житя. — **Законъ** и пр. Богъ давъ Израильтянамъ на горѣ Сінайскôй власный законъ, якій мавъ ихъ ôтзначати передъ другими народами и служити имъ до забезпеченя собѣ дочасного и вѣчного щастя. Зри Исх. 19, 5. и Лев. 18, 5. — **Въ наслѣдіе имъ.** Богъ давъ имъ законъ яко богате дѣдицтво, маюче переходити зъ одного поколѣня на друге въ найдальшй вѣки.

10. **Завѣтъ** и пр. Израильтяне зъобовязали ся на всегда, що будуть выконували законъ Божій, а Богъ зъобовязавъ ся опѣковати ся своимъ народомъ, якъ довго тойже буде єму вѣрнымъ. (Исх. 19, 6—8.) — **Судбы.** Свои заповѣди, права.

11. **Величество** и пр. Гора Сінайска, на котрôй Богъ давъ Израильтянамъ свôй законъ, була закрыта свѣтя-

слáвы видѣша ѻ҆чесà и҆хъ, и҆ слáвꙋ глáса и҆хъ
12. слы́ша оу҆хо и҆хъ: И҆ речѐ и҆мъ, внемли́те ѿ всáкїѧ непрáвды, и҆ заповѣ́да и҆мъ комꙋ́ждо ѡ҆ и҆-
13. скреннѣмъ. Пꙋтїѐ и҆хъ предъ ни́мъ вы́нꙋ, не оу҆-
14. кры́ютсѧ ѿ ѻ҆́чїю є҆гѡ̀. а) Комꙋ́ждо ꙗ҆зы́кꙋ оу҆-
15. стро́илъ вождà: б) И҆ чáсть Гдⷭ҇нѧ Ї҆и҃ль є҆́сть.
16. Всѧ̀ дѣлà и҆хъ ꙗ҆́кѡ со́лнце предъ ни́мъ, и҆ ѻ҆́чи
17. є҆гѡ̀ вы́нꙋ на пꙋтéхъ и҆хъ: в) Не оу҆кры́шасѧ непра̑вды и҆хъ ѿ негѡ̀, и҆ всѝ грѣсѝ и҆хъ предъ

а) Прем. Сол. 6, 3.; Рим. 13, 1. б) Второз. 4, 20. в) Пс. 89, 8.

чимъ облакомъ, яко символомъ присутного Бога; народъ же израильскій, стоячій у стôпъ сеи горы, видѣвъ се Боже величіе и чувъ Божій голосъ, выходячій зъ облака. (Исх. 20, 22.)

12. И҆ речѐ и пр. Богъ давъ имъ десять заповѣдей, въ которыхъ суть выраженѝ найважнѣйшѝ обовязки взглядомъ ближнёго. (Исх. 20, 12—14.)

13. Пꙋтїѐ и пр. Ôтъ часу, коли Богъ давъ Израильтянамъ свои заповѣди, чувавъ пильно надъ ихъ поведенемъ и змушовавъ ихъ найстрогшими карами до вѣрного заховуваня тыхъ заповѣдей.

14. Комꙋ́ждо ꙗ҆зы́кꙋ и пр. Для другихъ народôвъ давъ Богъ людей яко ихъ провôдникôвъ, царей; однако (ст. 15.) надъ народомъ израильскимъ хотѣвъ самъ Богъ пановати, бути его царемъ и провôдникомъ. (Исх. 19, 5. 6.; 1. Цар. 8, 7.) Зъ помежи всѣхъ народôвъ бувъ тôлько одинъ нарôдъ израильскій частію, дѣдицтаомъ Божимъ.

16. Всѧ̀ дѣлà и пр. Зри поясненє выс. ст. 13.

17. Не оу҆кры́шасѧ и пр. Богъ знає о всѣхъ грѣхахъ свого выбраного народа, має ихъ всегда передъ очима, щобы въ своимъ часѣ ихъ судити и карати.

18. Гдемъ. [а] Милостыня мужа якѡ печать съ нимъ,
и благодать человѣчу якѡ зѣницу соблюдетъ.
19. [б] По сихъ востанетъ и воздастъ имъ, и воз-
20. даніе ихъ на главу ихъ воздастъ: Овече кая-
щымся далъ есть возвращеніе, и утѣши изне-
21. могающихъ терпѣніемъ. [в] Обратися убо ко
22. Гду, и остави грѣхи: [г] Помолися предъ ли-

а) нис. 9, 15. б) Мат. 16, 27. в) Ер. 3, 12. г) Пс. 33, 15.

18. Милостыня и пр. Богъ охороняе чоловѣка милосерного и добротливого (благодать человѣчу) передъ всѣмъ лихомъ, якъ люди стережуть своеи печатки и зѣницѣ Мешканцѣ востока мали свою печатку на перстеню, на которôмъ було вырыте ихъ имя; тои печатки стерегли они старанно, щобы ктось дôставши ю не надъуживавъ еи до своихъ цѣлей.

19. По сихъ и пр. Єсли Богъ охороняе и нагороджае тыхъ, що оказують милосердіе для своихъ бѣдныхъ ближныхъ, то не забуде ôнъ такожь о тыхъ, що своихъ ближныхъ крывдять и гноблять; тыхъ колись укарае Богъ, дасть кождому зъ нихъ заплату пôсля его вины.

20. Овече каючымся и пр. Каючимъ ся грѣшникамъ дозволивъ Богъ вернути до своеи благодати и праведности, скрѣпляючи ихъ на духу, щобы не улягли пôдъ бременемъ жалю и смутку.

21. Обратися и пр. Наверни ся до Бога и покинь дорогу грѣхôвъ.

22. Помолися и пр. Моли ся до Бога о прощене твоихъ грѣхôвъ и о благодать вытревалости въ добрôмъ, щобысь уже на будуче не бувъ соблазнею для ближныхъ, но щобысь твоимъ дальшимъ праведнымъ житемъ направивъ давнѣйшй твои соблазни.

23. цемъ, и оумали претыканїя. Восходи къ Вышнемꙋ, и ѡвратися ѿ неправды, и ѕѣлѡ возненави-
24. ди мерзость. [а] Вышнаго кто восхвалитъ въ адѣ, вмѣстѡ живыхъ и дающихъ исповѣданїе?
25. Ѿ мертвеца якѡ ничто сꙋщагѡ погибаетъ исповѣданїе: Живый же и здравый восхвалитъ Гда.
26. [б] Коль велика милость Гдна, и ѡчищенїе ѡ-
27. бращающымся къ немꙋ? Не могꙋтъ бо всѧ бы-
28.

а) Пс 6, 6.; Пс. 113, 25.; Ис. 38, 18. 19. б) Пс. 102, 13.; Еф. 2, 4. 7.

23. Восходи и пр. Верни назадъ до Бога, сторони ôтъ всякого грѣха и порока и май въ ненависти всё, що есть гидке передъ Богомъ.

24. Вышнаго и пр. Кто умре, кто дôстане ся до ада, той не може уже хвалити Бога, тожь хвали его, доки жіешь на тôй землѣ. — Дающихъ исповѣданїе. Хвалячихъ.

25. Ѿ мертвеца и пр. Кто умре, той есть ничимъ, ôнъ немовъ не истнуе, и тому не може ôнъ хвалити Бога и заслуговати собѣ на его благодать и на нагороду для себе. Се може дѣлати чоловѣкъ жіючій на тôмъ свѣтѣ и маючій потрѣбнй до того способности духа и тѣла. (Ст. 26.)

27. Коль велика и пр. Богъ есть дуже милосернымъ для тыхъ, що до него навертають ся, и радо прощае имъ грѣхи.

28. Не могꙋтъ и пр. Чоловѣкъ съ своимъ смертнымъ, немôчнымъ тѣломъ, съ своею склонностію до злого, выставленый на такъ много покусъ и небезпеченьствъ душевныхъ, не може бути пôдъ кождымъ взглядомъ такъ совершеннымъ, щобы уже николи не улягъ покусѣ до грѣха; ôнъ (ст. 29.) не есть безсмертный, анѣ незмѣнный, но немôчный и всему злому пôдлягаючій, — ни ому заслугуе ôнъ на Божу милость и прощене, скоро от Бога наверне ся.

29. ти въ человѣцѣхъ: Ꙗкѡ не безсмертенъ сынъ
30. человѣческій. [а] Что̀ свѣтлѣе со́лнца? и̂ то̀ и̂с-
31. чезаетъ: и̂ ѕло̀ помы́слитъ пло́ть и̂ кро́вь. Си-
лꙋ̀ высоты̀ нбсныѧ то́й сі́мъ назира́етъ, [б] чело-
вѣцы же всѝ землѧ̀ и̂ пе́пелъ.

Глава 18.

Бога недостижиме величіе. Немо̂чь чоловѣка. Во̂зване до любви ближныхъ. Розлични̂ правила житя.

1. Живы́й въ вѣ́ки [в] созда̀ всѧ̑ о̑бще: Гдь е̂ди́нъ
2. ѡ̑правди́тсѧ. Никто́же доволенъ и̂сповѣ́сти дѣ́лъ

а) Рим. 8, 4. б) Быт. 3, 19.; 18, 27. в) Быт. 1, 31.

30. Что̀ свѣтлѣе и пр. Єсли ясне сонце може часомъ затьмити ся, то о ско̂лько меньше може бути совершеннымъ и не согрѣшити чоловѣкъ, котрый єсть тѣломъ и кровію.

31. Силꙋ̀ и пр. Богъ переглядає всяку силу на небѣ и на землѣ; о̂нъ видить, що сила чоловѣка єсть земля и попелъ, и тому оказує єму свою милость и прощає єму грѣхи, коли грѣшникъ за тіиже щиро жалує.

1. Живы́й и пр. Всѣ безъ вынятку твари суть дѣломъ рукъ Божихъ; Богъ одинъ єсть вѣчный, всё проче зо̂стало о̂тъ него сотворене и єсть то̂лько до якогось часу и несовершенне.

2. Гдь е̂ди́нъ ѡ̑правди́тсѧ. То̂лько самъ Богъ, вѣчный сотворитель свѣта, єсть совершенный; о̂нъ знає немо̂чь чоловѣка и тому не заразъ єго карає, но жде на єго поправу и прощає єму. Початокъ сеи главы ажь до ст. 14 належеть єще до попередної главы.

3. 4. ѥгѡ̀: И҆ кто̀ и҆слѣ́дитъ велїчїѧ ѥгѡ̀? Держа́вꙋ
вели́чества ѥгѡ̀ кто̀ и҆зочте́тъ? и҆ кто̀ приложи́тъ
5. и҆сповѣ́дати ми́лости ѥгѡ̀? Не лѣ́ть оу҆ма́лити,
нижѐ приложи́ти, и҆ не лѣ́ть и҆слѣ́дити чꙋде́съ
6. Гдⷭ҇нихъ. [a] Є҆гда̀ скончаетъ человѣ́къ, тогда̀ на-
чина́етъ: и҆ є҆гда̀ преста́нетъ, тогда̀ оу҆сꙋмни́тсѧ.
7. Что̀ є҆́сть человѣ́къ, и҆ что́ потре́ва ѥгѡ̀? что̀
8. бл҃го ѥгѡ̀? и҆ что̀ ѕло̀ ѥгѡ̀? [б] Число̀ дне́й чело-

а) Як. 3, 2. б) Пс. 89, 10.

3. Никто́же и пр. Люди смертнѝ суть за слабѝ и коротковидячѝ, щобы мали зглубити всемогучо̂сть и безконечне милосердіє Боже и славити всѣ єго дѣла, якъ они на тоє заслугують. (Ст. 4.)

5. Не лѣ́ть и пр. Совершенности Божѝ суть безконечнѝ и незмѣннѝ. Єго дѣла суть такъ совершеннѝ, що анѣ до нихъ що додати анѣ имъ що о̂тняти не можна.

6. Є҆гда̀ скончаетъ и пр. Коли чоловѣкъ вычерпае всѣ свои силы, щобы по̂знати и испытати совершенности и безчисленнѝ дѣла Божѝ, тогды видить, що ледво начавъ свою працю, що єще ничого не зробивъ и ничого зробити не може; єго обмеженый розумъ не выстарчає, щобы мо̂гъ поняти величіє Боже.

7. Что̀ є҆́сть человѣ́къ и пр. Боже величіє довжно чоловѣкови пригадовати єго ничтожно̂сть. Чимъ бо єсть слабосильный, немо̂чный чоловѣкъ, наколи поро̂внає себе съ всемогучимъ, вѣчнымъ сотворителемъ свѣта? Въ чо̂мъ може єго честнота бути Богу пожиточна, а єго порокъ шко̂дливый? Добре поведенє чоловѣка дѣлає не Бога але єго самого щасливымъ.

8. Число дне́й и пр. За часо̂въ Мойсея и Давида були 70 до 80 лѣтъ звычайнымъ вѣкомъ людей. Сірахъ подає найвысшій вѣкъ чоловѣка на сто лѣтъ. Въ то̂мъ годить ся съ нимъ Сенека (De brev. vitae. C. 3.) — Ѩ҆кѡ

вѣкѹ многѡ лѣтъ сто̀: ꙗкѡ ка́пля морскія во-
ды и̂ зерно̀ песка̀, та́кѡ ма́лѡ лѣтъ въ де́нь вѣ-
9. ка. [а] Сегѡ̀ ра́ди долготерпѣ̀ Гдь на ни́хъ, и̂
10. и̂злїѧ̀ на нѧ̀ ми́лость свою̀. Ви́дѣ и̂ позна̀ низ-
11. враще́нїе и̂́хъ, ꙗкѡ зло̀: [б] Сегѡ̀ ра́ди оумно́жи
12. милосе́рдїе своѐ. [в] Млсть человѣ́ча на и̂скреннѧ-
го своего̀, мл҃ть же Гдн҃ѧ на всѧ́кѹ пло́ть.

а) 2. Петр. 3, 9.; Прем. Сол. 12, 18. б) Єзек. 13, 23. в) Мат. 5, 45.; 6, 12.

ка́пля и пр. Найдовше житє людей безбожныхъ, котрымъ на тôмъ свѣтѣ добре веде ся, єсть противъ нещасливои вѣчности, яка ихъ чекає, тôлько одною хвилькою, немовъ каплею въ морю, зерняткомъ пѣску на берегу моря. Тому-то (ст. 9.) дає милосерный Богъ грѣшникови такъ много часу до поправы, щобы мôгъ уникнути евоеи вѣчноеи погибели.

10. Ви́дѣ и пр. Богъ знає, що смерть людей безбожныхъ буде переходомъ до страшнои и безконечнои нужды; тожь Богъ (ст. 11.) неразъ ôтволѣкає кончину грѣшника, щобы єго поправити. (2. Петр. 3, 3.) Богъ бо не хоче погибели грѣшника, но щобы поправивъ ся и бувъ щасливымъ.

12. Мл҃ть человѣ́ча и пр. Израильтянинъ має спôвчуте для нещастя лишь другого Израильтянина, нещасте поганина єго не порушує; єго доброта и милосердіє має свои границѣ; однако Божа доброта єсть безгранична; ôнъ єсть милосернымъ такъ взглядомъ праведника якъ и взглядомъ грѣшника, и хоче, щобы всѣ люди безъ вынятку були добрыми и щасливыми. Тому (ст. 13.) перестерѣгає Богъ грѣшникôвъ голосомъ ихъ совѣсти, напôмненями и примѣрами людей побожныхъ, карами людей безбожныхъ; тому наказує ихъ Богъ хоробами, вôйнами, утратою дôбръ дочасныхъ; поучає ихъ черезъ святыхъ мужей и проповѣдникôвъ, указуючихъ имъ дорогу

13. [а] Ѡбличáй, и҆ наказꙋй, и҆ наꙋчáй, и҆ ѡ҆бращáй
14. ꙗ҆́кѡ пáстырь стáдо своѐ. Прїе́млющихъ наказá-
15. нїе ми́лꙋетъ, и҆ тщáщихсѧ ѡ҆ сꙋдбáхъ є҆гѡ̀. Чá-
до. [б] въ благи́хъ не дáждь порóка, и҆ во всѧ̑-
16. комъ даѧ́нїи печáли словéсъ. Не оу҆стꙋди́тъ ли
знóѧ росà? тáкѡ лꙋ́чше слóво нéжели даѧ́нїе. [в]
17. Не сé ли слóво пáче даѧ́нїѧ блáга? ѻ҆́воѧ же оу҆

а) Пс. 117, 18 б) нис. 4[1], 28. в) Притч. Сол. 16, 24.; 25, 11.

до поправы, — словомъ шукае ихъ, якъ пастырь свое въ пустынѣ заблукавше ся стадо, и хоче ихъ спровадити назадъ на дорогу честногы. (Мат. 18, 12)

14. Прїе́млющихъ и пр. Грѣшникôвъ каючихъ ся и спѣшачихъ на дорогу Божихъ заповѣдей (ѡ҆ сꙋдбáхъ є҆гѡ̀), принимае Богъ съ радостію назадъ до своеи ласки. Зри Лук. 15, 2—32.

15. Чáдо и пр Ту начинае ся новый предметъ, и ôтъ ст. 15—18 подае ся способъ, якъ маемъ добре дѣлати потребуючимъ. Мысль же сего стиха есть: коли даешь милостыню, коли довершаешь якенибудь дѣло милосердія, не придавай порока до сеи милостынѣ, до сего дѣла милосердія, ганьблячи и засмучуючи острыми, обиджуючими словами тыхъ, котрымъ добродѣйство оказуешь; така милосернôсть, еще бôльше роздираюча раны чоловѣка нещасливого, есть жестокостію.

16. Не оу҆стꙋди́тъ и пр. Якъ роса есть пожиточнѣйша для рослинъ, нѣжь за сильный дощь, такъ лагôдна бесѣда, хотяй бы при тôмъ ничого не дало ся, есть лучша и для бѣдного пріятнѣйша нѣжь датокъ полученый съ обидами.

17. Не сé ли слóко и пр. Чоловѣкъ добрый, милосерный, почитаючи въ своимъ терплячôмъ ближнôмъ достоинство чоловѣка, дае ему охотно обое: потѣшаюче слово и милостыню.

18. мꙋ́жа благода́тна. Бꙋ́й не благодарнѡ поно́ситъ,
19. и҆ да́нїе завѝдливагѡ и҆ста́ева́етъ о҆́чи. Пре́жде
не́же возглаго́леши, оу҆вѣ́ждь, и҆ пре́жде недꙋ́га
20. врачꙋ́йсѧ. [а] Пре́жде сꙋда́ и҆спыта́й себѐ, и҆ въ ча́съ
21. посѣще́нїѧ ѡ҆вра́щеши ѡ҆чище́нїе. Пре́жде да́же въ
недꙋ́гъ не впаде́ши, смири́сѧ, [б] и҆ во вре́мѧ грѣ-

а) Лук. 4, 23. б) Лук. 6, 42.

---

18. Бꙋ́й не благодарнѡ и пр. Завстыджуючі̂ докоры и приганы, съ якими чоловѣкъ скупый и немилосерный въ своей глупотѣ подае милостыню убогимъ, вытискають имъ зъ очей слезы, котрі̂ кличуть о пôмсту до неба. Зри выс. 4, 6.

19. Пре́жде не́же и пр. Старай ся перше точно пôзнати рѣчи, закимъ маешь о ней говорити. Выс. 5. 11. Пре́жде недꙋ́га врачꙋ́йсѧ. Запобѣгай хоробѣ осторожнымъ и правильнымъ житемъ. Або: постарай ся о помôчъ, закимъ прійде потреба тоиже; запобѣгай небезпеченьствамъ, — будь осторожнымъ.

20. Пре́жде сꙋда́ и пр. Испытуй твое поведене взглядомъ Бога и людей; покарай на собѣ самôмъ добровôльною поправою и вынадгородженемъ здѣлану неправду и кривду, закимъ потягне тебе до ôтвѣчальности всемогучій и всевѣдучій судія; тогда не буде его судъ для тебе страшнымъ. Зри Мат. 5, 25.; 1. Кор. 11, 28.

21. Пре́жде да́же въ недꙋ́гъ и пр. Смири ся передъ Богомъ щирою покутою и попровъ твои грѣхи, закимъ тяжка хороба кине тебе на ложе смертне. Навернене бо въ смертельнôй хоробѣ не есть добровôльне,, але вымушене, и звычайно не може бути правдиве и цѣлковите, коли-то тѣло зносить незвыклі̂ болѣ а духъ есть ослабленый и придавленый боязнею передъ смертію, а неразъ бувае дуже скоро позбавленый присутности. Впрочемъ густо часто дѣлае нагла, несподѣвана смерть на-

22. ꙗ҆́вѣ окажи̑ ѡ҆бращенїе. [а] Не воспатисѧ воздатн ѻ҆ тъ благовременнѡ, и҆ не ѡ҆жидай даже до
23. смерти ѡ҆правдатисѧ. Прежде даже не помолишисѧ, оуготови себе̑, и҆ не буди ꙗ҆́кѡ человѣ́къ
24. и҆скушаѧ Гдⷭ҇а. [б] Помани̑ гнѣвъ въ день скон-

а) Пс. 94, 8; Рим. 12, 11. б) выс. 1, 30.

вернене грѣшника неможливымъ и ставить его вразъ съ его грѣхами передъ судъ страшного, справедливого судіи.

22. Не коспатисѧ и пр. Коли ты здѣлавъ Богу якій обѣтъ, старай ся его чимъ скорше выконати и не ôтволѣкай сего зъ дня на день, заслонюючи ся рôжными трудностями; иначе бо смерть могла бы перешкодити тобѣ въ выконаню твого обѣта.

23. Прежде даже и пр. Приспособляй себе до молитвы, розважаючи до кого и о що молити ся маешь, щобысь молячи ся съ розсѣянемъ або о рѣчи злй непотрѣбнй, не побудивъ Бога до гнѣва. Иншй еврейске слово, выражене ту черезъ помолишисѧ, толкують въ значеню: здѣлаешь обѣтъ, и подають таку мысль сего стиха въ звязи съ стихомъ попереднымъ: не дѣлай обѣта нерозважно; кто бо безъ розваги дѣлае обѣтъ Богу, той немовъ хоче Бога испытати, чи ôнъ есть досыть могучимъ и добрымъ, чи ôнъ въ нещастю хоче и може помочи. Розважи отже перше. чи якійсь обѣтъ зможешь выконати, чи ôнъ есть розсудный и чи може бути безъ образы Божои выконаный. Скоро же ты съ повною розвагою здѣлавъ якій обѣтъ, то выповни его чимъ скорше; Богъ бо не потребуе твоихъ обѣтôвъ, але и не дасть зъ себе ругати ся.

24. Помани̑ и пр. Нехай тебе ôтъ грѣхôвъ ôтстрашуе память на гнѣвъ Божій въ день его суда, коли-то и жите и евѣтъ теперѣшный скôнчать ся и коли-то Богъ

чанїѧ, и҆ вре́мѧ ме́сти во ѿвращенїи лица̀. [а]
25. Помѧнѝ вре́мѧ гла́да во вре́мѧ сы́тости, нище-
26. тѹ̀ и҆ ѹ҆бо́жество въ де́нь вога́тства. [б] Ѿ ѹ҆́-
тра до ве́чера и҆змѣнѧ́етсѧ вре́мѧ, и҆ всѧ̀ скѡ́ра
27. сѹ́ть предъ Гдⷭ҇емъ. [в] Человѣ́къ премꙋ́дръ во
все́мъ ѡ҆па́сенъ бꙋ́детъ: и҆ въ дне́хъ грѣхѡ́въ во́-
28. метъ ѡ҆ согрѣше́нїи. [г] Всѧ́къ разꙋмѝвъ позна̀
премꙋ́дрость и҆ ѡ҆брѣ́тшемꙋ ю҆ да́стъ и҆сповѣ́данїе.

а) Мат. 14, 20. б) Євр. 13, 3. в) Притч. Сол. 28, 14. г) Притч. Сол. 1, 5.

ôтверне ôтъ безбожныхъ своє лице и засудить ихъ на вѣчнѝ муки. (Выс. 7, 39.)

25. Помѧнѝ вре́мѧ и пр. Маючи достатки, не будь марнотравнымъ, но ощаднымъ, памятаючи о тôмъ, що можешь впасти въ нужду; будучи богатымъ, не будь гордымъ и бутнымъ, но памятай, що можешь еще стати ся убогимъ. (Выс. 11, 24. 27.)

26. Ѿ ѹ҆́тра и пр. Щастє чоловѣка єсть нестале; богачь може нагло стати ся убогимъ. Богъ не потребує довгого часу до намыслу, наколи хоче выконати якій намѣръ.

27. Человѣ́къ премꙋ́дръ и пр. Чоловѣкъ мудрый не єсть николи безжурный и зухвалый; ôнъ не уповає николи на свои власнѝ силы анѣ на своє щастє; ôнъ знає, що єсть немôчнымъ сотворѣнємъ и що щастє чоловѣка єсть змѣннымъ; ôнъ уникає кождого нобезпеченьства и кождои нагоды до грѣха. Зри поясненє Притч. 28, 14.

28. Всѧ́къ разꙋмѝвъ и пр. Чоловѣкъ мудрый любить мудрôсть и охотно послѣдує єи правиламъ; ôнъ любить, прославляє такожь тыхъ, що тую мудрôсть найшли и другихъ єи учать.

29. Разꙋ́мнїи въ словесѣ́хъ, и҆ тїи оу҆мꙋдри́шасѧ, и҆
оу҆мно́жиша при҆тчи и҆спы́тны: воздержа́нїе дꙋ-
30 шѝ. [a] Въ слѣ́дъ по́хотей твои́хъ не ходѝ, и҆ ѿ
31. похотѣ́нїй свои́хъ возбранѧ́йсѧ. А҆́ще да́си дꙋ-
шѝ твое́й бл҃говоле́нїе желанїѧ, сотвори́тъ тѧ̀ ѡ҆-
32. бра́дованїе врагѡ́мъ твои́мъ. [б] Не веселисѧ ѡ҆
мно́зѣй сла́дости, и҆ не свѧзꙋ́йсѧ сокꙋпле́нїемъ
33. є҆ѧ̀. Не вꙋ́ди ни́щь пи́ршествꙋѧй ѿ взаи́мства, и҆
ничто̀ тебѣ̀ вꙋ́детъ въ мѣшцѣ̀.

а) Рим. 6. 12; 8, 13. б) Лук. 12, 19.

---

29. Разꙋ́мнїи и пр. Тї, що люблять мудрôсть и тыхъ, котрї єи учать, стають ся самї мудрыми и умѣють учити другихъ мудрости за помочію глубоко обдуманыхъ выречень и правилъ, ôтносячихъ ся до житя честного и воздержного. Иншї уважають слова: воздержа́нїе дꙋшѝ за подпись до слѣдуючихъ стихôвъ.

30. Въ слѣ́дъ и пр. Старай ся поскромлювати нечистї пожаданя и грѣшнї пристрасти, кто бо (ст. 31.) ихъ не поскромляє, кто имъ пôддає ся, стає ся дуже легко ихъ невôльникомъ и тогды допускає ся многихъ лихихъ поступкôвъ, котрї дѣлають єго нещасливымъ, зъ чого єго вороги тѣшать ся.

32. Не веселисѧ и пр. Сірахъ остерѣгає ту передъ участію въ угощеняхъ, въ забавахъ, уряджованыхъ спôльнымъ коштомъ, щобы беручї въ тôмъ участь (ст. 33.), позичаючи грошѣ на того рода увеселеня, не сходили на крайну нужду. Зри пояснене Притч. 23, 20. — Въ мѣшцѣ̀. Въ мѣшку, въ кешенѣ.

Глава 19.

Сумнѝ наслѣдки піяньства. Вôзванє до мовчаливости и щирости. Ознаки правдивои и ложнои мудрости.

1 Дѣлатель [а] піѧнивый не бꙋдетъ богатъ: и оу-
2. ничижаѧй малаѧ, по малѣ оупадетъ. [б] Вінò и
жены превратѧтъ разꙋмивыхъ, и прилагаѧйсѧ
3. любодѣйцамъ дерзшій бꙋдетъ: Молїе и червїе
наслѣдѧтъ ѥгò, и дꙋшà дерзостнаѧ ѝзметсѧ

а) Притч. Сол. 21, 17. б) 3. Цар. 11, 1. 4.; Ос. 4, 11.

---

1. **Дѣлатель** и пр. Піяньство має найгôршѝ наслѣдки для всѣхъ людей, а особливо для жіючихъ зъ працѣ рукъ и удержуючихъ жѣнку и дѣти зъ тои працѣ. Зри поясненє Притч. 23, 21. 29—35. — **Оунничижаѧй** и пр. Малый выдатокъ частѣйше повтаряючій ся выросте въ велику страту и мало-помалу нищить цѣле домашне господарство. Такъ піяки тратять малыми выдатками на трунокъ поволи всё, що посѣдають.

2. **Вінò** и пр. Уже выс. 9, 9—11 представивъ Сірахъ, якъ небезпечнымъ єсть приставанє съ особами другого пола особливо при забавахъ и винѣ, коли-то кровь розгрѣває ся. — **Прилагаѧйсѧ** и пр. Кто пристає съ блудницями, утрачує всякій встыдъ, стає ся щоразъ зухвальшимъ въ грѣшеню, пôдкопує своє здоровє и стягає на себе передвчасну смерть. Зри поясненє Притч. 5, 5.

3. **Молїе** и пр. Єсть се образове представленє передвчасної смерти розпустника. — **Дꙋшà дерзостнаѧ ѝзметсѧ**. Зухвалый, безвстыдный розпустникъ буває передвчасно позбавленый свого житя.

4. Ѐмлѧй скорѡ вѣрꙋ, легокъ сердцемъ: и̂ согрѣ-
5. шаѧй, на дꙋшꙋ свою согрѣшаетъ. Веселѧйсѧ
сердцемъ, ѡ̂ ѕлонравїи ѡ̂бличенъ бꙋдетъ: про-
тивлѧѧйсѧ же похотемъ, вѣнчаетъ животъ свой.
6. Ѡ̂бꙋздавѧѧй ѧ̂зыкъ, тихомирнѡ поживетъ: и̂
7. неиавидѧй велерѣчїѧ, оумалитъ порокъ. Словесѐ
никогдаже повторѝ, и̂ ничтоже тебѣ оумалитсѧ.
8. На дрꙋга и̂ на врагà не повѣдай, и̂ аще не бꙋ-

---

4. Ѐмлѧй и пр. Кто легко и скоро кождому вѣрить, есть легкодушнымъ чоловѣкомъ, грѣшить противъ самого себе, выставляючи свое тѣло и свою душу на згубнѝ наслѣдки чужихъ злыхъ радъ и намовъ. Зри пояснене Притч. 14, 15. Иншѝ ôтносять сей стихъ до розпустника, котрый легкодушно вѣрить приманливому голосови и похлѣбствамъ блудницѣ, ажь въ кôнци стае ся еи добычею, утрачуючи свою честь, майно, здоровє и спасене своеи души. Зри Притч. 5, 4.

5. Веселѧйсѧ и пр. Кто любить веселе житє, кто не зносить обмеженя въ утѣхахъ свѣтовыхъ, той заслугуе на догану за свою необычайнôсть и досвѣдчить каръ въ тôмъ житю и будучôмъ; кто же опирае ся грѣшнымъ похотямъ и провадить житє воздержне, той заслугуе на честь у людей и буде щасливымъ въ тôмъ житю и будучôмъ.

6. Ѡ̂бꙋздавѧѧй и пр. Кто умѣе повздержати свôй языкъ и уникае говорливости, той буде мати спокойне житє и заощадить собѣ много непріятностей, на якѝ выставляють себе люди говорливѝ, обиджуючѝ другихъ своими нерозважными бесѣдами.

7. Словесѐ и пр. Учувши якусь другихъ обиджуючу бесѣду, не повтаряй еи передъ никимъ; твоя въ тôмъ взглядѣ мовчаливôсть не принесе тобѣ шкоды, але радше пожитокъ.

8. На дрꙋга и пр. Не говори никому о чужихъ похибкахъ, меньша съ тымъ, чи тыхъ похибокъ допустивъ

9. детъ тебѣ грѹха, не ѿкрывай: Слыша бо оу
тебе и соблюдетъ тя, и во время возненави-
10. дитъ тя. Слышалъ ли еси слово, да оумретъ
съ тобою: не оувойся, не расторгнетъ тебе. [a]
11. Ѿ лица словесе поболитъ бѹй, ꙗкоже раждаю-

а) ниж. 27, 18.

ся твôй пріятель чи твôй ворогъ. — Аще не бѹдетъ и пр. Єсли ты не допустивъ ся чогось злого, не говори передъ людьми, що ты дѣйстно въ чôмсь поблудивъ; никто бо не довженъ бути такъ смиреннымъ, щобы себе передъ людьми обвинявъ о грѣхи, котрыхъ не поповнивъ; кто бы же передъ другими людьми выхвалявъ ся грѣхами, котрыхъ николи не поповнивъ, показавъ бы, що єсть чоловѣкомъ безъумнымъ и пôдлымъ. Въ лат. текстѣ читаємъ: єсли маєшь грѣхъ не ôткрывай, с. є. не выявляй никому тайныхъ похибокъ и грѣхôвъ, котрû ты поповнивъ.

9. Слыша и пр. Єсли ты передъ кимъ ôткрыєшь якій чужій грѣхъ, єсли выявишь передъ другими твôй дѣйстно поповненый чи лишь змысленый грѣхъ, то выставляєшь себе на небезпеченьство, що люди будуть тебе стеречи ся, щобысь и о нихъ передъ другими не сказавъ чого злого — чи то правдивого чи змысленого, а въ кôнци зненавидять тебе и будуть уникати твого товариства.

10. Слышалъ ли еси и пр. Єсли ты чувъ о твоимъ ближнôмъ щось злого, заховай о тôмъ мовчанє ажь до смерти; така таємниця, заховувана въ твоимъ серцю, не єсть трутиною, котру бы ты мусѣвъ чимъ скорше зъ себе выкинути, щобы не роздерла твого внутра.

11. Ѿ лица и пр. Чоловѣкъ глупый, злый, не може при собѣ задержати таємницѣ такъ само якъ положниця не може въ собѣ задержати доношеной дитины. Якъ женщина мусить зрѣлу дитину выдати на свѣтъ,

12. щаѧ ѿ лица̀ младе́нца. Стрѣла̀ вонзе́на въ стег-
13. но̀ пло́ти, та́кѡ сло́во въ чре́вѣ вꙋ́ѧгѡ. Ѡбли-
чѝ дрꙋ́га, е҆гда̀ е҆щѐ не сотвори́лъ, и҆ а҆́ще сотво-
14. ри́лъ, да не приложи́тъ ктомꙋ̀. [a] Ѡбличѝ дрꙋ́га,
не́гли не речѐ, и҆ а҆́ще речѐ е҆ди́ножды, да не по-
15. вторитъ. Ѡбличѝ дрꙋ́га, мно́гажды бо быва́етъ
16. навѣ́тъ. Не всѧ́комꙋ сло́весѝ е҆́мли вѣ́ры.

а) Мат. 18, 15.

такъ ложный, невѣрный, говорливый пріятель не може стерпѣти, щобы учувши о кôмъ щось злого, не нустити сего въ свѣтъ межи людей.

12. Стрѣла̀ и пр. Чоловѣка глупого и говорливого болить въ его серцю замкнена таемниця такъ дуже якъ стрѣла, вбита ворогомъ въ чіесь черево; стрѣла мусить бути зъ тѣла вынята, а такій чоловѣкъ мусить таемницѣ зрадити.

13. Ѡбличѝ и пр. Если учуешь, що твôй пріятель щось здѣлавъ, або сказавъ въ твою некористь, то не зрывай съ нимъ заразъ твоеи пріязни, але дай ему перше оправдати ся; може бо твôй пріятель есть невиненъ, може зôставъ передъ тобою очерненый; если же дѣйстно щось такого здѣлавъ або сказавъ противъ тебе, то упôмненый тобою, буде того жаловавъ и постарае ся на будуче своею щиростію направити свою похибку. Зр. Лев. 19, 17.; Мат. 18, 15.; Лук. 17, 3.

14. Ѡбличѝ дрꙋ́га и пр. Мысль сего и 15 стиха есть выложена при ст. 13.

15. Навѣ́тъ. Клевета.

16. Не всѧ́комꙋ и пр. Не вѣръ безъусловно всему, що люди на другихъ говорять, и не представляй собѣ слôвъ обвиняючихъ когось въ найгôршêмъ свѣтлѣ. Часомъ бо (ст. 17.) скаже ктось на другого щось злого нехотячи, безъ намѣру шкодженя ему, для жарту. Буложь

17. а) Єсть поползаѧйсѧ, словомъ а҆ не дꙋшеѥ: и҆ кто̀
18. не согрѣшѝ ѧзы́комъ свои́мъ? Ѡ҆ѕлачѝ и҆скрен-
ѧго своего̀ пре́жде прещенїѧ, и҆ да́ждь мѣ́сто за-
ко́нꙋ вы́шнѧгѡ: всѧ́ка премꙋ́дрость стра́хъ Гдⷭ҇нь.
19. и҆ во всѧ́цѣй премꙋ́дрости творе́нїе зако́на. И҆
нѣ́сть премꙋ́дрость, вѣ́дѣнїе лꙋка́вства, и҆ нѣ́сть
20. ра́зꙋма, и҆дѣ́же совѣ́тъ грѣ́шныхъ. Є҆сть лꙋка́в-
ство, и҆ то̀ ме́рзость: и҆ є҆сть безꙋ́менъ ᲂу҆малѧ́й-
21. сѧ премꙋ́дростїю. б) Лꙋ́чше є҆сть ᲂу҆малѧ́йсѧ въ

а) выс. 14, 1. б) Мат. 11, 25.

бы се рѣчею розумною, задля одного нерозважного слова зрывати союзъ пріязни? Чижь и тобѣ не вырвало ся коли зъ устъ яке нерозважне слово? и чижь було бы тобѣ мило, єсли бы другѝ на тебе за тое гнѣвали ся и тебе зъ своєи пріязни выключали?

18. Ѡ҆бличѝ и҆скреннѧго и пр. Доходи похибки твого пріятеля, твого ближнёго, лагôдно, упоминай єго перше любезно, закимъ приступишь до строгшого єго̀ картаня. Въ той способъ поступишь собѣ пôсля Божого закона, котрый забороняє мстити ся на ближнôмъ. Зри Второз. 32, 42.; Рим. 12, 19; Гал. 6, 1. — Всѧ́ка премꙋ́дрость и пр. Такъ поступаючи съ твоимъ ближнымъ, покажешь, що боишь ся Бога, що єсь правдиво мудрымъ, бо выповняєшь Божій законъ, котрый єсть выразомъ Божои мудрости и дорогою до совершенности и щастя.

19. И҆ нѣ́сть и пр. Лживый и облудный злыхъ людей розумъ, котрый учить зле дѣлати и ближныхъ ошуковати, зовсѣмъ не єсть мудростію, а тôлько мерзкою хитростію, а вымыслы и перебѣглôсть грѣшникôвъ не суть ресторопностію, а тôлько глупотою позбавленою мудрости. Уважай, щобысь не належавъ нѣ до одныхъ нѣ до другихъ. (Ст. 20.)

21. Лꙋ́чше є҆сть и пр. Лучшій єсть чоловѣкъ неученый но честный, боячій ся Бога, нѣжь ученый но не-

ра́зꙋмѣ вожзли́вый, не́жели и҆збы́точествꙋѧй мꙋ-
22. дростїю и҆ преступа́ѧ зако́нъ. [a] Є҆́сть кова́рство
и҆спы́тно, и҆ то̀ непра́ведно: и҆ є҆́сть развраща́ѧй
23. благода́ть и҆звѣща́ти хотѧ̀ сꙋ́дъ. Є҆́сть лꙋка́в-
ствꙋѧй поникшїй черното́ю, и҆ внꙋ́тренѧѧ є҆гѡ̀ и҆с-
24. по́лнь льстѝ: Пони́ча лицѐмъ и҆ притворѧ́йсѧ
глꙋ́хъ, и҆дѣ́же не позна́нъ бы́сть, предвари́тъ тѧ̀.

а) Пс. 5, 5.

честивый, переступаючій приписы Божого закона; ôтъ тамтого не потребуе суспôльнôсть обавляти ся лиха, якого обавляти ся мусить ôтъ чоловѣка быстрого ума и ученого, но легковажачого собѣ правила честноты и совѣстности.

22. Є҆́сть кова́рство и пр. Суть люди хитрѝ, стараючѝ ся зручно боронити правды и невинности, но суть такожь люди хитрѝ а злобнѝ, котрѝ вывертаютъ справедливôсть, признаючи слушнôсть тымъ, котрымъ она не належить ся, и тымъ способомъ побавляючи себе благодати у Бога и у людей. Єсть ту бесѣда о несправедливыхъ а хитрыхъ судіяхъ, котрѝ для власныхъ користей перекручують законы, и кривдять невинныхъ.

23. Є҆́сть лꙋка́вствꙋѧй и пр. Суть злобнѝ, нечестивѝ люди, котрѝ лихо одѣтѝ удають людей простыхъ або спôвчуючихъ задля якого нещастя, яке тобѣ случило ся, и передъ тобою згинають ся доти, доки зыскавши у тебе довѣре, не выбадають тебе, щобы потôмъ здѣлати тобѣ яку шкоду. Стережи ся передъ такими повзаючими людьми! — Черното́ю Лихѝ, грубѝ одежи сумуючихъ, жалобу ôтбуваючихъ Израильтянъ були чорнѝ.

24. Пони́ча и пр. Такій облудникъ приклонюе передъ тобою голову, удаючи смиренного и праведного, щобы ôтсуваючи ôтъ себе пôдозрѣне мôгъ тобѣ бôльше шкодити. Ôнъ удае глухого, рôвнодушного для чужихъ похибокъ и справъ, не занимаючого ся ними, хиба если

25. Ѝ а҆́ще не́мощїю крѣ́пости возбранѐнъ бꙋ́детъ согрѣши́ти, а҆́ще ѡ҆бра́щетъ вре́мѧ, ѕло̀ сотвори́тъ.
26. а) Ѿ зра́ка позна́нъ бꙋ́детъ мꙋ́жъ, б) и҆ срѣ́те-
27. нїемъ лица̀ позна́нъ бꙋ́детъ ᲂу҆́мный. Ѿдѣ́ѧнїе мꙋ́жа, и҆ смѣ́хъ зꙋбѡ́въ, и҆ стѡпы̀ человѣ́ка возвѣста́тъ ꙗ҆̀же ѡ҆ не́мъ. Є҆́сть ѡ҆бличе́нїе, є҆́же нѣ́сть красно̀, и҆ є҆́сть молча́й, и҆ то́й мꙋ́дръ.

а) выс. 13, 31. б) Притч. Go ·. 6, 12. 13.

иде о тое, щобы комусь здѣлати щось доброго; єсли же кто на сей єго облудѣ не пôзнає ся и єму съ чимсь звѣрить ся, тому зашкодить ôнъ скорше, нѣжь бы ôнъ сего мôгъ надѣяти ся.

25. И а҆́ще не́мощїю и пр. Така єсть злоба тыхъ облудныхъ людей, що навѣть довшій протягъ часу не дає имъ забути о намѣрѣ шкодженя ближнёму, котрого таємницѣ они посѣли; перешкодженѝ въ выконаню сего намѣру якою причиною, они шукають лучшои нагоды до єго выконаня.

26. Ѿ зра́ка и пр. Зъ очей, зъ лиця можемъ пôзнати, якого успособленя и характера єсть чоловѣкъ. Лице, каже св. Амвросій, єсть тихимъ товмачомъ серця.

27. Ѿдѣ́ѧнїе и пр. Зарôвно зъ одѣня, смѣху, ходу и рухôвъ чоловѣка можна заключати на єго обычаѣ и характеръ. Св. Амвросій не принявъ двохъ молодцѣвъ до стану духовного, понеже одинъ зъ нихъ мавъ неприличнѝ рухи, а другій не мавъ доброго взора; ôнъ не завѣвъ ся, оба бо тѝ молодцѣ мали лихій конецъ.

28. Є҆́сть ѡ҆бличе́нїе и пр. Єсли напôмненя и доганы мають осягнути свою цѣль и поправити провинившого, то довжнѝ бути удѣленѝ въ ôтповѣднôмъ часѣ, коли можна надѣяти ся ихъ успѣха; удѣленѝ въ часѣ невла-

Глава 20.

Ростороплнôсть въ караню и мовчаню, въ добре дѣяню и говореню.

1. Ко́ль [а] добро̀ є҆́сть и҆̂бличи́ти, не́жели ꙗ҆ри́тисѧ
та́йнѡ: и҆ и҆сповѣ́дѧйсѧ ѿ ᲂу҆ма́ленїѧ возбранє́нъ
2. бꙋ́детъ. Ко́ль добро̀ и҆̂бличе́нномꙋ ꙗ҆ви́ти покаѧ́-
3. нїе: Сє́й во во́льнагѡ и҆̂звѣ́житъ грѣха̀. [б]
4. Желанїе ско́пче растли́тъ ли дѣ̑цꙋ? та́кожде тво-

а) Пс. 140, 5.; Притч. Сол 25, 12. б) нис. 30, 21.

стивôмъ, бôльше шкодять нѣжь помагають; въ тыхъ обставинахъ чоловѣкъ розсудный мовчить и очѣкуе ôтповѣднѣйшои хвилѣ. Въ слѣдуючôй главѣ выкладае Сірахъ ту гадку обширнѣйше.

1. Ко́ль добро̀ и пр. Кто чуе ся ôтъ кого ображенымъ, лучше здѣлае, єсли єго лагôдно упôмне, якъ єсли бы мавъ въ серцю переховувати гнѣвъ противъ него; образившій бо вызнасть свою вину, перепросить ображеного, а въ той способъ уникне шкоды грозячои єму ôтъ ображеного

2. Ко́ль добро̀ и҆̂бличе́нномꙋ и пр. Кто провинить и отримае догану, мае ю приняти въ покорѣ серця и съ жалемъ за свою провину; въ той бо способъ (ст. 3.) уникне ôнъ грѣха добровôльного с. є. єго покута, єго жаль за здѣлану провину, котра могла стати ся зъ людскои немочи або неуваги, охоронить єго ôтъ затвердѣлости, котра була бы у него уже грѣхомъ добровôльнымъ.

4. Желанїе и пр. Судіи єсть повѣрена управа справедливости якъ скопцеви невинность, чистота дѣвчатъ и жѣнокъ; єслижь судія невинныхъ утискае, то пере-

5. раѧ́й нꙋ́ждею сꙋ́ды. Є҆́сть молча́й ѡ҆брѣта́ѧйсѧ
премꙋ́дръ, и҆ є҆́сть ненави́димь ѿ мно́гїѧ бесѣ́ды.
6. Є҆́сть молчі́й, не и҆́мать бо ѿвѣ́та: и҆ є҆́сть мол-
7. ча́й вѣ́дый вре́мѧ [а] Человѣ́къ премꙋ́дръ ᲂу҆молчи́тъ
до вре́мене: проде́рзый же и҆ безꙋ́мный пре-
8. восхо́дитъ вре́мѧ. [б] Оу҆множа́ѧй словеса̀, ме́р-
зокъ вꙋ́детъ, и҆ восхища́ѧй вла́сть возненави́дѣнъ

а) Єккл. 3, 7.; Притч. Сол. 25, 11. б) Притч. Сол. 10, 19.; 17, 28.

ступає ôнъ свôй обовязокъ недôбно якъ скопець, котрый бы знеславивъ, знасиловавъ повѣрену своєй опѣцѣ дѣвчину або жѣнку.

5. Є҆́сть молча́й и пр. Чоловѣкъ мудрый мовчитъ неразъ тогды, коли бы мôгъ говорити, понеже видить, що єго бесѣда въ тыхъ обставинахъ не була бы хосенна; всѣ уважають такого чоловѣка за мудрого и мають почесть для него; иншій говорить много, чи потреба чи нѣ, и єго бесѣда, може навѣть ображаюча другихъ, стягає на него ненависть и погорду людей.

6. Є҆́сть молча́й и пр. Суть люди, котрі̂ мовчать, бо суть убогі̂ духомъ и не умѣють ничого поучаючого або хосенного сказати, котрі̂ боять ся, щобы не сказали що нерозсудного; инші̂ мовчать, бо знають, коли имъ треба говорити а коли нѣ; тымъ оказують они, що суть мудрыми людьми, бо лишь люди бутні̂ и безъумні̂ говорять, чи мають до того ôтповѣдну пору и ôтповѣдні̂ обставины або нѣ, а говорять не лишь не въ пору но и найглупші̂ рѣчи, нѣсенѣтницѣ, стягаючі̂ на себе за тоє погорду всѣхъ розумныхъ людей. (Ст. 7.)

8. Оу҆множа́ѧй и пр. Кто въ всѣхъ товариствахъ хоче проводити, и самъ тôлько одинъ говорити, щобы показати свôй дотепъ и свои вѣдомости, такого чоловѣка люди не любятъ а навѣть ненавидять.

9. бꙋ́детъ. [а] Є҆́сть благопоспѣ́шство въ ѕлы́хъ мꙋ-
10. жеви, и҆ є҆́сть и҆зꙋврѣ́тенїе на оу҆мале́нїе. Є҆́сть
даѧ́нїе, є҆́же тебѣ̀ не бꙋ́детъ на по́льзꙋ, и҆ є҆́сть
11. даѧ́нїе, є҆гѡ́же ѿда́нїе сꙋгꙋ́бо. [б] Є҆́сть оу҆мале́нїе
сла́вы ра́ди, и҆ є҆́сть, и҆́же ѿ смире́нїѧ вознесѐ
12. главꙋ̀. Є҆́сть кꙋпꙋ́ѧй мнѡ́гаѧ ма́лымъ, и҆ возвра-

а) Притч. Сол. 10, 2. б) Притч. Сол. 16, 18.; 1. Петр. 5, 5.

---

9. Є҆́сть благопоспѣ́шство и пр. Чоловѣкови безбожному поводить ся неразъ добре, однако се его щасте есть то̂лько позорне и коротко треваюче; вскорѣ ко̂нчить ся оно его погибелію, а всё, що о̂нъ собѣ несправедливымъ способомъ придбавъ, пропадае марно.

10. Є҆́сть даѧ́нїе и пр. Будь осторожнымъ въ оказованю своихъ добродѣйствъ, если хочешь мати зъ того користи. Добродѣйство бо оказане другому може бути часомъ непожиточне а часомъ пожиточне и о̂тносяче подвойну нагороду. Непожиточнымъ есть добродѣйство оказане чоловѣкови невдячному и недостойному, пожиточнымъ есть оно удѣлене чоловѣкови вдячному и достойному, котрый за тоеже подвойно о̂твдячуе ся. Добродѣйство есть непожиточне у Бога, наколи оказуе ся комусь въ зло̂мъ намѣреню, оказане же комусь въ добро̂мъ намѣреню мае благословене въ то̂мъ и друго̂мъ житю.

11. Є҆́сть оу҆мале́нїе и пр. Неодинъ бувае въ погордѣ, занимаючи яке высоке становиско, до котрого не доро̂съ, по̂дчасъ коли иншій зыскуе собѣ честь и славу людей на яко̂мъ мало̂мъ становиску, понеже есть розумный и честный и совѣстно свои обовязки выповняе.

12. Є҆́сть кꙋпꙋ́ѧй и пр. Скупи̂ люди купують рѣчи найго̂рши̂ и найпо̂длѣйши̂ и гадають, що заощадили собѣ грошей, не купуючи рѣчей дорожшихъ; но они ошукують ся, бо купуючи рѣчи дешевши̂ але го̂рши̂, не мають зъ нихъ довго пожитку; ти̂ бо рѣчи скоро псують

13. щ҃ай ѧ҃ седмерицею. [a] Премꙋ́дрый въ словесѝ лю-
бе́зна сотворитъ себѣ̀: благодати же безꙋ́мныхъ
14. ѝзлїю́тсѧ. Даѧ́нїе безꙋ́мнагѡ не ᲂу҆по́льзꙋетъ те-
бѣ̀, ᲂ҆́чи бо є҆гѡ̀ вмѣ́стѡ є҆ди́нагѡ мно́зи къ

а) выс. 18, 17.

ся и стають ся непожиточными, а ихъ властителѣ сут змушенѝ ихъ або выкинути и другѝ купити або выдавати грошѣ на ихъ направу, черезъ що поносять семикратну (дуже велику) шкоду.

13. Премꙋ́дрый и пр. Мудрый датель єсть пріятельскій и не завстыджує потребуючого єго помочи, коли єму помагає; тымъ зыскує ôнъ собѣ любовь у людей. Датель глупый упокоряє людей бѣдныхъ докорами и огôрчає ихъ при даваню имъ милостыни; тымъ чиномъ утрачують єго добродѣйства свою вартôсть, они бувають выльянѝ якъ вода и немовь всякають въ сухій пѣсокъ, не приносять єму ніякого хôсна у Бога нѣ вдячности зъ стороны обдарованыхъ.

14. Даѧ́нїе и пр. Чоловѣкъ глупый (безбожный) хоче не тобѣ але самому собѣ добре дѣлати; єго намѣрене въ даваню милостынѣ, въ оказованю добродѣйствъ, єсть самолюбне; єго очи дивлять ся, щобы зъ малыхъ дарôвъ выйшли для него многѝ и великѝ користи. Тожь (ст. 15.) се своє самолюбне намѣрене зраджує ôнъ тымъ, що голосно говорить о своихъ добродѣйствахъ, ихъ розгѡлошує, и съ ними людямъ накидує ся; ôнъ днесь тобѣ позичить, а завтра звороту позички съ зыскóмъ для себе домагає ся. Такій чоловѣкъ єсть мерзкимъ передъ Богомъ и людьми. Мы довжнѝ другимъ чинити добре безъ всякого корыстолюбія, не чакаючи на заплату за наше милосердіє, а навѣть не мыслячи о тôмъ, що мы дали комусь якій датокъ, немовъ єго скрываючи передъ собою самыми, не даючи другимъ до пôзнаня, що мы єсьмо єго добродѣями; тогды зыскаємъ за наше мило-

15. воспріѧ́тію: [a] Ма́ло да́стъ, а̑ мно́гѡ поноси́ти
бꙋ́детъ, и̑ ѿве́рзетъ оу̑ста̑ своѧ̑ ꙗ̑кѡ проповѣ́д-
никъ: дне́сь взаи́мъ да́стъ, а̑ оу̑трѡ и̑ста́жетъ:
ненави́димъ человѣ́къ таковы́й Гдⷭ҇ и̑ человѣ́-
16. кѡмъ. Бꙋ́й рече́тъ: нѣ́сть мнѣ̀ дрꙋ́га, и̑ нѣ́сть
хвалы̀ благи̑мъ моимъ: [б] ꙗ̑дꙋ́щіи хлѣ́бъ мо́й,
17. льсти́ви ѧ̑зы́комъ. Коли́кощи и̑ коли́цы посмѣ-
18. ю́тсѧ ѥ̑мꙋ̀? Поползнове́ніе на земли̑ лꙋ́чше не́же

а) выс. 18, 15. б) Пс. 40, 10

ердіє нагороду у Бога а любовь и вдячнôсть у людей
Зри Мат. 6. 3.

16. Бꙋ́й рече́тъ и пр. Неоднинъ, даючій милостыни другимъ, нарѣкає, що мимо своєи милосерности не має пріятелей, що тй, котрымъ ôнъ дѣлає добре, на тôмъ не розумѣють ся, не умѣють того оцѣнити, а въ додатку свого дателя обмавляють, очернюють, а неразъ зъ него ругають ся (ст. 17.). Сего досвѣдчає той чоловѣкъ для того, що не оказує своихъ добродѣйствъ людямъ достойнымъ, побожнымъ, и въ способъ пріятельскій, щадячій почуте достоинства людского и встыдливости тыхъ, котрымъ яке добродѣйство оказує; ôнъ мусить уникати навѣть всякого позору корыстолюбія и чванливости; кто бо якимъ добродѣйствомъ зôставъ упокореный, той старає ся невдячностію и рôвнодушностію пôмстити ся на своимъ гордôмъ добродѣю.

18. Поползнове́ніе и пр. Нерозважнй и глупй бесѣды, вылѣтаючй скоро зъ языка, шкодять неразъ бôльше, наносять бôльше лиха, нѣжь упадокъ на землѣ, котрымъ тôлько тѣло ушкоджує ся; такй бо бесѣды позбавляють насъ у другихъ поважаня и стають ся причиною смертельныхъ непріязней. — Та́кѡ паде́ніе и пр. Якъ несподѣвано ктось черезъ хибный крокъ може упасти на улицѣ и понести шкоду на тѣлѣ, такъ могуть

ѿ ѧзыка; такѡ падѣніе злыхъ съ тщаніемъ
19. пріидетъ. Человѣкъ безблагодатенъ, баснь без-
времена: въ оустѣхъ ненаказанныхъ присно бу-
20. детъ. [a] Ѿ оустъ бѹгѡ ѿвержена бѹдетъ прит-
21. ча: не имать бо єѧ рещи во время своє. Єсть
возбраняемый согрѣшати ѿ скѹдости, и въ по-
22. кои своемъ не оумилитсѧ. Єсть погѹбляѧй дѹ-

а) Притч. Сол. 25, 11.

злй люди своими пустыми бесѣдами нагло себе и другихъ погубити.

19. Человѣкъ и пр. Чоловѣкъ нечемный, прикрый въ пожитю съ другими, єсть якъ нѣсенѣтна байка, котрои слухають хиба простй, необразованй люди; съ такимъ чоловѣкомъ пристають радо тôлько люди необычайнй и необразованй.

20. Ѿ оустъ и пр. Чоловѣкъ нерозсудный не уважає на часъ и обставины, коли бы єго глубоке, поважне вырєчене або упôмнене могло бути успѣшне; тому не буває оно слухане.

21. Єсть возбраняемый и пр. Убожество хоронить многихъ людей передъ гордостію, збытками, розпустою, скупостію и другими пороками, котрымъ бы они ôтдавали ся, єсли бы були богатыми; такй люди проживають мимо свого убожества въ спокою, ихъ бо не грызе совѣсть задля грѣхôвъ, якихъ люди богатй допускають ся. Убожество не єсть отже нещастємъ для чоловѣка, але въ певнôй мѣрѣ добродѣйствомъ, и тому довжнй убогй бути задоволенй зъ своєи судьбы и не нарѣкати на своє убожество.

22. Єсть погѹбляѧй и пр. Неодинъ способить собѣ дочасну и вѣчну погибель, встыдаючи ся спротивити ся другимъ, коли тіиже вымагають ôтъ него чогось беззаконного або єго до якогось грѣха намавляють. Можна ту

шꙋ свою за стыдъ, и ѿ лица безꙋмна погꙋбитъ
23. ю. Єсть ради стыда ѡбѣщаѧйсѧ дрꙋгови, и при-
24. ѡврѣте єго врага тꙋне. Порокъ ѕолъ человѣкꙋ
лжа: и въ оустѣхъ ненаказанныхъ присно бꙋ-
25. детъ. Оуне єсть тать, нежели присно лжай: о-
26. ба же пагꙋбꙋ наслѣдѧтъ. Обычай человѣка лжи-

розумѣти такожь такихъ, котрі зъ ложного встыду не просять другихъ о помочь и тымъ себе погубляють; або котрі встыдають ся отказати другимъ якихъ небезпечныхъ послугъ, якихъ надзвычайныхъ выдаткôвъ, пôдкопуючихъ ихъ домашне господарство.

23. Єсть ради и пр. Кто свому пріятелеви зъ встыду щось обѣцяе, чого не може або не хоче додержати здѣлае его своимъ ворогомъ черезъ тое само, черезъ що, хотѣвъ его пріязнь удержати. Чоловѣкъ розсудный скаже радше впростъ свому пріятелеви, що не може сего або того учинити; если пріятель есть справедливымъ, не буде тымъ чути ся ображенымъ.

24. Порокъ и пр. Уже Аристотель сказавъ, що ложь есть порокомъ невôльникôвъ и нѣкчемныхъ, пôдлыхъ душь. Никто не хоче бути ошуканымъ. Лгуна ôттручують люди ôтъ себе, якъ фалшивый грôшь. — Ненаказанныхъ. Не принимаючихъ и не держачихъ ся правилъ Божого закона.

25. Оуне єсть и пр. Злодѣй есть лучшій с. е. меньше шкôдливый нѣжь налоговый лгунъ; злодѣй бо краде лишь грошѣ и се, що мае якусь грошеву вартôсть, лгунъ же выдирае людямъ честь, котрои неразъ трудно назадъ ôтзыскати; злодѣй краде неразъ зъ потребы, лгунъ говорить неправду, обмавляе и очернюе другихъ зъ злобы и нечестивости. Однако одинъ и другій суть мерзкими передъ Богомъ и гôдні вѣчного осудженя. Зри выс. 5, 17.

26. Обычай и пр. Лгунъ есть у людей безчестнымъ и поганымъ; никто не хоче съ нимъ приставати;

ва безчестіе, и стыдъ его ѡ присно съ нимъ. а)
27. Премудрый словесы произведетъ себе, и человѣкъ мудрый оугоденъ будетъ велможамъ. б)
28. Дѣлаяй землю, вознесетъ стогъ свой: и оугождаяй велможамъ оумилостивитъ ѡ неправдѣ
29. (своей). в) Мзда и дарове ѡслѣпляютъ очи премудрыхъ, и якоже бразды на оустѣхъ ѿвращаютъ
30. ѡбличенія. г) Премудрость сокровена, и со-

а) Быт. 41, 38. 39.; Дан. 2, 47. 48. б) Притч. Сол. 12, 11. в) Исх. 23, 8.; Второз. 16, 19. г) нис. 41, 17.

дотяй ôнъ скаже навѣть правду, не вѣрять єму; кожхый помѣтує нимъ.

27. Премудрый и пр. Чоловѣкъ мудрый, розумный умѣє мудро, розумно говорити; єго бесѣды подобають ся людямъ можнымъ, котрй пôзнавши зъ єго бесѣдъ єго розумъ, розсудокъ, повѣряють єму почетнй и важнй становиска.

28. Дѣлаяй землю и пр. Кто свои поля пильно управляє, той збирає собѣ запасы живности и не потребує обавляти ся голоду. Кто старає ся подобатись вельможамъ, той збирає собѣ заслуги, котрй при похибкахъ зъ єго стороны хоронять єго передъ карами. Кто осмѣлить ся обвиняти того, котрого ослонюють вельможй?

29. Мзда и пр. Наколи чоловѣкъ мудрый, повнячій урядъ судіи, давъ перекупити ся, тогды не може ôнъ докладно бачити правду и слушнôсть; ôнъ мусить одно око прижмурити; ôнъ не може давати заслуженыхъ упрекôвъ, понеже має немовъ золоте вудило въ своихъ устахъ. Египтяне представляли своихъ судей съ завязаными очима и безъ рукъ.

30. Премудрость и пр. Якъ въ землѣ укрытый скарбъ не приносить людямъ ніякого хôсна, такъ не єсть пожиточнымъ чоловѣкъ ученый, котрый зъ своихъ вѣдо-

кро́вище не ꙗ҆вле́но, ка́ѧ по́льза є҆́сть въ о҆бои́хъ?
31. Лꙋ́чше человѣ́къ скрыва́ѧй бꙋ́йство своѐ, не́жели
человѣ́къ скрыва́ѧй премꙋ́дрость свою̀.

Глава̀ 21.

Пересторога передъ грѣхомъ, особливо же передъ гордостію. Описанє чоловѣка мудрого и чоловѣка глупого.

1. Ча́до, [a] согрѣши́лъ ли є҆сѝ, не приложѝ ктомꙋ̀,

a) выс. 17, 21.

мостей не дѣлає ніякого ужитку. Обовязкомъ кождого чоловѣка єсть, уживати для добра людей талантôвъ, ôтъ Бога отриманыхъ. Чоловѣкъ мудрый и побожный довженъ наукою и примѣромъ приводити такожь другихъ до мудрости и побожности, о скôлько єму часъ и обставины на тоє позваляють.

31. Лꙋ́чше человѣ́къ и пр. Кто укрывае своє невѣжество и немôчь, той має хоть якусь до того причину; ôнъ не хоче никому шкодити, а тôлько уникнути погорды. Кто же укрывае свои вѣдомости и свои добрѝ прикметы, той не може ничимъ извинити ся; ôнъ єсть невдячнымъ взгляд мъ Бога, понеже закопує отриманѝ ôтъ него таланта, єсть несправедливымъ взглядомъ людей, не причиняючи ся до ихъ просвѣченя и ублагородненя.

1. Ча́до и пр. Скоро случило ся тобѣ впасти въ якій грѣхъ, то не повтаряй єго на ново, але поправъ ся и проси Бога о прощенє твого грѣха; повтаряючи бо твôй грѣхъ станешь ся грѣшникомъ налоговымъ, здѣлаєшь твоє навернене труднымъ и стягнешь на себе Божу кару въ тôмъ житю и будучôмъ.

2. и҆ ѿ прѣ́жднихъ твои́хъ помоли́сѧ. [а] Ꙗ҆́коже ѿ
лица̀ ѕмі́йна, бѣ́жи ѿ грѣха̀: а҆́ще во прист̾пи-
3. ши къ немꙋ̀, оу҆грꙋ́знетъ тѧ̀. [б] Зꙋ́бы льво́вы
4. зꙋ́бы є҆гѡ̀ оу҆бива́ющіи дꙋ́шы человѣ́чи. [в] Ꙗ҆кѡ
мѣ́чь ѻ҆́бсюдꙋ ѻ҆́стръ всѧ́ко беззако́ніе, [г] ра́нѣ
5. є҆гѡ̀ нѣ́сть и҆сцѣле́ніѧ. Преще́ніе и҆ досажде́ніе ѡ҆-

а) Второз. 32, 33; Ис. 59, 5. б) 1. Кор. 15, 56. в) 1 Кор. 2, 2.; Як. 1, 15. г) 1. Петр. 2, 24.

2. Ꙗ҆́коже ѿ лица̀ и пр. Сумнѝ, нещаснѝ наслѣдки грѣха представляють ся ту пôдъ образомъ смертельного укушеня ôтъ зміи и ôтъ острыхъ зубôвъ льва (ст. 3.) и пôдъ образомъ раны заданои двосѣчнымъ мечемъ (ст. 4.). Передъ грѣхомъ треба утѣкати якъ передъ ѣдовитымъ вужомъ, щобы уникнути его укушеня, с. є. не треба вдавати ся въ ніяке небезпеченьство грѣха; треба уникати тыхъ предметôвъ и осôбъ, котрѝ бы могли насъ звести до грѣха; треба опирати ся першôй злôй похоти, першôй покусѣ до злого. Заразъ при першôй покусѣ до несправедливости, до мести, до нечистоты и т. д., зверни твою увагу ни якійсь важный предметъ, мысль о Бозѣ, о вѣчности, о твоихъ занятяхъ, памятай на твоє чоловѣче достоинство, честь, здоро́вє, а особливо на твоє вѣчне спасенє; возьми ся до якои працѣ и моли ся, а тогда будешь досыть сильнымъ, щобы не допустити ся грѣха.

5. Преще́ніе и пр. Люте, кривдяче и обидяче поступованє съ челядею, съ пôдвладными, съ пôддаными, пôдкопує земске щастє чоловѣка. Гнобленѝ черезъ своихъ гордыхъ панôвъ люди стратять въ кôнци терпеливôсть, зненавидять своихъ кривдителей, станутъ ся имъ невѣрными, дѣлаючи имъ шкоду на майнѣ, або навѣть бунтуючи ся противъ нихъ и убиваючи ихъ вразъ съ ихъ родинами. Зр. 4. Цар. 10, 11. — Можна ту мати такожь на мысли тыхъ гордыхъ людей, котрѝ любять другихъ

пустошатъ богатство: [а] такѡ и домъ гордыхъ
6. запустѣетъ. Моленїе нищагѡ изъ ѹстъ до ѹшїю егѡ, и судъ егѡ со тщанїемъ градетъ.
7. Ненавидай ѡбличенїа, послѣдуетъ грѣшнику: [б]
8. и воайся Гда, ѡвратится сердцемъ. Познанъ есть издалеча силный азыкомъ: и разумивый
9. вѣсть, егда поползается. [в] Созидай домъ свой имѣнїемъ чуждимъ, якоже совираай каменїе на

а) выс. 10; 17. б) Притч. Сол. 13, 13. в) Притч. Сол. 28, 26.

за щонебудь зневажати, бити, прозывати, котрі же зъ своеи стороны не зносять жадного лихого слова ôтъ иншихъ и тому будучи часто обжалованій передъ судомъ, а и самі часто правуючи ся съ другими, мусять много грошей выдавати на правованя, на рôжні ôтшкодованя, доки въ кôнци не прійдуть до крайнои нужды.

6. Моленїе и пр. Бутный гнобитель чуе молене кривдженого бѣдака, но его серце не порушуе ся; однако Богъ, котрый видить слезы неслушно терплячого чоловѣка, поспѣшить съ укаранемъ его тирана. Зри Пс. 11, 6.

7. Ненавидай и пр. Кто не любить упôмнень, той любить грѣхъ, и радо остае въ товариствѣ грѣшникôвъ, беручи участь въ ихъ грѣхахъ; кто же боить ся Бога, той радо користае зъ чужои перестороги и упôмненя и навертае ся зъ дороги грѣховнои. Зри Притч. 28, 5.

8. Познанъ и пр. Чоловѣкъ бутный, сварливый, говорить голосно въ своимъ домѣ або въ товариствѣ другихъ людей; чоловѣкъ же розумный и скромный переходить, чуе его и мыслить: твоя бута и гордôсть небавомъ тебе погублять.

9. Созидай и пр. Злодѣй и кривдитель не буде довго користавъ зъ своеи грабѣжи; ôнъ згине, окрытый ганьбою. Було у жидôвъ въ звычаю, що скидовано ку-

10. гро́въ себѣ. [а] Ѝзгре́вїѧ сѡ́брана сово́рище без-
зако́нникѡвъ, и҆ кончи́на и҆хъ пла́мень ѻ҆́гненъ.
11. Пꙋ́ть грѣ́шникѡвъ ѹ҆глажде́нъ ѿ ка́менїѧ, а҆ на-
12. послѣ́докъ е҆гѡ̀ ро́въ а҆́довъ. [в] Сохранѧ́ѧй за-
13. ко́нъ, содержи́тъ помышле́нїе ско́е: [г] И҆ соверше́-

а) Быт. 19, 24. б) Мат. 7. 13. в) пис. 32, 25. г) выс. 1, 20.

пы камѣня на убитыхъ зброднярей або на гробъ зненавидженыхъ проступникôвъ для тымъ бôльшого ихъ збезчещеня. (I. Нав. 7, 26.; 8, 29.; 2. Цар. 18, 17.) Або: Кто до будовы нового дому уживае позиченыхъ грошей, не буде довго въ тôмъ домѣ мешкати; его вѣрителѣ небавомъ его зъ того дому проженуть и продадуть его дôмъ на сплачене его довгôвъ. За тымъ другимъ поясненемъ промавляе лат. текстъ, где замѣсть слôвъ; ꙗ҆́коже сокира́ѧй и т. д. читаемъ: яко котрый збирае камѣне свое въ зимѣ, с. е. котрый ставить свôй дôмъ въ зимѣ с. е. зле, лихо; въ зимѣ бо не можна поставити сильный дôмъ, понеже вапно, маюче злѣплювати каменѣ, не высыхае або мерзне.

10. Ѝзгре́вїѧ и пр. Вся сила, вся величнôсть, все богацтво людей безбожныхъ суть переминаючѝ; они суть немовъ купою клакôвъ, скреблинъ; огонь Божои пôмсты нагло ихъ знищить.

11. Пꙋ́ть грѣ́шникѡвъ и пр. Грѣшники, котрѝ своей змысловости не ôтказують ніякои непозволенои пріятности, здають ся провадити пріятне и щасливе житє; однако конець ихъ житя — то страшна смерть и вѣчна нужда. Зр. Притч. 14, 12.; Мат. 7, 13.

12. Сохранѧ́ѧй и пр. Божій законъ обуздуе пристрасти, управляе ними; тожь той, що старае ся заховувати той Божій законъ, повиненъ свои пристрасти и бажаня пôдчинити пôдъ сей законъ.

13. И҆ соверше́нїе и пр. Тôлько боячій ся Бога дôйде до правдивои мудрости. Зри выс. 1, 15.

14. нїе страха Гдна премудрость. Не накажется, й-
15. же не есть коварен: [а] Есть бо коварство оу-
16. оумножающее горесть. [б] Разумъ премудрагѡ ꙗкѡ
потопъ оумножится, и совѣтъ егѡ ꙗкѡ ис-
17. точникъ живота. Оутрова бѹагѡ ꙗкѡ сосѹдъ
сокрушенъ, и всякагѡ разума не оудержитъ.
18. Слово премудро, аще оуслышитъ разумный, вос-

а) выс. 19, 22. б) Притч. Сол. 18, 4.

14. Не накажется и пр. Слово коварен значить ту мудрый, розумный. Зри Притч. 1, 4. Мысль сего стиха есть: Єсли боязнь Божа має чоловѣка здѣлати мудрымъ и добрымъ, то мусить сей чоловѣкъ бути уже зъ природы розумнымъ, даючимъ ся поучити. Сама доброта серця безъ розуму може чоловѣка здѣлати упорнымъ святошкомъ и слѣпымъ маячникомъ, але не розумнымъ, розсуднымъ почитателемъ Бога. Зъ другои же стороны має съ образованемъ розуму ити въ парѣ ублагороднене, усовершене серця, иначе бо могло бы стати ся, що ктось употреблявъ бы свого духового образованя на тое, щобы другихъ ошуковати, въ загалѣ, щобы дѣлати злое. Ту послѣдну гадку выражае ст. 15, где пôдъ словомъ горесть має розумѣти ся злоба, грѣхъ. Зри Второз. 29, 18.

16. Разумъ и пр. Мудрому прибувае вѣдомостей, збôльшованыхъ опытомъ и вытревалою пильностію, якъ въ мѣстцяхъ наводненыхъ прибувае воды потоками сплываючими зъ гôръ; однако такій чоловѣкъ удѣляе своихъ вѣдомостей такожь другимъ, подôбно якъ жерело покрѣпляе жаждущого.

17. Оутрова и пр. Якъ збитый сосудъ не затрымае въ собѣ воды, такъ чоловѣкъ глупый не задержить въ собѣ ніякои науки; всяке упôмнене и поучене не має для него ніякого успѣха.

18. Слово и пр. Коли чоловѣкъ мудрый учуе яке розумне слово, яку розумну науку, хвалить ю, она ему

хвалитъ ѥ҆, и҆ къ немꙋ приложитъ: оу҆слы́ша ѥ҆
бꙋ́й, и҆ не оу҆го́дно є҆мꙋ̀ бы́сть, и҆ [a] ѡ҆брати̑ ѥ҆
19. за плещы̀ своѧ̀. По́вѣсть бꙋ́ѧгѡ ꙗ҆́кѡ бре́мѧ на
пꙋти̑: въ оу҆стна́хъ же разꙋ́мнагѡ ѡ҆бра́щетсѧ
20. благода́ть. Оу҆ста̀ премꙋ́драгѡ взы́щꙋтсѧ въ со-
бра́нїи, и҆ словеса̀ є҆гѡ̀ ра́змышле́на бꙋ́дꙋтъ въ
21. се́рдцы. Ꙗ҆́коже до́мъ разоре́нъ, та́кѡ бꙋ́ѧгѡ пре-
мꙋ́дрость, и҆ ра́зꙋмъ неразꙋ́мнагѡ неиспы́тны гла-

а) Іов. 21, 14.; Єзек. 5 6.; Ос. 4, 6.

подобає ся, ôнъ корыстає зъ неи и выпроваджує єъ неи єще иншѝ спасительнѝ науки для себе; коли же таку науку учує чоловѣкъ глупый, ôгданый свѣтовымъ утѣхамъ, не находить въ ней уподобаня, она єсть єму прикрою, и ôнъ ôткидає ю ôтъ себе.

19. **Пóвѣсть** и пр. Пуста бесѣда чоловѣка глупого єсть такъ само незносна, якъ подорожному тяжкій тягарь, котрый мусить двигати. Тымъ пріятнѣйшою єсть поважна и поучаюча бесѣда чоловѣка мудрого, розумного. Люди глупѝ не умѣючѝ нѝчого мудрого сказати, довжнѝ бы радше мовчати, якъ бути другимъ угяжливымъ своєю говорливостію.

20. **Оу҆ста̀** и пр. Коли чоловѣкъ мудрый выступить на якôмъ зôбраню съ бесѣдою, або съ якою радою, тогда кождый радо єго слухає и роздумує надъ єго словами, щобы вынести зъ нихъ для себе и для другихъ якъ найбôльше хôсна.

21. **Ꙗ҆́коже до́мъ** и пр. Явъ въ румовиску розваленого дому всё лежить безъ ладу, такъ буває въ головѣ гдеакихъ людей, котрѝ уважають себе за мудрыхъ; ихъ вѣдомости не мають належитого порядку, ихъ бесѣды содержать въ собѣ побôчъ добрыхъ гадокъ такожь гадки недорѣчнѝ.

22. голы. Пꙋта на ногахъ неразꙋмѣвающымъ наказанїѧ и ꙗкѡ рꙋчнїи окѡвы на рꙋцѣ десной.
23. Бꙋй въ смѣхѣ возноситъ гласъ свой: мꙋжъ же
24. разꙋмный едва тихѡ ѡскларитсѧ. Ꙗкоже оутварь златаѧ мꙋдромꙋ наказанїе, и ꙗкоже обрꙋчь на деснѣй мышцѣ егѡ. Нога бꙋѧгѡ скора въ домъ, человѣкъ же многоискꙋсный оусра-

22. Пꙋта и пр. Коли хочемъ безбожного поправити, спровадити его назадъ на дорогу честноты, тогды онъ опирае ся нашимъ упомненямъ и поученямъ, немовъ бы мы хотѣли класти оковы на его ноги и руки; онъ бо хоче дальше послѣдовати своимъ похотямъ, дѣлати посля свого уподобаня. Рука права (рꙋка десна) есть ту образомъ дѣланя. Зр. Іс. 2, 3.

23. Бꙋй въ смѣхѣ и пр. Приличность забороняе въ товариствѣ голосно смѣяти ся. Въ старинности уважано такій смѣхъ за ознаку легкодушности и глупоты. Чоловѣкъ мудрый держить ся всюда середнои дороги, онъ не забувае николи на почесть належну присутнымъ и заледво тихо усмѣхне ся, если есть къ тому причина.

24. Ꙗкоже оутварь и пр. Якъ радо люди дають на себе вкладати дорогй оздобы, такъ радо слухае чоловѣкъ розумный пересторогъ свого прiятеля, котрый ему выкидуе его похибки; онъ дае ся скоро поучити и поправляе ся. — Обрꙋчь. Нараме, оздоба въ старинности. — На деснѣй мышцѣ. На правомъ рамени. — Сей стихъ есть противоположенемъ до ст. 22.

25. Нога и пр. Чоловѣкъ глупый, неопытный и зле выхованый, втискае ся всюда въ чужй домы; чоловѣкъ же розумный, добре выхованый и опытный, не втискае ся самъ нигде; онъ входить до чужого дому, коли есть запрошеный, або коли мае яку справу до полагодженя, але и тогды заховуе ся онъ съ належитою почестію для особъ, котрй посѣщае.

26. ми́тсѧ ѿ лица̀. Безꙋ́мный две́рми прини́четъ въ
27. хра́минꙋ: мꙋ́жъ же нака́занъ внѣ̀ ста́нетъ. На-
каза́нїе человѣ́кꙋ слꙋ́шати при две́рехъ: мꙋ́дрый
28. же ѡ҆таготи́тсѧ безче́стїемъ. [a] Оу҆стнѣ̀ мно-
горѣ́чивыхъ не своѧ̑ си̑ повѣ́дѧтъ: словеса̀ же
29. мꙋ́дрыхъ въ мѣ́рилѣхъ ста́нꙋтъ. Въ оу҆стѣ́хъ

а) Еккл. 10, 12.

---

26. Безꙋ́мный и пр. Чоловѣкъ добре выхованый, маючи вôйти до чужого дому, каже себе оповѣстити, и стоить передъ дверми, доки его не попросять, щобы вôйшовъ до дому; чоловѣкъ же не маючій выхованя, не може задля своеи влѣзливости пождати, закимъ отворять дверѣ; ôнъ дивить ся черезъ щелины дверей, черезъ ôтхилени̑ дверѣ до середины хаты.

27. Нака́занїе и пр. Єсть се рѣчею карыгôдною пôдслуховати пôдъ дверми, щобы довѣдати ся о чужихъ таемницяхъ; чоловѣкъ розумный уважае се за пôдлôсть, на яку не здобуде ся жаденъ честный чоловѣкъ. Въ лат. текстѣ замѣсть нака́занїе человѣ́кꙋ читаемъ: глупота чоловѣча; а и въ нашôмъ текстѣ довжно бы замѣсть нака́занїе находити ся ненака́занїе, на що указуе грецкій текстъ, маючій тутъ слово: apaidusia, рôвнаюче ся що до значеня лат. stultitia.

28. Оу҆стнѣ̀ и пр. Люди говорливи̑ оказують свою глупоту въ тôмъ, що любять мѣшати ся въ чужи̑ справы, о нихъ говорити и выдавати свôй невластивый и лихій, неосновный судъ; мудрый же чоловѣкъ не говорить о ничôмъ нерозважно; закимъ що скаже, особливо, коли ходить о якусь чужу справу, перше добре надъ рѣчею застановить ся; его слова суть немовъ ôтмѣрени̑, немовъ ôтваженѝ.

29. Въ оу҆стѣ́хъ и пр. Люди глупи̑ высказують безъ розваги всё, що мыслять; люди же мудри̑ мають свои

вуихъ сердце ихъ, въ сердцы же премудрыхъ
30. уста ихъ. Клянущу нечестивому сатану, самъ
31. клянетъ свою душу: [a] Скверниитъ свою душу
шепотливый, и гдѣ ли во жити имать, возненавидѣнъ будетъ.

Глава 22.

О лѣнивствѣ, о вдалыхъ и невдалыхъ дѣтяхъ, о цѣненю пріязни и т. д.

1. Камени нечистому уподобися лѣнивый, и всякъ

---

a) выс. 5, 16.; нис. 28, 15.

уста въ серцю, бо закимъ щось скажуть, перше надъ своими словами въ серцю роздумують. Старинни уважали серце за сѣдище розуму.

30. Клянущу и пр. Кто проклинає діавола яко справцю свого грѣха, той проклинає самого себе, не діаволъ бо, но самъ чоловѣкъ єсть справцею свого грѣха; чоловѣкъ довженъ всегда опирати ся похоти, котра єго до грѣха побуджує. Зри выс. ст. 2. Гдеякі берутъ слово сатану въ значеню клеветника и поясняють сей стихъ такъ: коли безбожный злорѣчить клеветникови, злорѣчить самому собѣ, бо самъ єсть однымъ зъ такихъ клеветниковъ.

31. Скверниитъ и пр. Клеветникъ, заушникъ, обмовникъ ганьбить самого себе, бо такими могуть бути лишь нечестиві подлі люди; єго ненавидять всюда, бо онъ сѣє всюда незгоду, вражды, и єсть правдивою язвою въ людской суспольности.

1. Камени и пр. Чоловѣкъ лѣнивый поровнує ся съ каменемъ, понеже не дѣлає ничого анѣ для себе анѣ

2. позви́ждетъ ѡ҆ безче́стіи є҆гѡ̀. Ка́лъ воло́вїю при-
ложи́сѧ лѣни́вый, всѧ́къ взе́млѧй є҆го̀ ѡ҆трѧсе́тъ
3. рꙋ́кꙋ. [a] Сто́дъ ѻ҆ц҃ꙋ̀ ненака́занъ сы́нъ, дщи́ же
4. на ᲂу҆мале́нїе бꙋ́детъ. Дще́рь мꙋ́дрѧѧ наслѣ́дитъ
мꙋ́жа своего̀, и҆ не срамлѧ́ющаѧсѧ печа́ль ѻ҆тцꙋ̀:

а) Притч. Сол. 17, 21.

для другихъ, якъ камѣнь лежачій безъ житя и руху. Єсли же камѣнь єсть нечистый, то никто єго не рушить, не дôткне ся, хиба кождый сплюне на него. Коли лѣнивый чоловѣкъ впаде въ убожество, тогды люди высвистують надъ нимъ, с. є. мають для него погорду и не жалують єго, понеже самъ завинивъ и спровадивъ на себе нещастє.

2. Ка́лъ и пр. Ôтъ чоловѣка лѣнивого всѣ сторонять и ôтдаляють єго ôтъ себе, мерзять ся нимъ немовъ гноємъ воловымъ. Сгадує ся ту калъ, гнôй воловый, а не кôньскій, бо бôльше каляє и походить ôтъ повôльнѣйшого звѣряти, лучше представляючого лѣнивця.

3. Сто́дъ и пр. Сынъ зле выхованый, необычайный, причинить ся своимъ житємъ, своимъ поведенємъ до смутку, до неславы своихъ родичей; донька необычайна, лѣнива, легкодушна, стане ся причиною стратъ своихъ родичей, бо никто єи не схоче взяти за жѣнку и она сидячи дома стане ся задля строѣвъ и свого лѣнивства тягаромъ для своихъ родичей.

4. Дще́рь и пр. У жидôвъ доньки, маючи братей, не отримовали ніякого дѣдицтва; тожь каже Сірахъ, що для добре выхованои, господарнои доньки буде найлучшимъ дѣдицтвомъ єи мужь, котрый ю щиро полюбить а котрого домомъ она мудро буде управляти, збôльшаючи єго добробытъ. Донька же необычайна буде хиба ганьбою для своихъ родичей.

5. Ѻ҆тца̀ и҆ мꙋ́жа посрамлѧ́етъ продѐрзаѧ, и҆ ѿ ѻ҆-
6. бою̀ безче́стїе прїи́метъ. [a] Ꙗ҆́кѡ мꙋсїкі́ѧ въ пла́-
чи, безвре́меннаѧ по́вѣсть: ра́ны же и҆ наказа́нїе
7. во всѧ́ко вре́мѧ премꙋ́дрости. Ꙗ҆́кѡ слѣплѧ́ѧй

а) выс. 20, 1.

---

5. Ѻ҆тца̀ и пр. Єсли же случить ся, що ктось ожениться съ зле выхованою донькою, тогды таке сопружество не буде щасливе и може прійти до розводу межи сопругами. Зухвала донька, не зважаюча на честь и обычайнôсть, приносить тогда ганьбу свому отцу и мужови и буває ôтъ обохъ погорджена.

6. Ꙗ҆́кѡ мꙋсїкі́ѧ и пр. Кто має якій смутокъ, не єсть розположеный до слуханя музики, а кто бы хотѣвъ єго музикою розвеселити, задавъ бы єму тымъ бôльшого болю. Такъ само зле ужитою була бы бесѣда сказана не въ пору, коли ктось не єсть росположеный до слуханя єи, — напôмнене, коли ктось має неспокôй въ душѣ, — поучене при недорѣчныхъ розговорахъ, — жартъ при поважныхъ бесѣдахъ. Зри выс. 19, 28. Однако розумнѝ воспитателѣ довжнѝ кождого часу мати рôзгу на поготовю, довжнѝ безнастанно старати ся подавати науки своимъ воспитанникамъ, поправляти ихъ похибки а упорныхъ ôтповѣдными карами ôтъ злого ôтстрашовати. Гдеякѝ беруть сей стихъ въ звязи съ стихомъ попереднымъ и такъ єго поясняють: Щобысь твоихъ сынôвъ и доньокъ научивъ мудрости, повздержуй ихъ ôтъ необычайности, поправляй ихъ наукою и рôзгою; тримай ихъ зъ далека ôтъ неприличныхъ забавъ, музикъ и спѣвôвъ, всё бо тоє противить ся плачу с. є. мудрости. Мудрôсть бо єсть для всѣхъ, а особливо для молодыхъ людей, похопныхъ до утѣхъ, прикрою и утяжливою, понеже учить, що житє дочасне єсть часомъ смутку и терпѣній, а що ажь въ небѣ буде часъ до радости.

7. Ꙗ҆́кѡ слѣплѧ́ѧй и пр. Якъ трудно а навѣть неможливо єсть злѣпити сосудъ розбитый на кусники, такъ

чре́піе, та́кѡ оу҆ча́й бꙋ́ѧго, и҆ возбꙋжда́ѧй спѧ́-
8. щаго ѿ глꙋбо́кагѡ сна̀: Повѣ́даетъ дре́млющемꙋ,
повѣ́даѧй бꙋ́емꙋ, и҆ на концы̀ рече́тъ: что́ є҆́сть?
9. а) Надъ ме́ртвымъ пла́чисѧ, и҆счезе́ бо свѣ́тъ: и҆
10. надъ бꙋ́имъ пла́чисѧ, и҆счезе́ бо ра́зꙋмъ. б) Сладча́є пла́чисѧ надъ ме́ртвымъ, ꙗ҆́кѡ почи́лъ є҆́сть:

а) нис. 38, 16. б) 1. Сол. 4, 15.

трудно а навѣть неможливо єсть поучити глупого, чоловѣка. Беручи же слово бꙋ́й (глупый) въ значеню: злый-переворотный, якъ се въ св. Письмѣ часто буває, скажемъ: годѣ направити злыхъ, безбожныхъ людей; они бо не вѣрять въ Бога и безсмертнôсть душѣ, и тому погорджають кождымъ, кто съ ними хоче говорити о честнотѣ и побожности. — Возбꙋжда́ѧй и пр. Кто хоче поучити глупого або направити въ злобѣ затвердѣлого грѣшника, той немовъ хотѣвъ бы учити чоловѣка збудженого зъ твердого сна; якъ бо той чоловѣкъ розôспаный, знову въ сонъ западає, и анѣ хоче чути, що до него говорить ся, такъ само має ся рѣчь и съ чоловѣкомъ глупымъ и безбожнымъ; ôнъ на всѣ перестороги и науки съ неохотою ôтповѣдає: чого хочешь, лиши мене въ спокою. (Ст. 8)

9. Надъ ме́ртвымъ и пр. Глупый чоловѣкъ с. є. затвердѣлый грѣшникъ (ст. 7.) єсть не лишь спячимъ но и умершимъ черезъ грѣхъ, въ котрôмъ перебуває; тожь якъ ты плачешь надъ твоимъ умершимъ пріятелемъ длятого, що счезло, устало для него свѣтло с. є. житє, котре позваляло єму тѣшити ся свѣтломъ сонѣчнымъ на тôмъ свѣтѣ, такъ плачь и надъ глупымъ, грѣшникомъ, понеже счезъ, уставъ для него розумъ с. є. розсудокъ и мудрôсть, котра єсть немовъ житємъ душѣ; понеже той чоловѣкъ не мыслить о своимъ спасенію и рѣчахъ Божихъ, немовъ бы бувъ мертвымъ.

10. Сладча́є пла́чисѧ и пр. Меньше плачь надъ умершимъ, котрого смерть увôльнила ôтъ трудôвъ, журбъ

бꙋ́дагѡ же лꙋ́чше смéрть, нéже живóтъ зóлъ. [a]
11. Сѣ́тованїе ѡ̑ мертвецѣ̀ сéдмь днéй, ѡ̑ вꙋ́емъ же
12. и̑ нечестѝкомъ всѧ̀ днѝ живота̀ ѥгѡ̀. Съ без-

а) Быт. 50, 10.; Числ. 19, 11.; 2. Цар. 11, 27.

и терпѣнїй сего свѣта, нѣжь надъ глупымъ, затвердѣлымъ грѣшникомъ; лучше бо було бы, щобы ôнъ умеръ, нѣжь щобы довше живъ; жіючи бо помнажае свои грѣхи а съ ними збôльшае свои посмертнѝ кары, смерть же его кладе конецъ его грѣшеню, а тымъ самымъ збôльшаню его осудженя.

11. Сѣ́тованїе и пр. По умершихъ заховували жиды жалобу черезъ сѣмь дней. (Быт. 5, 10.; 1. Цар. 31, 13.) Чоловѣка же глупого и затвердѣлого въ своихъ грѣхахъ треба оплакозати якъ довго ôнъ жіе, понеже дни его житя не суть такъ днями житя якъ радше днями смерти, днями збôльшаня его вины и кары. Такъ оплакувавъ Самуилъ Саула, ôткиненого ôтъ Бога. Зри 1. Цар. 15, 35.

12. Съ безꙋ́мнымъ и пр. Не оставай въ товариствѣ глупого с. е. безбожного чоловѣка, не вдавай ся съ нимъ въ бесѣды, навѣть хотяй бы ты мавъ намѣрене его поправити, спровадити на добру дорогу; се бо тобѣ не удасть ся, а радше самъ понесешь зъ того шкоду для твоеи душѣ а и для твого тѣла. Легко бо стати ся може, що (ст. 13.) зôстанешь втягненый въ рôжнѝ сварнѣ и клопоты и небезпеченьства, на якѝ суть выставленѝ люди безбожнѝ; особливо же могуть зъ такого товариства выйти для тебе найгôршѝ наслѣдки душевнѝ; злый бо чоловѣкъ, затвердѣлый въ своихъ грѣхахъ, любить говорити о рѣчахъ безвстыдныхъ, неприличныхъ, зъ тои мерзости ôнъ передъ тобою немовъ отрясае ся, и трудно, щобы съ часомъ зъ неи при тобѣ щось не лишило ся; лихе бо легше чѣпае ся чоловѣка, нѣжь добре, бо мы есьмо уже зъ природы склоннѣйшѝ до злого нѣжь до доброго.

ꙋмнымъ не мно́жи слове́съ, и҆ къ неразꙋ́мивꙋ не
13. ходи̑: Храни́сѧ ѿ негѡ̀, да не прїи́меши трꙋда̀,
14. и҆ не ѡ҆скверни́шисѧ въ ѡ҆трѧсе́нїи є҆гѡ̀: Оу҆кло-
ни́сѧ ѿ негѡ̀, и҆ ѡ҆вра́щеши поко́й, и҆ не оу҆ны́е-
15. ши безꙋ́мїемъ є҆гѡ̀. [а] Па́че ѻ҆́лова что̀ тѧжча́е
16. выва́етъ? и҆ что̀ є҆мꙋ̀ и҆́мѧ? то́кмѡ бꙋ́й. [б] Пе-
со́къ и҆ со́ль и҆ рꙋдꙋ̀ желѣ́за легча́е понести̑, не́же
17. человѣ́ка неразꙋ́мива. [в] Ѻ҆ключе́нїе древа́но свѧ-
зано на созида́нїе хра́мины въ трѧсе́нїи не рас-
то́ргнетсѧ: [г] та́кожде и҆ се́рдце оу҆твержде́но на
размышле́нїи совѣ́та во вре́мѧ стра́ха не оу҆-
18. страши́тсѧ. [д] Се́рдце ѡ҆сно́вано на размышле́нїи

а) выс. 21, 19. б) Притч. 27, 3. в) Мат. 7, 25. г) выс 14, 2. д) Єзек. 13, 10.

Зри 1. Кор. 15, 33.) Єсли отже (ст. 14) хочешь мати спокôй, єсли не хочешь понести шкоды на тѣлѣ и душѣ задля порочности и злобы грѣшного чоловѣка, то уникай єго, не зближай ся до него. Зри Мат. 7, 6.

15. **Па́че ѻ҆́лова** и пр. Якъ олово єсть межи металями найтяжше, такъ зъ помежи всѣхъ людей єсть чоловѣкъ глупый и беззаконный найнезноснѣйшій, найутяжлившій; ôнъ своимъ грѣховнымъ тягаромъ втягає себе и своихъ неоглядныхъ товаришей въ рôжнû дочаснû нещастя, а въ кôнци въ пропасть вѣчнои погибели.

16. **Песо́къ** и пр. Сей стихъ єсть блисшимъ поясненемъ стиха попередного. Зри Притч. 27, 3.

17. **Ѻ҆ключе́нїе** и пр. Дôмъ, скрѣпленый деревянымъ вязанемъ, кроквами, єсть безпечнымъ передъ заваленемъ въ часѣ вихрôвъ або трясеня земли, такъ безпечнымъ передъ нещасливыми приключенями єсть чоловѣкъ мудрый, котрый ничого важного не дѣлає безъ розваги, безъ засягненя рады у людей розумныхъ и опытныхъ.

18. **Се́рдце** и пр. Рôвна, вапномъ съ пѣскомъ вылѣ-

разума, ꙗкѡ оукрашенїе песочное на тесанѣй стѣ-
19. нѣ. Ꙗкѡ ѡстроги на высотѣ лежащїи противу
20. вѣтру не стерпятъ: [a] Такѡ сердце страшливо
въ размышленїи вѹагѡ противѡ всякому стра-
21. ху не стерпитъ. Оубодай око источитъ слезы:
и оубодай въ сердце изъявляетъ чувство.
22. Бергай камень на птицы, ѿженетъ я: и иже

а) Прем. Сол. 17, 11.

плена и выгладжена стѣна єсть сильна и тревала; єй не такъ легко зашкодить дощь; такъ єсть мудрый чоловѣкъ безпечнымъ передъ кождымъ небезпеченьствомъ; єго розсудокъ и ростороповість учать єго оминати небезпеченьства и тымже запобѣгати.

19. Ꙗкѡ ѡстроги и пр. Сей стихъ и ст. 20 суть противоположенємъ до стиха попередного. Чоловѣкъ боязливый, не поступаючій въ своихъ намѣрахъ и дѣлахъ съ розвагою, не шукаючій у другихъ доброи рады, не омине небезпеченьствъ, грозячихъ єго щастю, не удержить ся на дорозѣ честноты при сильнѣйшихъ покусахъ. Онъ єсть подобнымъ до слабыхъ и слабо въ землѣ повтыканыхъ колôвъ, маючихъ пôддерживати виноградъ або молодй деревця на выжинѣ; перша буря выверне ихъ.

21. Оубодай и пр. Кто уколе око другого, справляє єму боль, котрый на внѣ объявляє ся слезами; такъ кто коле серце пріятеля острыми словами або якою чинною кривдою, наповняє єго серце болемъ и справляє, що сей пріятель выражає свôй внутрѣшный бôль воздыханями, плачомъ и жалôсными словами. Сірахъ напоминає ту, щобы мы стерегли ся обиджати пріятеля якою кривдою и строгостію въ поступованю съ нимъ, щобы тымъ чиномъ не ослабити або не розôрвати узла пріязни.

22. Бергай и пр. Сей стихъ єсть блисшимъ поя-

23. поно́ситъ дрꙋ́га, разори́тъ дрꙋ́жбꙋ. На дрꙋ́га а҆́ще
и҆звлече́ши ме́чь, не ѿчаѧва́йсѧ, є҆́сть бо возв-
24. ра́тъ (любве̑). На дрꙋ́га а҆́ще ѿве́рзеши оу҆ста̑, не
25. оу҆во́йсѧ, [a] є҆́сть бо примире́нїе: Кромѣ̀ поноше́-
нїѧ и҆ горды́ни и҆ ѿкрове́нїѧ та́йны, и҆ ꙗ҆́звы
ле́стныѧ, си́хъ во ра́ди ѿбѣжи́тъ всѧ́къ дрꙋ́гъ.
26. Вѣ́рꙋ стѧжи̑ въ нищетѣ̀ съ и҆скреннимъ, да во

а) нис. 27, 17.

сненемъ стиха попередного. — Поно́ситъ. Ганьбить. — Дрꙋ́жбꙋ. Пріязнь.

23. На дрꙋ́га и пр. Похибки и обиды походячѝ зъ нерозваги, зъ нагло выбухаючои пристрасти, якъ н. пр. еслибысь въ роздразненю, въ гнѣвѣ хвилевôмъ вытягнувъ мечь на твого пріятеля або сказавъ ему яке прикре слово (ст. 24.), прощае пріятель, скоро лишь провинившій признасть ся до вины и свого поступку жалуе; при того рода провинахъ не треба отже тратити надѣи на удержане пріязни; въ признаню ся бо до вины и въ жалю за нерозважный поступокъ лежить можливôсть повороту до давнѣйшои щирои пріязни; однако (ст. 25.) обиды, походячѝ зъ злобного серця и зъ облуды, розрывають пріязнь на всегда; до такихъ обидъ належать: зганьблене пріятеля, коли ему выкидуе ся его нездôбнôсть, его низьке походжене, его невдячнôсть и т. п.; дальше гординя при зневажливôмъ обходженю ся съ пріятелемъ; дальше, ôткрыване таемницъ, — зрадникомъ бо помѣтують всѣ честнѝ люди; дальше, ꙗ҆́звы ле́стныѧ с. е. если кто засѣдае ся на свого пріятеля и въ якій небудь способъ его кривдить; такій чоловѣкъ не заслугуе навѣть на назву пріятеля.

26. Вѣ́рꙋ стѧжи̑ и пр. Будь вѣрнымъ твому пріятелеви, коли ему зле поводить ся, а тогды будешь участникомъ его щастя, его лучшои судьбы, коли таяже дôстане ся ему въ удѣлѣ. Пріятелѣ довжнѝ подѣляти

27. бл҃гихъ ѥгѡ̀ вкꙋ́пѣ возвеселѝшися: Во вре́мѧ
скорби превыва́й съ ни́мъ, да въ наслѣ́дїи ѥгѡ̀
28. сонаслѣ́диши. Пре́жде ѻ҆́гнѧ̀ пе́щнаѧ па́ра и҆ ды́мъ:
29. та́кѡ пре́жде кове́й ᲂу҆кори́зна. Дрꙋ́га застꙋпа́-
ти не ᲂу҆срамлю́сѧ, и҆ ѿ лица̀ ѥгѡ̀ не скры́юсѧ.
30. А҆́ще мнѣ̀ приключа́тсѧ и҆ ѕлаѧ̑ ѥгѡ̀ ра́ди, всѧ́къ
31. слы́шай сохрани́тсѧ ѿ негѡ̀. [a] Кто̀ да́стъ мнѣ̀

а) Пс. 140, 3.; Притч. 21, 23.

съ собою щасте и нещасте, безпечнôсть и небезпечньство убожество и добробытъ. Межи пріятелями — каже Аристотель — довжно бути всё спôльне.

27. **Во вре́мѧ** и пр. У многихъ старинныхъ народôвъ бувъ звычай, що пріятелѣ умершого брали участь въ спадчинѣ тогоже.

28. **Пре́жде ѻ҆́гнѧ̀** и пр. Якъ въ печи, закимъ розпалить ся огонь, возносить ся дымъ, котрый повстае зъ тлѣючого дерева або зъ якихъ иншихъ пальныхъ рѣчей, такъ бôйки, проливъ крови, убійства попереджають сварки, обиды, зневаги; оминай отже всякѝ сварнѣ и людей незгôдливыхъ и сварливыхъ.

29. **Дрꙋ́га** и пр. Обовязкомъ доброго, вѣрного пріятеля есть, ставати въ оборонѣ свого друга, не опускати его въ нещастю и опѣковати ся нимъ навѣть съ власнымъ небезпечеьствомъ (ст. 30.).

30. **Всѧ́къ слы́шай** и пр. Кождый, знаючи що ктось мае вѣрного друга, боронячого его въ потребѣ, не ôтважить ся докучати ему, дѣлати ему прикрости. Або: я ôуду боронити мого друга въ бѣдѣ, въ потребѣ, хотяй бы я самъ мавъ понести черезъ тое яку шкоду, и хотяй бы другѝ люди, чуючи о бѣдѣ мого пріятеля, стерегли ся его, щобы не досвѣдчити при нимъ якои прикрости або шкоды.

31. **Кто̀ да́стъ** и пр. Есть ту молитва о повздерж-

въ оуста̀ моѧ̀ хранилище, и҆ на оустнѣ̀ мои̇ печа́ть разꙋ́мнꙋ? да не падꙋ́сѧ ѿ ни́хъ, и҆ ѧ҆зы́къ мо́й да не погꙋби́тъ мѧ̀.

Глава̀ 23.

Молитва о охорону передъ грѣшными словами и мыслями о покору и воздержнôсть Пересторога передъ налогомъ присяганя к хуленя. Пересторога передъ розпустою.

1. Гдⷭ҇и Ѻ҆́че и҆ Вл҃ко живота̀ моегѡ̀, не ѡ҆ста́ви менѐ въ совѣ́тѣ и҆́хъ, и҆ не да́ждь мнѣ̀ впа́сти въ
2. нѧ̀. Кто̀ возложи́тъ на помышле́нїе моѐ ра̑ны, и҆

нôсть въ бесѣдѣ, котра есть ту представлена яко стражь стояча при устахъ, яко печатка розсудкомъ, розумомъ на уста приложена, щобы зъ нихъ не выйшли якй неоглядни̂й, нерозважни̂й слова, котрй бы могли стати ся причиною якого нещастя. Сей стихъ належить уважати яко початокъ слѣдуючои главы.

1. Гдⷭ҇и Ѻ҆́че и пр. Господи, котрый есь моимъ сотворителемъ и управителемъ мого житя, всѣхъ его дѣлъ, не дай, щобы я пôдчинявъ ся моимъ устамъ и говоривъ всё, що имъ подобае ся, щобы я черезъ мою нерозважну говорливôсть не стягнувъ на себе вины и кары.

2. Кто̀ возложи́тъ и пр. Кобы то я мôгъ кождôй злôй гадцѣ, яка повстае въ моей душѣ, сейчасъ оперти ся, и старанно чувати надъ моимъ серцемъ, якъ воспитатель съ рôзгою, съ жезломъ въ руцѣ, чувае надъ своимъ воспитанникомъ. — Да ѡ҆ неразꙋ́мїѧхъ и пр. Кобы то я уже за самй злй мысли походячй зъ невѣдомости и немочи людскои мôгъ бути караный, щобы тй лихй мысли не перейшли въ грѣхи, въ лихй дѣла. Иншй поясняють: Кобы то Богъ каравъ мене за грѣхи моеи не-

на сердце моѐ наказа́нїе премѹ́дрости? да ѿ не-
разѹмїѧхъ моѝхъ не пощадѧ́тъ, и҆ да не пре́й-
3. дѹтъ грѣсѝ и҆́хъ: Ꙗ҆́ко да не ᲂу҆мно́жатсѧ невѣ-
дѣнїѧ моѧ̀, и҆ грѣсѝ моѝ премно́зи да не вѹ-
дѹтъ: и҆ падѹ́сѧ предъ сѹпоста́ты, и҆ пора́дѹет-
4. мисѧ вра́гъ мо́й. Гдⷭ҇и Ѻ҆́че и҆ Бж҃е живота̀ моегѡ̀,
не да́ждь возноше́нїѧ ѻ҆чи́ма моѝма, [a] и҆ вож-
5. делѣ́нїе ѿвратѝ ѿ менѐ. Чре́ва по́хоть и҆ влѹдо-
дѣѧ̑нїѧ да не ѿвѣѝмѹтъ мѧ̀, и҆ безстѹ́днѣй дѹ-

a) Гал. 5, 24.

мочи, щобы я не впавъ въ грѣхи злобы, подобно якъ воспитатель карае дитину за малѝ похибки, щобы не допустила ся бо́льшихъ грѣхо́въ.

3. Ꙗ҆́кѡ да не ᲂу҆мно́жатсѧ и пр. О̂тъ злыхъ гадокъ, о̂тъ малыхъ похибокъ и провинъ, частѣйше повтаряныхъ, приходить чоловѣкъ поволи до тяжкихъ грѣхо̂въ и проступко̂въ, стягае на себе нещастя, а тогды тѣшать ся вороги зъ его упадку и бѣды.

4. Не да́ждь и пр. Стережи мене передъ гордостію, котра есть початкомъ грѣха; дай, щобы я мавъ всегда на памяти мою зависимо̂сть о̂тъ тебе и обовязокъ слуханя твого закона. Зри выс. 10, 15. — Вожделѣ́нїе и пр. Не дай, щобы я мавъ уподобане въ злыхъ похотяхъ, побуджуючихъ мене до непослуха взглядомъ твоихъ заповѣдей.

5. Чре́ва и пр. Стережи мене о̂тъ неумѣренности въ ѣдженю и питю и о̂тъ нечистоты, о̂тъ блудного, розпустного житя, и о̂тъ безвстыдности. По̂дъ безстѹ́днею дѹше́ю мае розумѣти ся той нещасный станъ чоловѣка, въ котро̂мъ о̂нъ по многихъ грѣхахъ не зважае въ ко̂нци на упрекн совѣсти, Божій законъ покидае и безъ встыду и боязни всякимъ порокамъ о̂тдае ся.

6. ши не предаждь мене. Послушайте чада наказа-
ніѧ оустъ: хранѧй во не ꙗтъ будетъ оустнама
7. своима. Оустнама своима ꙗтъ будетъ грѣшникъ,
и клеветникъ и гордый поползнетсѧ въ нихъ.
8. 9. Заклинанію не ѡбвчай оустъ своихъ: [a] И клѧ-
10. тисѧ именемъ стымъ не навыкай. Ꙗкоже бо
рабъ истязуемь частѡ, ѿ ранъ не оумалитсѧ,
такожде и кленыйсѧ именемъ стымъ всегда, ѿ

a) Исх. 20, 7.; Мат. 5, 34.

6. Послушайте и пр. Слухайте приписôвъ для устъ с. в. приписôвъ, якй мае чоловѣкъ заховувати, если не хоче грѣшити своими устами и придбати собѣ лиха. Уста представляють ся ту яко ворогъ, который ловить чоловѣка въ ямѣ або въ заставку, а потôмъ убивае. Такою добычею устъ своихъ стае ся кождый грѣшникъ, клеветникъ и гордый, котрй не умѣючи повздерживати своихъ устъ, свого языка, допускають ся тяжкихъ проступкôвъ противъ Бога и своихъ ближныхъ и впадають въ рôжвй бѣды и кары дочаснй и заслугують собѣ на вѣчне осуджене.

8. Заклинанію и пр. Не взывай при кождôмъ твоимъ твердженю Бога за свѣдка, щобысь съ часомъ не здѣлавъ сего твоимъ налогомъ. (Ст. 9.)

9. Именемъ стымъ. Богомъ.

10. Ꙗкоже бо рабъ и пр. Частй удары, за помочію котрыхъ судія доходить вины невôльника, змушуючи его ними до вызнаня правды, не лишають его тѣла николи безъ синцѣвъ; такъ само частй присяги не лишають душѣ чоловѣка николи безъ грѣхôвъ. Легко бо стати ся може, що гдеяй твердженя нерозважно присягаючого ся будуть ложнй, що отже его присяга буде ложна и карыгôдна; а уже и самъ налôгъ присяганя ся есть грѣшный, понеже выставляе чоловѣка на небезпеченьство

11. грѣха̀ не ѡ҆чи́ститсѧ. [а] Мꙋ́жъ клены́йсѧ мно́гѡ,
и҆спо́лнитсѧ беззако́нїѧ, и҆ не ѿстꙋ́питъ ѿ до́мꙋ
12. є҆гѡ̀ ѩ҆зва. [б] А҆́ще согрѣши́тъ, грѣ́хъ є҆гѡ̀ на
13. не́мъ, и҆ а҆́ще пре́зритъ, сꙋгꙋ́вѡ согрѣши́тъ: И҆
а҆́ще вотщѐ кла́сѧ, не ѡ҆правди́тсѧ: и҆спо́лнитсѧ во
14. до́мъ є҆гѡ̀ нападе́нїѧ. [в] Є҆́сть бесѣ́да ѡ҆блече́на
сме́ртїю: да не ѡ҆бра́щетсѧ въ наслѣ́дїи І҆а́кѡв-

а) Лев. 19, 12.; Второз. 5, 11. б) Лев. 5, 4. в) Лев. 24, 15. 16.

ложнои присяги и противить ся чести, яка Богу належить ся

11. Мꙋ́жъ и пр. Кто часто присягае, той показуе, що не мае належнои почести для Бога; ôнъ ображае его неразъ ложными присягами и иншими беззаконіями, котрыхъ такій чоловѣкъ звыкъ легкодушно допускати ся; для того буває ôнъ самъ и его дôмъ караный ôтъ Бога рôжными нещастями.

12. А҆́ще согрѣши́тъ и пр. Кто легкодушно присягою до чогось зъобовязуе ся, поповняе тымъ самымъ грѣхъ, за котрый ему належить ся кара; но ôнъ провиняе подвôйно и на подвôйну кару заслугуе, если присяги не дотримуе и не чинить задосыть за грѣхъ черезъ очищене закономъ приписане. (Лев. 5, 4.) Кто же нарочно ложно присягавъ, той не мôгъ очистити ся ніякою жертвою, нѣ задосытьучинити ніякою горожаньскою карою; того каравъ самъ Богъ, зсылаючи на него и на его дôмъ нещастя. (Ст. 13.)

14. Є҆́сть бесѣ́да и пр. Бесѣда, на котру у жидôвъ була наложена кара смерти, есть богохульство, зведене до балвохвальства. Зри Лев. 24, 16.; Второз. 13, 1. и сл. Сірахъ желае, щобы така бесѣда зовсѣмъ не находила ся межи жидами и (ст. 15. выражае надѣю, що межи побожными потомками патріарха Якова, наслѣдуючими его богоугодне житє, не найде ся никто

15. ли: Ѿ благочестивыхъ бо всѧ сїѧ ѿступатъ, и
16. въ грѣхи не впадутсѧ. Въ ненаказанїи неключи-
момъ не ѡбꙋчаи ꙋстъ своихъ: [а] Єсть бо въ
17. немъ слово грѣха: [б] Помѧни отца твоего и

а) Мат 5, 33. б) выс. 3, 3.

такъ беззаконный, котрый бы смѣвъ зневажати Бога такъ страшными беззаконіями, якъ ложною присягою, богохульствомъ и другими тяжкими грѣхами, языкомъ поповнеными. Тымъ больше не мають такй грѣхи находити ся у христіянъ, учениковъ Сына Божого, просвѣченыхъ его Божою наукою.

16. **Въ ненаказанїи** и пр. Не привыкай до говореня пустыхъ и неприличныхъ рѣчей, бо такй бесѣды не лишь самй суть грѣхомъ, але еще могуть дати поводъ до другихъ грѣховъ, якъ до соблазни, до сварнѣ, до вражды и т. п. — **Слово грѣха**. С. е. грѣхъ дѣломъ поповненый. Выразъ бо слово мае въ св. Письмѣ часто значене дѣла.

17. **Помѧни** и пр. Коли Богъ вынесе тебе на яке высоке становиско, ты не встыдай ся передъ вельможами твого низького походженя, но памятай, що се твое становиско маешь завдячити трудамъ твоихъ родичей и доброму выхованю, яке ты отъ нихъ отримавъ. Забуваючи же (ст. 18.) на твоихъ родичей и встыдаючи ся ихъ, можешь бути отъ Бога укаранымъ, що и вельможи на тебе забудутъ и будутъ тебе встыдати ся; ты бо въ твоей гордости и глупотѣ, пристаючи съ ними занадто дружно, стягнешь на себе ихъ гнѣвъ и обридженє, ты лишишь ся самъ и будешь въ своимъ горю проклинати день твого уродженя. Або: Дойшовши до почестей, не забувай на твой низькій станъ, зъ котрого ты выйшовъ, щобы Богъ не забувъ о тобѣ; щобы ты, привыкши до гордого помѣтованя твоихъ родичей, не прійшовъ за Божимъ допустомъ до такои

18. матерь твою, посреди во велможъ сѣдиши: Да не какѡ забвенъ бꙋдеши предъ ними, и обычаемъ своимъ ѡбꙋяеши: и похощеши, дабы ты не родилсѧ, и день рожденїѧ твоегѡ проклене́ши. [а)]
19. Человѣкъ ѡбꙋчаѧсѧ словесемъ поношенїѧ, во всѣхъ
20. днехъ своихъ не наꙋчитсѧ. [б)] Два вида оумно-
21. жаютъ грѣхи, и третїй наводитъ гнѣвъ. Дꙋша тепла, ꙗкѡ огнь горѧщъ, не оугаснетъ дондеже

а) Притч. 10, 18. б) 2. Петр. 2, 20.

глупоты, щобысь встыдаючи ся твого низького роду, мавъ проклинати день твого родженя.

19. Человѣкъ и пр. Кто привыкъ другихъ обиджати, зневажати, той задержить сей поганый налôгъ до кôнця житя; ôнъ не научить ся вже николи приличности въ приставаню съ другими. Єсть отже однымъ зъ першихъ правилъ приличности и чемности, щобы мы навѣть взглядомъ тыхъ, що насъ ображають и зневажають, не уживали поганыхъ слôвъ и прозвищь, якихъ уживають хиба простй уличники.

20. Два вида и пр. Суть два роды порокôвъ дуже грѣшныхъ, третій же рôдъ порока перевысшає тй оба роды, спроваджуючи на ôтданого єму грѣшника строгій гнѣвъ Божій, кару и погибель. Иншй ôтносять слово гнѣвъ до кары смерти, наложенои Божимъ закономъ старого Завѣта на прелюбодѣйника и прелюбодѣйницю, о котрыхъ єсть бесѣда нис. ст. 24.

21. Дꙋша и пр. Первымъ зъ згаданыхъ порокôвъ єсть зла, грѣшна пожадливôсть, горѣюча въ душѣ, въ внутрѣ чоловѣка, не объявляюча ся на внѣ ніякимъ дѣломъ; до того рода належать отже люди, котрй грѣшать мыслями и похотями нечистыми. Пôсля иншихъ має ту розумѣти ся розпустникъ, спавшій до ряду змысловыхъ звѣрятъ, котрый не успокоює ся, доки еще має

22. поглощена̀ бꙋ́детъ. [а] Человѣ́къ блꙋдни́къ въ тѣ́-
лѣ пло́ти своеѧ̀ не преста́нетъ, до́ндеже возжже́тъ
23. о҃гнь: [б] Чл҃вѣ́кꙋ блꙋ́днꙋ всѧ́къ хлѣ́бъ сла́докъ,
24. не преста́нетъ, до́ндеже оу҃мретъ: Человѣ́къ пре-
стꙋпа́ѧй ло́же своѐ, глаго́лѧ въ дꙋшѝ свое́й:

а) Євр. 13, 4. б) Притч. 9, 17.

силы до заспокоєня своихъ грѣшныхъ похотей и доки находитъ предметъ для тыхже своихъ похотей. Єго горяча пожадливôсть єсть подôбна до горѣючого огню, котрый не угасає, доки горѣюча матерія зовсѣмъ не згорить.

22. Человѣ́къ и пр Пôсля одныхъ мають ту розумѣти ся грѣшники, котрî грѣшать не лишь мыслями, тѣлесными, нечистыми похотями, но такожь внѣшными дѣлами нечистоты; пôсля другихъ, котрî лучать ст. 21 и 22 разомъ, єсть ту бесѣда о розпустѣ, нечистотѣ довершанôй на своимъ власнôмъ тѣлѣ, або о самоосквернену. Чоловѣкъ, ôтданый налогово сему пороку, може лишь съ найбôльшимъ трудомъ поправити ся; ôнъ своимъ порокомъ позбавляє себе щоразъ бôльше силъ жизненныхъ, и довженъ чимъ скорше шукати помочи и рады у опытного лѣкаря або у розумного сповѣдника, єсли не хоче передъ часомъ пôйти до гробу.

23. Чл҃вѣ́кꙋ и пр. Єсть ту бесѣда о найогиднѣйшôй похôтливости розпустника, о котрôмъ говорить ся въ стиху попереднôмъ, вдоволяючого ся першимъ лучшимъ предметомъ, першою лучшою блудницею, безъ огляду на єи красоту, вѣкъ и походжене. Такій розпустникъ стоить одною ногою въ гробѣ.

24. Человѣ́къ и пр. Єсть ту бесѣда о третôмъ зъ выс. ст. 20 згаданыхъ порокôвъ, а то о прелюбодѣйствѣ, котрому ôтданый чоловѣкъ заперечує Бога и не узнає

25. а) кто́ мѧ ви́дитъ? б) Тма̀ ѻ҆́крестъ мене̑, и҆ сте́ны закрыва́ютъ мѧ̀, и҆ никто́же мѧ̀ ви́дитъ, ко-
гѡ̀ оу҆боюсѧ? грѣхѡ́въ мои́хъ не воспомѧне́тъ
26. 27. Вы́шнїй. И҆ ѻ҆́чи человѣ́честїи стра́хъ є҆гѡ̀: И҆ не
разꙋ́мѣ, в) ꙗ҆́кѡ ѻ҆́чи Гдни тма́ми те́мъ кра́тъ
28. свѣтлѣ́йшїи со́лнца сꙋ́ть: г) Прозира́ющїи всѧ̑
пꙋти̑ человѣ́ческїѧ, и҆ разсмотрѧ́ющїи въ та́йныхъ
29. мѣ́стѣхъ. д) Пре́жде не́же созда́на бы́ша, всѧ̑
30. оу҆вѣ́дѣна є҆мꙋ̀, та́кожде и҆ по скончанїи. е) Сей
на пꙋте́хъ гра́да ѿмще́нъ бꙋ́детъ, и҆ и҆дѣ́же не
31. надѣ́ѧшесѧ, ѿтъ бꙋ́детъ. Та́кожде и҆ жена̀ ѿ-

а) Ис. 29, 15. б) Єзек. 8, 12. в) выс. 17, 16.; Євр. 4, 13. г) Єр. 23, 24. д) Пс. 138, 16. е) Лев. 20, 10.

ніякои Божои караючои справедливости. Зри выс. ст. 20.

25. Тма̀ и пр. Зри поясненє выс. 16, 16. 17.

26. И҆ ѻ҆́чи и пр. Прелюбодѣйникъ боить ся лишь людей яко свѣдкôвъ єго беззаконія, а (ст. 27.) не мыслитъ о тôмъ, що очи Божи̑ тысячѣ разôвъ ôтъ сонця яснѣйши̑ суть и (ст. 28.) спостерѣгають всѣ дѣла людей и переглядають найтайнѣйши̑ закутины.

29. Пре́жде не́же и пр. Богъ знавъ всѣ твари, закимъ ихъ єще сотворивъ; Богъ знає всѣ твари такожь по ихъ сотвореню; ôнъ єсть всевѣдучій, ничь передъ нимъ не укрыє ся.

30. Сей на пꙋте́хъ и пр. Прелюбодѣйникъ, котрый не боиться всевидячого ока Божого, а тôлько очей людскихъ, не уйде кары камѣнованя, наложенои закономъ на єго зброднюю. Богъ здѣлає, що єго огидный проступокъ выкрыє ся въ способъ, о котрôмъ бы ôнъ навѣть не погадавъ.

31. Та́кожде и пр. Така сама кара камѣнованя

ста́вльшаѧ мꙋ́жа своего̀, и҆ прїе́млющаѧ наслѣ́д-
32. ника ѿ и҆но́гѡ: [а] Пе́рвое во ѿ зако́на Вы́шнѧгѡ
ѿстꙋпи̑, и҆ второ́е мꙋ́жꙋ своемꙋ̀ согрѣ́ши̑, и҆ тре́-
тїе влꙋдо́мъ прелюбодѣ́йствова, ѿ чꙋжда́гѡ мꙋ́-
33. жа ча̑да сотвори̑. [б] Сїѧ̀ предъ собо́ръ и҆зведе́на
бꙋ́детъ, и҆ на ча́дѣхъ є҆ѧ̀ посѣще́нїе бꙋ́детъ. [в]
34. Не оу҆корена́тсѧ ча̑да є҆ѧ̀ въ ко́рень, и҆ вѣ́тви є҆ѧ̀
35. не сотворѧ́тъ плода̀: [г] И҆ ѡ҆ста́витъ на клѧ́твꙋ

а) Второз. 22, 22.; Іоа. 8, 5. б) Езек. 16, 40. в) Прем. Сол. 3, 16.; 4, 3. г) Числ. 5 27.

очѣкуе и прелюбодѣйницю, котра допускаючи ся грѣха нечистоты съ чужимъ мужомъ, вводить до дому свого мужа незаконного наслѣдника его майна.

32. Пе́рвое и пр. Прелюбодѣйниця переступае Божій законъ, забороняючій прелюбодѣйства (Исх. 20, 13.); дальше, она нарушуе належну еи мужови любовь и вѣрно̂сть; наконець, она по̂дсувае свому мужови чужи̑ дѣти, котри̑ одѣдичують его майно, а его законныхъ сыно̂въ кривдять.

33. Сїѧ̀ предъ собо́ръ и пр. Жена по̂дозрѣвана о прелюбодѣйство мусѣла ставати передъ судомъ священичимъ, котрый доходи́въ, чи она есть прелюбодѣйницею, а тымъ самымъ, чи еи дѣти належать до еи власного, чи якого чужого мужа. Зри Числ. 5, 12—31.

34. Не оу҆корена́тсѧ и пр. Хотяй бы прелюбодѣйниця не була укарана смертію, однако она не дочекае ся потѣхи зъ своихъ незаконныхъ дѣтей, они не будуть довго жили и не будуть мали потомства.

35. И҆ ѡ҆ста́витъ и пр. Память такои прелюбодѣйницѣ буде проклята; на ней буде тяжѣти вѣчна ганьба.

па́мать свою, и̂ поноше́нїе е̂я не потреви́тся. [а)]
36. И̂ оу̂разумѣ́ютъ ѡ̂ста́влшїися, ꙗ̆кѡ ничто́же лу́чше стра́ха Гдⷭ҇нѧ, [б)] и̂ ничто́же сладча́е, то́кмѡ
37. внима́ти за́повѣдемъ Гдⷭ҇нимъ. Сла́ва ве́лїѧ е̂же послѣ̑довати Бг҃у, долгота́ же дне́й е̂же прїа́ту тебѣ̀ бы́ти ѿ негѡ̀.

Глава̀ 24.

Похвала мудрости.

1. Премудрость [в)] похва́литъ ду́шу свою̀, и̂ посре-

а) Пс. 118, 72. б) Пс. 18, 11. в) Второз. 4, 6.; 1. Кор. 1, 24. Як. 3, 17.

---

36. И̂ оу̂разумѣ́ютъ и пр. Дѣти законнѝ, якѝ по ней лишать ся, а также всѣ свѣдки, видячѝ лиху судьбу прелюбодѣйницѣ и еи дѣтей, пôзнають, що заховуванє Божого закона есть получене зъ дочаснымъ щастемъ, а що переступованє того закона потягає за собою дочаснѝ кары.

37. Сла́ва и пр. Кто вѣрно Божого закона держить ся, того Богъ любить и нагороджає его великою славою у людей и довгимъ, спокôйнымъ житемъ, по смерти же нагородить его славою вѣчною и безконечными радостями небесными.

1. Премудрость и пр. Сірахъ вкладає въ уста уособленои мудрости похвалу самои себе; она взыває всѣхъ людей, а особливо Израильтянъ, щобы еи шукали и еи плодами збогачовали ся. Пôдъ мудростію розумѣє Сірахъ часомъ мудрôсть несотворену, Богу властиву, часомъ же мудрôсть сотворену, яка людямъ дôстає ся въ участи. — Ду́шу свою̀. Себе саму.

2. дѣ людѣй своихъ восхвалитсѧ. Въ церкви Вы-
шнѧгѡ ѿверзетъ оуста своѧ, и прѧмѡ силѣ
3. егѡ восхвалитсѧ: [a] Азъ изъ оустъ Вышнѧгѡ
4. изыдохъ и ꙗкѡ мгла покрыхъ землю: Азъ на
высокихъ вселихсѧ, и прѣтолъ мой въ столпѣ ѻ-
5. блачнѣ: [б] Кругъ небный ѡвыдохъ едина, и въ
6. глубинѣ бездны походихъ: Волну морскую и всю

а) Евр. 1, 3. б) Прем. Сол. 1, 7.; 12, 1.

2. Въ церкви Вышнѧгѡ. Въ зобраню вѣрныхъ, або въ святынѣ ерусалимской, котру выбрала собѣ мудрость на свое мешкане и мѣстце удѣляня людямъ своихъ наукъ. — Прѧмѡ силѣ егѡ. Силою Вышнёго, передъ которою мае себе мудрость хвалити, есть народъ израильскій. Иншй мають ту на мысли ангеловъ Божихъ.

3. Азъ изъ оустъ и пр. Мудрость яко св. религія, яко Божій законъ есть Божого походженя, и она довжна по цѣломъ свѣтѣ розширяти свою спасительну науку, якъ благотворна мгла и роса покрѣпляе спрагнену землю. Або: Я покрыла землю темнотою; отъ мене повстала темнота и свѣтло. Зри Быт. 1, 2. Зр. Іов. 38, 9.

4. Азъ на высокихъ и пр. Закимъ мудрость Божа була людямъ объявлена, мала она с. є. Богъ наймудрѣйшій свое сѣдалище въ небѣ, надъ облаками небесными. Зри Пс. 103, 3.

5. Кругъ и пр. Несотворена мудрость Божа выказуе въ ст. 5, 6, 7. свое необмежене пановане надъ всѣми тварами, — якъ то она бажала дати ся познати всѣмъ народамъ, но только межи выбранымъ народомъ найшла черезъ Боже объявлене властиве мешкане. Мудрость, яку отримавъ народъ израильскій черезъ Боже объявлене, называе ся мудростію сотвореною.

7. зе́млю, и҆ всѧ̀ лю́ди и҆ ꙗ҆зы́кѣ стѧжа́хѣ: Съ всѣ́-
ми си́ми поко́ѧ взыска́хъ, и҆ въ наслѣ́дїи чїе́мъ
8. водворю́сѧ? Тогда̀ заповѣ́да мнѣ̀ Созда́тель
всѣ́хъ, и҆ созда́вый мѧ̀ препоко́и ски́нїю мою̀, и҆
9. речѐ: Въ І҆а́кѡвѣ вселисѧ̀, и҆ въ І҆и҃лѣ наслѣ́дствѹй.
10. [a] Пре́жде вѣ́ка и҆̀зъ нача́ла созда́ мѧ̀, и҆ да́же
11. до вѣ́ка не ѡ҆скѹдѣ́ю. Въ ски́нїи ст҃ѣ́й предъ
ни́мъ послѹжи́хъ, и҆ та́кѡ въ Сїѡ́нѣ ᲂу҆твердѝхсѧ.
12. Въ гра́дѣ возлю́бленномъ та́кожде мѧ̀ препоко́и,

а) Притч. Сол 8, 2

---

7. Взыска́хъ. Шукала. — Водворю́сѧ. Поселю ся.

8. Тогда̀ заповѣ́да (приказавъ) и пр. Мудрôсть сотворена говорить ту о собѣ немовъ о слузѣ, пôсланницѣ Божôй, выконуючôй Божѝ приказы для сповненя своеи задачи освяченя и усовершеня людей, а въ особенности народа израильского, у котрого найшла безпечный прїютъ и выпочинокъ.

9. Въ І҆а́ковѣ и пр. Посели ся въ народѣ израильскôмъ, межи Израильтянами, потомками патрїярха Якова; нехай сей нарôдъ буде твоимъ дѣдицтвомъ, твоею власностїю.

10. Пре́жде вѣ́ка и пр. Зри пояснене Притч. 8, 22. 23. — Да́же до вѣ́ка не ѡ҆скѹдѣ́ю. Якъ есмь вѣчною въ походженю, такъ и вѣчно тревати буду.

11. Въ ски́нїи и пр. Я повнила св. послугу черезъ моихъ слугъ священикôвъ и левитôвъ и складала Богу правдивѝ жертвы, маючи зъ початку рухому скинїю Мойсея, а пôзнѣйше найшовши тревалый прибутокъ въ храмѣ, якїй я поставила черезъ Соломона на горѣ Сїоньскôй.

12. Въ гра́дѣ и пр. Столиця царства израильского була и моею столицею, ôтки я черезъ священикôвъ

13. и҆ въ І҆ерꙋсалимѣ власть моѧ: И҆ ᲂу҆корени́хсѧ въ
людехъ прославленыхъ, въ части Гдни наслѣдїѧ
14. є҆гѡ̀. Ꙗ҆кѡ кѣ́дръ вознесо́хсѧ въ Лїва́нѣ, и҆ ꙗ҆кѡ
15. кѵпарі́съ на гора́хъ Ѧ҆рмѡ́нскихъ: [a] Ꙗ҆кѡ фі́нїѯъ
возвы́сихсѧ на бре́зѣхъ, и҆ ꙗ҆кѡ са́дъ ши́пковый
16. въ І҆ерїхо́нѣ: Ꙗ҆кѡ ма́слина бл҃голѣ́пна на по́ли,
17. и҆ вознесо́хсѧ ꙗ҆кѡ ꙗ҆воръ: Ꙗ҆коже кори́ца и҆ ꙗ҆кѡ

а) Второз 34, 3.

и царей израильскихъ управляла народомъ израильскимъ.

13. И҆ ᲂу҆корени́хсѧ и пр. Я утвердила ся, я заняла тревале мѣстце въ народѣ израильскôмъ, прославленôмъ многими добродѣйствами Божими, єго ôтцѣвскою опѣкою, такъ якъ той нарôдъ Богъ собѣ выбравъ на своє дѣдицтво, на свою власнôсть.

14. Ꙗ҆кѡ кѣ́дръ и пр. Правдиве почитанє Бога розвивало ся въ народѣ израильскôмъ щоразъ бôльше; Божѝ объявленя, даванѝ Израильтянамъ, були ôтъ поколѣня до поколѣня щоразъ яснѣйшѝ и точнѣйшѝ. Се выражає Сірахъ въ рôжныхъ поетичныхъ образахъ. На Ливанѣ и Аермонѣ, котра то гора вразъ съ горою Антиливаномъ творить пôвнôчну границю Палестыни, росли особливо великѝ кедры и кипарисы, котрыхъ дерево єсть тверде, пахнюче и не пôдлягаюче червоочинѣ.

15. Ꙗ҆кѡ фі́нїѯъ и пр. Я росла и розвивала ся въ народѣ израильскôмъ яко дерево пальмове, ростуче на берегахъ водныхъ, якъ огородъ рожь въ Єрихонѣ. Въ тыхъ часахъ були рожѣ въ Єрихонѣ краснѣйшѝ нѣжь въ иншихъ частяхъ Юдеѣ.

16. Ꙗ҆кѡ ма́слина и пр. Якъ хороше дерево оливне, якъ высокій, тѣнистый явôръ.

17. Ꙗ҆коже кори́ца. Якъ цинамонъ. — Ꙗ҆кѡ а҆спа-

а҆спала́дъ а҆рѡма́тѡвъ да́хъ воню̀, и҆ ꙗ҆́кѡ смѝрна
18. и҆збра́нна и҆зда́хъ благоꙋха́нїе: І҆́кѡ халва́ни и҆
о҆нꙋ́хъ, и҆ ста́кти, и҆ ꙗ҆́кѡ лїва́ново кꙋре́нїе въ ски-
19. нїи: А҆́зъ ꙗ҆́кѡ тереві́ндъ распростро́хъ вѣ́твїа
моѧ̀, и҆ вѣ́тви моѧ̀ вѣ́тви сла́вы и҆ благода́ти: [a)]
20 А҆́зъ ꙗ҆́кѡ вїногра́дъ прорасти́хъ благода́ть и҆ цвѣ-

а) Іоа. 15, 1.

ла́дъ. Пахнюче зѣле въ Арабіи, подо̂бне до алоя. — І҆́кѡ смѝрна. Єсть то мирра, выплываюча зъ корча миррового, а то зъ его коры. Наведенѝ ту вонности суть образами честнотъ товаришачихъ мудрости.

18. І҆́кѡ халва́ни. Єсть то со̂къ корча текучого въ Сиріи, маючій сильный и пріятный запахъ. — О҆нꙋ́хъ. Єсть то покрывка певного рода слимако̂въ, маюча запахъ подо̂бный якъ нарда. — С҆та́кти. То само що мирра. Выс. ст. 17. — І҆́кѡ лїва́ново и пр. Якъ найзнаменитше кадило, котрого уживано въ скиніи, а то въ Святая Святыхъ. Зри поясненє Исх. 30, 34—38.

19. І҆́кѡ тереві́ндъ. Єсть се оказале дерево, ростуче въ Палестынѣ, въ Сиріи и на островѣ Кипрѣ, выдаюче зъ себе пахнючу живицю. Се дерево мае много обыльнымъ листемъ покрытыхъ галузей, даючихъ пріятну тѣнь; суть то дѣйстно галузи сла́вы и҆ благода́ти въ горячихъ краяхъ, где то люди, а особливо подорожнѝ, шукають охороны передъ спекою сонця.

20. А҆́зъ ꙗ҆́кѡ вїногра́дъ и пр. Виноградъ на востоцѣ єсть дуже выдайный, богатый въ грозна, зъ которыхъ вытискають найлучшѝ, найсолодшѝ вина; цвѣтъ же того винограда єсть дуже пахнючій. Выражае же сей стихъ ту гадку: тыхъ, котрѝ держать ся приписо̂въ мудрости, наповняє она честію, солодичею и достатками.

21. ти мои плодъ славы и богатства. [а] Приступите
ко мнѣ желающіи мене, и ѿ плодѡвъ моихъ
22. насытитеся: [б] Память бо моя сладка паче ме-
23. да, и наслѣдіе мое паче сота медвена. [в] Ꙗдꙋ-
щіи мя еще взалчꙋтъ, и піющіи мя еще вжаж-
24. дꙋтся: [г] Слꙋшаяй мене не посрамится, и дѣлаю-
25. щіи оу мене не согрѣшатъ. Сія вся книга за-

а) Ис. 55, 1.; Притч. Сол. 9, 5. б) Пс. 18, 11. в) Іоа. 4, 14. г) Исх. 24, 3.

21. Приступите и пр. Овочѣ с. є. утѣхи и добра того свѣта не могуть чоловѣка заспокоити и вповни ущасливити; се могуть здѣлати тôлько благодатнѝ овочѣ Божои мудрости, даючѝ чоловѣкови, котрый собѣ ихъ желає и о нихъ старає ся, щасте дочасне и вѣчне.

22. Память и пр. Кто мене має въ своєй памяти и серцю и пôсля моихъ правилъ жіє, той наповняє ся чистыми и наймилѣйшими радостями, якихъ не знає сей свѣтъ змысловый и грѣшный. — Сота медвена. Соку медового, меду.

23. Ꙗдꙋщіи и пр. Змысловѝ утѣхи вскорѣ чоловѣкови змерзять ся, но взнеслѝ радости мудрости и боязни Божои насычують чоловѣка не обуджуючи въ нимъ ôтразы; чимъ довше ихъ кто ужває, тымъ милѣйшими они стають ся.

24. Слꙋшаяй и пр. Кто жіє пôсля моихъ приписôвъ, той не допустить ся ніякого ганьбячого грѣха, потягаючого кару за собою. Слова: не посрамится можна такъ пояснити: не буде завстыдженый, не дôзнає заводу въ своєй надѣи, що стане ся щасливымъ черезъ заховуванє Божого закона.

25. Сія вся и пр. Тѝ всѣ користи подає заховуванє заповѣдей, записаныхъ въ книзѣ Божого закона,

26. вѣта Бга вышнаго: Закóнъ, егóже заповѣда
27. Моусéй, наслѣдіе сóнмщмъ Іáковлимъ. Насы-
щáя áкѡ [a] Фісѡ́нъ премудростію, и̂ áкѡ Тігръ
28. въ дни̂ новоплóдій: Исполнáй áкѡ Е̂вфрáтъ
рáзума, и̂ áкоже [б] Іордáнъ въ днéхъ жáтвы:

а) Быт 2, 11. б) I. Нав 3, 15.

котрый есть основою завѣта, заключеного межи Богомъ и людьми, и содержить въ собѣ Божи̂ обѣтницѣ, дани̂ народови израильскому.

26. Наслѣдіе и пр. Божій законъ яко выразъ Божои мудрости и волѣ, его завѣта и обѣтниць, мае бути дѣдицтвомъ потомкôвъ Якова, переходячимъ зъ поколѣня на поколѣне въ найдальши̂ вѣки.

27. Насыщáя и пр. Законъ Божій, списаный въ книгахъ, Мойсея, есть повный наймудрѣйшихъ наукъ и найлучшихъ приписôвъ для розсудного и богоугодного житя; ôнъ вдоволяе бажаючого науки Израильтянина, ôнъ гасить его жажду правды, якъ розливаюча ся рѣка наводнюе сухи̂ поля. Сирахъ выбирае чотыри рѣки раю и Іорданъ яко образы Мойсеевого закона, зъ котрого Израильтяне черпали найжизнѣйши̂ поученя. Якъ ти̂ рѣки суть для краѣвъ, черезъ котри̂ они переплывають, жереломъ добробыта, такъ есть законъ Мойсеевъ для Израильтянъ жереломъ мудрости и щастя. О чотырохъ рѣкахъ Фисонѣ, Гионѣ, Тигрѣ и Евфратѣ зри Быт. 2, 10—15. — Въ дни̂ новоплодій Тигръ наводнюе окрестни̂ околицѣ въ часѣ, коли дозрѣвають перви̂ збôжа; тогды бо сплывають до тои рѣки воды зъ таячого снѣгу гôръ ôрменьскихъ.

28, Исполнáй и пр. Законъ Божій дае розсудокъ и мудрôсть въ обыльности, подôбно якъ Евфратъ и Іорданъ въ часѣ жнивъ выливають въ обыльности свои воды. Въ часѣ весняныхъ жнивъ, въ марцю и цвѣтню таять снѣги на горахъ ливаньскихъ, зъ котрыхъ

29. Ꙗвлѧ́ѧй ꙗ҆́кѡ свѣ́тъ наказа́нїе, и҆ ꙗ҆́коже Гиѡ́нъ
30. во дни ѡ҆ѻ҆бима́нїѧ вїна̀. [а] Не скончà пе́рвый оу҆-
разꙋмѣ́ти є҆ѧ̀, та́кожде и҆ послѣ́днїй не и҆слѣ́ди
31. є҆ѧ̀: [б] И҆́бо па́че мо́рѧ оу҆мно́жисѧ размышле́нїе
32. є҆ѧ̀, и҆ совѣ́тъ є҆ѧ̀ па́че бе́здны ве́лїѧ. И҆ а҆́зъ ꙗ҆-
кѡ раскопа́нїе и҆зъ рѣ́ки, и҆ ꙗ҆́коже водоте́чїе и҆-

а) 1. Кор. 13, 9. б) Рим. 11, 33.

выплывае Іорданъ, и потоки водъ влывають ся до сеи рѣки, такъ що она розливае свои воды по окрестныхъ поляхъ.

29. Ꙗвлѧ́ѧй и пр. Законъ Божій есть для людей тымъ, чимъ есть сонце для земли; ôнъ есть для людей сонцемъ мудрости, благодати и праведности. — Ꙗ҆́коже Гиѡ́нъ и пр. Тая рѣка выливае свои воды въ часѣ винозборôвъ, якû на востоцѣ уже по части ôтбувають ся при кôнци Мая.

30. Не скончà и пр. Божои науки, яка содержить ся въ законѣ Божôмъ, не розслѣдивъ еще никто зъ людей, и никто не розслѣдить еи николи. Хотяй бы чоловѣкъ роздумовавъ надъ нею день и нôчь; хотяй бы слѣдженемъ сеи науки занимавъ ся цѣле свое житє, — то еще еи цѣлкомъ не вычерпае; ôнъ буде мавъ всегда новый предметъ до роздумованя; ôнъ не буде мôгъ николи сказати: теперь я цѣлкомъ мудрый, цѣлкомъ совершенный; теперь досягнувъ я жерела Божои мудрости.

31. И҆́бо па́че мо́рѧ и пр. Божои мудрости и совѣтôвъ, укрытыхъ въ его законѣ, никто не може зглубити немовъ морскои безодни. Зр. Рим. 11, 33.

32. И҆ а҆́зъ и пр. Мудрôсть порôвнуе ся съ водопроводомъ, выходячимъ ôтъ рѣки и наводняючимъ поля, огороды и луги. Рѣкою, зъ котрои мудрôсть выплывае, есть самъ Богъ, жерело всеи мудрости. Она

33. зыдо́хъ въ ра́й. Рѣ́хъ: напою́ мо́й вертогра́дъ,
34. и҆ оу҆поію̀ себѣ̀ ло́згъ: [а] И҆ сѐ раскопа́нїе мнѣ̀
35. бы́сть рѣко́ю, и҆ рѣка̀ моѧ̀ бы́сть мо́ремъ. По-
не́же наказа́нїе ꙗ҆́кѡ оу҆́тро проскѣщѹ̀, и҆ прѡ́в-
36. лю ѥ҆̀ да́же до дале́че: [б] Є҆щѐ оу҆че́нїе ꙗ҆́ко-

а) Филип. 1, 9. б) Пс. 18, 9; Ис. 60, 1; Аввак. 2, 3.

выйшла зъ устъ Божихъ (ст. 3.); она мала наводняти рай, немовъ рѣка въ раю (Быт. 2, 10.); она мала людей поучати, ублагородняти; она мала землю, на котрôй тяжѣвъ Божій проклôнъ, замѣнити зновъ въ рай сладости, въ котрôмъ бы жили самй тôлько мудрй, обычайнй, щасливй люди.

33. Рѣ́хъ и пр. Пôсля приказа, одержаного ôтъ Бога (ст. 8.), хотѣла я трудити ся надъ просвѣченемъ и усовершенемъ жидôвского народа. Сей нарôдъ бувъ огородомъ, порученымъ моей опѣцѣ; я мала его наводняти, ужизняти.

34. И҆ сѐ раскопа́нїе и пр. Якъ рѣка, наводняюча рай, роздѣлила ся на чотыри рѣки, переплываючй черезъ многй краѣ (Быт. 2, 10—15.), такъ я моею наукою привела до пôзнаня правды не лишь жидôвъ, но и другй сусѣднй народы. Жиды и погане пôзнали черезъ мене правдивого Бога и свое призначене, научили мерзитись балвохвальствомъ и съ нимъ получеными пороками. Такъ ото стає ся мôй водопровôдъ рѣкою, а рѣка моремъ, окружаючимъ цѣлу землю.

35. Поне́же наказа́нїе и пр. Якъ ранна зоря свое свѣтло, такъ розширяю по землѣ мои спасительнй науки, доки колись сонце справедливости не освѣтить цѣлого свѣта.

36. Є҆щѐ оу҆че́нїе и пр. Наука, яку я удѣляю, єсть Божого походженя, якъ предсказаня пророкôвъ; я говорю и учу, якъ пророки, въ имени Бога, для часôвъ теперѣшныхъ и будучихъ.

же пророчество ѝзлїю, ѝ ѡ҆ставлю е҆ въ родѝ
37. вѣчны. Видите, ꙗ҆кѡ не себѣ е҆диномꙋ трꙋдихсѧ,
но всѣмъ и҆щꙋщымъ е҆ѧ.

Глава 25.

Що заслугує на похвалу, а що на догану. Описанє жѣночои злобы.

1. Тремѝ [а] оукрасихсѧ, ѝ стахъ краснѧ предъ Гдемъ
2. ѝ человѣки: Е҆диномыслїемъ братїй, ѝ любовїю
и҆скренныхъ, ѝ мꙋжъ ѝ жена междꙋ собою со-
3. гласни. [б] Три же виды возненавидѣ дꙋшѧ моѧ,

а) Пс. 132. 1. б) Притч. Сол. 30, 21.

37. Видите и пр. Я говорю и учу не тôлько для добра Израильтянъ, межи котрыми мешкаю, и котрѝ суть моими властивыми ученпками (ст. 8.), но такожь для добра всѣхъ народôвъ, котрѝ шукають мудрости, котрѝ хотять пôзнати правдивого Бога и заховувати его заповѣди.

1. Тремѝ и пр. Тутъ говорить мудрôсть, або самъ Сірахъ въ имени и въ духу мудрости, що на одно выходить. Мысль сего стиха есть: три честноты такъ менѣ подобають ся, що ôтъ нихъ прибуває менѣ красы, що здає ся, немовъ бы они дѣлали мене саму, маючу въ нихъ уподобанє, красною и милою передъ Богомъ и людьми; а тыми честнотами суть (ст. 2.): однодушнôсть межи братями и свояками, любовь межи сусѣдами и товаришами заводовыми, и згода межи сопругами.

2. Три же виды и пр. Три же роды людей ненавиджу я и бриджу ся ними, а тыми суть (ст. 4.): гордый бѣдакъ, лживый богачь и прелюбодѣйный, безъумный

4. и҆ ѕѣлѡ̀ мнѣ̀ ѡ҆мерзѣ̀ живо́тъ и҆́хъ: [а] Оу҆бо́га
го́рда, и҆ бога́та лжи́ва, и҆ ста́ра прелюбодѣ́а оу҆-
5. малѧ́ющагосѧ оу҆мо́мъ. [б] Ꙗ҆́же въ ю҆ности не со-
бра́лъ є҆сѝ, то̀ ка́кѡ мо́жеши ѡ҆брѣсти̑ въ ста́-

а) Дан. 13, 10. б) Притч. Сол. 6, 6.

старець. Чоловѣкъ бѣдный довженъ бути уже зъ самои природы рѣчи смиреннымъ, ôнъ бо не мае средствъ, достаткôвъ, на котрѝ мôгъ бы бути гордымъ, зарозумѣлымъ; его гордôсть, яко неприродна, може выкликовати у людей хиба смѣхъ и погорду; богачь же лживый заслугуе такожь на погорду; ôнъ бо не потребуючи другихъ бояти ся анѣ не потребуючи помочи другихъ людей, не мае такожь потребы помагати собѣ въ свѣтѣ ложію. Пôдъ богачемъ можемъ ту розумѣти такожь чоловѣка можного, вплывового, высоко поставленого, котрый тогда есть мерзкимъ, коли много другимъ обѣцюе а мало дотримуе, и въ загалѣ людей въ рôжныхъ взглядахъ порожными обѣтницями уводить; такого чоловѣка ложь понижае, ложь бо есть порокомъ невôльникôвъ, якъ говорено въ старинности. Чоловѣкъ же старый, котрый довженъ бы мати рôвновагу духа и задля свого вѣку бути обоятнымъ на принады змыслового свѣта и ôтзначати ся розсудкомъ и повагою, выставляе себе на смѣхъ и погорду честныхъ людей, коли своею необычайностію дае соблазнь молодѣжи, рôвнаючи ся ей пôдъ взглядомъ похôтливости и легкодушности, властивои еи природѣ.

5. Ꙗ҆́же въ ю҆ности и пр. Єсли хочешь мати въ старости ôтповѣдне удержане и спокôйне житє, то працюй пильно въ молодости, коли то маешь еще силы до працѣ, и ôткладай заощадженый грôшь на часъ пôзнѣйшій, коли уже не будешь мôгъ заробити. Такъ само треба въ молодости пильно учити ся, до школы пильно ходити' щобы на старôсть придбати собѣ запасъ вѣдомостей и положити собѣ ними основу для якогось становиска въ свѣ-

6. рости твоей? Коль ѣсть красенъ сѣдинамъ сꙋдъ,
7. и стрѣйшымъ разꙋмѣти совѣтъ? [a] Коль красна старымъ премꙋдрость, и славнымъ разꙋмѣ-
8. ніе и совѣтъ? Вѣнецъ старцемъ многоразличное
9. искꙋсство, и похваленіе ихъ страхъ Гдн. Девать помышленій оублажихъ къ сердцы моемъ;

а) Притч. Сол. 16, 31.

тѣ, подаючого кромѣ поважаня у людей такожь отповѣдне удержане житя.

6. Коль ѣсть и пр. Красно то и мило видѣти сивого старця, умѣючого въ всякихъ важныхъ справахъ выдати мудрый судъ и подати здорову спасительну раду; сей его розсудокъ и мудрость пристоить старцю и приносить ему честь у людей.

7. Коль красна и пр. Мысль сего стиха есть майже та сама що въ стиху попереднôмъ. Пôдъ славными можемъ розумѣти людей поважаныхъ по поводу вѣку або задля высокихъ урядôвъ, якй занимають.

8. Вѣнецъ и пр. Старость заслугуе лишь тогды на поважане, коли молодыхъ перевысшае розсудкомъ, здоровымъ судомъ, мудростію, розвагою, способностію подаваня доброи рады, опытомъ въ рôжныхъ справахъ и боязнею Божою або обычайностію. Кто свого довгого житя не уживъ такъ, щобы ставъ ся на старость мудрымъ и норовственно добрымъ, той не мае права до поважаня зъ стороны ближныхъ.

9. Девать и пр. Сірахъ говорить въ слѣдуючихъ стихахъ о десяти родахъ людей, котрыхъ уважае за щасливыхъ. — Помышленій. Рѣчей, о котрыхъ я доси гадавъ, но не выразивъ ихъ еще словами. — Изрекꙋ ꙗзыкомъ. Радо людямъ выскажу и о скôлько зможу припоручу.

10. А десятое изрекꙋ языкомъ: [а] Человѣкъ веселяйся ѿ чадѣхъ, живяй [б] и зряй паденіе врагѡвъ:
11. Блаженъ живяй съ женою разꙋмною, [в] и иже языкомъ (своимъ) не поползнеся, и иже не по-
12. работа недостойномꙋ себѣ. Блаженъ, иже ѡбрѣте мꙋдрость, и повѣдаяй въ оуши послꙋшающихъ:

а) Быт. 45, 26. б) Быт 3, 15. в) Як. 3, 5.

10. **Человѣкъ веселяйся** и пр. Єсть тутъ бесѣда о трохъ родахъ щасливыхъ людей, а то о такихъ, котрі мають вдалі, послушні, добрі дѣти; котрі жіють, тѣшачи ся здоровемъ и спокоємъ, и котрі позбудуть ся своихъ ворогôвъ. Сірахъ не говорить ту о радости зъ нещастя, зъ погибели ворогôвъ, бо се спротивляло бы ся єго словамъ нис. 28, 1—7.; ôнъ хоче сказати, що єсть се великимъ щастемъ для насъ, коли удасть ся намъ избѣгнути засѣдокъ ворогôвъ и видѣти, якъ Богъ карає и усуває зъ передъ насъ тыхъ, що насъ невинно переслѣдують.

11. **Блаженъ** и пр. Єсть тутъ бесѣда о дальшихъ трохъ родахъ людей щасливыхъ, а то о такихъ, котрі мають розумні, господарні и вѣрні жѣнки; котрі умѣють уживати свого языка тôлько до розумныхъ, пожиточныхъ и богоугодныхъ бесѣдъ, встримуючи єго ôтъ всякихъ надужить, котрі бы могли имъ принести шкоду душевну або тѣлесну, вѣчну або дочасну; и котрі служать мудрымъ, поважанымъ и добрымъ панамъ; такимъ бо панамъ мило єсть служити и радо ихъ слухає ся, однако ярмо чоловѣка глупого, тирана, безбожника єсть незносне. Зр. Притч. 30, 22.

12. **Блаженъ** и пр. Ту наводить Сірахъ два роды щасливыхъ людей, а то такихъ, котрі наукою и опытомъ дôйшли розсудка, котрый имъ помагає до житя честного и богоугодного; и котрі учачи другихъ честноты

13. Ко́ль вели́къ, и҆́же мꙋ́дрость ѡ҆брѣ́те, но нѣ́сть
14. па́че боѧ́щагѡсѧ Гдⷭ҇а: Стра́хъ Гдⷭ҇нь па́че всегѡ̀
15. предъꙋспѣ̀, держа́й е҆го̀ комꙋ̀ оу҆подо́витсѧ? Всѧ́-
ка ꙗ҆́зва и҆ не ꙗ҆́зва серде́чнаѧ, и҆ [a] всѧ́кое лꙋка́в-

a) Быт. 27, 6.; Суд. 16, 4.

и розумного, для загалу пожиточного а при тôмъ богоугодного житя, мають въ нихъ уважныхъ и послушныхъ ученикôвъ и тѣшать ся успѣхами своеи працѣ. Въ лат. текстѣ звучить сей стихъ такъ: щасливый, котрый найшовъ пріятеля вѣрного, и котрый оповѣдае справедливôсть ухамъ слухаючимъ.

13. Ко́ль вели́къ и пр. Мудрець мае зъ своеи мудрость великѝ користи и находить поважане у людей, однако религія причиняе ся до нескôнчено бôльшого добра; кто знае еи спасительнѝ правды и приписы и свое житє пôсля нихъ устроюе, той есть найбôльшимъ мудрцемъ и на найбôльшу почесть заслугуючимъ горожаниномъ. Въ тôмъ стиху представляе Сірахъ два послѣднѝ роды людей щасливыхъ, боячихъ ся же Бога ставить понадъ всѣхъ въ тôмъ житю щасливыхъ людей, бо ихъ щастє сягае навѣть поза грôбъ, где оно стае ся уже вѣчнымъ и не даючимъ ся описати. Для того каже Сірахъ въ ст. 14, що боязнь Божа подае чоловѣку найбôльшѝ користи и дѣлае чоловѣка не такъ земскимъ, якъ радше небеснымъ сотворѣнемъ, немовъ ангеломъ перенесенымъ зъ неба на землю, съ котрымъ ніякій земный чоловѣкъ рôвнати ся не може.

15. Всѧ́ка ꙗ҆́зва и пр. Жаднѝ терпѣня не суть такъ дôтклив̂ якъ терпѣня душевнѝ, н. пр. грызота, смутокъ. Зри Притч. 15, 13.; 17, 22. — Всѧ́кое лꙋка́вство и пр. Жадна злоба не есть такъ страшна якъ злоба женщинъ. Женщина нечестива, морально упавша, есть впростъ заразою для обычайности, есть она способною допустити ся всякихъ найбôльшихъ проступкôвъ; яко нечестива

16. ство и не лꙋкавство женское: Всякое нападенїе и
не нападенїе ненавидящихъ: и всякое мщенїе и
17. не ѿмщенїе врагѡвъ. [a] Нѣсть главы паче гла-
вы змїины, и нѣсть ярости паче ярости вражїя.
18. [б] Лꙋчше жити съ львомъ и змїемъ, неже жити
19. съ женою лꙋкавою. Лꙋкавство жены измѣняетъ
зракъ ея, и ѡмрачаетъ лицѣ свое якѡ вретище:

а) Быт. 3, 1. б) Притч. Сол. 21, 19.

жѣнка затроює она житє свому мужови и приводить єго домъ до упадку; въ загалѣ женщина або любить або ненавидить; скоро же ненавидить кого, то въ злобѣ своєй не перебирає въ средствахъ, щобы єму шкодити и на нимъ мстити ся. Juvenalis каже: Злость, гнѣвъ, жадоба мести суть пристрастями слабыхъ душь; длятого суть женщины гнѣвнѣйшй и мстившй нѣжь мужчины. (Satyr. XIII.)

16. Всякое нападенїе и пр Ніяке нещастє не єсть такъ велике, якъ се, коли кто впаде въ руки ворогôвъ, въ руки ненавидячихъ єго, котрй єго не пощадять, но будуть старали ся вкинути єго въ погибель, щобы могли потôмъ тѣшити ся єго упокоренємъ, єго пониженємъ, єго упадкомъ. Зр. 2. Цар. 24, 13.; 2. Пар. 21, 12.

17. Нѣсть главы и пр. Гнѣвъ, злоба, жадоба мести ворогôвъ порôвнує ся ту съ головою вужа, въ котрôй мѣстить ся мѣхурикъ съ трутиною, котра вливає ся до раны укушеного и єго убиває.

18. Лꙋчше жити и пр. Зри пояснене Притч. 21, 19.

19. Лꙋкавство и пр. Гнѣвъ лукавои, злобнои женщины выкрывляє. зъогиджує черты єи лиця, затемнює єи лице, надає єму барву темну, такъ що оно стає ся подôбнымъ до жалôбнои одѣжи жидôвъ, котру споряджовано зъ чорнои козячои шерсти.

20. Посреди искренныхъ своихъ возлежетъ мужъ ея,
21. и слышавъ воздохнетъ горькю. Мала есть всяка зла противу злобѣ женстѣй: жреви грѣш-
22. ника спадетъ на ню. Якоже восхожденіе по песку ногамъ старагю, такю жена язычна му-
23. жу молчаливу. [a] Не сматряй на красоту женску,

а) Быт. 34, 1.; Суд. 16, 4.; 2. Цар. 11, 2.

---

20. **Посреди** и пр. Кто має тоє нещастє, що мусить жити съ злобною, лукавою, гнѣвною жѣнкою, тому не суть милі ніякі забавы и розрывки; коли ôнъ схоче гдесь забавити ся, розôрвати ся, а учує бесѣды о злыхъ жѣнкахъ, тогды добувають ся зъ єго душѣ стогны болю на саму сгадку про своє власне нещастє; єще бôльше болить єго, коли при такôй нагодѣ ктось зъ присутныхъ, немовъ жалуючи єго, выразить єму своє спôвчутє, що має гнѣвну, злу жѣнку.

21. **Мала** и пр. Нема бôльшого лиха надъ злу, лукаву жѣнку; Богъ, котрый чує тихі стогны єи нещасливого мужа, покарає (нехай покарає) ю якъ якого нечестивого грѣшника.

22. **Якоже восхожденіе** и пр. Якъ утяжливою єсть пѣскова дорога для слабыхъ нôгъ старця, такъ прикрою, утяжливою єсть для сумирного, спокôй любячого мужа говорлива и сварлива жѣнка, котра буває тымъ зухвальша, чимъ спокôйнѣйшимъ и уступчившимъ єсть єи мужь.

23. **Не сматряй** и пр. Чоловѣкъ мудрый и побожный не дивить ся при выборѣ жѣнки на єи красоту тѣлесну, але на єи хороші прикметы душевні, на єи обычайнôсть, розумъ, пильнôсть и честнôсть; ті бо прикметы дають єму поруку, що така жѣнка буде єму вѣрна, що буде доброю матерію, запобѣгливою ґаздинею, пôдчасъ коли сама красота тѣлесна не творить єще домашного щастя, єсть переминаючою, а въ недостатку добрыхъ

24. Ѝ жены къ похоть не пожелай. Гнѣвъ ѝ безстыдїе ѝ срамота велика жена, аще ѡ̑владаетъ мужемъ своимъ. Сердце смирено ѝ лице драхло
25. ѝ ꙗзва сердечна жена лукава: Руцѣ немоцины ѝ ѡ̑слѣна разславлена (жена), ꙗже не блажитъ
26. мужа своего. [a] Ѿ жены начало грѣха, ѝ тою
27. оумираемъ всѝ. Не даждь водѣ прохода, ни же-

a) Быт. 3, 6; 1. Тим. 2, 11.

прикмегôвъ душевныхъ радше причиною домашного нещастя. Зри пояснене Притч. 18, 22.

24. Гнѣвъ и пр. Наколи жѣнка зыскае перевагу надъ своимъ мужомъ чи то майномъ, чи способностями духа и ума; наколи не такъ мужъ якъ жѣнка старае ся о удержане дому, — тогды жѣнка въ гнѣвѣ выкидуе неразъ свому мужови его нисшôсть ôтъ неи, не мае для него належитого поважаня, а зъ того родить ся для такого мужа неслава и ганьба.

25 Сердце и пр. Мужь маючїй жѣнку, котра лихими прикметами стала ся причиною его домашного нещастя, есть пригнобленый на духу, носить смутокъ въ собѣ, котрый немовъ мечь ранить его серце; ôнъ (ст. 26.) тратить охоту до працѣ, а его домашне господарство поволи упадае, а въ кôнци цѣлкомъ затрачуе ся.

27. Ѿ жены и пр. Шо женщины бувають такъ часто злѝ и такъ много спроваджують лиха, се не довжно насъ дивовати, бо ото они походять ôтъ Евы, черезъ котру прїйшовъ на свѣтъ грѣхъ, нужда и смерть. Зр. Быт. 3, 6. съ 1. Тим. 2, 14, где св. Павелъ на тôй обставинѣ опирае обовязокъ, що жѣнки мають бути пôдданѝ своимъ мужамъ.

28. Не даждь и пр. Воду треба обмежовати греблями, щобы не дѣлала шкоды; такъ мусить розсудный мужь держати лукаву жѣнку въ границяхъ карности, если хоче ю ухоронити ôтъ злыхъ поступкôвъ и спровадити на дорогу честноты.

29. нѣ лукавѣ дерзновенїа: Аще не ходитъ подъ рукою твоею, ѿсѣцы ю ѿ плоти твоеѧ.

Глава 26.

Порôвнанє межи доброю а злою женщиною. Рѣчи, передъ котрыми треба стеречи ся.

1. Жены [a] доврыѧ блженъ есть мужъ, и число
2. дней егѡ сугубо. Жена доблаѧ веселитъ мужа

a) Притч. 11, 16; 12, 4.; 14, 1. 30.

29. Аще не ходитъ и пр. Єсли зла жѣнка не дасть ся поправити навѣть при строгшôмъ поступованю зъ стороны мужа, то нехай мужь дасть ей розвôдный листъ, нехай зôрве союзъ свôй съ нею, пôсля закона Мойсеового Второз. 24, 1. Понеже Быт. 2, 24 сполученє сопружеске называє ся однымъ тѣломъ, то розвôдъ представляє ся тутъ, немовъ бы одна часть була ôтъ того спôльного тѣла ôтсѣчена. Сірахъ позваляє жидамъ на розвôдъ тôлько въ крайнôй потребѣ. Спаситель же І. Христосъ привернувъ сопружеству его первѣстне значенє, и заборонивъ розлучати тоє, що Богъ злучивъ; ôнъ давъ освячаючою благодатію, яку получивъ съ сопружествомъ, сопругамъ бôльше средствъ до удержаня нерозрывности ихъ союзôвъ сопружескихъ.

1. Жены и пр. Мужь, жіючій въ щасливôмъ сопружествѣ, буде жити довше, нѣжь той, котрому грызота задля нещасливого сопружества скорочує дни его житя. — Сугубо. Подвôйно.

2. Жена и пр. Жѣнка мужна, дбаюча о мужа и цѣлый его дôмъ, працёвита а при тôмъ обычайна и вѣрна, есть для мужа жереломъ щастя, радости и мира, она есть основою его добробыта. (Зри Притч. 18, 22.) Кто (ст. 3.) має таку жѣнку, той може ю уважати яко

3. своего̀, и҆ лѣ́та є҆гѡ̀ и҆спо́лнитъ ми́ромъ. [а] Жена̀
добра̀ ча́сть блага̀: въ ча́сти боѧ́щихсѧ Гдⷭ҇а да-
4. на̀ бꙋ́детъ. Бога́тагѡ же и҆ ᲂу҆бо́гагѡ се́рдце бла́-
5. го, во всѧ́ко вре́мѧ лицѐ ти́хо. Ѿ тре́хъ ᲂу҆боѧ́-
сѧ се́рдце моѐ, и҆ ѿ лица̀ четве́ртагѡ ᲂу҆страши́х-
6. сѧ: Преда́нїѧ гра́да, и҆ собра́нїѧ наро́да, и҆ ѡ҆бол-
7. га́нїѧ надъ сме́рть всѧ̑ тѧ́жестна. [б] Болѣ́знь

а) Притч. 18, 22. б) выс. 25, 23.

доказъ особлившои Божои ласки, яко нагороду за свою праведнôсть; такій (ст. 4.) мужь, чи ôнъ єсть богатый чи убогій, має всегда въ серцю радôсть, спокôй, лице єго єсть всегда веселе, свѣдчаче о єго внутрѣшнôмъ вдоволеню.

5. Ѿ тре́хъ и пр. Сірахъ, щобы показати, якъ великимъ лихомъ єсть зла жѣнка, подає тутъ три великѝ лиха, якѝ однако перевысшає зла жѣнка. Тыми лихами суть (ст. 6.) преда́нїе гра́да, собра́нїе наро́да и҆ ѡ҆богла́нїе, а четвертымъ найбôльшимъ лихомъ єсть (ст. 7.) жена̀ ревни́ва ѡ҆ женѣ̀.

6. Преда́нїѧ гра́да. Передане мѣста въ руки ворогôвъ черезъ зраду; жителѣ такого мѣста бувають ôтъ ворогôвъ або убитѝ або позбавленѝ своєи свободы. — Собра́нїѧ наро́да. Кто выкликує ворохобню въ краю, той дѣлає найлучшихъ горожанъ добычею, предметомъ грабѣжи дикои черни, и выставляє ихъ на смерть зъ стороны злочинцѣвъ; ôнъ запалює огонь, котрый неразъ кровію миліонôвъ людей мусить бути угашеный. — Ѡ҆бола́нїѧ. Кто невинныхъ и пожиточныхъ людей позбавляє чести черезъ клеветы, той выдирає имъ добро, яке єсть для нихъ дорожше нѣжь житє; ôнъ позбавляє ихъ круга дѣланя, въ котрôмъ они могли бути добродѣями для тысячей людей. Слушно отже называє Сірахъ тѝ три проступки гôршими ôтъ смерти; неодинъ чоловѣкъ волѣвъ бы умерти, нѣжь допустити ся хотьбы одного зъ тыхъ проступкôвъ.

7. Болѣ́знь и пр. Нема гôршого лиха якъ жѣнка

8. сердца и сѣтованіе, жена ревнива ѡ женѣ: И
9. язва языка всѣмъ приѡвщающаѧсѧ. Волóвое
иго движимо: жена лукавна, держайсѧ ѥѧ, ꙗкѡ
10. ѥмлѧйсѧ скорпіи. Гнѣвъ великъ, жена піѧнчива,
11. и студа своегѡ не покрыетъ. Блудъ женскій въ

заздрôсна, пôдозрѣваюча безнастанно а безъ пôдставы свого мужа о невѣрнôсть и недостатокъ любви; така жѣнка есть причиною безнастанной горести и смутку свого мужа; она затроює єму житє. Така заздрôсть жѣнокъ була єще гôрша у жидôвъ, котрû жили въ многоженьствѣ, и се була одна зъ иншихъ причинъ, задля котрыхъ І. Христосъ знѣсъ многоженьство.

8. Язва языка. Заздрôсна жѣнка скаргами, нарѣканями, докорами немовъ бичомъ хлостає свого мужа. — Всѣмъ приѡвщающаѧсѧ. Та єсть власнôсть жѣнокъ заздрôсныхъ, що о своихъ пôдозрѣняхъ безнастанно говорять съ свояками, пріятелями, сусѣдами; всѣмъ оповѣдають они свои жалѣ и скарги, и тымъ способомъ наносять они нечесть, ганьбу своимъ мужамъ.

9. Волóвое и пр. Мужь, злученый союзомъ супружескимъ съ злою женщиною, не має ся лучше, якъ вôлъ, запряженый въ зле наложене ярмо; коли ярмо на карку вола то ту то тамъ посуває ся, тогды ярмо ранить каркъ вола, и чимъ довше вôлъ тягне вôзъ чи плугъ, тымъ бôльшій стає ся єго бôль. — Держайсѧ и пр. Зла, лукава жѣнка єсть подôбна до скорпіи, до медведюка; якъ небеспечнымъ єсть ужалене скорпіи, медведюка, такъ небезпечною для домашного щастя єсть зла, необычайна жѣнка.

10. Гнѣвъ и пр. Жѣнка піячка єсть и злôсна, сварлива и мужа свого до гнѣву побуджує. Гдеякû толкують слово гнѣвъ въ значеню „кары", такъ якъ мужъ маючій жѣнку піячку, мусить ю уважати за велику кару, яку Богъ зôславъ на него. — Студа и пр. Женщина піяна єсть звычайно такожь безвстыдна и необычайна.

11. Блудъ и пр. Блудницю можна пôзнати зъ єи

возвышенїи очесъ, и бровми ея познанъ будетъ.
12. а) Надъ дщерїю безстудною утверди стражу, да
13. не поношеніе обретши, употребитъ себе. Въ
слѣдъ безстудна ока сохранися, и не дивися,
14. аще въ та согрѣшитъ. Якѡ жажденъ путникъ
отверзетъ уста, и ѿ всякїа воды ближнїа ис-
15. піетъ. Прамѡ всякагѡ кола садетъ, и прамѡ

а) пис. 42, 11.

очей, зъ ею повѣкъ; така женщина вызываючо и нескромно въ около споглядае, подчасъ коли у встыдливои и скромнои женщины суть очи въ долину спущенй.

12. Надъ дщерїю и пр. Коли маешь доньку, не посѣдаючу почутя встыду, нескромну, а оттакъ могучу легко согрѣшити нечистотою при данôй нагодѣ, стережи еи съ всякою старанностію и чуйностію, щобы она, почувши за надто велику свободу, не надъужила еи на свою неславу и нещасте.

13. Въ слѣдъ и пр. Слѣди чуйно неприличныхъ возрѣній твоей доньки и стережи ся, щобысь еи не спустивъ коли зъ ока; если же того не будешь дѣлати, то не дивуй ся, наколи она допустить ся грѣха нечистоты и стягне такожь на тебе ганьбу и шкоду.

14. Якѡ жажденъ и пр. Якъ подорожный спрагненый пе кожду воду, яку подыбае въ близькости, не уважаючи чи она чиста чи брудна, такъ и донька, склонна до розпусты а не стережена пильно, догодить своей похоти, коли ей случить ся до того перша лучша нагода.

15. Прамѡ всякагѡ и пр. Така дѣвчина сяде при першôмъ лучшôмъ наметѣ, с. е. она буде публично, на улицѣ, чатувати на молодцѣвъ. Зр. Быт. 38, 14. Пôдъ коломъ розумѣе ся кôлъ, котрымъ прибивано до земли пастушнй наметы. — Прамѡ стрѣлы и пр. Она для кождои стрѣлы отворить свôй сагайдакъ с. е. она отворить свое серце для кождои любовнои стрѣлы и ôтдасть себе першому лучшому любовникови, если еи не буде повздерживала встыдливôсть и почуте чести.

16. стрѣлы ѿверзетъ тѹлъ. [a] Благодать женска возвеселитъ мѹжа ея: и кости его ѹтучнитъ хѹ-
17. дожество ея. Даніе Гдне жена молчалива: и
18. нѣсть искѹпа наказанныя дѹши. Благодать на
19. благодати жена стыдлива: И нѣсть мѣрило
20. всякое достойное воздержныя дѹши. Солнце восходящее на высокихъ Гднихъ, и доброта жены
21. добрыя въ красотѣ домѹ ея: Свѣтилникъ сіяя на свѣщницѣ стѣ, и доброта лица на возрастѣ
22. постоянномъ. Столпи злати на подъстолніихъ

a) Притч. 12, 4.

16. Благодать и пр. Добро, яке мужь въ обычайнôй, вѣрнôй, розсуднôй, и господарнôй жѣнцѣ находитъ, здѣлае его веселымъ и зъ себе вдоволенымъ; якъ смутокъ вынищуе тѣло, такъ умыслъ погôдный, внутрѣшне вдоволене зъ розсуднои жѣнки и зъ ладу домашного причинить ся до здоровя тѣлесного еи мужа.

17. Даніе и пр. Тиха, сумирна жѣнка есть Божимъ даромъ; надъ жѣнку обычайну, добру, розсудну, нема ничого дорожшого на свѣтѣ.

18. Благодать и пр Жѣнка обычайна, встыдлива, вѣрна есть невычерпанымъ скарбомъ ласкъ и радостей, и (ст. 19.) нема такои ваги золота и срѣбла, котра бы переважила цѣну встыдливои, скромнои жѣнки.

20. Солнце и пр. Якъ сходяче сонце свѣтъ освѣчуе а людямъ и звѣрятамъ радôсть приносить, такъ красота доброи жѣнки есть немовъ свѣтломъ и окрасою дому, есть жереломъ щастя и радости еи мужа.

21. Свѣтилникъ и пр. Краса добродѣтельнои жѣнки, не спорчена ніякими змысловыми надъужитями, сіяе въ еи повнôмъ силы вѣку, немовъ свѣтло на золотôмъ свѣчнику, засвѣчене въ святынѣ, въ еи части званôй святая святыхъ. (Лев. 24, 4.)

22. Столпи и пр. Якъ дорогими суть и своею красою око бавлять золотѝ стовпы опертѝ на срѣбныхъ пôд-

сре́бранныхъ, и҆ но́зѣ кра́сни на плесна́хъ до́брѣ
23. стоѧ́щихъ. Ѡ҆ двои́хъ печа́лно бы́сть се́рдце моѐ,
24. и҆ ѡ҆ тре́тїемъ ꙗ҆́рость мнѣ́ на́йде: Мꙋ́жъ боре́цъ
лиша́ѧсѧ за скꙋдотꙋ̀, и҆ мꙋ́жи разꙋ́мнви, а҆́ще ѿ-
25. ринове́ни бꙋ́дꙋтъ. Возкраща́ѧсѧ ѿ пра́вды на
26.27. грѣ́хъ: Гдⷭ҇ь оу҆гото́витъ є҆го̀ на ме́чь. Є҆два̀ и҆з-

ставахъ, такъ милымъ єсть хôдъ скромный а поважный обычайнои жѣнки, такъ хорошимъ єсть єи сильный характеръ, єи статочный способъ поступованя. — **На плесна́хъ**. На стопахъ.

23. **Ѡ҆ двои́хъ** и пр. Кождый справедливый и чувствительный чоловѣкъ учуває въ душѣ своєй смутокъ, видячи (ст. 24.), що боёвникъ, котрый провѣвъ свои найкрасшѝ лѣта въ службѣ князя, въ оборонѣ ôтчины, мусить зносити недостатокъ въ старости, и що способнѝ люди суть безъ хлѣба и уряду, пôдчасъ коли найкористнѣйшѝ мѣстця повѣряють ся неспособнымъ любимцямъ; найбôльше жи гнѣває Сіраха се, коли (ст. 25.) видить своихъ спôвплеменникôвъ опускаючихъ законъ Мойсея задля дочасныхъ утѣхъ и користей. За панованя Птоломея Фильопатора приступали гдеякѝ жиды до балвохвальства, щобы удержати ся на дворѣ царскôмъ. (3. Макк. 2, 23) Тымъ то невѣрнымъ жидамъ заповѣдає Сірахъ Божѝ кары пôдъ образомъ меча (ст. 26.). Впрочемъ пôдъ невѣрными, опускаючими дорогу правды а сходячими на дорогу грѣха, можемъ розумѣти всякихъ безбожникôвъ и проступникôвъ.

27. **Є҆два̀ и҆зме́тсѧ** и пр. Купець и коршмарь суть выставленѝ на многѝ покусы до грѣха, якимъ може оперти ся тôлько статочна честнôсть, ретельнôсть. Видимъ бо дуже часто, якъ того рода люди ошукують купуючихъ за высокою цѣною и фалшованємъ своихъ товарôвъ, щобы дôйти до тымъ бôльшихъ зыскôвъ; кромѣ того грѣшать коршмарѣ єще тымъ, що причиняють ся до ширеня піяньства вразъ съ всѣми згубными наслѣдками тогоже такъ для тѣла якъ и для душѣ упиваючихъ ся.

метсѧ кꙋпе́цъ ѿ погрѣше́нїѧ, и҆ не ѡ҆правди́тсѧ корче́мникъ ѿ грѣха̀.

Глава̀ 27.

Небезпеченьства стану купеческого. Правила ôтносячи́ся до пожитя съ людьми. Пôдступъ карає самого себе.

1. За скꙋ́дость мно́зи согрѣши́ша: [a] и҆ и҆ща́й ѡ҆бо-
2. гатѣ́ти, ѿврати́тъ ѻ҆́ко. Посредѣ̀ собра́ныхъ ка́-
меней вонзе́тсѧ ко́лъ: и҆ посредѣ̀ продаѧ́нїѧ и҆
3. кꙋ́пли соверши́тсѧ грѣ́хъ. А҆́ще не держи́тсѧ стра́-
ха Гдⷭ҇нѧ съ тща́нїемъ, вско́рѣ превраті́тсѧ до́мъ

a) 1. Тим. 6, 9.

1. За скꙋ́дость и пр. Убожество, користолюбіє, жадоба збогаченя ся зводять много людей до того, що дѣлають противъ своєи совѣсти, що ôтвертають своє око ôтъ Бога и єго закона, а навѣть вырѣкають ся своєи вѣры.

2. Посредѣ̀ и пр. Якъ кôлъ вбитый межи споєнѝ съ собою каменѣ ними утискає ся и тымъ сильнѣйше стоить, такъ втискає ся грѣхъ межи продаючихъ и купуючихъ; однѝ старають ся другихъ ошукати и вызыскати; продаючѝ выхвалюють и перецѣнюють понадъ мѣру свои товары, а купуючѝ ганять лихоту тыхъ товарôвъ, щобы ихъ дешевше набути. Зри Притч. 20, 14.

3. А҆́ще не держи́тсѧ и пр. Єсли купець не держить ся усильно Божого закона, єсли ôнъ въ своимъ лакомствѣ перестає бояти ся Бога, забуває на него и на голосъ своєи совѣсти, єсли для него єсть добрымъ кожде хотьбы и якъ лихе средство до ôтнесеня зыску, тогды такому купцеви не буде добре вело ся, ôнъ мусить скорше або пôзнѣйше зôйти на нужду. То само ôтнюсить ся и до обманôвъ людей купуючихъ, въ загалѣ до всѣхъ обманьщикôвъ.

4. ѐгѡ̀. Трасе́нїемъ решета̀ ѡ҆ста́нетъ сме́тїе: та́
кожде ѻ҆тре́ви человѣ́ческїѧ въ помышле́нїи ѐгѡ̀.
5. а) Сосꙋ́ды скꙋде́лничи и҆скꙋша́етъ пе́цѣ: и҆ и҆скꙋ-
6. ше́нїе человѣ́ческо въ помышле́нїи ѐгѡ̀. Воздѣ́-
ланїе дре́ва ꙗ҆вла́етъ пло́дъ ѐгѡ̀: б) та́кѡ сло́во
7. помышле́нїѧ въ се́рдцы человѣ́ческомъ. Пре́жде

а) Притч. 27, 21. б) Притч. 26, 24.; Мат. 12, 24.

4. **Трасе́нїемъ** и пр. При пересѣваню показуе ся полова, такъ пôзнае чоловѣкъ находячу ся въ нимъ грѣховнôсть черезъ поважне розмышляне надъ собою самымъ. Иншѝ беруть слово **помышле́нїе** въ значеню бесѣды яко внѣшного выразу мыслей, и поясняють сей стихъ такъ: При пересѣваню оказуе ся полова, яка въ ѡбжу находить ся; при говореню оказуе ся нечистый и злый способъ мышленя чоловѣка, котрого уважаемъ за доброго. Бесѣда есть зеркаломъ серця; зъ бесѣды можемъ звычайно пôзнати, чи говорячій есть добрымъ або злымъ, мудрымъ або глупымъ, ученымъ або невѣжою.

5. **Сосꙋ́ды** и пр. Якъ печь испытуе глиняни̂ начиня, чи суть добрѝ, тревалѝ, иначе бо лихѝ пукають въ огню, такъ гадки чоловѣка испытують и выказують, якимъ ôнъ есть; ученый бо мыслить о рѣчахъ ученыхъ, святый о рѣчахъ святыхъ, встыдливый о рѣчахъ встыдливыхъ, свѣтовый о рѣчахъ свѣтовыхъ и т. д. Єсли отже хочешь знати, якимъ ты есь, що любишь, то розважь, о чôмъ ты любишь мыслити. Иншѝ и въ тôмъ стиху мають на гадцѣ бесѣду чоловѣка; якъ въ печи кажуть они, пôзнае ся добре або зле начине глиняне, такъ пôзнаемъ зъ бесѣды чоловѣка, яке ôнъ мае выховане, чи мае добрѝ або злѝ засады, чи есть мудрымъ або глупымъ. Ту саму гадку въ однôмъ и другôмъ значеню выражае такожь слѣдуючій б. стихъ, беручи образъ зъ доброи або недбалои управы плодовитого дерева.

7. **Пре́жде бесѣ́ды** и пр. Не хвали анѣ гани никого, закимъ учуешь его бесѣду; якимъ бо есть чоловѣкъ, такимъ есть и его бесѣда, каже Сократъ, а коли ему

бесѣ́ды не похвали́ мꙋ́жа: сі́а по и҆скꙋше́нїе (є҆́сть)
8. человѣ́кѡвъ. А҆́ще го́ниши пра́вдꙋ, пости́гнеши ю҆̀,
и҆ ѡ҆блече́шисѧ въ ню҆ ꙗ҆́кѡ въ поді́ръ сла́вы. а)
9. Пти́цы съ подо́бными себѣ̀ ѡ҆бита́ютъ: и҆ и҆́сти-
10. на къ творѧ́щымъ ю҆̀ ѡ҆врати́тсѧ. Ле́въ ло́витъ
ло́въ: та́кожде и҆ грѣсѝ дѣ́лающихъ непра́вдꙋ. б)
11. По́вѣсть благочести́вагѡ всегда́ премꙋ́дрость:

а) выс. 13, 12. б) Притч 15, 4.; Єф. 4, 29.

представлено певного молодця, щобы дôзнати ся, якій ôнъ выдасть судъ о тôмъ молодцю, Сократъ вдавъ ся съ нимъ въ розмову.

8. А҆́ще го́ниши и пр. Єсли усильно стараєшь ся о праведнôсть, будешь въ ней поступати щоразъ бôльше, выконуючи дѣла добрѝ, богоугоднѝ, котрѝ тебе здѣлають славнымъ на тôмъ свѣтѣ а по смерти украшать тебе славою вѣчною. — Поді́ръ. Довга одѣжь, сягаюча ажь до стôпъ, яку носили сенаторы и другѝ знаменитѝ мужѣ, а яку днесь носять священики.

9. Пти́цы и пр. Якъ птахи злѣтають ся до тыхъ, котрѝ належать до ихъ рода, такъ правда, с. є. честнота, праведнôсть, уникає тыхъ, котрѝ єи не любять, а иде до тыхъ, котрѝ ю поважають и єи шукають.

10. Ле́въ и пр. Грѣхъ, котрый свои жертвы с. є. людей єму ôтданыхъ приводить до вѣчнои и дочаснои нужды (Рим. 6, 21.), представляє ся тутъ пôдъ образомъ льва, пожираючого тыхъ, що до него зближають ся.

11. По́вѣсть и пр. Чоловѣкъ побожный, котрого розумъ єсть просвѣченый Божимъ закономъ, а котрого серце єсть ôтдане выключно честнотѣ, не може говорити ніякихъ иншихъ бесѣдъ, якъ лишь такѝ, котрѝ ôтповѣдають Божому закону и служать до ублагороднення ближныхъ. Чоловѣкъ же глупый с. є. безбожный, котрый не руководить ся ніякими сталыми засадами, не заховає такожь ніякои однообразности въ своихъ бесѣдахъ. Въ поважныхъ хвиляхъ бесѣдує ôнъ може съ почестію о религійныхъ правдахъ; въ хвиляхъ веселыхъ ругає ся

12. безꙋ́мный же ꙗ҆́кѡ лꙋна̀ и҆змѣнѧ́етсѧ. Посредѣ̀
безꙋ́мныхъ блюдѝ вре́мѧ, посредѣ̀ же размышлѧ́-
13. ющихъ оу҆чащáй. По́вѣсть, бꙋ́ихъ ме́рзость, и҆
14. смѣ́хъ и҆́хъ въ оу҆слажде́нїи грѣха̀: Бесѣ́да мно-
гоклѣнꙋ́щагѡсѧ [a] подъи́метъ власы̀, и҆ сва́рь е҆́-
15. гѡ̀ затче́нїе оу҆ше́съ. Проли́тїе кро́ве сва́ръ го́р-
16. дыхъ, и҆ оу҆кори́зна и҆́хъ слꙋ́хъ тѧ́жкїй. [б] Ѿ-

а) выс. 23, 10; Іов. 4, 15. б) Притч. 11, 13.; выс. 19, 10.

зъ нихъ; ôнъ змѣнює свою бесѣду ôтповѣдно тому, якъ змѣнюють ся часъ, мѣсгце и слушателѣ; ôнъ есть змѣнный якъ мѣсяць. — Безꙋ́мный. Се значить ту тôлько що „безбожный, нечестивый“, въ противоположеню до благочести́вагѡ, побожного.

12. Посредѣ̀ и пр. Товариство людей побожныхъ можешь посѣщати кождого часу; ты найдешь тамъ всегда розрывку и поучене; однако межи людей безбожныхъ маєшь входити лишь тогда, коли можешь розумно надѣяти ся, що удасть ся тобѣ здѣлати тамъ щось доброго, пожиточного.

13. По́вѣсть и пр. Товариства людей глупыхъ, безбожныхъ, треба уникати, щобы межи ними не згôршити ся; ихъ бо бесѣды суть мерзкѝ, они насмѣвають ся зъ честноты, а маючи уподобане въ грѣхахъ, съ пріятностію о нихъ говорять. Кромѣ того (ст. 14.) можна въ такихъ товариствахъ дуже часто чути страшнѝ проклоны и хулы, ôтъ котрыхъ волосе стає дубомъ, и такѝ голоснѝ крики и сварки, що ажь уха треба затыкати. А (ст. 15.) ôтъ тыхъ то сварней приходить до бôёкъ, котрѝ кôнчать ся неразъ проливомъ крови, убійствомъ, при чôмъ дѣють ся зневаги, якихъ годѣ слухати.

16. Ѿкрыва́й и пр. Кто разъ свому пріятелеви спроневѣрить ся, тому никто не повѣрить ніякихъ таємниць, никто не схоче мати съ нимъ пріязни, обавляючися, щобы и єго такъ само не зрадивъ. — Проти́въ дꙋшѝ своѧ̀. Пôсля свого желаня.

крыва́й та́йнаѧ погꙋбляѧетъ вѣ́рность, и҆ не и҆-
17. вра́щетъ дрꙋ́га проти́вꙋ дꙋшѝ своеѧ̀. Возлюбѝ
18. дрꙋ́га, и҆ оу҆вѣ́рисѧ съ ни́мъ: А҆́ще же ѿкры́еши
19. та́йны є҆гѡ̀, не и҆́маши гна́ти по не́мъ. [а] Ꙗ҆́ко-
же бо погꙋби́тъ человѣ́къ врага̀ своегѡ̀, та́кѡ по-
20. гꙋби́ши дрꙋ́жвꙋ и҆́скреннѧгѡ: И҆ ꙗ҆́коже пти́цꙋ и҆з̾ъ
рꙋкѝ твоеѧ̀ и҆спꙋ́стиши, та́кѡ и҆спꙋсти́лъ є҆сѝ и҆-
21. скреннѧго, и҆ не оу҆лови́ши є҆гѡ̀: [б] Не гони́сѧ за
ни́мъ, ꙗ҆́кѡ дале́че ѿстꙋпѝ, и҆ и҆звѣ́жѐ ꙗ҆́кѡ се́рна
22. ѿ сѣ́ти. [в] Ꙗ҆́кѡ стрꙋ́пъ є҆́сть ѡ҆вѧза́ти, и҆ клеве-

а) выс. 6, 14. б) прп. 37, 2. в) выс. 22, 25.

17. Возлюбѝ и пр. Люби щиро твого пріятеля и старай ся твоєю вѣрностію заслужити собѣ на єго новне довѣрє. Зри поясненє Притч. 11, 13.

18. А҆́ще же ѿкры́еши и пр. Того, котрого таємницю ты зрадивъ, не маєшь уважати уже за свого пріятеля; ваша пріязнь зôстала твоимъ злымъ поступкомъ зôрвана; ты дармо бы пôйшовъ за нимъ, щобы ôтновити съ нимъ пріязнь; ôнъ буде уникати тебе.

19. Ꙗ҆́коже бо погꙋби́тъ и пр. Якъ убитый ворогъ не може знову прійти до житя, такъ не може ôтжити зраджена пріязнь. Ошуканый пріятель єсть для тебе немовь умершій; ты не можешь анѣ мыслити о ôтновленю пріязни съ нимъ.

20. И҆ ꙗ҆́коже и пр. Якъ выпущеный птахъ не поверне до твоихъ рукъ, а (ст. 21.) якъ серна, котра утѣкла зъ сѣти, до неи ужо не поверне, такъ не поверне до тебе зрадженый тобою пріятель.

22. Ꙗ҆́кѡ стрꙋ́пъ и пр. Иншѝ обиды могуть бути межи пріятелями направленѝ; они забудуть ся, подôбно якъ гоить ся рана, коли ю обвяже ся, — однако (ст. 23.) кто ôткрывъ таємницѣ свого пріятеля, той стративъ єго довѣрє на всегда, стративъ всяку надѣю на примирене съ своимъ зрадженымъ другомъ.

23. ты ѣ҆сть и҆змѣна: Ѡкры́вый же та҆йнаѧ погꙋ́ви
24. вѣ́рность. [а] Помиза́ѧй о҆́комъ кꙋ́етъ ѕло̀, и҆ ни-
25. кто́же є҆го̀ ѿста́витъ ѿ тогѡ̀: Предъ о҆́чима
твои́ма оу҆сладитъ оу҆ста̀ своѧ̀, и҆ словесе́мъ тво-
26. и́мъ подивитсѧ: Послѣди́ же развратитъ оу҆ста̀
своѧ̀, и҆ въ словесѣ́хъ твои́хъ да́стъ совла́знъ:
27. Мнѡ́гаѧ возненави́дѣхъ, и҆ не ѡ҆вре́то́хъ подо́б-
28. на є҆мꙋ̀, и҆ Гдь возненави́дитъ є҆го̀. [б] Берга́ѧй
ка́мень на высотꙋ̀, на главꙋ̀ свою̀ берга́етъ: и҆
29. ѩ҆зка льсти́ва раздере́тъ стрꙋ́пы. [в] И҆скопова́ѧй
ро́въ, впадетсѧ въ о҆́нь, и҆ распростира́ѧй сѣ́ть

а) Притч. 10, 10. б) Рим. 12, 19. в) Притч. 26 27.

24. Помиза́ѧй и пр. Не вѣрь похлѣбникови, котрый всё, що ты скажешь, одобряє и своє вдоволенє зъ твоихъ слôвъ морганємъ очима оказує, но одночасно найгôршй намѣры на твою шкоду въ душѣ крыє; сей налôгъ єсть у такого чоловѣка такъ закорѣненый, що никто не єсть въ станѣ єго ôтъ него ôтвести.

25. Предъ о҆́чима и пр. Въ твоєй присутности говорить такій лицемѣръ солодкй, миленькй слова, похваляє такожь твою бесѣду, подивляючи твôй розсудокъ, твою мудрôсть, однако (ст. 26.) потôмъ, поза твоими очима, говорить цѣлкомъ иначе, перекручує твои слова або зраджує твою таємницю, яку ты єму неоглядно ôткрывъ; такъ ото зъ твоихъ слôвъ способить ôнъ для тебе погибель. Така пôдлôсть єсть (ст. 27.) зъ всѣхъ найогиднѣйша; она єсть мерзка такожь передъ Богомъ.

28. Берга́ѧй и пр. Якъ камѣнь киненый въ гору, часто густо спадає на голову того, кто єго кинувъ, такъ буває, що кто другого намѣряє пôдступомъ зранити, самъ при тôмъ ôтносить раны, с. є. лихо, яке ктось другому способить, спадає на него самого. Зри поясненє Притч. 11, 4.; 16, 27.; 26, 27.

29. И҆скопова́ѧй и пр. Мысль сего стиха єсть та сама що и въ стиху попереднôмъ, лишь выражена пôдъ

30. оу҆вѧ́знетъ въ не́й: Творѧ́й ѕло́, вва́лѝтсѧ въ нѐ,
31. и҆ не позна́етъ ѿкꙋ́дꙋ прїи́детъ є҆мꙋ̀. Порꙋга́нїе
и҆ поноше́нїе го́рдыхъ: и҆ ѿмще́нїе ꙗ҆́кѡ ле́въ оу҆-
32. лови́тъ и҆́хъ. Ѥ҆ктїю оу҆ло́вѧтсѧ веселѧ́щїисѧ ѡ҆
паде́нїи благовѣ́рныхъ, и҆ болѣ́знь и҆знꙋри́тъ а҆̀
33. пре́жде сме́рти и҆́хъ. Гнѣ́въ и҆ ꙗ҆́рость, и҆ сїѧ̀ сꙋ́ть
ме́рзость: и҆ мꙋ́жъ грѣ́шникъ ѡ҆держа́нъ и҆̀ми
вꙋ́детъ.

иншими образами. Зри высше цитоване пояснене книги Прем.

30. Творѧ́й и пр. Кто другому яку шкоду, яке лихо способить, самому собѣ пошкодить, понеже Богъ допустить, що на такого чоловѣка спаде нещасте, якого ôнъ зовсѣмъ не сподѣвавъ ся.

31. Порꙋга́нїе и пр. Люди гордѝ, безбожнѝ ругають ся зъ чоловѣка побожного, праведного, котрый мимо своеи праведности мусить бороти ся съ всякого рода противностями и терпѣнями; однако Богъ пôмстить ся на нихъ въ своимъ часѣ; якъ несподѣвано кидае ся левъ на свою добычу, такъ несподѣвана постигне ихъ Божа кара.

32. Ѥ҆ктїю и пр. Люди безбожнѝ, котрѝ тѣшать ся зъ терпѣнїй людей побожныхъ и добродѣтельныхъ и зъ нихъ ругають ся, впадуть самѝ въ сѣти нещастя, коли сего найменьше сподѣвають ся; тогды то они будуть усыхали зъ грызоты и болѣзней, котрѝ имъ приспѣшать смерть; ихъ нещасте буде тымъ бôльше, що не будуть могли найти нїякои потѣхи и помочи въ религїи, тôй единôй пôдпорѣ въ нещастю.

33. Гнѣ́въ и пр. Гнѣвъ и ярôсть суть такими погаными и небезпечными пороками, що довжнѝ межи вѣрными слугами Божими бути незнанѝ; лишь грѣшникъ або поганинъ мôгъ бы ôтдавати ся тымъ порокамъ.

Глава 28.

Пересторога передъ местію, клеветою и грѣхами языка.

1. Ѿмщаѧй, [a] ѿ Гда ѡврѧщетъ ѿмщенїе, и грѣ-
2. хи своѧ соблюдаѧй, соблюдетъ. [б] Ѡстави ови-
ды искреннемѹ твоемѹ, и тогда помолишѹтисѧ,
3. грѣси твои разрѣшатсѧ. Человѣкъ на человѣка
сохранѧетъ гнѣвъ, а ѿ Гда ищетъ исцѣленїѧ?
4. Надъ человѣкомъ подобнымъ себѣ не имать

а) Второз. 32, 35; Рим. 12, 19. б) Мат. 6, 14.

1. Ѿмщаѧй и пр. Кто мстить ся на своимъ ближнôмъ за дôзнанй обиды и кривды, той немовъ вдирае ся въ права самого Бога, котрый каже: мнѣ ѿмщенїе, азъ воздамъ (Євр. 10, 30.); за тое нарушене правъ Божихъ, за тое немилосердіе взглядомъ ближныхъ, Богъ укарае мстячого ся чоловѣка, не прощаючи ему его грѣхôвъ, но даючи ему почути цѣлу строгôсть своеи справедливости. Зри Мат. 6, 14. — Грѣхи своѧ. Въ лат. текстѣ есть: грѣхи его с. е. мстителя, а пôдметомъ есть Богъ. Пôсля нашого тексту есть пôдметомъ самъ мститель, немовъ бы ôнъ мстячи ся на ближнôмъ, не прощаючи ему его грѣхôвъ, заховувавъ свои власнй грѣхи до Божого укараня.

2. Ѡстави и пр. Прости твому ближнёму дôзнану ôтъ него обиду, а тогди Богъ простить и тобѣ твои грѣхи, наколи его о тое будешь просити. Тую науку выложивъ І. Христосъ обширнѣйше Мат. 6, 14.; 18, 22—35.

3. Человѣкъ и пр. Єсли чоловѣкъ не хоче простити кривду, яку ему здѣлавъ его ближный, котрый есть рôвнымъ ему чоловѣкомъ, то якъ може ôнъ надѣяти ся, щобы Богъ, найвысшій Господь цѣлого свѣта, простивъ ему обиды и кривды, якй ôнъ нанѣсъ Богу черезъ помѣтоване его закономъ? — Исцѣленїѧ. Уздоровленя души черезъ ôтпущене провинъ, черезъ отримане благодати освящаючои.

4. Надъ человѣкомъ и пр. Слушною есть рѣчею,

5. милости, а҆ ѡ҆ грѣсѣ́хъ своѝхъ мо́лится? Са́мъ
сы́й пло́ть, храни́тъ гнѣ́въ, кто̀ ѡ҆чи́ститъ грѣ-
6. хѝ его̀? [а] Помѧнѝ послѣ́днѧѧ, и҆ преста́ни враж-
дова́ти, (помѧнѝ) и҆стлѣ́нїе и҆ сме́рть, и҆ превы-
7. ва́й въ за́повѣдехъ. [б] Помѧнѝ за́пѡвѣди, и҆ не
8. гнѣ́вайсѧ на ближнѧго: И҆ завѣ́тъ Вы́шнѧгѡ, и҆

а) выс. 7, 39. б) Лев. 19, 18.

щобысь памятаючи на свою власну немо̂чь, прощавъ и другимъ ро̂вно якъ и ты немо̂чнымъ ближнымъ, щобысь имъ оказовавъ милосердіе, скоро самъ милосердія Божого бажаешь.

5. Са́мъ сы́й и пр. Мститель, будучи самъ нужденнымъ, немо̂чнымъ, смертельнымъ сотворѣнемъ, тревае въ гнѣвѣ, есть непримиримымъ; яко такій найде въ Бозѣ непримиримого судію; его молитва о прощене грѣхо̂въ не буде выслухана, яко походяча изъ мстивого серця. Зри Мат. 5, 23.

6. Помѧнѝ и пр. Примири ся съ обидившимъ тебе коли еще находишь ся въ дорозѣ до Божого судіи, коли еще жіешь; чини теперь, що еще учинити можешь, щобы смерть тебе не заскочила и не передала яко непримиримого ворога въ руки справедливого Божого судіи. — Въ за́повѣдехъ. Въ всѣхъ Божихъ заповѣдяхъ, а въ особенности въ его заповѣди що до прощаня обидъ и кривдъ до̂знаныхъ о̂тъ твого ближнёго. Зри Лев. 19, 18.; Второз. 32, 35.

7. Не гнѣ́вайсѧ. Не живи гнѣву и мести противъ ближнёму, але примири ся съ нимъ чимъ скорше.

8. И҆ завѣ́тъ Вы́шнѧгѡ с. е. помѧнѝ. По̂дъ завѣтомъ Божимъ мае розумѣти ся передовсѣмъ законъ Мойсеевъ, котрый забороняе мстити ся на ближно̂мъ, а пото̂мъ въ загалѣ наша религія, по̂сля котрои всѣ мы есьмо дѣтьми одного Отца, братями, котрѝ довжнѝ взаимно себе любити. — Презира́й невѣ́жество. Не зважай на обиды, якѝ здѣлавъ тобѣ тво̂й ближный зъ глупоты, невѣдомости, зъ браку розваги.

9. презирáй невѣ́жество. Оу҆далáйсѧ ѿ свáра, и҆ оу-
10. мáлиши грѣ́хи: Человѣ́къ бо ꙗ҆́ръ, разжизáетъ
свáръ, и҆ мꙋ́жъ грѣ́шникъ возмѧтéтъ дрꙋ́ги, и҆
11. посреди̑ мѝрныхъ вложи́тъ клеветꙋ̀. [а] Ꙗ҆ковò ве-
щество̀ ѻ҆гнѧ̀, тáкѡ возгори́тсѧ, ꙗ҆кова̀ крѣ́пость
12. свáра, тáкожде и҆ ѻ҆́гнь разгори́тсѧ: [б] Ꙗ҆кова̀
крѣ́пость человѣ́ча, тáкожде ꙗ҆́рость є҆гѡ̀ вꙋ́детъ,
и҆ ꙗ҆́коже богáтство є҆гѡ̀, возвы́ситъ гнѣ́въ свóй.
13. Рвéнїе скóрое возжигáетъ ѻ҆́гнь, и҆ свáръ нáглый

а) Притч. 26, 21. б) Притч. 17, 11.

9. Оу҆далáйсѧ и пр. Уникай сварнѣ, суперечки, котра дає лишь повôдъ до бôльшого огôрченя, до враждей, до мести, до клеветы, до бôёкъ и иншихъ грѣхôвъ.

10 Человѣ́къ и пр. Кто єсть гнѣвного успособленя и не умѣє погамовати своєи ярости, той легко запалює ся до гнѣву и розпалює огонь сварки межи своими ближными. — Мꙋ́жъ грѣ́шникъ и пр. Кто обмовами и клеветами добрыхъ пріятелей роздвоює, одныхъ противъ другихъ чвае, той єсть огиднымъ, проклятымъ злочинцею.

11. Ꙗ҆ковò вещество̀ и пр. Чимъ глибше закорѣнивъ ся гнѣвъ въ серцю; чимъ довше тревала сварка; чимъ (ст. 12) бôльша могучôсть и богатство чоловѣка, — тымъ небезпечнѣйшимъ буде гнѣвъ, скоро спаде на предметъ свого невдоволеня; придавляй отже завчасу въ собѣ гнѣвъ противъ твого ближнёго и будь осторожнымъ въ пожитю съ людьми, не вдавай ся въ сварку съ ними, а особливо уникай всякого непорозумѣня съ людьми могучими, богатыми, вплывовыми, щобысь побудивши ихъ чимсь до гнѣву, не дôзнавъ ôтъ нихъ якои шкоды.

13. Рвéнїе и пр. Ущипливыми бесѣдами и зневажливыми словами розярює ся гнѣвъ, котрый кôнчить ся неразъ бôйками, проливомъ крови, убійствомъ. Єсли єсь гнѣвного успособленя, то старай ся привыкнути до того, щобысь мовчавъ кôлька хвиль, гамуючи твôй гнѣвъ; въ той способъ лишишь твому ворогови часъ до намыслу

14. проливаетъ кровь. [a] Аще подꙋеши на искрꙋ, воз-
горитсѧ: и аще плюнеши на ню, оугаснетъ: о-
15. боѧ же изоꙋстъ твоихъ исходѧтъ. Шепотника
и двоѧзычника подобаетъ клѧсти: многихъ бо
16. мирныхъ погꙋбиша. [б] Языкъ трегꙋбый мнѡги
17. потрѧсе, и разлꙋчи ѧ ѿ ꙗзыка во ꙗзыкъ: И
грады тверды разори, и домы велможей превра-
18. ти. Языкъ трегꙋбый жены дѡблїѧ изгна, и ли-

а) Притч. 11, 12. б) Притч. 16, 28; 17, 20.

а собѣ и твому ворогови улегшишь запаиоване надъ гнѣвомъ. Зри пояснене Притч. 15, 18; 26, 21.

14. Аще подꙋеши и пр. Отъ тебе зависить, чи маешь когось гнѣваючого ся побудити до злыхъ дѣлъ, чи его отъ нихъ повздержати. Однымъ добрымъ словомъ можешь придавити его гнѣвъ, однымъ же ущипливымъ словомъ можешь здѣлати, що его гнѣвъ розярить ся въ ясну поломѣнь. Зри пояснене Притч. 15, 1.

15. Шепотника и пр. Годными проклятя суть люди, котрй иначе ту а иначе гдеинде говорять, и слова, якй учули отъ одного, доносять другому, выкликуючи тымъ чиномъ вражды и споры межи мирными людьми и причиняючи ся до ихъ нещастя.

16. Языкъ и пр. Подъ ꙗзыкомъ трегꙋбымъ мають розумѣти ся люди, котрй вмѣшують ся межи двохъ пріятелей, межи два сторонництва, и незгоду межи ними засѣвають, котрй ихъ правдивй або выдуманй тайны комусь третому оголошують и своими донесенями на людей рожнй бѣды спроваджують. Въ наслѣдокъ бо такихъ доносовъ могуть повстати войны, въ котрыхъ бувають мѣста знищенй, князѣ зъ престоловъ скиненй, народы зъ ихъ отчины выгнанй. (Ст. 17.)

18. Языкъ трегꙋбый и пр. Клеветники могуть навѣть найлучшй жѣнки здѣлати у ихъ мужѣвъ такъ подозрѣлыми и зненавиджеными, що мужѣ отдалюють ихъ отъ себе, черезъ що такй жѣнки бувають позбавле-

19. шѝ ѧ҆ ѿ трꙋдѡ́въ ѝхъ: Внемлѧ́й ѥ҆мꙋ̀ не и҆́мать
ѡ҆брѣ́сти покоѧ̀, нижѐ вселѝтсѧ съ безмо́лвїемъ.
20. [a] Ꙗ҆зва вичнаѧ̀ стрꙋ́пы творѝтъ: ꙗ҆зва же ѧ҆-
21. зы́чнаѧ сокрꙋшаетъ кѡ́сти. Мно́зи падо́ша ѻ҆-
стрїемъ мечѧ̀, но не ꙗ҆́коже па́дшїи ѧ҆зы́комъ.
22. Блаже́нъ и҆́же оу҆кры́етсѧ ѿ негѡ̀, и҆́же не про́йде
въ ꙗ҆́рости ѥ҆гѡ̀, и҆́же не повлечѐ и҆́га ѥ҆гѡ̀, и҆ оу҆за-
23. ми ѥ҆гѡ̀ не свѧ́занъ бы́сть: И҆го во ѥ҆гѡ̀, и҆́го
24. желѣ́зно, и҆ оу҆зы ѥ҆гѡ̀, оу҆зы мѣ́дѧны: Сме́рть

а) Притч. 18, 7.; Єр. 9, 8.

ні уживаня добръ, які они узыска ли за помочію свого розсудного хозяйства.

19. **Внемлѧ́й** и пр. Кто слухає заушникôвъ, обмовникôвъ и клеветникôвъ, той буде безнастанно непокоеный пôдозрѣнемъ взглядомъ своеи жѣнки, домашныхъ пріятелей; ôнъ не буде мôгъ николи жити въ спокою и щастю.

20. **Ꙗ҆зва** и пр. Терпѣня, споводовані клеветами и обмовами, суть дôтклившіи нѣжь бôль, заданый ударенемъ бичомъ; таке бо ударене дѣлає синцѣ, котрі скоро гоять ся; языкъ же клеветячій и обмовляючій задає раны, котрі бувають неисцѣлимі.

21. **Мно́зи** и пр. Вôйна и мечь не вкинули такъ много людей въ нещасте, въ погибель, якъ языкъ, ужитый до клеветъ и обмовъ.

22. **Блаже́нъ** и пр. Такого треба назвати щасливымъ, кто уникнувъ языка клеветячого и обмавляючого, и кто єсть самъ вôльный ôтъ порока клеветаня и обмавляня другихъ; кто бо зôстане тымъ порокомъ опанованый, той не може поправити ся такъ само, якъ не може невôльникъ скинути зъ себе своє желѣзне ярмо, свои мѣдяні оковы. (Ст. 23.)

24. **Сме́рть** и пр. Смерть моральна, яку задають стрѣлы клеветы, єсть страшнѣйша ôтъ смерти природнои;

люта̀, смéрть ѥгѡ̀ и̂ па́че ѥгѡ̀ лꙋ́чше ѥ̃сть а̃дъ.
25. Не ѡ̃бладáетъ благовѣ́рными, и̂ въ плáмени ѥгѡ̀
26. не сгорáтъ: Ѡ̃ставлѧ́ющїи Гдⷭ҇а, впадꙋ́тсѧ въ
о̃гнь, и̂ въ ни́хъ возгори́тсѧ, и̂ не оу̑гáснетъ:
по́сланъ бꙋ́детъ на нѧ̀ ꙗ̃кѡ лéвъ, и̂ ꙗ̃кѡ пáрдъ
27. погꙋби́тъ ѧ̃. Ви́ждь, ѡ̃гради̂ стѧжáнїе твоѐ тéр-

котрый бо честный чоловѣкъ не цѣнить своеи чести бôльше нѣжь житє? Зри пояснене выс. 5, 17.

25. Не ѡ̃бладáетъ и пр. Клевета досягае такожь людей побожныхъ, однако не мае надъ ними власти; еи поломѣнь вправдѣ до нихъ приближить ся, однако ихъ не спалить; Богъ не допустить, щобы побожнôсть и невиннôсть довго терпѣла кривду, ôнъ ôткрые небавомъ злобу клеветника, а правда ôтнесе побѣду. Гдеякѝ поясняютъ сей стихъ такъ: люди побожнѝ стережуть ся клеветы, она не мае надъ ними ніякои власти, они бо умѣють пановати надъ своимъ языкомъ. Перше пояснене здае ся бути лучше зъ огляду на стихъ слѣдуючій.

26. Ѡ̃ставлѧ́ющїи и пр. Люди, котрѝ опустивши Бога, ôтдають ся рôжнымъ порокамъ, суть нараженѝ на языки клеветникôвъ, котрѝ въ людяхъ порочныхъ находять обширне поле для своихъ обмовъ и клеветъ; тыхъ отже грѣшникôвъ злѝ люди шарпають немовъ львы и парды, позбавляючи ихъ всякого поважаня у людей и пôдкопуючи ихъ спокôй и щасте дочасне. Иншѝ поясняютъ сей стихъ такъ: Люди безбожнѝ, котрѝ суть невôльниками своихъ пристрастей, не умѣють повздерживати свого языка; надъуживане языка губить ихъ, якъ огонь, котрый выбухне въ лѣсѣ и не згасне, доки всё не выгорить. Зр. Як. 3, 5. Пôсля сего поясненя языкъ, котрого надъуживане есть для людей такъ згубне, порôвнуе ся ту съ дикими звѣрами, котрѝ роздирають свою добычу.

27. Ви́ждь и пр. Твои поля, сады и винограды огороджуешь тернемъ; твое золото и срѣбло звязуешь и ховаешь старанно, щобы его охоронити передъ злодѣемъ, — чомужь не уживаешь такои старанности для твого

28. нїемъ: Сребро̀ твоѐ и̑ зла́то твоѐ стѧжи̑: [а)]
29. И̑ словесе́мъ твои́мъ сотвори̑ вѣ́съ и̑ мѣ́рꙋ, и̑
30. оу̑ста́мъ твои́мъ сотвори̑ две́рь и̑ заво́рꙋ: Внима́й, да не ка́кѡ поползне́шисѧ и̑мъ, нижѐ паде́ши прѧ́мѡ ловѧ́щемꙋ.

Глава̀ 29.

Добри̑ поученя о милостынѣ, позичцѣ, запоруцѣ и належитôмъ уживаню майна.

1. Творѧ́й [б)] мл҃ть, взаи́мъ да́стъ и̑скреннемꙋ: и̑ оу̑крѣплѧ́ѧй рꙋ́кꙋ свою̀, соблюда́етъ за́пѡвѣди. [в)]
2. Да́ждь взаи́мъ и̑скреннемꙋ̀ во вре́мѧ тре́бованїѧ

а) Як. 3, 3. б) Пс. 36, 26. в) 2. Кор. 8, 14.

морального усовершеня (ст. 28.), якои уживаєшь для удержаня твого майна?

29. И̑ словесе́мъ и пр. Уважай, щобы всѣ твои слова були всегда поважни̑, немовъ ôтваженѝ и ôтмѣренѝ; розважь перше добре, закимъ щось скажешь. Зри поясненє Пс. 140, 3.

30. Внима́й и пр. Будь осторожнымъ въ твоихъ бесѣдахъ, щобы иначе твôй ворогъ не выкориставъ якого нерозважного твого слова, щобы тебе позбавити службы, удержаня, свободы, а навѣть житя.

1. Творѧ́й и пр. Чоловѣкъ милосерный позичає свому ближнёму въ потребѣ безъ лихвы; ôнъ укрѣпляючи свою руку до твореня добрыхъ дѣлъ, а особливо до выконуваня дѣлъ милосердія, оказує, що єсть послушный Божимъ заповѣдямъ, а особливо заповѣди о любви ближнёго и спомаганя єго въ потребѣ. Зри Второз. 15, 7—10.; Мат. 5, 42.; Лук. 6, 35.

2. Да́ждь и пр. Сірахъ учить маючихъ, щобы спо-

ѥгѡ̀, и҆ па́ки воздаѫ́ждь и҆́скреннемꙋ̀ во вре́мѧ:
3. Оу҆твердѝ сло́во и҆ оу҆вѣ́рисѧ съ ни́мъ, и҆ во всѧ́-
4. ко вре́мѧ ѡ҆бра́щеши потре́вꙋ твою̀. [a] Мно́зи ꙗ҆-
кѡ ѡ҆брѣ́тенїе возмнѣ́ша заимова́нїе, и҆ зада́ша
5. трꙋ́дъ помо́щникѡмъ и҆́хъ: До́ндеже во́зметъ,
ѡ҆бловыза́етъ рꙋ́цѣ ѥгѡ̀, и҆ на и҆мѣ́нїе и҆́скреннѧ-
6. гѡ смири́тъ гла́съ: И҆ во вре́мѧ воздаѧ́нїѧ про-
влече́тъ вре́мѧ, и҆ воздаѧ́стъ словеса̀ оу҆ны́нїѧ, и҆
7. вре́мѧ ѡ҆ввини́тъ. А҆́ще же возмо́жетъ воздáти,

а) выс. 8, 15.

магали потребуючихъ позичкою, а погребуючихъ, щобы позиченѝ грошѣ на часъ опредѣленый вѣрителямъ ôтдавали. Звычайно бо позичаючѝ не почувають ся до обовязку зверненя позички, а вѣрителей жадаючихъ ѥи звороту еще лаять.

3. Оу҆твердѝ и пр. Дотримуй слова и поступай честно и вѣрно съ тымъ, ôтъ котрого отримуѥшь позичку, а тогды найдешь ѥго всегда охотнымъ до поратованя тебе въ потребѣ.

4. Мно́зи и пр. Многѝ уважають рѣчь позичену немовъ найдену, котрои не треба ôтдавати и тому не дбають о звернене позиченыхъ грошей, дѣлаючи тымъ чиномъ своимъ добродѣямъ прикрости. Зри выс. ст. 2.

5. До́ндеже и пр. Многѝ, щобы отримати позичку поступають съ покорою съ маючимъ грошѣ и просять ѥго о пôмôчь смиреннымъ голосомъ; коли же (ст. 6.) настане часъ ôтданя позички, они проволѣкають се ôтдане и кажуть, що имъ се прикро, що ихъ о довгъ допоминають ся, що се есть нелюдскôсть, а такожь вымавляють ся, що часы тяжкѝ, що трудно о грошѣ.

7. А҆́ще же возмо́жетъ и пр. Хотяй бы довжникъ мôгъ ôтдати свôй довгъ въ цѣлости, однако зверне лишь половину, кажучи, що всего не може ôтдати, бо не мае грошей, а потôмъ тѣшить ся, що при нимъ остала друга половина довгу немовъ бы ю найшовъ.

ѐдва̀ половинꙋ принесе́тъ, и҆ вмѣни́тъ ѐ ꙗ҆́кѡ и҆-
8. брѣтенїе: А҆́ще же ни̑, лишѝ ѐго̀ и҆мѣнїи̑ свои̑хъ,
9. и҆ стѧжа̀ ѐго̀ врага̀ тꙋ́не: Клѧ̑твы и҆ оу҆кори̑зны
воздастъ ѐмꙋ̀, и҆ вмѣстѡ сла́вы воздастъ ѐмꙋ̀
10. безче́стїе. Мно́зи оу҆́бо за лꙋка́вство ѿверго́шасѧ,
11. и҆ лиши́тисѧ тꙋ́не оу҆воѧ́шасѧ. О҆ва́че смире́нномꙋ
долготерпѝ, и҆ ми́лостынею не продолжѝ ѐго̀. a)
12. За́повѣди ра́ди застꙋпѝ ни́щаго, и҆ по нищетѣ̀

a) Второз. 15. 7.; Ис. 58, 7.

8. А҆́ще же ни̑ и пр. Єсли же не буде мôгъ ôтдати позички, то не лишь позбавить вѣрителя грошей но еще стане ся его ворогомъ тꙋ́не с. є. безъ вины вѣрителя, противно задля добродѣйства оказаного довжникови.

9. Клѧ̑твы и пр. Такій довжникъ ôтплатить ся свому добродѣеви проклономъ и обидою, и замѣсть щобы мавъ хвалити передъ людьми его доброту и милосердіє, ôнъ буде его ганьбивъ.

10. Мно́зи и пр. Задля такого лукавого поступованя нечестныхъ довжникôвъ многѝ вагають ся кому позичати грошѣ, обавляючи ся, щобы и они незаслужено не були позбавленѝ свого майна.

11. О҆ва́че и пр. Однако для правдиво убогого и потребуючого, котрый не може тобѣ звернути позичку въ своимъ часѣ будь милосерный и не змушуй его до чимъ скоршого звороту позички анѣ не дай ему довго ждати на твоє споможенє, коли тебе въ своєй потребѣ о тоєже просить.

12. За́повѣди и пр. Спомагай убогого не лишь зъ права природного но и задля Божои заповѣди, котра се приказує; хотяй неразъ невдячный убогій и довжникъ не заслугує на твою помôчь, то заслугує на се Богъ, котрый хоче, щобы мы убогихъ спомагали. Зри выс. ст. 1. — По нищетѣ̀ и пр. Єго недостатокъ вымагає ôтъ тебе, щобы ôнъ не ôдôйшовъ ôтъ тебе съ порожными руками; нужда бо твого ближнёго жадає ôтъ тебе милосердія.

13. ѥгѡ̀ не ѿврати̑ ѥго̀ тща̀. [а] Погꙋби̑ сребро̀ бра́та
ра́ди и̑ дрꙋ́га, и̑ да не ѡ҆ржа́вѣетъ подъ ка́ме-
14. менемъ въ па́гꙋбꙋ. [б] Положи̑ сокро́вище своѐ по
за́повѣдемъ Вы́шнѧгѡ, и̑ оу҆по́льзꙋетъ тѧ̀ па́че
15. не́жели зла́то. [в] Затвори̑ ми́лостыню въ кле́-
тѣхъ твои́хъ, и̑ та̀ и҆́зметъ тѧ̀ ѿ всѧ́кагѡ ѡ҆-
16. зловле́нїѧ: Па́че щита̀ тве́рда, и̑ па́че копїѧ̀ тѧ́ж-
17. ка, проти́вꙋ врагꙋ̀ побо́ретъ по тебѣ̀. Мꙋ́жъ бла́гъ
спорꙋ́чникъ бꙋ́детъ и҆́скреннемꙋ, и̑ погꙋби́вый сты́дъ

а) Як. 5, 3. б) Второз. 26, 11.; Мат. 6, 20. в) Тов. 4, 7.; выс. 17, 18.; Дан. 4, 24.; Мат. 11, 41.

13. Погꙋби̑ и пр. Вправдѣ можешь твои грошѣ стратити, позичаючи ихъ твому ближнёму въ потребѣ; однако ты тратишь твои грошѣ такожь тогды, коли ихъ ховаешь въ твоей скупости въ землѣ пôдъ каменемъ, где они могуть бути ржою знищенй або украдженй; въ першôмъ случаю маешь хоть ту потѣху, що твоими грôшми помôгъ-есь убогому и учинивъ дѣло богоугодне, котре не уйде Божои нагороды.

14. Положи̑ и пр. Кто утрачуе свои грошѣ черезъ позичку здѣлану зъ любви ближнёго, той ихъ не утрачуе, але складае ихъ на лихву у Бога, котрый ему сю страту сторично нагородить. Зри Притч. 19, 17.

15. Затвори̑ и пр. Коморами (клѣти), въ котрыхъ чоловѣкъ маючій може найлучше беречи свою милостыню с. е. свои грошѣ призначенй на благодѣйнй цѣли, суть руки убогихъ. — И҆ та̀ и҆́зметъ и пр. Твоя милостыня буде передъ Богомъ твоимъ оборонцею, выбавляючимъ тебе ôтъ всякого зла; она бо (ст. 16.) есть немовъ твердымъ щитомъ, ôтбиваючимъ всѣ лиха ударяючй на тебе, есть немовъ копемъ, убиваючимъ кождого твого ворога.

17. Мꙋ́жъ и пр. Любовь приказуе, щобы мы потребуючому въ певныхъ важныхъ случаяхъ помогли, поручаючи ся за него, такъ що хиба чоловѣкъ безвстыдный и нелюдскій ôткаже въ тыхъ случаяхъ бѣдному своеи помочи; однако треба стеречи ся легкодушного

18. ѡ҆ста́витъ є҆го̀. Благода́ти спорꙋ́чника не забꙋ́ди:
19. даде́ бо дꙋ́шꙋ свою̀ за тѧ̀. До́брое порꙋче́нїе ѿ-
вращѧ́етъ грѣ́шникъ, неблагода́рный же мы́слїю
20. ѡ҆ста́витъ и҆зва́влшагѡ и҆. [a] Порꙋче́нїе мно́гихъ
погꙋ́бѝ благоꙋ́правлѧ́ющихъ, и҆ поколева̀ и҆́хъ ꙗ҆́кѡ
21. волна̀ морска́ѧ: Мꙋ́жы си́лны пресели̇̀, и҆ завлꙋ-
22. ди́ша въ ꙗ҆зы́цѣхъ чꙋжди́хъ. Грѣ́шникъ въ по-

---

a) Притч. 11, 15.

поручаня ся, якъ се учить Соломонъ (Притч. 6, 1.) и якъ и тутъ нис. ст. 19—23.

18. **Благода́ти** и пр. Єсли той, за кого ктось поручивъ ся, не єсть честнымъ чоловѣкомъ, тогда може ôнъ свого добродѣя набавити найбôльшои шкоды. Чоловѣкъ бо (ст. 21.) богатый и знаменитый може яко ручитель стратити цѣле своє майно; ôнъ може, єсли єго майно не выстарчить, бути проданымъ въ неволю и стати ся пôдданымъ чужихъ панôвъ. Тожь ты досвѣдчивши ôтъ кого ласки порученя ся за тебе, не забувай о тôмъ и старай ся сплатити твôй довгъ и увôльнити твого добродѣя ôтъ всякои шкоды. — **Дꙋ́шꙋ свою̀.** Себе самого, своє майно, свою свободу, своє житє.

19. **До́брое** и пр. Чоловѣкъ нечестный ôтплачує свому ручителеви шкодою; ôнъ будучи невдячнымъ, оставляє того, що єго зъ бѣды выбавивъ, и дає єму поносити весь тягарь свого порученя.

20. **Порꙋче́нїе** и пр. Порука здѣлана въ користь людей невдячныхъ и нечестныхъ причинила ся до погибели многихъ, котрымъ добре вело ся; она пôрвала ихъ въ пропасть погибели немовъ волна морска.

21. **Мꙋ́жы** и пр. Зри пояснене выс. ст. 18.

22. **Грѣ́шникъ** и пр. Богъ карає легкодушного грѣшника тымъ, що тойже легкодушно поручає ся за другихъ и черезъ тоє утрачує своє майно. — **Гонѧ́й** и пр. Кто мѣшає ся зъ лакомства въ чужѝ справы, стараючи ся ихъ выкористати для себе, той запутує ся

рꙋчéніе впáдаетъ, и̂ гонѧ́й дѣлà чꙋждаѧ впа-
23. дéтъ въ сꙋды̀. Застꙋпѝ и̂скреннѧго по си́лѣ тво-
24. éй, и̂ внимáй себѣ̀, да не впадéши. [a] Начáло
житіѧ̀ человѣ́ча водà и̂ хлѣ́бъ, и̂ ри́за и̂ дóмъ
25. покрывáѧй стꙋ́дъ. Лꙋ́чше житіѐ ни́щагѡ подъ

а) нис. 39, 32.

въ судовѝ споры и поносить шкоду на своимъ майнѣ и позбавляє себе спокою.

23. Застꙋпѝ и пр. Не поручай ся за другого понадъ твои силы, стережи ся, щобысь при тôмъ не понѣсъ жаднои шкоды, не знаючи добре чоловѣка, за котрого поручаєшь ся, або поручаючи ся за кого на велику суму грошей. Зри выс. 8, 16.

Начáло и пр. Найпотребнѣйшими рѣчами для чоловѣка суть: поживленє, одѣжь и хата; маючи тоє повиненъ бути зъ того вдоволеный, ôнъ не має въ наслѣдокъ непотрѣбнои выставности въ житю, въ наслѣдокъ житя надъ станъ, выставляти себе на небезпеченьство позичаня грошей, жаданя поруки за себе. — Покрывáѧй стꙋ́дъ. Къ укрытю того, чого встыдъ не позваляє явно дѣлати.

25. Лꙋ́чше и пр. Лучше жити убого и скромно въ своей деревлянôй, бѣднôй хатѣ, нѣжь заѣдати смачнѝ стравы въ чужихъ богатыхъ домахъ. У себе бо дома єсть навѣть убогій чоловѣкъ своимъ власнымъ паномъ, свободнымъ, ôтъ никого не залежнымъ; що зъѣсть и выпє, се єсть овочомъ єго працѣ, за котрый ôнъ не потребує кромѣ Бога никому дяковати, надскаковати и зносити чужѝ примхи; ôнъ якъ каже наша приповѣдка, гôрко заробить, але солодко зъѣсть, не потребуючи наражати ся на невыгоды въ чужôмъ дому, приноровляти ся до єго звычаѣвъ, слухати б сѣдъ, котрѝ єго не занимають або згôршити могуть; буває же и такъ, що въ гостинахъ въ чужихъ домахъ легко приходить до непорозумѣній, до обидъ и бôёкъ, где бо єсть бôльше товариство и нагода до піяньства, тамъ не трудно о всё тоє. Тожь добре каже наша приповѣдка: лучше дома

кро́вомъ бервє́нымъ, не́жели вра̑шна дѡвра̀ въ
26. чꙋжди́хъ. Ѿ ма́лѣ и҆ ѡ҆ вели́цѣ дово́ленъ бꙋ́ди.
27. [a] Живо́тъ ѕо́лъ и҆зъ до́мꙋ въ до́мъ, и҆ а҆́можe
28. преселѝшися, не ѿвє́рзеши ᲂу҆́стъ свои́хъ: Оу҆-
гости́ши и҆ напои́ши неблагода́рныхъ, и҆ къ си́мъ

а) Быт. 19, 9.

нѣжь на празнику, — мила менѣ моя хата, якъ тобѣ кôмната; хоть не красна, але власна; хоть не пышна, але затишна; зъ своєи хаты и дымъ не гôркій.

26. Ѿ ма́лѣ и пр. Маючи мало не бажай мати бôльше; приставай на тôмъ, що маєшь; не богацтва бо але внутрѣшне вдоволенє, чиста, спокôйна совѣсть дѣлають чоловѣка щасливымъ.

27. Живо́тъ и пр. Прикре єсть житє тыхъ, що ходять ôтъ одного дому до другого, щобы тамъ найти смачну гостину; въ тыхъ бо чужихъ домахъ перестають они бути самыми собою, свободными и незалежными, а стають ся мемовъ невôльниками тыхъ, котрî ихъ у себе пріймають, уважаючи се за велику ласку для нихъ; ними угощеный чоловѣкъ не має смѣлости отворити свои уста до свободнѣйшои бесѣды, до зажаданя того, чого єму потреба; ôнъ мусить говорити не такъ, якъ єму єго пересвѣдченє каже, але такъ, якъ се ôтповѣдає пересвѣдченю и засадамъ угощаючого господаря. Зри выс. ст. 25.

28. Оу҆гости́ши и пр. Тî, що съ власнымъ пониженємъ користають зъ гостинности другихъ, оказують свою невдячнôсть взглядомъ другихъ гостей, а навѣть взглядомъ тыхъ, що ихъ передъ тымъ угощали; они при данôй нагодѣ, коли до ихъ дому вступитъ якій гôсть, не привитають єго любезно, но ôтзывають ся до него терпко: гостю, ты маєшь живнôсть при собѣ, отвори твôй клунокъ, твою торбу подорожну, заставъ мôй стôлъ твоєю живностію, щобы и я при тобѣ пожививъ ся (ст. 29.); або, иди дальше, я не могу тебе гостити въ моимъ до-

29. зло̀ оу҆слы́шиши: Приступѝ пришéлче, оу҆красѝ
трапéзꙋ, и҆ а҆́ще что̀ въ рꙋцѣ̀ твоéй, оу҆хлѣ́би мѧ̀:
30. Изы́ди пришéлче ѿ лица̀ слáвы, прїи́де бо мнѣ̀
31. въ гóсти брáтъ, и҆ потрéба дóмꙋ: Тѧжка̑ сїѧ̑
человѣ́кꙋ и҆мꙋ́щꙋ рáзꙋмъ, запрещéнїе храмины и҆
поношéнїе заимодáвца.

Глава̀ 30.

О выхованю дѣтей; о удержаню здоровя и майна.

1. Любѧ́й [a] сы́на своего̀, оу҆частѝтъ ѥ҆мꙋ̀ ра̑ны, да
2. возвеселѝтсѧ въ послѣ̑днѧѧ своѧ̀. Наказꙋ́й сы́-
на своего̀, насладѝтсѧ ѿ нѐмъ, и҆ посредѣ̀ знáе-

a) Притч. 13, 25.

мѣ, бо прійшовъ до мене пріятель, котрого мушу приняти съ честію; потребую отже для него выгôдного мѣстця въ моимъ домѣ, а ты шукай собѣ гостины гдеинде (ст. 30.); однако (ст. 31.) якъ чоловѣкови честному есть прикро слухати незаслуженѝ докоры ôтъ свого вѣрителя, такъ прикро есть гостеви досвѣдчати злого принятя въ домѣ, где мавъ певне право бути принятымъ гостинно и ввѣчливо.

1. Любѧ́й и пр. Кто любить свои дѣти и хоче, щобы они були щасливѝ и щобы ему самому були въ старости потѣхою и пôдпорою, нехай ихъ не розпещуе, но нехай ихъ выховуе въ боязни Божôй, а коли потреба, нехай ихъ розсудно и безъ гнѣву, безъ проклонôвъ и прозвищь укарае. Зри пояснене Притч. 13, 25.; 23, 13.

2. Наказꙋ́й и пр. Добре выхованый сынъ и донька могуть своимъ родичамъ бути пожиточнѝ чи то въ домашнôмъ господарствѣ чи то власною якою працею, приносячи имъ радôсть и честь своимъ бездоганнымъ поведенемъ.

3. мыхъ ѡ҆ нѐмъ похва́лится. Оу҆ча́й сы́на своего̀,
раздражи́тъ врага̀, и҆ предъ дрꙋ́ги ѡ҆ нѐмъ воз-
4. ра́дꙋется. Оу҆́мре ѻ҆те́цъ є҆гѡ̀, и҆ а҆́ки не оу҆́мре:
5. подо́вна бо себѣ̀ ѡ҆ста́ви по себѣ̀. Въ житїи́ сво-
є́мъ ви́дѣ и҆ возвесели́ся ѡ҆ нѐмъ, и҆ при кончи́-
6. нѣ свое́й не ѡ҆скорви́ся: Проти́вꙋ врагѡ́мъ ѡ҆ста́-
ви ме́стника, и҆ дрꙋгѡ́мъ воздаю́ща благода́ть.
7. Оу҆гожда́й сы́нꙋ, ѡ҆ба́жетъ стрꙋ́пы є҆гѡ̀, и҆ ѡ҆

---

3. **Оу҆ча́й** и пр. Твôй ворогъ желає тобѣ журбы и ганьбы; коли ты отже будешь мавъ вдалй дѣти приносячй тобѣ радôсть и честь, тогды ворогъ буде тымъ журити ся и тобѣ сего завидовати; но твои прїятелѣ будутъ вразъ съ тобою зъ твоихъ добрыхъ дѣтей тѣшити ся и тебе яко доброго отца и выховавцю хвалити.

4. **Оу҆́мре** и пр. Въ добре выхованыхъ дѣтяхъ родичѣ немовъ жїють дальше по своей смерти; тй бо ихъ дѣти суть наслѣдниками и образомъ ихъ честнотъ, якъ суть наслѣдниками и властителями ихъ майна.

5. **Въ житїи** и пр. Ничь такъ не засмучує умираючихъ родичей якъ гадка, що лишають ся невдалй дѣти, котрй не могуть постарати ся о своє удержанє, або котрй не зъумѣють добре ужити батькôвщины. Хочешь отже умерти спокôйно, то выховуй добре твои дѣти, постарай ся для нихъ о вѣдомости, потрѣбнй до ихъ дальшого житя, и приспособи ихъ серце до честноты. Добре выхованє єсть найбôльшимъ скарбомъ, якій можешь лишити твоимъ дѣтямъ.

6. **Проти́вꙋ врагѡ́мъ** и пр. Отець лишаючи по собѣ розумного и добродѣтельного сына, не потребує обавляти ся о добро свого дому; єго сынъ буде єго дому боронити противъ ворогамъ, удержуючи при тôмъ на дальше користнй ôтносины съ щирыми прїятелями.

7. **Оу҆гожда́й** и пр. Отець розпещуючій свого сына не карає єго, не задає єму ранъ рôзгою, щобы єго не болѣли; така розпещена дитина потребує лишь закричати або заплакати, а уже сей крикъ и плачь доходить до серця отца и ôнъ сповняє радо и скоро волю

8. всѧ́комъ во́пли возмѧте́тсѧ оу҆тро́ба є҆гѡ̀. Ко́нь
не8крощє́нъ свирѣ́пъ быва́етъ: и҆ сы́нъ самово́л-
9. ный проде́рзъ вꙋ́детъ. Ласка́й ча́до, и҆ оу҆стра-
10. ши́тъ тѧ̀, и҆гра́й съ ни́мъ, и҆ ѡ҆печа́литъ тѧ̀. Не
смѣ́йсѧ съ ни́мъ, да не поболи́ши ѡ҆ не́мъ, и҆
11. на послѣ́докъ сти́снеши зꙋ́бы твоѧ̀. Не да́ждь
є҆мꙋ̀ вла́сти въ ю҆́ности, и҆ не пре́зри невѣ́дѣнїѧ

своеи розпещенои дитины. Слова: ѡ҆бѧ́жетъ стрꙋ́пы є҆гѡ̀ суть противположенемъ до слôвъ ст. 1.: оу҆части́тъ є҆мꙋ̀ ра̑ны.

8. Ко́нь и пр. Молодый кôнъ стае ся нездалый и неслухливый, наколи не буде ôтъ доброго ѣздця укроченый; такъ само стае ся дитина непослушна, зухвала, наколи буде полишена своей власнôй волѣ.

9. Ласка́й и пр. Наколи не заховаешь взглядомъ твоеи дитины поваги отца и воспитателя, наколи увôльнишь ю ôтъ всякои строгости и боязни передъ карою, тогда будешь мусѣвъ колись самъ еи бояти ся; она допустить ся противъ тебе такихъ поступкôвъ, котрѝ стануть ся причиною твого найбôльшого смутку. Ты можешь а и мусишь любити твою дитину и дати ей пôзнати твою любовъ къ неи, но тая любовь мае бути умѣркована и ити въ парѣ съ повагою, щобы дитина научила ся свого отца любити и поважати.

10. Не смѣ́йсѧ и пр. Не вдавай ся съ твоими дѣтьми въ пустѝ жарты анѣ не диви ся черезъ пальцѣ на ихъ пустоту, иначе бо не дôждешь ся зъ нихъ потѣхи а тôлько смутку; ты видячи ихъ лихѝ поступки стиснешь твои зубы зъ смутку або зъ обуреня и гнѣву, и за пôзно будешь жаловати твоеи къ нимъ поблажливости.

11. Не да́ждь и пр. Не давай твоей дитинѣ въ молодости за много свободы, а коли она поблудить, не кажи, що она еще дурна и пуста, але скартай ю за кожду похибку и уважай, щобы уже въ тôмъ поправила ся.

12. ѥгѡ̀: [a] Слацы̀ вы́ю ѥгѡ̀ въ ю҆ности, и҆ сокрꙋши̇̀
ре́бра ѥгѡ̀, до́ндеже мла́дъ е҆́сть: да не когда̀
13. ѡ҆жестѣ́въ не покори́ттися. Наказѝ сы́на твоего̀
и҆ дѣ́лай и҆̀мъ, да не въ безстꙋ́дїи ѥгѡ̀ поткне́-
14. шися. Лꙋ́чше ни́щъ здра́въ и҆ крѣ́покъ въ си́лѣ
свое́й, не́жели бога́тъ оу҆ра́ненъ тѣ́ломъ свои́мъ:
15. Здра́вїе и҆ крѣ́пость лꙋ́чше е҆́сть всѧ́каго ѡ҆ зла́та
и҆ тѣ́ло здра́вое, не́жели бога́тство безчи́сленное:
16. Нѣ́сть бога́тство лꙋ́чше здра́вїѧ тѣле́снаго ѡ҆, и҆

a) выс. 7, 25.

12. Слацы̀ и пр. Нагинай твою дитину завчасу до послуху, доки еще дасть ся нагнути, и карай ю, доки есть еще молода; коли бо занедбаешь выховане твоеи дитины въ першихъ лѣтахъ еи житя, коли она привыкне до непослуху, то пôзнѣйше не зможешь уже переломити еи упору. Слова: слацы̀ и пр. суть взятѝ зъ звычаю, пôсля котрого на востоцѣ вкладае ся вчасно воламъ ярмо на каркъ и коле ся ихъ бодцями въ боки, щобы ихъ до працѣ призвычаити.

13. Наказѝ и пр. Старай ся дати твому сынови добре выховане и не щади трудôвъ для него, щобы его заправити и приспособити до якого заводу, иначе бо буде ôнъ непотребомъ, а ты будешь съ нимъ дѣлити его ганьбу.

14. Лꙋ́чше ни́щъ и пр. Лучше есть бути убогимъ но здоровымъ, якъ бути богатымъ но мученымъ хоробами тѣла.

15. Здра́вїе и пр. До чого придадуть ся богачеви всякѝ средства служачѝ до упріятненя житя, если его тѣло, ослаблене и томлене хоробою и болѣзнями, дѣлае ему неможливымъ уживане всякихъ пріятностей сего житя?

16. Нѣ́сть бога́тство и пр. Здорове тѣла само не дѣлае житя и его утѣхъ пріятными; до того потреба еще внутрѣшного задоволеня, веселого успособленя, котре Еккклесіастъ называе даромъ Божимъ. Зри Еккл. 2, 24. 26.; 3, 13.

17. нѣсть веселїе паче радости сердечныя. Лучше
есть смерть паче живота горька, ѝли недуга дол-
18. гагѡ. Благаѧ ѝзлїѧнныѧ предъ оусты затворен-
ными, предложенїѧ врашенъ предлежащаѧ оу гро-
19. ба: [а] Каѧ польза ѿдѡлꙋ ѿ жертвы? не ѝмать
20. во ѣсти, ни ѡбонати: Такѡ гонимый ѿ Гда:
21. [б] Зрѧй очима ѝ стенѧй, ѣкоже егнꙋхъ ѡсѧза-
22. ѧй дѣвицꙋ ѝ воздыхаѧй. [в] Не вдаждь въ печаль
дꙋшꙋ твою, ѝ не ѡскорби себе совѣтомъ тво-

а) Дан. 14, 7. б) Притч. 15, 13. в) Притч. 14, 30.; 15, 13.; 17, 22

17. Паче живота горька. Нѣжь житє повне горести, смуткôвъ, грызоты.

18. Благаѧ и пр. Найлучшѝ стравы не придадуть ся хорому до ничого, єсли єго уста суть затворенѝ недугою, с. є. єсли єго жолудокъ тыхъ стравъ не зносить, або єсли хорый не має охоты до ѣдженя. Найлучшѝ стравы подаванѝ такому хорому порôвнують ся ту съ стравами ставляными на гробахъ. Було бо на востоцѣ въ звычаю, що ставляно умершимъ стравы на ихъ гробахъ и прикликовано нихъ, щобы тѝ стравы споживали. Зри выс. 7, 33., и Тов. 4, 18.

19. Каѧ польза и пр. Чоловѣкъ, котрого Богъ карає хоробами за єго грѣхи (ст. 20.), не має ніякого хôсна зъ найлучшихъ стравъ, подôбно якъ мертвый идолъ, котрому люди приносять въ жертву вино або иншѝ напоѣ и живности, а котрый ничого анѣ ѣсти анѣ пити не може.

21. Зрѧй и пр. Хорый при столахъ заставленыхъ найлучшими стравами, тужить за ними, бажає ихъ, но задля хоробы не може ихъ ѣсти; въ тôмъ єсть ôнъ подôбный до скопця, которого стражи суть повѣренѝ женщины сераю. Зри выс. 20, 4.

22. Не вдаждь и пр. Наколи здоровє єсть такъ великимъ добромъ, то чоловѣкъ мудрый довженъ всьо тоє, що до скрѣпленя и удержаня здоровя причиняє ся, а о-

23. и́мъ. [а] Весе́лїе се́рдца живо́тъ человѣ́ка, и̂ ра́-
24. дованїе мꙋ́жа долгоде́нствїе. Люви̂ дꙋ́шꙋ твою̂,
и̂ оу̂тѣша́й се́рдце твое̂, и̂ печа́ль ѿ себе̂ ѿри́-
25. ни дале́че: Мнѡ́ги бо [б] печа́ль оу̂би̂, и̂ нѣ́сть
26. по́льзы въ не́й. Рве́нїе и̂ ꙗ́рость оу̂мала́ютъ
дни̂, и̂ печа́ль пре́жде вре́мене ста́рость наво́дитъ.

а) Притч. 14, 30.; 15, 13.; 17, 22. б) 2. Кор 7, 10.

минати всьо тое, що его здоровю може зашкодити. До пристрастей, котрі̂ суть для здоровя найбо̂льше шко̂дливі̂, належить смутокъ (печа́ль), передъ котрымъ тутъ остерѣгае насъ мудрець Господный. — Не ѡ̂скорбі̂ и пр. По́дъ сокѣ́томъ мають розумѣти ся ложні̂, хибні̂ понятія о причинахъ нашого смутку. Кто отже хоче заховати свое здорове, той мусить старати ся выробити собѣ правдиві̂, добрі̂ понятія о земскихъ клопотахъ и нещастяхъ, уважаючи ихъ яко средства служачі̂ до свого усовершеня. Сильне пересвѣдчене, що судьбою кождого чоловѣка управляе Боже провидѣне, о̂тганяе о̂тъ насъ смутокъ найскорше. Зри 1. Петр. 5, 7.

23. Весе́лїе и пр. Якъ грызота и смутокъ здорове по̂дкопують, такъ знову до удержаня и скрѣпленя здоровя причиняе ся веселе успособлене, упріятняюче наше жите. Зр. Притч. 17, 22.

24. Люви̂ и пр. Если любишь себе и свое власне жите, если не хочешь бути своимъ власнымъ убійникомъ, то о̂тдаляй о̂тъ свого серця смутокъ, котрый и такъ не може змѣнити твоеи судьбы (ст. 25.). Смутокъ есть пожиточный, спасительный лишь тогды, коли его чуемъ въ душѣ задля поповненыхъ нами грѣхо̂въ.

26. Рве́нїе и пр. Зависть и гнѣвъ (зло̂сть) суть причинами многихъ хоробъ, котрі̂ чоловѣка вкидають передвчасно до гробу. Зри выс. 28, 11. — Печа́ль и пр. Кто въ своей боязливости за много всемъ журить ся, той ослабляе передъ часомъ свои духові̂ силы; о̂нъ стае ся уже въ вчасно̂мъ вѣцѣ недовѣрчивымъ и прикрымъ, скучнымъ старцемъ. Розсудный христіянинъ

27. Свѣтло сердце и благо ѿ брашнѣ и ѿ ꙗди своей попечетсѧ.

Глава 31.

Пересторога передъ лакомствомъ. Небезпеченьства богацтва. О умѣренности при гостинахъ. О пожиточности працѣ. О добромъ и злôмъ уживаню вина.

1. Бдѣніе богатства растаеваетъ плѡти, и попече-
2. ніе егѡ ѿгонитъ сонъ: [a] Печаль вдѣніѧ ѿторгаетъ дреманіе, и недꙋгъ лютъ ѿимаетъ сонъ.
3. Трꙋдитсѧ богатый въ собираніи богатства, и

a) Дан. 6, 18

слухае длятого напôмненя св. Павла въ посл. къ Филип. 4, 4.

27. Свѣтло и пр. Чоловѣкъ розсудный весело споживае дары Божи; ôнъ не журить ся подобно лакомому ихъ выдатками и не жалуе собѣ ихъ, и старае ся, щобы его справы були добре приладжени, щобы могли служити до здоровя и ôтдаленя смутку.

1. Бдѣніе и пр. Чуване с. е. безнастанне старане ся около помноженя богацтва и безнастанна журба, щобы не понести въ нимъ якои шкоды и страты, высушуе тѣло чоловѣка, ослабляе его силы, не даючи ему спокою въ день а потрѣбного сну и ôтпочинку въ ночи.

2. Печаль и пр. Ôтпочинокъ и сонъ суть найприроднѣйшими лѣками, служачими до усуненя злыхъ наслѣдкôвъ довгого чуваня и до усмиреня походячои зъ него хоробы. Єсли отже лакомый хоче прійти до здоровя, мусить безвзглядно позбути ся свого лакомства.

3. Трꙋдитсѧ и пр. Богачь и бѣдакъ працювали оба, коли мали силы. Богачеви удало ся зôбрати майно, котре дае ему въ старости спокôйне удержане, бѣдакъ же лишивъ ся мимо своихъ усилій и трудôвъ у-

4. въ покои насыщаетсѧ сладостей своихъ: Трꙋдитсѧ оу҆вогїй въ оу҆маленїи житїѧ, и҆ въ покои
5. скꙋдный бываетъ. [а] Любѧй злато не ѡ҆правдитсѧ, и҆ гонѧй растлѣнїе, симъ насытитсѧ: [б]
6. Мнози падоша злата ради, и҆ бысть пагꙋва и҆хъ

а) выс. 27, 1.; 1. Тим. 6, 9. б) выс. 8, 3.

богимъ и зносить въ своєй старости крайну нужду (ст. 4.). Надмѣрнѝ отже журбы чоловѣка не придають ся до ничого, такъ якъ успѣхъ нашихъ трудôвъ зависить ôтъ Бога, котрый допускає, що одинъ єсть богатымъ, а другій убогимъ. Зри Притч. 10, 22.; Єккл. 9, 11.; Пс. 126, 1.

4. **Въ оу҆маленїи житїѧ.** Онъ морить ся голодомъ и свою живнôсть для заощадженя грошей до того степени зменьшує, що ажь зашкоджує свому здоровю.

5. **Любѧй** и пр. Кто разъ собѣ постановивъ, стати ся богачомъ, той буде переступати Божѝ и людскѝ законы, єсли тôлько може при тôмъ щось зыскати. Лакомство дѣлає чоловѣка до всего способнымъ. Зр. Притч. 28, 20.; 1. Тим. 6, 9. 10. — **Гонѧй** и пр. Такій лакомый чоловѣкъ, гонячій за рѣчами марными, переминаючими, подѣлить въ кôнци ихъ судьбу, с. є. ôнъ найде погибель. Слово diaphtora (растлѣнїе) єсть въ грецкôмъ текстѣ двозначне; оно бере ся въ значеню марныхъ, переходячихъ скарбôвъ, а заразомъ въ значеню погибели.

6. **Мнози** и пр. Якъ посѣдане майна стає ся часто для єго властителя причиною проступкôвъ и порочного житя а вслѣдъ за тымъ вѣчной погибели, такъ буває оно неразъ причиною, що люди для обрабованя маючого чоловѣка настають на єго житє, нападають на него и убивають єго. Слова: **прѧмѡ лицꙋ и҆хъ** выражають отже, що таке убійство дѣє ся неразъ явно, передъ очима властителя, въ противоположеню до нападу скрытого въ часѣ сну, або при помочи трутины и т. п.

7. прамѡ лицꙋ ихъ. Дре́во претыка́нїа е́сть всѣ́мъ
жрꙋщымъ емꙋ, и всакъ безꙋмливъ ꙗ́тъ бꙋ́детъ
8. и́мъ. [a] Блаже́нъ бога́тый, и́же ѡ҆брѣ́тесѧ безъ
9. поро́ка, и и́же въ слѣ́дъ зла́та не и́де: Кто́
е́сть се́й, и оу҆влажи́мъ его̀? сотвори́ бо дивна
10. ѧ въ лю́дехъ свои́хъ: Кто̀ и҆скꙋше́нъ и́мъ и
11. соверше́нъ бы́сть, и бꙋ́детъ на похвале́нїе? Кто̀
мо́глъ престꙋпи́ти и҆ не престꙋпи̇̀, и҆ ѕло̀ сотво-
12. ри́ти, и҆ не сотвори̇̀: Оу҆твердѧ́тсѧ влагаѧ̑ его̀ѡ,
13. и҆ ми́лѡстыни его̀ѡ и҆сповѣ́сть собра́нїе. Сѣ́лъ

а) Лук. 6, 24.; Пс. 61, 11.; 1. Тим. 6, 17. 18.

7. Дре́во и пр. Майно порôвнуе ся тутъ якъ Мат. 6, 24.; Лук. 16, 13. съ идоломъ, котрому чоловѣкъ лакомый приносить въ жертву обовязокъ и совѣсть; по сей идолъ есть для него заразомъ завадою, колодою, о котру ôнъ потыкае ся и падае.

8. Блаже́нъ и пр. Щасливымъ есть той, кто не поступаючи противъ обовязка и совѣсти, есть богатый, а при тôмъ до свого майна не привязуе ся. Такій богачь (ст. 9.) есть удивленя достойнымъ; дивно бо есть, наколи ктось одинъ погорджае тымъ, чого многи̂ съ великимъ усиліемъ шукають; такій чоловѣкъ есть великою рѣдкостію. Такій богачь (ст. 10.) заслугуе ва похвалу; ôнъ бо маючи грошѣ, есть выставленый на рôжни̂ а многи̂ покусы, якимъ пôдлягають подôбни̂ ему богачѣ; ôнъ (ст. 11.) може подôбно якъ другі̂ богачѣ уживати свого майна до розпусты, до гордого а кривдячого обходженя ся съ ближными, а прецѣнь не улягае ôнъ тымъ покусамъ и остае ся въ праведности, а дôбръ своихъ (ст. 12.) употребляе ôнъ для поратованя убогихъ; тожь Богъ добра такого добродѣтельного и милосерного богача захоае ôтъ стратъ и збôльшить ихъ, нагородить его въ тôмъ и въ другôмъ житю, а весь нарôдъ буде славити его яко благородного чоловѣколюбця.

13. Сѣ́лъ ли е̑си̇ и пр. Ôтъ ст. 13—21. пôдае Сірахъ правила приличности при гостинахъ. Кто на та-

ли ѥ҆сѝ [а] при трапе́зѣ велѝцѣй, не разве́рзи на
14. не́й горта́ни твоегѡ̀: И҆ не рцы̀: мно́гѡ на не́й
ѥ҆сть: [б] помѧнѝ, ꙗ҆́кѡ ѕло̀ ѥ҆́сть о҆́ко лꙋка́во:
15. Лꙋка́внѣе о҆́ка что́ ѥ҆́сть со́здано? сегѡ̀ ра́ди ѡ҆̀
16. ко́ейлибо ве́щи слезѝтъ. И҆дѣ́же а҆́ще ᲂу҆́зриши,
не простира́й рꙋ́кѝ, и҆ не гнѣти́сѧ съ ни́мъ въ
17. соли́ло. Разсꙋжда́й, ꙗ҆̀же сꙋ́ть и҆́скреннѧгѡ, ѿ
тебѐ сама́гѡ, и҆ ѡ҆̀ всѧ́кой ве́щи размышлѧ́й. [в]
18. И҆́ждь ꙗ҆́кѡ человѣ́къ предлежа́щее тебѣ̀, и҆ не

а) Притч. 23, 1. б) выс. 14, 10. в) нис. 37. 33.

кôй гостинѣ находить ся, не мае оказовати, що есть дуже голодный, немовъ бы хотѣвъ всьо поглонути очима; ôнъ мае запановати надъ голодомъ и охотою ѣдженя смачныхъ, на столѣ находячихъ ся стравъ.

14. И҆ не рцы̀ и пр. Не гадай собѣ, що, коли такъ много стравъ есть на столѣ, то можешь собѣ много позваляти и лакомство свое до волѣ заспокоювати; памятай, що злымъ чоловѣкомъ есть той, кто лакомымъ и завистнымъ окомъ дивить ся на стôлъ стравами заставленый; кто (ст. 15.) зъ зависти и незадоволеня зъ товаришей стола плаче немовъ дитина, котра не заразъ тое, чого бажае, отримуе. Такій ненаѣстный, пажирливый гôсть не давъ бы свому сусѣдѣ ничого, ôнъ хотѣвъ бы всьо самъ мати.

16. И҆дѣ́же а҆́ще и пр. Чекай, доки не прійде черга на тебе, щобысь беручи страву зъ тареля скорше, нѣжь належить ся, не здыбавъ ся съ руксю твого сусѣда, котрому першеньство пристоить.

17. Разсꙋжда́й и пр. Погадай, що и твôй сусѣдъ хоче щось доброго взяти собѣ до ѣдженя, и що и тобѣ не подобало бы ся, если бы смачный кусникъ, якій власне лежить передъ тобою, зôставъ взятый черезъ кого иншого.

18. И҆́ждь и пр. Гôсть не мае собѣ мыслити, що ôнъ въ гостинѣ може бôльше ѣсти нѣжь у себе дома;

19. пресыщáйсѧ, да не возненавúдѣнъ бꙋ́деши. Пре-
стáни пéрвый, рáди наказáнїѧ: и҆ не пресыщáй-
20. сѧ, да не преткнéши сѧ: И҆ а҆́ще сѧ́деши посре-
дѝ мнóгихъ, пéрвѣе и҆́хъ не прострѝ рꙋ́кѝ твоеѧ̀.
21. Кóль довóлно человѣ́кꙋ наказáнномꙋ мáлое, и҆
22. на ѻ҆́дрѣ своéмъ не пострáждетъ ѕлà. [a] Сóнъ
здрáвый ѿ чрéва ᲂу҆мѣ́ренна: востà заꙋ́тра, и҆
23. дꙋшà є҆гѡ̀ съ нúмъ: Трꙋ́дъ вдѣ́нїѧ и҆ холéра, и҆
24. чревоболѣ́нїе съ мꙋ́жемъ ненаскꙋ́тнымъ. [б] И҆ а-

а) Еккл. 5, 11. б) нис. 32, 15.

ôнъ мае такожь при чужôмъ столѣ заховати умѣренно́сть, яка пристоить розумному чоловѣкови, если не хоче, щобы его люди не зненавидѣли якъ яке нерозумне пажирливе звѣря.

19. Престáни и пр. Переставай ѣсти первый, щобысь своею умѣренностію и повздержливостію показавъ другимъ, що есь приличнымъ и добре выхованымъ; неумѣренностію бо въ ѣдженю наразивъ бысь ся на ненависть и погорду, яка людямъ недобре выхованымъ дôстае ся.

20. И҆ а҆́ще сѧ́деши и пр. Зри выс. ст. 16.

21. Кóль довóлно и пр. Чоловѣкъ обычайный, добре выхованый, вдоволяе ся малымъ покрѣпленемъ при столѣ, и тымъ забезпечуе ся ôнъ противъ злыхъ наслѣдкôвъ неумѣренности. Кто бо (ст. 22.) ôтъ обѣду, котрый на востоцѣ въ вечеръ ôтбувае ся, встае необъѣдженый и неупитый, той може потôмъ спокôйно спати а рано забрати ся до працѣ съ легкою головою и съ охотою; кто же (ст. 23.) обладовавъ ся ѣдою и напиткомъ, той мусить свою неумѣренно́сть переплатити безсонностію, нудностями и болѣзнями черева.

24. И҆ а҆́ще ѿтѧготúлсѧ и пр. Если бысь зъ неуваги або зъ немочи або задля наставаня господаря, за много зъѣвъ и выпивъ, то не чекаючи кôнця обѣду, выйди и ôтпôчни, щобы передъ спанемъ стравити спо-

ще ѡ҆тяготи́лся є҆сѝ вра́шны, воста́ни ѿ трапе́-
25. зы, и҆ почі́еши Послꙋ́шай мене̑ ча́до, и҆ не оу҆-
ничижѝ мене̑, и҆ напослѣ́докъ ѡ҆вра́щеши словеса̑
26. моѧ̀. Во всѣ́хъ дѣ́лѣхъ твои́хъ бꙋ́ди тща́те-
теленъ, и҆ всѧ́къ недꙋ́гъ не и҆́мать приступи́ти
27. къ тебѣ̀. [а] Ще́драго хлѣ́вами благослова́тъ
оу҆стнѣ̀, и҆ послꙋ́шество добро́ты є҆гѡ̀ вѣ́рно: [б]
28. На скꙋпа́го въ хлѣ́бѣхъ поро́пщетъ гра́дъ, и҆

а) Притч. 22, 9. б) 1. Цар 25, 10.

житоє и мати сонъ спокôйный. Пôсля иншихъ: будь радше нечемный нѣжь необычайный; ôтдали ся ôтъ стола, при котрôмъ тебе силують до неумѣренного ѣдженя и питя. Пôсля Вульґаты єсть мысль сего стиха: єсли ты противъ твого постановленя зъѣвъ и выпивъ за много, не умѣючи оперти ся наставаню господаря, то не поповни хоть другои похибки, якою було бы залишене средства запобѣгаючого хоробѣ, а такимъ средствомъ єсть прочищенє живота.

25. Послꙋ́шай и пр. Слухай мене и не погорджай моими науками и пересторогами, а въ кôнци пересвѣдчишь ся, що они були слушными.

26. Во всѣ́хъ дѣ́лѣхъ и пр. Сірахъ подає тутъ инше средство для захованя здоровя, а тымъ єсть усильна праця. Лѣнивство єсть шкôдливе такъ для здоровя якъ и для обычайности.

27. Ще́драго и пр На востоцѣ уважає богачь за свôй обовязокъ угостити въ дни праздничнѝ веселымъ пиромъ не лишь подорожныхъ чужинцѣвъ, но и мешканцѣвъ свого мѣста; кто (ст. 28.) не дѣлає такъ, буває уважаный за скупаря. Впрочемъ кождый щедрый и милосерный богачь, помагаючій убогому въ потребѣ коли небудь, заслугує на похвалу людей. — Послꙋ́шество и пр. Свѣдоцтво, яке люди выдають такому благородному богачеви, єсть заслужене и тревале.

29. послꙋ́шество ѕло́вы ѐгѡ̀ и҆звѣ́стно. [а] Въ вїнѣ̀
30. не мꙋжа́йсѧ, мно́гихъ бо погꙋбѝ вїно̀: Пе́щь и҆-
скꙋша́етъ желѣ́зо въ пале́нїи, та́кѡ вїно̀ сердца̀
31. го́рдыхъ въ пїа́нствѣ. [б] Поле́зно вїно̀ животꙋ̀
32. человѣ́чꙋ, а҆́ще пїе́ши є҆ въ мѣ́рꙋ ѐгѡ̀. Кі́й жи-
во́тъ побѣжда́емомꙋ вїно́мъ: сїе́ бо на весе́-
33. лїе человѣ́кѡмъ со́здано є҆́сть. Ра́дованїе се́рдца
и҆ весі́лїе дꙋшѝ вїно̀ пїе́мо во вре́мѧ прили́чно:

а) Юдитъ 12, 20.; Ис. 5, 22. б) Суд. 9, 13.; Притч. 31, 4.

29. **Въ вїнѣ̀** и пр. Не оказуй ся сильнымъ въ питю вина. Гдеякѝ ôтносять се до звычаю, пôсля котрого при гостинахъ старали ся однѝ другихъ перевысшити въ питю вина. — **Мно́гихъ** и пр. Піяньство нищить здорове чоловѣка и спроваджуе на него рôжнѝ нещастя; оно понижае его нисше ôтъ нерозумного звѣряти, бо и звѣря не пье бôльше, нѣжь потреба. Піякôвъ чекае вѣчна погибель.

30. **Пе́щь и҆скꙋша́етъ** и пр. Чи желѣзо есть досыть тверде, пôзнаемъ тогды, коли го розпечемъ въ огню, а потôмъ вложимъ въ воду; такъ пôзнаемъ чоловѣка, чи есть добрымъ або злымъ, коли ôнъ упье ся; тогды бо выговорюе ôнъ всьо, що мыслить по тверезому; тогды зраджуе ôнъ навѣть неодну таемницю на свою шкоду. Гдеякѝ поясняють: якъ огонь робить твердымъ розжарене и въ водѣ занурене желѣзо, такъ твердить вино серця гордыхъ до борбы.

31. **Поле́зно** и пр. Вино, въ мѣру уживане, причиняе ся до здоровя; оно веселить серце чоловѣка, говорить уже псаломникъ Давидъ Пс. 103, 15. Зр. Притч. 31, 6. 7.

32. **Кі́й живо́тъ** и пр. Лишь надмѣрне пите вина, коли дасть ся нимъ чоловѣкъ заволодѣти, скорочуе его жите. Гдеякѝ поясняють: яке було бы жите чоловѣка, наколи бы ôнъ бувъ позбавленый вина, того знаменитого средства до удержаня житя?

33. **Ра́дованїе** и пр. Вино скрѣпляе тѣло и весе-

34. Го́рестъ дѣ́шй, вїно̀ пїе́мо мно́го, въ ра́спри и̂
35. клеветѣ̀: Оу̂множа́етъ пїа́нство ꙗ̃рость безꙋ́мнагѡ, на претыка́нїе оу̂мала́ꙗ крѣ́пость, и̂ сотво-
36. ра́ꙗ стрꙋ́пїꙗ. Въ пи́рѣ вїна̀ не ѡ̂блича́й и̂скренагѡ, и̂ не оу̂ничижѝ е̂гѡ̀ въ весе́лїи е̂гѡ̀: Словесѐ поно́сна не рцы̀ е̂мꙋ̀ и̂ не ѡ̂скорвѝ е̂го̀ въ и̂стꙗза́нїи.

Глава̀ 32.

О поведеню при бенкетахъ, о боязни Божо̂й и т. д.

1. Старѣ́йшинꙋ̀ ли тѧ̀ поста́виша? не возно́сисѧ,

лить духа, коли его пемъ мѣрно и по̂сля припису лѣкаря. Зри 1. Тим. 5, 23.

34. Го́рестъ и пр. Надмѣрне пите вина по̂дкопуе здорове и ого̂рчае чоловѣкови житє; въ пяно̂мъ бо станѣ приходить легко до сварки, гнѣву и клеветъ, котрыхъ наслѣдки бувають неразъ дуже прикрѝ и нещасливѝ.

35. Оу̂множа́етъ и пр. Чимъ бо̂льше кто выпье, тымъ радше вызывае другихъ обидливыми словами до борбы; а понеже о̂нъ въ пяно̂мъ станѣ не може своихъ силъ належито употребити, то бувае въ бо̂йкахъ раненый або̂ и убитый.

36. Въ пи́рѣ и пр. При гостинахъ, где много пье ся, не упоминай никого, бо легко може чоловѣкъ виномъ розо̂грѣтый унести ся гнѣвомъ на тебе; тымъ меньше не оказуй ему твоеи погорды, и (ст. 37.) не говори ему сло̂въ обидливыхъ; такожь стережи ся, щобысь не докучивъ ему, жадаючи чогось о̂тъ него, н. п. о̂тданя довгу, бо се привело бы его до найбо̂льшого обуреня противъ тебе.

1. Старѣ́йшинꙋ̀ и пр. Въ часѣ пріятельскихъ бенкето̂въ выбирано въ старинности начальника бенкетового.

2. но бꙋ́ди въ ни́хъ ꙗ҆́кѡ є҆ди́нъ ѿ ни́хъ. Попецы́-
сѧ и҆́ми, и҆ та́кѡ сѧ́ди: и҆ всю̀ потре́бꙋ твою̀ со-
3. твори́въ возлѧ́зи: Да возвеселѝшисѧ и҆́хъ ра́ди,
4. и҆ красоты̀ ра́ди прїи́меши вїне́цъ. [a] Глаго́ли
5. старѣ́йшино, подоба́етъ во тебѣ̀: И҆спы́тною хи́-

а) Іов. 12, 12. 13.

Товариство складало ся зъ старцѣзъ, котрѝ провадили поучаючѝ бесѣды, и зъ молодцѣвъ, котрѝ имъ прислуховали ся; мѣжь тымъ пригрывала весела музика. Начальника бенкетового обовязкомъ було зарядити бенкетъ, назначити гостямъ мѣстце, предкладати стравы, старати ся о приличнôсть и умѣренно̂сть, и означити часъ, коли гостѣ мали розо̂йти ся. Такого то отже начальника бенкетового поучае ту Сірахъ, щобы не вывысшавъ себе понадъ гостей, но щобы мимо свого высшого уряду уважавъ себе за рôвного съ ними.

2. Попецы́сѧ и пр. Старай ся о твоихъ товаришей, щобы кождый отримавъ тое, що ему належить ся, и не засѣдай при спôльнôмъ столѣ скорше, доки не буде всё въ належитôмъ порядку.

3. Да возвеселѝшисѧ и пр. Вдоволене гостей буде тебе тѣшити и нагородить твои заходы; участники бенкету узнають твою заслугу и въ доказъ сего узнаня украсять тебе вѣнцемъ.

4. Глаго́ли и пр. Се ôтносить ся не до самого начальника бенкетового, но и до всѣхъ старшихъ гостей, котрымъ задля ихъ вѣку и опыта такожь при тыхъ бенкетахъ прислуговало право забирати першій голосъ, розпочинати и удержовати поучаючѝ бесѣды.

5. И҆спы́тною хи́тростїю. С. е. говори розсудно, мудро, якъ пристоить опытному, розсудному старцю. — Не возбранѝ мꙋсїкїи. Коли грае музика и спѣвають ся пѣсни для розвеселеня гостей, встримуй ся ôтъ бесѣдованя; тымъ бо способомъ перешкаджаешь музицѣ и спѣву и прислухуючимъ ся имъ, и ты не въ пору показуешь твою мудрôсть. Зри выс. 20, 7.

6. тростїю, и҆ не возвранѝ мꙋсїкїи. И҆дѣже слꙋша-
нїе (бꙋдетъ), не и҆зливáй бесѣды, [a] и҆ безъ вре-
7. мене не мꙋдрúсѧ. Печáть а҆ндрáгѹ на оу҆крашé-
нїи злáтѣ, и҆ сладкоглáсїе мꙋсїкїевъ въ пúршес-
8. твѣ вїнà. Въ оу҆крашéнїи злáтомъ печáть сма-
рáгдова сладкопѣнїе мꙋсїкїевъ при слáдкомъ
9. вїнѣ. Глаго́ли ю҆́ноше, а҆́ще тебѣ̀ є҆́сть потрéба,
10. є҆двà двáщи, а҆́ще вопрошéнъ бꙋ́деши: Сократѝ
сло́во, мáлыми мнѡ́гаѧ (и҆зглаго́ли): бꙋ́ди ꙗ҆́кѡ
11. вѣ́дый, и҆ вкꙋ́пѣ молчà. Посредѣ̀ велмо́жъ не
рáвенъ творúсѧ, и҆ и҆но́мꙋ глаго́лющꙋ не много-

a) Еккл. 3 7.: выс. 20. 7.

7. Печáть и пр. Люди образованѝ цѣнять красну музику и мельодійный спѣвъ дуже высоко немовъ якѝ дорогоцѣнности и уважають таку музику и спѣвъ за необходимѝ складовѝ части бенкета. Таку музику и спѣвъ порôвнує Сірахъ съ золотыми перстенями (сиґнетами), украшеными рубиномъ и (ст. 8.) смараґдомъ. О а҆ндрáгѹ зри поясненє Исх. 28, 18.

9. Глаго́ли ю҆́ноше и пр. Сірахъ учить молодцѣвъ, участвуючихъ въ бенкетахъ (выс. ст. 1.), щобы були чемными, смирными, якъ се пристоить ихъ вѣку; они не мають говорити безъ потребы, а на пытаня мають давати короткѝ ôтповѣди, щобы тымъ способомъ оказати свою почесть старшимъ и знаменитымъ гостямъ.

10. Сократѝ и пр. Мовчаливый и маломовный молодець набере тымъ бôльшого значеня въ очахъ гостей; они бо гадають, що ôнъ мôгъ бы много сказати о рѣчи, яка єсть предметомъ бесѣды, но що встримує ся ôтъ говореня зъ почести для товариства, въ якôмъ находить ся.

11. Посредѣ̀ велмо́жъ и пр. Въ товариствѣ людей знаменитыхъ вѣкомъ чи урядомъ не забувай на належну имъ почесть, и допускай и другихъ до бесѣды, с. є. не говори за много, немовъ бы лишь ты одинъ мавъ право до говореня яко наймудрѣйшій зъ всѣхъ.

12. слови. Прежде грома предваряетъ молнїя, и
13. прежде стыдливаго предваряетъ благодать. Во
время вставай, а не послѣдий (инихъ), въ домъ
14. ѿиди, и не лѣнися: Тамо играй, и твори по-
мышленїя твоя, и не согрѣшай словомъ гор-
15. дымъ. [a] И о сихъ благослови сотворшаго тя,
16. и оуповающаго тя ѿ благъ своихъ. Боялся
Гда прїиметъ наказанїе, и оутренняющїи о бра-

а) Второз. 8, 10.

12. Прежде грома и пр. Якъ лискавиця и грôмъ суть съ собою злученй, такъ съ чемностїю, съ смирностїю молодця лучить ся ласка, уподобане, яке мають другй люди взглядомъ него; кождый ему спріяе, и похваляе его задля его доброго выхованя.

13. Во время и пр. Се напôмнене ôтносить ся до всѣхъ гостей. Они не мають за довго оставати въ товариствѣ, щобы не сприкрили ся тому, котрый ихъ угощае; ôнъ бо есть и такъ утомленый приладженемъ забавы и радъ бы еще всьо упорядковати, закимъ удасть ся на спочинокъ.

14. Тамо играй и пр. Коли вернешь вчасно до дому, можешь съ твоими домашными еще якїйсь часъ весело забавляти ся пôсля свого уподобаня, но уважай, щобысь тогда не согрѣшивъ гордыми бесѣдами, обмавляючи тыхъ, котрй тебе гостили и съ тобою разомъ бавили ся.

15. И о сихъ и пр. Закôнчи день твоеи радости благодарною молитвою до Бога, и не забувай о щедрôй руцѣ твого Сотворителя, котрый тебе покрѣпивъ ѣдою и напоемъ и увеселивъ въ крузѣ твоихъ прїятелей.

16. Боялся Гда и пр. Чоловѣкъ побожный, боячїй ся Бога, охотно принимае и до свого житя приноровляе Божїй законъ, объуздуючїй всякй грѣшнй похоти и пороки; ôнъ уже зъ рана звертае ся до Бога съ прошенемъ о помôчь и узыскуе ôтъ Бога ласки, о котрй просить. Зри пояснене Прем. Сол. 16, 28.

17. щꙋтъ вл҃говолѐнїе. [a] Ѝщай закѡ́на насы́тится
ѐгѡ̀, и҆ лицемѣ́рствꙋй соблазни́тсѧ ѡ҆ не́мъ.
18. Бо́ѧщїисѧ Гдⷭ҇а ѡ҆бра́щꙋтъ сꙋ́дъ, и҆ ѡ҆правда́нїѧ
19. ꙗ҆́кѡ свѣ́тъ возжгꙋ́тъ. Человѣ́къ грѣ́шникъ оу҆-
клонѧ́етсѧ ѿ ѡ҆бличе́нїѧ, и҆ по во́ли свое́й ѡ҆брѣ-
20. та́етъ и҆звине́нїе. Мꙋ́жъ совѣ́тный не пре́зритъ

a) выс. 14, 21.; 2. Петр. 2, 20.

17. Ѝщай и пр. Кто старає ся пôзнати Божій законъ, щобы мôгъ точно и совѣстно выконувати єго приписы, той насытить ся єго добрами, буде щасливымъ въ тôмъ житю и будучôмъ; кто же не щиро шукає Бога и єго закона, но старає ся хитро обходити приписы того закона; кто удає побожного и ревного о захованє закона, будучи однако безбожнымъ, — той отримає кару за свою облуду и нарушенє закона; єму стане ся законъ соблазнею с. є. приведе єго до упадку, до дочаснои и вѣчнои погибели.

18. Бо́ѧщїисѧ Гдⷭ҇а и пр. Правдивый почитатель Бога легко пôзнає се, що єсть Божою волею; законъ Божій просвѣтить єго розумъ и вскаже єму выразно, що єсть добре а що зле, що має дѣлати а чого стеречи ся, щобы мôгъ Богу подобати ся и бути щасливымъ. (Зри Пс. 118, 105.) Єго богоугодне житє єсть примѣромъ, немовъ свѣтломъ такожь для єго ближныхъ, котрѝ видячи єго побожнôсть и щастє, радо єго наслѣдують.

19. Человѣ́къ и пр. Грѣшникъ не любить упôмнень и пересторогъ, а коли єго кто за проступки картає, вышукує ôнъ въ поступованю другихъ людей причины до своєи обороны и оправданя; ôнъ и самѝ приписы Божого закона умѣє ложно на свою корысть выкладати, утворюючи собѣ свôй власный законъ, згôдный съ єго злыми поступками.

20. Мꙋ́жъ совѣ́тный и пр. Росторопнôсть вымагає, щобысь не дѣлавъ жадного важного кроку, щобысь не пôднимавъ ся жадного важного дѣла, не выбадавши

размышле́нїѧ: чꙋжды́й же и҆ го́рдый не оу҆боитсѧ
страха, и҆ по сотворе́нїи свое́мъ безъ совѣ́та.
21. Безъ совѣта ничесо́же твори̑, и҆ е҆гда̀ сотвори́-
22. ши, не раскаѧва́йсѧ. [а] На пꙋти̑ паде́нїѧ не хо-
23. ди̑, и҆ не претыка́йсѧ ѡ҆ ка́менїе. [б] Не вѣ́рꙋй
пꙋти̑, въ не́мже не претыка́ешисѧ: и҆ ѿ ча̑дъ

а) Притч. 15, 19. б) Мих. 7, 6.

перше твоихъ силъ, не розваживши перше самъ и съ розумными пріятелями, якй наслѣдки може мати той твôй крокъ, тое твое дѣло; тôлько глупй люди, котрй въ своей гордости помѣтують всякою розвагою и радами другихъ людей, ôтважають ся на всьо, дѣлають всьо безъ намыслу и не боять ся сумныхъ наслѣдкôвъ своихъ нерозважныхъ поступкôвъ.

21. Безъ совѣта и пр. Скоро ты здѣлавъ щось такого, о чôмъ по зрѣлôй розвазѣ бувъ есь пересвѣдченый, що оно есть добре и слушне, то не дѣлай собѣ докорôвъ, наколи твое дѣло буде мало для тебе злй наслѣдки. Ты бо поступивъ пôсля своеи совѣсти и тому не маешь грѣха; ты злыхъ наслѣдкôвъ твого дѣла не мôгъ предвидѣти анѣ имъ запобѣчи, тожь они не могуть тобѣ вмѣнити ся въ вину.

22. На пꙋти̑ и пр. Не пôднимай ся ніякихъ обовязкôвъ и справъ, до котрыхъ ти не дорôсъ, або котрй грозять тобѣ небезпеченьствомъ. Зри выс. 3, 21.

23. Не вѣ́рꙋй и пр. А и при обовязкахъ и справахъ легшихъ и меньше небезпечныхъ будь осторожнымъ; необачный подорожный може навѣть на знанôй собѣ дорозѣ пôткнути ся о камѣнь и упасти. — Ѿ ча̑дъ и пр. Якъ часто бувають родичѣ ошукованй ôтъ своихъ власныхъ дѣтей! О скôлькожь бôльше мусить чоловѣкъ росторопный мати ся на осторожности передъ людьми незнакомыми, если ôнъ навѣть своимъ найблисшимъ не всегда вѣрити може!

24. свои́хъ храни́ся. [а] Во всѧ́цѣмъ дѣ́лѣ вѣ́зѣ
вѣ́рый душе́ю твое́ю, и҆́бо сїѐ є҆́сть совлюде́нїе
25. за́повѣдей. [б] Вѣ́рѧй закѡ́ну внима́етъ за́повѣ-
демъ: и҆ ᲂу҆пова́й на Гдⷭ҇а не ᲂу҆ма́литсѧ.

Глава̀ 33.

Розличнѝ правила житя.

1. Боѧ́щагосѧ Гдⷭ҇а не срѧ́щетъ зло̀: а҆́ще и҆ въ на-
2. па́сть впаде́тъ, па́ки и҆́зметъ є҆го̀. Мꙋ́жъ пре-

а) Пс. 36, 5. б) Пс. 33, 11.

---

24. Во всѧ́цѣмъ дѣ́лѣ и пр. Дѣлай всьо добре пôсля твоеи совѣсти, а не зблудишь; голосъ бо твоеи совѣсти єсть голосомъ Божимъ.

25. Вѣ́рѧй и пр. Кто вѣрить грозьбамъ и обѣтницямъ Божого закона, той буде заховувати єго заповѣди, щобы уникнути загроженыхъ каръ а заслужити собѣ на обѣцяне щасте; ôнъ уповаючи на Бога яко всемогучого, наймудрѣйшого и найдобротлившого управителя, и выповняючи зъ любви къ нему єго заповѣди, не понесе шкоды, але мусить яко любимець Божій бути ôтъ Бога нагородженый дочаснымъ и вѣчнымъ щастемъ.

1. Боѧ́щагосѧ и пр. Богъ испытує своихъ слугъ земными терпѣнями (зри выс. 2, 1—9), но увôльняє ихъ ôтъ тыхъ терпѣній або въ тôмъ або въ будучôмъ житю. Понеже тѝ терпѣня имъ не шкодять, но нхъ честноту усовершають, то не належить ихъ называти злыми. Зри Рим. 8, 28. Гдеякѝ розумѣють ту пôдъ словомъ напа́сть грѣхъ и походяче зъ него нещасте.

2. Мꙋ́жъ премꙋ́дръ и пр. Чоловѣкъ розумный не може ненавидѣти Божого закона, хотяй сей законъ противить ся злымъ склонностямъ єго зôпсованои природы; ôнъ бо знає, що на небезпечнôмъ морю сего житя потребує керманича, котрый бы єго остерѣгавъ передъ

мудръ не возненавидитъ закона: сумнайжеся
3. въ немъ, якоже въ бури корабль. [а] Чл҃къ разу-
мивъ вѣру имѣтъ закону, и законъ ему вѣренъ.
4. Якѡ вопрошеніе праведныхъ, приготови слово,
и такѡ оуслышанъ будеши: сочетай наказаніе,
5. и тогда отвѣщай. [б] Коло колесничное оутрова
бѡгѡ, и якоже ось вертящаяся · помышленіе

а) Пс. 18, 10. б) выс. 21, 23.

скелями и его слабу лодку такъ провадивъ, щобы могла безпечно доплысти до пристани небесной отчины. Чоловѣкъ же недоумѣваючій въ Божомъ законѣ, котрый не отдае себе безъусловно проводови Божого закона, есть подобнымъ до корабля киданого вѣтрами и филями, не маючого кермича; лодка его житя не найде пристани небесной отчины, она зостане розбита вѣтрами о скалы, и марно пропаде.

3. Чл҃къ разумивъ и пр. Божій законъ мае у чоловѣка мудрого найбольшу повагу; онъ уважае всѣ приписы сего закона за спасительні и справедливі, и есть пересвѣдченый, що дорога Божого закона доведе его до дочасного и вѣчного щастя, — а въ томъ пересвѣдченю не дознае онъ николи заводу.

4. Якѡ вопрошеніе и пр. Коли тебе праведні о раду, о поучене просять, приготовъ добре свою отповѣдь; тогды тебе радо и съ успѣхомъ слухати будуть; если же хочешь другихъ съ успѣхомъ учити, то постарай ся перше о потрѣбні вѣдомости, — не говори отже николи о якой рѣчи, доки еи не познась, не зрозумѣешь. Въ гдеякихъ текстахъ слова: якѡ вопрошеніе праведныхъ належать еще до попередного стиха, а то въ значеню: для розумного чоловѣка есть Божій законъ вѣрнымъ провôдникомъ немовъ вырочня праведныхъ або праведности, непомыльно поучаюча людей, що мають чинити, щобы бути праведными.

5. Коло и пр. Засады и бажаня чоловѣка глупого и безбожного суть змѣнні; они дають ся такъ легко

6. ѥгѡ. Кóнь на ꙗ҆ждéнїи ꙗ҆кѡ дрꙋ́гъ лицемѣ́ренъ,
7. а) подъ всѧ́цѣмъ ꙗ҆здѧ́щемъ ржéтъ. б) Почтѐ
дéнь днѐ преспѣвáетъ? и҆ всѧ́къ свѣ́тъ днѐ лѣ-
8. та ѿ сл҃нца. в) Рáзꙋмомъ Гдⷭ҇нимъ разлꙋчи́ста-
9. сѧ, и҆ и҆змѣнѝ врéмѧ и҆ прáздники: г) Ѡ ни́хъ
вознесѐ и҆ ѡ҆стѝ, и҆ ѿ ни́хъ положѝ въ числѐ

а) Тит. 3, 9. б) Кол. 2, 16. в) Быт. 2, 3. г) Лев. 23, 2.

обертати якъ колесо у воза. Иначе мае ся рѣчь съ чоловѣкомъ розумнымъ и богобоязливымъ, котрымъ управляе Божій законъ; его засады и бажаня ôтповѣдають вѣчнымъ правдамъ Божого закона, его поведене ôтповѣдае розумнымъ правиламъ, якй ему сей законъ подае. — Оу҆трóба. С. е. внутро, душа, всѣ тайнй мысли и бажаня.

6. Кóнь и пр. Кôнь верховый служить кождому, кто лишь хоче на нимъ ѣздити; пôдъ кождымъ ѣздцемъ ржить ôнъ однаково, оказуючи тымъ свое вдоволене. Такъ мае ся рѣчь и съ ложнымъ пріятелемъ; кождому служить ôнъ и спріяе, доки его потребуе, доки надѣе ся ôтъ него зыску; ôнъ змѣнюе своихъ пріятелей легко ôтповѣдно до обставинъ и потребъ.

7. Почтѐ дéнь и пр. Зъ ôтки се походить, що одинъ день есть погôднѣйшій, теплѣйшій нѣжь другій, хотяй то само сонце дае имъ свое свѣтло? Чому есть власне той день празничнымъ, а другій буднымъ? Сірахъ ставить се пытане и ôтповѣдае на него, щобы собѣ приладити дорогу до иншого о много важнѣйшого пытаня: чому есть судьба людей такъ рôжна, хотяй всѣ люди мають той самъ початокъ?

8. Рáзꙋмомъ и пр. Не въ самыхъ дняхъ лежить причина ихъ рôжности, але въ волѣ и мудрости Бога, который назначивъ кождому дню степень тепла и свѣтла и довготу, — который (ст. 9.) призначивъ однй дни до працѣ, а другй до святкованя (ѡ҆стѝ).

9. Въ числѐ днéй. Межи дни звычайнй, буднй.

10. дне́й. И҆ человѣ́цы всѝ ѿ пе́рсти, [а] и҆ ѿ землѝ
11. со́зданъ бы́сть А҆да́мъ. [б] Мно́жествомъ вѣ́дѣ-
нїѧ Гдⷭ҇ь раздѣлѝ ѧ҆, [в] и҆ и҆змѣнѝ пꙋтѝ и҆́хъ:
12. Ѡ҆ ни́хъ бл҃гословѝ и҆ вознесѐ, и҆ ѿ ни́хъ ѡ҆стѝ,
и҆ къ себѣ̀ приближи: ѿ ни́хъ проклѧ̀ и҆ смирѝ,
13. и҆ совратѝ и҆́хъ ѿ стоѧ́нїѧ и҆́хъ. [г] Ꙗ҆́кѡ вре́нїе
скꙋде́лника въ рꙋцѣ̀ є҆гѡ̀, всѝ пꙋтїѐ є҆гѡ̀ по и҆з-
воле́нїю є҆гѡ̀: та́кѡ человѣ́цы въ рꙋцѣ̀ сотво́р-
шагѡ и҆́хъ, и҆́мже возда́стъ по сꙋдꙋ̀ своемꙋ̀.

а) Быт. 2, 7. б) Єф. 3, 10. в) 1. Кор. 2, 4. 5. г) Ис. 45, 9. Рим. 9, 20.

10. И҆ человѣ́цы и пр. Такъ и въ природѣ людей, котрѝ всѣ суть сотворенѝ зъ тои самои матеріи, не лежить причина ихъ рôжности, але (ст. 11.) въ волѣ и мудрости Бога. Зр. Єккл. 8, 14.; 9, 1. — Пꙋти и҆́хъ. Ихъ судьбу, дороги ихъ житя.

12. Ѡ҆ ни́хъ бл҃гословѝ и пр. Чому Богъ потомкôвъ Авраама поблагословивъ посѣданємъ плодовитои Палестины? Чому вознѣсъ ôнъ родину Давида на престолъ царскій? Чому призначивъ ôнъ поколѣнє Левія до священьства и службы при своєй святынѣ? Чому проклявъ ôнъ потомкôвъ Хама и выгнавъ Хананейцѣвъ зъ ихъ земли? Чому погибли такъ многѝ и могучѝ царѣ, а другѝ пôднесли ся зъ свого упадку? Чому той хлопець родить ся на царя, а другій на нужду? Чому побожный чоловѣвъ терпить голодъ, а безбожникъ оплывае въ достаткахъ? Ôтповѣдь дае Сірахъ въ слѣдуючôмъ стиху.

13. Ꙗ҆́кѡ вре́нїе и пр. Богъ мае право роздѣлювати свои добра межи людей якъ самъ хоче, по сꙋдꙋ̀ своемꙋ̀. Зъ тои самои глины улѣплює гончаръ начинє до честного, а друге до нечестного ужитку — цѣлкомъ пôсля своєи воли. Такъ може Богъ людямъ утвореным зъ тои самои земли назначити рôжну судьбу, — одного умѣстити въ царскôй палатѣ, а другого въ низькôй хатѣ, бо така єсть єго воля. Дочаснѝ бо добра не всегда

14. (Ꙗ҆́кѡ) проти́вѹ ѕло́мѹ бл҃го́е, и҆ проти́вѹ сме́рти живо́тъ: та́кѡ проти́вѹ благочести́вагѡ грѣ́шникъ, [a] и҆ си́це воззри́ во вса̀ дѣла̀ Вы́шнагѡ:

а) нис. 42, 25.

суть нагородою за честноту, а ихъ утрата не всегда єсть карою за грѣхи. Зри о тôмъ Рим. 9, 10—29.

14. (Ꙗ҆́кѡ) проти́вѹ и пр. Сірахъ подає причину, чому Богъ одныхъ людей яко побожныхъ выбравъ, благословивъ и освятивъ, а другихъ яко злыхъ проклявъ и погубивъ (ст. 9.). Ото, каже ôнъ, такій єсть уже устрôй физичного и морального свѣта, що якъ въ свѣтѣ физичнôмъ зъ двохъ собѣ противныхъ рѣчей одно боре ся противъ другого, примѣромъ житє противъ смерти, тепло противъ зимну, вохкôсть противъ сухости и т. д., такъ и въ свѣтѣ моральнôмъ доброє боре ся противъ злому. Сей роздѣлъ рѣчей въ свѣтѣ физичнôмъ и моральнôмъ єсть свѣдоцтвомъ Божои мудрости, доброты и справедливости. Бо єсли бы на свѣтѣ було лишь само доброє, тогда мы не могли бы сего доброго анѣ належито пôзнати анѣ належито оцѣнити и до вдячности къ Богу за тоє доброє побудити ся. Кто николи не бувъ хорымъ, той меньше цѣнить здоровє. Темна нôчь пôдносить вартôсть дня, зима збôльшає пріятнôсть весны, смерть дѣлає цѣннѣйшимъ даръ житя, порокъ пôдносить красоту честноты. Кромѣ того хотѣвъ Богъ, щобы мы въ людяхъ праведныхъ пôзнавали богацтво Божои доброты и ласки, а въ грѣшникахъ Божу строгôсть и справедливôсть въ ихъ караню. Зъ того однако не слѣдує, якобы Богъ самъ бувъ виновникомъ грѣха и осудженя злыхъ людей. Allioli съ покликомъ на науку св. Павла Рим. 9, 21. такъ пише: Богъ зъ рода чоловѣчого, зôпсованого грѣхомъ Адама, ôтлучивъ гдеякихъ, щобы на нихъ показати богацтво своєи любви. Тыхъ благословивъ ôнъ, пôднѣсъ и принявъ до себе; иншихъ ôткинувъ, щобы на нихъ показати свôй справедливый гнѣвъ. Єсли въ той способъ однѝ осягають вѣчну щасливôсть, котрѝ були до неи призначенѝ, то се призначенє опирає ся на Божôмъ предвидженю и на свободѣ

15. двóе двóе, ѐдино противꙋ ѐдиномꙋ. Ꙗ҆зъ же послѣ́днїй вдѣ́хъ, и҆ наслѣ́дихъ ꙗ҆́коже ѿ начáтка,
ꙗ҆́коже собирáꙗй въ слѣ́дъ ѡ҆вѣзимáтелей вїно-
16. грáдныхъ. Въ бл҃гословѐнїе Гдⷭ҇не достигóхъ, и҆
17. ꙗ҆́кѡ ѡ҆вѣзимáтель напóлнихъ точи́ло. [a] Разсмотри́те, ꙗ҆́кѡ не себѣ̀ ѐдиномꙋ трꙋди́хсꙗ, но

а) выс. 24, 37.

чоловѣка, понеже Богъ лишь тыхъ ôткидує або до себе принимає, о котрыхъ ôтъ вѣкôвъ предвиджує, що будуть съ ласкою, яку Богъ всѣмъ людямъ дає, спôвдѣлати або ей опирати ся. Такъ ото лежить ласка и еи скуточнôсть въ руцѣ Бога и чоловѣка.

15. Ꙗ҆зъ же послѣ́днїй и пр. Сірахъ писавъ свою книгу уже по написаню всѣхъ святыхъ книгъ дидактичныхъ; тому называє ôнъ себе послѣднымъ зъ св. писателей и каже съ покорою, що хотѣвъ въ тôй своей книзѣ дати тôлько позбôрку до правилъ побожного житя, поданыхъ въ попередныхъ св. книгахъ. Ôнъ найшовъ людей такими, якими були ôтъ початку; его ровесники не були лучшими ôтъ ровесникôвъ Соломона и другихъ боговдухновеныхъ мужѣвъ, котрî бажали свôй нарôдъ ублагороднити моральными науками и притчами. Длятого Сірахъ въ своей книзѣ порушовавъ правды, якî давнѣйше були порушованî, а такожь науки, о якихъ давнѣйше не згадовано. Въ той способъ бувъ ôнъ подôбный до чоловѣка, котрый поступаючи за винозборцями збиравъ оставшій ся виноградъ, и (ст. 16.) при Божôмъ благословенію удало ся єму наповнити тискарню. Дѣйстно, Сіраха додатковî и доповнюючî поученя суть такъ важнî и пожиточнî, що ôнъ заслугує на одно зъ передныхъ мѣстць межи св. писателями.

17. Разсмотри́те и пр. Гляньте, що я збиравъ мои моральнî притчи не выключно для себе, такожь не выключно для мого народа, але для всѣхъ людей, котрî шукають мудрости, котрî хотять стати ся морально добрыми и щасливыми.

18. всѣмъ ѝщꙋщымъ наказа́нїѧ. [a] Послꙋ́шайте ме-
нѐ велмѡ́жи людѣ́й, ѝ вла́стели собо́ра внꙋши́те:
19. Сы́нꙋ ѝ женѣ̀, бра́тꙋ ѝ дрꙋ́гꙋ не да́ждь вла́сти
20. на себѣ̀ въ животѣ̀ своѐмъ: И̑ не да́ждь и̑но́-
мꙋ и̑мѣ́нїѧ своегѡ̀, да не раска́ешисѧ тре́бꙋѧй
21. и̑хъ. До́ндеже жи́въ е̑сѝ, ѝ дыха́нїе въ тебѣ̀, не
22. и̑змѣнѝ себѐ всѧ́кой пло́ти: Лꙋ́чше во е̑сть, да
тебѣ̀ мо́лѧтсѧ ча̑да твоѧ̀, не́жели тебѣ̀ зрѣ́ти
23. въ рꙋ́цѣ ча̑дъ твои́хъ. Во всѣ́хъ дѣ́лѣхъ тво-
и́хъ вꙋ́ди преспѣва́ѧ: ѝ не да́ждь поро́ка на

a) Прем. Сол. 6, 2.

18. **Послꙋ́шайте** и пр. Сірахъ звертає ся до князѣвъ яко начальникôвъ народôвъ, щобы пильно слухали и до серця собѣ брали єго поученя, понеже ихъ обовязкомъ єсть знати правила побожного и честного житя и учити тыхъ правилъ своихъ пôдвластныхъ словомъ и примѣромъ.

19. **Сы́нꙋ** и пр. Якъ важнымъ єсть се правило ростороности, видимъ зъ щоденного житя. Якъ бо то звычайно зле поводить ся родичамъ або старшимъ людямъ, котрѝ за житя ôтступили своє майно дѣтямъ або кому другому, и жіють потôмъ на ихъ ласцѣ! Лучше єсть, щобы дѣти дивили ся до рукъ родичамъ, нѣжь родичѣ дѣтямъ. (Ст. 20—22.)

21. **До́ндеже жи́въ е̑сѝ** и пр. Ажь до послѣдного твого ôтдыху с. є. доки жієшь, не запродай никому твоєи свободы.

22. **Лꙋ́чше** и пр. Зри поясненє выс. ст. 19.

23. **Во всѣ́хъ дѣ́лѣхъ** и пр. Въ всѣхъ справахъ твого господарства стараи ся бути ôтъ никого независимымъ, своимъ власнымъ паномъ; иначе бо стягнешь на себе ганьбу, ставши ся зависимымъ ôтъ своихъ домашныхъ и будучи змушенымъ просити ихъ о удержанє свого житя.

24. сла́вꙋ твою̀. Въ де́нь скончанїѧ дне́й живота̀
твоегѡ̀, и҆ во вре́мѧ сме́рти твоеѧ̀ раздѣли̇̀ на-
25. слѣ́дїе твое̇̀. Пи́ща и҆ же́злїе и҆ вре́мѧ о҆слꙋ̀:
26. хлѣ́въ и҆ наказа́нїе и҆ дѣ́ло рабꙋ̀. [a] Наказѝ ра-
ва̀, и҆ ѡ҆бра́щеши поко́й: ѡ҆сла́ви рꙋ́кꙋ е҆мꙋ̀, и҆ и҆-
27. ска́ти на́чнетъ свобо́ды: Ѝго и҆ реме́нь вы́ю пре-
28. клоня́ютъ, и҆ рабꙋ̀ лꙋка́вꙋ оу҆зы̀ и҆ ра̑ны. Вложѝ
е҆го̀ въ дѣ́ло, да не пра́зденъ бꙋ́детъ, мно́зѣй
29. бо зло́вѣ наꙋчи́ла пра́здность: Оу҆стро́й е҆го̀ въ
дѣ́лѣхъ, ꙗ҆́коже подова́етъ е҆мꙋ̀, и҆ а҆́ще не послꙋ-

a) Притч. 29, 21.

24. Въ де́нь и пр. Доперва при кôнци твого житя роздѣли своє майно межи твою родину.

25. Пи́ща и пр. Обрôкъ, кий и двигане тягарôвъ належать ся осламъ; подôбнымъ способомъ належить давати ôтповѣдный харчь слугамъ, карати ихъ, коли провиняють, и старати ся, щобы не дармовали. Єсть ту бесѣда не о наємныхъ слугахъ, але о невôльникахъ, котрѝ були уважанѝ якъ робочїй товаръ, купованѝ и продаванѝ якъ звѣрята.

26. Наказѝ и пр. Карай невôльника, щобы робивъ, а будешь мати съ нимъ спокôй; скоро єму попустишь и лишишь бездѣльнымъ, а не окаже ся тобѣ вдячнымъ за твоє людске съ нимъ поступоване, но буде мысливъ о способѣ, якъ бы мôгъ ôтъ тебе утѣчи и свободу ôтзыскати.

27. Ѝго и пр. Упрямого вола и осла и т. п. укрочують ярмомъ, яке привязує ся имъ на карку ремѣнями, такъ упрямство невôльникôвъ поконує ся тягаромъ працѣ, а такожь карою.

28. Вложѝ и пр. Невôльникъ не має николи дармовати, бо дармоване єсть початкомъ всего злого.

29. Оу҆стро́й и пр. Задай єму працю, до якои єсть способнымъ, а коли окаже ся непослушнымъ, вложи на него оковы. Читаємъ о старинныхъ невôльникахъ, що

30. шаетъ, всадѝ ѐгѡ̀ въ ѡ̑ковы. И҆ не бꙋ́ди и҆злѝ-
шенъ надъ всѧ́кою плѡ́тїю, и҆ безъ сꙋда̀ не со-
31. творѝ ничесо́же. А҆́ще тебѣ̀ є҆́сть ра́въ, да бꙋ́детъ
ꙗ҆́коже ты̀, поне́же кро́вїю стѧжа́лъ є҆сѝ ѐгѡ̀:
32. А҆́ще тебѣ̀ є҆́сть ра́въ, и҆мѣ́й ѐгѡ̀ ꙗ҆́коже вра́та,
поне́же ꙗ҆́кѡ дꙋшѝ твоеѧ̀ востре́бꙋеши ѐгѡ̀: [a]
33. А҆́ще ѡ̑зло́виши ѐгѡ̀ непра́веднѡ, и҆ воста́въ ѿ-
бѣжи́тъ, кі́имъ пꙋте́мъ поѝщеши ѐгѡ̀? (не вѣ́си.)

а) выс. 7, 22.

въ случаю непослуха мусѣли працювати на поли въ желѣзныхъ оковахъ, або двигати на карку ярмо, котре нагинало въ долину ихъ голову.

30. И҆ не бꙋ́ди и пр. Не будь однако надъ мѣру строгимъ для никого, нѣ для худобы нѣ тымъ бôльше для твого невôльника, бо и ôнъ єсть чоловѣкомъ якъ ты; не карай єго николи безъ попередного доходженя єго вины.

31. А҆́ще тебѣ̀ и пр. Єсть ту бесѣда о добрôмъ невôльнику, котрого ктось набувъ въ вôйнѣ съ небезпеченьствомъ свого житя. Кто бо въ вôйнѣ зôставъ пôйманый, тративъ свою свободу и стававъ ся невôльникомъ свого побѣдителя.

32. А҆́ще тебѣ̀ є҆́сть и пр. Твôй невôльникъ дѣлає тобѣ добрѝ услуги, безъ котрыхъ ты не мôгъ бы выгôдно жити; будьже єму вдячнымъ за тоє и обходи ся съ нимъ якъ съ чоловѣкомъ, котрый тобѣ добре дѣлає. Єсли же (ст. 33.) будешь съ нимъ зле обходити ся, то утѣче ôтъ тебе, и ты будешь позбавленый єго послугъ, котрѝ суть тобѣ такъ потрѣбнѝ. Будь для него лагôднымъ и справедливымъ хлѣбодавцею, то ôнъ буде для тебе пильнымъ и вѣрнымъ слугою.

Глава 34.

Пересторога передъ забобонами. Пожитокъ покусъ. Надѣя на Бога. Жертвы безбожныхъ не подобають ся Богу.

1. Тщетны [a] надежды и лживи (суть) неразумиви
2. ву мужу, и сонія вперяютъ безумныхъ. Якоже емлеяся за стѣнь, и гоняй вѣтры, такожде
3. емлей вѣру сноумъ: Сіе по сему видѣніе сноувъ
4. прямо лицу подобіе лица. [б] Ѿ нечистаго что
5. очистится? и о лживаго кая истина? Волшебства и обаянія и сонія суетна суть, и якоже раждающія сердцу мечтанія бываютъ.

а) выс. 5, 6.; Єр. 29, 8. б) Мат. 12, 34.

---

1. **Тщетны** и пр. Сны ошукують и непокоять людей. Тому Сірахъ называе нерозумными тыхъ людей, котрі зъ снôвъ заключають на свою будучу судьбу. Слово **вперяти** значить тôлько що вывысшати, гордымъ дѣлати; а такимъ дѣлають сны чоловѣка, обѣцюючи єму богацтва и почести.

2. **Якоже емлеяся** и пр. Кто до снôвъ вѣру привязуе, єсть подôбнымъ до глупого чоловѣка, котрый жене за вѣтромъ або за тѣнею.

3. **Сіе по сему** и пр. Видѣнє сонне єсть лишь подобємъ однои рѣчи до другои, але не самою, властивою рѣчею; оно єсть немовъ ôтбитємъ лиця въ зеркалѣ; коли обернемъ зеркало, тогды счезае образъ; такъ само коли обудить ся чоловѣкъ, тогды счезае єго видѣнє сонне.

4. **Ѿ нечистаго** и пр. Якъ не можемъ зъ бруднои калюжи черпати чисту воду, такъ не можемъ зъ снôвъ, котрі суть улудными образами, выпровадити пожиточну и непомыльну правду.

5. **Волшебства** и пр. Зъ снôвъ не можна довѣдати ся о рѣчахъ будучихъ такъ само якъ зъ рôжного

6. Аще не ѿ Вышнаго посланна бѹдѹтъ на посѣ-
7. щенїе, не вдаждь въ на сердца твоегѡ: Мно-
гихъ бо прельстиша сѡнїа, и ѿпадоша надѣю-
8. щеся на на. [a] Безъ лжи совершится законъ,
и премѹдрость въ ѹстѣхъ вѣрныхъ совершенїе?

а) Мат. 15, 9.; Кол. 2, 8. 22.

рода ворожбицтвъ. О значеню словъ волшекство и ѡ-каянїе зри пояснене Второз. 18, 10. 11. — Ꙗкоже раждаюцїа и пр. Сны суть немовъ привиды и маяченя, подобнѝ до тыхъ, якѝ мае бременна женьщина, близька злоговъ; они суть способнѝ хиба страшити чоловѣка.

6. Аще не ѿ Вышнаго и пр. Єсть ту бесѣда о пророчихъ снахъ, якѝ Богъ зсылае на людей, щобы имъ объявити свою волю и ôткрыти рѣчи будучѝ. О такихъ снахъ читаемъ Быт. 28, 12.; 37, 9.; 40, 10. 16.; 41, 1.; Дан. 2, 1.; 4, 1.; Мат. 1, 20.; 2, 12.; Дѣян. 18, 9. Новôсть и важнôсть предмета и живôсть въ его представленю суть ознаками надприродности такихъ снôвъ, и зъ нихъ пôзнае чоловѣкъ, що его сонъ бувъ незвыклый, що Богъ говоривъ въ снѣ до него.

7. Многихъ и пр. Сны, коли имъ вѣрить ся, непокоять и тревожать чоловѣка, ôтбирають ему силу до дѣланя и охоту до працѣ, и мають въ загалѣ для него найгôршѝ наслѣдки въ тѣлеснôмъ и душевнôмъ взглядѣ.

8. Безъ лжи и пр. Кто хоче знати, якъ мôгъ бы уникнути будучого нещастя и забезпечити собѣ щасте, нехай о тое не пытае ся ворожбитôвъ и тыхъ, що сны толкують, але Божого закона. Зъ ôттамъ ôнъ довѣдае ся, що заховуючимъ приписы сего закона есть обѣцяна щаслива будучнôсть, а що переступаючимъ тѝ приписы есть загрожена будучнôсть нещаслива. Тѝ обѣтницѣ и грозьбы Божого закона сповнять ся нехибно, они бо походять ôтъ наймудрѣйшого Бога, который ихъ оголосивъ людямъ найвѣрнѣйшими устами своихъ пророкôвъ, а наконець черезъ свого Сына а нашого Спасителя І. Христа. (Мат. 19, 17.)

9. Мꙋ́жъ оу҆че́ный оу҆вѣ́да мно́гѡ, и҆ многоискꙋ́сный и҆
10. повѣ́сть ра́зꙋмъ. И҆же не и҆скꙋ́сѧ, ма́лѡ вѣ́сть:
ѡ҆входа́й же страны̑ оу҆мно́житъ хи́трость.
11. Мно́гѡ ви́дѣхъ въ ѡ҆вхожде́нїи моемъ, и҆ вѧ̑щ-
12. шаѧ слове́съ мои́хъ ра́зꙋмъ мо́й: Мно́гаѩи да́-
же до сме́рти бѣ́дствовахъ, и҆ спасе́нъ бы́хъ
13. си́хъ ра́ди. а) Дх҃ъ боѧ́щихсѧ Гд҃а поживе́тъ,
14. наде́жда во и҆́хъ на спаса́ющагѡ а҆̀. б) Боѧ́йсѧ
Гд҃а ничегѡ̀ оу҆бои́тсѧ и҆ не оу҆страши́тсѧ, в) то́й
15. во наде́жда є҆мꙋ̀. г) Боѧ́щемꙋсѧ Гд҃а блаже́нна

а) Пс. 55, 12. б) Пс. 3, 4. в) Пс. 90, 2. г) Пс. 127, 1.

9. **Мꙋ́жъ** и пр. Чоловѣкъ образованый знає много, а кто много досвѣдчивъ, може говорити розумно. Въ тôмъ и слѣдуючôмъ стиху говорить Сірахъ о вартости практичнои мудрости, и указує, якъ можна єи набути. Ото треба подорожовати по свѣтѣ и пôзнавати людей, стыкаючи ся съ ними. — **Хи́трость.** Тутъ въ значеню мудрости, ростороности.

11. **Мно́гѡ** и пр. Обходячи рôжнѝ стороны свѣта набувъ я много ростороности, много опыта, бôльше, нѣжь змôгъ я выразити въ тыхъ моихъ наукахъ и пересторогахъ.

12. **Мно́гаѩи** и пр. Здає ся, що Сірахъ опустивъ Палестыну въ часѣ переслѣдованя жидôвъ черезъ Антіоха Епифана. Въ своихъ подорожахъ набувъ ôнъ много опыта и знаня людей, а зъ того умѣвъ ôнъ корыстати въ небезпеченьствахъ смерти, въ якихъ неразъ находивъ ся задля своєи вѣры.

13. **Дх҃ъ боѧ́щихсѧ** и пр. Само моє знанє людей не було бы мене выбавило въ небезпеченьствахъ смерти; я завдячую моє житє опѣцѣ Бога, котрый не дає згинути своимъ почитателямъ. Кто (ст. 14.) на Бога уповає, той не упаде на дусѣ въ небезпеченьствахъ и буряхъ.

15. **Боѧ́щемꙋсѧ** и пр. Чоловѣкъ побожный уповає

дꙋша̀, чи́мъ ѡ҆держи́тсѧ? и҆ кто̀ є҆мꙋ̀ ѹ҆твержде́нїе?
16. О҆́чи Гдⷭ҇ни на любѧ́щыѧ є҆го̀, защище́нїе си́лы и҆ ѹ҆твержде́нїе крѣ́пости, покро́въ ѿ ва́ра и҆ покро́въ въ полꙋ́дне, хране́нїе ѿ претыка́нїѧ и҆ по́мощь ѿ па-
17. де́нїѧ. Воздвиза́й дꙋ́шꙋ и҆ просвѣща́й о҆́чи,
18. и҆сцѣле́нїе да́й, живо́тъ и҆ благослове́нїе. [а] Ѩ҆же прино́ситъ же́ртвꙋ ѿ непра́вды, приноше́нїе поро́чно, и҆ не сꙋ́ть въ благоволе́нїе да́ры без-
19. зако́нныхъ: Не благоволи́тъ Вы́шнїй ѡ҆ приноше́нїи нечести́выхъ, ни мно́жествомъ же́ртвъ
20. ѡ҆чи́ститъ грѣхѝ. [б] Ꙗ҆́кѡ жра́й сы́на предъ о҆-

а) Притч. 15, 8.; 21, 27. б) Ис. 66, 3.

въ небезпеченьствахъ на Бога, котрый єсть всемогучій и найдобротливший, котрый отже може и хоче своихъ почитателей выбавити зъ рôжныхъ бѣдъ и небезпеченьствъ.

16. О҆́чи и пр. Богъ не ôтказує своєи опѣки и помочи любячимъ єго, коли находять ся въ небезпеченьствахъ и терпѣняхъ. Такъ охоронявъ Богъ Израильтянъ передъ ворогами въ пустынѣ, якъ охороняє боёвника сильный щитъ и твердиня; за дня стовпъ облачный лагодивъ палячу спекоту, даючи имъ тѣнь немовъ наметъ въ горяче полудне; въ ночи присвѣчувавъ имъ стовпъ огненный, щобы въ неперехôдныхъ околицяхъ не пôткнули ся и не упали.

17. Воздвиза́й и пр. Богъ дає потѣшене засмученымъ, радôсть утисненымъ, здорове хорымъ, житє и щастє побожнымъ, стоячимъ надъ пропастію погибели. О значеню слôвъ: просвѣща́й о҆́чи зри єще пояснене Пс. 12, 4.

18. Ѩ҆же прино́ситъ и пр. Жертва мала бути свѣдоцтвомъ, що приносячій ю узнає верховну власть Бога и слухає єго приказôвъ. Но понеже Богъ приказує, щобы несправедливо взяте чуже добро було звернене, то сей, що Богу зъ такого несправедливого добра складає жертву, немовъ ругає ся Богу. Сірахъ учить тутъ,

ц҃емъ ѥгѡ, такѡ приносай жертвы ѿ имѣнїа
21. оубогихъ. Хлѣбъ оубѡгимъ животъ оубогихъ,
22. [а] лишаай ѥго человѣкъ, кровей ѥсть. Оубива-
ѥтъ искреннаго ѿемлай ѥмꙋ поживленїе, и [б]
23. проливаѥтъ кровь лишаай мзды наемника. Ѥ-
динъ созидаай, а дрꙋгїй разораай, что оуспѣ-
24. ѥтъ болѣе, токмѡ трꙋдъ? Ѥдиномꙋ молащꙋсѧ,

а) Второз. 24, 15.; выс. 7, 22. б) Лев. 19, 13.

що Богъ не може мати уподобаня въ почитаню и жертвахъ тыхъ людей, котрй не заховують моральныхъ приписôвъ закона, котрй при своей внѣшнôй набожности допчуть ногами найсвятѣйшй обовязки справедливости и любви ближнёго. Тую науку клавъ I. Христосъ дуже часто жидамъ на серце.

19. Не благоволитъ и пр. Жертвы безъ поправы житя не могуть безбожныхъ ôтъ грѣхôвъ очистити. Богъ глядить съ ôтразою на ихъ руки наповненй дарами, наколи ихъ серце єсть скаляне пороками и ихъ придержує ся. Зри выс. 7, 9.

20. Ꙗкѡ жраай и пр. Богъ єсть отцемъ убогихъ. Кто въ святынѣ, въ мешканю Бога, приносить єму жертву зъ добра убогихъ, той не може єму такъ само подобати ся, якъ не подобавъ бы ся отцу той, ктобы въ єго честь хотѣвъ передъ єго очима забити єго власного сына.

21. Хлѣбъ и пр. Маленьке майно убогихъ єсть овочомъ ихъ поту, ихъ кервавицею; кто имъ се ихъ майно ôтбирає, передає ихъ на голодову смерть; ôнъ поступає якъ звычайный убійникъ.

22. Оубиваѥтъ и пр. Єсть се блисше описанє мысли попередного стиха. — Проливаѥтъ и пр. Кто наємника позбавляє заслуженои заплаты, той немовъ проливає єго кровь; ôнъ убиває єго посередно, ôтбираючи єму тоє, зъ чого ôнъ жіє. Зр. Лев. 19, 13.; Второз. 24, 14.; выс. 7, 22.

23. Єдинъ и пр. Якъ коли одинъ будує, а другій

а̂ дрꙋгомꙋ проклинаю́щꙋ, коегѡ гла́съ оу̑слы-
25. шитъ Вл҃ка? Ѡмыва́йсѧ ѿ мертвеца̀, и̑ па́ки
прикаса́ѧсѧ ѥ̂мꙋ̀, ка́ѧ по́льза ѥ̂мꙋ̀ ѿ ва́ни? [a)]
26. Та́кѡ человѣ́къ поста́йсѧ ѡ̑ грѣсѣ́хъ свои́хъ,
и̑ па́ки ходѧ́й и̑ та̑ѧжде творѧ́й, мольвꙋ̀ ѥ̂гѡ̀
кто̀ оу̑слы́шитъ, и̑ что̀ оу̑спѣ̀ смире́нїемъ свои́мъ.

Глава̀ 35.

Яки̑ жертвы суть прі́ятни̑ Богу? Яку вартость мають передъ Богомъ люди побожни̑?

1. Соблюда́ѧй [б)] зако́нъ, оу̑множа́етъ приноше́нїѧ,

а) 2. Петр. 2, 22. б) 1. Цар. 15, 22.; Притч. 21, 3.

або той самъ валить, що було збудоване, не мають ніякого хôсна, такъ кто зъ рѣчей скрадженыхъ дае милостыню або жертву Богу дѣлае, не мае зъ того ніякого хôсна; ôнъ дѣлае вправдѣ рѣчь въ собѣ добру, но псуе ю тымъ, що дѣлае ю зъ не своеи, а чужои власности.

24. Ѥ̂дино́мꙋ и пр. Безбожникъ приносить Богу въ жертву часть майна, забрану убогому, и просить Бога о прощене и благословене; одночасно убогій проклинае его яко злодѣя и кличе до Бога о пôмсту. Котрого зъ нихъ выслухае Богъ? Безъ сумнѣву скривдженого бѣдака. Зри выс. 4, 6.

25. Ѡ̑мыва́йсѧ и пр. Кто дôткнувъ ся мертвця, стававъ ся нечистымъ и мусѣвъ законно очистити ся. (Числ. 19, 11—19) Кто отже по такôмъ очищеню знову мертвця дôткнувъ ея, дѣлавъ своє перше очищене безхосеннымъ. Такъ само (ст. 26.) не поможе грѣшникови пôстъ и жаль, наколи ôнъ не поправляе ся, але знову до грѣхôвъ вертае.

1. Соблюда́ѧй и пр. Кто заховуе Божи̑ заповѣди,

приноситъ жертвꙋ спасенїѧ внимаѧй заповѣдемъ.
2. Воздаѧй благодать ꙗ҆ки приносѧй семидалъ, [а]
и творѧй милостыню ꙗ҆ки жрѧй жертвꙋ хвалѣнїѧ.
3. [б] Благоволенїе Гдне, еже ѿстꙋпити ѿ лꙋкавства,
и ѡ҆чищенїе есть еже ѿстꙋпити ѿ неправды.
4. Не ꙗ҆вися предъ Гдемъ тощь: вса бо сїа за-
5. повѣди ради. [в] Приношенїе праведнагѡ ᲂу҆тꙋчнѧетъ ѻ҆лтарь, и благоꙋханїе егѡ предъ Вы́ш-
6. нимъ: Жертва мꙋжа праведнагѡ прїѧтна, и па-

а) Тов. 4, 8.; Филип. 4, 18. б) Ис. 1, 11. в) Быт. 4, 4.

кто (ст. 2.) зъ вдячнои любви къ Богу любить свого ближнёго, кто (ст. 3.) зъ тоиже любви къ Богу стереже ся злого, той приносить Богу найпріятнѣйшу жертву. Каже св. Григорій: мы приносимъ Богу самыхъ себе въ жертву, наколи наше житє его службѣ посвячуємъ. (Moral. cap. 31) Въ первôмъ стиху єсть бесѣда о жертвахъ спасительныхъ (Исх. 20, 24.; Лев. 3, 1.), въ другôмъ стиху о жертвахъ зъ рѣчей неживотныхъ (Лев. 2, 1), въ третôмъ стиху о жертвахъ грѣховныхъ або примирительныхъ (Лев. 4, 2.). Зр. Пс. 49, 7.

2. Семидалъ. Найлучша пшенична мука.

4. Не ꙗ҆вися и пр. Хотяй праведне житє єсть найкрасшою жертвою, яку чоловѣкъ може принести Богу, однако ôнъ не має залишати другихъ жертвъ, якй суть закономъ приписанй; тыми жертвами має чоловѣкъ оказовати свôй послухъ и честь взглядомъ Бога. Слово тощь значить: съ порожными руками, безъ дарôвъ. Зри Исх. 23, 15.; Второз. 16, 16.

5. Приношенїе и пр. Коли жертвы приносячого суть полученй съ его праведностію, тогда Богъ споглядає на нихъ съ уподобанємъ. О значеню слôвъ: ᲂу҆тꙋчнѧетъ ѻ҆лтарь зри пояснене Пс. 19, 4.

6. Жертва и пр. Се єсть поясненємъ стиха попередного. — Памѧть и пр. Богъ не перестає такого чоловѣка благословити.

7. мѧть ѥ҆ѧ незабвѣна бꙋдетъ. Ѻ҆комъ благи́мъ
прослáви Гдⷭ҇а, а) и҆ не оу҆мáли ѿ начáтка рꙋ́къ
8. твои́хъ. б) Во всѧ́комъ даѧ́нїи ве́село и҆мѣ́й ли-
цѐ твоѐ, и҆ съ весе́лїемъ ѡ҆стѝ десѧти́нꙋ. в)
9. Дáждь Вы́шнемꙋ по даѧ́нїю ѥ҆гѡ̀, и҆ ѻ҆комъ бла-
10. ги́мъ прѡѡбрѣ́тенїе рꙋкѝ: Ꙗ҆́кѡ Гдⷭ҇ь воздаѧ́й
11. є҆́сть, и҆ седмери́цею воздáстъ тебѣ̀. Дáра не оу҆-
малѧ́й, и҆́бо не поі́и́метъ, и҆ не внимáй же́ртвѣ
12. непрáведнѣй: г) Ꙗ҆́кѡ Гдⷭ҇ь сꙋдїѧ̀ є҆́сть, и҆ нѣ́сть

а) Исх. 23, 19. б) 2. Кор. 9, 7. в) Тов. 4, 8. г) Второз. 10, 17.

7. **Ѻкомъ** и пр. Сірахъ (ст. 7—10.) напоминає жидôвъ, щобы приписанѝ жертвы въ начаткахъ (Лев. 2, 12.) и десятинахъ (Лев. гл. 27.) ретельно и охотно до святыни вносили, и обѣцює имъ за тоє Боже благословеніє, котре було имъ уже закономъ Мойсея запоручене. — **Не оумáли** и пр. Не давай зъ лакомства, скупости меньше нѣжь єсть закономъ приписане.

8. **Ѻстѝ.** Ôтдай въ жертву.

9. **По даѧ́нїю ѥ҆гѡ̀.** Пôсля того, що Богъ тобѣ давъ, пôсля твого богацтва. — **Прѡѡбрѣ́тенїе рꙋкѝ.** Пôсля того, що найшла твоя рука, с. є. пôсля твоєи спроможности.

10. **Седмери́цею.** Ту въ значеню: богато, щедро. Зря Быт. 4, 24.

11. **Дáра не оумалѧ́й.** Зри выс. ст. 7. Въ Вульґатѣ єсть ту бесѣда о звѣрятахъ жертвенныхъ, маючихъ законнѝ хибы. Зри Лев. 22, 21 и сл.; Второз. 15, 21. — **Не внимáй** и пр. Жертвою не можешь направити кривду здѣлану ближнёму, а тôлько вынагородженємъ тои кривды. Богъ (ст. 12.) єсть безстороннымъ судією; ôнъ не дастъ ся перекупити дарами жертвенными анѣ не зважає на станъ и достоинство жертвуючого, лишь на єго праведнôсть. Зри выс. 34, 18.

13. оу҆ негѡ̀ сла́вы лица̀. Не прїи́метъ лица̀ на оу҆-
14. во́га, и҆ моли́твꙋ ѡ҆бѝдимагѡ оу҆слы́шитъ: Не
пре́зритъ моли́твы си́рагѡ, ни вдови́цы, є҆гда̀
15. и҆зліе́тъ проше́нїе. [а] Не сле́зы ли вдови́чи по ла-
ни́тома текꙋ́тъ, и҆ во́пль є҆ѧ̀ на наве́дшаго ѧ҆̀?
16. Слꙋжа́й (Бг҃ꙋ) въ благоволе́нїи прїѧ́тъ вꙋ́детъ, и҆
17. моли́тва є҆гѡ̀ до ѻ҆́блакъ до́йдетъ: [б] Моли́тва
смире́ннагѡ про́йде ѻ҆́блаки, и҆ до́ндеже приблї-
18. житсѧ, не оу҆тѣ́шитсѧ: [в] И҆ не ѿстꙋ́питъ, до́н-
деже посѣти́тъ Вы́шнїй, сꙋ́дитъ въ пра́вдꙋ, и҆

а) Исх. 22, 22. б) Як. 5, 16. в) Исх. 2, 24.

13. Не прїи́метъ и пр. Богъ не бере взгляду на особу жертвуючого противъ убогого с. є. съ шкодою покривдженого; Богъ помилує того, зъ котрого майна ты Богу принѣсъ жертву, а тебе укарає заслуженою карою. (Выс. 34, 23. 24.)

14. Не пре́зритъ и пр. Богъ выслухає скарги и просьбы покривдженыхъ сирôтъ и вдôвъ о укаранє своихъ кривдителей.

15. Не сле́зы и пр Богъ не може обоятно дивити ся на слезы заливаючѝ лице покривдженыхъ сирôтъ и вдôвъ, и слухати ихъ скаргъ противъ тыхъ, що ихъ кривдять и слезы зъ ихъ очей вытискають.

16. Слꙋжа́й и пр. Наколи кривдженый почитатель Бога зверне ся до него яко опѣкуна кривдженыхъ, Богъ выслухає его молитву и помилує его а укарає кривдителя.

17. Моли́тва и пр. Молитва чоловѣка побожного, просячого съ покорою Бога о помôчь противъ кривдителямъ, має таку силу, що перебиває облаки, и єще тымъ невдоволена, не успокоює ся, доки не дôйде передъ самъ престолъ Божій, и (ст. 18.) не ôтступить ôтъ Божого престола, доки Богъ єи не выслухає, доки Богъ въ оборонѣ покривдженого свого слуги не выдасть справедливого засуда противъ кривдителя. И ото (ст. 19.) успѣхъ сеи молитвы не дасть довго на себе чекати;

19. сотворитъ сꙋдъ. [а] И҆ Гдь не замедлитъ, нижѐ
ймать долготерпѣти ѿ нихъ: дондеже сокрꙋ-
20. шитъ чресла немилостивыхъ. И҆ ꙗзыкѡмъ воз-
дастъ месть: дондеже потревитъ множество до-
садителей, и҆ скиптры неправедныхъ сокрꙋшитъ:
21. [б] Дондеже воздастъ человѣкꙋ по дѣꙗнїемъ
егѡ̀, по дѣлѡ̀мъ человѣческимъ и҆ помышле-
22. нїꙗмъ ихъ: Дондеже разсꙋдитъ сꙋдомъ люди
23. своꙗ̀, и҆ возвеселитъ ѧ҆ милостїю своею. Коль

а) 2. Петр. 3, 9. б) Пс. 61, 13.; Рим. 2, 6; 2. Сол. 1, 6.

Богъ бо не ôттягае ся съ еи выслуханемъ и не могучи довше терпѣти беззаконія кривдителей, погубляе ихъ. Такъ само (ст. 20.) поступить Богъ съ народами поганьскими, кривдячими Израильтянъ; и тѝ народы Богъ погубить, зôтре ихъ силу. Богъ (ст. 21.) не спôчне, доки кождому не заплатить пôсля его дѣлъ и злобныхъ намѣрôвъ, доки (ст. 22.) не вымѣрить свому народови справедливости, погубляючи его ворогôвъ а его самого выбавляючи зъ нужды. За часôвъ Сїраха були жиды розсѣянѝ по всѣхъ краяхъ востока, а тѝ немногѝ, котрѝ жили въ Палестынѣ, оставали пôдъ властїю египетскихъ и сирійскихъ царей, котрѝ съ ними якъ съ невôльниками обходили ся, ихъ за вѣру переслѣдовали и кривдили и вразъ съ своими поганьскими намѣстниками пôсля уподобаня грабили и обдирали. Въ тыхъ отже стихахъ потѣшае Сїрахъ свôй нарôдъ, стогнаючїй пôдъ гнетомъ поганьскихъ царей, надѣею, що Богъ выслухае въ кôнци статочну молитву свого народа о выбавлене, що скине тиранôвъ зъ престола, а народови свому верне назадъ свободу.

23. Коль красна̀ и пр. Якъ въ часѣ посухи, коли то спрагнена земля довго очѣкуе благотворного дощу, Богъ въ кôнци посылае ей покрѣпляючу хмару дощеву, такъ пôшле Богъ въ кôнци намъ въ теперѣшнôй нашôй нуждѣ помôчь, за котрою мы такъ довго тужили.

красна̀ ми́лость во вре́мѧ ско́рби ѥ҆гѡ̀, ꙗ҆́коже ѻ҆́блацы дожде́вніи во вре́мѧ вездо́ждїѧ.

Глава̀ 36.

Молитва о выбавлене ѻ҆тъ ворогѡ̀въ, и о навернене поганъ. О щастю мужа, маючого красну и добру жѣнку.

1. 2. Поми́лꙋй ны̀ Вл҃ко Бж҃е всѣ́хъ, и҆ воззри̇̀: И҆ на-
3. ложи̇̀ стра́хъ тво́й на всѧ̀ ꙗ҆зы́ки: [а] Воздви́гни
рꙋ́кꙋ твою̀ на ꙗ҆зы́ки чꙋ́жди, и҆ да ᲂу҆́зрѧтъ си́-
4. лꙋ твою̀. [б] Ꙗ҆́коже предъ ни́ми ѡ҆сти́лсѧ є҆сѝ въ
на́съ, та́кожде предъ на́ми возвели́чисѧ на ни́хъ:
5. И҆ да позна́ютъ тѧ̀, ꙗ҆́коже и҆ мы позна́хомъ

а) Єр. 10, 25. б) 4. Цар. 19, 19.

---

1. Поми́лꙋй и пр. Поглянь въ неба на твôй утискаѥ́мый нарôдъ и хорони єго передъ нелюдскими гнобителями. Зри пояснене выс. 35, 17.

2. И҆ наложи̇̀ и пр. Зôшли страхъ на всѣ поганьскі народы, гноблячі насъ, и (ст. 3.) ужий твоеи могучости на ихъ укаране, щобы они якъ колись Египтяне пôзнали, що ты одинъ єсь всемогучимъ Богомъ вселенноеи, и щобы они зъ боязни передъ тобою перестали насъ утискати.

4. Ꙗ҆́коже и пр. Богъ оказавъ передъ поганами свою святôсть на Израильтянахъ, караючи ихъ за идолопоклоньство и другі беззаконія выгнаемъ зъ Палестыны и неволею у поганъ; тымъ способомъ показавъ Богъ, що єсть святымъ, що мерзить ся порокомъ и съ безсторонною справедливостію єго карає. — Та́кожде и пр. Якъ ты въ карахъ на насъ зôсланыхъ показавъ твою святôсть, такъ въ караню нашихъ ворогôвъ покажи твою могучôсть, твоє величіє, щобы они (ст. 5.) подôбно намъ пôзнали, що ты єсь правдивымъ всемогучимъ Богомъ.

6. та̀, ꙗ҆́кѡ нѣ́сть Бг҃а ра́звѣ тебѐ Гдⷭ҇и. Ѻ҆бновѝ
7. зна́менїа, и҆ и҆змѣнѝ чꙋдеса̀: Просла́ви рꙋ́кꙋ и҆
мы́шцꙋ десню́ю (твою), воздви́гни ꙗ҆́рость, и҆ и҆з-
8. ле́й гнѣ́въ: И҆змѝ сопоста́та, и҆ сотрѝ врага̀.
9. Поспѣ́шѝ вре́мѧ, и҆ помѧнѝ кла́твꙋ, и҆ да по-
10. вѣ́дѧтъ велѝчїѧ твоѧ̀. Гнѣ́вомъ ѻ҆́гнѧ пожде́нъ
да бꙋ́детъ спаса́ѧйсѧ, и҆ ѡ҆зловлѧ́ющїи люде́й
11. твои́хъ да ѡ҆бра́щꙋтъ на́гꙋбꙋ. Сокрꙋ́шѝ главы̀
кнѧзе́й вра́жїихъ глаго́лющихъ: нѣ́сть ра́звѣ

6. Ѻ҆бновѝ и пр. Здѣлай новѝ чуда, давнѝ чуда замѣни на новѝ, щобысь насъ увôльнивъ ôтъ ворогôвъ, якъ увôльнивъ есь нашихъ отцѣвъ ôтъ Єгиптянъ.

7. Просла́ви и пр. Права рука и праве рамя (мы́шца) суть образами Божои могучости.— Воздви́гни и пр. Въ устахъ христіянина звучила бы молитва сего и слѣдуючого стиха такъ: направъ нашихъ противникôвъ; дай, щобы нашѝ вороги пôзнали свою несправедливôсть; выбави ихъ ôтъ погибели; всѣ бо люди суть твоими дѣтьми, сотворенѝ тобою до щастя, призначенѝ до вѣчнои щасливости.

8. И҆змѝ. Забери, погуби.

9. Поспѣ́шѝ и пр. Приспѣши часъ нашого выбавленя, пригадай собѣ на клятву, на завѣтъ, заключеный съ нашими отцами, на стверджену присягою (Быт. 15, 7.; 17, 8.) запоруку, що дась ихъ потомкамъ землю хананейску въ посѣдане, и що будешь ихъ боронивъ передъ ворогами. Боронижь ихъ теперь и погуби ихъ ворогôвъ, щобы кождый пôзнавъ и славивъ твою могучôсть, оказану на ворогахъ твого народа, и твою доброту, оказану твому народу.

10. Гнѣ́вомъ и пр. Дай, щобы нѣ одинъ ворогъ не уйшовъ смерти; кто не згине ôтъ меча, того убий громомъ. Зр. Пс. 17, 9. — Ѻ҆зловлѧ́ющїи. Гноблячѝ, угнетаючѝ, кривдячѝ.

11. Сокрꙋ́шѝ и пр. Ворожими князями, котрѝ кромѣ себе не хотѣли узнавати жадного другого Бога, суть

12. на́съ. Собери̑ всѧ̑ кѡлѣ́на І҃а́кѡвлѧ, [a] и̑ наслѣ́д-
13. ствуй и̑хъ ꙗ̑коже ѿ нача́ла. Поми́луй лю́ди Гдⷭ҇и
наречённыѧ и̑менемъ твои́мъ, и̑ І҃и́лѧ ег҃о́же пе́р-
14. венцемъ наре́клъ е̑сѝ. Оу̑ще́дри гра́дъ ст҃ы́ни
твоеѧ̀, І҃ерꙋсали́мъ мѣ́сто поко́ища твоегѡ̀.
15. И̑спо́лни Сїѡ́на, взѧ́ти словеса̀ твоѧ̀, и̑ ѿ сла́-

a) Исх. 4, 22.

сирійскі̑ и египетскі̑ царѣ по смерти Александра. Зри Дан. 7, 25.; 8, 9—14. 23—25.; 11, 37.; 1. Макк. 6, 1—4.; 3. Макк. 1, 12.; 2, 20.; 3, 18.; 4, 13.

12. Собери̑ и пр. Дай, щобы всѣ поколѣня израильскі̑ вернули до св. земли и щобы були знову самостоі̑нымъ, независимымъ народомъ, а твоимъ дѣдицтвомъ, твоєю власностію, якою ты здѣлавъ єго при выходѣ зъ Єгипта. Зри Исх. 4, 22.; Второз. 32, 9.; Пс. 73, 2.

13. Поми́луй и пр. Нарôдъ израильскій яко выбраный ôтъ Бога носивъ имя Божого народа. Зри Второз. 28, 10.; Ис. 63, 19.; Єрем. 25, 29. Богъ любивъ сей нарôдъ и опѣкувавъ ся нимъ, якъ отець любить и опѣкує ся своимъ первороднымъ сыномъ. Зри пояснене Исх. 4, 22.

14. Оу̑ще́дри и пр. Помилуй Єрусалимъ, въ котрôмъ ôтдає ся тобѣ правдива честь, въ котрôмъ маєшь храмъ, немовъ дôмъ власный до свого спочинку, до свого мешканя.

15. И̑спо́лни и пр. Дай, щобы зъ твого храма Сіоньского знову выходили твои слова, якими ты давнѣйше твому народу объявлявъ свою волю (зъ очистилища, зри Исх. 25, 17.). Або: подай твому народу помôчь, яку ты єму обѣцявъ въ твоимъ храмѣ. — Ѿ сла́вы и пр. Бо велика єсть слава для народа, що самъ зъ всѣхъ другихъ народôвъ мавъ у себе дома выроки Божі̑. Або: дай, щобы твôй нарôдъ, отримавши твою помôчь, мôгъ зôбрати ся въ Єрусалимѣ и славити твою могучôсть и доброту.

16. вы твоеѧ люди твоѧ. Дáждь свидѣтелство сꙋ-
цїымъ ѿ начáла твáремъ твоимъ, и҆ воздвигни
17. прорѡчїствїѧ сꙋщаѧ ѡ҆ и҆мени твоемъ. Дáждь
мздꙋ терпѧщымъ тебѣ, и҆ пророцы твои да оу-
18. вѣрѧтсѧ. [a] Оу҆слы́ши Гдⷭ҇и молвы̑ молитвен-
никъ твоихъ по благословенїю А҆арѡ́ню ѡ҆ лю-
19. дехъ твоихъ: И҆ оу҆разꙋмѣютъ всѝ сꙋцїи на
20. земли̑, ꙗ҆́кѡ ты̀ Гдⷭ҇ь є҆сѝ Бг҃ъ вѣкѡ́въ. Всѧ́ко

a) Числ. 6, 24.

16 Дáждь и пр. Посвѣдчи, що єсь єще милосерным Богомъ тыхъ, котрыхъ ты сотворивъ, зъ неволи выбавивъ и освятивъ, и выконай обѣтницѣ давныхъ пророкôвъ, данѝ твому народу въ твоимъ имени. Гдеякѝ въ ст. 15 и 16 видять молитву до Бога о пôслане пророкôвъ, котрѝ бы народови оповѣстили часъ єго выбавленя; ôтъ Малахіи бо и Захаріи часôвъ не було межи жидами нѣ одного пророка.

17. Дáждь мздꙋ и пр. Нагороди надѣю побожныхъ Израильтянъ, очѣкуючихъ терпеливо и вытревало твоєи помочи, и выповни пророцтва давныхъ пророкôвъ, котрѝ въ твоимъ имени обѣцяли намъ Спасителя, Месію, маючого намъ ôтбудовати царство Давида. (Ис. 49, 6.; Єр. 23, 5.) О значеню слова терпѧщымъ тебѣ зри пояснене Пс 24, 5.

18. Оу҆слы́ши и пр. Дай, щобы нашѝ молитвы о помôчь осягнули успѣхъ, щобы на насъ сповнило ся благословеніє, котре пôсля твого зарядженя высказавъ надъ твоимъ народомъ архієрей Ааронъ. (О тôмъ благословенію зри Числ. 6, 24.) Понеже ты самъ опредѣливъ слова сего благословенія, то давъ-єсь намъ заразомъ запоруку, що ихъ выслухаєшь. Нехай же се благословеніє чимъ скорше здѣйстнить ся, щобы всѣ мешканцѣ земли пôзнали, що ты єсь Господемъ, вѣчнымъ Богомъ, незмѣннымъ въ своихъ совѣтахъ и вѣрнымъ въ выповненю своихъ обѣтниць. (Ст. 19.)

20. Всѧ́ко и пр. Ты можешь твоє черево наповни-

брашно ꙗстъ чрево: ѥсть же брашно брашна
21. добрѣе. Гортань вкушаетъ брашна ѿ лова: та-
22. кѡ сердце разумиво словеса лѡжна. Сердце
строптиво дастъ печаль: и человѣкъ многоис-
23. кусный воздастъ ему. Всакагѡ мужеска полу
пріиметъ жена: ѥсть же дщерь дщере лучше. a)
24. Доброта женска веселитъ лицѣ, и надъ всѣ же-

a) 2. Ездр. 4, 18. 19.

ти рôжными стравами, однако одна страва єсть здоровша нѣжь друга. Єсли тобѣ залежить на здоровю, то дѣлай розсудный выбôръ межи стравами. Того правила розсудка и осторожности держи ся въ всѣхъ твоихъ справахъ. — Ôтъ сего стиха ажь до кôнця сеи главы подають ся загальнѝ правила практичного и морального житя.

21. Гортань и пр. Якъ незôпсоване пôднебенє легкô розрôжнює дичину ôтъ мяса звѣрятъ домашныхъ, такъ розрôжнює чоловѣкъ розумный правду ôтъ ложи.

22. Сердце и пр. Чоловѣкъ досвѣдченый не дасть себе ошукати злобными людьми; ôнъ умѣє ударемнити ихъ переворотнѝ намѣры и заходы, и вкинути ихъ въ яму, котру они выкопали для другихъ.

23. Всакагѡ и пр. Зрѣла дѣвчина може безъ выбору съ кождымъ мужчиною одружити ся, бо доньки идуть звычайно за волею родичей, и беруть за мужа того, котрого имъ родичѣ дадуть; однако мужчина, котрому родичѣ звычайно не выбирають жѣнки, мусить старати ся пôзнати прикметы дѣвчины, съ котрою хоче женити ся, чи она добрыми прикметами тѣла и душѣ вырѣжнює ся передъ другими дѣвчатами.

24. Доброта и пр. Красна жѣнка веселить, ущасливляє свого мужа, наколи въ єи краснôмъ тѣлѣ мешкає такожь красна душа, наколи она (ст. 25.) має добре серце и лагôдне успособленє. — Надъ всѣ желаніє и пр. Чоловѣкъ маючій красну, добру и лагôдну жѣнку

25. ланїе человѣческо предъꙋспѣваетъ: Аще есть на
ѧзыцѣ еѧ милость и кротость, нѣсть мꙋжъ
26. еѧ точенъ сынꙋмъ человѣческимъ. Стѧжавый
женꙋ начинаетъ имѣти стѧжанїе, помощника по
27. севѣ и столпа покою: Идѣже нѣсть ограды,
расхищено бꙋдетъ имѣнїе, и идѣже нѣсть же-
28. ны, воздохнетъ скитаѧсѧ. Кто бо повѣритъ
воѡрꙋженꙋ разбойникꙋ преходѧщꙋ ѿ града въ

есть найщаслившимъ на свѣтѣ, такъ що бôльшого щастя не мôгъ бы собѣ уже желати.

25. Аще есть и пр. Доброта и лагôднôсть жѣнки оказуе ся зъ еи бесѣды, умѣючои потѣшити мужа въ смутку або усмирити его гнѣвъ и нетерпеливôсть въ случаю дôзнанои якои шкоды або обиды. — Точенъ. Подôбный.

26. Стѧжавый и пр. При помочи челяди не можна провадити успѣшно господарство дому; до того есть потрѣбна добра, господарна жѣнка. Пôсля мудрыхъ намѣрôвъ Божихъ (Быт. 2, 18.) мусить мужчина мати подôбну ему помôчницю и пôдпору свого спокою, яку находить ôнъ тôлько въ любезнôй жѣнцѣ.

27. Идѣже нѣсть и пр. Дôмъ безъ жѣнки есть якъ огородъ безъ огородженя, выставленый на шкоды и крадѣжи чужихъ людей. Где отже нема жѣнки, мусить господаръ воздыхати, понеже мусить свôй дôмъ повѣрити чужимъ людямъ, въ наслѣдокъ чого мимо его блуканя ся то ту тамъ, мимо его запобѣгливости, господарство его упадае.

28. Кто бо и пр. Мужчина безженный, бездомный, есть подôбный до розбôйника, который ту и тамъ скитае ся, и где его нôчь заскочить, тамъ позôстае. Якъ передъ розбôйникомъ замыкае ся дверѣ, такъ треба стеречи ся мужчины безженного, который есть для чесноты чужихъ жѣнокъ и донёкъ такъ небезпечный, якъ розбôйникъ для чужого золота и срѣбла. Сірахъ припоручае тутъ сопружество яко средство служаче до запобѣженя многимъ лихамъ тѣла и душѣ.

29. градъ? Такожде и человѣку не имущу гнѣзда, и ѡбитающу, идѣже ѡвечерѧетъ.

Глава 37.

О правдивыхъ и ложныхъ пріятеляхъ, дорадцяхъ, зломъ языцѣ и т. д.

1. Всѧкъ другъ речетъ: содружихсѧ емꙋ и азъ:
2. но есть другъ именемъ точію другъ. Печаль не пребываетъ ли до смерти, пріѧтель и другъ пре-
3. творѧѧйсѧ во врага? [а] О лукаво помышленіе, ѿкуду изваліилосѧ еси покрыти сушу лестію? [б]
4. Пріѧтель ѡ веселіи дружни срадуетсѧ, а во вре-

а) Як. 3, 15. б) выс. 6, 7.

---

1. Всѧкъ другъ и пр. Правдива пріязнь не вдоволяє ся словами, она оказує ся дѣломъ, а особливо въ потребѣ; иначе єсть пріязнь только зъ имени.

2. Печаль и пр. Кождый учуває бôль въ душѣ не даючій ся утихомирити, наколи пôзнає, що ктось, кого ôнъ уважавъ за щирого свого друга и помагавъ єму въ потребѣ, удававъ лишь пріятеля, бувъ нещирымъ, ложнымъ пріятелемъ; такій ложный пріятель, коли выкрые ся єго злоба, перемѣнює ся въ явного ворога.

3. О лукаво и пр. Якъ могуть люди бути такъ лукавыми и злобными, що навѣть пôдъ покрывкою пріязни ошукують своихъ ближныхъ! Богъ сотворивъ людей честными; зъ ôткижь се походить, що они вынаходять рôжнй пôдлй способы, щобы себе обманювати?

4. Пріѧтель и пр. Неодинъ удає пріятеля, коли другому добре веде ся, ôнъ веселить ся съ нимъ разомъ, користаючи зъ єго щастя; но коли ôнъ впаде въ бѣду, ложный пріятель єго опускає и знати єго не хоче.

5. ма скорби противенъ бꙋдетъ: Прїятель съ дрꙋ-
гомъ трꙋждаетсѧ чреѩ ради, и противꙋ брани
6. возметъ щитъ. Не забꙋди дрꙋга въ дꙋшѝ тво-
ей, и не не поминай его въ имѣніи твоемъ.
7. Всякъ совѣтникъ возноситъ совѣтъ: но есть
8. совѣщаѧй ѿ себѣ самомъ. Ѿ совѣтника хра-
нѝ дꙋшꙋ твою, и разꙋмѣй первѣе, что емꙋ по-
9. тріба: самъ бо себѣ совѣщаваетъ: Да не когда
возложитъ на тѧ жрєбій, и речетъ тебѣ: добръ
пꙋть твой, и станетъ прѧмѡ видѣти, что свꙋ-

---

5. **Прїятель съ дрꙋгомъ** и пр. Такожь и той есть ложнымъ пріятелемъ, который свого пріятеля боронить въ небезпеченьствахъ лишь длятого, щобы не стратити участи при его гостиннôмъ столѣ.

6. **Не забꙋди** и пр. Не забувай на твого пріятеля, коли тобѣ добре веде ся, коли прійдешь до майна. Пріятелѣ довжнѝ мати всьо спôльне, довжнѝ дѣлити съ собою щасте и горе.

7. **Всякъ** и пр. Всѣ люди суть склонни до даваня рады другимъ, и кождый хвалить свою раду яко найлучшу, однако неодинъ пôдсуває свою раду другому лишь на свою власну користь. Длятого (ст. 8.) остерѣгає Сірахъ, щобы мы, закимъ спытаємъ ся кого о раду, перше розважили и вывѣдали ся, чи справа, о котру ходить, есть обоятна для дорадцѣ або нѣ, щобы иначе не подававъ намъ своеи рады на свою користь.

8. **Хранѝ дꙋшꙋ твою.** Май ся на осторожности.

9. **Да не когда** и пр. Може бо стати ся, що користолюбивый дорадця подасть тобѣ раду на ослѣпъ, якъ се дѣє ся при киданю жереба; ôнъ порадить тобѣ яку справу, котра може тобѣ бути пожиточна, але есть получена съ небезпеченьствами; ôнъ хоче лишь на тобѣ здѣлати пробу; скоро тобѣ справа удасть ся, то пôдôйме ся ôнъ еи самъ и скористає зъ твоеи пробы безъ нараженя ся на небезпеченьства.

10. детсѧ тебѣ. Не совѣщава́й съ подзира́ющимъ
тѧ, и҆ ѿ завидѧщихъ тебѣ скры́й совѣ́тъ:
11. Съ жено́ю ѡ҆ ревну́ющей ѐй, и҆ со страшли́вымъ
ѡ҆ бра́ни, съ купцє́мъ ѡ҆ мѣ́нѣ, и҆ съ купу́ю-
щимъ ѡ продѧ́жѣ, съ завидливымъ ѡ҆ бла́года-
12. ре́нїи: И҆ съ немилостивымъ ѡ҆ поми́лованїи, съ
13. лѣни́вымъ ѡ҆ всѧ́комъ дѣ́лѣ: И҆ съ наѐмникомъ
годовы́мъ ѡ҆ соверше́нїи, съ рабо́мъ лѣни́вымъ
14. ѡ҆ мно́зѣ дѣ́ланїи: Не внемли́ си́мъ ѡ҆ всѧ́комъ

---

10. Не совѣщава́й и пр. Чоловѣкъ зависливый и пôдглядаючій твои поступки не порадить тобѣ ничого користного; длятого не объявляй ему твоихъ намѣрôвъ и не радь ся его въ ничôмъ.

11. Съ жено́ю и пр. Люди интересованѝ въ якôй справѣ не могуть бути нашими дорадцями, бо дадуть намъ всегда сторонничу, ложну раду. Пытай ся женщины, котра тебе любить, чи маешь женити ся съ еи суперницею? пытай ся боязливого о раду въ справахъ военныхъ, купця въ справѣ замѣны (продажи) его товарôвъ, купуючого у тебе въ справѣ цѣны твоихъ товарôвъ, зависливого въ справѣ твоеи подяки за отриманѝ ôтъ кого добродѣйства, — въ всѣхъ тыхъ случаяхъ не отримаешь щирои и безсторонноеи рады нѣ ôтповѣди. Такимъ самымъ сторонничимъ и нещирымъ дорадцею есть (ст. 12.) чоловѣкъ немилосерный — въ справахъ милосердія, лѣнивый — въ справахъ вымагаючихъ працѣ.

13. И҆ съ наѐмникомъ и пр. Съ робôтникомъ нанятымъ на рôкъ нема що говорити, чи робота его або рôкъ его наймленя скôнченѝ; бо ôнъ скаже, що уже всьо скôнчене, що въ тôмъ роцѣ мало бути зроблене, — ôнъ бо хоче зменьшити собѣ працю, и взяти заплату скорше, нѣжь собѣ заслуживъ. — Ѡ҆ мно́зѣ дѣ́ланїи. О многихъ послугахъ.

14. Не внемли́ и пр. Тыхъ всѣхъ, о котрыхъ була попередно бесѣда, анѣ не пытай ся о раду, анѣ не слу-

15. совѣщанїи. [а] Но токмѡ съ мужемъ благоговѣйнымъ присню буди, егоже аще познаеши совлю-
16. дающа заповѣди Гдня: [б] Иже душею своею по душѝ твоей, и аще согрѣшиши, споволитъ
17. съ тобою. И совѣтъ сердца оустави, нѣсть во
18. тебѣ вѣрнѣе егѡ: [в] Душа бо мужа возвѣщати нѣкогда болѣе ѡбычае, нежели седмь блюстите-

а) выс. 6, 34. б) выс. 6, 17. в) 3. Цар. 12, 7.

хай ихъ, коли бы тобѣ щось радили, бо ихъ рада не буде для тебе користна.

15. **Но токмѡ** и пр. Выбирай собѣ на дорадцю и прiятеля чоловѣка побожного, жiючого пôсля Божихъ заповѣдей, который (ст. 16.) есть съ тобою одного духа, однои мысли, однакового успособленя; который не похваляе твоихъ похибокъ, не тѣшить ся зъ твоихъ неудачь, але мае для тебе въ всякôмъ горю спôвчуте и здорову раду.

17. **И совѣтъ** и пр. Пытай ся самого себе, своеи совѣсти, розважай пильно въ своей душѣ, чи маешь до якогось дѣла потрѣбнѝ здôбности, силы, охоту и ôтвагу, понеже никто не може тобѣ сего лучше сказати, якъ твоя совѣсть, понеже кождый чоловѣкъ знае и розважае свои справы лучше нѣжь чужѝ.

18. **Душа бо** и пр. Кто слухае голосу, пересторогъ своеи совѣсти, того внутрѣшного голосу Божого, — кто передъ якимсь дѣломъ або званемъ самого себе бадае, той ôткрые предстоячѝ трудности, перепоны и небезпеченьства, съ тымъ дѣломъ або званемъ полученѝ, легше нѣжь найбôльше дорадцѣвъ, котрѝ не могуть осудити его здôбностей и склонностей. Число **седмь** стоить ту въ значеню бôльшого, неопредѣленого числа. (Зр. Быт. 4, 15.) — **Блюстители** и пр. Въ Палестынѣ находили ся на выжинахъ стражницѣ, на котрыхъ стояла въ день и въ ночи стражь, маюча обовязокъ давати знати о дикихъ звѣрахъ, або непрiятельскихъ нападахъ, загражаючихъ стадамъ, мѣстамъ и селамъ. (Зр.

19. ли высо́цѣ сѣдѧ́щїи на стра́жи. И҆ ѡ҆ всѣ́хъ
сѝхъ помолѝсѧ Вы́шнемꙋ, да ᲂу҆пра́витъ въ и҆-
20. стинѣ пꙋ́ть твоѝ. [a] Нача́токъ всѧ́каго дѣ́ла
21. сло́во, и҆ пре́жде всѧ́каго дѣ́ланїѧ совѣ́тъ. Слѣ́дъ
и҆змѣне́нїѧ серде́чна лицѐ: четы́ре ча́сти происхо́дѧтъ, добро̀ и҆ ѕло̀, [б] живо́тъ и҆ сме́рть: и҆

а) нис. 38, 22. б) Притч. 18, 21.

Быт. 25, 21.; Ис. 21, 5; Єрем 6, 1.) Тѝ стражники суть ту образомъ мудрыхъ, ученыхъ дорадцѣвъ.

19. И҆ ѡ҆ всѣ́хъ и пр. Богъ наймудрѣйшій и всевѣдучій єсть найлучшимъ дорадцею; тожь передъ кождымъ дѣломъ моли єго о просвѣчене и помôчь, щобысь мôгъ тоє выбрати и довершити, що до твого вѣчного и дочасного щастя послужити може.

20. Нача́токъ и пр. Не дѣлай ничого безъ попередного зрѣлого розважаня, а що собѣ по такôмъ розважаню разъ постановишь, сего не змѣняй безъ дуже важнои причины.

21. Слѣ́дъ и҆змѣне́нїѧ и пр. Лице єсть зеркаломъ душѣ; гнѣвъ, любовь, ненависть, смутокъ, радôсть и всякѝ иншѝ чувства и пристрасти ôтбивають ся въ очахъ и на лици. Дорадця може протоє уже тымъ внѣшнымъ видомъ свого лиця стати ся для насъ причиною до такого або иншого поступованя въ певнôмъ дѣлѣ и споводовати добрѝ або злѝ наслѣдки сего нашого поступованя; єще бôльшій вплывъ має на наше поступованє вымовне, влѣзливе дораджованє або ôтраджованє дорадцѣ. Сей стихъ звучить въ Вульгатѣ такъ: слово зле ôтмѣнить серце; зъ ôтти походять чотыри части (рѣчи): добре и зле, житє и смерть, а надъ ними верховодить всегда языкъ, с. є. зла рада може вдѣяти много лиха; дорадця може своими бесѣдами споводовати доброє и злоє, житє або смерть; всьо тоє зависить ôтъ доброго або злого уживаня языка. Гдеякѝ толкують євр. текстъ сего стиха такъ: чотыри рѣчи звыкли змѣняти постановленя серця, а то: доброє (с. є. надѣя пріятно-

22. ѡ҆бладаѧ́й и҆ми всегда̀ ѧ҆зы́къ е҆́сть. Е҆́сть мꙋ́жъ
хи́тръ и҆ наказа́тель мнѡ́гимъ, а҆ свое́й дꙋши̇
23. неключи́мъ е҆́сть. Е҆́сть оу҆мꙋдра́ѧйсѧ въ слове-
сѣ́хъ ненави́димъ: се́й всѧ́кїѧ пи́щи лише́нъ бꙋ́-
24. детъ: Не дана́ бо бы́сть е҆мꙋ̀ ѿ Гдⷭ҇а благода́ть,
25. ꙗ҆́кѡ всѧ́кїѧ премꙋ́дрости лише́нъ бы́сть. Е҆́сть
премꙋ́дръ свое́й дꙋши̇, и҆ плоды̀ ра́зꙋма е҆гѡ̀ въ

сти и зыску), злое (с. е. боязнь передъ клопотомъ и шкодою), житє (с. є. пересвѣдчене, що щось причинить ся до нашого здоровя, до продовженя нашого житя), смерть (с. е. взглядъ на небезпеченьство утраты житя); однако бôльше нѣжь всьо тое здѣлае языкъ (с. є. дораджоване або ôтраджоване вплывае звычайно на нашь выбôръ, и рѣдко коли беремъ пôдъ розвагу побудки, якû подае намъ съ натискомъ вымовный пріятель).

22. Е҆́сть мꙋ́жъ и пр. Неодинъ радить другимъ добре, собѣ же самому радить ôнъ зле; ôнъ поучае другихъ, дае другимъ дуже добрû моральнû науки и пожиточнû приписы, але его власне серце позôстае непоправне, а его господарство запропащае ся. — Хи́тръ. Росторопный, мудрый.

23. Е҆́сть оу҆мꙋдра́ѧйсѧ и пр. Той що мудро говористь и своею мудростію чванить ся, но при тôмъ немудро, зле дѣлае, бувае яко гордый и необычайный всѣми ненавидженый; мимо своеи мудрости не отримае ôнъ нигде ôтповѣдного уряду або занятія, такъ що въ кôнци не буде мавъ зъ чого жити.

24. Не дана́ бо и пр. Понеже такій чоловѣкъ не посѣдае правдивои мудрости, знаючи ю лишь зъ имени але не досвѣдчаючи еи благотворнои силы на собѣ самôмъ; понеже ôнъ не посѣдае тыхъ чеснотъ, котрû суть плодомъ правдивои мудрости, — то Богъ допускае, що ôнъ не находить ласки у людей, що не може нигде найти уряду нѣ занятія.

25. Е҆́сть премꙋ́дръ и пр. Правдивый мудрець приноровляе приписы мудрости перше до свого власного поведеня; ôнъ старае ся перше самъ бути обычайнымъ

26. оу҆стѣ́хъ вѣ́рны. [а] Мꙋ́жъ премꙋ́дръ лю́ди своѧ̀
27. нака́жетъ, и҆ плоды́ ра́зꙋма є҆гѡ̀ вѣ́рны. Мꙋ́жъ
премꙋ́дръ и҆спо́лнитсѧ благослове́нїѧ, и҆ оу҆бла-
28. жа́тъ є҆го̀ всѝ зрѧ́щїи. Живо́тъ мꙋ́жа въ числѣ̀
29. дне́й: а҆ дни̑ і҆и҃левы безчи́сленны. [б] Премꙋ́дрый
въ свои́хъ лю́дехъ наслѣ́дитъ вѣ́рꙋ, и҆ и҆́мѧ є҆гѡ̀
30. жи́во бꙋ́детъ въ вѣ́къ. Ча́до, въ животѣ̀ твое́мъ
и҆скꙋ́сѝ дꙋ́шꙋ твою̀, и҆ ви́ждь, что̀ є҆́й зло̀ є҆́сть,

а) выс. 4, 16. б) Прем. Сол. 8, 9.

чоловѣкомъ, закимъ бы мавъ учити и поправляти другихъ людей; въ той способъ приносить єму мудрôсть плоды заслуженои славы, любви и почитаня въ свѣтѣ.

26. **Мꙋ́жъ** и пр. Правдивый мудрець, который свою мудрôсть объявляє честнымъ праведнымъ житємъ, може смѣло выступити яко учитель другихъ; люди, видячи, що єго науки годять ся съ єго житємъ, будуть охотно ихъ слухали и єго примѣръ наслѣдовали; єго науки будуть протоє мали тревалый успѣхъ.

27. **Мꙋ́жъ премꙋ́дръ** и пр. Такого примѣрного мудрця будуть благословили и величали всѣ люди, умѣючѝ цѣнити честноту и праведнôсть.

28. **Живо́тъ** и пр. Такій примѣрный мудрець жіє вправдѣ яко чоловѣкъ коротко, однако нарôдъ, котрый ôнъ ублагороднивъ своими науками и добрыми примѣрами, не гине разомъ съ нимъ. Сѣмя мудрости, яке ôнъ посѣявъ межи своимъ народомъ, буде єще по столѣтіяхъ приносити добрѝ овочѣ. Якъ єго ровесники, котрыхъ ôнъ поучавъ и поправлявъ, цѣнять єго яко свого добродѣя, такъ будуть ихъ потомки, котрѝ одѣдичили єго науки, благословити єго, и єго имя буде безсмертне. (Ст. 29.) Доказомъ сего єсть самъ Сірахъ.

30. **Ча́до** и пр. Кто хоче себе усовершати, той довженъ безнастанно чувати надъ своими верховодячими склонностями до злого и не дати ся заволодѣти ними. Кто єсть похôтливого успособленя, довженъ усувати ся ôтъ предметôвъ, дѣлаючихъ шкôдливо на єго вы-

31. и҆ не да́ждь є҆й: [а] Ѝво не всѧ̑ всѣ̑мъ на по́ль-
зꙋ, и҆ не всѧ́ка дꙋша̑ во всѣ́мъ благоволи́тъ. [б]
32. Не пресыща́йсѧ во всѧ́кой сла́дости, и҆ не раз-
33. лива́йсѧ на (разли́чїе) бра́шна. Ѝво во мно́зѣхъ
бра́шнахъ недꙋ́гъ бꙋ́детъ, и҆ пресыще́нїе привли-
34. житъ да́же до холе́ры: Пресыще́нїемъ бо мно́зи
оу҆мро́ша, внима́ѧй же приложи́тъ житїе.

а) 1. Кор 6, 12.; 10, 23 б) выс. 31, 19

ображню, выкликуючихъ въ нимъ грѣшнѝ похоти. Такъ само мае ôнъ дѣлати, чуючи ся склоннымъ до гордости, до гнѣву, до неумѣренности въ ѣдженю и питю и т. п.

31. Ѝко не всѧ̑ и пр. Якъ не кождый чоловѣкъ мае въ кождôй рѣчи уподобане, такъ не всьо, що ему подобае ся, есть такожь пожиточнымъ для него. Розумъ довженъ пановати надъ змысловостію чоловѣка и усувати ôтъ него всьо, що могло бы пôдсычовати его змысловôсть.

32. Не пресыща́йсѧ и пр. Правила здоровя, поданѝ ôтъ ст. 32—34, находимъ выс. 31, 19 и сл. Сірахъ хоче, щобы уникати пересыченя въ ѣдженю и питю, яке буває у тыхъ, котрѝ въ гостынѣ видячи передъ собою много рôжныхъ и смачныхъ стравъ и напиткôвъ, кидають ся на нихъ и пожирають ихъ, немовъ якѝ голоднѝ звѣрята. Таке пересычене, обтяжене жолудка стравами и напитками, спроваджуе болѣзни, нудности и хоробы, котрѝ скорочують житє чоловѣка; кто отже хоче бути здоровымъ и довго жити, мае бути умѣреннымъ въ ѣдженю и питю, — мае ѣсти ôтповѣдаючѝ его здоровю стравы, а при тôмъ заховати въ тыхъ стравахъ и напиткахъ потрѣбну мѣру. (Ст. 33. 34.)

Глава 38.

О обовязкахъ взглядомъ лѣкаря и умершихъ. О умѣетности и штуцѣ.

1. Почита́й врача́ проти́ву потре́бъ че́стїю ѐгѡ̀, и̑-
2. во Гдь созда̀ ѐго̀: Ѿ Вы́шнагѡ бо ѐсть и̑сцѣ-
3. ле́нїе, и̑ ѿ царѧ̀ прїи́метъ да́ръ: Хꙋдо́жество вра-
чà возне́сетъ главꙋ̀ ѐгѡ̀, и̑ предъ велмо́жами ѹ̑-
4. диви́мъ бꙋ́детъ. [a] Гдь созда̀ ѿ земли̑ врачева́-
нїѧ, и̑ мꙋ́жъ мꙋ́дрый не возгнꙋша́етсѧ и̑ми.

a) Быт. 1, 11. 12.

1. Почита́й и пр. Богъ такъ устроивъ свѣтъ, що чоловѣкъ при своимъ немôчнôмъ тѣлѣ не може бути вôльнымъ ôтъ хоробъ. Для зарадженя тымъ хоробамъ сотворивъ Богъ въ природѣ розличнѝ силы цѣлющѝ, и давъ людямъ способности до пôзнаваня тыхъ силъ и до уживаня ихъ яко лѣкôвъ на рôжнѝ хоробы. Не користолюбіе отже або обманъ, але конечна потреба терплячои людскости впровадила станъ лѣкарскій, а тѝ, що тому станови посвячують ся, мають слушне право до нашои че́сти с. е. нашого почитаня и спомаганя; таке бо подвôйне значене мае въ св. Письмѣ слово „че́сть“.

2. Ѿ Вы́шнагѡ и пр. Зри пояснене выс. ст. 1. — И̑ ѿ царѧ̀ и пр. Штука лѣкарска есть такъ благородна и загально потрѣбна, що навѣть царѣ не могуть зручного лѣкаря пôсля заслуги нагородити, а лишь обдаровати. Иншѝ пôдъ да́ромъ розумѣють платню, яку лѣкарѣ побирають ôтъ царя, щобы могли служити убогимъ хорымъ.

3. Хꙋдо́жество и пр. Зручный, въ своей штуцѣ бѣглый лѣкарь буває вынесеный до высокихъ почестей и приходить до великихъ достаткôвъ, такъ що навѣть князѣ мають для него належну честь.

4. Гдь созда̀ и пр. Єсли єсь хорымъ, то єсь обо-

5. Не ѿ дре́ва ли ѡ҆сладѝсѧ вода̀, да позна́на бꙋ-
6. детъ си́ла ѥ҆гѡ̀? И҆ то́й да́лъ е҆́сть хꙋдо́жество
человѣ́кѡмъ, да сла́витсѧ въ чꙋдесѣ́хъ свои́хъ:
7. 8. Тѣ́ми оу҆врачева̀ и҆ ѿ̀ѧтъ болѣ́зни и҆́хъ: [a] Мѵ-

a) Як. 1, 17.

вязаный прикликати досвѣдченого лѣкаря, и уживати приписанѝ нимъ лѣкарства. На тоє бо сотворивъ Богъ такъ много цѣлющихъ рослинъ. Тожь нема причины бридити ся ними, лѣкарствами зъ нихъ споряджеными, але треба ихъ уживати въ хоробѣ, щобы запобѣгчи смерти и не стати ся самоубійцею.

5. Не ѿ дре́ва и пр. Яко доказъ, що Богъ надавъ певнымъ рослинамъ особлившу силу цѣлющу, служить подѣя, описана Исх. 15, 25, коли то Богъ показавъ Мойсею певне дерево, за помочію котрого ôнъ въ Меррѣ въ пустынѣ осолодивъ гôрку воду и здѣлавъ ю способною до питя.

6. И҆ то́й да́лъ и пр. Безъ науки лѣкарскои позôстали бы незнанѝ чудеснѝ силы цѣлющѝ, зложенѝ Богомъ въ природѣ. Тôй пожиточнôй науцѣ завдячуємъ пôзнанє тыхъ силъ, котре насъ побуджує до вдячности взглядомъ добротливого сотворителя.

7. Тѣ́ми и пр. Лѣкарствами лѣчать ся хорѝ зъ рôжныхъ хоробъ, а коли (ст. 8.) заразливѝ хоробы лютять ся въ якôмъ краю, то лѣкарь (аптикаръ) споряджує зъ рôжного рода рослинъ и зѣля особливше лѣкарство. Заледво скôнчивъ своє нове лѣкарство и запôзнавъ съ нимъ людей, а уже кладе ся конець хоробѣ. Въ Вульґатѣ звучить сей стихъ такъ: аптикаръ споряджає пріятнѝ лѣкарства и здоровѝ масти, и не буде кôнця єго працямъ, бо миръ Божій єсть надъ землею, с є. праця лѣкаря (аптикара) николи не кôнчить ся, бо новѝ хоробы находять ся и лѣкарѣ выдумують новѝ лѣкарства, такъ якъ доброта Божа сотворила на поверхни земли зѣлє, рослины и иншѝ того рода рѣчи до ужитку штуки лѣкарскои.

рова́рецъ си́мн состро́итъ смѣше́нїе: и҆ не скон-
ча́ютсѧ дѣла̀ є҆гѡ̀, и҆ ми́ръ ѿ негѡ̀ є҆́сть на ли-
9. цѣ̀ земли̇̀. [а] Ча́до, въ болѣ́зни твое́й не пре-
зира́й, но моли́сѧ Гдⷭ҇и, и҆ то́й тѧ̀ и҆сцѣли́тъ. [б]
10. Ѿступи̇̀ ѿ прегрѣше́нїѧ, и҆ напра́ви рꙋ́цѣ, и҆ ѿ
11. всѧ́каго грѣха̀ ѡ҆чи́сти се́рдце (твое̇̀). Да́ждь
благоꙋха́нїе и҆ па́мѧть семїда́ла, и҆ оу҆ма́сти при-

а) Ис. 38, 2. 3.; Як. 5, 14. б) Ис. 1, 16.

9. Ча́до и пр. Будучи хорымъ, не погорджай хоробою и єи лѣченємъ, але призвавши лѣкаря, моли ся передовсѣмъ до Бога, щобы давъ лѣкареви пôзнати твою хоробу и щобы здѣлавъ приписанѝ нимъ лѣкарства успѣшными.

10. Ѿступи̇̀ и пр. Гдеякѝ хоробы суть наслѣдками грѣхôвъ, або суть Божимъ допустомъ, щобысьмо покинули дорогу грѣха а повернули на дорогу чесноты. Хочешь отже ôтвернути ôтъ себе караючу руку твого небесного отца, то поправъ ся; єго кары устануть, скоро зôстане осягнена ихъ цѣль с. є. твоя поправа. — Напра́ви рꙋ́цѣ. Простуй твои руки с. є. начни дѣлати доброє, нагороджати здѣланѝ тобою кривды, звертати чуже добро и т. д.

11. Да́ждь и пр. Примири ся съ Богомъ жертвами яко ознаками сокрушеного серця, щобы Богъ спôмнувъ на тебе и тобѣ помôгъ, и передай ся съ найбôльшою покорою на волю Божу. Христіянину находячому ся на ложи болѣзни подає св. вѣра подôбнѝ приписы. Ото ôнъ має безъ проволоки приняти св. Тайны, уповати на безконечнѝ заслуги І. Христа, сеи єдинои примирительнои жертвы, и до терпеливого зношеня болѣзней скрѣпляти ся молитвою и переданємъ ся на Божу волю. — Благоꙋха́нїе. Єсть се жертва кадила, но такъ называли ся и другѝ жертвы Богу приношенѝ, котрѝ суть немовъ милою вонею для Бога. Зри Лев. 1, 9. и поясненє Быт. 8, 21. — Па́мѧть семїда́ла (найлучшои муки пшеничнои). Зри поясненє Лев 2, 2. — Оу҆ма́сти приноше́нїе.

12. ношéнїе, ꙗ҆́ки бы не пéрвѣе приносѧ́й. И҆ да́ждь
мѣ́сто врачꙋ̀, Гдⷭ҇ь бо є҆го̀ созда̀: и҆ да не оу҆да-
13. ли́тсѧ ѿ тебѐ, потрéвенъ бо тебѣ̀ є҆́сть. Є҆́сть

До сеи твоеи жертвы мучнои (mincha) додай еще жертву зъ звѣрятъ жертвенныхъ; жертва бо була уважана немовъ яко учта Богу приспособлена, а до учты потреба кромѣ муки, кромѣ хлѣба, такожь мяса звѣрятъ. Зри пояснене Лев. 2, 1. Гдеякѝ мають ту на мысли тôлько жертву мучну, котру довженъ приносячій умастити с. е. пріятною здѣлати терпеливымъ и побожнымъ успособленемъ духа. — Ꙗ҆́ки бы и пр. Твое упованіе на Божу помôчь мае при приношеню сеи жертвы бути такъ сильне, немовъ бы ты сею жертвою дякувавъ уже Богу за отримане добродѣйство уздоровленя тѣлесного и душевного. Въ гдекотрыхъ текстахъ замѣсть „приносѧ́й“ читаемъ „сый“, с. е. смири ся передъ Богомъ яко тымъ, котрый одинъ есть сый (зри Исх. 3, 14.), ты же есь марнымъ сотворѣнемъ Божимъ, завдячуючимъ Богу свое истноване.

12. И҆ да́ждь и пр. Наколи найшовъ есь спокôй въ твоей душѣ, наколи зъ твого серця уступила боязнь передъ судомъ Божимъ, поредъ нещасливою смертію, тогды передай ся опѣцѣ лѣкаря и выконуй его приписы, немовъ бы се були приказы Божѝ. Зри выс. ст. 1. 9.

13. Є҆́сть вре́мѧ и пр. Жидôвскѝ лѣкарѣ були звычайно заразомъ священниками и приносили такожь ôтъ себе жертвы (благоꙋха́нїе) Богу, просячи его о помôчь въ успѣшнôмъ уздоровленю повѣреныхъ своей опѣцѣ хорыхъ. (Ст. 14.) Гдеякѝ толкують грецке слово euodia, переведене тутъ черезъ благоꙋха́нїе, въ значеню: успѣхъ; въ тôмъ случаю належить ст. 13 и 14 толковати выключно о лѣкаряхъ, въ ôтрôжненю ôтъ священикôвъ, и розумѣти тѝ стихи яко правило для всѣхъ лѣкарѣвъ, щобы не спускали ся выключно на свою зручнôсть въ лѣченю, но щобы о успѣхъ своихъ заходôвъ около уздоровленя хорыхъ до Бога молили ся.

14. вре́мѧ, є҆гда̀ въ рꙋкꙋ̀ є҆гѡ̀ благоꙋхан́іе: И҆во и҆ тіи
Гдви мо́лѧтсѧ, да оу҆пра́витъ и҆̀мъ поко́й и҆ и҆сцѣ-
15. ле́ніе ра́ди ѡ҆здравле́ніѧ. [а] Согрѣша́й предъ
Сотво́ршимъ є҆го̀, впадє́тъ въ рꙋцѣ̀ врачꙋ̀. [б]
16. Ча́до надъ мертвеце́мъ и҆сточѝ сле́зы, и҆ ꙗ҆́коже
ѕлѣ̀ стра́ждꙋщъ начнѝ пла́чь: и҆ ꙗ҆́коже досто́-
итъ є҆мꙋ̀, соскꙋ́тай тѣ́ло є҆гѡ̀, и҆ не пре́зри по-
17. гребе́ніѧ є҆гѡ̀. Го́рекъ сотворѝ пла́чь, и҆ рыда́ніе
тепло̀, и҆ сотворѝ сѣ́тованіе, ꙗ҆́коже є҆мꙋ̀ досто́-
итъ, де́нь є҆ди́нъ и҆ два̀ хꙋле́ніѧ ра́ди, [в] и҆ оу҆-

а) Второз. 28, 21. б) 1. Сол. 4, 13. в) Притч. 15, 13.

15. Согрѣшаѧй и пр. Многѝ хоробы походять зъ грѣхôвъ и розпусты; они суть дуже часто карами, якѝ Богъ зсылає на грѣшника для его поправы; тожь кто хоче уникнути хоробы и не впасти въ руки лѣкаря, нехай стереже ся грѣхôвъ. Зр. выс. 19, 2. и сл.; 23, 23.; Єккл. 11, 10.

16. Ча́до и пр. Сірахъ хоче, щобы Израильтяне ôтдавали честь умершимъ, яка имъ пôсля звычайныхъ обрядôвъ належить ся. До такихъ обрядôвъ належавъ у жидôвъ плачь и заводжене надъ умершимъ. (Зри 2. Цар. 1, 17.; 3, 22.; 3. Цар. 13, 31.; Єрем. 9, 17.; Єзек. 8, 14.; Мат. 9, 23.) Дальше було въ звычаю у жидôвъ, що тѣло умершого обвивано простираломъ, повивалами. (Зри Іоа. 11, 44.; 19, 40.) Кромѣ того старано ся для умершихъ о якъ найчестнѣйшій похоронъ. (Зри Тов. 4, 3.) — Ꙗ҆́коже ѕлѣ̀ и пр. Плачь такъ усильно, немовъ-бысь утерпѣвъ щось дуже прикрого.

17. Го́рекъ и пр. Окажи ознаки великого жалю по утратѣ умершого. — Сотворѝ сѣ́тованіе и пр. Дѣлай жалобу пôсля достоинства умершого — черезъ одинъ день, або такожь черезъ два дни. Єсть ту бесѣда о первыхъ дняхъ великои жалобы, котра була получена съ плачомъ, постомъ и качанемъ ся въ пороху. Звычайна жалоба у жидôвъ тревала сѣмь дней. Зрн выс. 22, 11. Въ надзвычайныхъ случаяхъ тревала она 30 дней.

18. тѣшися печа́ли ра́ди: [a] Ѿ печа́ли бо сме́рть
быва́етъ, и҆ печа́ль серде́чная сла́четъ крѣ́пость.
19. Въ нанесе́нїи пребыва́етъ и҆ печа́ль, и҆ житїе́ ни-
20. щагѡ въ се́рдцы. Не да́ждь въ печа́ль се́рдца
твоегѡ̀, ѡ҆ста́ви ю҆ помяно́въ послѣ́дняя:

a) Притч. 17, 22.; выс. 30, 25.

(Числ. 20, 29.; Второз. 21, 13.; 34, 8.) Сірахъ забороняє продовжати жалобу, пôстъ и плачь понадъ два дни, понеже довша жалоба зашкодила бы здоровю. Найдовше має жалоба тревати два дни, а то холе́нїя ра́ди, с. є. для запобѣженя обмовѣ, бо єсли бы кто залишивъ жалобы по смерти когось зъ своихъ сродникôвъ або добродѣѣвъ и т. п., то говорено бы о нимъ, що не любивъ умершого, або що тѣшить ся зъ єго смерти. — Ѹ҆тѣ́шися и пр. Плачь и пости найдовше чезезъ два дни твоєи жалобы; въ прочи҆̂ дни ѣджь и пий, якъ и другі҆̂ люди, и шукай потѣшеня въ крузѣ твоєи родины и ближныхъ.

18. Ѿ печа́ли и пр. Довшимъ смуткомъ и постомъ ослабивъ-бысь твоє здорове и приспѣшивъ-бысь твою смерть.

19. Въ нанесе́нїи и пр. Довші҆̂ умертвленя, які҆̂ сумуючі҆̂ по умершôмъ наносить собѣ самому, суть для єго здоровя дуже небезпечні҆̂, понеже ихъ смутокъ щоразъ збôльшає ся и ихъ житю загрожує. Жи́тїе и пр. Має ту розумѣти ся поживленє сумуючого въ часѣ жалобы. Такі҆̂ сумуючі҆̂ споживали навѣть по заходѣ сонця лишь лихі҆̂ стравы, якихъ уживали найбѣднѣйші҆̂ люди, и не пили вина, о котрôмъ пише Сірахъ выс. 31, 32, що оно єсть сотворене на весе́лїе человѣ́кѡмъ. Кто привыкъ до лучшои ѣды и до вина, тому мусить довше уживанє лихого поживленя въ часѣ жалобы при єго смутку стати ся шкôдливымъ.

20. Не да́ждь и пр. Памятай на кончину всѣхъ людей. Всѣ люди суть смертні҆̂; нынѣ умеръ твôй ближный, а завтра можешь и ты пôйти за нимъ; чи скорше

21. Не забꙋди, нѣсть во возвращенїѧ: и҆ ємꙋ̀ пóль-
22. зы не сотворѝши, и҆ себѣ̀ ѡ҆злóбиши. Помѧнѝ
сꙋдъ є҆гѡ̀, ꙗ҆кѡ сѝце и҆ твóй: мнѣ̀ вчерà, а҆ те-
23. бѣ̀ днéсь. [a] Въ покóи мертвецà оу҆покóй пáмѧть
є҆гѡ̀, и҆ оу҆тѣ́шисѧ ѡ҆ нéмъ въ и҆схóдѣ дꙋ́ха є҆гѡ̀.
24. Премꙋ́дрость кни́жника въ благовре́менїи прáзд-
невства, и҆ оу҆малѧ́йсѧ дѣѧ́нїемъ своимъ оу҆-

а) 2. Цар. 12, 20.

чи пôзнѣйше мусѣвъ-бысь черезъ смерть стратити твого пріятеля; чомужь мавъ-бысь бути безпотѣшнымъ?

21. Не забꙋди и пр. Заводженемъ, плачомъ, надмѣрною жалобою не завернешь умершого назадъ до житя; твôй смутокъ не принесе єму ніякого хôсна, а твому здоровю нанесе шкоду.

22. Помѧнѝ и пр. Хочешь найти въ твоимъ смутку по утратѣ дорогои особы успокоєне, то погадай собѣ лишь на судьбу, яка єго постигла, а яка и тебе не омине; ты скорше або пôзнѣйше пôйдешь за нимъ, якъ то каже наша приповѣдка: нынѣ менѣ, завтра тобѣ. Смерть злучить тебе знову съ твоимъ пріятелемъ котрого утрату ты оплакуєшь.

23. Въ покóи и пр. Умершій почиває въ гробѣ, — будьже и ты спокôйный и не оплакуй єго надмѣрно и съ шкодою для твого здоровя. Єго безсмертна душа вôйшла въ обители блаженныхъ, тожь потѣшай ся єго теперѣшною щасливою судьбою.

24. Премꙋ́дрость и пр. Сірахъ бере ту въ оборону станъ жидôвскихъ священикôвъ, або поколѣне Левія, котрому Мойсей поручивъ справоване богослуженя, объучоване народа въ Божôмъ законѣ и выконуване власти судейскои. Съ тымъ занятємъ не годило ся рôльництво и ремѣсництво. Длятого назначивъ Мойсей поколѣню Левія десятины и певну часть зъ жертвъ прочихъ поколѣнь, щобы левиты и священики, будучи вôльнѝ ôтъ працѣ на удержане свого житя (въ благовре́менїи прáзднества), могли съ тымъ бôльшимъ спокоємъ и хôсномъ ôтдава-

25. премꙋдритсѧ. Чи́мъ оу҆мꙋдри́тсѧ держа́й ѡ҆ра́ло,
и҆ хвалѧ́йсѧ о҆стно́мъ? гонѧ́й волы̀, и҆ ѡ҆бращѧ́-
йсѧ въ дѣ́лѣхъ и҆́хъ, и҆ по́вѣсть є҆гѡ̀ въ сы-
26. нѣ́хъ ю҆́нчихъ? Сє́рдце своѐ да́стъ возры́ти
вразды̀, и҆ вдѣ́нїе є҆гѡ̀ на насыще́нїѧхъ ю҆́ницъ.
27. Та́кѡ всѧ́къ древодѣ́лѧ и҆ а҆рхїте́ктѡнъ, и҆́же но́-
щы ѿкѡ дни̑ провожда́етъ: дѣ́лѧ и҆звѧ̑нїѧ пе-
ча́тей, и҆ прилѣжа́нїе є҆гѡ̀ и҆змѣни́ти разли́чїе:

ти ся науцѣ Божои мудрости, Божого закона, и туюже другимъ поясняти. — Оу҆малѧ́йсѧ и пр. Кто не розсѣвае свого духа внѣшными и неôтповѣдными занятями, той може поступати въ набуваню мудрости, науки.

25. Чи́мъ оу҆мꙋдри́тсѧ и пр. Анѣ змысла анѣ часу до науки въ законѣ Божôмъ не може мати селянинъ, котрый занимае ся тôлько рôльництвомъ и ховомъ худобы и о тôй худобѣ мыслити и говорити любить. — О҆стно́мъ. Зри пояснене Єккл. 12, 11. — Ѡ҆бращѧ́йсѧ и пр. Кто есть занятый роботами при помочи волôвъ, такожь ихъ ховомъ. — Въ сынѣ́хъ ю҆́нчихъ. Въ бычкахъ.

26. Сє́рдце своѐ и пр. Селянинъ не може ôтдавати ся наукамъ, понеже цѣла его мысль есть занята управою рôли и старанемъ ся о кормъ для коровъ и иншои худобы.

27. Та́кѡ всѧ́къ и пр. Якъ селянинъ такъ и ремѣсникъ не мае часу и змысла для науки закона Божого. — Древодѣ́лѧ. Тесля, столяръ и т. п. — А҆рхїте́ктѡнъ. Будôвничій. — И҆́же но́щы и пр. Котрый працюе въ своимъ заводѣ въ день и въ ночи, с. е. котрый ничимъ иншимъ якъ тôлько своимъ ремесломъ есть занятый, бо навѣть въ ночи неразъ працюе або хоть мыслить, якъ бы мôгъ урядити свою денну працю и якъ найлучше ю выконати. — Дѣ́лѧ и пр. Котрый занимае ся вырѣзованемъ печатокъ, перстенѣвъ съ печаткою. Такихъ печатокъ уживано въ старинности замѣсть пôдписôвъ. Зри пояснене Быт. 41, 42.; Єст. 3, 10. — Прилѣжа́нїе и пр. Цѣла его мысль въ тôмъ, щобы на пе-

28. Сердце своѐ дастъ оуподобити живописаніе, и
29. вдѣніе ѥгѡ ѥже совершити дѣло. Такожде и
ковачь сѣдѧ влизъ наковални, и соглѧдаѧй
дѣло желѣза: курѣніе ѻгнѧ оудрꙋчитъ тѣло ѥгѡ,
30. и теплотою пѣщи оутрꙋдитсѧ: Гласъ млата ѡ҆ѧ-
новитъ оухо ѥгѡ, и прѧмѡ подобію сосꙋда ѻ҆-
31. чи ѥгѡ: Сердце своѐ вдастъ на скончаніе дѣлъ,
32. и вдѣніе ѥгѡ оукрасити до конца. [a] Такожде
и скꙋдѣлникъ сѣдѧ на дѣлѣ своемъ, и вертѧ

a) Ер. 18, 3.; Прем. Сол. 15, 7.

чаткахъ вырѣзати рôжного рода фиґуры людей, звѣрятъ и другихъ рѣчей маючихъ подобіє до того, що представляють; надъ тымъ ôнъ чувае, о тоє усильно старає ся, щобы єго робота якъ найлучше удала ся. (Ст. 28.)

29. Такожде и пр. Такожь коваль и другѝ єму подôбнѝ ремѣсники, якъ н. пр. слюсаръ, не могуть ôтдавати ся наукамъ. Они бо сидять при ковалѣ и пильно уважають на выконанє своєи роботы; дымъ огню докучає такому, горячо ôтъ печи ковальскои ослабляє єго; молотъ єго (ст. 30.) щоразъ новыми ударянями дѣлає лоскôтъ и разить єго ухо, а єго очи суть зверненѝ выключно на єго роботу и на модель, якій має въ мысли, щобы рѣчь, котру дѣлає, була згôдна съ моделемъ, щобы въ чôмъ не помыливъ ся; ôнъ (ст. 31.) цѣлу свою мысль звертає на маючу выконати ся роботу, и усильно старає ся, щобы здѣлати роботу гладко, якъ найлучше.

32. Такожде и скꙋдѣлникъ и пр. Наукамъ не може ôтдавати ся такожь гончарь, занятый всегда своєю роботою; который (ст. 33.) усильно старає ся, щобы якъ найбôльше выробити судинъ, немовъ бы єму була вся єго робота до выконаня напередъ ôтчислена; который (ст. 34.) руками надає видъ, форму судинѣ, розмѣсивши впередъ землю або глину ногами, щобы ю здѣлати способною до принятя формы, яку єй надати хоче; который (ст. 35.) старає ся усильно о красне выкôнчене

33. ногáма своймá кóло: Ѝ же въ печáли лежи́тъ вы́-
нꙋ на дѣлѣ своéмъ, и҆счисляѧ́емо всѐ дѣ́ланїе є҆гѡ̀:
34. Мы́шцею своéю вооврази́тъ врéнїе, и҆ предъ но-
35. гáма преклони́тъ крѣ́пость є҆гѡ̀: Сéрдце своѐ
вдáстъ скончáти сосꙋ́дъ, и҆ вдѣ́нїе є҆гѡ̀ ѡ҆чи́сти-
36. ти пéщь. [a] Всѝ сїи на рꙋ́ки своѧ̀ надѣ́ютсѧ,
37. и҆ кїи́ждо въ дѣ́лѣ своéмъ оу҆мꙋдрѧ́етсѧ. Безъ
тѣ́хъ не насели́тсѧ грáдъ, и҆ не вселѧ́тсѧ ни
38. похóдѧтъ, и҆ въ собóрище не вóзмꙋтсѧ: На
прⷭ҇тóлѣ же сꙋдéй не сѧ́дꙋтъ, и҆ завѣ́та сꙋдꙋ̀ не
размы́слѧтъ, нижѐ и҆́мꙋтъ и҆звѣщѧ́ти наказáнїѧ

a) выс. 10, 1.

своеи роботы, по чôмъ мусить старанно вычистити печь, где судины выпалюють ся

36. Всѝ сїи и пр. Всѣ тѝ люди (селяне и ремѣсники) покладають надѣю свого удержаня въ працѣ своихъ рукъ, а кождый зъ нихъ есть мудрымъ, бѣглымъ, въ своимъ заводѣ, розумѣючи ся на его обовязкахъ и выповняючи ихъ належито.

37. Безъ тѣ́хъ и пр. Селяне и ремѣсники суть пожиточными людьми; жадна суспôльнôсть не може безъ нихъ обôйти ся; безъ нихъ не можна бы збудовати ніяке мѣсто, — однако самѝ они не могуть задля своихъ занятій поселяти ся побôчь домôвъ потребуючихъ спокою, анѣ не могуть проходжувати ся по мѣстѣ подôбно людямъ ученымъ и высшого стану, мусять бо ôтдавати ся своей заводовôй працѣ — однѝ при господарствѣ, другѝ въ своихъ варштатахъ, — анѣ въ кôнци (ст. 38.) не могуть одночасно повнити обовязки учителѣвъ, священикôвъ, судій; до того бо не мають они нѣ часу, нѣ здôбностей нѣ потрѣбныхъ вѣдомостей. — Собóрище. Згромаджене людей, дбаючихъ про добро мѣста.

38. Завѣ́та сꙋдꙋ̀ и пр. Они не розумѣють судовыхъ справъ и уставъ, и тому не суть въ станѣ выдати справедливый засудъ на провинившихъ, анѣ не мо-

39. И сꙋда̀, И въ при́тчахъ не ѡ҆бра̑щꙋтсѧ: Но то́кмѡ зда́нїемъ житє́йскимъ прилѣжа́тъ, И моле́нїе и҆́хъ въ дѣ́ланїи хꙋдо́жества.

Глава̀ 39.

Пожиточне занятє богобоязливого мудрця. Вôзванє до хвалы Сотворителя.

1. То́чїю вдаю̑щїй дꙋ́шꙋ свою̀, И размышлѧ́ющїй въ зако́нѣ Вы́шнѧгѡ, премꙋ́дрости всѣ́хъ дре́вних҃ъ взы́щетъ, И въ проро́чествїихъ поꙋча́тисѧ
2. бꙋ́детъ. Пѡ́вѣсти мꙋже́й и҆мени́тыхъ соблюде́тъ,

гуть безъ потрѣбныхъ вѣдомостей повнити обовязки, якѝ лишь людямъ ученымъ повѣряють ся. Притчи або моральнѝ выреченя були у жидôвъ предметомъ до диспутъ межи учеными людьми.

39. Но то́кмѡ и пр. Селяне и ремѣсники мають позôстати при своихъ заводахъ, потрѣбныхъ для цѣлей земскихъ сего житя, молячи Бога о помôчь до своеи працѣ и о користи зъ тоиже; яко честнѝ и совѣстнѝ, а при тôмъ необходимѝ члены людскои суспôльности, найдуть они у всѣхъ людей належне почитанє.

1. То́чїю и пр. Въ противоположеню до селянъ и ремѣсникôвъ выкладае Сірахъ обовязки мудрцѣвъ, занимаючихъ ся выключно слѣдженемъ правды и Божого закона, користаючихъ зъ всѣхъ средствъ, якѝ до сеи цѣли провадять, и дѣлаючихъ себе въ той способъ здôбными до успѣшного справованя публичныхъ урядôвъ. Ото они съ всею усильностію ôтдають ся науцѣ Божого закона, старають ся пôзнати мудрôсть давныхъ людей ученыхъ, читають ихъ письма, и розчитують ся въ пророцтвахъ, або въ святыхъ письма хъ, написяныхъ вдухнонеными мужами.

2. Пѡ́вѣсти и пр. Мудрець занимае ся бесѣдами

3. И҆ во и҆звитїѧ при́тчей совни́детъ: [а] Сокрове́нная при́тчей и҆зы́щетъ, и҆ въ гада́нїи при́тчей
4. поживе́тъ. Посредѣ̀ велмѡ́жъ послꙋ́житъ, и҆ предъ
5. старѣ́йшинꙋ ꙗ҆ви́тсѧ: Въ землѝ чꙋжди́хъ ꙗ҆зы́къ про́йдетъ, добро́ бо и҆ ѕло̀ въ человѣ́цѣхъ
6. и҆скꙋсѝ. [б] Се́рдце своѐ вда́стъ оу҆треневати къ Гдⷭ҇ꙋ сотво́ршемꙋ є҆го̀, [в] и҆ предъ Вы́шнымъ помо́литсѧ, и҆ ѿве́рзетъ оу҆ста̀ своѧ̀ на моли́твꙋ,
7. [г] и҆ ѡ҆ грѣсѣ́хъ свои́хъ помо́литсѧ. [д] А҆́ще Гдⷭ҇ь ве́лїй восхо́щетъ, дꙋ́хомъ ра́зꙋма и҆спо́лнитсѧ:
8. То́й ѡ҆дожди́тъ глаго́лы премꙋ́дрости своеѧ̀,

а) Тит. 1, 9. б) Пс. 118, 47. в) Еф. 3, 14.; Фил. 1, 9. г) 1. Цар. 12, 23. д) 1. Кор. 2, 13.; 2. Тим. 2, 7.

славныхъ мужѣвъ и старае ся ôткрывати загадочный змыслъ притчь. (Ст. 3.) Зри о тôмъ выс. 38, 38. и Прем. Сол. 1, 3.

4. Посредѣ̀ и пр. Мудрець, ученый, може легко отримати мѣстце державного урядника при дворѣ царскôмъ; ôнъ и тымъ способомъ розширяе свои вѣдомости и розвивае свою мудрôсть и досвѣдъ, остаючи въ окруженю людей знаменитыхъ и разомъ съ ними розвязуючи рôжнѝ труднѝ и завилѝ справы.

5. Въ землѝ и пр. Мудрцѣ восточнѝ ôтбували звычайно подорожи, щобы пôзнавати способъ мысленя и поступованя людей, и щобы зъ ôтти творити правила росторопности въ житю. Зри выс. 34, 10.

6. Се́рдце и пр. Кто шукае мудрости, той встае вчасно, офѣрує Богу первенцѣ дня дитинною молитвою, и просить его о прощене грѣхôвъ, щобы усунути перешкоды до набутя мудрости.

7. А҆́ще Гдⷭ҇ь и пр. Успѣхъ молитвы такого чоловѣка буває, що Богъ дае ему дѣйстно мудрôсть, котру то мудрôсть ôнъ щедро и обыльно обертае на пожитокъ своихъ ближныхъ, славлячи при тôмъ величіе и доброту Бога. (Ст. 8.)

9. и҆ въ молитвѣ и҆сповѣ́стсѧ гдⷭ҇ви: То́й оу҆пра́витъ
совѣ́тъ є҆гѡ̀ и҆ хꙋдо́жество, и҆ въ сокрове́нныхъ
10. є҆гѡ̀ размышлѧ́ти вꙋ́детъ: То́й и҆звѣсти́тъ на-
каза́нїе оу҆че́нїѧ є҆гѡ̀, и҆ въ зако́нѣ завѣ́та гдⷭ҇нѧ
11. похва́литсѧ. Восхва́лѧтъ ра́зꙋмъ є҆гѡ̀ мно́зи, и҆
12. до вѣ́ка не поги́бнетъ: [а] Не ѿи́детъ па́мѧть
є҆гѡ̀, и҆ и҆́мѧ є҆гѡ̀ поживе́тъ въ ро́ды родѡ́въ: [б]
13. Премꙋ́дрость є҆гѡ̀ повѣ́дѧтъ ꙗ҆зы́цы, и҆ хвалꙋ̀
14. є҆гѡ̀ и҆сповѣ́сть цр҃ковь. А҆́ще превꙋ́детъ, приꙋсво́-
итъ себѣ̀, и҆ а҆́ще почі́етъ, и҆́мѧ ѡ҆ста́витъ па́че
15. ты́сѧщъ. Є҆щѐ размы́сливъ повѣ́мъ, и҆ ꙗ҆́коже

а) Притч. 10, 7. б) 2. Тим. 2, 2.

9. То́й оу҆пра́витъ и пр. Правдивый мудрець надає своимъ заходамъ належитый напрямъ, вышукуючи въ Божо̂мъ законѣ укрытыхъ скарбо̂въ мудрости и устроюючи своє поведенє по̂сля приписо̂въ сего Божого закона.

10. То́й и҆звѣсти́тъ и пр. Мудрець голосить пожиточнѝ правды, о̂крытѝ черезъ пильне розмышлянє надъ Божимъ закономъ, своимъ ровесникамъ, и зыскує за тоє ихъ похвалу и безсмертну славу. (Ст. 11—14.) Зри 37, 25 и сл.

11. Не поги́бнетъ. Єго слава.

13. Повѣ́дѧтъ ꙗ҆зы́цы. Будуть славили погане, якъ цариця Савска Соломона. — Цр҃ковь. Синаґоґа, наро̂дъ жидо̂вскій.

14. А҆́ще превꙋ́детъ и пр. Слава мудрця не уменьшає ся черезъ єго смерть, але радше збо̂льшає ся; утрата бо єго показує людямъ, якъ благотворною була єго наука и якъ могучимъ бувъ єго примѣръ. — Па́че ты́сѧщъ. Єго будуть славили бо̂льше нѣжь тысячу другихъ, не посѣдаючихъ такои мудрости и такихъ прикмето̂въ.

15. Є҆щѐ размы́сливъ и пр. Маю єще значный запасъ напо̂мнень и радъ, зъ котрыхъ хочу єще гдеякѝ

16. лꙋны̀ полнота̀ напо́лнихсѧ. Послꙋ́шайте менѐ пре-
подо́внїи сы́нове, и҆ прозѧ́бните ꙗ҆́кѡ ши́пки про-
17. израстѧ́ющыѧ при пото́цѣ се́льномъ: [а] И҆ ꙗ҆́ко-
18. же лїва́нъ дади́те благово́нїе: И҆ процвѣти́те
цвѣ́тъ ꙗ҆́кѡ крі́нъ: преподади́те воню̀, и҆ воспо́й-
19. те пѣ́снь: Бл҃гослови́те Гдⷭ҇а во всѣ́хъ дѣ́лѣхъ
є҆гѡ̀: дади́те и҆́мени є҆гѡ̀ вели́чїе, и҆ и҆сповѣ́дай-
20. тесѧ во хвале́нїи є҆гѡ̀: Въ пѣ́снехъ оу҆сте́нъ и҆ въ
21. гꙋ́слехъ, и҆ си́це рцы́те во и҆сповѣ́данїи: [б] Дѣла̀
Гдⷭ҇нѧ всѧ̑ ꙗ҆́кѡ дѡвра̀ ѕѣлѡ̀, и҆ всѧ́ко повелѣ́-

а) Филип. 4, 18. б) Быт. 1, 31.

подати, щобы моихъ братей просвѣтити. Я хотѣвъ бы ширити свѣтло въ темнотѣ, якъ мѣсяць въ часѣ своеи повни освѣчуе темну нôчь.

16. **Послꙋ́шайте** и пр. Сірахъ взывае своихъ ученикôвъ, щобы уважно слухали мудрыхъ наукъ, якѝ ôнъ имъ голосить, и щобы тіиже вѣрно выконували, щобы ôттакъ могли стати ся добрыми, богобоязливыми и щасливыми людьми. Зеленый корчь рожевый, мило пахнюще кадило (**лїва́нъ** — ст. 17.) и цвитуча лелія (**кріи́нъ** — ст. 18.) суть образами щасливого праведника, ôтзначаючого ся красными дѣлами и розширяючого въ около себе воню своихъ чеснотъ. Зр. выс. 24, 14 и сл.; Пс. 1, 3. — **Преподо́внїи**. Зри пояснене Пс. 78, 2.

19. **Бл҃гослови́те** и пр. Сірахъ взывае своихъ ученикôвъ до прославляня Бога въ пѣсни, котру ôнъ ст. 21 имъ подае.

20. **Въ пѣ́снехъ оу҆сте́нъ**. Въ пѣсняхъ устами спѣваныхъ. — **Въ гꙋ́слехъ**. Зри пояснене Пс. 32, 2. — **Во и҆сповѣ́данїи**. Въ славленю Бога, въ пѣсни похвальнôй.

21. **Дѣла̀** и пр. Всѣ Божѝ дѣла суть совершенно добрѝ; всьо, що Богъ дѣлае и заряджуе, есть мудре и пожиточне; цѣлый устрôй свѣта свѣдчить о безконечнôй мудрости и добротѣ Сотворителя.

22. нїе во врéмѧ своѐ бꙋ́детъ. И҆ нѣ́сть рещѝ: что̀
сїѐ? на что̀ сїѐ? всѧ̑ во сїѧ̑ во врéмѧ своѐ взы́-
23. скана бꙋ́дꙋтъ. [а] Слóвомъ ѐгѡ̀ ста̀ вода̀ ꙗ҆́кѡ
стóгъ, и҆ глаго́ломъ оу҆́стъ ѐгѡ̀ прїѧ́телища вѡдна́ѧ.
24. Повелѣ́нїемъ ѐгѡ̀ всѧ́кое благоволе́нїе, и҆
25. нѣ́сть, и҆́же оу҆ма́литъ спасе́нїе ѐгѡ̀. [б] Дѣла̀
всѧ́кїѧ пло́ти предъ ни́мъ: и҆ нѣ́сть оу҆кры́тисѧ
26. ѿ о҆чесъ ѐгѡ̀: [в] Ѿ вѣ́ка на вѣ́къ призрѣ̀, и҆

а) Исх. 14, 21.; I. Нав. 3, 16. б) Пс. 138, 1. в) Єккл. 1, 9.

22. И҆ нѣ́сть и пр. Єсли въ свѣтѣ дѣє ся гдещо такого, що здає ся не ôтповѣдати Божôй мудрости и добротѣ, то походить се зъ ôтти, що мы не розумѣємъ намѣрôвъ, пôсля котрыхъ Богъ свѣтомъ управляє. Ажь за гробомъ дôзнаємъ ся о тыхъ Божихъ намѣрахъ. Зр. Єккл. 8, 17.

23. Слóвомъ и пр. Яко доказы Божои всемогучости наводить ту Сірахъ чудесный перехôдъ Израильтянъ черезъ червоне море. Зр. Пс. 76, 17.; Пс. 105, 9.; Пс. 113, 3.; Пс. 135, 13.; Ис. 51, 10.; 63, 12.; Прем. Сол. 19, 7. — Прїѧ́телища вѡдна́ѧ. Збôрники водъ с. є. море. Гдеякѝ мають ту на мысли се, що на Божій приказъ зôбрали ся воды, щобы показала ся суха земля. (Быт. 1, 9.)

24. Повелѣ́нїемъ и пр. Єсли Богъ хоче кого зъ своихъ слугъ спасти зъ якого небезпеченьства, то жадна земска сила не може перешкодити єго помочи; Богъ бо єсть всемогучій. Надармо гнавъ Фараонъ съ цѣлымъ своимъ войскомъ за Израильтянами; они мимо того спасли ся.

25. Дѣла̀ и пр. Богъ єсть не тôлько всемогучимъ но и всевѣдучимъ; ôнъ знає мысли, намѣры всѣхъ людей.

26. Ѿ вѣ́ка и пр. Для Бога нема ничого нового, надзвычайного и дивного; єго зôръ обнимає всѣ часы; Богъ видѣвъ ôтъ вѣкôвъ кожду змѣну въ свѣтѣ физичнôмъ и духовôмъ; всѣ великѝ и малѝ приключеня въ свѣ-

27. ничто́же є҆́сть ди́вно предъ ни́мъ. Нѣ́сть рещи̑:
что̀ сїѐ? на что̀ сїѐ? всѧ̑ во на потре́бꙋ и҆́хъ
28. создана̀ бы́ша. [а] Благослове́нїе є҆гѡ̀ ꙗ҆́кѡ рѣка̀
29. покры́, и҆ ꙗ҆́кѡ пото́къ сꙋ́шꙋ напои̑. [б] Си́це
гнѣ́въ є҆гѡ̀ ꙗ҆зы́цы наслѣ́дѧтъ, ꙗ҆́кѡ преврати̑
30. во́дꙋ въ сла́ность. [в] Пꙋти̑ є҆гѡ̀ преподѡ́бнымъ
пра́ви, та́кѡ безза́конникѡмъ претыка̑нїѧ.

а) Пс. 64, 11. б) Пс. 93, 10. в) Пс. 17, 27.; Лук. 7, 35.

тѣ суть дѣломъ его ôтвѣчного, наймудрѣйшого зарядженя.

27. Нѣ́сть и пр. Скоро знаемъ, що всѣ рѣчи походять ôтъ наймудрѣйшого и найдобротлившого Бога, то, хотяйбысьмо о призначеню якои рѣчи не знали, будьмо пересвѣдченѝ, що и она зôстала ôтъ Бога сотворена для нашого хôсна; въ природѣ бо не може бути ничь непотрѣбного.

28. Благослове́нїе и пр. Куда лишь звернемъ нашѝ очи, чи на ланы збôжомъ покрытѝ, чи на цвѣтками украшенѝ луги, чи на дерева обтяженѝ овочами, чи на зеленѝ лѣсы, чи на виноградъ обвѣшеный грознами, чи на стада пасучѝ ся въ травѣ, — всюда видимъ найявнѣйшѝ доказы, що Богъ обсыпуе мешканцѣвъ земли своимъ благословенїемъ, своими добродѣйствами.

29. Си́це гнѣ́въ и пр. Добротливый Богъ есть такожь Богомъ справедливымъ, который карае беззаконнѝ народы, и ихъ плодовиту землю въ сумне море замѣнюе, якъ се стало ся съ плодовитыми околицями Содомы и Гоморы.

30. Пꙋти̑ и пр. Богъ простуе, вырôвнуе дороги своимъ побожнымъ (преподѡ́бнымъ) слугамъ, якъ н. пр. Израильтянамъ при переходѣ черезъ червоне море; грѣшникамъ же ставить Богъ завады, о котрѝ потыкають ся и падають, якъ се стало ся съ Египтянами, гонячими за народомъ израильскимъ. Зри еще пояснене Пс. 17, 27.

31. [a] Благаѧ благимъ создана быша изъ начала,
32. такожде грѣшнымъ злаѧ. Начало всакїѧ потребы въ житїе человѣку, вода, и огнь, и желѣзо, и соль, и семїдалъ пшеницы, и млеко, и
33. медъ, кровь гроздова, и масло, и риза: Всѧ сїѧ благочестивымъ во благаѧ, сице и грѣшни-

a) Рим. 8, 28.

31. Благаѧ и пр. Всѣ твари, якї Богъ сотворивъ на початку, мали причиняти ся до щастя чоловѣка, и були до осягненя сеи цѣли добрыми. Такими суть они и теперь для людей добрыхъ, добродѣтельныхъ, котрї ихъ уживають пôсля намѣрôвъ Божихъ и пôсля правилъ розуму; для грѣшникôвъ суть они злї, понеже грѣшники ихъ надъуживають; для грѣшникôвъ суть всѣ тї рѣчи немовъ сотворенї на ихъ шкоду. Се видимъ блисше зъ двохъ слѣдуючихъ стихôвъ.

32. Начало и пр. Головными потребами людского житя суть: вода, огонь, желѣзо, сôль, добра мука пшенична, молоко, мѣдъ, вино, олива (уживана на востоцѣ замѣсть нашого масла, а такожь до помазованя тѣла), и одѣжь. Всѣхъ тыхъ рѣчей (ст. 33.) уживае побожный чоловѣкъ до заспокоєня своихъ потребъ и тымъ способомъ причиняють ся тї рѣчи до єго щастя. Ôнъ уживае ѣды и напитку мѣрно и съ вдячностію къ Богу; ôнъ уживае желѣза до управы рôли, до рубаня дерева, до тесаня каменя; ôнъ скрѣпляе виномъ свои силы тѣлеснї и розвеселюе свого духа. Чоловѣкъ же безбожный уживае ѣды и напитку неумѣренно и съ невдячностію къ Богу; ôнъ послугуе ся тварами Божими до заспокоєня своихъ злыхъ пристрастей, и спроваджуе тымъ способомъ на себе нещасте. Желѣзо дае єму оруже до убиваня єго ближныхъ; неумѣренымъ уживанемъ вина нищить ôнъ свое здорове и позбавляе себе свобôдного уживаня здоровя. А такъ суть твари Божї самї въ собѣ добрыми; Богъ не сотворивъ ничого, що було бы злымъ, але чоловѣкъ надъуживае доброе на свою власну шкоду.

34. кѡмъ превратѧтсѧ въ ѕлаѧ. Сѹтъ дѹси, ѝже
сѡздани быша на месть, и ꙗростїю своею оу-
35. твердиша раны имъ: Во времѧ скончанїѧ излї-
ютъ крѣпость и ꙗрость сотворшагѡ ихъ со-
36. вершатъ. [а] Огнь, и градъ, и гладъ, и смерть,
37. всѧ сїѧ созданѧ быша на месть: [б] Зѹвы ѕвѣ-
рей, и скорпїи, и ехїдны, и мечь ѿмщаѧй въ
38. погибель нечестивыхъ: [в] Въ заповѣдехъ егѡ
возвеселѧтсѧ, и на землѝ на потребѹ оугото-
вѧтсѧ, и во временахъ своихъ не имѹтъ прей-
39. тѝ слова. Егѡ ради испервѧ оутвердихсѧ, и

а) Пс. 148, 8. б) нис. 40, 9. в) Іов. 37, 12.

34. Сѹть дѹси и пр. Ст. 34—38 суть ôтповѣдею на пытане: якъ могуть всѣ рѣчи, сотворенѝ ôтъ Бога, называти ся добрыми (выс. ст. 21.), если видимъ, що бурѣ, громы, градъ, голодъ, зараза, вôйна, дикѝ звѣрята дѣлають такъ много нещасть межи людьми? Ото каже Сірахъ, що всьо тое есть лишь оружіемъ, котрымъ Богъ карае безбожныхъ. Зр. Пс. 10, 6.; Пс. 148, 8. Гдеякѝ пôдъ словомъ дѹси розумѣють ангелôвъ добрыхъ або злыхъ, котрѝ служать Богу до караня людей, и котрѝ въ своимъ гнѣвѣ тѝ кары дôтклившими дѣлають. — Раны. Ту въ значеню кары.

35. Во времѧ скончанїѧ. С. е. коли Богъ намѣряе злыхъ укарати, погубити.

37. Зѹвы ѕвѣрей. Зри пояснене Второз. 32, 24. 25.; Ерем. 15, 3.; Езек. 5, 17. — Ехїдны. Вужѣ ѣдовитѝ.

38. Въ заповѣдехъ и пр. Высше наведенѝ орудія Божои справедливости представляють ся тутъ яко слуги Божѝ, котрѝ съ радостію, съ всею охотою сповняють приказы Бога, суть всегда въ поготовю на его услуги и выконують точно и въ своимъ часѣ всьо, що имъ Богъ прикаже.

39. Егѡ ради и пр. Пересвѣдчене, що мудрый и добротливый Богъ сотворивъ лишь доброе для добрыхъ

40. размы́слихъ, и҆ въ писа́нїи ѡ҆ста́вихъ. [a] Вса̑
дѣла̀ Гдⷭ҇на бла́га, и҆ всю̀ потре́бꙋ во вре́мѧ свое̑
41. пода́стъ. И҆ нѣ́сть рещѝ: сїѐ сегѡ̀ злѣ́е: вса̑ бо
42. во вре́мѧ на ᲂу҆гожде́нїе бꙋ́дꙋтъ. И҆ ны́нѣ всѣ́мъ
се́рдцемъ и҆ ᲂу҆сты̀ воспо́йте, и҆ благослови́те и҆́-
мѧ Гдⷭ҇не.

а) Быт 1, 31.

(выс. ст. 31.), и що цѣла природа служить єму до караня безбожныхъ, коли прійде часъ сеи кары, пôддерживало мене ôтъ самого початку переслѣдованя моихъ спôвплеменникôвъ за вѣру (1. Макк. 1, 12.), и я списавъ въ тôй книзѣ мои правила, щобы и другихъ скрѣпити на дусѣ.

40. Вса̑ дѣла̀ и пр. Всѣ Божѝ дѣла суть добрѝ до осягненя цѣли, до якои зôстали сотворенѝ; всьо, що Богъ зарядивъ, мусить въ своимъ часѣ причинити ся до добра людей, хотяй мы не всегда запримѣчаємъ благотворного вплыву тыхъ Божихъ заряджень.

41. И҆ нѣ́сть и пр. Чоловѣкъ, не знаючій Божихъ намѣрôвъ въ управляню свѣтомъ, не може такожь выдати належитого суду о ужиточности якоись рѣчи до сповненя тыхъ намѣрôвъ Божихъ. До сего служать переслѣдованя, вôйны, загалнѝ нужды и т. п. неразъ лучше, нѣжь спокôй и гараздъ. Треба перше чекати кôнця якого приключеня, закимъ выдамо судъ о нимъ; треба такъ въ щастю якъ въ нещастю (ст. 42.) съ вдоволенымъ серцемъ спѣвати Богу пѣснь похвальну и шукати успокоєня въ тôй гадцѣ, що Богъ всьо, що дѣлає, дѣлає добре.

Глава 40.

О прикростяхъ людского житя. Порôвнане вартости рôжныхъ рѣчей.

1. Непра́здность [а] ве́лїе создано̀ бы́сть всѧ́комꙋ
человѣ́кꙋ, и҆ и҆́го тѧ́жко на сынѣ́хъ А҆да́млихъ,
ѿ днѐ и҆схо́да и҆зъ чре́ва ма́тере и҆́хъ до днѐ по-
2. гребе́нїѧ въ ма́терь всѣ́хъ: [б] Размышле́нїѧ и҆́хъ,
и҆ стра́хъ серде́чный, [в] помышле́нїе чаѧ́нїѧ, де́нь
3. сконча́нїѧ: [г] Ѿ сѣдѧ́щагѡ на престо́лѣ сла́вы,
4. и҆ да́же до смире́ннагѡ на земли̇̀ и҆ пе́пелѣ. Ѿ
носѧ́щагѡ багрѧни́цꙋ и҆ вѣне́цъ, и҆ да́же до ѡ҆-

а) Быт. 47, 9.; Іов. 14, 1.; Пс. 89, 11.; б) Єккл. 1, 8. в) Євр. 9, 27. г) Пс. 81, 7.; Прем. Сол. 6, 5.

1. Непра́здность и пр. До житя повного неспокою и клопотôвъ єсть кождый чоловѣкъ сотвореный, и тяжке ярмо свого житя мусить ôнъ двигати ôтъ свого народженя ажь до своеи смерти. Сірахъ называе землю ма́терїю всѣ́хъ, понеже она при народженю принимае насъ немовъ на свое лоно, носить насъ, живить насъ, а по смерти, коли мы для всѣхъ стаемъ ся предметомъ ôтразы, крые насъ въ своимъ лонѣ.

2. Размышле́нїѧ и пр. Чоловѣкъ, якъ довго жіе, роздумуе надъ своею дальшою судьбою, а очѣковане непевнои будучности выкликуе въ его душѣ неспокôй и бôязнь, а при тôмъ тревожить его гадка о нехибнôй смерти.

3. Ѿ сѣдѧ́щагѡ и пр. Ôтъ высше наведеныхъ прикростей людского житя никто не єсть вôльный; они суть спôльнѝ всѣмъ людямъ, — и царямъ, засѣдаючимъ на царскôмъ престолѣ и одѣтымъ въ царскій вѣнець и багряницю, и бѣдакамъ, одѣтымъ въ грубу полотянку и сидячимъ въ пониженю на земли и попелѣ. (Ст. 4.)

5. дѣва́ющагѡсѧ льнѧ́ною: Ꙗ҆́рость и҆ за́висть, и҆
мѧте́жъ, и҆ молва̀, и҆ стра́хъ сме́рти, и҆ вражда̀,
и҆ рве́нїе, [a] и҆ во вре́мѧ поко́ѧ на ло́жи со́нъ
6. нощны́й и҆змѣнѧ́етъ ра́зумъ є҆гѡ̀. Ма́лѡ ꙗ҆́кѡ
ничто́же на поко́й, и҆ ѿ тогѡ̀ во снѣ́хъ ꙗ҆́кѡ во
7. дне́хъ влюде́нїѧ: Возмущє́нъ видѣ́нїемъ се́рдца
своегѡ̀, ꙗ҆́кѡ и҆звѣ́жа́въ ѿ лица̀ бра́ни: во вре́-
мѧ спасе́нїѧ своегѡ̀ воста̀, и҆ дива́сѧ ни при є҆́-
8. ди́номъ же стра́сѣ. Со всѧ́кою пло́тїю ѿ чело-

a) Іов. 7, 13.

5. Ꙗ҆́рость и пр. На тôмъ свѣтѣ бачимъ немовъ тôлько гнѣвъ и зависть, бунты и голоснѝ объявы невдоволеня, боязнь передъ смертію, вражду (ненависть) и колотню. — Во вре́мѧ и пр. Люди не мають спокою навѣть въ ночи; они бо, опанованѝ якою пристрастію, видять навѣть въ снѣ єи предметы, котрѝ ихъ непокоять. Такъ н. пр. мстивый снить о оружію до выконаня своєи пôмсты и бачить ліючу ся кровь; скупець снить о вдираючихъ ся злодѣяхъ и розбôйникахъ и т. д Всѣмъ такимъ людямъ приводить выображня въ снѣ гадки, якими они за-дня занимають ся, умножує тѝ гадки новыми а страшными образами, утомляє ихъ тѣло и духа и позбавляє ихъ покрѣпляючого сну.

6. Ма́лѡ и пр. Сонъ такого чоловѣка єсть малымъ, а радше майже жаднымъ ôтпочинкомъ; ôнъ спить такъ неспокôйно, немовъ сторожь на стражницѣ, котрый що хвиля зъ сну зрывае ся, бо єму снить ся, що непріятель зближає ся.

7. Возмущє́нъ и пр. Неодному боязливому снить ся въ ночи, що находить ся въ кровавôй битвѣ, що утечею спасъ ся ôтъ смерти; утомленый такимъ сномъ, наляканый обуджує ся и дивує ся, що пуста мара сонна могла єго такъ затревожити

8. Со всѧ́кою и пр. На нещастя, наведенѝ въ ст. 9., суть выставленѝ люди и худоба, но грѣшникôвъ дотыкають они частѣйше, понеже тѝ нещастя бувають для

вѣка даже до скота, и на грѣшныхъ седмери-
9. цею къ симъ: Смерть и кровь, и рвенїе, и о-
ружїе, наведенїя, гладъ, и сокрушенїе, и раны.
10. На беззаконныхъ создана быша сїя вся, [а)]
11. и сихъ ради бысть потопъ. [б)] Вся елика ѿ
земли, въ землю возвращаются, и ѿ воды въ

а) Быт. 7, 11. б) Быт. 3, 19.; Еккл. 1, 7.; 12, 7.; мис. 41, 13.

нихъ наслѣдками ихъ грѣховъ и карами для ихъ опамятаня и поправы. О значеню слова седмерицею зри выс. 35, 10. Пôсля Вульґаты лучить ся сей стихъ съ попередными стихами въ тôй мысли: всѣ высше наведенй прикрости суть спôльнй всѣмъ людямъ, а и худобѣ, бо и худоба ихъ подѣляе, а навѣть мае сни непокоячй; но далеко бôльшй прикрости зносить грѣшникъ; ôнъ мае такожь сны бôльше непокоячй, бо его томить грызота совѣсти, коли чуе ся виннымъ поповненыхъ збродней.

9. Кровь. Проливъ крови. — Рвенїе. Звада, спôръ. — Оружїе. Вôйна. — Наведенїя. Рôжнй нещастя. — Сокрушенїе. Спустошеня здѣланй ôтъ непріятеля. — Раны. Всякй кары, въ особенности хоробы.

10. На беззаконныхъ и пр. Высше наведенй кары суть призначенй особливо для грѣшникôвъ, котрй мають ними бути укаранй и поправленй, и суть позбавленй всякои потѣхи, доки не поправлять ся; чоловѣкъ же добродѣтельный уважае загальнй бѣды и земнй терпѣня яко средства служачй до его усовершеня, потѣшаючи ся при тôмъ надѣею лучшои будучности. — Сихъ ради бысть потопъ. Наслѣдкомъ грѣховъ бувъ потопъ, найстрашнѣйша кара зъ всѣхъ, якй навѣстили землю ôтъ еи сотвореня. (Быт. 6, 5.) Сей потопъ есть явнымъ доказомъ, що Богъ зсылае неразъ на людей загальнй бѣды, щобы укарати безбожныхъ.

11. Вся елика и пр. Всѣ воды ôтплывають назадъ до моря, зъ котрого повстали; такъ мусять всѣ люди, котрй зôстали зъ земли утворенй, повернути назадъ до земли, и умерти.

12. мо́ре возвраща́ютсѧ. Всѧ́къ да́ръ и҆ непра́вда и҆-
стреви́тсѧ, а҆ вѣ́ра во вѣ́къ стоѧ́ти бꙋ́детъ. а)
13. И҆мѣ́нїе непра́ведныхъ ꙗ҆́кѡ рѣка̀ и҆зсхнѐтъ, и҆
ꙗ҆́коже гро́мъ вели́къ въ до́ждь возгреми́тъ. б)
14. Є҆гда̀ разгнѐтъ рꙋ́цѣ, возвесели́тсѧ, та́кѡ пре-
15. стꙋпа́ющїи до конца̀ и҆счѐзнꙋтъ. в) И҆ча̑дїѧ не-
чести́выхъ не ᲂу҆мно́жатъ вѣ́твїй, и҆ коре́нїѧ не-

а) Притч 10, 25.; Іов. 6, 15 б) Пс. 36, 20 в) Прем. Сол. 4, 4.

12. Всѧ́къ да́ръ и пр. Урядникъ, судія и т. п., котрѝ дають ся перекупити, котрѝ хотять несправедливымъ добромъ збогатити ся, рѣдко коли осягають свою цѣль; на нихъ справджує ся звычайно наша приповѣдка: лихій набытокъ не иде въ пожитокъ. Такожь допускає Богъ неразъ, що того рода люде утрачують задля свого обманьства своє мѣстце и терплять нужду. Противно — безсторонный и справедливый судія, урядникъ, не потребує ничого обавляти ся; честнôсть, вѣрнôсть въ повненю Божихъ заповѣдей и людскихъ приписôвъ тревае найдовше.

13. И҆мѣ́нїе и пр. Якъ скоро на востоцѣ высыхає въ сухôмъ пѣску потôкъ, утвореный по навальницѣ; якъ скоро переходить буря зъ своими громами, — такъ скоро счезає несправедливо набуте богатство безбожныхъ, котрѝ нимъ такъ шумно чванили ся.

14. Є҆гда̀ разгнѐтъ и пр. Несправедливѝ судіи радо отвирають свои руки, щобы отримовати дары, но они будуть выгубленѝ яко переступники Мойсеєвого закона, котрый тыхъ дарôвъ заборонявъ и на сторонничихъ судій выдавъ клятву. Зри Второз. 16, 19.; 27, 25.

15. И҆ча̑дїѧ и пр. Безбожнѝ не дôждуть ся потѣхи на своихъ потомкахъ. Ихъ дѣти будуть якъ молодѝ деревця съ гнилыми корѣнями, ростучѝ на твердôй скалѣ, где ихъ небавомъ спалить сонце або вихоръ вырве. Одѣдичивши нечистѝ соки по своихъ порочныхъ родичахъ, отримавши при тôмъ зле выховане, не могуть они бути щасливыми отцами здоровыхъ и обычайныхъ сынôвъ.

16. чи́стаѧ на тве́рдѣ ка́мени. Ѕла́къ надъ всѧ́кою
водо́ю, и҆ на вре́зѣ рѣ́кѝ, пре́жде всѧ́кїѧ травы̀
17. и҆сто́рженъ бꙋ́детъ. Благода́ть ꙗ҆́кѡ ра́й въ бла-
гослове́нїихъ, и҆ ми́лостынѧ во вѣ́къ пребыва́етъ.
18. [а] Живо́тъ самодово́лнагѡ дѣ́лателѧ ᲂу҆сладі́тсѧ,
19. и҆ па́че ᲂ҆́ноихъ ѡ҆брѣта́ѧй сокро́вище. [б] Ча̑да и҆

а) Филип. 4, 12.; 2. Кор. 6, 10. б) Притч. 31, 23.

16. Ѕла́къ и пр. Трава, ростуча на берегахъ озеръ и рѣкъ, росте скоро и буйно, але буває такожь скоро, скорше нѣжь инша трава, скошена. Такъ само дѣє ся и съ безбожными, котрѝ несправедливымъ добромъ скоро збогачують ся и до значеня доходять; они тымъ скорше падають и гинуть.

17. Благода́ть и пр. Чоловѣкъ побожный, бридячій ся всякимъ несправедливымъ добромъ, а противно ôтзначаючій ся милосердіємъ и ласкавостію взглядомъ своихъ ближныхъ, отримує ôтъ Бога благословеніє и численне потомство. Єго рôдъ буде выпускати лѣторости якъ дерево въ раю (Быт. 2, 8.), а єго галузи будуть вѣчно зеленѣти ся и выдавати овочи для дочасного и вѣчного щастя. Зр. Пс. 111, 9

18. Живо́тъ и пр. Кто має на стôлько, щобы мôгъ жити, або кто працею зарабляє собѣ на житє, може вправдѣ называти ся щасливымъ; однако єще щаслившимъ єсть той, кто найде скарбъ, кто стає ся безъ труду богатымъ. Єго бо богатство подає єму много користей, якихъ не мають люди на малôмъ пристаючѝ и зъ працѣ рукъ утримуючѝ ся; богацтво бо подає єму средства до тымъ легшого заспокоєня своихъ потребъ, до узысканя собѣ многихъ вѣдомостей дома и въ подорожахъ, до тымъ лучшого выхованя и образованя своихъ дѣтей, до оказованя милосердія и добродѣйствъ своимъ ближнымъ.

19. Ча̑да и пр. Дѣти носять имя своихъ отцѣвъ, а мѣстамъ давано имя тыхъ, що ихъ збудовали; однѝ и другѝ удержують имя и память мужа. Но до чого придалобы ся єму всьо тоє, єсли бы ôнъ мавъ необычай-

созда́нїе гра́да оу҆твержда́ютъ и҆́мѧ, и҆ па́че о҆-
20. вои́хъ жена̀ непоро́чна вмѣнѧ́етсѧ. [а] Вїно̀ и҆ мꙋ-
сїкі́а веселѧ́тъ се́рдце, а҆ па́че о҆вои́хъ возлюбле́-
21. нїе премꙋ́дрости. Свирѣ́ль и҆ ѱалти́рь оу҆слажда́-
ютъ пѣ́снь, а҆ па́че о҆вои́хъ ѧ҆зы́къ сла́дкїй.
22. Благода́ти и҆ добро́ты возжела́етъ о҆́ко твоѐ, а҆
23. па́че о҆вои́хъ ѕла́ка сѣ́мене. Прїѧ́тель и҆ дрꙋ́гъ
срѣта́ющесѧ во вре́мѧ, а҆ па́че о҆вои́хъ жена̀ съ
24. мꙋ́жемъ. [б] Бра́тїѧ и҆ по́мощь во вре́мѧ ско́рби,

а) Пс. 103, 15 б) Лук. 16, 9.

ну жѣнку и мусѣвъ жити въ невдоволенôмъ сопружествѣ? дôбране сопружество дѣлае чоловѣка щаслившимъ нѣжь многи҆ дѣти, майно и слава.

20. Вїно̀ и пр. Духови҆ утѣхи суть о много благороднѣйши҆ нѣжь утѣхи змыслови҆. Мудрôсть и чеснота подають чоловѣкови найчистѣйши҆ и найтревальши҆ радости, перевысшаючи҆ всяку розкôшь тѣлесну.

21. Свирѣ́ль и пр. Прїятности краснои музики перевысшае прїятнôсть, яку намъ подае мила бесѣда, котра живымъ словомъ занимае нашь умъ и лишае въ насъ поучене и другі҆ користи, хотяй перегомонить уже звукъ голосу. Гдеякі҆ пôдъ ѧ҆зы́комъ сла́дкимъ розумѣють гармонїйный спѣвъ, выконаный милозвучными голосами. — Свирѣ́ль. Сопѣвка, флеяра. — Ѱалти́рь. Зри пояснене Пс. 32, 2.

22. Благода́ти и пр. Надъ принаднôсть и красоту лиця належить высше ставити видъ пôль зеленыхъ, бо они не лишь подають намъ прїятнôсть, але суть такожь пожиточни҆ и утомлене око и духа скрѣпляють, не обуджуючи пожадливости, якъ оглядане красного тѣла.

23. Прїѧ́тель и пр. Жаденъ союзъ не есть тревальшій, жадна прїязнь щирѣйша, жадна любовь нѣжнѣйша, якъ союзъ, прїязнь и любовь межи мужомъ и женою. Въ нещастю, въ хоробѣ, въ небезпеченьствѣ оказують они собѣ взаимно тревалу помôчь, яку прїятель або знакомый може намъ хиба хвилево подати.

24. Бра́тїѧ и пр. Можна много числити на помôчь братей въ потребѣ, но далеко бôльше на пожитокъ ми-

25. а̑ па́че о̑бои́хъ ми́лостыня̑ и̑зва́витъ. Зла́то и̑
сребро̀ оу̑твердѧ́тъ но́гꙋ, а̑ па́че о̑бои́хъ совѣ́тъ
26. благоꙋго́денъ бꙋ́детъ. [а] И̑мѣ́нїе и̑ крѣ́пость воз-
несꙋ́тъ се́рдце, а̑ па́че о̑бои́хъ стра́хъ Гдⷭ҇нь: [б]
27. Нѣ́сть въ стра́сѣ Гдⷭ҇ни оу̑мале́нїѧ, и̑ нѣ́сть въ
28. не́мъ лише́нїѧ по́мощи: Стра́хъ Гдⷭ҇нь ꙗ̑кѡ ра́й
благослове́нїѧ, и̑ па́че всѧ́кїѧ сла́вы покры̀ е̑го̀.

а) выс. 1, 20. б) Тов. 4, 21.; Пс. 33, 10.

лосердія; милосерного бо чоловѣка не опустить Богъ николи въ потребѣ, а и люди поважають, любять его, и помагають ему радо, коли бы ôнъ ихъ помочи потребовавъ.

25. Зла́то и пр. Чоловѣкъ богатый може легше удержати ся на своимъ становиску, противъ ворогôвъ боронити ся и своими скарбами зъ неодного клопоту выдобути ся; однако суть случаѣ, коли добра рада подасть намъ бôльшѝ услуги, нѣжь бы ихъ намъ могли подати скарбы. Розсудный бо пріятель може насъ потѣшити, нашѝ сумнѣвы усунути, подати намъ найпевнѣйшѝ средства для запобѣженя небезпеченьствамъ, грозячимъ нашому щастю.

26. И̑мѣ́нїе и пр. Не лишь майно и сила тѣлесна, але особливо боязнь Божа, св. религія скрѣпляе ôтвагу богатыра, щобы боровъ ся за справедливôсть, щобы свою кровь проливавъ за вѣру и ôтчину. Найявнѣйшѝ доказы сего подае исторія часôвъ, въ которыхъ писавъ Сірахъ. (1. Макк. гл. 2—9.)

27. Нѣ́сть въ стра́сѣ и пр. Чоловѣкови добродѣтельному не дасть Богъ впасти въ нужду, щобы потребовавъ чужои помочи; Богъ радше благословить его и нагороджуе добрами дочасными.

28. Стра́хъ Гдⷭ҇нь и пр. Боязнь Божа есть подôбна до красного саду, повного овочѣвъ рôжного рода. Она украшае своихъ почитателей найвзнеслѣйшими чеснотами и подае имъ найбôльшѝ користи въ тôмъ житю и будучôмъ.

29. Чадо животомъ просливымъ не живи: лучше
30. умрети, нежели просити. Мужъ зрѧ на чуждую
трапезу, нѣсть животъ егѡ въ числѣ живота:
31. ѡпечалитъ душу свою чуждыми врашны: Мужъ
32. же худогъ и наказанъ сохранитсѧ. Въ устѣхъ
нестыдливагѡ прошеніе усладитсѧ: и въ чревѣ
егѡ огнь возгоритсѧ.

---

29. Чадо и пр. Законъ Мойсея подававъ многи приписы для спомаганя убогихъ, а рôвно для запобѣженя зъубоженю маючихъ. Якъ довго ти приписы були выконувани, мôгъ лишь якій ледащо ôтдати ся жебрацтву. Сірахъ остерѣгае слушно передъ того рода способомъ житя, понеже ôнъ есть для норовственности дуже шкôдливый и провадить до всякои пôдлости.

30. Мужъ и пр. Такожь омизництво (живлене ся чужимъ столомъ) зачисляе Сірахъ до житя жебрацкого. Таке житє осуджуе ôнъ уже выс. 29, 25 и сл. Таке житє не заслугуе навѣть на назву житя. — Ѡпечалитъ и пр. Живлячій ся чужимъ столомъ, омизникъ, блюдолизъ, безчеститъ себе, дѣлае себе мерзкимъ для людей подôбно псу, котрый дивить ся на ѣдячихъ и примилюе ся, щобы му кинено кусникъ мяса або кости. Длятого (ст. 31.) розумный и добре выхованый не упаде николи такъ низко, щобы провадивъ такъ меракій способъ житя; ôнъ радше працюе неутомимо, щобы заробити собѣ на свôй власный хлѣбъ.

32. Въ устѣхъ и пр. Безвстыдни жебраки и омизники уважають се за щастє, що могуть жити безъ працѣ. Однако ихъ выжебраный хлѣбъ есть для нихъ не такъ поживленемъ якъ радше мукою. Они бо мусять наслухати ся много упрекôвъ и ганьбъ, а при тôмъ мусять они неразъ перетерпѣти голодъ, коли жебранина имъ не пощастить ся. Кромѣ того грызе ихъ совѣсть и выкидуе имъ: ты есь хищнымъ звѣромъ въ людскôй

Глава 41.

Якъ безбожный и праведный на смерть задивляє ся. Нещастє безбожного. О осягненю и удержаню доброго имени. О правдивôй и ложнôй встыдливости.

1. О смéрте, кóлѣ горькà твоѧ ѐсть пáмѧть человѣ́кꙋ
мирнѡ въ ѝмѣнїихъ свои́хъ живꙋ́щꙋ:
2. Мꙋ́жеви не пекꙋ́щꙋсѧ ѝ благополꙋ́чнꙋ во всѣ́хъ,
3. ѝ ѐщѐ возмогáющꙋ прїѧ́ти пи́щꙋ: [a] О смéрте,
дóвръ сꙋ́дъ твóй ѐсть человѣ́кꙋ трéвꙋющемꙋ,
4. ѝ оумалѧ́ющꙋсѧ крѣ́постїю: Въ послѣ́дней стáрости сꙋ́щемꙋ, ѝ пекꙋ́щꙋсѧ ѡ всѣ́хъ, ѝ невѣ́р

a) Іов. 5, 26.

суспôльности, дармоѣдою, котрый лишь ѣсть а ничого не зарабляє.

1. О смéрте и пр. Якъ довго чоловѣкъ єсть здоровъ, богатый, щасливый, не любить мыслити о смерти, котра позбавляє єго уживаня всѣхъ дôбръ земныхъ. Богачь — каже св. Іоанъ Зол. — умирає подвôйною смертію; ôнъ бо мусить розстати ся не лишь съ своимъ тѣломъ, але такожь съ своими богацтвами, котрѝ суть єму не меньше дорогѝ (Ст. 2.)

2. Не пекꙋ́щꙋсѧ. Безжурному. — Благополꙋ́чнꙋ во всѣ́хъ. Котрому въ всемъ добре веде ся. — Ѐщѐ возмогáющꙋ и пр. Котрому єще смакує ѣда.

3. О смéрте и пр. Смерть представляє ся ту яко судія, яко тиранъ, позбавляючій чоловѣка житя силою свого засуда. Сей засудъ смерти радо принимає чоловѣкъ убогій, котрому прикрить ся житє повне трудôвъ и клопотôвъ, — такожь пôдъупадаючій на силахъ, — такожь немôчный, на впôвъ вмерлый старець, — такожь чоловѣкъ, котрый боре ся съ журбами, якъ бы мôгъ выживити себе и свою родину, — такожь той, кто

5. ствующꙋ, и̂ погꙋбившꙋ терпѣ́нїе. [а] Не бо́йсѧ
сꙋда̀ сме́рти: помѧни̑ пе́рвѧѧ твоѧ̀ и̂ послѣ̑днѧ-
6. ѧ: се́й бо сꙋдъ ѿ Гда̑ всѧ́кой пло́ти. И̂ почто̀
ѿме́щешисѧ бл҃говоле́нїѧ вы́шнѧгѡ? а҆́ще де́сѧть,
7. а҆́ще сто̀, а҆́ще ты́сѧща лѣ́тъ: [б] Нѣ́сть во а҆́дѣ
8. ѡ҆вличе́нїѧ живота̀. [в] Ча̑да быва́ютъ ме́рзска,
ча̑да грѣ́шникѡвъ, и̂ живꙋ̑щаѧ въ селе́нїихъ не-
9. чести́выхъ: [г] Ча̑дъ грѣ́шныхъ поги́бнетъ на-
слѣ́дїе, и̂ съ сѣ́менемъ и҆́хъ вы́нꙋ поноше́нїе.

а) Пс. 88, 49. б) Прем. Сол. 4, 3. в) Прем. Сол. 3, 12. г) Іов. 20, 10.

впавъ въ зневѣру и стративъ надѣю на лучшу долю. (Ст. 4.)

5. **Не бо́йсѧ** и пр. Всѣ люди, котрі̂ жили передъ нами, мусѣли умерти, а ті̂, що по насъ будуть жити, мусять такожь умерти, понеже засудъ смерти, выданый Богомъ на Адама и его потомкôвъ, есть загальный, и никто зъ людей не може ôтъ него увôльнити ся. Слушною есть отже рѣчею, щобысьмо прикрôсть смерти усмиряли рôвностію доли всѣхъ людей.

6 **И̂ почто̀** и пр. Смерть не бере ніякого взгляду на вѣкъ чоловѣка; она забирае немовля ôтъ грудей матерныхъ якъ и немôчного старця съ неумолимою строгостію. Такъ хоче Богъ; его волѣ не маешь опирати ся.

7. **Нѣ́сть** и пр. По смерти не будешь жаловати того, що живъ-есь коротко, но що живъ-есь зле; тамъ никто не буде тобѣ вымавляти, що живъ-есь коротко або довго; тамъ будуть мали значене и нагороду не лѣта, але добрі̂ або злі̂ твои дѣла.

8. **Ча̑да** и пр. Дѣти грѣшникôвъ наслѣдують своихъ родичей и стають ся имъ подôбными, с. е. мерзкими, або еще гôршими ôтъ нихъ. Такими стають ся и ті̂, що пристають съ безбожными, бо принимають ихъ обычаѣ.

9. **Ча̑дъ** и пр. Згинуть марно ихъ богацтва, котрі̂

10. Ѻ҆тца̀ нечести́ва оу҆корѧ́тъ ча̑да, ꙗ҆́кѡ є҆гѡ̀ ра́ди
11. поноше́нїе прїи́мꙋтъ. Го́ре ва́мъ мꙋ́жїе нечести-
12. вїи, и҆̀же ѡ҆ста́висте зако́нъ Бг҃а Вы́шнагѡ: И҆
а҆́ще родите́сѧ, на клѧ́твꙋ родите́сѧ: и҆ а҆́ще оу҆м-
13. рете, въ клѧ́твꙋ раздѣле́ни бꙋ́дете. [а] Всѧ̑ є҆ли-
ка ѿ земли̑, въ зе́млю по́йдꙋтъ: та́кожде не-
14. чести́вїи ѿ клѧ́твы въ па́гꙋбꙋ. Сѣ́тованїе чело-
вѣ́кѡвъ въ тѣ́лесѣ́хъ и҆́хъ: и҆́мѧ же грѣ́шникѡвъ
15. невлаго́е потреви́тсѧ. [б] Пецы́сѧ ѿ и҆́мени, то́ во
тевѣ̀ превыва́етъ па́че ты́сѧщъ вели́кихъ сокро́-

а) Быт. 3, 19.; выс. 40, 11. б) Притч. 22, 1.

взяли по своихъ предкахъ; на ихъ потомствѣ буде тяжѣти вѣчна ганьба.

10. Ѻ҆тца̀ и пр. Тї нещаснї потомки будуть осуджовали своихъ предкôвъ, що себе и ихъ окрыли ганьбою.

11. Го́ е и пр. Зъ того стиха гдеякї заключають, що Сірахъ ôтъ ст. 8 говорить о ôтступныхъ жидахъ, котрї въ часѣ переслѣдованя Антіоха оставили законъ Мойсея и злучили ся съ поганьскими родинами. Зри 1. Макк. 1, 12—16.

12. И҆ а҆́ще родите́сѧ и пр. Дѣти безбожныхъ родичей немовъ приносять клятву съ собою на той свѣтъ; тая клятва переслѣдує ихъ черезъ цѣле житє; они жіючи безбожно подôбно своимъ родичамъ стають ся предметомъ погорды у людей и добычею вѣчнои погибели. (Ст. 13.)

14. Сѣ́тованїе и пр. По смерти безбожного ôтправляє єго родина и другї люди приписану закономъ жалобу и похороняють єго тѣло, бо сего никому не ôтказує ся, — але потôмъ счезає уже на вѣки єго память; никто не хоче анѣ мыслити о такôмъ безбожнôмъ, который бувъ ганьбою для свого народу.

15. Пецы́сѧ и пр Старай ся, щобы всѣ твои дѣла були добрї и благороднї, щобы могли тобѣ у людей

16. вищъ зла́та: [а] Блага́гѡ житїѧ число̀ дне́й, и̑
17. до́брое и̑мѧ во вѣ́ки пребыва́етъ. Наказа́нїе въ
мі́рѣ соблюди́те ча̑да: премꙋ́дрость же сокро-
ве́нна и̑ сокро́вище неѧвле́нно, ка́ѧ по́льза въ о̑-
18. вои́хъ? Лꙋ́чше человѣ́къ скрыва́ѧй вꙋ́йство своѐ,
не́жели человѣ́къ скрыва́ѧй премꙋ́дрость свою̀ [б]
19. 20. Тѣ́мже оу̑бо оу̑срами́тесѧ слове́съ мои́хъ: Нѣ́сть

а) Єккл. 7, 20. б) выс. 4, 25.

выробити добре имя, оно бо єсть дорожше и тревальше, нѣжь всѣ скарбы, котрі̑ чоловѣкъ при смерти мусить оставити.

16. Блага́гѡ и пр. Житє чоловѣка на земли, хоть бы було и якъ щасливе, не довго тревае; приходить бо скорше або пôзнѣйше смерть, и дѣлае єму конець; однако добре имя жіє въ памяти потомкôвъ и отримае въ небѣ вѣчну нагороду.

17. Наказа́нїе и пр. Въ щастю не оказуйте ся гордыми и зухвалыми, и уникайте поступкôвъ, противныхъ законамъ норовственнымъ; тымъ покажете, що єсьте мудрыми, и другихъ поучите своимъ примѣромъ. Кто своєи мудрости и обычайности на внѣ не оказує, той не приносить нѣ собѣ нѣ другимъ ніякого хôсна подôбно богачу, котрый свои скарбы въ землѣ закопує. Зр. выс. 20, 30. 31.

18. Лꙋ́чше и пр. Зри поясненє выс. 20, 31.

19. Тѣ́мже оу̑бо и пр. Не встыдайте ся добрыхъ дѣлъ, котрі̑ свѣдчать о вашôй мудрости и обычайности; но, єсли хочете встыдати ся, то встыдайте ся слѣдуючихъ рѣчей, о котрыхъ вамъ заразъ скажу. Не треба бо (ст. 20.) встыдати ся всего, що гдеякимъ людямъ не подобае ся, а тôлько того, що єсть погане и нечестиве. — Въ вѣ́рѣ. Добре, слушно, пôсля приписôвъ розуму и Божого закона. Зр. Пс. 32, 4.

21. Стыди́тесѧ и пр. Встыдай ся дѣлати або говорити щось нечистого, безвстыдного, передъ твоими ро-

бо бл҃го всѧ́къ срамъ сохранѧ́ти, и҆ не всѧ̑
21. всѣ̑мъ въ вѣ́рѣ благоволѧ́тсѧ. Стыди́тесѧ предъ
о҆ц҃е́мъ и҆ ма́терїю ѡ҆ влꙋдѣ̀, и҆ предъ си́лнымъ
22. и҆ властели́номъ ѡ҆ лжѝ: Предъ сꙋдїе́ю и҆ кн҃зе́мъ
ѡ҆ согрѣше́нїи, предъ собо́ромъ и҆ людмѝ ѡ҆ без-
23. зако́нїи: Предъ ѻ҆́вцїникомъ и҆ дрꙋ́гомъ ѡ҆ не-
пра́вдѣ, и҆ на мѣ́стѣ, и҆дѣ́же живе́ши, ѡ҆ татвѣ̀:
24. И҆ предъ и҆́стиною Бж҃їею и҆ завѣ́томъ, и҆ ѿ ѡ҆-
пе́ртїѧ лакте́й на трапе́зѣ, ѿ прелще́нїѧ взѧ́тїѧ

дичами, тымъ бо способомъ нарушивъ-бысь честь имъ належну и дуже-бысь ихъ засмутивъ, наколи бы бачили твою необычайнôсть и мусѣли обавляти ся найгôршихъ ѳи наслѣдкôвъ для твого дочасного и вѣчного житя; встыдай ся такожь говорити ложь передъ князями и зверхниками, бо они потребують знати правду, а пôймавши тебе на ложи, могуть тебе строго укарати и до вызнаня правды присиловати.

22. **Предъ сꙋдїе́ю** и пр. Встыдай ся допустити ся якого проступка передъ судїею або княземъ, бо они будуть се уважали яко обиду собѣ нанесену и укарають тебе сейчасъ. — Встыдай ся переступити въ чôмъ законъ Божій передъ народомъ, бо ôнъ мôгъ бы впасти въ гнѣвъ и укамѣнозати тебе.

23. **Предъ ѻ҆́вцїникомъ** и пр. Встыдай ся дѣлати щось кривдячого передъ твоимъ товаришомъ и пріятелемъ, понеже ôнъ зôрве пріязнь съ тобою, видячи твои нечестивѝ поступки. — Встыдай ся поповняти крадѣжь тамъ, где мешкаешь, понеже мешканцѣ, сусѣды, сейчасъ тебе пôзнають и тебе яко злодѣя уникати будуть.

24. **И҆ предъ и҆́стиною Бж҃їею и҆ завѣ́томъ.** Гдеякѝ ôтносять тѝ слова еще до попередного стиха: встыдай ся красти зъ огляду на законъ Божій, забороняючій крадѣжи. Иншѝ поясняють: встыдай ся балвохвальствомъ и другими противзаконными дѣлами ломити Божій завѣтъ, и сумнѣвати ся о Божôй вѣрности, понеже Богъ выповнить всѣ услôвя свого завѣта, заключеного съ народомъ израильскимъ, и нагородить побожного щастемъ,

25. и҆ даа́нїѧ: И҆ ѿ цѣлꙋ́ющихъ ѡ҆ молча́нїи, ѿ ви-
дѣ́нїѧ жены̀ блꙋдни́цы, и҆ ѿ ѿвраще́нїѧ сро́дни-
26. ча лица̀: [a] Ѿ ѿа́тїѧ ча́сти и҆ даа́нїѧ, и҆ ѿ
присмотре́нїѧ жены̀ мꙋжа́ты, и҆ ѿ ѡ҆вольще́нїѧ
27. рабы́ни своеѧ̀. И҆ не приступи̑ къ ѻ҆дрꙋ̀ е҆ѧ̀:

a) Исх. 20, 17.; Іов. 31, 1.; Мат. 5, 28.

а безбожного нещастємъ укарає. — Ѿ ѡ҆пе́ртїѧ и пр. Встыдай ся опирати ся на ло̑ктяхъ при ѣдженю, понеже тымъ способомъ оказавъ-бысь недостатокъ доброго выхованя и образивъ-бысь другихъ съ тобою ѣдячихъ, оказуючи имъ черезъ тоє своє легковажене. — Ѿ прелще́нїѧ и пр. Встыдай ся ошуковати другихъ при купнѣ и продажи и при всякихъ твоихъ орудкахъ, иначе бо стратишь вѣру, довѣрє у людей, и они не схотять мати съ тобою ничого спо̑льного.

25. И҆ ѿ цѣлꙋ́ющихъ и пр. Встыдай ся не поздоровити того, котрый тебе поздоровляє, бо тымъ зраджуєшь недостатокъ доброго выхованя; встыдай ся твои очи звертати на блудницю, бо тымъ показуєшь, що твоє серце єсть склонне до розпусты. — Не о̑твертай ся о̑тъ твоихъ кревнако̑въ встыдаючи ся ихъ задля ихъ нисшого стану, або о̑тказуючи имъ твоєи помочи, о котру тебе просять, бо тымъ показуєшь, що єсь твердого серця.

26. Ѿ ѿа́тїѧ и пр. Єсли твому кревнякови або ближнёму зо̑стало щось дароване або въ завѣщаню записане, съ чимъ о̑нъ съ тобою має подѣлити ся, то не позбавляй єго приналежнои єму части того дара або спадчины, всьо собѣ забираючи, се бо було бы явною крадєжею, рабункомъ. — Ѿ присмотре́нїѧ и пр. Не дразни мужа цѣкаво приглядаючи ся єго жѣнцѣ и стараючи ся познакомити ся съ нею, бо въ той спосо̑бъ мо̑гъ-бысь легко довести до прелюбодѣйства и знищеня спокою сопружеского и родинного. — Ѿ ѡ҆вольще́нїѧ и пр. Не намавляй своєи слуги до грѣха нечистоты и не зближай ся до єи ложа, бо тымъ способомъ нанесешь ганьбу собѣ и свому дому. (Ст. 27.)

28. [а] Предъ дрꙋ́ги ѡ̓ словесѣ́хъ поно́сныхъ, и̂ по да-
29. ѧ́нїи не поноси̇̀: [б] Ѿ повторе́нїѧ и̂ сло́ва слы́-
шанїѧ, и̂ ѿ ѿкрове́нїѧ словесъ та́йныхъ: и̂ вꙋ́-
деши стыдли́въ и̂стиннѡ, и̂ ѡ̓брѣта́ѧй благо-
да́ть предъ всѧ́кимъ человѣ́комъ.

Глава̀ 42.

О ложно̂й встыдливости. О стереженю доньокъ. Пѣснь похвальна въ честь всемогучого и наймудрѣйшого Бога.

1. Не [в] стыди́сѧ ѡ̓ си́хъ, и̂ не прїими̇̀ лица̀, е̂же
2. согрѣша́ти: Ѿ зако́нѣ Вы́шнѧгѡ и̂ завѣ́тѣ,

а) выс. 18, 15.; 20, 15.; 22, 22. б) выс. 19, 24.; 27, 17. в) Быт. 1, 17.; Як. 2, 1.

---

28. **Предъ дрꙋ́ги** и пр. Не ганьби, не высмѣвай твоихъ прїятелей, бо таке поступоване съ ними доведе до зо̂рваня прїязни съ ними; если же давъ-есь кому щось, то не вымавляй ему того и не докорюй ему, тымъ бо способомъ показуешь, що тво̂й даръ не походивъ зъ щирого серця, але бувъ даный зъ самолюбныхъ намѣро̂въ.

29. **Ѿ повторе́нїѧ** и пр. Кто всьо, що чуе, другимъ говорить, заслугуе на погорду людей яко обмовникъ и клеветникъ; кто таемницѣ собѣ повѣрено̂й другимъ объявляе, того уважають люди яко чоловѣка безъ чести, не мають до него довѣря и оминають его.

1. **Не стыди́сѧ** и пр. Теперь переходить Сїрахъ до обовязко̂въ, котрыхъ гдеякі̂ залишають зъ ложного встыду, щобы комусь не наразити ся. Онъ ставить правило: не треба грѣшити, щобы подобати ся людямъ; дѣлай добре и не бо̂й ся никого.

2. **Ѿ зако́нѣ** и пр. Не дай ся насмѣшками и наругами безбожныхъ анѣ якими другими причинами о̂твести о̂тъ заховуваня приписо̂въ закона Мойсеевого и о̂тъ

3. [a] и҆ ѡ҆ сꙋдѣ ѥ҆же ѡ҆правда́ти нечести́ваго: ѿ сло-
веси̑ соо́бщника и҆ ѡ҆ пꙋтницѣхъ, и҆ ѡ҆ дамнїи
4. наслѣ́дїѧ дрꙋгѡ́въ: ѿ и҆́стинѣ мѣ́рила и҆ вѣ-
5. сѡвъ, ѡ҆стѧжа́нїи мно́гихъ и҆ ма́лыхъ: ѿ разли́чїи
продамнїѧ кꙋпцє́въ, и҆ ѡ҆ наказа́нїи мно́зѣ ча̑дъ,

а) Исх. 23, 6.; Лев. 19, 15.; Второз. 1, 16.

совѣстного сповняня условій завѣта, заключеного Богомъ съ народомъ израильскимъ. У людей добродѣтельныхъ зыскає твоя религійнôсть для тебе честь и похвалы; мнѣніє людей безбожныхъ о тобѣ нехай буде тобѣ обоятне. — Єсли єсь судією, стережи ся, щобысь зъ боязни передъ людьми або зъ услужливости для нихъ не увôльнивъ безбожного ôтъ кары, яку законъ на него накладає.

3. ѿ словеси̑ и пр. Єсли межи котрымъ зъ твоихъ товаришей а якимъ подорожнымъ (чужинцемъ) зайде якій спôръ, стережи ся, щобысь сторонничимъ судомъ не образивъ справедливости, щобысь, боячи ся образити свого товариша, не осудивъ подорожного (чужинця), хотяй за нимъ промавляє слушнôсть. — ѿ дамнїи и пр. Будь справедливымъ въ подѣлѣ спадчины межи твоихъ спадкоємцѣвъ. Въ тôмъ толкованю має выразъ дрꙋгъ значенє товариша спадчины. Иншй беручи выразъ дрꙋгъ въ властивôмъ значеню, поясняють: єсли маєшь пріятелѣвъ, котрй тобѣ ôтдали важнй услуги, то не встыдай ся въ твоимъ завѣщаню записати имъ твоє майно въ цѣлости або въ части, хотяй бы съ поминенємъ твоихъ кревнякôвъ, негôдныхъ твого майна.

4. ѿ и҆́стинѣ и пр. Єсли єсь купцемъ а хочешь дôйти до майна, то зъ одной стороны заховуй найбôльшу точнôсть въ мѣрѣ и вазѣ, щобы анѣ ты анѣ купуючй у тебе не дôзнали шкоды, — зъ другои же стороны не залишай ніякои нагоды великого чи малого зыску; и малый бо зыскъ, єсли частѣйше повтаряє ся, робить въ кôнци велику суму грошей.

5. ѿ разли́чїи и пр. Не встыдай ся удавати ся до рôжныхъ купцѣвъ, выбираючи зъ помежи нихъ такихъ

6. И҆ є҆́же рабꙋ̀ лꙋка́вꙋ ре́бра ѡ҆крова́вити. На женѣ̀
лꙋка́вѣ добро̀ (є҆́сть) печа́ть: И҆ и҆дѣ́же мно́ги
7. рꙋ́ки, затвори̑. Є҆́же а҆́ще преда́си въ число̀ и҆ мѣ-
8. рꙋ, да́ждь и҆ возмѝ всѐ писа́нїемъ. Ѡ҆ наказа́нїи
неразꙋ́мива и҆ вꙋ́лгѡ, и҆ престарѣ́лагѡ сꙋда́щагѡсѧ съ ю҆́ными, и҆ вꙋ́деши нака́занъ и҆́стиннѡ,

---

котрѝ свои товары дешевше продають. Або: не встыдай ся вырѣжнюватись ôтъ купцѣвъ за дорого свои товары продаючихъ и продавати свои товары по мѣрнôй цѣнѣ. — Ѡ҆ наказа́нїи и пр. Не встыдай ся часто карати свои дѣти, коли лишь провиняють. О тôмъ зри выс. 30, 1—13. — Є҆́же рабꙋ̀ и пр. О тôмъ зри выс. 33, 25—29.

6. На женѣ̀ и пр. Кто мае невѣрну, недбалу и марнотравну жѣнку, мусить передъ нею всьо замыкати, — такъ само, если у кого есть много челяди, бо где есть много слугъ, тамъ може бути межи ними и злодѣй, а хотяй бы не було межи ними злодѣя, то при обоятности господаря могли бы такими стати ся. — Печа́ть. На ременяхъ, котрыми на востоцѣ перевязовано деревянѝ замки, вытискано для бôльшои певности печатку.

7. Є҆́же а҆́ще и пр. Если кому, хотьбы и твому прiятелеви, що выплачуешь або продаешь, почисли передъ нимъ грошѣ и ôтважь продане, а такожь кажи собѣ дати посвѣдчене (поквитоване), а и самъ такого посвѣдченя другому не ôтказуй. Тымъ способомъ запобѣжишь недовѣрянямъ и пôдозрѣнямъ людей, якобысь ихъ скривдивъ, и можливымъ судовымъ процесамъ. Гдеякѝ стягають сей стихъ до стиха попередного въ тôмъ змыслѣ: маючи много слугъ, выдавай имъ всьо потрѣбне для твого дому пôдъ мѣрою и числомъ, а кромѣ того записуй собѣ всьо точно, щобысь чого не забувъ; записуй собѣ всѣ выдатки и доходы, щобысь мавъ переглядъ росту або зменьшаня ся твого майна, щобысь мôгъ тымъ легше выкрыти надъужитя въ твоимъ господарствѣ и подумати надъ способами его поправы.

8. Ѡ҆ наказа́нїи и пр. Старець, котрый вадить ся съ молодцями, забувае на почесть, яка его вѣку нале-

9. и искушенъ предъ всѧцѣмъ живущимъ. [a] Дщерь
оцꙋ сокровенно вдѣніе, и попеченіе ѡ неи ѿго-
нѧетъ сонъ: въ юности своеи да не когда презрѣетъ, и сожителствующи (съ мужемъ) да не
10. когда возненавидѣна будетъ. Въ дѣвствѣ да не
когда ѡскверниться, и въ отчихъ еѧ непраздна
будетъ, и съ мужемъ сущи да не когда преступитъ, и сожителствующи да не когда неплоды

а) выс. 7, 26.

жить ся, поступае собѣ нерозсудно, и заслугуе, якъ чоловѣкъ глупый, нерозумный, на догану. Ты упоминаючи такого старця съ належнымъ ему поважанемъ, окажешь ся добре выхованымъ и зыскаешь у всѣхъ признане.

9. Дщерь и пр. Отець, печаливый о судьбу своеи доньки, безнастанно мыслить о тôмъ, щобы еи запевнити щасте, щобы ю добре выдати за мужь. Тая гадка не дае ему спокою нѣ въ день нѣ въ ночи. Ôнъ боить ся, щобы его донька не постарѣла ся и не остала безъ мужа, щобы — якъ се було у жидôвъ — яко незамужна не стала ся ганьбою для своихъ родичей, — або такожь, щобы выйшовши замужь въ старшôмъ вѣцѣ, не була зненавиджена и опущена ôтъ свого мужа. Зри Второз. 24, 1.

10. Въ дѣвствѣ и пр. Отець, маючій доньку, мусить журити ся, щобы тая его донька передъ замужемъ не стратила свого дѣвства и щобы въ своимъ ôтцѣвскôмъ домѣ не зôстала бременною, спроваджуючи тымъ на сей дôмъ найбôльшу ганьбу, — такожь, щобы выйшовши замужь, не переступила обовязкôвъ сопружества черезъ прелюбодѣйство, — а въ кôнци, щобы не оказала ся неплодною и не була задля того ôтъ мужа мало люблена або зненавиджена и опущена. Всѣ тѝ журбы и гадки непокоять печаливого отца и ôтганяють сонъ зъ его повѣкъ.

11. вꙋ́детъ. [а] Надъ дщерїю безстꙋ́дною оу҆твердѝ
стражꙋ, да не когда̀ сотворитъ тѧ̀ ѡ҆врадованїе
врагѡ́мъ, бесѣ́дꙋ въ гра́дѣ, и҆ ѿлꙋче́наго ѿ
людей, и҆ посрамитъ тѧ̀ въ народѣ мно́зѣ. [б]
12. Не взира́й на добротꙋ всѧ́каго человѣ́ка, и҆ по-
13. средѣ̀ же́нъ не сѣдѝ: [в] Ѿ ри́зъ во и҆схо́дитъ
14. мо́лїе, и҆ ѿ жены̀ лꙋка́вство же́нское. Лꙋ́чше зло́-
ва мꙋ́жеска, не́жели добродѣ́тельнаѧ жена̀, и҆ же-

а) выс. 26, 12. б) Іов. 31, 1. в) Притч. 6, 25 и сл; 7, 26.

11. Надъ дщерїю и пр Єсли отець не хоче зъ своєи доньки дождати ся ганьбы, щобы зъ єго нещастя тѣшили ся вороги, щобы о нимъ говорено въ мѣстѣ съ наругою, щобы єго выключено зъ товариства людей яко зганьбленого поганымъ поступкомъ доньки, то нехай не занедбує єи выхованя, нехай старанно устороняє ôтъ неи небезпеченьства зведеня. Зри выс. 7, 24.; 22, 3.; 26, 11. 12.

12. Не взира́й и пр. Не приглядай ся похôтливымъ окомъ хорошимъ лицямъ дѣвиць и молодцѣвъ, легко бо можешь запалити ся огнемъ нечистои любви, а навѣть дати ся побудити до грѣхôвъ противприродныхъ, якѝ у Грекôвъ були тогда загальными. — Посредѣ̀ же́нъ и пр. Уникай товариства легкодушныхъ и не строго религїйныхъ женьщинъ, понеже блисше приставанє съ ними може мати для твоєи чесноты найгôршѝ наслѣдки. Зри поясненє Притч. 6, 27.; 7, 26.

13. Ѿ ри́зъ и пр. Якъ въ одѣню находимъ мôль, котрый знищить одѣнє, єсли не будемъ го очищовали, такъ въ кружку легкодушныхъ женьщинъ буває для неосторожныхъ и не сторонячихъ ôтъ нихъ пôдступъ и зведенє до нечистоты. Зри Єккл. 7, 26.

14. Лꙋ́чше и пр. Злоба мужчины, котрого знаєшь яко свого ворога, не єсть для тебе такъ небезпечна, якъ омизованє ся женьщины, удаючои тобѣ ласкаву, добру прїятельку. Лукавство, хитрôсть, пôдступъ мужчины, которого характеръ єсть отвертый, можешь ôтга-

15. на̀ посрамлѧ́ющаѧ въ поношéніе. [a] Помѧнꙋ̀ оу҆бо
дѣла̀ Гдⷭ҇нѧ, и҆ ꙗ҆̀же ви́дѣхъ, повѣ́мъ: въ слове-
16. сѣ́хъ Гдⷭ҇нихъ дѣла̀ є҆гѡ̀. Сл҃нце просвѣща́ѧ на
всѧ̑ призрѣ̀, и҆ сла́вы є҆гѡ̀ и҆спо́лнено дѣ́ло є҆гѡ̀.
17. Не сотвори́ ли ст҃ы̑мъ Гдⷭ҇ь повѣ́дати всѧ̀ чꙋдеса̀
є҆гѡ̀, ꙗ҆̀же оу҆тверди́ Гдⷭ҇ь Вседержи́тель, оу҆тверди́-
18. тисѧ всемꙋ̀ въ сла́вѣ є҆гѡ̀. [б] Бе́здну и҆ се́рдце
и҆слѣ́дова, и҆ въ кова́рствѣхъ и҆́хъ размы́сли:
разꙋмѣ́ бо Гдⷭ҇ь всѧ́ко вѣ́дѣніе, и҆ призрѣ̀ на

а) Рим. 1, 20. б) Пс. 7, 10; Єр. 17, 10; Дѣя. 1, 24.

дати, але лукава женьщина умѣє свои пôдступы такъ зручно укрыти, що позбавить тебе невинности и чести, закимъ спостережешь єи засѣдки. Зр. Єккл. 7, 28.

15. **Помѧнꙋ̀** и пр. Ôтъ сего стиха начинає ся пѣснь похвальна въ честь Сотворителя вселеннои. — **Ꙗ҆̀же ви́дѣхъ.** Що я оглядавъ власными очима або розважавъ въ душѣ. — **Въ словесѣ́хъ** и пр. Богъ потребовавъ лишь хотѣти и приказати, а уже було готове все сотворѣнє въ цѣлôй своєй величавости.

16. **Сл҃нце** и пр. Первымъ зъ видимыхъ дѣлъ Божихъ єсть сонце, котрому цѣла земля завдячує свѣтло, теплоту и благословеніе. Сонце найбôльше прославляє Божу всемогучôсть, мудрôсть и доброту. Зри Пс. 18, 5—7.

17. **Не сотвори́** и пр. Чи уже не прославляли дѣлъ Божихъ многи̑ Израильтяне и вдухновенни̑ мужѣ, — якъ: Іовъ, Мойсей, Самуилъ, Давидъ и други̑ пророки? Чижь не мавъ бы я вступити въ ихъ слѣды и съ ними величати добротливого Сотворителя, котрый въ своихъ чудесныхъ дѣлахъ утвердивъ свою славу и всемогучôсть?

18. **Бе́здну** и пр. Богъ, который єсть всемогучій (ст. 17.), єсть такожь всевѣдучимъ; єго око проникає найтайнѣйши̑, найхитрѣйши̑ мысли чоловѣка, подôбно якъ незглубими̑ воды моря. — **Разꙋмѣ́ бо** и пр. Богъ

19. знамені́е вѣ́ка. [а] Возвѣща́я мимоше́дшая и̂ бу-
20. ду́щая, и̂ ѿкрыва́я слѣ́ды та́йныхъ. Не пре́йде
е̂гѡ̀ всѧ́ко помышле́ніе, не оу̑гаи́ся ѿ негѡ̀ ни
21. е̂ди́но сло́во. [б] Велі̑чіа премудрости своеѧ̀ оу̑-
краси̑: и̑же е̑сть пре́жде вѣ́ка и̂ во вѣ́къ: [в]
22. Ни приложи́ся, ни оу̑ма́лися, и̂ не возтре́вова
23. ни е̂ди́нагѡ совѣ́тника. Ко́ль всѧ̑ дѣла̀ е̂гѡ̀
вожделѣ́нна, и̂ да́же до и̑скры е̑сть ви́дѣти.
24. Всѧ̀ сі̑ѧ живу́тъ, и̂ пребыва́ютъ во вѣ́къ во
всѣ́хъ тре́вованіѧхъ, и̂ всѧ̀ послу́шаютъ.

а) Пс. 138, 2. б) Пс. 89, 3. в) Рим. 11, 34.

знае всьо, що лишь знати можна; его зôръ сягае ôтъ дна морского ажь до найдальшои звѣзды на небѣ. Знаменіями вѣка суть звѣзды, особливо сонце и мѣсяць. (Быт. 1, 14.)

19. Возвѣщая и пр. Всевѣдучому Богу суть вѣдомй рѣчи минувшй и будучй; слѣды найскрытшихъ дѣлъ суть передъ нимъ ôткрытй. Всьо може ôнъ людямъ объявити черезъ своихъ пророкôвъ.

20. Не пре́йде и пр. Зри поясненє Пс. 138, 2—4.

21. Велі̑чіа и пр. Красный ладъ, порядокъ, котрый подивляемъ въ видимôмъ свѣтѣ, есть дѣломъ вѣчного Бога, котрый (ст. 22.) черезъ сотворенє такъ многихъ миліонôвъ существъ не ставъ ся нѣ бôльшимъ нѣ меньшимъ, и до того всего не потребовавъ ніякого дорадцѣ нѣ помôчника.

23. Ко́ль всѧ̑ и пр. Краснй, совершеннй суть всѣ дѣла Божй, но они суть такожь такъ многй и незглубимй, що мы мимо всѣхъ нашихъ дослѣдôвъ можемъ бачити лишь искорку того свѣтла, въ якôмъ сотворѣнє Боже высшимъ духамъ являе ся.

24. Всѧ̀ сі̑ѧ и пр. Ôтъ такъ многихъ вѣкôвъ тревае вселенна и заховуе тй самй, ôтъ Сотворителя данй ей законы, и такъ: море не переступае своихъ границь,

25. [а] Всѧ̑ сꙋгꙋ̑ва, є҆ди́но проти́вꙋ є҆ди́нагѡ: и҆ не со-
26. твори̑ ничто́же скꙋ́дно. Є҆ди́но ѿ є҆ди́нагѡ оу҆-
твердѝ бл҃гаѧ̑: и҆ кто̀ насы́титсѧ зрѧ̀ сла́вꙋ є҆гѡ̀?

Глава̀ 43.

Дальша хвала Божа въ природѣ.

1. Сла́ва [б] высоты̀ тве́рдь чистоты̀, зра́къ нб҃сѐ
2. въ видѣ́нїи сла́вы. [в] Сл҃нце въ ѧ҆вле́нїи возвѣ-
щѧ́ющее въ и҆схо́дѣ, сосꙋ́дъ ди́венъ, дѣ́ло Вы́шнѧ-

а) выс. 33, 14.; б) Пс. 18, 2. в) Пс. 135, 8.

звѣзды заховують свôй бѣгъ, сонце остає на своимъ мѣстци, поры року змѣняють ся правильно и т. д.

25. Всѧ̀ сꙋгꙋ́ка и пр. Въ свѣтѣ физичнôмъ и моральнôмъ находимъ самѝ противнѝ собѣ рѣчи, — день и нôчь, лѣто и зиму, сухôсть и вохкôсть, — правду и ложь, чесноту и порокъ, невиннôсть и злобу; всьо тоє немовъ боре ся съ собою; якъ мудрымъ и могучимъ єсть Сотворитель, котрый при тôй борбѣ удержує гармонію цѣлои вселеннои!

26. Є҆ди́но и пр. Доброє набирає ôтъ противного собѣ злого тымъ бôльше свѣтла и значеня. Зри поясненє выс. 33. 14. — Кто̀ насы́титсѧ и пр. Безчисленнѝ Божѝ дѣла подають чоловѣкови безнастанно щоразъ новѝ предметы до слѣдженя и розважаня, но никто зъ людей не може выслѣдити основно нѣ одного зъ дѣлъ Божихъ. (Пс. 138, 14.)

1. Сла́ва и пр. Оздобою высоты небеснои єсть небосклонє въ день чисте и синє, а въ ночи звѣздами засѣяне; однако се небосклонє єсть заразомъ славою для свого Сотворителя.

2. Сл҃нце и пр. Сходяче сонце оповѣщає своєю величавостію чоловѣкови, що єсть Богъ всемогучій, кото-

3. гѡ. [а] Въ полудни своемъ изсушаетъ страну, и
4. прямѡ вару его̀ кто̀ постоитъ? (Яки) пещь
дышущее въ дѣлѣхъ вара, трегубѡ со̀лнце по-
жигающее горы: воскуренїя огненная издышу-
щее, и простирающее лучи ѡмрачаетъ очи. [б]
5. Велїй Гдь сотворикый е, и словесы своими оу-
6. скори шествїе. [в] И луна всѣмъ во свое время
7. являетъ лѣта и знаменїе вѣка. Ѿ луны знаме-
нїе праздника: свѣтило оумаляющееся до конца.

а) Пс. 18, 7. б) Пром. Сол. 13, 5. в) Пс. 135, 9.

рый се сонце сотворивъ. Бо якъ мôгъ бы такій архитворъ бути дѣломъ случая?

3. Въ полудни и пр. Въ описахъ Арабіи и краѣвъ окрестныхъ читаемъ, що тамъ въ лѣтныхъ мѣсяцяхъ есть въ полудне такъ горячо, що ôтъ 11-ои годины пер. пол. до 3-ои годины по пол. никто безъ конечнои потребы не выходить зъ дому. — Прямѡ вару. Противъ спеки.

4. (Яки) пещь и пр. Спекота сонця въ полудне есть такъ велика, що здае ся три разы перевысшати горячôсть печи служачои до розжарюваня и топленя желѣза; тая спекота выпалюе траву и рослины на земли, особливо на горахъ, котрî немовъ огнемъ дымять ся; яснôсть же лучей сонѣчныхъ есть такъ велика, що заслѣпляе очи.

5. Велїй Гдь и пр. Якъ великимъ есть Богъ, котрый сотворивъ таке величаве и могуче сонце, на котрого приказъ оно съ найбôльшою скоростію свôй бѣгъ ôтбувае!

6. И луна и пр. Зри пояснене Пс. 103, 19. Въ Палестынѣ були въ уживаню мѣсячнî мѣсяцѣ по 38 и 29 дней, и мѣсячнî роки по 354 дней. Часъ обчислювано отже пôсля мѣсяця.

7. Ѿ луны и пр. Жиды обчисляли свои празники пôсля мѣсяця. Зри Исх. 12, 18.; Лев. 23, 15. 34. —

8. Мѣсѧцъ по и҆́мени своемꙋ̀ е҆́сть, возраста́ющїй
9. дивнѡ̀ въ и҆змѣнє́нїи: Сосꙋ́дъ ѡ҆полче́нїй на вы-
10. сотѣ̀, на тве́рди неве́снѣй сїѧ́ющъ: Добро́та
не҆бесѐ, сла́ва зві́здъ, красота̀ свѣтѧ́щисѧ на вы-
11. со́кихъ Гдⷭ҇ныхъ. Словесы̀ ст҃а́гѡ ста́нꙋтъ по чи-
нꙋ̀, и҆ не и҆́мꙋтъ ѡ҆слабѣ́ти въ стражва́хъ сво-
12. и҆́хъ. [a] Ви́ждь дꙋгꙋ̀, и҆ благословѝ сотво́ршаго
13. ю҆̀, зѣлѡ̀ прекра́сна сїѧ́нїемъ своимъ: [б] Ѡ҆́крꙋ-
жи̇ не҆бо ѡ҆́крꙋже́нїемъ сла́вы, рꙋ́цѣ Вы́шнѧгѡ
14. простро́стѣ ю҆̀. Повелѣ́нїемъ е҆гѡ̀ потїма́сѧ снѣ́гъ,

а) Быт. 9, 13. б) Пс. 103, 2.

Свѣтило и пр. Змѣну мѣсяця пôзнае ся пôсля его свѣтла, котре то збôльшае ся то уменьшае ся.

8. Мѣсѧцъ и пр. Въ евр. слово jerach означае мѣсяць — luna, а jareach означае мѣсяць — mensis. — Возраста́ющїй и пр. Мѣсяць змѣнюе свое свѣтло, котре есть разъ меньше, разъ бôльше.

9. Сосꙋ́дъ и пр. Мѣсяць представляе ся нашому ôку немовъ таборъ, розложеный въ атмосферѣ и окруженый стражничими огнями.

10. Добро́та и пр. Красотою неба есть блескъ звѣздъ свѣтячихъ ся на небосклоню.

11. Словесы̀ и пр. Звѣзды представляють ся тутъ яко сторожѣ, поставленѝ въ около обоза Божого; они позôстають черезъ цѣлу нôчь на своимъ мѣстци, щобы сповняти приказы Божѝ. Зри Вар. 3, 34. 35.

12. Ви́ждь и пр. Дуга украшена рôжными барвами, плѣняе око наше и каже намъ благословити свого Сотворителя; дуга (ст. 13.) здае ся своимъ рôжнобарвнымъ колесомъ обнимати цѣле небо.

14. Повелѣ́нїемъ и пр. Въ старинности представляно собѣ, що вѣтры, хмары, дощь и снѣгъ суть затворенѝ немовъ въ великихъ коморахъ (ст. 15.), и що на приказъ Божій выбѣгають то снѣги, то громы и т. п.

15. и҆ ᲂу҆скорѧ́етъ мо́лнїю сꙋдьво́ю своє́ю. Сегѡ̀ ра́-
ди ѿверзо́шасѧ сокрѡ́вища, и҆ парѧ́тъ ѻ҆́блацы
16. ꙗ҆́кѡ пти́цы. Вели́чїемъ свои́мъ ᲂу҆кр҃пи̑ ѻ҆́блаки,
17. и҆ сокрꙋши́шасѧ ка́менїе гра́дное. [a] И҆ воззрѣ́-
нїемъ є҆гѡ̀ подви́жꙋтсѧ го́ры: и҆ во́лею є҆гѡ̀ воз-
18. вѣ́етъ ю҆́гъ. Гла́съ гро́ма є҆гѡ̀ поразѝ зе́млю, и҆
19. вꙋ́рѧ сѣ́верова и҆ ви́хорь вѣ́тра. И҆ꙗ҆́кѡ пти̑цы
парѧ́щыѧ сы́плетъ снѣ́гъ, и҆ ꙗ҆́коже прꙋ́зи садѧ́-
20. щїисѧ спаде́нїѧ є҆гѡ̀. Добро́тѣ бѣ́лости є҆гѡ̀ по-
диви́тсѧ ѻ҆́ко, и҆ ѡ҆ дождѣ̀ є҆гѡ̀ ᲂу҆жа́снетсѧ се́рд-
21. це. [б] И҆ сла́нꙋ ꙗ҆́кѡ со́ль на зе́млю сы́плетъ, и҆
22. смѐрзшисѧ выва́етъ на концѝ ѻ҆стра̀. Стꙋде́нъ

а) Наум. 1, 5. б) Пс. 147, 6.

для укараня безбожныхъ. (Зр. Пс. 134, 7.; Іов. 38, 22.; Єрем. 10, 13.) Пôсля того самого понятія творили градъ кусники леду, ôдорванй ôтъ замерзлои хмары и киненй на землю. (Ст. 16.) Зри Іов. 38, 30.; Пс. 147, 6.

15. **Парѧ́тъ.** Летять.

17. **И҆ воззрѣ́нїемъ** и пр. Єсть то поетичный описъ бурѣ. Лискавицѣ (громы), ôтъ котрыхъ горы трясуть ся, называють ся въ св. Письмѣ неразъ воззрѣнемъ Божимъ. Зр. Пс. 103, 32. — **Ю҆́гъ.** Вѣтеръ полудневый.

18. **Гла́съ** и пр. Єсть се дальше описане бурѣ, але при подувѣ зимного вѣтру зъ пôвночи, коли то настае снѣговиця, а снѣгъ падае густо и покрывае землю, подôбно безчисленнымъ перелетнымъ птицямъ або саранчѣ. (Ст. 19.)

20. **Добро́тѣ** и пр. Чоловѣкъ не може повздержати ся ôтъ подивляня краснои бѣлости снѣгу и его великого множества.

21. **И҆ сла́нꙋ** и пр. Иней (**сла́нꙋ**) острокôнчастый порôвнуе Сірахъ зъ огляду на внѣшный видъ съ розсыпаною солею.

22. **Стꙋде́нъ** и пр. Въ тôмъ и слѣд. стиху описуе

вѣтръ сѣверный возвѣетъ, и смерзнетсѧ ледъ
ѿ воды: на всѧкомъ собраніи водномъ ѡвита-
23. ти имать, и ꙗки во вроню ѡблечетсѧ вода. По-
ѧстъ горы, и пустыни пожжетъ, и оугаситъ
24. травы ꙗкѡ огнь. Исцѣленіе всѣхъ со тщаніемъ,
мгла: роса срѣтающаѧ ѿ вара оутишитъ. [а]
25. Мыслію егѡ преста бездна, и насади въ ней
26. (Гдь) островы. [б] Плавающіи по морю повѣда-
ютъ вѣдство егѡ, и слухомъ оушесъ нашихъ
27. чудимсѧ. [в] И тамѡ (суть) преславна и чудна
дѣла егѡ, различіе всѧкагѡ животнагѡ, созда-
28. ніе китѡвъ: [г] Имъ благополучный конецъ свой

а) Іов. 38, 10. б) Пс. 106, 23. в) Пс. 103, 25. г) Пс. 32, 6. Дѣя. 17, 28; Євр. 1, 3.

ся зима, коли то замерзають рѣки и ставы, а горы, луги и поля бувають позбавленѝ своеи зеленои окрасы. — **Во броню.** Въ панциръ.

23. **Поѧстъ** и пр. Восточнѝ поеты приписують морозови такъ само якъ огню палячу силу. Зр. Пс. 120, 6.

24. **Исцѣленіе** и пр. Лѣкарствомъ на всѣ шкоды, якѝ дѣлае морозъ и лѣдъ, есть мрака с е. хмара и роса або дощь, спровадженый вѣтромъ полудневымъ; тогда бо воздухъ огрѣвае ся а снѣгъ и лѣдъ тае. — **Со тщаніемъ.** Вскорѣ. — **Роса** и пр. Роса холодить спекоту дня и оживляе, веселить людей и рослины.

25. **Мыслію** и пр. На Божій приказъ выступають въ морю островы, и силою Божою удержують ся посередъ филь морскихъ.

26. **Плавающіи** и пр. Мореплавцѣ оповѣдають о дивныхъ небезпеченьствахъ, на якѝ есть выставленый чоловѣкъ пôдчасъ морскои плавбы.

27. **И тамѡ** и пр. Въ морю находять ся величавѝ и дивнѝ твари, рôжнороднѝ звѣрята и великѝ потворы.

28. **Имъ благополучный** и пр. Богъ, на котрого

полꙋча́ютъ, и҆ сло́вомъ є҆гѡ̀ составля́ютсѧ всѧ́ческа-
29. ѧ. Мно́гѡ и҆́мамы рещѝ, и҆ не и҆́мамы пости́гнꙋти, и҆
30. скончанїе слове́съ: всѐ є҆́сть То́й. [а] Сла́вѧще є҆го̀ гдѣ̀
оу҆крѣпи́мсѧ? то́й во вели́къ па́че всѣ́хъ дѣ́лъ
31. свои́хъ: [б] Стра́шенъ Гдⷭ҇ь, и҆ вели́къ ѕѣлѡ̀, и҆
32. чꙋ́дно могꙋ́тство є҆гѡ̀. Сла́вѧще Гдⷭ҇а вознеси́те,
33. є҆ли́кѡ а҆́ще мо́жете, превзы́детъ во и҆ є҆щѐ: Воз-
носѧ́ще є҆го̀ оу҆мно́житесѧ крѣ́постїю: не трꙋди́-
34. тесѧ, не и҆́мате во пости́гнꙋти. [в] Кто̀ ви́дѣ є҆го̀,
и҆ и҆сповѣ́сть? и҆ кто̀ возвели́читъ є҆го̀, ꙗ҆́коже

а) 1. Кор. 15, 28.; Пс. 80, 15. б) Пс. 95, 4. в) Пс. 105, 2.

приказъ повстала такъ красна и гармонійна вселенна, давъ кождому зъ звѣрятъ свою цѣль, своє призначенє, до котрого они стремлять и го осягають.

29. Мно́гѡ и пр. Надармо силовали бы мы ся, славити всѣ дѣла Сотворителя и зъ ôтти выказовати єго всемогучôсть. Твари Божѝ суть безчисленнѝ, и всѣ кличуть до насъ: Богъ єсть нашимъ сотворителемъ; черезъ него єсьмо тымъ, чимъ єсьмо; мы єсьмо єго власностію; ôнъ, всемогучій, перевысшає всьо!

30. Сла́вѧще и пр. Мы не маємъ нѣ силъ нѣ можности достойно славити Бога; бо мы знаємъ єго лишь зъ єго дѣлъ, а тѝ суть безконечно нисшими ôтъ свого Сотворителя; бо ôнъ недостижимый для насъ, перевысшаючій нашѝ понятя. (Ст. 31.)

32. Сла́вѧще Гдⷭ҇а и пр. Хотяй бы мы хотѣли здобути ся на найвысшу честь и хвалу Бога, яка лишь можлива єсть силамъ нашимъ, то всѣ нашѝ усилія будуть невыстарчаючѝ, понеже Богъ єсть достойный найвысшои чести и хвалы, на яку єго сотворѣнє не може здобути ся. (Ст. 33.)

34. Кто̀ ви́дѣ и пр. Мы не можемъ Бога достойно, ôтповѣдно єго величію, почтити, понеже Бога никто не видѣвъ и никто єго точно описати не може, понеже

35. ѣ҆сть? [а] Мнѡ́га сокрове́на сꙋ́ть ва́щшаѧ си́хъ:
36. ма̑лаѧ бо ви́дѣхомъ дѣ́лъ е҆гѡ̀. [б] Всѧ̑ бо сотворѝ Гдь, и҆ благочести́вымъ дадѐ премꙋ́дрость.

Глава̀ 41.

О хвалѣ патріархо̑въ, пророко̑въ и царей праведныхъ.

1. Восхва́лимъ оу҆бѡ мꙋ́жы сла́вны, и҆ о҆́цы на́шы
2. въ вытїи̑. Мно́гꙋ сла́вꙋ созда̀ Гдь въ ни́хъ ве-

а) 1. Кор. 13, 9. б) Пс. 24, 14.

Богъ есть недоступнымъ для нашихъ змысло̑въ и понятій.

35. Мнѡ́га и пр. Мы знаемъ лишь дуже малу часть тварей Божихъ Якъ много бо тварей не знаемъ еще зовсѣмъ, котрѝ находять ся въ внутри земли, въ глубинѣ морскій, въ безчисленныхъ звѣздахъ и планетахъ и въ царствѣ высшихъ духо̑въ!

36. Благочести́вымъ и пр. Побожнымъ своимъ слугамъ дае Богъ себе по̑знавати зъ природы; о̑нъ успособляе ихъ серце до прославляня по̑знаного ними Сотворителя свѣта; о̑нъ объявляе имъ посредствомъ розума и свого закона свою волю, и дае имъ силу, щобы могли съ вѣрою то̑й его волѣ по̑дчинити ся. Се по̑знане Бога, се повнене Божои волѣ, есть правдивою мудростію, въ котро̑й всяке людске знане довжно соединяти ся, понеже тая мудро̑сть есть единымъ средствомъ до норовственного ублагородненя и усовершеня, о̑ттакъ до осягненя вѣчнои щасливости.

1. Восхва́лимъ и пр. Хвалѣмъ мужѣвъ знаменитыхъ, котрыхъ слава есть велика, — предко̑въ нашихъ, котрѝ дуже прославили ся въ часѣ, въ котро̑мъ жили.

2. Мно́гꙋ и пр. Богъ о̑тъ самого початку прославивъ себе въ нихъ, спомагаючи ихъ своею могучостію.

3. личїемъ своимъ ѿ вѣка Господствующе въ
царствїихъ своихъ, и мужи имениты силою, со-
вѣтующе разумомъ своимъ, провѣщавшїи въ
4. пророчествахъ: Старѣйшины людей въ совѣ-
5. тѣхъ и въ разумѣ писанїя людей: Премудраѧ
словеса въ наказанїи ихъ: ищуще гласа музїкїй-
6. ска, и повѣдающе пѡвѣсти въ писанїихъ: Мѹ-
жи богатїи ѡвдарованѝ крѣпостїю, мирнѡ жи-
7. вуще въ жилищахъ своихъ. Вси сїи въ родѣхъ
прославлени быша, и во днехъ ихъ похвала.

---

3. Господствующе и пр. Межи великими мужами нашого народа були могучѝ царѣ, якъ Давидъ, Соломонъ, Єзекія, Іосія; великѝ мужѣ державнѝ и пророки, якъ Мойсей, Ааронъ, Самуилъ, Илія, Єлисей, Єремія, Єзекіиль, котрыхъ хвала находить ся въ слѣдуючихъ стихахъ.

4. Старѣйшины и пр. Кромѣ того мали мы начальникôвъ, опытныхъ дорадцѣвъ и законодавцѣвъ, бѣглыхъ въ Божôмъ законѣ, и мудрцѣвъ, котрѝ учили, образовали своихъ ровесникôвъ своими мудрыми притчами, — такожь святыхъ поетôвъ, якъ Давида, Асафа, Ємана, котрѝ въ своихъ письмахъ лишили намъ псалмы и пѣсни, разомъ съ способомъ, якъ тїиже мають бути спѣванѝ въ супроводѣ музичныхъ инструментôвъ. (Ст. 5.) Слова ст. 5.: повѣдающе пѡвѣсти въ писанїихъ можна такожь пояснити о мужахъ, котрѝ се, що въ письмѣ находить ся, толковали нерозумѣючимъ.

6. Мѹжи и пр. Мы мали такожь богатыхъ отцѣвъ родины, котрѝ ôтдаленѝ ôтъ справъ державныхъ, ôтзначали ся домашными чеснотами, и въ своимъ кружку родиннôмъ провадили щасливе житє, якъ н. пр. Авраамъ, Исаакъ, Яковъ.

7. Вси сїи и пр. Всѣ тѝ мужѣ були въ великôй почести у своихъ ровесникôвъ, всѣ они були славнѝ за свого житя.

8. Сꙋ́ть ѿ ни́хъ и҆же ѡ҆ста́виша и҆̀мѧ, є҆́же повѣ́дати хвалы̀: и҆ сꙋ́ть, и҆́хже нѣ́сть па́мѧти, и҆ погибо́ша ꙗ҆́кѡ не сꙋ́щїи, и҆ бы́ша ꙗ҆́кѡ не бы́вше,
9. и҆ ча̑да и҆́хъ по ни́хъ. Но сі́и мꙋ́жи ми́лостивїи,
10. и҆́хже пра̑вды не забве́ны бы́ша: Съ сѣ́менемъ и҆́хъ пребꙋ́детъ до́брое наслѣ́дїе, и҆ча̑дїѧ и҆́хъ въ
11. завѣ́тѣхъ. [а] Ѡ҆ста́сѧ сѣ́мѧ и҆́хъ, и҆ ча̑да и҆́хъ
12. по ни́хъ: До вѣ́ка пребꙋ́детъ сѣ́мѧ и҆́хъ, и҆ сла́-
13. ва и҆́хъ не потреби́тсѧ. Тѣ́леса̀ и҆́хъ въ ми́рѣ погребе́на бы́ша, [б] а҆̀ и҆̀мена̀ и҆́хъ живꙋ́тъ въ ро́ды.
14. Премꙋ́дрость и҆́хъ повѣ́дѧтъ лю́дїе, и҆ похвалꙋ̀
15. и҆́хъ и҆сповѣ́сть це́рковь. [в] Є҆ни́хъ оу҆годѝ Гдⷭ҇е-

а) Исх. 20, 6. б) Притч. 10, 7. в) Быт. 5, 24.; Прем. Сол. 4, 10.

8. **Сꙋ́ть ѿ ни́хъ** и пр. Однѝ ихъ потомки лишили такожь славу по собѣ и люди о нихъ съ похвалою згадують; иншѝ же ихъ потомки не були подо̂бнѝ до своихъ родичей, не о̂тзначали ся ничимъ добрымъ, и по̂йшли въ непамять, якъ бы николи на свѣтѣ не жили.

9. **Но сі́и мꙋ́жи** и пр. Тѝ предки нашѝ, котрыхъ слава до нынѣ тревае, були благородными, добродѣтельными, милосерными людьми, го̂дными тои вѣчнои памяти, яку свѣтъ о нихъ мае.

10. **Съ сѣ́менемъ** и пр. Они передали свои чесноты въ спадчинѣ своимъ потомкамъ; ихъ дѣти выповняють условія завѣта, котрый Богъ заключивъ съ ихъ предками, що хоче ихъ и ихъ потомко̂въ хоронити и въ щастю удержовати доти, доки они позо̂стануть вѣрными его службѣ и чеснотѣ. (Быт. 18, 19.) Длятого (ст. 11.) ро̂дъ ихъ и слава ихъ не переминае, але тревае всегда дальше. (Ст. 11. 12.)

13. **Въ ми́рѣ.** Они зо̂йшли зъ того свѣта повнѝ лѣтъ и добрыхъ дѣлъ.

14. **Лю́дїе.** Народы. — **Це́рковь.** Синаґоґа, згромаджене вѣрныхъ.

15. **Є҆ни́хъ** и пр. Для потвердженя правды своихъ

ви, и̑ преложи́ся, ѻ̆́бразъ покаѧ́нїѧ родѡ́мъ.
16. [а] Нѡ́е ѡ̆брѣ́тесѧ совершенъ, пра́веденъ, во вре-
17. мѧ гнѣ́ва бы́сть примире́нїе: Сегѡ̀ ра́ди бы́сть
18. ѡ̆ста́нокъ земли̇̀, е̑гда̀ ва́ше пото́пъ: [б] Завѣ́-
ты вѣ́чнїи положе́ни бы́ша съ ни́мъ, да не по-
19. тре́бѝтсѧ пото́помъ всѧ́ка пло́ть. [в] А̑враа́мъ
вели́кїй о̑те́цъ мно́жествꙋ ꙗ̆зы́кѡвъ, и̑ не ѡ̆брѣ́-

а) Быт. 6, 9. б) Быт. 9, 11. в) Быт. 17, 4. 5.

попередныхъ слôвъ, наводить Сірахъ теперь поодинокѝ примѣры зъ св. исторіи. Зъ епохи передпотоповои выбирае Сірахъ праведного Єноха, котрый мимо зôпсутя своихъ ровесникôвъ оставъ Богу вѣрнымъ (Быт. 5, 22.) и взывавъ грѣшныхъ до покуты (посл. Юды ст. 14.); однако всѣ его усилія остали безъуспѣшными, Богъ взявъ его еще за житя до неба, зъ ôтки верне на землю передъ кôнцемъ свѣта, щобы проповѣдати евангеліе и покуту жидамъ и поганамъ. (Быт. 5, 24.; Євр. 11, 5.)

16. Нѡ́е и пр. Чеснота и побожнôсть Ноя були причиною, що Богъ заховавъ при житю его и его родину въ часѣ потопу. Безъ Ноя бувъ бы згинувъ рôдъ чоловѣчій. (Ст. 17.) Въ тôмъ змыслѣ называе ся тутъ Ной примирителемъ розгнѣваного Бога, яко прообразъ І. Христа.

18. Завѣ́ти и пр. О тôмъ зри пояснене Быт. 9, 11—13.

19. А̑враа́мъ и пр. О значеню имени сего патріарха зри Быт. 17, 5. Дѣйстно Авраамъ бувъ отцемъ многихъ народôвъ, — ôтъ него бо черезъ Исаака походили Израильтяне, черезъ Исмаила — Арабы, черезъ Исава — Идумейцѣ, и еще многѝ иншѝ народы черезъ его сынôвъ, якѝ мавъ съ Хеттурою. (Быт. гл. 25.) — Не ѡ̆брѣ́тесѧ и пр. Авраамъ ôтзначавъ ся сильною вѣрою и праведностію, задля чого ставъ ся и зôставъ названый отцемъ вѣруючихъ с. е. вѣрныхъ и святыхъ; съ нимъ то и его потомками заключивъ Богъ особлив-

20. тесѧ подо́бный въ сла́вѣ ѥ҆гѡ̀: [а] И҆же соблюде̑
закѡ́нъ Вы́шнѧгѡ, и҆ вы́сть въ завѣ́тѣ съ ни́мъ:
21. И҆ на пло́ти ѥ҆гѡ̀ оу҆ста́ви завѣ́тъ, [б] и҆ во и҆скꙋ-
22. ше́нїи ѡ҆врѣ́тесѧ вѣ́ренъ: [в] Сегѡ̀ ра́ди кла́твою
поста́ви съ ни́мъ, бл҃гослови́тисѧ ꙗ҆зы́кѡмъ ѡ҆
23. сѣ́мени ѥ҆гѡ̀: [г] Оу҆мно́жити ѥ҆го̀ ꙗ҆́кѡ пе́рсть
земли̑, и҆ ꙗ҆́кѡ ѕвѣ́зды возвы́сити сѣ́мѧ ѥ҆гѡ̀, и҆
наслѣ́дити и҆́мъ [д] ѿ мо́рѧ до мо́рѧ, и҆ ѿ рѣ́кѝ до
24. кра́ѧ земли̑. [е] И҆ ѡ҆ І҆саа́цѣ оу҆тверди̑ си́це Авра-
а́мѧ ра́ди о҆ца̀ ѥ҆гѡ̀ бл҃гословє́нїе всѣ́хъ человѣ́-
25. кѡвъ и҆ завѣ́тъ. [ж] И҆ почи̑ на главѣ І҆а́кѡвли:
26. Позна̀ ѥ҆го̀ благословє́нїи свои́ми, и҆ даде̑ ѥ҆го̀ въ

а) Быт. 17, 10. б) Быт. 22, 16 в) Быт. 12, 3.; 22, 16.; г) Быт. 13, 16. д) Пс 71, 8. е) Быт. 26, 3. ж) Быт. 27, 28.

шій завѣтъ, и обѣцявъ, що зъ его сѣмени народить ся Спаситель свѣта. (Ст. 20.)

21. И҆ на пло́ти и пр. Єсть ту бесѣда о обрѣзаню яко внѣшнôмъ знамени завѣта Божого съ Авраамомъ и его потомками заключеного. Зри Быт. 17, 10—14. — Во и҆скꙋше́нїи и пр. О тôмъ зри Быт. 22, 1. и сл.

22. Сегѡ̀ ра́ди и пр. О тôмъ зри Быт. 22, 16—18.

23. Ѿ мо́рѧ и пр. Ôтъ моря арабского до моря середземного, и ôтъ Евфрата ажь до границь Египта. (Быт. 12, 3.; 22, 16—18.) За часôвъ Давида и Соломона мало царство израильске дѣйстно такі̑ границѣ.

24. И҆ ѡ҆ І҆саа́цѣ и пр. Богъ ôтновивъ, потвердивъ Исааку обѣтницѣ, здѣлані̑ Аврааму, а особливо, що черезъ его потомка, Месію, будуть благословені̑ всѣ народы. Зри о тôмъ Быт. 26, 3. и сл. — Авраа́мѧ ра́ди. О тôмъ зри Быт. 26, 5.

25. И҆ почи̑ и пр. Ôтъ Исаака перейшло обѣцяне благословеніе на Якова. Зри Быт. 28, 13. и сл.

26. Позна̀ и пр. Богъ благословивъ въ всемъ праведного Якова, а передъ своею смертію за Божимъ

наслѣдїе, [а] и̂ раздѣли̑ ча̑сти е̂гѡ̀ на колѣ́нѣ
27. дванáдесѧть: И̂ [б] и̂зведѐ ѿ негѡ̀ мꙋ́жа ми́лости, ѡ̂брѣ́тшаго вл҃годáть предъ о̂чесы̀ всѧ́кїѧ пло́ти.

Глава̀ 45.

О хвалѣ Мойсея, Аарона, Фінееса.

1. Возлю́бленный Бг҃омъ и̂ человѣ́ки Мѡѷсе́й, е̂гѡ́-
2. же па́мѧть въ благословéнїихъ: Оу̂подо́билъ е̂сть е̂го̀ сла́вѣ ст҃ы́хъ, и̂ возвели́чи е̂го̀ въ
3. стра́сѣ врагѡ́въ. Въ словесѣ́хъ е̂гѡ̀ зна́менїѧ оу̂ста́ви, [в] и̂ просла́ви е̂го̀ предъ лицéмъ царе́й:

а) Второз. 32, 9. б) зри поясн. в) Исх. 11, 3.

вдухновенемъ роздѣливъ Яковъ обѣцяну землю хананейску уже напередъ межи своихъ 12 сынôвъ, яко праотцѣвъ 12 поколѣнь израильскихъ. (Быт. 49, 1—28.)

27. И̂ и̂зведѐ и пр. Се можна ôтнести або до праведного и богобоязливого Іосифа, милого Фараону и цѣлому Єгипту (Быт. 39, 12.; 41, 39.), або до вѣрного, праведного слуги Божого Мойсея, котрый мавъ велику честь у Фараона и Єгиптянъ (Исх. 11, 3.).

1. Е̂гѡ́же па́мѧть и пр. Котрого память есть благословенна и щаслива.

2. Оу̂подо́билъ и пр. Богъ прославивъ Мойсея подôбно якъ святыхъ с. е. патріархôвъ Авраама, Исаака, Якова, котрѝ служили правдивому Богу и ôтъ него добродѣйствами були обсыпованѝ. Богъ опѣковавъ ся въ особлившій способъ Мойсеемъ, почавши ôтъ его дитиньства, и здѣлавъ его лострахомъ для ворогôвъ народа израильского, — для Єгиптянъ, Амаликитôвъ и другихъ хананейскихъ народôвъ.

3. Въ словесѣ́хъ и пр. Богъ устами Мойсея зсы-

заповѣда ѥмꙋ къ людемъ своимъ, и показа ѥ-
4. мꙋ слаꙋ свою. Въ вѣрѣ и кротости ѥгѡ ѡстꙋ
5. ѥго, извра ѥго ѿ всакїа плоти. [a] Слышанъ
сотворилъ ѥсть ѥмꙋ гласъ свой, и введе ѥго во
6. мглꙋ: [б] И даде ѥмꙋ предъ лицемъ запѡвѣди,
законъ жизни и вѣдѣнїа, ѥже наꙋчити Іакѡва

а) Исх. 19, 19. б) Исх. 19, 5.; 31, 18.

лавъ на Єгиптянъ и другихъ ворогôвъ израильскихъ кары и назадъ тіиже усмирявъ. — Предъ лицемъ царей. Мають ту розумѣти ся Фараонъ, царь египетскій, — Агагъ, царь амаликитскій, — Огъ, царь васаньскій, — Сионъ, царь аморрейскій, котрâ всѣ пôзнали велику силу и власть, яку Мойсей отримавъ ôтъ Бога. — Заповѣда и пр. Богъ дававъ Мойсею приказы въ справѣ освободженя Израильтянъ зъ неволи египетскои и веденя тыхже до земли хананейскои; устами Мойсея объявлявъ Богъ Израильтянамъ свою волю, свои зарядженя. — Показа и пр. Богъ показавъ Мойсею свою славу, свôй блескъ, въ горѣючôмъ корчу, и при оповѣщеню свого закона на горѣ Синайскôй. (Исх. 3, 2. 15; 6, 8.; 33, 11.)

4. Въ вѣрѣ и пр. Богъ задля сильнои вѣры и великои покоры и лагôдности Мойсея, выбравъ его зъ помежи всѣхъ людей за орудіе до сповненя своихъ святыхъ намѣрôвъ, якî мавъ що до народа израильского. Зри Числ. 12, 3. 7.

5. Слышанъ и пр. О тôмъ зри Исх. 24, 15—18.

6. Предъ лицемъ. Лично въ присутности Мойсея. — Законъ жизни. Законъ маючій обѣтницю Божу довгого и щасливого житя. — Вѣдѣнїа. Законъ Божій называеся закономъ знанія, понеже учить чоловѣка, що мае дѣлати а чого уникати, щобы Богу подобавъ ся и отримавъ ôтъ него нагороду. — Єже наꙋчити и пр. Щобы Мойсей поучивъ Израильтянъ о Божихъ заповѣдяхъ (сꙋдьбамъ), котрыхъ выповнене єсть условіемъ завѣта Божого, заключеного съ Израильтянами; Богъ бо обѣ-

7. завѣтꙋ, и҆ сꙋдьба́мъ є҆гѡ̀ І҆и҃ла. а) А҆арѡ́на воз-
вы́си ст҃а, подо́бна є҆мꙋ̀ вра́та є҆гѡ̀ ѿ колѣ́на
8. Леѵі́ина. б) Поста́ви є҆мꙋ̀ завѣ́тъ вѣ́ченъ, и҆ да-
дѐ є҆мꙋ̀ і҆ере́йство люде́й: ᲂу҆блажѝ є҆го̀ благоꙋкра-
9. ше́нїемъ, и҆ препоѧ́са є҆го̀ ᲂ҆де́ждою сла́вы: ѻ҆-
блечѐ є҆го̀ въ соверше́нїе хвале́нїѧ, и҆ ᲂу҆твердѝ
10. є҆го̀ сосꙋ́дами крѣ́пости: ѻ҆сте́гнми и҆ поди́ромъ
11. и҆ є҆пѡмі́дою: в) И҆ ѡ҆крꙋжѝ є҆го̀ ши́пки златы́ми

а) Исх. 4, 27. б) Исх. 28, 1. 2. в) Исх. 28, 35.

цявъ, що буде для Израильтянъ Богомъ, с. е. отцемъ, опѣкуномъ, єсли они єго закона слухати будуть.

7. А҆арѡ́на и пр. Богъ вывысшивъ Аарона, давши єму священьство, яке мавъ передъ тымъ Мойсей.

8. Поста́ви и пр. Богъ зъобовязавъ ся удержувати при поколѣню Аарона выключне право до священьства. Ааронъ же и єго сыны зъобовязали ся вѣрно свои священичѝ и учительскѝ обовязки выповняти. (Исх. 28, 1.) — Завѣ́тъ вѣ́ченъ. Зри пояснене Быт. 13, 15.; Исх. 12, 14. — Ѹ҆блажѝ и пр. Богъ здѣлавъ Аарона немовъ блаженнымъ, щасливымъ, давши єму такъ славне священьство, и одѣявши єго въ краснѝ и дорогѝ архієрейскѝ одежи. О тыхъ одежахъ зри Исх. гл. 28.

9. Въ соверше́нїе хвале́нїѧ. Одежи архієрейскѝ пôдносили достоинство и повагу одѣтого въ нихъ архієрея до такого степени, що здавало ся, що то не якій земскій чоловѣкъ, але якесь высше существо, якъ се выдало ся Александру В., коли увидѣвъ архієрея Яддая. (Antiqn. Ios. Flav. l. 11, c. 8.) — Сосꙋ́дами крѣ́пости. Одежами дорогими и красными, выражаючими єго силу е. є. власть священичу, задля котрои всѣ єго почитали.

10. Ѻ҆сте́гнми. Спôдною одежею. (Исх. 28, 39.) — Поди́ромъ. Зри Исх. 28, 35. — Є҆пѡмі́дою. Верхна одѣжь, нараменникъ. Зри Исх. 28, 6.

11. И҆ ѡ҆крꙋжѝ и пр. О тôмъ зри Исх. 28, 33—35. — Въ па́мѧть и пр. Щобы нарôдъ чуючи сей звукъ

и҆ звонцы̀ мно́гими ѻ҆́крестъ, глаша́ти гла́съ въ
ст҃упа́нїихъ є҆гѡ̀, слы́шанъ твори́ти гла́съ въ
12. цр҃кви въ па́мѧть сынѡ́мъ люде́й свои́хъ: О҆-
де́ждою ст҃о́ю, съ зла́томъ и҆ і҆аки́ндомъ и҆ пор-
фи́рою, дѣ́ломъ пестродѣ́лца, сло́вомъ ст҃ꙋда̀, ѿв-
13. ле́нїѧми и҆́стины: И҆стка́нною багря́ностїю, дѣ́-
ломъ хꙋдо́жничимъ, ка́менїи многоцѣ́нными,
и҆зваѧ́нїѧми печа́ти, въ свѧза́нїи зла́та, дѣ́ломъ
каменнодѣ́лателѧ, на па́мѧть въ писа́нїи и҆зва́-
14. ѧнномъ по числꙋ̀ колѣ́нъ І҆и҃левыхъ: [a] Вѣне́цъ
зла́тъ верхꙋ̀ кїда́ра, и҆зъображе́нїе печа́ти ст҃ы́-
ни, похвала̀ че́сти, дѣ́ло крѣ́пости, вожделѣ́нїѧ
15. о҆че́съ краси́ма прекра̑сна. Пре́жде є҆гѡ̀ не вы́ша
16. такѡва́ѧ до вѣ́ка: Не ѡ҆блечи́сѧ и҆ноплеме́нникъ,
17. то́чїю сы́нове є҆гѡ̀, и҆ внꙋ́чата є҆гѡ̀ при́снѡ. Же́р-

а) Исх. 28, 26.

згадавъ на Боже величіе и тоеже почтивъ въ архіерею входячôмъ до церкви.

12. Ѻ҆де́ждою и пр. Єсть ту бесѣда о наперстнику. Зри о тôмъ Исх. 28, 15. 30.

13. И҆стка́нною и пр. О тôмъ зри Исх. 28, 9—14.

14. Вѣне́цъ и пр. Зри о тôмъ архіерейскôмъ накрытю головы Исх. 28, 36—38. — Похвала̀ че́сти. Одѣжь представляюча высоке достоинство. — Дѣ́ло крѣ́пости. Зри пояснене выс. ст. 9. (сосꙋ́дами крѣ́пости) — Вожделѣ́нїѧ и пр. Прекрасна одѣжь, потягаюча къ собѣ очи и жадобу дивлячихъ ся.

15. До вѣ́ка. Ажь до початку свѣта.

16. Не ѡ҆блечи́сѧ и пр. Кромѣ Аарона и его потомкôвъ, яко наслѣдникôвъ его въ архіерействѣ, не смѣвъ никто другій, никто зъ другого якого поколѣня, тѝ одежѣ на себе брати. — При́снѡ. По всѣ часы.

17. Же́ртвы и пр. Єсть ту бесѣда о жертвахъ при-

твы ꙗ҆хъ приноси́мы бо́хꙋ по всѧ̀ дни̑ непрестáн-
18. нѡ двáжды. [a] И҆спóлни Мѡѷсе́й рꙋ́цѣ, и҆ помá-
19. за е҆гѡ̀ е҆ле́емъ ст҃ымъ. Бы́сть е҆мꙋ̀ въ завѣ́тѣ
вѣ́ченъ, и҆ сѣ́мени, е҆гѡ̀ въ дне́хъ нб҃а, слꙋ-
жи́ти е҆мꙋ̀ вкꙋ́пѣ и҆ сще́нствовати, и҆ благослов-
20. лѧ́ти лю́ди е҆гѡ̀ и҆́менемъ е҆гѡ̀. И҆збра̀ е҆гѡ̀ ѿ
всѣ́хъ живы́хъ, принести̑ же́ртвꙋ Гдⷭ҇еви, дꙋ́мі-
а́мъ и҆ благоꙋха́нїе на па́мѧть, на ѡ҆чище́нїе лю-
21. демъ свои́мъ. Дадѐ е҆мꙋ̀ за́пѡвѣди своѧ̀, вла́сть
въ завѣ́тѣхъ сꙋде́въ, наꙋчи́ти І҆а́кѡва свидѣ-
нїѧмъ, и҆ въ зако́нѣ е҆гѡ̀ просвѣти́ти І҆и҃лѧ.

а) зри пояснене сего стиха.

ношеныхъ при посвяченю Аарона и его сынôвъ въ священство. О тôмъ зри Исх. 29, 35—41.

18. И҆спóлни и пр. О тôмъ зри пояснене Исх. 28, 41.; такожь 29, 9.; Лев. гл. 8.

19. Бы́сть е҆мꙋ̀ и пр. Се сповнило ся о стôлько, о скôлько священьство старого завѣта найшло свое продовжене въ высшôмъ значеню въ новозавѣтнôмъ священствѣ. Зри пояснене Быт. 13, 15.; Исх. 12, 14. — Въ дне́хъ нб҃а. Якъ довго небо тревати буде с. е. вѣчно. Зри пояснене Пс. 71, 5. — Слꙋжи́ти и пр. Щобы Ааронъ и его потомки служили Богу яко священики. — Благословлѧ́ти и пр. О формѣ сего благословенія зри Числ. 6, 24—27.

20. И҆збра̀ и пр. Священикôвъ выбравъ Богъ, щобы при помочи жертвъ були посередниками межи Богомъ а людьми для упрошеня ôтъ Бога рôжныхъ ласкъ для тѣла и души. Єсть ту бесѣда о рôжного рода жертвахъ старозавѣтныхъ, якь всесожженіяхъ, кадильныхъ и иншихъ, о котрыхъ зри Лев. гл. 1. — гл. 7. — Благоꙋха́нїе. Зри пояснене Быт. 8, 21. — На па́мѧть. Зри пояснене Лев. 2, 2. — На ѡ҆чище́нїе и пр. На примирене людей съ Богомъ. Зри Лев. гл. 4. 5. 6.

21. Дадѐ и пр. Давъ священьству власть учити лю-

22. [a] Воста́ша на́нь чꙋжді́и, и҆ возревнова́ша є҆мꙋ̀ въ
пꙋсты́ни, мꙋ́жи, и҆̀же при Дада́нѣ и҆ А҆вїрѡ́нѣ, и҆
23. со́нмъ Коре́овъ въ ѿрости и҆ гнѣвѣ̀. Ви́дѣ
Гдⷭ҇ь и҆ не благоволи̑, и҆ скончáшасѧ ѿростїю гнѣ-
24. ва: Сотвори̑ въ ни́хъ знáменїѧ, погꙋби́ти а҆̀
25. о҆гне́мъ плáмене. И҆ приложи̑ А҆арѡ́нови слáвꙋ, и҆
даде̑ є҆мꙋ̀ наслѣ̑дїе: начáтки пе́рвыхъ жи́тъ раз-
26. дѣли̑ є҆мꙋ̀. Хлѣ́бъ въ пе́рвыхъ ѹ҆готóва на сы́-
тость: и҆̀бо же́ртвы Гдⷭ҇ни ѿсти бꙋ́дꙋтъ, ѿ̀же да-

а) зри поясненя.

дей приписôвъ Божого закона, поясняти имъ тіиже и на ихъ основѣ судити ихъ справы. Зри Второз. 17, 8. — І҆а́кѡва... І҆и҃лѧ. Израильтянъ, потомкôвъ Якова, называючого ся такожь Исраилемъ. (Быт. 32, 28.)

22. Чꙋжді́и. До котрыхъ священьство не належало. — Возревнова́ша є҆мꙋ̀. Гнѣвомъ и завистію унесли ся, що имъ священьство не дôстало ся въ участи. Ту подѣю зри Числ. гл. 16.

23. Не благоволи̑. Не подобавъ ся Богу ихъ бунтъ. — Скончáшасѧ и пр. Зри Числ. 16, 31—33.

24. Сотвори̑ и пр. Зри Числ. 16, 35.

25. И҆ приложи̑ и пр. Укаранємъ бунтôвникôвъ а потôмъ чудомъ, здѣланымъ на жезлѣ Аарона (Числ. гл. 17.) потвердивъ єго Богъ въ єго дѣдичнôмъ достоинствѣ священичóмъ, признаючи єму своє наслѣдїє с. є. свои жертвы, начатки и дары на удержанє житя. Зри Числ. 18, 8 –32.

26. Хлѣ́бъ и пр. Богъ постаравъ ся о обильне удержанє для Аарона, священикôвъ и левитôвъ, въ пе́рвыхъ с. є. признаючи имъ первенцѣ (начáтки) ôтъ всѣхъ плодôвъ земныхъ народа израильского и приписанѝ части жертвъ израильскихъ. О всѣхъ доходахъ священикôвъ и левитôвъ зри пояснене Числ. 18, 32.

27. дѐ ѐмꙋ̀ и҆ сѣ́мени ѐгѡ̀. О҆ва́че въ землѝ людѐй
не наслѣ́дствитъ, и҆ въ лю́дехъ не бꙋ́детъ ѐмꙋ̀
28. ча́сти: [а] Са́мъ во ча́сть ѐгѡ̀ и҆ наслѣ́дїе. И҆
Фїнеѐсъ сы́нъ Є҆леаза́ровъ тре́тїй въ сла́вѣ, ѐгда̀
ревнова́ше стра́хꙋ Гдⷭ҇ню, и҆ ста̀ въ превраще́-
нїи людѐй бла́гостїю оу҆сѐрдїѧ дꙋшѝ своеѧ̀, и҆ оу҆-
29. молѝ ѡ҆ І҆и҃ли. Сегѡ̀ ра́ди поста́вленъ ѐмꙋ̀
вы́сть завѣ́тъ ми́ренъ, предста́телемъ бы́ти ст҃ы́хъ
и҆ лю́демъ ѐгѡ̀, да бꙋ́детъ ѐмꙋ̀ и҆ сѣ́мени ѐгѡ̀
30. сщ҃е́нства вели́чество во вѣ́къ. [б] И҆ завѣ́тъ Дв҃дꙋ,

а) зри мѣсця паралельнѝ въ поясненяхъ. б) Пс. 88, 5.

27. О҆ва́че и пр. Земля хананейска зостала подѣлена межи поколѣня израильскѝ, и кожде зъ нихъ одержало на власнôсть певну часть земли. Понеже управа рôли не годила ся съ обовязками поколѣнія Левія, то оно не отримало ніякои части земли, а жило тôлько зъ жертвъ, начаткôвъ и десятинъ другихъ поколѣнь, Богу приношеныхъ. Въ той способъ бувъ Богъ иемовъ самъ частію, дѣдицтвомъ сего поколѣня. Зри пояснене Числ. 18, 20.

28. И҆ Фїнеѐсъ и пр. Ôгносячу ся сюда подѣю зри оповѣджену и пояснену Числ. 1—13. Тре́тїй въ сла́вѣ. Финеесъ ôтзначивъ ся по Мойсею и Ааронѣ особлившого ревностію въ оборонѣ закона Божого. Або: Финеесъ бувъ третымъ архіереемъ по Ааронѣ. — Бла́гостїю и пр. Финеесъ своимъ выступленемъ противъ беззаконныхъ проступкôвъ Израильтянъ оказавъ велику охоту и статочнôсть въ оборонѣ Божого закона и чистоты обычаѣвъ свого народа. — Оу҆молѝ и пр. Зри пояснене Числ. 25, 13.

29. Сегѡ̀ ра́ди и пр. О тôмъ зри пояснене Числ. 25, 12. — Ст҃ы́хъ. Святыни. — Да бꙋ́детъ и пр. О тôмъ зри пояснене Числ. 25, 13.

30. И҆ завѣ́тъ и пр. На потомкôвъ Финееса довжна

сы́нꙋ І҆ессе́овꙋ ѿ колѣ́на І҆ꙋ́дова, наслѣ́дство царѧ̀ сы́на ѿ сы́на є҆ди́наго, достоѧ́нїе сщ҃е́нства
31. А҆арѡ́нꙋ и҆ сѣ́мени є҆гѡ̀. Да да́сть на́мъ премꙋ́дрость въ сердца́хъ на́шихъ, сꙋди́ти людемъ є҆гѡ̀ въ пра́вдꙋ, да не потребѧ́тсѧ блага̑ѧ и҆́хъ, и҆ сла́ва и҆́хъ въ ро́ды и҆́хъ.

Глава̀ 46.

Хвала Іисуса Навина, Халева, Самуила и другихъ судій.

1. Крѣ́покъ [a] на бра́нехъ І҆исꙋ́съ Наві́нъ, и҆ преѐм-
2. никъ Мѡѷсе́овъ бы́сть въ проро́чествѣ: И҆́же бы́сть по и҆́мени своемꙋ̀ вели́къ на спасе́нїе и҆зврѧ́нныхъ є҆гѡ̀, мсти́ти востаю́щымъ (на́нь) вра-

---

а) Числ. 27, 18.

власть архіерейска переходити такъ само, якъ на потомкôвъ Давида власть царска.

31. Да да́стъ и пр. Сірахъ кôнчитъ свою бесѣду похвальну о жидôвскôмъ священьствѣ желанемъ, щобы оно ôтповѣдало свому высокому призначеню, щобы попри умѣетности ôтзначало ся праведностію, щобы словомъ и примѣромъ ширило чесноту и боязнь Божу, и щобы тымъ способомъ удерживало и умнажало добробытъ и славу народа израильского.

1. Крѣ́покъ и пр. Наслѣдникомъ Мойсея бувъ Іисусъ Навинъ, ôтважный боёвникъ и вождъ Израильтанъ въ ихъ борбахъ съ поганьскими народами, замешкуючими землю хананейску. Онъ называе ся тутъ наслѣдникомъ Мойсея такожь въ проро́чествѣ, понеже Богъ бесѣдовавъ съ нимъ, и понеже ôнъ оповѣщавъ народови израильскому Божи̑ приказы.

2. И҆́же бы́сть и пр. Евр. jehoschua означае збавцю, спасителя; яко такій оправдавъ ôнъ свое имя; ôнъ бо

3. гѡ́мъ, ꙗ҆́кѡ да наслѣ́дствитъ І҆и҃ла. [a] Ко́ль про-
сла́вленъ бы́сть воздвиже́нїемъ ру́къ свои́хъ, и҆
4. внегда̀ простира́ше ме́чь на гра́ды? Кто̀ пре́жде
5. є҆гѡ̀ си́це ста̀? бра̑ни бо Гдⷭ҇ни то́й вожда́ше. Не
ру́кою ли є҆гѡ̀ воспѧти́сѧ сл҃нце, и҆ є҆ди́нъ де́нь
6. бы́сть ꙗ҆́кѡ два̀? Призва̀ Вы́шнѧго си́лна, є҆гда̀
ѡ҆скорблѧ́хꙋ є҆го̀ врази̇̀ ѻ҆́крестъ: и҆ послꙋ́ша є҆го̀
ве́лїй Гдⷭ҇ь ка́менїемъ гра́днымъ си́лы крѣ́пкїѧ:
7. Оу҆стремѝ бра́нь на ꙗ҆зы́ки, и҆схожде́нїемъ погꙋ-

---

a) I. Нав. 6, 1.; 8, 21.; 10, 1.

ôтнѣсъ много побѣдъ для добра Божого народа, котрый пôдъ его проводомъ здобувъ Палестину. — Ꙗко да наслѣдствитъ І҆и҃ла. Щобы впровадити нарôдъ израильскій въ посѣдане его дѣдицтва с. є. земли обѣцяной.

3. Ко́ль и пр. Славнымъ оказавъ ся І. Навинъ въ пôдношеню своеи руки на ворогôвъ, въ ударяню на нихъ мечемъ, и въ здобуваню ихъ мѣстъ. Зри такожь І. Нав. 8, 26.

4. Кто̀ пре́жде є҆гѡ̀ и пр. Никто передъ нимъ не боровъ ся съ такою ôдвагою и мужествомъ, съ такимъ успѣхомъ, противъ ворогôвъ; ôнъ бувъ Божимъ воеводою въ битвахъ, веденыхъ самымъ Богомъ съ ворогами его народа.

5. Не ру́кою и пр. О тôй подѣѣ зри пояснене І. Нав 10, 12—14.

6. Призва̀ и пр. Тая подѣя есть оповѣджена и пояснена І. Нав. 10, 1—11. — Си́лы крѣ́пкїѧ. Градъ бувъ такъ великій и сильный, що убивавъ людей и зрѣрята, и що бôльше ворогôвъ упало ôтъ сего граду, нѣжь ôтъ меча Израильтянъ. (І. Нав. 10, 11.)

7. Оу҆стремѝ и пр. Богъ зôславъ убиваючій градъ на ворогôвъ, коли бѣгли зъ горы, где лежавъ Гаваонъ, въ сторону Виторона. Зри карту Палестины при кôнци тома св. Письма.

8. бѝ противники: Да познáютъ ꙗзы́цы всеорѹ́жїе
ег҃ѡ, ꙗ҆́кѡ предъ Гдемъ брáнь ег҃ѡ: и҆́бо послѣ-
9. дова Могѹ́тномѹ. [a] И҆ въ дни̑ Мѡѷсе́овы со-
творѝ млть се́й, и҆ Халéвъ сы́нъ Іефонні́инъ,
стáти проти́вѹ врагá, оу҆держáти лю́ди ѿ грѣ́хъ,
10. и҆ оу҆толи́ти ро́потъ лѹкáвства: И҆ тà двà сѹ́-
ща спасе́на бы́ста ѿ шестѝ сѡ́тъ ты́сѧщь пѣ́ш-
цевъ, ввестѝ и҆́хъ въ наслѣ́дствїе, въ зе́млю то-
11. чáщѹю млекò и҆ ме́дъ. И҆ дадѐ Гдь Халéвѹ
крѣ́пость, и҆ дáже до стáрости пребы́сть оу҆ не-
гѡ̀, взы́ти е҆мѹ̀ на высотѹ̀ землѝ, и҆ сѣ́мѧ е҆гѡ̀

а) зри мѣсця паралельнї въ поясненяхъ.

8. Да познáютъ и пр. Зъ тои чудеснои побѣды мали Хананейцѣ пôзнати, що І. Навинъ боре ся пôдъ проводомъ Бога.

9. И҆ въ дни̑ и пр. Подѣю тую зри оповѣджену и пояснену Числ. гл. 14.—Млть. Дѣло добре, побожне. — Стáти и пр. Наклоняючи, щобы стояли противъ Хананейцямъ. — Ѿ грѣ́хъ. Ôтъ грѣху недовѣрчивости и ропота. — Оу҆толи́ти и пр. Усмиряючи ропотъ злобныхъ людей.

10. И҆ тà двà и пр. Въ нагороду за вѣрнôсть обѣцявъ Богъ І. Навину и Халеву, що зъ шести тысячей способныхъ до бою, надъ 20 лѣтъ житя числячихъ Израильтянъ, тôлько они два дожіють занятя земли хананейскои черезъ нарôдъ израильскій. (Числ. 14, 23. 24. 30; 26, 65.) — Въ зе́млю и пр. Зри пояснене Исх. 3, 8.

11. И҆ дадѐ и пр. Халевъ бувъ крѣпкій и здоровъ до пôзнои старости; ôнъ умеръ маючи 110 лѣтъ. (І. Нав. 24, 30.) — Пребы́сть. С. є. крѣпке здорове. — Взы́ти и пр. Халевъ на свою просьбу отримавъ при подѣлѣ земли хананейскои гористу землю въ около Хеврона, хотяй таяже була замешкана сильнымъ народомъ. Зри о тôмъ пояснене І. Нав. 14, 12. — Сѣ́мѧ и пр. Земля

12. ѡ҆бдержа́ наслѣ́дїе: И҆́кѡ да ви́дѧтъ всѝ сы́нове
13. І҆и҃левы, ꙗ҆́кѡ добро̀ ходи́ти въ слѣ́дъ Гдⷭ҇а. И҆
сꙋдїѝ кі́йждо и҆́менемъ свои́мъ, є҆ли́кихъ не лю-
бодѣ́йствова се́рдце, и҆ є҆ли́цы не ѿврати́шасѧ ѿ
14. Гдⷭ҇а, и҆ па́мѧть и҆́хъ въ благословє́нїихъ: [a] Кѡ́-
15. сти и҆́хъ да процвѣтꙋ́тъ ѿ мѣ́ста и҆́хъ: И҆ и҆́мѧ
и҆́хъ премѣнѧ́емо на сынѣ́хъ, просла́вленнымъ
16. бы́вшымъ и҆́мъ. Возлю́бленъ Гдⷭ҇емъ свои́мъ Са-

а) нис. 49, 12; Ис. 66, 14.; Єзек. 37, 3.

около Хеврона перейшла яко дѣдицтво на потомкôвъ Халева.

12. И҆́ко да ви́дѧтъ и пр. Що тревале здорове побожного, богобоязливого Халева було особлившимъ Божимъ даромъ, видимъ зъ Числ. 14, 30; І. Нав. 14, 14.

13. И҆ сꙋдїѝ и пр. По смерти І. Навина впадавъ нарôдъ израильскій зъ одного идолопоклоньства въ друге, зъ одной неволи въ другу. Ôтъ часу до часу покликовавъ Богъ хоробрыхъ мужѣвъ, званыхъ судіями, котрѝ усували идолопоклоньство, гнобленый нарôдъ взывали до борбы и ôтзысковали назадъ свободу для свого народа. Зри Суд. гл. 13—16. — Кі́йждо и҆́менемъ свои́мъ. Якъ небудь они называли ся. — Не любодѣ́йствова се́рдце. О тôмъ выраженю означаючôмъ идолопоклоньство зри поясненє Исх. 20, 5.

14. Кѡ́сти и пр. Нехай ихъ кости ôтжіють на ново въ ихъ потомкахъ, яко наслѣдникахъ ихъ чеснотъ и слзвы.

15. И҆ и҆́мѧ и пр. Нехай ихъ слава, яку посѣдали за житя, по ихъ смерти переходить на ихъ потомкôвъ и николи не гине. Єсть се блисше опредѣленє стиха попередного, где єсть образъ взятый зъ цвѣта, котрый въ зимѣ немовъ заумирає, но на веснѣ на ново цвите и попередну свою красу на ново всѣмъ оказує.

16. Возлю́бленъ и пр. О тôмъ зри 1. Цар. 8, 6. 22. — Кнѧ́зи. Саула и Давида.

мꙋи́лъ проро́къ Гдⷭ҇ень [а)] оу҆стро́и ца́рство, и҆ по-
17. ма́за кнѧ́зи надъ людмѝ є҆гѡ̀: Зако́номъ
Гдⷭ҇нимъ сꙋдѝ сонмꙋ, и҆ посѣтѝ Гдⷭ҇ь І҆а́кѡва:
18. Вѣ́рою своє́ю [б)] и҆спы́танъ вы́сть проро́къ, и҆ по-
зна́нъ вы́сть въ вѣ́рѣ своє́й вѣ́ренъ видѣ́нїемъ.
19. [в)] И҆ призва̀ Гдⷭ҇а си́лна, є҆гда̀ ѡ҆скорвлѧ́хꙋ є҆го̀
вразѝ є҆гѡ̀ ѻ҆́крестъ, приноше́нїемъ а҆́гнца ссꙋ́ща-
20. гѡ млекѡ̀: [г)] И҆ возгремѣ̀ съ нб҃сѐ Гдⷭ҇ь, и҆ гла́-
сомъ ве́лїимъ оу҆слы́шанъ сотворѝ гла́съ сво́й:
21. И҆ потревѝ влады́ки Ту́рскїѧ, и҆ всѧ̀ кнѧ́зи Фу́-
22. лїстїмскїѧ. [д)] И҆ пре́жде вре́мене оу҆спе́нїѧ вѣ́ка
свидѣ́телствова предъ Гдⷭ҇емъ и҆ ха҃рто́мъ є҆гѡ̀:
и҆мѣ́нїѧ и҆ до сапѡ́гъ ѿ всѧ́кїѧ пло́ти не взѧ̀:
и҆ не сотворѝ є҆мꙋ̀ поноше́нїѧ (ни є҆ди́нъ) чело-

а) 1. Цар. 10, 1. б) 1. Цар. 10, 9. в) 1. Цар. 7, 9. г) 1. Цар. 7, 10. д) 1. Цар. 12, 3; Дѣя. 20, 33.

17. Зако́номъ и пр. Якъ довго Самуилъ справовавъ урядъ судіи, бувъ самъ Богъ царемъ народа израильского и благословивъ его, управляючи нимъ посредствомъ закона Мойссевого и ревныхъ въ службѣ Божôй священикôвъ. Зри 1. Цар. 8, 7.

18. Вѣ́рою и пр. Самуилъ оказавъ своєю вѣрностію къ Богу и свому народу, що бувъ правдивымъ, ôтъ Бога пôсланымъ пророкомъ. — Позна́нъ и пр. Се, що всѣ его пророцтва сповнили ся, було доказомъ его правдивыхъ видѣній.

19. И҆ призва̀ и пр. Подѣю подану ôтъ ст. 19—21 зри оповѣджену и пояснену 1. Цар. гл. 7.

22. И҆ пре́жде и пр. Въ послѣдныхъ лѣтахъ свого житя вôзвавъ Самуилъ нарôдъ, щобы передъ св. скинією и въ присутности Самуила посвѣдчивъ явно, що ôнъ (Самуилъ) справувавъ урядъ судіи совѣстно, безсторонно и безкористно. Зри о тôмъ 1. Цар. гл. 12. — Оу҆спе́нїѧ. Смерти. — И҆мѣ́нїѧ и пр. Найменьшого дару, маючого вартôсть сапогъ. Зр. Быт. 14, 23. — Ѿ всѧ́кїѧ

23. вѣ́къ. [а] И҆ по ᲂу҆спе́нїи своемъ пророчествова, и҆ показа̀ царе́ви кончи́нꙋ є҆гѡ̀: и҆ вознесѐ ѿ землѝ гла́съ сво́й, пророчествомъ и҆стреви́ти беззако́нїе людей.

Глава̀ 47.

Хвала Натана, Давида и Соломона.

1. И҆ посе́мъ [б] воста̀ Нада́нъ пророчествовати въ
2. днѝ Давїдовы. Ꙗ҆́коже тꙋ́къ ѿлꙋче́нъ ѿ же́ртвы
мирныѧ, та́кѡ Давїдъ ѿ сынѡ́въ І҆и҃левыхъ.
3. Съ львы́ и҆гра́ше ꙗ҆́кѡ съ ко́злищи, и҆ съ мед-

а) 1. Цар. 28, 17. 19. б) зри поясненя.

пло́ти. Ѿтъ жадного чоловѣка. — Не сотворѝ и пр. Никто не мôгъ ему ничого ганьбячого закинути.

23. И҆ по ᲂу҆спе́нїи и пр. Зри тую подѣю оповѣджену и пояснену 1. Цар. гл. 28. — Вознесѐ и пр. Зри 1. Цар. 28, 14 и сл. — Пророчествомъ и пр. Самуилъ предсказавъ кончину Саула и пораженє Израильтянъ; одно и друге було наслѣдкомъ грѣхôвъ и проступкôвъ, якихъ царь и нарôдъ допустили ся. (1. Цар. 28, 17 –19).

1. И҆ посе́мъ и пр. О важныхъ пророцтвахъ Натана зри 2. Цар. гл. 7.; гл. 12.; 1. Пар. гл. 17.

2. Ꙗ҆́коже тꙋ́къ и пр. Якъ тлустѣнь звѣряти жертвенного єсть найлучшою частею и тому Богу жертвуєся (Исх. 29, 13.; Лев. 3, 1—11.), такъ бувъ Давидъ найлучшимъ зъ всѣхъ Израильтянъ и тому Богу наймилѣйшимъ, котрого Богъ яко свого любимця выбравъ на царя народа израильского. — Ѿ же́ртвы ми́рныѧ. Зри о тôмъ поясненє Исх. 20, 24.

3. Съ львы̀ и пр. Зри о тôмъ 1. Цар. 17, 34. 35.

4. вѣдми ꙗкѡ съ ѧгнцы ѻвчими. Въ ю҆ности своей [a] не оу҆вилъ ли и҆сполина, и҆ ѿ ѧтъ поношеніе
5. ѿ людей: Егда простре рукꙋ съ каменемъ и҆зъ
6. праща, низложити гордыню Голїадовꙋ? Призва бо Гдⷭ҇а Вышнаго, и҆ вдадѐ десницꙋ егѡ̀ крѣпость низложити человѣка силна на брани, воз-
7. нести рогъ людей своихъ. Сице въ тмахъ прослави его̀, и҆ восхвали̑ его̀ въ благословеніихъ Гдⷭ҇нихъ, внегда̀ носити емꙋ̀ вѣнецъ славы.
8. Потреви̑ бо враги̑ ѻ҆крестъ, и҆ оу҆ничижѝ Фꙋлїстїмлѧны противники: даже до днесь сокрꙋшѝ
9. и҆мъ рогъ. Во всѧцѣмъ дѣлѣ своемъ дадѐ и҆спо-

а) Зри мѣсця паралельнѝ въ поясненяхъ нис. поданыхъ.

---

4. **Въ ю҆ности** и пр. О побѣдѣ Давида надъ Голіатомъ зри 1. Цар. гл. 17. — **Ѿ ѧтъ** и пр. Зри 1. Цар. 17, 8—10. 36.

5. **Гордыню Голїадовꙋ.** Голіата, чванячого ся своєю силою и непобѣдимостію.

6. **Вдадѐ** и пр. Давъ его правицѣ силу. — **Рогъ.** Рôгъ есть ту символомъ силы.

7. **Въ тмахъ** и пр. Зри 1. Цар. 18, 7. — **Восхвали̑** и пр. — Богъ давъ Давиду такѝ краснѝ прикметы тѣла и души, що народъ израильскій величавъ его, такъ що Саулъ завидовавъ єму сеи славы и начавъ обавляти ся о утрату свого царского достоинства. (1. Цар. 18, 8.) Пôдъ благословеніями Гдⷭ҇ними можемъ розумѣти такожь великѝ, надзвычайнѝ благословенія, якъ пôдъ горою Божою розумѣє ся неразъ гора высока. (Пс. 35, 7.)

8. **Даже до днесь** и пр. Давидъ такъ ихъ покоривъ, що уже николи не пановали надъ Израильтянами. — **Рогъ.** Силу.

9. **Во всѧцѣмъ** и пр. Що ннбудь здѣлавъ славного, всё ôтносивъ до Бога, собѣ ничого не приписовавъ, а

вѣ́данїе сто́мꙋ Вы́шнемꙋ глаго́ломъ сла́вы: [а)]
10. Всѣ́мъ се́рдцемъ свои́мъ восхвали̑ и̑ возлюви̑
11. сотво́ршаго и̑. [б)] И̑ поста́ви пѣ́вцы̑ пра́мѡ ѻ̑лтаре́ви, и̑ звꙋ́комъ и̑хъ оу̑слажда́ти пѣ́нїе. [в)]
12. Даде̑ въ пра́здницѣхъ благолѣ́пїе и̑ оу̑краси̑ времена̑ да́же до скончанїѧ, внегда̑ воспѣва́ти и̑мъ и̑мѧ сто́е е̑гѡ̀, и̑ ѿ оу̑тра гласи́ти въ сти́лищи.
13. [г)] Гдь ѿѧ̀ грѣхи̑ е̑гѡ̀, и̑ вознесе̑ во вѣ́къ ро́гъ е̑гѡ̀, и̑ даде̑ е̑мꙋ̀ завѣ́тъ цр̑ кїй, и̑ престо́лъ сла́-

а) 2. Цар. 23, 1. — б) в) г) зри паралельнї мѣсця въ поясненяхъ.

лишь Богу за всё дяковавъ, прославляючи его пѣснями похвальными або псалмами. — Сто́мꙋ Вы́шнемꙋ. Зри пояснене Пс. 70, 22.

10. Всѣ́мъ и пр. Зри Пс. 17, 2.

11. И̑ поста́ви и пр. О заслугахъ, якї положивъ Давидъ около лучшого устроеня богослуженя, въ часѣ котрого спѣвано въ супроводѣ музичныхъ инструментôвъ взнеслї, нимъ самимъ уложенї псалмы, зри 1. Пар. 16, 4—37; 23, 2.; гл. 24, 25, 26.

12. Благолѣ́пїе. Торжественными спѣвами. — Оу̑краси̑ и пр. Украсивъ обхôдъ праздникôвъ до найвысшои совершенности. Або слова: да́же до скончанїѧ можна розумѣти въ значеню: доки живъ. — Ѿ оу̑тра и пр. Зри о тôмъ 1. Пар. 23, 30.

13. Гдь ѿѧ̀ и пр. О тôмъ зри 2. Цар. 12, 13. — Вознесе̑ и пр. Богъ давъ Давду могучôсть (ро́гъ) на вѣки, бо она мала оставити при ним и его потомкахъ на престолѣ царскôмъ, якъ довго тревала держава израильска, а особливо зъ огляду на его потомка по плоти, Месію, котрого царство есть вѣчне. — Даде̑ и пр. Богъ запоручивъ Давиду, що власть царска позôстане на всегда въ его домѣ, однако довжнї и его потомки позôстати вѣрными Богу и его закону. (Пс. 88, 4.) — Престо́лъ и пр. Славный престолъ царства израильского.

14. вы въ Іи҃ли. [а] По сѐмъ воста̀ сы̑нъ разꙋми́ченъ,
15. и҆ сегѡ̀ ра́ди ѡ҆бита̀ въ простра́нствѣ. [б] Соломѡ́нъ воцари́сѧ въ дне́хъ ми́ра, ꙗ҆́кѡ Бг҃ъ препокои́ ѻ҆́крестъ, да созиждетъ до́мъ во и҆́мѧ є҆гѡ̀, и҆ да оу҆гото́витъ ст҃и́лище въ вѣ́къ. [в] Ко́ль преꙋмꙋдри́лсѧ є҆сѝ въ ю҆́ности свое́й, и҆ напо́лнилсѧ є҆сѝ ꙗ҆́кѡ рѣка̀ ра́зꙋма? [г] Зе́млю покры̀ дꙋша̀ твоѧ̀, и҆ и҆спо́лнилъ є҆сѝ при́тчами гада́нїй. [д]
18. Про́йде и҆́мѧ твоѐ въ ѻ҆́стровы дале́че, и҆ возлю́-

а) б) в) г) д) зри паралельнѝ мѣсця въ поясненяхъ.

14. Сы̑нъ разꙋми́чинъ. Соломонъ, мудрый, розумный сынъ Давида. — Сегѡ̀ ра́ди и пр. Задля заслугъ и праведности Давида давъ Богъ его сыну Соломону широту духа с. е. великій розумъ, черезвычайнѝ вѣдомости (3. Цар. 2, 35.; 4, 29.), а также дуже обмирне царство. О славѣ и величію царства Соломона зри 3. Цар. гл. 4.

15. Въ дне́хъ ми́ра. Зри пояснене 3. Цар. 4, 25. — Бг҃ъ препокои́ ѻ҆́крестъ. Богъ пôддавъ пôдъ власть Соломона всѣхъ его окрестныхъ ворогôвъ, — якъ читаемъ въ лат. текстѣ. — Да созиждетъ и пр. Спокôй, якого уживавъ Соломонъ въ часѣ свого царствованя, уможлививъ ему будову величавого храма въ Єрусалимѣ. — Во и҆́мѧ є҆гѡ̀. Для прославленя имени Божого. — Ст҃и́лище въ вѣ́къ. Якъ довго мала тревати синагога жидôвска.

16. Ко́ль и пр. Мудрôсть Соломона, его обширнѝ вѣдомости порôвнують ся тутъ съ глубокою рѣкою. Сей образъ находимъ также выс. 24, 27—29. Зри также 3. Цар. 3, 12.

17. Зе́млю и пр. Твоя мудрôсть причинила ся до просвѣченя и нравственного образованя твого народа. — При́тчами гада́нїй Зри пояснене надписи и ст. 2. Пс. 77.

18. Про́йде и пр. Твоя мудрôсть и миролюбнôсть

19. бленъ бы́лъ є҆сѝ въ ми́рѣ твое́мъ. Въ пѣ́снехъ и҆
паремїа́хъ и҆ въ при́тчахъ и҆ въ сказа́нїихъ оу҆-
20. диви́шасѧ тебѣ̀ страны̀. И҆́менемъ Гдⷭ҇а Бг҃а наре-
21. че́ннагѡ Бг҃а І҆и҃лева: [а] Собра́лъ є҆сѝ ꙗ҆́кѡ мѣ́дь
зла́то, и҆ ꙗ҆́кѡ ѻ҆́лово оу҆мно́жилъ є҆сѝ сребро̀. [б]
22. Вда́лъ є҆сѝ бока̀ твоѧ̀ жена́мъ, и҆ порабо́тилсѧ є҆-
23. сѝ тѣ́ломъ твои́мъ. Да́лъ є҆сѝ поро́къ сла́вѣ
твое́й: и҆ ѡ҆скверни́лъ є҆сѝ сѣ́мѧ твоѐ, нанестѝ
гнѣ́въ на ча̑да твоѧ̀, и҆ оу҆мили́тисѧ ѡ҆ безꙋ́мїи
твое́мъ, [в] є҆́же раздѣли́тисѧ на дво́е ца́рствꙋ, и҆

а) б) зри парал. мѣсця въ поясн. в) 3. Цар. 12, 16.

з ыскала тобѣ удивлене и любовь найдальшихъ краѣвъ. Зри 3. Цар. гл. 10.

19. Въ пѣ́снехъ. Зри 3. Цар. 4, 32. — Въ паремїа́хъ. Въ приповѣдкахъ. — Въ при́тчахъ. Зри передне слово до книги Притчь; такожь пояснене надписи и ст. 2. Пс. 77. — Въ сказа́нїихъ. Въ поясненяхъ загадокъ. — Оу҆диви́шасѧ и пр. Зри 3. Цар. 4, 31. 34.

20. И҆́менемъ и пр. При помочи Господа, котрый называе ся Богомъ народа израильского, зôбравъ ты безмѣрнѝ скарбы. (Ст. 21.) О тыхъ скарбахъ зри 3. Цар. 10, 21. 27. — Въ лат. текстѣ належить ст. 20 до ст. 21 въ тôмъ змыслѣ: люди чудовали ся задля твоихъ пѣсней и т. д. и задля имени Бога с. е. задля его силы, яка въ тобѣ, въ твоей могучости и мудрости объявила ся.

22. Вда́лъ и пр. Ты ôтдавъ ся розпустнôй любвѣ женьщинъ, ставъ ся невôльникомъ твоеи пожадливости. (Зри 3. Цар. 11, 3.) Тая розпуста ослабила тѣло и духа Соломона, котрый не хотѣвъ услухати остереженя въ законѣ Мойсея Второз. 17, 17.

23. Да́лъ є҆сѝ и пр. Соломонъ осквернивъ свою славу, котру посѣдавъ яко мудрець; мудрого бо чоловѣка обовязкомъ есть пановати надъ своими склонностями, Соломонъ же ставъ ся невôльникомъ своихъ по-

24. ѿ Ефре́ма нача́тисѧ ца́рствꙋ непокори́вꙋ. Гдь
же не ѡ҆ста́витъ ми́лости своеѧ̀, и҆ не растли́тъ
ѿ дѣ́лъ свои́хъ, нижѐ и҆стреби́тъ и҆збра́ннагѡ
своегѡ̀ и҆ча́дїй, и҆ сѣ́мѧ возлюби́вшагѡ є҆го̀ не
25. и҆зметъ: И҆ І҆а́кѡвꙋ дадѐ ѡ҆ста́нокъ, и҆ Дави́дꙋ ѿ
26. негѡ̀ ко́рень. [a] И҆ почі̑ Соломѡ́нъ съ ѻ҆тцы̀

a) 3. Цар. 11, 43.

хотей. — Ѡ҆скверни́лъ и пр. Соломонъ осквернивъ свôй рôдъ союзами съ поганьскими жѣнками, якихъ законъ Мойсеевъ заборонявъ. (Второз. 7, 3.) — Нанести̑ и пр. Соломонъ стягнувъ на своихъ потомкôвъ Божі̑ кары задля глупоты балвохвальства, до котрого привели его поганьскі̑ жѣнки. (3. Цар. 11, 4. 14. 23. 26,) Слово оу҆мили́тисѧ значить: жалѣти, каяти ся, скорбѣти. — Є҆же раздѣли́тисѧ и пр. По смерти Соломона остали при его сынѣ лишь два поколѣня — Юды и Веніамина, прочі̑ десять утворили окреме царство зване ту Ефремомъ, понеже поколѣне Ефрема було найсильнѣйше и понеже царь нового царства Еровоамъ походивъ зъ сего поколѣня. Сей роздѣлъ царства израильского бувъ яко кара за балвохвальство Соломона предсказаный. (3. Цар. 11, 11—13.) — Непокори́вꙋ. Бунтôвничому противъ царямъ юдейскимъ и ôтпавшому ôтъ Бога черезъ свое балвохвальство.

24. Гдь же и пр. Зъ огляду на заслуги и чесноты Давида не ôгнявъ Богъ цѣлковито царства зъ роду Давидового, котрому обѣцявъ удержане его власти царскои въ найдальші̑ поколѣня; Богъ допустивъ, що внукъ Давида а сынъ Соломона, Ровоамъ, засѣвъ на царскôмъ престолѣ. — И҆збра́ннагѡ своегѡ̀... возлюби́вшагѡ є҆го̀. с. є. Давида.

25. И҆ І҆а́ковꙋ и пр. Богъ не хотѣвъ, щобы устало царство дому Давидового, и тому лишивъ при нимъ еще останокъ народа израильского с. є. два поколѣня Юды и Веніямина, надъ котрыми мали пановати потомки Давида.

26. Почі̑ и пр. Умеръ.

27. свои́ми: [а] И҆ ѡ҆ста́ви по себѣ̀ ѿ сѣ́мене свое-
28. гѡ̀ лю́демъ безꙋ́мїе: И҆ оу҆мала́ющаса ра́зꙋмомъ
Ровоа́ма, и҆̀же ѡ҆ста́ви лю́ди ѿ совѣ́та своегѡ̀: [б]
29. И҆ І҆еровоа́ма сы́на Наѧ́това, и҆̀же сотворѝ со грѣ-
30. ши́ти І҆и҃лю, и҆ да́дѐ Є҆фре́мꙋ пꙋ́ть ко грѣхꙋ̀. И҆
оу҆мно́жишаса грѣсѝ и҆́хъ ѕѣлѡ̀, ѿсꙋпи́ти и҆̀мъ
31. [в] ѿ земли́ своеѧ̀: И҆ всѧ́ко лꙋка́вство и҆зыска́-
ша, до́ндеже ме́сть прїи́де на нѧ̀.

а) 3. Цар. 12, 3. б) зри поясн. в) Второз. 4, 26.

---

27. И҆ ѡ҆ста́ви и пр. Ровоамъ не бувъ зовсѣмъ подо̂бнымъ до свого отця, але глупымъ, нерозсуднымъ, котрый своєю глупотою и нерозсудкомъ спровадивъ на своє царство и наро̂дъ найбо̂льше лихо.

28. Оу҆мала́ющаса ра́зꙋмомъ. Нерозумного. — И҆̀же ѡ҆ста́ви и пр. Ровоамъ зразивъ собѣ и о̂твервувъ о̂тъ себе десять поколѣнь израильскихъ въ васлѣдокъ нерозважного послуханя рады людей неопытныхъ. Зри о то̂мъ 3. Цар. 12, 1—16.

29. И҆ І҆еровоа́ма и пр. Говорить ся ту, що Соломонъ лишивъ по собѣ (ѡ҆ста́ви по себѣ̀ ст. 27) Еровоама, о ско̂лько грѣхи Соломона заслужили на тоє, що Богъ допустивъ бунтъ сего ворохо̂бника и всѣ съ тымъ полученѝ нещастя. — И҆̀же сотворѝ и пр. Зри о то̂мъ 3. Цар. 12, 26—33. — Є҆фре́мꙋ. Зри выс. ст. 23.

30. И҆ оу҆мно́жишаса и пр. Вразъ съ балвохвальствомъ вдерли ся до царства израильского всякого рода пороки; за кару (ст. 31) зо̂стали Израильтяне черезъ Ассирійцѣвъ покоренѝ и взятѝ до неволи. (4. Цар. 17, 6. 7.; 18, 11.)

Глава̀ 48.

Хвала Иліи, Єлисея, Єзекіи и Исаіи.

1. И҆ воста̀ И҆лі̀а проро́къ ꙗ҆́кѡ ѻ҆́гнь, [а] и҆ сло́во є҆-
2. гѡ̀ ꙗ҆́кѡ свѣща̀ гора́ше: Ї҆же нанесѐ на на̀ гла́дъ,
3. и҆ ре́вностїю свое́ю ᲂу҆ма́ли а҆̀: [б] Сло́вомъ Гдⷭ҇нимъ
ᲂу҆держа̀ не́бо, и҆ сведѐ та́кѡ три́жды ѻ҆́гнь съ
4. невесѐ. Ко́ль просла́вилсѧ є҆сѝ И҆лїѐ чꙋдесы̀ тво-
и́ми? и҆ кто́ подо́бенъ тебѣ̀ похвали́тисѧ? [в]
5. Воздви́гнꙋвъ мертвеца̀ ѿ смє́рти, и҆ и҆зъ а҆́да
6. словомъ Вы́шнѧгѡ. [г] Сведы́й царѝ въ па́гꙋбꙋ,

а) Єрем. 5, 14.; Іоа. 5, 35. — б) в) г) зри паралельнїи мѣсця въ поясненяхъ.

1. Ꙗ҆́ко ѻ҆́гнь. Ревнôсть Иліи въ оборонѣ вѣры въ правдивого Бога и єго закона порôвнує ся ту съ палячимъ огнемъ.

2. Ї҆же нанесѐ и пр. Въ своєй ревности о честь Божу просивъ Илія Бога, щобы привѣвъ ôтступныхъ Израильтянъ голодомъ до опамятаня и повороту до правдивои вѣры; єго молитва була выслухана, наставъ великій голодъ въ наслѣдокъ довгои посухи, а многѝ померли голодовою смертію. (3. Цар. гл. 17.)

3. Оу҆держа̀ не́бо. Замкнувъ небо, щобы не спускало дощу. (3. Цар. 17, 1.) — Сведѐ и пр. Илія прикликавъ три разы огонь зъ неба, — разъ на свою жертву (3. Цар. 18, 38.), а два разы на слугъ безбожного царя Охозіи, котрѝ хотѣли єго пôймати на горѣ Кармиль. (4. Цар. 1, 10. 12.)

4. Кто̀ подо́бенъ и пр. Кто може съ тобою въ славѣ рôвнати ся?

5. Воздви́гнꙋвъ и пр. Зри о тôмъ 3. Цар. 17, 22. — И҆зъ а҆́да. Зри поясненє Пс. 6, 6.; Пс. 15, 11.

6. Сведы́й и пр. Тыми царями, котрѝ погинули

7. и҆ просла́вленныѧ ѿ ѻ҆дра̀ и҆́хъ. Слы́шавый въ
Сїна́и ѡ҆вличе́нїе, [а] и҆ въ Хѡри́вѣ сꙋ́дьвы ѿ-
8. мще́нїѧ. [б] Помазꙋ́ѧй царѝ на воздаѧ́нїе, и҆ про-
9. ро́ки пре́емники по себѣ̀. [в] Взѧ́вый́сѧ ви́хромъ
ѻ҆́гненнымъ на колесни́цѣ ко́ней ѻ҆́гненныхъ: [г]
10. Впи́санъ въ ѡ҆вличе́нїѧ на времена̀, ᲂу҆толи́ти
гнѣ́въ пре́жде ѿ́рости, и҆ ѡ҆брати́ти се́рдце ѻ҆́т-
чее къ сы́нꙋ, и҆ ᲂу҆стро́ити кѡлѣ́на І҆а́кѡвлѧ.

а) б) в) г) зри мѣсця паралельнѝ въ поясненяхъ.

пôсля предсказаня Илїи, були: Ахаавъ и Езавель (3. Цар. 21, 22. 23), Охозіа (4. Цар. 1, 16 17.), Іорамъ, братъ Охозіи, (4. Цар. 9, 9. 26.), Іорамъ, сынъ Іосафата (2. Пар. 21, 12 и сл.).—Ѿ ѻ҆дра̀ и҆́хъ. Зъ ихъ ложа болѣзни. Въ иншихъ текстахъ читаемъ: зъ ихъ престолôвъ.

7. Слы́шавый и пр. Єсть ту бесѣда о доганѣ и поученю, якѝ отримавъ Илія ôтъ Бога на горѣ Синайскôй, крыючи ся передъ лютостію Езавели. Зри о тôмъ 3. Цар. 19, 12. — И҆ въ Хѡри́вѣ и пр. Се єсть повторенемъ попередного. Хоривъ яко часть горы Синайскои, стоить ту въ значеню тоиже. Иншѝ ôтносять тѝ слова до грозьбъ Божихъ, выраженыхъ Илїи що до ôтступного царства израильского и що до безбожного царя Ахаава. Зри 4. Цар. 19, 17.

8. Помазꙋ́ѧй и пр. Илія помазавъ Азаила на царя сирійского, а Иуя на царя израильского, шобы посредствомъ тыхъ двохъ царей були балвохвальцѣ укаранѝ. Зри 3. Цар. 19, 15 - 21.; 4. Цар. 8, 13.; 9, 1—10. — Проро́ки и пр. Зри 3. Цар. 19, 19.

9. Взѧ́вый́сѧ и пр. Зри о тôмъ пояснене 4. Цар. 2, 11.

10. Впи́санъ и пр. Сірахъ говорить тутъ о пророцтвѣ Малахіи, котрый (4, 5. 6.) предсказавъ, що Богъ пôшле Илію передъ днемъ страшного суду, щобы, закимъ наступить каране справедливого Бога-судіи, злагодивъ гнѣвъ Божій, приводячи жидôвъ до побожности

11. Блажéни видѣвшїи тѧ̀, и҆ любóвїю оу҆кра́шенїи:
12. 13 И҆бо мы̀ житїéмъ поживéмъ: [a] И҆лїа̀, и҆же ви́-
хромъ покровéнъ вы́сть: и҆ Є҆лїссéй и҆спо́лнисѧ
дꙋ́ха є҆гѡ̀: и҆ въ дни̑ своѧ̀ не поколебі́сѧ ѿ кнѧ-

а) зри парал. мѣсце въ поясненяхъ.

и вѣры въ Месію, якою ôтзначали ся ихъ св. праотцѣ. Се пророцтво Малахіи сповнило ся въ части на св. Іоанѣ Крестителю, котрый выступивъ передъ первымъ приходомъ Месіи въ духу Иліинôмъ (Лук. 1, 17.); дословно же сповнить ся оно передъ вторымъ приходомъ Месіи на судъ; тогда то на проповѣдь повернувшого Иліи всѣ жиды вôйдуть до Церкви Христовои. (Мат. 11, 14.; 17, 12.) — Въ ѡ҆бличе́нїѧ на времена̀. О тобѣ пише пророкъ, що маєшь прійти въ часѣ ôтъ Бога означенôмъ, щобысь картавъ и напоминавъ беззаконныхъ балвохвальцѣвъ.— Ѡ҆брати́ти и пр. Отцами суть Авраамъ, Исаакъ, Яковъ и пророки, котрыхъ серця, ôгверненѝ ôть жидôвъ, ихъ потомкôвъ, задля ихъ проступкôвъ, звернуть ся до нихъ, любячи ихъ и тѣшачи ся зъ ихъ добра, зъ ихъ наверненя и поправы житя. — Оу҆стро́ити и пр. Вернути ихъ до первѣстного стану вѣры и побожности.

11. Блажéни и пр. Се треба розумѣти въ части о часѣ минувшôмъ, въ части же о часѣ будучôмъ, мовъбы сказавъ: щасливѝ були тіи, котрѝ тебе колись видѣли и любили; щасливѝ, котрѝ тебе въ своимъ часѣ повертаючого увидять и полюбять, котрѝ пріймуть твои перестороги и ихъ выконають. Тогда то мы (ст. 12.) ôтъ тебе наверненѝ и освяченѝ, зôстанемъ ôтъ Христа судіи нагородженѝ вѣчно щасливымъ житемъ.

13. И҆лїа̀ и пр. Єсть ту бесѣда о облацѣ, котрый спустивъ ся на мѣстце, где переходили оба пророки, Илія и Елиссей, и котрый роздѣливъ ихъ въ хвилѣ, коли Илія зôставъ на возѣ огненнôмъ сильнымъ вѣтромъ унесеный въ воздухъ. Зри о тôмъ 4. Цар. 2, 11.— Є҆лїссéй и пр. Елиссей отримавъ ôтъ Бога духа Иліиного с. е. его ревнôсть и неустрашимôсть въ оборонѣ вѣры и закона Божого. Зри 4. Цар. 2, 9. 14.; 3, 14; 7, 1. 2.

14. зе́й, и҆ не преможе ѥ҆гѡ̀ никто́же: [a] Всѧ́ко сло́во
не превзы́де ѥ҆гѡ̀, и҆ въ ᲂу҆спе́нїи проро́чествова
15. тѣ́ло ѥ҆гѡ̀: [б] И҆ въ житїи̑ свое́мъ сотвори̑ чꙋде-
16. сѧ̀, [в] и҆ во ᲂу҆ме́ртвїи дивна дѣла̀ ѥ҆гѡ̀. Во всѣ́хъ
си́хъ не покаѧ́шасѧ лю́дїе, и҆ не ѿстꙋпи́ша ѿ
грѣ́хъ свои́хъ, до́ндеже плѣне́ни вы́ша ѿ земли̑
17. своеѧ̀, и҆ расточе́ни вы́ша по все́й земли̑. И҆ ѡ҆ста́сѧ
люде́й ма́лѡ, и҆ кнѧ́зь въ домꙋ̀ Дѣ́довѣ:
18. Нѣ́цыи ᲂу҆вѡ ѿ ни́хъ сотвори́ша ᲂу҆го́дное, нѣ́-

а) — в) зри паралельнѝ мѣсця въ поясненяхъ.

14. Всѧ́ко и пр. Ôнъ не улягъ ничїимъ словамъ и похлѣбствамъ анѣ не налякавъ ся ничїихъ грозьбъ. — Въ ᲂу҆спе́нїи и пр. Навѣть въ смерти дало его тѣло доказъ, свѣдоцтво, що ôнъ бувъ пророкомъ Божимъ. Зри о тôмъ 4. Цар. 13, 21.

15. И҆ въ житїи и пр. О удивительныхъ чудахъ, якѝ Елиссей творивъ за свого житя, зри 4. Цар. 2, 14. 22. 23.; 3, 16—24.; 4, 7. 36. 41. 44.; 5, 14. 27.; 6, 6. 12. 20. — И҆ во ᲂу҆ме́ртвїи и пр. Зри выс. ст. 14.

16. Во всѣ́хъ и пр. Многѝ и великѝ чуда Иліи и Елиссея, котрыми мало ôтступне царство израильске бути назадъ спроваджене до почитаня правдивого Бога и на дорогу чесноты, не осягнули своеи цѣли; оно позôстало въ балвохвальствѣ и въ полученыхъ съ нимъ порокахъ, доки не зôстало збурене Ассирійцями и доки его мешканцѣ не зôстали взятѝ до неволи и розсѣянѝ межи другѝ народы.

17. И҆ ѡ҆ста́сѧ и пр. По збуреню царства израильского лишило ся еще вôйнами дуже ослаблене царство юдейске, котрымъ управлявъ царь зъ дому Давидового. Зри выс. 47, 25.

18. Нѣ́цыи и пр. Межи царями юдейскими були гдеякѝ праведнѝ, якъ н. пр. Езекіа, Іосіа, котрыхъ хвалить Сірахъ; прочѝ були безбожнѝ, и привели такожь тое царство до упадку.

19. цыи же оумножиша грѣхи: [а] Езекіа утвердѝ
градъ свой, и введѐ посредѝ егѡ воду: ископа
желѣзомъ камень, и созда источники водамъ.
20. Во днехъ егѡ взыде [б] Сеннахирімъ, и послà
Рафака, и воздвиже руку свою на Сіѡна, и
21. возвеличися гордынею своею. Тогда подвигошася
сердца и рѹцѣ ихъ, и поболѣша якѡ раж-
22. дающыя: И помолишася Гдѹ милостивомѹ, воз-
23. дѣвше рѹки своя къ немѹ. И стый съ небесѐ
скорѡ услыша я, и изваби я рѹкою Исаїиною
24. [в]: Поразѝ полкѝ Ассѹрійскія, и сокрѹшѝ я
25. Ангелъ егѡ. Сотворѝ бо Езекіа угодное Гдеви,
и укрѣпися на пѹтехъ Давда оца своегѡ, яже
заповѣда Исаїа, пророкъ велій и вѣренъ въ ви-

а) — в) зри парал. мѣсця въ поясненяхъ.

19. Езекіа и пр. Зри о томъ блисше 2. Пар. 32, 3—30.; Ис. 22, 10.

20. Во днехъ и пр. О походѣ ассирійского царя Сеннахирима и о богохульномъ возваню гордого Рапсака зри 4. Цар. 18, 13—35; Ис. 36, 1—20.

21 Тогда и пр. Езекіа не бувъ въ силѣ ставити отпоръ такъ переважаючимъ войскамъ неприятельскимъ, и ему не лишило ся ничь иншого, якъ вознести дрожачи руки до всемогучого Бога о помочь. (Ст. 22.) — Поболѣша и пр. Зр. 4. Цар. 19, 1— 16.

23. Стый. Зри пояснене Ис. 70, 22. — Рѹкою Исаїиною. За вставленемъ ся Исаіи до Бога, силою его молитвы о помочь.

24. Поразѝ и пр. Зри о томъ пояснене 4 Цар. 19, 35.; Ис. 37, 36.

25. Укрѣпися и пр. Статочно вызнававъ правдиву вѣру и бувъ побожный, наслѣдуючи Давида, предка свого, и будучи послушнымъ всѣмъ наставленямъ и пе-

26. дѣнїи своемъ. [a] Во днехъ егѡ воспатися солн-
27. це, и приложи житїя цареви. Дꙋхомъ велїимъ
видѣ послѣдняя, и оугѣши сѣтꙋющыя въ Сї-
28. ѡнѣ: Даже до вѣка показа вꙋдꙋщая и сокро-
венная, прежде неже прїити и имъ.

Глава 49.

Хвала Іосіи, Єреміи, Єзекіиля, дванайцяти пророкôвъ, Зоровавеля, Іисуса, сына Іоседека, Нееміи, Єноха, Іосифа, Сима, Сита и Адама.

1. Память [б] Іѡсіева въ сложеніе дꙋмїама, состро-
2. еное дѣломъ мꙋроварника: Во всѧцѣхъ оустѣхъ

а) зри парал. мѣсце въ поясн. б) 4. Цар. 22, 1. 2.

ресторогамъ Исаіи, великого пророка Божого, котрого пророцтва вѣрно сповняли ся.

26. **Во днехъ** и пр Зри о тôмъ приключеню 4. Цар. 20, 1—11.; Ис. 38, 8.

27. **Дꙋхомъ** и пр. Исаіа своимъ великимъ духомъ пророчимъ предсказовавъ часы Месіи, котрого Церковь єсть послѣднымъ степенемъ розвою царства Божого на земли; тыми своими пророцтвами потѣшавъ Исаіа Израильтянъ, засмученыхъ єго пророцтвомъ о маючôмъ небавомъ наступити збуреню жидôвскои державы и упроваджену жидôвъ до неволи вавилоньскои. Зри 4. Цар. 20, 17. 18.

28. **Даже до вѣка** и пр. Исаіа предсказавъ будучій станъ синагоги и Церкви ажь до кôнця свѣта.

1. **Память** и пр. Память чеснотъ побожного Іосіи єсть такъ пріятна якъ наймилѣйшй пахощѣ.

2. **Во всѧцѣхъ** и пр. Память чеснотъ Іосіи по-

ꙗ҆́кѡ ме́дъ оу҆сладитсѧ, и҆ ꙗ҆́кѡ мꙋсікі́а въ пи́рѣ
3. вінà. [а] Тѡ́й оу҆пра́вленъ бы́сть во ѡ҆бращéніе лю-
4. дéй, и҆ ѿ̀тъ мéрзѡсти беззакѡ́ніѧ: [б] И҆спра́ви
ко Гдⷭ҇ꙋ сéрдце своѐ, въ дні̀ беззакѡ́нныхъ оу҆-
5. крѣпѝ благочéстіе. Кромѣ̀ Дв҃да, и҆ Є҆зекі́и, и҆
6. І҆ѡсі́и, всѝ прегрѣши́ша прегрѣшéніемъ: Ѡ҆ста́-
виша во закѡ́нъ Вы́шнагѡ, ца́рїи І҆ꙋ́дины ѡ҆скꙋ-
7. дѣ́ша. Да́ша бо ро́гъ сво́й и҆нѣ́мъ, и҆ сла́вꙋ свою̀
8. ꙗ҆зы́кꙋ чꙋждéмꙋ. [в] Сожгѡ́ша и҆звра́нъ гра́дъ ст҃ы-
ны, и҆ ѡ҆пꙋстоши́ша пꙋти̑ є҆гѡ̀ рꙋкѡ́ю І҆еремі́иною.

а) б) зри паралельнѝ мѣсця въ поясненню ст. 3. в) 4. Цар. 25, 9.

рôвнує ся тутъ съ солодкимъ медомъ, съ милою музикою въ часѣ пированя при смачнôмъ винѣ.

3. Тѡ́й оу҆пра́вленъ и пр. Богъ управлявъ нимъ и помôгъ єму, щобы щасливо усторонивъ балвохвальство зъ помежи народа израильского и побудивъ безбожныхъ до покуты. Зри 4. Цар. 23, 2—25; 2. Пар. гл. 34. 35.

4. И҆спра́ви и пр. Іосіа бувъ цѣлымъ серцемъ привязаный до Бога; ôнъ пôднѣсъ и скрѣпивъ побожнôсть жидôвъ въ часахъ найбôльшои ихъ порочности.

5. Всѝ и пр. Всѣ прочѝ царѣ провинили, попираючи балвохвальство, або не забороняючи єго, а рôвно позваляючи на противзаконне складанє жертвъ правдивому Богу на выжинахъ. (3. Цар 15, 14.)

6. Ѡ҆ста́виша и пр. Наслѣдкомъ сего легковаженя и переступованя Божого закона було, що въ кôнци упало царство юдейске, що (ст. 7.) царѣ юдейскѝ и ихъ пôдданѝ зôстали позбавленѝ своєи силы и славы и дôстали ся пôдъ власть поганъ, Халдеѣвъ.

8. Сожгѡ́ша и пр. Халдеѣ спалили и збурили Єрусалимъ, якъ се предсказавъ Еремія. — Рꙋкѡ́ю. Пôсля пророцтва.

9. а) Ѡ҆зло́биша во є҆го̀, и҆ то́й въ чре́вѣ ѡ҆сщє́нъ
вы́сть проро́къ, и҆скорени́ти и҆ ѡ҆зло́вити и҆ погꙋ-
10. ви́ти, та́кожде созда́ти и҆ насади́ти. б) Ї҆езекі́иль,
и҆̀же ви́дѣ видѣ́нїе сла́вы, ю҆̀же показа̀ є҆мꙋ̀ въ
11. колесни́цѣ херꙋві́мствѣ: в) Помѧне́ во враги̇̀ въ
дожди̇̀, и҆ благосотвори́ти направлѧ̑ющымъ пꙋти̇̑.
12. И҆ ѻ҆воюна́десѧте проро́кѡвъ, да процвѣтꙋ́тъ
кѡ́сти ѿ мѣ́стъ свои̇́хъ: ѹ҆тѣ́ши во І҆а́кѡва, и҆
13. и҆зва́вилъ ѧ҆̀ вѣ́рою надежды. г) Ка́кѡ возвели́-
чимъ Зорова́велѧ? и҆ се́й ꙗ҆́кѡ печа́ть на десні́й

а) — г) зри паралельнї мѣсця въ поясненяхъ тыхъ стихôвъ.

9. Ѡ҆зло́биша и пр. О злôмъ обходженю ся жидôвъ съ Еремїемъ зри Ерем. 37, 14.; 38, 4—28. — То́й въ чре́вѣ и пр. Зри Ерем. 1, 5. — И҆скорени́ти и пр. Зри Ерем. 1, 10.

10. И҆̀же ви́дѣ и пр. О тôмъ славнôмъ видѣнію зри Езек. 1, 4.

11. Помѧне́ и пр. Езекіиль грозивъ ложнымъ пророкамъ и непріятельскимъ народамъ нещастя пôдъ образомъ навальницѣ и бурѣ. (Езек. 13, 13.; 38, 22.) — Благосотвори́ти и пр. Тымъ, що заховують законъ Божій, и грѣшникамъ навертаючимъ ся, заповѣдавъ ôнъ щастє. (Езек. 18, 21.; 33, 14.; 34, 12.; 36, 2.; 37, 1.)

12. И҆ ѻ҆воюна́десѧте и пр. Такожь 12 малыхъ пророкôвъ нехай будучї поколѣня славять, нехай ихъ подивляють и наслѣдують. Зри поясненє выс. 46, 14. — Ѹ҆тѣ́ши и пр. Богъ посредствомъ пророкôвъ потѣшавъ жидôвъ въ неволѣ, а коли они оставили балвохвальство и повернули до почитаня правдивого Бога, увôльнивъ ихъ зъ неволи и здѣлавъ, що въ слѣдуючихъ стихахъ наведенї мужѣ ôтпровадили ихъ до ôтчины. (Ерем. 25, 12.)

13. Се́й ꙗ҆́кѡ печа́ть и пр. Зоровавель бувъ любимцемъ Божимъ; Богъ стерѣгъ его передъ небезпечень-

14. рꙋцѣ. [а] Та́кожде І҃исꙋ́съ сы́нъ І҃ѡседе́ковъ, и҆́же
въ дни̑ своѧ̑ созда́ша до́мъ, и҆ воздвиго́ша
цр҃ковь свѧ́тꙋ Гдⷭ҇еви, оу҆гото́ванꙋ въ сла́вꙋ вѣ́ка.
15. [б] И҆ Неемі́и на мно́зѣ (вꙋ́ди) па́мѧть воздви́г-
шемꙋ на́мъ стѣ́ны па́дшыѧ, и҆ поста́влшемꙋ
две́ри и҆ завѡ́ры, и҆ воздви́гшемꙋ до́мы па́дшыѧ
16. на́шѧ. [в] Никто́же со́зданъ вы́сть тако́въ, ꙗ҆́кѡ
є҆ни́хъ на землѝ: то́й во взѧ́тъ бы́сть ѿ зем-
17. лѝ. Нижѐ ꙗ҆́кѡ І҃ѡ́сифъ вы́сть мꙋ́жъ во́ждь
вра́тіи, оу҆твержде́ніе лю́демъ, [г] и҆ кѡ́сти є҆гѡ̀
18. посѣще́ны бы́ша. Сі́мъ и҆ Сі́дъ просла́влени

а) — г) зри паралельнѝ мѣсця въ поясненяхъ тыхъ стихо̑въ.

ствами, якъ стереже ся перстеня съ печаткою, щобы не до̑ставъ ся въ чужѝ руки. Зри Аггей 2, 24.; Пѣснь П. 8, 6.; Быт. 41, 42.

14. І҃исꙋ́съ и пр. Іисусъ, сынъ Іоседека, бувъ архіереемъ тогды, колѝ Зоровавель вернувъ съ жидами зъ неволи вавилоньскои; они оба приступили до о̑тбудованя храма єрусалимского. (1. Ездр. 3, 2.) — Оу҆гото́ванꙋ и пр. Которои хвала и слава буде вѣчна.

15. И҆ Неемі́и и пр. Такожь память и хвала Нееміи нехай буде якъ найдовша. — Воздви́гшемꙋ и пр. О то̑мъ зри кн. Неем. гл. 3 и сл.

16. Никто́же и пр. Зри выс. 44, 15,; такожь Быт. 5, 24.

17. Нижѐ ꙗ҆́кѡ І҃ѡ́сифъ и пр. Іосифъ ставъ ся начальникомъ своихъ братей и найбо̑льшимъ ихъ добродѣемъ; о̑нъ бо кормивъ ихъ вразъ съ ихъ родинами и укрѣпивъ ихъ въ Египтѣ. — Кѡ́сти и пр. Єго кости бережено въ Египтѣ а при выходѣ жидо̑въ зъ Египта взято ихъ до земли обѣцянои. (Исх. 13, 19.; І. Нав. 24, 32.)

18. Сі́мъ и пр. Велика єсть хвала Сима и Сита яко людей побожныхъ, яко праотцѣвъ тыхъ, що остали

бы́ша въ человѣ́цѣхъ, и҆ па́че всѧ́каго живо́тнаго въ тва́ри А҆да́мъ.

Глава̀ 50.

Хвала архієрея Сімона. Закôнчене сеи книги.

1. Сі́мѡнъ [a] О҆ні́инъ і҆ере́й вели́кїй, и҆̀же въ животѣ̀
свое́мъ сострои́ до́мъ, и҆ въ дни̑ своѧ̑ ᲂу҆твердѝ
2. це́рковь: И҆ тѣ́мъ ѡ҆снована̑ бы́сть высота̑ сꙋгꙋ́ва,
воздвиже́нїе высо́ко ѡ҆гражде́нїѧ церко́внаго.
3. Въ дни̑ є҆гѡ̀ ᲂу҆ма́лишасѧ сосꙋ́ди водні́и ро́въ
4. ꙗ҆́кѡ мо́рѧ ѡ҆крꙋже́нїе. Блюды́й лю́ди своѧ̑ ѿ
паде́нїѧ, и҆ ᲂу҆крѣпи́вый гра́дъ въ ѡ҆бсѣдѣ́нїи.

а) зри пояснене сего стиха.

вѣрными правдивому Богу, однако бôльша єсть хвала Адама, праотца всѣхъ людей, который выйшовъ безпосередно зъ рукъ Божихъ.

1. Сі́мѡнъ и пр. Було двохъ того имени архієреєвъ, котрыхъ отцѣ носили имя Оніи. Пôсля всякои имовѣрности єсть ту бесѣда о другôмъ того имени архієрею, о котрôмъ пише ся въ 3. Макк. — И҆̀же въ животѣ̀ и пр. О якôй направѣ святыни єрусалимскои ту и въ ст. 2. говорить ся, не можна ничого певного сказати.

2. Сꙋгꙋ́ва. Подвôйна.

3 Въ дни̑ и пр. Єсть ту бесѣда о великôй умывальницѣ, о котрôй зри 3. Цар. 7, 23. Тая умывальниця дôзнала ушкодженя, а Сімонъ архієрей постаравъ ся о єи направу.

4. Блюды́й и пр. Сімонъ дбавъ про нарôдъ яко архієрей и встримовавъ єго ôтъ небезпеченьствъ и упадкôвъ грѣховныхъ. — Въ ѡ҆бсѣдѣ́нїи. Валами.

5. Ко́ль просла́вленъ бы́сть въ сожи́телствѣ людѣ́й,
6. въ и҆схо́дѣ до́мꙋ [a] катапета́смы: Ꙗ҆́кѡ ѕвѣзда̀
оу҆тренна́ѧ посреди̇̀ о҆блакѡ́въ, а҆́ки лꙋна̀ полна̀
7. въ дне́хъ свои́хъ: Ꙗ҆́кѡ со́лнце сїѧ́ющее на
цр҃ковь вы́шнѧгѡ, и҆ а҆́ки дꙋга̀ свѣта́щаѧсѧ на
8. о҆́блацѣхъ сла́вы: Ꙗ҆́кѡ цвѣ́тъ ши́пкѡвъ въ
дне́хъ весе́нныхъ, ꙗ҆́кѡ крі́нъ при и҆схо́дищахъ
воды̀, ꙗ҆́кѡ стевло̀ Лїва́ново въ дне́хъ жа́твы:
9. 10. Ꙗ҆́кѡ о҆́гнь и҆ лїва́нъ на о҆гни́щи: Ꙗ҆́коже сосꙋ́дъ
зла́тъ и҆ско́ванъ, оу҆кра́шенъ всѧ́цѣмъ ка́менїемъ
11. многоцѣ́нным҃ъ: Ꙗ҆́кѡ ма́слина и҆зносѧ́щаѧ пло-
ды̀, и҆ ꙗ҆́кѡ ку́парі́съ возраста́ѧй до о҆́блакъ.

a) Исх. 26, 32.

5. Ко́ль и пр. Якъ величавымъ бувъ его видъ, коли ôнъ выйшовши зъ поза завѣсы святая святыхъ, найшовъ ся въ окруженю народа! — Катапета́смы. Завѣсы.

6. Ꙗ҆́кѡ ѕвѣзда̀ и пр. Ôгъ сего стиха слѣдуютъ образы, котрыми Сірахъ представляе повагу и величнôсть одежей архіерейскихъ.

7. На о҆́блацѣхъ сла́вы. Въ красныхъ, величавыхъ облакахъ.

8. Ши́пкѡвъ. Рожь. — Крі́нъ и пр Лелія ростуча при жерелахъ и потокахъ. — Ѕтевло̀ и пр. Корчь, выдаючій зъ себе благовонне кадило (лїва́нъ), досягае высоты трохъ локотъ и мае листе подôбне якъ грушка. Его ôтчиною есть щаслива Арабія; въ часѣ жнивъ, коли пригрѣвае сонце, есть запахъ сего кадила найбôльшій и найпріятнѣйшій.

9. Лїва́нъ и пр. Кадило кинене на огонь розливае въ около пріятный запахъ.

10. И҆ско́ванъ. Зъ чистого золота, безъ примѣшки иншихъ металѣвъ.

11. Ма́слина. Дерево оливне, дорогоцѣнне задля

12. Внегда̀ взима́ти є҆мꙋ̀ ѻ҆де́ждꙋ сла́вы, и҆ ѡ҆блача́-
тисѧ є҆мꙋ̀ въ соверше́нїе хвале́нїѧ, въ восхожде́-
нїи ѻ҆лтарѧ̀ ст҃а́гѡ просла́ви ѻ҆де́ждꙋ ст҃ы́ни:
13. Внегда́ же прїима́ти ча̑сти ѿ рꙋ́къ і҆ере́йскихъ, и҆
14. то́й стоѧ́ше при ѻ҆гни́щи ѻ҆лтарѧ̀: О҆́крестъ є҆гѡ̀
вѣне́цъ вра́тїи, ꙗ҆́кѡ прозѧбе́нїе ке́дрско въ Лїва́нѣ,
и҆ ѡ҆крꙋжи́ша є҆го̀ ꙗ҆́кѡ сте́влїе фїнїково:
15. И҆ всѝ сы́нове А҆арѡ́ни въ сла́вѣ свое́й, и҆ при-
ноше́нїе Гдⷭ҇не въ рꙋка́хъ и҆́хъ предъ всѣ́мъ со-
16. во́ромъ І҆и҃левымъ: И҆ соверше́нїе слꙋжи́телей на
ѻ҆лтаре́хъ, є҆́же ѹ҆краси́ти приноше́нїе Вы́шнагѡ
17. Вседержи́теля. Простре̑ на ча́шꙋ возлїѧ́нїѧ рꙋ́кꙋ
свою̀, и҆згнете̑ ѿ кро́ве гро́здныѧ: возлїѧ̀ на
ѡ҆снова́нїе ѻ҆лтарѧ̀ въ воню̀ бл҃гоꙋха́нїѧ Вы́шнемꙋ

своеи пожиточности. — Кѵпарісъ. Дерево ôтзначаюче ся высокимъ ростомъ и хорошимъ видомъ.

12. Внегда̀ и пр. Коли взявъ на себе одежу и оздобы архіерейскѝ, котрѝ були величавымъ доказомъ архіерейскои чесноты и поваги (выс. 45, 9.), тогды вступаючи на олтарь, пôдносивъ славу своеи одежи повагою свого ходу и свого лиця.

13. Внегда́ же прїима́ти и пр. Коли бравъ зъ рукъ священикôвъ части убитыхъ звѣрятъ жертвенныхъ, щобы ихъ зложити на олтари всесожженія, тогды ôнъ стоячи въ кружку священикôвъ выдававъ ся немовъ дерево кедрове межи нисшими пальмовыми деревами. (Ст. 14.)

15. Сы́нове А҆арѡ́ни. Священики. — Въ сла́вѣ свое́й. Одѣтѝ въ свои свѣтлѝ одежи. — Приноше́нїе Гдⷭ҇не. Жертва въ честь Г. Бога.

16. Соверше́нїе и пр. Жертву приносивъ Богу архіерей при участи священикôвъ съ всякою повагою и пôсля приписôвъ закона Мойсеєвого, якъ сего вымагала святôсть сего священнодѣйствія.

17. Простре̑ и пр. По довершенôй жертвѣ всесожженія бравъ архіерей зъ рукъ священикôвъ чашу съ ви-

18. всѣхъ царéви. [a] Тогдà возопи́ша сы́нове Ѧарѡ́-
ни, трꙋбáми кóваными вострꙋви́ша, оуслы́шанъ
сотвори́ша глáсъ вели́къ на пáмѧть предъ Вы́ш-
19. нымъ: Тогдà вси́ лю́дїе óбще приспѣ́ша, и̑ па-
дóша ни́цы на земли̑, поклони́тисѧ Гдⷭ҇еви сво-
20. емꙋ̀ Вседержи́телю Бг҃ꙋ Вы́шнемꙋ: И̑ восхвали́-
ша пѣ́вцы̀ глáсы свои́ми, въ вели́комъ глáсѣ
21. оусла́диса пѣ́нїе: И̑ помоли́шасѧ лю́дїе Гдⷭ҇ꙋ
Вы́шнемꙋ̀ моли́твою предъ милости́вымъ, дóндe-
же соверши́сѧ красотà Гдⷭ҇нѧ, и̑ слꙋ́жвꙋ свою
22. скончáша. Тогдà сше́дъ воздви́же рꙋ́ки своѧ̀ на

а) Числ. 10, 10.

номъ и выливавъ тоєже у стóпъ олтаря. Зри Исх. 20, 40.; Числ. 15, 5.; 28, 7. — Ѿ крóве грóздныѧ. Óгъ вина. Зри Второз. 32, 14. — Въ воню̀ блгоꙋхáнїѧ. Зри Лев. 1, 9.

18. Тогдà возопи́ша и пр. Окликами и трубами давали священики народови, стоячому въ притворѣ храма, знакъ, що теперь жертва возносить ся до Бога, и що Богъ має на молитвы народа увагу звернену. Длятого (ст. 19.) нарóдъ, учувши тѝ оклики и трубы падавъ сейчасъ на землю, щобы поклонити ся Богу и предложити єму свои просьбы. — Кóваными. Зъ кованого срѣбла зроблеными.

19. Óбще приспѣ́ша. Всѣ разомъ поспѣшили ся, або всѣ чимъ скорше упали на землю.

20. Восхвали́ша. Спѣваки спѣвали въ честь Божу похвальнѝ пѣсни. — Въ вели́комъ и пр. Ихъ спѣвъ бувъ голосный а при тôмъ хорошій, гармонійный и пріятный.

21. Предъ милости́вымъ. Просячи Бога о милôсть для себе. — Красотà Гдⷭ҇нѧ. Торжественна жертва въ честь Божу принесена. — Слꙋ́жвꙋ. Службу священичу.

22. Сше́дъ. Архієрей зъ олтаря. — Дáти благословéнїе и пр. Архієрей благословячи нарôдъ дававъ зара-

вѣсь совóръ сынѡ́въ Ї҆и҃левыхъ, [а] дáти благосло-
вѣ́нїе Гдⷭ҇еви ѿ оу҆стѣ́нъ свои́хъ, и҆ и҆́менемъ є҆гѡ̀
23. похвали́тисѧ: И҆ повторѝ поклонѣ́нїе, прїѧ́ти
24. благословѣ́нїе ѿ Вы́шнѧгѡ. И҆ ны́нѣ благословѣ́-
нїе Бг҃а всѣ́хъ, [б] вѣ́лїѧ творѧ́щагѡ є҆ди́нагѡ
всю́ду, возносѧ́щагѡ днѝ на́шѧ ѿ ложе́снъ, и҆
25. творѧ́щагѡ съ на́ми по ми́лости своє́й: Да
да́стъ на́мъ весе́лїе се́рдца, и҆ да бꙋ́детъ ми́ръ
26. въ днѝ на́шѧ въ Ї҆и҃ли ꙗ҆́коже днѝ вѣ́ка: Да
оу҆вѣ́ритъ съ на́ми ми́лость свою̀, и҆ въ днѝ
27. своѧ̀ и҆зба́витъ ны̀. Два̀ ꙗ҆зы́ка ѡ҆мерзѣ́ста дꙋ-

а) зри парал. мѣсце въ поясненю. б) Іоиль 2, 21.

зомъ хвалу Богу, котрого узнававъ за дателя всѣхъ дôбръ, якихъ желавъ народови. О тôмъ благословенію зри Числ 6, 23. — И҆́менемъ и пр. Архіерей ôтдавáвъ хвалу за всѣ Божѝ добродѣйства тôлько самому Богу въ окремôй молитвѣ, котра слѣдовала по благословенію народа.

23. И҆ поторѝ и пр. Пôдчасъ молитвы архіерея лежавъ нарôдъ на земли, и моливъ ся, щобы мôгъ стати ся участникомъ архіере йского благословенія.

24. И҆ ны́нѣ и пр. Сірахъ взывае всѣхъ Израильтянъ, щобы въ благодарнôй пѣсни прославляли Божу доброту, якои дôзнали жіючи межи поганьскими народами. — Возносѧ́щагѡ и пр. Котрый ôтъ народженя нами опѣкуе ся и заховуе насъ при житю. — Творѧ́щагѡ съ на́ми. Поступаючого съ нами.

25. Ꙗ҆́коже днѝ вѣ́ка. На вѣчнѝ часы, безнастанно.

26. Да оу҆вѣ́ритъ и пр. Нехай здѣлае Богъ, щобы дана намъ обѣтниця его милости сповнила ся, щобы насъ въ своимъ часѣ выбавивъ зъ нашого прикрого положеня.

27. Два̀ ꙗ҆зы́ка и пр. Сірахъ кôнчить свою пѣснь похвальну святымъ проклономъ ворогôвъ Божого народа, котрѝ ôтъ давна псують миръ, о котрый бнъ що-и-

28. шй моéй, а҆ трéтїй нѣсть ꙗзы́къ: [a] Сѣдѧ́щїи
на горѣ̀ Самарі́йской, и҆ Фꙋлїсті́мѧне, и҆ лю́дїе
29. бꙋ́и живꙋ́щїи въ Сїкі́мѣхъ. Наказа́нїе ра́зꙋма и҆
вѣ́дѣнїѧ начерта̀ въ кни́зѣ сéй І҆исꙋ́съ сы́нъ Сї-
ра́ховъ, І҆ерꙋсалѝмлѧнинъ, и҆́же ѡ҆дожди̇̀ премꙋ́-
30. дрость ѿ срⷣца своегѡ̀. Бл҃же́нъ, и҆́же въ си́хъ
поживе́тъ: и҆ и҆́же а҆̀ положи́тъ въ се́рдцы свое́мъ,

а) Іоан. 4, 9.

но просивъ Бога. Тыми ворогами були Идумейцѣ, Филистимы и Самаряне. Тыхъ Самарянъ не называе Сірахъ народомъ, понеже они складали ся зъ рôжныхъ племенъ. Зри 4. Цар. 17, 24.

28. Сѣдѧ́щїи и пр. Замѣсть; на горѣ̀ Самарі́йской читаемъ въ Вульґатѣ: на горѣ Сіиръ. Розумѣють ся ту Идумейцѣ. Зри Второз. 2, 1. Идумейцѣ були особливо въ послѣдныхъ часахъ завзятыми ворогами Израильтянъ. Зри Пс. 136, 7. — Лю́дїе и пр. Суть то Самаряне, котрыхъ столицею бувъ Сикимъ; они называють ся тутъ бꙋ́и с. е. глупыми имовѣрно длятого, що злучили законъ жидôвскій съ поганьскимъ балвохвальствомъ. Зри 4. Цар. 17; 24. 25.; Іоа. 4, 22.

29. Наказа́нїе и пр. Поучене о розумнôмъ и мудрôмъ житю. — И҆́же ѡ҆дожди̇̀ и пр. Зъ котрого серця выляла ся мудрôсть немовъ дощь. Якъ потрѣбнымъ есть дощь, щобы ужизнювавъ землю, такъ нехай тѝ правила мудрости, якѝ я списавъ въ тôй книзѣ, ужизнюють серця мого народа, просвѣчуючи ихъ розумъ, змягчаючи ихъ серця и исправляючи ихъ успособлене. Зр. Второз. 32, 2. — Ѿ срⷣца. Въ старинности вѣрено, що серце есть сѣдищемъ розуму и всѣхъ чувствъ.

30. Въ си́хъ. Пôсля тыхъ правилъ мудрости. — Ꙋ҆премꙋдри́тсѧ. Буде всегда мудрымъ и розсуднымъ чоловѣкомъ.

31. оу҆премꙋдри́тсѧ. А҆ще бо сотвори́тъ сїѧ̑, ко всѣ̑мъ оу҆крѣпи́тсѧ, ꙗ҆́кѡ свѣ́тъ Гдⷭ҇ень слѣ́дъ є҆гѡ̀.

Глава̀ 51.

Молитва Сіраха и вôзванє до шуканя мудрости.

1. И҆сповѣ́мсѧ тебѣ̀ Гдⷭ҇и царю̀, и҆ восхвалю̀ тебѐ Бг҃а Сп҃са моего̀, и҆сповѣ́даюсѧ и҆́мени твоемꙋ̀:
2. Ꙗ҆́кѡ покрови́тель и҆ помо́щникъ вы́лъ є҆сѝ мнѣ̀:
3. И҆ и҆зва́вилъ є҆сѝ тѣ́ло моѐ ѿ па́гꙋбы и҆ ѿ сѣ́ти клеветы̀ ѧ҆зы́чныѧ, ѿ оу҆сте́нъ дѣ́лающихъ лжꙋ̀, и҆ на проти́вѧщихсѧ мнѣ̀ бы́лъ є҆сѝ помо́щникъ.

---

31. Ко всѣ̑мъ оу҆крѣпи́тсѧ. Буде чути ся досыть сильнымъ, щобы статочно въ кождôмъ случаю заховати чесноту а оперти ся грѣху, якъ се дѣлає кождый мудрый чоловѣкъ; ôнъ бо ходить въ свѣтлѣ правды и мудрости Божои, выраженои въ Божôмъ законѣ, котрый остерѣгає его передъ грѣховными небезпеченьствами. Зр. Пс. 118, 105.

Сірахъ кôнчить свою знамениту книгу правилъ мудрого житя молитвою, въ котрôй дякує Богу за выбавленє зъ небезпеченьства житя, въ яке его вкинули злобнѝ вороги. Зри гл. 51.

1. И҆сповѣ́мсѧ. Буду хваливъ. — И҆́мени твоемꙋ̀. Зри поясненє Пс. 9, 11.; Пс. 112, 1.

3. Ѿ па́гꙋбы. Ôгъ смерти. — Ѿ сѣ́ти и пр. Пôсля ст. 7. очернено Сіраха передъ царемъ, якобы бувъ бунтôвникомъ, а на такого була наложена кара смерти. Тымъ царемъ бувъ имовѣрно Антіохъ Епифанъ, ôтъ котрого жиды дуже много лиха дôзнали. — На проти́вѧщихсѧ мнѣ̀. Коли я станувъ передъ царемъ, окруженымъ моими противниками.

4. Ѝ ѝзвáвилъ мѧ̀ ѐсѝ по мнóжествꙋ мѝлости ѝ-
мене твоегѡ̀ ѿ скрежетáнїѧ готóвыхъ снѣ́сти
5. мѧ̀: Ѝзъ рꙋ́кѝ ѝщꙋщихъ дꙋшѝ моеѧ̀, ѿ мнó-
6. гихъ скорвéй, ꙗ̑же ѝмѣ́хъ: Ѿ стꙋжáнїѧ ѻ̀гнен-
нагѡ ѻ̀крестъ, ѝ ѿ среды̀ ѻ̀гнѧ̀, ѝдѣ́же не со-
7. жегóхсѧ: Ѝзъ глꙋбины̀ чрéва а̑дова, ѝ ѿ ѧ̑зы́ка
нечи́ста, ѝ словесѐ лóжна, къ царю̀ ѿ ѡ̑волгáнїѧ
8. ѧ̑зы́ка непрáведна: Привли́жисѧ дáже до смéрти
9. дꙋшà моѧ̀: Ѝ живóтъ мóй вѣ̀ влѝзъ а̑да пре-
10. испóднѧгѡ. Ѻ̑бдержáша мѧ̀ ѿвсю́дꙋ, ѝ не вѣ̀
помогáющагѡ: воззрѣ́хъ на пóмощь человѣ́чꙋ,

---

4. Ѿ скрежетáнїѧ и пр. Котрѝ готовили ся якъ львы, щобы мене розшарпати и пожерти.

5. Ѝщꙋщихъ и пр. Котрѝ наставали на мое житє.

6. Ѿ стꙋжáнїѧ и пр. Сірахъ находивъ ся въ небезпеченьствѣ засудженя на смерть яко державный проступникъ; длятого наводить ôнъ гдеякѝ роды смерти, котрѝ тогды були въ уживаню, и представляє рѣчь такъ, немовъ бы бувъ уже киненый на жиръ львамъ (ст. 4.) або вкиненый въ печь огненну. Зри Дан. 3, 21.; 6, 16.; 14, 30.

7. Ѝзъ глꙋбины̀ и пр. Я гадавъ, що уже находжу ся въ пропасти пôдземного свѣта; я уважавъ себе уже за погибшого, понеже було бы менѣ неможливымъ оборонити себе противъ такъ многихъ клеветникôвъ и ложныхъ обвинителей, и выказати имъ мою невиннôсть.

8. Дꙋшà моѧ̀. Мое житє.

9. А̑да преиспóднѧгѡ. Зри Пс. 6, 6.; Пс. 15, 11.; Пс. 17, 5. 6.

10. Ѻ̑бдержáша и пр. Мои вороги окружили мене зъ всѣхъ сторôнъ. — Не вѣ̀ и пр. На дармо оглядавъ ся я за пріятелями, котрѝ бы передъ царемъ и судомъ выступили въ оборонѣ моеи невинности; боязнь ôдобрала всю ôтвагу моимъ знакомымъ и пріятелямъ.

11. и҆ не вѣ. И҆ помѧнꙋ́хъ ми́лость твою̀, Гдⷭ҇и, и҆ дѣ́анїе
12. твоѐ, є҆́же ѿ вѣ́ка: Ꙗ҆́кѡ и҆зъима́еши терпѧ́щихъ
тѧ̀ (Гдⷭ҇и), и҆ спаса́еши и҆́хъ ѿ рꙋ́къ вра́жїихъ:
13. И҆ вознесо́хъ ѿ землѝ моле́нїе моѐ, и҆ ѡ҆ и҆звав-
14. ле́нїи ѿ сме́рти помоли́хсѧ: И҆ призва́хъ Гдⷭ҇а,
Ѻ҆ц҃а̀ Гдⷭ҇а моегѡ̀, не ѡ҆ста́вити менѐ въ днѝ ско́р-
15. ви, во вре́мѧ го́рдыхъ безъ по́мощи: Восхвалю̀
и҆́мѧ твоѐ непреста́ннѡ, и҆ воспою̀ тѧ̀ во и҆сповѣ-
16. данїи: и҆ ᲂу҆слы́шана вы́сть моли́тва моѧ̀. Спа́слъ
во мѧ̀ є҆сѝ ѿ па́гꙋбы, и҆ и҆зъѧ́лъ є҆сѝ мѧ ѿ вре́-
17. мене лꙋка́вна. Сегѡ̀ ра́ди и҆сповѣ́мсѧ тебѣ̀, и҆
18. восхвалю̀ тѧ, и҆ бл҃гословлю̀ и҆́мѧ твоѐ Гдⷭ҇и. Є҆щѐ
ю҆́нъ сы́й пре́жде не́же стра́нствовати мнѣ̀, и҆с-

---

11. И҆ помѧнꙋ́хъ и пр. Коли уже ôтъ людей не можна було помочи надѣяти ся, звернувъ ся я о помôчь до Бога, котрый ôтъ вѣкôвъ, ôтъ давна, выбавляє своихъ вѣрныхъ слугъ зъ рукъ ворогкихъ, якъ се стало ся съ Іосифомъ, Давидомъ, Даніиломъ и т. д. (Ст. 12.)

12. Терпѧ́щихъ тѧ̀. Зри поясненє Пс. 24, 5.

13. Ѿ землѝ. Лежачи въ пороху, якъ се дѣлано въ великôмъ горю.

14. Гдⷭ҇а, Ѻ҆ц҃а̀ Гдⷭ҇а моегѡ̀. Єсть се алюзия до Пс. 109, 1.; тѝ слова выражають вѣру въ будучого Месію, обѣцяного Спасителя народа израильского. — Во вре́мѧ го́рдыхъ. Въ часѣ, коли гордѝ пановали, коли поганьскѝ царѣ и ихъ безбожнѝ намѣстники ногами доптали права людскости и убивали безборонныхъ праведникôвъ.

15. Восхвалю̀ и пр. Порядокъ гадкъ сего стиха єсть такій: я взывавъ Господа, и моя молитва зôстала выслухана, длятого буду я хваливъ и т. д.

16. Ѿ вре́мене лꙋка́вна. Въ обставинахъ повныхъ найбôльшихъ небезпеченьствъ.

18. Є҆щѐ ю҆́нъ и пр. Уже въ моей раннôй молодости моливъ ся я до Бога о мудрôсть, пересвѣдченый сильно о тôмъ, що она єсть даромъ єго доброты, и що

19. ка́хъ премꙋ́дрости ꙗ҆вѣ́ въ молитвѣ̀ моѐй: Предъ
цр҃ковїю моли́хсѧ ѿ не́й, и҆ да́же до послѣ́днихъ
взыщꙋ̀ ѥ҆ѧ̀, ѿ цвѣ́та, ꙗ҆́кѡ зрѣ́ющагѡ гро́зда:
20. Возвесели́сѧ се́рдце моѐ ѿ не́й: по́йде нога̀ моѧ̀
въ пра́вости, ѿ ю҆́ности моеѧ̀ и҆зслѣ́дихъ ю҆.
21. Приклони́хъ ма́лѡ ᲂу҆́хо моѐ, и҆ прїѧ́хъ, и҆ мно́-

ôнъ дає ю тымъ, котрî єго о ню просять. Зр. Прем. Сол. 8, 21 — Пре́жде не́же стра́нствовати мнѣ̀. С. є. закимъ я яко бѣглецъ ôтбувавъ подорожи. (Зри выс. 34, 11.) Сірахъ спасъ ся ôтъ смерти утечею, и въ часѣ переслѣдованя Антіоха Епифана перебувавъ имовѣрно въ Єгиптѣ, где написавъ тую книгу, и где єго внукъ переложивъ ю зъ языка єврейского на языкъ грецкій. Въ Вульґатѣ суть тî слова такъ поданî: закимъ я начавъ блукати ся. Гдеякî поясняють тî слова такъ: закимъ я поповнивъ грѣхи молодости.

19. **Предъ цр҃ковїю** и пр. Въ притворѣ святыни подôбно Соломону просивъ я Бога о помôчь до пôзнаня и выконуваня моихъ обовязкôвъ, до збогаченя ся въ правдиву мудрôсть до богоугодного житя; сеи мудрости хочу я шукати и въ ню щоразъ бôльше збогачовати ся, доки жію, щобы я и самъ провадивъ богоугодне житє и другихъ о правилахъ такого житя поучовавъ. — **Ѿ цвѣ́та** и пр. С. є. въ тôмъ часѣ раннои молодости, коли то звыкло нема єще ніякого овочу мудрости, а тôлько якійсь єи цвѣтъ, — бувъ у мене сей цвѣтъ уже полученый съ солодкимъ пріятнымъ дозрѣваючимъ овочемъ. (Ст. 20.) Мысль єсть: вчасне старанє ся о мудрôсть скоро менѣ туюже придбало

20. **По́йде** и пр. Я живъ пôсля приписôвъ закона, котрый найлучше учить мудрости. Зри Пс. 25, 12.; Пс. 26, 11.; Пс. 118, 9. 30. — **Ѿ ю҆́ности** и пр. Ôтъ раннои молодости шукавъ я мудрости и не занедбовавъ ніякои нагоды, щобы мôгъ розумъ збогатити вѣдомостями а моє серце чеснотами.

21. **Приклони́хъ** и пр. Я бувъ уже въ раннôй мо-

22. гое ѡ҆брѣто́хъ себѣ наказа́нїе: Предъꙋспѣ́ѧнїе
23. вы́сть мнѣ̀ въ не́й: Даю́щемꙋ мнѣ̀ премꙋ́дрость
24. возда́мъ сла́вꙋ. Оу҆мы́слихъ во твори́ти ю̀, и҆ по-
25. ревнова́хъ вл҃го́мꙋ, и҆ не постыжꙋ́сѧ. Борѧ́шесѧ
дꙋша̀ моѧ̀ ѿ не́й, и҆ въ творе́нїи моемъ и҆спы-
26. та́хъ: Рꙋ́цѣ мои́ воздѣ́хъ на высотꙋ́, и҆ невѣ-
27. дѣнїѧ̀ є҆ѧ̀ оу҆разꙋмѣ́хъ. Дꙋ́шꙋ мою̀ напра́вихъ къ
28. не́й. Се́рдце стѧжа́хъ съ не́ю и҆спе́рва: и҆ въ ѡ҆-
чище́нїи ѡ҆брѣто́хъ ю̀: сегѡ̀ ра́ди не ѡ҆ста́вленъ

лодости уважнымъ ученикомъ мудрости, и я здѣлавъ въ короткôмъ часѣ въ ней великѝ поступы (предъꙋспѣ́ѧнїе ст. 22)

23. Даю́щемꙋ и пр. Буду славити Бога, котрый давъ менѣ проникаючій розумъ, послушне серце, и нагоду до ихъ образованя.

24. Оу҆мы́слихъ и пр. Я постановивъ собѣ сильно стати ся мудрымъ и добрымъ; я старавъ ся неутомимо о мудрôсть и чесноту, и мои усилія не були безъ успѣха, а и на будуче надѣю ся, що тѝ мои усилія будуть для мене пожиточнѝ.

25. Борѧ́шесѧ и пр. Я боровъ ся противъ злымъ склонностямъ, якѝ побуджовали мене до поступкôвъ противныхъ розумови и Божому закону; я уважавъ на всѣ мои поступки, слѣдивъ ихъ побудки, чи годять ся съ Божимъ закономъ, и обчислявъ, розважавъ ихъ наслѣдки.

26. Рꙋ́цѣ и пр. Я моливъ ся усильно до Бога, щобы давъ менѣ пôзнати мои похибки, походячѝ зъ невѣжества, щобы я ихъ на будуче выстерѣгавъ ся.

27. Дꙋ́шꙋ и пр. Пôзнавши мои похибки докладавъ я новыхъ усилій, щобы еще лучше пôзнати правила мудрости и поправити ся.

28. Се́рдце и пр. Стараючи ся цѣлою душею о мудрôсть, научивъ ся я заразъ зъ початку пановати надъ собою, надъ моими склонностями, и найшовъ правдиву мудрôсть жіючи въ чистотѣ. Чеснота здѣлала мене совершеннымъ мудрцемъ. Длятого мудрôсть, котра бѣжить

29. бꙋдꙋ. И оу҆тро́ва моѧ̀ смѧте́сѧ и҆щꙋщи е҆ѧ̀: тѣ́м-
30. же стѧжа́хъ благо́е стѧжа́нїе. Дадѐ Гдⷭ҇ь ѧ҆зы́къ
31. мнѣ̀ мздꙋ̀ мою̀, и҆ тѣ́мъ восхвалю̀ е҆го̀: При-
вли́житесѧ ко мнѣ̀ ненака́заннїи, и҆ водвори́тесѧ
32. въ домꙋ̀ наказа́нїѧ. Почто̀ лиша́етесѧ, глаго́-
лете, въ си́хъ, и҆ дꙋ́ши ва́шѧ жа́ждꙋтъ ѕѣлѡ̀?
33. Ѿверзо́хъ оу҆ста̀ моѧ̀, и҆ глаго́лахъ: стѧжи́те

лишь ôтъ серця опанованого грѣхами, не уступить ôтъ мене, не допустить, щобы я ставъ ся нещасливымъ.

29. И оу҆тро́ва и пр. Я стремивъ съ всею ревностію до мудрости, котра есть найбôльшимъ добромъ чоловѣка и не опускае его навѣть въ хвилѣ смерти. Неутомимыми усиліями дôйшовъ я до еи посѣданя.

30. Дадѐ и пр. Пильнымъ розважанемъ мудрости и чесноты, неутомимымъ читанемъ закона и св. книгъ придбавъ я собѣ великій засôбъ вѣдомостей и слôвъ, такъ що я мôгъ основно говорити о рѣчахъ ôтносячихъ ся до религійно-морального житя и спѣвати пѣсни похвальнѝ въ честь Божу. Доказомъ сего твердженя Сіраха есть тая его книга. Зри выс. 39, 6.

31. Приблѝжитесѧ и пр. Сірахъ взывае тыхъ, що блукають ся по манôвцяхъ грѣхôвъ и порокôвъ, щобы стали ся учениками мудрости и щобы пôдъ еи проводомъ закинули свое грѣшне, порочне житє. Сірахъ представляе мудрôсть пôдъ образомъ учительки, котра въ своимъ мешканю удѣляе науки.

32. Почто̀ лиша́етесѧ и пр. Чому хочете вы довше оставати невѣжими и порочными, наколи правда и норовственнôсть суть необходимо потрѣбнѝ для мыслячого чоловѣка? Безъ нихъ не буде чоловѣкъ николи довольный зъ Божого правлѣня свѣтомъ, зъ людей, и зъ себе самого; безъ нихъ позбавляе ся ôнъ найблагороднѣйшихъ утѣхъ и радостей, якѝ подае чеснота ту на земли, и ôнъ дѣлае себе недостойнымъ вѣчнои заплаты по смерти.

33. Ѿверзо́хъ и пр. Я вôзвавъ васъ (ст. 31.) въ и-

34. севѣ безъ сребра̀ (мꙋ́дрость). [a] Вы́ю ва́шꙋ подложи́те подъ и҆́го, и҆ да прїи́метъ дꙋша̀ ва́ша на-
35. каза́нїе: бли́зъ е҆́сть ѡ҆брѣсти̑ ю҆̀. Ви́дите о҆́чима ва́шима, ꙗ҆́кѡ ма́лѡ трꙋди́хсѧ, и҆ ѡ҆брѣто́хъ се-
36. вѣ̀ мно́гъ поко́й. Приѡбщи́тесѧ наказа́нїю мно́гимъ число́мъ сребра̀, и҆ мно́го зла́то пристѧ́же-

a) Мат. 11, 29.

мени мудрости, щобы вы приходили на єи науки. Она не єсть подобна до користолюбивыхъ мудрцѣвъ, котрй хотять збогачовати ся своими учениками; она удѣляє науки безплатно

34, Вы́ю ва́шꙋ и пр. Вступѣть въ службу мудрости и допустѣть, щобы она заволодѣла вами. Сїрахъ представляє тутъ мудрость подъ образомъ царицѣ, котра принимає людей до своєи службы, щобы ихъ вырвати зъ неволи грѣховъ и пороковъ. Зри выс. 6, 24—34. — Бли́зъ е҆́сть и пр. Не засланяйте ся порожною вымовкою, що недостає вамъ средствъ и нагоды, щобысте могли найти поучене до честного, богоугодного житя. Сего поученя не треба далеко шукати. Розумъ и законъ суть близько васъ; зъ нихъ обохъ можете черпати се поучене, котрого жаданя не суть анѣ непонятнй анѣ за строгй; они не перевысшають силъ вашихъ. Зр. Второз. 30, 11—14.; Рим. 10, 6.

35. Ви́дите и пр. Що чоловѣкъ має досыть силъ и средствъ, щобы дойти до мудрости, можете познати зъ мого примѣру. Я трудивъ ся коротко, щобы придбати собѣ потрѣбнй вѣдомости, образовати моє серце, заволодѣти надъ моими склонностями, подчинити закону мою волю. Ото теперь скончила ся моя борба, и я споживаю овочѣ моихъ усилій. Будучи паномъ самого себе, чую я мало трудностей, щобы въ всѣхъ случаяхъ поступати мудро и добродѣтельно и въ найстрашнѣйшихъ буряхъ заховати найбольшій спокой душевный.

36. Приобщи́тесѧ и пр. Хотяй осягнене мудрости, образоване вашого безсмертного духа, чеснота и побожность вымагають певныхъ усилій, певныхъ жертвъ, од-

37. те ѥ҆ю. Да возвеселитсѧ дꙋша̀ ва́ша въ милости
е҆гѡ̀, и҆ да не постыдите́сѧ въ хвале́нїи е҆гѡ̀.
38. Дѣ́лайте дѣ́ло ва́ше пре́жде вре́мене, и҆ да́стъ
мзда̀ ва́шꙋ во вре́мѧ своѐ.

нако ваши̂ труды будуть обильно нагороджени̂ користями, яки̂ вы зъ того мати будете. Вы немовъ выдаете лишь срѣбни̂ грошѣ, а за тое отримуете скарбы золота, якими суть высши̂ радости, котри̂ совершеннымъ мудрецямъ до̂стають ся въ участи.

37. Да возвеселитсѧ и пр. Впрочемъ не упадайте на духу и потѣшайте ся памятею на доброту Бога, котрый освободить васъ въ своимъ часѣ о̂тъ вашихъ терпѣнiй. Не встыдайте ся межи поганами, переслѣдуючими васъ задля вашои вѣры, оказовати вашу вѣрно̂сть и любовь къ Богу веселыми пѣснями похвальными.

38. Дѣ́лайте и пр. Стремѣть завчасу до правды и чесноты; мудро̂сть и обычайно̂сть обильно нагородить ваши̂ труды, потѣшить васъ въ нещастю и приспособить васъ до вѣчнои щасливости, котрою Богъ въ своимъ часѣ нагородить вытревалыхъ прiятелей правды и чесноты.

Конецъ книги Премудрости Сiраха и пятого тому.

Содержанє Тому V.

Книга Притчей Соломонихъ.

Стор.

Передне слово до сеи книги 5

Глава 1. Вôзванє до шуканя мудрости и остережене передъ презиранємъ тоюже 8

Гл. 2. Дальше вôзванє до шуканя и слуханя мудрости, котра подає много добрыхъ овочей, подôбно якъ глупота приносить погибель . . . 21

Гл. 3. Дальше припоручене мудрости зъ огляду на користи, якй она подає 29

Гл. 4. Дальшй вôзваня до шуканя мудрости. Сторони ôтъ злыхъ людей, и стережи серця, устъ и поведеня 42

Гл. 5. Пересторога передъ порокомъ нечистоты . . 51

Гл. 6. Пересторога передъ поручованємъ ся за кого, лѣнивствомъ и другими пороками 59

Гл. 7. Пересторога передъ хитростію блудныхъ женьщинъ и передъ погибелію, грозячою зъ ихъ стороны 73

Гл. 8. Мудрôсть єсть вѣчна и ôтъ Бога походить . 80

Гл. 9. Дôмъ и учта мудрости; принада прелюбодѣйницѣ 92

Гл. 10. Чоловѣкъ мудрый и глупый, праведный и безбожный; любовь и ненависть; плоды бесѣдъ людей праведныхъ и безбожныхъ 101

Гл. 11. Користи чесноты, шкоды выплываючй зъ порока 118

Гл. 12. О карности, праведности, нагородѣ за добре и карѣ за зле 131

Стор.

Гл. 13. Розличнѝ правила житя 146
Гл. 14. Похвала розсудка въ господарствѣ домашнôмъ и въ загалѣ въ суспôльнôмъ житю . . 158
Гл 15. Користи розсудка або росторопности и честности. Средства служачѝ до охороны передъ грѣхами 175
Гл. 16. О Бозѣ яко найвысшôмъ и наймудрѣйшôмъ управителю свѣта. Прикметы доброго царя. Слава мудрости 193
Гл. 17. О щастю домашного спокою; о поступованю взглядомъ убогихъ и нещастливыхъ, взглядомъ пріятелей въ потребѣ; о пôдкупствахъ . 209
Гл. 18. О зрадѣ пріязни, о злôй и добрôй женьщинѣ, о богачу и убогôмъ, и всякѝ иншѝ правила мудрости 222
Гл. 19. Похвала простоты, честности, щирости, лагôдности, терпеливости 231
Гл. 20. Пересторога передъ піяньствомъ, бунтомъ противъ властей, несправедливостію, лѣнивствомъ 246
Гл. 21. О ôтношенію Бога до людей. Пересторога передъ гордостію, лицемѣріемъ и упоромъ. О марности силы военнои безъ Божои помочи . 257
Гл. 22. О вартости доброго имени, о убогôмъ и богачу, о милосердію и чистотѣ и т п. 270
Гл. 23. Перестороги для любимцѣвъ княжескихъ, — для лакомыхъ и завистныхъ, — для ôгдаючихъ ся піяньству 284
Гл. 24. Пересторога передъ злыми товаришами, передъ малодушностію въ нещастю; вôзване до спомаганя потребуючихъ помочи, до безсторонности въ судѣ; о злыхъ наслѣдкахъ лѣнивства 300
Гл. 25. О покорѣ, терпеливости, послуху, скромности и т. п. 314
Гл. 26. О глупôмъ, облуднôмъ, лѣнивôмъ, гнѣвнôмъ и т. п. 327
Гл. 27. Самохвальбы, гнѣва, похлѣбства належить уникати; добра есть пріязнь, лагôднôсть и дбалôсть про свôй дôмъ 339
Гл. 28. О добрôй и злôй совѣсти; о честнôмъ бѣда-

Стор.

ку и безбожнôмъ богачу; о рôжныхъ родахъ злыхъ и добрыхъ людей 352
Гл. 29. О приниманю упôмнень, о справедливôмъ и безбожнôмъ и т. д 366
Гл 30. О пôзнаню Бога зъ Божого объявленя, о покорѣ, о словѣ Божôмъ, о суєтности и т д. . 378
Гл. 31. Пересторога передъ розпустою и піяньствомъ. Похвала добродѣтельнои женьщины 392

Книга Єкклесіаста.

Передне слово до сеи книги 405
Глава 1. Всё земске єсть переходяче, марне . . . 407
Гл. 2. Розкошѣ, богатства и слава мудрости суть марнû и не ущасливляють чоловѣка 415
Гл. 3. Всё має свôй часъ и тревае коротко. При змѣнности рѣчей довженъ чоловѣкъ уживати житя въ боязни Божôй 426
Гл. 4 Суєта житя зъ огляду на клеветы и всякû иншû кривды людскû. Марнû заходы чоловѣка. Суєта царского достоянства 435
Гл. 5 Рôжнû добрû науки и перестороги. Суєта стараня ся о богацтва 443
Гл. 6. Дальше описане марности житя скупого чоловѣка 452
Гл. 7. Поодинокû мудрû наставленя. Чоловѣкъ не може згубити мудрôсть 457
Гл. 8. Мудрець пôдчиняє ся царю, а навѣть тиранови. Позорне щасте безбожного и позорне нещасте добродѣтельного 474
Гл. 9. Непевнôсть судьбы людей. Вартôсть уживаня житя, трудолюбія и мудрости 483
Гл. 10. Розличнû мудрû притчи и перестороги . . 494
Гл. 11. Продовжене. Заохота до богобоязливого уживаня житя 504
Гл. 12. Бôй ся Бога въ молодости и въ старости передъ смертію. Всё єсть марне кромѣ боязни Божои и заховуваня єго заповѣдей 511

Книга Пѣснь Пѣсней.

Стор.
Передне слово до сеи книги 522
Глава 1. Туга обручницѣ. Взаимна любовь женихôвъ 525
Гл. 2. Продовжене взаимныхъ похвалъ и освѣдчень любви обручника и обручницѣ 538
Гл. 3. Обручниця шукае свого возлюбленого и находить его. Женихъ, въ котрого обнятіяхъ она спить, порôвнюе ся съ Соломономъ, а обручниця съ ложемъ и съ носилами Соломôна . . . 548
Гл. 4. Красота обручницѣ 557
Гл. 5. Запрошене до огорода. Сонъ и шукане обручницѣ за женихомъ. Красота жениха 566
Гл. 6. Ôтнайдене жениха. Похвала обручницѣ. Покуса 575
Гл. 7 Похвала обручницѣ, еи вѣрнôсть для свого обручника 582
Гл. 8 Дальша туга обручницѣ; еи зъединене съ обручникомъ 588

Книга Премудрости Соломона.

Передне слово до сеи книги : 601
Глава 1. Чоловѣкъ добродѣтельный отримуе мудрôсть; чоловѣкъ безбожный, а особливо богохульникъ, мае собѣ самому приписати вину своеи погибели 603
Гл. 2. Безбожнѝ, заперечуючѝ безсмертнôсть, переслѣдують праведныхъ задля ихъ праведности 609
Гл. 3. Щаслива безсмертнôсть побожныхъ, нещасте безбожныхъ 616
Гл. 4. Лучша судьба чоловѣка непорочного повздержливого, нѣжь женатого а безбожного; щасте чоловѣка праведного, нещасте чоловѣка беззаконного 623
Гл. 5. Рôжна буде въ день суда судьба людей праведныхъ и безбожныхъ 631
Гл 6. Вôзване князѣвъ, щобы старали ся о узыска-

Стор.
не мудрости, котру находять лишь тй, що еи шукають съ статочною любовію 638
Гл. 7. Добрй прикметы мудрости и еи пожиточнôсть 646
Гл. 8. О добрыхъ прикметахъ и користяхъ мудрости 656
Гл. 9. Молитва Соломона о даръ мудрости . . . 662
Гл. 10. Примѣры зъ св. исторіи, выказуючй користи, якй подає мудрôсть своимъ ученикамъ . . . 667
Гл. 11. Чудеснй дѣйствія мудрости. Божа всемогучôсть и милосердіє 673
Гл. 12. Боже милосердіє и справедливôсть, а затвердѣлôсть людей 680
Гл. 13. Глупота балвохвальства 688
Гл. 14. Продовженє. Початокъ балвохвальства . . 694
Гл. 15. Подяка за пôзнанє Бога Мерзôсть балвохвальства 703
Гл. 16. Рôжна судьба балвохвальцѣвъ и почитателей Бога 709
Гл. 17. Кара египетскои темноты 718
Гл. 18. Дальше описанє рôжнои судьбы балвохвальцѣвъ и почитателей Бога 726
Гл 19. Продовженє и заключенє 734

Книга премудрости Іисуса сына Сірахова.

Передне слово до сеи книги 742
Предисловіє 744
Глава 1. Початокъ, природа и вартôсть мудрости; средства до еи осягненя 747
Гл. 2. Вôзванє до терпеливости. Треба надѣяти ся на Бога. Чоловѣкъ нетерпеливый єсть нещасливымъ 756
Гл. 3. Обовязки дѣтей взглядомъ родичей. Похвала лагôдности и покоры. Шкôдливôсть цѣкавости, гордости и зухвалости. 761
Гл. 4. Вôзванє до милосердія, до мудрости испытуючои своихъ любителей; пересторога передъ

Стор.

ложнымъ встыдомъ. Иншй правила норовственности 769
Гл. 5. Пересторога передъ зухвалостію и двоязычностію 776
Гл. 6. Правдива и ложна пріязнь. Припоручене мудрости 780
Гл 7. Пересторога передъ розличными грѣхами. Захвалене почести для родичей и священикôвъ; захвалене милосердія 789
Гл 8. Правила осторожности въ пожитю съ другими, и въ гдеякихъ ôтносинахъ 798
Гл 9. Правила для товаришского пожитя особливо съ особами другого пола 803
Гл. 10. Похвала мудрои зверхности. Пересторога передъ гордостію. Достоинство честноты и боязни Божои 808
Гл. 11. Розличнй роды покоры. Розличнй правила житя 817
Гл. 12. О росторопности въ дѣлахъ милосердія, въ пожитю съ пріятелями 826
Гл. 13. Приставане съ людьми могучими и богатыми есть небезпечне; кождый довженъ приставати съ рôвными собѣ 832
Гл 14. Шасте доброи совѣсти. О скупости и мудрôмъ уживаню богацтва. Похвала мудрости . 840
Гл. 15. О боязни Божôй, свобôднôй волѣ людскôй и пр. 847
Гл. 16. Не тѣшь ся многими дѣтьми, если они суть безбожными. Кара людей безбожныхъ. Мудрôсть въ сотвореню 851
Гл. 17. Сотворене чоловѣка, его достоинство. Ôнъ мае выконувати дѣла милосердія и чинити покуту. Вôзване до чесноты 858
Гл. 18. Бога недостижиме величіе. Немôчь чоловѣка. Вôзване до любви ближныхъ. Розличнй правила житя 864
Гл. 19. Сумнй наслѣдки піяньства. Вôзване до мовчаливости и щирости. Ознаки правдивои и ложнои мудрости 872
Гл. 20. Росторопнôсть въ караню и мовчаню, въ добрôмъ дѣланю и говореню 879

Стор.

Гл. 21. Пересторога передъ грѣхомъ, особливо же передъ гордостію. Описанє чоловѣка мудрого и чоловѣка глупого 887
Гл. 22. О лѣнивствѣ, о вдалыхъ и невдалыхъ дѣтяхъ, о цѣненю пріязни и т. д. 895
Гл. 23. Молитва о охорону передъ грѣшными словами и мыслями, о покору и воздержнôсть. Пересторога передъ налогомъ присяганя и хуленя. Пересторога передъ розпустою 904
Гл. 24. Похвала мудрости 913
Гл. 25. Що заслугує на похвалу, а що на догану. Описанє жѣночои злобы 922
Гл. 26. Порôвнанє межи доброю а злою женщиною. Рѣчи, передъ котрыми треба стеречи ся . 930
Гл. 27. Небезпеченьства стану купеческого Правила ôтносячй ся до пожитя съ людьми. Пôдступъ карає самого себе.
Гл. 28. Пересторога передъ местію, клеветою и грѣхами языка 943
Гл. 29. Добрй поученя о милостынѣ, позичцѣ, запоруцѣ и належитôмъ уживаню майна 949
Гл. 30. О выхованю дѣтей; о удержаню здоровя и майна 956
Гл. 31. Пересторога передъ лакомствомъ. Небезпеченьства богацтва. О умѣренности при гостинахъ. О пожиточности працѣ. О добрôмъ и злôмъ уживаню вина 962
Гл. 32. О поведеню при бенкетахъ, о боязни Божôй и т. д. 969
Гл. 33. Розличнй правила житя 975
Гл. 34. Пересторога передъ забобонами. Пожитокъ покусъ Надѣя на Бога. Жертвы безбожныхъ не подобають ся Богу 984
Гл. 35. Якй жертвы суть пріятнй Богу? Яку вартôсть мають передъ Богомъ люди побожнй? 989
Гл. 36. Молитва о выбавленє ôтъ ворогôвъ, и о навернене поганъ. О щастю мужа, маючого красну и добру жѣнку 994
Гл 37. О правдивыхъ и ложныхъ пріятеляхъ, дорадцяхъ, злôмъ языцѣ 1000

Стор.

Гл. 38. О обовязкахъ взглядомъ лѣкаря и умершихъ. О умѣетности и штуцѣ 1008
Гл. 39. Пожиточне занятє богобоязливого мудрця. Вôзванє до хвалы Сотворителя 1018
Гл 40. О прикростяхъ людского житя. Порôвнанє вартости рôжныхъ рѣчей 1027
Гл. 41. Якъ безбожный и праведный на смерть задивляє ся Нещастє безбожного. О осягненю и удержаню доброго имени. О правдивôй и ложнôй встыдливости 1035
Гл. 42. О ложнôй встыдливости. О стереженю доньокъ. Пѣснь похвальна въ честь всемогучого и наймудрѣйшого Бога 1041
Гл. 43. Дальша хвала Божа въ природѣ 1048
Гл. 44. О хвалѣ патріархôвъ, пророкôвъ и царей праведныхъ 1054
Гл. 45. О хвалѣ Мойсея, Аарона, Финееса . . . 1059
Гл. 46. Хвала Іисуса Навина, Халева, Самуила и другихъ судій . . . . . , ... 1066
Гл 47. Хвала Натана, Давида и Соломона . . . 1071
Гл. 48. Хвала Иліи, Єлисея, Єзекіи и Исаіи . . 1073
Гл. 49. Хвала Іосіи, Єреміи, Єзекіиля, дванайцяти пророкôвъ, Зоровавеля, Іисуса, сына Іоседека, Нееміи, Еноха, Іосифа, Сима, Сита и Адама . 1083
Гл. 50. Хвала архієрея Сімона Закôнченє сеи книги. 1087
Гл. 51. Молитва благодарственна. Вôзванє до шуканя мудрости 1093